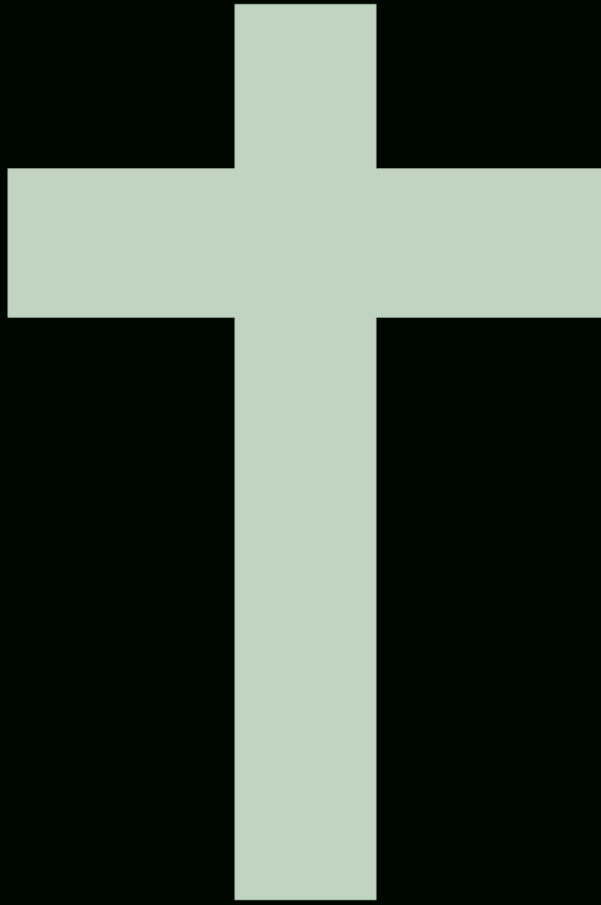

Ŋwa' Nyo' Monkan mo
Monfem

New Testament in Noone (CM:nhu:Noone)

Ŋwa' Nyo' Moŋkan mo Monfɛm
New Testament in Noone (CM:nhu:Noone)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Noone

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Noone

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 22 Dec 2018
5b12a3f8-7a2a-5b6f-b1da-1bf94b13fc2e

Contents

Matio	1
Maaku	49
Luka	78
Jon	129
Ŋwa' Lemme	163
Lum	207
1Kol en	230
2Kol en	251
Galeshia	265
Efesus	273
Filibi	281
Kolose	287
1 Tesalonika	292
2 Tesalonika	297
1 Timatio	300
2 Timatio	306
Taytus	311
Filemun	314
Ibulu	316
Jem	334
1 Bita	340
2 Bita	346
1 Jon	350
2 Jon	356
3 Jon	357
Jut	359
Mwm	361

Saaka wvù Jee wvu ekumε Jisos no Matio to Saηεε

Fiεε fi nu ê ηwa' Mat wvun e

Saaka wvù jee wvù nu ê ηwa' Mat wvun e, jemyi le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε. Saaka wvù jee wvun nu fô bonyii bocii le yî ekole ke nshe le. ηwa' wvun duηci le è nu Jisos Wee N'yεεyi wvu leη wvù kee keelooce enεle fiεε fi bonci bo Nyo' le jemyi. N'yεεyi wvu Jisos tfuu ê ηwa' wvun e nu ε bó ε baance bikuu bitin. (1) No Jisos to benεε shii yî kum e no yεεyi ekumε bonyii bô bvunfon bvu fowe nu bvubole. (2) No Jisos to nyaε ntefe ê boom bew bo ηgoo le bo yuufe ncow bofεε ekumε lemme di wvù to tumεε bó yî dvú le. (3) Bonηan bô Jisos to maε ekumε bvunfon bvu fowe. (4) N'yεεyi ekumε fiεε fi è nu wee ηgoo Jisos. (5) N'yεεyi ekumε no woη wvun nu ke eka bô no bvunfon bvu Nyo' le nu ke eto.

Bikuu bi mwεεm e ê ηwa' wvun e

1:1–2:23 Kfuu di bo Jisos Klistu le bô no bó to bokεε wvù

3:1–12 Lemme di Jon Nleseejoo le

3:13–4:11 No bó to leseε Jisos ê joo bô no Satan to momεε wvù

4:12–18:35 Lemme di Jisos to ghane gee Galilee

19:1–20:34 ε Jisos nε Galilee, gen Jelusalem

21:1–27:66 Kemaa ke Jisos e ke fokemεse Jelusalem bô mbew jó le

28:1–20 No Tata Jisos to buyεε yî kpwe le, duηce ekole kew ê bonyii bew

Kfuu di bo Jisos Klistu le

(Luk 3:23-38)

¹ Eyan nu edieε ε bo'iceε kfuu di bo Jisos Klistu le. Jisos Klistu to nu waa Nfon Dawe wvù to nu waa Abl'am. ² Abl'am to nu iceε Aysik, ε Aysik nu iceε Yakow, ε Yakow nu iceε Judas bô boom bo ice le, ³ ε Judas nu iceε Beles bô Sela bô bwee bó to nu Tama. ε Beles nu iceε Eslon, ε Eslon nu iceε Lam. ⁴ ε Lam nu iceε Aminada, ε Aminada nu iceε Na'shon, ε Na'shon nu iceε Salmon. ⁵ ε Salmon nu iceε Boas wvù bwee to nu La'ab. ε Boas nu iceε Obed wvù bwee to nu Lut. ε Obed nu iceε Jεese. ⁶ ε Jεese nu iceε Nfon Dawe.

ε Nfon Dawe nu iceε Saamun wvù bwee to nu kpweε Uliaa. ⁷ ε Saamun nu iceε Le'ubwam, ε Le'ubwam nu iceε Abija, ε Abija nu iceε Asa. ⁸ ε Asa nu iceε Je'ushefat, ε Je'ushefat nu iceε Jolam, ε Jolam nu iceε Usaya. ⁹ ε Usaya nu iceε Jotam, ε Jotam nu iceε A'as, ε A'as nu iceε Esikaya, ¹⁰ ε Esikaya nu iceε Manase, ε Manase nu iceε Amos, * ε Amo nu iceε Josaya. ¹¹ ε Josaya nu iceε Jekonaya bô boom bo bwee bó le. Bó to boke bó ε è to nu kefew kè bonyii bo Babilon to kooyεε bonyii bo Israel gen dvú woη wvubo wvù Babilon e.

¹² Ejim jodvu, no bó to kooyεε bonyii bo Israel gen dvú Babilon, ε Jekonaya no nu iceε Shiltia, ε Shiltia nu iceε Selubabel, ¹³ ε Selubabel nu iceε Abiud, ε Abiud nu iceε Eliakim, ε Eliakim nu iceε Aso, ¹⁴ ε Aso nu iceε Sadok, ε Sadok nu iceε Akim, ε Akim nu iceε Eliyu, ¹⁵ ε Eliyu nu iceε Eliesa, ε Eliesa nu iceε Matan, ε Matan nu iceε Yakow. ¹⁶ ε Yakow nu iceε Yosεw wvù dwee Maalia, ε Maalia nu wvù to bokεε Jisos wvù bó teηe le Klistu.

¹⁷ Nonεn bo'iceε kfuu di bo Jisos e ban ε mum ε no nu yuufe ncow bonεw keekεw yî Abl'am e eto ebuy yî Nfon Dawe le, bvuu nu yuufe ncow bonεw keekεw yî Nfon Dawe le eto ebuy seke bó to kooyεε bonyii bo Israel gen dvú Babilon. ε keekεw seke bó to kooyεε

1:1 Lum 1:3-4; 2Tim 2:8; Mat 20:30-31   1:2 Kej 21:2-3; 25:26; 29:32-30:24   1:3 Kej 38:29-30; Lut 4:18-22   1:5 Yosh 2:1-24; Lut 1-4   1:6 2Sam 11-12   1:7 2Klo 11:31-13:23   1:8 2Klo 13:23-21:20; 26:1   1:9 1Klo 26:1-28:27
1:10 2Klo 29:1-33:25   * 1:10 Boηwa' bo boyvuum bomew keηke dieε din le Amon.   1:11 2Klo 34:1-36:21
1:16 Luk 1:27

bonyii bo Israe'el eto ebuy seke bó to bokεε Klistu nu ten ε bo'icee kfuu dibole nu yuufe ncow bonεw.

Ekumε no boo di Jisos e to lenεε
(Luk 2:1-7)

¹⁸ Boo di Jisos Klistu le to len ε je yin e. Bwee wvù Maalia to nu ε bó ε seyse wase le wvù nu ke enu kpwεε Yosew. É bó se keeke etaashε bvujen, nu ε fí to nε buy le wvù nu wase bó fue ε mvungay mvu Keyoy ke Yuule le. ¹⁹ No fí kooyεε nonen, ε Yosew wvù dweese, no è to nu wee wvu teyey yaa koonke keeshoose wvù ke, mum yen le wen nu egawsen bó wvù ε è nu ejim ejim. ²⁰ No wvù to bεε kpwaake keege nonen, ε fí kooy le nceendaa Tata to nu ε nε to fò wvù le ε εfile le seke wvù to leete gay ε wvù le, “Yosew, waa Nfon Dawe, fo wo efan keejo Maalia bwee yew wo le ke, njefo fue din di wvù nu bó dí nu ε wvù keηke ε mvungay mvu Keyoy ke Yuule le. ²¹ Wvù nu ke eboo wan diemsen é wo ecu diee diw le Jisos, † njefo wvù nu ke eboyse bonyii bew can bibefe bibole.” ²² Mwεem mvun mvunciim to kooyi keege é fí eto ekocen no Tata to jemyεε wase diuw wee we ntum e le, ²³ “Ben eyekε eyuw, wan wvu tfu mvu nu ke eleem bó fue, eboo wan diemsen é bó eterε wvù le Emanwel.” Diee din nu le, “Nyo' nu beene ε bó.” ²⁴ No εfile kie lamεε Yosew nonen, ε wvù ke kamse mum ge ke no nceendaa Tata gayεε ε wvù. Wvù to nu ε jo Maalia bwee yew we le, ²⁵ geenε ε bó wvù fanε yaa ecee diwε no wee bó kpwεε ké no cee ke. ε bó wvù ke ce nonen gen buy no Maalia to ghanεε eboo. ε Yosew mum cu diee di wan e le Jisos.

2

ε bogoyfee gen keebun Jisos

¹ Bó to boke Jisos ntεw wvù Betelε'em wvu ε keba ke won e kè Judea le. ε è to nu kefew kedvu le ε 'Elod nu Nfon wvu Judea jodvu. ε fí kooy le bogoyfee bomew to nu ε nε won wvumew e ε keba kè diuu sane le, to Jelusalem no biwci le, ² “Nfon Bojuu wvù bó boke we nu fεε? Bese biwci nen njefo bese nu ε yen jon ye le ε keba kè diuu sane le, ε mum ε no too keebun wvù.” ³ ε Nfon 'Elod dioo yuw saaka wvun ε wvù shiw fitele fiew, shiw noo fi bonyii bo Jelusalem e bocii. ⁴ ε wvù tooy bocee ncese bo baay baay bocii bó bonyii bocii bó duηci bonci bo Nyo' le ε bonyii, ε bó tase. ε wvù bife ε bó le laa fò bó to nu keeke eboo Mboyse wvù Nyo' to kawεε, nu fεε le? ⁵ ε bó tfuse le, “Bó to nu keeke eboo ntεw wvù Betelε'em wvu ε keba kè Judea le. Fifi nu no wee ntum Nyo' to sanεε le, ⁶ ‘Wo wvù Betelε'em wvu won wvù Juda le, fo wo ekpwaakε le wo nu fintεw fi caan baay won wvù Juda le ke. ε keε le wee nu ke ebuy ntεw wvun e wvù nu ke esaake bonyii bem bo Israe'el.’ ”

⁷ ε Nfon 'Elod mum tooy ten bogoyfee ba ejim ejim biwce yuw ε bó ntay kefew kè jon yidvu to buyεε. ⁸ No wvù yuw mum tum bó Betelε'em gay le, “Ben egen ebosen egom wan wvudvu ntay. Ben dioo ε gom ε yen, kase to see ε me, wvu le è nulo é me ten engen embun wvù.” ⁹ ε bonyii bodvu yuw no Nfon gay nonen, mum buy no gene ηgen wvubo. ε bó dioo gene, ε fí kooy le jon yì bó to yenεε ε keba kè diuu sane le ye to nu ε no lenε gene ε bó fwe duηci bó je. ε yí ke gen nen buy fò wan wvudvu to nu, mum leem fó. ¹⁰ No bó yenεε jon yidvu le nonen, ε njon yuwyε bó baay, ε ye no jee bó. ¹¹ ε bó ke gen ley yew yì wan to nu dvù le, yen wan bó bwee wvù Maalia le, mum gbwe ε wan ejise bun wvù. No bó bun mum yene bikele bibole bvuse mwεem mvubole mvu kembunfon e, nya ε wvù. ε mwεem mvun to nu ketwaa ke bigew e kè yeεle, bó kfuu jiin dimew, noo kfuu nfiey mvu. * ¹² ε Nyo' ke ciise lo ε bó ε εfile le le bó eyene fo bó ebvuu etu jim le bó eyen Nfon 'Elod e ke. ε bó ke mum tu wase jim won wvubole ε je mi le jεy.

1:18 Luk 1:35 1:21 Mben 130:7; Mat 1:25; Luk 1:31; Lem 4:12 † 1:21 Diee di Jisos nu le, “Wvù nu ke eboyse bonyii bew can bibefe bibole.” 1:23 Yesa 7:14 1:25 1:21 2:2 Luk 2:4-7; Mat 27:11 2:6 May 5:2; Jon 7:42 * 2:11 Jiin din ε díew bala le nu, «frankincense», ε nfiey wvun nu, «myrrh».

Ε *Yosew* jo wan ε *bô* *bó* sam gen *Ijiw*

¹³ No bogoyfee ba nen'yεε wase gen, ε *fi* kooy le nceendaa *Tata* to nu ε ne to *fô* *Yosew* e ε *efile* le *gay* ε *wvú* le, “Ja we ejo wan *bô* *bwee* ε *ben* ε *bó* *efεε* egen woη *wvú* *Ijiw* e, enù *jó* egen ebuy *kefew* *kè* me nu *ηke* *engay* le *ben* *ekase* le. Me *ηgayte* nen *njefo* *Nfon* 'Εlod nu egomte wan *wvudvu* *keeyu*.” ¹⁴ Ε *Yosew* mum ja we, jo wan *bô* *bwee* *entaη* ne gen *Ijiw*, ¹⁵ mum no nu *jó* gen buy *kefew* *kè* *Nfon* 'Εlod to *laε* le. *Fí* to kooy nonen *keεge* ε *fi* *eto* *ekocen* no *Nyo'* to *jemyεε* *diuw* wee *ntum* we le le, “Me *ntεηe* waa *wεm* *wvú* ε buy ε *è* nu woη *wvú* *Ijiw* e.”

Ε *Nfon* 'Εlod *yuwye* boom *Betele'εm*

¹⁶ Ε 'Εlod ke *dioo* *yen* le bogoyfee ba nu ε *laε* *wen*, ε *fi* *ffuw* *wvú* *baay*. Ε *wvú* mum *tum* *bonyii* le *bó* egen *Betele'εm* noo *biba* *bi* *mbew* *jó* le *bicii*, *eyuwye* boom *bolemse* *bò* nu ε *kew* *bilum* *bifεε* ε *tu* *jim*. *Wvú* to *nya* *bilum* *bin* *bii* no *wvú* to *biwceε* ε bogoyfee ba *yuw* *ntay* *kefew* *kè* *bó* to *yenεε* *jon* *ye* le. ¹⁷ Ε *bó* gen *yuwye* boom ba nonen, ε *fi* mum *kocen* no wee *ntum* *Nyo'* *wvú* *Yelimia* to *jemyεε* wase le, ¹⁸ “*Bó* nu ε *yuw* *εtale* *ntεw* *wvú* *Lama* le, ε wee *fuunke* *kpwe*, *bee*le *ffule*. Ε *è* nu *Lashel* ε *wvú* *bee*le boom *bew*. Ε *bó* *cimse* *wvú* *cimse* *ηkuuη*, *njefo* ke boom *bew* *bεε* *ke*.”

Ε *bo* *Yosew* ne *Ijiw* kase *tu* *jim*

¹⁹ Ε *Nfon* 'Εlod ke *dioo* *la*, ε *fi* kooy le nceendaa *Tata* to nu ε *buynen* *fô* *Yosew* e ε *efile* le woη *wvú* *Ijiw* e, *gay* ε *wvú* le, ²⁰ “Ja we ejo wan *bô* *bwee* ε *ben* ε *bó* *ekase* *etu* *jim* woη *wvú* *Israel* e, *njefo* *bó* ba *bò* se *gomte* *keeyu* wan *wvun* nu ε *kpweken* wase.” ²¹ Nonen ε *Yosew* mum ja we jo wan *bô* *bwee* ε *bô* *bó* no *tuu* *jim* woη *wvú* *Israel* e. ²² *Geenen*, ε *wvú* ke *dioo* to, *yuw* le waa *Nfon* 'Εlod *wvú* *Akilius* nu ε *die* *kentaw* ke *ice* le *Judea* ε no *saake*, ε *wvú* mum *fan* *keegen* *jó*. Ε *bó* *bvu* lew ε *wvú* ε *efile* le le *fo* *wvú* egen *jó* *ke*. Ε *wvú* mum *bεε* gen wase ε *è* nu ε *keba* ke woη e *kè* *Galilee* le, ²³ gen no *cee* *ntεw* *wvú* *bó* *teηe* le *Nasalet* e. *Fí* to kooy nonen *keekocen* no wee *ntum* *Nyo'* to *jemyεε* wase le, “*Bó* nu ke *eteηe* *wvú* le *Wee* *wvu* *Nasalet*.”

3

N'yεεyi *Jon* *Nleseεjoo*

(*Mak* 1:1-8; *Luk* 3:1-18; *Jon* 1:19-28)

¹ Ε to nu *kefew* *kekie* le, ε *Jon* *Nleseεjoo* ne buy gen *ηkpwaante* ε *keba* ke woη e *kè* *Judea* le no *fewci* ε *bonyii* le, ² “*Ben* *ekumen* *mvuntelem* *mvunen*, *njefo* *bvunfon* *bvu* *fowe* nu wase *nceencee*.” ³ *Jon* *wvun* nu *wvú* wee *ntum* *Nyo'* *wvú* *Yesaya* to *jemyεε* *ekume* *wvú* *seke* *wvú* to *gayεε* le, “*Diεw* wee *fuunke* *ηkpwaante* le, ‘*Bó* *eseyse* *je* *Tata*, *εnele* ε *yí* *enù* *teytey*.’ ”

⁴ *Jon* to *jiise* *ndvú* ε *bó* *kene* *bô* *yvúw* *nyam* *mi* *yí* *bó* *teηe* le *kamel*, *seeηke* *kecaw* *cin* ε *bó* *kene* *bô* *jew* *nyam*, ε *mweεm* *mwew* *mvudien* nu *cúma* *bô* *ndoη*. ⁵ No *wvú* to *fewci* nonen, ε *bonyii* mum no *buyte* *Jelusalem* *bô* *bontεw* *bocii* bo *Judea* *jodvu* le noo *biba* *bi* *mbew* *Joo* *Joodan* e *bicii*, *gene* *fô* *wvú* le. ⁶ No *bó* *gene* nonen no *seηe* *bibefe* *bibole*, ε *wvú* mum *leese* *bó* ε *joo* ε *Joo* *Joodan* e.

⁷ *Geenen*, ε *wvú* ke *dioo* *yen* ε *Bofalasii* *bô* *Bosadusii* *bomew* *nteen* *too* le *wvú* *elese* *bó* ε *joo*, ε *wvú* *gay* ε *bó* le, “*ηηgokε* ke *yó* le, *è* *tefe* *yεε* *ben* le *ben* *elewtè* *shém* *Nyo'* *yí* *ffuuke* *yí* *wvú* nu ke *edunεε* ε *ben*, ε *se* no *too* *nen*? ” ⁸ *Ben* *egeè* *mweεm* *mvú* *duηci* le *ben* nu ε *kumen* wase *mvuntelem* *mvunen*. ⁹ *Fo* *ben* *emum* *eduù* ke *lo* ε *bikuu* *binen* le *Abla'am*

nu icee wene ke. É me ensee ê ben le è nulo é Nyo' ebanke eta eyan é yó etu boom bo Aba'am e. ¹⁰ Ben ekeè le bó nu ε gee wase teme ê binyi bi bite le. Kete kecii kè baa yumte mvuntam mvù jee, nu ε bó nu egbwo naa eley yî gen e, eton lo. ¹¹ Me nleese ben ê joo njefo ben nu ε kumen wase mvuntelem mvunen. Geenen ε wee wvù too ê me ejim nu ε wvù kuuke fele me. Ε bolaba bew nu ε me mbaa ncm ηkpwenten keentuu ke. Wvù nu ke elese fiew ben ε è nu can Keyoy ke Yuule le noo ηguy e. ¹² Wvù keηke fieε fiew εbo fi wvù nu efεeten egij dvù, eyese fò wvù fεetene, ebaance egij egεε ê ηwaw e, emum ekuu nyiim eton ê ηguy wvù fieε se njime le.”

Ε Jon lese Jisos ê joo

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ No Jon to leese bonyii ê joo nonen, ε Jisos ke mum ne ê keba ke woj e kè Galilee le gen fò Joo Joodan e le Jon elese ten wen ê joo. ¹⁴ Geenen ε Jon no tune gayte le, “È nu wo wvù be keηke keelese me ê joo, wo ε kaa ε no too fò me le neε le?” ¹⁵ Ε Jisos tfuse ê wvù le, “Cine é fí enù nonen keseen. È nu ê yin je le yì bee wo nu ege fieε ficii fi Nyo' gomte.” Nonen ε Jon mum bee, ¹⁶ lese Jisos ê joo. Ke no Jisos to buyte ê joo nonen, ε fí kooy le εbule to nu ε yene, ε wvù yen Keyoy ke Nyo' le no kí shiile too nu diewe ebembe le, to mum bæem yî ye le. ¹⁷ Ε fí kooy le diew to nu ε jeme fowe le, “Wvun nu Waa wem. Wvù nu fitele fiem. Me n'yuuke njoη bô wvù baay.”

4

Ε dewle no momte Jisos

(Mak 1:12, 13; Luk 4:1-13)

¹ Ε Keyoy ke Yuule mum ne jo Jisos gen bô wvù ηkpwaante le dewle emom wvù. ² Ε wvù gen no nu jó shee too cee, yaa diee fieε yî ediuw e mbaanyε. Ejim jodvu ε jej no yuu wvù. ³ Ε wvù wvuwe wvù ké no momte bonyii mum to gay ê wvù le, “É wo fen nu Waa Nyo', é wo gay ε eta eyan tu bontuw bo bvulem e.” ⁴ Ε Jisos tfuse le, “Fí nu ε bó ε saη le, ‘Ke wee cee ke nje bvulem maan ke.

Wee cee ten nje diew yicii yì buyte diuw Nyo' le.’ ”

⁵ Nonen ε dewle mum jo wvù gen dvù ê kelaante kè yuule le, leke fò kegoy ke yew ncese le, ⁶ gay ê wvù le, “É wo fen nu Waa Nyo', é wo sele ekuse, njefo fí nu ε bó ε saη le, ‘Nyo' nu ke egay é bonceendaa bew eceycey wo.’

Ε fí bvuu nu ε bó ε saη le,

‘Bó nu ke eka wo

fo wo ekfun ekale yî te le.’ ”

⁷ Ε Jisos tfuse ê wvù le “Bó nu ε saη ten le,

‘Fo wo emomtè Tata wvù Nyo' wo ke.’ ”

⁸ Ε dewle bvuu jo Jisos fò, gen wase dvù yî ekole ke kum mvu le ε wvù defe ewe nta, mum duηce bitum bi yî ekole ke nshε le bicii bô bvukuke bvù nu bí le ê wvù. ⁹ No wvù duηci nonen mum gay le, “Me nu enya mwεem mvun mvunciim ê wo, é wo fen ε gbwe ê me ejise ε wvum me.” ¹⁰ Ε Jisos gay ê wvù le, “Gene eke Satan! Bó nu ε saη le,

‘È wvumtè Tata wvù Nyo' wo,

lemte ke ε è nu wvù le maan.’ ”

¹¹ Nonen ε dewle mum cine Jisos e, gen. Ε fí kooy le bonceendaa bo Nyo' le to nu ε ne to no taale fò wvù le.

Ε Jisos kew lemme diew Galilee

(Mak 1:14, 15; Luk 4:14, 15)

¹² E Jisos ke ne yuw le bó nu e koo Jon Nleseejoo e fen yew ncaw e, e wvú mum ne kase tu jim keba kè Galilee le. ¹³ E wvú gen buy Nasalet, ne jó gen no cee ê kelaante kè Kafana'um e. Kelaante kin nu mbew Mamase yì Galilee le noo mbew biba bi bonyii bo Sebulun bô bo Naftali le. ¹⁴ Fifin to kooy nen keekocen no wee ntum Nyo' wvú Yesaya to jemyee wase le,

¹⁵ “Keba kè Sebulun bô kè Naftali
bì nu mbew mamase le Joo Joodan kewvu keki,
nshê yì Galilee jo bonyii bô yaa nu ke Bojuu,

¹⁶ bonyii bô se shee cee ejjwe le,
nu e yen wase n'yuw wvu baay e.

Diuu nu e san wase
fô bonyii ban bô se shee cee gbwen ejjwe ke kpwe le.”

¹⁷ E kew kefew kekîe le, e Jisos mum kew no fewci ê bonyii gayte le, “Ben ekumen mvuntelem mvunen, njefo bvunfon bvú fowe nu wase nceencee.”

E Jisos tee bonyii bonew le bó enù boom bew bo ngoo le

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ E Jisos ke ne no lene mbew Mamase yì Galilee le, yen bonyii bomew e bofee, e è nu wee bô waa bwee. Bonyii ban to nu Semon wvú bó to teje le Bitá, bô waa bwee wvú Andulu, e bó laanjke kensanj ê mamase le, no njkiej wvubo to nu byé yì kooléen. ¹⁹ E Jisos gay ê bó le, “Ben ebî me le é me enje é ben ekoolé wase e è nu bonyii.” ²⁰ Kanj mwaanj e bó mum cine binsanj bibole no bii wvú le. ²¹ E Jisos ke dioo ne fó gence, bvuu yen bonyii bomew e bofee e è nu ten wee bô waa bwee. Bonyii ban to nu jem bô waa bwee wvú Jon bô to nu boom bo Sebèdee le, e bó nu ê kekoj e bô bo icee bó wvú Sebèdee tumci binsanj. E wvú tee ten bó. ²² Kanj mwaanj e bó mum cine kekoj e bô icee bó le no bii wvú le.

E Jisos no yeyi bonyii bvuu fele bo bincem e

(Luk 6:17-19)

²³ E Jisos ke ne mum no ghane ê keba kè Galilee le kecii yeyi bonyii yéw bunle yibole bvuu fewci saaka wvú jee wvu ekume bvunfon bvú Nyo' le. Wvú to fele ten kencem kecii noo ntum tfuu yì bonyii le. ²⁴ Nonen, e saaka wvu ekume wvú saanjken gen woñ wvú Silia le tfuu. E bonyii mum no too bô bonyii bocii bô to cemkene noo bô to nu yì monlum e fô wvú le, kenée è nu bô bonceendaa bo dewle le njjnsene bô bó, kenée bô gbwee kenjgbwe, kenée bô nu e kpwe keba kemwaanj. E bó too dvú nonen e wvú fele bó bocii. ²⁵ Naa fee fô wvú to gene nu e bibombom bi bonyii le bi baay no shfumte ke ê wvú ejim. Bonyii ban to nen'yi ê keba ke woñ e kè Galilee le, e bomew nen'yi ê Bilaante bi Yuufe le, bomew Jelusalem noo bontew bo Judea le bomew e. E bomew nen'yi Joo Joodan kewvu keki.

5

Njoñ wvú è nu wvu baay

(Luk 6:20-23)

¹ E Jisos ke dioo yen kebombom ke bonyii le nonen, mum ne ben gen shii yì kum e, e boom bew bo ngoo le baance to mbew ye le. ² E wvú mum kew no yeyi bó gayte le,

³ “Njoñ wvu baay nu fô bonyii bô kee le bó fuute yì mwëem mvu ê keyoy e,
njefo bvunfon bvú fowe nu bvubole.

⁴ Njoñ wvu baay nu fô bonyii bô beele le,
njefo Nyo' nu ke ecimse bó.

⁵ Njoñ wvu baay nu fô bonyii bô joo bikuu bibole fokuse,
njefo bó nu ke eyow ekole ke nshê le.

⁶ Njoñ wvu baay nu fô bonyii bô jeñ yuu bó e kendoñ yumte bó ekume nce wvu teyete e,
njefo Nyo' nu ke ege é bó effuu.

- ⁷ Njɔŋ wvu baay nu fô bonyii bô camte shen fô bomew e,
njefo Nyo' nu ke ecam ten shen fô bó le.
- ⁸ Njɔŋ wvu baay nu fô bonyii bô yuule ê mvuntelem e,
njefo bó nu ke eyen Nyo' le.
- ⁹ Njɔŋ wvu baay nu fô bonyii bô too bô nyekyee e,
njefo Nyo' nu ke eteje bó le boom bew.
- ¹⁰ Njɔŋ wvu baay nu fô bonyii bô bonyii bone bikaa ê bó ejim nje bó cee nce wvu teyey,
njefo bvunfon bvu fowe nu bvubole.
- ¹¹ Njɔŋ wvu baay nu wene, seke bonyii nan'yi ben, bone bikaa ê ben ejim, jemyi kfuu mwεem mvù befe mvunciim ê ben yî εcici le nje ben nu bonyii bem. ¹² Fí ke dioo kooyi nonen ε ben no yuukè njɔŋ lanlanè, njefo mmawce wene wvù kuuke nu woŋ wvu we le. Ben ekeè le è nu ke nonen no bonyii to bone bikaa ejim jo bonyii bo ntum Nyo' le bô to yawεε to fwe ê ben e.

*Ben nu nkauw bô n'yuw wvu yî woŋ wvun e
(Mak 9:50; Luk 14:34, 35)*

¹³ È nu ben nkauw yi yî nshε yin e. Geenεn é nkauw nε lo ε cife, é bó ebvuu ege nεε dvú é yí se ebvuu ekase eyeke? Ke è nulo é bó ebvuu ege fiεε fi jee dvú efey le bó elan lo é bonyii efele lεenci bô bikaa ke. ¹⁴ È nu ten ben n'yuw wvu yî woŋ wvun e. Ke kelaante kè bó bom yî kum e ké no nyiime ke. ¹⁵ Ke wee ké tfuuke ten ken'yεese bvuu jo nkaa kfuke dvú ke. Wvù ké tome ε è nu yî fiεε fi bó tomyi ken'yεese yî dvú le, ε kí mum no yεese wee tfuu wvù nu yew. ¹⁶ È nu ke lεŋlεŋ no n'yuw wene kεŋke keebaa ê bonyii ejise, wvu le bó eyene lemme dinen di jee le emum enyaa mbense ê icee wene wvù nu fowe.

N'yεεyi ekumε bonci bo Muses e

¹⁷ Fo ben ekpwaakè le me nto keenfiwse mwεem mvù nu ê Ŋwa' bonci bo Muses e noo mvù nu ê Borwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le ke. Me nto keeŋge é mvú ekocεn lo. Ke me nto keenfiwse lo ke. ¹⁸ É me ensee ê ben keceey le ε gen ε buy naa no εbule bô nshε nu ke eka, nu ε ke fijise fi ŋwa' le ê Ŋwa' bonci le naa é fí cim doose nεε, nu ke eyuu efey kuse se fiεε fidvu ε kocεn no fí duŋci ke. ¹⁹ Fí ε mum ε no nu le é è nu naa yεε wvù jine nci mvu ê bonci ban e, é wvuwe nci cim doose naa nεε, ε no yεεyi bonyii le bó ejinè ten nonen, tu mweten nu ke enu lo wee wvu caan ente jo bvunfon bvu fowe. Geenεn é wee gεεle bonci ban, bvuu yεεyi ten bonyii le bó egeelè, tu mweten nu ke enu lo wee wvu baay ente jo bvunfon bvu fowe. ²⁰ Nonen me ε no nseŋe ê ben le, é gee dinen di teyey baa fele di bonyii bô duŋci bonci bo Nyo' le noo di Bofalasii le, ben saa ke eyuu eley bvunfon bvu fowe le ke.

N'yεεyi ekumε shém yì ton'yεen

²¹ Ben nu ε yuw wase le bó to nu ε gay ê bonyii bo fwele le, 'Fo wo eyu wee ke. É wee yu lo wee, tu wvù kεŋke nsaw.' ²² Geenεn me ε no ŋgayte ê ben le wee tfuu wvù ton'yi shém bô waa bwee, nu ε wvù kεŋke ten nsaw. Wee é nan waa bwee, é wvù no keè le wvù nu ke eleem fwe dvu bonyii bô saake bonsaw. Wee é tee waa bwee le, 'keyuŋ' é wvù no keè le wvù nu ke eley ŋguy wvu baay e. ²³ Fí ε mum ε no nu le, é wo leeme keenya nnya yo fô ketan ke ncese le, ε kume le waa bwoo kεŋke wo fô shem, ²⁴ é wo cine nnya yo le mbew ketan ke ncese le, gen ε ben ε wvù yaw mance mwεem, ε wo se kase to nya nnya yo. ²⁵ É wee jo wo ε no gene dvú yew nsaw e, é wo mom ε ben ε wvù yanŋen seyse tu wee bô nsan ε è bεε ê je, fo wvù ke egen efese wo can wee wvù saake bonsaw e, é wvù efese wo can nci le é bó efen wo yew ncaw e. ²⁶ É me ensee ê wo keceey le ke wo nu ke ebuy dvú se wo ε mεse ε law finyinyi ficii fi bó shieele ke.

5:7 18:33; Jεm 2:13   5:8 Mben 24:3-5   5:9 Ibu 12:14   5:10 1Bi 3:14   5:11 10:22; Luk 6:22   5:12 2Klo 36:16; Mat 23:30; Luk 6:23; Lem 7:52; Ibu 11:32-38; Jεm 5:10   5:13 Mak 9:50   5:15 Mak 4:21; Luk 8:16   5:16 εfe 5:8; Fili 2:15; 1Bi 2:12   5:17 3:15; 7:12; 22:40; Lum 3:31   5:18 Jεm 2:10   5:21 Ksm 20:13; LεW 24:17   5:22 1Jon 3:15   5:24 6:14-15   5:25 Luk 12:58-59   5:26 18:34

N'yeeyi ekumε kenjan

²⁷ Ben nu ε yuw wase le bó to nu ε gay le, 'Fo wo ejan kpweε wee ke.' ²⁸ Geenεn me ε no ngayte ê ben le, wee tfuu wvù taale kpwoon kenke shiee we, nu ε wvù ε jan ke wase wvù ê fitele le. ²⁹ Ê jise diuw di εcεy gee ε wo gee kebefε, é wo min jise didvu lan. Fí jee le wo elase keba kuw ke ye le kemwaan, efey fo bó ke elan ye yo yicii nguy wvu baay e. ³⁰ Kebo kuw ke εcεy é no gee ten ε wo gee kebefε, é wo sum kebo kedvu lan. Fí jee le wo elase keba kuw ke ye le kemwaan, efey fo ye yo yicii egen nguy wvu baay e.

N'yeeyi ekumε keekun kpwoon

(Mak 10:11, 12; Luk 16:18)

³¹ Bó to nu ε gay ten le 'É wee kun lo kpweε, é wvù san nwa' nya ê kpwoon wvudvu wvù dunji le ke wvù beε kpweε wen ke.' ³² Geenεn me no ngayte ê ben le, é wee kun lo kpweε, ε è baa nu le kpwoon wvudvu nu ε ge nsake, tu wvù nu ε ge le wvù egen etu kpwoon nsake. Wee é jo kpwoon wvù buy ê diemsen yew ε gεε yew dvu wvù, tu wvù nu ε jo kpweε wee.

N'yeeyi ekumε keejeme fiε ekan

³³ Ben nu ε yuw wase ten no bó to gayε ê bonyii bo fwele le, 'Fo wo ejeme fiε ekan se wo nu ke ege fí ke. Wo kenke keεge fiε fi wo nu ε jeme ε kan le wo nu ege fô Tata le.' ³⁴ Geenεn me ε no ngayte ê ben le, fo wee dioo ε jeme fiε kan naa lo ke. Fo wvù ekan ê diee di fowe le ke, njefo fowe nu kawla Nyo'. ³⁵ Fo wvù ekan nshe ke, njefo nshe nu kedvuushεε ke bikaa bi Nyo' le. Fo wvù ekan Jelusalem ke, njefo Jelusalem nu kelaante ke Nfon wvu baay e. ³⁶ Fo wvù cim ekan naa ekole kew ke, njefo ke wvù nulo ege é yvuw miaan etu dibvuu kenε eyiile ke. ³⁷ Ê wee beje fiε le 'εε,' é fí kocen nonen. Wvù é tun le, 'Aay,' é fí kocen nonen. É wvù bvuu bise lo fiε fó, tu fifie nε wase fô Satan wvù wee kebefε le.

N'yeeyi ekumε keetfuse envuke

(Luk 6:29, 30)

³⁸ Ben nu ε yuw wase ten le bó to nu ε gay le, 'É wee bvuse jise di wee le, é bó bvuse ten diew. Wee é baa ege ke wee le, é bó baa ten kew.' ³⁹ Geenεn me ε no ngayte ê ben le, fo wee etεncinè fiε bô wee wvù befe ke. É wee sun lo kediew kuw ke εcεy, é wo banke ke ejkonko ε wvù mεse. ⁴⁰ Wee é shomse wo le wen efi kekum kuw ke ente, é wo mεse nya naa noo ke ekfun fó. ⁴¹ Wee é kan wo le wo elen egen may mwaan, é wo len buy naa bomay bofεε ben ε wvù. ⁴² Wee é no lεke fiε é wo, é wo nya. Wee é no foole fiε é wo, fo wo etun keenya ke.

N'yeeyi ekumε no wee egeè bô wee we bvuban

(Luk 6:27, 28, 32-36)

⁴³ Ben nu ε yuw wase le bó to nu ε gay le, 'É koonkè waa bwo banè wee wo bvuban.' ⁴⁴ Geenεn me ε no ngayte ê ben le, ben ekoonkè bonyii bonen bo bvuban e, ebunleè fô bô bone bikaa ê ben ejim e. ⁴⁵ Nonen, é ben emum enu boom bo Icee wene wvù nu fowe le. È nu wvù wvù ké no gee ε diuu sane fô bonyii bô befe le noo bô jee le. Wvù ké no gee ten ε jan too fô bonyii bô gee mwεm teyey, noo fô bô yaa gee ke mwεm teyey e. ⁴⁶ Ben kpwaake le é ben koonke ke ε è nu bonyii bô koonke ben, é sεw wvudvu enu la fô ben e? Ke naa bonyii bô fii shile gee ke ten nonen e? * ⁴⁷ É ben fen gayte ke ε è nu boom bo bwεε wene le, tu fiε fi ben gee fi bonyii bomew yaa gee ke nu la? Ke bonyii bô yaa kee ke Nyo'

5:27 Ksm 20:14   5:28 Job 31:1; 2Bi 2:14   5:29 18:8-9; Mak 9:43-47   5:31 Dito 24:1; Mat 19:7, 9; Mak 10:3-4
 5:32 19:9; Mak 10:11-12; 1Kol 7:10-11   5:33 23:16-22; Jem 5:12   5:33 LEW 19:12; Ktj 30:2   5:34 Yεsa
 66:1; Lem 7:49   5:35 Mben 48:2   5:37 2Kol 1:17-19   5:38 Ksm 21:24   5:39 Lum 12:17   5:40 1Kol
 6:7; Ibu 10:34   5:43 LEW 19:18; Mat 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27   5:44 Ksm 23:4-5; Lum 12:20; 1Bi
 2:20-23; Luk 6:28; 23:34; Lem 7:60; Lum 12:14; 1Kol 4:12; 1Bi 3:9   5:45 εfε 5:1   * 5:46 Bonyii bô fii shile nu ε
 bonyii to yene le é nu bonyii bô befe.

ké no gee ke leŋleŋ e? ⁴⁸ Fí ε mum ε no nu le ben keŋke keejeè gene mæse no Icee wene wvù nu fowe jee gene mæse.”

6

N'yeyi ekume nnya

¹ “Ben eyenè fo ben dioo gee mwæm mvù jee, no gee fwe dvu bonyii wvu le bó eyenè ke. É ben gee nonen, é icee wene wvù nu fowe saa ke emawce ben ke. ² Nonen, seke wo nyaa fiε ε wee wvù fuute, fo wo emum etooŋke soŋ diεwe no bonyii bo kensaa ye le ké no gee yéw bunle le noo jé le, wvu le bonyii ebenseè bó ke. É me ensee é ben kecey le bó nu ε keŋke wase mmawce wvubo. ³ Geenεn, seke wo nyaa fiε ε wee wvù fuute, fo wo ege é kebo kuw ke eŋkoŋko ekiεε fiε fi ke ecey gee ke. ⁴ Nonen é nnya yo enù é nnyile le, é Ico wvù ké no yene mwæm mvù bó gee é nnyile le ke emawce wo.

N'yeyi ekume bunle

(Luk 11:2-4)

⁵ Seke ben bunlee, fo ben egeè diεwe no bonyii bo kensaa ye le ké no gee ke. Bó ké no kooŋke keeleemene yéw bunle le, noo ntasen jé le se bunlee, wvu le bonyii eyenè bó le. É me ensee é ben kecey le bó nu ε keŋke wase mmawce wvubo. ⁶ Geenεn seke wo nu keebunle, ε wo ley gen yew ente, faa kembuŋ se no bunlee é Ico wvù nu é nnyile le. É Ico wvù ké no yene mwæm mvù bó gee é kenyle le ke emawce wo. ⁷ Ben dioo bunlee, fo ben eshe elamtè diεwe no bonyii bò maa Nyo' ké no gee ke. Bó ké no gee nonen kpwaake le bó nu eyuw bunle yibo nje díew yì bó jemyi nteen. ⁸ Fo ben enù ke diεwe bó le ke. Ben ekeè le Icee wene ké no kee wase fiε fi ben shieele ε ben se ké no biite. ⁹ É nεε no è nulo é ben ebunleè nen:

‘Icee wese wvù nu fowe,
geε é bonyii ewvumtè díεε diuw,

¹⁰ ege é bvunfon bwuw eto,
ege é fiε fi wo shieele enù fokuse fen no fí nu fowe.

¹¹ Nya bese bò mwæm mvudien mvu εben.

¹² Lεεshe bibefeε bisεse,
no bese lεεshi bibefeε bì bonyii bomew gee fô bese le.

¹³ Fo wo ecine é bese eley mmom yì eghaw bese le ke.

Fi bese can wee kebefε le.’ * [Bvunfon nu bwuw, ε mvuŋgay nu mwuw, ε bvukuke nu bwuw sekeciε se ŋka. Fí enù nonen.]

¹⁴ Ben ekeè le é ben lεεshi bibefeε bì bonyii bomew gee fô ben e, é Icee wene wvù nu fowe elεεshi ten binen. ¹⁵ Geenεn, é ben nu se ben lεεshi bibefeε bì bonyii bomew gee fô ben e, é Icee wene wvù nu fowe saa elεεshi ten binen ke.

N'yeyi ekume mbam mwæm mvudien

¹⁶ Seke ben bamte mwæm mvudien, fo ben etaalè nen yvulaa diεwe no bonyii bo kenduŋce ye le ké no gee ke. Bó ké kumen monshim mobole sekekiε, wvu le bonyii eyenè le bowen bamte mwæm mvudien. É me ensee é ben kecey le bó nu ε keŋke wase mmawce wvubo. ¹⁷ Geenεn, seke wo bamte mwæm mvudien, ε wo yefe εkolε kuw, cuke bvushiw bwuw, ¹⁸ wvu le fo eyenè bonyii le wo bamte mwæm mvudien ke, é eyene Ico wvù nu é nnyile le. É Ico wvù ké no yene mwæm mvù bonyii gee é kenyle le ke emawce wo.

N'yeyi ekume ntfu

(Luk 12:33, 34)

5:48 LεW 19:2 6:1 23:5 6:8 6:32; Luk 12:30 6:9 Esek 36:23 6:10 4:17; 7:21; 12:50; 18:14; 21:31; 26:39-42; Mak 3:35; 14:36; Luk 22:42; Jon 4:34; 6:38-40; Lem 21:14 6:11 6:24-34 6:12 6:15 6:13 10:16-25; 24:3-28; JεM 1:12-15; Jon 17:15; 2Tεs 3:3; 2Tim 4:18 * 6:13 Boŋwa' bomew keŋke fen le, “Bvuse bese é kebefε ente.” 6:14 5:24; Luk 6:37; Efe 4:32 6:15 18:35 6:16 Yεsa 58:5; Mat 4:2; 9:14-15; 17:21; Mak 2:18; 9:29; Luk 2:37; 4:2; 5:33; 18:12; Lem 13:2-3; 14:23; 2Kol 6:5; 11:27

¹⁹ Fo ben egɛɛ ntfu wene fokuse fɛn fò è nulo é shéw ekan, ε è nulo tɛn é wvú eduwɛ, ε bocooŋ nulo enɔoy eley ecorŋ kɛ. ²⁰ Ben egɛɛ ntfu wene ε è nu worŋ wvu we le, fò è yaa nulo é shéw ekan kɛ, ε è yaa nulo tɛn é wvú eduwɛ kɛ, ε bocooŋ yaa nulo tɛn enɔoy eley ecorŋ kɛ. ²¹ Ben ekeè le fò wee gɛke kpaw we nu kɛ fò fitele fiew nu enu.

Ken'yeese ke ye wee le

(Luk 11:34-36)

²² Jise di wee le nu ken'yeese ke ye ye le. Nonɛn, é jise diuw yuule lo, é ye yo yicii enu ε yí ε yiŋsɛn bô n'yu. ²³ Geenɛn, é jise diuw jiime lo, é ye yo yicii enu ε yí ε yiŋsɛn bô kejiwɛ. É n'yu wee nɛ ε tu kejiwɛ, é kejiwɛ kedvu ebɛmte wase nɛɛ?

Nyo' taale fò bonyii bew e

(Luk 16:13; 12:22-31)

²⁴ Kɛ wee nulo elemte bocee ekole le bofɛɛ kɛ. É wvú lemte nonɛn, é wvú ebane wvumvu, kooŋke wvumvu, kenɛɛ eyuuke wvumvu le ntay, joo wvumvu ekuse. Kɛ ben nulo elemte Nyo' le bvuu lemte bigew e kɛ.

²⁵ Nonɛn, me ε no ŋgayte ê ben le fo ben eyaŋyaŋè ekumɛ nshii wene le laa ben nu ke edie la, kenɛɛ ewu la, kenɛɛ ekumɛ ye yene laa ben nu ke ejise la le. Kɛ keyoy ke wee le fele mwɛɛm mvudien, ε ye wee fele tɛn ndvú le? ²⁶ Ben etaa eyen no mvunyiim mvù bile we nu. Kɛ mvú ké no jewyi, kenɛɛ gbweci ŋgu baanci gɛɛle ê bigonɛ le kɛ. Geenɛn, Icee wene wvù nu fowe nyaŋyi kɛ mvú. Kɛ ben fele mvunyiim e? ²⁷ È nu yɛɛ ê ben entelɛŋ wvù yaŋyaŋɛ, wvù nulo ebise kɛ naa kefew caan yí nshii we le? ²⁸ Ben yaŋyaŋɛ ekumɛ ndvú nje la? Ben kɛ etaa eyen no fow kuu ŋkpwaante nu. Kɛ fow ké no lemte kenɛɛ shile ndvú kɛ. ²⁹ Geenɛn, é me ensee ê ben le kɛ naa Nfon Saamun bô bvukuke bvucii bvù wvú to keŋke to ké suute ye no nu ε wvú ε buy fò fow mvu le kɛ. ³⁰ É Nyo' suute ɛgay yo ŋkpwaante nɛn, ɛgay yò kuu eɛn, buy ntfuu ε bó ε fwɛɛ wase fotɛŋ, tu kɛ è nulo é wvú esufe ben efey lo nonɛn e? O oo bonyii bo mbee wvù doose le! ³¹ Nonɛn, fo ben eyaŋyaŋè duu le laa ben nu ke edie la, ewu la, kenɛɛ ejise la ye le le. ³² Mwɛɛm mvun mvunciim nu mvù bonyii bô yaa kee kɛ Nyo' ké no leese bvufɛɛ yí dvú le. Ben nu finɛn ε Icee wene wvù nu fowe kee le ben shieele mwɛɛm mvun mvunciim. ³³ Ben eyaw elese bvufɛɛ bvunɛn ε è nu yí bvunfon bvù Nyo' le noo yí fiɛɛ fi lɛŋ fi wvú gomte le, é wvú emum enyaa tɛn mwɛɛm mvun mvunciim ê ben. ³⁴ Fí ε mum ε no nu le, fo ben eyaŋyaŋè ekumɛ ntfuu kɛ. Bó nu ebuy eyaŋyaŋɛ yí fiɛɛ fi ntfuu le, ε è nu ntfuu. Ŋgɛw wvu yí diuu le ekocɛn kɛ yí diuu didvu diɛ le.”

7

Fo wee elomtè gee di wee mvu le kɛ

(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ “Fo ben elomtè gee di bonyii bomew e kɛ, nonɛn é Nyo' saa ke elom tɛn dinɛn kɛ. ² Ben ekeè le je yí ben lomte gee di wee mvu le jó, nu kɛ yí Nyo' nu ke elom tɛn dinɛn jó. Fiɛɛ fi wee feeke fiɛɛ jó sɛ nyaa ê wee, nu kɛ fí fi Nyo' nu ke efew jó sɛ nya ê mwɛɛn. ³ È nu nje la wvù wo ké no taale ε è nu sheshe yí nu ê waa bwoo jise, geenɛn yaa yene kekew kè nu ê diuw jise le kɛ? ⁴ È nulo é wo eghan nɛɛ sɛ no gayte ê waa bwoo le, ‘Kɛ leem é me embvuse sheshe ê wo jise,’ geenɛn ε kekew nu ê diuw jise le? ⁵ Wo nu wee kenduŋɛ ye! Yawɛ ebvuse kekew kè nu ê diuw jise le sɛ loocɛ eyen sheshe yí nu ê jise di waa bwoo le, emum ebvuse.

⁶ Fo ben ejo fiɛɛ fi Nyo' le enya ê bwé kɛ. É ben ge nonɛn, é yí ebanke ye elumyɛ lo ben. Fo ben ejo tɛn ejise ε ban eyene enya ê bonkunyam kɛ. É ben ge nonɛn, é bó efoy kɛ lo bô bika.

*Ben ebiitè, gomtè, kumci**(Luk 11:9-13)*

⁷ Ben ebiitè, é Nyo' ke enya ê ben. Ben egomtè, é Nyo' ke ege é ben eyen. Ben ekumci kembuɲ, é Nyo' ke eyene ê ben. ⁸ Ben ekeè le wee tfuu wvù biite, nu ke ekeɲke, ε wee tfuu wvù gomte, nu ke eyen, ε wvù kumci kembuɲ nu ε bó nu ke eyene ê wvù.

⁹ Ê nu yee ê ben enteleɲ wvù waa we bife bvulem, é wvù enya ε è nu te ê wvù? ¹⁰ Kenεε wvù bife bye, é wvù enya ε è nu yo ê wvù? ¹¹ Ê ben fen bò è nu bonyii bò befe kee keenya mwεem mvù jee ê boom bonen, tu ke Icee wene wvù nu fowe nulo enya mwεem mvù jee ê bonyii bò biite ê wvù efey naa lo nonen e? ¹² Fí ε mum ε no nu le, naa la fi ben shieele le bonyii egeè fô ben e, enù fí fi ben egeè ten fô bó le, njefo fifin nu naa fiεε ficii fi ɲwa' bonci bo Muses e noo Boɲwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le yeyi.

*Diuw ketaaɲ wvu fiasaa noo wvu gbwuuu**(Luk 13:24)*

¹³ Ben eley ê ketaaɲ e ε è nu fô diuw wvu fiasaa le, njefo diuw wvù nu gbwuuu nu wvu cekey keeley fô, ε wvuwe nu wvù gene fô bó nu ke elεε lo bonyii, ε bonyii leyte fô wvuwe le nteen. ¹⁴ Ben ekeè le diuw ketaaɲ wvu fiasaa, bò je yì temyi nu yì gene fô nshii wvù meɲ lo le. ε bonyii bò yene yì le nu caan.

No è nulo é wee ekiεε bonyii bo ntum Nyo' le bo mbiay e

(Luk 6:43, 44)

¹⁵ Ben eyenè ekume bonyii bò mbiayte le bó nu bonyii bo ntum Nyo' le. Bó too fô ben e yen'yi ye le le ε è nu njée, geenεn ε ente nu bokuula bò nulo eyεε lo njée. ¹⁶ Ben nu ke ekiεε bó ε è nu yì gee dibole ke leɲleɲ no bó ké kiεε kete yì mvuntam mvù yumte yì dvù le. È nulo é bó ekoy yoɲ yì bisafe le, kenεε ekoy fimbi yì ewante le? * ¹⁷ Fí nu le kete kè jee kecii ké no yumte mvuntam mvù jee, ε kete kè befe yumte mvuntam mvù befe. ¹⁸ Ke kete kè jee nulo eyum mvuntam mvù befe ke. ε ke è nulo ten é kete kè befe eyum mvuntam mvù jee ke. ¹⁹ Kete kecii kè yaa yumte mvuntam mvù jee nu ε bó ké gbwo ton lo. ²⁰ Nonen, ben nu ke ekiεε bonyii bo mbiay e bodvu ε è nu yì gee dibole.

(Luk 13:25-27)

²¹ Ke è nu wee tfuu wvù teɲe me le, 'Tata, Tata', wvù nu ke eley bvunfon bvù fowe le ke. È nu ke eley ke wee wvù gee fiεε fi Icem wvù nu fowe shieele. ²² Ê nu ke enu εbvubwe bvù nsaw wvu fokemεε le, é bonyii nteen ebiite ê me le, 'Tata, Tata, bese se teete ke bontum bo Nyo' le yì mvuɲgay mvu diee diuw e, bvuuεε bonceendaa bo dεwle le yì bonyii le yì mvuɲgay mvu diee diuw e, bvuu gee biɲghaw bi mwεem e yì mvuɲgay mvu diee diuw e?' ²³ ε me emum enɲay lo ê bó le, 'Ke me ɲke nu ε ɲkiεε wa lo ben ke. Ben enε lo ê me ejise bonyii bò buwyi mwεem.'

Wee kembom wvù keɲke bvufee bò wvù nu keyuɲ

(Luk 6:47-49)

²⁴ Nonen, wee tfuu wvù yuuke njeme wem wvun, gee no wvù gayte nu diewe wee bvufee wvù to bomεε yew ye yì kεmbaan e. ²⁵ ε jaɲ ke gbwe, ε jóo yiɲsen buy, ε fwefwe fey ci yew yidvu, geenεn ε yì faɲe yaa ekεε ke, njefo wvù to nu ε lese kenffuy kedvu yì kεmbaan e. ²⁶ Geenεn, ε wee wvù yuuke njeme wem wvun yaa gee no wvù gayte, nu ke diewe keyuɲ ke wee le wvù to bomεε ye yew ε è nu yì monshεem e. ²⁷ ε jaɲ ke gbwe, ε jóo yiɲsen buy, ε fwefwe fey ci yew yidvu, ε yì keεε, shii fokuse yicii nen wuuu."

Mvuɲgay mvu n'yeyi le mvù Jisós keɲke

7:7 Yeli 29:12-14; Mat 18:19; 21:22; Mak 11:24; Jon 14:13-14; 15:7; 16:24; Jem 1:5; 1Jon 5:14-15   7:11 Jem 1:17   7:12 5:17; Lum 13:8-10; Gal 5:14   7:14 Lem 14:22   7:15 Dito 13:1-3; Mat 24:11, 24; Lem 20:29; 2Kol 11:13-15; 2Bi 2:1; 1Jon 4:1   7:16 12:33   7:16 Jem 3:12   * 7:16 Fen jemyi ê díew yi ejeeje le le, "È nulo é bó ekoy mvuntam mvu glεb e yì bisafe le, kenεε koy mvuntam mvu fig e yì kete ke bíay e?"   7:17 Gal 5:19-23   7:19 3:10; Luk 3:9; Jon 15:2, 6   7:21 6:10; 7:24-27; 21:28-31; Lum 2:13; Jem 1:22-25; 2:14-26   7:23 25:12; 2Tim 2:19   7:24 7:21

²⁸ E Jisos ke jeme mwεem mvun mvunciim mese, ε kebombom ke bonyii le kedvu no kenke lo nḡhaw yî n'yεεyi we le, ²⁹ njefo wvú to yεεyi diewe wee wvú kenke mvunḡay mvu n'yεεyi le. Ke wvú to yεεyi diewe no bonyii bobole bô duḡci bonci bo Nyo' le to ké no yεεyi ke.

8

E Jisos fε wee ntun wvu baay
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ E Jisos ke ne yî kum e bow, ε kebombom ke bonyii le ke baay shfum bi wvú le. ² E fî kooy le wee mvu wvú to cemte bô ntun wvu baay, to nu ε ne to tum envuw fwe dvu Jisos gay ê wvú le, “Tata, wo nulo efe me é me en'yuule, é wo fen kooḡke lo.” ³ E Jisos mum neke kebo kum wvú le gay le, “Me ḡkooḡke lo, bonen le eyuule.” Kaḡ mwaḡ, ε ntun wvu baay wvudvu mum ka yî ye le, ε wvú no yuule. ⁴ E Jisos ciise lo ê wvú le, “É yenè, fo wo esee ê wee ke. Geenεn, gene duḡce ekole kuw ê cee ncese, emum enya nnya yî Muses to gayεε le wee kenke keenya keeduḡce ê bonyii le wen nu ε bonen wase yî ntun wvun e ε no yuule.”

E Jisos fε waa lemme ekole ke bonyii bo nci le
(Luk 7:1-10)

⁵ E Jisos ke ne gen ley kelaante kè Kafana'um e, ε ekole ke bonyii bo nci le kemew to yen wvú le no kule can ê wvú gayte le, ⁶ “Tata, waa wem lemme jiime yew ḡgeyte lo, ε wvú ε kpwe wase keba kemwaḡ.” ⁷ E Jisos gay ê wvú le, “Me nu ento enfε wvú.” ⁸ Geenεn, ε ekole ke bonyii bo nci le kedvu tfuse ê Jisos le, “Tata, ke me wvun nu ε me ε ḡkocεn wee wvú wo eto ê wvú yew ke. Jeme ke ε è nu diew é waa wem lemme emum ebonen. ⁹ È keè le me nu ê mvunḡay mvu wee mvu le ekuse, ε bonyii bo nci le nu ten ê me ekuse. É me ḡké engay ê mvu le, ‘È genè,’ é wvú no gene lo, ḡké enḡay ê mvu le, ‘To,’ é wvú no too lo. É me ḡké enḡay ten ê nfwa wem le, ‘Geε nen,’ é wvú no gee lo.” ¹⁰ E Jisos dioo yuw fiεε fî wvú jeme, ε diuw yum lo wvú. E wvú jeme ê bonyii bô to bii wvú le le, “É me ensee ê ben kecεεy le, me ḡke mbaa n'yen wase wee le ke naa Islael ε wvú ε lese kfuu fin fitele yî yem e nen ke. ¹¹ É me ensee ê ben le bonyii nteen nu ke ene biba bicii ε kew jò diuu sane ε gen ε buy jò dí seeyi, eto eshii ediekene bô bo Aba'am noo Aysik noo Yakow woḡ Nyo' wvu we le, ¹² geenεn, ε boom bô woḡ wvudvu nu wvubo nu ε bó ε laḡ ê ejiwε le ekfuḡ fô bonyii nu ke ebeele ḡgeci bigew.” ¹³ No Jisos jeme nonen mum gay ê ekole ke bonyii bo nci le kie le, “È genè le, fî ege ye fô wo le no wo nu ε lese fitele yî yem e.” E waa lemme ekole ke bonyii bo nci le wvudvu mum bonen lo ke sekedvu.

E Jisos fε bonyii bo bincem e nteen
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ E Jisos ke ne gen ley yew dvu Bitā, yen ε mwεε Bitā jiime cemte bô ken'ya'. ¹⁵ E Jisos kum kebo kew e, ε ken'ya' kedvu mum cine wvú le, ε wvú mum ja we taa fiεε ε Jisos die. ¹⁶ E è ke no nu ekiεguu, ε bonyii no too bô bonyii nteen bô bonceendaa bo dεwle le to nḡiḡsene bô bó. E Jisos no bvuuε biyoy bidvu ε è nu ke bô diew maḡ. E wvú bvuu no fele ten bonyii bocii bô to cemkene. ¹⁷ Fifi to kooy keεge é fî ekocεn no wee ntum Nyo' wvú Yeḡaya to jemyεε wase le, “Wvú nu ε jo wase bontun bosεε, ε tuu bincem bisεε.”

Bonḡew bo wee wvú bii Jisos e
(Luk 9:57-62)

¹⁸ E Jisos ke dioo yen ε kebombom ke bonyii le ke baay ε tase wase mbew ye le, ε wvú gay ê boom bew bo ḡgoo le le, “Beene elente mamase egen kewvu keki.” ¹⁹ E wee mvu wvú to duḡci bonci bo Nyo' le mum bence gay ê Jisos le, “Wee n'yεεyi, me nu embii wo le

naa fεε fô wo gene.”²⁰ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Nyám yi ηkpwaante κερκε bibuw bibole, ε mvunyiim mvù bile we κερκε yéw yibo, geenεn κε wee wvù diee nu Waawee κερκε naa lo fô wvú ejike ekole kew κε.”²¹ Ε wee we ηgoo mvu gay ê wvú le, “Tata, yawe ecine é me engen endwey icεm nse no mbii.”²² Geenεn ε Jisos tfuse ê wvú le, “È bì me le, ecine é bonyii bò nu le bó nu ε kpweken wase edweyte bonyii bobole bò kpwekene.”

Ε Jisos wam nffum

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Ε Jisos κε γεν ley ê kekon e, ε boom bew bo ηgoo le bi ten wvú le jó. ²⁴ Ε fí kooy le nffum mvu wvu baay to nu ε ne sεse kew ê mamase yidvu le no bvuyte joo ε yí bene, gomte keeyinsεn ê kekon e. Ε è to nu ε Jisos leete lo fiew. ²⁵ Ε boom bew bo ηgoo le γεν no kamsee wvú gayte le, “Tata, ficε, beene nu ekpweken.” ²⁶ Ε wvú kamse gay ê bó le, “O oo bonyii bo mbee wvù doose le. Ben fane la?” No wvú gay nonεn mum ja we wam nffum wvudvu noo joo yi baay, ε mvú lu, ε mondvuum cife nen ndvumm. ²⁷ Ε diuw yum bonyii bodvu nen kaww. Ε bó ghay le, “Kfuu wvu wvun wee nu wvu nεε wvù naa nffum noo joo yuuke wvú le?”

Ε Jisos bvuse bonceendaa bo dεwle le yí bonyii bofεε le

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Ε Jisos κε lente buy kewvu keki ê keba κε bonyii bo Gadala le. * Ε bô bonyii bofεε tasεn ε bonceendaa bo dεwle le nu yí bó le. Bonyii bodvu to buy ê ditfum dì bó dweyte bonyii jó le, ε bó to ké no cεwkene baay, ε wee yaa nulo efey lo je jó κε. ²⁹ Ε fí kooy le bó to nu ε kew no wamte foweεwe biite le, “Waa Nyo', wo fii la ê bese? Wo to fen keenya ηγεw ê bese se kefew ε kpwen e?” ³⁰ È to nu ε ηgoo bonkunyam bomew diekene keler kedvu le ε bó duule lo. ³¹ Ε bonceendaa bo dεwle le bodvu mum lεke Jisos le, “Kee wo, é wo bvuse lo bese, é wo ciinse bese yí bonkunyam boba le.” ³² Ε Jisos mum gay ê bó le, “Ben egen lo.” Ε bó mum buy, γεν ley yí bonkunyam bodvu le. Ε fí kooy le ηgoo bonkunyam yidvu yicii to nu ε sen bow ê ηkon e, shii ê mamase yidvu le kpweken jó. ³³ Ε bonyii bò to cεyte bonkunyam bodvu fεε lo, γεν εlaante, see ficε ficii naa noo fí kooyεε bô bonyii bò bonceendaa bo dεwle le to nu yí bó le. ³⁴ Ε fí kooy le kelaante kedvu kecii to nu ε buy lo keeto yen Jisos e. No bó toε yen wvú le, lεke le wvú ene gbwen bowene.

9

Ε Jisos fε wee ε wvú ε kpwe wase keba kemwaan

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Ε Jisos ley ê kekon e, kase lente γεν ê kelaante kew e. ² Ε fí kooy le bonyii bomew to nu ε to bô wee mvu fô wvú le ε wvú ε kpwe wase keba kemwaan, ε bó ε tuu ê fikεey e. Ε Jisos yen no bonyii bodvu nu ε lese fitele yí ye le, ε wvú gay ê wee wvù to kpweε keba kemwaan we le, “Nsaa yεm, jicε fitele le. Me nu ε nλεεshε wase bibefε biuw.” ³ Ε fí kooy le bonyii bomew bò to duηci bonci bo Nyo' le to nu ε kew no wvukene εbonebon gayte le, “Wee wvun joo bvudvuu bvυ Nyo' le.” ⁴ Ε Jisos kίεε ficε fí bó kpawci, bife ê bó le, “Ben κερκε ηkpawce wvù befe ê mvuntelem mvunεn e nen nje la? ⁵ Ficε fí nu cekey keegay nu fi la? Keegay ê wee wvun le me nu ε nλεεshε wase bibefε biew, nuu le wvú eja we elene le? ⁶ Geenεn, me nu enge é ben ekίεε le wee wvù diee nu Waawee κερκε mvunγay fokuse fen keeλεshε bibefε.” No wvú gay nonεn mum gay ê wee wvù to kpweε keba kemwaan we le, “Ja we, ejo fikεey fiuw egene fô yew e.” ⁷ Ε wvú mum ja we no gene fô yew e. ⁸ Ε kebombom κε bonyii le yen ficε fí kooyεε le, ε nfan koo bó, ε bó no tumte moηkum mo Nyo' wvù nu ε nya kfuυ mvumvun mvunγay ê wee wvu wum.

8:20 2Kol 8:9   8:21 4:20, 22; 9:9; 19:21; Mak 1:18, 20; 2:14; 10:21; Luk 5:11, 28; 18:22; Jon 1:43; 21:19, 22   8:26

Mben 89:9; Mat 14:30-32   * 8:28 Bonwa' bo boyvuum bomew teje le, “Gadalen, bomew le Gelgesen.”

8:29 Mak 3:11; 1Kol 15:24   9:2 Luk 7:48; Mben 103:3; Jon 9:2   9:6 Jon 5:36

*Ɛ Jisos tee Matio**(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Ɛ Jisos ke nɛ fɔ dioo lenɛ genɛ yɛn weɛ mvu le ɛ bɔ tɛɛ le Matio, ɛ ɛ nu weɛ wvɔ to fii shile, ɛ wvɔ ɛ shii fɔ bvudvuu bwew bvɔ lemme le. Ɛ Jisos gay ɛ wvɔ le, “Ɛ biɛ me le.” Ɛ wvɔ mum nɛ we no bii wvɔ le.

¹⁰ Ɛ Jisos ke gen shii dioo diekene yew dvu Matio, ɛ fɛ kooy le bonyii bomew nteen bɔ to fii shile, noo bonyii bɔ befe bomew ten to nu ɛ to shii no diekene bɔ bo Jisos noo boom bew bo ŋgoo le. ¹¹ Ɛ Bofalasiɛ dioo yɛn no bɔ bɔ diekene nonɛn mum bife ɛ boom bew bo ŋgoo le le, “Ɛ nu nje la wvɔ weɛ wene n'yɛɛɛ diekene bɔ bonyii bɔ fii shile noo bonyii bɔ befe bomew?” ¹² Ɛ Jisos yuw no bɔ bife, gay ɛ bɔ le, “Ɛ bonyii bɔ tɛmyi kɛ no gomte weɛ ɛfuwɛ kɛ. Ɛ kɛ no gomte bɔ cɛmkɛne. ¹³ Ben egen ekpawɛɛ, eyɛn laa kenɛɛ ke fɛɛ fi bɔ saɲ fin ɛ Nyo' jemyi le, ‘Me nshieele le bonyii ecantɛ ɛ ɛ nu shen fɔ bonyii le, kɛ me nshieele le bɔ egeɛ boncese fɔ me le kɛ’, nu le la le? Ben ekeɛ le kɛ me nto keentee bonyii bɔ nu teyɛɛ kɛ. Me nto keentee ɛ ɛ nu bɔ befe.”

*Ɛ bonyii bife ekumɛ keebamte mwɛɛm mvudien**(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Ɛ boom bo ŋgoo le bo Jon Nleseɛjoo le ke nɛ to bife ɛ Jisos le, “Ɛ nu nje la wvɔ bee Bofalasiɛ kɛ no bamte mwɛɛm mvudien, ɛ boom buw bo ŋgoo le yaa bamte kɛ?” ¹⁵ Ɛ Jisos tfuse ɛ bɔ le, “Ben kpwaake le ɛ nulo ɛ bɔ ebe bonyii bɔ bvujɛn, ɛ bɔ egen enu yii yii ɛ cee bvujɛn nu bɔ bɔ? Geenɛn, diuu too lo di bɔ nu ke efi cee bvujɛn wvudvu ɛ bɔ, ɛ bɔ emum ekɛw ebamte mwɛɛm mvudien. ¹⁶ Ɛ weɛ nulo ejo njaw ndvu yi fiɛ, etumcɛ ndvu yi yvum dvɔ kɛ. Ɛ wvɔ ge lo nonɛn, ɛ njaw ndvu yidvu emese esaa ndvu yi yvum yidvu, ɛ kebuw kɛ nu fɔ emese ekuw efey lo no kɛ be shee nu. ¹⁷ Ɛ kɛ weɛ nulo ten ejo mbvuum mo monfɛm egeɛ ɛ gham mbvuum wvɔ bɔ kɛne bɔ jew nyam e, * ɛ wvɔ ɛ yvumen wase kɛ. Ɛ wvɔ ge lo nonɛn, ɛ mbvuum mo monfɛm modvu ke ekoo, ɛ gham wvudvu ebvuyɛ etawse lo, ɛ mbvuum modvu emum egen kuse. Fi leɲ nu le bɔ kɛɲke keegeɛ mbvuum mo monfɛm ɛ ɛ nu ɛ gham wvɔ fwe le. Nonɛn, ɛ mbvuum bɔ gham emum enɔ.”

*Ɛ kpwoon mvu kum Jisos e bonɛn, ɛ Jisos yemmke waa weɛ wvɔ baay**(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Ɛ no Jisos to bɛɛ jemyi ɛ bɔ nonɛn, ɛ fɛ kooy le weɛ wvɔ baay mvu to nu ɛ to ley tum envuw ɛ wvɔ ejise lɛkɛ le, “Waa wɛm wvɔ kpwoon nu ɛ kpwe kɛ keseen nɛn, geenɛn, to ekum wvɔ le bɔ kebo kuw ɛ wvɔ ekase etu dvɔ.” ¹⁹ Ɛ Jisos mum nɛ we ɛ bɔ wvɔ no genɛ, ɛ boom bew bo ŋgoo le bii ten wvɔ le.

²⁰ Ɛ fɛ kooy le kpwoon mvu wvɔ to nu ɛ cɛm wase bɔ kɛncɛm ke bokɛnɛ le bilum yuufe ncow bifɛɛ to nu ɛ to ɛ Jisos ejim kum ŋgem ndvu ye le. ²¹ Wvɔ to kum nonɛn, ɛ wvɔ to jeme wase fɔ fitele fiew e le, “Ɛ me encim ɛɲkum kɛ naa ɛ ɛ nu ndvu ye le, tu me ɛ mbonɛn wase.” ²² No wvɔ kumɛɛ nonɛn, ɛ Jisos banke ye yɛn wvɔ le, gay ɛ wvɔ le, “Bwɛɛm, fo wo efanɛ kɛ. Fitele fiuw fi wo lese yɛ yɛm e nu ɛ ge wase wo ɛ bonɛn.” Ɛ sekedvu, ɛ kpwoon wvudvu mum bonɛn lo.

²³ Ɛ Jisos ke gen fɛse fɔ yew e fo weɛ wvɔ baay wɛ, yɛn bonyii bɔ to kɛ no toonke bondon bo kpwe le noo kebombom ke bonyii le. Ɛ fɔ ffule lo bɔ kpwe. ²⁴ Ɛ Jisos gay ɛ bɔ le, “Ben etawse, wan wvudvu baa kpwe kɛ, wvɔ leete lo.” Ɛ bonyii bodvu no kieele lo wvɔ. ²⁵ Ɛ bɔ ke dioo bvuse bonyii bodvu ekfuɲ, ɛ wvɔ mum ley gen yew, jice wan wvudvu yɛ kebo le, ɛ wvɔ mum ja we. ²⁶ Ɛ saaka wvɔ ekumɛ fɛɛ fidvu ghan gen ɛ keba ke won e kedvu le kecii.

Ɛ Jisos yene ejise binfefe bifɛɛ

9:9 8:21-22   9:10 11:19; Mak 2:15; Luk 5:29; 7:34; 15:1-2; 19:7   9:13 Os 6:6; Mat 12:7; Luk 19:10   9:14 6:16-17; 11:18-19; Luk 7:33-34   9:15 22:2; 25:10; Jon 2:1-12; 3:29; Mwm 19:7   * 9:17 Bojuu to kɛ kɛne gham mbvuum ɛ ɛ nu bɔ jew nyam.   9:20 Lɛw 15:25-27; Mat 14:36; Mak 5:27; 6:56; Luk 6:19; 8:44   9:22 8:13; Mak 5:34; 10:52; Luk 7:50; 8:48; 17:19; 18:42; Lem 3:16   9:24 Jon 11:11-13   9:25 Mak 5:41

²⁷ E Jisos ke ne fô yew e fe, dioo lene gene, e binfefe bimew bifee, e è nu bolemse no kujene bii wvú le wamte foweewe gayte le, “Waa Nfon Dawe, came shen fô bese le.” ²⁸ E Jisos ke gen ley yew, e binfefe bidvu bi wvú le, e wvú bife ê bó le, “Ben nu e bee le è nulo é me enje fiée fi ben beele fin e?” E bó bee le, “Ee Tata.” ²⁹ E Jisos mum kum ejise ebole gay le, “Bii fitele fi ben lese yî yem e, fi ege le ye nonen fô ben e.” ³⁰ E ejise ebo mum yene. E Jisos looce lew lo ê bó gay le, “Ben eyenè fo ben emom ege é wee ekiée ke.” ³¹ Geenèn, e bó kaa gen no sañse lo saaka ekume lemme di Jisos e ê keba ke woñ e kedvu le kecii.

E Jisos fe kencife

³² No bonyii bodvu to nen'yee wase egene, e fi kooy le bonyii to nu e ne to bô kencife kemew fô Jisos e e nceendaa dewle nu yî ye le. ³³ E Jisos dioo bvuse nceendaa dewle wvudvu yî wee wvudvu le e wvú mum kew no jemyi. E kebombom ke bonyii le yen nonen no ghayte gayte le, “Ke bó ke nu e yuu wase eyen fiée le diewe fin e woñ wvú Israel e ke.” ³⁴ Geenèn, e Bofalasii gay fibole le, “Wvú bvuse bonceendaa bo dewle le ban nen e è nu bô mvungay mvu nfon bonceendaa bo dewle le bodvu.”

Ngbwele duule baay, e bonyii bo ngbwele le nu caan

³⁵ E Jisos ke ne no ghane ê bilaante le bicii noo ê bontew e yeyi bonyii yéw bunle yibole, bvuu fewci ten saaka wvú jee ekume bvunfon bvú Nyo' le. Wvú to ghane nonen fele ten kencem kecii noo ntun tfuu. ³⁶ E wvú ké eyen kebombom ke bonyii le, é shen koo wvú bô bó njefo bó to nu yî monlum e, se wee wvú efi bó, diewe njée yî nu se wee ncey e. ³⁷ E wvú ke mum ne gay ê boom bew bo ngoo le le, “Ngbwele duule baay, geenèn e bonyii bo ngbwele le nu caan. ³⁸ Nonen, ben ebunleè le Tata wvú Cee wee eciinse bonyii bo ngbwele le wene dvu wvú.”

10

E Jisos tum boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ E Jisos ke ne tee boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee e bó to. E wvú nya mvungay ê bó mvú bó ebvuse biyoy bi yiile yî bonyii le bvuu fele kencem kecii noo ntun tfuu dvú. ² Eyan nu ediee e boom bo ntum e bo Jisos e bo yuufe ncow bofee le bodvu: Wvu fwe nu Semon wvú bó to bvuu teje le Bita, bô Andulu wvú waa bwee. E bomew nu Jem wvú waa Sebèdee bô waa bwee wvú Jon noo ³ Filew bô Batolomu, Toma bô Mat wvú to fii shile, Jem wvú waa Alfiyus, Tadio bô ⁴ Semon wvú to nu ngoo Boselot e * bô Judas Iskaliot wvú to gesee Jisos.

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ E Jisos tum bonyii bo yuufe ncow bofee ban, gay ê bó le, “Ben dioo gene, fo ben egen bvudvuu le se è nu bvú wee juu le ke. Fo ben egen bilaante bi è nu bi bonyii bo Samalia le ke. ⁶ Ben egen e è nu fô boom bo Israel e bô nu e laken wase diewe njée le. ⁷ Ben dioo gene no fewci ê bó gayte le, ‘Bvunfon bvú fowe nu wase nceencee.’ ⁸ Ben efelè ten bonyii bô cemkene, geè e bonyii bô kpwekene tuu dvú, felè bonyii bô kenke ntun wvu baay, bvuuuse bonceendaa bo dewle le yî bonyii le. Me nu e nya mvungay ê ben ecici. Ben egen le efii ten bonyii dvú ecici. ⁹ Ben dioo gene, fo wee ejo bigew suu yî kecaw e ke, kenée è nu bi bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yelee, kenée è nu kè baa, kenée kè bó kene bô kfuú ketwaa kè nee. ¹⁰ Fo wee ejo ekèle. Fo wee ejo bikum bifee kenée bolaba bomew, kenée kembang ke. Ben ekeè le é wee lemte lemme, tu è nu fô wvú kenke keediekene. ¹¹ Ben dioo e gen e ley ê kelaante le, kenée ntew e, gom yen wee wvú nu e kocen e, e ben e bó no cee gen buy kefew kè ben ke enenè jó le. ¹² Ben ke dioo e gen, e dioo leyte yew dvu wee, gay yew e. ¹³ E

9:27 20:29-34 9:29 8:13 9:30 12:16; Mak 7:36 9:31 Mak 7:36 9:32 12:22-24 9:34 10:25; 12:24, 27; Mak 3:22; Luk 11:15, 19 9:35 4:23 9:36 Ktj 27:17; Esek 34:5; Saka 10:2; Mat 14:14; 15:32; Mak 8:2 10:2 Jon 1:40-44; Lem 1:13 * 10:4 Boselot to nu Bojuu bô to tomte woñ, diuu keebvuse yî ngew e can bonyii bo Lum e. 10:5 Luk 10:4-12 10:5 Luk 10:33 10:6 Yeli 50:6; Mat 15:24; Lem 13:46 10:7 4:17 10:10 1Kol 9:14; 1Tim 5:18 10:13 Luk 2:14

yew yidvu nu ε yí ε kocen, é kembonen kenén eto yew dvudvu. É yew yidvu baa nu ε yí ε kocen, é kembonen kenén ekase etu ê ben. ¹⁴ É wee fanj keefiisen ben kenée keeyuw fiεε fi ben jemiyi le, é ben dioo buyte yew dvudvu kenée kelaante kedvu le kuce kebvu ke yí bikaa binén e. ¹⁵ É me ensee ê ben kecéey le è nu ke edioo enu diuu di nsaw wvu fokemese le, é mwεem ebonen yí kelaante kè Sodom bô kè Gomola le efey kelaante kekíε.

Bojgew bo boom bo ntum e bo Jisos e
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Ben eyeke yuw, me ntumte ben ε ben nu egen enu diewe njée le ente jo bokuula. Nonen ben dioo ghane no feefenè diewe yó le, enú ten nyekéey diewe bibembé le. ¹⁷ Ben dioo ghane no yenè ekumε bonyii. Ben ekeè le bó nu ke enya ben can bonyii bô saake bonsaw e. Bó nu ke etamte ben yéw bunle yibole. ¹⁸ Bó nu ke egufe ben egen dvú fwe dvu bonyii bô saake biba bi wonj e, noo fwe dvu bonfon nje me, wvu le ben emum ejeme ê bó noo ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu ekumε me. ¹⁹ Bó ke dioo ε nya ben ê bó nonen, fo ekole ekfumtè ben le laa ben nu ke egen ejeme naa la ê je yí nεε le le, njefo Nyo' nu ke enya fiεε fi ben ejeme kefew kedvu le. ²⁰ Ben ekeè le ke è bæε ke ejemyi ben ke. È nu ke ejemyi Keyoy ke Icee wene le diuw wene le. ²¹ Wee nu ke enε ejo waa bwee enya é bó eyu, é cee wan ejo waa we enya é bó eyu. Boom nu ke enε ebone bikaa ê bo'icee bobole ejim, gee ε bó yuwyi bó. ²² Bonyii nu ke ebane ben nje diee diem. Geenén wee wvù nu ke ekuu shém egen ebuy fokemese nu wvù nu ke eboy. ²³ Seke bonyii ε bon bikaa ê ben ejim ê kelaante kemew e, ε ben fεε gen ê kemew e. É me ensee ê ben kecéey le, ke ben nu ke elen bilaante bi Islael e bicii se wee wvù diee nu Waawee ε to ke.

²⁴ Ke waa njwa' ké no fele wee wvù yεeyi wvú ke, ε ke waa lemme ké no fele ten cee ekole we ke. ²⁵ Fí nu lej le waa njwa' nulo enu diewe wee wvù yεeyi wvú le, ε waa lemme nu ten diewe cee ekole we le. É bó teje cee yew le wvú nu Belsebu, é bó saa ke etee boom bo yew e bô diee di bemte fele lo didie?

(Luk 12:2-7)

²⁶ Nonen fo ben efanè wee ke. Ben ekeè le ke fiεε nu dvú fi bó banji fi nu ke enu se fi ε buy emwa ke. E ke fiεε nu dvú ten fi bó nyile fi nu ke enu se bó ε kíεε ke. ²⁷ Fiεε fi me nseje ê ben entañ, ε ben no jemiyi ê bonyii emvunsheej. E fi me ntfumtfume lo ê ben, ε ben janj ε è nu fô ekole ke yew e. ²⁸ Fo ben efanè bonyii bô nulo eyu ke ε è nu nyam ye maanj se è nulo é bó eyu ten keyoy ke. Ben efanè ε è nu Nyo' wvù nulo elεε keyoy ke wee le bô ye ye njuy wvu baay e. ²⁹ Ke bó geese mvunsha mvunfεem ke yí finyinyi le maanj? Geenén, ke fimwaanj ké gbwe fokuse se Icee wene nu ε bee ke. ³⁰ Finen nu ε Nyo' kee naa yvúw yicii yí nu ê ben efa. ³¹ Nonen fo ben efanè ke. Ben fele lo mvunsha fó nteen.

(Luk 12:8-9)

³² É wee beje ê bonyii fwe le wen kee me, tu wee wvù diee nu Waawee nu ke ebee ten mweten fwe dvu Ice wvù nu fowe. ³³ Geenén naa yεε wvù ma lo me fwe dvu bonyii, nu ε me nu njke ema lo ten wvú fwe dvu Icem wvù nu fowe.

Jisos to bô kenjawsen
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Fo ben ekpwaakè le me nto ε è nu bô nyekéey yí nshe le fen ke. Ke è nu fifie fi me nto dvú ke. Me nto ε è nu bô jem. ³⁵ Ben ekeè le me nto keenje é wan wvù diemsen ediuu bô ice, ε wan wvù kpwoon diuu bô bwee, ε kpweε wan diuu bô bwee dweese. ³⁶ Bonyii bo bvuban e bo wee le nu ke enu ke bonyii bo ê wvú yew. ³⁷ É wee koonjke ice kenée bwee fele me, tu wvú baa ekpwenten keenu wee wem ke. Wee é no koonjke ten waa we wvù

10:14 Lem 13:51   10:15 Kej 18:20; 19:1-29; Mat 11:24   10:16 Luk 10:3   10:17 24:9-14; Mak 13:9-13; Luk 21:12-19; Jon 16:1-4   10:17 Lem 5:40; 2Kol 11:24   10:18 Lem 24-26   10:19 Luk 12:11-12   10:21 May 7:6; Mat 10:35; Luk 12:52-53   10:22 5:11; Jon 15:18   10:23 16:28; Lem 8:1   10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20   10:25 9:34   10:26 Mak 4:22; Luk 8:17   10:28 Ibu 10:31   10:30 Luk 21:18   10:32 Mwm 3:5   10:33 Mak 8:38; Luk 9:26; 2Tim 2:12   10:34 Luk 2:14   10:35 May 7:6   10:35 10:21; 24:10; Mak 13:12; Luk 21:16   10:37 Dito 13:6-10; 33:9; Mat 19:29; Mak 10:29; Luk 18:29

diemsen kɛnɛ wvù kpwoon fele me, tu wvù baa ekpwɛntɛn tɛn keenu wee wɛm kɛ. ³⁸ É wee baa etuu kew kentam ebii me le, tu wvù baa ekpwɛntɛn keenu wee wɛm kɛ. ³⁹ É wee bawci nshii we, é wvù ke elase kɛ nshii wvudvu. Geenɛn é wee lase nshii we nje me, é wvù ke ekeɲke nshii wvù mey lo.

(Mak 9:41)

⁴⁰ É wee fiisene ben, tu wvù fiisene ε è nu me. Wee é fiisen me, tu wvù fiisene ε è nu wee wvù tum me. ⁴¹ É wee fiisene wee ntum Nyo' njefo wvù kee le è tum Nyo' wvù, tu wvù nu ke ekeɲke mmawcɛ wvù Nyo' mawci bonyii bew bo ntum e dvú. É wee fiisene wee wvu teyɛy njefo wvù kee le mwɛtɛn nu wee wvu teyɛy, tu wvù nu ke ekeɲke mmawcɛ wvù Nyo' mawci bonyii bo teyɛy dvú. ⁴² É me ensee ê ben keceɛy le, é wee nya kɛ naa fiko fi joo yì læ le ê wee mwaɲ ɲgoo bonyii bo caan caan ban e njefo wvù kee le è nu wee wɛm ɲgoo, tu kɛ mwɛtɛn nu ke efufe mmawcɛ we kɛ.”

11

ε Jon Nleseejoo tum boom bew bo ɲgoo le fô Jisos e
(Luk 7:18-35)

¹ ε Jisos ke mese tefe boom bew bo ɲgoo le bo yuufe ncow bofɛɛ mum nɛ fó no ghane ê bilaante bi jó le yeɛyi bonyii bvuu fewci saaka wvù jee. ² È to nu kefew kedvu le, ε Jon Nleseejoo nu yew ncaw e. ε wvù ke nɛ yuw ekumɛ mwɛɛm mvù Klistu to gee, mum tum boom bew bo ɲgoo le le bó eɲɛn, ³ ebife ê wvù le laa, è nu wvù wvù to nu keeke eto, nuu bó eceɛtɛ wee mvu le. ⁴ ε bó ɲɛn bife, ε Jisos tfuse ê bó le, “Ben ekase eɲɛn esee ê Jon mwɛɛm mvù ben nu ε yuw bô mvù ben yɛn e. ⁵ Binfeɛ yɛne wase mwɛɛm e, ε bontɛɲɛ lɛne teyɛy, ε bonyii bô cɛmkene bô ntun wvu baay bonene, ε bincife yuuke mwɛɛm, ε bonyii bô kpwekɛn kaase tuu dvú, ε bó bvuu fewci tɛn saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê bonyii bo kefufe le. ⁶ Njoɲ wvu baay nu wvu wee wvù baa maɲene me kɛ.”

⁷ ε boom bo Jon e bo ɲgoo le ba ke nɛ, ε Jisos mum kew no jemyi ê kebombom ke bonyii le ekumɛ Jon biite le, “Ben se shee buyte ɲɛne ɲkpwaante keeɲɛn yɛn ε è nu la le? Gayi di fwefwe fele shiike? ⁸ No è baa nu nonɛn, ben ε se ε no buyte ɲɛne jó nje la? Ben se ɲɛne keeyɛn wee le ε wvù ε sufe ye bô ndvú yì bonene? Ben eyeke eyuw, bonyii bô suute ye bô ndvú yì bonene ké no nu ε è nu ê bontow e. ⁹ No è baa nu nonɛn, ben ε se ε no buyte ɲɛne jó nje la? Keeɲɛn yɛn wee ntum Nyo' le nuu? 'εε, é me ensee ê ben le è nu wee ε wvù fele wee ntum Nyo'. ¹⁰ È nu wvù wvù bó to saɲɛɛ ekumɛ wvù ε Nyo' gayte le, ‘Yeke eyuw, me nu ɲke enciɛnse wee wɛm ntum é wvù esa fwe dvu wo, eseɛyɛ je yo é wo sɛ no too.’

¹¹ É me ensee ê ben keceɛy le, ɛntɛ jo bonyii bô bokɛnɛ nu ε boo wase, nu ε bó baa boo wase wee wvù kuuke fele Jon Nleseejoo kɛ. Geenɛn, ε wee wvù nu naa wee wvu caan ɛntɛ jo bvunfon bvuu fowe nu ε wvù kuuke fele wvù. ¹² ε kew yì kefew kè Jon Nleseejoo to kewɛɛ lemme diɛw e ε to ε buy kɛseen e, nu ε bonyii taɲke bvunfon bvuu fowe, * ε bonyii bo mvuɲgay e lɛle bô mvuɲgay. ¹³ ε fí nu nonɛn njefo bonyii bo ntum Nyo' le bocii noo bonci bo Muses e to jemyi ekumɛ bvunfon bvuu fowe ke ghan to buy kefew ke Jon Nleseejoo le. ¹⁴ É ben nu ε yɛn le ben nulo ebee, é ben bee le Jon wvun nu εlayja wvù to nu keeke eto. ¹⁵ Wee wvù keɲke bitɛm ε wvù yuw.”

¹⁶ ε Jisos nɛ ghay ye le, “È nulo é me enfɛwsɛn ɛɲgokɛ ke kɛseen kin ε è nu bô la? Bó nu kɛ lo diɛwɛ boom bo caan caan e bô shiiyɛn mondvwum mo way e, ε bomew tɛɲɛ bomew biite le, ¹⁷ ‘Bese toɲke ndoɲ sɛ ben bine lo le? Nyaa ɲkiee kpwe sɛ ben beɲɛ lo le?’ ¹⁸ Me njemyi nonɛn njefo Jon to nu ε to faɲɛ yaa diekɛne kɛnɛɛ wukɛne kɛ, ε ben no jemyi le

10:38 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Jon 12:25-26 10:40 18:5; Mak 9:37; Luk 9:48; Jon 13:20; Gal 4:14 11:1
7:28 11:2 14:3 11:3 Jon 1:15, 27; 3:31; 11:27 11:5 Yɛsa 35:5-6; 26:19; 61:1; Luk 4:18 11:10 Mala
3:1; Ksm 23:20; Mak 1:2; Luk 1:76 * 11:12 kɛnɛɛ le, “... nu ε bvunfon bvuu fowe too bô mvuɲgay,”
11:14 1Bfn 17:1; Mala 3:23; Mat 17:12-13; Mak 9:13 11:15 13:9, 43; Mak 4:9, 23; 7:16; Luk 8:8; 14:35 11:18 9:14;
Mak 2:18; Luk 5:33

wvú kɛŋke nceendaa dɛwle yî ye le. ¹⁹ Wee wvù diee nu Waawee ε dioo to, diekene bvuu wukene, ben le bó etaa eyen, wvú ghane wuwte mwɛɛm mvudien wuwte mbvuum, bvuu nu nsaa bonyii bò fii shile noo bonyii bò befe bomew. Ben ekeè le bvufee ké no duŋci ye ε è nu yî fiεε fi bvú lemte le.”

ε Jisos no shaanƙe gee di bilaante bimew e
(Luk 10:13-15)

²⁰ ε Jisos mum nɛ kɛw no shaanƙe gee di bilaante bimew bì wvú to yamεε ge biŋghaw bi mwɛɛm e bí le, njefo wvú to nu ε ge nonɛn, ε bonyii bo jó faŋε yaa cim kumɛn nce wvubo kɛ. ²¹ ε wvú no shaanƙe nonɛn, jemyi le, “Ŋgɛw wvu baay nu wene ben bonyii bo Kolasen, ε ŋgɛw wvu baay nu tɛn wene ben bonyii bo Besayda. Ben ekeè le, é me nto ndioo ŋge biŋghaw bi mwɛɛm e bì me nto ŋgɛε jo ben ε è nu Taya bô Sidon, tu bó to nu ε jise wase bimbamkpwe, kfum taan ye le nceke keeduŋce le bó nu ε kumɛn wase mvuntelem mvubole. ²² É me ensee ê ben le, è nu ke edioo enu diuu di nsaw wvu fokemεse le, é mwɛɛm ebonene fô bonyii bo Taya noo bo Sidon e fele ben. ²³ Noo ben bonyii bo Kafana'um, ben kpwaake le bó nu ke ebense ben é ben eben we? 'Aay! Bó nu ke eshike lo ben é ben eshii egeŋ woŋ boŋkfu le. Ben ekeè le, é me nto ndioo ŋge biŋghaw bi mwɛɛm e bì me nto ŋgɛε jo ben ε è nu Sodom, tu kelaante kedvu be bεε dvú ε to ε buy εben e. ²⁴ Geenɛn, é me ensee ê ben le, è nu ke edioo enu diuu di nsaw wvu fokemεse le, é mwɛɛm ebonene fô bonyii bo Sodom e fele ben.”

Kemmbuŋ ke Jisos e yaatene lo
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kε kefew kedvu le, ε Jisos nɛ gay le, “Me nyaa keyoone ê wo Icɛm Nfon εbule bô nshe le wo nu ε nyile mwɛɛm mvun ê bogoyfee noo boŋkiesfiεε, ε duŋce ε è nu ê mvunley mvu boom e. ²⁶ È nu no fí nu Icɛm, njefo è nu no wo to shieele le fí enù.

²⁷ Icɛm nu ε nya wase mwɛɛm mvunciim ê me. Kε wee nu dvú wvù kee Waa Nyo' εfey Ice kɛ. ε ke wee nu dvú wvù kee Ice εfey Waa we noo bonyii bò Wan nu ε caw keeduŋce Ice ê bó kɛ.

²⁸ Ben bocii bò nu ekuse jo bvujite ε bvú ghaake ben, ben eto fô me le, é me enge é ben elɛɛtɛn. ²⁹ Ben ejo ε è nu kemmbuŋ kem eshfumε, ebii n'yεεyi wɛm e, njefo me nu fiem wee wvu nyεkeey, ŋkɛŋke fitele fi lɛɛtene, é ben ke ekɛŋke nɛɛtɛn fô mvuntelem mvunɛn e. ³⁰ Kε kemmbuŋ kem ghaake nshfumε le kɛ, ε ke bvujite bwem jite kɛ.”

12

ε Jisos nɛle saaka wvu ekumε diuu di mbam e
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ ε è no nu kɛ kefew kedvu le, ε Jisos bô boom bew bo ŋgoo le no lɛne fele wεε εgiŋ wvumew e, ε è nu diuu di mbam e. È to nu ε jeŋ yuu boom bew bo ŋgoo le, ε bó mum nɛ kɛw no sumyi biceε diee. ² ε Bofalasii yɛn, gay ê Jisos le, “Taa eyen, boom buw bo ŋgoo le gee fiεε fi nci baa bee le wee ege diuu di mbam e kɛ.” ³ ε wvú bife ê bó le, “Ben ke baa taŋ wase ê Ŋwa' Nyo' le no jeŋ to yuu Nfon Dawe bô ŋgoo ye, ε wvú ge le? ⁴ Wvú to nu ε ley yew Nyo' le, die blɛɛd wvù bó to gee ncese dvú fô Nyo' le, ε è to nu nci fo wvú kɛnɛε bonyii bò to nu bô wvú edie. È to nulo edie kɛ bocee ncese. ⁵ Nu le ben ke baa taŋ wase tɛn ê bonci bo Muses e no è ké dioo nu diuu di mbam e, ε bocee ncese ŋgoy nci mbam ge lemme dibole yew ncese le, geenɛn ε nsaw saa nu kɛ? ⁶ É me ensee ê ben le fiεε nu dvú fɛn keseen fi kuuke fele yew ncese. ⁷ Bó nu ε saŋ ê Ŋwa' Nyo' le ε Nyo' jemyi le, ‘Me nshieele le bonyii ecamtè ε è nu shen fô bonyii le, kɛ me nshieele le bó egeè boncese fô

11:19 9:10; 11:2 11:21 15:21; Yɛsa 23:1-16; Amo 1:9-10; Lem 12:20 11:23 Yɛsa 14:13, 15 11:24
10:15; Luk 10:12 11:25 Yɛsa 29:14; 1Kòl 1:18-29 11:27 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 13:3; 17:2 11:28
Yɛsa 28:12 11:29 Yɛli 6:16 12:1 Dito 23:24-25 12:2 Ksm 20:8-10 12:3 1Sam 21:1-6; LɛW 24:5-9
12:5 Ktj 28:9-10 12:7 9:13

me le ke.' É ben fen be kee fiεε fi bvudvuu bvudvu bvun gayte, ben saa esaake bonyii se bó keŋke jay ke. ⁸ Fí nu le wee wvù diee nu Waawee nu Cee Ekole wvu mbam."

É Jisos fε wee diuu di mbam e ε kebo ε kpwe

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ É Jisos ke nε fó, gen ley yew bunle yibole. ¹⁰ É fí kooy le wee mvu to nu dvú ε kebo kew kemew ε kpwe wase. É bonyii bomew nε bife ê Jisos le, "Nci nu ε bee le è nelo é bó efe wee diuu di mbam e?" É bó to biite nonen gomte ε è nu fiεε fi bó etey yí ye le. ¹¹ É Jisos tfuse ê bó le, "È nu γεε ê ben ente wvù keŋke njee, yí ε gbwe ê fwεŋ diuu di mbam e, é wvú enu se wvú ε jice ε gufe ε bvuse?" ¹² Ke wee wvu wum fele naa lo njee baay e? Nonen tu nci nu ε bee le wee ege lemme di jee diuu di mbam e." ¹³ É wvú mum gay ê wee wvù kebo to nu ε kpwe wε le, "Nεke kebo kuw." É wee wvudvu nεke. É kí mum bonen no nu ke diewe kemew kie le. ¹⁴ Geenεn ε Bofalasii buy gen mum jo nsey no bó nu ege se yu Jisos.

Jisos nu wee lemme wvu Nyo' wvù wvú nu ε caw

¹⁵ É Jisos kieε ekume nsey wvù bó joe, mum nenε fó. É bonyii nteen bi wvú le. É wvú fε bó bocii bò to keŋke bincem, ¹⁶ ciise ê bó le fo bó ege é bonyii ekiεε wen ke. ¹⁷ Fí to nu nonen keege é fí ekocen no wee ntum Nyo' wvù Yesaya to jemyεε le,

¹⁸ "Ben etaa eyen, wvun nu waa wem lemme wvù me nu ε ncaw.

Me ηkoorŋke wvú, ε fitele fiem yuuke njoŋ bó wvú.

Me nu ηke enya Keyoy kem ê wvú,

é wvú efewci é bitum ekume je yi teytey yí me nsumtene bonsaw jó.

¹⁹ Ke wvú nu ke ewaale bó bonyii, kenεε kumte diuw ke.

É ke wee nu ke eyuw diεw ye bifiaŋ bi jí le ke.

²⁰ Ke wvú nu ke emese engoy gayi di ηgeyte wase ke.

É ke wvú nu ke ejimse ken'yeese kè bæenci jiwejiwe ke.

Wvú nu ke ege nonen egen ebuy no je yi teytey

yí wvú sumtene bonsaw jó nu ke eso.

²¹ É bitum bicii nu ke etaale fwe ε bí ε γεε bvufee yí ye le."

Mvungay mvu Jisos e nen'yi fεε?

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² É bonyii bomew ke nε to bó wee mvu ε wvú ε fefe, nu kencife, ε nceendaa dεwle nu yí ye le. É Jisos fε wvú ε wvú no jemyi bvuu yene mwεem e. ²³ É diuw yum bonyii bò to nu

fó bocii, ε bó no biite le, "È nulo é wee wvun enu waa Nfon Dawe?" ²⁴ Geenεn ε Bofalasii dioo yuw no bó biite nonen gay le, "Wee wvun bvuuuse bonceendaa bo dεwle le nen ε è nu ke bó mvungay mvu Belsebu wvù nfon bonceendaa bo dεwle le." ²⁵ É Jisos kieε fiεε fi

bó kpawaci mum gay ê bó le, "É ketum nε ε gawsen ε no diuu ekinεkin, tu kí nu ke ene etu binffuy. Kelaante kenεε yew ε nε ε gawsen ε no diuu eyineyin, yí saa ke eleem ke.

²⁶ Nonen, é Satan bvuuuse Satan mvu yí wee le, tu wvú nu ε gawsen wase ye ye. É fí nu nonen, bvunfon bwew saa ke eleem ke. ²⁷ É è nu le me mbvuuse bonceendaa bo dεwle le nen ε è nu bó mvungay mvu Belsebu le, tu bonen boom bvuuuse bó mvu γεε le? Fiεε fi

boom bonen bodvu gee nu eduŋce le ben nu ε gbwe wase nsaw. ²⁸ Geenεn é me mbvuuse bonceendaa bodvu ε è nu bó mvungay mvu Keyoy ke Nyo' le, tu bvunfon bvú Nyo' le nu

ε to wase fô ben e. ²⁹ Ben kpwaake le è nulo é wee eley yew dvu ntememvungay, ekuu mwεem mwew ebuy dvú, se wvú ε yaw ε koo ntememvungay wvudvu ε kay e? Seke wvú

ε kay nonen se kuu mwεem mwew kecεey buy dvú. ³⁰ É wee baa nu ê keba kem e, tu wvú bane me. Wee é no nu se wvú fici me keebaanci lo, tu wvú tawse lo. ³¹ Nonen, é me nsee ê ben le Nyo' nulo elεεshe mwεem mvù befe noo díεw yí befe yicii yí bonyii jemyi. Geenεn

é wee jeme diεw yí befe ekume Keyoy ke Yuule, tu ke è nu naa lo é Nyo' elεεshe ke. ³² É

wee jeme diew yì befe ekume wee wvù diee nu Waawee, tu Nyo' nulo eléeshe. Geenen é wee jeme diew yì befe ε è nu ekume Keyoy ke Yuule, tu ke è nu naa lo é Nyo' ke eyuu eléeshe é è cim nu kefew kin e kénéε kefew kè too le ke.

Bó ke kίεε kete yî mvuntam mwew e

(Luk 6:43-45)

³³ É wee kηke kete kè jee, é wvù ekeηke mvuntam mvù jee mvù yumte yî dvú le. Wee é no kηke kete kè befe, é wvù ekeηke ten mvuntam mvù befe mvù yumte yî dvú le. Bó kέ kίεε kete ε è nu yî mvuntam mvù yumte yî dvú le. ³⁴ Εηγοκε ke yó le kin. Ben nulo ege nεε sε no jemyi njeme wvù jee ε ben nu bonyii bò befe? Ben ekeè le fiεε fi nu ε yiηsen é fitele fi wee le nu fí fi kέ no buyte diuw we le. ³⁵ Wee dioo nu wee wvù kηke ntfu mwεem mvù jee yî ye le, ε wvù no bvuuσε mwεem mvù jee. É dioo nu wvù kηke ε è nu ntfu mwεem mvù befe, ε wvù no bvuuσε mwεem mvù befe.

³⁶ É me ensee é ben le è nu ke edioo enu diuu di nsaw wvu fokemεse le, é wee ekeηke keetaηe diuw yî díew yi ncεwnεw yì wvù ke nu ε jeme wase le. ³⁷ Ben ekeè le bó nu ke edioo esaake wee, é enu díew yì buyte diuw we le yì nu ke ege é wvù eyuu, ε è nu ke ten díew yì buyte diuw we le yì nu ke ege é wvù eley ηgew e.”

ε bonyii bomew no gomte le Jisos eduηce kηghaw ke fiεε le

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ ε bonyii bomew bò to duηci bonci bo Nyo' le noo Bofalasii mum nε gay é Jisos le, “Wee n'yεεyi, bese gomte le wo ege fiεε fi duηci mvuηgay mwuw é bese eyen.” ³⁹ ε Jisos tfuse é bó le, “Εηγοκε kè befe kè nu ε cine wase Nyo' le ε tu diewe kpwoon nsake le, gomte keeyen fiεε fi duηci mvuηgay mwem e! Ke è nulo é me enduηce fiεε é ηγοκε kin efey fi wee ntum Nyo' wvù Jona le ke. ⁴⁰ No Jona to cee é shem jo bye yi baay ediuw εta, nu ke leηleη no wee wvù diee nu Waawee nu ke enu ente jo nshε ediuw εta. ⁴¹ È nu ke edioo nu diuu di nsaw wvu fokemεse le, é bonyii bo Ninive eleem bô ηγοκε ke keseen kin ege é bó elese kí ηgew e, njefo bó, bonyii bo Ninive to nu ε yuw fiεε fi Jona to fewci, kumen nce wvubo. Geenen ben eyeke eyuw, wee nu fen bô fiεε ε fí kuuke fele fi Jona le. ⁴² Yaa wvù to saake ketum kè Shεba nu ke eleem ten diuu di nsaw wvu fokemεse le bô ηγοκε ke keseen kin ege é bó elese kí ηgew e, njefo wvù to nu ε nε ketum kew e é kendvuse ke won e keeto eyuw bvufee bvυ Nfon Saamun e. Geenen ben eyeke eyuw, wee mvu nu fen bô fiεε ε fí kuuke fele fi Saamun e.

(Luk 11:24-26)

⁴³ Keyoy kè yiile kέ buyte yî wee le mum gen ηkpwaante no gomte fô kí ecee. Geenen ke dioo ε gom ηkuuη, ⁴⁴ mum jeme é ekole kew le, ‘Me nu eηkase entu é me yew fô me nse mbuyεε.’ Seke kí ε kase ε to ε yen ε yew nu se fiεε dvú, ε bó ε yεse ε seyse yí ε no yuule, ⁴⁵ nonen ε kí mum kase gen, to bô biyoy bimew bisooshwiη bì befe fele kí, ε bô bí mum to ley no cee dvú. ε mwεem mum mεse fo yî mweten e sekedvu fey no mvú se shee nu. É nu ke leηleη no fí nu ke enu fô ηγοκε kè befe ke keseen kin e.”

Bonyii bò è nu kfuu di Jisos e

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Ke no Jisos to bæe jemyi é bonyii nonen, ε fí kooy le bwee Jisos bô boom bo bwee Jisos e to nu ε to leem ekfuη no gomte le bô bó ejeme. ⁴⁷ ε wee mvu gay é Jisos le, “Bwoo bô boom bo bwoo le leeme ekfuη gomte le ben ε bó ejeme.” * ⁴⁸ ε wvù bife é wvù le, “Bwεem nu yεε, ε boom bo bwεem e nu baa?” ⁴⁹ No wvù bife nonen, mum no lomte bonyii bew bo ηgoo le, gayte le, “Bwεem bô boom bo bwεem e ban. ⁵⁰ Ben ekeè le wee tfuu wvù gee fiεε fi Icem wvu fowe shieele nu ε wvù nu waa bwεem bô jeme yem no bwεem.”

Bongan ekume bvunfon bvυ fowe

12:33 7:16-18 12:34 3:7 12:36 Jεm 3:6-10 12:38 16:1-4; Mak 8:11-12 12:38 Jon 6:30; 1Kol 1:22

12:40 Jona 1:17; Mat 27:63 12:41 Jona 3:5 12:42 1Bfn 10:1-10 12:45 2Bi 2:20 * 12:47 Ke bonwa' bo boyvuum bomew bò bó to yawεε saη diew Nyo' jó kηke kencim kin ke. 12:50 6:10

13

(13:1-50)

Ngan ekumε wee wvù to tfumyi ngow*(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Ke ebvubwε, ε Jisos ke nε buy yew, gen shii mbew mamase le. ² ε kebombom ke bonyii le ke baay tase mbew ye le nen ghemm. ε wvù mum nε wase ley shii ε è nu ê kekoη e ê joo, ε kebombom kedvu no leeme ê ηkpwaante ηgem joo le. ³ ε wvù no jemyi mwεem nteen ê bó ê bonjan e. Wvù to nu ε gay le, “Wee to nu ε laa keegen etfume ηgow. ⁴ ε wvù ke dioo etfumyi, ε yimi gbweken ê je, ε mvunyiim to tace die. ⁵ ε yimi ηgow gbweken fô bvudvuu bvυ eta le ε nshe yaa nu fó ntay ke, ke mum yanzen buy njefo ke nshe to nu fó ntay ke. ⁶ ε mvum ke dioo kew ebaa mum suη ηgow yidvu. No yí to baa cime geη ntay ke, ε yí mum yowlen. ⁷ ε yimi ηgow gbweken ê bisafe le. ε bisafe bidvu ke ku mum baη ηgow yidvu. ⁸ ε yimi ηgow gbweken ε è nu yí nshe yí jee le, ke buy, ku yum ntay. ε binyi bimew no nu ejise gbwee, bimew mbansoocaa, bimew mbaanshe. ⁹ Wee wvù keηke bitem, ε wvù yuw.”

*Shiee wvù Jisos jemyi ê bonjan e**(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

¹⁰ ε boom bo ηgoo le bo Jisos e nε bence gen bife ê wvù le, “È nu nje la wvù wo jemyi ê bonyii ban ε è nu ê bonjan e?” ¹¹ ε wvù tfuse ê bó le, “È nu ben bò Nyo' nu ε ge wase le è nulo é ben ekieε mwεem mvυ bvunfon bvυ fowe le mvù nu ê kenyile le. Geenε wvù baa ge le è nulo é bonyii ban ekieε ke. ¹² Ben ekeè le wee wvù keηke fieε nu ε bó nu ke ebise é wvù ekeηke ε fí duule. ε wee wvù yaa keηke ke fieε nu ε naa fi caan fi wvù keηke nu ε bó nu ke efi lo ê wvù. ¹³ È nεε fieε fi me njemyi ê bó ê bonjan e, njefo bó taale mwεem yaa yene ke. Bó yeke mwεem, yaa yuuke keηε kee mvù ke. ¹⁴ Fieε fi wee ntum Nyo' wvù Yesaya to jemyεε nu ε looce naa ε kocen bô fieε fi bonyii ban gee. Wvù to nu ε gay le, ‘Ben nu ke eyeke naa mwεem, geenε yaa yuuke ke. Ben nu ke etaale naa mwεem, geenε yaa yene ke.

¹⁵ ε è ge njefo mvuntelem mvυ bonyii ban e nu ε le wase,

ε bitem bibole nu ε bí ε cin wase,

ε bó ε kfuke wase ejise ebo.

ε bó ge nonε wvu le fo bó eyenè mwεem e bô ejise ebo,

yuuke mwεem bô bitem bibole,

é mvuntelem mvυbole eyvuwsee,

é bó emum ekase etu jim fô me le,

é me enfε bó.’

¹⁶ Geenε, njoη wvu baay nu wene njefo ejise eyene nu yò yene mwεem e, ε bitem binε nu bì yuuke mwεem. ¹⁷ É me ensee ê ben keceey le, bonyii bo ntum Nyo' le nteen bô bonyii bo teyey bomew to shee beele keeyεn mwεem mvù ben yene le, ke fanε yaa eyen ke. No beele ten keeyuw mwεem mvù ben yuuke, ke fanε yaa eyuw ke.

*Fieε fi ngan wvu ekumε wee wvù to tfumyi ηgow duηci**(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

¹⁸ Ben eyuw le fieε fi ngan we wvu ekumε wee wvù to tfumyi ηgow duηci. ¹⁹ Wee ké yuuke fieε fi ekumε bvunfon bvυ fowe se wvù ε kieε kenyi kedvu, ε Satan wvù wee kebefε mum to cun diew yí bó jewe fô fitele fiew e bvuse. Fifiν nu ηgow yí bó to dioo tfumyi ε yí gbweken ê je. ²⁰ ε ηgow yí bó to tfumyi ε yí gbweken fô bvudvuu bvυ eta le nu wee wvù yuuke diew Nyo' mum fiisen lo kaη mwaanη bô njoη. ²¹ Geenε, ε yí baa cime geη yí ye le ke. ε yí mooce ke caan. É ηgew ke dioo ε kew keηε bó bone ε è nu bikaa ê wvù ejim nje diew yidvu, ε wvù mum tfuw bikaa kaη mwaanη. ²² ε ηgow yí bó to tfumyi ε yí gbweken ê bisafe le, nu wee wvù yuuke diew Nyo', ε ken'yanjanη ke ekumε mwεem mvυ

yî woy wvun e, noo shiee bvukuke mum tase barj diew yidvu e yî laaye lo ecici. ²³ E ngow yî bó to tfumyee yî nshé yî jee le mum nu wee wvù yuuke diew yidvu, yuw naa ntay no gee no yî gomte diewe ngow yî yum yimi e nya ejise gbwee, yimi ejise mbarjsoocaa, yimi mbaanshe le.”

Ngan ekume ngow egiñ bô yi egay

²⁴ E Jisos bvuu ma ngan mvu ê bó le, “Bvunfon bvu fowe nu e è nulo é bó efewsen bô wee mvu wvù to gené tfume ngow yî jee yî è nu egiñ ê wvú wene. ²⁵ E bonyii ke dioo eleete wase, e wee we bvuban gen tfume ngow egay yò fieesene egiñ ente dvudvu mum nene. * ²⁶ E egiñ yodvu ke dioo eku wase ekew etfumyi, e ngow egay ye mum yene ten. ²⁷ E bonyii bo lemme le bo wee wée wvudvu le to bife ê wvú le, ‘Cee ekole, wo to dioo tfume ngow wene e è nu yi egiñ, yi egay yin e ghan nê le e se no nu ente dvudvu?’ ²⁸ E wvú tfuse ê bó le, ‘È ge ke wee wem bvuban fifie fiée.’ E bonyii bo lemme le bodvu bife ê wvú le, ‘Wo gomte le bese egen edvun'ye?’ ²⁹ E cee ekole wvubo tun gay ê bó le, ‘È nelo é ben dioo dvun'yi ene ebaale ten egiñ ente dvudvu. ³⁰ Ben ecine é mvú ekuu mvunciim egen ebuy kefew ke ngbwele le. É ke dioo enu kefew ke ngbwele le, é me engay ê bonyii bo ngbwele le le bó eyaw edvun'ye egay yodvu ebaance eyile egee bijiw e bijiw e, é bó ke eton, emum ebaance egiñ egee é ñwaw wem e.’ ”

Ngan ekume kfuu ngow fintam fimew

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ E Jisos bvuu ma wvumvu ngan ê bó le, “Bvunfon bvu fowe nu diewe jise di ngow fintam fimew e, † fi wee to joé tfume ê wvú wene. ³² Ngow yin nu e yî ñoynene baay fele ngów mi yicii. Geenén, seke yî e buy, e yî ku kuw fey ten mwem mvunciim, mum ne tu wase kete wvu le è nulo é mvunyiim mvù bile we eyoote yî tíew yidvu le.”

Ngan ekume fintunjeen

(Luk 13:20-21)

³³ E wvú bvuu ma wvumvu ngan ê bó le, “Bvunfon bvu fowe nu diewe fintunjeen fi kpwoon to fewee mvuum bintee bi baay baay bitete, jo fiysen dvú, tow gee, e fí mum ge e mvuum modvu ben.”

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisos to jemyi mwem mvun mvunciim ê kebombom ke bonyii le e è nu ke ê bonjan e. Keceréy, ke wvú to ké jeme fiée ê bó se è nu ê ngan e ke. ³⁵ Wvú to gee nonen keege é fí ekocen no wee ntum Nyo' mvu to jemyee wase le, “Me nu ñke endioo enawse diuw wem é ebuyte ke bonjan. Me nu ñke embwaashe mwem mvù to nu é kenyile le e kew no bó to bomé woy.”

Fiée fi ngan wvu ekume ngow egiñ bô yi egay dunji

³⁶ E Jisos ke ne cine kebombom ke bonyii le ley gen yew. E boom bew bo ngoo le bi wvú le bife ê wvú le, “Ke yuuse ê bese fiée fi ngan wvu ekume egay yo wene eya dunji.” ³⁷ E wvú mum gay le, “Wee wvù tfumyi ngow yî jee nu wee wvù diee nu Waawee. ³⁸ E wée nu woy wvun. E ngow yî jee dunji boom bô è nu bo bvunfon bvu Nyo' le. E egay nu boom bô è nu bo wee kebefé wé le. ³⁹ E wee bvuban wvù to tfumyee ngow yidvu nu dewle. Kefew ke ngbwele le nu kefew kè woy wvun nu ke eka. E bonyii bo ngbwele le nu bonceendaa bo Nyo' le. ⁴⁰ Ke no bó ké baayi egay baance ton bô nguy, nu ke lenlen no fí nu ke enu kefew kè woy kaa wase le. ⁴¹ Wee wvù diee nu Waawee nu ke eciinse bonceendaa bew, é bó eghan ebaance mwem mvunciim mvù too bô kebefé noo bonyii bô gee bibefé bocii ebvuse é bvunfon bwew e, ⁴² elañ ê kembvuwlen ke nguy e. È nu fó fò bonyii nu ke ebeele

* 13:25 Egay eyan nu e bó teje é díew bala le le «darnel» e ngow yidvu nu njiw. 13:30 3:12; Mwm 14:14-15 13:31 17:20; Luk 17:6 † 13:31 Fintam fin nu é díew bala le le «mustard». 13:32 Esek 17:23 13:33 1Kol 5:6; Gal 5:9 13:34 13:10-17 13:35 Mben 78:2 13:40 7:19; Jon 15:6 13:41 24:31; Mak 13:27 13:42 8:12

ngeci bigew. ⁴³ Nonen é bonyii bo teytoy ebaa diewe diuu le ê bvunfon bu Icee bó le. Wee wvù kenke bitem e wvù yuw.

Ngan ekume ntfu noo jise di baje le

⁴⁴ Bvunfon bu fowe nu diewe ntfu mvu wvù wee to joe gen nyile wene le. E wee mvu ke to yen mum kase banye, no kfuuyi e njon yuu lo wvù. E wvù mum gen gese mwem mvunciim mvù wvù to kenke, gen guy wee wvudvu.

⁴⁵ E bvunfon bu fowe bvuu nu ke diewe wee way mvu wvù to ghane gomte ejise e baj yò jee nen ntay. ⁴⁶ E wvù ke dioo egomte, gen yen dimew e e è nu naa di lumte. E wvù mum gen gese mwem mvunciim mvù wvù to kenke gen guy jise di baje le didvu.

Ngan ekume kensan ke byé le

⁴⁷ Bvunfon bu fowe bvuu nu ke diewe kensan e kè bó to tfumyee ê joo, e dikfuu di byé le dicii tase jó, ⁴⁸ e kí yinjen. E bonyii mum gufe bvuse ê nkpwante, shii fokuse, caw byé yì jee gee ê nkáa le, lan yì befe. ⁴⁹ È nu ke no fí nu ke enu kefew kè won kaa le. Bonceendaa bo Nyo' le nu ke ebuy eto egawsen bonyii bò befe fô bo teytoy e, ⁵⁰ emum elan bò befe ê kembvuwlén ke nguy e, fô bonyii nu ke ebeele ngeci bigew.”

⁵¹ E Jisos mum bife ê boom bew bo ngoo le le, “Ben nu e yuw mwem mvun mvunciim ntay e?” E bó bee le, “Ee.” ⁵² E wvù mum gay ê bó le, “Fí e mum e no nu le, wee tfuu wvù dunji bonci bo Nyo' le wvù bó nu e yeyi wase wvù ekume bvunfon bu fowe nu diewe cee yew wvù kenke ntfu, e wvù nulo ebvuse mwem mvu mvunfem kene mvu mvuyvuum jó.”

E bó ma lo Jisos nte we le

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ E Jisos ke mese ma bongan ban, mum ne jó, ⁵⁴ gen nte we le, gen ley no yeyi bonyii yew yibo yi bunle le. E bó yuw n'yeyi we no kenke lo nghaw, mum kew no ghayte le, “Wee wvun jo fee bvun bvufee bu baay bò mvungay mvù wvù gee binghaw bi mwem e dvù nen? ⁵⁵ È nu ke waa cee la wvun wvù kane bite? Ke bwee nu Maalia le? Ke boom bo bwee le nu jem bò Yosew noo Semon noo Judas e? ⁵⁶ Ke jéme ye yicii nu beene e bó fen e? Wee wvun e ja fee bò mwem mvun mvunciim nen?” ⁵⁷ No bó ghay nonen mum ma lo wvù. Nonen e Jisos gay ê bó le, “Bó ké no wvumte wee ntum Nyo' mondvuum e monciim, efuw ke won we le noo ê kfuu diew e.” ⁵⁸ E Jisos faje yaa ebvuu ege binghaw bi mwem e jó nteen ke, njefo bó to baa elese fitele yì ye le ke.

14

Ekume kpwe Jon Nleseejoo

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ È to nu kefew kedvu le, e Nfon 'Elod wvù to saake keba ke won e kè Galilee yuw ekume lemme di Jisos e. ² E wvù gay ê bocee won bew le, “Wee wvun nu Jon Nleseejoo e wvù e kase e buy yì kpwe le. È nu fiie fi ge wvù e se no kenke mvungay keege binghaw bi mwem e bin nen.”

³ Fí nu e 'Elod to gay e bó koo Jon, kay, fen yew ncaw e nje 'Elodia wvù kpwe Filew wvù waa bwee 'Elod, e 'Elod to jo kpwe le. ⁴ E Jon no tune gayte le nci baa bee le wvù ejo wvù kpwe le ke. ⁵ E 'Elod mum no gomte le wen eyu Jon, geenen no fane bonyii, njefo bonyii to kenke Jon diewe wee ntum Nyo' le.

⁶ E è ke no nu diuu di Nfon 'Elod to gee nkaw keekume diuu di bó to bokke wvù, e waa 'Elodia wvù kpwoon ley cej bine fwe dvu bonyii bò to nu fô nkaw wvudvu le, e 'Elod yen e ye yuwse wvù. ⁷ E wvù mum kaw wan wvudvu, die kelew le wen nu efene wvù e è cim nu naa bò la fi wvù e bife le wen efene wvù dvù. ⁸ E bwee wan mum beyse wan le wvù egay le wvù enya ekole ke Jon Nleseejoo le ê juy e ê wvù. ⁹ E wvù gay, e Nfon 'Elod yuw

nonen e ye keeshε lo wvú. Geenεn nje kelew kè wvú to dieε wase fwe dvu bonyii bò to nu fô ηkaw e, ε wvú mum gay le bó ege no wan gay. ¹⁰ Ε wvú mum tum bonyii ε bó gen yew ncaw e bvuse ekole ke Jon e, ¹¹ to dvú ê juy e nya ê wan kpwoon wvudvu, ε wvú mum gen dvú nya ê bwee. ¹² Ε boom bo Jon e bo ηgoo le ke gen jo gvune di Jon e dwey, gen see saaka wvudvu ê Jisos.

Ε Jisos nyaηe bonyii bontfuke botin
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Ε Jisos ke dioo yuw fiεε fi kooy bô Jon, mum ley ê kekoη e lewse ye gen fô bonyii yaa nu ke. Geenεn ε bibombom bi bonyii le yuw, mum buy ê bilaante le len bô bikaa bi wvú le. ¹⁴ Ε wvú ke buy ê kekoη e dioo fεεε ê ηkpwaante, yen kebombom ke bonyii le nen ghemm. Ε shen koo wvú bô bó, ε wvú mum no fele bonyii bò to cemkene. ¹⁵ Ε ê ke dioo nu ekiεguu, ε boom bew bo ηgoo le bence gay ê wvú le, “Fεn nu ηkpwaante, ε diuu ε gen wase, gayε le bonyii ban egen bontεw e eguy mwεεm mvubole mvudien.” ¹⁶ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Kε shieε nu dvú wvú bó enεε ke. Ê nu enya ben fiεε é bó edie.” ¹⁷ Ε bó tfuse ê wvú le, “Bese keηke ke ε è nu bontuw bo bleεd e botin bô byé yifiεε maη.” ¹⁸ Ε wvú gay ê bó le, “Ben eto dvú enya ê me.” ¹⁹ Ε bó to dvú, ε wvú fi, mum gay le kebombom ke bonyii le kedvu eshii fokuse yî εgay e. Ε wvú jo bontuw bo bleεd e bo botin ba bô byé yi yifiεε ye, taa we, nya keyoone ê Nyo', mum guushε bontuw bodvu nya ê boom bew bo ηgoo le, ε bó mum gawce ê kebombom kedvu. ²⁰ Ε bonyii bocii die ffuu. Ε boom bo Jisos e bo ηgoo le baance bimbeke bì to shεεεε ε bí yiηsen ηkáa yuufe ncaw fiεε. ²¹ Bonyii bò to dieε mwεεm mvudien mvudvu to nu bolemse diεwε bontfuke botin e, ε se jo bokene bô boom.

Ε Jisos len yî joo le
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

²² Ε Jisos mum gay ê boom bew bo ηgoo le le bó eley ê kekoη e esaa fwe kewvu keki é wen eshεε εgay kebombom ke bonyii le é kí ekfuuyi. ²³ Ε wvú ke shεε gay bó le, mum ne ben yî kum e wvú embeη keegen ebunle. Ε ekfuη ke jiim ε wvú nu ke fó wvú embeη. ²⁴ Geenεn è to nu kefew kedvu le, ε kekoη nu wase ê joo ncejole, ε joo kale kí, ηjefo fwefwe to too je fwe cile kí. ²⁵ Ε è ke no nu wase en'yulem, ε Jisos ne no too fô bó le lene yî joo le. ²⁶ Ε boom bew bo ηgoo le dioo yen no wvú lene yî joo le, ε kedvum gbwo bó. Ε bó no gayte le “Ê nu ηkfusay.” Ε bó mum no wamte foweεwe bô nfan. ²⁷ Kaη mwaηε ε Jisos mum jeme ê bó le, “Ben ejice mvuntelem mvunen e, è nu me. Fo ben efanè ke.”

²⁸ Ε Bitá gay ê wvú le, “Tata é è fen nu wo, é wo gay ε me nlen ten yî joo le nto fô wo le.” ²⁹ Ε Jisos gay ê wvú le, “Ê toò le.” Nonen ε Bitá mum buy ê kekoη e no lene yî joo le gene fô Jisos e. ³⁰ No wvú to lene gene, dioo yen no fwefwe gee, ε wvú mum no fane, mum kew no shiile ê joo. No wvú shiile mum bee le, “Tata fi me!” ³¹ Kaη mwaηε ε Jisos laη kebo jice wvú le gay ê wvú le, “O oo, mbee wo doose baay! Wo be keηke kemaηen nje la?” ³² Ε bô wvú mum ben ley ê kekoη e, ε fwefwe wvudvu mum lu. ³³ Ε boom bew bo ηgoo le bò to nu ê kekoη e mum nya n'wvum ê wvú gay le, “Kecεεy, wo nu Waa Nyo'.”

Ε Jisos fe bonyii bo bincem e Genεsalet
(Mak 6:53-56)

³⁴ Ε bó ke lente mamase buy keba kè Genεsalet e. ³⁵ Ε bonyii bo jó yen wvú le kieε wvú, mum ciinse ntum ê keba kedvu le kecii, ε bonyii no too bô bonyii bo bincem e bocii fô Jisos e, ³⁶ leke le wvú ecine é bó ekum ke naa ε è nu ηgem ndvu ye le. Ε wee tfuu wvú to kumte, mum no bonene.

15

Ekumε nce woŋ bô diew Nyo'

(Mak 7:1-13)

¹ Ε Bofalasii bô bonyii bomew bô to duŋci bonci bo Nyo' le ke mum nε Jelusalem to fô Jisos e bife ê wvú le, ² “È nu nje la wvù boom buw bo ηgoo le beete bô nce woŋ bo'icee bosεεbeene bo fwele? Ke bó cuke can ê je yì nci gomte le se diekene ke.” ³ Ε Jisos tfuse ê bó le, “È nu nje la wvù ben beete finen bô bonci bo Nyo' le bii ε è nu nce wene woŋ e? ⁴ Me njemyi nen, njefo Nyo' to nu ε gay le, ‘Wvumε ico bô bwoo.’ Bvuu gay ten le, ‘É wee nan lo ice kenεε bwee, é bó yu lo mweten.’ ⁵ Geenεn, ben ε no gayte finen le, ‘É wee nε ε gay ê ice kenεε bwee le, ‘Fieε fi wo bee keekεηke can yem e nu ε me ε nya wase ê Nyo',” tu ke è nulo é wvú ebvuu ejo fieε fidvu efi ice kenεε bwee dvú ke.’ ⁶ È nεε no ben bii nce wene woŋ e nen mum gee ε diew Nyo' tuu fieε fi εcici. ⁷ Bonyii bô jemyi jεεy gee jεεy ban! Fieε fi wee ntum Nyo' wvù Yesaya to jemyεε ekumε ben nu naa lo keceεy, no wvú to gayεε le,

⁸ ‘Bonyii ban wvumte me ke fomvu fomvu, ε mvuntelem mvubole nu ncejole fô me le.

⁹ Bó bunlee me ε è nu ke εcici, njefo bó joo mwεεm mvù è kpawci bonyii yεεyi le è nu diew yem.’ ”

Fieε fi nulo ebefe bô wee

(Mak 7:14-23)

¹⁰ Ε Jisos ke nε tee kebombom ke bonyii le ε kí to. Ε wvú gay ê kí le, “Ben eyeke eyuw, ekieε nta. ¹¹ Ke fieε fi leyte ê wee εmvu nulo ebefe bô wvú ke. È nu fieε fi buyte lo ê wee εmvu fi nulo ebefe bô wvú.”

¹² Ε boom bo Jisos e bo ηgoo le ke nε to gay ê wvú le, “Wo kee ke le Bofalasii be ε yuw fieε fi wo be jeme fieε fi ε gbwe bó?” ¹³ Ε wvú tfuse ê bó le, “Kete kecii kè è nu se è yele Icem wvù nu fowe nu ε bó nu ke ebaa. ¹⁴ Ben edaaye ê bó le, è nu binfefe bì duŋci je ê bonyii. É kenfefe duŋci je ê kemew, é bó bocii ke egen egbwεken ê kentuke le.” ¹⁵ Ε Bitā gay ê Jisos le, “Ke yuuse ê bese fieε fi ηgan we jemyi.” ¹⁶ Ε Jisos bife le, “Ke ben ten kee mwεεm e? ¹⁷ Ke ben kee le fieε ficii fi leyte ê wee εmvu booke ê shem ké ghan buy lo le? ¹⁸ Geenεn, ε fieε fi buyte diuw wee le nen'yi ε è nu fô fitele le. Ε è nu fifieε fi beete bô wee. ¹⁹ Fí ké nε ε è nu fô fitele le, ε wee se no kenεε ηkpawce wvù befe, mum yu wee, jo kpweε wee kenεε dwee wee, jaŋ kenjaŋ, coŋ bvucoŋ, ben jim nsaw mbiay kenεε befe bô diee di wee le. ²⁰ Mvun nu mwεεm mvù nulo ebefe bô wee. Ke keedieken bô can se bó ε cuke nulo ebefe bô wee ke.”

Ε kpwoon mvu wvù to nu wee ketum lese fitele yî Jisos e

(Mak 7:24-30)

²¹ Ε Jisos ke nε fó lewse ye gen keba ke Taya bô Sidon e. ²² Ε fí kooy le kpwoon mvu wvū Kaanan wvù to nu jó to nu ε nε to yen Jisos e, bee fô wvú le le, “O Tata, waa Nfon Dawe, came ke shen fô me le. Waa wem wvù kpwoon nu ε nceendaa dεwle mvu njijsene naa lo bô wvú baay.” ²³ Geenεn ε Jisos yuw faŋε yaa ghay lo ke. Ε boom bew bo ηgoo le bence to leke wvú gay le, “Gayε ke ê kpwoon wvun le wvú egenè. Wvú bii nyaa njεese ê beene.” ²⁴ Ε Jisos tfuse le, “Bó to tum me ε è nu fô bonyii bo Islael e maan bô nu diewe njée yì nu ε nε wase ε no bvuyte lo le.” ²⁵ Geenεn ε kpwoon wvudvu to ke tum envuw ê Jisos ejise gay le, “Tata, fi ke me.” ²⁶ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Ke fí nu leŋ keejo ηgu boom elan fô bwé le ke.” ²⁷ Ε kpwoon wvudvu gay le, “È nu keceεy icem. Geenεn naa bwé ké no bonyi ke tfúw yì icee bó dioo diekene ε yì no gbwekene.” ²⁸ Ε Jisos mum tfuse ê wvú le, “O kpwoon wvun, mbee wo temyi lo. Fí ekooy fô wo le no wo shieele.” Ke nonen ε waa we mum bonen lo.

Ɛ Jisos nyaje bonyii bontfuke bonew

²⁹ Ɛ Jisos ke ne fò no gene, gen fey mbew Mamase yì Galilee le, ben gen yì kum e, shii fò. ³⁰ Ɛ kebombom ke bonyii le ke baay to fò wvù le nen ghemm. Ɛ bomew to too bò bonyii bò nu bonteye, noo bò keyke bonfiaw ye le, noo bò nu bincife, noo bò nu bincife, noo bomew bo bincem e nteen. No bó too bò bó, no jiwse ê wvù ejise Ɛ wvù fele bó. ³¹ Ɛ kebombom kedvu no keyke lo nghaw no bó to yene Ɛ bincife jemyi, Ɛ bonyii bò keyke bonfiaw ye le bonene, Ɛ bonteye lene ten teyey, Ɛ bincife yene mwem e. Ɛ bó tum mojkum mo Nyo' bonyii bo Isael e.

(Mak 8:1-10)

³² Ɛ Jisos mum tee boom bew bo ngoo le gay ê bó le, “Me keyke shen fò kebombom kin e, njefo bó nu wase bee bó ediuw eta, Ɛ fiƐ fi bó edie yaa bvuu nu ke. Ɛ ke me ngomte le me encine bó le é bó egene jey ke, njefo è nulo é bó egen egbwe jey ê je.” ³³ Ɛ boom bew bo ngoo le gay ê wvù le, “È nulo é beene ejo feƐ mwem mvudien njkwaante jan mvù ekpwenten keenyaje kfuu kin kebombom ke bonyii le dvù?” ³⁴ Ɛ Jisos bife ê bó le, “Ben keyke bontuw bo bled e bomew?” Ɛ bó tfuse le, “È nu bosooshiwiy bò mvubyetele nen caan.” ³⁵ Ɛ Jisos mum gay le kebombom ke bonyii le kedvu eshii fokuse. ³⁶ Ɛ bó shii, Ɛ wvù jo bontuw bo bled e bo bosooshiwiy ba noo byé yidvu, nya keyoone ê Nyo', mum guushe nya ê boom bew bo ngoo le, Ɛ bó mum gawce ê bonyii bodvu. ³⁷ Ɛ wee tfuu die, ffuu. Ɛ bó baance bimbeke bì to sheƐƐ, Ɛ bí yinƐen njkaa yisooshiwiy. ³⁸ Bonyii bò to dieƐ to nu bolemse bontfuke bonew, Ɛ se jo bokene noo boom. ³⁹ Ɛ wvù mum cine kebombom kedvu le Ɛ kí no kfuuyi. Ɛ wvù ley ê kekoƐ e gen ê keba kè Magadan e. *

16

*Ɛ bonyii bomew no gomte le Jisos ege keyghaw ke fiƐ le**(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Ɛ Bofalassii bò Bosadussii ke ne to fò Jisos e keemom wvù, mum gay le wvù ege fiƐ fi duƐci mvungay mvù ne fowe. ² Ɛ Jisos gay ê bó le, “È ke dioo nu seke diuu seeyi Ɛ ebule yeƐle, Ɛ ben no gayte le, ‘EkfuƐ nu ebuy ejoƐ,’ njefo ben nu Ɛ yen Ɛ ebule yeƐle. ³ È ke dioo nu seke diuu sane Ɛ ebule yeƐle Ɛ kembew Ɛ suu, Ɛ ben no gayte le, ‘Nffum nu ke efey eƐen,’ njefo ben nu Ɛ yen Ɛ ebule yeƐle Ɛ kembew Ɛ suu. Ben kee keetaa ebule mum kieƐ no ekfuƐ nu enu, geenen yaa kee ke bonciise bò mwem mvù kooyi yì kefew kin e duƐci nje la? ⁴ Ɛ ngoke kè befe kè nu Ɛ cine wase Nyo' le Ɛ no nu dieƐe kpwoon nsake le kin, gomte fiƐ fi duƐci mvungay mvù ne fowe. Ke è nulo é me enduƐce fiƐ ê kí efey fi wee ntum Nyo' wvù Jona le ke.” No wvù gay nonen mum cine bó le ne no gene.

*Ɛ Jisos tefe boom bew le bó eyenè ekume gee di Bofalassii bò Bosadussii le**(Mak 8:14-21)*

⁵ Ɛ boom bo Jisos e bo ngoo le ke dioo feƐe kewvu keki yen le bó be Ɛ daaye keejo bled. ⁶ Ɛ Jisos ke ne gay ê bó le, “Ben eyenè, bvuu joo kefew yì fintuƐleen fi Bofalassii noo fi Bosadussii le.” ⁷ Ɛ boom bew bo ngoo le mum kew no jemyi ebonebon ekume fiƐ fidvu, gayte le, “Wvù jemyi fintuƐleen fin nen njefo beene baa to bò bled ke.” ⁸ Ɛ Jisos kieƐ fiƐ fi bó jemyi ekume fí mum gay le, “O oo bonyii bo mbee wvù doose le ban! Ben jemyi ebeneben Ɛ è nu ekume bled wvù ben baa keyke ke nje la? ⁹ Ben baa yene wase mwem e le? Ke ben kumyi bontuw bo bled e bo botin bò bonyii se dieƐ bontfuke botin e? Bimbeke bì ben se baance se nu njkaa yimieƐ? ¹⁰ Ɛ ke ben bvuu kumyi ten bontuw bo bled e bo bosooshiwiy bò bonyii be die bontfuke bonew e? Ben be baanci bimbeke bí Ɛ buy njkaa yimieƐ? ¹¹ È ge la wvù ben baa kieƐ le ke me njemyi Ɛ è nu ekume bled ke? Me mbvuu ngayte ke le ben ejoƐ kefew ekume fintuƐleen fi Bofalassii bò Bosadussii le.” ¹² No wvù

15:29 5:1 15:32 14:13-21 15:32 9:36 * 15:39 Bojwa' bo boyvuum bomew teje bvudvuu bvun le «Magdala». 16:1 12:38-39; Luk 11:16, 29-30 16:1 Jon 6:30 16:6 Luk 12:1 16:7 Mak 6:52 16:8 14:31 16:9 14:20 16:10 15:37

jeme nonen ε bó mum kίεε le ke wvú jemyi le bó ejoo kefew ε è nu ekumε fintuηλεεn fi bó towte ê blæed e ke, le wvú jemyi ε è nu ekumε n'yεεyi wvu Bofalasii bô Bosadusii.

Ε *Bitá* cεε le Jisos nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε

(*Mak 8:27-30; Luk 9:18-21*)

¹³ Ε Jisos ke gen buy ê keba ke woη e kè Kaysalia Filibi le, ke ne bife ê boom bew bo ηgoo le le, “Bonyii duu le wee wvú diee nu Waawee nu γεε?” ¹⁴ Ε bó tfuse ê wvú le, “Bonyii bomew duu le wo nu Jon Nleseεjoo, bomew le εlayja, ε bomew duu le wo nu Yelimia kenεε wee ntum Nyo' wvumvu.” ¹⁵ Ε wvú bife ê bó le, “Ben duu finen le me nu γεε?” ¹⁶ Ε Semon Bitá tfuse le, “Wo nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε wvú Waa Nyo', Nyo' wvú keηke nshii.” ¹⁷ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Semon waa Jona, Nyo' nu ε buw wo, ηjefo ke fin nu ε è seηe wee wvu wum ê wo ke, è seηe Icem wvú nu fowe ê wo. ¹⁸ Me ε no ηgayte ê wo le wo nu Bitá, * ε è nu yî kεmbaan kin e wvú me nu ηke en'yoo kentaashε kem ke bonyii bo mbee le. Ε ke mvuηgay mvu kpwe le nu ke eyuu eghaw kentaashε kedvu ke. ¹⁹ Me nu ηke enya ken'yene ke bvunfon bvú fowe le † ê wo. Fίεε fi wo ε ke ε suu fokuse fen, tu bó nu ε suu wase fowe. Fίεε fi wo ε ke ε fay fokuse fen, tu bó nu ε fay wase fowe.” ²⁰ No Jisos gayεε nonen, mum loocε ciise lo ê boom bew bo ηgoo le le bó eyene fo bó ke emom esee ê wee le wen nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε ke.

Ε *Jisos jeme* ekumε kfuu kpwe yî wvú nu ke ekpwe

(*Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27*)

²¹ Ε kew yî kefew kekίε le, ε Jisos mum kew no duηci ê boom bew bo ηgoo le le wen keηke ke keegen Jelusalem. Ε wen nu egen eyen boηgew nteen can bonyii bô saake woη e bô bocee ncεse bo baay baay noo bonyii bô duηci bonci bo Nyo' le. Bó nu ke eyu wen, é ediuw ebuy εta é wen ekase ebuy yî kpwe le. ²² Ε Bitá mum jo wvú ε bô wvú lewse ye. Ε wvú mum kew no saake wvú yî fίεε fidvu le, gayte le, “Tata, Nyo' elεwseè. Ke fin fίεε nu ke eyuu ekooy bô wo ke.” ²³ Ε Jisos banke ye gay ê Bitá le, “Ja ê me ejim Satan! Wo jewsee lo me ηjefo ke wo leeme ê keba ke Nyo' le ke. Wo leeme ε è nu ê ke wee wvu wum e.” ²⁴ No Jisos jeme nonen, mum gay ê boom bew bo ηgoo le le, “É wee gomte keenu wee wem ηgoo, tu wvú keηke keetun ekole kew, etuu kentam kew ebii me le. ²⁵ Ben ekeè le wee wvú bawci nshii we fo wvú elase nu ke elase ke lo. Geenεn ε wee wvú lase nshii we nje me nu ke ekeηke nshii. ²⁶ É bó baanci naa woη wvun nen tfuu, ε nya ê wee wvú ε die, ε ke ε lase nshii we, é sew wvudvu enu la? Nuu le fίεε nu dvú fi è nulo é wee esum keyoy kew dvú le? ²⁷ Ben ekeè le wee wvú diee nu Waawee nu ke eto bô bonceendaa bew ê bvukuke bvú Ice le, emum elaw wee tfuu yî fίεε fi wee nu ε ge le. ²⁸ É me ensee ê ben keεεy le bonyii bomew leeme fen bô yaa nu ke eyuw wvuη kpwe se bó ε yen no wee wvú diee nu Waawee too bô bvunfon bwew ke.”

17

Ε *Jisos duηce* bvukuke bwew bvú wvú to keηke fowe

(*Mak 9:2-13; Luk 9:28-36*)

¹ Ε ediuw ke fey εsoocaan, ε Jisos jo Bitá bô Jεm noo Jon wvú waa bwee Jεm, ε bô bó ben yî kum wvumew e ε wvú defe εwe, no nu fó εbonebon. ² Ε bó ke ne yen ε nfieesεn ye ε kumen ê bó ejise, bvushiw bwew ε no baa lawkene diεwe diuu le, ε ndvú ye baa ten lawkene nen mwawmwawmwaw. ³ Ε fí kooy le Muses bô εlayja to nu ε ne buyεnεn fô bó le, no jemyi bô bo Jisos. ⁴ Ε Bitá mum ne bvumten gay ê Jisos le, “Tata, fí jee no beene nu fen. É wo fen kooηke lo é me en'yoo cún fen she, é yimi enu yo, yimi yi Muses, yimi

16:14 14:2; 17:10-13; Mat 21:11 16:16 14:33; Jon 1:49; 11:27 16:18 Luk 22:32; Jon 1:42; 21:15-17; εfε 2:20

* 16:18 Diee di Bitá din nu le, «Tε». 16:19 Luk 11:52; Mat 18:18; Jon 21:15-17 † 16:19 Fen nu teytey le, bin'yene bi bvunfon bvú fowe le. 16:20 17:9 16:21 17:22-23; 20:17-19; 26:2 16:24 10:38-39; Luk 14:27; 17:33; Jon 12:25-26; 1Bi 2:21 16:27 Mben 62:12; Job 34:11; Mat 7:23-27; 13:41; 25:31-46; Luk 13:27; Jon 5:29; Lum 2:6; 1Kol 3:13-15; 1Bi 1:17; 2Tim 4:14; Mwm 22:12 16:28 10:23; 24:34; Mak 9:1; 13:30; Luk 9:27; 21:32 17:1 5:1 17:2 2Bi 1:16-18; Mwm 1:16

yi Elayja.”⁵ Ke no wvú to bæe jemyi, ε fí kooy le kembew kè baa nen buuuu to nu ε ne to ban bó, ε diew jeme ê kembew kedvu le le, “Wvun nu Waa wem, wvú nu fitele fiem. Me n'yuuke njon bô wvú baay. Ben eyuukè ε è nu wvú le.”⁶ E boom bew bo ηgoo le dioo yuw diew yidvu ε kedvum gbwo bó, ε bó gbweken tum monshim fokuse.⁷ Geenε ε Jisos gen kum bó le gay le, “Ben eja we. Fo ben efanè ke.”⁸ E bó dioo cake ejise we fanε yaa buuu yen wee mvu le efey Jisos ke.

⁹ E bó ke ne yî kum wvudvu le dioo booke, ε Jisos lew ê bó le, “Fo ben ke esee fiε fi ejise eyene be yen ê wee se wee wvú diee nu Waawee ε buy wase yî kpwe le ke.”¹⁰ E boom bew bo ηgoo le bife ê wvú le, “È nu nje la wvú bonyii bô dunji bonci duu le Elayja keηke keeke eyaw eto é Mboyse wvú Nyo' to kawεε se to?”¹¹ E Jisos tfuse le, “È nu keceey le Elayja keηke keeyaw eto ekene mwεem mvunciim.¹² Geenε é me ensee ê ben le Elayja nu ε to wase bó fanε yaa kiεε wvú ke, ε mum ε ge fiεε fi bó koηke bô wvú. E è nu ke lerηη no wee wvú diee nu Waawee nu ke eyen ηgew can yibole.”¹³ No wvú gay nonen, ε boom bew bo ηgoo le mum kiεε le wvú jemyi ε è nu ekumε Jon Nleseεjoo.

E Jisos fe wan mvu wvú to gbwee keηgbwe

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke bow fese fô kebombom ke bonyii le to nu. E wee mvu ne to tum envuw ê Jisos fwe, gay ê wvú le,¹⁵ “Tata, came ke shen fô waa wem e. Wvú gbwee keηgbwe, yene ηgew baay. Wvú nen'yi gbwe fotar, ké ne gbwe ê joo le.¹⁶ Me mbe ε nto bô wvú fô boom buw bo ηgoo le bó ε mom ηkuuη keefe wvú.”¹⁷ E Jisos gay le, “O oo! Eηgokε ke εcici kè baa lese fitele yî Nyo' le kin. Me nu ηke enu beene engen embuy nεε? Me nu ηke enkuu shém bô ben engen embuy nεε? Ben eto bô wan wvudvu fen enya ê me.”¹⁸ E bó to dvú, ε Jisos wam nceendaa dεwle wvú to nu yî wan wvudvu le ε wvú buy, ε wvú mum bonen lo kan mwaan.

¹⁹ E boom bo Jisos e bo ηgoo le ke ne gen fô wvú le ejim ejim, bife ê wvú le, “È nu nje la wvú bese be mom ηkuuη keebvuse nceendaa dεwle wvudvu?”²⁰ E wvú tfuse ê bó le, “È nu njefo mbee wene doose lo. É me ensee ê ben keceey le, é ben be keηke mbee ε wvú nu ke naa diewe shem nsusu le, * tu ben nulo egay ê kum wvun le wvú envuw ye fen egen eleem fofe, é wvú mvuwε, fiεε saa nu dvú fi nulo eghaw ben ke.²¹ [Geenε, ke kfuu wvuwwun nceendaa dεwle nulo ebuy se wee ε bunle ε she mbam mwεem mvudien ke.]”†

E Jisos buuu jeme ekumε kfuu kpwe yî wvú nu ke ekpwe

(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

²² No Jisos bô boom bew bo ηgoo le to taashεε Galilee, ε wvú gay ê bó le, “Wee wvú diee nu Waawee nu ε bó nu ke enya wvú can bonyii le,²³ é bó eyu wvú, é ke edioo enu εdiuw εta, é wvú ebuy yî kpwe le.” E bó yuw nonen, ε ye keeshε bó baay.

E kumε shile wvu yew ncese

²⁴ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke gen buy Kafana'um, ε bonyii bô to fii shile wvu yew ncese ke to yen Bitá le sow ê wvú le, “Wee wene n'yεεyi ké no laηke ke shile wvu yew ncese?” ‡²⁵ E wvú bee le, “'Eε.” E Bitá ke dioo tu fô yew e, ε è yaw Jisos jike fiεε fidvu fokuse, bife ê wvú le, “Semon, wo yene fiuw le la? Bonfon bo fokuse fen ké no fii shile bô kensuw ε è nu ê baa? Bó ké no fii ê boom bo woη e, nuu ê botolo le?”²⁶ E Bitá tfuse le, “Bó ké no fii ε è nu ê botolo.” E Jisos gay ê wvú le, “Tu ke boom bo woη e yaa keηke keelaηke ke.²⁷ Geenε, wvu le fo bee wo eteensen mvuntelem mvu bonyii bodvu le, gene elar fincaw ê mamase le, bye yî wo ε yaw ε koo, ε wo yene diuw wvudvu, é wo eyen jise di bigew e jó, emum ebvuse egen enya ê bó keelar shile wesebeewo dvú.”

17:5 3:17 17:9 16:20 17:10 Mala 3:23-24; Mat 16:14 17:12 11:14; Luk 1:17; Jon 1:21 17:17 Dito 32:5,
20 17:20 13:31; 14:31; 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6 * 17:20 Nsusu yin nu ê díew bala le le, «mustard».
† 17:21 ke boηwa' bo boyvuum bomew bô bó to yawεε sarj diew Nyo' jó keηke kencim kin
ke. 17:22 16:21 17:24 Ksm 30:13 ‡ 17:24 Shile wvun to nu diewe keηgawten ke nlawma wee
lemme le yî diuu le.

18

Wee wvù kuuke ente jo bvunfon bvü fowe
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ È no nu ke kefew kedvu le, ε boom bo Jisos e bo ηgoo le to bife ê wvù le, “Wee wvù kuuke fele wee tfuu ê bvunfon bvü fowe le nu wvù la?” ² Ε Jisos mum tee wan caan leke ê bó enteleη, ³ gay le, “É me ensee ê ben keceey le, é ben baa ekumen etu diewe boom bo caan caan e, tu ke ben nu ke eyuu eley naa lo bvunfon bvü fowe le ke. ⁴ Naa yee wvù nu ε jo ekole kew caan ε no nu diewe wan wvun e, nu ε wvù nu wee wvù kuuke ente jo bvunfon bvü fowe. ⁵ É wee fiisene wan diewe wvun e ê diee diem e, tu wvù fiisene ε è nu me.

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ É è nu le wee ege é wee wvù nu ε lese fitele yî yem e diewe boom bo caan caan ban e ege kebefε, é fí ejee fô wvuwe wee le le bó esheηke kebwee ke diene le ê kendorη kew e, edomse wvù é wvù eshii egen ê joo yi baay e. ⁷ ηgew wvu baay nu fô bonyii bo yî woη wvun e. Mwεem mvù teeyi bonyii ε bó gee bibefe keηke ke keenu. Geenεn ε ηgew wvu baay nu fô wee wvù teeyi wee mvu ε wvù gee kebefε le. ⁸ É kebo kuw keεε ekale kuw gee ε wo gee kebefε, é wo sum kebo kedvu keεε ekale kedvu laη. Fí jee le wo ke eley nshii wvù mey lo le bô kebo keεε ekale keηkfuyte, efey keekeηke can yicii keεε bikaa bicii é bó ke ejo wo etfume ηguy wvù mey lo le. ⁹ É jise diuw gee ε wo gee kebefε, é wo min jise didvu laη. Fí jee le wo ke eley nshii wvù mey lo le bô jise dimwaan, efey keekeηke ejise ecii, é bó ke elañ wo ηguy wvu baay e.”

ηgan ekume njee yì to lae
(Luk 15:3-7)

¹⁰ “Ben eyenè fo ben ejod mvu boom bo caan caan ban e ekuse ke. É me ensee ê ben le fowe nu ε bonceendaa bo Nyo' le bô shee bô bó ké no nu ke sekecii ejise jo Icem wvù nu fowe. ¹¹ [ε wee wvù diee nu Waawee to to keeboyse bonyii bô nu ε laken wase.] *

¹² Ben kpwaake le la? É wee keηke njée gbwee, yimiaan ε la ente dvudvu, wvù saa eyaw ecine yi mbaη bvuuke ncow bvuuke le ê kum, egen egom njee yimiaan yì la yidvu? ¹³ É me ensee ê ben keceey le, é wvù gom ε yen, é wvù eyuuke njoη bô njee yimiaan yidvu fele yi mbaη bvuuke ncow bvuuke yì baa la ke. ¹⁴ È nu ke leηleη ten no Icen wvù nu fowe baa shieele le wee mwaan ηgoo boom bo caan caan ban e ela ke.

No è nulo é wee emance mwεem bô waa bwee

¹⁵ É waa bwoo ge fiεε fí ε befe fô wo le, é wo gen yen wvù le duηce jay we ê wvù ke ben ε wvù bofeε. Wvù é yuw fiεε fi wo jeme, tu wo ε kase wase ε keηke waa bwoo jim. ¹⁶ Wvù é no nu se wvù ε yuw fiεε fi wo jeme, é wo jo wee mwaan keεε bofeε ε ben ε bó kase gen fô wvù le, wvu le njeme wemen ekeηke bonyii bofeε keεε botete bô eben jim nsaw wvudvu. ¹⁷ Wvù é gen ε faη keeyuw fiεε fi bó jemyi, é wo jo keseen gen dvù fô kentaashe ke bonyii bo mbee le. Wvù é faη keeyuw naa noo kentaashe ke bonyii bo mbee le, é wo jo wvù diewe wee wvù yaa kee ke Nyo' keεε diewe wee wvù fii shile le.

¹⁸ É me ensee ê ben keceey le fiεε fi ben ε ke ε suu fokuse fen, tu bó nu ε suu wase fowe, fiεε fi ben ε ke ε fay fokuse fen, tu bó nu ε fay wase fowe. ¹⁹ Me ε mbvuu ε no ηgayte ê ben le, é bonyii bofeε ê ben ente beηe yì fiεε le fokuse fen, ε lεke ê bunle le, é Icem wvù nu fowe ege fimweten fô bó le. ²⁰ Ben ekeè le fô bonyii bofeε keεε botete nu ε taashe ê diee diem e, nu ε me nu ê bó enteleη.”

ηgan ekume wee fioo wvù yaa koole ke shen

18:1 Luk 22:24   18:3 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17   18:4 23:12   18:5 Luk 10:16   18:8 5:29-30   18:10
Jon 10:11-15   * 18:11 KE borwa' bo boyvuum bomew bô bó to yawee saη diew Nyo' jó keηke
kencim kin ke.   18:14 6:10   18:15 LEW 19:17; Gal 6:1   18:16 Dito 19:15; Jon 8:17; 2Kol 13:1; 1Tim 5:19
18:17 Tay 3:10   18:18 16:19; Jon 20:23   18:19 7:7   18:20 28:20

²¹ E Bita mum bence bife ê Jisos le, “Tata, è nu bokan bomε bô waa bwεem gee mwεem mvù befe fô me le, é me enlεeshi ke lo? È nulo é ke egen ebuy bokan bosooshiwiy e?” ²² E Jisos tfuse ê wvú le, “Ke è nelo é me engay ê wo le è nelo enu ke bokan bosooshiwiy maan ke. È nelo enu mbansooshiwiy bokan bosooshiwiy. ²³ È nεε fiεε fi bó nelo efewsen bvunfon bvú fowe bô nfon mvu wvù to gomte keekpwanjsen bô bonyii bew bo lemme le bô kpaw we to nu can yibole. ²⁴ No wvú to kewεε keetaasse, ε bó to bô wee mvu ε ye fioo nu bikele bi bigew e bontfuke yuufe. ²⁵ No ke è to nulo é wvú elaw, ε nfon wvudvu mum gay le bó ejo wvú bô kpwee noo boom noo mwεem mwew mvunciim egese eto bô bigew bidvu elaw fioo ye dvú. ²⁶ No nfon gay nonen, ε wee wvudvu gbwe ê wvú ejise ku can ê wvú gay le, ‘Tata, kuu ke shém bee wo, me nu nke enlaw fiεε ficii.’ ²⁷ E shen ge ε cee ekole we cine wvú le daaye lo é fioo yidvu le. ²⁸ Geenεn, ε wee we kebeε ke buy dioo gene, buynen yî wee mvu wvù bô bó lemte nfon e, ε wvú to kenke wvú fioo ekele ke bigew e ke kemwaan. † E wvú mum jice wvú yî sew e gay le, ‘Lawε fioo yo.’ ²⁹ E wee lemme wvudvu mum gbwe ten ê wvú ejise, leke wvú gay le, ‘Kuu ke shém bee wo, é me nke enlaw wo.’ ³⁰ E wvú tun, jo wvú gen fen yew ncaw e le wvú enù dvú egen ebuy no wvú ke elaw fioo ye. ³¹ E bonyii bomew bô bô bó to lemte dioo yen fiεε fi kooy le, ε fí ley bó baay. E bó mum gen see fiεε ficii fi be kooy ê nfon. ³² E nfon tooy wvú ε wvú to, ε wvú gay ê wvú le, ‘Wo nu fiεε fi ecici. Me mbe ε ndaaye ê yo fioo le yicii njefo wo be ε ku can ê me. ³³ Ke è be nulo ten é wo ecam shen fô wee wvù ben ε bó lemte le no me mbe ε ncam ten fô wo le?’ ³⁴ E nfon ton'ye shém, nya wvú le bó efen yew ncaw e, enyewle bô wvú egen ebuy no wvú ke elaw fioo ye yicii. ³⁵ Nonen, è nu ke lenlen no Icεm wvù nu fowe nu ke ege bô wee mwaan mwaan ben e, fen é wee baa elεeshε bô fitele fiew ficii fiεε fi befe fi waa bwee nu ε ge fô wvú le.”

19

N'yεεyi ekumε keekun kpwoon

(Mak 10:1-12)

¹ E Jisos ke jeme mwεem mvun mese, mum nε ê keba ke won e kè Galilee le gen ê kè Judea le Joo Joodan wvuke. ² No wvú gen, ε kebombom ke bonyii le shfum bi wvú le, ε wvú fe bó bocii bô to cεmkene jó.

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

³ E Bofalasiε ke nε to fô wvú le keemom wvú, mum bife le, “Nci nu ε bee le è nulo é wee ekun kpwee yî fiεε le keneε è nu naa fi la?” ⁴ E Jisos tfuse ê bó le, “Ben ke baa tan wase fiεε fi bó san le, ‘Fonkew nu ε wee wvù to bomεε bonyii to bom bó ε bó no nu diemsen bô kpwoon’ e? ⁵ Wvú to bom nonen mum gay le, ‘È nu nje fifin wvù diemsen nu ke ecine ice bô bwee le etaashe bô kpwee, é bó bofεε emum etu wase wee mwaan.’ ⁶ Nonen, ke bó beε bonyii bofεε ke, bó nu wase wee mwaan. Fí ε mum ε no nu le, fiεε fi Nyo' nu ε taashe wase, fo wee emom egawsen ke.”

⁷ E bonyii bodvu mum bife ê Jisos le, “È no nu nje la wvù Muses to gayεε le wee nulo esan nwa' enya ê kpwee wvù dunji le wen nu ε kun wase wvú, emum ekun wvú?” ⁸ E Jisos tfuse le, “È to nu nje bikuu binen bì temyεen wvù Muses to cin'yεε le wee nulo ekun kpwee. Geenεn, ke è nu no fí to nu fonkew ke. ⁹ Me ε no ngyate fiem ê ben le, é wee nε ε kun kpwee ε jo wvumvu, é è baa nu le kpwoon wvudvu nu ε nε ε no ghane gee nsake, tu wvú nu ε ge kebefε ke diewe keejan kpwoon mvu.”

¹⁰ E boom bo Jisos e bo ngoo le yuw fin gay ê wvú le, “É è fen nu no fí nu ekumε diemsen bô kpwoon, é fí ejee le wee emey fiew nonen se wvú ε taashe bvujen.” ¹¹ E Jisos gay ê bó le, “Ke è nu wee tfuu wvù nulo ebee fifin fiεε ke. È nulo ebee ke bonyii bô Nyo' nu ε ge le bó ebee. ¹² Ben ekeè le bonyii bomew nu dvú ε bó yaa ké no kenke shieε kpwoon ke, ε

18:22 Kej 4:24   18:23 25:19   18:27 Luk 7:42   † 18:28 ekele ke bigew e kin nu ê díew Glek e ke diewe bodanali gbwee le.   18:33 5:7   18:34 5:26   18:35 6:12, 15; Efε 4:32; Kolo 3:13; Jem 2:13
19:1 7:28; Luk 9:51   19:4 Kej 1:27   19:5 Kej 2:24; Efε 5:31   19:7 5:31   19:9 5:32; Luk 16:18   19:10
1Kol 7:1

è nu no bó to bokεε wase bó ε bó nu. Ε bomew nu nonen ε è ge bonyii bô can le bó enu nonen. Ε bomew nu fibole nonen ε è ge bó bô bikuu bibole le bó enu nonen nje bvunfon bvu fowe. Wee wvù nulo ebee fifin ε wvù bee.”

Ε Jisos laj kembonen yî boom bo caan caan e

¹³ Ε bonyii ke nε no too bô boom fô Jisos e le wvù ekum bó le, ebunle fô bó le, ε boom bew bo ηgoo le mum no saake lo bonyii bodvu. ¹⁴ Ε Jisos gay fiew le, “Ben ecine é boom bodvu etoo fô me le. Fo ben ejewsè bó ke, njefo bvunfon bvu fowe nu ε è nu fô bonyii diewe boban e.” ¹⁵ No wvù gay nonen, mum gee can ye yî bó le mum nε no gene.

Jisos bô cee kpaw

(*Mak 10:17-31; Luk 18:18-30*)

¹⁶ Ε fí kooy le wee mvu to nu ε nε to fô Jisos e, bife ê wvù le, “Wee N'yεεyi, fιεε fi jee fi me ηκηκε keηge nse ηκηκε nshii wvù meγ lo nu la?” ¹⁷ Ε Jisos bife ê wvù le, “Wo biite ε è nu ê me ekume fιεε fi jee nje la? Wee wvù jee meγ ke mwaan. É wo gomte keeke eley nshii wvù meγ lo le, é wo no geele bonci bo Nyo' le.” ¹⁸ Ε wee wvudvu bife ê Jisos le, “Bonci bo Nyo' le nu bò la?” Ε Jisos tfuse le, “Fo wo eyu wee, fo wo ejaη kpwee wee, fo wo econη bvucouη, fo wo eben jim nsaw mbiay, ¹⁹ è wvumtè ico bô bwoo, noo le, è koonkè waa bwoo no wo koonke ekole kuw.” ²⁰ Ε cuwee wvudvu mum gay ê wvù le, “Bonci ban bocii nu ε me nse ηgee le wase. È bvuu sheke la?” ²¹ Ε Jisos tfuse ê wvù le, “É wo fen gomte keenu wee wvù jee gene mεεse, é wo gen gese mwεem mvù wo keηke, gaw bigew bidvu ê bo kefufe le, é wo ke emum ekeηke ntfu ε è nu fowe. É wo dioo ε ge nonen emum eto ebii me le.” ²² Ε cuwee wvudvu yuw nonen, mum nε no gene nu lo shen shen, njefo wvù to keηke kpaw baay.

²³ Ε Jisos mum gay ê boom bew bo ηgoo le le, “É me ensee ê ben keceey le fí nu ke etemyi fô wee kpaw e keeley bvunfon bvu fowe le. ²⁴ É me embvuu ensee ê ben le, fí nu cekey fô nyambala le keeley ê jise di tase le fele fô wee kpaw e keeley bvunfon bvu Nyo' le.” * ²⁵ Ε boom bo Jisos e bo ηgoo le yuw fifin, ε diuw yum bó baay. Ε bó bife le, “É è fen nu nonen, é ke yuu eboy yεε?” ²⁶ Ε Jisos taa bó nen, gay ê bó le, “É è nu fô wee wvu wum e, tu fí nulo eghaw. Geenε ε fô Nyo' le nu ε ke fιεε yaa nulo eghaw wvù ke.” ²⁷ Ε Bitā gay ê wvù le, “Taa eyen, bese nu ε cine wase fιεε ficii le ε no bii wo le. Bese nu ke ekeηke la?” ²⁸ Ε Jisos gay ê bó le, “É me ensee ê ben keceey le seke wee wvù diee nu Waawee ε shii wase yî kawla we bvukuke le woη wvu fwe le, é ben ban bò se bii me le, eshii ten yî bokawla le yuufe ncow bofee esaake dikfuu di Islael di yuufe ncow difε. ²⁹ Wee tfuu wvù nu ε cine la dieu e, kenεε boom bo bwee le, kenεε jéme ye le, kenεε ice le, kenεε bwee le, kenεε boom e, kenεε ηεε le, ε wvù cin'yi nje yem, nu ke ekeηke bonyii bô mwεem bokaj gbwee fele no wvù se keηke. Ε wvù nu ke ekeηke ten nshii wvù meγ lo. ³⁰ Geenε, bonyii nteen bò nu fwe keseen nu ke enu ejim, é nteen bò nu ejim keseen enu fwe.”

20

ηgan ekume wee wvù to joe bonyii bo lemme le lese wene

¹ Ε Jisos bvuu gay le, “Bvunfon bvu fowe nu diewe cee la mvu wvù to buyεε ja fontaηentaη gen keejo bonyii bo lemme le elese ê wvù wene. ² No wvù to genεε yen bó le, ε bô bó mum kamen le wvù nu ke elaw bó danali danali yî diuu le. * Ε wvù mum ciinse bó ε bó gen no lemte ê wvù wene. ³ Ε è ke no nu diewe didiuu bvuuke le, ε wvù buy gen yen bomew bonyii le ε bó leeme fô way laame. ⁴ Ε wvù gay ê bó le, ‘Ben egen ten elemtè ê me wene, é me ηke enlaw ben no bó ké no laake.’ Ε bó mum gen. ⁵ Ε wvù ke bvuu buy ke diewe emvunsheη entelεη e, bvuu kase buy ke diewe didiuu ditete le, joo ke

19:14 18:3   19:18 Ksm 20:12-16; LEW 19:18   19:19 22:39   19:21 6:20; 8:21-22; Luk 12:33   19:22 Mben 62:10 * 19:24 Nyambala yin nu ε bó teje ê díew bala le le «camel».   19:26 Saka 8:6; Luk 1:37   19:28 25:31; Luk 22:30; 1Kol 6:2; Mwm 3:21   19:29 10:37   19:30 20:16; Mak 10:31; Luk 13:30   * 20:2 Danali mwaan nu jise di bigew e di bó to ké law wee dvù yî lemme di yî diuu le.

bonyii bo lemme le. ⁶ Ε è ke no nu diewe didiui ditin e ekiēguu, ε wvú bvuu buy gen yen bonyii bomew e ε bó leemene. Ε wvú bife ê bó le, ‘È nu nje la wvù ben to ε she leemene fen diuu dicile εcici?’ ⁷ Ε bó tfuse le, ‘È nu njefo wee baa jo bese lemme le κε.’ Ε wvú mum gay ê bó le, ‘Ben egen le ten elemtè ê me wene.’

⁸ Ε è ke no nu ekiēguu, ε cee wεε mum to gay ê cee ekole bonyii bew bo lemme le le wvú etee bonyii bo lemme le, enya nlawma wvubo, κεεke yî bonyii bò be to ejim e, egen emese yî bò be to fwe le. ⁹ Ε wvú mum kew no laake. Ε bonyii bò bó to joε bó yî lemme le didiui ditin to ε wvú law bó danali danali. ¹⁰ Ε bonyii bò bó to yawεε ejo ke dioo to mum no kpwaake le bó nu elaw bó efey bomew ba. Geenεn, ε bó law κε ten bó danali danali. ¹¹ Ε bó fi nlawma wvubo mum kew no wvukene cee la wε, ¹² gayte le, ‘Bonyii ban bò wo be jo ejim lem κε ntam kefew mwaan maan, geenεn wo ε law bee bó leηleη, ε bese nu bò be she ε ηgvuse yî lemme le diuu dicile ε mvum sheyte yî yese le.’ ¹³ Geenεn ε cee wεε wvudvu tfuse ê wee mvu bó le le, ‘Nsaa yem, κε me mbaa njay fiεε bee wo κε. Bee wo be kamene κε lemme din yî danali le? ¹⁴ Joo nlawma wo egenè. È koη me le me enlaw wee wvu ejim leηleη diewe no me nlaw wo. ¹⁵ Κε me ηκεηκε mvunγay keenje fiεε fi me ηkoorηke bò fiεε fi è nu fiem e? Nuu le wo bene kendorη njefo me nu ε n'yene can yem fô bonyii le le?’ ” ¹⁶ No Jisos jeme nen, mum mεse le, “È nu κε no bonyii bò nu ejim keseen nu ke enu bo fwe, ε bo fwe nu bo ejim.”

Ε Jisos bvuu jeme ekumε kfuu kpwe yî wvú nu ke ekpwe
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Ε Jisos ke no bene Jelusalem, ε bò boom bew bo ηgoo le bo yuufe ncow bofεε buy ê je, ε wvú tee bó ε bò bó lewse ye, ε wvú gay ê bó le, ¹⁸ “Ben eyeke eyuw, beene bene wase gene Jelusalem, ε bó nu egen enya wee wvù diee nu Waawee can bocee ncese bo baay baay noo bonyii bò duηci bonci bo Nyo' le, é bó esaw wvú esumten le bó eyu wvú, ¹⁹ emum enya wvú can bonyii bò yaa nu κε Bojuu le, é bó esεwse wvú, tamte wvú bò bonηbwan, emum eta wvú yî kentam e, é ke edioo enu εdiuw εta é Nyo' ekase ebvuse wvú yî kpwe le.”

Ε bwee Jon bò Jem leke bintaw bi boom bew e ê Jisos
(Mak 10:35-45)

²⁰ Ε bwee boom bo Sebεdee le ke ne to fô Jisos e bò boom bew, tum envuw ê wvú ejise keeleke fiεε. ²¹ Ε Jisos bife ê wvú le “Wo be gomte le la?” Ε wvú gay ê wvú le, “Kawε le è nu ke edioo enu seke wo saake wase bvunfon bwuw, é boom bem bo bofεε ban eshii mbew yo le, wvumvu ê ebo kuw ke elemse le, wvumvu ê ke ekεne le.” ²² Ε Jisos tfuse ê boom bodvu le, “Κε ben kee fiεε fi ben biite κε. È nulo é ben ke ewu fiko fi ηgew e fi me nu ηke eη'wu?” Ε bó tfuse le, “Bese nulo ke ewu.” ²³ Ε wvú gay ê bó le, “È nulo é ben ke ewu fiko fiem kecεey. Geenεn keeshii ê ebo kem ke elemse bò ke ekεne le yaa nu bvudvuu bwem keenya ê ben κε. Mondvuum modvu nu ε è nu fô bonyii bò Icεm nu ε seyse wase ε gεε fô bó le.” ²⁴ Ε kebεse ke boom bo ηgoo le bo Jisos e bo yuufe dioo yuw ekumε fiεε fidvu, ε shém ton'ye bó bò boom bo bofεε bodvu. ²⁵ Geenεn ε Jisos tee bó bocii, ε bó to ε wvú gay ê bó le, “Κε ben kee le bonyii bò saake bitum ké no shiile lo yî bonyii bobole, ε bonyii bo baay baay bobole duηci mvunγay mvubole ê we jo bó? ²⁶ Κε fifie κεηκε keenu ê ben enteleη κε. Wee wvù gomte keenu wee wvu baay ê ben enteleη κεηκε keenu wvù lemte lo ben e. ²⁷ Wee é no gomte keenu wee wvu fwe ê ben enteleη, tu wvú κεηκε keenu nfwa wene. ²⁸ È nu κε leηleη no κε wee wvù diee nu Waawee to to le bonyii elemte lo wvú le κε. Wvú to to keelem lo fô bonyii le, enya nshii we keesum wee nteen yî kpwe le.”

Ε Jisos yene ejise binfefe bifεε
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ E Jisos bô boom bew bo ngoo le ke gen dioo fele Jeliku, e kebombom ke bonyii le no shfumte ê wvú ejim. ³⁰ E fí kooy le binfele bimew bifee, e è nu bolemse bì to ké no shiile diuw je le, to nu e dioo yuw le Jisos fele lo, e bí mum no wamte gayte le, “Tata, Waa Nfon Dawe, came shen fô bese le.” ³¹ E kebombom ke bonyii le no wamene bó gayte le bó eban lo. Geenèn e bó bvuu wam gen lo fwe fwe le, “Tata, Waa Nfon Dawe came shen fô bese le.” ³² E Jisos mum leem, tee bó, e bó to, e wvú bife le, “Ben gomte le me enge la fô ben e?” ³³ E bó tfuse le, “Tata, gee é ejise eyese eyene ye.” ³⁴ E shen koo Jisos, e wvú kum ejise ebole. Karj mwaan e bó mum no yene mwëem e, mum ne no bii Jisos e.

21

E Jisos ley Jerusalem diewe Nfon e
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ E Jisos bô boom bew bo ngoo le ke dioo ferjene Jerusalem, e bó nu wase ntew wvù Betfaj e yî Kum Bite bi Olif e, e wvú mum tum boom bew bo ngoo le bomew bofee, ² gay ê bó le, “Ben egen ntew wvu fwe we le. Ben nu dioo e gen, emum eyen lo bwee kembëebey e e bó e suu e waa we nu mbew ye le, é ben efay, eto dvú ê me. ³ É wee bife lo fiëe ê ben, é ben tfuse le Cee Ekole kerjke shiiee wvudvu, é wvú emum ecine lo karj mwaan é ben eto dvú.” ⁴ Fifin to kooy nonen keege é fí eto ekocen no wee ntum Nyo' mvu to jemyee, gayte le,

⁵ “Wee egay ê kelaante kè Sayon le,
‘Ben etaa eyen, Nfon wene too ê ben e.
Wvú nu e shike ekole kew,
e ben yî kembëebey e, e è nu waa kembëebey,
kembëebey e kí bæe caan.’ ”

⁶ E boom bo Jisos e bo ngoo le ba gen, ge ke no wvú to jemyee. ⁷ E bó to bô kembëebey kedvu noo wan, yey bikum bibole yî dvú le, e Jisos ben shii yî kemew e, no gene. ⁸ E kebombom ke bonyii le nteen no yeyte ten bikum bibole ê je, e bomew faasshi tíew bite yeyte. ⁹ E kebombom kè to gene fwe dvu Jisos bô kè to bii ejim no wvuuyi le, “Eeeee, mbense enù fô waa Nfon Dawe le læe! Nyo' nu e lanj kembonen yî wee wvù too ê diee di Tata le læe! Eeeee, mbense enù fô Nyo' wvu fowe le læe!”

¹⁰ E Jisos ke gen fese Jerusalem, e kelaante kedvu kecii shiw. E bonyii no ghayte, biite le, “Wvun se nu yee le?” ¹¹ E kebombom tfuse le, “È nu wee ntum Nyo' wvù Jisos wvù ne ntew wvù Nasalet e, Galilee.”

E Jisos kunj bonyii e bó kamene way fô yew ncese Nyo' le
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² E Jisos ke gen fô yew ncese Nyo' le, kunj bonyii bocii bô to geese bô bô to guyte mwëem fó, baashe bidañ bi bonyii bô to kumene bigew e, bô bintaw bi bonyii bô to geese bibembe le. ¹³ Wvú to kuunke gayte le, “Fí nu e bo e sanj e Nyo' gayte le, ‘Bó nu ke eteje yew yem le yew bunle.’ Ben e banke e tu tfum bocoonj.”

¹⁴ E Jisos no nu fô yew ncese le, e binfele bô bontenje too e wvú fele bó. ¹⁵ Geenèn, e bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô to duñci bonci bo Nyo' le ke dioo yen binghaw bi mwëem e bì wvú to gee, bô no boom bo caan caan wvuuyi fô yew ncese le, gayte le, “Eeeee, mbense enù fô waa Nfon Dawe le læe,” e fí no ton'yi lo bó. ¹⁶ E bó mum waa lo Jisos le, “Ke wo yuuke fiëe fi boom ban gayte le?” E wvú tfuse é bó le, “‘Ee, me n'yuuke lo. Fí nu le ben ke baa tanj wase fiëe fi bó sanj le, ‘Nyo' nu e ge mbense wvù jee gene mæese e no buyte dew boom bo caan caan e, noo dew boom bô bæe yamte emben e?’ ” ¹⁷ E Jisos ke ne cine bó le, buy ê kelaante kedvu le, gen ntew wvù Betani le, ce jó.

*Ɛ Jisos low kete kemew
(Mak 11:12-14, 20-24)*

¹⁸ Ɛ è ke no nu entanɛntanɛ, no Jisos to kaase tuu jim elaante, Ɛ jenɛ no yuu wvú. ¹⁹ Ɛ wvú yen kete kemew e mbew je le Ɛ bó ké no diee, * mum gen fó, geenɛn fanɛ yaa yen fiɛɛ le yî dvú le ke, yen ke Ɛ è nu bibɛ yî dvú le maanɛ. Ɛ wvú mum low kete kedvu gay le, “Fo fintam bæ ke ebvuu eyuu eyum lo yî yo le ke!” Kanɛ mwaanɛ, Ɛ kete kedvu mum yowlen lo. ²⁰ Ɛ boom bo ngoo le bo Jisos e dioo yen nonɛn, Ɛ diuw yum bó. Ɛ bó no ghayte le, “Kete kedvu ghan nɛɛ Ɛ sɛ yowlen lo kanɛ mwaanɛ nen?” ²¹ Ɛ Jisos tfuse ê bó le, “É me ensee ê ben keɛɛy le, é ben lese fitele yî Nyo' le, yaa kenke naa lo kemaɛn ke, ben saa ge ke Ɛ è nu fiɛɛ fi me nge bô kete kin maanɛ ke. Ben é cim Ɛ gay ê kum wvun le, ‘Mvuwe ye fɛn egen egbwe ê joo yi baay e,’ é fí ekooy nonɛn. ²² Ɛ naa la fi ben bunlee leke, nu Ɛ ben nu ke ekenke fɛn é ben nu Ɛ lese fitele yî Nyo' le.”

*Ɛ bó bife fô mvunɔay mvu Jisos e nɛ
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

²³ Ɛ Jisos ke bvuu kase ley fô yew ncese le, Ɛ bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake wonɛ Bojuu ke to yen no wvú yɛɛyi bonyii, mum bife ê wvú le, “Wo jo fɛɛ mvunɔay Ɛ sɛ no gee mwɛɛm mvun? È nya yɛɛ mvunɔay mvudvu ê wo?” ²⁴ Ɛ Jisos tfuse ê bó le, “Me ten nu embife fiɛɛ ê ben. É ben tfuse lo, é me emum ensee ê ben wee wvú nya mvunɔay le me engeè mwɛɛm mvun. ²⁵ Jon to leese bonyii ê joo Ɛ mvunɔay mvudvu nɛ fɛɛ? È to nya Nyo', nuu wee wvu wum Ɛ?” No wvú bife nonɛn, Ɛ bó no kenene ebonebon gayte le, “É beene tfuse le è to nya Nyo', é wvú ebife ê beene le laa Ɛ è ge la fo beene ebee Jon e le? ²⁶ Geenɛn, Ɛ è yaa nulo é beene etfuse le, ‘È to nya wee wvu wum,’ ke, njefo beene fane kebombom ke bonyii le, no bó bocii nu Ɛ bee le Jon to nu wee ntum Nyo'.” ²⁷ Nonɛn, Ɛ bó mum tfuse ê Jisos le, “Kɛ bese kee ke.” Ɛ Jisos mum gay ê bó le, “Tu ke me nu ensee ten ê ben wee wvú nya mvunɔay ê me le me engeè mwɛɛm mvun ke.”

Ngan ekumɛ boom bolemɛ bofɛɛ

²⁸ Ɛ Jisos gen fwe bife le, “Ben kpwaake le la ekumɛ fin? Wee mvu to kenke boom bolemɛ bofɛɛ. Ɛ wvú ke nɛ gen fô wan wvu fwe le, gay ê wvú le, ‘Waa wɛm, gene eshe elemtè wene eben.’ ²⁹ Ɛ wvú tfuse le, ‘Kɛ me nu enɛn ke.’ Geenɛn ke nɛ kase kumen fitele fiew mum gen wene dvudvu. ³⁰ Ɛ wee wvudvu gen fô wvu ejim e gay ke fiɛɛ fi wvú be gay wase ê wvu fwe. Ɛ wvú tfuse ê wvú le, ‘Me nu enɛn icɛm.’ Geenɛn, fanɛ yaa gen ke. ³¹ Tu entelɛn jo boom bo bofɛɛ ban, nu Ɛ wvú to gee fiɛɛ fi ice shieele nu wvú la?” Ɛ bó tfuse le, “È nu wvu fwe.” Ɛ Jisos mum gay ê bó le, “É me ensee ê ben keɛɛy le, bonyii bô fii shile noo bokɛnɛ bo nsake le nu Ɛ bó leyte wase bvunfon bvú Nyo' le fwe ê ben e. ³² Me njemyi nen njefo Jon Nleseejoo to nu Ɛ to keedunɛ je yi teyɛy ê ben, Ɛ ben fanɛ yaa bee wvú le ke, geenɛn Ɛ bonyii bô fii shile bô bokɛnɛ bo nsake le bee wvú le. Ɛ ben ke dioo cim yen no bó beɛn nonɛn, fanɛ yaa ekumen mvuntelem mvunen ebee ten wvú le ke.”

*Ngan ekumɛ bonyii bô wee to tɛsɛɛ wɛɛ ê bó
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

³³ Ɛ Jisos bvuu jeme le, “Ben ebvuu eyuw ngan mvu. Wee mvu to nu Ɛ lem wɛɛ mvuntam mvú bó keenci mbvuum dvú, gem bô ketaanɛ keɛkeɛ, cim fô bó nu ke ekoyte mvuntam mvudvu somte Ɛ mbvuum buyte, tum ketaale ke wee nɛɛy e wene dvudvu, mum tɛsɛ wɛɛ wvudvu ê bonyii, mum nɛ gen ketum kemew e. ³⁴ Ɛ kefew kè bó ké no koyte mvuntam mvudvu ke to kocɛn, Ɛ wvú tum bonyii bew bo lemme le fô bonyii bô wvú to tɛsɛɛ wɛɛ ê bó le, le bó egen efi mwuwene mvuntam. ³⁵ Ɛ bó gen, Ɛ bonyii bô wvú to tɛsɛɛ wɛɛ wvudvu ê bó koo bó, suɛn mvu, yu mvu, tumyɛ mvu bô eta. ³⁶ Ɛ wvú bvuu

21:19 Luk 13:6 * 21:19 Kete kin to nu kè bó teje ê díw bala le le, «fig». 21:21 17:20; Luk 17:6 21:22
7:7 21:26 14:5 21:28 7:21 21:28 Luk 15:11 21:31 6:10 21:32 Luk 7:29-30 21:33 Yɛsa 5:1-2
21:35 22:6

tum bomew bonyii bo lemme le ε bó duule fele bo fwe ba, ε bonyii ba bvuu ge ke leηληη no bó gee bô bo fwe ba. ³⁷ Ejim jodvu ε wvú tum wase ε è nu waa we, kpwaake le bó nu egen ewvum waa wen wvun. ³⁸ Geenεn, ε wvú gen, ε bonyii bodvu dioo yen wvú le, jeme εbonebon le, 'Wvun nu ndiela wee wεε wvun. Ben eto é beene eyu wvú emum eyow bvushew bvudvu.' ³⁹ ε bó mum koo wvú bvuse wene, mum yu."

⁴⁰ No Jisos fe nen, mum bife le, "Wee wεε wvudvu nu ke edioo ε to ege nεε bô bonyii bodvu?" ⁴¹ ε bó tfuse le, "Wvú nu ke eto elεse lo mvunyaame mvudvu, etεse wεε wvudvu ê bonyii bomew bô nu ke enyaa mwew mvuntam seke ηkoy e." ⁴² ε Jisos bife ê bó le, "Ben ke baa tarη wase ê ηwa' Nyo' le le,

'Te didvu diε di bonyii bo kembom e to tunεε,
to nu ε kase nε tu te di buu di yew e.

ε fifin nu ε è ge ke Tata,

bonyii ε no taale keηke ηghaw' e?

⁴³ Me ε mum ε no nseηe ê ben le, Nyo' nu ke efi bvunfon bwew can yene le, enya ε è nu ê ketum kè nu ke egee no wvú gomte le." ⁴⁴ ["Te didvu din nu é wee gbwe yî dvú le, ecaafie lo, é dí gbwe yî wee le, efoonce lo mweten."] †

⁴⁵ No Jisos ma ηgan wvun nen, ε bocee ncese bo baay baay noo Bofalassii dioo yuw, mum kieε le wvú ma ε è nu ekume bowen. ⁴⁶ ε bó mum no gomte keekoo wvú, geenεn, kase fan kebombom ke bonyii le, njefo kebombom kedvu to keηke Jisos le è nu naa wee ntum Nyo'.

22

ηgan ekume ηkaw bvujen

(Luk 14:15-24)

¹ ε Jisos bvuu no jemyi ê bó ê bonηan e, ε wvumvu no nu le, ² "Bvunfon bvú fowe nu ε è nulo é bó efewsεn bô nfon mvu wvú to seyσεε ηkaw bvujen bvú waa we wvú diemsen e. ³ ε wvú ke tum bonceendaa bew le bó egen etooy bonyii bô wvú to beε bó bô ηkaw bvujen wvudvu le bó etoð. Geenεn, ε bonceendaa bodvu gen ε bonyii bodvu fanε yaa to ke. ⁴ ε wvú tum bomew bonceendaa gay ê bó le, 'Ben egen ejeme ê bonyii bô me nse mbeε bô ηkaw bvujen wvun le bó eyeke eyuw, me nu ε nseyse wase mwεεm mvudien, ε ηgbwo binsoη bi nyám e bô boom bo bona' le bô fanηen. Me nu ε nseyse wase mwεεm mvunciim, le bó etoð le fô ηkaw e.' ⁵ Geenεn, ε bó gen ε bonyii bodvu case lo, nε fibole no gene. ε wee mvu laa wene dvu wvú, ε wee mvu laa way we. ⁶ ε kebese ke bonyii le kooyε bonceendaa bodvu nyεwle bô bó, mum yuwye bó. ⁷ ε fitele bente nfon wvudvu, ε wvú ciinse bonyii bew bo jem e, ε bó gen lese lo bonyii bô yuwyeε bonceendaa bew, mum ton kelaante kebole. ⁸ No wvú ge nonεn, mum gay ê bonceendaa bew bomew le, 'Me nu ε nseyse wase ηkaw bvujen. Geenεn bonyii bô me nse mbeε ba se baa nu naa lo bonyii ke. ⁹ Ben egen ntasen jé le yicii, ebe bonyii bocii bô ben ε yen, le bó eto fô ηkaw bvujen wvun e.' ¹⁰ ε bonceendaa bodvu mum buy gen jé le yicii, kum bonyii bocii bô bó to yenεε, bonyii bô jee bô bô befe to dvú. ε yew bvujen mum yiηsen bô bonyii.

¹¹ ε nfon ke nε ley yew bvujen yidvu le keeyen bonyii bô to toε fô ηkaw e, mum yen wee mvu le dvú ε wvú baa jise ndvú ηkaw bvujen ke. ¹² ε wvú bife ê wvú le, 'Nsaa yem, wo ghan nεε ε se ley dvun se ndvú ηkaw?' ε wee wvudvu mey diuw tfu. ¹³ Nonεn, ε nfon mum gay ê bonceendaa bew le, 'Ben ekay can ye noo bikaa, etfume wvú ê ejiwε le ekfuη, jò bonyii nu ke ebeele ηgeci bigew.' " ¹⁴ No Jisos jeme nonεn, mum gay le, "Ben ekeè le Nyo' nu ε be bonyii nteen, geenεn ε caw ke caan."

ε bó tele Jisos ekume shile wvú lanηen

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

21:39 Ibu 13:12 21:41 22:7 21:42 Mben 118:22-23 21:43 Dan 2:34-35, 44-45 † 21:44 Ke bonηa' bo boyvuum bomew bô bó to yawεε saη diεw Nyo' jó keηke kencim kin ke. 21:46 21:11; 26:4-5
22:2 9:15 22:6 21:35 22:7 21:41 22:11 Mwm 19:8 22:13 8:12

¹⁵ E Bofalasii mum ne gen seyse no bó nu ege é Jisos se lowsen njeme é bó ekoo wvú. ¹⁶ E bó mum tum boom bobole bo ngoo le noo ngoo bonyii bo Nfon 'Elod e fô Jisos e. E bó gen jeme ê wvú le, “Wee n'yeyi bese kee naa le wo nu wee keceey, e wo yeyi bonyii bô je yì yi Nyo' ê je yi keceey e. Ke wo ké no joo le wee mvu nu jeyy ke, njefo ke wo taale laa mweten nu naa la le. ¹⁷ Ke see ê bese wo njkpawce. Nci nu e bee le beene elaanke shile ê Kaysa, nuu fo bó elaanke le?”

¹⁸ E Jisos kicee fiie fi bó weentene bô fí, mum gay ê bó le, “Ben bonyii bô jemyi jeyy, gee jeyy ban, ben teeyi me nje la? ¹⁹ Ben eto bô bigew bì ben ké no laanke shile dvú é me en'yen.” E bó to bô danali, nya ê wvú. ²⁰ E Jisos bife ê bó le, “Ekole kin kè nu yì dvú le nu ke yee le? E diee nu di yee le?” ²¹ E bó tfuse le, “È nu ke Kaysa le, e diee nu ke ten diew.” E wvú mum gay ê bó le, “Ben emum enyaà le ê Kaysa fiie fi è nu fi Kaysa le, nyaà ê Nyo' fi è nu fi Nyo' le.” ²² E bó yuw nonen, e diuw yum lo bó. E bó mum cine wvú le ne no gene.

E bó tele Jisos ekume mbuy wvu yì kpwe le

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ke ebvubwe, e Bosadusii ne to fô Jisos e. Bosadusii nu ngoo bonyii bô to ké no duu le ke bonyii nu ke ebuy yì kpwe le ke. No bó toe, mum bife ê Jisos le, ²⁴ “Wee n'yeyi, Muses to nu e gay le, ‘É wee kpwe lo se wan, tu waa bwee keŋke keegge kpwee é bô wvú eboo boom ê diee di njku waa bwee wvudvu le.’ ²⁵ Keseen, boom bo wee mvu le to cee bee bó jan bosooshwi. E wvu ngaywee ke jo kpwoon, ke ghan kpwe e bô wvú baa keŋke wan ke, cine kpwee le ê ejime kew. ²⁶ E fí kooy ke nonen bô ejime kew noo ejime ke wvuwe le, gen buy yì wvu bosooshwi e. ²⁷ Ejim jodvu, e kpwoon wvudvu ten kpwe. ²⁸ Nonen keseen no bó bocii bosooshwi to nu e jo kpwoon wvudvu, è nu ke edioo enu seke bonyii buyte yì kpwe le, é kpwoon wvudvu enu kpwee yee?”

²⁹ E Jisos tfuse ê bó le, “Ben nu e jay baay, e è nu njefo ke ben kee fiie fi bó sanj ê Ŋwa' Nyo' le ke. E ben yaa kee ten mvungay mvu Nyo' le ke. ³⁰ Ben ekeè le è nu ke enu seke bonyii buyte yì kpwe le, ke bolemse bô bokene bee ke ebvuu etaashi bvujen ke, e bonyii yaa bee ke ebvuu enyaa boom e bó taashi bvujen ke. Bó nu ke enu wase ke diewe bonceenda bo Nyo' le fowe. ³¹ È dioo nu fi ekume mbuy wvù bonyii nu ke ebuy yì kpwe le, ben ke baa tanj wase Ŋwa' Nyo' yuw fiie fi wvú jemyi ê ben e? Nyo' to nu e gay le, ³² ‘È nu me Nyo' Aba'am bô Nyo' Aysik noo Nyo' Yakow.’ Fì nu le ke Nyo' nu Nyo' bonjku ke, è nu Nyo' bonyii bô nu dvú.” ³³ E kebombom kè to leeme fó yuw ntfuse wvù Jisos nya, e diuw yum lo bó bô n'yeyi we.

Nci wvù fele bonci bocii

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ E Bofalasii ke dioo yuw le Jisos nu e banj lo diuw Bosadusii, e bó mum baance ye to fô wvú le. ³⁵ E wee mvu bó le wvù to looci kee bonci bo Nyo' le, mum tele wvú bô mbife mvu le, ³⁶ “Wee n'yeyi, nci wvù kuuke fele bonci bocii nu wvù la?” ³⁷ E Jisos tfuse ê wvú le, “Nci wvù kuuke nu wvù gayte le, ‘È kooŋkè Tata wvù Nyo' wo bô fitele fiuw ficii, enya ekole kuw ê wvú kecii, egeee bvufee bwuw yì ye le bvucii.’ ³⁸ Wvuwwun nu nci wvu fwe wvù kuuke fele bonci bocii. ³⁹ E wvù bii wvú le nu ke diewe wvuwe le. E wvù nu le, ‘È kooŋkè waa bwoo no wo kooŋke ekole kuw.’ ⁴⁰ Mwæem mvunciim mvù nu ê Ŋwa' bonci le, noo mvù nu ê Bonjwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le, leeme e è nu yì bonci bo bofee ban e.”

Mboyse wvù Nyo' to kawee nu waa yee?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ No Bofalasii to nu e bó taashé fó, e Jisos mum ne bife mbife mvu ê bó le, ⁴² “Ben kpwaake le la ekume Mboyse wvù Nyo' to kawee? Ben kpwaake le è nu waa yee?” E bó tfuse ê wvú le, “È nu waa Nfon Dawe.” ⁴³ E Jisos kase bife ê bó le, “No è nu waa Nfon Dawe,

ε φί ghan nεε ε Keyoy ke Yuule σε ge ε Dawe no teje wvú le Tata wen? Dawe to nu ε jeme le,

⁴⁴ 'Tata Nyo' to nu ε gay ê Tata wem le wvú eshii ê εbo kew ke εεεy e, egeen ebuy seke wen ke ejike bonyii bew bo bvuban e é wvú etome bikaa biew yî bó le.'

⁴⁵ É Dawe fen teje wvú le Tata wen, é wvú ebvuu eghan nεε σε no nu waa we?" ⁴⁶ No Jisos jeme nen, ε wee fanε yaa nu dvú mwaan wvú etfuse fiεε ê wvú ke. ε kew ten εbvubwe le, ε wee fanε yaa ke ebvuu emom lo ebife fiεε ê wvú ke.

23

ε Jisos cεεyε kenyi ke bonyii bò duñci bonci noo ke Bofalasii le
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

¹ ε Jisos mum nε jeme ê kebombom ke bonyii le bô boom bew bo ηgoo le le, ² "Bonyii bò duñci bonci bô Bofalasii nu bonyii bò nu ε jo kentaw ke Muses e. ³ Fí ε mum ε no nu le, ben eyuukè fiεε ficii fi bó seje ê ben, mum geè. Geenεn, fo ben egeè fiεε fi bó gee ke, njefo bó fewci jεεy, gee jεεy. ⁴ Bó nen'yi yile bvujite ε bvú fele mvunγay mvu bonyii le yike bonyii dvú, ε è yaa nu naa lo é bó keβεε emom keelaw ke naa lo kpwan εbo keefice bó ke. ⁵ Mwεem mvù bó gee mvunciim nu ke keege le bonyii eyenè bó le. Mvunγkuw mvubole mvu ηwa' Nyo' le nu naa mvù kukene. * ε mvunjεεηken mvu ηgem ndvú yibo le nu naa mvù dewkene. ⁶ Bó ké gene fô ηkaw e no koonke keeshii ke ε è nu fô bonyii ewvumte bó, ké gen yéw bunle le no koonke ke keeshii ε è nu yî bintaw bi fwe le. ⁷ Bó ké no koonke ten keelene ê way ε bonyii gayte bó le, bvuu koonke le bonyii etεjè bó le Bolabay. ⁸ Geenεn, fo wee ebenε ε bonyii teje wvú le Labay ke, njefo ben keηke Wee N'yεεyi ke mwaan maan, ε ben bocii nu boom bo bwee wan e. ⁹ Fo ben etεjè wee mvu yî nshε le fen le è nu icee wene ke, njefo ben keηke Icee wene mwaan wvù nu fowe. ¹⁰ Fo wee ebenε ε bó teje wvú le Cee Ekole ke, njefo Cee Ekole wene nu ke mwaan wvù è nu Klistu. ¹¹ Wee wvu baay ê ben enteleη keηke keenu wee wvù lemte lo ben e. ¹² Naa yeε wvù bensee ekole kew, nu ε Nyo' nu ke eshike lo wvú, ε naa yeε wvù shiwse ekole kew, nu ε Nyo' nu ke ebense lo wvú.

ε Jisos tooshε bonyii bò duñci bonci bô Bofalasii
(Mak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ ηγεw wvu baay nu wene ben bonyii bò duñci bonci noo ben Bofalasii. Ben nu bonyii bò jemyi jεεy, gee jεεy! Ben leeme ejise jo bonyii banji je yì leyte bvunfon bvú fowe le. Ke ben koonke keeley bvú le ke, ε bvuu ε no baanke je fo bonyii bò koonke keeley e.

[¹⁴ ηγεw wvu baay nu wene ben bonyii bò duñci bonci noo ben Bofalasii. Ben looci shiwse lo boke' bo bonkfu le, gee dibunle di dewkene keeduunke ye. Ben ekeè le wene ηγεw nu ke efo lo.] † ¹⁵ ηγεw wvu baay nu wene ben bonyii bò duñci bonci noo ben Bofalasii. Ben nu bonyii bò jemyi jεεy, gee jεεy! Ben nen'yi len woj tfuu bvuu lente jóo yi baay baay ke le ben gomte wee mwaan wvù ebanke etu wee wene mbee. É wvú ké tu wase wee wene mbee, ε ben kase ge ε fiew mεse fo lo, ε wvú no nu wase wee ηguy wvu baay ke diewe ben e.

¹⁶ ηγεw wvu baay nu wene. Ben nu binfefe duu le ben duñci je ê bonyii! Ben nu bonyii bò duu le, 'É wee jeme fiεε, ε kan diee di yew ncese le, tu ke è nu fiεε ke. Geenεn, é wee jeme fiεε ε kan ε è nu diee di ketwaa ke bigew e kè yeεle ke yew ncese le, tu wvú keηke keege no wvú jeme ε kan.' ¹⁷ Binfefe bin! Ben nu biyuj! Fiεε fi kuuke fele fimew nu fi la? È baay kuuke ketwaa ke bigew e kè yeεle, nuu yew ncese yì gee ε ketwaa kedvu σε nu fiεε

22:44 Mben 110:1; Lem 2:33-35; 1Kol 15:27; Ibu 1:13; 8:1 22:46 Mak 12:34; Luk 20:40 23:3 Lum 2:21-23 23:5 Ksm 13:9; Dito 6:8; Ktj 5:38-39; Mat 6:1 * 23:5 Mvunγkuw mvun nu mvù bó to gεεle bonci bo Nyo' le bomew jó, jiise yî monshim bô ηkenkeη e. 23:8 Jon 13:13 23:11 20:26-27; Mak 9:35; 10:43-44; Luk 9:48; 22:26 23:12 Mben 75:8; Mat 18:4; Luk 1:52; 14:11; 18:14 † 23:14 Ke bonwa' bo boyvuum bomew bò bó to yawεε saη diεw Nyo' jó keηke kencim kin ke. 23:16 5:34-37 23:16 15:14

fi è nu fi Nyo' le le? ¹⁸ Ben jemyi ten le, 'É wee jeme fiεε ε kan diee di ketan ke ncese le, tu ke è nu fiεε ke. Geenen é wee jeme fiεε ε kan ε è nu diee di fiεε fi wee nya ncese dvú, tu wvú kerke keege no wvú jeme ε kan.' ¹⁹ Binfele bin! Fiεε fi kuuke fele fimew nu fi la? È baay nnya yidvu kuuke, nuu ketan ke ncese le kè gee ε nnya yidvu se nu fiεε fi è nu fi Nyo' le le? ²⁰ Fiεε fi nu, nu le é wee kan diee di ketan ke ncese le, tu wvú kan nonen ε kan noo mwεem mvunciim mvu yî dvú le. ²¹ É wee kan diee di yew ncese le, tu wvú kan nonen ε kan noo Nyo' wvù cee dvú. ²² É wee kan won wvu we, tu wvú kan ε è nu kawla Nyo' noo wvú wvù Nyo' wvù shiile yî dvú le.

²³ ηγεω wvu baay nu wene ben bonyii bô duñci bonci noo ben Bofalassii. Ben nu bonyii bô jemyi jεεy, gee jεεy! Ben ké no nyaa keba kemwaan ê Nyo' ente jo biba yuufe bi mbáse yicii yî ben keeke naa noo mwεem jεεy jεεy mvù ben keeke gεεle ê mbáse le le yî eshumte, geenen laanke fiεε fi jite fi nci jemyi ekumε fí le ben egeè, fi è nu keege mwεem leñ fô bonyii le, camte shen fô bonyii le noo keelese fitele yî Nyo' le. Ben be kerke keegeè mwεem mvudvu mvunciim yaa cin'yi fimew e ke. ²⁴ Binfele bi duñci je ê bonyii! Ben kuñyi yεεguu bvuuε ê mbvuum e, geenen kaa mii nyam yi baay eshem! †

²⁵ ηγεω wvu baay nu wene ben bonyii bô duñci bonci noo ben Bofalassii. Ben nu bonyii bô jemyi jεεy, gee jεεy! Ben cuke mvunkom bô shúw ye le, geenen ε mwεem mvù nu ε yinjen jó nu mvù ben loci ê bonyii noo mvù ben yeεle ejise dvú. ²⁶ Binfele bi Bofalassii le, ben eyaw ecuke mvunkom bô shúw ente, wvu le mvú emum eyuule ten ye le.

²⁷ ηγεω wvu baay nu wene ben bonyii bô duñci bonci noo ben Bofalassii. Ben nu bonyii bô jemyi jεεy, gee jεεy! Ben nu diewe jém yî bó nu ε seyse ε yefe yí ε no baa yen'yi ejise jee, geenen ε ente jodvu nu ε jó ε yinjen bô bikufe bi binkpwe bi bonyii le noo mwεem mvunciim mvu nyene. ²⁸ È nu ke leñleñ no ben yen'yi ejise le ben nu bonyii bo teyey, geenen ε ente nu ε ben ε yinjen bô kenleema noo gee di befe.

(Luk 11:47-51)

²⁹ ηγεω wvu baay nu wene ben bonyii bô duñci bonci noo ben Bofalassii. Ben nu bonyii bô jemyi jεεy, gee jεεy! Ben bomte jém bonyii bo ntum Nyo' le, feele ten jém bonyii bô to kerke nce wvu teyey seyse ε yí jee. ³⁰ Ben gee nonen gayte le, 'É bese to bee nu wase dvú kefew ke bo'icee bosese le, tu bese to baa leem fisese fô fiεε fi bó to gee keeyuwyi bonyii bo ntum Nyo' le ke.' ³¹ Ben jemyi nonen, jemyi ε è nu ekumε bikuu binen mum tomte bô dew yene le ben nu naa boom bo bonyii bô to yuwyεε bonyii bo ntum Nyo' le. ³² Ben emum egen lo fwe emese lemme di bo'icee bonen to kewεε! ³³ Yó yin! Eñgokε ke yó le kin! Ben kpwaake le ben nu ke enu se bó ε lese ben ηguy wvu baay e?

³⁴ No fí nu nonen, me ε mum ε no ntumte bonyii bo ntum Nyo' le fô ben e noo bonyii bo bvufee le bô bonyii bô duñci bonci. Ben nu ke eyuwyε bomew, etawyε bomew yî bintam e, etam bomew yéw yene bunle le, ebone bikaa ê bomew ejim bilaante bicii bi bó gene bí le. ³⁵ Ben nu ke egeè nonen wvu le ελεμε ke bonyii bocii bô to cee nce wvu teyey yî nshε le bô bó yuwyεε enù fô ben εfa. Eλεμε kin nu ke enù fô ben εfa ε kew yî ke Abel wvù bó yue se wvú kerke jay e, ε to ε buy yî ke Sakalia wvù waa Belekaya wvù ben to yue enteleñ jo yew ncese bô ketan ke ncese le. ³⁶ É me ensee ê ben keceey le, lon mwεem mvun mvunciim nu ke ekoo eñgokε ke keseen kin."

Ε Jisos bem bonyii bo Jerusalem

(Luk 13:34-35)

³⁷ No Jisos jeme nen, mum bem le, "Eβεεy Jerusalem! Eβεεy Jerusalem! Wo wvù yuwyi bonyii bo ntum Nyo' le, bvuu tumyi bonyii bô Nyo' tumte fô wo le bô eta! È nu wase bokan bomεε no me mom keembaance boom buw ke diewe no bweeshie ké baance boom bew kfuke ê bibε biew e, wo ε fan? ³⁸ Taa eyen, bó nu ε lan wase yew yo, ε yí nu etu

23:18 Ksm 29:37   23:21 1Bfn 8:13   23:23 Lεw 27:30; May 6:8; Luk 18:12   23:24 15:14   † 23:24
Nyam yi baay yin nu ê díew bala le le, «camel».   23:25 Mak 7:4   23:26 Jon 9:40   23:28 Luk 16:15
23:30 5:12; Lem 7:52   23:33 3:7   23:34 1TεS 2:15   23:35 Kej 4:8-10   23:38 Esek 10:18-19; 1Bfn 9:7-8

binffuy. ³⁹ Me nserje lo ê wo le ke wo bæ ke ebvuu eyen me le ke, egeu ebuy kefew kè wo ke egay le, 'Nyo' nu e lanj kembonen yî wee wvù too ê diee di Tata Nyo' le.' ”

24

É Jisos see le bó nu ke ebvuw yew ncese

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ É Jisos ke buy yew ncese le, ke dioo gene, e boom bew bo ηgoo le bence to mbew ye le no dunji yéw yi fô yew ncese le ê wvú. ² Geenen, e Jisos jeme é bó le, “Ben yene yéw yin e? É me ensee é ben keceey le ke te dimwaan nu ke esheé yî dimew e se bó e base fokuse ke.”

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ É Jisos ke dioo gen ben shii yî Kum Bite bi Olif e, e boom bew bo ηgoo le bence to ebonebon fô wvú le bife le, “Ke see é bese kefew kè fié fidvu fin nu ke ekooy, noo nciise wvù nu ke edunje kefew kè wo nu ke ekase eto noo le woj kaa wase?” ⁴ É Jisos tfuse é bó le, “Ben eyenè fo wee ke elé ben é ben ejay je. ⁵ Ben ekeè le bonyii nteen nu ke etoo joo diee diem tæke fojise, e wee duu le è nu wen wvù Mboyse wvù Nyo' to kawé. É bó dioo gee nonen emum eléle bonyii nteen e bó jayte je. ⁶ Ben nu ke eyuuke le bó tumte jem, bvuu yuuke ten bosaaka le jem nu enu. Fo ben ke dioo eyuuke nonen, e finteem no buyte ben ke. Mvumvun nu mwæm mvù keηke keeke ekooy. Geenen e mvú yaa mum dunji le woj kaa wase ke. ⁷ Ketum nu ke etumte jem bô kemew, e nfon mvu tumte jem bô wvumvu. Jeη nu ke ekoole, e nshe shiike mondvuum e mondvuum e. ⁸ É mvumvun mvunciim bæ ke lo mvun'yanj ke diæwe seke kpwoon e kew lume.

⁹ Bonyii nu ke enya ben é bó enyewle bô ben, eyuwye ben. Bitum bicii nu ke ebane ben nje diee diem. ¹⁰ Nonen é bonyii nteen emum etfuw bikaa é me ejim, banene, geese bikuu bibole. ¹¹ É bonyii nteen bô mbiayte le è tum Nyo' bó nu ke ebuynen emum eléle bonyii nteen. ¹² No kebefé nu ke eduule ke gene lo fwe, nu e fí nu ke ege é keηkonjen ke bonyii le nteen emum ewé. ¹³ Geenen, wee wvù nu ke ekuu shém egen ebuy fokemese nu wvù nu ke eboy. ¹⁴ É bó keηke ke keeke efewce saaka wvù jee wvun wvu ekumε bvunfon bvú Nyo' le egen ebuy yî ekole ke nshe le kecii é bitum bicii eyuw, nonen é woj se keeke eka.

N'yeyi ekumε kefew ke ηgew wvu baay e

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ Nonen seke ben e yen e kemaante ke fié le kè nulo ejij bvudvuu kè wee ntum Nyo' wvù Dania to jemye ekumε kí, e kí leeme wase yew ncese le, (wee wvù taanke ηwa' wvun eyuw fin ntay,) ¹⁶ e bonyii bô nu Judea mum fæ ben yî dikum e. ¹⁷ Fo wee wvù nu é yew we dioo e shii bvuu ley keejo fié fi nu yew ke. ¹⁸ Fo wvù nu wene ebvuu ekfulé le wen egen ejo ndvu ye yi buléen ke. ¹⁹ ηgew wvu baay ediuw yoya le nu ke enu wvu bokene bô nu bô difue, noo bô yamsee boom e. ²⁰ Ben ebunleè le fo kenlewtε kin ke enu e è nu kefew ke nffum e, keñe diuu di mbam e ke, ²¹ njefo ηgew wvu baay nu ke enu kefew kekie le, e kfuw wvuwe ηgew ke baa yuu nu wase e kew no woj to kewé e to e buy keseen e, e ke kfuw wvuwe bæ ke ebvuu eyuu enu dvú ke. ²² É Nyo' to baa fafe ediuw e ηgew wvudvu, tu ke wee wvu wum mwaanj bee ke eboy ke. Geenen Nyo' nu e fafe ediuw yodvu nje bonyii bew bô wvú nu e caw. ²³ É nu ke edioo enu sekekie wee é jeme é ben le, 'Ben etaa eyen, Mboyse wvù Nyo' to kawé wvun fen!' Keñe le, 'Wvuwe fofe!' Fo ben ebee ke. ²⁴ Ben ekeè le bonyii nu ke etoo mbiayte le bowen nu bomboyse bô Nyo' to kawé, e bomew duu le bowen nu bonyii bo ntum Nyo' le, emum egee mwæm mvù temyi mvù dunji mvunjay mvubole, egee ten mwæm mvu diuw wvù yumæn e wvu le bó elé bonyii é bó ejay je, lée naa noo bonyii bô Nyo' nu e caw, fen é je nu dvú. ²⁵ Ben eyeke eyuw, me nu e nsee

23:39 Mben 118:26   24:2 Luk 19:44   24:5 24:24; 2Tes 2:9-10; 1Jon 2:18   24:7 2Klo 15:6; Yesa 19:2
 24:9 10:17-22; Jon 16:1-4   24:9 5:11   24:10 10:35; Luk 12:52-53   24:11 7:15   24:12 2Tim 3:1-5   24:13
 Mwm 13:10   24:14 28:19   24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11   24:17 Luk 17:31   24:21 Dan 12:1; Mwm 7:14   24:23
 Luk 17:23-24   24:24 24:5; 7:15; Mwm 13:13-14

wase mwεem mvun ê ben é mvú se keeke ekooyi. ²⁶ Nonen, é bonyii ne ε no gayte ê ben le, 'Ben etaa eyen, Mboyse wvù Nyo' to kawεε we ηkpwaante,' fo ben egen jó ke. Kenεε le, 'Ben etaa eyen, wvuwe yew ente,' fo ben ebee bó le ke. ²⁷ Ben ekeè le no jarj ké lawte we ê keba ke diuu sane le, ba gen buy jò diuu seeyi, nu ke læηληη no nto wee wvù diee nu Waawee nu ke enu. ²⁸ 'Naa fεε fò keηkpwe ke fiεε le nu, nu ke fò fò bonḡuluη nu etaashi.'

Ekumε no Jisos nu ke eto

(*Mak 13:24-27; Luk 21:25-28*)

²⁹ Kaη mwaanη seke kefew ke ηḡew wvu baay wvun e ε to wase ε fey, é diuu ne esese ejime, kpwee saa ebvuu ebaa ke, é jón ene fowe egbweken, é mwεem mvu fowe mvunciim mvù keηke mvunḡay eshiike. ³⁰ É nciise wee wvù diee nu Waawee emum ebuynen yî ebule le. É bitum bicii bi yî nshε le emum ekew effule lo bô kpwe. Bonyii nu ke eyen no wee wvù diee nu Waawee shiile too ê kembew e fowe bô mvunḡay noo bvukuke bvυ baay. ³¹ Sonη yi baay nu ke edioo ε jeme foweewe, é wvú emum eciinse bonceendaa bew é bó egen ebw ε wonη yo ena le noo fowe, ebaance bonyii bew bô wvú nu ε caw.

(*Mak 13:28-31; Luk 21:29-33*)

³² Ben eyeyi fiεε yî keηgvum e. Tíew ye ké boci, é bibε ekew etεeke yî dvú le, é ben mum kiεε le ekfuη kumene wase. ³³ É nu ke læηληη no ben nu ke edioo ε yen mwεem mvun e mvunciim, é ben emum ekiεε le wvú nu wase nceencee naa wase ê yew fwese. ³⁴ É me ensee ê ben kecεey læ ke ηḡoke ke keseen kin nu ke eka se mwεem mvun mvunciim ε kooy wase ke. ³⁵ Ebule bô nshε nu ke eka, geenen ke diew yem nu ke eyuu eshiw ke.

Ke wee nu dvú wvù kee diuu di Jisos nu ke eto ke

(*Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36*)

³⁶ Ke wee nu dvú wvù kee diuu didvu kenεε kefew ke. Ke naa bonceendaa bo Nyo' le bo fowe kenεε Waa Nyo' kee ten ke. È kee ke Nyo' Ice wvú emberη. ³⁷ Ke læηληη no fí to nu kefew ke Noa' le nu ke no fí nu ke enu seke wee wvù diee nu Waawee kaase too. ³⁸ È to nu ε joo baa yiηsen wase yî ekole ke nshε le, ε bonyii nu fibole diekene bvuu wukene, ε bokεne bô bolemse taashi bvujen, ε bonyii nyaa boom ε bolemse taashi bvujen bô bó, ke gen buy diuu di Noa' to leyεε ê ηḡuw e, ³⁹ ε bonyii bodvu yaa kee fiεε fi nu ekooy ke, gen buy seke joo to yiηsenεε yî nshε le, kuu bó bocii gen dvú. È nu ke læηληη no fí nu ke enu diuu di wee wvù diee nu Waawee nu ke eto le. ⁴⁰ Bolemse bofεε nu ke enu wene, é bó ejo mwaanη é mwaanη eshεε. ⁴¹ ε bokεne bofεε nu ke egooke bvulem fodien, é bó ejo mwaanη é mwaanη eshεε. ⁴² Nonen, ben emum ecεyτè njefo ke ben kee diuu di Tata wene nu ke eto ke. ⁴³ Ben ekeè læ é cee yew kee kefew kè coonη nu ke eto entanη, é wvú ecεyτe, wvú saa ke ecine é bó eto enḡoy yew ye ke. ⁴⁴ Fí ε mum ε no nu læ, ben ten keηke keecyτè njefo wee wvù diee nu Waawee nu ke eto ê kefew kè ben yaa kee ke le.

N'yeyi ekumε waa lemme wvu kecεey noo wvù yaa nu ke wvu kecεey

(*Luk 12:41-48*)

⁴⁵ Waa lemme wvù nu wvu kecεey bvuu keηke bvufee nu wvù la? Ke è nu wvuwe wvù cee ekole we nu ε ḡεε wvú læ wvú etaalè fò yew ye le, læ kefew ke edioo ε kocen, ε wvú nya mwεem mvudien mvu boom bo lemme le ê bó le? ⁴⁶ Njonη wvu baay nu ke enu wvu waa lemme wvuwe wvù cee ekole we nu ke edioo etoo eyen ε wvú gee lemme læηληη no wvù bee keegεe. ⁴⁷ É me ensee ê ben kecεey læ cee ekole we nu ke ebense wvú é wvú etaale fò mwεem mwew e mvunciim. ⁴⁸ Geenεn é waa lemme wvudvu ne ε no nu wvù keηke keηge kè befe, ε jeme ê ekole kew læ, 'Ke cee ekole wem nu ke eyanηsen ekase eto ke', ⁴⁹ ε mum ε kew ε no suunηke boom bo lemme le bomew bô bô bó lemte, diekene bvuu wukene

24:27 24:30, 37; 25:31; 1Kol 15:23; 1TES 3:13; 4:15; 2TES 2:1, 8; Jem 5:7-8; 2Bi 3:4; 1Jon 2:28 24:28
 Job 39:30; Mwm 19:17-18 24:29 Yεsa 13:10; 34:4; Aga 2:6, 21; 2Bi 3:10, 12; Mwm 6:12-14 24:30
 Saka 12:10-14; Dan 7:13-14; Mat 24:27; 26:64; Mak 14:62; Mwm 1:7 24:31 13:41; 1Kol 15:52; 1TES 4:16 24:34
 16:28 24:36 Lem 1:7 24:37 Keη 6:11-13; 7:7-13; 2Bi 3:6 24:42 24:44, 50; 25:13; Mak 13:33, 35; Luk 12:40; 21:36
 24:43 1TES 5:1-2; 2Bi 3:10; Mwm 3:3 24:45 25:21-23 24:48 2Bi 3:4

bô bonyii bô wuwte mbvuum, ⁵⁰ tu cee ekole we nu ke ene esese ebuynen diuu dimew di wvú yaa be kpwaake le noo ê kefew kè wvú yaa be kee le ke. ⁵¹ Wvú nu ke edioo ε buynen nonen, emum enya ηgew ê waa lemme wvudvu, eciinse wvú é wvú egen enu ηgoo bonyii bô jemyi jεey, gee jεey e, ε è nu fó fò bonyii nu ke ebeele ηgeci bigew.”

25

ηgan ekume ηgón bokene bomew yuufe

¹ “É nulo é bó emum efewsen bvunfon bvú fowe bô ηgón bokene bomew yuufe bô to joe bin'yeese bibole, buy keegen efiisen cee bvujen mvu. ² Bó to nu nonen ε bo botin nu biyuj, ε bo botin feefene. ³ Fí nu le bô to nu biyuj to dioo jo bin'yeese bibole farje yaa jo mεem momew ke, ⁴ geenen ε bô to feefene jo bibole bin'yeese jo mεem momew mbew yí dvú le. ⁵ É bó gen no ceyte cee bvujen wvudvu, ε wvú no dvuyte keeto, ε nyii mum ne no yεeke bó, ε bó mum lefe. ⁶ É è ke no nu entaη enteleη, ε bó ne yuw ε wee wvule le, ‘Eeeee, ben etaa eyen, cee bvujen wvun εεε! Ben ebuy eto efiisen wvú leεε.’ ⁷ É ηgón bokene ba bocii mum ja we bense bin'yeese bibole. ⁸ É ηgón bokene bô to nu biyuj ba gay ê bô to feefene ba le, ‘Ben enya ke bese bô mεem monen momew. Bin'yeese bisese shiile wa lo.’ ⁹ Geenen ε bô to feefene ba tfuse le, ‘Ke è nelo é mó ekocen fô beene le bocii ke. Ben egen ε è nu fô bonyii bô geese le, eguy monen.’ ¹⁰ No bó to gene keeguy, ε cee bvujen mum shεε fεse. É ba bô to nu ε seyse wase ye ε no ceyte, mum gen ley bô wvú yew ηkaw bvujen e, ε bó mum faa kembuj. ¹¹ Ejim jodvu ε ηgón bokene bomew ba bô to geneε keeguy mεem fεse, leem ê yew fwese no gayte le, ‘Cee ekole, cee ekole, yene kembuj é bese eley.’ ¹² Geenen, ε wvú tfuse ê bó le, ‘É me ensee ê ben keceey le ke me ηkee ben ke.’ ¹³ Fí ε mum ε no nu le, ben eseyse ye, ecεytè, njefo ke ben yaa kee diuu kenεε kefew kè me nu ηke eηkase nto ke.

ηgan ekume boom bo lemme le botete

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Kefew kedvu nu ε fí nu ke enu diewe wee mvu wvú to nu keegen ghane, tee boom bew bo lemme le gee kpaw we can yibole. ¹⁵ Wvú to nu ε nya mvu waa lemme bikele bi bigew e bitin, nya mvu bikele bifεε, nya mvu ekele ke bigew e kemwaaη. Wvú to nyaa ke bii no mvungay mvu wee le nu. No wvú nyae nonen, mum laa ghane diew. ¹⁶ É waa lemme wvú to fie bikele bi bigew e bitin mum gen lo kaη mwaaj ge way dvú, die sεw bikele bitin. ¹⁷ É wvú to fie bikele bifεε ge ten way, die sεw bikele bifεε. ¹⁸ Geenen, ε waa lemme wvú to fie ekele kemwaaη we, gen fiew cim fokuse nyile bigew bi cee ekole we le bidvu fó.

¹⁹ É cee ekole boom bo lemme le bodvu ke laa ghane die, gen ce jó baay. É wvú ke dioo kase to, mum tee boom bew bo lemme le le bô bó ekpwaηsen mwεem. ²⁰ É waa lemme wvú to fie bikele bi bigew e bitin mum to wase bô bikele yuufe, gay le, ‘Cee ekole, wo to nya me bikele bi bigew e bitin, taa eyen me nu ε nshεε ε ηge way dvú, ε ηkeηke bimew bikele bitin ê we jodvu.’ ²¹ É cee ekole we gay ê wvú le, ‘Keyoone baay. Wo nu waa lemme wvú jee bvuu nu wvu keceey! Wo se nu ε shεε ε kieε keetaa fô fieε fi caan e ntaη. Nonen, me nu ηγγεε wo keseen é wo etaale wase ε è nu fô fi baay e. Leyε le ente jo bvujonke bvú cee ekole wo le.’ ²² É waa lemme wvú biew bigew to nu bikele bifεε to ten, gay le, ‘Cee ekole, wo to nya me bikele bi bigew e bifεε. Taa eyen, me nu ε nshεε ε ηge way dvú, ε ηkeηke bimew bikele bi bigew e bifεε ê we jodvu.’ ²³ É cee ekole we gay ê wvú le, ‘Keyoone baay. Wo nu waa lemme wvú jee bvuu nu wvu keceey! Wo se nu ε shεε ε kieε keetaa fô fieε fi caan e. Nonen, me nu ηγγεε wo keseen é wo etaale wase ε è nu fô fi baay e. Leyε le ente jo bvujonke bvú cee ekole wo le.’ ²⁴ É waa lemme wvumvu we wvú to fie ekele ke bigew e kemwaaη to ten, gay le, ‘Cee ekole, me ηkee le wo nu wee wvú temyi ejim. Wo ké no gbweci ε wo baa jewe ke, baanci egiη ε wo baa le ke. ²⁵ Nonen me nse ε mum ε nfan ε

ngen ε nyile bigew biuw fokuse. Taa eyen, bigew biuw bin, jice.’ ²⁶ Ε cee ekole we tfuse ê wvú le, ‘Wo nu waa lemme wvù befe, nu kenkpwen! Wo se kee le me ηké no ηgbweci ε me mbaa njewe ke, mbaanci εgin ε mbaa nle ke. ²⁷ No wo se kee nonen, tu wo se bee egεε bigew biem ntfu wvu le seke me ε ηkase enfi bigew biem bidvu bô sew ê we jodvu.’ ²⁸ No wvú gay nonen, mum gay le bó efi ekele ke bigew e kedvu ê wvú, enya ê wvù kenke bikele bi bigew e yuufe. ²⁹ Le bó ekeè le wee wvù kenke nu ε bó nu ke ebise é wvú ekenke nteen. Geenen ε wee wvù baa kenke, nu ε naa fi caan fi wvú kenke nu ε bó nu ke efi lo ê wvú. ³⁰ No wvú gay nonen mum gay le, ‘Ben etfume kenεε ke waa lemme le kin ê ejije le ekfur, fô bonyii nu ke ebeele ηgeci bigew.’

N’yεεyi ekume nsaw wvu fokemεse

³¹ È nu ke edioo enu kefew kè wee wvù diee nu Waawee kaase too ê bvukuke bwew e, ε wvú too bô bonceendaa bo Nyo' le bocii, é wvú emum eshii yî kawla we bvukuke le. ³² Bitum bicii bi yî ekole ke nshε le nu ke ebaance ê wvú fwe, é wvú emum egaw bó diewe no wee ncey ké gaw njée bvuse ê bîe tewe le. ³³ Wvú nu ke egεε njée εbo εceey, gεε bîe tewe εbo ηkorko. ³⁴ Wvú wvù Nfon nu ke emum egay ê ba bô nu εbo εceey le, ‘Bonyii bô Icεm nu ε lanj kembonen yî bó le, ben eto ekenke bvudvu ente jo bvunfon bvù wvú to seyseε fô ben e ε kew no bó to bomεε won, ³⁵ njefo jej to yuu me, ε ben nya me bô mwεem mvudien. Kendonj to yumte me, ε ben nya me bô fiεε ε me η'wu. Me nto nu tolo, ε ben fiisen me. ³⁶ Me nto nu kenyi kencimte, ε ben jise ndvu yî yem e. Me nto ncmte ε ben to gay me le. Me nto nu yew ncaw e, ε ben to gay me le.’ ³⁷ Wvú nu ke edioo ε gay nonen, é bonyii bo teyey bodvu emum ebife ê wvú le, ‘Tata, è nu seke la wvù bese to yenεε wo le ε jej yuu wo, ε bese nya mwεem mvudien ê wo, kenεε seke la wvù kendonj to yumte wo ε bese nya fiεε ε wo wu? ³⁸ È nu seke la wvù bese to yenεε wo le ε wo nu tolo, ε bese fiisen wo, kenεε kenyi kencimte, ε bese jise ndvu yî yo le? ³⁹ Ε è nu seke la wvù bese to yenεε wo le ε wo cmte kenεε nu yew ncaw e, ε bese to gay wo le?’ ⁴⁰ Nfon nu ke emum etfuse ê bó le, ‘É me ensee ê ben keceey le no ben to gee mwεem mvun, ke naa fô wee wvu caan boom bo bwεem e ban e, nu ε ben to ge ε è nu fô me le.’ ⁴¹ Nonen, wvú nu ke emum egay ê ba bô nu εbo ηkorko le, ‘Ben bô lon nu ε koo, ben enε lo ê me ejise, egen eley ηguy wvù mey lo wvù bó to seyseε fô dεwle bô bonceendaa bew e, ⁴² njefo jej to yuu me, ε ben fanje yaa enya me bô fiεε fidien ke. Kendonj to yumte me, ε ben fanje yaa enya me bô fiεε é me η'wu ke. ⁴³ Me nto nu tolo, ε ben fanje yaa efiisen me ke. Me nto nu kenyi kencimte, ε ben fanje yaa ejise ndvu yî yem e ke. Me nto ncmte, mbvu no nu yew ncaw e, ε ben fanje yaa eto egay me le ke.’ ⁴⁴ Bó ten nu ke emum bife ê wvú le, ‘Tata, è nu seke la wvù bese to yenεε wo le ε jej yuu wo, kenεε ε kendonj yumte wo, kenεε ε wo nu tolo, kenεε kenyi kencimte, kenεε cmte, kenεε yew ncaw e, ε bese fanje yaa efi wo ke?’ ⁴⁵ Wvú nu ke emum etfuse ê bó le, ‘É me ensee ê ben keceey le, no ben to baa ege mwεem mvun, ke naa fô wee wvu caan boom bo bwεem e ban e, nu ε ben to baa ege ε è nu fô me le ke.’ ⁴⁶ Boba bonyii nu ke emum egen eley ηgew wvù mey lo le. Geenen, é ba bô nu teyey egen eley fibole ε è nu nshii wvù mey lo le.”

26

Ε bó kaa mvunaj ê Jisos ejim

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Ε Jisos ke jeme mwεem mvun mvunciim mεse, gay ê boom bew bo ηgoo le le, ² “Ben ekeè le è shεεte wase εdiuw εfaa, é emum enu ηkaw Danjefey, ε bó nu ke emum enya wee wvù diee nu Waawee can bonyii le é bó eta yî kentam e.” ³ Ke kefew kedvu le, ε bocee ncεse bo baay baay bô bonyii bô saake wonj mum gen baance ye ê ntow Kayfas wvù to nu ekole ke bocee ncεse le, ⁴ mum cu ntaη no bó nu ke ewεenten se koo Jisos, eyu. ⁵ Ε bó

25:29 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26   25:30 8:12   25:31 16:27   25:31 Dito 33:2; Saka 14:5; Mat 16:27; 19:28;
1TES 3:13; Jut 14   25:35 Yεsa 58:7   25:40 Bηgn 19:17; Mat 10:40, 42; 12:50; 28:10   25:41 Jut 7; Mwm
20:10, 15   25:46 Dan 12:2; Jon 5:29; Jεm 2:13   26:1 7:28   26:2 16:21   26:4 21:46

dioo cu nonen, gay le, “Fo beene emom fiεε fin kefew ke ηkaw e ke, njefo é beene mom lo, é fí eto bô diuw ê bonyii entelεη.”

ε kpwoon mvu yefe Jisos bô nfiey wvù shfuunjkene Betani
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ ε Jisos ke no nu ntew wvù Betani le, yew dvu Semon wvù wee ntun wvu baay. ⁷ ε bó ke shii no diekene, ε kpwoon mvu ne ley bô fikaa fimew ε bó kene bô te,* ε è nu fi nfiey mvu wvù shfuunjkene le, ε wvù lumte naa baay, mum fuce yî ekole ke Jisos e. ⁸ ε boom bo Jisos e bo ηgoo le yen nonen ε fiεε fidvu ton'ye lo bó. ε bó gay le, “Wvù nyew bô nfiey wvun nen nje la? ⁹ Bó be nelo egese nfiey wvun bigew nteen, enya bigew bidvu ê bonyii bo kefufe le.” ¹⁰ Geenεn, ε Jisos kieε ηkpawace wvubo, gay ê bó le, “Ben nyaa ηgew ê kpwoon wvun nje la? Wvù nu ε ge ε è nu fiεε fi jee fô me le. ¹¹ Ben ekeè le bonyii bo kefufe le nu ke enu ke ben ε bó sekecii, geenεn ke me nu ηke enu beene sekecii ke. ¹² Wvù fuci nfiey wvun yî yem e nen seysee lo me no bó nu ke edwey me. ¹³ É me ensee ê ben keceey le naa fee fô bó nu ke efewci saaka wvù jee wvun yî ekole ke nshε le kecii nu ε fiεε fi kpwoon wvun ge nu ε bó nu ke eseηe ten, keekumyi wvù.”

ε Judas gese Jisos
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

¹⁴ ε wee mvu ηgoo boom bo ηgoo le bo Jisos e bo yuufe ncow bofεε wvù bó to teηe le Judas Iskaliot mum ne gen fô bocee ncese bo baay baay, ¹⁵ bife ê bó le, “É me nya Jisos can yene le, é ben enya la ê me?” ε bó mum taj bigew mbaanshε bì bó kene bô ketwaa kè baa, nya ê wvù. ¹⁶ ε kew sekekie le, ε wvù mum kew no gomte je yî wvù nu enya Jisos jó can yibole.

ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le die ηkaw Danεfey
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ ε è ke dioo nu diuu di fwe di ηkaw Bleeε wvù bó baa gεε Fintunλεen jó, ε boom bo ηgoo le bo Jisos e to fô wvù le, bife ê wvù le, “Wo gomte le bese egen eseysel fô wo nu edie ηkaw Danεfey ε è nu fee?” ¹⁸ ε wvù tfuse ê bó le, “Ben egen elaante, eyen key e, egay ê wvù le, ‘Wee N'yεεyi gayte le kefew kewene nu ε kocen wase. Wen nu edie le ηkaw Danεfey bô boom bowene bo ηgoo le ε è nu ê wvù yew.’ ” ¹⁹ ε boom bo ηgoo le bodvu gen ge ke no Jisos be gay ê bó, mum seysee mwεem mvudien mvu ηkaw Danεfey e dvù. ²⁰ ε è ke no nu ekiεguu, ε wvù shii bô boom bew bo ηgoo le bo yuufe ncow bofεε keediekene. ²¹ ε bó dioo diekene, ε wvù ne gay ê bó le, “É me ensee ê ben keceey le, wee mvu ben e nu egese me.” ²² No wvù gay nonen, ε boom bew bo ηgoo le ne no nu yii yii baay, mum kew no biwci ê wvù mwaanη mwaanη le, “È nu me le Tata?” ²³ ε wvù tfuse ê bó le, “Wee wvù nu egese me nu wvù nu ε lese εbo ê shuw e bee wvù. ²⁴ Wee wvù diee nu Waawee nu ke egen ke no bó to saηε ekume wvù. Geenεn, ηgew wvu baay nu fô wee wvù gese wee wvù diee nu Waawee le. Fí to bee ejee fô wvuwee wee le baay fen é bó to baa eboo wvù ke.” ²⁵ ε Judas wvù to nu keegese Jisos bife ten ê wvù le, “È nu me le Wee N'yεεyi?” ε Jisos gay ê wvù le, “Wo nu ε jeme bô diuw wo.”

ε Jisos bô boom bew die ntaashe
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Kol 11:23-25)

²⁶ No bó to diekene, ε Jisos ne jo bleeε, nya keyoone ê Nyo', mum guushε nya ê boom bew bo ηgoo le gay le, “Ben eko edie, fin nu ye yem.” ²⁷ ε wvù mum jo ten fiko, nya keyoone ê Nyo' mum nya fiko fidvu ê bó gay le, “Ben ewu bocii. ²⁸ Fin nu elεmε kem kè Nyo' gbwo monkan dvù kí ε buy nje wee nteen, wvu le wvù elεeshε bibefe bibole. ²⁹ É me ensee ê ben le ke me mbεε ηke embvuu eη'wu mbvuum mo tweη kete kè lane le man ε

26:6 Luk 7:37-38 * 26:7 Fikaa fin nu ε bó to kene bô te di bó teηe le «alabaster». 26:11 Dito 15:11
26:15 Ksm 21:32; Saka 11:12; Jon 11:57; 13:2 26:17 Ksm 12:1-20 26:20 Jon 13:2, 21-30 26:23 Mben 41:9
26:24 Mben 22:7-8, 16-19; Yεsa 53:9 26:26 1Kol 10:16 26:28 Ksm 24:8; Yeli 31:31; Ibu 7:22; 9:15-20

kew keseen e, ε gen ε buy diuu di me nu ηke en'wu mó monfem beene ente jo bvunfon bvuu Icem e ke.”³⁰ Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke mæse, yem ηkiee mbense, mum buy ben gen yî Kum Bite bi Olif e.

Ε Jisos gay le Bitu nu ke ema wen

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ No Jisos bô boom bew bo ηgoo le to gene, ε wvú ne gay ê bó le, “Entañ jo eben nu ε ben bocii nu ke etfuw bikaa ê me ejim nje fiε fi nu ke ekooy bô me. È nu no bó nu ε sañ ε Nyo' gayte le, ‘Me nu enke en'yu ncey njée é ηgoo njée esaanken.’³² Geenεn, seke Nyo' ε bvuse me yî kpwe le, é me ensa fwe jo ben Galilee.”³³ Ε Bitu mum gay lo fiew ê wvú le, “É bonyii bocii cim tfuw lo bikaa ê wo ejim nje fiε fi nu ke ekooy bô wo, tu ke è nulo é me ηke en'yu entfuw bikaa ê wo ejim ke.”³⁴ Ε Jisos gay ê wvú le, “É me ensee ê wo kecεy le entañ jo eben jan, nu ε nyimshie nu ke enu le yí eton, ε wo ε ma wase me bokañ botete.”³⁵ Ε Bitu gay ê wvú le, “É è cim nu naa le me nu enkpwe lo bee wo, tu ke è nulo é me en'yu ma wo ke.” No wvú gay nonen, ε boom bo ηgoo le bo Jisos e bomew ba bocii gay ke ten nonen.

Ε Jisos bunle Gesemane

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke gen ley fô weε ketañ wvumew e, ε bó teje le Gesemane, ε Jisos gay ê boom bew bo ηgoo le le, “Ben eshii fen é me en'wawce eceñ nene embunle.”³⁷ Ε wvú jo Bitu bô boom bo Sebēdee le bo bofεε, ε bô bó gen. Ε wvú kew no nu yii yii, ε fitele fiew buuke.³⁸ Ε wvú mum gay ê bó le, “Fitele fiem nu yii yii baay naa fi me enkpwe lo. Ben eshεε fen é beene eceyte.”³⁹ No wvú gay nonen, mum bence gen fwe caan, gbwe tum bvushiw fokuse mum bunle le, “Icem, é je nu dvú yì è nulo é wo ege é fiko fi ηgew e fin efey se me ε η'wu, é wo ge. Geenεn, fo wo ege no è shieele me ke, gee no è shieele wo.”⁴⁰ Ε wvú ke ne kase tu jim fô boom bew bo ηgoo le, yen ε bó leete. Ε wvú bife ê Bitu le, “Fí nu le ke è nulo é ben eshii we ebuy ntam kefew mwaan e?”⁴¹ Ben enù we, bunleè fo mmom ke eto fô ben e, eghaw ben. È nu kecεy le fitele koonke lo, geenεn ε nyam ye weeyi.”⁴² Ε wvú bvuu kase gen yî bokañ bofεε le bunle le, “Icem, é è fen nu le ke fiko fin nulo efey se me ε η'wu, é wo ge ke no wo koonke.”⁴³ Ε wvú dioo ekase etu jim bvuu yen ε boom bew bo ηgoo le leete njefo nyii to nu ê bó ejise.⁴⁴ Ε wvú bvuu cine bó le, kase gen bvuu bunle yî bokañ e botete, bunlee jemyi ke ε è nu fiε fi wvú be shee jemyi wase.⁴⁵ Ε wvú bvuu kase tu jim fô boom bew bo ηgoo le gay ê bó le, “Ben fen bee ke leete lætene finen e? Ben etaa eyen, kefew nu ε kocen wase. Bó nu ε gese wase wee wvú diee nu Waawee ê bonyii bô befe.”⁴⁶ Ben enε we é beene egenè. Ben etaa eyen, wee wvú gese me wvun ε wvú too wase.”

Ε bó koo Jisos

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Ke no Jisos to bæe jemyi nonen, ε Judas wvù to nu wee ηgoo boom bo Jisos e bo yuufe ncow bofεε mum buynen. Wvú to too bô kebombom ke bonyii le ke baay, ε bó keñke nyó bô bibuse, ε è to tum bocee ncese bo baay baay noo bonyii bô saake won. ⁴⁸ È to nu ε wee wvù to gesεε Jisos to seyse wase nciise bô bonyii bodvu gay le, “Wee wvù me nu ηke engay wvú le, embam enoce, nu wvú, é ben emum ekoo.”⁴⁹ No bô bó toε, ε wvú mum gen lo fô Jisos e kan mwaan gay wvú le le, “Me ηgayte wo le Wee N'yeyi.” No wvú gay nonen, mum bam wvú noce.⁵⁰ Ε Jisos gay ê wvú le, “Nsaa yem, gee lo fiε fi wo to keege.” Ε bonyii ba mum gen lo fô Jisos e koo wvú, gheñ. ⁵¹ Ε fí kooy le wee mvu wvù to nu bô Jisos to nu ε mum dvun nyo ye jem, cun kentunñ ke nfwa ekole ke bocee ncese le dvú, sum. ⁵² Ε Jisos gay ê wee wvudvu le, “Kase etfuse nyo yo jim fô bvudvuu bwew e. È keè

26:30 Luk 22:39; Jon 18:1   26:31 Saka 13:7; Mat 26:56; Jon 16:32   26:32 28:7, 16   26:34 Luk 22:33-34; Jon 13:36-38   26:34 26:75   26:36 Luk 5:16; Ibu 5:7-8   26:39 6:10; 20:22; Jon 18:11; Ibu 10:9   26:41 Efε 6:18; Ibu 2:18   26:44 2Kol 12:8   26:45 Jon 12:23; 13:1; 17:1   26:50 Kενεε le, “Nsaa yem, wo to keege la?”   26:52 Keñ 9:6

le wee tfuu wvù cawse nyo we, nu ke ekpwe yî nyo le. ⁵³ Wo kpwaake le ke è nulo é me enjay é Icém eciinse bonceendaa bew fên kañ mwaarj bontfuke le, ε bó fele ηγóo yuufe ncow fεε le? ⁵⁴ Geenεn, é me nε ε ηγε nonεn, é fí ke eghan nεε se kooy no bó sañ é ηjwa' Nyo' le le fí keñke keenu?”

⁵⁵ Sekekiε, ε Jisos mum bife é kebombom kiε le, “Ben to keekoo me ε no too bô nyó noo bibuse ke diεwε ben too keekoo ε è nu coorj e? Me nse nshee no diuu nu, ε me ε nshii yew ncese le n'yεεyi bonyii se ben koo me nje la? ⁵⁶ Geenεn, fifin ficii jo bvudvu keege ε fí eto ekocεn ke no bonyii bo ntum Nyo' le to sañεε.” ε boom bo Jisos e bo ηgoo le bocii mum lañ wvú fó, fεε lo.

ε Jisos leem yew nsaw e

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ ε bonyii bô to koolεε Jisos mum jo wvú gen bô wvú fô Kayfas wvù cee εkolε ke bocee ncese le. ε bonyii bô duñci bonci bo Nyo' le bô bonyii bô saake worj to taashe wase fó. ⁵⁸ Bó to gene bô Jisos ε Bita bii lo ejim ncejole. ε wvú gen buy naa lakfulεεη εkolε ke bocee ncese le, mum ley gen shii bô bonyii bô to cεyte la didvu keeyen no fí nu ke eghan eleem. ⁵⁹ ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bocii bô saake bonsaw mum no gomte fiεε fi mbiay e fi bó etey yî Jisos e wvu le bó eyu wvú. ⁶⁰ Geenεn, fañε yaa keñke fiεε ke, naa no bonyii nteen to cim too fwe bene jim nsaw mbiay. ε fí ke ghan nen, ε bonyii bomew bofεε to leem fwe, ⁶¹ gay le, “Mbwe wvun se gayte le wen nulo esâw yew ncese Nyo' ekase ebom yî εdiuw e eta.” ⁶² ε εkolε ke bocee ncese le mum ja we bife é Jisos le, “Ke wo keñke fiεε keetfuse le? Wo yuuke ke mwεem mvù bonyii ban jemiyi yî yo le?” ⁶³ ε Jisos mεy diuw tfu. ε εkolε ke bocee ncese le kase gay é wvú le, “É diee di Nyo' wvù keñke nshii le, é wo fên nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε wvù Waa Nyo', é wo see é bese.” ⁶⁴ ε Jisos tfuse le, “Fí nu no wo gay. Geenεn é me ensee é wo le, ejim jo kefew kin nu ε ben nu ke eyen wee wvù diee nu Waawee le, ε wvú ε shii é εbo ke εcεεy ke Wee wvù keñke Mvunjay e, ke ebvuu eyen no wvú too é kembew e fowe.” ⁶⁵ ε εkolε ke bocee ncese le yuw nonεn, mum saayε ndvú ye le, gay le, “Wvú joo bvudvuu bvυ Nyo' le. Shiee nu dvú wvù beene ebvuu egomte wee le wvú eleem fên ejeme fiεε le? Ben nu ε yuw wase no wvú joo bvudvuu bvυ Nyo' le. ⁶⁶ Ben ε sumtεn le la?” ε bó tfuse le, “É nu wee wvù bó eyu lo.” ⁶⁷ ε bó mum kew no cuyte nceñ yî bvushiw bvυ Jisos e, kfunε wvú bô mvunjo, suunje bô can gayte é wvú le, ⁶⁸ “Wo wvù nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε, ke geε kewee ntum Nyo' kuw keseen fô bese le. Ke see wee wvù sunj wo.”

ε Bita ma Jisos

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ É to nu ε Bita ε shii εkfuñ lakfulεεη e. ε wan kpwoon mvu wvù to lemte fó, nε to mbew ye le gay é wvú le, “Wo tεn bee ben ε Jisos wvu Galilee wvudvu.” ⁷⁰ Geenεn, ε Bita tun fwe dvu bonyii bocii gay le, “Ke me ηkee fiεε fi wo jemiyi ke.” ⁷¹ ε Bita mum nε buy gen no nu diuw kebuw e. ε wvumvu wan kpwoon wvù to lemte tεn fó, yen wvú le, mum jeme é bonyii bô to leemene fó le, “Wee wvun bee bô Jisos wvu Nasalet wvudvu.” ⁷² ε Bita bvuu tun, lew lo gay le, “Ke me ηkee wee wvudvu ke.” ⁷³ ε kefew ke dioo bvuu gence caan, ε bonyii bô to leemene fó bence gen mbew Bita le gay é wvú le, “Kεcεεy, kecεεy wo nu tεn wee mvu bó le, njefo njeme wo gene diεwε wvubole.” ⁷⁴ ε Bita mum kan, tee lon yî εkolε kew e gay le, “Ke me ηkee wee wvun ke.” Kañ mwaarj ε nyimshie mum torj. ⁷⁵ ε Bita kume njeme wvù Jisos be jeme é wvú le, “Nyimshie ke enu le yí etorj, ε wo ε ma wase me bokañ botete.” ε wvú nε fó buy εkfuñ, bee kpwe baay.

26:55 Luk 19:47   26:56 Mat 26:31; Luk 24:46   26:61 27:40; Jon 2:19; Lem 6:14   26:63 Yεsa 53:7; Mat 27:12-14; Mat 14:33; 27:40, 43; Luk 22:70   26:64 Dan 7:13; Mat 22:44; 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27   26:65 Ktj 14:6; Esl 9:3; LεW 24:16; Jon 19:7   26:67 Yεsa 50:6; 53:5   26:68 21:11   26:75 26:34

27

*Ɛ Judas shiim**(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

¹ Ɛ ekfuŋ ke dioo yuule too, Ɛ bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woŋ, shii cu ntaŋ ekumɛ Jisos keeyu wvú. ² Ɛ bó mum kay wvú, jo gen nya can Baylet wvù wee sa' wvu ê keba kedvu le.

³ Ɛ Judas wvù to gesɛɛ Jisos ke dioo yen le bó nu Ɛ leke le bó nu eyu wvú, Ɛ wvú kumen fitele fiew, jo bigew bi mbaanshe bie kase gen dvú keetfuse ê bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woŋ. ⁴ No wvú gen, gay ê bó le, “Me nu Ɛ nge kebefɛ keengese wee Ɛ wvú baa keŋke jay ke.” Ɛ bó tfuse ê wvú le, “Fifie keŋke la keege bô bese? Ê kee wo fifie.” ⁵ Ɛ Judas mwase bigew bidvu fokuse yew ncese le, mum buy, gen shiim. ⁶ Ɛ bocee ncese bo baay baay tace bigew bidvu gay le, “Bin nu bigew bi elemɛ le, Ɛ nci baa bee le bó egɛɛ bibin ntfu wvu yew ncese le ke.” ⁷ Ɛ bó shii cu ntaŋ, gen guy gbwen wee mvu wvù bomte nsháan dvú le bó ke edweyte botolo fó. ⁸ Ê nu fiɛɛ fi bó teŋe gbwen wvudvu Ɛ to Ɛ buy eben e le, “Gbwen elemɛ.” ⁹ Fí to kooy nonen Ɛ fiɛɛ fi wee ntum Nyo' wvù Yelimia to jemyɛɛ mum to kocen no wvú to gayɛɛ le, “Bó to nu Ɛ jo bigew bi mbaanshe bi è to nu kpaw we no boom bo Islael to seyseɛ yî ekole kew e, ¹⁰ guy gbwen wee wvù bomte nsháan dvú, ke no Tata Nyo' to gayɛɛ ê me.”

*Ɛ Jisos leem fwe dvu Baylet wvù wee sa' bala wvu Lum**(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)*

¹¹ No Jisos to leemɛɛ fwe dvu Baylet wvù wee sa', Ɛ Baylet bife ê wvú le “È nu wo wvù Nfon Bojuu le?” Ɛ Jisos tfuse le, “È nu no wo gay.” ¹² Geenɛn, Ɛ bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woŋ ke dioo kew keeteyte mwɛɛm yî ye le, Ɛ wvú faŋe yaa bvuu tfuse fiɛɛ ke. ¹³ Ɛ Baylet mum bife ê wvú le, “Ke wo yuuke kfuɛ mwɛɛm mvun mvù bó jemyi yî yo le le?” ¹⁴ Geenɛn, Ɛ Jisos faŋe yaa tfuse fiɛɛ ê wvú naa ke fimwaan ê mvù bó teyɛɛ yî ye le ke. Ɛ wee sa' wvudvu taa nen Ɛ diuw yum wvú baay.

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Ê to ké dioo nu kefew ke ŋkaw Danɛfey e, Ɛ wee sa' wvun bvuse wee mwaan yew ncaw e wvù bonyii gomte le wvú ebvuse. ¹⁶ Ê to nu kefew kedvu le, Ɛ wee mvu nu yew ncaw e, Ɛ bó ké no kee wa lo wvú yî gee di befe le, Ɛ diee diew nu le Balabas. ¹⁷ Ɛ bonyii ke dioo to tase, Ɛ Baylet bife ê bó le, “Ben gomte le me embvuse Ɛ è nu yeɛ yew ncaw e? Ben gomte le me embvuse Balabas, nuu Jisos wvù bó teŋe le è nu Mboyse wvù Nyo' to kawɛɛ le?” ¹⁸ Wvú to biite nonen njefo wvú to kee lo le bó to nya Jisos can wen e Ɛ è nu njefo bó to bene kendorŋ bô wvú. ¹⁹ Ɛ keebvuɛ bise fó nu Ɛ seke wvú to shiileɛ wase fô bó ké no saake bonsaw, Ɛ kpweɛ tum ntum fô wvú le gay le, “Fo wo ege fiɛɛ bô wee we ke. È nu wee wvu teytey. Me njemyi nen njefo efile nu Ɛ njɛnsen bô me entaŋ eben baay ekumɛ wvú.” ²⁰ No Baylet bifɛɛ nonen, Ɛ bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woŋ beyse bonyii le bó egay le wvú ebvuse Ɛ è nu Balabas, elɛɛ lo Jisos. ²¹ Ɛ wee sa' bvuu nɛ bife ê bó le, “Wee wvù ben gomte le me encine ente jo bonyii bo bofɛɛ ban nu wvù la?” Ɛ bó tfuse le, “Balabas.” ²² Ɛ Baylet bvuu bife ê bó le, “É me ndioo Ɛ ncine nonen, enge nɛɛ bô Jisos wvú bó teŋe le Klistu?” Ɛ bó bocii gay le, “Bó eta lo wvú yî kentam e.” ²³ Ɛ wvú kase bife le, “Bó eta wvú nje la? Fiɛɛ fi befe fi wvú ge nu la?” Ɛ bó bvuu no wamte gene ke lo fwe le, “Bó eta lo wvú yî kentam e.”

²⁴ Ɛ Baylet ke dioo yen le ke je nu ke, le é wen lumtene bô fiɛɛ fin, é diuw ke enɛ ebuy. Ɛ wvú fi joo, cuke can ye dvú fwe dvu kebombom ke bonyii le gay le, “Ke ebo kem nu fô kpwe wee wvun e ke. Ê kee ben dvú.” ²⁵ Ɛ bonyii bocii tfuse ê wvú le, “Ɛɛ, cine é elemɛ

kew enu yî bikuu bisese le noo yî boom bosese le.” ²⁶ Ε Baylet mum bvuse Balabas no bó to gomte, gay ε bó tam Jisos, mum nya le bó egen eta yî kentam e.

Ε bonyii bo nci le no sɛwse Jisos

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Ε bonyii bo nci le bo wee sa' le mum jo Jisos ley dvú entow we le fô bó to teje le Bletolium, mum kum kebese ke ηgoo bonyii bo nci le kecii ε kí tase gem Jisos κεεκεε. ²⁸ Ε bó baaye ndvú ye, jo ndvu bvunfon yî yeεle shfuse yî ye le, ²⁹ mum lu kefo ke bvunfon e ε kí nu bíay bíay bon ê wvú εfa, mum nya ηkêw ê εbo kew ke εεεεy e le è nu ketoome. Ε bó mum no too ηgvuumene ê wvú fwe sɛwse wvú gayte le, “Biaa kemaan! Nfon Bojuu!” ³⁰ No bó gee nonen, no cuyte nceη yî ye le, fii ηkêw we shele wvú dvú fofa. ³¹ Ε bó ke sɛwse wvú nonen mɛse, mum baa ndvu bvunfon ye, jise wase ε è nu ndvú ye yî ye le, mum jo wvú keegen eta yî kentam e.

Ε bó ta Jisos yî kentam e

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² No bó to gene, buynen yî wee mvu wvu ê kelaante kè Sɛlin e ε diee diew nu le Semon. Ε bó kan wee wvun ε wvú tuu kentam ke Jisos e. ³³ Ε bó ke gen buy bvudvuu bvumew e ε bó teje le Golgota, (ε diee din nu le ηgbwow Ekole,) ³⁴ ε bó mum nya mbvuum ê wvú ε bó ε fiysen bô fiεε fimew ε fí cewcewe diewe lele le wvú ewu. Geenεn ε wvú dioo mom, faη keewu. ³⁵ Ε bó mum ta wvú yî kentam e, jo ndvú ye tum kaη dvú keegaw ê bikuu bibole. ³⁶ No bó ge nonen mum shii fó no cɛyte wvú. ³⁷ Ε bó saη ηwa' wvú duηci fiεε fi bó taε wvú yî kentam e nje fí, mum ta yî kentam e ê we jo ekole kew ε wvú nu le, “Wvun nu Jisos, Nfon Bojuu.” ³⁸ Ε bó ta ten bocooη bofεε yî bintam e bô bo Jisos, wvumvu εbo εεεεy, wvumvu εbo ηηkoηko jo Jisos. ³⁹ Ε bonyii no fele yene Jisos e mεeke lo bikuu, baale wvú bô boncun, ⁴⁰ gayte le, “Wo wvú se nu keeke esâw yew ncese ekase eyoo yî ediuw e eta, ke fi le ekole kuw! É wo fεn nu Waa Nyo', é wo shii yî kentam kie le.” ⁴¹ Ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô duηci bonci noo bonyii bô saake woη no sɛwse ten wvú gayte le, ⁴² “Wvú se fii bonyii bomew se wvú nulo efi kew ekole ηkuuη. Ke wvú nu Nfon bonyii bo Israel. Wvú eshii le yî kentam e keseen é bese emum ebee wvú le. ⁴³ Wvú se gεεle ekole yî Nyo' le. É Nyo' fεn kooηke wvú, é wvú fi le wvú keseen no wvú se duu le wen nu Waa Nyo'.” ⁴⁴ Ε bocooη ba bô bó to taε yî bintam e bô bo Jisos, no baale ten wvú bô boncun ke nonen.

Ε Jisos kpwe

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Ε diuu ke ben leke, ε εkfuη ne jiim woη tfuu gen buy didiuu ditete emvunsheη. ⁴⁶ Ε è ke no nu ke diewe didiuu ditete le, ε Jisos ne fuη foweεwe le, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Fì nu le, “Nyo' wem, Nyo' wem, wo laη me nen nje la?” ⁴⁷ Ε bonyii bomew bô to leeme fó dioo yuw, gay le, “Wee wvudvu teje Elayja.” ⁴⁸ Ε wee mvu bó le mum lewte lo kaη mwaan jo kuca, ffum ê mbvuum mo ηgbwayηgbwayi le, bon yî fite le neke le wvú ewu. ⁴⁹ Geenεn ε bomew bonyii gay le “Ke leem nen é beene eyen laa Elayja nu eto efi wvú le!”

⁵⁰ Ε Jisos bvuu wam foweεwe, ε keyoy kew mum buy. ⁵¹ Ε fí ne kooy le, ndvu yì to gawsene yew ncese ente to nu ε sɛle entelεη kew fowe bow buy fokuse biba bifεε. Ε nshε shiw, ε eta wamken, ⁵² ε jém ten yene ye ε bonyii bô è to nu bo Nyo' le nteen bô to kpwekenεε wase mum kase buy yî kpwe le. ⁵³ Ε Jisos ke dioo buy yî kpwe le, ε bonyii bodvu nε gen ê kelaante kè yuule le Jelusalem, ε bonyii nteen yen bó le. ⁵⁴ Ε cee ekole bonyii bo nci le bô bonyii bô bó to nu fó cɛyte Jisos ke dioo eyen no nshε shiw, bô fiεε ficii fi to kooyεε, ε nfan koo bó baay. Ε bó gay le, “Kεεεεy, keεεεy wee wvun se nu Waa Nyo'.” ⁵⁵ Bokεnε nteen to leeme ten fó ntamndwee taale. Ε bokεnε ban nu bô to nen'yεε

Galilee no bii Jisos e fici wvú. ⁵⁶ Ngoo bó le to nu Maalia Magdalen noo Maalia wvú bwee Jem bô Yosew, noo bwee boom bo Sebēdee le.

Ɛ bó dwey Jisos

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ɛ è ke no nu ekiēguu, Ɛ cee kpwaw mvu wvu Alimatia nē to Ɛ diee diew nu le Yosew. Wvú tēn to nu wee ngoo Jisos mvu. ⁵⁸ Ɛ wvú gen yen Baylet e lēke le wvú enya gvune di Jisos e ê wen é wen egen edwey. Nonen Ɛ Baylet mum gay le bó egen enya ê wvú. ⁵⁹ Ɛ Yosew fi gvune didvu mum kule ê ndvu yì yuule le, ⁶⁰ mum gen jike ê jem yi ye le Ɛ yí bēe fiē, Ɛ wvú to cow jem yidvu yî kēmbaan e, mum biñse kebwee ke tē le bañ diuw jem yidvu dvú, mum nenē. ⁶¹ Maalia Magdalen bô Maalia wvumvu wē to nu fó, Ɛ bó Ɛ shii mbew jem yidvu le keba keki.

Ɛ bó no cēyte jem Jisos

⁶² Ɛ ekfuñ buy yuu, Ɛ diuu di bó to ké no seysee mwēm mvu mbam wvubole Ɛ fey wase, Ɛ bocee ncese bo baay baay bô Bofalasii gen yen Baylet e, ⁶³ gay ê wvú le, “Wee wvu baay, bese kumyi fiē fi wee mbiay wē to jemyē seke wvú to bēe dvú. Wvú to nu Ɛ gay le, è nu ke edioo Ɛ buy ediuw eta é wen ekase ebuy yî kpwe le. ⁶⁴ No fí nu nonen, gaye é bonyii egen ecēyte jem egen ebuy ediuw eta, njefo bese fane le è nelo é boom bew bo ngoo le ke ene egen ecorj gvune diew enenē dvú emum esenē ê bonyii le, ‘Wvú nu Ɛ buy yî kpwe le.’ É bó ge nonen, é yiyin mbiay yi keseen efo efey lo yi fwe.” ⁶⁵ Ɛ Baylet gay ê bó le, “Ben ejo bonyii bo nci le é ben Ɛ bó egen, é ben egay é bó ecēyte jem yidvu ntay no è nulo é ben ecēyte.” ⁶⁶ Nonen Ɛ bó mum gen looce fen diuw jem, mum ge nciise yî tē di bó to bañse diuw jem dvú, mum gēe bonyii bo nci le bô ecēyte. *

28

Ɛ Jisos buy yî kpwe le

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ɛ diuu di mbam e ke fey, Ɛ ekfuñ ke no gbwekene too, Ɛ è nu diuu di fwe yî kemaa le, Ɛ Maalia Magdalen bô Maalia wvumvu wē gen keetaa jem. ² Ɛ fí kooy le, nshe to nu Ɛ nē shiw bô mvunḡay, njefo nceendaa Tata to nu Ɛ shii we to biñse kebwee ke tē diē di bó to bañse diuw jem dvú mum shii yî dvú le. ³ Nceendaa wvudvu nu Ɛ bvushiw bwew to lawkene diēwe jañ e, Ɛ ndvú ye baa nen bvuuu. ⁴ Ɛ bonyii bô to cēyte jem ba yen wvú le fan baay, ciñ nen kikikiki, gbweken fokuse no jiiimene diēwe biñkpwe bi bonyii le. ⁵ Ɛ nceendaa Nyo' wvudvu gay ê bokēne ba le, “Fo ben efanē ke. Me njkee lo le ben gomte Ɛ è nu Jisos wvú bó se tae yî kentam e. ⁶ Ke wvú bēe fen ke, wvú nu Ɛ buy wase yî kpwe le no wvú to gayē. Ben eto eyen fô wvú se jiime. ⁷ Ben emum egen cekey esee ê boom bew bo ngoo le le wvú nu Ɛ buy wase yî kpwe le, le wvú nu Ɛ sa wase fwe dvunen Galilee. Ben nu ke eyen wvú le jó. Ben eyeke eyuw, ben nu Ɛ yuw wase no me nseñe ê ben.” ⁸ Ɛ bokēne ba mum ja fô jem cekey cekey bô nfan, geenēn kēñke tēn njonj wvu baay, no lewte gene keegen see ê boom bo Jisos e bo ngoo le. ⁹ No bó to gene, Ɛ fí kooy le bô bo Jisos to nu Ɛ tasen, Ɛ wvú gay bó le le, “Me ngayte ben e.” Ɛ bó mum to mbew ye le, gbwe bam bikaa biew, wvum wvú. ¹⁰ Ɛ Jisos gay ê bó le, “Fo ben efanē ke. Ben egen egay ê boom bo bwēm e le bó egenē Galilee eyen me le jó.”

Ɛ bonyii bô to cēyte jem see fiē fi to kooyē

¹¹ Ɛ bokēne ba ke nē dioo egene, Ɛ fí kooy le bonyii bo nci le bô to cēyte jem bomew to nu Ɛ nē gen elaan̄te gen see fiē ficii fi to kooyē ê bocee ncese bo baay baay. ¹² Ɛ bocee ncese bo baay baay bodvu mum kum bonyii bô saake woñ Ɛ bô bó shii cu ntañ, mum bañ diuw bonyii bo nci le ba bô bigew nteñ, ¹³ gay ê bó le, “Ben egaytē ê bonyii le ben se leete boom bew bo ngoo le Ɛ se Ɛ to Ɛ corj gvune diew Ɛ gen dvú. ¹⁴ É ben señe nonen, fí

27:57 Dito 21:22-23   27:63 12:40   27:64 28:13   * 27:66 Nciise wvun to nu keege le fo wee efey lo fó ke.   28:6 16:21   28:7 26:32   28:10 12:50; Jon 20:17   28:13 27:64

ε ley bitem bi wee sa' le, wvú ε no gomte keenya ηgew ê ben, é bese eseyse wvú, wvú saa ebvuu enya ηgew ê ben κε.”¹⁵ Nonen ε bó mum fi bigew bidvu mum no seje κε no bó to gayεε ê bó. Kenfe kedvu kin ε mum ε lam ente jo Bojuu ε to ε buy eben e le bó to conj lo gvune di Jisos e.

ε Jisos tum bonyii bew yî wonj e tfuu

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Lem 1:6-8)

¹⁶ ε boom bo ηgoo le bo Jisos e bo yuufe ncow mwaanj mum ne gen Galilee, ben gen yî kum wvú Jisos to gayεε ê bó le. ¹⁷ ε bó dioo yen wvú le, wvum wvú. Geenεn ε bomew no manene wvú. ¹⁸ ε Jisos bence to gay ê bó le, “Bó nu ε nya wase mvunγay mvunciim mvu fowe noo mvu fokuse ê me. ¹⁹ Nonen, ben egen le bitum e bicii, egeè ε bonyii nu bonyii bem bo ηgoo le, eleesè bó ê joo ê diee di Nyo' Ice bô Wan noo Keyoy ke Yuule le. ²⁰ Ben eyeyi bó le bó egeè fiεe ficii fi me nu ε n'yeyi ben dvú. Ben eyeke eyuw, me nu enu beene sekicii engen embuy naa kefew kè wonj nu ke eka.”

Saaka wvù Jee wvu ekumε Jisos no

Maaku to Saηεε

Fiεε fi nu ê ηwa' Mak wvun e

Saaka wvù jee wvù Mak to saηεε wvun duηci le Jisos nu wee wvù to gee mwεem bvuu keηke mvuηgay keejeme fiεε é fí enù no wvù jeme. Wvù to duηci mvuηgay mvun yî n'yεεyi we le bô keebvuuse bonceendaa bo dewle le, noo keelεeshi bibefe bi bonyii le. Jisos to teηe ekole kew le wen nu wee wvù diee nu Waawee, ε wvù ε to keenya ekole kew keeboyse bonyii. Diee din nu di nu ê ηwa' Dania le 7:3-14.

Mak yam ε saη ε è nu ekumε mwεem mvù Jisos to gee efey mvù wvù to jemyi. Biba bi fokemese ke ηwa' wvun e jeme ekumε mwεem mvù to kooyεε bô Jisos yî kemaa kew ke fokemese le, efey mvunciim no bó to tae wvù yî kentam e, bô no wvù to buyεε yî kpwe le, ben we.

Bikuu bi mwεem e ê ηwa' wvun e

1:1-13 Keηkewce ke saaka wvù jee ekumε Jisos e

1:14-9:50 Lemme di Jisos e ê keba kè Galilee le

10:1-52 ε Jisos nε Galilee gen Jelusalem

11:1-15:47 Kemaa ke Jisos e ke kemese le mbew Jelusalem e noo Jelusalem

16:1-8 Mbuy wvu Jisos yî kpwe le

16:9-20 Ekumε no Jisos to duηceε ekole kew no wvù to buyεε yî kpwe le bô no wvù to benεε we

Saaka wvù Jon Nleseεjoo to fewci

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Wvun nu saaka wvù jee wvu ekumε Jisos Klistu wvù Waa Nyo'. ² Wvù to kew ke no Yesaya wvù wee ntum Nyo' to saηεε ε Nyo' gayte le, “Yeke eyuw, me nu ηke enciinse wee wem ntum é wvù esa fwe dvu wo, wvù nu egen eseyse je yo.

³ Diεw wee fuuηke ηkpwaante le bó eseyse je Tata, enεle é yî enù teytey.”

⁴ Nonεn, ε wee mvu wvù bó to teηe le Jon Nleseεjoo ke mum nε buynen ηkpwaante, no fewci ê bonyii le bó ekumen mvuntelem mvubole, é wen elese bó ê joo wvu le Nyo' eleεshe bibefe bibole. ⁵ ε bonyii mum no buyte ê bontew bo woη wvù Judea le tfuu noo ê kelaante kè Jelusalem e kecii gene fô Jon e, seηe bibefe bibole, ε wvù mum leese bó ê joo ê Joo Joodan e.

⁶ Jon to jiise ndvú ε bó kene bô yvúw nyam mi yî bó teηe le kamel, seenke kecaw cin ε bó kene bô jew nyam, diee ε è nu cúma bô ndoη. ⁷ Wvù to fewci, gayte le, “Wee mvu too ê me ejim kuuke fele me, ε me mbaa ncim enkocεn keηgvuwce fokuse enfay laba we ke. ⁸ Me nleese ben ε è nu ê joo, geenεn, ε wvù nu ke elese fiew ben ε è nu can Keyoy ke Yuule le.”

No bó to leseε Jisos ê joo bô no Satan to momte wvù

(Mat 3:13-4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Ke ediuw yoya le, ε Jisos nε Nasalet ê keba ke woη e kè Galilee le, to ε Jon lese wvù ê joo ê Joo Joodan e. ¹⁰ Ke no Jisos to buyte ê joo nen, mum yen ε ebule yene ye, ε Keyoy ke Yuule no shiile too yî ye le diewe ebembe le. ¹¹ ε diεw jeme fowe le, “Wo nu Waa wem, nu fitele fiem, ε me n'yuuke njoη bô wo baay.”

¹² E Keyoy ke Yuule mum ge lo kaŋ mwaan ε Jisos gen no cee ŋkpwaante. ¹³ E wvú no nu jó yí ediwe e mbaanyε, ε Satan momte wvú. Wvú to nu jó nonen bô nyám yi ŋkpwaante, ε bonceendaa bo Nyo' le taale fô wvú le.

ε Jisos tee bonyii bonεw le bó enù boom bew bo ŋgoo le

(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ E bó ke ne koo Jon lese yew ncaw e. E è no nu ejim jodvu, ε Jisos gen Galilee, no fewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' jó. ¹⁵ E wvú no fewci, gayte le, “Kefew nu ε to wase ε kocen, ε bvunfon bvú Nyo' le nu wase nceencee. Ben ekumen mvuntelem mvunen, ebee saaka wvù jee wvun e.”

¹⁶ E Jisos ke no fele mbew Mamase yí Galilee le, yen Semon bô waa bwee wvù Andulu le ε bó laŋke kensaŋ ê mamase le, no ŋkieŋ wvubo to nu byé yí koolεen. ¹⁷ E Jisos gay ê bó le, “Ben ebii me le é me enge é ben ekoole wase ε è nu bonyii.” ¹⁸ Kaŋ mwaan, ε bó mum cine binsaŋ bibole, no bii wvú le. ¹⁹ E Jisos ke dioo keŋci gene fwe, yen Jem bô waa bwee wvù Jon e, bô to nu boom bo Sebεdee le, ε bô bó nu ê kekoŋ e tumci binsaŋ. ²⁰ E Jisos mum tee lo ten bó. E bó cine icee bó le ê kekoŋ e bô bonyii bô bó to joe é bó elemte bó le, mum no bii wvú le.

ε Jisos bvuse keyoy kè yiile yí wee le

(Luk 4:31-37)

²¹ E bô bo Jisos ne gen ê kelaante kè Kafana'um. E è ke no nu diuu di mbam e, ε Jisos mum gen lo yew bunle le no yeeyi bonyii dvú. ²² E bonyii no yuuke keŋke lo ŋghaw yí n'yeeyi we le, njefo wvú to yeeyi diewe wee wvù keŋke mvungay mvu n'yeeyi le. Ke wvú to yeeyi diewe no bonyii bô duŋci bonci bo Nyo' le to ké no yeeyi ke. ²³ Ke sekedvu, ε wee mvu ne fese yew bunle yidvu le, ε è to nu wee ε keyoy kè yiile nu yí ye le. ²⁴ No wvú ley dvú, mum wam le, “Jisos wvu Nasalet, wo fii la ê bese? Wo to keelεe bese le? Me ŋkee naa wo. È nu wo wvudvu wvù yuule wvù ne fô Nyo' le.” ²⁵ E Jisos kan keyoy kè yiile kedvu, gay le, “Baŋ lo, buy yí wee wvun e.” ²⁶ E keyoy kedvu mum ge ε wvú gbwe fokuse no taake, ε kí fuŋ foweewe, mum buy yí ye le. ²⁷ E bonyii yen nonen, ε diuw yum bó, ε bó no ghayte εbonebon biite le, “Fin nu la? È nu n'yeeyi mvu wvu fwe le? Wee wvun keŋke mvungay kane naa noo biyoy bì yiile ε bí yuuke wvú le.” ²⁸ Kaŋ mwaan, ε saaka wvu ekume Jisos saanŋen gen bontεw bocii bo ê keba kè Galilee le.

ε Jisos fε bonyii bo bincem e nteen

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ E Jisos ke buy yew bunle yidvu le, gen yew dvu Semon bô Andulu, ε Jem bô Jon nu bô bó. ³⁰ È to nu ε mwese Semon jiime, cemte bô ken'ya'. Ke no Jisos ley yew, ε bó mum see lo ê wvú ekume kpwoon wvudvu. ³¹ E Jisos gen fô wvú to jiime, jice wvú le yí kebo le, cake wvú we. E ken'ya' kedvu mum cine wvú le, ε wvú ja we, taa fiε ε bó die.

³² E è ke no nu ekiεguu εbvubwe no diuu to seeyi, ε bó no too bô bonyii bocii bô to cemkene noo bonyii bô bonceendaa bo dεwle le to njisene bô bó fô Jisos e. ³³ E kelaante kedvu kecii tase ê fwese. ³⁴ E wvú fε bonyii nteen bô to keŋke bincem jεy jεy, bvuu bvuse bonceendaa bo dεwle le nteen yí bonyii bomew e. É wvú dioo bvuse, saa ebee le bonceendaa bodvu ejemyi lo ke, njefo bó to kee wee wvù è nu wvú.

ε Jisos fewce diew Nyo' Galilee

(Luk 4:42-44)

³⁵ E è ke no nu kebitele, ε Jisos ja we, buy gen bvudvuu bvumew e wvú emberŋ no bunlee. ³⁶ E Semon bô bonyii bô bó to nu, shεε buy gen keegom wvú. ³⁷ E bó yen wvú le, gay ê wvú le, “Bonyii bocii nu ε shεε ε no gomte wo.” ³⁸ E Jisos tfuse fiew ê bó le, “Beene edaŋsen egen bontεw bomew e wvu le è nulo é me enfewce ten diew Nyo' jó. È nu fiεε

fi me nto nje fi.” ³⁹ E wvú mum no ghane keba kè Galilee le kecii fewci diew Nyo' yéw bunle yibole, bvuuuse bonceendaa bo dæwle le yî bonyii le.

E Jisos fε wee ε wvú cemte bô ntun wvu baay
(*Mat 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ E wee mvu wvú to cemte bô ntun wvu baay ke ne to, tum envuw ê Jisos ejise, lεke wvú gay le, “Wo nulo efe me é me en'yuule, é wo fεn kooηke lo.” ⁴¹ E shen koo Jisos, ε wvú neke kebo kum wvú le, gay ê wvú le, “Me ηkooηke lo, bonen le, eyuule.” ⁴² Kan mwaan, ε ntun wvu baay wvudvu mum cine wvú le, ε wvú bonen mum no yuule. ⁴³ E Jisos mum gay le wvú egenè lo, looce ciise lo ê wvú, ⁴⁴ gay le, “È yenè fo wo esee ê wee ke. Geenεn, gene eduηce ekole kuw ê cee ncese, emum enya nnya yì Muses to gayεε le wee keηke keenya keeduηce ê bonyii le wen nu ε bonen wase yî ntun wvun e ε no yuule.” ⁴⁵ No Jisos ciise nonen, ε wee wvudvu kaa no gene bwaashi lo fiεε fidvu. E saaka wvudvu saanηen, ε je fanε yaa bvuu nu dvú yì è nulo é Jisos eley kelaante le endan ke. E wvú mum mey ke wase no nu ηkpwaante, ε bonyii nen'yi mondvuum e mondvuum e, too fô wvú le.

2

E Jisos fε wee ε wvú ε kpwe keba kemwaan
(*Mat 9:1-8; Luk 5:17-26*)

¹ E ediuw ke dioo genci, ε Jisos kase tu jim Kafana'um. E bonyii yuw le wvú nu wase fô yew e, ² ε bó mum to tase fô nteen, ε je fanε yaa nu dvú fô yì è nulo é wee tome ekale naa noo ê yew fwese ke. E wvú no fewci diew Nyo' ê bó. ³ E bonyii bomew ke ne no too bonεw bô wee mvu fô wvú le ε bó ε shfume ê fikεey e, ε wvú ε kpwe wase keba kemwaan. ⁴ E fi ghaw keeley gen bô wvú fô wvú le njefo bonyii to faci baay. E bó mum ben ε è nu ê yew we, too keyey. No bó tolee nonen, mum shike wee wvudvu ê fiεε fi wvú to jiime jó le. ⁵ E Jisos yen no bó nu ε lese fitele yî ye le, ε wvú mum gay ê wee wvú to nu ε kpwe keba kemwaan we le, “Nsaa yem, me nu ε nleεshe wase bibefe biuw.” ⁶ E bonyii bomew bô to duηci bonci bo Nyo' le bô to nu fô yuw nonen, mum no wvukene ê mvuntelem e, biite le, ⁷ “Wee wvun jemiyi nen nεe le? Wvú joo bvudvuu bvuu Nyo' le. È nu yeε dvú wvú nulo eleεshe bibefe efey Nyo' maan?” ⁸ E Jisos mum kieε lo ê fitele fiew e fiεε fi bó to kpwaake, mum bife ê bó le, “Ben se keηke kfuu ban bonηkpawace ê mvuntelem mvunen e nen nje la? ⁹ Fi cekey keegay ê wee wvun nu fi la? Keegay le me nu ε nleεshe wase bibefe biew, nuu le wvú ejo fikεey fiew egene le? ¹⁰ Geenεn, me nu enηge é ben ekieε le wee wvú diee nu Waawee keηke mvunηgay fokuse fεn keeleεshe bibefe.” E wvú mum gay ê wee wvú to nu ε kpwe keba kemwaan we le, ¹¹ “Me njemyi ê wo, ja we ejo fikεey fiuw egene fô yew e.” ¹² E wvú mum ja we, jo no buyte ε bonyii bocii taale wvú. E bó taa nen, ε diuw yum bó, ε bó no tumte monηkum mo Nyo' le, gayte le, “Bese ke baa yen wase kfuu fin fiεε le ke.”

E Jisos tee Lεwe le wvú enù waa we ηgoo
(*Mat 9:9-13; Luk 5:27-32*)

¹³ E Jisos ke bvuu ne gen mbew mamase le, ε kebombom ke bonyii le to fô, ε wvú no yeeyi bó. ¹⁴ E wvú ke ne dioo gene, yen Lεwe wvú waa Alfiyus e, ε wvú ε shii fô bvudvuu bwew bvuu lemme le, ε no fii shile. E Jisos gay ê wvú le, “È biì me le.” E wvú mum ne we no bii wvú le.

¹⁵ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke gen no diekene yew dvu Lεwe bô bonyii bô to fii shile noo bonyii bomew bô befe tεn. Kfuu ban bonyii to ké no bii wvú le naa nteen. ¹⁶ E Bofalasii bô to duηci bonci bo Nyo' le yen no Jisos diekene bô bonyii bô befe noo bô to fii shile, mum bife ê boom bew bo ηgoo le le, “È nu nje la wvú wvú diekene bô bonyii bô fii shile noo bonyii bô befe bomew?” ¹⁷ E Jisos yuw no bó bife, gay ê bó le, “Ke bonyii bô

temyi ké no gomte wee efuwe ké. È ké no gomte bò cemkene. Ke me nto keentee bonyii bò nu teytey ké. Me nto keentee ε è nu bò befε.”

Ekumε keebamte mwεem mvudien
(*Mat 9:14-17; Luk 5:33-39*)

¹⁸ Ε è ke no nu, ε boom bo Jon e bo ηgoo le, noo bo Bofalasii le bamte mwεem mvudien. Ε bonyii bomew mum to bife ê Jisos le, “È nu nje la wvù boom bo ηgoo le bo Jon e, noo bo Bofalasii le bamte mwεem mvudien, ε boom buw bo ηgoo le yaa bamte ké?” ¹⁹ Ε Jisos tfuse ê bó le, “È nulo é bó ebe bonyii bô bvujen é bó egen ebvuu e bamte mwεem mvudien ε cee bvujen nu bô bó? Ke è nulo é bó e bamte mwεem mvudien ε wvù nu bô bó ké. ²⁰ Geenεn, kefew nu ke eto kè bó nu ke eloo cee bvujen wvudvu ê bó, é bó emum ekεw eshee mbam mwεem mvudien kefew kedvu le. ²¹ Ke wee nulo ejo njaw ndvu yi fie, etumcε ndvu yi yvum dvú ké. É wvù ge nonεn, é njaw ndvu yidvu ke emεse esaa lo ndvu yi yvum yidvu, é kebuw kè nu fó emεse ekuw efey lo no kí be shee nu. ²² Ke è nulo ten é wee ejo mbvuum mo monfεm, egεε ê gham mbvuum wvù bó kene bô jew nyam e, * ε wvù ε yvumεn wase ké. É wvù ge nonεn, é mbvuum mo monfεm modvu ke ekoo, esawye gham wvu yvum wvudvu, é mbvuum bô gham ela εcici. Fi leη nu le, bó keηke keεgεε mbvuum mo monfεm ké ε è nu ê gham wvu fwε le.”

Ekumε diuu di mbam e
(*Mat 12:1-8; Luk 6:1-5*)

²³ È to nu diuu di mbam e dimew, ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le no lenε fele wεε egiη wvumew e. Ε boom bew bo ηgoo le kew no sumyi bicεε dieε. ²⁴ Ε Bofalasii yen, bife ê Jisos le, “Tata, taa eyεn, è nu nje la wvù boom buw bo ηgoo le gee fieε fi nci baa bee le wee ege diuu di mbam e?” ²⁵ Ε Jisos bife ten ê bó le, “Ben ke baa taη wase ê ηwa' Nyo' le no jeη to yuu Nfon Dawe bô ηgoo ye ε wvù ge le? ²⁶ È to nu kefew kè Abiata to nu εkole ke bocee ncεse le, ε Dawe ley yew Nyo' le jo blεed wvù bó to gee ncεse dvú fô Nyo' le, die bvuu nya ten ηgoo ye dvú, ε è to nu nci fo wee edie blεed wvudvu efey bocee ncεse.” ²⁷ Ε Jisos mum mese gay ê bó le, “Nyo' to gεke diuu di mbam e nje wee. Wvù to baa bom wee nje diuu di mbam e ké. ²⁸ Nonεn, wee wvù dieε nu Waawee nu Cee εkole naa noo wvu mbam.”

3

Ε Jisos fε wee ε kebo kew ε kpwe
(*Mat 12:9-14; Luk 6:6-11*)

¹ Ε Jisos ke bvuu gεn ley yew bunle le. Ε wee mvu nu dvú ε kebo kew ε kpwe. ² Ε bonyii bomew bò to nu dvú no gomte fieε fi bó etey yî Jisos e, mum luη ejise yî ye le no taale laa wvù nu efε wee wvudvu diuu di mbam e le. ³ Ε Jisos gay ê wee wvù kebo to nu ε kpwe wε le, “Ja we eto fεn.” ⁴ No wvù toε, ε Jisos bife ê bonyii le, “Fieε fi nci nu ε bee le wee ege diuu di mbam e nu fi la? Keege fieε fi jee, nuu fi befε le? Keeboyse wee, nuu keeyu lo le?” Ε bó cife. ⁵ Ε Jisos ton'yε shém bô bó, taa bó bocii kenεn, ε shen koo wvù yî mvuntelem mvubole mvù yiile le. Ε wvù gay ê wee wvù kebo to nu ε kpwe wε le, “Nεke kebo kuw.” Ε wvù nεke ε kí mum bonεn. ⁶ Ε Bofalasii mum buy, gεn lo kaη mwaan ε bô bo ηgoo bonyii bo Nfon 'Elod e jo nsey no è nulo é bó ege sε yu Jisos.

Ε bonyii no nen'yi biba bicii too fô Jisos e

⁷ Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le mum nε jó gεn fô Mamase yî Galilee le. Ε kebombom ke bonyii le ke baay bi wvù le. Ε bomew bonyii to nε keba kè Galilee bô kè Judea le. ⁸ Ε bomew to nε Jεlusalεm, bomew keba kè Idumea le, bomew Joo Joodan wvuke, bomew biba bì Taya bô Sidon e. Kebombom kedvu to to nonεn njefo bó to yuuke mwεem mvù

2:18 *Mat 6:16-17; 11:18-19; Luk 7:33-34*   2:19 *Mat 9:15*   * 2:22 *Gham mbvuum nu ε Bojuu to ké kene ε è nu bô jew nyam.*   2:23 *Dito 23:24-25*   2:24 *Ksm 20:8-10*   2:25 *1Sam 21:1-6; LEW 24:5-9*   2:27 *Dito 5:14*   2:27 *Mat 12:1-14; Luk 13:10-17; 14:1-6; Jon 5:1-18; 7:21-24; 9:1-16*   3:1 *2:27-28*   3:6 *Jon 5:16, 18*

wvú to gee mvunciim. ⁹ E Jisos ne gay le boom bew bo ngoo le egom kekorj eseyse egge é wen eley jó fo kebombom ke ene eface wen. ¹⁰ Wvú to gay nonen njefo wvú to nu e fe wase bonyii nteen, e bonyii bo bincem e bæe ke too keekum wvú le. ¹¹ É bonyii bò biyoy bì yiile to njijisene bò bó ké yen Jisos e mum no gbwekene fwe dvu wvú wamte gayte le, “Wo nu Waa Nyo'.” ¹² No bó wamte nonen, e Jisos looce ciise lo é bó le fo bó ege é bonyii kiee wen ke.

E Jisos baa bonyii yuufe ncow bofe le è nu boom bew bo ntum e
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ E wvú ke ne ben gen yî kum e, tee bonyii bò wvú to shieele e bó to fô wvú le. ¹⁴ E wvú baa bonyii yuufe ncow bofe, tee bó le boom bew bo ntum e, * wvu le bò bó enù, é wen etumte bó e bó ghane fewci diew Nyo', ¹⁵ bvuu kenke mvungay keebvuuse bonceendaa bo dewle le yî bonyii le. † ¹⁶ Bonyii bodvu to nu: Semon, wvú wvú to nyae diee diew dimew le Bitá. ¹⁷ Jem bò waa bwee wvú Jon bò to nu boom bo Sebēdee le, bò wvú to nyae diee é bó le “Boanegēs” di nu le, “Boom bo jarj yî baykene le.” ¹⁸ E bomew nu Andulu, Filew, Batolomu, Matio, Toma, Jem wvú waa Alfiyus, Tadio, Semon wvú to nu wee ngoo Boselot, ‡ ¹⁹ noo Judas Iskalot wvú to ghanee gese Jisos.

E bonyii no duu le Belsebu wvú nfon bonceendaa bo dewle le nu yî Jisos e
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ E Jisos ke ne gen fô wvú to cee, e kebombom ke bonyii le bvuu tase fô, e bò boom bew bo ngoo le fanje yaa kenke naa lo je keedieken ke. ²¹ E kfuu diew ke dioo yuw, mum gen keejo wvú njefo bonyii to duu le wvú ghaanene lo. ²² E bonyii bò to dunji bonci bo Nyo' le bò to nen'yee Jelusalem bow jó no gayte le, “Belsebu nu yî ye le, e wvú bvuuuse bonceendaa bo dewle le nen e è nu bò mvungay mvu nfon bonceendaa bodvu le.” ²³ E Jisos ben bó, bife é bó é ngan e le, “È nulo é Satan ebvuu ebvuuse ekole kew yî wee le nee le? ²⁴ É ketum ne e gawsen e no diuu ekinēkin, kí saa ke eleem ke. ²⁵ Yew é ne e gawsen e no diuu eyineyin, yî saa ke eleem ke. ²⁶ Nonen, é Satan ne e gawsen bò ngoo ye e no diuu ebonebon, wvú saa ke eleem ke, é emum enu kemese kew. ²⁷ Geenēn, ben ekeè le ke wee nu dvú wvú nulo eley yew dvu ntememvungay, ekuu mwēem mwew keceey elewte dvú, se wvú e yaw e kay ntememvungay wvudvu e se kuu ke. ²⁸ É me ensee é ben keceey le, Nyo' nulo elēshe mwēem mvù befe noo díew yî befe yicii yî bonyii jemyi. § ²⁹ Geenēn, é wee jeme diew yî befe ekume Keyoy ke Yuule, tu ke è nu naa lo é Nyo' elēshe ke, njefo wvú nu e ge kebefē e è nu kè mey lo.” ³⁰ Jisos to jemyi nonen njefo bonyii bodvu to duu le keyoy kè yiile nu yî ye le.

Bwee Jisos bò boom bo bwee Jisos e
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ E bwee Jisos bò boom bo bwee Jisos e mum fese, leem ekfuḡ, tum wee le wvú etee wvú. ³² È to nu e kebombom ke bonyii le e shii e gem wvú e tase. E bó gay é wvú le, “Bwoo bò boom bo bwoo le gomte wo ekfuḡ.” ³³ E Jisos bife le, “Bwēem bò boom bo bwēem e nu baa?” ³⁴ No wvú bife nonen mum jine bonyii bò to shilēe gem wvú ba, gay le, “Bwēem bò boom bo bwēem e ban. ³⁵ Wee tfuu wvú gee fiee fi Nyo' gomte, nu wvú wvú nu waa bwēem bò jeme yem noo bwēem.”

3:11 1:24; 5:7; Mat 8:29; Luk 4:34, 41; 8:28   3:12 1:34; Luk 4:41   * 3:14 Ke boḡwa' bo boyvuum bomew kenke njeme wvú le, “Tee bó le boom bew bo ntum e” ke. † 3:15 Boḡwa' bo boyvuum bomew nu e bise fen le, “É bó efele ten bonyii bo bincem e.”   3:16 Lem 1:13; Jon 1:40-44   ‡ 3:18 Boselot to nu Bojuu bò to tomte woḡ, diuu keebvuse yî ḡgew e can bonyii bo Lum e.   3:21 3:31; Jon 7:5   3:22 Mat 9:34; 10:25   3:27 Yēsa 49:24   § 3:28 Bonyii nteen yene le mwēem mvù befe noo díew yî befe yin nu e bó jemyi ekume Nyo'.   3:30 Jon 7:20   3:31 3:21   3:35 Mat 6:10

4

Ngan ekumε wee wvù to tfumyi ngow
(*Mat 13:1-9; Luk 8:4-8*)

¹ Ε Jisos ke bvuu κew no yεεyi bonyii mbew mamase le, ε kebombom ke bonyii le ε tase fò nen ghemm. Ε wvù mum nε wase ley shii ε è nu ê kekon e ê joo, ε kebombom kedvu no leeme ngem joo le ê ηkpwaante. ² Ε wvù no yεεyi bó bô mwεem nteen ê bonḡan e. Ε wvù nε ma ngan mvu ê bó le, ³ “Ben eyeke eyuw, wee to nu ε laa keegen etfume ngow. ⁴ Ε wvù ke dioo etfumyi, ε yimi gbweken ê je, ε mvunyiim to tace die. ⁵ Ε yimi ngow gbweken fô bvudvuu bvυ eta le ε nshe yaa nu fò ntay ke. Ε yí mum yanḡen buy njefo ke nshe to nu fò ntay ke. ⁶ Ε mvum ke dioo ekew ebaa, mum surj ngow yidvu ε yí yowlen, njefo yí to baa cime geη ke. ⁷ Ε yimi ngow gbweken ê bisafe le. Ε bisafe bidvu ke ku mum banj ngow yidvu ε yí fanε yaa eyum mvuntam ke. ⁸ Ε yimi ngow gbweken ε è nu yí nshe yí jee le, ke buy, ku yum, duu fey no bó to tfumyεε, ε jise di ngow e yumte ejise mbaanshe, dimew ejise mbanḡsoocaa, dimew ejise gbwee.” ⁹ No Jisos ma nonen mum mese le, “Wee wvù keηke bitem ε wvù yuw.”

Shiee wvù Jisos to jemyi ê bonḡan e
(*Mat 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰ Ε Jisos ke dioo nu wase wvù emben, ε bonyii bomew bô bô bó to nu noo boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofεε bife ê wvù ekumε ngan wvudvu. ¹¹ Ε wvù tfuse ê bó le, “È nu ê ben bô Nyo' nu ε duηce wase kenyile ke bvunfon bwew e. Geenen, fô bonyii bomew e nu ε fiεε ficii nu ke ε è nu ê bonḡan e, ¹² wvu le bó ke etaale naa ntay, geenen yaa yeηe ke, ke eyeke naa ntay, yaa yuuke ke. Ε fí nu nonen wvu le fo bó ke ekumen mvuntelem mvubole, é Nyo' elεεshe bibefε bibole.”

Fiεε fi ngan wvù Jisos to mae duηci
(*Mat 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³ Ε Jisos nε bife ê bonyii ba le, “Fí nu le ben baa kieε fiεε fi ngan wvun jemyi le? É ben baa kieε wvun, é ben ke ekiεε bomew bonḡan nεε le? ¹⁴ ηgow yí wee wvudvu tfumyεε nu diεw Nyo'. ¹⁵ ηgow yí gbwee ê je nu bonyii bô yuuke diεw Nyo', ε Satan mum to lo kaη mwaanḡ bvuse diεw yidvu fô mvuntelem mvubole. ¹⁶ Ε ηgow yí gbwee fô bvudvuu bvυ eta le nu bonyii bô yuuke diεw Nyo', fiisen lo kaη mwaanḡ bô njonḡ, ¹⁷ geenen, ε yí baa cime geη fô mvuntelem mvubole ke. Ε yí mooce ke fò caan, é ηgew ke dioo ε to, kenεε bonyii bon ε è nu bikaa ê bó ejim nje diεw yidvu, ε bó mum tfuw lo bikaa kaη mwaanḡ. ¹⁸ Ε ηgow yí to gbwee ê bisafe le nu bonyii bô yuuke diεw Nyo', ¹⁹ ε ken'yanḡan ke ekumε mwεem mvu yí wonḡ wvun e, bô shiee bvukuke noo shiee mwεem mvumew mum tase banj diεw yidvu ε yí laaye εcici. ²⁰ ηgow yí gbwee yí nshe yí jee le ε mum ε no nu bonyii bô yuuke diεw Nyo', fiisen, no gee no yí gomte gene lo fwe fwe, ke diεwe ηgow e fô yí ε yum ejise mbaanshe, yimi ejise mbanḡsoocaa, yimi ejise gbwee.”

Ekumε ken'yeese
(*Luk 8:16-18*)

²¹ Ε Jisos nε bife le, “Wee ké leyte bô ken'yeese yew kfuke bô ηkaa, kenεε lese εgaaku le? Ke wee ké leyte dvú tome ε è nu yí fiεε fi bó tomyi ken'yeese yí dvú le le? ²² Ben ekeè le fiεε ficii fi nu ê nnyile le nu ε bó to nyile le bó ke ege é fí eyenε, é fi nu ejim ejim ficii é bó ege é fí ebuy εmwa. ²³ Wee wvù keηke bitem, ε wvù yuw.” ²⁴ Ε Jisos bvuu gay le, “Ben dioo yeke diεw Nyo' no yeke ntay, ekeè le je yí wee yeke jó nu no Nyo' nu ke efew se nya ê mweten, ε wvù nu ke enya naa fesen lo. ²⁵ Wee wvù keηke fiεε nu ε bó nu ke ebise. Ε wee wvù yaa keηke ke fiεε nu ε naa fi caan fi wvù keηke nu ε bó nu ke efi lo ê wvù.”

Ngan ekumε ngow no yí ké no kuu

²⁶ Ɛ Jisos bvuu jeme ƙe, “Bvunfon bvuu Nyo' le nu diewe ngow fò wee ƙe tfume wene. ²⁷ Ɛ ké dioo nu entaŋ ƙe wvú no leete, ƙe ekfuŋ ké yuu ƙe wvú ne we. Ɛ ngow yidvu ké buy no kuu, ƙe wvú yaa cim kee laa yí gee nee se kuu le, ²⁸ ƙe è gee ke nshɛ ƙe yí se kuu. Ɛ yí ké ne yaw low, ne fò nya bikem, ké ne fò tum ejise. ²⁹ Ɛ yó ké dioo ƙe be, ƙe wvú mum jo finyo ley wene, njefo kefew ke ngbwele le nu ƙe kocen wase.”

Ngan ekume kfuu ngow fintam fimew
(*Mat 13:31-32, 34; Luk 13:18-19*)

³⁰ Ɛ Jisos bvuu ne gay le, “È nulo ƙe beene efewsɛn bvunfon bvuu Nyo' le bô la? È nulo ƙe beene efewsɛn bô ngan wvú la? ³¹ Bvú nu ke diewe kfuu ngow fintam fimew, * fi ngoynene ejise fele mvunŋoke mvunciim fokuse fen. Ɛ wee ké tfume wene, ³² ƙe yí ku, yiŋ fey bite bicii bì bó tfumyi wene, ƙe tfew ye fanken no nyaa kendvuŋ, ƙe mvunyiim mvù bile we nulo eyoote yéw yí dvú le ƙe kendvuŋ kedvu le.”

³³ È nee no Jisos to fewci diew Nyo' ƙe bonyii ƙe boŋgan e diewe ban e, ƙe je yí è nulo ƙe bó eyuw e. ³⁴ Ke wvú to ké jeme fiɛɛ ƙe bó se è nu ƙe ngan e ke. Geenɛn, ƙe wvú ké dioo nu wase bô boom bew bo ngoo le ebonebon, mum mese yuuse boŋgan bodvu bocii ƙe bó.

Ɛ Jisos wam nffum
(*Mat 8:23-27; Luk 8:22-25*)

³⁵ Ɛ Jisos yɛɛyi bonyii ebvubwe, ƙe è ke dioo nu fokieŋuu, ƙe wvú gay ƙe boom bew bo ngoo le le, “Beene elente mamase egen kewvu keki.” ³⁶ Ɛ bó mum cinɛ kebombom ke bonyii le kè to nu fò le, ley ƙe kekoŋ kè Jisos to nu wase jó kie le, ƙe bô bó no leenci, ƙe bikoŋ bimew bii bó le. ³⁷ No bó to leenci, ƙe nffum wvu baay ne sese kew no bvuyte joo ƙe yí leyte ƙe kekoŋ e gomte keeyiŋɛn. ³⁸ Jisos to nu ƙe kekoŋ e ejim leete, ƙe wvú ƙe jike ekole yí mbwaan e. Ɛ bó gen no kamsee wvú gayte le, “Wee n'yɛɛyi, kpwe gomte keejo beene nen ƙe wo yaa ghayte ke le?” ³⁹ Ɛ Jisos kamse, wam nffum wvudvu, gay ƙe joo le, “È nù nyɛkeey.” Ɛ nffum wvudvu mum lu, ƙe mondvuum cife nen ndvumm. ⁴⁰ Ɛ wvú mum bife ƙe boom bew bo ngoo le le, “Ben fane la? Ben baa lese wase fitele yí yem e le?” ⁴¹ Ɛ ye bɛm bó, ƙe bó no ghayte ebonebon le, “Wvun wee nu wvù nee, wvù naa nffum bô joo yuuke wvú le?”

5

Ɛ Jisos bvuse bonceendaa bo dɛwle le yí wee le
(*Mat 8:28-34; Luk 8:26-39*)

¹ Ɛ Jisos bô boom bew bo ngoo le lente mamase yidvu buy wvuke, keba ke bonyii bo Gelasan e. ² No wvú to buyte ƙe kekoŋ e, ƙe bô wee mvu tasɛn ƙe keyoy kè yiile njiŋsene bô wvú, ƙe wvú buy ƙe ditfum di bó to dweyte bonyii jó le. ³ Wee wvudvu to ké no cee ƙe ditfum didvu le. Ɛ wee yaa to nu dvú wvù nulo ebvuu ekay wvú ƙe è cim nu naa bô ncaw ke. ⁴ Bokaŋ nteen nu ƙe bó to ké leese wvú ƙe difwaŋ e, kay can ye bô boncaw, ƙe wvú sumye boncaw bodvu, sawye difwaŋ. Ke wee to nu dvú wvù nulo ejice wvú le ke. ⁵ Wee wvudvu to ké no kale ƙe ditfum didvu le bene buyte yí dikum e entaŋ bô emvunsheerŋ, wamte, kaashi ye ye bô eta.

⁶ No wvú yeneɛ Jisos e bɛɛ ncejole, lewte to tum envuw ƙe wvú ejise, ⁷ wam foweewe le, “Jisos Waa Nyo', Nyo' wvù nu ekole ke Mwɛɛm Mvunciim e, wo fii la ƙe me? Me nleke lo wo ƙe diee di Nyo' le le fo wo enya ngew ƙe me ke.” ⁸ Wvú to jemyi nonɛn, njefo Jisos to nu ƙe wam wase le, “Keyoy kè yiile kin, buye lo yí wee wvun e.” ⁹ Ɛ Jisos bife ƙe wvú le, “Diece diuw nu yeɛ.” Ɛ wvú tfuse le, “Diece diem nu kebombom, njefo bese duule lo.” ¹⁰ No wvú tfuse nonɛn, mum leke Jisos shiee le le fo wvú ekuŋ bowen keba kedvu le ke.

¹¹ È to nu ƙe ngoo boŋkunyam diekene yí mbɛke le fò. ¹² Ɛ biyoy bì yiile bidvu mum leke Jisos le, “Ciinse bese ƙe è nu ƙe boŋkunyam boba le ƙe bese eley yí bó le.” ¹³ Ɛ Jisos bee. Ɛ biyoy bidvu mum buy yí wee wvudvu le, gen ley yí boŋkunyam e. Ɛ ngoo yidvu to nu

4:27 Jɛm 5:7; Mwm 14:14-15 * 4:31 Fintam fin nu ƙe díew bala le le, «mustard». 4:32 Ɛsek
17:23 4:39 Mben 89:9; Mak 6:51 5:7 Mak 3:11

borjkunyam diewe bontfuke bofee le. E bó sen, bow ê ñkoñ e, shii ê mamase yidvu le, le jó. ¹⁴ E bonyii bò to ceyte borjkunyam bodvu ja fò, fee lo, gen see saaka wvudvu elaante bô ê bontew bo jó le. E bonyii no yuuke, buyte keeto eyen fiε fi to kooyε le. ¹⁵ E bó to fô Jisos to nu, yen wee we wvù kebombom ke bonceendaa bo dewle le to shee njinsene bô wvù, ε wvù ε shii fò, ε jise ndvù, ε bvufee bwew ε kase wase ε tu fò. E bó fan baay. ¹⁶ E bonyii bò to yeneε fiε fi to kooyε le, mum no seje ê bó no fi to kooyε bô wee we noo ñgoo borjkunyam ba. ¹⁷ No bó yuw nonen, kew no leke Jisos le wvù ene gbwen bowene.

¹⁸ E Jisos dioo leyte ê kekoñ e, ε wee wvù bonceendaa bo dewle le to buyε yî ye le we mum no leke Jisos le bô wen egene. ¹⁹ E Jisos tun, gay ê wvù le, “È genè ε è nu fô yew e, egen esee ê bonyii buw fiε fi Tata ge fô wo le, bô no wvù nu ε cam shen fô wo le.” ²⁰ Nonen, ε wee wvudvu mum ne, gen no ghane woñ wvudvu le tfuu wvù bó to teje le Bilaante bi Yuufe le, seje fiε fi Jisos ge fô wvù le. E bonyii no yuuke, keñke lo ñghaw.

Ekumε waa Jaylus noo kpwoon mvu wvù to kumε ndvu Jisos e bonen
(*Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹ E Jisos kase lente ê kekoñ e tu kewvu keki no nu mbew mamase le, ε kebombom ke bonyii le bvuu tase fò. ²² E cee ekole yew bunle mvu mum ne to fò, ε diee nu Jaylus. No wvù yen Jisos e, gen gbwe ê wvù ejise, ²³ leke wvù shiee le gay le, “Waa wem wvu caan wvù kpwoon kpwee lo. Kee wo, to ke ekum wvù le é wvù ebonen fo wvù ekpwe.” ²⁴ E Jisos mum ne ε bô wvù no gene, ε kebombom ke bonyii le shfumte bii faci Jisos.

²⁵ Kpwoon mvu to nu ente jo kebombom kedvu ε wvù ε cem wase bô kencem ke bokene le bilum yuufe ncow bifεε. ²⁶ Wvù to nu ε yen wase ñgew can bonyii bo bifuu le nteen, jewse fiε ficii fi wvù to keñke, ε mwεem foo ke gene lo. ²⁷ No wvù to nu ε yuw wase ekumε Jisos, ε wvù mum to ê wvù ejim ê kebombom ente, kum ndvu ye le, ²⁸ njefo wvù to gayte fô fitele fiew e le, “É me ncim eñkum ke naa ε è nu ndvu ye le, tu me ε mbonen wase.” ²⁹ No wvù to kumε nonen, ε kencem kew mum semε lo kañ mwaan. E kpwoon wvudvu yuw ten ye le le wen nu ε bonen.

³⁰ E Jisos dioo yuw ye ye le le mvuñgay nu ε buy yî wen e, ε wvù banke ye kañ mwaan, bife ê bonyii le, “È kum yeε ndvu yem e?” ³¹ E boom bew bo ñgoo le tfuse ê wvù le, “Wo yene ε kebombom ke bonyii le faci wo, ε wo bvuu biite wee wvù kum wo le le?” ³² E Jisos mey ke no taale kenene keeyen wee wvù kum wvù le. ³³ Nonen, ε kpwoon wvudvu no wvù to kee fiε fi to kooyε bô wvù, ε wvù mum to, fane, ciñke, tum envuw ê Jisos ejise see keceey kew kecii ê wvù. ³⁴ E Jisos gay ê wvù le, “Waa wem, fitele fiuw fi wo lese yî yem e nu ε ge wase wo ε bonen. È genè ntay. Kencem kuw ka wa lo nen.”

³⁵ Ke no Jisos to bee jemyi ê kpwoon wvudvu nonen, ε bonyii bomew fese fò ε bó ne fô yew e fo Jaylus wvù cee ekole yew bunle we, gay ê wvù le, “Waa wo nu ε mese wase. Wo bvuu shee nyaa ñgew ê wee n'yεeyi ε è nu wvù la?” ³⁶ No bó gay nonen, ε Jisos yuw, geenen ge ke diewe wvù baa yuw ke, gay ê Jaylus le, “Fo wo efanè ke, lese ke ε è nu fitele yî yem e maan.” ³⁷ E bó no gene ke lo, ε Jisos fanε yaa bee le wee mvu ebi wen e efey Bitá bô Jem noo Jon wvù waa bwee Jem ke. ³⁸ E bó ke gen fese fô yew e fo Jaylus, ε Jisos yen ε bonyii beele ffule lo fò, ε kpwe ghamte lo. ³⁹ E wvù ley yew, bife le, “Ben beele, ffule mondvuun nen nje la? Wan baa kpwe ke, wvù leete lo.” ⁴⁰ E bó no kiele lo wvù. E wvù ne bvuse bonyii bocii ekfuñ, jo ke ε è nu cee wan bô bwee wan noo bonyii bew bo ñgoo le bo botete ba, ε bô bó ley gen fô wan wvudvu to jiime. ⁴¹ E wvù jice wan wvudvu le yî kebo le jeme ê díew yibole le, “Talita kum!” Fi nu le, “Wan kpwoon, me njemyi ê wo le, ja we.” ⁴² Kañ mwaan nonen, ε wvù mum ja we no lene. E bó yen nonen ε diuw yum bó. Wan kpwoon wvudvu to nu bilum yuufe ncow bifεε. ⁴³ E Jisos ciise lo ê bó le fo bó ege é wee ekieε fiε fi be nu ke, mum gay le bó enya fiε é wvù edie.

6

Ɛ bó ma Jisos ntew we le
(*Mat 13:53-58; Luk 4:16-30*)

¹ Ɛ Jisos ke ne fò, Ɛ bô boom bew bo ngoo le gen ntew wvubole. ² Ɛ è ke no nu diuu dibole di mbam e, Ɛ wvú gen yew bunle le kew no yeyi bonyii. Ɛ bonyii nteen no yuuke no wvú yeyi kenke lo nghaw. Ɛ bó mum ne no ghayte gayte le, “Wee wvun yeyi mvun mwem fee nen? Wvú jo bvun bvufee fee? Wvú ghan nee e se no gee bin binghaw bi mwem e? ³ È nu ke wvú we wvú kane bite wvú waa Maalia le? Ke è nu waa bwee Jem bô Yosès noo Judas bô Semon e? Ɛ ke jéme ye nu jan beene Ɛ bó le?” No bó ghay nonen mum ma wvú. ⁴ Nonen Ɛ Jisos gay ê bó le, “Bó ké no wvumte wee ntum Nyo' naa mondvuum e monciim. È nu ke woŋ we le bô ê kfuu diew e noo ê wvú yew dvú bó yaa ké no wvumte wvú ke.” ⁵ No bó ma Jisos nonen, Ɛ fí mum ghaw wvú keebvu ege binghaw bi mwem e jó nteen, efey ke le wvú to nu Ɛ kum bonyii bo bincem e caan Ɛ bó bonen. ⁶ Ɛ wvú kenke lo nghaw no bó to baa lese fitele yî ye le ke.

Ɛ Jisos tum boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee
(*Mat 10:5-15; Luk 9:1-6*)

Ɛ Jisos ke ne fò no ghane bontew bo jó le yeyi bonyii. ⁷ Ɛ wvú ke ne tee boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee, no tumte bó ekfuŋ bofee bofee, nyaa mvungay ê bó mvú bó ebvuuse biyoy bì yiile yî bonyii le dvú. ⁸ Ɛ wvú dioo tumte bó gay le fo bó ejo naa lo fiie efey kembraŋ ke. Fo bó ejo mwem mvudien ke. Fo bó ejo ekete kene bigew ê bicaw bibole ke. * ⁹ Bó else bolaba, geenen fo bó etfume bikum bifee ke. ¹⁰ Ɛ wvú bvuu gay ê bó le, “Ben ke dioo Ɛ gen ntew e, Ɛ ley yew, no cee ke Ɛ è nu dvú gen buy diuu di ben ke ene jó. ¹¹ È nte wvú tun keefiisen ben, eyuw fiie fi ben jemyi, é ben nene jó, dioo nen'yi kuce kebvú ke yî bikaa binen e, é enu nciise fiie fi bó mom.” † ¹² Nonen, Ɛ bó mum ne gen no ghane fewci le bonyii ekumen mvuntelem mvubole. ¹³ Ɛ bó bvuu no bvuuuse ten bonceendaa bo dewle le nteen yî bonyii le, yeefe bonyii bo bincem e nteen bô mem Ɛ bó bonene.

No bó to yue Jon Nleseejoo
(*Mat 14:1-12; Luk 9:7-9*)

¹⁴ Ɛ Nfon 'Elod ke yuw saaka wvu ekume Jisos, no bonyii to yuuke wase diee diew mondvuum e monciim, Ɛ bonyii bomew no gayte le, “Jisos wvun nu Jon Nleseejoo Ɛ wvú Ɛ kase Ɛ buy yî kpwe le. È nu fiie fi ge wvú Ɛ se no kenke mvungay keegee binghaw bi mwem e bin nen.” ¹⁵ Ɛ bomew gayte le, “È nu elayja Ɛ wvú Ɛ kase Ɛ to.” Bomew le, “Wvú nu wee ntum Nyo' mvu ke diewe bo fwele fwele le.” ¹⁶ Ɛ 'Elod dioo yuw mwem mvun nen gay fiew le, “È nu Jon Nleseejoo wvú me nto mbvusee ekole kew Ɛ wvú Ɛ kase Ɛ buy yî kpwe le.”

¹⁷ Jon nu Ɛ 'Elod to tum bonyii Ɛ bó gen koo wvú, kay fen yew ncaw e nje 'Elodia wvú kpwee Filew wvú waa bwee 'Elod, Ɛ 'Elod to jo kpwee le. ¹⁸ Ɛ Jon no tune gayte ê wvú le, “Nci baa bee le wee ejo kpwee waa bwee kpwee le ke.” ¹⁹ No Jon to gayte nonen, Ɛ 'Elodia mum no kenke wvú fô fitele le gomte keeyu wvú, geenen yaa kenke je ke, ²⁰ njefo 'Elod to fane Jon le wvú nu wee wvu teyete bvuu nu wee Nyo'. Ɛ wvú mum no yene fo bó eyu wvú. 'Elod to ké dioo yeke fiie fi Jon jemyi, Ɛ fitele fiew no saake wvú baay, geenen Ɛ wvú no yuuke ke njoŋ keeyeke fiie fi wvú jemyi. ²¹ Ɛ je ke mum yene fô 'Elodia le diuu dimew di 'Elod to gee nkaw bô bocee woŋ noo bikuu bi nci le noo bonyii bo baay baay bo Galilee keekume diuu di bó to bokere wvú. ²² Ɛ waa 'Elodia wvú kpwoon ke ley ceŋ bine, Ɛ fí joŋ 'Elod bô bonyii bew bo nkaw e. Ɛ wvú mum gay ê wan wvudvu le, “Bife naa fiie

6:2 Jon 7:15   6:3 Jon 6:42   6:4 Jon 4:44   * 6:8 Bó to shee leese bigew fwele ê bicaw e.   † 6:11 Borŋwa' bo boyvuum bomew nu Ɛ bise fen le, “É me ensee ê ben keceey le è nu ke edioo nu diuu di nsaw wvu fokemese le, é mwem ebonen fô kelaante kè Sodom bô kè Gomola le efey ntew wvudvu.”   6:13 Jem 5:14   6:14 8:28   6:15 Luk 7:16   6:17 Lew 18:16; 20:21; Luk 3:19-20

fi wo koonke, é me enfene wo dvú.”²³ E wvú bvuu die kelew gay le, “É wo bife naa la é me, e è cim nu naa kenjawten ke won wem e, é me enya é wo.”²⁴ E wan kpwoon wvudvu mum buy gen bife é bwee le, “Me engay le bó efene me bó la?” E bwee tfuse le, “Gene egay le bó enya ekole ke Jon Nleseejoo le é wo.”²⁵ E wvú mum yansen tu jim kan mwaan, gay é Nfon 'Elod le, “Me ngomte le wo enya ekole ke Jon Nleseejoo le é me keseen é juy e.”²⁶ E Nfon yuw nonen, e ye keeshe wvú baay. Geenen nje kelew kè wvú to diee wase fwe dvu bonyii bò to nu fô nkaw e, e wvú fanje yaa egomte keebvu ekumen diew ye yì wvú to jemye é wan ke.²⁷ E wvú mum tum lo nceendaa kan mwaan le wvú egen eto bó ekole ke Jon e. E wvú mum gen yew ncaw e, bvuse ekole ke Jon e,²⁸ gee é juy e, to dvú nya é wan wvudvu. E wvú fi, buy dvú gen nya é bwee.²⁹ E boom bo ngoo le bo Jon e ke dioo yuw, mum gen jo gvune di Jon e dwey.

E Jisos nyaje bonyii bontfuke botin

(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

³⁰ E boom bo ntum e bo Jisos e ke ghan kase tu jim fô wvú le, see mwëem mvunciim mvù bó to gee bó mvù bó to yeyee bonyii dvú é wvú.³¹ E wvú mum ne gay é bó le, “Ben eto ke ben ben é beene egen bvudvu bvù bonyii yaa nu ke fó le, elæten caan.” Wvú to gay nonen njefo bonyii nteen to too fô bó to nu, é bomew dioo nen'yi, é bomew no too. E bó yaa cim kenke naa lo kefew keedieken ke.³² E bó bó mum ley é kekon e base ye ebonebon no gene fô bvudvu bvù bonyii yaa nu ke le.³³ Geenen, e bonyii nteen yen ke bó le no bó gene, kie bó, mum ne é bilaante le bicii no lewte sumtene bó. E bó gen fese fó, e Jisos bó boom bew bo ngoo le se ke fese.³⁴ E Jisos ke dioo fæse é nkpwante, yen kebombom ke bonyii le nen ghemm, e shen koo wvú bó bó, njefo bó to nu diewe njée yì nu se wee ncey e. E wvú mum kaw no yeyi bó, ke yeyi bó bó mwëem nteen.³⁵ E diuu ke dioo seeyi, e boom bew bo ngoo le bence gay é wvú le, “Fen nu nkpwante e kefew e gen wase,³⁶ ke cine bonyii ban e é bó egen bontew bó ela yo nceencee le, eguy mwëem mvubole mvudien.”³⁷ E Jisos tfuse fiew le, “É nu enya ben fiæ é bó edie.” E bó bife é wvú le, “Wo gomte le bese egom bodanali gee fæ eguy mwëem mvudien dvú eto enya é bó?”³⁸ E Jisos bife é bó le, “Ben kenke bontuw bo bleed e bomæ? Ben ke gen taa.” E bó gen taa, to see le, “Bontuw bo bleed e nu botin bó byé yifæ.”³⁹ E Jisos mum gay le boom bew bo ngoo le egay le bonyii eshiyen ngóo le ngóo le, yì nkfunfun e.⁴⁰ Nonen, e bonyii bodvu mum shiiyen fokuse ngóo le gbwee gbwee bomew mbaanshen mbaanshen.⁴¹ E Jisos jo bontuw bo bleed e bo botin ba bó byé yi yifæ ye, taa we, nya keyoone é Nyo', mum guushe nya é boom bew bo ngoo le, e bó nya é bonyii. E wvú gawce ten byé yi yifæ ye é bó bocii.⁴² E bonyii bocii die ffuu.⁴³ E boom bo Jisos e bo ngoo le baance bimbeke bi bleed e bó bi byé yì shæte le, e bí yinsen nkáa yuufe ncaw fiæ.⁴⁴ Bonyii bò to diee mwëem mvudien mvudvu to nu bolemse bontfuke botin.

E Jisos len yì joo le

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ E Jisos mum gay le boom bew bo ngoo le eley é kekon e kan mwaan esaa fwe Besayda é wen eshe egay bonyii le é bó ekfuuyi.⁴⁶ E wvú ke shee gay bó le, mum ne ben yì kum e keebunle.⁴⁷ E ekfun ke jiim, e kekon nu wase é joo entelen, e Jisos bæe ke nkpwante wvú ember.⁴⁸ E wvú yen no boom bew bo ngoo le katene bó kekon keekey, njefo fwefwe to too je fwe cile kí. E è ke no nu ke diewe en'yulem e e wvú ne no too fô bó le, lene yì joo le. E wvú to too gomte keefey mbew bó le.⁴⁹ E bó dioo yen wvú le no wvú lene yì joo le, no kpwaake le è nu nkfusay. E bó wam foweewe,⁵⁰ njefo bó bocii to nu e yen wvú le e kedvum gbwo bó. Kan mwaan, e Jisos mum jeme é bó gay le, “Ben ejice mvuntelem mvunen e, è nu me. Fo ben efanè ke.”⁵¹ No wvú gay nonen, mum ley shii é kekon e bó bó, e fwefwe wvudvu mum lu. E bó taa nen, e diuw yum bó nen kaww,⁵² nje bvufee mvubole

6:23 Est 5:3, 6; 7:2   6:30 Luk 6:13; 10:17   6:32 8:1-10   6:34 Yeli 10:21; Esek 34:5; Saka 10:2; Mat 9:36; 14:14; 15:32; Mak 8:2   6:43 2Bfn 4:43-44   6:46 Luk 5:16   6:48 Job 9:8; Luk 24:28   6:49 Luk 24:37   6:51 4:39   6:52 8:16-18; Mat 16:7-9

to kfufene lo, ε bó to baa cim kίεε ten fiεε fi bontuw bo blεed e ba to duηci εκume Jisos κε.

*Ε Jisos fε bonyii bo bincem e Genesalet
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Ε bó ke lente mamase buy keba kè Genesalet e, wow kekoη ηgem joo le. ⁵⁴ No bó buyεε ê kekoη e, ε bonyii mum kίεε lo Jisos kaη mwaan, ⁵⁵ no lewte gene bontew bo jó le bocii, bvuuε bonyii bo bincem e too bô bó ê mvuηkeey e naa fεε fô bó to yuuke le Jisos nu fô le. ⁵⁶ Έ Jisos ké gen naa fεε keνεε wvú gen ntew e, keνεε εlaante, keνεε ηkpwaante, ε bonyii no gεele ke bonyii bo bincem e fô bonyii ké no taashi. Έ Jisos ké dioo fele, ε bó no leke le wvú ecine έ bó ekum ke naa ηgem ndvu ye le. Ε wee tfuu wvù to kumte, mum no bonene.

7

*Bonci bo wee wvu wum e
(Mat 15:1-9)*

¹ Diuu dimew ε Bofalasii bô bonyii bomew bô to duηci bonci bo Nyo' le ne Jelusalem to tase mbew Jisos e. ² Ε bó ke ne yen ε boom bo ηgoo le bo Jisos e bomew diekene bô can yile, fi nu le bó to baa cuke can κε. * ³ Bojuu bocii, se bvuu ge Bofalasii to bii ke ε è nu nce woη wvu bo'icee bobole bo fwele le, le κε è nulo έ wee edie fiεε se wvú ε cuke can leηleη no bó to ké cuke κε. ⁴ Κε è nulo ten έ wee ke ekfulε fô way edie fiεε se wvú ε cuke ye ê yiye je le κε. Ε bó bvuu gee mwεem mvumew mvu nce woη e nteen, ke diewe keecuke mvuηkom noo bibεeη noo bonton. † ⁵ Ε Bofalasii bô bonyii bô duηci bonci bodvu mum bife ê Jisos le, “Έ nu nje la wvù boom buw bo ηgoo le yaa bii nce woη bo'icee bosεεbeene bo fwele le κε? Έ nu nje la wvù bó diekene bô can yile?” ⁶ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Υεsaya wvù wee ntum Nyo' to nu ε jeme keceey le ben nu bonyii bô jemyi jεey gee jεey. Ben gee κε ε è nu fiεε fi wvú to saηεε le, Nyo' gayte le, ‘Bonyii ban wvumte me κε fomvu fomvu, ε mvuntelem mvubole nu ncejole fô me le. ⁷ Bó bunlee me ε è nu κε εcici, njefo bó joo mwεem mvù è kpawaci bonyii, γεeyi le è nu diew yem.’

⁸ Έ nu κε ten no ben cin'yi bonci bo Nyo' le, gεele ε è nu bô è γεke bonyii.” ⁹ Ε Jisos gay ê bó le, “Ben looci naa kee keetun bonci bo Nyo' le wvu le ben ebii ε è nu bonen e. ¹⁰ Fí nu ε Muses to gay le, ‘Wvumε ico bô bwoo.’ Bvuu gay ten le, ‘Έ wee nan lo ice keνεε bwee, έ bó yu lo mweten.’ ¹¹ Geenen, ben ε no gayte finen le, ‘Έ wee keηke fiεε fi è be nelo έ wvú efi ice keνεε bwee dvú, ε ne ε gay ê ice keνεε ê bwee le fiεε fidvu nu wase Koban,’ fi nu le è nu wase fi Nyo' le, ¹² tu ben baa bvuu bee le wvú ejo fiεε fidvu efi ice keνεε bwee dvú κε. ¹³ Ben gee nonen, gee ε diew Nyo' tuu fiεε fi εcici nje nce wene woη wvù ben γεeyi bonyii dvú. Ε mwεem mvumew bvuu nu ten dvú nteen diewe mvun e mvù ben gee.”

*Fiεε fi nulo ebefe bô wee
(Mat 15:10-20)*

¹⁴ Ε Jisos bvuu tee bonyii ε bó to, ε wvú gay ê bó le, “Ben bocii eyeke eyuw fiεε fi me njemyi, ekίεε ntaη. ¹⁵ Κε fiεε fi wee diee ε fí bow ê shem nulo ebefe bô wvú κε. Έ nu fiεε fi buyte diuw wee le fi beete bô wvú. [¹⁶ Wee wvù keηke bitem keeyuw, ε wvú yuw.”] ‡

¹⁷ Ε Jisos ke cine bonyii bodvu le, ley yew, ε boom bew bo ηgoo le bife ê wvú εκume ηgan wvudvu. ¹⁸ Ε wvú tfuse ê bó le, “Κε ben ten kee mwεem e? Κε ben kee le fiεε ficii fi wee leese ê wvú εmvu yaa nulo ebefe bô wvú κε le? ¹⁹ Fí nu nonen, njefo fí ké leyte saa

^{6:56} Mat 9:20; Lem 5:15   ^{7:2} Mat 23:25; Luk 11:38-39; Kolo 2:21-22   * ^{7:2} Bó to keηke keecuke can yin ê je yì nce wvubo woη gomte le. † ^{7:4} Boηwa' bo boyvuum bomew nu ε bise le, “... noo bintaw bì bó to ké no jiime yì dvú le se diekene.” ^{7:6} Υεsa 29:13   ^{7:10} Ksm 20:12; 21:17   ^{7:15} Mat 15:11 ‡ ^{7:16} Κε boηwa' bo boyvuum bomew keηke kencim ke 16 kin κε.

gen ε è nu fô fitele fiew e κε, bow ε è nu ê shem, ke mum ghan buy lo.” (No Jisos to gayε nonen, ε fí mum no nu le mwεem mvudien mvunciim yuule lo.) ²⁰ Ε wvú bvuu gen fwe gay le, “È nu fiεε fi buyte yî wee le fi beete bô wee, ²¹ njefo mwεem mvù befe mvù wee gee nen'yi fô fitele fiew e. Mwεem diεwe bonkpawcε bô befe, keejan kenjan, keecon bvucou, keeyu wee, keejo kpweε wee kenεε dwee wee, ²² keedewkene ejise yî mwεem e, keebuwyi mwεem, keelεεle kenλεεma, keegeε nnyen, keebene kendou, keebeete bô edieε ε bonyii, keebense ye noo keeyuεsene keyuεsε. ²³ Mwεem mvù befe mvun mvunciim nen'yi ε è nu fô fitele fi wee le se beete bô mweten.”

Fitele fi kpwoon mvu ε è nu wee ketum to lesεε yî Jisos e
(Mat 15:21-28)

²⁴ Ε Jisos ke ne jó, gen keba ke bilaante bì Taya bô Sidon e. No wvú gen jó, ley yew dvumew faje yaa gomte le wee ekieε le wen nu jó κε. Geenεn, ε bonyii kieε κε lo. ²⁵ Kpwoon mvu to nu jó ε keyoy kè yiile nu yî waa we wvù kpwoon e. Kan mwaan no wvú yuw ekumε Jisos, mum to gbwe bikaa biew e. ²⁶ Kpwoon wvudvu to nu wee Glek, ke è to nu wee Juu κε. Bó to boke wvú Fonishia wou wvù Silia le. No wvú gbwe nonen, mum leke Jisos le wvú ebvuse nceendaa dεwle wvudvu yî waa wen e. ²⁷ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Cine é bó eyaw enyaje boom, njefo κε fí nu lej keejo ngu boom elaj fô bwé le κε.” ²⁸ Ε kpwoon wvudvu tfuse ê wvú le, “È nu keceεy icεm. Geenεn, boom ké dioo diekene ε bwé no bonji κε tfúw yî gbwekene fokuse.” ²⁹ Ε Jisos mum gay ê wvú le, “Nje fiεε fi wo tfuse fin, wo nulo egene fiuw, nceendaa dεwle wvudvu nu ε cine wase waa wo le.” ³⁰ Ε kpwoon wvudvu mum ne no gene fô yew e, dioo gen yen ε waa we jiime fontaw ε nceendaa dεwle wvudvu ε buy wase.

Ε Jisos ge ε kencife no yuuke mwεem jemiyi

³¹ Ε Jisos ne ê keba kè Taya le, fey Sidon bvuu fey keba kè Bilaante bi Yuufe le, mum tu je fô Mamase yî Galilee le. ³² Ε bonyii bomew ke ne to bô wee mvu ε è nu kencife ε wvú yaa kee keejeme κε. Ε bó leke Jisos le wvú egeε can ye yî ye le, efe wvú. ³³ Ε Jisos mum jo wvú ε bô wvú buy ê kebombom ente no nu εbonebon. Ε wvú lese boom bew bo can e ê bintuntun bi wee wvudvu le, cuy nceε kum leme di wee wvudvu le dvú, ³⁴ taa we, shom, § jeme ê wvú le, “Efata,” fi nu le, “Yene.” ³⁵ Ε bintuntun bi wee wvudvu le mum yene kan mwaan, ε leme diεw yaaten, ε wvú mum no jemiyi naa ntay. ³⁶ Ε Jisos mum ciise lo ê bonyii le fô bó ke esee ê wee κε. Geenεn, no wvú to ciise, ε è kaa no nu κε no bó nu esee gene dvú fwe fwe. ³⁷ Ε diuw no yumte bonyii naa baay. Ε bó no ghayte, gayte le, “Jisos kee keege mwεem mvunciim naa ntay. Wvú gee ε bincife yuuke mwεem, ε bindvumem jemiyi.”

8

Ε Jisos nyaje bonyii bontfuke bonεw
(Mat 15:32-39)

¹ Κε ediuw yoya le, ε kebombom ke bonyii le bvuu to tase nen ghemm. Ε è ke no nu ε bó yaa bvuu keεke mwεem mvudien κε, ε Jisos tee boom bew bo ηgoo le gay ê bó le, ² “Me ηkeεke shen fô kebombom kin e, njefo bó nu wase bee bó ediuw εta, ε fiεε fi bó edie yaa bvuu nu κε. ³ É me ncine lo bó ε no gene εla εbole, é bó egen εgbwe jej ê je no bomew bó le ne ncejole.” ⁴ Ε boom bew bo ηgoo le tfuse le, “È nulo é wee ejo fεε mwεem mvudien ηkpwaante jan keenyaje kfuu ban bonyii dvú?” ⁵ Ε wvú bife ê bó le, “Ben keεke bontuw bo blεed e bomεε?” Ε bó tfuse le, “È nu bosooshwi.” ⁶ Ε Jisos mum gay le kebombom ke bonyii le kedvu eshii fokuse. Ε bó shii, ε wvú jo bontuw bo blεed e bo bosooshwi ba, nya keyoone ê Nyo', guushε, nya ê boom bew bo ηgoo le le bó egawcε ê bó. Ε bó mum gawcε. ⁷ Bó to keεke ten mvubyetele nen caan. Ε wvú bvuu jo, nya keyoone ê Nyo', gay

7:21 Gal 5:19-21 7:33 8:23 § 7:34 Jisos to shom nen koole ε è nu shen fô wee wvudvu le. 7:36
Mat 8:4; 9:30-31; 12:16; Mak 1:44-45; 5:43; 9:9; Luk 5:14-15; 8:56 7:37 Kej 1:31; Yεsa 35:5-6 8:1 6:32-44 8:2
Mat 9:36

ε bó gawce ê bonyii bodvu. ⁸ Ε wee tfuu die ffuu. Ε bó baance bimbêke bì to shæteε, ε bí yiηsen ηkáa yisooshiwiy. ⁹ Bonyii bò to dieε to nu diewe bontfuke bonew e. ¹⁰ Ε wvú mum cine bó le ε bó no kfuuyi. Ε wvú ley lo ê kekoη e kaη mwaanη bô boom bew bo ηgoo le mum ne gen keba kè Dalmanuta le.

Ε Bofalasii no gomte le Jisos edunçe kenghaw ke fiεε le
(Mat 12:38-42; 16:1-4)

¹¹ Ε Bofalasii ke ne to fô Jisos e, kew mbew bô wvú, gay le wvú ege fiεε fi dunçi mvunçay mvù ne fowe. Ε bó to gayte nonen momte lo wvú. ¹² Ε Jisos shom naa baay, gay le, “Εηγοke kin gomte fiεε fi dunçi mvunçay mvù ne fowe keege la dvú? Έ me ensee ê ben kecεεy le ke εηγοke kin nu eyen fiεε le ke.” ¹³ Ε wvú mum cine bó le, kase ley ê kekoη e, no gene kewvu keki.

Ε Jisos tefe boom bew bo ηgoo le ε bó eyene ekume gee di Bofalasii bô di 'Elod e
(Mat 16:5-12)

¹⁴ Jisos to gene ε boom bew bo ηgoo le ε daaye keejo bleed, kenke ke ε è nu ntuw mwaanη ê kekoη e. ¹⁵ Ε wvú no teete bó gayte le, “Ben eyenè, bvuu joo kefew yî fintunçeen fi Bofalasii noo fi 'Elod e.” ¹⁶ Ε boom bew bo ηgoo le mum kew no jemyi ebonebon ekume fiεε fidvu, gayte le, “Wvú jemyi fintunçeen fin nen ηjefo beene baa kenke bleed ke.” ¹⁷ Ε Jisos kieε fiεε fi bó jemyi ekume fí, mum bife ê bó le, “Ben jemyi ε è nu ekume bleed wvú ben baa kenke ke nje la? Ke ben yene wase mwεem e kenεε kee mwεem e? Fí nu le bvufee bvunen baa yene wase le? ¹⁸ Ben kenke ejise yaa yene mwεem e le? Ben kenke bitem yaa yuuke mwεem e? Ke ben kumyi mwεem e? ¹⁹ Seke me nto nguushεε bontuw bo bleed e botin ε bonyii die bontfuke botin, ben to baanci bimbêke bì to shæteε ε bí yiηsen ηkáa yimieε?” Ε bó tfuse le, “Yuufe ncow fiεε.” ²⁰ Ε wvú bvuu bife le, “Ekume bontuw bo bosooshiwiy bò bonyii be die bontfuke bonew, ben be baanci bimbêke bì be sheke bí ε yiηsen ηkáa yimieε?” Ε bó tfuse le, “Yisooshiwiy.” ²¹ Ε wvú mum bife ê bó le, “Ke ben kee wase mwεem e?”

Ε Jisos yene ejise kenfefe ntew wvú Besayda le

²² Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke lente buy Besayda, ε bonyii bomew to bô kenfefe kemew fô wvú le lεke le wvú ekum wvú le efe wvú. ²³ Ε Jisos jice wvú le yî kebo le, jo ε bô wvú buysen ntew wvudvu. Ε wvú cuy nceη yî ejise eye le, gee can yî ye le mum bife ê wvú le, “Wo yene fiεε le?” ²⁴ Ε kenfefe kedvu cake ejise we, taa gay le, “Me n'yene bonyii le jiwejiwe ε bó lene nu diewe bite le.” ²⁵ Ε Jisos bvuu gee can yî ejise ε wee wvudvu le, ε wvú taa nen tunη, ε ejise eye mum yuu, ε wvú no yene mwεem mvunciim e ntay. ²⁶ Ε Jisos mum gay ê wvú le, “È genè fô yew e, dioo gene fo wo ebvuu eley ntew e ke.”

Ε Bita cεε le Jisos nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ne fô no gene bontew bo keba kè Kaysalia Filibi le. Ε bó dioo gene, ε wvú bife ê bó le, “Bonyii duu le me nu yεε?” ²⁸ Ε bó tfuse le, “Bonyii bomew duu le wo nu Jon Nleseejoo, bomew le Elayja, ε bomew duu le wo nu wee ntum Nyo' mvu.” ²⁹ Ε wvú mum kase bife ê bó le, “Ben duu finen le me nu yεε?” Ε Bita tfuse le, “Wo nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε.” ³⁰ Ε Jisos mum ciise lo ê bó le fo bó ke emom esee fifin ê wee ekume wen ke.

Ε Jisos jeme ekume kfuu kpwe yî wvú nu ke ekpwe
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Ε wvú mum kew no yεεyi boom bew bo ηgoo le jemyi ekume ekole kew le, “Wee wvú dieε nu Waawee kenke keeke eyen bonçew nteen, έ bonyii bò saake woη bô bocee ncese bo baay baay noo bonyii bò dunçi bonçi bo Nyo' le ema lo wvú. Bó nu ke emum eyu wvú,

é ediuw ke ebuy eta é wvú ekase ebuy yí kpwe le.” ³² Wvú to jemyi mwεem mvun ê bó endan. E Bitá mum jo wvú ε bô wvú lewse ye, mum kew no saake wvú yí fiεε fidvu le. ³³ E Jisos banke ye, taa boom bew bo ηgoo le, wam Bitá gay le, “Ja ê me ejise Satan! Wo jewsee lo me njefo ke wo leeme ê keba ke Nyo' le ke. Wo leeme ε è nu ê ke wee wvu wum e.”

³⁴ E wvú mum tee kebombom ke bonyii le bô boom bew bo ηgoo le, gay ê bó le, “É wee gomte keenu wee wem, tu wvú keηke keetun ekole kew, etuu kentam kew ebii me le.

³⁵ Ben ekeè le wee wvú bawci nshii we fo wvú elase, nu ke elase ke lo. Geenεn, wee wvú lase nshii we nje me noo nje saaka wvú jee nu ε wvú ε bawce lo nshii wvudvu. ³⁶ É bó baanci naa woη wvun nen tfuu ε nya ê wee wvú ε die, ε ke ε lase nshii we, é sew wvudvu enu la? ³⁷ Fiεε fi è nulo é wee esum keyoy kew dvú nu la? ³⁸ Ben ekeè le é wee wuumene keebii me le noo diεw yem e ente jo eηgoke kè buwyi mwεem kin kè nu diεwe kpwoon wvú nu ε cine wase dweese le ε no gee ε è nu nsake le, é wvú no keè le wee wvú diee nu Waawee nu ke ewuumen ten mweten seke wvú ε kase ε to ente jo bvukuke bvú Ice bô bonceendaa bo Nyo' le bô yuule le.”

9

¹ E Jisos bvuu gay ê bó le, “É me ensee ê ben keceεy le, bonyii bomew leeme fen ε bó yaa nu ke eyuw wvunη kpwe se bó ε yen ε bvunfon bvú Nyo' le ε to bô mvunηgay mvumwew ke.”

*E nfieesen Jisos kumen
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² E ediuw ke fey esoocaa, ε Jisos jo Bitá bô Jem noo Jon ε bô bó ben yí kum wvumew e ε wvú defe εwe, no nu fó εbonebon. E bó ke ne yen ε nfieesen ye ε kumen ê bó ejise, ³ ε ndvú ye baa lawkene naa fele lo no è nulo é wee ecuke fokuse fen é yí ebaa. ⁴ E bó ke ne yen ε Elayja bô Muses ε buynen fô bó le, ε no jemyi bô bo Jisos. ⁵ E Bitá ne bvumten gay ê Jisos le, “Cee Ekole, fi jee no beene nu fen. Cine é bese eyoo cún she, é yimi enu yo, yimi yi Muses, ε yimi nu yi Elayja.” ⁶ Wvú to jeme nonen njefo kedvum to nu ε gbwo bó baay ε wvú fanε yaa bvuu kieε fiεε fi wvú ejeme ke. ⁷ Ke no wvú jeme nonen, ε kembew ne to ban bó, ε diεw jeme ê kembew kedvu le le, “Wvun nu Waa wem, ε wvú nu fitele fiem. Ben eyuukè ε è nu wvú le.” ⁸ E bó ne sese dioo taa fanε yaa bvuu yen bonyii ba le ke, yen ke wase ε è nu Jisos e maan.

⁹ E bó ke ne yí kum wvudvu le dioo booke, ε Jisos ciise ê bó le fo bó ke esee fiεε fi bó be yen e ê wee se wee wvú diee nu Waawee ε buy wase yí kpwe le ke. ¹⁰ E bó yuw ke nonen gee ê bó eshem, geenεn no ghayte ke εbonebon le laa mbuy wvu yí kpwe le wvun se nu la le. ¹¹ E bó ne bife ê Jisos le, “É nu nje la wvú bonyii bô duηci bonci duu le Elayja keηke keeke eyaw eto é Mboyse wvú Nyo' to kawεε se to?” ¹² E Jisos tfuse ê bó le, “É nu keceεy le Elayja nu ke eyaw eto ekene mwεem mvunciim é mvú etu no mvú to nu. Geenεn, è no nu nje la wvú bó nu ε san le wee wvú diee nu Waawee keηke keeke eyen bonηew nteen, é bonyii ema wvú? ¹³ Geenεn é me ensee ê ben le Elayja nu ε to wase, bonyii ε ge fiεε fi bó koηke bô wvú. E è nu ke no bó to sanεε ekumε wvú.”

*E Jisos bvuse keyoy kè yiile yí wan mvu le
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke bow to buy fô boom bew bo ηgoo le bomew to nu, yen ε kebombom ke bonyii le ke baay ε gem bó, ε bonyii bomew bô to duηci bonci bo Nyo' le beeke mbew bô bó. ¹⁵ Kan mwaan no kebombom kecii yenεε Jisos e, mum sese wvú baay, lewte gen gay wvú le. ¹⁶ E wvú bife ê bó le, “Ben beeke mbew ε è nu ekumε la?” ¹⁷ E wee tfuse ê wvú ê kebombom ente le, “Wee n'yεεyi, me mbe ntoo bô waa wem fô wo le njefo keyoy kemew nu yí ye le, ε è nu kè ké ge ε wee tu kencife. ¹⁸ Keyoy kedvu ké

cuute wvú tufe fokuse, ε diffuw no buyte ê wvú emvu ε wvú ηgeci bigew, nen'yi taame. Me ε ηgay le boom buw bo ηgoo le ebvuse keyoy kedvu, bó ε mom ηkuuη.” ¹⁹ Ε Jisos yuw nonen, gay ê bó le, “O oo! Εηγοκε kè baa lese fitele yî Nyo' le kin. Me nu ηke enu beene enηgen embuy nεε? Me nu ηke ηkkuu shém bô ben enηgen embuy nεε? Ben eto bô wan wvudvu fen enya ê me.” ²⁰ Ε bó mum jo wan wvudvu no too bô wvú fô Jisos e. No keyoy kedvu yεεε Jisos e, mum cufe wan wvudvu kaη mwaan ε wvú gbwe fokuse no biηlene fô, ε diffuw buyte emvu. ²¹ Ε Jisos bife ê cee wan wvudvu le, “Fieε fin to kew seke la?” Ε wvú tfuse le, “Fí to kew ε wvú bεε caan. ²² Keyoy kedvu nu ε tufe wase wvú bokan e bokan e ηguy e noo ê joo le gomte keeyu wvú. É wo nulo ege fieε, kee wo, é wo cam ke shen fô bese le, fi bese.” ²³ Ε Jisos bife ê wvú le, “Le laa è nulo é me ege fieε le le? Nyo' nulo ege fieε ficii fô wee wvú nu ε lese fitele yî ye le.” ²⁴ Kaη mwaan ε cee wan wvudvu mum fuη foweεwe le, “Me nu ε nlese fitele yî Nyo' le. Gee é me embvuu enlese enfey lo nonen.” ²⁵ Ε Jisos dioo yen ε kebombom ke bonyii le lewte too taashi fô wvú to nu, ε wvú wam keyoy kè yiile kedvu gay le, “Wo, keyoy kè yiile kin kè gee ε wan wvun yaa jemyi ke yaa yuuke ten mwεem ke, me ηgayte ê wo, buye yî wan wvun e, egen lo. Fo wo ke ebvuu eley yî ye le ke.” ²⁶ Ε keyoy kedvu fuη foweεwe, bvuu cufe wan wvudvu, tufe ê je yî befε le, mum buy yî ye le. Ε wvú no jiime fokuse ke diεwε kenkpwe ke wee le. Ε wee nteen yen nonen, mum no duu le, “Wvú nu ε kpwe wase.” ²⁷ Ε Jisos jicε wvú le yî kebo le cake ε wvú leem we.

²⁸ Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke dioo gen ley yew, ε bó bife ê wvú ejim ejim le, “È nu nje la wvú bese be mom ηkuuη keebvuse nceendaa dεwle wvudvu?” ²⁹ Ε wvú tfuse ê bó le, “Fieε fi nulo ebvuse kfuu wvun nceendaa nu ke bunle yî temyi maan. Ke è nulo é fieε fimew jεεy ebvuse ke.”

*Ε Jisos bvuu jeme ekume kfuu kpwe yî wvú nu ke ekpwe
(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)*

³⁰ Ε bó ke nε fô fey je yî Galilee le, ε Jisos yaa gomte le wee ekieε ke, ³¹ njefo wvú to lene yεεyi boom bew bo ηgoo le. Wvú to yεεyi bó le bonyii nu ke enya wee wvú diee nu Waawee can bonyii le é bó eyu wvú. É bó dioo ε yu wvú nonen, é ke edioo enu εdiuw εta, é wvú ebuy yî kpwe le. ³² No wvú gay nonen, ε bó fanε yaa kieε fieε fi wvú jemyi ke, geenen, no fane keebife.

*Wee wvu baay nu yεε?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Ε bó ke gen buy Kafana'um, ke dioo ley nu yew ε Jisos bife ê bó le, “Ben be beeke mbew ê je ε è nu ekume la?” ³⁴ Ε bó mey diuw tfu, njefo bó to lene ê je beeke mbew εbonebon le laa wee wvu baay se nu yεε le. ³⁵ Ε Jisos shii fokuse, tee bó bo yuufe ncow bofεε gay ê bó le, “É wee gomte keenu wee wvu fwe, tu wvú kenke keejo ekole kew le wen nu kencilejimε noo wee wvú lemte fô bonyii bocii le.” ³⁶ No wvú gay nonen, mum jo wan caan leke ê bó enteleη, mum kase jo koyce gay ê bó le, ³⁷ “É wee fiisene wan diεwε wvun e ê diee diem e, tu wvú fiisene ε è nu me. Wee é fiisen me, tu ke wvú fiisene ε è nu ke me ke, tu wvú fiisene ten ε è nu wee wvú tum me.”

*É wee baa kicine wo, tu wvú tomte wo
(Luk 9:49-50)*

³⁸ Ε Jon gay ê wvú le, “Wee n'yεεyi, bese se nu ε yen ê wee mvu le ε wvú teje diee diuw se bvuuuse bonceendaa bo dεwle le yî bonyii le, bese ε kan, njefo wvú baa nu wee wesebeene ηgoo ke.” ³⁹ Geenen ε Jisos tfuse ê bó le, “Fo ben ecilè kfuu wvuwe wee ke. Ben ekeè le é wee gee kenghaw ke fieε le teje diee diem, tu ke è nulo é wvú ebvuu ejeme fieε fi befε ekume me ke. ⁴⁰ É wee baa kicine beene, tu wvú tomte beene. ⁴¹ É me ensee ê ben kecεεy le, é wee nya ke naa fiko fi joo le ê ben njefo bó teje ben le bonyii bo Klistu le, tu ke è nu naa lo é wvú ke efufe mmawce we ke.”

Mwεem mvù nelo egee ε bonyii gee bibefe
(*Mat 18:6-9; Luk 17:1-2*)

⁴² Ε Jisos bvuu gay λε, “Έ è nu λε wee egee έ wan mwaan ηgoo boom bo caan ban bò nu ε lese fitele yί yem e egee kebefε, έ fί ejee fò wvuwe wee λε λε bó esheηke kebbeε ke diene λε ke baay έ kendonη kew e, edomse wvú έ joo yi baay e. ⁴³⁻⁴⁴ Fί ε bvuu è no nu λε, έ kebo kuw gee ε wo gee kebefε, έ wo sum kebo kedvu. Fί jee λε wo eley nshii wvù mey lo λε bò keηkfuyte ke kebo λε, efey keekeηke can yicii egen ηguy wvu baay e wvù fiee sekecii se ηjimε. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Έ εκale kuw gee ε wo gee kebefε, έ wo sum εκale kedvu. Fί jee λε wo eley nshii wvù mey lo λε nu nteηε, efey keekeηke bikaa bicii έ bó elanη wo ηguy wvu baay e wvù fiee sekecii se ηjimε. ⁴⁷ Έ jise diuw gee ε wo gee kebefε, έ wo min jise didvu. Fί jee λε wo eley bvunfon bvυ Nyo' λε bò jise dimwaanη, efey keekeηke ejise ecii, έ bó elanη wo ηguy wvu baay e. ⁴⁸ Bvudvuu bvun nu bvù yín yì diee bonyii fó yaa ké kpweken κε, ε ηguy yaa ké jimε fó κε. ⁴⁹ Ben ekeè λε bó nu ke eseyse wee tfuu bò ηguy lenηen no bó ké seyse fieε bò ηkauw. ⁵⁰ ηkauw nu fieε fί jee, geenεn έ yί nelo ε cife, έ wo ebvuu egee nεε dvú έ yί se ebvuu ekase eyeke? Ben enù diewe ηkauw yì yeke λε, έ wee noo wee enù yί nyεkeye e.”

10

Ekumε keekunη kpwoon
(*Mat 19:1-12; Luk 16:18*)

¹ Ε Jisos ke nε jό, γεν keba ke wonη e kè Judea λε, lente Joo Joodan γεν wvuke. Ε bibombom bi bonyii λε bvuu no taashi too fò wvú λε, ε wvú no γεεyi bó κε no wvú to ké no γεεyi. ² Ε Bofalasii ke nε to keemom wvú, mum bife έ wvú λε, “Nci nu ε bee λε è nulo έ wee ekunη kpwece?” ³ Ε Jisos kase bife ten έ bó λε, “Muses to nya nci λε ben egee nεε?” ⁴ Ε bó tfuse λε, “Muses to nu ε cine λε è nulo έ wee ekunη kpwece. Έ wvú dioo kuunηke, sanη ηwa' wvù dunηi λε wen nu ε kunη wase wvú nya έ wvú.” ⁵ Ε Jisos tfuse έ bó λε, “È to nu nje bikuu binen bì temyeen wvù Muses to sanηε nci wvun. ⁶ Geenεn, è to nu fonηew seke Nyo' to bomte mwεem, ε wvú bom ε è nu diemsen bò kpwoon. No wvú bom nonen gay λε, ⁷ ‘È nu nje fifin wvù diemsen nu ke ecine ice bò bwee λε etaashe bò kpwece, ⁸ έ bó bofee emum etu wase wee mwaanη.’ Nonen, κε bó bee bonyii bofee κε, bó nu wase wee mwaanη. ⁹ Fί ε mum ε no nu λε, fieε fί Nyo' nu ε taashe wase, fò wee emom egawsen κε.” ¹⁰ Ε Jisos bò boom bew bo ηgoo λε ke dioo nu yew, ε bó bvuu bife έ wvú ekumε fieε fidvu. ¹¹ Ε wvú tfuse έ bó λε, “Naa γεε wvù kunη kpwece ε jo wvumvu, nu ε wvú ε ge kebefε κε diewe keejanη kpwoon mvu. ¹² Έ kpwoon buy dweese λε, ε γεν έ diemsen mvu λε, tu wvú nu ε ge kebefε fò dweese λε keejim bò diemsen mvu.”

Ε Jisos lanη kembonen yί boom bo caan caan e
(*Mat 19:13-15; Luk 18:15-17*)

¹³ Ε bonyii ke nε no too bò boom fò Jisos e λε wvú ekum bó λε, ε boom bew bo ηgoo λε no saake lo bó. ¹⁴ Ε Jisos dioo yen nonen, ε shém ton'ye wvú, ε wvú gay έ bó λε, “Ben ecine έ boom bodvu etoo fò me λε, fo ben ejewsè bó κε, ηjefo bvunfon bvυ Nyo' λε nu ε è nu fò bonyii diewe boban e. ¹⁵ Έ me ensee έ ben keceey λε έ wee baa efiisen bvunfon bvυ Nyo' λε κε diewe wan caan e, wvú saa ke eley bvunfon bvudvu λε κε.” ¹⁶ No wvú gay nonen, mum no joo bó koyci, γεελε can yί bó λε, laanηke kembonen yί bó λε.

Jisos bò cee kpaw
(*Mat 19:16-30; Luk 18:18-30*)

¹⁷ Ε Jisos ke nε λε wen egene, ε wee mvu lewte to tum envuw έ wvú ejise bife έ wvú λε, “Wee n'γεεyi, wo wvù wee wvù jee, fieε fί me ηkeηke keeηge nse ηkeηke nshii wvù mey

9:43-44 Mat 5:30 * 9:43-44 Boηwa' bo boyvuum bomew nu ε bise fen ε bvuu ε bise ten ejim jo 46 λε, “Bvudvuu bvun nu bvù yín yì yaa kpwekene κε diee bonyii fó, ε ηguy yaa ké jimε fó κε.”
9:47 Mat 5:29 9:48 Yεsa 66:24 9:49 Lεw 2:13 9:50 Luk 2:14; 1Teσ 5:13; Lum 12:18 10:1 Luk 9:51 10:3 Mat 5:31 10:6 Keη 1:27 10:7 Keη 2:24 10:11 Mat 5:32; Luk 16:18; 1Kol 7:10-11 10:15 Mat 18:3

lo nu la?” ¹⁸ E Jisos tfuse ê wvú le, “Wo teŋe me le wee wvù jee nje la? Ke wee nu dvú wvù jee ke. È nu ke Nyo' maan wvù jee. ¹⁹ Ke wo kee bonci bô le, ‘Fo wo eyu wee, fo wo ejan kpwæ wee, fo wo econ bvucōŋ, fo wo eben jim nsaw mbiay, fo wo efiw kenfiw, noo le è wvumtè ico bô bwo?” ²⁰ E wee wvudvu tfuse ê Jisos le, “Wee n'yæyi, bonci ban bocii nu e me nto ŋkew wase no ŋgeele naa e me mbæe cuwee.” ²¹ E Jisos taa wvù nen tunŋ, koŋ wvú, mum gay ê wvú le, “Tu fiæ nu e shee fimwaan fi wo bæe ege. Gene egese mwæem mvù wo keŋke, egaw bigew bidvu ê bonyii bo kefufe le, é wo ke emum ekeŋke ntfu e è nu woŋ wvu we le. È wo dioo e ge nonen, emum eto ebii me le.” ²² No Jisos jeme nonen, e wee wvudvu yuw e bvushiw tfuse lo wvú, e wvú banke ye no gene nu lo shen shen, njefo wvú to keŋke kpwaw baay.

²³ E Jisos ne banke ye taa boom bew bo ŋgoo le nen, gay ê bó le, “Fí nu ke etemyi baay fô bonyii bo kpwaw e keeke eley bvunfon bvú Nyo' le.” ²⁴ E njeme wvudvu ffumse boom bew bo ŋgoo le. E Jisos bvuu gay ê bó le, “Boom bem, fí temyi baay fô wee le * keeley bvunfon bvú Nyo' le! ²⁵ Fí nu cekey fô nyambala le keeley ê jise di tase le fele fô wee kpwaw e keeley bvunfon bvú Nyo' le.” ²⁶ E bó yuw nonen e fí ghaw bó baay, e bó no ghayte le, “È è fen nu nonen, é ke eyuu eboy yæ?” ²⁷ E Jisos kase taa bó nen, gay le, “Fifin nulo eghaw wee wvu wum, geenen yaa nulo eghaw Nyo' ke, njefo Nyo' nulo ege fiæ ficii.” ²⁸ E Bitá mum ne gay ê Jisos le, “Taa eyen, bese nu e cine wase fiæ ficii le e no bii wo le.” ²⁹ E Jisos tfuse ê wvú le, “È me ensee ê wo kecey le, ke wee nu dvú wvù nu e cine yew e, kenæ boom bo bwee le, kenæ jéme ye le, kenæ bwee le, kenæ ice le, kenæ boom e, kenæ ŋæ le, e wvú cin'yi nje yem noo saaka wvù jee wvù wvu Nyo', ³⁰ wvù nu ke enu se wvú e keŋke yéw noo boom bo bwee le, noo jéme, noo bobwee, noo boom, noo ŋæ yí nshii wvu keseen e bokan gbwee ke. E bonyii nu ke ebone ten bikaa ê wvú ejim, é ke dioo enu kefew ke nshii wvù too le, é wvú ekeŋke nshii wvù mey lo. ³¹ Geen en, bonyii nteen bô nu fwe keseen nu ke enu ejim, é nteen bô nu ejim keseen enu fwe.”

E Jisos bvuu jeme yí bokan e botete ekumæ kpwe ye
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² E Jisos bô boom bew bo ŋgoo le ke ne jo je, no bene Jelusalem e wvú saa fwe. E boom bew bo ŋgoo le keŋke lo ŋghaw. E bonyii bô to bii ten no keŋke nfan. E Jisos bvuu jo boom bew bo ŋgoo le bo yuufe ncow bofæe e bô bó læwse ye e wvú no seŋe ê bó fiæ fi nu ke ekooy bô wvú. ³³ E wvú gay ê bó le, “Ben eyeke eyuw, beene bene wase gene Jelusalem, e bó nu egen enya wee wvù diee nu Waawee can bocee ncese bo baay baay noo bonyii bô duŋci bonci bo Nyo' le, é bó esaw wvú esumten le bó eyu wvú, emum enya wvú can bitum e, ³⁴ é bó esewse wvú, cuyte nceŋ yí ye le, suuŋke wvú, emum eyu wvú, é ke dioo enu ediuw eta, é wvú ebuy yí kpwe le.”

E Jem bô Jon læke bintaw bi baay baay ê Jisos
(Mat 20:20-28)

³⁵ E Jem bô Jon bô to nu boom bo Sebædee le ne bence to fwe dvu Jisos gay ê wvú le, “Wee n'yæyi, fiæ nu dvú fi bese gomte le wo ege fô bese le.” ³⁶ E wvú bife ê bó le, “Ben gomte le me enge la fô ben e?” ³⁷ E bó tfuse le, “Bese gomte le seke wo nu yí bvukuke bwuw e, é bese eshii yí bintaw bi baay baay e, wee mvu ê ebo kuw ke ecey e, wvumvu ê ebo ke eŋkoŋko le.” ³⁸ E Jisos tfuse ê bó le, “Ke ben kee fiæ fi ben biite ke. È nulo é ben ke ewu fiko fi ŋgew e fi me nu ŋke eŋ'wu, kenæ eley kfuu ŋgew wvu baay wvù me nu ŋke enley wvú le?” ³⁹ E bó tfuse ê wvú le, “Bese nulo ke ege.” E Jisos gay ê bó le, “Ben nulo ewu fiko fi ŋgew e fi me nu ŋke eŋ'wu, eley ten kfuu ŋgew wvu baay wvù me nu ŋke enley e, ⁴⁰ geen en e keeshii ê ebo kem ke ecey e kenæ ke eŋkoŋko le yaa nu bvudvu bwem keenya ê wee ke. Mondvuum modvu nu fô bonyii bô bó nu e seyse wase fô bó le.”

10:19 Ksm 20:12-16; Dito 24:14   10:21 Mat 19:21   10:22 Mben 62:10   * 10:24 Borŋwa' bo boyvuum bomew
keŋke fen le, “fô wee wvù nu e geæ bvufee yí kpwaw e ...”   10:27 Mat 19:26   10:29 Mat 10:37
10:31 Mat 19:30   10:32 8:31   10:34 15:15-20   10:38 Mat 26:39; Mak 14:36; Luk 12:50; 22:42; Jon 18:11
10:39 Lem 12:2

⁴¹ Ɛ kebese ke boom bo ɲgoo le bo Jisos e bo yuufe dioo yuw ɛkume fiɛ fidvu mum no ton'yi shém bô Jem noo Jon. ⁴² Ɛ Jisos tee bó bocii ɛ bó to, ɛ wvú gay ê bó le, “Ƙe ben kee le bonyii bô è nu bô saake bitum ké no shiile lo yî bonyii bobole, ɛ bonyii bo baay baay bobole dunçi mvunɲgay mvubole ê we jo bó? ⁴³ Ƙe fifie ƙɛɲke keenu ê ben enteleɲ ƙe. Wee wvù gomte keenu wee wvu baay ê ben enteleɲ ƙɛɲke keenu wvù lemte lo ben e. ⁴⁴ Wee é no gomte keenu wee wvu fwe ê ben enteleɲ, tu wvù ƙɛɲke keenu nfwa wee tfuu. ⁴⁵ Ben ekeè le ƙe wee wvù diee nu Waawee to to le bonyii elemte lo wvù le ƙe. Wvù to to keelem lo fô bonyii le, enya nshii we keesum wee nteen can kpwe le.”

Ɛ Jisos yene ejise Batimayus

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Ɛ bó ke len to buy ntɛw wvù Jeliku le. Ɛ Jisos ke dioo nɛn'yi jó bô boom bew bo ɲgoo le noo kebombom ke bonyii le, ɛ kenfefe kemew ɛ shii diuw je le leke mwɛɛm ɛ diee nu le Batimayus, wvù waa Timayus. ⁴⁷ Ɛ wvù dioo yuw le è nu Jisos wvu Nasalet, ɛ wvù mum ƙew no wante foweɛwe le, “Jisos, Waa Nfon Dawe, came shen fô me le.” ⁴⁸ Ɛ bonyii nteen nɛ ƙew no wamene wvù gayte le wvù ebaɲ lo. Geenɛn ɛ wvù bvuu mese wam lo foweɛwe le, “Waa Nfon Dawe, came shen fô me le.” ⁴⁹ Ɛ Jisos leem, gay le bó etee wvù. Ɛ bó mum tee kenfefe kedvu gay le, “Ɛkole kuw ɛ joɲ wase, ja we, wvù teɲe wo.” ⁵⁰ Ɛ kenfefe kedvu mum mwase ndvu ye fokuse, may we gen fô Jisos e. ⁵¹ Ɛ Jisos bife ê wvù le, “Wo gomte le me enɲe la fô wo le?” Ɛ kenfefe kedvu tfuse le, “Wee N'yɛɛyi, me ɲgomte keen'yene mwɛɛm e.” ⁵² Ɛ Jisos mum gay ê wvù le, “È gene fiuw. Fitele fi wo lese yî yem e nu ɛ ge wase wo ɛ bonɛn.” Ƙaɲ mwaanɲ nonɛn ɛ ejise eye mum yuu ɛ wvù no yene mwɛɛm e, mum no bii Jisos e jó wvù to gene.

11

Ɛ bó fiɛn Jisos Jelusalem diɛwe Nfon e

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Ɛ Jisos bô boom bew bo ɲgoo le len ke dioo feɲene Jelusalem, nu wase mbew ntɛw wvù Betfaj bô wvù Betani le bô nu mbew Kum Bite bi Olif e, ɛ wvù baa boom bew bo ɲgoo le bofɛɛ tum, ² gay ê bó le, “Ben egen ntɛw wvu fwe we le. Ben nu ke eleyte jó nɛn ƙaɲ mwaanɲ, eyɛn waa kembɛɛbey e ɛ bó ɛ suu, ɛ wee ke baa ben wase yî dvú le ƙe, é ben efay eto dvú. ³ É wee bife ê ben laa ben fayte nje la le, é ben tfuse le Cee Ɛkole ƙɛɲke shiie wvudvu, ɛ wvù nu ekase etfuse jim ƙe keseen keseen.” ⁴ Ɛ bó mum nɛ gen yen waa kembɛɛbey wvudvu le ɛ bó ɛ suu diuw fwese yew mi le diuw je le. Ɛ bó mum fay. ⁵ Ɛ bó dioo fayte ɛ bonyii bomew bô to leeme fó bife ê bó le, “Ben gee ɛ è nu la? Ben fayte waa kembɛɛbey we nje la?” ⁶ Ɛ bó mum see ê bó fiɛ fi Jisos be gay. Ɛ bó mum cine ɛ bó no gene dvú. ⁷ Ɛ bó to dvú fô Jisos e, yey ndvú yibo yî nyam yidvu le, ɛ Jisos mum ben. ⁸ Ɛ bonyii nteen no yeyte ndvú ê je, ɛ bomew faasshi tíɛw bite ɲkpwaante, yeyte ten ê je. ⁹ Ɛ bonyii bô to gene fwe dvu Jisos noo bô to bii ejim no wvuuyi le, “Eeeee, mbense enù fô Nyo' le lɛɛɛ! Nyo' nu ɛ laɲ kembonɛn yî wee wvù too ê diee di Tata le lɛɛɛ! ¹⁰ Nyo' nu ɛ laɲ kembonɛn yî bvunfon bvuu icee wesebeene wvù Dawe le bvù too le! Eeeee, mbense enù fô Nyo' wvu fowe le lɛɛɛ!” ¹¹ Ɛ Jisos gen fese Jelusalem, ley fô yew ncese le, taa no mwɛɛm mvunciim nu. Ɛ wvù dioo mese ɛ kefɛw ɛ gen wase ɛ bô boom bew bo ɲgoo le bo yuufe ncow bofɛɛ nɛ gen Betani.

Ɛ Jisos jɲɲ kete kemew

(Mat 21:18-19)

¹² Ɛ ekfuɲ buy yuu ɛ Jisos bô boom bew bo ɲgoo le nɛ Betani bvuu no gene Jelusalem, ɛ jɲɲ no yuu wvù. ¹³ Ɛ wvù laɲ jise yen kete kemew e ncejole ɛ kí tɛɛke ɛ bó ké no diee. * Ɛ wvù mum no gene fó keeyɛn laa è nulo é wen ekoy fiɛ yî dvú le edie le. Ɛ wvù dioo gen

10:43 9:35; Mat 23:11; Luk 9:48   10:45 Mat 20:28   10:47 Mat 20:30-31   10:52 Mat 9:22   11:8 2Bfn 9:13

11:9 Mben 118:26   11:10 Mben 148:1; Mat 20:30-31   11:13 Luk 13:6   * 11:13 Kete kin nu kè bó teɲe ê díɛw bala le le «fig».

buy fò faɲe yaa yen fiɛɛ le yî dvú le ke, yen ke e è nu bibɛ le maan, njefo è to baa nu kefew kè kí ké no yumte ke. ¹⁴ E wvú mum gay ê kete kedvu le, “Fo wee bæe ke ebvuu eyuu edie fiɛɛ yî yo le ke.” No wvú gay nonen e boom bew bo ηgoo le yuw.

E Jisos kuɲ bonyii bo way e fô yew ncese Nyo' le

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ E bó ke gen fese Jelusalem, e Jisos gen fô yew ncese le kew no kuɲke bonyii bò to kamene way fò. E wvú no kuɲke nonen baashi bidan bi bonyii bò to kumene bigew e, noo bintaw bi bonyii bò to geese bibembɛ le. ¹⁶ E wvú faɲe yaa bvuu bee ten le wee etuu fiɛɛ elen edanɲen dvú fô yew ncese le ke. ¹⁷ E wvú no yɛɛyi bó gayte le, “Kɛ bó nu e saɲ le Nyo' gayte le,

‘Yew wen nu e bó nu ke eterɛ le yew bunle fô bitum e bicii?’

Geenen ben e banke e tu tfum bocoɲ.” ¹⁸ E bocee ncese bo baay baay bô bonyii bò to duɲci bonci ke yuw mum no gomte je yî bó eyu wvú jó. Bó to keɲke nfan ekumɛ wvú njefo kebombom ke bonyii le to yuuke wase n'yɛɛyi we e diuw yumte lo bó. ¹⁹ E è ke dioo nu fokieguu, e Jisos bô boom bew bo ηgoo le buy ê kelaante kedvu le.

N'yɛɛyi wvù nen'yi yî kete kè Jisos to jɲɛɛ le

(Mat 21:20-22)

²⁰ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke buy no fele fontanɲentan, yen kete kie le e kí e yowlɛn wase kecii e shii e buy yî geɲ e. ²¹ E Bita kume fiɛɛ fi se kooyɛɛ, jeme ê Jisos le, “Wee N'yɛɛyi, yen no kete kie kè wo se jɲɛɛ e yowlɛn wase.” ²² E Jisos jeme ê bó bocii le, “Ben elese fitele yî Nyo' le. ²³ Ê me ensee ê ben keceɛy le, é wee gay ê kum wvun le, ‘Mvuwe ye fɛn egen egbwe ê joo yi baay e’, e wvú gayte nonen yaa maɲene ke ê fitele le, e wvú e bee le fiɛɛ fi wvú gay nu ekooy, é wvú emvuwe. ²⁴ Nonen é me ensee ê ben le, fiɛɛ ficii fi ben lɛke ê bunle le, e ben e bee le ben nu e keɲke wase, nu e ben nu ekeɲke. ²⁵ Ben dioo leem ten keebunle, é è nu le wee keɲke wee mvu fô fitele le, é wvú læshɛ nya ê wvú. Ben egeè nonen wvu le Icee wene wvù nu fowe elɛɛshi ten binen bibefɛ. [²⁶ Ê ben baa elɛɛshi bibefɛ bi bonyii bomew e, Icee wene wvù nu fowe saa elɛɛshi ten binen ke.]” †

E bó bife fô mvuɲgay mvu Jisos e ne

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le bvuu gen ley Jelusalem. E wvú ke dioo ghanci fô yew ncese le, e bocee ncese bo baay baay bô bonyii bò duɲci bonci bo Nyo' le noo bonyii bò saake woɲ ne to yen wvú le, ²⁸ bife ê wvú le, “Wo jo fɛɛ mvuɲgay e se no gee mwɛɛm mvun? Ê nya yɛɛ mvuɲgay mvudvu ê wo le wo egeè mwɛɛm mvun?” ²⁹ E Jisos gay ê bó le, “Me nu embife fiɛɛ ê ben fimwaan, é ben dioo e tfuse, é me emum ensee ê ben wee wvù nya mvuɲgay le me engeè mwɛɛm mvun. ³⁰ Ê to nya yɛɛ mvuɲgay e Jon se no leese bonyii ê joo? Ê to nya Nyo' nuu wee wvu wum e? Ben ke tfuse é me en'yuw!” ³¹ E bó ne no keɲene ebonɛbon le, “É beene tfuse le è to nya Nyo', é wvú ebife ê beene le laa e è ge la fo beene ebee Jon e le? ³² Beene e tfuse le è to nya wee wvu wum, é fí ecem jó?” Bó to fane bonyii njefo bonyii bocii to nu e bee le Jon to nu naa wee ntum Nyo'. ³³ Nonen, e bó mum tfuse ê Jisos le, “Kɛ bese kee ke.” E Jisos mum gay ê bó le, “Tu ke me nu ensee ten ê ben wee wvù nya mvuɲgay ê me le me engeɛ mwɛɛm mvun ke.”

12

ηgan ekumɛ bonyii bò wee to tɛɛɛ wɛɛ ê bó

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ E Jisos mum ne no jemyi ê bó ê bonɲan e le, “Wee mvu to nu e lem wɛɛ mvuntam mvù bó keenci mbvuum dvú, gem bô ketaɲ keɛkeɛ, cim fò bó nu ke ekoyte mvuntam mvudvu

11:17 Yeɛa 56:7; Yeɛi 7:11 11:18 12:12; 14:1-2 11:23 Mat 17:20; Luk 17:6 11:24 Mat 7:7; Luk 11:9

11:25 Mat 7:1; Luk 6:37 † 11:26 Kɛ bonwa' bo boyvuum bomew bò bó to yawɛɛ saɲ diɛw Nyo'

jó keɲke kencim kin ke. 11:32 Mat 14:5 12:1 Yeɛa 5:1-2

somte ε mbvuum buyte, tum ketaale ke wee ncey e wene dvudvu, mum tese weε wvudvu ê bonyii, mum ne gen ketum kemew e. ² Ε kefew kè bó ké no koyte ke to kocen, ε wvú tum waa we lemme mvu fô bonyii bò wvú to tesseε weε ê bó le le bó enya mvuwene mvuntam é wvú eto dvú. ³ Ε wvú gen ε bó kaa koo lo suη, kuη ε wvú tu jim cancan. ⁴ Ε wee weε weε bvuu tum wvumvu waa lemme, ε wvú gen ε bó bvuu suη kay ekole, shoose wvú. ⁵ Ε wvú bvuu tum wvumvu, ε bó yu wvuwe. Ε wvú bvuu tum bomew mwaan mwaan ε bó duule lo, ε bó suη bomew, yuwye bomew. ⁶ Ε wvú ke tum, ε è to ke wase wee mwaan sheε, ε wee wvun nu waa we, ε è nu fitele fiew. Ε wvú mese tum wvú fô bó le kpwaake le bó nu egen ewvum waa wen wvun. ⁷ Ε wvú gen, ε bonyii bodvu jeme εbonεbon le, ‘Wvun nu ndiela wee weε wvun, ben eto é beene eyu wvú é bvushεw bvudvu enu wase bvuseεbeene.’ ⁸ Ε bó mum koo wvú, yu, bvuse lan ekfun jo ketaan.” ⁹ No Jisos jeme nen, mum bife le, “Fieε fi è nulo é wee weε wvun ege nu la? Wvú nu ke eto elese lo bonyii bodvu, etese weε wvudvu ε è nu wase ê bonyii bomew. ¹⁰ Ben ke baa tan wase bvudvuu bvun ê ηwa' Nyo' le le? Bó nu ε san le,

‘Te didvu die di bonyii bo kembom e to tuneε,
to nu ε ne kase tu te di buu di yew e.

¹¹ Fifi nu ε è ge ke Tata,
bonyii ε no taale kenke ηghaw.’ ”

¹² Ε bonyii ba yuw ηgan wvun, mum kieε le Jisos ma ε è nu ê bó. Ε bó mum no gomte keekoo wvú, se fan ε è nu kebombom ke bonyii le kè to nu fó. Ε bó mum cine wvú le ne no gene.

Ε bó tele Jisos ekume shile wvú lanεen
(*Mat 22:15-22; Luk 20:20-26*)

¹³ Ε bikuu bi won e ke ne tum Bofalassii noo bonyii bomew bo ηgoo Nfon 'Elod e le bó egen etele Jisos ekoo wvú yî njeme we le. ¹⁴ Ε bó to, gay ê Jisos le, “Wee n'yεεyi, bese kee le wo ké no jemiyi ke ε è nu keceεy, njefo ke wo fane jise di wee le ke, kenεε mweten nu naa la. Wo yεεyi keceεy ε è nu je yî yi Nyo'. Ke see ê bese laa nci nu ε bee le bó elaanke shile ê Kaysa, nuu wvú baa bee le? * ¹⁵ Beene elaanke, nuu fo bó elaanke le?” Ε Jisos kieε fieε fi bó to weεntene dvú, tfuse le, “Ben teeyi me nje la? Ben ke eto bô danali é me en'yen.” ¹⁶ Ε bó to dvú, ε wvú fi, bife le, “Ekole kin kè nu yî dvú le nu ke yεε le, ε dieε din nu di yεε le?” Ε bó tfuse le, “È nu ke Kaysa le, ε dieε nu ke ten diew.” ¹⁷ Ε Jisos mum gay ê bó le, “Ben enyaà fieε fi è nu fi Kaysa le ê wvú, nyaà fi Nyo' le ê Nyo'.” Ε bó yuw nonen, ε diuw yum lo bó ekume wvú.

Ε bó tele Jisos ekume kentaashe ke kpwoon bô diemsen e seke bó ε buy yî kpwe le
(*Mat 22:23-33; Luk 20:27-40*)

¹⁸ Ε Bosadusii bomew ke ne to keebife fieε ê Jisos. Bosadusii to nu bonyii bò to duu le ke bonyii nu ke ebuy yî kpwe le ke. ¹⁹ No bó to nonen, gay le, “Wee n'yεεyi, Muses to nu ε san ê beene ê bonci le le,

‘É waa bwee wee kpwe ε gεε kpwoon se wan,
tu wee wvudvu kenke keεεε kpweε ηkfu
é bô wvú eboo boom ê dieε di ηkfu waa bwee wvudvu le.’

²⁰ Nonen, wee mvu to kenke boom bolemse bosooshwi, ε wvu ηgaywee ke jo kpwoon, ke kpwe se bô wvú ε boo wan. ²¹ Ε ejime kew gεε kpwoon wvudvu, ke kpwe ten se wan. Ε fi ke kooy ke ten lenlen bô ejime ke wvuwe le. ²² Ε bó ghan gεε wvú bocii, ε wee fanε yaa nu dvú ente jo bonyii bo bosooshwi bodvu wvú eboo wan bô kpwoon wvudvu ke. Ejim jodvu ε kpwoon wvudvu kpwe ten. ²³ No bonyii bo bosooshwi bodvu to nu ε jo kpwoon wvudvu bocii, è nu ke enu seke bonyii buyte yî kpwe le, é wvú enu kpweε yεε?” ²⁴ Ε Jisos gay ê bó le, “Ben jemiyi nen jayte lo njefo ke ben kee fieε fi bó san ê ηwa' Nyo' le ke, yaa kee ten mvunεay mvu Nyo' le ke. ²⁵ Fieε fi nu, nu le è nu ke enu seke bonyii ε buy wase yî

12:6 1:11 12:10 Mben 118:22-23 12:12 11:18 * 12:14 Kaysa nu Nfon wvu baay wvu Lum. 12:17 Lum 13:7 12:18 Luk 20:27 12:19 Dito 25:5-6; Kej 38:8

kpwe le, ke bolemse bô bokene beε ke ebvuu etaashi bvujen ke, ε bonyii yaa beε ke ebvuu enyaa boom ε bó taashi bvujen ke. Bó nu ke enu wase ke diewe bonceendaa bo Nyo' le fowe. ²⁶ Fiε fi ekume le bonyii nu ke ebuyte yî kpwe le, ben ke baa tan wase bvudvuu ê Ŋwa' Muses e ekume kete kè to beenci ε Nyo' jemyi ê Muses gayte le, 'È nu me Nyo' Aba'am bô Nyo' Aysik noo Nyo' Yakow e?'

²⁷ Fì nu le ke Nyo' nu Nyo' boŋkfu ke, è nu Nyo' bonyii bò nu dvú. Ben nu ε jay baay."

Nci wvù fele bonci bocii

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ E wee mvu wvù to duŋci bonci bo Nyo' le ke to, dioo yuw no Jisos bô bonyii ba beeke mbew, bvuu yen no wvù nu ε tfuse fiε fi bó bife ê wvù ê je yì jee le, ε wvù mum bife ten ê Jisos le, "Nci wvù fele bonci bocii nu wvù la?" ²⁹ E Jisos tfuse ê wvù le, "Nci wvù fele bonci bocii nu wvun wvù duu le,

'O bonyii bo Isael ben eyuw,

Tata Nyo', wvù Nyo' wesebeene,

Tata Nyo' wvudvu nu ke mwaan.

³⁰ È kooŋkè Tata wvù Nyo' wo bô fitele fiuw ficii,

enya ekole kuw ê wvù kecii,

egεε bvufee bwuw yî ye le bvucii,

elementè fô wvù le bô mvuŋgay mvuw mvunciim.'

³¹ E nci wvù bii wvun e nu le,

'È kooŋkè waa bwoo no wo kooŋke ekole kuw.'

Ke wvumvu nci bvuu nu dvù wvù fele boban ke." ³² E wee wvù to duŋci bonci bo Nyo' le we gay ê Jisos le, "Wee N'yεεyi, wo nu ε tfuse naa leŋ. Wo jemyi ε è nu keεεy le Nyo' nu ke mwaan ε wvumvu yaa bvuu nu dvù efey wvù ke. ³³ E keekoŋke wvù bô fitele ficii, gεεle bvufee yî ye le bvucii, lemte fô wvù le bô mvuŋgay mvunciim bô keekoŋke waa bwoo no wo kooŋke ekole kuw, nu ε fí fele naa lo keεεε boncese bô nyám yi tonεen noo boncese bomew." ³⁴ E Jisos dioo yen no wvù tfuse diewe wee bvufee le, ε wvù mum gay ê wvù le, "Ke wo nu ncejole keeley bvunfon bvù Nyo' le ke." Ejim jodvu, ε wee faŋε yaa ke ebvuu emom eto keebife fiε ê wvù ke.

Mboyse wvù Nyo' to kawεε nu waa yeε

(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ E Jisos ke no yeεyi bonyii fô yew ncese le, ke ne bife ê bó le, "Bonyii bò duŋci bonci ghan neε le ε se no duu le Mboyse wvù Nyo' to kawεε nu waa Nfon Dawe? ³⁶ E Keyoy ke Yuule to ge wase ε Nfon Dawe wvun jeme ekume Mboyse wvudvu gayte le,

'Tata Nyo' to nu ε gay ê Tata wem le

wvù eshii ê εbo kew ke εεεy e,

egen ebuy seke wen ke ejike bonyii bew bo bvuban e

é wvù etome bikaa biew yî bó le.'

³⁷ É Dawe kebeε teŋe wvù le Tata wen, é wvù ebvuu eghan neε se no nu waa we?" No Jisos to jemyi mwεem mvun nen ε kebombom ke bonyii le kè to nu fô, no yeke ε njoŋ yuu lo bó.

E Jisos tooshε gee di bonyii bò duŋci bonci bo Nyo' le

(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ E wvù dioo yeεyi bonyii ne gay ê bó le, "Ben ejod weε ben ε bonyii bò duŋci bonci bo Nyo' le. Bó ké no kooŋke keetfumyi ndvù yi baay baay ghanci dvù mondvuum mò bó kamene diwaci le, le bonyii egaytè bó le bô n'wvum. ³⁹ É bó ké gen yéw bunle le, kenεε fô ŋkaw e, caw ke ε è nu bintaw bi baay baay se shii yî dvù le. ⁴⁰ Bó shiwse lo mwεem

mvu bokε' bo bonkfu le, mum buwse bó bô dibunle di dewkene. ηgew wvubo nu ke eyuu ekuuke baay.”

Nnya kpwεε ηkfu

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Ε Jisos ke ne gen shii keba keki fô fiηkuw fi nnya le fô yew ncese le, no taale no bonyii too gεεle bigew ê fiηkuw fidvu le. Ε bonyii bo kpaw e nteen no too gεεle bigew jó ε bí duule. ⁴² Ε kpwεε ηkfu mvu ke ne to ε è nu wee kefufe, gee mvunyinyi jó mvunfεem mvù gee jise di bigew e ε dí baa buy fiεε le κε. ⁴³ Ε Jisos ben boom bew bo ηgoo le gay ê bó le, “É me ensee ê ben keceey le kpwεε ηkfu wvun wvù nu wee kefufe nen, nu ε nya ε fey bonyii bocii bô gεεle fiεε ê fiηkuw fi yew ncese le fin e. ⁴⁴ Bonyii bocii bô be nyaa, be too ε è nu bô tfúw kpaw wvubo wvù nu ε yiηsen wase ε no fuci kuse. Geenεn wvú ε to bô kefufe kew kecii ε nya fiεε ficii fi wvù keηke, ε è nu fi fi wvù bee kecee yî dvú le.”

13

Binghaw bi mwεεm e bì nu ke ekooyi seke woη nu keeke eka

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Ε Jisos ke dioo nen'yi fô yew ncese le, ε waa we ηgoo mvu ghay ê wvú le, “Wee N'yεeyi taa eyen bibwee bi eta le bì nu yî yéw yin e. È nu naa lo binghaw bi yéw e!” ² Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Wo yene binghaw bi yéw e bin e? Ke te dimwaan nu ke esheε yî dimew e se bó ε base fokuse κε.”

(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Ε Jisos ke gen ben shii yî Kum Bite bi Olif e ê keba kè taale yew ncese le, ε Bità bô Jem noo Jon noo Andulu gen εbonebon bife ê wvu le, ⁴ “Ke see ê bese kefew kè fiεε fidvu fin nu ke ekooy, ebvuu esee nciise wvù nu ke eduηce kefew kè mwεεm mvudvu mvun mvunciim nu ke ekooy.” ⁵ Ε Jisos mum gay ê bó le, “Ben eyenè fo wee ke eleε ben é ben ejay je. ⁶ Bonyii nteen nu ke etoo joo diee diem teeke fojise, ε wee duu le, ‘È nu me wvudvu.’ * É bó dioo gee nonen emum elεεle bonyii nteen ε bó jayte je. ⁷ Ben ke dioo ε yuw le bó tumte jem keηεε le jem nu enu, fo finteem ebuytè ben κε. Mvumvun nu mwεεm mvù keηke keeke ekooy. Geenεn ε mvú yaa mum duηci le woη kaa wase κε. ⁸ Ketum nu ke etumte jem bô kemew, ε nfon mvu tumte jem bô wvumvu. Nshe nu ke eshiike mondvuum e mondvuum e, ε jeη koole. Ε mvumvun mwεεm beε κε lo mvun'yaη ke diεwe seke kpwoon ε kew lume.

⁹ Ben dioo nu no yenè. Ben ekeè le bó nu ke enya ben can bonyii bô saake bonsaw e. Bó nu ke etamte ben yéw bunle le. Ben nu ke eleemen fwe dvu bonyii bô saake biba bi woη e, noo fwe dvu bonfon nje me, wvu le ben ejeme ê bó ekumε me. ¹⁰ Geenεn ε bó keηke ke keeyaw efewce saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê bitum bicii. ¹¹ Seke bó ε koo ben ε no gene dvú keenya yew nsaw e, fo ekole ekfumtè ben le laa ben nu ke egen ejeme le la le. Seke ben ε gen, no jemyi κε ε è nu fiεε fi buyte diuw wene le kefew kekie le, njefo κε è beε ke ejemyi ben κε. È nu ke enya Keyoy ke Yuule njeme diuw wene le. ¹² Wee nu ke ene ejo waa bwee enya é bó eyu, é cee wan ejo waa we enya é bó eyu. Boom nu ke ene ebone bikaa ê bo'icee bobole ejim, gee ε bó yuwyi bó. ¹³ Bonyii bocii nu ke ebane ben nje diee diem. Geenεn, wee wvù nu ke ekuu shém egen ebuy fokemεse nu wvù nu ke eboy.

Ekumε mwεεm mvù bemte mvù nu ke ekooyi

(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ (Wee wvù taηke ηwa' wvun eyuw fin ntaη,) seke ben ε yen ε kemaante ke fiεε le kè nulo ejij bvudvuu leeme wase fô kí yaa be keηke keenu κε, ε bonyii bô nu Judea mum fεε ben yî dikum e. ¹⁵ Fo wee wvù nu ê yew we dioo ε shii bvuu ley yew le wen ejo naa lo fiεε

12:41 2Bfn 12:9 12:44 2Kol 8:12 13:2 Luk 19:44 * 13:6 “... me wvudvu,” jemyi ε è nu ekumε Mboyse wvù Nyo' to kawεε. 13:8 2Klo 15:6; Yεsa 19:2 13:9 Mat 10:17-22; Jon 16:1-4 13:11 Luk 12:11-12 13:12 May 7:6; Mat 10:35; Luk 12:52-53 13:13 Jon 15:21; Mwm 13:10 13:14 Dan 9:27 13:15 Luk 17:31

elewte dvú ke. ¹⁶ Fo wee wvù nu wene ebvuu ekfulé le wen too ejo ndvu ye yi buléen ke. ¹⁷ Ngew wvu baay ediuw yoya le nu ke enu wvu bokene bò nu bò difue, noo bò yamsee boom e. ¹⁸ Ben ebunleè le fo fiée fin ke ekooy e è nu kefew ke nffum e ke. ¹⁹ Bonyii nu ke eyen ngew ediuw yoya le, e kfuu wvuwe ngew ke baa nu wase dvú e kew no Nyo' bomée won e to e buy keseen e ke. E ke kfuu wvuwe bée ke ebvuu eyuu enu dvú ke. ²⁰ É Tata to baa fafe ediuw e ngew wvudvu, tu ke wee wvu wum mwaan bee ke eboy ke. Geenen, nje bonyii bew bò wvú to cawee wase gee, wvú nu e fafe ediuw yodvu. ²¹ É wee ke egay lo é ben ediuw yoya le le 'Ben etaa eyen, Mboyse wvù Nyo' to kawee wvun fen!' Kenée le, 'Ben eyen wvuwe fofe!' Fo ben ebee ke. ²² Ben ekeè le bonyii nu ke etoo mbiayte le bowen nu bomboyse bò Nyo' to kawee, e bomew duu le bowen nu bonyii bo ntum Nyo' le, emum egee mweem mvù dunji mvungay mvubole, gee ten mweem mvu diuw wvù yumeen e, momte fen é je nu dvú, keelee bonyii bò Nyo' nu e caw é bó ejay je. ²³ Ben eyenè. Me nu e nsee wase mweem mvun mvunciim é ben é mvú se keeke ekooyi.

No fi nu ke enu seke wee wvù diee nu Waawee kaase too
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ É nu ke edioo enu ediuw yoya le seke bongew bodvu e fey wase, é diuu ene esese ejime, é kpwee saa bvuu baa ten ke, ²⁵ é jón enen'yi fowe gbwekene, é mweem mvu fowe mvunciim mvù kenke mvungay eshiike. ²⁶ Nonen é bonyii emum eyen no wee wvù diee nu Waawee shiile too é kembew e kenke mvungay mvu baay noo bvukuke. ²⁷ É wvù emum eciinse bonceendaa bew é bó egen ebuw e won yo ena le yî nshé le noo fowe, ebaance bonyii bew bò wvú nu e caw.

(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ Ben eyeyi fiée yî kenjvum e. Tíew ye ké boci, é bibé ekew eteéke yî dvú le, é ben mum kiee le ekfun kumene wase. ²⁹ É nu ke lenlen no ben nu ke edioo e yen e mweem mvun kooyi, é ben emum ekiee le wvú nu wase nceencee naa wase é yew fwese. ³⁰ É me ensee é ben keceey le ke engoke ke keseen kin nu ke eka se mweem mvun mvunciim e kooy wase ke. ³¹ Ébule bò nshé nu ke eka, geenen ke diew yem nu ke eyuu eshiw ke.

(Mat 24:36-44)

³² Geenen ke wee nu dvú wvù kee diuu didvu kenée kefew kedvu ke. Ke naa bonceendaa bo Nyo' le bo fowe kenée Waa Nyo' kee ten ke. É kee ke Ice wvù emben. ³³ Nonen ben eyenè bvuu ceytè, † njefo ke ben kee kefew kedvu ke. ³⁴ Fí nu ke enu diewe wee fò wvù gene ghane, e dioo nen'yi, e gee yew ye can boom bew bo lemme le, wee bò diew lemme, wee bò diew lemme, e gay é wee wvù ceyte diuw ketaan le wvù eshée eceytè nta. ³⁵ Nonen ben emum eceytè, njefo ke ben kee kefew kè cee yew nu ke ekase eto ke. É nelo é wvú ke eto ekiéguu, kenée entan entelen, kenée seke nyimshie yi fwe le, kenée entanentan. ³⁶ Fo wvú ke ene esese ebuynen eyen e ben leete ke. ³⁷ Fiée fi me njemyi é ben fin nu e me njemyi ten é wee tfuu le, 'Wee wemen eceytè.' ”

14

E bonyii cu nta keekoo Jisos eyu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ É to shéete wase ediuw efaa é emum enu diuu di Nkaw Danefey noo Nkaw Bled wvù bó baa gee Fintunleen jó ke. E bocee ncese bo baay baay noo bonyii bò dunji bonci bo Nyo' le no gomte je yî bó ekoo Jisos jó é kenyile le, eyu. ² E bó cu nta ebonebon le, “Fo beene emom fiée fin kefew kè bó gee Nkaw e ke, njefo é beene mom lo, é fí eto bò diuw é bonyii entelen.”

13:19 Dan 12:1; Mwm 7:14   13:21 Luk 17:23-24   13:22 Mat 24:24   13:24 Mat 24:29   13:26 Mat 24:30
13:30 Mat 16:28   13:32 Lem 1:7   13:33 Mat 24:36   † 13:33 Bojwa' bo boyvuum bomew nu e bise fen le,
«bunleè».   13:34 Mat 25:14-15; Luk 19:12-13   14:1 11:18

Ɛ kpwoon mvu yefe Jisos bô nfiey wvù shfuunjkene
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Ɛ Jisos ke no nu ntew wvù Betani le, yew dvu Semon wvù wee ntun wvu baay, Ɛ bó ke shii no diekene,* Ɛ kpwoon mvu ne ley bô fikaa† fi nfiey mvu wvù shfuunjkene le. Nfiey wvudvu to lumte naa ntay, Ɛ bó kene bô naad ewvunewvun. No wvù ley, mum koy diuw fikaa fidvu fuce nfiey wvudvu yî ekole ke Jisos e. ⁴ Ɛ bonyii bomew kaa ne no wvukene ebonebon gayte le, “Wvù nyew bô nfiey wvun nen nje la? ⁵ È be nelo é bó egese nfiey wvun é wvù efey lo bigew bodanali gee te, enya bigew bidvu ê bonyii bo kefufe le.” Ɛ bó mum no nasene lo yî ye le. ⁶ Geenɛn, Ɛ Jisos jeme ê bó le, “Ben ecine wvù le nyekēy. Ben nyaa ngew ê wvù nje la? Wvù nu Ɛ ge Ɛ è nu fiɛɛ fi jee fô me le. ⁷ Ben ekeè le bonyii bo kefufe le nu ke enu ke ben Ɛ bó sekecii. Ɛ ben nulo efici bó seke ben koonke. Geenɛn, ke me nu nke enu beene sekecii ke. ⁸ Kpwoon wvun nu Ɛ ge Ɛ è nu fiɛɛ fi wvù nulo ege. Wvù yefe me bô nfiey wvun nen seysee Ɛ è nu no bó nu ke edwey me.‡ ⁹ É me ensee ê ben kecey le, naa fɛɛ fô bó nu ke efewci saaka wvù jee yî ekole ke nshɛ le kecii nu Ɛ fiɛɛ fi kpwoon wvun ge nu Ɛ bó nu ke esenɛ ten, keekumyi wvù.”

Ɛ Judas gen keegese Jisos
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Ɛ Judas Iskaliot wvù to nu wee ngoo boom bo ngoo le bo Jisos e bo yuufe ncow bofɛɛ, mum ne gen fô bocee ncese bo baay baay e wvu le wen egese Jisos ê bó. ¹¹ Ɛ bó dioo yuw nonen yuw njon baay, mum kaw wvù le bó nu enya bigew ê wvù. Ɛ wvù mum kew no gomte je yî wvù nu enya Jisos jó can yibole.

Ɛ Jisos bô boom bew dieken yî kemese le
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Jon 13:21-30)

¹² Ɛ diuu di fwe di nkaw Blɛɛd wvù bó baa gee Fintunleɛn jó di bó to ké no seɛle waa keyaw wvu nkaw Danɛfey ke to kocɛn, Ɛ boom bo Jisos e bo ngoo le bife ê wvù le, “Wo gomte le bese egen eseyse Ɛ è nu fɛɛ fô wo nu edie nkaw Danɛfey?” ¹³ Ɛ wvù mum tum boom bew bo ngoo le bomew bofɛɛ, gay ê bó le, “Ben egen elaante, ben nu dioo gene, eyen wee le Ɛ wvù Ɛ tuu joo ê nshaan e, é ben ebi wvù le. ¹⁴ Seke wvù Ɛ gen Ɛ ley yew yî wvù ley dvù le, Ɛ ben gay Ɛ wee wvù kenke yew yidvu le Wee N'yeyi biite le laa kebuw ke bonyii bo ghane le kewene kè bô boom bowene bo ngoo le nu edie nkaw Danɛfey dvù nu fɛɛ le? ¹⁵ Wvù nu ke emum eduɛɛ kebuw ke baay yew yi ewe le Ɛ bó Ɛ loocɛ wase Ɛ seysee kí Ɛ no nu lo, é ben emum eseyse mwɛɛm mvudien dvù.” ¹⁶ Ɛ boom bo ngoo le bodvu mum ne gen elaante, gen yen mwɛɛm e ke lenleɛn no Jisos to jemyeɛ ê bó. Ɛ bó mum seysee mwɛɛm mvudien mvu nkaw Danɛfey e dvù. ¹⁷ Ɛ è ke no nu ekiɛguu, Ɛ Jisos bô boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofɛɛ taasɛ dvù. ¹⁸ Ɛ bó ke shii no diekene, Ɛ Jisos ne gay ê bó le, “É me ensee ê ben kecey le wee mvu ben e nu egese me, Ɛ wee wvun nu wvù diekene bee wvù.” ¹⁹ Ɛ bó yuw nonen, ne no nu lo yii yii, mum no biite ê wvù wee mwaan mwaan le, “È nu me le?” ²⁰ Ɛ wvù tfuse le, “È nu ke wee mvu ben bo yuufe ncow bofɛɛ le wvù bee wvù cuwte blɛɛd ê shuw e. ²¹ Wee wvù diee nu Waawee nu ke egen ke no bó to sanɛɛ ekume wvù. Geenɛn, ngew wvu baay nu fô wee wvù gese wee wvù diee nu Waawee le. Fí to bee ejee fô wvuwee wee le baay fɛn é bó to baa eboo wvù ke.”

Ɛ Jisos bô boom bew die ntaasɛ
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20)

²² No bó to diekene, Ɛ Jisos ne jo blɛɛd, nya keyoone ê Nyo', guusɛ, nya ê boom bew bo ngoo le gay le, “Ben eko, fin nu ye yɛm.” ²³ Ɛ wvù mum jo ten fiko, nya keyoone ê Nyo', mum nya fiko fidvu ê bó, Ɛ bó wu bocii. ²⁴ Ɛ wvù gay ê bó le, “Fin nu elɛmɛ kem kè Nyo'

14:3 Luk 7:37-38 * 14:3 é diɛw Glek e nu le: “Jiim no diekene”, Ɛ è nu no bó to ké no diekene kefew kekɛ le. † 14:3 Fikaa fin nu Ɛ bó to kene bô te dimew di bó tenɛ ê díɛw bale le le «alabaster». ‡ 14:8 Wee Juu to ké kpwee, Ɛ bó yefe gvune diɛw bô nfiey se dwey. 14:12 Ksm 12:1-14 14:12 Ksm 12:15-20 14:17 Jon 13:2, 21-30 14:18 Mben 41:9 14:22 1Kol 11:23-25 14:23 1Kol 10:16 14:24 Mat 26:28

gbwo morŋkan dvú kí ε buy nje wee nteen. ²⁵ É me ensee ê ben keceey le ke me mbee nke embvuu en'wu mbvuum mo twerŋ kete kè lane le man ke ε gen ε buy diuu dî me nu nke en'wu mó monfem ente jo bvunfon bvú Nyo' le." ²⁶ Ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke mēse, yem ηkiee mbense, mum buy ben gen yî Kum Bite bi Olif e.

Ε Jisos gay le Bitá nu ke ema wen

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Ε Jisos ke ne gay ê bó le, "Ben bocii nu ke etfuw bikaa ê me ejim. È nu no bó nu ε saŋ ε Nyo' gayte le, 'Me nu enŋe en'yu ncey njée é njée esaŋken.'

²⁸ Geenēn, seke Nyo' ε bvuse me yî kpwe le, é me ensa fwe jo ben Galilee." ²⁹ Ε Bitá tfuse ê Jisos le, "É bonyii bocii cim tfuw lo bikaa ê wo ejim, tu ke è nulo é me nke en'yuu entfuw ke." ³⁰ Ε Jisos gay ê wvú le, "É me ensee ê wo keceey le entaŋ jo eben jan, nu ε nyimshie nu ke enu le yî etoŋ bokaŋ bofēε, ε wo ε ma wase me bokaŋ botete." ³¹ Ε Bitá jeme tēme lo gay le, "É è cim nu le me enkpwe lo bee wo, tu ke è nulo é me en'yuu ema wo ke." No wvú gay nonēn, ε bó bocii gay ke ten lenlen no wvú gay.

Ε Jisos bunle Gešemane

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Ε bó ke gen ley fô wεe ketaaŋ wvumew e, ε bó teŋe le Gešemane, ε Jisos gay ê boom bew bo ηgoo le le, "Ben eshii fen, é me enŋen embunle." ³³ Ε wvú mum jo Bitá bô Jem noo Jon, ε bô bó ne fó. Ε wvú ne no kpwaake mwεem ε monlum koole wvú. ³⁴ Ε wvú gay ê bó le, "Fitele fiem nu yii yii baay naa fi me enkpwe lo. Ben eshēε enù fen ceyte." ³⁵ Ε Jisos ne fó bence gen fwe caan, gbwe fokuse, bunle le é je be nu dvú, é kefew ke ηgew e kedvu efey ke lo. ³⁶ Ε wvú bunle le, "Abba, Icēm, wo nulo ege fiεε ficii. Cake fiko fi ηgew e fin fo me en'wu. Geenēn, gee ke no wo kooŋke. Fo wo ege no me ηkooŋke ke." ³⁷ Ε Jisos kase tu jim fô bó le, yen ε bó leete. Ε wvú bife ê Bitá le, "Semon, wo leete lo le? Ke è nulo é wo ecey egen ebuy yî ntaŋ kefew e ke mwaan e? ³⁸ Ben enù we bunleε fo mmom ke eto fô ben e eghaw ben. È nu keceey le fitele kooŋke lo, geenēn ε nyam ye wεeyi." ³⁹ No wvú jeme nonēn bvuu kase gen bunle ke no wvú be bunle wase. ⁴⁰ Ε wvú dioo kase tu jim bvuu yen ε boom bew bo ηgoo le leete njefo nyii to nu ê bó ejise baay. Ε bó faŋe yaa kieε fiεε fi bó etfuse ê wvú ke. ⁴¹ Ε wvú kase tu jim yî bokaŋ bo botete le, bife ê bó le, "Ben fen bee ke leete lætene finen e? Dí nu ε kocen. È nu wase kefew. Bó nu ε gese wase wee wvú diee nu Waawee ê bonyii bô befe. ⁴² Ben enε we é beene egenè. Ben etaa eyen, wee wvú gese me wvun ε wvú too wase."

Ε bó koo Jisos

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Ke no Jisos to bee jemyi nonēn, kaŋ mwaan ε Judas wvú to nu wee ηgoo boom bo Jisos e bo yuufe ncow bofēε mum buynen. Wvú to too bô kebombom ke bonyii le ε bó keŋke nyó bô bibuse, ε è to tum bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô duŋci bonci noo bonyii bô saake woŋ. ⁴⁴ È to nu ε wee wvú to geseε Jisos to seyse wase nciise bô bonyii bodvu gay le, "Wee wvú me nu nke enŋay wvú le, embam enoce, nu wvú, é ben emum ekoo, ejo egene dvú eyenè fo wvú elewte." ⁴⁵ No Judas to nonēn, mum gen lo kaŋ mwaan fô Jisos e, gay wvú le le, "Wee N'yεeyi." No wvú gay nonēn, mum bam wvú ηoce. ⁴⁶ Ε bonyii ba mum koo Jisos, gherŋ wvú. ⁴⁷ Ε wee mvu wvú to leeme bô bo Jisos mum dvun nyo ye jem, cun kentunŋ ke nfa ekole ke bocee ncese le dvú, sum. ⁴⁸ Ε Jisos bife ê bonyii bodvu le, "Ben to keekoo me ε no too bô nyó noo bibuse ke diewe ben to keekoo ε è nu cooŋ e? ⁴⁹ Me nse nshee nu beene no diuu nu fô yew ncese le, n'yεeyi bonyii se ben koo me nje la? Geenēn, fifin kooyi keseen nen le fiεε fi bó to saŋεε ê ŋwa' Nyo' le eto

ekocen.” ⁵⁰ E boom bo Jisos e bo ηgoo le bocii mum laη wvú fó, fεε lo. ⁵¹ E cuwee mvu no bii wvú le, ε wvú baa tfume fiεε ye le κε, ε wvú bu κε ε è nu waa ndvu ye le. E bó gen le bó koo ten wvú, ⁵² ε ndvu yidvu fεε, ε wvú cine dvú lewte kenyi kencimte.

E bó saw nsaw Jisos

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ E bó mum jo Jisos, gen bô wvú fô ekole ke bocee ncese le. E bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woη noo bonyii bô duηci bonci nu ε bó to tase wase fó. ⁵⁴ Bó to gene bô Jisos ε Bita bii lo ejim ncejole. E wvú gen buy naa lakfulεεη yi ekole ke bocee ncese le, mum shii bô bonyii bô to cεyte la didvu no yosene ηguy. ⁵⁵ E bocee ncese bo baay baay bô bonyii bocii bô saake bonsaw mum no gomte fiεε fi bó etey yî Jisos e, ege é bó eyu wvú. Geenεn, faηe yaa yen fiεε le κε. ⁵⁶ E bonyii nteen mum ben jim nsaw mbiay ekume Jisos. Geenεn, ε wee no jemyi fiεε ε fi yaa too kpwentene bô fi wee mvu le κε. ⁵⁷ E bonyii bomew ke nε mum leem we, cu yibo mbiay yî ye le gay le, ⁵⁸ “Bese se nu ε yuw ε wvú gayte le wen nu ke esâw yew ncese yin yi bó bom bô can, ejo εdiuw εta ekase bom yimi ε è yaa nu bô can κε.” ⁵⁹ Naa no bó to jemyi nonεn, ε njeme wvubo faηe yaa etoo kpwentene κε. ⁶⁰ E ekole ke bocee ncese le mum nε leem we fwe dvu bonyii, bife ê Jisos le, “Ke wo keηke fiεε keetfuse le? Wo yuuke κε mwεεm mvù bonyii ban jemyi yî yo le?” ⁶¹ E Jisos mey diuw tfu, faηe yaa tfuse fiεε κε. E ekole ke bocee ncese le bvuu bife ê Jisos le, “È nu wo Mboyse wvù Nyo' to kawεε wvù Waa Nyo', Nyo' wvù bó bensee?” ⁶² E Jisos tfuse le, “È nu me. Ben nu ke eyen no wee wvù diee nu Waawee ε shii ê ebo ke εcεεy ke Wee wvù keηke Mvunηay e, ke ebvuu eyen no wvù shiile too we ê kembew e.” ⁶³ E ekole ke bocee ncese le yuw nonεn, mum saaye ndvú ye le, bife le, “Shiee nu dvú wvù beene ebvuu egomte wee le wvù eleem fen ejeme fiεε le? § ⁶⁴ Ke ben nu ε yuw wase no wvù joo bvudvuu bvù Nyo' le? Ben ε gay le la?” E bonyii bocii mum sumten le wvù nu wee wvù bó eyu lo. ⁶⁵ E bonyii bomew mum kew no cuyte nceη yî Jisos e, kay ejise eye, no kfunε wvù bô mvunηko, gayte le, “Ke gee kewee ntum Nyo' kuw keseen.” E bonyii bo nci le ke nε jo Jisos mum kew no suunke.

E Bita ma Jisos

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ No Bita to nu je ekueku lakfulεεη e, ε wan kpwoon mvu ηgoo boom bokεne bô to lemte ekole ke bocee ncese le nε to mbew ye le. ⁶⁷ No wvù yen Bita le ε wvù yosene ηguy, ε wvù taa wvù nen tunη, gay le, “Wo ten be nu ben ε Jisos Wee wvu Nasalet wε.” ⁶⁸ E Bita tun, gay le, “Ke me ηkee fiεε fi wo jemyi fin κε. Ke me ηkee κε.” No wvù gay nonεn, mum nε fó gen fô diuw ketaη e, ε nyimshie mum toη.* ⁶⁹ E wan kpwoon wε bvuu yen wvù le, gay ê bonyii bô to leeme fó le, “Wee wvun nu mvu bó le.” ⁷⁰ E Bita bvuu tun. E kefew ke dioo gence caan, ε bonyii bô to leemene fó ba bvuu gay ê Bita le, “È nu kecεεy le wo nu mvu bó le, njefo wo nu ten wee wvu Galilee.” ⁷¹ E Bita mum kan, tee lon yî ekole kew e gay le, “Ke me ηkee wee wvun wvù ben jemyi ekume wvù κε.” ⁷² Kaη mwaη ε nyimshie bvuu toη le bokaη bofεε. E wvù yuw mum kume njeme wvù Jisos be jeme ê wvù le, “Nyimshie ke enu le yî etoη bokaη bofεε, ε wo ε ma wase me bokaη botete.” E wvù mum kese kpwe no beele.

15

E bó nya Jisos can Baylet wee sa' wvu Lum e

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ E ekfun ke gen le jó eyuule too nen, ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woη noo bonyii bô duηci bonci bo Nyo' le, bô è nu bonyii bocii bô saake bonsaw mum

14:50 14:27 14:56 Mben 35:11 14:58 15:29; Mat 26:61 14:61 Yesa 53:7; Mak 15:3-5; 15:39 14:62 Dan 7:13; Mat 22:44; 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27 14:63 Mat 26:65 § 14:63 Wvù to saayi ndvú ye le nonεn, njefo fi to nu ε sase wvù le. 14:65 Yesa 50:6; 53:5; Luk 7:16 * 14:68 Ke boηwa' bo boyvuum bomew keηke njeme wvu le, “E nyimshie mum toη” κε. 14:72 14:30

shii jo ntaŋ, kay Jisos, jo wvú gen nya can Baylet e. ² E Baylet bife ê Jisos le, “È nu wo wvú Nfon Bojuu le?” E Jisos tfuse ê wvú le, “È nu no wo gay.” ³ E bocee ncese bo baay baay mum kew no teyte mwëem yî Jisos e nteen. ⁴ Nonen e Baylet bvuu bife ê Jisos le, “Ké wo keŋke fië keetfuse le? Wo yuuke ke mwëem mvù bó cuci yî yo le?” ⁵ Geen en e Jisos faŋe yaa ebvuu etfuse lo fië ê wvú ke. E diuw yum Baylet.

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ È to ké dioo nu kefew ke ŋkaw Daŋefey wvun e, e Baylet bvuse wee ncaw mwaan yew ncaw e wvù bonyii nu e lëke. ⁷ È to nu kefew kedvu le, e wee mvu nu yew ncaw e e diee nu Balabas, e wvú nu ŋgoo bonyii bò to nu yew ncaw e bò to kewëe mvunlaa e laante yuwyë bonyii le. ⁸ E kebombom ke bonyii le mum to kew no biite le Baylet ege no wvú to ké no gee fô bowen e. ⁹ E Baylet bife ê bó le, “Ben gomte le me embvuse e è nu Nfon Bojuu le?” ¹⁰ Wvú to biite nonen njefo wvú to nu e kieë le bocee ncese bo baay baay to nya Jisos can wen e e è nu njefo bó to bene kendoŋ bô wvú. ¹¹ Geen en, e bocee ncese bo baay baay beyse kebombom ke bonyii le le bó egay le wvú ebvuse e è nu Balabas. ¹² E Baylet bvuu bife ê bó le, “É me ndioo e mbvuse nonen, enge nêe bô wee wvun wvù ben teŋe le Nfon Bojuu?” ¹³ E bó mum wam lo foweewe le, “Bó eta lo wvú yî kentam e.” ¹⁴ E Baylet bife ê bó le, “Bó eta wvú nje la? Fiëe fi befe fi wvú ge nu la?” E bó bvuu no wamte gene ke lo fwe le, “Bó eta wvú yî kentam e.” ¹⁵ Nonen e Baylet mum bvuse Balabas njefo wvú to gomte keege no kebombom shieele. E wvú gay e bó tam Jisos, mum nya le bó egen eta yî kentam e.

E bonyii bo nci le no sêwse Jisos

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ E bonyii bo nci le mum jo Jisos ley gen dvú entow fô bó to teŋe le Bletolium. No bó ley, mum kum kebese ke ŋgoo bonyii bo nci le kecii e kí tase. ¹⁷ E bó mum jo ndvu bvunfon shfuse yî ye le, bvuu lu kefo ke bvunfon e e kí nu bíay bíay bon ê wvú efa. ¹⁸ E bó mum kew no bune wvú gayte le, “Biaa kemaan. Nfon Bojuu.” ¹⁹ No bó gee nonen mum no suunke wvú bô kemaŋ yî ekole le, cuyte nceŋ yî ye le, too tumte envuw ê wvú ejise, bune wvú. ²⁰ E bó ke sêwse wvú nonen mese, mum kase baa ndvu bvunfon ye yî ye le, jise ndvú ye yî ye le, mum jo wvú no gene dvú keegen eta yî kentam e.

E bó ta Jisos yî kentam e

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ E bó dioo gene, e bô bo wee mvu tasen e wvú kfuuyi ŋkpwaante e diee nu Semon, e è nu wee wvu Selin. Wvú to nu icee Eleksanda bô Lufus. E bó mum kan wvú e wvú tuu kentam ke Jisos e. ²² E bó no gene bô Jisos gen buy bvudvuu bvù bó teŋe le Golgota le, (e diee din nu le ŋgbwow ekole,) ²³ mum nya mbvuum ê wvú le wvú ewu e bó e fiysen bô efuwe kemew e bó teŋe le mēel. Geen en e Jisos faŋe yaa wu ke. * ²⁴ E bó mum ta wvú yî kentam e. E bó jo ndvú ye keegaw ê bikuu bibole mum tum kaŋ bô ndvú yidvu keekiee no wee nu ejo. ²⁵ Kefew kè bó to taë Jisos yî kentam e to nu didiuu bvuu ke fontaŋentaŋ. ²⁶ E bó saŋ fiëe fi bó taë wvú yî kentam e nje fí e fí nu le, wvú nu, “Nfon Bojuu.” ²⁷ Bó to nu e ta ten bocoŋ bofeë yî bintam e, wvumvu ê ebo ke Jisos e ke eceey e, wvumvu ê ebo kew ke eŋkoŋko le. [²⁸ E fí mum kocen no bó to saŋe wase ê ŋwa' Nyo' le le, “Bó to nu e taŋ wvú ŋgoo bonyii bò nu e buw mwëem e.”] †

²⁹ E bonyii no fele yene Jisos e mēeke lo bikuu, baale wvú bô boncun gayte le, “En'gheee! Wo wvù se nu keeke esâw yew ncese ekase eyoo yî ediuw e eta, ³⁰ ke fi le ekole kuw eshii yî kentam kie le.” ³¹ E bocee ncese bo baay baay bô bonyii bò duŋci bonci bo Nyo' le no buu ten wvú ebonebon gayte le, “Wvú se fii bonyii bomew se wvú nulo efi

15:2 Mat 27:11   15:3 Jon 19:9; Mak 14:61   15:9 Mat 27:11   15:11 Lem 3:13-14   15:15 10:34   15:17 Luk 23:11   15:18 Mat 27:11   15:19 14:65   15:21 Lum 16:13   * 15:23 Mbvuum man to nu keege le wvú eciwle saa ebvuu eyuuke nsase ke.   15:24 Mben 22:18   15:26 Mat 27:11   15:27 Yesa 53:12   † 15:28 Ke boŋwa' bo boyvuum bomew keŋke kencim kè 28 ke.   15:29 Mben 22:7-8; 109:25   15:29 14:58

kew ekole ηkuuη. ³² Wvú wvù Mboyse wvù Nyo' to kawεε, wvú wvù nu Nfon bonyii bo IsraeI ke eshii le yî kentam e keseen é bese eyen emum ebee wvú le.” Ε bonyii ba bò bó to taε yî bintam e bò bo Jisos no baale ten wvú bò boncun.

Ε Jisos kpwe

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Ε diuu ke dioo ben leke, ε εκfuη ne jiim woη tfuu gen buy didiuu ditete εmvunsheεη. ³⁴ Ε è ke no nu didiuu ditete, ε Jisos ne fuη foweεwe le, “Eloy, Eloy lama sabaktani,” fi nu le, “Nyo' wεm, Nyo' wεm, wo laη me nen nje la?”

³⁵ Ε bonyii bomew bò to leeme fó dioo yuw, gay le, “Ben eyeke eyuw, wvú teηε Elayja.” ³⁶ Ε wee mvu bó le ne lewte jo kusha, ffum ê mbvuum mo ηgbwayηgbwayi le, bon yî fite le neke le wvú ewu, mum gay le, “Ke leem nen é beene eyen laa Elayja nu eto eshike wvú yî kentam kin e le.” ³⁷ Ε Jisos ne wam foweεwe mum yoy n'yoy wvu fokemese. ³⁸ Ε ndvu yì to gawsene yew ncese ente seIe enteleη kew fowe bow buy fokuse biba bifεε. ³⁹ Ε cee ekole bonyii bo nci le wvù to leeme fwe dvu Jisos dioo yen je yì Jisos kpwe jó le, mum gay le, “Kεcεεy, wee wvun se nu Waa Nyo'.”

⁴⁰ Bokεne bomew to leeme fó ntamndwee taale. ηgoo bó le to nu Maalia Magdalen bò Maalia wvù bwee Jεm wvu caan bò Yosεs, ε wvumvu nu Salome. ⁴¹ Bokεne ban nu bò to bii Jisos e Galilee fici wvú. Bó to nu fó bò bokεne bomew ten nteen bò to bie Jisos e ε bò bó to Jelusalem.

Ε bó dwey Jisos

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Ε è ke no nu wase ekiεguu εbvubwε, no è to nu Diuu di Nseyse le keeley yî diuu di mbam e, ⁴³ ε wee mvu wvu Alimatia wvù bó to teηε le Yosεw, kuu fitele gen yen Baylet e keeleke gvune di Jisos e egen edwey. Yosεw wvun to nu ηgoo bonyii bò saake woη e, ε bonyii to wvumte naa wvú ntay. Ε wvú keβεε to cεyte ten kefew kè bvunfon bvu Nyo' le nu ke eto. ⁴⁴ Ε Baylet yuw, ε diuw yum lo wvú le Jisos be ε kpwe wase. Ε wvú tee ekole ke bonyii bo nci le kie ε kí to, ε wvú bife ê wvú laa Jisos be ε kpwe wase le. ⁴⁵ Ε wvú dioo yuw ê ekole ke bonyii bo nci le kedvu le Jisos be ε kpwe wase, ε wvú mum nya gvune didvu ε Yosεw. ⁴⁶ Ε Yosεw mum ne gen guy ndvu yì jee, gen shike gvune di Jisos e, baance jó, gen jike ê jem e ε bó cow yî kεmbaan e, mum biηse kebwee ke te le to baη diuw jem yidvu dvú. ⁴⁷ Ε Maalia Magdalen bò Maalia wvù bwee Yosεs yen bvudvuu bvù bó dwey Jisos fó le.

16

Ε Jisos buy yî kpwe le

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ε diuu di mbam e ke dioo fey wase, ε Maalia Magdalen bò Maalia wvù bwee Jεm, noo Salome guy bonfiefy bò shfuuηkεne wvu le bó egen eyefe gvune di Jisos e dvú.* ² Ε è ke no nu ε è bεε naa lo fontaηentaη ke no diuu bεε san lo yî diuu di fwe yî kεmaa le, ε bó ne no gene fô jem. ³ Ε bó dioo gene nonen no jemyi εbonebon le laa è nu ke ebiηse yeε te di bó baη diuw jem dvú é bó se ley ε? ⁴ Geenεn ε bó dioo laη jise, yen ε bó ε biηse wase te didvu. Te din to nu naa lo kebwee ke te le. ⁵ Ε bó dioo ley gen ê jem, yen cuwee mvu le ε wvú ε shii ebo εcεεy ε tfume ndvu ε yì defe, baa. Ε ye kufe bó nen wuuu. ⁶ Ε cuwee wvudvu gay ê bó le, “Fo diuw eyumtè ben ke. Me ηkee lo le ben gomte ε è nu Jisos wvu Nasalet wvù bó se taε yî kentam e. Ke wvú bεε fen ke. Wvú nu ε buy wase yî kpwe le. Ben etaa eyen fô bó se jikeε wvú. ⁷ Ben egen esee ê boom bew bo ηgoo le noo ê Bita le wvú nu ε sa wase fwe dvunen Galilee. Ben nu ke eyen wvú le jó no wvú to gayεε ê ben.” ⁸ Ε

15:32 Mat 27:11   15:33 Amo 8:9   15:34 Mben 22:1   15:36 Mben 69:21   15:38 Ksm 26:31; Ibu 10:19-20
15:39 1:1; 3:11; 14:61; Mat 27:54   15:40 Luk 8:1-3   * 16:1 Ê nce Bojuu le nu ε diuu to ké ka fokiεguu.
Fì nu le bokεne ban to guy bonfiefy ban ε diuu di mbam e ε fey wase se buy gen fô jem.
16:6 8:31   16:7 14:28; Luk 24:34

bokenε ba buy ε jem ciinjke nen kikikiki, ne fee lo, ε diuw ε looce ε yum bó nen kaww. ε bó fañe yaa jeme fiεε ε wee ke, njefo bó to fane lo.†

ε Jisos duñce ye ye ε bonyii
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

[⁹ Jisos to buy yî kpwe le diuu di fwe yî kema le ε è beε kebitele, yaw buynen ε è nu fô Maalia Magdalen wvù wvù to bvuseε bonceendaa bo dεwle le yî ye le bosooshwi. ¹⁰ ε Maalia mum gen see ε bonyii bò bô bo Jisos to ké no nu. Bonyii ban to nu ε shii beele soo bikuu. ¹¹ ε bó dioo yuw no kpwoon we gayte le wen be ε yen Jisos e ε wvù nu dvù, ε bó fañe yaa bee naa lo ke.

(Luk 24:13-35)

¹² Ejim jodvu ε Jisos bvuu duñce ye ye ε bonyii bew bomew bo ηgoo le bofee ε bó gene ntεw mvu le ε nfieesen ye ε kumen wase. ¹³ ε bó tu jim, gen see ε kebese ke bonyii bo ηgoo le, ε bó fañe yaa bee bó le ke.

(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁴ Ejim jodvu ε Jisos duñce ye ye ε è nu wase ε boom bew bo yuufe ncow mwaan e kebee ε bó diekene. ε wvù saw bó, njefo bó to baa keñke mbee ke, temyi bikuu keebε bonyii bò to yenε wvù le seke wvù to buyεε yî kpwe le. ¹⁵ ε wvù mum gay ε bó le “Ben egen woj e tfuu egen efewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ε bonyii bocii. ¹⁶ Wee wvù é bee saaka wvudvu le, bó ε lese wvù é joo, é wvù ke eboy. Wee wvù ε fañ keebε, nu ε wvù nu ke eley ηgew e. ¹⁷ Bonyii bò nu ε bee nu ke egee mwεem mvù duñci mvunγay mvu Nyo' le diewe mvun e: bó nu ke ebvuseε bonceendaa bo dεwle le yî bonyii le ε diee diem e. Bó nu ke ejemyi díew yi fiε. ¹⁸ Bó nu ke ejici yó le bô can. É bó cim wu lo njiw, wvù saa ege fiεε bô bó ke. Bó nu ke egeεle can yî bonyii bò cemkene le, ε bó bonene.”

ε Jisos ben we
(Luk 24:50-53)

¹⁹ ε Tata Jisos jeme ε bó nonen mese, ε Nyo' mum jo wvù ε wvù ben we shii ε εbo ke εεεy ke Nyo' le. ²⁰ ε boom bew bo ηgoo le ke mum buy no ghane fewci saaka wvù jee mondvuum e monciim. ε Tata lemte bô bó tomte fiεε fi bó to fewci le è nu keεεy bô mwεem mvù duñci mvunγay mvu Nyo' le mvù bó to gee.]

† 16:8 ke boywa' bo boyvuum bomew keñke bincim bi 16:9-20 ke. 16:14 Lem 1:6-8 16:15
Mat 28:19 16:16 Lem 2:38 16:17 Lem 8:7; 16:17; Lem 2:4; 10:46; 19:6; 1Kol 14 16:18 Luk 10:19; Lem 28:3-6;
Lem 4:30; 5:16; 8:7; Jεm 5:14-15 16:19 Mat 22:44; Lem 1:9-11 16:20 Ibu 2:4

Saaka wvù Jee wvu ekumε Jisos no

Luka to Saηεε

Fiεε fi nu ê ηwa' Luk wvun e

ηwa' Luk wvun duηci le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε bonyii bo Islael dvù, bvuu nu Mboyse ηηgokε ke bonyii bocii le. Wvù jemyi mwεεm mvumew ekumε Jisos ε mvù nu ke ε è nu ê ηwa' wvudvu wvun e maanη. Wvù jemyi no bó to bokεε Jisos ε bonceendaa bo Nyo' le no yemte, ε boncey ηjée gen taa wan, jemyi ten no wan wvù Jisos to sheεtεε yew ncese le, jemyi ηgan wvù Jisos to mae ekumε wee wvù jee wvu Samalia bô wvu ekumε wan wvù to laε. Wvù jemyi baay ekumε bunle ê ηwa' wvun e bô ekumε Keyoy ke Yuule noo ekumε bokεε. Wvù jemyi no Nyo' læshi bibefe bi bonyii le, fi è nu shiee wvù Jisos to toε fokuse fen e.

Bikuu bi mwεεm e ê ηwa' wvun e

1:1-4 Keηkεwce

1:5-2:52 No bó to bokεε Jon Nleseεjoo bô no bó to bokεε Jisos ε bó no kuu

3:1-20 Lemme di Jon Nleseεjoo le

3:21-4:13 No bó to leseε Jisos ê joo bô no Satan to momte wvù

4:14-9:50 Ekumε lemme di Jisos e Galilee

9:51-19:27 No Jisos to nen'yεε Galilee no gene Jelusalem

19:28-23:56 Ekumε kema ke Jisos e ke kemese le Jelusalem

24:1-53 No Jisos to buyεε yî kpwe le, buynen ê bonyii ejise, ke ben we

Keηkεwce

¹Wee wvu baay wvù Teofilus, bonyii nteen nu ε mom wase keesaη ekumε mwεεm mvù to koyεε enteleη jo bese. ²Bó to saanke mwεεm ke leηleη mvù bese to yuwεε ê bonyii bô to yεnεε bô ejise εbo bvuu no fewci saaka wvudvu no mvù to kewεε. ³No me nu ε njo wase kefew ε ntasse mwεεm mvun mvunciim ε kew fonkew, ε mum ε n'yen le fí jee le me embaance ensaη ten ê je yi leη e ê wo. ⁴Me ηge fin le wo ekieε kecεεy ke mwεεm mvù bó nu ε fewce wase ê wo le.

ε nceendaa Nyo' tefe le bó nu ke eboo Jon Nleseεjoo

⁵Seke Nfon 'Elod to saake woη wvù Judea, cee ncese mvu to nu ε bó teηe le Sakalia. Wvù to lemte ê ηgoo bocee ncese bo Abija le, ε bwee yew we to buy ten ê kfuu di Elon e, ε bó teηe wvù le Elisaben. ⁶Bonyii bo bofεε ban to nu bonyii bo teyεy ê Nyo' ejise, gεεle bonci bo Tata le bocii, yaa keηke jay ke. ⁷Geenen, bó to baa keηke wan ke, ηjefo Elisaben to nu kase, ε bó bocii to nu ε bó ε lunkεn wase.

⁸ε kefew ke to kocεn, ε ηgoo Sakalia no lemte yew ncese Tata le. È to nu wvù cee ncese ê Nyo' ejise εbvubwε, ⁹ε bó to baa wvù bii no bó to ké no baale bocee ncese ê nce wvubole. ε wvù mum ley yew ncese le keeton jiin. ¹⁰ε kefew ke kocεn keeton jiin, ε bonyii bocii bô to nu ekfuη no bunlee.

¹¹ε nceendaa Tata sεεε buynen ê wvù ejise leem ê εbo ke εcεεy ke ketarη ke jiin e. ¹²Seke Sakalia to yεnεε wvù le, ε kedvum gbwo wvù, ε wvù keηke nfan baay. ¹³Geenen, ε nceendaa wvudvu gay ê wvù le, “Fo wo efanè ke. Nyo' nu ε yuw wase bunle yo. Bwee yew wo wvù Elisaben nu ke eboo wan diemsen é wo ecu diee le Jon. ¹⁴Wvù nu ke eto bô nlanηan fô wo le, ε bonyii nteen nu ke eyuuke njoη nje boo diew. ¹⁵Wvù nu ke enu wee wvu baay ê Nyo' ejise. Fo wvù ke ewuù mbvuum ke, sε ge mò temyi. Keyoy ke Yuule nu ke eyiηsen yî ye le seke bó ε boo wvù. ¹⁶Wvù nu ke ege é bonyii bo Islael nteen ekumen mvuntelem mvubole ekase etu bô bo Tata wvù Nyo' wvubo. ¹⁷Wvù nu ke egeη fwe jo

Tata bô fitele noo mvungay mvu Elayja le, keekumen mvuntelem mvu bocee boom e, é mvú enu yî boom bobole. Wvú nu ke ege é bonyii bô temyi bikuu ecine bikuu bi temye en e, ekumen bonce bobole, ekeŋke bonkpawce ε è nu bo bonyii bo leŋ e. Wvú nu ke ege nonen wvu le bonyii enù ε bó ε seyse keecyete Tata.”

¹⁸ Ε Sakalia bife ê nceendaa Nyo' le, “Fieε fi nu ke ege é me eŋkieε ε bee bwee yew wem nu ε bó ε lunken wase nen nu la?”

¹⁹ Ε nceendaa Nyo' tfuse le, “È nu me wvù Gabliya, ε me nleeme ê Nyo' ejise sekecii, ε è tum wvú me le me ento ensee saaka wvù jee wvun ê wo. ²⁰ Taa eyen, no wo baa ebee saaka wvun e, ε kefew nu ke eto ekocen é fi ekeŋke keekooy, wo nu etu kencife, saa ejemyi ke, ege en ebuy seke fieε fin nu ke ekooy.”

²¹ No fí to kooyi nonen, ε bonyii bô to nu ekfuŋ cyete Sakalia no keŋke lo nghaw laa è se kooyi la fi wvú she dvú baay nen ε. ²² Seke wvú to buyεε dvú, wvú to baa kieε keejeme ê bó ke. Ε bó mum kieε le Nyo' nu ε duŋce fieε fi nghaw e ê wvú dvú. Ε wvú mum no feeke lo mwεem ê bó bô can, yaa jemyi ke. ²³ Ε Sakalia ke mese lemme diew yew ncese le mum kase tu jim fô yew e fo wvú. ²⁴ Ε ediuw ke fey, ε kpweε wvù Elisaben leem bô fue, mum no nu ke ε è nu yew yî kee le tin. ²⁵ Ε Elisaben mum gay le, “Keseen Tata nu ε koo wase shen fô me le, ε cake keŋ'wuumen yî ekole kem e.”

Ε nceendaa Nyo' tefe le bó nu ke eboo Jisos

²⁶ Ε fue di Elisaben e ke buy kee soocan, ε Nyo' tum nceendaa we wvù Gabliya ntew mvu wvu Galilee le ε bó teŋe le Nasalet. ²⁷ Wvú to gen bô ntum fô ngon kpwoon mvu le ε bó teŋe le Maalia, ε è bee wan wvu tfu. Wvú to nu ε bó ε seyse wase le wvú nu ke enu kpweε Yosew wvu ê kfuu di Nfon Dawe le. ²⁸ Ε nceendaa Nyo' wvudvu gen yen Maalia le gay wvú le le, “Me ngayte wo le. Nyo' nu ε buw wase wo ε no nu ben ε wvú.”

²⁹ Ε Maalia yuw ε fí ghaw wvú baay, ε wvú no maa laa kfuu wvun ngayma se nu wvù nεε le. ³⁰ Geenen, ε nceendaa Nyo' gay ê wvú le, “Maalia fo wo efanè ke. Nyo' nu ε buw wase wo. ³¹ Taa eyen, wo nu ke eleem bô fue, eboo wan diemsen, ecu diee le Jisos. ³² Wvú nu ke enu wee wvu baay, ε bó nu ke eteŋe wvú le Waa Nyo', Nyo' wvù nu Ekole ke Mwεem Mvunciim e. Tata wvù Nyo' nu ke eshike wvú yî kawla Nfon Dawe wvù icee kfuu dibole. ³³ Wvú nu ke esaake kfuu di Yakow e sekecii, ε ke bvunfon bwew nu ke ekeŋke kemese ke.”

³⁴ Ε Maalia bife ê nceendaa Nyo' le, “Fifin nu ke eghan nεε le, ε me mbeε wan wvu tfu.”

³⁵ Ε nceendaa Nyo' tfuse ê wvú le, “Keyoy ke Yuule nu ke eto yî yo le, é mvungay mvu Nyo' wvù nu Ekole ke Mwεem Mvunciim e eyiŋsen yî yo le. Nonen, wan wvù wo nu ke eboo nu ke enu wvù yuule, é bó emum eteŋe wvú le Waa Nyo'. ³⁶ Taa eyen, wayco wvù Elisaben wvù nu ε wvú ε looce wase ε lun ε bó se teŋe wvú le kase, nu keseen bô fue kee soocan, ε wvú nu ke eboo wan diemsen. ³⁷ Ke fieε nu dvú fi nulo eghaw Nyo' ke.” ³⁸ Ε Maalia mum gay le, “Me wvun fen wvù waa lemme Nyo'. Wvú ege é fí ekooy bô me no wo gay.” No wvú jeme nonen, ε nceendaa Nyo' mum nε.

Ε Maalia laa ghane ê Elisaben e

³⁹ Ke ediuw yodvu le, ε Maalia seyse nε no yaŋsene gene ntew mvu wvù worŋ kum wvu Judea le, ⁴⁰ gen buy jó, ley yew dvu Sakalia gay bwee yew we wvù Elisaben e. ⁴¹ No Elisaben to yuweε ngayma wvu Maalia, ε wan seεε ê wvú eshem baay. Ε Keyoy ke Yuule yiŋsen yî ye le. ⁴² Ε wvú mum wvule foweεwe, gay le, “Kembonen ke Nyo' le nu yî yo le fele bokene bocii, ε kembonen kew nu yî wan wvù wo nu ke eboo le. ⁴³ Fin fieε fi baay nen ghan nεε le, le bwee Tata wem nu ε laa ghane ê me le? ⁴⁴ Taa eyen, seke me mbe n'yuw ngayma wo, wan ε seεε ê me eshem bô nlanlan wvu baay. ⁴⁵ Njoŋ wvu baay nu fô wo le, njefo wo nu ε bee le ŋkawma wvù Nyo' to kawεε wo dvú nu ke eto ekocen.”

Ε Maalia bense Nyo'

1:18 Kej 17:17; 18:11   1:19 Dan 8:16   1:25 Kej 30:23   1:27 Mat 1:16   1:31 Yesa 7:14; Mat 1:21; Luk 2:21; Lem 4:12   1:32 Yesa 9:6-7; 2Sam 7:16; Mat 20:30-31   1:33 Dan 7:14   1:35 Mat 1:18; Luk 4:18   1:37 Kej 18:14; Mat 19:26; Mak 10:27; Luk 18:27

⁴⁶ Ε Μααλια gay λε,
 “Fitele fiem bensee Tata Nyo',
⁴⁷ ε me n'yuuke njon nje Nyo' wvù nu Mboyse wem.
⁴⁸ Wvù nu ε kume me, ε me nu κε lo waa we lemme wvu ncεw.
 Ε κew yî keseen e ε γεν lo, εηγοκε kecii nu ke egayte λε,
 Nyo' nu ε laη kembonen yî yem e,
⁴⁹ njefo Nyo' Mvunγay Mvunciim nu ε ge wase mwεem
 mvu baay baay nteen fô me le.
 Κε diee diew κεηκε kenfewsεν κε.
⁵⁰ Wvù camte shen fô bonyii bò wvumte wvù le.
 Ε shen yin nu yî εηγοκε kecii le.
⁵¹ Wvù nu ε duηce mvunγay mvu εbo kew e,
 ε tawse bonyii bò saale ye, bontaη bobole ε bvun.
⁵² Wvù nu ε shwaw wase bonfon bo baay baay yî bokawla le,
 ε bense ε ε nu bonyii bo ncεw.
⁵³ Wvù nu ε nyaηe wase bonyii bò jeη yuu bó,
 bó ε ffuu bò mwεem mvù jee,
 ε kuη bo kpaw e cancan.
⁵⁴⁻⁵⁵ Wvù nu ε ficε wee we lemme wvù Islael,
 ε kume keecam shen fô Abl'am bò kfuu diew e,
 egen emεse κε no wvù to kawεε ε bo'icee cee bosεse.”
⁵⁶ No Maalia jeme nonen, ce bò Elisaben kee τε mum kase tu jim fô yew e.

Ε Elisaben boo Jon Nleseejoo

⁵⁷ Ε kefew kè Elisaben ke eboo ke to kocen, ε wvù boo wan diemsεν. ⁵⁸ Ε kfuu diew noo bonyii bò to cee kelej kedvu le yuw λε Nyo' nu ε duηce shen fô wvù le naa baay, ε bó mum no laηlaηe.

⁵⁹ Ε εδιuw ke to buy nyaη, ε bó to keetfuse wan yew, mum no gomte keecu diee λε Sakalia ke diewe di ice λε, ⁶⁰ geenen ε bwee ma lo, gay λε bó eteηε wvù λε Jon.

⁶¹ Ε bó gay ε wvù λε, “Κε wee nu dvù ε kfuu dinen e bò diee din κε.” ⁶² Ε bó mum ne no feeke bò can ε cee wan, keekieε laa wvù be gomte λε bó ecu diee di wan e λε yeε λε.

⁶³ Ε wvù mum few ten λε bó eto bò ficε ε wen esaj yî dvù λε. Ε bó to dvù ε wvù mum saη λε, “Diee diew nu Jon.” Ε bó yen nonen ε dew yum bó. ⁶⁴ Καη mwaaj, ε diuw Sakalia mum yene ye, ε leme diew yaaten, ε wvù bvuu kase no jemyi. Ε wvù mum κew no tumte moηkum mo Nyo' λε. ⁶⁵ Ε bonyii bo ntew wvudvu λε κεηκε ηghaw baay. Ε saaka mwεem mvun mvunciim saajken γεν woη kum wvu Judea wvudvu λε tfuu. ⁶⁶ Ε bonyii bocii bò to yuweε mwεem mvun mvunciim κεηκε ηghaw mum no biite laa wvun wan nu ke enu wvù neε λε, njefo fí to looci duηci λε kembonen ke Nyo' λε nu yî ye λε.

Ε Sakalia tefe ntum Nyo'

⁶⁷ Ε Keyoy ke Yuule ne yijsen yî Sakalia wvù icee Jon e, ε wvù mum ne no jemyi ke diewe wee ntum Nyo' λε, gayte λε,

⁶⁸ “Beene ebenseè Tata wvù nu Nyo' bonyii bo Islael.

Wvù nu ε to wase keesum bonyii bew yî ηgew e.

⁶⁹ Wvù nu ε gεε wase ntεmemvunγay wvù nu ke eboyse beene,
 ε wvù buy ε kfuu di wee we lemme wvù Nfon Dawe λε.

⁷⁰ Fifin nu no wvù to kawεε diuw bonyii bew bo ntum e bò yuule
 ε ε beε lo bvuyvuum e bò wvù to γεκεε,

⁷¹ λε wen nu ke eboyse beene can bonyii bò gomte keefiwse beene λε,

noo bonyii bosεεbeene bo bvuban e.

⁷² Wvú to nu ε kaw le wen nu ke ecam shen fô bo'icee cee bosεεbeene le mum no shee kumyi kelew kew kè wvú wvù Nyo' to dieε.

⁷³ Wvú to nu ε kaw ê icee bo'icee bosεεbeene wvù Abla'am lew le,

⁷⁴ wen nu ke ebvuse beene can bonyii bosεεbeene bo bvuban e,

wvu le è nulo é beene elemte wvú le se nfan,

⁷⁵ eceè nce wvù yuule bô wvu teyey ê wvú ejise

εdiuw ecii yî nshii wesebeene le.

⁷⁶ Ε wo waa wem nu ε bó nu ke eteje wo le wee ntum Nyo',

Nyo' wvù nu Εkolε ke Mwεεm Mvunciim e,

njefo wo nu ke esa fwe dvu Tata

keeseyse je ye.

⁷⁷ Wo nu ke efewci ê bonyii bew je yî è nulo é bó ekeηke mboyma jó,

wvù è nu nleεshe wvù Nyo' nu ke elεεshe bibefe bibole,

⁷⁸ nje shen yi baay yî wvú koole fô bonyii le.

Wvú nu ke eciinse Mboyse é wvú eshiile too we

ke diεwe diuu fô dí ε san e.

⁷⁹ Wvú nu ke enya n'yuú ê bonyii bô nu yî ejiwε le

noo bô nu diuw kpwe le,

emum eleke beene ê je kembonen e.”

⁸⁰ Ε waa Sakalia wvudvu mum no kuu yî nyam ye le, kuu ten ê keyoy e. Ke mum ne gen no cee ε è nu ηkpwaante, gen buy diuu di wvú to buyεε keedujεε εkolε kew ê bonyii bo Israel.

2

Ε Maalia boo Jisos

(Mat 1:18-25)

¹ È to nu kefew kekε le, ε sa' buy le bó etaη bonyii bocii bô nu yî bitum bi woη wvù Lum e. Yí to buy ê Kaysa Augustus wvù to nu Nfon wvu baay wvu jó. ² Kentaη kin to nu ke fwe seke Kpwilinus to nu wee sa' wvu Lum saake keba ke woη e kè Silia. ³ Nonen, ε bonyii bocii mum no tuu jim bontεw bobole, le bó esaη ediee εbo ebvuu etaη bó.

⁴ Ε Yosew ten ne Nasalet ntεw mvu wvu Galilee le, ben gen Betele'em ê keba ke woη wvù Judea le jò bó to bokεε Nfon Dawe. Wvú to gen jó njefo wvú to nu wee kfuú di Nfon Dawe le. ⁵ Yosew to gene bô Maalia wvù wvú to leyte le è nu ke enu kpwεse, ε wvú nu bô fue. ⁶ No bó to geneε buy jó, ε kefew kè wvú eboo ke to kocen. ⁷ Ε wvú boo waa we bvucile ε è nu wan diemsen, kule ê ndvu le, jike ê kekoη ke nyám e, njefo bó to nu ε tan fô nce yew bonyii bo ghane le.

Ε nceendaa Tata see boo ê boncey njée

⁸ È to nu kefew kedvu le, ε boncey njée bomew nu mbew ntεw wvudvu le, cεyte njée yibo etaη. ⁹ Ε nceendaa Tata ne sεse buynen ê bó ejise, ε n'yuú Nyo' ba fô bó to nu, ε bó keηke nfan baay. ¹⁰ Geenεn, ε nceendaa Tata wvudvu gay ê bó le, “Fo ben efanè ke. Ben eyuw, me ntoo ε è nu bô saaka wvù jee fô ben e, ε wvú nu ke enya njoη wvu baay ê bonyii bocii. ¹¹ Yî diuu di εben e nu ε bó ε boo Mboyse ê ntεw Nfon Dawe le wvù è nu Klistu wvù Tata. ¹² Fin nu ke enu nciise keedujεε wan wvudvu ê ben. Ben nu ke egen eyen wvú le ε bó ε kule ê ndvu le ε jike ê kekoη ke nyám e.”

¹³ Ke nonen, ε bó ne sεse yen nceendaa Nyo' we le bô ηgoo bomew e nteen ε bó tumte moηkum mo Nyo' le gayte le,

¹⁴ “Mbense enù fô Nyo' wvù nu fowe le

1:72 Mben 106:45; 105:8-9; LEW 26:42   1:73 Keη 22:16-18   1:74 Tay 2:12, 14   1:76 Mala 3:1; Mat 11:10; Mak 1:2; Luk 7:27   1:77 Yeli 31:34   1:78 Ksm 34:6; Yεsa 60:1-2; Mala 3:20   1:79 Yεsa 9:1-5; 42:6-7; Mat 4:16   2:4 Mat 2:1; Jon 7:42   2:11 Mat 20:30-32; Jon 4:42; Lem 5:31; 13:23; 2Bi 1:11   2:14 Yεsa 57:19; Mat 10:13, 34; Mak 9:50; Luk 1:79; 10:5-6; 12:51; 19:38, 42; 24:36; Jon 4:27; Lem 10:36; Efe 2:14, 17

é kembonen enu fokuse fen fô bonyii bò Nyo' yuuke njonj bô bó le.”

¹⁵ Seke bonceendaa bo Nyo' le ba to cin'yeε bó le kase ben we, ε boncey njée bodvu jeme ê bikuu bibole le, “Beene egen keseen wvun Betele'em, egen eyen fiεε fin fi kooy le fi Nyo' nu ε ge beene ε kieε.”

¹⁶ Kaη mwaanη, ε bó mum ne yaηsen gen, gen yen Yosew bô Maalia le noo wan e, ε wvú jiime ê kekonη ke nyám e. ¹⁷ No bó yen nonen, mum kew no fele mwεem mvunciim mvù nceendaa Nyo' be seje ê bó ekumε wan wvudvu. ¹⁸ ε dew yum bonyii bocii bò yuweε mwεem mvù boncey njée ba jemyεε ê bó. ¹⁹ Geenεn, ε Maalia yuw fiew gεε fô fitele le no kpawci sekecii. ²⁰ ε boncey njée ba kase no tuu jim bensee Nyo' tumte monkum mew njefo bó to nu ε gen yen mwεem mvunciim e ke leηleη no nceendaa Nyo' to sejeε.

ε bó gen nya wan wvù Jisos yew ncese le ê Nyo'

²¹ ε wan wvudvu ke buy ediuw nyaη, ε bó tfuse wvú yew, mum cu diee le Jisos, ε diee din nu ke dí di nceendaa Nyo' to sejeε ε bwee ε wvú se ke leem bô fue.

²² ε kefew ke to kocen kè bó ege ncese keekfum bikuu bibole no nci Muses to gomte. ε bó mum jo wan ben dvú Jelusalem keenya ê Nyo'. ²³ Fifin nu no bó to saηεε ê ηwa' bonci bo Nyo' le le,

“É wee boke waa bvucile ε è nu wan diemsen,
é wvú nya ε è no nu wvu Nyo'.”

²⁴ Bó to gen ten keege ncese wvun bô bibembe bifεε, kenεε bô boom bo nyiη e bofεε bii no fi to nu ê ηwa' bonci bo Nyo' le.

²⁵ È to nu kefew kedvu le, ε cee la mvu nu Jelusalem ε bó teje le Semeon. Wvú to nu wee wvu teyete gee no Nyo' gomte, ε wvú to ceyte wee wvú ke eto elεεε mvuntelem mvu bonyii bo Israel e. Keyoy ke Yuule to nu yî ye le, ²⁶ ε kí to ge wase ε wvú kieε le ke kpwe nu ke ejo wvú se wvú ε yen Mboyse wvù wvu Tata wvù wvú to kawεε le ke. ²⁷ ε Keyoy ke Yuule ke ne ge ε Semeon gen yew ncese le. ε Yosew bô Maalia ke dioo to bô wan yew ncese le keege no nci gomte, ²⁸ ε Semeon fi wan koyce mum kew no tumte monkum mo Nyo' le, gayte le,

²⁹ “Tata, no wo nu ε ge wase ηkawma wo ε to ε kocen,
joo le wee wo lemme yî nyekeey e.

³⁰ Ejise eyem nu ε yen wase Mboyse

³¹ wvù wo ciinse le, ε bonyii bocii nu ke eyen wvú le.

³² Wvú nu ke enu ken'yeese fô bonyii bò yaa nu ke bo Israel e,
wvu le bó ten ekee wo,
ege é bó ecake diee di bonyii buw bo Israel e we.”

³³ ε cee wan bô bwee wan yuw mwεem mvù Semeon jemyi ê wan wvun we, ε dew yum bó. ³⁴ ε wvú mum laη kembonen yî bó le, gay ê Maalia wvù bwee le, “Nyo' nu ε caw wase waa wo wvun, ε nto we nu ke ege é bonyii bo Israel nteen egbweken, é bomew eneηken lo we. Wvú nu nciise fiεε ε bonyii nu ke ejemyi mwεem yî ye le. ³⁵ Nonen, é fifin emum eduηci mwεem mvù bonyii nyile ê mvuntelem mvubole. Mwεem mvun mvunciim nu ke ege é fitele fiuw enu ke diεwe bó bon bô finyo.”

³⁶ È to nu ke kefew kedvu le, ε kpwoon mvu nu ε bó teje le Anna, ε è nu wee ntum Nyo'. Wvú to nu waa Fanuwel wvù wee kfuu di Ashel e. Kpwoon wvudvu to nu ε lun wase baay. Wvú to nu bô dweese ke bilum bisooshwiw mey, ε dweese mum kpwe. ³⁷ ε wvú mum no nu ke wase fiew kpweε ηkfu, shee yew ncese le bensee Nyo' entaη bô emvunsheenη, bamte mwεem mvudien, bunlee. Bilum biew to nu wase mbaη nyaη ncow binew (84). ³⁸ Ke kefew kedvu kè bó to toε bô wan yew ncese le, ε kpwoon wvudvu to yen bó le, mum nya keyoone ê Nyo', jeme ekumε wan wvun ê bonyii bocii bò to ceyte kefew kè Nyo' ke esum bonyii bo Jelusalem can ηgew e.

³⁹ Seke Yosew bô Maalia to meseε mwεem mvunciim no nci Nyo' to gomte, mum kase tu jim ntew wvubo wvù Nasalet e ê keba ke woj e kè Galilee le. ⁴⁰ E wan mum no nu kuu keŋke mvuŋgay, ε wvù ε yiŋsen bô bvufee bvù baay, ε bonyii yene kembonen ke Nyo' le yî ye le.

Ε Jisos γεν sheε yew ncese Nyo' le

⁴¹ Icee Jisos bô bwee to ké no bene Jelusalem bilum bicii fô ŋkaw Danefey e. ⁴² E Jisos ke buy bilum yuufe ncow bifεε, ε bó bvuu ben fô ŋkaw wvudvu le ke no bó to ké no bene. ⁴³ No bó to dieε wase ŋkaw mese, dioo tuu jim, ε wan wvù Jisos sheε ejim Jelusalem, geenε ε ice bô bwee faŋe yaa kieε ke. ⁴⁴ E bó ke len diuu dicile, kpwaake ke le wvù nu ente jo ηgoo bonyii bô bó to lene le. E bó ke mum kew no gomte wvù ente jo kfuu dibole bô nsán, ⁴⁵ ke gom ηkuuŋ, mum kase tu jim Jelusalem keegom wvù jó. ⁴⁶ E è dioo nu ejim jo εdiuw eta no bó to kewεε keegomte, ε bó yen wvù le ε è nu fô yew ncese le, ε wvù ε shii fó bô bonyii bo n'yεεyi le, yeke bon'yεεyi, biwci bombife. ⁴⁷ E bonyii bocii bô to yeke no keŋke ηghaw baay njefo wvù to kee mwεem baay bvuu tfuuse bombife leŋ. ⁴⁸ No bwee bô ice yεεε wvù le, ε dew looce yum bó. E bwee ben wvù gay le, “Wan wo njinsene la bô bese nen? Taa eyen, bee ico nu ε gom wase wo ε no wewte lo.”

⁴⁹ E wvù tfuse le, “Ben be gomte me nje la? Ke ben be kee le me ηkeŋke keenu yew dvu Icem fen e?” ⁵⁰ Geenε, ε bó faŋe yaa kieε fieε fi wvù jeme ke.

⁵¹ E wvù mum ne ε bô bó no booke Nasalet. E wvù gen no yuuke bó le ntay. No mwεem mvun to kooyi nen, ε bwee gεε fô fitele fiew e no kpawci sekecii. ⁵² E Jisos mum no kuu, keŋke bvufee bvù baay, ε Nyo' kooŋke wvù, ε bonyii ten kooŋke wvù.

3

N'yεεyi wvu Jon Nleseεjoo

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹⁻² È to nu kefew kè Jon wvù waa Sakalia to nu ηkpwaante, ε Nyo' tum wvù. Kelum kekie to nu ε Tibelius ε saw wase diewe Nfon wvu baay wvu Lum e bilum yuufe ncow bitin. E Bontus Baylet saake keba ke woj e kè Judea, ε 'Elod saake Galilee. Filew wvù waa bwee 'Elod to saake keba kè Itulea bô kè Telakoniti, ε Lisania saake Abilen. È to nu ten kefew kè Annas bô Kayfas to nu bikuu bi bocee ncese le. ³ No Jon yuw ntum Nyo', mum ne gen biba bi woj e bicii bì mbew Joo Joodan e, no fewci ê bonyii le bó ekumen mvuntelem mvubole, é wen elese bó ê joo wvu le Nyo' eleεshe bibefe bibole. ⁴ Fifi nu no Yesaya wvù wee ntum Nyo' to saŋεε ê ŋwa' we le le,

“Diεw wee fuuŋke ηkpwaante le,

bó eseεye je Tata,

enele é yí enù teytey,

⁵ ekeεshe le dikum di baay baay bô di caan caan dicii,

eyiŋsen biloŋε bicii,

enele jé yì ηgoonŋgoo é yí enu teytey,

eyiŋsen bintuke é je enu nen femm,

⁶ é bonyii bocii emum eyen no Nyo' boyse bonyii.”

⁷ No Jon fewci nonεn, ε bibombom bi bonyii le mum no too le wvù elese bó ê joo. E wvù mum ne gay ê bo le, “Eηgokε ke yó le, è tefe yεε ben le ben elewtè shém Nyo' yì ffuuke yì wvù nu ke eduŋce ê ben, ε se no too nen?” ⁸ Ben egeε mwεem mvù duŋci le ben nu ε kumen wase mvuntelem mvunen. Fo ben emum ekew eduù ke lo ê bikuu binεn le Abila'am nu icee wene ke. É me ensee ê ben le è nulo é Nyo' ebanke eta eyan é yó etu boom bo Abila'am e. ⁹ Ben ekeè le bó nu ε gεε wase teme ê binyi bi bite le. Kete kecii kè baa yumte mvuntam mvù jee, nu ε bó nu egbwo naa eley yî geŋ e, eton lo.”

¹⁰ E bibombom bi bonyii le biε yuw, bife ê Jon le, “Bese nu ege neε keseen?”

¹¹ Ε wvú tfuse le, “Wee wvù κηκε bikum bifεε enya kemew ê wee wvù yaa κηκε κε, ε wvù κηκε mwεem mvudien egaw bô wee wvù yaa κηκε κε.”

¹² Ε bonyii bomew bô to fii shile to fô wvú le le wvú elese bó ê joo, bife ê wvú le, “Wee n'yεεyi, bese ege nεε fisese?”

¹³ Ε wvú tfuse ê bó le, “Fo ben efii shile fesene no nci gomte κε.”

¹⁴ Ε bonyii bo nci le to fô wvú le bife le, “Fisese nu ε bese nu ege nεε?”

Ε wvú tfuse le, “Ben eyenè fo ben ebemseè bonyii lole bigew noo keegowtè mwεem yî bonyii le εcici κε. Ben eyuukè njon bô fieε fi bó laake ben dvú.”

¹⁵ No bonyii to nu κε wase cεyte Mboyse wvù Nyo' to kawεε, ε bó mum no ghayte mwεem mvu Jon e, bvuu no kpwaake le sekemew ε è nu wvú wvù Mboyse wvudvu. ¹⁶ Ε Jon mum kieε gay ê bó le, “Me nleese ben ε è nu κε ê joo le maan, geenεn wee wvù kuuke fele me bεε too ejim, ε me mbaa nci κηκpwεntεn keεngvuwce nfay bolaba bew κε. Wvú nu κε elese fiew ben ε è nu can Keyoy ke Yuule le noo ηguy e. ¹⁷ Wvú κηκε fieε fiew εbo fi wvú nu efεεtεn εγιη dvú, eyese fô wvú fεεtεne, ebaance εγιη εγεε ê ηwaw e, emum ekuu nyiim eton ê ηguy wvù fieε se ηjimε le.”

¹⁸ È nεε no Jon to fewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê bonyii nen bvuu nyaa bó bô bontefe jé le nteen. ¹⁹ Geenεn, ε wvú no jemyi ekumε 'Elod wvù wee sa' kaci lo, njefo 'Elod to nu ε jo 'Elodia wvù kpwεε waa bwee kpwεse le, bvuu no jemyi ekumε mwεem mvù befε nteen mvù 'Elod to buwyεε. ²⁰ Ε 'Elod ke mum mεse foose lo gee diew gay le bó ekoo Jon efen yew ncaw e.

Ε Jon lese Jisos ê joo

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Seke Jon to bεε leese bonyii ê joo, ke lese diuu dimew mεse ε Jisos tεn to ε wvú lese wvú ê joo. Ε Jisos dioo bunlee, ε εbule yene ye, ²² ε Keyoy ke Yuule shii to yî ye le fieesene εbembe. Ε diew jeme fowe le, “Wo nu Waa wεm, nu fitele fiem, ε me n'yuuke njon bô wo baay.”

Kfuu di bo Jisos e

(Mat 1:1-17)

²³ Jisos to nu diewε bilum mbaanshe le seke wvú to κεwεε lemme diew. Bonyii to kpwaake le wvú nu waa Yosew wvù waa Eli. ²⁴ Eli to nu waa Mata't, wvù waa Lewe, wvù to nu waa Nelki wvù waa Jannay, wvù to nu waa Yosew. ²⁵ Yosew wvun to nu waa Matatia, wvù waa Amos, wvù to nu waa Na'um, wvù waa Esli, wvù to nu waa Nagay. ²⁶ Nagay to nu waa Maat wvù waa Matatia, wvù to nu waa Semein, wvù waa Yosek, wvù to nu waa Joda. ²⁷ Joda to nu waa Joanan, wvù waa Lesa, wvù to nu waa Selubabel, wvù waa Shiltia, wvù to nu waa Neli. ²⁸ Neli to nu waa Nelki wvù waa Adi, wvù to nu waa Kosam, wvù waa Elmadam, wvù to nu waa El. ²⁹ El to nu waa Yoshua wvù waa Eliesa, wvù to nu waa Yolem wvù waa Mata't wvù to nu waa Lewe. ³⁰ Lewe to nu waa Semeon wvù waa Juda, wvù to nu waa Yosew, wvù waa Yonam, wvù to nu waa Eliakim. ³¹ Eliakim to nu waa Melia wvù waa Mena, wvù to nu waa Matata wvù waa Natan, wvù to nu waa Dawe. ³² Dawe to nu waa Jεese, wvù waa Obed, wvù to nu waa Boas, wvù waa Sala wvù to nu waa Na'shon. ³³ Na'shon to nu waa Aminada, wvù waa Admin, wvù to nu waa Alni, wvù waa Eslon, wvù to nu waa Beles wvù waa Judas. ³⁴ Juda to nu waa Yakow wvù waa Aysik, wvù to nu waa Abl'am, wvù waa Tεla, wvù to nu waa Na'ol. ³⁵ Na'ol to nu waa Selug wvù waa Leu, wvù to nu waa Beleg wvù waa Ebe, wvù to nu waa Shela. ³⁶ Shela to nu waa Kaynan wvù waa Alfasad, wvù to nu waa Shεm wvù waa Noa', wvù to nu waa Lamεk. ³⁷ Lamεk to nu waa Metusela wvù waa Enok, wvù to nu waa Jalεd wvù waa Ma'alalεl, wvù to nu waa Kaynan. ³⁸ Kaynan wvun to nu waa Enosh wvù waa Set wvù to nu waa Adam, ε Adam nu wvù Nyo' to bomεε.

3:16 Lem 1:5; 11:16; 13:25; 19:2-4; Luk 4:18   3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18   3:21 5:16   3:22 4:18; Mben 2:7; Yεsa 42:1; Luk 9:35; 20:13   3:27 1Klo 3:17; εsl 3:2   3:30 Lut 4:18-22; 1Klo 2:1-14   3:31 2Sam 5:14   3:33 Kej 29:35; 25:19-26; 11:10-20; 5:1-32

4

Ɛ dɛwle no momte Jisos
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Jisos to nu ɛ ne fô Joo Joodan e, ɛ wvú ɛ yiɲsen bô Keyoy ke Yuule. Ɛ kí ge ɛ wvú ne gen no cee ɲkpwaante. ² Ɛ wvú no nu jó yî ɛdiuw mbaanyɛ ɛ dɛwle momte wvú. Wvú to nu jó nonɛn yaa diekene ke. Ɛ ɛdiuw yodvu ke fey, ɛ jeɲ no yuu wvú. ³ Ɛ dɛwle mum to gay ê wvú le, “É wo fɛn nu Waa Nyo', é wo gay ɛ te din tu bvulem.” ⁴ Ɛ Jisos tfuse ê wvú le, “Fí nu ɛ bó ɛ saɲ le,

‘Ke wee cee ke nje bvulem maɲ ke.’ ”

⁵ Ɛ dɛwle jo wvú ben dvú bvudvuu bvumew e, duɲce bitum bi yî ekole ke nshɛ le bicii ê wvú. Ɛ Jisos yen nen mwaɲɲ. ⁶ Ɛ dɛwle mum gay ê wvú le, “Bó nu ɛ nya wase ekole ke nshɛ le kin ê me kecii, ɛ è nulo é me nya ê naa yɛɛ wvú me ɲkooɲke. Me nu nya é wo esaake, keɲke bvukuke bô mvuɲgay mvudvu mvunciim. ⁷ Fí nu ke le wo egbwe ê me ejise ewvum me, é me emum enya fiɛɛ ficii ê wo.”

⁸ Ɛ Jisos tfuse ê wvú le, “Fí nu ɛ bó ɛ saɲ le,

‘È wvumtè Tata wvú Nyo' wo, elemtè ke ɛ è nu wvú le maɲ.’ ”

⁹ Ɛ dɛwle mum jo wvú gen dvú ê kelaante kè Jelusalem e, leke fô kegoy ke yew ncese le, gay ê wvú le, “É wo fɛn nu Waa Nyo', é wo sele ekuse, ¹⁰ njefo fí nu ɛ bó ɛ saɲ le, ‘Nyo' nu ke egay é bonceendaa bew eceyɛy wo.’

¹¹ Ɛ fí bvuu nu ɛ bó ɛ saɲ le,

‘Bó nu ke eka wo fo wo ekfun ekale yî te le.’ ”

¹² Ɛ Jisos tfuse ê wvú le, “Ɔwa' Nyo' gayte ten le,

‘Fo wo emomtè Tata wvú Nyo' wo ke.’ ”

¹³ Seke dɛwle to mɛsɛɛ wase jé yicii yî wvú to nulo emom Jisos jó, mum ne gen no cɛyte diuu dimew.

Ɛ Jisos kɛw lemme diew Galilee
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Jisos to nu ɛ ne tu jim Galilee, ɛ wvú ɛ yiɲsen bô mvuɲgay mvu Keyoy ke Yuule le. Ɛ saaka wvu ekume wvú saɲken gen biba bi woɲ e bì jó le bicii. ¹⁵ Wvú to nu ɛ no yɛɛyi bonyii yéw bunle le, ɛ bonyii bocii bensee wvú.

Ɛ bó ma Jisos ntɛw wvubo wvú Nasalet e
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Ɛ Jisos ke mum ne gen ntɛw wvú Nasalet e jò wvú to kuɛ. Ɛ è ke no nu diuu dibole di mbam e, ɛ wvú gen yew bunle le ke no wvú to ké no gene. Ɛ wvú ke ne leem we keetaɲ Ɔwa' Nyo'. ¹⁷ Ɛ bó nya ɲwa' wvú Yesaya wvú wee ntum Nyo' to saɲɛɛ ê wvú. Ɛ wvú fay taa bvudvuu bvumew bvú bó saɲɛɛ jó le,

¹⁸ “Keyoy ke Tata Nyo' le nu yî yem e, njefo wvú nu ɛ yefe wase me le me ento enfewce saaka wvú jee ê bonyii bo kefufe le.

Wvú nu ɛ tum me le me ento entefe ê bonyii bô nu yî ncaw e le bó nu ke ebvuse bó, embvuu entefe ê binfefe le bó nu ke eyene ejise ebo.

Wvú tum ten me le me nto embvuse bonyii bô bó nyewle bô bó yî ncaw e,

¹⁹ embvuu enfewce le kelum kin, nu kè Tata Nyo' nu ke ebuw bonyii.”

²⁰ No Jisos tarj nen, kase kewe njwa' wvudvu nya ê wee wvù to ké no gæle mum shii fokuse. E bonyii bocii bò to nu yew bunle yidvu le luɲ ejise yî ye le. ²¹ E wvù mum kew no nyeyte ê bó le, “Fiæ fin fi ben yuw ê njwa' Nyo' le nu e fí to wase e kocen eben.”

²² E bonyii yekæ e fí jonj bó le baay, e bó kenke njhaw yî njeme wvù jee wvù buyte diuw we le. Geenen, kaa ne no ghayte, biite le, “Wvun nu ke waa Yosew nen e?”

²³ E Jisos mum gay ê bó le, “Ke è nu kemaɲen le ben nu ema njan ê me le, ‘Wee wvù fele bonyii, fele ekole kuw.’ Ben nu egay le me enge ten mwæem fen mvù ben se yuuke le me njee Kafana'um.” ²⁴ E Jisos bvuu gay ê bó le, “É me ensee ê ben kecæy le, ke è nulo é bó ewvum wee ntum Nyo' woɲ we le ke. ²⁵ Yî kecæy e, é me nsee ê ben le è to nu kefew ke wee ntum Nyo' wvù Elayja le, jaɲ to nu e meɲ we yî bilum e bitete bô kee soocan, e jey koo woɲ tfuu. Bokæ' bo boɲkfu le to nu woɲ wvù Israeɛ e kefew kedvu le nteen. ²⁶ Geenen, Nyo' to baa tum Elayja fô mvu bó le ke, tum fiew e è nu fô kpwee njkfu wvù to nu Salafat, woɲ wvù Sidon e. ²⁷ Ben ekumyì ten le, è to nu kefew ke wee ntum Nyo' wvù Elisha le, e bonyii nu Israeɛ nteen kenke ntun wvu baay, ke mvu bó le to nu e bonen ke. È to meɲ ke Naaman wvù embeɲ wvu woɲ wvù Silia le wvù bó to feleæ.”

²⁸ No Jisos jeme nonen, e bonyii bocii bò to nu yew bunle le yuw, e mvuntelem bente lo bó. ²⁹ E bó ja we, domten wvù, buy dvù eɛaante jodvu, ben buy yî diuw njkonj yì to nu yî kum ntew wvubole, njefo bó to gomte keedomse wvù é wvù egbwe jó. ³⁰ Geenen, e wvù fey ê bó entelenj no gene fiew.

*E Jisos bvuse keyoy kè yiile yî wee le
(Mak 1:21-28)*

³¹ E Jisos ke mum ne bow Kafana'um, ntew mvu wvu Galilee jodvu le. E è ke no nu diuu di mbam e, e wvù gen no yeeyi bonyii yew bunle le. ³² E bonyii bodvu bocii no yuuke kenke lo njhaw yî n'yeeyi we le, njefo n'yeeyi we to kenke mvunɲay. ³³ Wee mvu to nu yew bunle yidvu le, e keyoy kè yiile nu yî ye le. E wvù mum ne no wamte le, ³⁴ “Abaay Jisos wvu Nasalet, wo fii la ê bese? Wo to keeɛse lo bese le? Me njkee naa wo. È nu wo wvudvu wvù yuule wvù ne fô Nyo' le.”

³⁵ E Jisos wam keyoy kè yiile kedvu, gay le, “Baɲ lo, ebuy yî wee wvun e.” E kí mum shinjen, bense wee wvudvu tum fokuse ê bonyii ejise, mum buy yî ye le, geenen fanje yaa lemse wvù ke.

³⁶ E bonyii taa, e diuw yum bó. E bó no ghayte, biite le, “Wvun njeme nu wvù nee wvù wee wvun kenke? Wvù kenke mvunɲay kane biyoy bì yiile e e bí buyte yî bonyii le.” ³⁷ E saaka wvu ekume Jisos len bontew bocii bo ê keba ke jó le.

*E Jisos fe bonyii nteen
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)*

³⁸ E Jisos buy yew bunle yidvu le, gen ley yew dvu Semon. E mwese Semon cemte bô ken'ya'. E bó lekæ le Jisos efi wvù. ³⁹ E wvù gen fô wvù to jiime, leem ê wvù ê we, kan ken'ya' kedvu. E kí mum cine wvù le e wvù bonen. Kaɲ mwaan, e kpwoon wvudvu mum ja we taa fiæ e bó die.

⁴⁰ E diuu ke dioo seeyi, e bonyii bò to kenke bonyii bò cemkene bô bincem jæy jæy mum no joo too dvù fô Jisos e. E wvù mum no kumte bó le bocii, e bó bonene. ⁴¹ Bonceendaa bo dæwle le ten to buyte yî bonyii bomew e nteen wamte le, “Wo nu Waa Nyo'.” Geenen, e Jisos kan le fo bó ejemyi ke, njefo bó to kee Jisos le è nu Mboyse wvù Nyo' to kawæe.

⁴² E ekfuɲ ke buy yuu, e Jisos buy gen bvudvuu bvumew e wvù embeɲ. E bonyii ke shee kew no gomte wvù. Ke dioo to yen wvù le, e wvù gomte wase le wen ene ntew wvudvu le. E bó mum no momte jé le wvù emey bô bó. ⁴³ Geenen, e wvù tun gay le, “Me njkenke keenfewce saaka wvù jee wvu ekume bvunfon bvu Nyo' le bontew bomew e ten, njefo è nu fiæ fi Nyo' tum me le me ento enge.”

⁴⁴ E wvù mum ne gen no ghane fewci saaka wvudvu yéw bunle le, woɲ wvudvu le tfuu.

5

Ɛ Jisos tee boom bew bo ηgoo le bo fwe
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Ɛ to nu diuu dimew, Ɛ Jisos no leeme mbew Mamase yì Genesalet e, Ɛ bonyii Ɛ gem wvú Ɛ face Ɛ no yuuke diew Nyo'. ² Ɛ wvú nɛ yen bikon e bifɛɛ ηgem joo le, Ɛ bonyii bô to kɛɲke Ɛ buce wase jó Ɛ no cuke binsaη bibole bi byé le. ³ Ɛ wvú gen ley ê kemew e, Ɛ è nu ke Semon e, gay le wvú edomse é kí eley egen ê joo caan. Ɛ wvú domse, Ɛ Jisos mum shii jó Ɛ bonyii no nu ê ηkpwaante Ɛ wvú yɛɛyi bô.

⁴ Ɛ wvú ke yɛɛyi mɛse, mum gay ê Semon le, “Keyɛ kekon eley egen ê joo fô shiyyine, é ben etfume binsaη binɛn ekoo byé.”

⁵ Ɛ Semon tfuse le, “Cee ekolɛ, bese se ce lo we tfumyi binsaη bvú Ɛ yuu, Ɛ faηɛ yaa koo lo fiɛɛ kɛ. Geenɛn, no è gay wo, me nu entfume kɛ lo.” ⁶ Ɛ bô gen tfume, koo byé jó nteen, dioo bvuuɛ, Ɛ binsaη no gomte keesemkɛn. ⁷ Nonɛn, Ɛ bô lawcɛ bonyii bobole bo ηgoo le ê kekon kemew e le bô eto eficɛ bô. Ɛ bô to bvuse byé yidvu Ɛ yí yinɛn bikon bibole, Ɛ bí mum no gomte keeshiile ê joo. ⁸ Ɛ Semon Bitɛ yen fiɛɛ fi kooy le, mum gen tum envuv ê Jisos ejise gay le, “Kee wo Tata, nɛnɛ fiuw fɛn ecinɛ me le, me nu fiem wee wvú befɛ.”

⁹ Wvú to jeme nonɛn, nɛfɛ bô bonyii bew bo ηgoo le to nu Ɛ yen byé yì bô to koolɛɛ, Ɛ ye bɛm bô. ¹⁰ Ɛ yí bɛm tɛn Jɛm bô Jon boom bo Sebɛdɛɛ le bô to nu tɛn ηgoo Semon e. Ɛ Jisos gay ê Semon le, “Fo wo efanè kɛ. Ɛ kew yî kɛseen e Ɛ gen lo, wo nu ke ekoolɛ wase Ɛ è nu bonyii.”

¹¹ No bô yuw nonɛn, mum bvuse bikon bibole ê ηkpwaante, cinɛ mwɛɛm mvunciim e mum no bii Jisos e.

Ɛ Jisos fɛ wee ntun wvu baay
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Ɛ è ke no nu kefew kemew e, Ɛ Jisos nu ê kelaante kemew e, Ɛ wee mvu nu jó Ɛ ntun wvu baay Ɛ die wase lo wvú. Ɛ wee wvudvu yen Jisos e, to gbwe ê wvú ejise, leke wvú gay le, “Tata, wo nulo efɛ me é me en'yuule, é wo fɛn koonkɛ lo.”

¹³ Ɛ Jisos mum neke kebo kum wvú le gay le, “Me ηkoonkɛ lo, bonɛn le eyuule.” Kaη mwaan, Ɛ ntun wvu baay wvudvu mum cinɛ wvú le. ¹⁴ Ɛ Jisos ciise lo ê wvú le, “È yenè fo wo esee ê wee. Geenɛn, genɛ eduηcɛ ekolɛ kuw ê cee ncɛse, emum enya nnya yì Muses to gayɛɛ le wee kɛɲke keenya keeduηcɛ ê bonyii le wen nu Ɛ bonɛn wase yî ntun wvun e Ɛ no yuule.”

¹⁵ No Jisos ciisɛɛ ê wee wvudvu nonɛn, Ɛ saaka wvu ekumɛ Jisos kaa bvuu saanɲken fey lo, Ɛ bibombom bi bonyii le no baanci too keeyuuke n'yɛɛyi we, bô le wvú efelè bincɛm bibole. ¹⁶ Geenɛn, é Jisos ké ja cinɛ bô le gen no bunlee ηkpwaante.

Ɛ Jisos fɛ wee Ɛ wvú Ɛ kpwe keba kemwaan
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Ɛ è ke no nu diuu dimew Ɛ Jisos yɛɛyi bonyii, Ɛ mvunηgay mvu Nyo' le nu yî ye le, Ɛ wvú fele bincɛm. Ɛ Bofalasii noo bonyii bô to duηci bonci bo Nyo' le Ɛ shii fô, Ɛ bô to buy bontɛw bocii bo Galilee le noo biba bi Judea bô Jɛlusalɛm e. ¹⁸ Ɛ fí kooy le bonyii bomew to nu Ɛ nɛ no too Ɛ bô Ɛ shfumɛ wee ê fikɛɛy e, Ɛ wvú Ɛ kpwe wase keba kemwaan. Bô to too keeley dvú yew ejike fwe dvu Jisos. ¹⁹ Geenɛn, faηɛ yaa kɛɲke je kɛ, nɛfɛ bonyii to faci baay. Ɛ bô mum ben Ɛ è nu ê yew we, too keyɛy, shike wee wvudvu fwe dvu Jisos ê fiɛɛ fi wvú to jiime jó le. ²⁰ No Jisos to yenɛɛ le bonyii bodvu nu Ɛ lese mvuntelem mvubole yî ye le, Ɛ wvú mum gay ê wee wɛ le, “Nsaa yɛm, me nu Ɛ nɛɛshɛ wase bibefɛ biuw.”

²¹ Ɛ bonyii bô to duηci bonci bo Nyo' le bô bo ηgoo Bofalasii le ba, mum kew no wvukene gayte le, “Wvun sɛ nu yɛɛ wvú joo bvudvuu bvɛ Nyo' le? È nu yɛɛ dvú wvú nulo elɛshɛ bibefɛ efɛy Nyo' maan?”

²² E Jisos kiese fiε fi bó wvukene, bife ê bó le, “Ben se kenke kfuu ban bonkpawce ê mvuntelem mvunen e nen nje la? ²³ Fi cekey nu fi la, keegay le me nu ε nleeshε wase bibefe bi wee wvun e, nuu le wvú eja we elene le? ²⁴ Geenεn, me nu endurce ê ben keseen le wee wvù diee nu Waawee kenke mvungay fokuse fen keeleeshε bibefe.” E wvú mum gay ê wee wvù to kpweε wase keba kemwaan wε le, “È jemyi me ê wo, ja we, ejo fikεy fiuw egenè fô yew e.”

²⁵ Karj mwaan, ε wvú mum ja we leem ê bonyii ejise, mum jo fiε fi wvú to jiime yî dvú le no gene fô yew e fo wvú, tumte monkum mo Nyo' le. ²⁶ E bonyii yen nonεn, ε dew yum bó ε bó kenke nghaw, no tumte monkum mo Nyo' le gayte le, “Bese nu ε yen binghaw bi mwεem e eben.”

E Jisos tee Lεwe

(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ E Jisos ke nε buy fó no ghane. E wvú dioo gene, yen wee mvu wvù to fii shile le ε bó teje le Lεwe, ε wvú ε shii fô bvudvuu bwew bu lemme le. E Jisos gay ê wvú le, “È bì me le.” ²⁸ E Lεwe nε we, cine fiε ficii le mum no bii Jisos e.

²⁹ Nonεn, ε Lεwe ke mum ge njkaw wvu baay yew dvu wvú keekieekiee Jisos. E bonyii bò to fii shile njeyte lo fó noo bonyii bomew ε bô bó diekene. ³⁰ E Bofalasi noo bonyii bobole bo ngoo le bò to durci bonci bo Nyo' le kew no wvukene, bife ê boom bo ngoo le bo Jisos e le, “È nu nje la wvù ben diekene, wukene ben ε bonyii bò fii shile noo bò befe bomew.”

³¹ E Jisos tfuse ê bó le, “Ke bonyii bò temyi ké no gomte wee efuwe ke. È ké no gomte bonyii bò cemkene. ³² Ke me nto keetee bonyii bò nu teyey ke. Me nto keentee ε è nu bonyii bò befe le bó ekumen mvuntelem mvubole.”

E bó bife ê Jisos ekume mbam mwεem mvudien

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ E bó ke nε ghay ê Jisos le, “Boom bo ngoo le bo Jon e ké jaa no bamte mwεem mvudien bvuu bunlee efonεfon, ε è nu ke no bo Bofalasi le ké no gee, geenεn ε buw nu ke fibole diekene lo wukene.”

³⁴ E Jisos maw diεw ê bó le, “È nulo é bó ebe bonyii bô bvujen é bó egen, é wee ebvuu ege é bó ebamte mwεem mvudien ε cee bvujen nu bô bó? ³⁵ Geenεn, kefew nu ke eto kè bó nu ke eloo cee bvujen wvudvu ê bó, é bó emum ekew embamte mwεem mvudien kefew kedvu le.”

³⁶ E wvú bvuu ma ngan mvu ê bó le, “Ke wee nu dvú wvù nulo esaa ndvu yi fiε etumce yi yvum dvú ke. É wvú ge nonεn, tu wvú ε befe wase bô ndvu yi fiε yidvu. E ke è cim nulo é fincake fi fife fidvu egen lejlej bô ndvu yi yvum yidvu ke. ³⁷ Ke è nulo ten é wee ejo mbvuum mo monfem, egeε ê gham mbvuum e,* ε wvù ε yvumen wase ke. É wvú ge nonεn, é mbvuum mo monfem modvu ke ekoo, esawye gham wvu yvum wvudvu, é mbvuum bô gham ela εcici. ³⁸ Fi lej nu le, bó kenke keegeε mbvuum mo monfem ke ε è nu ê gham wvu fwε le. ³⁹ Ben keε ten le ke wee nu dvú wvù ké no wuu mbvuum mò nu ε koo wase wvù nulo ebvuu ekoorjke mo monfem ke. Wvú ké no bensee ke wase ε è nu mo koo wa ma.”

6

E Jisos nele ekume diuu di mbam e

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ È to nu diuu di mbam e dimew, ε Jisos bô boom bew bo ngoo le no lenε fele wεε egij wvumew e. E boom bew bo ngoo le nε kew no sumyi bicεε diee. ² E Bofalasi yen, bife le, “È nu nje la wvù ben gee fiε fi nci baa bee le wee ege diuu di mbam e?”

³ E Jisos bife ten ê bó le, “Fí nu le ben ke baa tan wase ê Ŋwa' Nyo' le no jej to yuu Nfon

5:24 Jon 5:36   5:28 Mat 8:21-22   5:29 Mat 9:10   5:32 19:10   5:33 Mat 6:16-17; 11:18-19; Luk 7:33-34
5:34 Mat 9:15   * 5:37 Gham mbvuum wvun nu ε bó kene bô jew nyam.   6:1 Dito 23:24-25   6:2 Ksm
20:8-10   6:3 1Sam 21:1-6; LEW 24:5-9

Dawe bô ngoo ye ε wvú ge? ⁴ Wvú to nu ε ley yew Nyo' le jo blæd wvú bó to gee ncese dvú fô Nyo' le, die bvuu nya ten ngoo ye dvú, ε è to nu nci fo wee edie blæd wvudvu efey bocee ncese.” ⁵ Ε Jisos mum mese gay ê bó le, “Wee wvù diee nu Waawee nu Cee Ekole wvu mbam.”

Ε Jisos fε wee diuu di mbam e

⁶ Ε è ke bvuu no nu diuu di mbam e dimew, ε Jisos gen ley yew bunle mi le no yεεyi bonyii. Ε wee mvu nu dvú ε kebo kew ke εεεε ε kpwe wase. ⁷ Ε bonyii bò to dunçi bonçi bo Nyo' le noo Bofalasi mum no gomte fiεε fi bó etey yî Jisos e. Ε bó mum bon ejise yî ye le no taale laa wvú nu efε wee diuu di mbam e le. ⁸ Ε Jisos kiεε fiεε fi bó fiεwsene bô fí, gay ê wee wvù kebo to nu ε kpwe wε le, “Ja we, eto eleem fen.” Ε wvú mum ja we leem. ⁹ Ε Jisos bife ê bó le, “Me mbiite ε è nu ê ben, fiεε fi nci nu ε bee le wee ege diuu di mbam e nu fi la? Keege fiεε fi jee, nuu fi befe le? Keeboyse wee, nuu keeyu lo le?” ¹⁰ Ε wvú taa bó ejise ejise kenen, mum gay ê wee wε le “Neke kebo kuw.” Ε wvú neke, ε kí mum bonen.

¹¹ Geenen, ε fí kaa looce ton'ye lo bonyii ba, ε bó mum kew no joo nsey no è nulo é bó ege bô Jisos.

Ε Jisos caw boom bew bo ntum e yuufe ncow bofεε

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Ε è no nu ke εdiuw yodvu le, ε Jisos nε ben yî kum e keegen bunle, ke ce bunlee Nyo' entan jocii. ¹³ Ε ekfuη buy yuu, ε wvú tee bonyii bò to bii wvú le, ε bó to. Ε wvú cawce bomew yuufe ncow bofεε tee bó le boom bew bo ntum e. ¹⁴ Ε diee ε bonyii bodvu to nu: Semon, wvù wvú to nyæ diee diew dimew le Bita, bô Andulu wvù waa bwee Semon wvudvu. Ε bomew nu Jem, Jon, Filew, Batolomu, ¹⁵ Matio, Toma noo Jem wvù waa Alfiyus, Semon wvù to nu wee ngoo Boselot, * ¹⁶ Judas wvù waa Jem noo Judas Iskaliot wvù to ghanεε gese Jisos.

Ε Jisos no yεεyi bvuu fele bonyii

(Mat 4:23-25)

¹⁷ No wvú cawεε bó nonen, ε bô bó bocii mum nε no booke. Ke bow, ε wvú leem yî bale le, ε bonyii bew bo ngoo le to nu wase fó nteen noo kebombom ke bonyii le ε kí ta lo ye fó kè nen'yeε Judea bô Jelusalem. Bomew bonyii to nen'yi mondvuum mo mbew joo yi baay e ke diewe Taya bô Sidon e. ¹⁸ Bó to to keeyuw n'yεεyi wvu Jisos, é wvú ebvuu efe bincem bibole. Bonyii bò biyoy bì yiile to jewsee bó to too ten ε wvú bvuuuse biyoy bidvu. ¹⁹ Ε bonyii bocii mum no momte keekum wvú le, njefo mvuηgay mvù to buyte yî ye le to fele bonyii bocii bò to kumte wvú le.

Bvujonke bô ηgew

(Mat 5:1-12)

²⁰ Ε Jisos ke nε taa bonyii bew bo ngoo le, gay le,
“Njon wvu baay nu wene, ben bò fuute,
njefo bvunfon bvú Nyo' le nu fô ben e.

²¹ Njon wvu baay nu wene, ben bò beele jerη keseen,
njefo Nyo' nu ke ege é ben effuu.

Njon wvu baay nu wene, ben bò beele keseen,
njefo ben nu ke ekpwaake dikie.

²² Njon wvu baay nu wene, seke ben bii wee wvù diee nu Waawee le, ε bonyii bane ben, kuunke ben, nan'yi ben bvuu nyaa ben εdiee yò befe. ²³ Fí ke dioo kooyi nonen, ε ben no lanlanè, binè, yuukè njon, njefo mmawce wene wvù kuuke nu won wvu we le. Ben ekee le è nu ke no bo'icee cee bonyii boba to nyεwle bô bonyii bo ntum Nyo' le bo fwele.

6:6 Mak 2:27-28   6:11 Jon 5:16, 18   6:12 5:16   6:14 Lem 1:13; Jon 1:40-44   * 6:15 Boselot to nu Bojuu bò to tomte won wvubò, diuu keebvuse won wvudvu yî ηgew e can bonyii bo Lum e.   6:19 Mat 9:20   6:20 Mat 5-7   6:20 Jem 2:5   6:21 Mwm 7:16-17; Yeli 31:25; Mben 126:5; Yesa 61:3   6:22 Mat 5:11; Jon 16:2; Lem 5:41; 1Bi 4:14   6:23 Mat 5:12

²⁴ Geenen, ηgew wvu baay nu wene, ben bonyii bo bvukuke le, njefo kensamen kenen ka ke wase ε è nu fen.

²⁵ ηgew wvu baay nu wene, ben bò etew nu ε yiηsen keseen, njefo ben nu ke ebeele jej.

ηgew wvu baay nu wene, ben bò kielee keseen, njefo ben nu ke ebeele soo bikuu.

²⁶ ηgew wvu baay nu wene, seke bonyii bocii bensee ben. Ben ekeè le è nu ke no bo'icee cee bonyii boba to bensee bonyii bo mbiay e bò to mbiayte le bó nu bonyii bo ntum Nyo' le.

Wee ekoonkè wee we bvuban

(Mat 5:38-48)

²⁷ Geenen me ε no ηgayte ê ben ban bò yuuke fiε fi me njemyi le, le ben ekoonkè bonyii bonen bo bvuban e, egeè ε è nu mwεem mvù jee fô bonyii bò bone bikaa ê ben ejim e. ²⁸ Ben elékè le Nyo' elarj ε è nu kembonen yî bonyii bò bunlee le lon eto fô ben e, ebvuu ebunleè fô bonyii bò nuwse ben e. ²⁹ É wee surj wo yî kediew e, é wo banke kemew ε wvú mεse surj. Wee é baa kekum kuw ke ekfurj, é wo cine ε wvú jo ke ente fô. ³⁰ É wee lεke fiε ε wo, é wo nya. Wee é cim ε jo lo mwεem mvuw, fô wo ebvuu eshe ebiite ke. ³¹ Naa la fi ben shieele le bonyii egeè fô ben e, enù fí fi ben egeè ten fô bó le.

³² É ben koonke ke ε è nu bonyii bò koonke ben, é fiε fi bó ebensee ben yî dvú le enu la? Ke bonyii bò befe gee ke nonen e? Bó koonke ke ten ε è nu bonyii bò koonke bó. ³³ É ben gee mwεem mvù jee ε è nu ke fô bonyii bò gee ten fô ben e, é fiε fi bó ebensee ben yî dvú le enu la? Ke bonyii bò befe gee ke lenlen e? ³⁴ É ben foose bonyii bò mwεem ε è nu ke é bò ben taale le bó nulo ekase etfuse, é fiε fi bó ebensee ben yî dvú le enu la? Ke bonyii bò befe ké no foose ke mwεem ê nsáa yibo njefo bó kee le bó nu ke ekase etfuse fiε ficii le? ³⁵ Fí nu len le ben ekoonkè bonyii bonen bo bvuban e, egeè ε è nu mwεem mvù jee fô bó le, efoosè bonyii bò mwεem yaa taale le bó ke ekase etfuse ke. Nonen, é ben ke emum ekenke nlawma wvú kuuke ε è nu ê Nyo' wvú nu Ekole ke Mwεem Mvunciim e, ebvuu enu boom bew, njefo è nu ke ten no Nyo' gee mwεem mvù jee fô bonyii bocii bò yeεle ejise noo bò mvuntelem yiile le. ³⁶ Ben ecamtè shen fô bonyii le ke lenlen no Icee wene camte.

Fo wee elomtè gee di wee mvu le ke

(Mat 7:1-5)

³⁷ Fo ben elomtè gee di bonyii bomew e, nonen Nyo' saa ke elom ten dinen ke. Fo ben ebonè bikaa ê bonyii ejim le bó eley ηgew e, nonen Nyo' saa ke ebon ten ê ben ejim ke. Ben elεeshi bibefe bi bonyii bomew e, é Nyo' ke elεeshε ten binen. ³⁸ Ben enyaà nya ê bonyii é Nyo' ke enya ten ê ben. Wvú nu ke edioo enyaa elooce efew ntay, eshiwse, ecince é fí eyiηsen efuci fokuse. Fiε fi wee feeke fiε jó se nyaa ê wee, è nu ke fí fi Nyo' nu ke efew jó se nya ê mweten.”

³⁹ Ε Jisos bvuu ma ηgan mvu ê bó le, “Ke kenfefe nulo edunji je ê kemew ke. É wvú mom lo, bó saa gbweken ê kentuke le bocii le? ⁴⁰ Ben ekee le ke waa ηwa' ké no fele wee wvú yeεyi wvú ke, geenen, ε è nu seke wvú ε yeεyi wase ε mεse, é wvú ekee ke diewe wee wvú yeεyi wvú le.

⁴¹ É nu nje la wvú wo ké no taale ε è nu sheshe yì nu ê waa bwoo jise, geenen yaa yene kekew kè nu ê diuw jise le ke? ⁴² È nulo é wo eghan nεε se no gayte ê waa bwoo le, ‘Waa bwεem, ke leem é me embvuse sheshe ê wo jise,’ geenen yaa yene ke kekew kè nu ê diuw jise le? Wo nu wee kendunje ye! Yawε ebvuse kekew kè nu ê diuw jise le se looce eyen sheshe yì nu ê jise di waa bwoo le, emum ebvuse.”

Bó ké kiεε kete yî mvuntam e
(Mat 7:16-20)

⁴³ Ε Jisos bvuu gay le, “Κε ε̄ nulo é kete kè jee eyum mvuntam mvù befe κε. Ε κε ε̄ nulo ten é kete kè befe eyum mvuntam mvù jee κε. ⁴⁴ Βó ké kiεε kete ε̄ nu yî mvuntam mvù yumte yî dvú le. Κε ε̄ nulo é wee ekoy fimbi yî bisafe le κε, ε κε ε̄ nulo ten é wee ekoy yon yî ewante le κε. ⁴⁵ Wee dioo nu wee wvù kenke ntfu mwεem mvù jee ê fitele fiew e, ε wvú mum no bvuuuse ε̄ nu mwεem mvù jee. É dioo nu wee wvù we ntfu nu mwεem mvù befe ê fitele fiew e, é wvú no bvuuuse κε ε̄ nu mwεem mvù befe. Fí nu nonen njefo fiεε fi nu ε yiηsen fô fitele fi wee le nu κε fí fi ké no buyte diuw we le.”

Kenffuy kè jee bô kè befe
(Mat 7:24-27)

⁴⁶ Ε Jisos mum bife le, “È nu nje la wvù ben teje me le, ‘Tata, Tata’, yaa gee fiεε fi me ηgayte κε? ⁴⁷ Wee wvù too, eyuw n'yεeyi mum gen no gee no wvú gayte, nu ε me nu enduηce ê ben keseen no wvuwe wee nu. ⁴⁸ Wvú nu κε diewe wee wvù to nu keebom yew, yaw cim shii, gen kum kemaan e se lese kenffuy, mum bom. Ε joo ke yiηsen, buy to kfun yew yidvu, ε yí faηe yaa shiw κε, njefo wvú to nu ε looce bom ntay. ⁴⁹ Geenεn, wee wvù too, yuw n'yεeyi dioo gen faηe yaa egee no wvú gayte, nu κε diewe wee wvù to nu keebom yew, taashe lo bvudvuu mum bom se kenffuy. Ε joo ke buy to kfun yew yidvu, kaη mwaan ε yí shii nen wuuu, tawse lo.”

7

Ε cee ekole bonyii bo nci le lese fitele yî Jisos e
(Mat 8:5-13)

¹ No Jisos to mεσεε wase yεeyi bonyii bô mwεem mvun mvunciim, mum ne gen ê kelaante kè Kafana'um e. ² Ε ekole ke ηgoo mi bonyii bo nci le bo Lum nu jó kenke nfwa we mvu, koonke wvú baay. Ε nfwa wvudvu cemte nu wase diuw kpwe le. ³ Ε ekole kedvu dioo yuw ekume Jisos, mum coonken bonyii bô saake won Bojuu tum le bó egen elεke Jisos le wvú eto efe nfwa wen. ⁴ Ε bó mum gen yen Jisos e ku can ê wvú gay le, “Kee wo gene κε efi wee wese wvun, è nu wee wvù è nulo é wo efi wvú. ⁵ Wvú koonke won wesebeene baay, ε̄ nu wvú wvù to bomεe yew yese bunle.”

⁶ Ε Jisos mum ne ε̄ bô bó no gene. Ε bó ke dioo fεjene wase yew cee ekole ke bonyii bo nci le, ε wvú tum nsáa ye yimew le yí egen eci Jisos. Ε yí gen, ε̄ bô bó tasen, ε̄ yí tefe ê wvú le, “Tata, ekole ke bonyii bo nci le gayte le fo wo eshe yenè ηgew too κε. Le wen baa kocen wee wvù è nulo é wo eley ê wvú yew e κε. ⁷ Ε̄ nu le fiεε fi be ge ten le fo wen eto bô bikaa biwene eyen wo le. Geenεn, le wo ebvuse κε ε̄ nu diew diuw wo le é nfwa wen emum ebonen. ⁸ Le wen ten nu wee ê mvuηgay mvu wee mvu le ekuse, ε bonyii bo nci le nu ten ê wen ekuse. É wen ké egay ê mvu le, ‘È genè,’ é wvú no gene lo, ké egay ê mvu le, ‘To,’ é wvú no too lo. É wen ké egay ten ê nfwa wen le, ‘Gee nen,’ é wvú no gee lo.”

⁹ Ε Jisos yuw ntum wvudvu nonen, ε̄ diuw yum lo wvú, ε wvú banke ye gay ê kebombom ke bonyii le kè to bii wvú le le, “É me ensee ê ben le me mbaa n'yen wase wee le κε naa Islael ε̄ wvú ε̄ lese kfu fin fitele yî yem e nen κε.” ¹⁰ Ε bonyii ba bô cee ekole ke bonyii bo nci le to tumεε dioo kase tu yew, yen ε̄ nfwa wvudvu ε̄ bonen wase.

Ε Jisos yemmke cuwee yî kpwe le

¹¹ Ejim jodvu, ε̄ Jisos bô boom bew bo ηgoo le ne no gene ntew mvu le ε̄ bó teje le Nayin, ε̄ kebombom ke bonyii le shfumte ê wvú ejim. ¹² No bó to gene, dioo buy diuw ketaan wvù to leyte ntew wvudvu le, yen ε̄ bó ε̄ tuu gvune di wee le ε̄ no buyte dvú. Wee wvudvu to ka κε wvú can bwee le. Ε̄ bwee to nu kpweε ηkfu. Ε̄ bó to buyte dvú nonen, ε̄ kebombom ke bonyii bo ntew wvudvu le shfumte bii bwee wan e. ¹³ Ε̄ Tata dioo yen kpwoon wvudvu le, ε̄ shen koo wvú, ε̄ wvú gay ê wvú le, “Fo wo ebvuu bee κε.” ¹⁴ No wvú

gay nonen, mum fey gen kum fikεεy fi bó to tulleε gvune didvu jó. E bonyii bò to tulleε mum leem. E wvú gay le, “Cuwee, me njemyi ê wo, nene we!” ¹⁵ E wvú mum ne we shii, kew no jemyi. E Jisos jice wvú le mum nya ê bwee.

¹⁶ E bonyii bocii yen nonen, e diuw yum bó. E bó no tumte moηkum mo Nyo' le gayte le, “Wee ntum Nyo' wvu baay nu e buynen ê beene enteleη. Nyo' nu e to wase keefi bonyii bew.”

¹⁷ E saaka wvun wvu ekume Jisos saanηen gen woη wvú Judea le tfuu noo bitum bi mbew jó le.

*E Jon Nleseεjoo tum boom bew bo ηgoo le fô Jisos e
(Mat 11:2-19)*

¹⁸ E boom bo ηgoo le bo Jon e yuw ten mwεem mvun mvunciim, gen see ê wvú. E wvú tee bomew bofeε, ¹⁹ tum fô Jisos e le bó egen ebife ê wvú le laa è nu wvú wvú to nu keeke eto, nuu bó ecεytè wee mvu le.

²⁰ E bó gen yen Jisos e, gay ê wvú le, “Jon Nleseεjoo nu e tum bese keebife ê wo le laa è nu wo wvú to nu keeke eto, nuu bó ecεytè wee mvu le?”

²¹ Bó to biite nonen, e Jisos nu sekedvu fele bincem bô bontun, bvuu bvuuuse biyoy bì befeyi bonyii le, yen'yi ejise e binfefe nteen. ²² E Jisos tfuse ê bó le, “Ben ekase egen esee ê Jon mwεem mvù ben yen noo mvù ben yuw e. Binfefe yene wase mwεem e, e bonteηe lene teytey, e bonyii bò cemkene bô ntun wvu baay bonene. Bincife yuuke wase mwεem, e bonyii bò kpweken kaase tuu dvú, e bó bvuu fewci ten saaka wvú jee wvú wvu Nyo' ê bonyii bo kefufe le. ²³ Njoη wvu baay nu wvu wee wvú baa maηene me ke.”

²⁴ E bonyii bò Jon to tumεε ba ke ne, e Jisos mum kew no jemyi ê kebombom ke bonyii le ekume Jon biite le, “Ben se shee buyte gene ηkpwaante keegen eyen e è nu la le? Gayi di fwefwe fele shiike? ²⁵ No è baa nu nonen, tu ben se buyte gene yene e è nu la le? Wee e wvú e sufe ye bô ndvú yi bonene? Ben eyeke eyuw, bonyii bò suute ye bô ndvú yi lumte bvuu diee bikuu bibole ké no nu e è nu ê bontow e. ²⁶ Ben e se e no gene nonen keeyen e è nu la le? Wee ntum Nyo' nuu? 'Eε, tu ben se nu e yen. É me ensee ê ben le, wvú fele wee ntum Nyo'. ²⁷ È nu wvú wvú bó sanηε ekume wvú e Nyo' gayte le, ‘Yeke eyuw, me nu ηke enciinse wee wem ntum é wvú esa fwe dvu wo, wvú nu egen eseyse je yo é wo se no too.’

²⁸ É me ensee ê ben le, ente jo bonyii bò nu e no nu wase yi ekole ke nshε le e to e buy keseen e, nu e ke wee nu dvú wvú kuuke fele Jon ke. Geenεn, e wee wvú nu naa wee wvu caan ente jo bvunfon bvú Nyo' le nu e wvú kuuke fele wvú.”

²⁹ E bonyii bocii naa noo bonyii bò to fii shile yuw no Jisos jemyi le Jon to nu wee ntum Nyo' bense le bvunfon bvú Nyo' le nu bvú teytey, njefo bó ten to nu e bee e Jon lese bó ê joo. ³⁰ Geenεn, e Bofalassii noo bonyii bò to looci kee bonci bo Nyo' le tun fibole ntaη wvú Nyo' to too dvú njefo bó to nu e faη fo Jon lese bó ten ê joo.

³¹ E Jisos ne ghay le, “Fieε fi è nulo é me nfewsεn ηηgokε ke bonyii bo keseen e dvú nu la? Bó nu ke diewe la? ³² Me nu nsee ê ben fieε fi bó nu diewe fi. Bó nu ke diewe boom bo caan caan bò nu e shiiyen mondvuum mo way e, e bomew teηe bomew biite le, ‘Bese toηke ndoη se ben bine lo le? Nyaa ηkieε kpwe se ben beηe lo le?’ ³³ È nu ke no Jon Nleseεjoo se toε, shee jeη yaa wuu ke ten mbvuum, ben le wvú keηke nceendaa dεwle yi ye le. ³⁴ Wee wvú diee nu Waawee e dioo to, diekene bvuu wukene, ben le bó etaa eyen, wvú ghane wuwte mwεem mvudien wuwte mbvuum, bvuu nu nsaa bonyii bò fii shile noo bonyii bò befeyi bomew. ³⁵ Geenεn, bonyii bocii bò bense bvufee bvù è nu bvú Nyo' le dunji le è nu bvú leη.”

E Jisos leeshe bibefe bi kpwoon nsake le yew dvu wee Falassii

³⁶ E wee Falassii mvu ke ne tee Jisos le wvú eto ediekεn ê wen yew. E Jisos bee gen e bó

7:15 1Bfn 17:22-23   7:16 1:68; 19:44; Mat 16:14; 21:11, 46; 26:68; Mak 6:15; 8:28; 14:65; Luk 7:39; 9:8, 19; 22:64; 24:19; Jon 4:19; 6:14; 7:40; 9:17   7:22 4:18-19; Mat 11:5   7:27 Mala 3:1; Ksm 23:20; Mak 1:2; Luk 1:76   7:29 Mat 21:32
7:29 3:7, 12   7:33 Mat 9:14; Mak 2:18; Luk 5:33   7:33 1:15   7:34 Mat 9:10   7:36 11:37

no diekene. ³⁷ E kpwoon nsake mvu to nu ntew wvudvu le. E wvú yuw le Jisos diekene ê wee Falasii wvudvu yew, mum jo fikaa * fi nfiey mvu wvù shfuunkene le, gen dvú fó. ³⁸ E wvú gen ley leem mbew Jisos e, ne kew no beele, e misem cemceme yí bikaa bi Jisos e. E wvú mum ngvuwce, ngvuse ekole kew no shole bikaa bi Jisos e bô yvuw ekole, noci mum yeefe bô nfiey we. ³⁹ E wee Falasii we wvù to teje Jisos le wvú eto edieken yen nonen, kpawce fô fitele fiew e le, “É wee wvun fen be nu wee ntum Nyo', tu wvú be e kiee fiee fi è nu kpwoon wvun wvù kumte wvú le, le è nu kpwoon nsake.”

⁴⁰ E Jisos ne gay ê wee Falasii wvudvu le, “Semon, me nkenke fiee keenjeme ê wo.”

E wvú tfuse le, “Wee n'yeyi, jeme.”

⁴¹ E Jisos mum kew le, “Wee mvu to nu e foose bonyii bofee bô bigew, foose wee mvu bô bodanali gee tin, foose mvu bodanali mbaanshen. ⁴² E fi ke ghaw bó bocii keekase elaw, e wvú mum cine bigew bidvu le ê bó. Keseen, wo yene le ente jo bonyii bo bofee ban, wee wvù nulo ekoonke wvú baay nu wvù la?”

⁴³ E Semon tfuse le, “È nulo enu wee wvù bó to cin'yee fioo ye le e yí duule.”

E Jisos bee le, “Wo nu e jeme len.” ⁴⁴ No wvú beje nonen, banke ye taa kpwoon we, mum gay ê Semon le, “Wo nu e yen kpwoon wvun e? No me mbe nto ê wo yew, wo be baa cim nya me joo ncuke bikaa ke. Geenen, kpwoon wvun nu e cuke wase bikaa biem e è nu bô misem, e sho bô yvuw ye ekole. ⁴⁵ Wo be baa gay me le noce ke. Geenen, e kew no me mbe nto fen, nu ke no kpwoon wvun noci bikaa biem. ⁴⁶ E wo be baa cim yefe ekole kem ke naa bô mem ke. Geenen, kpwoon wvun nu e yefe wase bikaa biem e è nu bô nfiey wvù shfuunkene. ⁴⁷ Nonen, é me ensee ê wo le, kpwoon wvun nu e dunce kenkonen ke baay njefo bó nu e leeshe wase bibefe biew bi duule baay. Geenen, e wee wvù bó leeshe bibefe biew e bí nu caan dunce kenkonen ke caan.”

⁴⁸ E Jisos mum gay ê kpwoon we le, “Bó nu e leeshe wase bibefe biuw.”

⁴⁹ E bonyii bô bó to diekene mum kew no diomene gayte le, “È se nu yee wvun wvù mum leeshe lo bibefe bi bonyii le?”

⁵⁰ E Jisos mum mese gay ê kpwoon wvudvu le, “È genè fiuw ntay, fitele fi wo lese yí yem e nu e ge wase wo e boy.”

8

Bokene bô to ghane bô bo Jisos fici wvú

¹ Ejim jodvu, e Jisos ne no ghane ê bilaante bô ê bontew e fewci saaka wvù jee wvu ekume bvunfon bu Nyo' le. Boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee to bii wvú le, ² noo bokene bomew bô wvú to felee bontun bobole bô bomew bô wvú to bvusee biyoy bi befe yí bó le. Bokene ban to nu Maalia wvù bó to teje ten le Magdalen, wvù wvú to bvusee bonceendaa bo dewle le yí ye le bosooshiy. ³ E è nu Joana wvù dweese to nu Cusa lemte 'Elod e, noo Susana bô bokene bomew nteen. Bó to ghane nonen, bvuuuse mwem ê bikele bibole, fici Jisos bô boom bew bo ngoo le dvú.

Ngan ekume wee wvù to tfumyi ngow

(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ E bonyii ke ne bontew e bontew e no too fô Jisos e. E kebombom ke bonyii le ke yinsen fó, e wvú ma ngan ê bó le,

⁵ “Wee to nu e laa keegen etfume ngow. E wvú ke dioo etfumyi, e yimi gbweken ê je, e bonyii leence bô bikaa, e mvunyiim mvù bile we to tace die. ⁶ E yimi gbwe fô bvudvuu bu eta le, ke buy mum yowlèn njefo bvudvuu bvudvu to nu bvuyeem. ⁷ E yimi ngow gbweken ê bisafe le, ke buy dioo kuu bô bisafe bidvu, e bí mum ban ngow yidvu fo yí eku.

7:37 Mat 26:6-7; Mak 14:3 * 7:37 Fikaa fin nu e bó to kene bô te dimew di bó teje ê díew bala le le «alabaster». 7:39 7:16 7:42 Mat 18:27 7:44 Kej 18:4; 1Tim 5:10 7:46 Mben 23:5 7:48 5:20; Mat 9:2; Mak 2:5 7:50 Mat 9:22 8:2 23:49, 55-56; 24:1-10; Mat 27:55-56, 61; 28:1, 8-10; Mak 15:40-41, 47; 16:1, 8

⁸ E yimi gbweken e è nu yî nshê yî jee le, ke buy, ku, e bó ke gbwele e yí buy bokaŋ gbwee fey no bó to tfumyee.” No Jisos ma nen, mum fuŋ le, “Wee wvù keŋke bitem, e wvù yuw.”

Shiee wvù Jisos jemyi ê bonŋan e
(*Mat 13:10-17; Mak 4:10-12*)

⁹ E boom bew bo ŋgoo le ke ne bife ê wvù le laa ŋgan wvudvu duŋci le la le? ¹⁰ E wvù tfuse le, “È nu ben ban bô Nyo' nu e ge wase le è nulo é ben ekiee mwëem mvu bvunfon bwew e mvù nu ê nnyile le. Geenên, e bonyii bomew yuuke fibole ke le me maa e è nu bonŋan, wvu le fí enù no fí to nu wase le, ‘Bó nu ke etaale ke lo mwëem yaa yene ke, ke eyeke ke lo yaa yuuke fiee ke.’

Fiee fi ŋgan ekume wee wvù to tfumyi ŋgow duŋci
(*Mat 13:18-23; Mak 4:13-20*)

¹¹ Ben eyuw le fiee fi ŋgan wvudvu duŋci. ŋgow yidvu nu diew Nyo'. ¹² ŋgow yî gbwee ê je, nu bonyii bô yuuke diew Nyo' e dëwle mum to bvuse saaka wvudvu fô mvuntelem mvubole, wvu le fo bó ebee ke eboy. ¹³ E ŋgow yî gbwee fô bvudvuu bvu eta le nu bonyii bô yuuke diew Nyo', mum fiisen bô njoŋ, geenên e yí baa cime geŋ fô mvuntelem mvubole ke, e bó beŋe ke fomvu fomvu. É mmom ke dioo e to, e bó mum tfuw bikaa. ¹⁴ ŋgow yî gbwee ê bisafe le nu bonyii bô yuuke diew Nyo', dioo gene, e ken'yaŋyaŋ bô bvukuke noo njoŋ mwëem mvu yî nshê le to yike diew yidvu e yí laaye lo saa ku ke. ¹⁵ ŋgow yî gbwee yî nshê yî jee le, e mum e no nu bonyii bô keŋke mvuntelem mvù jee, bô yuuke diew Nyo', looce lese mvuntelem yî dvú le, mum kuu shém, no gee no yí gomte gene lo fwe fwe.

Ken'yeese kè bó e kfuke bô ŋkaa
(*Mak 4:21-25*)

¹⁶ Ke wee ké tfuuke ken'yeese bvuu jo ŋkaa kfuke dvú ke. E ke è nulo é wvù elese ten egaaku ke. Wvù ké tfuuke, tome e è nu yî fiee fi bó tomyi ken'yeese yî dvú le, le bonyii dioo leyte yew eyene n'yuule.

¹⁷ Fiee ficii fi nu ê nnyile le nu ke eyene, é mwëem mvu ejim ejim ebuy emwa.

¹⁸ Nonên, ben dioo yeke diew Nyo' no yeke ntay, ekeè le wee wvù keŋke fiee nu e bó nu ke ebise. E wee wvù yaa keŋke ke fiee nu e naa fi caan fi wvù kpwaake le wen keŋke lo nu e bó nu ke efi lo ê wvù.”

Bonyii bô nu kfuu di Jisos e
(*Mat 12:46-50; Mak 3:31-35*)

¹⁹ No Jisos to yeeyi bonyii nonên, e bwee Jisos bô boom bo bwee Jisos e ne to le bó eyen wvù le. E fí ghaw keeley njefo bonyii to duule dvú baay. ²⁰ E wee gay ê wvù le “Bwoo bô boom bo bwoo le leeme ekfuŋ gomte keeyen wo le.”

²¹ E wvù tfuse fiew le, “Bwëem bô boom bo bwëem e nu bonyii bô yuuke diew Nyo' gee no yí gomte.”

Jisos keŋke mvuŋgay ê we jo nffum bô joo
(*Mat 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²² E è ke no nu diuw dimew, e Jisos gay ê boom bew bo ŋgoo le le, “Beene elente mamase egen kewvu keki.” E bó mum ley ê kekoŋ e no leenci. ²³ No bó to leenci, e Jisos ne no leete. E nffum ne sese, shii no bvuyte joo bô mvuŋgay e yí leyte ê kekoŋ e gomte keeyiŋsen, e bó nu wa lo diuw kpwe le. ²⁴ E bó gen no kamsee Jisos gayte le, “Cee ekole, Cee ekole, beene nu ekpweken.” E Jisos kamse wam nffum bô joo yî to bvuyte yidvu. E nffum wvudvu lu, e joo mum cife nen ndvumm. ²⁵ E wvù bife ê bó le, “Ben se lese fitele e è nu yî yee le?” E ye bem bó, e bó keŋke nfan no ghayte le, “Wvun wee se nu wee wvù nee wvù wamte naa nffum bô joo e mvù yuuke wvù le?”

Jisos kenke mvungay ê we jo bonceendaa bo dɛwle le
(*Mat 8:28-34; Mak 5:1-20*)

²⁶ Ɛ bó lente mamase yidvu buy wvuke ê keba ke Gɛlasen e, Ɛ bó Ɛ cine wase keba ke won e kè Galilee le. * ²⁷ Ɛ Jisos dioo buyte ê kekon e, ke le wen efɛese ɛɲkpwaante, Ɛ bô wee mvu wvu ê kelaante ke jó le tasen Ɛ bonceendaa bo dɛwle le nɲiɲsene bô wvú. Ɛ bó Ɛ ce wase yî ye le baay Ɛ wvú ghane kenyi kencimte, cee Ɛ è nu ê ditfum e jò bó to dweyte bonyii. Ke wvú to bvuu cee fô yew e ke. ²⁸ No wvú yenɛ Jisos e, mum san etale, gen gbwe ê wvú ejise, wam bô mvungay le, “Jisos, Waa Nyo', Nyo' wvú nu Ekole ke Mwɛem Mvunciim e, wo fii la ê me? Kee wo fo wo enya ɲgew ê me ke.” ²⁹ Wvú to jemyi nonen njefo Jisos to nu Ɛ wam wase keyoy kè yiile kedvu le kí ebuy yî wee wvudvu le. Kí to ké no cuute wvú bokaɲ e bokaɲ e Ɛ bó koole lo, ké koo kay can noo bikaa bô ncaw se no ceyte. Ɛ bó ké ekay nonen, Ɛ wvú sumye ke lo, Ɛ keyoy kedvu mum cufe wvú Ɛ wvú no lewte gene ɲkpwaante.

³⁰ Ɛ Jisos mum bife ê wee wvudvu le, “Diee diuw nu yɛɛ?” Ɛ wvú tfuse le, “Diee diem nu kebombom.” Wvú to tfuse nonen njefo bonceendaa bo dɛwle le to nu Ɛ cin lo yî ye le. ³¹ Ɛ bonceendaa bodvu leke Jisos le fo wvú eciinse bowen Ɛ è nu ê kentuke kè shiile nen ɲoorɲ e ke. ³² È to nu Ɛ ɲgoo bonkunyam diekene yî mbeke le fô, Ɛ bonceendaa bo dɛwle le bodvu mum leke Jisos le wvú ecine é bowen egen eley Ɛ è nu yî bonkunyam bodvu le. Ɛ wvú bee. ³³ Ɛ bó mum buy yî wee wvudvu le, danɲen gen ley yî bonkunyam bodvu le. Ɛ bó sen, bow ê ɲkon e, shii ê mamase yidvu le, le jó.

³⁴ Ɛ bonyii bô to ceyte bonkunyam bodvu yen fiɛ fi kooy le, ja fô, fɛɛ lo, gen see saaka wvudvu ɛlaante bô ê bontɛw bo jó le. ³⁵ Ɛ bonyii no yuuke, buci gene keeyen ten fiɛ fi kooy le. Ɛ bó to fô Jisos to nu, yen wee we le, Ɛ bonceendaa bo dɛwle le ba Ɛ cine wase wvú le, Ɛ wvú Ɛ shii mbew Jisos e, Ɛ jise ndvú, Ɛ bvufɛe bwew Ɛ kase wase Ɛ tu fô. Ɛ bó fan baay. ³⁶ Ɛ bonyii bô to yenɛ fiɛ fi to kooyɛ le no seɲe ê bó no fí to ghanɛ é wee we wvú to kenke bonceendaa bo dɛwle le se bonen. ³⁷ Ɛ bonyii bocii bo ê biba bi Gɛlasen e kenke nfan, mum leke Jisos le wvú ene egene. Ɛ Jisos mum nɛ fiew, ley ê kekon e le wen egene, ³⁸ Ɛ wee we wvú bonceendaa bo dɛwle le to buyɛ yî ye le mum no leke Jisos le bô wvú egene. Ɛ Jisos tun, tfuse wvú jim gay le, ³⁹ “È genè Ɛ è nu fô yew e, egen esee kenghaw ke fiɛ le kè Nyo' nu Ɛ ge fô wo le.” Nonen, Ɛ wee wvudvu mum tu jim gen no ghane ê kelaante kedvu le kecii, seɲe kenghaw ke fiɛ le kè Jisos ge fô wvú le.

Jisos kenke mvungay ɛwe jo bincem bô kpwe
(*Mat 9:18-26; Mak 5:21-43*)

⁴⁰ Ɛ Jisos lente mamase kase tu jim keba keki. Ɛ kebombom ke bonyii le kè be she ceyte wase wvú fô fiisen wvú. ⁴¹ Ɛ cee la mvu to fô Ɛ bó teɲe le Jaylus, Ɛ è nu cee ekole yew bunle yi jó. No wvú to, fey gen tum envuw ê Jisos ejise, kuu can le wvú eto ke le ê wen yew, ⁴² le waa wen kpwee lo. Wvú to kenke wan Ɛ è ka ke wvú, Ɛ è nu wan kpwoon Ɛ wvú nu bilum yuufe ncow bifɛɛ.

Ɛ bô Jisos nɛ no gene Ɛ kebombom ke bonyii le faci Jisos. ⁴³ Ɛ kpwoon mvu nu ente jodvu Ɛ wvú Ɛ cem wase bô kencem ke bokɛnɛ le bilum yuufe ncow bifɛɛ. Ɛ wvú Ɛ jewse wase fiɛ ficii fi wvú to kenke can bonyii bo bifuu le, kí Ɛ ghaw bó keefe. † ⁴⁴ Ɛ wvú bence to ejim jo Jisos, kum ɲgem ndvu Jisos e. Kaɲ mwaan Ɛ kencem kew mum semɛ. ⁴⁵ Ɛ Jisos bife le, “È kum yɛɛ me le?” Ɛ bonyii bocii maɲen lo. Ɛ Bita nɛ bife le, “Cee ekole, ke wo yene le kebombom ke bonyii le faci wo le?” ⁴⁶ Ɛ Jisos no duu ke le, “Wee nu Ɛ kum me le. Me nu Ɛ n'yuw no mvungay nu Ɛ buy yî yem e.” ⁴⁷ Ɛ kpwoon we yen le ke je nu dvú yì è nulo é wen enyiim ke, mum ciɲciɲ gen gbwe ê Jisos ejise mum see ê bonyii bocii yuw fiɛ fi be ge wvú Ɛ se kum Jisos e, bvuu see no wvú be kum nonen kencem kew Ɛ semɛ lo kaɲ

* 8:26 Borɲwa' bo boyvuum bomew teɲe le Gadalen, bomew le Gelgesen. 8:28 Mak 3:11 8:43 LEW 15:25-27 † 8:43 Ke borɲwa' bo boyvuum bomew kenke njeme wvú le, “Ɛ wvú Ɛ jewse wase fiɛ ficii fi wvú to kenke can bonyii bo bifuu le” ke. 8:44 Mat 9:20

mwaan. ⁴⁸ E Jisos gay ê wvú le, “Waa wem, fitele fiuw fi wo lese yî yem e nu e ge wase wo e bonen. Ê genè ntay.”

⁴⁹ Ke no Jisos to bee jemyi ê kpwoon wvudvu nonen, e wee mvu fese fó nen'yi fô yew e fo Jaylus wvú cee ekole yew bunle we, gay ê wvú le, “Waa wo nu e mese wase. Fo wo ebvuu eshe enyaa ngew ê wee n'yeyi ke.” ⁵⁰ E wvú dioo jeme nonen, e Jisos yuw, gay ê Jaylus le, “Fo wo efanè ke, lese ke e è nu fitele yî yem e maan, é waa wo elun.” ⁵¹ E bó mum ne no gene fô yew e fo Jaylus, ke gen fese fó, e Jisos tun fo wee eley yew. E wvú jo ke e è nu Bita bô Jem noo Jon noo cee wan bô bwee wan e bô bó ley. ⁵² E to nu e bonyii tonene, e kpwe ghamte lo fó. E Jisos gay le, “Ben elu bô kpwe, wan baa kpwe ke, wvú leete lo.” ⁵³ E bonyii ne no kiele lo wvú fó, njefo bó to kee ntay le wan wvudvu nu e kpwe wase. ⁵⁴ E wvú gen fô wan wvudvu to jiime, jice yî kebo le tee le, “Wan kpwoon, ja we!” ⁵⁵ E wvú mum kase tu dvú, ja we kan mwaan. E Jisos gay le bó etaa fiée é wvú edie. ⁵⁶ E bwee bô ice yen fiée fi kooy le, e dew yum bó. E Jisos lew lo le fo bó esee ê wee fiée fi kooy ke.

9

E Jisos tum boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee
(Mat 10:1-15; Mak 6:7-13)

¹ E Jisos ke ne tee boom bew bo ngoo le bo yuufe ncow bofee, e bó baance to. E wvú nya mvungay ê bó mvú bó ebvuu bonceendaa bo dewle le yî bonyii le bvuu fele bincem dvú, ² mum tum bó le bó egen efewci ê bonyii ekume bvunfon bvú Nyo' le bvuu fele bonyii bo bincem e. ³ E wvú bvuu gay ê bó le, “Ben dioo gene, fo wee ejo fiée ke. Fo wee ejo kembar, kenée ekelé, kenée fiée fidien, kenée bigew ke. Fo wee ejo bikum bifée ke. ⁴ Ben dioo gen e ley ntew e, yew yî bó e gee ben dvú, e ben no ceè ke e è nu dvú gen buy seke ben ke nene ntew wvudvu le. ⁵ É ntew mvu tun keefiisen ben, é ben nene jó, dioo nen'yi kuce kebvú ke yî bika binen e, é ke enu nciise fiée fi bó mom e.”

⁶ E bó mum ne no gene, gen no ghane bontew e bontew e, fewci saaka wvú jee wvu ekume bvunfon bvú Nyo' le, bvuu fele bonyii bo bincem e bocii.

E saaka wvu ekume Jisos ffumse 'Elod
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷ E 'Elod wvú to saake keba ke won e kè Galilee yuw mwem mvunciim mvú to kooyi, e mvú ffumse wvú njefo bonyii bomew to nen'yi duu le Jisos wvun nu Jon Nlesejoo e wvú e kase e buy. ⁸ E bomew duu le è nu Elayja e wvú kase e to. E bomew duu fibole le è nu wee ntum Nyo' wvu fwele mvu e wvú e kase e buy yî kpwe le. ⁹ E 'Elod mum ghay le, “Jon nu e me se nu e mbvuse wase ekole kew. Wvun wee e bvuu e no nu yee keseen wvú me n'yuuke kfu mvun mwem ekume wvú?” E wvú mum no gomte le wen bee keeyen Jisos wvudvu le.

E Jisos nyaje bonyii bontfuke botin
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ E boom bo ntum e bo Jisos e ke ghan kase tu jim, see mwem mvunciim mvú bó gee ê wvú. E wvú mum ne jo bó e bô bó lewse ye, buy gen je ê kelaante kè Besayda le. ¹¹ Geenen, e bonyii kiee ke lo kuñen bi wvú le, e wvú fiisen bó mum kew no fewci ekume bvunfon bvú Nyo' le bvuu fele bonyii bo bincem e.

¹² E diuu ke dioo gen le dí eseeyi, e boom bo Jisos e bo ngoo le bo yuufe ncow bofee bence to gay ê wvú le, “Gayê ê bonyii ban le bó egen bontew bô ela yo nceencee le, egom mwem mvubole mvudien bô fô bó nu ece, njefo fen nu ñkpwaante.”

¹³ E Jisos tfuse fiew le, “È nu enya ben fiée é bó edie.” E bó gay le, “Fiée fi bese kenke mey ke bontuw bo bleed e botin bô byé yifíe. Wo gomte le bese egen eguy mwem mvudien to enya ê bonyii ban bocii le?” ¹⁴ Bó to gayte nonen njefo bonyii to nu fó nteen, e bolemse

maarj nu bontfuke botin. E Jisos mum gay ê boom bew bo ηgoo le le, “Ben egay é bonyii eshiyen fokuse mondvuum e mondvuum e, mbaanshen mbaanshen.” ¹⁵ E bó gay, ε bó shiiyen. ¹⁶ E Jisos jo bontuw bo bleed e bo botin ba bô byé yi yifíε ye, taa we, nya keyoone ê Nyo', mum guushε nya ê boom bew bo ηgoo le le bó egawce é bonyii bodvu. ¹⁷ E bó gawce, ε bonyii bocii die fflu, ε boom bo Jisos e bo ηgoo le baance bimbeke bi sheetε, ε bí yinjen ηkáa yuufe ncow fiε.

E Bitá cεε le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε
(*Mat 16:13-20; Mak 8:27-30*)

¹⁸ E è ke no nu diuu dimew, ε Jisos no bunlee wvù emberj, ε boom bew bo ηgoo le nu mbew ye le. E wvù ne bife ê bó le, “Bonyii duu le me nu yεε?” ¹⁹ E bó tfuse le, “Bonyii bomew duu le wo nu Jon Nleseejoo, bomew le Elayja, ε bomew duu le wo nu wee ntum Nyo' wvu fwele mvu ε wvù ε kase ε buy yî kpwe le.” ²⁰ E wvù mum bife ê bó le, “Ben duu finen le me nu yεε?” E Bitá tfuse le, “Wo nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε.” ²¹ E Jisos mum looce ciise lo ê bó le fo bó ke emom lo esee fifin ê wee ke.

E Jisos jeme ekumε bonjεw bew noo kpwe ye
(*Mat 16:21-23; Mak 8:31-33*)

²² E wvù mum no jemyi ê bó le, “Wee wvù diee nu Waawee keηke keeke eyen bonjεw nteen, é bonyii bô saake wøj bô bocee ncese bo baay baay noo bonyii bô duηci bonci bo Nyo' le ema lo wvù. Bó nu ke emum eyu wvù, é ediuw ke ebuy εta, é Nyo' ekase ebvuse wvù yî kpwe le.”

Kentam ke wee wvù bii Jisos e
(*Mat 16:24-28; Mak 8:34-38*)

²³ E Jisos mum no jemyi wase ε è nu ê bonyii bocii le, “É wee gomte keenu wee wem, tu wvù keηke keetun ekole kew, etuulè kentam kew ediuw ecii bii me le. ²⁴ Ben ekeè le wee wvù bawci nshii we fo wvù elase, nu ke elase ke lo. Geenεn, wee wvù lase nshii we nje me, nu ε wvù ε bawce lo nshii wvudvu. ²⁵ É bó baanci naa wøj wvun tfuu ε nya ê wee, wvù ε die, ε ke ε lase kenεε ε jim nshii we, é sεw wvudvu enu la? ²⁶ Ben ekeè le é wee wuumenε keebii me le noo diεw yεm e, é wvù no kee le wee wvù diee nu Waawee nu ke ewuumen ten mwεten seke wvù ε kase ε to ente jo bvukuke bwew bvuu nu ten bvu Nyo' Ice bô bonceendaa bew bô yuule le. ²⁷ É me ensee ê ben keceεy le, bonyii bomew leeme fen ε bó yaa nu ke eyuw wvuj kpwe se bó ε yen no Nyo' saake bvunfon bwew ke.”

E nfieesεn Jisos kumen
(*Mat 17:1-8; Mak 9:2-8*)

²⁸ E è ke no nu ke diεwε ediuw nyanj e, no Jisos jemyεε mwεεm mvun, ε wvù jo Bitá bô Jon noo Jεm ε bô bó ben yî kum wvumew e le wen egen ebunle. ²⁹ E wvù gen dioo bunlee, ε nfieesεn ye ne kumen, ε ndvù ye ten kumen no baa lawkene nen mwawmwawmwaw. ³⁰ E fí kooy le bonyii bofεε, ε è nu Muses bô Elayja to nu ε ne buynen fó no jemyi bô bo Jisos. ³¹ E n'yu Nyo' baa yî bó le. E bô bó jemyi ekumε kpwe yî Jisos to keηke keegen ekpwe Jelusalem keege é fí eto ekocεn no Nyo' gεkeε. ³² Bó to jemyi nonen, ε Bitá bô Jon noo Jεm nu ε nyii gooke lo bó. E bó dioo kamse, yen no n'yu Nyo' baa yî Jisos e, bvuu yen bonyii bo bofεε ba le ε bó leeme bô wvù. ³³ E bonyii bo bofεε bodvu dioo baase ekale, ε Bitá ne bvumten gay ê Jisos le, “Cee Ekole, fí jee no beene nu fen. Cine é bese eyoo cún she, é yimi enu yo, yimi yi Muses, ε yimi nu yi Elayja.” Wvù to jemyi nonen, yaa cim kee fiε fi wvù jemyi ke.

³⁴ Ke no wvù to beε jemyi nonen, ε kembew ne to ê bó we banjε bó. E bó no keηke nfan no bó nu ê kembew e. ³⁵ E diεw jeme ê kembew kedvu le le, “Wvun nu Waa wem wvù me nu ε ncaw. Ben eyuukε ε è nu wvù le.” ³⁶ No diεw yidvu jeme nonen ε mεse, ε bó ne yen

9:17 2Bfn 4:43-44   9:18 5:16   9:19 9:7-8; Luk 1:17; 7:16   9:20 Mat 16:16; Luk 22:67   9:21 9:36   9:22 9:43-45; 17:25; 18:31-34; 24:6-7   9:23 14:27; 17:33; Mat 10:38-39; Jon 12:25-26; 1Bi 2:21   9:26 12:9; Mat 10:33; 2Tim 1:8; 2:12   9:27 Mat 16:28   9:28 5:16   9:29 2Bi 1:16-18   9:31 9:22; 13:33   9:32 Jon 1:14   9:35 3:22; Dito 18:15   9:36 9:21

ε Jisos leeme fó wvú emberj. Ε bó ke fanje yaa see lo ê wee kefew kedvu le fiεε fi bó yeneε yî kum wvudvu le ke.

*Ε Jisos bvuse nceendaa dεwle yî wan diemsen e
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Ε ekfunj ke buy yuu, ε bô bo Jisos ne yî kum e no booke. Ε bó dioo bow, tasen bô kebombom ke bonyii le ke baay. ³⁸ Ε wee mvu mum ne no wamte ê kebombom ente le, “Wee n'yεεyi, kee wo taa ke fô waa wεm e. Ε ka ke waa wεm nonen. ³⁹ Keyoy kemew jaa cufe wvú tufe, ε wvú nu taake, dvûmte, ε diffuw buyte εmvu. Kí gene lo bô wvú, yaa berje lo le wvú eyoy ke. ⁴⁰ Me mbe ε nleke wase le boom buw bo ηgoo le ebvuse keyoy kedvu bó ε mom ηkuuη.”

⁴¹ Ε Jisos yuw nonen, gay le, “O oo! Εηγοke ke εcici kè baa lese fitele yî Nyo' le kin. Me nu ηke enu beene ηγγen embuy neε, εηkuu shém bô ben ηγγen embuy neε?” Ε wvú mum gay ê cee wan wvudvu le, “To bô waa wo fen.” ⁴² Ε wvú jo dioo too dvú, ε nceendaa dεwle wvudvu bvuu cufe wan wvudvu tufe fokuse, ε wvú no taake. Ε Jisos kan keyoy kè yiile kedvu ε kí buy yî wan wvudvu le, ε wvú mum bonen. Ε Jisos mum nya wvú ê ice. ⁴³ Ε bonyii bocii yen mvunγay mvu è nu mvu Nyo' le, ε diuw yum bó.

*Ε Jisos bvuu jeme ekume bonγew bew bô kpwe ye
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

No bó to bεε keηke ηghaw yî mwεem mvunciim mvù Jisos to gee le, ε wvú ne gay ê boom bew bo ηgoo le le, ⁴⁴ “Ben eloocε enya bitem binen yî fiεε fi me nu enjeme ê ben e. Wee wvù diee nu Waawee nu ε bó nu ke elese wvú can bonyii le.” ⁴⁵ Ε wvú jeme nonen, ε bó fanje yaa kieε fiεε fi wvú jeme ke, njefo fiεε fimew to nu ε banje fo bó ekiεε, geenεn ε bó no fane keebife ê wvú ekume njeme wvudvu.

*Ê nu yεε wee wvu baay?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Ε bó ke ne kew mbew εbonebon le laa bó se nu nen ε wee wvu baay ê bó enteleη nu yεε le. ⁴⁷ Ε Jisos kieε fiεε fi bó kpawaci fô mvuntelem mvubole, mum jo wan wvu caan leke mbew ye le, ⁴⁸ gay ê bó le, “É wee fiisene wan diewe wvun e ê diee diem e, tu wvú fiisene ε è nu me. Wee é fiisen me, tu wvú fiisene ε è nu wee wvù tum me. Fí ε mum ε no nu le, wee wvù joo ekole kew caan ê ben enteleη nu wvú wvù nu wee wvu baay.”

*É wee baa kicine wo, tu wvú tomte wo
(Mak 9:38-40)*

⁴⁹ Ε Jon mum ne tee Jisos, be wvú le, “Cee ekole, bese be ε yen wee mvu le ε wvú teje diee diuw se bvuuε bonceendaa bo dεwle le yî bonyii le, bese ε kan, njefo ke wvú yaa nu mvu ηgoo yesebeene le ke.” ⁵⁰ Ε Jisos tfuse le, “Fo ben ecilè kfuu wvuweε wee ke, njefo é wee baa ekicine ben, tu wvú tomte ben.”

Ε Jisos lese lo keegen Jεlusalεm, ε bonyii bo Samalia tun keefiisen wvú

⁵¹ Ε kefew kè Nyo' to nu ke ejo Jisos é wvú eben we ke no too wase keekocεn, ε Jisos lese lo keegen Jεlusalεm, mum ne no gene. ⁵² Ε wvú dioo ne, tum bonyii bomew fwe. Ε bó gen ley ntεw mvu wvu Samalia le le bó eseyse bvudvuu jó ê wvú. ⁵³ Ε bonyii bo jó ku wvú bô bvudvuu fanje yaa fiisen wvú ke, njefo bó to kee lo le wvú fele gene ε è nu Jεlusalεm. ⁵⁴ Ε Jem bô Jon bò nu boom bo Jisos e bo ηgoo le ke yuw fiεε fidvu, bife ê Jisos le, “Bese etee ηγuy we é wvú eshii elεse bonyii bodvu?”* ⁵⁵ Ε Jisos kaa banke ye wam lo bó, † ⁵⁶ mum ne ε bô boom bew bo ηgoo le mum no gene wase je ntεw mvu le jεεy.

9:43 9:21-22 9:45 18:34 9:46 22:24-26 9:48 10:16; 22:26; Mat 10:40; 20:26-27; Mak 10:43-44; Jon 13:20
9:50 11:23; Mat 12:30 9:51 24:50-51; Mat 19:1; Mak 10:1; Lem 1:9 9:52 10:33 9:54 2Bfn 1:10, 12 * 9:54
Bonjwa' bo boyvuum bomew nu ε bise fen le, “... ke no εlayja to teηεε le?” † 9:55 Bonjwa' bo boyvuum
bomew nu ε bise fen le, “Ke ben kee kfuu mvuntelem mvù è keηke ben ke. Ben ekeè le ke
wee wvù diee nu Waawee to keeyuwye lo bonyii ke. Wvú to keeboyse lo bó.

*Fo wee ηgoo Jisos etaalè ejim ke
(Mat 8:19-22)*

⁵⁷ Ε βὸ βό διοο gene, ε wee mvu to gay ê Jisos le, “Me nu embii wo le naa fεε fô wo gene.” ⁵⁸ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Nyám yi ηkpwaante keηke bibuw bibole, ε mvunyiim mvù bile we keηke yéw yibo, geenεn ke wee wvù diee nu Waawee keηke naa lo fô wvù ejike ekole kew ke.”

⁵⁹ Ε Jisos ne gay ê wee mvu le, “È biì me le.” Ε wee wvudvu tfuse le, “Tata, yawε ecine é me engeen endwey icem nse no mbii.” ⁶⁰ Geenεn ε Jisos tfuse ê wvú le, “Cine é bonyii bὸ nu le bὸ nu ε kpweken wase edweyte bonyii bὸ kpwekene, é wo egen fiuw efewci ekume bvunfon bvυ Nyo' le.”

⁶¹ Ε wee mvu bvuu gay le, “Tata, me nu mbii wo le, geenεn yawε ecine é me engeen engay kfuu diem e nse no mbii.” ⁶² Ε Jisos tfuse ê wvuwe wee le, “É wee ηgvuume bὸ jiw keelem lemme, ε bvuu ε no lemte taale ejim, tu mwεten baa kpwentεn keenu ente jo bvunfon bvυ Nyo' le ke.”

10

Ε Jisos tum bonyii mbansooshwiη ncow bofεε

¹ Ejim jodvu, ε Tata baayε bonyii bomew mbansooshwiη ncow bofεε * tum fwe, bofεε bofεε le bὸ egen bontεw e, egen eghan mondvuum mò wen nu ke efey mó le monciim. ² Ε wvú διοο tumte bὸ gay le, “ηgbwele duule baay, ε bonyii bo ηgbwele le nu caan. Nonεn, ben ebunleè le Tata wvù Cee weε eciinse bonyii bo ηgbwele le wene dvu wvú. ³ Ben egenè le. Ben διοο gene no kee le me ntumte ben ε ben nu egen enu diewe boom bo njée le ente jo bokuula. ⁴ Ben διοο gene, fo wee ejo bigew, keηεε ekεle, keηεε bolaba bomew ke. Ben διοο ε buy ê je, fo ben eleemenè gayte bonyii le ke. ⁵ Ben διοο ε gen ε ley yew yì ben ley dvú le, yaw gay yew e le, ‘Kembonεn enù yew fen.’ ⁶ É wee wvù koonke kembonεn nu dvú, é kembonεn emey yì ye le. É wvù fen baa nu, é kembonεn kedvu ekase etu jim ê ben. ⁷ Seke ben ε ley yew, mum no ceè ke ε è nu dvú. Fo ben ekumenè yéw ke. Fieε fidien ficii fi bó nya ê ben, ε ben die, keηεε è nu fiwuun, ε ben wu, njefo é wee lemte lemme, tu wvù keηke keekeηke nlawma we. ⁸ É ben ley ntεw e, bó ε fiisen ben, ε nya naa la le ben edie, é ben no diee lo. ⁹ Ben διοο nu jó, no fεlè bonyii bo bincem e, ebvu efewci ê bonyii bocii le bvunfon bvυ Nyo' le nu wase nceencee fô bó le. ¹⁰ Geenεn, ben é ley ntεw e, bó é faj keefiisen ben, é ben buy gen bifiaη bi jé le jaη le, ¹¹ ‘Kebvu ke ntεw wene le kè bese jo yì bikaa bisese le kin fen no bese kuci, ε fieε ficii kaase tuu yì bikuu binεn e. Geenεn, ben ekeè le bvunfon bvυ Nyo' le nu wase nceencee.’ ¹² É me ensee ê ben le, è nu ke edioo enu diuu di nsaw wvu fokemεse le, é mwεem ebonene fô kelaante kè Sodom efele kelaante kekε.”

*ηγεw bontεw bὸ tunεε keekumen mvuntelem mvubole
(Mat 11:20-24)*

¹³ Ε Jisos ne gay le, “ηγεw wvu baay nu wene ben bonyii bo Kolasen, ε ηγεw wvu baay nu ten wene ben bonyii bo Besayda. Ben ekeè le, é me nto ndioo ηge binghaw bi mwεem e bì me nto ηgeε jo ben ε è nu Taya bὸ Sidon, tu bó to nu ε jise wase bimbamkpwe, kfum taan ye le nceke keeduηce le bó nu ε kumen wase mvuntelem mvubole. ¹⁴ Ben ekeè le è nu ke edioo enu diuu di nsaw wvu fokemεse le, é mwεem ebonene fô bonyii bo Taya noo bo Sidon e fele ben. ¹⁵ Noo ben bonyii bo Kafana'um, ben kpwaake le bó nu ke ebense ben é ben eben we? 'Aay. Bὸ nu ke eshike lo ben é ben eshii egen woj bonkfu le.” ¹⁶ Ε Jisos mum gay ê bonyii bὸ wvú to tumεε ba le, “É wee yuw ben e, tu mwεten yuw ε è nu me le. Wee é ma ben, tu wvú ma ε è nu me. Wee é ma me, tu mwεten ma ε è nu wee wvù tum me.”

9:61 1Bfn 19:20   9:62 11:2; Fili 3:13   10:1 9:1-6   * 10:1 Boηwa' bo boyvuun bomew teηe le mbansooshwiη (70).   10:4 22:35; 2Bfn 4:29   10:5 2:14   10:7 1Tim 5:18; 1Kol 9:6-14   10:9 11:2   10:11 Lem 13:51; 18:6
10:12 Mat 10:15   10:13 Yeεa 23:1-16   10:15 Yeεa 14:13, 15   10:16 9:48; Mat 18:5; Mak 9:37; Jon 13:20

Fiiε fi wee ηgoo Jisos eyuukε njon yî dvú le

¹⁷ Ε bonyii bo mbansooshwi y ncow bofεε ba ke ghan tu jim yuuke njon, mum gay ε Jisos le, “Tata, bese se teje diee diuw, ε ε cim nu naa bonceendaa bo dεwle le, ε bó yuw ke bese le.”

¹⁸ Ε Jisos tfuse ε bó le, “Me nse nu ε n'yen ε Satan ε gbwe ke diewe jan fò yî ε law we ε ley fokuse. ¹⁹ Me nu ε nya wase mvunγay ε ben mvù ε nulo ε ben elεenci yó bô bonγam dvú. Ε mbvuu ε nya mvunγay mvù ben eso mvunγay mvu Satan wvù wee bvuban e dvú mvunciim. Ke ε nulo ε fiiε eshiw ben ke. ²⁰ Geenεn, fo ben eyuukε njon le bonceendaa bo dεwle le yuuke ben e ke. Ben eyuukε njon ε ε nu le εdiee eyene nu ε Nyo' ε san wase ε ηwa' we le fowe.”

Ε Jisos yuw njon

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ke sekedvu, ε Keyoy ke Yuule ge ε njon no yuu lo Jisos. Ε wvú mum gay le, “Me nyaa keyoone ε wo Icεm Nfon εbule bô nshε le wo nu ε nyile mwεεm mvun ε bogoyfee noo bor̄kieefiε, ε duηce ε ε nu ε mvunley mvu boom e. Ε nu no fí nu Icεm, njefo ε nu no wo to shieele le fí enù.”

²² Ε Jisos bvuu jeme le, “Icεm nu ε nya wase mwεεm mvunciim ε me. Ke wee nu dvú wvù kee Wan wvù me ke, ε me y ke Icεm wvù kee. Ε wee yaa nu dvú wvù kee Icεm ke, ε me y ke me wvù Wan noo bonyii bô Wan nu ε caw keeduηce Ice ε bó.”

²³ Ε wvú nε banke ye jeme wase ε ε nu ε boom bew bo ηgoo le εbonebon le, “Njon wvu baay nu wene le ejise eyene yene mwεεm mvun e. ²⁴ Ben ekeε le bonyii bo ntum Nyo' le nteen bô bonfon to shee beele keeyen mwεεm mvù ben yene le, ke fanε yaa eyen ke. No beele ten keeyuw mwεεm mvù ben yuuke, ke fanε yaa eyuw ke.”

ηgan ekumeε wee wvù jee wvu Samalia

²⁵ Ε wee mvu wvù to looci kee bonci bo Nyo' le, ke nε to keemom Jisos, mum bife ε wvù le, “Wee n'yεeyi, fiiε fi me ηkeηke keηge nse ηkeηke nshii wvù me y lo nu la?”

²⁶ Ε Jisos bife ε wvù le, “Bó san ε ηwa' Nyo' le le wee egeε nεε? Wo taanke yuuke le la?”

²⁷ Ε wvú tfuse le, “Bó san le,

‘ε koonkε Tata wvù Nyo' wo bô fitele fiuw ficii,
enya ekole kuw ε wvù kecii,
elementε fô wvù le bô mvunγay mwuw mvunciim,
egεε bvufee bwuw bvucii yî ye le,
ebvuu ekoonkε waa bwoo no wo koonke ekole kuw.’ ”

²⁸ Ε Jisos gay le, “Wo nu ε tfuse leη. Ε geε nonen ke emum ekeηke nshii wvù me y lo.”

²⁹ Ε wee wvudvu mum nε wowlen bife ε Jisos le, “Waa bwεεm nu yeε?” ³⁰ Ε Jisos tfuse ε ε nu ε ηgan e le, “Wee mvu to nu ε nε Jelusalem no booke Jeliku, dioo gene ley can bocooy e. Ε bó suη wvú, ε wvú citen, ε bó baayε ndvú ye jo bô mwεεm mwew mvunciim, mum lan wvú fó lewte. ³¹ Ε fí ke nε kooy le wee mvu to booke ε je yidvu le ε ε nu cee ncese, yen wee wvudvu le, wεm lo fey. ³² Ε wee mvu ten ke nε no too, ε ε nu wee wvu ε kfuu di Lεwe le, ke to buy fó, yen wvú le, wεm lo ten fey. ³³ Geenεn, ε wvumvu wee ke no lene ten too, ε ε nu wee wvu Samalia. Ε wvú ke to buy fó, yen wvú le ε shen koo wvú. ³⁴ Ε wvú gen mbew ye le, gεε mbvuum bô mεεm yî bilemte biew e, kuu bilemte bidvu bô ndvu, mum tuu wvú yî nyam yî wvú to lene yî dvú le, gen dvú yew bonyii bo ghane le no taale fô wvú le. ³⁵ Ε bô wvú ce, ε bvú buy yuu, ε wvú bvuse bodanali bofεε nya ε wee yew yidvu gay ε wvú le, ‘Sheε etaalε fô wee wvun e. Ε wo shεke lo ε jewse bigew bí ε fesen, ε me ηke endioo ε ηkase entfuse.’ ”

³⁶ No Jisos ma nonen, mum bife ê wee we wvù to looci kee nci le, “Ente jo bonyii bo botete ban, wo yen fiuw le wee wvù to durçee le wen nu waa bwee wee wvù bocoorj to surje nu wvù la?”

³⁷ E wvù tfuse le, “È nu wee wvù to koolèe shen fô wee wvudvu le.” E Jisos mum gay ê wvù le, “È genè, egen egeè ten nonen.”

E Jisos bæe fô yew e fo Maata bô Maalia

³⁸ E Jisos bô boom bew bo ηgoo le ke ne no gene, gen ley ntew mvu le e kpwoon mvu nu jó e bó teje le Maata. E wvù fiisen Jisos ê wvù yew. ³⁹ Wvù to keηke waa bwee mvu e bó teje le Maalia. No Jisos to genèe ley dvù, e Maalia mum gen shii mbew ye le no yeke fièe fi wvù yeeyi. ⁴⁰ E Maata nu fiew buuke e è nu bô ntêw. E wvù ke ne to bife ê Jisos le, “Tata, wo yene le waa bwæm nu e cine me le me e no ntawtene me emberj se wo ghayte lo le? Gaye ke é wvù eto efice me.”

⁴¹ E Tata tfuse le, “Maata, Maata, wo buuke, baysee ekole kuw yî mwæm e nteen, ⁴² e fièe fi nu shiee le baay nu ke fimwaan. Maalia nu e caw wase fifie, e ke wee yaa nu ke efi ê wvù ke.”

11

E Jisos yeeyi no è nulo é bó ebunleè

(Mat 6:5-15)

¹ È to nu diuu dimew, e Jisos no bunlee bvudvuu bvumew e, ke bunle mese, e wee we ηgoo mvu to gay ê wvù le, “Tata, yeeyi bese no è nulo é bese ebunlee, leηleη no Jon to yeeyee bonyii bew bo ηgoo le no bó ebunlee.”

² E Jisos mum gay ê bó le, “Ben dioo bunlee no gaytè le, ‘Icee wese, gee é bonyii ewvumtè diee diuw, ege é bvunfon bwuw eto.

³ È nyaà bese mwæm mvudien ediuw ecii,

⁴ Læshe bibefe bisese, no bese læshi bibefe bì bonyii bomew gee fô bese le. Fo wo ecine é bese eley mmom yì eghaw bese le ke.’ ”

⁵ No wvù gay nonen mum fewsen ê bó le, “Ben ejo le wee mvu ben e be ne e gen e kumce yew nsaa ye entaη enteleη e gay le, ‘Nsaa yem, nene ke we efoose me bô bontuw bo bvulem e botete. ⁶ Nsaa yem yimi nu e ne e buynen gbwen ghane le, e me n'yaa ηkeηke fièe fi me nu entêw wvù dvù ke.’ ⁷ Bó ejo le nsaa yo yì wo be kumci ye e kaa e tfuse fiew yew le, ‘Fo wo ejewseè me ke. Bee boom bem nu e bó e jiim wase e fen kembuη. Ke è nulo é me embvuu ene we le me ηgom fièe enya ê wo ke.’ ” ⁸ No Jisos fewsene nonen, bvuu gay le, “É me ensee ê ben le é wvù fen baa ene we enya bvulem bvù wo biite njefo wvù nu nsaa yo, tu wvù nu ke eghan ke ene we enya fièe ficii fi wo shieele seke wo e mæy ke fó e no kumci. ⁹ Me e no ηgayte ê ben le, ben ebiitè, é Nyo' ke enya ê ben. Ben egomtè, é Nyo' ke ege é ben eyen. Ben ekumci kembuη, é Nyo' ke eyene ê ben. ¹⁰ Ben ekeè le wee tfuu wvù biite, nu ke ekeηke, e wee tfuu wvù gomte, nu ke eyen, e wvù kumci kembuη nu e bó nu ke eyene ê wvù.

¹¹ È nu cee wan wvù la ê ben enteleη wvù waa we bife bye, é wvù enya e è nu yo ê wvù? ¹² Nu le é wan be bife gee, é wo enya e è nu ηgam ê wvù le? ¹³ É ben fen bò è nu bonyii bò befe kee keenya mwæm mvù jee ê boom bonen, tu ke è nulo é Icee wene wvù nu fowe enya ten Keyoy ke Yuule ê bonyii bò biite ê wvù efey naa lo nonen e?”

Jisos bô Belsebu

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ E Jisos ke no bvuuse nceendaa dɛwle yî wee mvu le ε è nu kencife. No nceendaa dɛwle wvudvu to buyεε, ε wee wvudvu mum kew no jemyi. E kebombom ke bonyii le yen no kenke lo nghaw. ¹⁵ E bonyii bomew no duu le, “Wvú bvuuse bonceendaa bo dɛwle le nen ε è nu bô mvunɔgay mvu Belsebu wvù nfon bonceendaa bo dɛwle le.”

¹⁶ E bomew bonyii no teeyi keekoo wvú gayte le wvú ege fiεε fi duŋci mvunɔgay mvù nε fowe. ¹⁷ E Jisos kiεε boŋkpawace bobole mum gay le, “É ketum nε ε gawsen ε no diuu εkinekin, kí saa ke eleem ke. Kfuu é nε ε gawsen ε no diuu edinedin, tu dí ε bvuŋ wase. ¹⁸ È nu ke lenlen no Satan bô ngoo ye nε ε gawsen ε no diuu εbonebon, bvunfon bwew saa ke eleem ten ke. Me ngayte nonen njefo ben duu le me mbvuuse bonceendaa bo dɛwle le ε è nu bô mvunɔgay mvu Belsebu le. ¹⁹ É è fen nu le me mbvuuse bonceendaa bo dɛwle le ε è nu bô mvunɔgay mvu Belsebu le, tu bonen boom bvuuse ε è nu bô mvu ye le? Fiεε fi boom bonen bodvu gee nu eduŋce le ben nu ε gbwe wase nsaw. ²⁰ Geenεn é me mbvuuse bonceendaa bodvu ε è nu bô kebo ke Nyo' le, tu bvunfon bvú Nyo' le nu ε to wase fô ben e.

²¹ Ben kee le é ntemmvunɔgay seyse mwεem mwew mvu jem e ε shii ε no ceyte la diew dvú, wee saa ke eshiw fiεε fiεε ke. ²² Geenεn, é ntemmvunɔgay mvu wvù fele wvú nε ε to ε diu ε so wvú, emum eloo mwεem mwew mvu jem e mvù wvú se gεεle ekole yî dvú le, ebvuu ekuu mwεem mwew mvunciim egen dvú é bô nsáa ye egaw.

²³ Ben ekeè le é wee kicine me, tu mweten bone ε è nu bikaa ê me ejim. Wee wvù baa efici me keebaanci lo, tu wvú tawse lo.

²⁴ Keyoy kè yiile ké buyte yî wee le mum gen ŋkpwaante no gomte fô kí ecee. Geenεn ké dioo ε gom ŋkuuŋ, mum jeme ê ekole kew le, ‘Me nu enkase entu ê me yew fô me nse mbuyεε.’ ²⁵ Seke kí ε kase ε to ε yen ε yew nu ε bó ε yeε ε seyse yí ε no yuule, ²⁶ nonen ε kí mum kase gen, to bô biyoy bimew bisooshwi y bî befe fele kí, ε bô bí mum to ley no cee dvú. E mwεem mum mese fo yî mweten e sekedvu fey no mvú se shee nu.”

Njoŋ wvu baay nu wvu baa?

²⁷ No Jisos to bæε jemyi mwεem mvun nen, ε kpwoon mvu nε sεsε ê kebombom ke bonyii le ente jeme le, “Njoŋ wvu baay nu wvù kpwoon wvù to bokεε wo, bvuu yamse le.”

²⁸ E Jisos tfuse fiεε le, “Njoŋ wvu baay nu ε è nu wvu bonyii bô yuuke diεw Nyo' gee no yí gomte.”

E bonyii no gomte keeyen kenɔghaw ke fiεε le kè duŋci fô mvunɔgay mvu Jisos e nε (Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ No bibombom bi bonyii le to taashi too mbew ye le, ε wvú nε gay le, “Enɔgokε ke keseen kin nu kè befe. Kí gomte keeyen kenɔghaw ke fiεε le kè duŋci mvunɔgay mwem, ε bó yaa nu eduŋce ê kí ke. Geenεn, ε kenɔghaw ke fiεε le baa fey ke wee ntum Nyo' wvù Jona le ke. ³⁰ No fiεε fi Jona to gee to nu kenɔghaw ke fiεε le fô bonyii bo Ninivε le, nu ke lenlen no fiεε fi wee wvù dieε nu Waawee gee nu ke enu kenɔghaw ke fiεε le fô enɔgokε ke keseen kin e. ³¹ È nu ke enu diuu di nsaw wvu fokemese le, é Yaa wvù to saake ketum kè Sheba eleem bô enɔgokε ke keseen kin ege é bó elese kí ngew e, njefo wvú to nu ε nε ketum kew e ê kendvuse ke woŋ e keeto eyuw bvufee bvú Nfon Saamun e. Geenεn ben eyeke eyuw, wee mvu nu fen bô fiεε ε fí kuuke fele fi Saamun e. ³² E bonyii bo Ninivε nu ke elomte ten enɔgokε ke keseen kin ebvubwe le kí to nu ε jay baay, njefo bó to nu ε yuw fiεε fi Jona to fewcεε, kumen mvuntelem mvubole. Wee mvu wvun fen bô fiεε fi fele fi Jona le, ε ben yaa kumene mvuntelem mvunen ke.

Ken'yeese ke ye le (Mat 5:15)

³³ Ke wee ké tfluuke ken'yeese lese egaaku ke. Ke è yaa nulo ten é wvú ebvuu ejo nkaa ekfuke dvú ke. Wvú ké tfluuke, tome ε è nu yî fiεε fi bó tomyi ken'yeese yî dvú le, le bonyii dīoo leyte yew eyene n'yuu le. ³⁴ Jise diuw nu ken'yeese ke ye yo le. É jise diuw yuule lo, é ye yo yicii enu ε yí ε yiηsen bô n'yuu. Geenεn, é jise diuw baa yuule, é ye yo yicii enu ε yí ε yiηsen lo bô ejiwe. ³⁵ Fí mum è no nu le, wee etaalè le laa wen lene ε è nu ente jo n'yuu nuu ente jo ejiwe le. ³⁶ É wo lene ente jo n'yuu ε keba kemew yaa nu ê ejiwe le ke, é mwεem mvunciim emum eyuule ke diewe no ken'yeese ké baa no nyaa n'yuu yî yo le.”

*É Jisos tooshε Bofalasii bô bonyii bô duηci bonci
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)*

³⁷ É Jisos ke mεse njeme we, ε wee Falasii mvu tee wvú le wvú eto é bô wen egen ediekεn. É Jisos mum gen, ley, shii ε bó no diekene, ³⁸ ε wvú baa yaw ecuke can ke. * É wee Falasii we taa ε fí ghaw wvú. ³⁹ É Tata kieε fiεε fi wvú kpawwci mum jeme ê wvú le, “Ben Bofalasii cuke mvuηkom bô shúw ye le, geenεn ε mwεem mvù befe bô ken'yεε ejise ε cin lo fô mvuntelem mvunen e. ⁴⁰ Biyuη bin! Ke Nyo' wvù to bomεε ekfuη nu wvù to bomεε ente ten e? ⁴¹ Fí ben bee keegeè nu le, ben enyaà mwεem mvù ben keηke ê mwεem mwe le ê bonyii bo kefufe le, é mwεem mvunciim emum eyuule fô ben e.

⁴² ηgew wvu baay nu wene Bofalasii. Ben nyaa keba kemwaan ê Nyo' ente jo biba yuufe bi mbáse yì ben keeke naa noo mwεem mvù ben keeke gεεle ê mbáse le le yí eshumte, geenεn kaa cin'yi keegeε mwεem mvu leη fô bonyii le bô keekoηke Nyo'. Ben be keηke keegeè mwεem mvudvu mvunciim yaa cin'yi fimew e ke.

⁴³ ηgew wvu baay nu wene Bofalasii. Ben ké no kooηke ke keeshiile ε è nu fwe yéw bunle le, bvuu kooηke le bó egayte ben e ê way bô n'wvum. ⁴⁴ ηgew wvu baay nu wene, njefo ben nu ke diewe jém yì yaa yen'yi ke, ε bonyii lene yì dvú le yaa kee ke.”

⁴⁵ No Jisos to jemyi nen, ε wee mvu wvù to looci kee bonci bo Nyo' le gay ê wvú le, “Wee n'yεεyi, wo kee ke le fiεε fi wo jemyi nu ε kum bese le ten e.”

⁴⁶ É Jisos tfuse le, “ηgew wvu baay nu ten wene ben bonyii bô looci kee bonci bo Nyo' le. Ben nen'yi yike bonyii bô bvujite ε bvú fele mvuηgay mvubole se è nulo é ben elaw ke naa lo kpwan εbo keeficeε bó dvú ηkuuη. ⁴⁷ ηgew wvu baay nu wene. Ben bomte jém bonyii bo ntum Nyo' le bô bo'iceε cee bonεn to yuwyεε. ⁴⁸ Fifiη duηci le ben tomte gee di bo'iceε cee bonεn e. Bó to nu ε yuwyε bonyii bo ntum Nyo' le, ben ε mum ε shεε ε no seysee bomte jém yibo. ⁴⁹ È nu fiεε fi to gee ε Nyo' bô bvufee bwew se jeme le, ‘Me nu ηke enciηse bonyii bem bo ntum e fô bó le, é bó ke eyuwyε bomew ebvuu ekuη bomew.’ ⁵⁰ Nonεn, Nyo' nu ke ebife ê eηgoke ke keseen kin ekumε εlεmε ke bonyii bew bo ntum e bocii bô bó to yuwyεε ε kew no woη to kewεε. ⁵¹ Wvú nu ke bife ε kew yì εlεmε ke Abel e egen ebuy yì ke Sakalia wvù bó to yuε enteleη jo ketaη ke ncese bô yew ncese le. Me nseηe lo ê ben keceey le Nyo' nu ke ebife ê eηgoke ke keseen kin ekumε kpwe bonyii bodvu ba bocii.

⁵² ηgew wvu baay nu wene ben bonyii bô looci kee bonci bo Nyo' le. Ben nu ε nyile ken'yene ke diuw fwese wvù è nulo é wee eley dvú se kieε fiεε fi nu leη e. Ben nu ε tun keeley, ε bvuu ε no baanke bonyii bô gomte keeley fo bó eley.”

⁵³ É Jisos ke ja le wen egene, ε Bofalasii bô bonyii bô to duηci bonci bo Nyo' le kew no leeshi wvú bô díεw biwci mwεem ê wvú nteen nteen, ⁵⁴ ε bó to gee nonεn teeyi lo wvú keeyuw fiεε diuw we le emum ekoo wvú.

12

Fo wee ejemyì jεεy gee jεεy ke

11:33 8:16; Mak 4:21   11:37 7:36   11:38 Mak 7:2-4; Mat 15:2   * 11:38 Wvú to keηke keecuke can yin ê je yì nce wvubo woη gomte le.   11:41 12:33   11:42 Mat 23:23; Luk 18:12   11:43 20:46; Mak 12:38-39
11:47 Lem 7:52   11:49 6:13   11:51 Kej 4:8-10; 2Klo 24:20-22   11:52 Mat 16:19   11:53 20:20

¹ No Jisos to jemyi, ε bibombom bi bonyii le no taashi fó bontfuke le bontfuke le faanene. Ε bomew læenci bikaa bi bomew e. Ε Jisos ne kew no jemyi ε è nu ê boom bew bo ηgoo le gayte le, “Ben ejod̄ kefew yî fintun̄læn̄ fi Bofalasii le fi è nu gee dibole di bó jemyi jεεy, gee jεεy e. ² Ben ekeè le ke fiεε nu dvú fi bó ban̄yi fi nu ke enu se fí ε buy emwa ke. Ε ke fiεε nu dvú ten̄ fi bó nyile fi nu ke enu se bó ε kίεε ke. ³ Ben ekeè le fiεε ficii fi ben jemyi entaη nu ε bó nu ke eyuηen̄ emvunsheη. Ε fiεε ficii fi ben ké faale yew se no tfumtfume nu ε bó nu ke ejaη ε è nu fô ekole ke yew e.

Wee wvù bó efanè
(Mat 10:28-31)

⁴ Nsáa yem, me ε no njemyi ê ben le fo ben efanè bonyii bò nulo eyu ke ε è nu nyam ye maη se è nulo é bó ebvuu ege fiεε fimew ke. ⁵ Ben eyeke eyuw wee wvù ben efanè. Ben efanè ε è nu Nyo' njefo è nu wvù wvù keηke mvun̄gay keeyu wee, ebvuu elese mweten̄ ηgyu wvu baay e. Me mbvuu ηgayte ê ben le ben efanè ε è nu wvù.

⁶ Ke ben kee le bó ké no geese mvunsha mvuntin̄ ke yî mvunyinyi le mvun̄fem maη? Geen̄en, ke finsha fimew nu dvú fimwaη fi Nyo' ké daaye ê fí le ke. ⁷ Fin̄en nu ε Nyo' kee naa yvúw yicii yì nu ê ben efa. Fo ben efanè ke. Ben fele lo mvunsha fó nteen.

Wee wvù beηe bô wee wvù tune Jisos
(Mat 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ É me embvuu ensee ê ben ten̄ le, é wee beηe ê bonyii ejise le wen kee me, tu wee wvù diee nu Waawee nu ke ebee ten̄ mweten̄ ê bonceendaa bo Nyo' le fwe. ⁹ Geen̄en, é wee ma lo me ê bonyii ejise, tu me nu ηke ema ten̄ mweten̄ ê bonceendaa bo Nyo' le ejise.

¹⁰ Fí ε bvuu è no nu le, Nyo' nu ke elεεshe díew yì befe yì wee jemyi ekumε wee wvù diee nu Waawee, geen̄en ke è nu naa lo é Nyo' ke eyuu elεεshe díew yì befe yì wee jemyi ekumε Keyoy ke Yuule ke.

¹¹ Seke bó ε koo ben ε gen̄ dvú yéw bunle le, kenεε fwe dvu bonyii bò saake woη kenεε fwe dvu bonyii bò keηke mvun̄gay mvu sa' le, le bó egen̄ esaw ben, fo ekole ekfumtè ben le laa ben nu ke egen̄ etaje diuw egay le la le, kenεε ejeme nεε le. ¹² È nu ke enu kefew kedvu le é Keyoy ke Yuule esee fiεε fi ben ejeme.”

ηgan̄ ekumε keyuη ke cee kpaw e

¹³ No Jisos to teete boom bew bo ηgoo le nonen, ε wee mvu ne jeme ente jo kebombom ke bonyii le, gay ê wvù le, “Wee n'yεεyi, gaye ê waa bwεem le wvù egaw bvushew bvusεεbeewvu enya bwem.”

¹⁴ Ε Jisos bife ê wvù le, “Diems̄en, è geke yεε me le me ensumten̄ bonsaw bonen, mbvuu ηgaakè bvushew bvunen?” ¹⁵ No wvù bife nonen̄ mum gay ê wee tfuu le, “Ben eyenè fo ben eyelè ejise yî mwεem e, njefo ke nshii wee yaa nu nje mwεem mvù wvù keηke ke, wee ejo naa ε mweten̄ keηke nεε.”

¹⁶ No wvù jeme nonen, mum ma ηgan̄ le, “Cee kpaw mvu to keηke wee we, ε mwεem ke joη dvú baay. ¹⁷ Ε wvù mum kew no kpawci le laa wen nu ke ege nεε le? Wen nu ke egeε ηgu wen fεε le? ¹⁸ Ε wvù mum ne cu ntaη le, ‘Fiεε fi me nu eηge nu fin. Me nu ensaw bigone biem, eηkase eηkuwse, emum eηgeε ηgu bô mwεem mwem dvú mvunciim. ¹⁹ É me ηke endioo ε ηge nonen, emum eηgay ê ekole kem le me nu wee keshi. Me ηkeηke mwεem mvù me nu ηke endie embuy bilum e nteen. Ke me mbεε ebvuu embuuke ke. Me nu endiekene ke wase lo, mbvuu η'wukene n'yuuke njoη.’ ²⁰ No wvù seyse nonen, ε Nyo' mum tee wvù le, ‘Keyuη kin! Entaη eben nu ε me nu ηke eηkase enjo keyoy kuw. Mwεem mvun̄ mvunciim mvù wo seyse ε gεε nu ke enu mvu yεε le?’ ”

²¹ No Jisos jeme nen̄ mum gay le, “È nu ke len̄leη no fí nu ke enu fô wee wvù baanci bvukuke fô ekole kew e yaa keηke bvukuke ê keba ke Nyo' le ke.”

Bó elese mvuntelem ε è nu yî Nyo' le
(Mat 6:25-34)

²² Ε wvú bvuu nε no jemyi wase ε è nu ê boom bew bo ηgoo le le, “Fo ben eyanyanè ekumε nshii wene le laa ben nu ke edie la le, kenεε ekumε ye yene laa ben nu ke ejise la le. ²³ Ben ekeè le keyoy ke wee le fele mwεεm mvudien, ε ye wee fele ndvú. ²⁴ Ben etaa eyen biñaana, ke bí ké no jewyi bvuu gbweci ηgu ke. Ke bí yaa kenke bigonε ke. Ε Nyo' nyanyi ke bí bicii. Ke ben kee le ben fele mvunyiim e? ²⁵ È nu γεε ê ben enteleη wvù yanyanε, wvù nulo ebise ke naa kefew caan yî nshii we le? ²⁶ No è nu se è nulo é ben ege naa fi caan fin ηkuuη, è ge la wvù ben soo bikuu ekumε mwεεm mvumew? ²⁷ Ben etaa yen no fow ké no kuu nu. Ke fow ké no lemte kenεε shile ndvú ke. Geenεn, é me ensee ê ben le ke naa Nfon Saamun bô bvukuke bvucii bvù wvù to kenke to ké suute ye no nu ε wvù ε buy fô fow mvu le ke. ²⁸ É Nyo' suute εgay yo ηkpwaante nen, εgay yò kuu eben, buy ntfuu ε bó ε fwεε wase fotaη, tu ke è nulo é wvù esufe ben efey lo nonen e? O oo bonyii bo mbee wvù doose le!

²⁹ Fí mum è no nu le fo ben eyanyanè, bvuu kpwaake le laa ben nu ke ediee la bvuu wuu la le, ³⁰ njefo mvumvun mwεεm ké no kpawci ke bonyii bo yî nshε le bô yaa kee Nyo' ke. Ben ekeè le Icee wene kee lo le ben shieele mwεεm mvun mvunciim. ³¹ Ben elese bvufee bvunen ε è nu yî bvunfon bvù Nyo' le, é wvù emum enyaa ten mwεεm mvun mvunciim ê ben.

³² ηgoo γεm, no ben nu caan nen, fo ben efanè ke, njefo Nyo' wvù Icee wene nu ε caw keenya bvunfon ê ben. ³³ Ben egese mwεεm mvù ben kenke, egaw bigew bidvu ê bonyii bo kefufe le, egomtè bobuuncuu ε è nu bô yaa nulo esεεken ke. Ben egεélè kpaw wene ε è nu woη Nyo' le, fô è yaa nulo é wvù eka ke, ε cooη yaa nulo efey fó ke, ε shéw yaa nulo ekan ke. ³⁴ Ben ekeè le fò wee gεke kpaw we nu ke fó fò fitele fiew nu enu.

Bonyii bo Jisos e ecεytè wvù
(Mat 24:45-51)

³⁵ Ben ekay bicaw binen, etfuw bin'yeese ecεytè lemme, ³⁶ ke diewe boom bo lemme le bô cεyte cee ekole wvubo ε wvù nu gbwen bvujen e. Ε wvù nu ke edioo ekaase ekumεε kembuη é bó eyene lo é wvù eley. ³⁷ Njoη wvu baay nu ke enu wvu boom bo lemme le bô cee ekole wvubo nu ke edioo efεεse eyen ε bó nu we cεyte. É me ensee ê ben kecεεy le wvù nu ke eseη ndvu ye é bó shiiyen fokuse é wvù eto bô mwεεm mvudien egawce ê bó. ³⁸ Njoη wvu baay nu ke enu wvu boom bo lemme le bô wvù nu ke edioo efεεse eyen ε bó nu cεyte. Kenεε wvù nu ke eto entaη enteleη, kenεε seke nyimshie ε toη. ³⁹ Ben ekeè le é cee yew kee kefew kè cooη nu ke eto, é wvù ecεytè. Wvù saa ke ecine é bó engoy yew ye ke. ⁴⁰ Ben ten kenke keecεytè, njefo wee wvù diee nu Waawee nu ke ekase eto ε è nu ê kefew kè ben yaa kee ke le.”

⁴¹ Ε Bita mum nε bife ê wvù le, “Tata, wo ma ηgan wvun ε è nu ê bese, nuu ê bonyii bocii le?” ⁴² Ε Tata tfuse le, “Waa lemme wvù nu wvu kecεεy bvuu kenke bvufee nu wvù la? Ke è nu wvuwe wvù cee ekole we nu ε γεε wvù le wvù etaalè fô yew ye le, é kefew ke dioo ε kocεn ε wvù nya mwεεm mvudien mvu boom bo lemme le é bó le? ⁴³ Njoη wvu baay nu ke enu wvu waa lemme wvuwe wvù cee ekole we nu ke edioo etoo eyen ε wvù gee lemme leηleη no wvù bee keege. ⁴⁴ É me ensee ê ben kecεεy le cee ekole we nu ke ebense wvù é wvù etaale fô mwεεm mwew e mvunciim. ⁴⁵ Geenεn, é waa lemme wvudvu nε ε jeme ê ekole kew le, ‘Ke cee ekole wem nu ke eyansen ekase eto ke’, ε mum ε kew ε no suuηke boom bo lemme le bô bolemse noo bô bokεnε, diekene bvuu wuu mbvuum ε mó koole wvù, ⁴⁶ tu cee ekole we nu ke ene esεε ebuynen diuu dimew dì wvù yaa be kpwaake le ke noo ê kefew kè wvù yaa be kee le ke. Wvù nu ke edioo ε buynen nonen, emum enya ηgew ê waa lemme wvudvu, eciinse wvù é wvù egeη enu bô bonyii bô yaa jemyi kecεεy ke.

⁴⁷ Waa lemme wvù kee fiεε fi cee εkolε we gomte le wvù egeè, ε fanε yaa eseysel egee, nu ε bó nu ke etam wvù bonjgbwan nteen. ⁴⁸ E waa lemme wvù yaa kee ke fiεε fi cee εkolε we gomte le wvù egeè, ge fiεε fi è nulo é bó etam wvù bonjgbwan nteen, nu ε bó nu ke ewewcε ke lo wvuwe caan. Wee wvù bó nu ε nya mwεem ê wvù nteen nu ε bó nu ke eshieele nteen ê wvù. E wee wvù bó nu ε gee mwεem can ye le nteen nu ε bó nu ke ebife ê wvù nteen.”

Jisos to bô kenjawsen
(Mat 10:34-36)

⁴⁹ E Jisos bvuuy gay ê boom bew bo ηgoo le le, “Me nto keenfwεε ε è nu ηguuy yî nshe le. Wee ejo ε wvù be bæenci wase. ⁵⁰ Me ηkenjke kfuuy ηgew wvu baay keenley wvù le, ε fitele fiem nu ke elεtεn ke seke me ε nley wase wvù le. ⁵¹ Ben kpwaake le me nto ε è nu bô nyεkeey yî nshe le fen e? Naa lo. Ben ekeè le me nto ε è nu bô kenjawsen. ⁵² E kew yî keseen e, yew yî nu bonyii botin nu ke egawsen. Bonyii bo botεte nu ke egawsen bô bo bofεε, é bo bofεε egawsen bô bo botεte. ⁵³ Cee wan nu ke egawsen bô waa we wvù diemsen, é wan wvù diemsen egawsen bô ice. Bwee wan nu ke egawsen bô waa we wvù kpwoon, é wan wvù kpwoon egawsen bô bwee. Bwee diemsen nu ke egawsen bô kpweε waa we, é kpweε wan egawsen bô bwee dweese.”

Bonyii kee kefew
(Mat 16:2-3)

⁵⁴ E Jisos gay wase ε è nu ê kebombom ke bonyii le le, “Ben ké yene seke kembεw bene je εkuεku, ε ben mum no duu le, ‘Jan nu ke egbwe.’ E yî ke mum gbwe. ⁵⁵ É ben ké yen ten ε fwefwe ε banjke wase ye ε no booke lo je ewεewe, é ben mum no duu le, ‘Kenjkm ke baay nu ke enu.’ E kí mum ke no nu. ⁵⁶ Ben bonyii bô jemyi jεεy, gee jεεy ban, no ben taale ebule bô nshe mum kiεε no εkfuɲ nu ke enu, ke è nulo ten é ben ekiεε mwεem mvù Nyo' dɲɲi yî kefew kin e nje la?

⁵⁷ E ke è nulo ten é ben ekpwawcε fiεε fi leɲ fi è nulo é ben egeè le? ⁵⁸ É wee jo wo ε no gene dvù yew nsaw e, é wo mom ε ben ε wvù seyse ε è bæε ê je, fo wvù ke egufe wo egen efese can wee wvù saake bonsaw e, é wvù efese wo can nci le é bó efen wo yew ncaw e. ⁵⁹ É me ensee ê wo le ke wo nu ke ebuy dvù se wo ε mese ε law finyinyi ficii fi bó shieele ke.”

13

Wee tfuu ekumen fitele fiεε fo wvù ke ekpwe

¹ È to nu kefew kedvu le, ε bonyii bomew ke ne be Jisos kumte bonyii bo Galilee bomew bô to genεε keege ncεse fô Nyo' le, ε Baylet tum bonyii ε bó gen gbwoce bó, ε bilεem bibole taashe bô bi nyám yî bó to gee ncεse dvù. ² E Jisos yεke nen, bife ê bó le, “Ben kpwaake le bonyii bodvu to kpwe kfuuy yiyε kpwe nonen njεfo bibefe bibole to fele bi bonyii bo Galilee bomew e nuu? ³ Ke è nu nonen ke. É me ensee ê ben le, é ben baa ekumen mvuntelem mvunen, é ben bocii ke ekpweken ke nonen. ⁴ Ben kumyε bonyii bo yuufe ncow nyan bô yew yî defe ê we to kesεε Siloam yuwyε bó? Ben kpwaake le bonyii bodvu to kpwekene nonen njεfo bibefe bibole to fele bi bonyii bo Jelusalem bomew e nuu? ⁵ Ke è nu nonen ke. É me ensee ê ben le, é ben baa ekumen mvuntelem mvunen, é ben bocii ke ekpweken ke nonen.”

ηgan kete kè yaa to yumte mvuntam ke

⁶ E Jisos mum ma ηgan mvu ê bó le, “È to nu kefew kemew e, ε wee mvu yee kete kemew * ê wvù wene. E kefew ke kocen, ε wvù to keekoy, fanε yaa yen ε mvuntam ε yum yî dvù le ke. ⁷ E wvù mum gay ê wee wvù to taale fô wεε we le le, ‘Taa eyen, è nu wase bilum bitεte keseen no me ntoo keenjokoy mvuntam yî kete kin e, n'yaa yene fiεε le yî dvù le ke.”

12:47 Jεm 4:17   12:50 Mak 10:38   12:51 2:14   12:52 14:26; 21:16; Mat 24:10; Mak 13:12   12:53 May 7:6
13:3 Mben 7:12   13:6 Mat 21:19; Mak 11:13   * 13:6 Kete kedvu nu ε bó teje ê díεw bala le le, «Fig».

Gbwolε lo. Kí ban̄yi bvudvuu εcici.’ ⁸ Ε wee we lemme wvudvu tfuse le, ‘Cee ekolε, ke bvuu cinε ke dvú kelum kin, ε me encεwce ken̄yi kedvu en̄geε bin̄fo fó. ⁹ Ε ὲ ke edioo enu kelum kε too le kí ε yum, ε fí ejon̄, kí ε fan̄ keeyum ee, ε me emum egbwo.’”

Ε Jisos fε kpwoon mvu diuu di mbam e

¹⁰ Ε ὲ ke no nu diuu di mbam e dimew, ε Jisos no yεεyi bonyii yew bunle mi le. ¹¹ Ε kpwoon mvu nu dvú ε keyoy kemew nu yí ye le, ε ὲ nu kε kε ge ε wee tu wee gon. Kí to nu ε ge wase wvú ε cem bilum yuufe ncw nyan̄ jim ε η̄gvuse, ε ὲ yaa nulo ε wvú ebvuu eleem we teȳtey ke. ¹² Ε Jisos yen kpwoon wvudvu le, tee wvú ε wvú to. Ε wvú gay ε wvú le, “Bwεem, wo nu ε boy wase εbo jo ntun wo wvun.” ¹³ No wvú gay nonen, mum neke kebo kum wvú le. Kan̄ mwaan̄, ε jim ye kase nele ye, ε wvú leem we teȳtey, mum no tumte mon̄kum mo Nyo' le.

¹⁴ Ε cee ekolε yew bunle yidvu yen no Jisos fε kpwoon wvudvu ε ὲ to nu diuu di mbam e, ε fiεε fidvu ton'ye wvú baay. Ε wvú mum no saake bonyii gayte le, “Eduw ε lemme nu εsoocan. Ben etoδ ε bó fele bincem binen ε ὲ nu ediuw yoya le. Fo wee ebvuu emom eto diuu di mbam e ke.”

¹⁵ Ε Tata tfuse ε wvú le, “Ben bonyii bδ jemyi jεεy, gee jεεy ban. Ε kε dioo nu diuu di mbam e, wee saa ejo na' we kenεε kembεεbey kew egen enya joo dvú? ¹⁶ Kpwoon wvun ε no nu waa Abl'am, ε Satan ε lese wase yí ncaw e bilum yuufe ncw nyan̄, tu ke fí baa jee le bó ebvuse wvú yí η̄gew e diuu di mbam e?” ¹⁷ No Jisos jeme nonen, ε bonyii bew bo bvuban e wuunen, ε bonyii nteen no lan̄lan̄e lo fibole nje bin̄ghaw bi mwεem e bicii bδ Jisos to gee.

η̄gan ekumε η̄gow fintam fimew

(Mat 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ Ε Jisos ne ghay le “Bvunfon bv̄u Nyo' le nu ke diewe la? Fiεε fi ὲ nulo ε me enfews̄en dvú nu la? ¹⁹ Bvú nu ke diewe η̄gow fintam fimew † fi wee to tfumyεε wene d̄vu wvú, ε yí ke buy, ku yin̄ tu kete ε mvunyiim mvù bile we no yoote yí dvú le.”

η̄gan ekumε fintun̄leen

(Mat 13:33)

²⁰ Ε wvú bvuu ne ghay le, “E nulo ε me embvuu enfews̄en bvunfon bv̄u Nyo' le bδ la? ²¹ Bvú nu ke diewe fintun̄leen fi kpwoon to fewεε mvuum ε bintee bi baay baay e bitete jo fiys̄en dvú, tow γεε, ε fí mum ge ε mvuum modvu ben.”

Diuw fwese wvu fiasaa

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Ε Jisos ke mum ne no gene Jelusalem. No wvú to gene no fele ε bilaante bδ ε bontεw e yεεyi bonyii. ²³ Ε wee mvu ne bife ε wvú le, “Tata, ὲ nu ke bonyii caan bδ nu ke eboy e?” Ε Jisos mum tfuse wase ε bonyii bocii le, ²⁴ “Ben elumtε n̄tay keeley ε ὲ nu fδ diuw fwese we wvù nu fiasaa le. Ben ekeε le bonyii nteen nu ke egomte keeley yaa kēn̄ke je ke. ²⁵ Kefew nu ke ekoc̄en, ε cee yew eja we efaa kembun̄. Wvú nu ke edioo ε faa, ε ben emεy ekf̄un̄ ekumci kembun̄ leke le, ‘Cee ekolε, yene ke yew ε bese eley.’ Ε wvú emum etfuse ε ben le, ‘Ke me n'yaa η̄kee jδ ben ne ke.’ ²⁶ Ε ben emum ekεw etan̄yi le, ‘E nu bese bδ beene se shee diekene bvuu wukene. Ε wo se ghane yεεyi bonyii bontεw bosese le.’ ²⁷ Ε wvú ebvuu ekase etfuse ke le, ‘Me nsēne lo ε ben le ke me n'yaa η̄kee ben ke. Ben enεne lo ε me εfwese ben bδ ghane buwyi mwεem ban.’ ²⁸ Ben nu ke eyen Abl'am bδ Aysik noo Yakow noo bonyii bo ntum Nyo' le bocii ente jo bvunfon bv̄u Nyo' le, ε ben nu ε bó ε ban̄ ekf̄un̄, ε ben emum ebeele η̄geci bigew. ²⁹ Bonyii nu ke enε biba bicii ε kεw jδ diuu sane ε gen ε buy jδ dí seeyi noo εweεwe bδ ekuεku jo won̄, eto eshii ediekene ente jo bvunfon

13:8 2Bi 3:9, 15   13:10 Mak 2:27-28   13:14 Ksm 20:9-10   13:15 14:5; Mat 12:11-12   13:16 1:54-55, 73; 3:8; 19:9   13:19 Esek 17:23; Mat 13:31   † 13:19 η̄gow yin nu ε díεw bala le le, «mustard».   13:21 Mat 13:33   13:25 Mat 25:11-12   13:27 2Tim 2:19

bvu Nyo' le. ³⁰ Ben ekeè le bonyii bomew bò nu ejim keseen nu ke enu bo fwe, ε bomew bò nu fwe keseen nu ke enu bo ejim.”

Ε Jisos bεm Jelusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Ε è no nu ke kefew kedvu le, ε Bofalasii to gay ê Jisos le, “Buy fiuw jan egen keba kemew e njefo Nfon 'Elod gomte keeyu wo.”

³² Ε Jisos tfuse ê bó le, “Ben egen egay ê dikfuu didvu le me mbvuuse bonceendaa bo dεwle le yî bonyii le εben, mbvuu nfele bincem, ε è nu ke no me nu embuy engee ntfuu, é ke edioo enu foeshentfuu, é me emum emεse lemme diem. ³³ Geenεn, ε me nu enkεw lene diem di Jelusalem εben, embuy enlen ntfuu engen embuy foeshentfuu. Ke fí baa kocen le bó eyu wee ntum Nyo' bvudvuu bvumew e se è nu Jelusalem ke.”

³⁴ No Jisos jeme nen, mum bεm le, “Eβεy Jelusalem! Eβεy Jelusalem! Wo wvù yuwyi bonyii bo ntum Nyo' le, bvuu tumyi bonyii bò Nyo' tumte fô wo le bô εta. È nu wase bokaj bomεε no me mom keembaance boom buw ke diewe no bweeshie ké baance boom bew kfuke, wo ε fan? ³⁵ Taa eyen, yew yo nu ke etu binffuy. É me ensee ê ben le ke ben nu ke ebvuu eyen me le ke, egen ebuy kefew kè ben ke egay le, ‘Nyo' nu ε laj kembonen yî wee wvù too ê diee di Tata le.’”

14

Ε Jisos bvuu fε wee diuu di mbam e

¹ Ε è ke no nu diuu di mbam e dimew, ε Jisos gen keedieken yew dvu wee wvu baay mvu. Ε wee wvudvu to nu wee Falasii. Ε bonyii bò to nu fó no gbwetene Jisos keeyen fiεε fi wvù nu ege. ² È to nu ε wee mvu leeme fó ε Jisos ejise cemte bô ntun ε wvù ε ge wase can bô bikaa ε mvuwken. ³ Ε Jisos bife ê Bofalasii noo bonyii bò to looci kee bonci bo Nyo' le, bò to nu fó le, “Nci wesebeene nu ε bee le è nulo é bó efe wee diuu di mbam e?”

⁴ Ε bó fanε yaa tfuse fiεε ke. Ε Jisos jice wee wvudvu le, fε wvù, mum gay le wvù egene. ⁵ Ε Jisos mum kase bife ê bonyii ba le, “É wee mvu ben e keηke wan * kenεε na', wvù ε gbwe ê fweη diuu di mbam e, mweten saa ebvuse lo kaj mwaan e?”

⁶ Ε bó ma fiεε fi bó etfuse.

Wee ejoo ekole kew caan

⁷ Ε Jisos ke taa yen no bonyii too cawci ε è nu mondvuum mo fwe se shiyyine fó, ε wvù maw díεw ê bó le, ⁸ “Seke bó ε see wee bô ηkaw bvujen, wvù ε gen, fo wvù eshii ε è nu fô bvudvuu bvu fwe le ke, njefo è nelo enu ε bó ε see ten wee mvu wvu baay wvù fele wvù dvú. ⁹ É cee bvujen wvù se seηεε bó dvú bocii ke enε eto emum egay ê wvù le, ‘Nεεε we enya bvudvuu bvun ê wee wvu baay wvun.’ É wvù emum enε bô keη'wuumen egen shii wase ε è nu ejim. ¹⁰ Seke bó ε see wee bô ηkaw bvujen, wvù ε gen, shii ε è nu ejim, wvu le cee bvujen ke enε eto egay lo ê wvù le, ‘Nsaa yem, nεεε we fen egen shii ε è nu fwe.’ Nonεn, é wvù emum ekeηke n'wvum fwe dvu bonyii bocii fó. ¹¹ È nu ke lεηlεη no wee tfuu wvù bensee ekole kew nu ε bó nu ke eshike lo wvù. Ε wee wvù shiwse ekole kew nu ε bó nu ke ebense lo wvù.”

Wee etaalè ε è nu fô bonyii bo ηgew e

¹² Ε Jisos mum nε kase gay ê cee yew wvù to teηεε wvù yew dvu wvù le, “Seke wo gomte keeteε bonyii le bó eto edieken, fo wo etee ε è nu nsáa yo bô boom bo bwoo le noo kfuu diuw kenεε bonyii bo kpaw e bo ntεw wo le ke. É wo teηεε boba bonyii, é bó ke ekase ten etee wo yéw yibole, é fí emum enu le bó nu ε tfuse wase kebo kuw. ¹³ Seke wo gee ηkaw, tee ε è nu bonyii bo kefufe le, boηkεwle bô bontεηε noo binfefe. ¹⁴ É wo ge nonεn, é wo emum ekeηke kembonen, njefo ke boba bonyii keηke fiεε fi è nulo é bó ekase etfuse ê wo ke. É ke enu Nyo' wvù nu ke elaw wo diuu di bonyii bew nu ke ebuyte yî kpwe le.”

13:30 Mat 19:30   13:35 Mben 118:26; Esek 10:18-19   14:1 Mak 2:27-28   14:5 13:15-16; Mat 12:11   * 14:5
 Borjwa' bo boyvuum bomew teηεε le “kembεεbey.”   14:7 20:46   14:8 Bηgn 25:7   14:11 Mat 23:12   14:13
 Dito 14:29

Ngan ekume nkaw wvu baay
(Mat 22:1-10)

¹⁵ No Jisos jeme nonen, ε wee mvu wvù bô bó to diekene mum gay ê wvú le, “Njon wvu baay nu wvù wee wvù nu ke ediekèn ente jo bvunfon bvù Nyo' le.”

¹⁶ Ε Jisos mum fe ê wvú le, “È to nu kefew kemew e, ε wee mvu seyse nkaw wvu baay, be bonyii nteen. ¹⁷ Ε diuu ke to kocen, ε wvú tum waa we lemme le wvú eghan esee ê bonyii bocii bô wvú to beε le bó etodò, le mwεem mvunciim nu ε bó ε seyse wase. ¹⁸ Ε waa lemme wvudvu mum gen yen bó le, ε bó kew no camte ye mwaan mwaan. Ε wee wvu fwe wvú to yenεε gay ê wvú le, ‘Me nse nu ε nguy weε wem wvu fwe, ε me nkεnkε keengen etaa. Kee wo, fo ben ecεytè me κε.’ ¹⁹ Ε wvú bvuu yen wvumvu le, ε mwεten gay le, ‘Me nse nu ε nguy bona' bem bo lemme le yuufe, ε me ngenεe keseen keemom bó. Kee wo, fo ben ecεytè me κε.’ ²⁰ Ε wvú yen wee mvu le, ε wvú gay fiew le, ‘Me nse nu ε nkoooy bwee yew, ε ke kefew yaa nu dvú kè è nulo é me ento κε.’ ²¹ No bó tfuse nonen, ε waa lemme we mum tu jim gen see fiεε ficii ê cee ekole we. Ε cee nkaw wvudvu yuw, ε fitele bente lo wvú. Ε wvú mum kase tum waa we lemme we gay le, ‘Buy cekey, egen εlaante eghan ntasen jé bô mvujetele mvunciim e, ekum bonyii bo kefufe le, bontεnε, bô binfefe noo bonkewle eto dvú.’ ²² Ε wvú gen kase to gay le, ‘Cee ekole, me nu ε nge wase no wo be gay, geenen, yew baa yiηsen κε.’ ²³ Ε cee ekole we gay ê wvú le, ‘Buyε keseen egen ghan jé le bô mvujetele le mvunciim, ekan wa lo bonyii é bó eto, é yew yem eyiηsen. ²⁴ È keè le ke wee mwaan ente jo bonyii ba bô me nse n'yawεε mbe nu ke emom lo fiεε fiem fidien ê wvú emvu κε.’”

No è nulo é wee eseyse se ley ngoo Jisos e
(Mat 10:37-38; 5:13; Mak 9:50)

²⁵ Ε Jisos bvuu nε no gene, ε bibombom bi bonyii le shfumte bii wvú le. Ε wvú ke ne banke ye gay ê bó le, ²⁶ “Κε è nulo é wee enu wee wem ngoo se wvú koonke me fele bwee bô ice, bvuu koonke me fele kpweε bô boom noo boom bo bwee le bô jéme ye κε. Ε wvú keηke naa ten keekoonke me fele no wvú koonke ekole kew. ²⁷ Κε è nulo ten é wee enu wee wem ngoo se wvú nu ε tuu kew kentam ε no bii me le κε. ²⁸ È nu γεε ê ben enteleη wvú gomte keebom yew yì defe ê we, wvú saa eyaw eshii ekpwawce le laa wen keηke bigew ε bí ε kocen bì wen nu ke ebom dvú emese le? ²⁹ È wvú baa eyaw ege nonen nkooη é wvú ke ene elese kenffuy é yew eghaw wvú keebom. È bonyii edioo efele emum ebuu wvú gayte le, ³⁰ ‘Kenεε kin se nu ε kew yew yì ε ghaw wvú keemese.’ ³¹ Κε leηleη ten, è nu nfon wvú la wvú gomte keetum jem bô nfon mvu, wvú saa eyaw eshii fokuse ekpwawce le laa è nulo é wen bô bonyii bowene bo jem e bo bontfuke yuufe etum jem bô nfon wvumvu we bô bew bonyii bo jem e bô nu bontfuke mbaanfiεε le? ³² Wvú ε kpawawce ε yen le fí nu ke eghaw, é wvú emum etum bonyii bew bomew é bó egen eyen nfon wvumvu we le ε wvú beε ncejole, eleke wvú le nyεkeey enù ê bô wen enteleη. ³³ Fí mum è no nu le, é wee baa ecine mwεem mwew e mvunciim, wvú saa enu wee wem ngoo κε.

³⁴ Nkooη nu fiεε fí jee. Geenεn, é yì nelo ε cife, é bó ebvuu ege nεε dvú é yì se ebvuu ekase eyeke? ³⁵ Κε tu yì ε la wase ecici. Ε ke shiee yaa bvuu nu dvú wvú bó elese wene, kenεε yì binfo le κε. Yì nu ke wase le bó elaj lo. Wee wvú keηke bitem keeyuw ε wvú yuw.”

15

Ngan ekume njee yì to lae
(Mat 18:10-14)

¹ Bonyii bô to fii shile noo bonyii bô befe bomew to too fô Jisos e keeyeke fiεε fí wvú to γεeyi. ² Ε Bofalassii bô bonyii bô to duηci bonci bo Nyo' le kew no wvukene, gayte le,

“Wee wvun fiisene bonyii bò befe bvuu diekene bô bó.” ³ Nonen, ε Jisos ma ngan wvun ê bó le,

⁴ “È nu γεε ê ben enteleη wvù keηke njée gbwee, yimiaaη ε la, é wvú ke elaame? Wvú saa eyaw ecine yi mbaη bvuuke ncow bvuuke le ηkpwaante egen egomte yimiaaη yidvu egen ebuy seke wvú ke eyen yí le? ⁵ Wvú é gom ε γεη yí le, emum eyuuke njoη, etuu fô gbwee, ⁶ ekfuuyi dvú fô yew e. É wvú dioo ε kfulε dvú, emum ekum nsáa ye bô bonyii bò cee mbew ye le gay le, ‘Ben eto é beene elanlaη njee γεη ε yí be ε la, me ε ηkase ε n'γεη yí le.’ ⁷ É me ensee ê ben le, è nu ke leηleη no nlanlaη wvu baay nu ke enu woη wvu we le, nje wee wvù befe mwaanη wvù nu ε kumen fitele fiew. Bó nu ke elanlaηe wvuwee wee fele bonyii bo mbaη bvuuke ncow bvuuke bò nu teyey yaa shieele ηkumen κε.

Ngan ekume jise di bigew e di to lae

⁸ Nuu le è nu kpwoon wvù la wvù keηke bigew yuufe, jise ε la fó é wvú ke elaame? Wvú saa etfuw ηgyu eyeese, eyese yew, eloocε etasse egen ebuy seke wvú ke eyen e? ⁹ Wvú é tasse ε γεη, emum ekum nsáa ye bô bonyii bò cee mbew ye le egay le, ‘Ben eto é beene elanlaη jise diem di bigew e, ε dí be ε la, me ε ηkase ε n'γεη.’ ¹⁰ É me ensee ê ben le, è nu ke leηleη no bonceendaa bo Nyo' le lanlaηe nje wee wvù befe mwaanη wvù nu ε kumen fitele fiew.”

Ngan ekume wan wvù to lae

¹¹ Ε Jisos bvuu jeme le, “Wee mvu to keηke boom bolemse bofeε. ¹² Ε wvu ejim ke mum ne gay ê wvú le, ‘Icem, gawe bwem bvushew enya ê me keseen.’ Nonen, ε ice mum gav bvushew bvudvu ê bó. ¹³ Ε wan wvu ejim wvudvu fi bwew bvushew, ε è ke dioo nu ejim jo ediuw caan, ε wvú baance bvucii gese mum laa bala woη wvumew e ncejole, mum gen no gbwayte bvuuke bigew bidvu yí nce wvu ecici le. ¹⁴ Ε wvú ke dioo bvuw ε bi ka, ε jeη yí temyi ne koo woη wvudvu le, ε wvú no tane fiεε fidien. ¹⁵ Nonen, ε wvú mum gen gom lemme fô wee mvu wvu woη wvudvu le keelemte wvú le. Ε wee wvudvu mum ciinse wvú le wvú egen ecεyte boηkunyam bew. ¹⁶ Ε wvú mum gen no cεyte, ε wee yaa nu dvú wvù enya wvú bô fiεε fi wvú edie κε. Ε wvú mum no keηke shiee le wen bee ediee mwεem mvudien mvù boηkunyam ké no diee. ¹⁷ Ε wvú ke ne κεw no kpawci mwεem, tee bvufee bwew jim, mum gay le, ‘Bonyii bo lemme le bo icem e keηke mwεem mvudien nteen ε mvú ghaake bó, ε me nu fen ηkpwee jeη. ¹⁸ Me nu ene we, engeη fô icem e, engay ê wvú le, ‘Icem, me nu ε ηge kebefε fô Nyo' le noo fô wo le. ¹⁹ Me mbaa mbvuu ηkocε le bó eteηe me le waa wo κε. Joo κε wase me diewe wee wo lemme le.’”

²⁰ Nonen, ε wvú mum ne no tuu jim fô ice le. Ε wvú ke dioo too buyte wase mbew la le, ε ice lan jise γεη wvú le. Ε shen koo wvú bô wan, ε wvú ja we, lewte gen, bam wvú, bvuu ηocε. ²¹ Ε wan wvudvu mum gay ê wvú le, ‘Icem, me nu ε ηge kebefε fô Nyo' le noo fô wo le. Me mbaa mbvuu ηkocε le bó eteηe me le waa wo κε.’ ²² Geenε, ε ice kaa tee lo bonyii bew bo lemme le gay le, ‘Ben egen cekey, egom kekum naa kè jee ntay, eto etfume yí ye le, ebvuu elese fincaw yí εbo kew e noo bolaba yí bikaa biew e. ²³ Ben egen ekoo waa na' wvù faη, σεε é beene ediee lanlaηe, ²⁴ njefo waa wem wvun se nu ε kpwe wase ε kase ε tu dvú. Wvú se nu ε la, ε kase ε γεη.’ Nonen, ε bó mum κεw no lanlaηe.

²⁵ Fiεε fin to kooyi, ε wan wvu ηgaywee nu ηkpwaante. Ε wvú ke dioo kfuuyi, ke to buy mbew yew e, yuw no bine gbwee. ²⁶ Ε wvú tee wee lemme mvu bife laa bó se bine ε è nu la le. ²⁷ Ε wvú tfuse ê wvú le, ‘Waa bwoo nu ε tu jim εben. Nonen, icen ε σεε waa na' wvù faη, njefo wvú be ε γεη waa bwoo le ε wvú nu dvú bvuu temyi.’ ²⁸ Ε wvú yuw nonen ε shém kaa ton'ye lo wvú, ε wvú mum faη keeley yew. Ε ice buy gen no booyi wvú le wvú eley κε yew. ²⁹ Geenε, ε wvú tfuse ê ice le, ‘Taa eyen, me nse nlemte fô wo le diewe nfwa le yí bilum bin e bicii, ε me ηke mbaa nfaη wase keenge fiεε fiuw fimew κε. Wo ke baa nya wase me κε naa bô waa bie le me enlanlaη dvú bee nsáa γεη κε. ³⁰ Waa wo wvun wvù se geneε bvuw bvushew bô bokεne bo nsake le ε dioo to, wo mum ε koo lo waa na' wvù

faŋ ε σεε nje ye.' ³¹ Ε ice tfuse ê wvú le, 'Waa wem, bee wo se nu fen sekecii, ε fiεε ficii fi me ηκηκηke nu ke fiuw. ³² Geenεn, fí be jee keelanlanε njefo waa bwoo wvun se nu ε kpwe wase, ε kase ε tu dvú, wvú se nu ε la, ε kase ε yenε.'"

16

Waa lemme wvù to fiwεε kenfiw

¹ Ε Jisos bvuu jeme ê boom bew bo ηgoo le le, "Wee kpaw mvu to keŋke waa we lemme wvù wvù to γεκεε le wvù etaale fô kpaw we le. Ε wvù ke ne yuw le waa we lemme we bvuuke lo bigew biew. ² Ε wvù mum tee waa we lemme wvudvu bife ê wvù le, 'Fin fi me n'yuuke ekume wo nu la? Baance bonwa' bocii bô wo saanke kpaw wem jó eto etfuse ê me. Ke wo yaa bee ebvuu elemte me le ke.' ³ Ε waa lemme we gen shii kpawce le, 'No cee ekole wem kuŋke wase me fô lemme le, me nu enge neε? No me nu se me ηκηκηke mvunγay keenlem bô jiw, ε me mbvuu η'wuumene keenleke ελεκεε.' ⁴ Ε wvù mum ne kpawce le, 'Me nu ε ηκιεε wase fiεε fi me nu enge, wvu le seke bó ε kuŋ me fô lemme le, é me enkeŋke nsán yì nulo efiisene me yéw yibole.' ⁵ Nonεn, ε wvù mum tee bonyii bô to keŋke fioo cee ekole we mwaan mwaan. Ε wvu fwe to ε wvù bife ê wvù le, 'Wo laake cee ekole wem neε?' ⁶ Ε wvù tfuse le, 'È nu bokolo bo mεem e bo baay baay gbwee.' Ε wvù gay le, 'Ko ηwa' wo fioo wvun eshii fokuse cekey, ekumen esaŋ le mbaanshen.' ⁷ Ε wvù kase bife ê wvumvu le, 'Wo laake yo neε?' Ε wvù tfuse le, 'È nu bikele bi εgiŋ e gbwee.' Ε wvù gay le, 'Ko ηwa' wo fioo wvun ekumen saŋ le bikele mbanɲaŋ.' ⁸ Ε cee ekole waa lemme wvun ke yen no wvù fiwse wvù nonεn, kaa bense lo wvù le wvù nu ε feefen baay." Ε Jisos mum mese le, "Bonyii bo fokuse fen feefene yì mwεem mvù bó gee le fele no bonyii bo n'yuule feefene yì mvubole mvu n'yuule."

⁹ Nonεn, me ε no ηgayte ê ben le, ben ejod kpaw wene wvu fokuse fen koole nsán dvú, wvu le seke wvù ε ka, é Nyo' efiisen ben ê wvù yew fô ben nu ke enu sekecii. ¹⁰ Wee wvù nulo ekieε keetaa fô fiεε fi caan e ntay, nulo ekieε keetaa ten fô fi kuuke le. Ε wee wvù fiike kenfiw yì fiεε fi caan e, nulo efiw ten yì fi kuuke le. ¹¹ É ben nu se ben nulo ekieε keetaa fô kpaw wvu fokuse fen e, é ke enya yeε ê ben kpaw wvù kpaw? ¹² É ben nu se ben nulo ekieε keetaa fô fiεε fi wee mvu le ntay, é ke enya yeε ê ben finen?"

¹³ Ke è nulo é waa lemme elemte bocee ekole le bofee ke. É wvù lemte nonεn, é wvù ebane wvumvu, koonke wvumvu, kenεε eyuuke wvumvu le ntay, joo wvumvu ekuse. Ke ben nulo elemte Nyo' le bvuu lemte bigew e ke."

¹⁴ No Jisos jeme nonεn, ε Bofalasii yuw ne no buu lo wvù, njefo bó to koonke bigew baay. ¹⁵ Ε Jisos mum gay ê bó le, "È nu ben ban bô duŋci ye le ben nu bonyii bô jee fwe dvu bonyii, geenεn ε Nyo' kee mwεem mvunciim mvù nu ê mvuntelem mvunen e. Ben ekeè le mwεem mvù bonyii bensee le è nu mwεem, nu mvù Nyo' taale ε mvú bemte lo fô wvù le."

Nci bô bvunfon bvú Nyo' le

¹⁶ Ε Jisos bvuu gay le, "È to nu fwele ε bó fewci ε è nu bonci bo Muses e bô mwεem mvù bonyii bo ntum Nyo' le to saanke. Geenεn, ε kew no Jon to toε, nu ε bó fewci wase ε è nu saaka wvù jee wvu ekume bvunfon bvú Nyo' le. Wee tfuu ε mum ε no taanke keeley ente jo bvunfon bvú Nyo' le bvudvu le. ¹⁷ Fí nu cekey fô εbulε bô nshε le keeka, efey fô fijise fi ηwa' le ela εcici ê ηwa' bonci le."

¹⁸ Fí ε no nu le, é wee kuŋ kpweε, ε jo wvumvu, tu wvù nu ε ge kebefε ke dieεε keejaŋ kpwoon mvu. Wee é jo kpwoon wvù buy wase ê wee yew, tu mwεten nu ε jo kpweε wee."

Laasalus bô wee kpaw

¹⁹ Ε Jisos ke bvuu neε gay le, "Wee kpaw mvu to nu dvú, suute ye bô ndvú yì jee, diee ekole kew εdiuw εcii. ²⁰ Ε wee kefufe mvu nu ten dvú, ε diee nu Laasalus. Ε biŋkoken ε kooyε wvù ye yicii. Ε bó to γεε ε wvù no shee jiime diuw fwese wee kpaw we le, ²¹ ceyte

le laa wvú nu ke edioo ediekene é fiε eshεεte ε wen boηci diee le. No wvú to jiime fò nonen, ε bwé bvuu mεεse too laci biηkoken biew. ²² ε è ke no nu kefew kemew e, ε wee kefufe wvudvu kpwe, ε bonceendaa bo Nyo' le to tuu wvú gen gee bvudvuu bvυ njoη e mbew Ablam e. ε wee kpaw we ke kpwe ten ε bó dwey wvú. ²³ ε wvú gen ε è nu woη boηkfu le no nu fò yî ηgew wvu baay e. ε wvú ke ne laη jise, yen Ablam e ncejole bô Laasalus mbew ye le. ²⁴ ε wvú tee le, 'Icem Ablam, koo shen fô me le eciinse Laasalus é wvú elese kpwan εbo kew ê joo le eto læεse leme diem dvú. Me nu lo yî monlum mo baay e ηguy wvun e.' ²⁵ ε Ablam tfuse fiew le, 'Waa wem, kume seke wo to bæε cee yî nshe le. Wo to keηke mwεem mvù jee mvunciim sekekε, ε Laasalus yene fiew ε è nu ηgew. Keseen nu ε Laasalus nu yî njoη e ε wo nu yî monlum e. ²⁶ Ke è mey ke fifin ke. É keè ten le kensεen ke baay nu ε bó ε seyse wvu le fo è nulo é wee ene fen edansen eto fò wo nu ke, ε è yaa nulo ten é wee ene fò wo nu edansen eto fen ke.' ²⁷ ε wee kpaw we bvuu leke le, 'Kee wo icem, ciinse ke Laasalus fô yew e fosεse. ²⁸ Me ηkeηke boom bo bwεem e botin, é wvú egen etefe bó le bó eyenè fo bó ke eto ten fô bvudvuu bvυ ηgew e bvun e ke.' ²⁹ ε Ablam tfuse fiew le, 'Boom bo bwo le bodvu keηke boηwa' bô Muses bô bonyii bo ntum Nyo' le to saηε, bó eyuukè mwεem mvù bó gayte.' ³⁰ ε wee kpaw we tun gay le, 'Aay icem Ablam, é è be buy wee mvu yî kpwe le ε gen ε fewce ê bó, é bó se yuw ekumen mvuntelem mvubole.' ³¹ ε Ablam tfuse é wvú le, 'É bó tun keeyuw fiε fi Muses bô bonyii bo ntum Nyo' le gayte, bó saa ke eyuw naa lo ten fi è gayte wee wvù buy yî kpwe le ke.' ”

17

N'yεεyi Jisos ekumε kebefε bô mbee noo lemme

¹ ε Jisos gay ê boom bew bo ηgoo le le, “Ke mwεem mvù teeyi bonyii ε bó gee bibefe nu ke eyuu enu se mvú nu lo ke. Geenεn, ηgew nu dvú fô wee wvù teeyi bonyii le bó egeè bibefe le. ² Fí nu ke ejee fô wvuwe wee le le bó esheηke kebwee ke diene le ê kendorη kew e, edomse wvú ê joo yi baay e, efey fo wvú egeè ε boom ban gee bibefe. ³ Ben edioo nu no yenè.

É waa bwo ge fiε fi befe, é wo jeme ê wvú. Wvú é kumen, é wo læshe nya ê wvú. ⁴ É wvú cim ge mwεem mvù befe fô wo le bokanη bosooshwi yî diuu le, ké ge kase ke to ku can le wen nu ε jay, tu wo keηke ke keefoose wvú.”

⁵ ε boom bo Tata le bo ntum e ke ne gay ê wvú le, “Geε é mbee wese etemyi ntay.” ⁶ ε Tata tfuse le, “É me ensee ê ben keceεy le, é ben be keηke mbee ε wvú nu ke naa diewe shem nsusu le, tu è nulo é ben egay ê kete ke baay kin le kí emvuw ye fen egen eleem ê joo yi baay e, é kí emum eyuw lo ben e.

⁷ Ben ejo le wee ηgoo yene le keηke waa we lemme, wvú ε she lemte wene, kenεε wvú be taale ε è nu fô njée le, é wvú ke dioo ε kfulε, é wvú emum egay le waa we lemme wvudvu egen lo ejo mwεem mvudien mwew eshii ediee le? ⁸ Ke è nulo é fí enu nonen ke. Fiε fi wvú nulo egay nu ke le wvú egen ekumen ndvú, eseyse mwεem mvudien mvuwene eto dvú, emum eceyte, é wen dioo ε dieken, ε wuken, é wvú ebaance mwεem se gen edieken. ⁹ Waa lemme wvudvu é ge mwεem mvun mvunciim, é wvú ke eshe enyaa keyoone ê wvú? ¹⁰ È nu ke leηleη no finen nu. Ben ke dioo ε ge lemme di bó nya ê ben dí ε ka, é ben egay ke le, 'Bese nu ke lo fisese boom bo lemme le, ε bese ge ke ε è nu lemme disese.' ”

ε Jisos fe bonyii bo ntun wvu baay e yuufe

¹¹ No Jisos to gene Jelusalem, no fele ê kedwee ke woη wvù Samalia bô wvù Galilee le. ¹² ε wvú ke gen dioo eleyte ntew mvu le, ε bolemse bomew yuufe bô to cemte bô ntun wvu baay yen wvú le ncejole, ¹³ mum tee bô diew yì temyi le, “Jisos cee bonyii, came ke shen fô bese le.”

¹⁴ No Jisos yen bó le, gay le, “Ben egen eduŋce bikuu binen ê bocee ncese.” No bó ne ε no gene mum bonen no yuule bæε ê je. ¹⁵ Ε wee mvu ente jo bó yen le wen nu ε bonen wase, mum kase no tuu jim fô Jisos e bensee Nyo' foweεwe. ¹⁶ No wvú to, mum gbwe ê Jisos ejise bæle wvú. Ε wee wvudvu to nu wee wvu Samalia. ¹⁷ Ε Jisos gay le, “Bonyii bee yuufe bò me mbe nfe bó ε no yuule, bo bvuuke ε fεε? ¹⁸ Fí nu le wee baa nu dvú wvú eyen le wen ekase etu jim enya keyoone ê Nyo' efey ke tolo wvun e?” ¹⁹ Ε Jisos mum gay ê wvú le, “Ja we egenè fiuw. Fitele fi wo lese yí yem e nu ε ge wase wo ε bonen.”

Bvunfon bvú Nyo' le bvú keseen bô bvú too

(Mat 24:23-28, 37-41)

²⁰ Ε Bofalasii ke ne bife ê Jisos le laa bvunfon bvú Nyo' le nu ke ekew seke la le. Ε wvú tfuse le, “Κε nciise yaa nu dvú wvú nu ke eduŋce seke Nyo' nu ke ekew esaake bvunfon bwew ke. ²¹ Κε wee yaa nu dvú wvú nu ke eduu le, ‘Ben etaa eyen, Nyo' wvun ε wvú saake fen’, kenεε le, ‘Wvuwe ε wvú saake fofe’ ke. Ben eyeke eyuw, bvunfon bvú Nyo' le nu ê mvuntelem mvu bonyii le.” *

²² Ε wvú mum kase jeme wase ε è nu ê boom bew bo ηgoo le le, “Kefew too lo kè ben nu ke egomte keeyen wee wvú diee nu Waawee le ke naa diuu dimwaan, saa eyen ke. ²³ È nu ke enu kefew kekie le é bonyii bomew eduu le, ‘Ben etaa yen, wvuwe fofe’, kenεε le, ‘Ben etaa yen, wvuwwun fen.’ Bó dioo jemyi nonen fo ben egenè keetaa ke. ²⁴ Ben kee no jar ké lawte we nen mwaww, ε εbuw ε woj yó ena ecii yuu nen mwanη, ε bonyii bocii yen. È nu ke lenληη no bonyii bocii nu ke eyen wee wvú diee nu Waawee le diuu di wvú kaase too. ²⁵ Geenεn, no wvú ke egen, se kase eto, nu ε wvú kenke keeyaw yen bongew nteen é ηgokε ke keseen kin ema lo wvú. ²⁶ Κε lenληη no fí to nu kefew ke Noa' le nu ke no fí nu ke enu kefew ke Wee wvú diee nu Waawee le. ²⁷ Bonyii to nu diekene, wukene, ε bokene bô bolemse taashi bvujen, ε bonyii nyaa boom ε bolemse taashi bvujen bô bó, gen buy diuu di Noa' to leyεε ê ηguw e ε joo ke buy to lese bó bocii. ²⁸ Fí nu ke enu ten lenληη no fí to nu kefew ke Lot e. Bonyii to diekene, wukene, kamene way, lemte ηεε, bvuu bomte yéw. ²⁹ Ε Lot ke dioo buy Sodom, ε Nyo' mum shike ηguy we ε wvú no shiile bæenci ke diewe mvunkanη e, shii mum lese bonyii bo Sodom bocii. ³⁰ È nu ke no fí nu ke enu diuu di wee wvú diee nu Waawee nu ke esεε ebuynen e.

³¹ È nu ke edioo enu ebvubwe, fo wee wvú nu ê yew we ε mwεm mwew nu yew, ebvuu eshii eley yew le wen ejo se no lewte ke. Lenληη ten, fo wee wvú nu wene ebvuu ekfuuyi le wen egen ejo fieε ke. ³² Ben ekume fieε fi to kooyεε bô kpweε Lot. ³³ Wee wvú gomte keebawci nshii we fo wvú elase nu ke elase ke lo. Ε wee wvú lase nshii we nu ε wvú bawce lo nshii wvudvu. ³⁴ Ε me ηngay ê ben le, è nu ke enu entanη jodvu, bonyii nu ke ejiime fontaw bofεε, é bó ejo mwaanη é wvumvu eshεε. ³⁵ Bokene bofεε nu ke egooke bvulem fodien, é bó ejo mwaanη é wvumvu eshεε. ³⁶ [Bolemse bofεε nu ke enu wene, é bó ejo mwaanη é wvumvu eshεε.]” † ³⁷ Ε boom bew bo ηgoo le mum bife ê wvú le, “Tata, fieε fidvu nu ke ekooy ε è nu fεε?” Ε wvú tfuse ε è nu ê ηgan e le, “Fô kenkpwe ke fieε le nu, nu ke fó fò bonηulηη nu etaashi.”

18

ηgan ekume kpweε ηkfu bô wee wvú saake bonsaw

¹ Ε Jisos mum ma ηgan mvu keeyeyi boom bew bo ηgoo le le bó kenke keebunlee sekecii yaa doose ke. ² Ε wvú gay le, “Wee wvú saake bonsaw mvu to nu ê kelaante kemew e, ε wvú yaa fane Nyo', yaa yene ten jise di wee le ke. ³ Ε kpweε ηkfu mvu nu ten ê kelaante kedvu le. È wvú ké no gene sekecii kule can ê wee wvú saake bonsaw we le wvú efi ke wen

17:14 LεW 14:2-32; Mat 8:4; Mak 1:44; Luk 5:14   17:16 10:33   17:19 Mat 9:22   17:21 11:2, 20;
 Mat 12:28   * 17:21 kenεε le, “bvunfon bvú Nyo' le nu ê ben ente.”   17:22 21:7-24   17:23 Mat
 24:23-25; Mak 13:21-23   17:25 9:21-22   17:28 Keη 19:24-25   17:31 Mat 24:17-18; Mak 13:15-16   17:32 Keη
 19:26   17:33 9:24; Mat 16:25; Mak 8:35   † 17:36 ke bonηwa' bo boyvuum bomew kenke kencim kin
 ke.   17:37 Job 39:30   18:1 11:2; Lum 12:12; Fili 4:6; Kolo 4:2; 1TES 5:17

esumtɛn nsaw wen bô wee wen bvuban. ⁴ Ɛ wee wvudvu yaa leese gvune entuntɔɔ ke, ɛ kpwee ŋkfu we meɔ ke no cine fô. Ɛ fí ke ghaw, ɛ wee wvudvu gay le, ‘No me nu se me nfone Nyo’, se me ncm n'yene jise di wee le, ⁵ geenɛn no kpwee ŋkfu wvun too ke jewsee me nen, me nu en'yɛn le me nu ɛ nsumtɛn nsaw we no wvú gomte, ɛfuw ke nonɛn, é wvú ke emɛy ke etoo jewsee me nen, é wee ke ene ekpwe lo é wvú ebo.’” ⁶ No Tata ma nonɛn, mum gay le, “Ben eyuw fiɛ fi wee keɔge ke ɛcici wvú saake bonsaw wvun to jemyɛ. ⁷ No wvú to ficɛɛ kpwee ŋkfu we nen, tu ke Nyo' nulo efi tɛn bew bonyii bô wvú nu ɛ caw bô beele fô wvú le entaɔ bô emvunsheɔ e? È nulo é wvú ebvuu eguute lo ye? ⁸ É me ensee é ben le Nyo' nu ke esumtɛn nsaw wvubo naa cekey. Geenɛn wee wvú diee nu Waawee nu ke edioo kaase too eyɛn ɛ bonyii nu dvú bô nu ɛ lese fitele yî Nyo' le fokuse fɛn nonɛn e?”

Ŋgan ekumɛ wee Falasii bô wee wvú fii shile

⁹ Ɛ Jisos bvuu nɛ ma wvumvu ŋgan ɛ è nu é bonyii bô to yene bikuu bibole le bowen nu bonyii bo teyɛy, mum nyɛnsee lo bomew bonyii. ¹⁰ Ɛ wvú gay le, “Bonyii bomew bofɛɛ to nu ɛ ben gen yew ncese le keebunle. Wvumvu to nu wee Falasii, ɛ wvumvu nu wee wvú fii shile. ¹¹ Ɛ bó gen ley, ɛ wee Falasii we gen leem fiew wvú emberɔ bunle le, ‘Nyo’, me nyaa keyoone é wo njefo ke me nu diɛwe bonyii bomew e ke. Ke me n'yɛɛle ejise yî mwɛem e ke. Ke me nfiike kenfiw ke. Ke me njaanɔke bokɛnɛ bo bonyii le ke, ɛ ke me nu naa ke diɛwe wee wvú fii shile we le ke. ¹² Me ŋké no mbamte mwɛem mvudien ɛdiuw ɛfaa yî kema le. Me ŋké no nyaa keba kemwaan é wo ente jo biba yuufe bi mwɛem mvunciim mvù me ŋkɛɔke le.’ ¹³ Geenɛn, ɛ wee wvú to fii shile we leem fiew ncejole, faɔɔ yaa cim taa we ke, so' ekole, laɔ wɛm mum bunle le, ‘O Nyo’, me nu fiem wee wvú befe, camɛ ke shen fô me le.’” ¹⁴ No Jisos fɛ nen, mum gay le, “É me ensee é ben le wee wvú to fii shile we to buy no booke é wvú yew nu teyɛy é Nyo' ejise ɛfey wee Falasii wɛ. È nu ke lɛɔlɛɔ no wee tfuu wvú bensee ekole kew nu ɛ bó nu ke eshike lo wvú, ɛ wee tfuu wvú shiwe ekole kew, nu ɛ bó nu ke ebense lo wvú.”

Jisos koɔɔke boom bo caan caan

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Ɛ bonyii ke nɛ no too bô boom bo caan caan fô Jisos e le wvú ekum bó le. Ɛ boom bew bo ŋgoo le yɛn nonɛn, no saake lo bó. ¹⁶ Geenɛn, ɛ Jisos tee boom bodvu le bó etoð, mum jeme é boom bew bo ŋgoo le le, “Ben ɛcine é boom bo caan caan etoo fô me le. Fo ben ejewsè bó ke, njefo bvunfon bvú Nyo' le nu ɛ è nu fô bonyii diɛwe boban e. ¹⁷ É me ensee é ben keɛɛy le, é wee baa efiɛn bvunfon bvú Nyo' le ke diɛwe wan wvu caan e, wvú saa ke eyuu eley bvunfon bvudvu le ke.”

Jisos bô wee kpaw

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Ɛ wee wvu baay mvu bife é Jisos le, “Wee n'yɛɛyi, wo wvú wee wvú jee, fiɛ fi me ŋkɛɔke keɔge nɛ ŋkɛɔke nshii wvú meɔ lo nu la?” ¹⁹ Ɛ Jisos bife é wvú le, “Wo teɔe me le wee wvú jee nje la? Ke wee nu dvú wvú jee ke. È nu ke Nyo' maan wvú jee. ²⁰ Geenɛn, keetu jim yî fiɛ fi wo be bife le, wo kee ke bonci bô duu le,

‘Fo wo ejaɔ kpwee wee,

fo wo eyu wee,

fo wo eɔɔɔ bvucɔɔ,

fo wo eben jim nsaw mbiay’,

bô wvú le,

‘È wvumtè ico bô bwoo’ le?”

²¹ Ɛ wvú tfuse le, “Bonci ban bocii nu ɛ me nto ŋkew wase no ŋgɛɛle naa ɛ me mbɛɛ cuwee.” ²² Ɛ Jisos yuw nonɛn, gay é wvú le, “Tu fiɛ nu ɛ shɛɛ fimwaan fi wo bɛɛ ege. Genɛ egeɛ mwɛem mwuw mvunciim, egaw bigew bidvu é bonyii bô fuute, é wo ke emum

ekɛɲke bvukuke ε è nu woɲ Nyo' le. É wo dioo ε ge nonen, emum eto ebii me le.”²³ Ε wvú yuw nonen, ε ye keeshe lo wvú, njefo wvú to kɛɲke kpaw baay.²⁴ Ε Jisos taa wvú nen, gay le, “Fí tɛmyi baay fô wee kpaw e keeley bvunfon bvú Nyo' le.”²⁵ Ε fí tɛmyi naa baay fô wee kpaw e keeley bvunfon bvú Nyo' le fele no fí tɛmyi fô nyambala le * keeley ê jise di tase le.”²⁶ Ε bonyii bò to nu fó yuw nonen, mum bife le, “É è fɛn nu nonen, é ke eyuu eboy yɛ?”²⁷ Ε Jisos tfuse le, “Kɛ fíε fi ghaake bonyii keege nulo eghaw Nyo' keege kɛ.”

²⁸ Ε Bitá gay ê wvú le, “Taa eyɛn, bese nu ε cine wase mwɛɛm mvusese le, ε no bii wo le.”²⁹ Ε Jisos tfuse ê bó le, “É me ensee ê ben kecey le kɛ wee yaa nu dvú wvú nu ε cine la diew e, kɛnɛ kpwee bô boom e, kɛnɛ boom bo bwee le, kɛnɛ ice bô bwee le nje bvunfon bvú Nyo' le,”³⁰ wvú nu ke enu sɛ wvú ε kɛɲke bonyii bô mwɛɛm nteen yî nshii wvun e mvú fele mvú wvú cine le kɛ. Ε è nu ke edioo enu kefew ke nshii wvú too le, é wvú ekɛɲke nshii wvú mɛy lo.”

Ε Jisos bvuu jeme εkumɛ kpwe ye
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Ε Jisos ke nɛ jo boom bew bo ηgoo le bo yuufe ncow bofɛε ε bô bó base ye. Ε wvú gay ê bó le, “Ben eyeke eyuw, beene bene wase Jɛlusalɛm, ε beene nu eben ebuy jó é fíε ficii fi bonyii bo ntum Nyo' le to saɲεε ekumɛ wee wvú diee nu Waawee eto ekocɛn.”³² Fí ε mum ε no nu le bó nu ke enya wvú can bitum e, é bó ebuu wvú, nan'yi wvú, cuyte nceɲ yî ye le.³³ Bó nu ke etam wvú bô bonɲbwan, eyu wvú, é ke edioo enu ediuw εta, é wvú ebuy yî kpwe le.”

³⁴ Ε Jisos jeme nonen, ε fí ffumse bó, ε bó faɲε yaa cim kieε laa wvú jeme le la le, njefo fíε fimew to nu ε ge le fo bó ekiεε kɛ.

Ε Jisos yene εjise kenfefe

³⁵ Ε Jisos ke dioo feɲene kelaante kè Jɛliku, ε kenfefe kemew ε shii diuw je le lɛke mwɛɛm.³⁶ Ε wvú yuw no kebombom ke bonyii le kfunɛ fele, mum bife le laa è sɛ nu la le.

³⁷ Ε bó tfuse ê wvú le è nu Jisos wvu Nasalet ε wvú fele.³⁸ Ε wvú mum kɛw no wamte le, “Jisos, Waa Nfon Dawe, camɛ kɛ shen fô me le.”

³⁹ Ε bonyii bò to saa fwe wam le wvú ebaɲ lo. Geenɛn ε wvú bvuu mɛse wam lo foweεwe le, “Waa Nfon Dawe, camɛ shen fô me le.”

⁴⁰ Ε Jisos yuw, leem gay le bó eto bô wvú. Ε bó to bô wvú, ε Jisos bife ê wvú le,⁴¹ “Wo gomte le me eɲge la fô wo le?” Ε wvú tfuse le, “Tata, geε é me en'yene mwɛɛm e.”

⁴² Ε Jisos mum gay ê wvú le, “È yɛnè le mwɛɛm e. Fitele fiuw fi wo lese yî yɛm e nu ε ge wase εjise εyo ε yene.”

⁴³ Kaɲ mwaɲ nonen, ε wvú mum kase kɛw no yene mwɛɛm e. Ε wvú mum nɛ no bii Jisos e tumte moɲkum mo Nyo' le. Ε bonyii bocii bò to nu fó yɛn, nya mbense ê Nyo'.

19

Jisos bô Sakio

¹ Ε Jisos gen ley ê kelaante kè Jɛliku le, no fele.² Ε wee mvu to nu jó ε diee nu le Sakio, ε è nu cee ekolɛ bonyii bò to fii shile, nu ten cee kpaw.³ Ε wvú no gomte keeyɛn Jisos e no wvú to fele. Geenɛn, ε fí ghaw njefo wvú to kfufene lo, ε kebombom ke bonyii le baɲyi wvú.⁴ Ε wvú mum lewte gen fwe, gen ben yî kete kemew e le Jisos ke edioo efele é wen eyɛn wvú le.⁵ Ε Jisos ke gen buy fó, laɲ jise yɛn wvú le fowe, tee le, “Sakio, shiile cekey eto, njefo me ηkɛɲke keence ê wo yew εben.”

⁶ Ε wvú mum son shii yî kete kie le, fiisen Jisos bô nlaɲlaɲ.⁷ Ε bonyii bocii bò to yɛnɛ no Jisos to gene bô wvú mum kɛw no wvukene gayte le, “Wee wvun gene wase keegen ce bô wee wvú befe.”

* 18:25 Nyambala yin nu ê díew bala le le, “kamɛl.” 18:27 Saka 8:6; Luk 1:37 18:29 14:26; Mat 10:37
18:31 9:21-22 18:34 9:45 18:38 Mat 20:30-31 18:42 Mat 9:22 19:7 Mat 9:10

⁸ Ε bó gen dioo nu, ε Sakio ke ne leem we gay ê Jisos le, “Tata, taa eyen, me nu engaw mwεem mwem enteleη enya ê bonyii bò fuute. É è nu le me ηke nu ε nfiw wase wee, é me enkase entfuse bokaη bonεw ê mwεten.”

⁹ Ε Jisos yuw nonen, gay le, “Εben nu ε bonyii bo yew fen ε boy wase, no cee la wvun nu ten waa Abla'am. ¹⁰ Wee wvù diee nu Waawee to to keegom bonyii bò nu ε laken wase, eboyse bó.”

ηgan ekume bigew
(Mat 25:14-30)

¹¹ No bonyii to yeke no Jisos jemyi mwεem mvun, ε wvù ke ne ma ηgan mvu ê bó, njefo è to shεete wase caan é wvù eley Jεlusalεm, ε bonyii kpwaake le sekemew le è sheke wase caan é Nyo' ekεw esaake bvunfon bwew. ¹² Ε wvù gay le, “È to nu kefew kemew e, ε waa nfon mvu ne woη wvubole no gene woη wvumew e ncejole le bó egen eghaa wvù nfon e, é wvù se kase eto esaake bvunfon bwew. ¹³ Ε wvù ke dioo nen'yi, tee boom bew bo lemme le yuufe, gaw bigew ê bó ekεle ekεle, gay le, ‘Ben eko eshεε egeè way dvù fô me ntoo.’ ¹⁴ Ε wvù mum ne, ε bonyii bo woη we le to bane wvù baay. Ε bó mum shεε tum bonyii ê wvù ejim le bó egen egay le ke bowen kooηke wee wvudvu le wvù enu nfon bowen ke.

¹⁵ Ε bó ke gen ke ghaa wvù. Ε wvù ke tu jim, tee boom bew bo lemme le ba bò wvù to gawεε bigew ê bó le wen eyen laa bó se nu ε shεε ε ge way ε die sεw ε. ¹⁶ Ε wvu fwe to gay le, ‘Cee ekole, ekεle kuw ke bigew e kè wo to nyae ê me nu ε me ε nshεε ε ndie sεw jó bikele yuufe.’ ¹⁷ Ε wvù yuw njoη, bæle wvù gay le, ‘Wo nu waa lemme wvù jee. No wo se nu ε shεε ε kieε keetaa fô fiεε fi caan e ntay, me nu enjεε wo é wo esaakè bontεw yuufe.’ ¹⁸ Ε wvumvu ten to gay le, ‘Cee ekole, ekεle kuw ke bigew e kè wo to nyae ê me nu ε me ε nshεε ε ndie sεw jó bikele bitin.’ ¹⁹ Ε wvù gay ê wvù le, ‘Me nu enjεε wo é wo esaakè bontεw botin.’ ²⁰ Ε wvumvu waa lemme to gay fiew le, ‘Cee ekole, ekεle kuw ke bigew e kin fen ε me ε nshεε ε ηkule ê njaw ndvu le ε ηjεε. ²¹ Me nse ηjεke njefo wo temyi ejim, ε me nfane wo. Wo ké nu se wo nu ε gεε ηkuuη, mum to no joo lo. É ké dioo nu se wo nu ε jewε fiεε, mum to no gbweci lo.’ ²² Ε cee ekole we gay ê wvù le, ‘Wo nu wan wvù befe. Njeme wvù buy diuw wo le nu wvù me nu enjo ensaw wo dvù. Wo se kee le me ntemyi ejim, é me ndioo nu se me ε ηjεε fiεε ηkuuη, mum nto no joo lo, ηké ndioo nu se me nu ε njewe fiεε mum nto no ηgbweci lo. ²³ Wo se kee nonen, ε se ε ge la fo wo ejo bigew biem egen egeε ntfu, wvu le seke me ε ηkase enfi bò sεw?’ ²⁴ Ε wvù mum gay ê bonyii bò to leeme mbew ye le le, ‘Ben efi ekεle ke bigew e kedvu ê wvù, enya ê wvù keηke bikele bi bigew e yuufe.’ ²⁵ Ε bó kacε lo, gay le, ‘Cee ekole, wvù keηke wase bikele bi bigew e yuufe.’ ²⁶ Ε wvù gay le, ‘É me ensee ê ben le wee wvù keηke fiεε nu ε bó nu ke ebise. Geenεn ε wee wvù baa keηke, nu ε naa fi caan fi wvù keηke nu ε bó nu ke efi lo ê wvù. ²⁷ Yî keseen e, bonyii ba bò se bane me, tune le fo me enu nfon wvubo ke, ben egen eto bò bó eyuwye ê me ejise.’”

Ε bó fiisen Jisos Jεlusalεm ke diewe Nfon e
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Ejim jodvu no Jisos to jemyεε mwεem mvun, mum ne no saa fwe bene gene Jεlusalεm. ²⁹ Ε wvù ke dioo feηene ntεw wvù Betfaj bò wvù Betani bò nu mbew Kum Bite bi Olif e, mum baa boom bew bo ηgoo le bomew bofεε tum, ³⁰ gay le, “Ben egen ntεw wvu fwe we le. Ben nu ke edioo eleyte jó, eyen waa kembεεbey e ε bó ε suu ε wee ke baa ben wase yî dvù le ke, é ben efay eto dvù fen. ³¹ É ben gen ε no fayte, wee ε no biite le laa ben fayte nje la le, é ben tfuse le Cee Ekole keηke shieε wvudvu.”

³² Ε boom bo ηgoo le ba gen yen fiεε ficii le ke lenlen no wvù to jemyεε. ³³ Ε bó ke dioo fayte waa kembεεbey wvudvu, ε bonyii bò to keηke bife le, “Ben fayte waa kembεεbey we nje la?”

³⁴ Ε bó tfuse le, “Cee Ekole κηκε shee wvudvu.” ³⁵ Ε bó mum jo to dvú fô Jisos e, yey bikum bibole yî kembεεbey kedvu le, mum bense Jisos yî dvú le. ³⁶ Ε wvú no gene, ε bonyii yeyte bikum bibole ê je, ε wvú fele yî dvú le.

³⁷ Ε wvú ke gen le wen efenene fô je booke yî Kum Bite bi Olif e, ε kebombom ke bonyii bew bo ηgoo le sese no wvuuyi bensee Nyo' foweewe nje binghaw bi mwεem e bicii bi bó to yeneε. ³⁸ Ε bó no wvuuyi gayte le, “Nyo' nu ε laη kembonen yî Nfon wvú too ê diee di Tata le. Nyεkeey nu fowe, ε bvukuke nu bvú Nyo' wvu fowe le.”

³⁹ Ε Bofalasii bomew bò to nu ê kebombom ente mum ne gay ê Jisos le, “Wee n'yεeyi, kanε bonyii buw bo ηgoo le ban le bó ebaη lo.”

⁴⁰ Ε Jisos tfuse le, “É me ensee ê ben le, é bó ecim ebaη lo, naa é eta eyan ewvuuyi.”

⁴¹ Ε Jisos ke dioo buy mbew Jelusalem e, taa jo nen, kese bô kpwe, ⁴² no taηke le, “O Jelusalem, é ben ban be kee ke naa fiεε fi nulo eto bô nyεkeey fô ben e yî diuu di eben e. Geenεn keseen se ben kee lo ηkuuη. ⁴³ Nonεn, ben ekeè le kefew too lo kè bonyii bonεn bo bvuban e nu ke eto ebom ketaη egem ben dvú ekεεkeε, ebaη ben ente. ⁴⁴ Bó nu ke eley efiwse lo ben naa noo boom bonεn, ebvuw yéw yene, é te saa eshεε yî dimew e ke. Ε fí nu ke ekooy nonεn njefo ben to baa kiεε kefew kè Nyo' to toε ê ben e ke.”

Ε Jisos kuη bonyii bo way e fô yew ncese Nyo' le

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Ε Jisos ke gen fô yew ncese le, no kuuηke bonyii bò to geese mwεem fô ⁴⁶ gayte ê bó le, “Fí nu ε bo ε saη ε Nyo' gayte le, ‘Yew yem nu ke enu yew bunle.’

Geenεn ben ε baηke ε tu

‘Tfum bocooη.’ ”

⁴⁷ Ε Jisos no shee yεeyi bonyii fô yew ncese le εdiuw εcii. Ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bò to duηci bonci bo Nyo' le noo bonyii bo baay baay bo jó no wεentene keeyu wvú. ⁴⁸ Geenεn faηε yaa κηκε je ke, njefo bonyii bocii to shee ke lo mbew Jisos e yaa gomte keesoy lo fiεε fimwaη fô mwεem mvù wvú to yεeyi le ke.

20

Ε bonyii bo woη e bife fô Jisos jo mvuηgay

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Ε è ke no nu diuu dimew ε Jisos no yεeyi bonyii, bvuu fewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê bó fô yew ncese le. Ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bò duηci bonci bo Nyo' le noo bonyii bò saake woη to, ² bife ê wvú le, “Ke see ê bese wee wvù nya mvuηgay le wo eege mwεem mvun? È nya yεε mvuηgay mvudvu ê wo?”

³ Ε Jisos tfuse le, “Me ten nu embife fiεε ê ben. Ben esee ê me keseen. ⁴ Mvuηgay mvù Jon to leese bonyii dvú ê joo to nya Nyo' nuu wee wvu wum ε?”

⁵ Ε bó mum koo ntfum εbonεbon le, “É beene tfuse le è to nya Nyo', é wvú ebife ê beene le laa ε è ge la fo beene ebee Jon e le? ⁶ É beene tfuse le è to nya wee wvu wum, é bonyii etumye beene bô eta, njefo bó nu ε bee cεey cεey le Jon to nu wee ntum Nyo'.” ⁷ Nonεn, ε bó mum tfuse le, “Ke bese kee wee wvù to nyaε ke.”

⁸ Ε Jisos mum gay ê bó le, “Tu ke me nu ensee ten ê ben wee wvù nya mvuηgay ê me le me engee mwεem mvun ke.”

ηgan ekume bonyii bò bó to leseε wene

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Ε Jisos mum ne kew no maa ηgan ê bonyii le, “Wee mvu to nu ε lem wεε mvuntam mvù bó keenci mbvuum dvú. Ke tεse wεε wvudvu ê bonyii, mum ne gen ketum kemew

e, gen ce jó baay. ¹⁰ E kefew kè bó ké no kooyte ke to kocen, e wvú tum waa we lemme le wvú egen efi mvuwene mvuntam. E wvú gen, e bonyii bò wvú to tɛɛɛ wɛɛ ê bó, kaa sun lo wvú kun e wvú tu jim cancan. ¹¹ E wee wvudvu bvuu tum wvumvu waa lemme, e bó bvuu sun wvuwe, shoose wvú, kun e wvú tu jim cancan. ¹² E wvú bvuu tum wvumvu le botete, e bó lemse wvú, tfume ekfun. ¹³ E wee wvudvu kpawce le, 'Me nu enge nɛɛ? Me nu ntum wase keseen e è nu waa wem wvù nu fitele fiem. Sekemew é bó egen ewvum wvú.' ¹⁴ E wan we gen ley wene, e bonyii ba bò bó to tɛɛɛ wɛɛ ê bó yen wvú le, tfumtfum ebonɛbon le, 'Wvun nu ndiela wee wɛɛ wvun. Beene eyu wvú emum eyow wɛɛ wvun.' ¹⁵ E bó mum koo wvú, bvuse wene, yu."

No Jisos fe nonen, mum bife le, "Ben kpwaake le wee wɛɛ wvudvu nu ke eto ege nɛɛ bó bonyii ba? ¹⁶ É me ensee ê ben le wvú nu ke eto elɛse lo bonyii bodvu, etɛse wɛɛ wvudvu e è nu wase ê bonyii bomew." No bonyii yuw nonen, kace lo le, "Nyo' elɛwsè."

¹⁷ E Jisos taa bó nen, bife le, "Tu fiɛɛ fin fi bó saɲ ê ŋwa' Nyo' le jemyi le la, fi nu le, 'Tɛ didvu diɛ di bonyii bo kembom e to tunɛɛ, to nu e kase nɛ tu tɛ di buu di yew e?'

¹⁸ E tɛ didvu din nu, é wee gbwe yî dvú le ecaafie lo, é dí gbwe yî wee le, é mwɛtɛn efoonce lo."

Mbife ekume shile

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

¹⁹ No Jisos ma ŋgan wvudvu nonen, e bonyii bò to dunɔi bonci bo Nyo' le bô bocee ncese bo baay baay mum no gomte le bó ekoo wvú ke fó. Bó to gomte keekoo wvú njefo bó to nu e kieɛ le wvú ma ŋgan wvudvu e è nu ê bó, geenɛn fan bonyii. ²⁰ E bó mum no bii bikaa biew e, kew bonyii, tum e bó gen no keele wvú buwse le bó nu bonyii bò jee. E bó to gee nonen keeyuw fiɛɛ diuw we le emum ekoo wvú enya can wee wvu Lum wvú saake keba kekɛ le. ²¹ E bonyii bodvu mum nɛ bife ê wvú le, "Wee n'yɛɛyi, bese kee le mwɛɛm mvù wo jemyi noo mvù wo yɛɛyi nu mvu lɛɲ, e ke wo taale jise di wee le ke. Wo ké no yɛɛyi keceɛy e è nu fiɛɛ fi Nyo' gomte le bonyii egeè. ²² Bese e mum e no biite le laa nci nu e bee le beene elaaŋke shile ê Kaysa Nfon wvu Lum e?'"

²³ E Jisos kieɛ fiɛɛ fi bó wɛɛntene bô fí gay le, ²⁴ "Ben ke eto bô danali mwaanɲ é me en'yɛn." E bó to dvú e wvú bife le, "Ekole kin kè nu yî dvú le nu ke yɛɛ le, e dieɛ din nu di yɛɛ le?" E bó tfuse le, "È nu ke Kaysa le, e dieɛ nu ke tɛn diɛw." ²⁵ E Jisos mum gay le, "Ben emum enyaà le ê Kaysa fiɛɛ fi è nu fi Kaysa le, enyaà ê Nyo' fi è nu fi Nyo' le."

²⁶ E bonyii ba yuw e fí ffumse bó, e bó mɛy diuw tfu faɲɛ yaa keɲke fiɛɛ fi bó ekoo wvú yî dvú le ê bonyii ejise ente jo mwɛɛm mvù wvú to jemyi le ke.

Mbife ekume mbuy wvu yî kpwe le

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ E bonyii bomew ŋgoo Bosadusii le ke nɛ to keebife fiɛɛ ê Jisos. Bosadusii ban to nu bonyii bò to duu le ke bonyii nu ke ekase ebuy yî kpwe le ke. ²⁸ E bó to bife ê wvú le, "Wee n'yɛɛyi, Muses to nu e saɲ ê nci wesebeene le le,

'É wee keɲke kpwoon e ke e kpwe se bô wvú nu e boo wan,

tu waa bwee keɲke keegɛɛ kpwoon wvudvu

é bô wvú eboo boom ê dieɛ di ŋkfu waa bwee le.'

²⁹ Keseen, boom bo wee mvu le to nu bosooshwiɲ, e wvu ŋgaywee ke keɲke kpwoon, ke kpwe se bô wvú e keɲke wan. ³⁰ E ejime kew gɛɛ kpwoon wvudvu, ke kpwe tɛn se wan.

³¹ E ejime ke wvuwe le bvuu gɛɛ tɛn kpwoon wvudvu, ke kpwe tɛn se wan. E fí ke kooy ke nonen bô boom bo bosooshwiɲ bodvu bocii, e mvu bó le faɲɛ yaa boo wan bô kpwoon wvudvu ke. ³² Ejim jodvu e kpwoon wvudvu kpwe tɛn. ³³ No bonyii bo bosooshwiɲ bodvu

to nu ε jo kpwoon wvudvu bocii, ε̇ nu ke enu seke bonyii kaase buyte ẏi kpwe le, ε̇ wvú enu kpweε̇ yεε?”

³⁴ Ε̇ Jisos tfuse le, “Ẏi won̄ wvu keseen e nu ε̇ bolemse b̄o bokene taashi bvujen. ³⁵ Geen̄, ε̇ bonyii b̄o nu ε̇ kocen keeke ekeke bvudvuu ẏi won̄ wvú too le seke b̄o ε̇ kase ε̇ buy ẏi kpwe le yaa nu ke etaashi bvujen ke, ε̇ bonyii yaa beε̇ ke enyaa boom ε̇ b̄o taashi bvujen ke. ³⁶ Ke b̄o beε̇ ke ebvuu ekpweken ke, njefo b̄o nu ke enu wase ke diewe bonceendaa bo Nyo' le. B̄o nu ke enu wase boom bo Nyo' le, njefo b̄o nu ε̇ kase wase ε̇ buy ẏi kpwe le. ³⁷ Kε̇ε̇y kedvu nu le Muses kebeε̇ to nu ε̇ yuuse le bonyii nu ke ekase ebuy ẏi kpwe le no wvú to sāε̇ ekume kete k̄e wvú to yε̄ε̇ ε̇ k̄i bēenci. Wvú teje Tata ε̇ bvudvuu bv̄u η̄wa' le bvudvu le wvú nu Nyo' Ab̄la'am, nu Nyo' Aysik bvuu nu Nyo' Yakow. ³⁸ Ε̇ wvú teje non̄, tu bon̄kfu ban nu bonyii ε̇ b̄o nu dvú, ke Nyo' nu Nyo' bon̄kfu ke, ε̇ nu Nyo' bonyii b̄o nu dvú, njefo f̄o Nyo' le nu ε̇ bonyii bocii nu boyuum.”

³⁹ No Jisos jeme non̄ ε̇ bonyii b̄o to dūnci bonci bo Nyo' le bense wvú gay le, “Wee n'yε̇yi, wo nu ε̇ loocε̇ ε̇ tfuse lē.” ⁴⁰ Ke non̄, ε̇ wee fāε̇ yaa ebvuu emom lo ebife fieε̇ ε̇ wvú ke.

Mboyse wvú Nyo' to kawεε̇ nu waa yεε̇

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Ε̇ Jisos mum n̄ε̇ bife fiew ε̇ b̄o le, “Bonyii ghan n̄ε̇ ε̇ se no gayte le Mboyse wvú Nyo' to kawεε̇ nu waa Nfon Dawe? ⁴² Ke ben kee le Dawe kebeε̇ to nu ε̇ sā ε̇ η̄wa' Mbense le le, ‘Tata Nyo' to nu ε̇ gay ε̇ Tata wem le wvú eshii ε̇ ebo kew ke ε̇ε̇y e,

⁴³ egen ebuy seke wen ke ejike bonyii bew bo bvuban e

ε̇ wvú etome bikaa biew ẏi b̄o le diewe kedvuushε̇ ke bikaa biew e.’

⁴⁴ Ε̇ Dawe teje wvú le Tata wen, ε̇ wvú ebvuu eghan n̄ε̇ se no nu waa we?”

Ε̇ Jisos gay le bonyii eyen̄ ekume bonyii b̄o dūnci bonci

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

⁴⁵ Ε̇ Jisos mum n̄ε̇ no jemyi wase ε̇ ε̇ nu ε̇ boom bew bo η̄goo le ε̇ bonyii bocii yuuke. Wvú to nu ε̇ gay ε̇ b̄o le, ⁴⁶ “Ben eyen̄ ekume bonyii b̄o dūnci bonci bo Nyo' le. B̄o koon̄ke keetfumyi bikum b̄i dewkene kale dvú, koon̄ke le b̄o egayte b̄o le ε̇ way b̄o n'wvum. Ε̇ b̄o bvuu koon̄ke keeshiile ẏi bintaw bi fwe le yéw bunle le. Ε̇ b̄o ké egen f̄o η̄kaw e, no koon̄ke ke keeshii ε̇ ε̇ nu fwe. ⁴⁷ Ε̇ ε̇ bvuu nu ke b̄o b̄o shiwise boke' bo bon̄kfu le, leε̇le b̄o fii mwε̇em mvubole, mum gee dibunle d̄i dewkene keedūnci ye. Bonyii bodvu ban nu ε̇ wvubo η̄gēw nu ke efo lo.”

21

Nnya kpweε̇ η̄kfu wvú wee kefufe

(Mak 12:41-44)

¹ Ε̇ Jisos ke n̄ε̇ lāj jise, yε̄n no bonyii bo kpaw e gε̄ele nnya yibo ε̇ fīnkuw fi nnya le f̄o yew ncese le. ² Ε̇ wvú yε̄n ten kpweε̇ η̄kfu mvu le ε̇ ε̇ nu wee kefufe, ε̇ wvú ε̇ to ε̇ gε̄ε̇ mvunyinyi mvunfε̄em ε̇ fīnkuw fidvu le. ³ Ε̇ wvú mum gay le, “Ε̇ me ensee ε̇ ben kėε̇y le kpweε̇ η̄kfu wvun wvú nu naa wee kefufe n̄ε̄n, nu ε̇ nya ε̇ fey bonyii bocii b̄o be nyaa. ⁴ Bonyii bocii b̄o be nyaa, be too ε̇ ε̇ nu b̄o tf̄úw kpaw wvubo wvú nu ε̇ yīnsen wase ε̇ no fuci kuse. Geen̄ ε̇ kpwoon wvun no wvú nu kefufe kefufe n̄ε̄n nu ε̇ wvú ε̇ nya naa fieε̇ ficii fi wvú bee keecee ẏi dvú le.”

Ε̇ Jisos see le b̄o nu ke ebvuw yew ncese

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Ε̇ boom bo Jisos e bo η̄goo le bomew ke n̄ε̇ no kumte etale ekume yew ncese, benseε̇ eta ȳo jee ȳo b̄o to bomε̇ dvú b̄o mwε̄em mv̄u bonyii to nyaa ε̇ b̄o seyse dvú. Ε̇ wvú gay

ê bó le, ⁶ “Ben yene mwεem mvun e? Diuu too lo di ke te dimwaan nu ke esheε yî dimew e se bó ε base fokuse ke.”

Bongew bô bvuban

(*Mat 24:3-14; Mak 13:3-13*)

⁷ ε bó bife le, “Wee N'yεεyi, fifin fiεε nu ke ekooy seke la? ε nciise wvù nu ke eduŋce le fí nu wase keekooy nu la?”

⁸ ε Jisos tfuse le, “Ben eyenè fo wee ke elεε ben é ben ejay je. Ben ekeè le bonyii nu ke etoo nteen, joo diee diem tεεke fojise, ε wee duu le, è nu wen wvù Mboyse, ε kefew too wase ncee. Bó dioo duu nonen, fo ben eyekè ke. ⁹ Seke ben ε yuw ε bó tumte jem mondvuum e mondvuum e, ε bongew nu woŋ e, fo ben efanè ke. Mwεem mvun keŋke ke keeyaw ekooy. Geenεn, ε mvú yaa mum duŋci le woŋ nu eka sekedvu ke.”

¹⁰ ε Jisos bvuu gay ê bó le, “Ketum nu ke etumte jem bô kemew, ε nfon mvu tumte jem bô wvumvu. ¹¹ Binghaw bi mwεem e nu ke ekooyi mondvuum e mondvuum e. Nshε nu ke eshiike bô mvunŋay. Jeŋ nu ke ekoole, ε bincem nu ke enu mondvuum e monciim. Bonciise bô bemte nu ke eduŋci ye yî εbulε le nyaa nfan ê bonyii. ¹² Ben ekeè le é mwεem mvudvu se keeke ekooyi nu ε bó nu ke ekooyε ben, enyεwle dvú. Bó nu ke egen bô ben, esaw yéw bunle le, eciinse ben yéw ncaw e. ε bó nu ke ebvuu ejo ben egen dvú fwe dvu bonfon bô bonyii bô saake woŋ nje diee diem, ¹³ é sekekie emum enu kefew fô ben e keejeme ê bó ekumε me. ¹⁴ Seke bó ε jo ben nonen, ε ben lese lo le ke ben nu ebuuke le laa ben nu egen etaje diuw le la le, ¹⁵ njefo è nu me wvù nu ke enya njeme diuw wene le, noo bvufee ê ben. Ke bonyii bonen bo bvuban e yaa nu ke eleem, ekicen ben ke. ¹⁶ Bonyii bô nu ke egese ben nu ke enu ke bo'icee bonen bô bo bwee bonen, noo boom bo bwee wene le, noo kfuu dinen bô nsáa yene. È nu ke enya ke bó ben é bó se yuwye ben bomew. ¹⁷ Bonyii bocii nu ke ebane ben, nje diee diem. ¹⁸ Geenεn, naa ke yvuw yimiaan nu ke ela ê ben efa ke. ¹⁹ Ben ekuu ke ε è nu shém, é ben ke emum ekeŋke nshii.

ε Jisos see le bô nu ke efiwse Jelusalem

(*Mat 24:15-21; Mak 13:14-19*)

²⁰ Seke ben ε yen ε bonyii bo jem e ε gem wase kelaante kè Jelusalem ε tase, ε ben mum no kee le kefew nu ε kocen wase kè bó nu ke efiwse kí. ²¹ Fí ke dioo ε kooy nonen, ε bonyii bô nu Judea mum fεε ben yî dikum e, ε bô nu εlaante jodvu buy. Fo wee wvù nu ŋkpwaante ebvuu etoð keeley jó ke. ²² ε diuw yoya nu yò Nyo' nu ke elan ŋgew yî Jelusalem e nje gee dibole, keege é fí eto ekocen no bó nu ε san ê ŋwa' we le. ²³ ŋgew wvu baay ε diuw yoya le nu ke enu wvu bokεε bô nu bô difue, noo bô yamsee boom e. Nyo' nu ke eton'ye shém bô bonyii ban, elan ŋgew wvu baay yî woŋ wvun e. ²⁴ Bó nu ke egbwocε lo bonyii bomew, ekooyε bomew egawce é bó egen enu bonfaw bitum e. Bonyii bô yaa kee ke Nyo' nu ke eben lo yî Jelusalem e, egen ebuy no kefew kebole nu ke ekocen.

ε Jisos see bonciise bô nu ke enu seke wvú kaase too

(*Mat 24:29-35; Mak 13:24-31*)

²⁵ Bonciise bô bemte nu ke eduŋci ye yî diuu le bô yî kpwee le noo yî jón e. Fí yî nshε le nu ε bitum nu ke enu yî monlum e, ŋgemtene no joo yi baay nu ke ekfune yole. ²⁶ Nfan nu ke ege é bonyii egule, ciinŋke nen kikikiki. Bó nu ke ekpwaake mwεem mvù bemte mvù nu ke ekooy yî nshε le, njefo mwεem mvu fowe mvunciim mvù keŋke mvunŋay nu ke eshiike. ²⁷ Nonen é bonyii emum eyen no wee wvù diee nu Waawee shiile too é kembew e keŋke mvunŋay noo bvukuke bvú baay. ²⁸ Seke mwεem mvun ε kew ε no kooyi, ε ben leem we, cake bikuu we, njefo kefew kè Nyo' nu eboyse ben nu wase nceencee.”

²⁹ No Jisos jeme nonen, mum fewsen le, “Ben eyεεyi fiεε yî keŋgvum bô bite bimew bì ké yele le. ³⁰ Bí ké keεke keecomte, ε ben mum kieε le ekfuŋ kumene wase. ³¹ È nu ke

21:6 19:44   21:7 17:22-24   21:10 Mak 13:8   21:12 Mat 10:17-22; Jon 16:1-4   21:12 Lem 12:1-4; 18:12-17;
Lem 24-26   21:14 12:11-12   21:16 May 7:6; Mat 10:35; Luk 12:52-53   21:18 1Sam 14:45; Mat 10:30; Luk 12:7
21:19 Mwm 13:10   21:20 19:41-44; 20:16; Mat 22:7   21:22 Dito 32:35; Os 9:7   21:25 Mben 46:2-4; Mat 24:29
21:27 Mat 24:30

leɲleɲ no ben nu ke edioo ε yɛn ε mwɛɛm mvun kooyi, é ben emum ekiɛɛ le bvunfon bu Nyo' le nu wase nceencee.

³² É me ensee ê ben keceey le ke engokɛ ke keseen kin nu ke eka sɛ mwɛɛm mvun mvunciim ε jo bvudvuu kɛ. ³³ Ebule bô nshɛ nu ke eka, geenɛn kɛ diɛw yɛm nu ke eyuu eshiw kɛ.

³⁴ Ben eyɛnɛ fo ben eghanɛ dieɛ ε è nu bikuu binɛn, wukene jewte, leese bvufɛɛ ε è nu yî nshii wvu fokuse fɛn e, é diuu didvu ke enɛ esɛsɛ ekoo ben ke diɛwɛ ketam e. ³⁵ Fiɛɛ fi yî diuu didvu din e nu ke eto yî bonyii bocii bô nu yî êkolɛ ke nshɛ le. ³⁶ Ben emum eleemɛ tɛmyi, ebunleɛ Nyo' sekecii, wvu le mvumvun mwɛɛm ke edioo ekooyi, é wvú enya ben bô je yî ben elɛw efɛy jó sɛ leem fwe dvu wee wvù dieɛ nu Waawee.”

³⁷ É Jisos mum no shee yɛɛyi bonyii yew ncɛsɛ le ɛdiuw yoya le ɛcii. É ké dioo nu fokieguu, ε wvú ben gen ce yî Kum Bite bi Olif e. ³⁸ É bonyii bocii ké buy saa bvutfuu mum gen fô yew ncɛsɛ le no yuuke n'yɛɛyi we.

22

É Judas bee keegese Jisos

(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11)

¹ É kefew ke ɲkaw Blɛɛd wvù bó baa gɛɛ Fintuɲleɛn jó, wvù bó teɲɛ le ɲkaw Daɲɛfɛy e, ke no too wase nceencee. ² É boceɛ ncɛsɛ bo baay baay bô bonyii bô to duɲci bonci bo Nyo' le, no gomte je yî bó eyu Jisos jó ε è nu ê nnyilɛ le, ɲjɛfo bó to fane bonyii.

³ É Satan ley ê fitele fi Judas wvù bó to teɲɛ le Iskaliot e, ε è nu wee ɲgoo boom bo Jisos e bo yuufe ncwɛ bofɛɛ. ⁴ É wvú mum gen fô boceɛ ncɛsɛ bo baay baay e bô bikuu bi nci le bì to cɛyɛtɛ yew ncɛsɛ. É bô bó mum seyɛsɛ no wvú nu ke eghan sɛ gɛsɛ Jisos ê bó. ⁵ É bó yuw ɲjoɲ mum kaw keelaw wvù bô bigew. ⁶ É wvú bee, mum gen kɛw no gomte je yî wvù nu enya Jisos jó can yibole ê nnyilɛ le seke bonyii yaa nu kɛ.

Nseyɛ ɲkaw Daɲɛfɛy

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21)

⁷ É diuu di ɲkaw Blɛɛd wvù bó baa gɛɛ Fintuɲleɛn jó di bó ké no sɛɛle waa keyaw wvu ɲkaw Daɲɛfɛy wvun e ke to kocɛn, ⁸ É Jisos mum tum Bitá bô Jon gay le, “Ben egen eseyɛsɛ mwɛɛm mvù beɛne nu ke edie ɲkaw wvun dvú.” ⁹ É bó bife ê wvú le, “Wo gomte le bese egen eseyɛsɛ ε è nu fɛɛ?”

¹⁰ É wvú tfuse le, “Ben eyuw, seke ben leyte gɛne ɛlaante, ben nu ke eyɛn wee le ε wvú ε tuu joo ê nshaan e, é ben ebi wvù le yew dvù wvú nu egen eley e. ¹¹ Ben dioo ε bi, gay ê cɛɛ yew wvudvu le Wee N'yɛɛyi biite le laa kebuw ke bonyii bo ghane le kè bô boom bowene bo ɲgoo le nu edie ɲkaw Daɲɛfɛy dvú nu fɛɛ le? ¹² Wvú nu ke emum edurɲɛ kebuw ke baay yew yi ɛwe le ε bó ε loocɛ wase ε seyɛsɛ, é ben emum eseyɛsɛ mwɛɛm mvudien dvú.” ¹³ Nonɛn, ε bó ke gen yɛn mwɛɛm e ke leɲleɲ no Jisos to jemyɛɛ ê bó. É bó mum seyɛsɛ mwɛɛm mvudien mvu ɲkaw Daɲɛfɛy e dvú.

É Jisos bô boom bew die ntaasɛ

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26)

¹⁴ É kefew ke to kocɛn, ε Jisos to ε bô boom bew bo ntum e shii no diekene. ¹⁵ É wvú nɛ gay ê bó le, “Me nse ɲkooɲke naa baay keendie ɲkaw Daɲɛfɛy wvun beɛne nse n'yɛn ɲgɛw wvù too le. ¹⁶ Ben ekeè le ke me mbɛɛ ɲke endie ɲkaw wvun ke engɛn ebuy no fí nu ke ekocɛn seke Nyo' nu ke esaake bvunfon bwew.”

¹⁷ É wvú jó fiko, nya keyoone ê Nyo' gay le, “Ben eko ewu ben bocii ekenɛn. ¹⁸ Me nseje lo ê ben le ε kɛw keseen ε gen lo, nu ε ke me mbɛɛ ɲke embvuu eɲ'wu mbvuum mo tweɲ kete kè lane le man kɛ, egen ebuy seke bvunfon bu Nyo' le nu ke eto.”

¹⁹ E wvú jo bléed, nya keyoone ê Nyo', guushe nya ê bó gay le, "Fin nu ye yem e me e nya nje ben. Ben egeè fifin keekunyi me." ²⁰ Ke leŋ nonen no bó mæse mwæem mvudien, e wvú jo fiko jeme le, "Fiko fin nu fi monkan mo monfem mò Nyo' gbwo bô eleme kem kí e buy nje ben. ²¹ Geenèn, ben eyeke eyuw wee wvù nu egese me diekene fen bee wvú. ²² Ben ekeè le wee wvù diee nu Waawee nu ke egen ke no Nyo' to seyse. Geenèn, ñgæw wvu baay nu fô wee wvù gese wvú le." ²³ E bó mum kew no biite ê bikuu bibole le laa wee wvù nulo ege nonen ê bó enteleŋ nu ye le.

E Jisos yeeyi no bonyii bew keŋke keejoð bikuu bibole

²⁴ E bó ke ne kew mbew ebonebon le laa bó se nu nen e wee wvu baay ê bó enteleŋ nu ye le? ²⁵ E Jisos gay ê bó le, "Bonfon bo fokuse fen keŋke mvuŋgay ê we jo bonyii bobole, e bonyii bô saake woŋ gayte le bó eteŋè bowen le bibaw bi bonyii le. ²⁶ Geenèn, ke è nulo é fí enu nonen bô ben ke. Wee wvu baay ê ben enteleŋ ejòð le wen nu wan wvu caan, e wee wvù nu ekole nu diæwe wee wvù lemte fô ben bocii le. ²⁷ Wee wvu baay nu wvù la, wee wvù yeeme diekene lo, nuu wee wvù dæele le? Ke è nu wee wvù yeeme diekene lo le? Geenèn e me nu ê ben enteleŋ diæwe wee wvù lemte fô ben e.

²⁸ No me nshee n'yæne boŋgæw sekecii, è nu ke ben ban bô ké no nu beene. ²⁹ Fí mum è no nu le, ke leŋleŋ no Icæm nu e nya me bô bvunfon le me ensaake, nu e me e nya ten mvuŋgay ê ben keesaake. ³⁰ Me nya wvu le beene ke ediekene, wukene bvudvuu bvumwaan ê ntow wæm e, é ben eshii yî bokawla le, esaake dikfuu di Islael di yuufe ncow difæ."

E Jisos see le Bitu nu ke ema wen

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:35-38)

³¹ E Jisos mum ja tee Bitu le, "Semon, Semon è keè le Satan nu e fi mvuŋgay keeçken ben bocii ebvuse bomew ke diæwe no wee ké fæeten egij bvuse nyiim. ³² Geenèn me nu e mbunle fô wo le, le fo fitele fiuw emum ebuy lo yî yem e ke. Seke wo e kase e tee bvufee bvuw jim, e wo nya mvuŋgay ê boom bo bwoo le."

³³ E Bitu gay le, "Tata, é è cim nu keegen ncaw keŋke keekpwe lo, tu me nu ke bee wo."

³⁴ E Jisos tfuse ê wvú le, "Bitu, yuw é me ensee ê wo, nyimshie nu ke enu le yí etoŋ eben, e wo e ma wase bokaŋ botete le ke wo kee me ke."

E Jisos tefe no boom bew bo ŋgoo le eseyse mvuntelem

³⁵ E wvú ne bife ê bó le, "Ben kunyi seke me nto ntumæe ben se bigew, se bikele noo se bolaba, no ben to ghane, ben to nu e tan fiæ le?" E bó tfuse le, "Aay, bese to baa tan fiæ ke." ³⁶ E wvú mum gay ê bó le, "Yî keseen e, é wee keŋke bigew, keŋke ekele, é wvú jo. É wee baa keŋke nyo jem, é wvú gese kekum kew guy nyo. ³⁷ Me njemyi fin njefo fiæ fi bó to saŋæe ê Ŋwa' Nyo' le le,

'Bó to nu e taŋ wvú bô bonyii bô befe',

keŋke keekooy bô me keseen. Ben ekeè le mwæem mvù bó to saŋæe ekume me nu e mvù too wase keekocen mvunciim." ³⁸ E bó mum sese le, "Cee ekole, bese keŋke nyó jem yifiæ." E wvú tfuse le, "Ben elu dvú nonen."

E Jisos bunle yî Kum Bite bi Olif e

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ E Jisos ke ne buy elaante bô boom bew bo ŋgoo le, mum kew no bene Kum Bite bi Olif e, e è nu no wvú to ké no gee. ⁴⁰ E bó ke ben buy fô bó to gene, e wvú gay ê bó le, "Ben ebunleè fo mmom ke eto fô ben e, eghaw ben."

⁴¹ No wvú gay nonen, mum bence gen buy ke no è nulo é wee etfume te é dí egen ebuy, mum tum envuw fokuse bunle le, ⁴² "Icæm, é fí fen nu e kpwen wo le, é wo cake fiko fi

22:20 Ksm 24:8; Yeli 31:31; Saka 9:11; Lum 11:27; 2Kol 3:6; Gal 4:24; Ibu 8:6; 9:12 22:21 Jon 13:2, 21-30 22:24 9:46-48 22:24 Mat 18:1; Mak 9:33-34 22:26 9:48; Mat 23:11; Mak 9:35 22:27 Jon 13:4-5, 12-17 22:30 Mat 19:28 22:31 22:3 22:32 Mat 16:18; Jon 21:15-17 22:34 22:61; Mat 26:75; Mak 14:72 22:35 9:2-3; 10:4 22:37 Yesa 53:12 22:39 5:16 22:39 21:37; Mat 26:30; Mak 14:26; Jon 18:1 22:42 Mat 6:10; 20:22; Mak 10:38; Jon 12:27-28

ngew e fin fo me en'wu. Geenɛn geɛ ke no wo kooŋke, fo wo ege no me ŋkooŋke ke.”
 [⁴³ No wvú bunle nonɛn, ɛ nceendaa Nyo' shii we to fô wvú le, nya wvú bô mvungay.
⁴⁴ ɛ Jisos nu, ɛ fitele fiew buuke baay. ɛ wvú bvuu bunle lo shiee le jimtene, ɛ njimten
 cemceme fokuse ke diewe bitewtew bi eleme le.]*

⁴⁵ ɛ wvú bunle mɛse, tu jim fô boom bew bo ŋgoo le, yen ɛ yii ɛ ge wase bó ɛ dose ɛ no
 leete. ⁴⁶ ɛ wvú bife ê bó le, “Ben kaa leete lo le? Ben eja we ebunleè fo mmom ke eto fô
 ben e, eghaw ben.”

ɛ bonyii bo woŋ e koo Jisos

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11)

⁴⁷ Ke no wvú to bæe jemyi, ɛ ŋgoo bonyii buynɛn ɛ è kaa nu Judas wvú to nu wee ŋgoo
 boom bo Jisos e bo yuufe ncow bofɛe wvú to saa fwe wvudvu. ɛ wvú gen mbew Jisos e
 keeŋocɛ wvú. ⁴⁸ Geenɛn, ɛ Jisos bife ê Judas le, “Wo fɛn gomte keeŋocɛ wee wvú diee nu
 Waawee nɛn keeduŋɛ le bó ekoo le?” ⁴⁹ ɛ boom bew bo ŋgoo le bô to nu mbew ye le yen
 fiɛ fi to nu keekooy e, bife le, “Cee ekole, bese egbwocɛ bonyii ban e?” ⁵⁰ ɛ wee mvu bó
 le dioo gbwoo, mum cun kentuŋtuŋ ke eɛɛy ke nfa ekole ke bocee ncese le. ⁵¹ ɛ Jisos
 kan le, “Fo wee ebvuu emom ke,” mum kum kentuŋtuŋ ke wee wvudvu le ɛ kí mum kase
 tu fô.

⁵² Bonyii bô to toɛ keekoo Jisos to nu bocee ncese bo baay baay bô bikuu bi nci le bi
 to cɛyte yew ncese noo bonyii bô saake woŋ. ɛ wvú bife ê bó le, “Ben to keekoo me ɛ no
 too bô nyó noo bibuse ke diewe ben to keekoo ɛ è nu cooŋ e? ⁵³ Me nse nu beene no diuu
 nu fô yew ncese le sɛ ben ekum me le nje la? Geenɛn, keseen nu kefew ke mvungay mvu
 ejiwe le kè Satan ké no saake, ɛ è nu kè è nulo é ben ege fiɛɛ.”

ɛ Bitá ma Jisos

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ ɛ bonyii bodvu mum koo Jisos no gene bô wvú fô la di ekole ke bocee ncese le, ɛ Bitá
 bii ejim ntamndwee. ⁵⁵ ɛ bó gen fwɛɛ ŋguy fontelɛŋ fo lakfulɛɛŋ shii no yosene. ɛ Bitá
 mum to shii bô bó. ⁵⁶ No ŋguy to bæenci, ɛ wan kpwoon mvu wvú to lemte fô la didvu
 le ja yen Bitá le ɛ wvú ɛ shii. ɛ wvú taa wvú fojise ntay gay le, “Wee wvun bee bô wee
 wvudvu.” ⁵⁷ ɛ Bitá mum kacɛ lo gay le, “Kpwoon wvun, ke me n'yaa ŋkee wee wvun ke.”
⁵⁸ ɛ kefew dioo bence caan, ɛ wee mvu bvuu yen wvú le, bvuu gay le, “Wo tɛn nu mvu
 ŋgoo yibole.” Geenɛn ɛ Bitá gay le, “Diemsɛn, ke me nu mvu bó le ke.”

⁵⁹ ɛ kefew bvuu gen buy ke diewe ntam kefew mwaan e, ɛ wee mvu bvuu taam le,
 “Kecɛɛy, kecɛɛy wee wvun bee bô wee wvudvu, njefo wvú nu tɛn wee wvu Galilee.” ⁶⁰ ɛ
 Bitá bvuu tun gay le, “Diemsɛn wvun, ke me n'yaa ŋkee fiɛ fi wo jemyi ke.” Ke no wvú
 to bæe jemyi nonɛn, kan mwaan ɛ nyimshie mum toŋ. ⁶¹ ɛ Tata banke ye ɛ ejise eye tasen
 bô yo Bitá. ɛ Bitá kume njeme wvú Jisos be jeme le, “Nyimshie ke enu le yí etoŋ ɛben, ɛ
 wo ɛ ma wase me bokan botete.” ⁶² ɛ wvú nɛ fô buy ekfuŋ, bee kpwe baay.

ɛ bó no keŋke bvuu suuŋke Jisos

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ ɛ bonyii bô to jici Jisos e mum kew no keŋke bvuu suuŋke wvú, ⁶⁴ sîm bvushiw
 bwew bô ndvu, gay ê wvú le, “Ke geɛ kewee ntum Nyo' kuw. Ke see wee wvú suŋ wo.”
⁶⁵ ɛ bó bvuu no baale wvú bô boncun nteen.

ɛ bó saw nsaw Jisos

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ ɛ bvú buy yuu ɛ bonyii bô saake woŋ bocii bô bocee ncese bo baay baay bocii noo
 bonyii bô duŋci bonci bo Nyo' le baance ye. No bó baanceɛ, mum jo Jisos gen bô wvú fô
 bó to ké no saake bonsaw. ⁶⁷ No bó geneɛ bô wvú nonɛn, ɛ bó bife ê wvú le, “É è nu wo
 Mboyse wvú Nyo' to kawɛɛ, é wo see ê bese?” ɛ wvú tfuse le, “É me nseŋe lo ê ben, ben

* ^{22:44} Ke boŋwa' bo boyvuum bomew ê díew yí bó to yawɛ saŋ ŋwa' Nyo' jó keŋke bincim
 bi 43-44 ke. ^{22:53} 19:47; 22:3 ^{22:61} 22:34; Mat 26:34; Mak 14:30 ^{22:64} 7:16 ^{22:67} 9:20; Jon 10:24-25

saa ebee ke. ⁶⁸ É me mbife fiεε ê ben, ben saa etfuse ke. ⁶⁹ Geenεn, ε kew yî keseen e, wee wvù diee nu Waawee nu ke eshii ê εbo ke εcεey ke Nyo' mvunɔgay e.” ⁷⁰ É bó mum sεε bocii le, “È fen nu wo wvù Waa Nyo'?” Ε wvù tfuse le, “Fí nu no ben gayte.” ⁷¹ Ε bó mum gay le, “È nulo é bó ebvuu egomte wee wvù esee le la? Beene nu ε yuw wase fiεε fi wvù jeme bô diuw we.”

23

Ε Baylet bô 'Elod biwce mwεem ê Jisos
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ No bonyii bô saake bonsaw jemyεε nonεn, mum ja bocii jo Jisos no gene dvú fô Baylet e. ² No bó genεε buy fô, mum kew no cuci mwεem yî ye le, gayte le, “Wee wvun nen ghane bvunse woɔ wese, tune fo bonyii elaanke shile ê Kaysa Nfon wvu Lum, bvuu jemyi le wen nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε, fi duɔci le wvù nu nfon mvu.”

³ Ε Baylet bife ê Jisos le, “È nu wo wvù Nfon Bojuu le?” Ε Jisos tfuse ê wvù le, “È nu no wo gay.” ⁴ Ε Baylet mum nε jeme ê bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô to nu fô le, “Me mbaa n'yen fiεε fi wee wvun jay e ke.”

⁵ Ε bó bocii mum no taame ke le, “Wee wvun ghane yεyi bonyii bocii, beyse le bó etemyi bikuu. Wvù to kew Galilee, to ghan Judea jocii, ε no nu wase ê elaante jan keseen.”

⁶ No Baylet yuw fin nonεn, mum bife le, “Wee wvun nu wee wvu Galilee le?” ⁷ Ε bó bee, ε wvù mum ciinse Jisos fô Nfon 'Elod e, njefo è to nu wvù wvù to saake keba ke woɔ e kedvu, ε wvù to nu ten Jelusalem kefew kedvu le.

⁸ Ε bó gen bô Jisos, ε Nfon 'Elod yen wvù le yuw njoɔ, njefo wvù to shee yuuke wase ekume wvù, mum no keɔke shiee keeyen wvù le, shieele ten le sekemew é Jisos ege fiεε fi duɔci mvunɔgay mvu Nyo' le é wen eyen. ⁹ Ε wvù she biwce mwεem ê Jisos nteen, geenεn ε wvù faɔe yaa etfuse fiεε ke. ¹⁰ Wvù to biwci ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô to duɔci bonci bo Nyo' le leeme fô cuci mwεem mvù temyi yî Jisos e. ¹¹ Ε Nfon 'Elod bô bonyii bew bo nci le ke ja mum kew no keɔke bvuu sεwsee wvù, tfume ndvu woɔ yî ye le, tfuse wvù ε bó no tuu dvú jim fô Baylet e. ¹² È to nu ε Baylet bô Nfon 'Elod banene. Εbvubwe, ε bó tu nsán.

Ε Baylet sumten nsaw no bonyii to kooɔke
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ No bó tfuseε Jisos jim, ε Baylet kum bocee ncese bo baay baay noo bonyii bô to saake woɔ, bvuu kum bonyii bocii. ¹⁴ Ε bó tase, ε wvù gay ê bó le, “Ben be to bô wee wvun fen le wvù gee ε bonyii temyi bikuu, me ε ndioo ntasse mwεem mvù ben taame dvú ê ben ejise, ben eyeke eyuw, ε nfaɔe n'yaa n'yen le mwεem mvù ben cuci yî ye le nu ε wvù ε ge fimew ke, ¹⁵ ε Nfon 'Elod be baa yen ten ke. È nu fiεε fi be ge wvù ε kase ε tfuse wee wvun jim ê beene. Ben eyen ten le wee wvun baa jay fiεε fi è nulo é bó eyu lo wvù ke. ¹⁶ Me nu entam ke lo wvù, encine wvù le, é wvù egene.” ¹⁷ [È to ké dioo nu kefew ke ɔkaw Daɔefey wvun e, ε Baylet no keɔke keebvuse wee mwaɔɔ yew ncaw e enya ê bonyii.] * ¹⁸ Ε bonyii bocii mum nε kew no wamte lo gene dvú le, “Lese lo wee wvun, ebvuse Balabas yew ncaw e enya ê bese.” ¹⁹ Balabas wvun to nu yew ncaw e njefo wvù to nu ε kew mvunlaa elaante bvuu yu wee.

²⁰ Ε Baylet yuw nonεn bvuu jeme ê bonyii bocii njefo wvù to gomte keecine Jisos e. ²¹ Geenεn, ε bó no wamte ke le, “Bó eta lo wvù yî kentam e, bó eta lo wvù yî kentam e.” ²² Ε Baylet bvuu jeme ê bonyii yî bokaɔ bo botete le le, “Bó eta wvù nje la? Fiεε fi befe fi wvù ge nu la? Me mbaa n'yen jay wvù wvù ge le wvù bó eyu lo wvù ke. Me nu entam lo wvù, encine wvù le.”

22:69 Dan 7:13; Mben 110:1; Lem 7:56

22:70 Mat 26:63; Luk 1:32-35

23:2 20:20-26

23:7 3:1

23:8

9:9 23:11 Mat 27:28; Mak 15:17; Jon 19:2

* 23:17 Boɔwa' bo boyvuum bomew nu ε bvuse kencim ke 17.

23:18 Lem 3:13-14

²³ E bó mum mɛy no wamte lo bô mvungay le “Bó eta lo wvú yî kentam e.” E n'wam wvubo ghaw Baylet. ²⁴ Nonen, e Baylet sumten nsaw cine wvú le, le bó ege bô wvú no bó koonke. ²⁵ E wvú mum bvuse wee we yew ncaw e, e è nu wvù bó to biite, wvù kewee mvunlaa elaanthe bvuu yu wee. No wvú bvuse, mum nya Jisos no bó to gomte.

E bó ta Jisos yî kentam e

(*Mat 27:32-34; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶ E bó mum jo Jisos no gene dvú. No bó to gene, e bô bo wee mvu tasen e wvú kfuuyi nkpwaante e diee diew nu Semon, e è nu wee wvu Selin. E bó koo wvú mum gee kentam ke Jisos e fô wvú gbew, e wvú mum tuu no bii Jisos e. ²⁷ E bô bó mum no gene, e ngoo bonyii bii wvú le. E bomew nu bokene bô to beele, taanke bonjgew bew. ²⁸ E Jisos ke ne banke ye gay ê bó le, “Bokene bo Jelusalem, fo ben ebeelè fô me le ke. Ben ebeelè e è nu fô bikuu binen e, noo fô boom bonen e. ²⁹ Ben ekeè le kefew too lo kè bó nu ke egayte le, njon wvu baay nu wvu bokene bô nu bokase bô ke baa boo wase wan, e bó ke baa yamse wase wan ke. ³⁰ È nu ke enu kefew kedvu le, é bonyii efuunke ê dikum di baay baay le, ‘Ben egbweken yî yese le,’ efuunke ê dikum di caan caan le, ‘Ben ebanje bese’. ³¹ Bó nu ke efuunke nonen njefo é bonyii ge kfuu fin fiee bô kete kè bee lee, é bó ke ege nee bô kè nu e yum wase.”

³² No bó to gene bô Jisos nonen, bó to kenke bonyii bo ncaw e bofee bô bó to gene keeyu ten. ³³ E bó gen buy bvudvuu wvù bó teje le ngbwow ekole le, mum ta Jisos fô yî kentam e, mum ta ten bonyii bo ncaw e bo bofee ba yî bintam e, wvù mwaaj ê ebo ke Jisos e ke ecey e, wvumvu ê ebo kew ke enkonko le. ³⁴ E Jisos ke ne gay le, “Icem, leeshe kebefe ke bonyii ban e, njefo ke bó kee fiee fi bó gee ke.” E bonyii bodvu jo ndvú Jisos tum kanj dvú keegaw ê bikuu bibole. †

³⁵ Mwem mvun mvunciim to kooyi bô Jisos nonen, e bonyii leeme fô taale. E bonyii bô to saake won kaa ne fibole no buu lo wvú duu le, “Wvú se fii bonyii bomew, wvù efi le ekole kew keseen, é wvú fen nu Mboyse wvù Nyo' to kawee, caw.” ³⁶ E bonyii bo nci le ten no sewsee wvú, nya mbvuum mo ngbwayngbwayi ê wvú, ³⁷ gay le, “É wo fen nu Nfon Bojuu, é wo fi ekole kuw.” ³⁸ Bó to nu e sanj gwa' ta ê we jo ekole ke Jisos e le, “Wvun nu Nfon Bojuu.”

³⁹ E wee ncaw mvu ba le bô to njeyte yî bintam e fô, ne no nan'yi Jisos, gayte le, “È nu ke wo wvù Mboyse wvù Nyo' to kawee le? Fi ekole kuw, efi ten bese.” ⁴⁰ E wvumvu we yuw fiee fi wvú jeme, wamen wvú, bife le, “Ke wo fane Nyo' le? Wo nu yî ngew e diewe wvú le. ⁴¹ Bee wo kpwee ceey ceey fii e è nu nlawma mwem mvù befe mvù bee wo ge, geenen e wee wvun kpwee fiew e wvú baa jay fiee ke.” ⁴² E wee ncaw wvun mum gay le, “Jisos, ke ekumyi me seke wo nu ke esaake bvunfon bwuw.” ⁴³ E Jisos gay ê wvú le, “É me ensee ê wo kecey le eben nu e bee wo nu ke enu bvudvuu bvù njon e bvù Nyo' le.”

E Jisos kpwe

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴ E diuu ke ben wase dioo lewse, e ekfunj ne jiim won tfuu gen buy didiuu ditete emvunsheej. ⁴⁵ E ndvu yi to gawsene yew ncese ente mum sele entelej buy biba bifee. ⁴⁶ E Jisos no nu yî kentam e, ke ja wam foweewe le, “Icem, me n'yaa keyoy kem can yo le.” No wvú gay nonen, mum yoy n'yoy wvu fokemese.

⁴⁷ E cee ekole bonyii bo nci le wvù to leeme fô, dioo yen fiee fi to kooye le, nya mbense ê Nyo' gay le, “Keccey, kecey, wee wvun se nu se jay.” ⁴⁸ E bonyii bocii bô to nu e tase fô keeyen fiee fi to kooyi le, mum ja kase no kfuuyi ela ebole e bó e lanj wem. ⁴⁹ E nsáa Jisos

23:29 21:23 23:30 Os 10:8; Mwm 6:16 23:31 1Bi 4:17 23:33 Yesa 53:12 23:34 Mben 22:18; Mat 5:44; Luk 6:28; Lem 7:60 † 23:34 Bojwa' bo boyvuum bomew nu e bvuse kencim ke 34a. 23:35 Mben 22:7-8; 109:31 23:36 Mben 69:21 23:37 Mat 27:11 23:43 2Kol 12:3 23:44 Amo 8:9 23:46 Mben 31:5; Lem 7:59 23:47 Mat 27:19; Lem 3:14; 7:52; 22:14 23:49 8:2-3; Mben 38:11

yicii to to fibole leem ε è nu ntamndwee no yene fiεε fi kooyi le. Ε bomew to nu bokene b0 to nen'yεε Galilee no bii wv0 le.

Ε b0 dwey Jisos

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Wee mvu to nu kefew kedvu le ε b0 teje le Yosεw, ε è nu wee wvu ε kelaante ke Bojuu le kemew kè b0 teje le Alimatia. Wv0 to nu wee wv0 jee bvuu nu wee wvu teytey ε Nyo' εjise, bvuu cεyte kefew kè Nyo' nu ke eto esaake bvunfon bwew. Wv0 to nu ten wee ηgoo bonyii b0 to saake bonsaw e. Geenεn, wv0 to baa bee fiew fiεε fi b0 to seysεε ege b0 Jisos κε. ⁵² Ε wv0 gen f0 Baylet e, leke keegen ejo gvune di Jisos e. ⁵³ Ε Baylet bee, ε wv0 gen shike gvune didvu, baance ε ndvu le, gen jike ε jem e ε b0 ε cow y1 kemaan e, ε b0 ke baa yuu lese wase wee j0 κε. ⁵⁴ È to nu Diuu di Nseyse le keeley diuu di mbam e, ε è to shεete wase caan ε mbam wvudvu ekεw.

⁵⁵ Ε bokene ba b0 to nen'yεε Galilee bi Jisos e, bi Yosεw e f0 jem, gen yen no wv0 jiwsee gvune di Jisos e ε jem. ⁵⁶ Ε b0 ke ne f0, mum tu jim εla εbole, gen seyse bonfiew b0 jee noo b0 kε no shfuunkenε b0 b0 to kε no yeefe digvune dv0. Ε ε no nu diuu di mbam e, ε b0 she mbam no nci wvubo to gomte.

24

Ε Jisos buy y1 kpwe le

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Ε diuu di mbam e ke buy fey, ε bv0 yuu diuu di fwe y1 kema le. Ε bokene bodvu buy saa lo bvutfuu, jo bonfiew b0 b0 to seysεε mum no gene dv0 f0 jem. ² Ε b0 dioo gen buy f0, yen ε b0 ε biηse wase te di b0 to baηεε diuw jem dv0. ³ Ε b0 ley gen ε jem faηε yaa yen gvune di Tata Jisos e κε. ⁴ Ε b0 mum leem f0 ηgemten lo. Ε fi kooy le bolemse bofee to nu ε ne to leem mbew b0 le, ε b0 ε tfume ndv0 ε y1 baa lawkene. ⁵ Ε bokene bodvu fan baay, mum tum bikuu fokuse. Ε bolemse ba bife ε b0 le, “È nu nje la wv0 ben gomte wee wv0 bee dv0 ente jo bonkfu? ⁶ Ke wv0 yaa nu fen κε, wv0 nu ε buy wase y1 kpwe le. Ben ekume fiεε fi wv0 to gayεε ε ben seke ben ε b0 to nu Galilee. ⁷ Wv0 to nu ε gay le, ‘Wee wv0 diee nu Waawee nu ε b0 nu ke enya wv0 can bonyii b0 befe le, ε b0 ke eta wv0 y1 kentam e, ε ke dioo nu εdiuw εta, ε wv0 ebuy y1 kpwe le.’ ”

⁸ Ε b0 mum kume fiεε fi Jisos to jemyεε ε b0. ⁹ Ε b0 ke ne f0 jem, kase tu jim gen see mwεem mvun mvunciim ε boom bew bo ηgoo le bo yuufe ncow mwaan noo bonyii bocii b0 to bii wv0 le. ¹⁰ Bokene b0 to seηεε fiεε fi to kooyεε fidvu ε boom bo ntum e bo Jisos e to nu Maalia Magdalen, Joana noo Maalia wv0 bwee Jεm b0 bokene bomew. ¹¹ Ε b0 yuw njeme wvudvu ke diewe è nu kenlamse, faηε yaa bee naa lo κε. ¹² Geenεn, ε Bitanε ke we, lewte gen buy f0 jem, ηgvuwce taa ε jem yen κε ε è nu ndv0 y1 b0 to njimeε Jisos dv0. Ε wv0 mum ne no tuu jim f0 yew e kerjke ηghaw y1 fiεε fi kooyεε le.

Ε bonyii bomew yen Jisos e je yi Εmayus e

(Mak 16:12-13)

¹³ Ε fi ke ne kooy κε εbvubwe le, bonyii bomew bofee b0 to kε no bii Jisos e to nu ε ne Jelusalem no gene ntεw wv0 Εmayus e, wv0 to nu diewe bomay bosooshwi y keegen buy j0 le. * ¹⁴ Ε b0 no gene jemyi εbonebon ekume mwεem mv0 to kooyi mvun mvunciim. ¹⁵ No b0 to lene jemyi ghayte nonen, ε Jisos kebee bence to mbew b0 le no lene b0 b0. ¹⁶ Ε fiεε fimew ge le fo b0 ekiεε wee wvudvu κε. ¹⁷ Ε Jisos mum ja bife ε b0 le, “È se nu la fi ben lene jemyi ekume fi nen?” No wv0 bife nonen, ε b0 leemen b0 yii y1 monshim mobole. ¹⁸ Ε wee mvu b0 le wv0 diee to nu Kleofas bife ε wv0 le, “È mey κε wo tolo Jelusalem wv0 yaa kee κε mwεem mv0 se kooyi j0 εdiuw εyan e?”

23:55 8:2-3   23:56 Ksm 20:10   24:6 9:21-22   24:9 Mak 16:10-11; Luk 8:2-3   * 24:13 May mwaan nu bontam bo lene le ntfuke b0 gee sooshwi y (1, 700).

¹⁹ Ε wvú bife le, “Mvù la?” Ε bó tfuse le, “Mwεεm mvù se kooyi bô Jisos wvu Nasalet. Wee wvun se nu wee ntum Nyo', ε mwεεm mvù wvú se gee noo mvù wvú se jemyi se nu binghaw. È se nu wee wvù kuuke baay fwe dvu Nyo' bô bonyii bocii. ²⁰ Bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woy wese ε se ε nya wvú le bó eyu. Bó se ε mum ε ta wvú yí kentam e. ²¹ Bese se leese fisese bvufee yí ye le le è nu wvú wvù nu ke esum bonyii bo Israe! can ηgew e. Geenεn, è nu wase ediuw εta no mwεεm mvudvu se kooyεε. ²² Fimew nu ε bokεne bomew ηgoo yese le ε be ε jeme fí ε nya lo bese ηghaw, le bó buy ε gen fô jem entaηentaη, ²³ ε faηe yaa yen gvune diew e ke. Bó ε dioo kase tu jim, ε see le bó be ε yen bonceendaa bo Nyo' le ke diewe bó yen ê efile le, bó gay ê bó le Jisos nu dvú. ²⁴ Bonyii bomew ηgoo yese le ε gen fô jem fodvu ε yen yí le ke lenlen no bokεne bodvu be jemyi, geenεn, ε faηe yaa yen Jisos e ke.”

²⁵ Ε Jisos jeme ê bó le, “O oo, biyuy bin, mvuntelem mvunen leε baay keebεε mwεεm mvù bonyii bo ntum Nyo' le to saηεε. ²⁶ Ke ben kee le Mboyse wvù Nyo' to kawεε to keηke keeyen ηgew se ley yí bvukuke bwew e le?” ²⁷ Ε Jisos mum kew nele ê bó mwεεm mvunciim mvù bó to saηεε ê ηwa' Nyo' le ekume wvú ε kew yí mvù Muses to saηεε le, ε gen ε buy ten yí mvu bonyii bo ntum Nyo' le. ²⁸ No bó toε wase buy mbew ntew wvù bó to gene jó le, ε Jisos ne no gee ke diewe wvú fele lo. ²⁹ Ε bó leke wvú shiee le gay le, “Beene egen ece. Kefew nu ε kí ε gen wase baay, ε ekfuη ε kew wase ε no jiime.” Ε wvú bee keegen ce bô bó. ³⁰ Ε bó gen, ke dioo diekene, ε wvú jo ntuw bleed, nya keyoone ê Nyo', guushe nya ê bó. ³¹ Kaη mwaanη nonen, ε ejise ebo yuu, ε bó mum kieε wvú. Ε wvú sese la ê bó ejise. ³² Ε bó sheε no ghayte ebonεbon le, “Ke mvuntelem mvuseεbeewo be yvuwse seke wvú be neci mwεεm mvu ê ηwa' Nyo' le ê bee wo ê je le?”

³³ Ε bó mum neηε kaη mwaanη ekiεguu jodvu no tuu jim Jelusalem. Ε bó dioo gen, yen ε boom bo Jisos e bo ηgoo le bo yuufe ncow mwaanη ε baance ye bvudvuu bvumwaanη bô bonyii bomew bô to ké no bii wvú le. ³⁴ Ε bó jemyi le, “Kεceεy, Tata wesebeene nu ε buy yí kpwe le. Wvú be ε sese ε buynen ê Semon ejise.” ³⁵ Ε bó mum see ten ê bó fiεε fi be kooy bô bó ê je, bvuu nele no bó be kiente wvú seke wvú be guushi bleed.

Ε Jisos buynen entelen jo boom bew bo ηgoo le

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Ke no bó to beε jemyi nonen, ε Jisos kebeε mum ja ne sese buynen ê bó entelen mum gay bó le le, “Kεbonen enù fô ben e.” ³⁷ Ε kedvum gbwo bó, ε bó no fane, kpwaake le bó yene ε è nu ηkfusay e. ³⁸ Ε wvú bife ê bó le, “Ben fane la? È ge la wvù ben maηene me? ³⁹ Ben etaa eyen can yem bô bikaa biem é ben emum ekiεε le è nu naa me. Ben emomce ye yem emum ekiεε, njefo ke ηkfusay ké no keηke nyam ye bô bikufe no ben yene ε me ηkeηke ke.” ⁴⁰ No wvú gay nonen, mum duηce can ye bô bikaa biew ê bó. ⁴¹ Ε bó taa Jisos, ε njoη yuwyε lo bó, ε bó mum ηgemten lo. Ε fí ghaw bó keebεε le è nu wvú. Ε wvú ne bife ê bó le, “Ben keηke fiεε fidien fen e?” ⁴² Ε bó jo kencim ke bye le ε bó e δεε, nya ê wvú. ⁴³ Ε wvú fi die ê bó ejise.

⁴⁴ Ε wvú mum gay ê bó le, “Mwεεm mvun mvù ben yen eben nu mvù me nto njemyi ê ben ekume mvú ε me mbeε beene. Me nto nduu le mwεεm mvunciim mvù bó to saηεε ekume me ê ηwa' Muses e, bô ê Bonwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le noo ê ηwa' Mbense le, keηke keeto ekocen.” ⁴⁵ Ε wvú mum yene bvufee bvubole, ε bó kieε mwεεm mvù nu ê ηwa' Nyo' le. ⁴⁶ Ε wvú jeme le, “Bó nu ε saη le Mboyse wvù Nyo' to kawεε keηke keeyen ηgew ekpwe, é ke edioo enu ediuw εta, é wvú ebuy yí kpwe le. ⁴⁷ Ε fí bvuu nu le bó nu ke ekew Jelusalem, efewci ê bitum bicii ê diee diew e le bonyii bocii ekumen mvuntelem mvubole, é Nyo' emum eleεshe bibefe bibole. ⁴⁸ È nu ke efewci ben ban bô nu ε yen

24:19 7:16 24:21 1:68; 2:38 24:24 24:12; Jon 20:3-10 24:25 24:45 24:27 24:44 24:32 24:45 24:34
 Mak 16:7; 1Kol 15:4-5 24:36 1Kol 15:5; Luk 2:14 24:37 Mat 14:26; Mak 6:49 24:41 Jon 21:5, 10; Lem 10:41
 24:44 24:27; Jon 5:39; Lem 7:9-10, 25-27, 35, 37-39; Jon 5:46; Yεsa 52:13-53:12; Os 6:2; Mben 22:31 24:45
 24:25-27, 32; Jon 20:9 24:46 9:21-22; Mat 26:56; Mak 14:49; 1Kol 15:3-4; Lem 17:2-3; 28:23 24:47 3:3; Lem 1:8;
 5:31; 11:18; 17:30-31; 20:21; Lum 15:19 24:48 Lem 5:32; Jon 15:26-27 24:48 Lem 1:8, 22; 2:32; 3:15; 4:33; 10:39-41;
 13:31

mwεεm mvun e. ⁴⁹ Ben eyeke eyuw, me nu ηke enciinse nya yì Icem to kawεε ben dvú. Nonen, ben emey εlaante jan ecεyte mvunγay mvù nu ke eshii fowe eto fô ben e.”

ε Jisos ben we
(Mak 16:19)

⁵⁰ ε wvú jo bó buy bô bó εlaante jodvu, ε bô bó γεν buy mbew ntεw wvù Betani le, ε wvú cake can ye we, laη kembonen yî bó le. ⁵¹ Ke no wvú to bεε laηke kembonen yî bó le nonen, mum ja no bene we, mum ben la. ⁵² ε bó nya mbense wvu baay ê wvú, mum ja fó tu jim Jelusalem bô nlanlan fô mvuntelem mvubole. ⁵³ ε bó γεν no shee yew ncese le, bensee Nyo' sekecii.

Saaka wvù Jee wvu εκυμε Jisos no
Jon
to Saηεε

Fiεε fi nu ê ηwa' Jon wvun e

Saaka wvù jee wvun wvù Jon to saηεε nu ε wvù duηci le Jisos nu Diεw Nyo' yì to nu wase foηkew ε yì meγ lo, ε é nu yì yì to nu ε tu wee wvu. ηwa' wvudvu keβεε jemyi le saaka wvù jee wvun nu ε bó to saη wvu le bonyii bò taηke nulo ebee le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε, nu Waa Nyo', é bó lese fitele yì ye le, é bó ke ekeηke nshii wvù meγ lo (20:31).

Fiεε fi Jon nu ε saη ε biinen ê ηwa' wvun e nu εκυμε nnya yì è nu nshii wvù meγ lo wvù nu nje Klistu. Nnya yin nu mbuwma ε wvù kew keseen, ε wvù nu fô bonyii bò nu ε bee le Jisos nu je, ε è nu wvù keceεy, ε è nu wvù nshii. Je mi yì Jon saη ηwa' wvun jó yì nu naa lo jεey nu yì duηci no Jisos to joo mwεem mvù bonyii kee yì nshii wvun e keeyεyi no mwεem mvu ê keyoy e nu.

Bikuu bi mwεem e ê ηwa' wvun e

1:1-18 Keηkewce εκυμε Jisos

1:19-51 Εκυμε Jon Nleseεjoo noo boom bo ηgoo le bo Jisos e bo fwe

2:1-12:50 Εκυμε no Jisos to ghane gee lemme diεw

13:1-19:42 Εκυμε εdiuw ε Jisos yo fokemεse Jεlusalεm bô mbew jó le

18:1-19:42 Εκυμε no bó to sawεε nsaw Jisos ke ghan ta wvù yì kentam e

20:1-31 Εκυμε no Tata Jisos to buyεε yì kpwe le, duηce ekole kew ê bonyii bew

21:1-25 Kemεse: ε Jisos duηce ekole kew ê boom bew bo ηgoo le Galilee

ε Diεw tu wee wvu wum

¹ É to nu foηkew ε Diεw nu wase. Diεw yidvu to nu bô Nyo', ε Diεw yidvu to nu Nyo'.
² Wvù to nu wase dvù foηkew bô Nyo'. ³ Nyo' to bom mwεem mvunciim fele can ye le. Ke fiεε nu naa lo dvù fimwaη fi Nyo' to bomεε se wvù ke. ⁴ Wvù keηke nshii yì ye le, ε nshii wvudvu nu n'yuu fô bonyii le. ⁵ N'yuu wvudvu ε no baa ê ejiwε le, ε ejiwε kedvu yaa nulo ejimse naa lo wvù ke. *

⁶ Wee mvu nu dvù wvù Nyo' to tumεε ε diee nu le Jon. ⁷ Wvù to to keejeme εκυμε N'yuu, eben jim nsaw we, wvu le wen ege é bonyii bocii elese fitele yì N'yuu wvudvu le. ⁸ Ke wvù wvù Jon to nu N'yuu wvudvu ke. Wvù to to ke keeben ε è nu jim nsaw wvu N'yuu wvudvu. ⁹ N'yuu wvu keceεy wvù duηci n'yuu ê bonyii bocii to too yì woη wvun e.

¹⁰ Wvù to nu yì woη e, ε woη wvun nu ε Nyo' to bom fele can ye le, geenεn ε bonyii bò è nu bo yì woη wvun e faηe yaa ekieε wvù ke. ¹¹ Wvù to nu ε to woη we le, ε bonyii bo bew faηe yaa efiisen wvù ke. ¹² Geenεn, ε bonyii bocii bò to fiisenεε wvù, lese fitele yì ye le, nu ε wvù to nya mvuηgay ê bó le bó enù wase boom bo Nyo' le. ¹³ ε ke boom bo Nyo' le ban nu ε bó boke bii ελεμε ke kfuu le, kenεε no wee shieele, kenεε mboo wee wvu wum e ke. Bó boke bii ε è nu mboo wvù è nu wvu Nyo' le.

¹⁴ Diεw yidvu to nu ε tu wee wvu wum no cee ê bese enteleη, ε wvù ε yiηsen bô mbuwma noo keceεy. ε bese yeη bvukuke bwew e. Bvukuke bvù è nu bvυ Wan wvù è meγ ke wvù wvù nε fô Ice le.

¹⁵ Jon to nu ε ben jim nsaw εκυμε wvù no fuηke gayte le, “Wvun nu wee wvù me nto njemyi εκυμε wvù ηgayte le, ‘Wee wvù too ê me ejim kuuke fele me, njefo wvù to nu wase ε me nse ηke no nu dvù.’ ” ¹⁶ No wvù nu ε yiηsen bô mbuwma, wvù ε mum ε no

1:1 Keη 1:1-2:4; Jon 17:5; Fili 2:6; 1Jon 1:1-2; Mwm 19:13-16   1:3 1:9-10; 5:26; 1Kol 8:6; Kolo 1:16-17; Ibu 1:2; Mwm 3:14   1:5 Keη 1:3-4   *   1:5 KεNεε le, ε ejiwε kedvu yaa nulo ekieε naa lo wvù ke.   1:6 Mat 3:1 1:8 1:20   1:9 8:12; 17:25; 1Jon 2:8   1:12 1Jon 3:1; Gal 3:26; 4:5   1:13 3:3, 5-6; 1Bi 1:23; 1Jon 3:9   1:14 Gal 4:4; Fili 2:7; 1Tim 3:16; Ibu 2:14; 1Jon 4:2; Mat 17:2; Jon 2:11; 1Jon 1:1-3   1:15 1:24-27, 30; 5:31-34, 36

nyaa beene bocii mbuwma yî mbuwma le. ¹⁷ Beene kee lo le Nyo' to nya bonci fele can Muses e. Geenən, mbuwma Nyo' bô keceey nu ε to fele can Jisos Klistu le. ¹⁸ Ke wee nu dvú wvù ke nu ε yuu wase yen Nyo' le ke. È nu ke Waa we wvù è mey ke wvù wvù nu mbew wvù wvù Ice le wvù nu ε ge beene ε kieε wvù.

Wee wvù è to nu Jon Nleseεjoo

(*Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18*)

¹⁹ Fin nu fiεε fi Jon to jemyεε seke bikuu bi Bojuu le bi Jelusalem to tumεε bocee ncese bô bonyii bo Lewe le le bó ebife ê Jon le laa è nu wvù wvù yεε le. ²⁰ Jon to baa tun keetfuse mbife wvubo ke. Wvù to nu ε jeme lo bô diuw we le, “Ke è nu me wvù Mboyse wvù Nyo' to kawεε ke.” ²¹ ε bó bife ê wvù le, “Tu è nu wo wvù yεε? È nu wo wvù Elayja le?” ε wvù tfuse ê bó le, “Ke me nu Elayja ke.” ε bó bvuu bife le, “È nu wo wvù Wee Ntum Nyo' we le?” † ε wvù tun. ²² ε bó bvuu bife ê wvù le, “Tu è nu wo wvù yεε? Wo gay le la ekume ekole kuw? Ke see é bese ekεηke fiεε fi bese ekase egeen etfuse ê bonyii bô tum bese?” ²³ ε Jon tfuse ê bó no Yesaya wvù wee ntum Nyo' to jemyεε le,

“È nu me diεw yî fuuηke ηkpwaante le,
'Bó enele je Tata é yí enù teytey.' ”

²⁴ Bonyii ban nu ε to tum Bofalasií bó. ²⁵ ε bó bife ê Jon le, “É è baa nu wo wvù Mboyse wvù Nyo' to kawεε keεε Elayja, keεε Wee Ntum Nyo' we, wo ε no leese bonyii ê joo nje la?” ²⁶ ε Jon tfuse ê bó le, “Me nleese ke fiem bonyii ε è nu ê joo, geenən wee mvu nu dvú ê ben ente ε ben yaa kee wvù ke. ²⁷ È nu wvù wvù too ê me ejim, ε me mbaa ncim enkpwentən keenfay laba we ke.” ²⁸ Fiεε fin ficii to kooyi ε è nu Betani Joo Joodan kewvu keki fò Jon to leese bonyii ê joo.

ε Jon duηce Waa Njee Nyo' ê bonyii

²⁹ ε ekfuη buy yuu, ε Jon yen ε Jisos too, ε wvù mum gay le, “Ben etaa eyen, wvun nu Waa Njee Nyo' wvù cawsee bibefe bi yî nshε le! ³⁰ È nu wvù wvù me nse njemyi ekume wvù ηgayte le, ‘Wee mvu too ê me ejim kuuke fele me, njefo wvù to nu wase, ε me nse ηke no nu.’ ³¹ Ke me kebee nto ηkee wvù ke. Geenən, ε me nto nto no nleese bonyii ê joo wvu le bonyii bo Islael ekiεε wvù.” ³² Jon to nu ε bvuu jeme keeben jim nsaw we gay le, “Me nto nu ε n'yen ε Keyoy shiile too fowe diεwe εbembe le, to no nu yî ye le. ³³ Ke me kebee nto ηkee wvù ke. Geenən, wee wvù to tumεε me le me ento enleesè bonyii ê joo to nu ε gay ê me le, ‘Wee wvù wo nu ke eyen ε Keyoy ε shii fowe ε to ε no nu yî ye le, nu wvù nu ke eleese bonyii ε è nu can Keyoy ke Yuule le.’ ³⁴ Fifi nu fiεε ε me nto nu ε n'yen, ε no nleeme jim nsaw wvudvu ηgayte le wee wvun nu Waa Nyo'.”

Bonyii bô to yawεε no nu boom bo Jisos e bo ηgoo le

³⁵ ε ekfuη buy yuu, ε Jon bvuu no leeme fe fò wvù to leeme bô boom bew bo ηgoo le bofεε. ³⁶ ε wvù ne yen no Jisos lene fele, mum gay le, “Ben etaa eyen, wvun nu Waa Njee Nyo'.”

³⁷ ε boom bew bo ηgoo le bo bofεε ba dīoo yuw no wvù gay nonən, mum ne no bii Jisos e. ³⁸ ε Jisos banke ye yen no bó bii, bife ê bó le, “Ben gomte ε è nu la?” ε bó bife ê wvù le, “Labay, wo cee fεε?” (Dieε dī Labay din nu le, “Wee N'yεεyi wvu Baay.”) ³⁹ ε Jisos tfuse ê bó le, “Ben eto eyen.” ε bó mum gen yen fò wvù to cee. ε bô bó mum no nu ε ekfuη ghan jīm. Kefew kè bó to biε wvù le to nu wase ke diεwe didiūu dinεw e fokieguu. ⁴⁰ Wee mwaanη ηgoo bonyii bo bofεε bô to yuwεε no Jon jemyεε mum bi Jisos e to nu Andulu wvù waa bwee Semon Bitā. ⁴¹ ε Andulu wvudvu mum gen lo gom waa bwee wvù Semon, see

1:17 7:19; Ksm 31:18 1:18 6:46; 14:8-9; Ksm 33:20; Mat 11:27; 1Tim 6:16; 1Jon 4:12 1:19 5:33 1:20 3:28

1:21 Mala 4:5; Dito 18:15, 18; Mat 2:14; Jon 6:14 † 1:21 Bojuu bomew to cεyte wee ntum Nyo' wvù nu

diεwe Muses e, geenən ε bomew kee le wee ntum Nyo' wvudvu nu ke enu Mboyse wvù Nyo' to kawεε. 1:23 Yεsa 40:3 1:25 1:33; Mat 21:25 1:27 1:15; Lem 13:25 1:28 10:40; Mat 3:13

1:29 1:36; Yεsa 53:6-7; 1Bi 1:19; 1Jon 2:2; Mwm 5:6 1:30 1:15 1:32 Mat 3:16 1:34 1:49; 5:18-23;

10:36; 11:27; 20:31; Mat 3:17; 27:54; Lem 9:20 1:36 1:29 1:40 Mat 4:18-20 1:41 4:25

ê wvú le, “Bese nu ε yen wase Mboyse wvù Nyo' to kawεε le” (fi nu le Klistu). ⁴² Nonen, ε wvú mum jo Semon gen bô wvú fô Jisos e. Ε Jisos taa wvú nen tunη, gay le, “È nu wo wvù Semon wvù waa Jon. Bó nu ke eteηe wase wo le Sefas.” (Diee di le Sefas din nu Bita).[‡]

Ε Jisos tee Filew bô Nataniel

⁴³ Ε εκfuη ke buy yuu, ε Jisos yen le wen nu egen keba kè Galilee le. Ε wvú gen yen Filew e, gay ê wvú le, “È biì me le.” ⁴⁴ Filew wvun to nu wee wvu ê kelaante kè Besayda le. Ε kelaante kin nu ke bo Andulu bô Bita le. ⁴⁵ Ε Filew gen gom Nataniel gay ê wvú le, “Bese nu ε yen wase wee wvù Muses to saηεε ê ηwa' bonci le ekumε wvù bô wvù bonyii bo ntum Nyo' le to saηεε ten ekumε wvù. Wee wvun nu Jisos wvu Nasalet wvù waa Yosεw.” ⁴⁶ Ε Nataniel tfuse ê wvú le, “Fieε fi jee nulo ebuy Nasalet e?” Ε Filew gay ê wvú le, “To eyen.” ⁴⁷ Ε Jisos ke yen no Nataniel too, jeme ekumε wvú le, “Ben etaa eyen, wee wvun nu naa wee wvu Islael wvu keceεy. Ke nce kenλεεma nu yî ye le ke.” ⁴⁸ Ε Nataniel bife ê Jisos le, “Wo ghan neε ε se kieε me?” Ε Jisos tfuse ê wvú le, “É Filew se keeke eto etee wo, nu ε me mbe ε n'yen wase wo le ê kenyi ke kete ke fig e kie le.”[§] ⁴⁹ Ε Nataniel tfuse ê wvú le, “Labay, wo nu Waa Nyo'! Wo nu Nfon wvu Islael!” ⁵⁰ Ε Jisos gay ê wvú le, “Wo fen nu ε bee me le keseen ke njefo me nu ε ηgay ê wo le me mbe ε n'yen wase wo le ê kenyi ke kete kie le? Wo nu ke eyen mwεem mvù kuuke fele mvun e.” ⁵¹ Ε Jisos bvuu gay ê wvú le, “É me ensee ê wo keceεy keceεy le wo nu ke eyen ε εbule ε yene, ε bonceendaa bo Nyo' le bene, booke yî wee wvù diee nu Waawee le.”

2

Ε Jisos banke joo ε è tu mbvuum

¹ Ε ediuw ke buy eta, ε bó no gee ηkaw bvujen ê kelaante kè Kana wvu ê keba kè Galilee le, ε bwee Jisos nu fô. ² Bó to nu ε be ten Jisos bô boom bew bo ηgoo le bô ηkaw wvudvu. ³ Ε mbvuum ke ne ka, ε bwee Jisos be wvú dvú gay le, “Ke bó beε keηke mbvuum ke.” ⁴ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Kpwoon, wo bee me dvú nje la? Kefew kem baa kocen wase ke.” ⁵ Ε bwee gay ê bonyii bo gawe le le, “Fieε ficii fi wvú ε gay le ben ege, ε ben ge.” ⁶ È to nu ε nsháan leeme fô yisoocaaan ε bó kene bô eta. Nsháan yin nu yì Bojuu to ké no gεεle joo jó yì bó cuke ye dvú keeyuule ê Nyo' ejise. Nshaan miaaη to joo bibεεη bi joo le diεwe mbaanfieε keνεε mbaanshe le. ⁷ Ε Jisos ke neε gay ê bonyii bo gawe le bodvu le, “Ben etuke joo eyiηsen nsháan yin dvú.” Ε bó mum tuke joo gεε ê nsháan yidvu le ε yì yiηsen. ⁸ Ε wvú mum gay ê bó le, “Ben esefe yimi keseen egen dvú fô cee gawe le.” Ε bó sefe gen dvú. ⁹ Ε cee gawe fi, mom joo yidvu, yuw ε yì ε tu wase mbvuum. Ε wvú ma laa man mbvuum ne fεε le. (Geenen, bonyii bo gawe le bô to sefεε joo yidvu to kee fô mó nen'yεε.) Ε cee gawe mum tee cee bvujen, ¹⁰ bife ê wvú le, “Bonyii ké yaw gaw fibole ε è nu mbvuum mò jee fô ηkaw e, é bonyii ké dioo ε wu wase ε ffuu, ε bó se gaw mo yaa jee ke. Wo ε kaa ε gεε fiuw mbvuum mò jee ε no too dvú ε è nu keseen e?” ¹¹ Fifin to nu fieε fi fwe fi duηci bvukuke bvú Jisos e fi wvú to gee ente jo mwεem mvù duηci bvukuke bwew e. Ε wvú to ge fieε fin ê kelaante kè Kana wvu ê keba kè Galilee le. No wvú ge nonen, ε fí mum duηce bvukuke bwew, ε boom bew bo ηgoo le mum lese fitele yî ye le.

¹² Εjim jodvu, ε Jisos neε bow Kafana'um bô bwee noo boom bo bwee le bô bolemse noo boom bew bo ηgoo le, ε bô bó ce jó ediuw caan.

Ε Jisos kuη bonyii bo way e fô yew ncese Nyo' le

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Ε ediuw ε ηkaw Bojuu wvù bó teηe le Danεfey ke no too wase nceencee, ε Jisos neε ben Jelusalem. ¹⁴ Ε wvú ke gen buy fô yew ncese le, yen bonyii bô to geese bona' bô njée noo

1:42 Mat 10:2; 16:18 ‡ 1:42 Di nu le Te. 1:45 Dito 18:15; Yεsa 42:1-4; Esek 34:23; May 5:1-3 § 1:48 Kete ke «fig» e ke woη wvù Islael e nu ε bó to ké no diee mvuntam mvudvu. 1:49 1:34; 12:13; Mat 27:42 2:1 4:46 2:4 7:6, 30; 8:20; 12:23; 13:1; 17:1; Luk 22:53 2:6 Mak 7:3-4 2:11 2:23; 3:2; 4:54; 6:26; 11:47-48; 20:30; Lem 2:22; Lum 15:19 2:12 Mat 4:13 2:13 6:4; 11:55; 12:12; Ksm 12:1-14

bibembe noo bô to kumene bigew e ε bó ε shiijen. ¹⁵ Ε wvú jo bokfuu kene ηgbwan dvú, kuη bó bocii dvú, kuη noo njée bô bona' bvuse yew ncese le. Ε wvú bvuu tawse bigew bi bonyii bô to kumene bigew e, baashe bidan bibole, ¹⁶ gay ê bonyii bô to geese bibembe le, “Ben ejo mwεem mvun ene dvú fen. Fo ben ejo yew lcem etfuse é yí etu yew way ke.” ¹⁷ No wvú gay nonen, ε boom bew bo ηgoo le mum kume fiεε fi bó san̄ ê ηwa' Nyo' le ε wee mvu jemyi ê Nyo' le, “Shiee wvu baay wvù me ηκηηke fô yew yo le nulo eyu lo me.”

¹⁸ Ε bikuu bi Bojuu le mum bife ê wvú le, “Fiεε fi duηci bvukuke bwuw fi wo nulo ege keeduηce ê bese le bó nu ε nya mvuηgay ê wo keege fin nu la.” ¹⁹ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Ben esâw yew ncese yin, é me enjo ediuw eta ηηkase enleke we.”

²⁰ Ε Bojuu bodvu bife ê wvú le, “Fí to jo bilum mbaanye ncow bisooaan keebom yew ncese yin, ε wo nu ke ejo fiuw ε è nu ediuw eta eleke we?” ²¹ Geenεn, Jisos to jemyi yew ncese yin ε è nu yì è nu ye ye. ²² Nonen, seke wvú to buyεε wase yí kpwe le, ε boom bew bo ηgoo le mum kume le fin nu fiεε fi wvú to gayεε. Ε bó mum bee fiεε fi nu ê ηwa' Nyo' le, bvuu bee ηjeme wvù Jisos to jemyεε le.

²³ No Jisos to nu Jelusalem fô ηkaw Danefey wvun e, bonyii nteen to nu ε lese fitele yí ye le nje mwεem mvù duηci bvukuke bwew mvù wvú to gee. ²⁴ Geenεn, Jisos to baa gee fiew bvufee bwew yí bó le ke, njefo wvú to kee bonyii bocii no bó nu. ²⁵ Wvú to baa shieele wee mvu wvù eshe eseηe lo ê wvú ekume wee wvu wum ke, njefo wvú kebee to kee fiεε fi wee wvu wum keηke ê wvú eshem.

3

Ε Jisos jeme ê Nikodemus ekume mboo wvu fwe

¹ Wee ηgoo Bofalasi mvu to nu ε bó teηe le Nikodemus, ε wvú nu wee ηgoo bikuu bi woη Bojuu le. ² Ε wee wvun ke ne to fô Jisos e entan̄ gay ê wvú le, “Labay, bese kee le wo nu wee n'yεeyi wvù ne fô Nyo' le, njefo kee we nu dvú wvù nulo egee kfuu mvun mwεem mvù duηci bvukuke bvú Nyo' le mvù wo gee mvun se Nyo' nu bô wvú ke.” ³ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “É me ensee ê wo keceey keceey le, é bó nu se bó ε boo wee mboo wvu fwe le, mweten saa eyen bvunfon bvú Nyo' le ke.” ⁴ Ε Nikodemus bife ê Jisos le, “È nulo é bó ege neε se ebvuu eboo wee ε wvú ε taw wase? È nulo é wvú ebvuu ekase etu ê bwee eshem é wvú ebvuu eboo wvú?” ⁵ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “É me ensee ê wo keceey keceey le, é wee nu se wvú ε keηke mboo wvù wvu joo noo Keyoy, tu ke è nulo é wvú eley bvunfon bvú Nyo' le ke. ⁶ Wee wvu wum boote wee wvu wum, ε Keyoy boote keyoy. ⁷ Fo diuw eyumte wo le me nu ε ηgay ê wo le bó keηke keeboe wee tfuu mboo wvu fwe le ke. ⁸ Fwefwe ké no fele no wvú kooηke, ε wo yuuke no wvú fele, geenεn ε wo yaa nulo esee laa wvú se ne fεε, gene fεε le. È nu ke leηleη no fí nu fô wee wvù nu ε keηke mboo wvù wvu Keyoy e.”

⁹ Ε Nikodemus mum ghay le, “È nulo é fifin eghan neε le?” ¹⁰ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Wo nu wee n'yεeyi bonyii bo Israel, yaa kee fin e? ¹¹ É me ensee ê wo keceey keceey le, bese jemyi fiεε ε è nu fi bese kee, leeme jim nsaw fiεε ε è nu fi bese nu ε yen wase, geenεn ε ben yaa beηe fiεε fi bese jemyi le ke. ¹² É me nseηe mwεem ê ben ε è nu mvu yí nshε le fen se ben beηe lo, é ben ke eghan neε se bee fen ε me ε nsee wase ε è nu mvu woη Nyo' le? ¹³ Ke wee nu dvú wvù ke nu ε ben wase woη Nyo' le ke. È meη kee wvù to nen'yεε fô to fokuse fen, ε wee wvun nu wee wvù diee nu Waawee. ¹⁴ No Muses to njeyseε yo yì bó fελεε bô ketwaa yí kete le ηkpwaante, nu ke leηleη no bó keηke keeke enjeyseε wee wvù diee nu Waawee, ¹⁵ wvu le naa yεε wvù nu ε lese fitele yí ye le, é wvú ekeηke nshii wvù meη lo.

2:16 Luk 2:49   2:17 Mben 69:9   2:18 2:11   2:19 Mat 26:61; 27:40; Lem 6:14   2:21 1Kol 6:19   2:22 1:45; 12:16; 14:26; Luk 24:6-8, 27   2:23 2:11; 6:29; 7:31; 8:30; 9:38; 10:42; 11:45; 12:42; 20:29, 31; 16:9   3:1 7:50; 19:39
3:2 Mat 22:16; Jon 2:11   3:3 1:13   3:5 Tay 3:5   3:6 6:63   3:8 Eklε 11:5   3:11 3:32; 8:26   3:12 12:32; 14:1-3; 17:5   3:13 Bηgn 30:4; Lum 10:6   3:14 Ktj 21:9; Jon 8:28; 12:32-34; 18:32   3:15 20:31

¹⁶ Nyo' to nu ε looce koŋ woŋ wvun baay, tum Waa we wvù mwaan, wvu le è nu naa yee wvù nu ε lese fitele yî ye le, mwetɛn saa ela ke, é wvù ekeŋke ε è nu nshii wvù mey lo. ¹⁷ Ke Nyo' to tum Waa we yî woŋ wvun e le wvù eto elese bonyii yî ŋgew e ke. Wvù to tum le wen eboyse lo bó fele yî ye le.

¹⁸ Wee wvù nu ε lese fitele yî ye le nu ε wvù yaa nu ke eley ŋgew e ke. Geenɛn wee wvù baa elese fitele yî ye le nu ε wvù ε ley wase ŋgew e, njefo wvù baa elese fitele yî Waa Nyo' wvù è mey ke wvù le ke. * ¹⁹ Bó nu ke esumɛn nsaw ê yin je le, njefo n'yuun nu ε to yî woŋ e, bonyii ε kaa ε koŋ fibole ε è nu ejiiwe efey n'yuun. ε bó koŋke nonɛn njefo gee dibole nu di befe. ²⁰ Wee tfuu wvù gee gee di befe ké no bane n'yuun, yaa nulo ebuy fô n'yuun nu ke, wvu le fo gee diwene ke eyene emwa ke. ²¹ Geenɛn ε wee wvù gee fiε fi leŋ ké no too fô n'yuun le, wvu le diwene gee eyen'yi le è nu di wee wvù nu bô Nyo' le.”

ε Jon jeme le Jisɛs kuuke fele wen

²² Ejim jodvu, ε Jisɛs bô boom bew bo ŋgoo le ne gen keba kemew ke Judea le. ε bô bó gen no nu jó ε wvù leese bonyii ê joo. ²³ Jon tɛn to leese bonyii ê joo ntɛw wvù Enon e mbew wvù Salim e njefo joo to nu fó ntay. ε bonyii too ε wvù leese bó ê joo. ²⁴ Fifiɛn to nu ε bó baa lese wase wvù yew ncaw e ke.

²⁵ ε boom bo Jon e bo ŋgoo le bomew bô wee Juu mvu ke ne kew mbew ekumɛ ye yî bó cuke keeyuule ê Nyo' ejise. ²⁶ ε boom bo ŋgoo le bo Jon e ne gen fô Jon e, gay ê wvù le, “Labay, wee we wvù to nu ben ε wvù Joo Joodan kewvu keki wvù wo to jemyeε naa baay ekumɛ wvù nen, yen le wvuwe ε wvù leese bonyii ê joo, ε bonyii bocii gene ke wase ε è nu fô wvù le.” ²⁷ ε Jon tfuse ê bó le, “Ke wee nulo enu fiε se è ge Nyo' le wvù enu fí ke. ²⁸ Ben kebeε nulo eben jim nsaw wem le me nto nu ε ŋgay le ke è nu me wvù Mboyse wvù Nyo' to kawee ke. Geenɛn ε bó to tum me le me ensa ê wvù fwe. ²⁹ Cee bvujen nu wee wvù keŋke jen. ε nsaa cee bvujen wvù leeme mbew cee bvujen wvudvu le yuuke diew ye, ké no lanlanɛ baay no wvù yuuke diew ye. È nu ke leŋleŋ no me nu keseen ε me ε n'yiŋsen bô nlanlanɛ. ³⁰ Wvù keŋke ke keeku egen lo fwe, é me entu lo jim.

³¹ Wee wvù ne fowe kuuke fele bonyii bocii. ε wee wvu yî nshɛ le nu wee wvu yî nshɛ le, jemyi ke mwɛɛm ε è nu mvu yî nshɛ le. Wee wvù ne woŋ wvu we le kuuke fele bonyii bocii, ³² ε wvù leeme jim nsaw mwɛɛm ε è nu mvù wvù nu ε yen ε bvuu ε yuw e. Geenɛn, ε wee yaa nu dvù wvù beŋe fiε fi wvù jemyi le ke. ³³ Wee wvù beŋe fiε fi wvù jemyi nu wvù duŋci le wen tomte fiε fi le Nyo' jemyi keceey. ³⁴ Wee wvù Nyo' nu ε tum ké no jemyi ke ε è nu diew Nyo', njefo Nyo' nu ε nya Keyoy kew ê wvù ε nfew yaa nu ke. ³⁵ Icee Wan nu ε koŋ Wan, ε mum ε nya mwɛɛm mvunciim can ye le. ³⁶ Wee wvù nu ε lese fitele yî Wan e nu ε wvù keŋke nshii wvù mey lo. Wee wvù baa yuuke wvù le nu ε wvù yaa nu ke ekeŋke nshii ke. Wvuwe wee nu ε shém Nyo' ffuuke wase bô wvù.”

4

ε Jisɛs bô kpwoon mvu wvu Samalia taseɛn fô fwɛŋ joo le

¹ ε Jisɛs ke kieε le Bofalasiɛ nu ε yuw wase le wen lemte ε bonyii bo ŋgoo le too ε wen leese ê joo fele Jon. ² Geenɛn ke è to cim leese wvù bó ê joo ke, è to leese ke boom bew bo ŋgoo le maan. ³ ε wvù dioo kieε nonɛn, mum ja ê keba ke woŋ e kè Judea kedvu le, no kaase tuu jim ê kè Galilee le. ⁴ Wvù to keŋke keefey je keba kè Samalia le. ⁵ ε wvù ke gen buy kelaante ke Samalia kemew e ε bó teŋe le Sika, ε kí nu mbew weε wvù Yakow to nyae ê waa we wvù Yosɛw e. ⁶ Fwɛŋ joo wvù Yakow to cimɛε to nu fó. No Jisɛs to nu ε len wase baay dose, ε wvù mum shii mbew fwɛŋ joo wvudvu le. Kefew to nu wase diewe didiuu ncow difeε le emvunsheɛŋ.

3:16 3:36; 5:24; Lum 8:32; 1Jon 3:1; 4:9-10; 5:11, 13 3:17 12:47 3:18 5:22 * 3:18 Fɛn nu teyɛy le, lese fitele yî diee di Waa Nyo' le. 3:19 8:12 3:20 Efɛ 5:11-13 3:21 1Jon 2:4 3:22 4:1-2 3:24 Mat 4:12; 14:3 3:26 1:29-34 3:27 19:11; 1Kol 4:7; Ibu 5:4 3:28 1:20; Mala 3:1; Mat 11:10 3:29 Mat 9:15 3:31 8:23; 15:19; 1Jon 4:5 3:32 3:11 3:35 5:20; 10:17; 13:3; 14:10; 17:2; Mat 11:27; 28:18 3:36 3:16 4:1 3:22 4:4 4:9; Luk 9:52; 17:11, 16; Lem 8:4-25 4:5 Keŋ 33:19; 48:22

⁷ Ε κpwoon mvu wvu Samalia jodvu ke ne to keetuke joo fó, ε Jisos gay ê wvú le, “Nya me bô joo é me enj'wu.” ⁸ È to nu ε boom bo ηgoo le bo Jisos e ε gen elaante keeguy mwεem mvudien. ⁹ Ε κpwoon wvudvu bife ê Jisos le, “Wo nu wee juu, ε me nu wee wvu Samalia, wo ε ghan nεε ε se no leke joo ê me?” Kpwoon wvudvu to gayte nonen, njefo Bojuu to ké no nyensee lo bonyii bo Samalia. ¹⁰ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “É wo be kee nnya yì è nu yi Nyo', noo wee wvù gayte ê wo le wo enya wen bô joo, tu wo be ε leke ê wvú, é wvú enya wo bô joo yì booke sekecii.” ¹¹ Ε κpwoon wvudvu kase bife ê Jisos le, “Icem, wo nu se wo keηke fiε fi wo etuke joo dvú, ε fwεη shiile nen, wo nu ke ejo fεε yiye joo yì booke sekecii? ¹² Fí nu le wo kuuke fele icee wese wvù Yakow wvù to cimεε fwεη wvun gεε ê bese, ε wvú kebεε to nu ε wu joo jó, ε boom bew wu, ε nyám ye ten wu?” ¹³ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Wee tfuu wvù wuu joo yin nu ε kendorj bεε ke eyumte ke wvú. ¹⁴ Geenεn, naa yεε wvù nu ke ewu joo yì me nu ηke enya, nu ε ke kendorj bεε ke ebvuu eyuu eyum lo wvú ke. Joo yì me nu ηke enya ê wvú nu ke enε etu ntorj joo yì buyte yì ye le sekecii, ke eghan enya wvú nshii wvù mεy lo.” ¹⁵ Ε κpwoon wvudvu mum gay ê Jisos le, “Icem, nya me bô kfuu yiyin joo wvu le fo kendorj ke ebvuu eyumte me ε me ntoo fen keentuke joo ke.”

¹⁶ Ε Jisos gay ê wvú le, “Genε etee dwee wo é ben ε wvú eto.” ¹⁷ Ε κpwoon wvudvu tfuse ê wvú le, “Ke me ηkeηke diemsen ke.” Ε Jisos gay ê wvú le, “Wo nu ε jeme leη no wo gay le ke wo keηke diemsen ke. ¹⁸ Wo nu ε keηke wase bolemse botin, ε wvù ben ε wvú nu keseen yaa cim nu dwee wo ke. Fiεε fi wo jeme nu keceεy.” ¹⁹ Ε κpwoon wvudvu gay ê Jisos le, “Icem, me nu ε n'yen keseen le wo nu wee ntum Nyo'. ²⁰ Bo'icee bosese to ké no bunlee Nyo' yì kum wvun e, ε ben Bojuu duu finen le jò bonyii keηke keebunlee Nyo' nu ke Jelusalem.” ²¹ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Kpwoon, bee fiεε fi me ηgayte fin. Kefew too lo kè ben nu ke ebunlee Nyo' Ice ε è yaa bvuu nu yì kum wvun e kenεε Jelusalem ke. ²² Ben bonyii bo Samalia bunlee fiεε yaa kee fí ke, ε bese Bojuu bunlee kee fiεε fi bese bunlee, njefo mboyma fele ε è nu yì Bojuu le. ²³ Geenεn, kefew too lo, ε kí ε to wase kè bonyii bô bunlee Nyo' cεεy cεεy nu ke ebunlee Nyo' Ice ê keyoy e bô yì keceεy e. È nεε kfuu bonyii bô Nyo' Ice gomte le bó ebunlee wen. ²⁴ Nyo' nu Keyoy, ε bonyii bô bunlee wvú keηke keebunlee ê keyoy e bô yì keceεy e.” ²⁵ Ε κpwoon wvudvu gay ê Jisos le, “Me ηkee lo le Mboyse wvù Nyo' to kawεε too lo, wvù bó teje le Klistu. Ε wvú nu ke edioo ε to, emum enyey mwεem mvunciim ê bese.” ²⁶ Ε Jisos gay ê wvú le, “Me wvun wvù jemyi ê wo nu wvú wvudvu.”

²⁷ Ke sekedvu, ε boom bo Jisos e bo ηgoo le mum kase to. Ε diuw yum lo bó le wvú jemyi bô κpwoon. Geenεn, ε wee mvu bó le fanε yaa bife lo ê wvú le laa wvú gomte la le, kenεε le laa Jisos jemyi bô κpwoon wvudvu nje la le. ²⁸ Ε κpwoon wvudvu mum gεε nshaan ye joo fó, gen elaante, gen be bonyii le, ²⁹ “Ben ke eto eyen wee mvu wvù nu ε to ε see lo fiεε ficii ê me fi me ηke nu ε n'yuu wase ηge. È nεlo enu ε wee wvun nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε le?” ³⁰ Ε bonyii buy εlaante mum no gene fô Jisos e.

³¹ È to nu ε boom bo ηgoo le bo Jisos e ε shεε wase ε no leke Jisos gayte ê wvú le, “Labay, dieken.” ³² Geenεn, ε Jisos tfuse ê bó le, “Me ηkeηke mwεem mvudien keendie ε ben yaa kee mvú ke.” ³³ Ε boom bew bo ηgoo le mum ghay εbonebon le, “Wee nu ε shεε ε to bô mwεem mvudien ε nya ê wvú le?” ³⁴ Ε Jisos gay ê bó le, “Mwεem mvudien mwem nu le me enge fiεε fi wee wvù tum me shieele, emεse lemme diew dicii. ³⁵ Ke ben duu finen le é shεete kee ne, é emum enu kefew ke ηgbwele le? É me engay ê ben le, ben ecake ejise we etaa eyen no mwεem nu ε be wase ηεε le le bó egbweci. ³⁶ Wee wvù gbweci keηke nlawma we, baanci ηgu gεεle yì nshii wvù mεy lo le, wvu le wee njewe bô wee ηgbwele ke elanlaje yì wee le mwaan. ³⁷ Fifin dunçi le ηgan wvun nu keceεy wvù gayte le, ‘Wee

4:9 2Bfn 17:29-41; Esl 4:1-3; Mat 10:5; Luk 9:52-53 4:10 4:26; 7:37 4:12 8:53 4:13 6:35; 7:37 4:15 6:34
 4:19 9:17; Mat 21:46 4:20 Dito 12:5-14; Mben 122:1-5 4:22 Yεsa 2:3; Obad 17; Lum 9:3-4 4:23 3:3-8;
 2Kol 3:17; Fili 3:3 4:23 Bonyii bomew yεne le keyoy kin nu Keyoy ke Yuule, ε bomew yεne le è
 nu keyoy ke wee le. 4:25 1:41; 4:29; 7:26; 11:27 4:26 9:37 4:29 Mat 12:23 4:34 6:38; 8:28; 12:49-50;
 14:31; 15:10; 17:4 4:35 Mat 9:37; Mwm 14:14-20 4:37 May 6:15

mvu ké jewyi, ε wee mvu gbwele.' ³⁸ Me ntum ben le ben egen egbwele mwεem mvù ben to baa lem ke. Bonyii bomew nu ε lem, ben ε ley bvujonke bu lemme dibole."

ε bonyii bo Samalia nteen lese fitele yî Jisos e

³⁹ Bonyii bo Samalia nteen ê kelaante kedvu le to nu ε lese fitele yî Jisos e nje fiεε fi kpwoon wvudvu to jemyεε ê bó le wvú be ε see lo fiεε ficii ê wen fi wen ke nu ε yuu wase ge. ⁴⁰ Nonen ε bó ke dioo to yen Jisos e, lεke le bô bowen ece. ε wvú bee, ε bô bó ce εdiuw εfaa. ⁴¹ ε bonyii nteen bvuu lese fitele yî Jisos e nje njeme we. ⁴² ε bonyii bodvu gay ê kpwoon wε le, "Bese nu ε lese fitele yî ye le ε è yaa bvuu nu nje njeme wo ke. Bese nu ε yuw wase bô bitem bisese, ε kieε lo le wee wvun nu Mboyse woj wvun keceεy."

ε Jisos fε waa wee wvu baay

⁴³ ε εdiuw yo εfaa yodvu ke fey, ε Jisos nε no gene Galilee. ⁴⁴ Wvú kebeε to nu ε yuu gay wase le ke bó ké no wvumte wee ntum Nyo' woj we le ke. ⁴⁵ Geenεn, ε wvú ke dioo gen fεse Galilee, ε bonyii bo jó fiisen lo wvú njefo bó to nu ε yen mwεem mvù wvú to geε fô ηkaw e Jelusalem, njefo bó ten to nu fô ηkaw wvudvu le.

⁴⁶ ε Jisos ke bvuu kase gen Kana wvu ê keba kè Galilee le jò wvú to bankeε joo ε è tu mbvuum. È to nu ε wee wvu baay mvu nu ê kelaante kè Kafana'um e, ε waa we wvú diemsen cemte. ⁴⁷ ε wee wvu baay wvudvu dioo yuw le Jisos nu ε nε wase Judea ε to Galilee, ε wvú gen fô wvú le, ku can le wvú ebow ke eto efe waa wen, le wvú nu wase diuw kpwe le. ⁴⁸ ε Jisos mum gay ê wvú le, "É ben nu se ben ε yen mwεem mvù dunji bvukuke bu Nyo' le, ε yen ten mwεem mvu diuw wvú yumεen e, ben saa ke elese fitele yî yem e ke." ⁴⁹ ε wee wvu baay wvudvu gay ê wvú le, "Icem, to ke é bó ebooke lo, fo waa wem ekpwe." ⁵⁰ ε Jisos tfuse ê wvú le, "É genè, waa wo nu ebonen." Wee wvudvu to nu ε bee fiεε fi Jisos jemyεε ê wvú, mum nε no gene. ⁵¹ No wvú to booke, ε bô boom bew bo lemme le tasen, ε bó see ê wvú le waa we nu ε bonen wase. ⁵² ε wvú mum bife ê bó kefew kè wvú se kewεe ebonene. ε bó gay ê wvú le, "È se nu foguu ke diewe diuu dimwaan e fomvunsheen, ken'ya' kedvu ε mum ε cine wvú le." ⁵³ ε cee wan wvudvu mum kume le è nu naa kefew kedvu kè Jisos to gayεε ê wen le, "Waa wo nu ebonen." ε wvú bô ekole kew naa noo yew ye yicii mum lese fitele yî Jisos e. ⁵⁴ Fifin fiεε fi dunji bvukuke bu Jisos e to nu fi bokarj bofεε fi wvú to geε seke wvú to nen'yεε Judea to Galilee.

5

ε Jisos fε wee ε wvú ε cem wase bilum mbaanshe ncow nyarj

¹ Ejim jodvu ε ηkaw Bojuu mvu no nu Jelusalem, ε Jisos ben jó. ² Kentuke ke joo le kemew to nu jó ε bó teje ê díew Ibulu le le Betesda, ε kí nu mbew Diuw Ketaarj wvu Njée le. Bó to nu ε bom dicile fó ditin, ³ ε bonyii bo bincem e to ké no lone lo fó, bô nu binfefe bô bô nu bontεje noo bô nu ε kpweken wase keba kemwaan. [Bó to ké no jiiimene fó cεyte seke joo nu ke enε eshiike. ⁴ Nceendaa Tata mvu to ké no too ê kefew e ε kefew e, leyte shiike joo yidvu. Wee wvu fwe wvú ε yaw ε ley jó seke nceendaa wvudvu ε shiw joo yidvu, tu wvú nu ebonen yî kencem kew e naa ε kí cim nu nεε.] ⁵ Wee mvu to nu fó ε wvú ε cem wase bilum mbaanshe ncow nyarj. ⁶ ε Jisos ke dioo to fó yen wvú le, kieε le wvú to jiiime wase fó ncejole, ε wvú bife ê wvú le, "Wo kooηke keebonen e?" ⁷ ε wee kencem wvudvu tfuse le, "Icem, ke me ηkeηke wee wvú nulo elese me ê joo yin e seke yí ε shiw ke. È nu seke yí ε shiw, ε me ndioo ηgene keenley, ε è no nu ε wee mvu ε yaw wase ε ley ê me le." ⁸ ε Jisos gay ê wvú le, "Nεnε we, ejo ghaam yo, egenè." ⁹ Karj mwaan, ε wee wvudvu mum bonen, jo ghaam ye no gene.

È to nu ε ebvubwε nu diuu di mbam e. ¹⁰ ε Bojuu mum gay ê wee wvú bó to feleε we le, "Eben nu diuu di mbam e ε nci baa bee le wo etuu ghaam yo ke." ¹¹ ε wvú tfuse ê

4:42 1Jon 4:14   4:44 Mat 13:57   4:46 Mat 8:5-13   4:46 2:1-11   4:48 Mak 13:22; 1Kol 1:22   4:53 2:23
4:54 2:11   5:4 Ke fen fô bó gem nen nu ê borwa' bo boyvuum bomew e ke.   5:8 Mat 9:6-7
5:9 5:16, 18; 7:21-22; 9:14; Mak 2:27-28   5:10 Ksm 20:8-10; Yeli 17:21-22

bó le, “Wee wvù be fe me be ε gay le me enjo ghaam yem enjene.” ¹² Ε bó bife ê wvù le, “È nu yee wvudvu wvù be gay ê wo le wo ejo ghaam yo egene?” ¹³ Κε wee wvù bó to felee wvudvu to cim kee wee wvù felee wvù ke, njefo Jisos to nu ε ne wase ley gen ente jo kebombom ke bonyii le kè to nu fó le.

¹⁴ Ε è ke no nu ejim jodvu, ε Jisos yen wvù le fô yew ncese le, gay ê wvù le, “Taa eyen no wo nu ε bonen wase. Fo wo ebvuu egee bibefe κε. Έ wo gee lo, é fieε ke egbwe yî yo le fi nu ε fo ε fey fin.” ¹⁵ Ε wee wvudvu ne gen see ê Bojuu le è nu Jisos wvù be fe wen. ¹⁶ Ε Bojuu mum kew no bone bikaa ê Jisos ejim, njefo wvù to fe wee wvun ε è nu diuu di mbam e. ¹⁷ Ε Jisos gay ê bó le, “Icem ké no lemte sekecii, ε me ten nlemte nonen.” ¹⁸ Ε njeme wvun ge ε Bojuu mese lo no gomte baay keeyu wvù, njefo κε è to mey κε mbam wvù wvù to ngoyte maan κε. Wvù to teje ten Nyo' le Icee wen, fewsene ekole kew le wen nu lenlen bô Nyo'.

Mvungay mvù Nyo' nu ε nya ê Waa we

¹⁹ Ε Jisos ke ne gay ê bó le, “Έ me ensee ê ben keceey keceey le κε me wvù Wan nelo enge fieε yî mvungay mwem e κε. Me nké no ngee κε ε è nu fieε fi me n'yene ε Icem gee. Fieε fi Icee Wan gee, nu κε fí fi Wan nu egee ten, ²⁰ njefo Icee Wan wvudvu koonke Wan mum dunji ê Wan mwεem mvunciim mvù wvù wvù Icee Wan gee. Ε wvù bæε ke ebvuu eduuce mwεem mvù fele mvun ê wvù, é wvù egee ε ben yene, ε dew yumte lo ben. ²¹ No Icee Wan bvuuuse bonyii yî kpwe le nyaa nshii ê bó, nu κε lenlen no Wan nyaa nshii ê naa yee wvù wvù nu ε kon. ²² Keebise fó nu ε Icee Wan yaa saake naa lo wee mvu κε. Wvù nu ε nya nsaw wemen ε è nu can Wan e, ²³ wvu le è nulo é bonyii bocii ewumte Wan κε lenlen no bó wvumte Ice. Έ wee nu se wvù wvumte Wan, tu κε wvù wvumte Ice wvù tum wvù κε.

²⁴ Έ me ensee ê ben keceey keceey le wee wvù nu ε yuw diew yem e, ε bee wee wvù tum me le, nu ε wvù kenke nshii wvù mey lo. Κε mweten bæε ke ebvuu ekenke nsaw κε. Wvuwe wee nu ε buy wase can kpwe le, ε ley nshii le. ²⁵ Έ me ensee ê ben keceey keceey le kefew too lo, ε kí ε to wase, kè bonyii bô nu ε kpweken wase nu ke eyuw diew Waa Nyo', é bó bodvu bô nu ke eyuw, nu κε ekenke nshii. ²⁶ Ε fí nu nonen, njefo no nshii nen'yi yî Icee Wan e, nu κε lenlen no wvù nu ε nya mvungay mvudvu ê Wan le nshii enen'yi ten yî ye le. ²⁷ Wvù nu ε nya ten mvungay ê Wan le wvù esumtenè bonsaw, njefo è nu Wan wvù nu wee wvù diee nu Waawee.

²⁸ Fo diuw eyumtè ben yî fin e κε. Kefew too lo kè bonyii bocii bô nu jém e nu ke eyuw diew ye, ²⁹ ebuce jém e, é bô se gee mwεem mvù jee ebuce eley nshii wvù mey lo le, é bô se gee mwεem mvù befe ebuce é bó esaw bó, é bó eley ngew e. ³⁰ Κε fieε nu dvú fi me nulo enge ê mvungay mwem e κε. Me nsaake nsaw mbii no me n'yuuke, ε je yî me nsumtene jó nu yi teyey, njefo κε me ngomte keengeε ε è nu fieε fi è shieele me κε. Me ngee ε è nu fieε fi wee wvù tum me shieele.

Mwεem mvù dunji wee wvù è nu Jisos

³¹ Έ me mbene jim nsaw wvu ekole kem, tu fieε fi me njemyi yaa nu keceey κε. ³² Geenε, wee mvu nu dvú wvù bene jim nsaw wem, ε me nkee lo le fieε fi wvù jemyi ekume me nu keceey. ³³ Ben to nu ε tum bonyii fô Jon e, ε wvù gen ben jim nsaw ekume keceey. ³⁴ Κε è nu le me ngomte le ejemyi wee wvu wum ekume wee wvù è nu me κε. Geenε, ε me njemyi nen wvu le ben nulo ke eboy. ³⁵ Jon to nu diewe ken'yese le ε bó ε tfuw kí ε no bæenci nyaa n'yuu, ε ben no koonke keenu ê n'yuu we le yî kefew e caan, lanlanje. ³⁶ Fieε fimew nu dvú fi dunji wee wvù è nu me ε fí fele Jon. Fí nu le, lemme

5:13 6:15; 11:54; 12:36; Mat 8:18; 13:36 5:14 Mat 9:2; Jem 5:16 5:15 9:11 5:18 Mat 14:5; Jon 7:1, 25; 8:37, 40; 11:53; 1:34; 3:35; 8:16-19; 10:17-18, 29-38; 14:8-11, 20, 28; 15:9-10; 16:27-28; 17:1-26 5:19 1:34 5:20 3:35 5:21 Lum 4:17; Efε 2:5; Jon 11:25 5:22 3:18; 5:27, 30; 9:39; 12:47-48; Lem 10:42; 1Jon 2:28 5:23 Fili 2:10-11 5:24 3:16; 5:22; 6:35; 8:51; 10:28; 11:25-26; 14:6; 17:2; 20:31; 1Jon 2:25; 3:14 5:25 11:43; Mak 5:41; Luk 7:14 5:26 1:4 5:29 11:24 5:30 4:34 5:31 5:36; Dito 17:6 5:33 1:15, 19, 34 5:36 10:25, 38; 14:10-11; 15:24, 27

dì Icém nu ε nya le me enlem emese dì è nu mwεem mvù me ηgee mvun duŋci le è tum Icém me. ³⁷ Icém wvù tum me nu ε wvù kebee ten nu ε ben jim nsaw wem. Ben ke baa yuw wase naa lo diew ye ke, ε ben ke baa yen wa naa lo no wvù nu ke. ³⁸ Ke ben keŋke ten diew ye ê mvuntelem mvunen e ke, njefo ben baa lese fitele yî wee wvù wvù tum e ke. ³⁹ Ben taasse ηwa' Nyo' njefo ben kpwaake le è nu jó jò ben nu ke ekeŋke fiε fi nu ke ege é ben ekeŋke nshii wvù mey lo. Fiε fi nu ê ηwa' wvudvu wvun e jemyi ε è nu ekume me. ⁴⁰ Geenen, ben ε bvuu ε no tune keeto fô me le ekeŋke nshii.

⁴¹ Ke me nshieele mbense ε è nu wvù nen'yi ê wee wvu wum ke. ⁴² Geenen ε me ηkee ben. Me ηkee naa lo le ke ben keŋke keŋkoŋen ke Nyo' le ê mvuntelem mvunen e ke. ⁴³ Me nu ε nto ê diee di Icém e, ben baa fiisen me ke. É è be to wee mvu ê diew diee le, tu wvuε nu wvù ben nu emum efiisen. ⁴⁴ É nulo é ben ege neε se bee me le, ε ben nu bò gomte mbense ε è nu wvù nen'yi fô bikuu binen e, yaa gomte mbense wvù nen'yi ε è nu fô Nyo' wvù è mey ke wvù le ke. ⁴⁵ Fo ben ekpwaake le è nu me wvù nu ke elom gee dinen dì befe ê Icém ke. É nu Muses wvù ben leke bvufee yî ye le wvù lomte wase gee dinen ê Icém. ⁴⁶ É ben to nu ε bee Muses e keceey, tu ben be ε bee me le njefo wvù to saŋ ε è nu ekume me. ⁴⁷ Geenen no ben baa cim bee mwεem mvù wvù to saŋε le, ε nulo é ben ke eghan neε se bee fiε fi me njemyi le?"

6

ε Jisos nyaŋe bonyii bontfuke botin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Ejim jodvu, ε Jisos ke ne gen lente Mamase yì Galilee, gen kewvu keki. Mamase yin nu yì bó teŋe ten le yì Tibelias. ² ε kebombom ke bonyii le shfum ê wvù ejim njefo bó to nu ε yen mwεem mvù duŋci bvukuke bwew e mvù wvù to gee fô bonyii bo bincem e no wvù to fele bó. ³ ε Jisos bô boom bew bo ηgoo le ne ben gen shii yî kum e. ⁴ È to nu sekekie, ε ηkaw Bojuu wvu Daŋefey nu wase nceencee. ⁵ ε Jisos ke dioo laŋ jise, yen no kebombom ke bonyii le too fô wvù le, ε wvù mum bife ê Filew le, "Beene nu eghan neε se guy mwεem mvudien é bonyii ban edie?" ⁶ Wvù to biite nonen, momte ke lo Filew njefo wvù kebee to kee wase fiε fi wvù nu ege. ⁷ ε Filew tfuse ê wvù le, "Ke bodanali gee fee nu ε cim ε kocen bò nulo eguy mwεem mvudien mvù wee mwaan mwaan bó le ekeŋke ke naa caan ke." * ⁸ ε waa we ηgoo mvu wvù diee to nu Andulu wvù è nu waa bwεe Semon Bitu mum gay ê wvù le, ⁹ "Wan diemsen mvu nu fen keŋke bontuw bo blæd e botin bô byé yifíεε, geenen fifin nulo ege naa la fô kfuu ban bonyii le nteen nen?" ¹⁰ ε Jisos gay le, "Ben egay é bonyii eshiiyen fokuse." È to nu ε egay nu fó ntay, ε bó mum gay ε bó shiiyen, ε bolemse maan nu diewe bontfuke botin e. ¹¹ ε Jisos mum fi bontuw bo blæd e ba, nya keyoone ê Nyo', mum gawce ê bonyii bò to shiiyenε ba. ε wvù ge ke lenlen bô byé ye. ε wee tfuu keŋke naa no wvù to shieele. ¹² ε bó ke die ffuu, ε wvù gay ê boom bew bo ηgoo le le, "Ben ebaance bimbeke wvu le fo fiεε ela ecici ke." ¹³ Nonen, ε bó mum baance bimbeke bi bontuw bo blæd e bo botin ba bì to shæεε, ε bí yiŋsen ηkáa yuufe ncow fiεε.

¹⁴ ε bonyii bodvu dioo yen fiεε fi duŋci bvukuke bwew e fin fi wvù ge, mum gay le, "Wee wvun nu naa keceey Wee Ntum Nyo' wε wvù to nu keeke eto yî worj wvun e." ¹⁵ ε Jisos ke dioo yen le bonyii bodvu gomte keeto ekoo wen mvunjay e, eghaa Nfon wvubole, ε wvù mum lewse ye kase ben ê kum no nu jó wvù embeŋ.

ε Jisos len yî joo le

(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

5:37 1:34; Ksm 20:19; Dito 4:12 5:38 16:9 5:39 Luk 24:27, 44; Lem 13:27; 17:11; 2Tim 3:15-16; 1Bi 1:10-11 5:41
7:18 5:44 5:41 5:45 Dito 31:24-29 5:46 Dito 18:15, 18; Luk 24:27; Jon 6:14; Lem 3:22; 7:37 5:47 Luk 16:29-31
6:2 Mat 6:25; Jon 2:23 6:3 Mat 5:1; 15:29; Mak 3:13; 6:46; Luk 22:39 6:4 2:13 * 6:7 Danali mwaan nu jise di
bigew e dì bó to ké law wee dvù yî lemme di yî diuu le. 6:8 1:40; 12:22; Mat 4:18; Mak 13:3 6:11 21:9, 13 6:14
Dito 18:15, 18; Jon 1:21; 2:11; 5:46; 7:40; Lem 3:22-23 6:15 5:13; 18:36

¹⁶ Ε è ke no nu ekiëguu, ε boom bew bo ηgoo le bow gen fô mamase le, ¹⁷ ley ê kekonj e kew no leenci gene Kafana'um. È to nu sekekie ε ekfuη ε jiim wase ε Jisos baa to wase fô bó to nu ke. ¹⁸ Ε joo ke ne no bvuyte, njefo nffum wvu baay to fele lo. ¹⁹ Ε bó no keyte kekonj leenci, ke gen wase buy ke diëwε bomay botete kenεε bonεw e, ke ne yen Jisos e ε wvú lene yî joo le too wase mbew kekonj e. Ε kedvum gbwo bó. ²⁰ Geenεn, ε wvú gay ê bó le, “Fo ben efanè ke. È nu me.” ²¹ Ε bó yuw nonεn, mum no koonjke keejo wvú ê kekonj e. Le bó sεsε, ε kekonj ε fεse wase ηgem joo le fô bó to gene.

²² Ε ekfuη ke buy yuu, ε bonyii bò to shekεε mamase kewvu keki kume le kekonj kè to nu fó to nu ke kemwaan, ε Jisos to baa ley ê kekonj kedvu le bô boom bew bo ηgoo le ke, le boom bew bo ηgoo le to ne gen ke bó embeη. ²³ Geenεn, bikonj bimew to nu ε ne je Tibelias, lente to mbew bvudvuu bvù Tata to joe blεed nya keyoone ê Nyo' ε bonyii die le. ²⁴ No bonyii bodvu to yenεε le ke Jisos kenεε boom bew bo ηgoo le nu fó ke, ε bó mum lece ê bikonj bidvu le, lente gen Kafana'um keegom Jisos.

Jisos nu mwεem mvudien mvù nyaa nshii

²⁵ Ε bó dioo gen yen wvú le kewvu keki, bife ê wvú le, “Labay, wo to jan seke la?” ²⁶ Ε Jisos tfuse ê bó le, “É me ensee ê ben keceey keceey le ke ben gomte me ε è nu nje mwεem mvù duηci bvukuke bwem mvù ben yene ε me ηgee ke. Ben gomte me ε è nu njefo ben se nu ε die bontuw bo blεed e ba ε ffuu. ²⁷ Fo ben elemtè ke keekeηke ε è nu mwεem mvudien mvù nulo ebefe ke. Ben elemtè ε è nu keekeηke mwεem mvudien mvù nu ke emey enu dvú egen ebuy yî nshii wvù mey lo le. Mvumvun nu mvù wee wvù diee nu Waawee nu ke enya ê ben. È nu wvú wvù Nyo' Ice nu ε gee εbo kew yî ye le.” ²⁸ Ε bó mum bife ê wvú le, “Mwεem mvù bese keηke keegeε é fí emum enu le bese gee lemme di Nyo' le nu mvù la?” ²⁹ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Lemme di Nyo' le nu din di nu le, ben elese fitele yî wee wvù wvú tum e.” ³⁰ Nonεn ε bó mum bife ê wvú le, “Fieε fi duηci bvukuke bwuw fi wo nulo ege wvu le bese eyen emum elese fitele yî yo le nu la? Fieε fi wo nulo ege nu la? ³¹ Bo'icee bosεse to nu ε die mana ηkpwaante, ε è nu no bó saη le, ‘Wvú to nu ε nya bó bô mwεem mvudien mvù nen'yi woη wvu we le ε bó die.’” ³² No bó gay nonεn, ε Jisos mum tfuse ê bó le, “É me ensee ê ben keceey keceey le ke è to nu Muses wvù to nyae mwεem mvudien mvù nen'yi woη wvu we le ê ben ke. È nu Icεm wvù nyaa mwεem mvudien mvù è nu mvu keceey mvù nen'yi fowe. ³³ Ben ekeè le mwεem mvudien mvu Nyo' le nu mvumwe mvù ne fowe ε shii ε to ε no nyaa nshii ê bonyii bo yî woη wvun e.” ³⁴ Ε bó gay ê wvú le, “Tata, è nyaà bese bô mwεem mvudien mvun sekεcii.”

³⁵ Ε Jisos mum gay ê bó le, “È nu me mwεem mvudien mvù nyaa nshii. Ke wee wvù too fô me le bεε ke ebvuu eyuuke jeη ke. Ε wee wvù nu ε lese fitele yî yεm e nu ε kendonj yaa bεε ke ebvuu eyumte wvú ke. ³⁶ Geenεn me nu ε ηgay wase ê ben le ben nu ε yen me le, ε faηε yaa lese fitele yî yεm e ke. ³⁷ Bonyii bocii bò Icεm nu ε nya ê me nu ke etoo fô me le. Ε wee wvù too fô me le nu ε me n'yaa nu ηke eηkuη wvú ke. ³⁸ Me ne fowe ε nto fokuse fεn. Ε me n'yaa nto keeηge ε è nu fieε fi è shieele me ke. Me nto keeηge ε è nu fieε fi è shieele wee wvù tum me. ³⁹ Ε fieε fi wee wvù tum me shieele nu fin fi le, fo me enlase naa lo wee mwaaη fô bonyii bò wvú nu ε nya ê me le ke, geenεn le me ηke embvuse lo bó yî kpwe le diuu di fokemεse. ⁴⁰ Ben ekeè le fieε fi Icεm shieele nu fin fi le wee tfuu wvù nu ε yen Waa we le, ε lese fitele yî ye le, nu ke ekeηke nshii wvù mey lo, ε me nu ηke embvuse mwεten yî kpwe le diuu di fokemεse.”

⁴¹ Ε Bojuu mum kew no wvukene εkumε wvú njefo wvú to nu ε gay le wen nu mwεem mvudien mvù ne fowe ε to fokuse fεn. ⁴² Ε bó no wvukene nonεn biite le, “Wvun nu ke Jisos wvù waa Yosεw e? Ke ice bô bwεe nu ε beene kee bó le? Fí ghan neε le kεseen wvú ε se no duu le wen ne ε è nu fowe?” ⁴³ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Fo ben ewvukεnè εbeneben ke. ⁴⁴ Ke wee nulo eto fô me le se è gufe Icεm wvù tum me le wvú eto ke. Ε me nu ηke

embvuse mweten yî kpwe le diuu di fokemese. ⁴⁵ Bonyii bo ntum Nyo' le to nu ε saŋ le, 'Nyo' nu ke eyeyi bó bocii.' Nonen wee tfuu wvù nu ε yuw fiεε fi Icεm yeyi ε kieε, nu ε wvù nu ke eto fô me le. ⁴⁶ Ke me njemyi nen le wee nu dvù wvù nu ε yen wase Icεm e ke. È mey ke wvù wvuwε wvù nε fô Nyo' le wvù nu ε yen wase Ice le. ⁴⁷ É me ensee ê ben keceey keceey le, wee wvù nu ε bee nu ε wvù keŋke wase nshii wvù mey lo. ⁴⁸ Me nu mwεem mvudien mvù nyaa nshii ê bonyii. ⁴⁹ Bo'icee bonen to nu ε die mana ŋkpwaante, geenen ke kpweken ke lo. ⁵⁰ Mwεem mvudien mvun nu mvù nε fowe ε to wvu le é wee die lo mvù wvù saa ebvuu ke ekpwe ke. ⁵¹ È nu me mwεem mvudien mvù nε fowe mvù nyaa nshii ê bonyii. É wee die mwεem mvudien mvudvu mvun, é wvù ke emey enu dvù sekecii. Ε mwεem mvudien mvudvu mvù me nu ŋke enya wvu le bonyii bo yî woŋ wvun e ke ekeŋke nshii nu ye yem."

⁵² Ε Bojuu mum nε kew no waale lo ebonebon biite le, "Wee wvun nulo eghan nεε se nya ye ye le beene edie?" ⁵³ Ε Jisos mum jeme ê bó le, "É me ensee ê ben keceey keceey le é ben nu se ben ε die ye wee wvù diee nu Waawee, ε wu ten ελεμε kew, ben saa ekeŋke nshii yî yene le ke. ⁵⁴ Wee wvù diee ye yem bvuu wuu ελεμε kem keŋke nshii wvù mey lo. Ε me nu ŋke embvuse wvù yî kpwe le diuu di fokemese, ⁵⁵ njefo ye yem looci nu naa mwεem mvudien, ε ελεμε kem looci nu naa fiεε fiwuun. ⁵⁶ Wee wvù diee ye yem bvuu wuu ελεμε kem cee yî yem e ε me ten ncee yî ye le. ⁵⁷ Icεm wvù tum me keŋke nshii, ε me nu dvù nje Icεm. Nonen wee wvù diee ye yem nu ke enu ten dvù nje yem. ⁵⁸ Mvumvun mwεem mvudien nu mvù nε fowe ε to. Ke mvù nu diwε mwe mvù bo'icen to diee ke kpweken ke lo ke. Wee wvù diee mvumvun mwεem mvudien nu ke emey nu dvù sekecii."

⁵⁹ Mwεem mvun nu ε Jisos to jemyi no wvù to yeyi bonyii yew bunle le Kafana'um.

Ε bonyii bo Jisos e bo ŋgoo le nteen tfuw bikaa ê wvù ejim

⁶⁰ Ε bonyii bo Jisos e bo ŋgoo le nteen yuw n'yeyi wvun nen gay le, "Wvun njeme ε teme baay! È nulo ebee yεε wvuwwun njeme?" ⁶¹ Geenεn, ε Jisos kieε le bonyii bew bo ŋgoo le wvukene ebonebon ekume njeme wvun, mum bife ê bó le, "Fiεε fi me njeme fin nu ε shiw mvuntelem mvunen e? ⁶² É è fen nu nonen, é ben ke ege nεε fen ε ben ε yen ε wee wvù diee nu Waawee kaase bene fô wvù to shee nu fwele? ⁶³ Keyoy ke Nyo' le nu fiεε fi nyaa nshii. Ke nyam ye keŋke naa lo fiεε keege ke. Njeme wvù me njeme ê ben nu wvu Keyoy, ε è nu fiεε fi nyaa nshii. ⁶⁴ Geenεn ben bomew nu dvù ε bó baa bee njeme wvudvu le ke." Jisos to jemyi nen njefo wvù to kee wase foŋkew bonyii bò baa lese fitele yî ye le, kee ten wee wvù nu ke egese wvù. ⁶⁵ Ε wvù bvuu gay ê bó le, "È nεε fiεε fi me mbe ε njeme wase ê ben le ke wee nulo eto fô me le se Icεm nu ε nya je ê wvù ke."

⁶⁶ Ε jim jodvu, ε bonyii bew bo ŋgoo le nteen mum tfuw bikaa ê wvù ejim faŋe yaa bvuu lene bò wvù ke. ⁶⁷ Ε Jisos nε bife ê boom bew bo ŋgoo le bo yuufe ncow bofεε le, "Ben ten shieele keegen e?" ⁶⁸ Ε Semon Bita tfuse ê wvù le, "Tata, bese gene ê yεε le. È keŋke wo njeme wvù nyaa nshii wvù mey lo, ⁶⁹ ε bese ε bee, bvuu kee le è nu wo wvuwε wvù yuule wvù nε fô Nyo' le." ⁷⁰ Ε Jisos gay ê bó le, "Ke è caw me ben bo yuufe ncow bofεε ban e? Geenεn, ε wee mvu ben e nu dewle." ⁷¹ Jisos to jemyi nonen ε è nu ekume Judas wvù waa Semon Iskaliot. Wvù to nu ŋgoo boom bo Jisos e bo yuufe ncow bofεε, ε è to nu wvù wvù to nu keeke eghan egese Jisos.

7

Ε Jisos ben Jelusalem fô ŋkaw Cún e

¹ Ε jim jodvu ε Jisos mey no ghane ke wase ε è nu keba kè Galilee le. Wvù to baa bvuu gen ê kè Judea le ke, njefo Bojuu to gomte keeyu wvù. ² Ε kefew ke ŋkaw Bojuu wvù bó to teŋe le ŋkaw Cún e ke no too wase nceencee. ³ Ε boom bo bwee Jisos e mum gay ê wvù

6:45 Yεsa 54:13   6:46 1:18   6:48 6:35; Mwm 2:17   6:49 6:31   6:53 Mat 26:26-28; 1Kol 10:16; 11:23-26
6:56 15:4-5   6:62 Lem 1:9-11   6:63 3:5-8; 2Kol 3:6   6:64 13:11; 16:9   6:67 Mat 16:15-20; Mak 1:24   6:71
12:4   7:1 5:18   7:2 LεW 23:33-34; Dito 16:13-15

le, “Nene jan egen Judea wvu le bonyii buw bo ηgoo le eyen lemme di wo lemte le. ⁴ É wee lemte lemme gomte le bonyii ekiee wvú, wvú saa elemte nyiime lo ke. No wo gee mwεem mvun, gene edunçe ekole kuw ê woη.” ⁵ Boom bo bwee le bodvu to jemyi nonen njefo bó to baa cim lese fibole fitele yî ye le ke. ⁶ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Kefew kem baa to wase ke. Fô ben e nu ε kefew kenén ké no nu ke ε kí ε kocen wase. ⁷ Ke bonyii bo yî woη wvun e nulo ebane ben ke. Geenén, ε bó bane me njefo me njemyi ê bó le gee dibole nu di befe. ⁸ Ben ebenè finen gene fô ηkaw e. Ke me nu emben jó ke. Kefew kem baa eto naa wase ekocen ke.” ⁹ No wvú gay nonen, mum meη Galilee.

¹⁰ Geenén seke boom bo bwee le to benεε wase fô ηkaw wvudvu le, ε wvú ke shεε ben ten jó. Ε wvú dioo bene fanε yaa bene wvú bonyii eyene wvú le ke, ben fiew ε è nu ê kenyile le. ¹¹ É to nu ε Bojuu to gomte wase wvú fô ηkaw wvudvu le biwci le, “Wvú se nu fεε le?” ¹² Ε bonyii ke ne no tfumtfume ekume wvú baay. Ε bomew bensee le, “Wvú nu wee wvú jee.” Ε bomew kaci lo le, “Wvú læele lo bonyii.” ¹³ Geenén wee to baa nu dvú wvú ejeme ekume wvú ya le ke, njefo bó to fane bikuu bi Bojuu le.

¹⁴ Ε εdiuw ε ηkaw ke gawnen wase εντελη, ε Jisos gen ley fô yew ncese le no yεeyi bonyii. ¹⁵ Ε bikuu bi Bojuu le no yuuke keηke lo ηghaw, ghayte le, “Wee wvun ghan neε ε se no kee mwεem nen se wvú ke nu ε gen wase ηwa'.” ¹⁶ Ε Jisos mum ne gay le, “Ke n'yεeyi wvú me n'yεeyi wvun nu wem ke. È nu wvu wee wvú tum me. ¹⁷ É wee gomte keegee ε è nu fiεε fi Nyo' shieele, é wvú emum ekiee le laa n'yεeyi wvun nen'yi ε è nu fô Nyo' le, nuu me n'yεeyi ê mvunγay mwem e le. ¹⁸ Wee wvú jemyi ê mvunγay mwew e ké no gomte diee di kuuke ε è nu fô ekole kew e. Geenén ε wee wvú gomte diee di kuuke ε è nu di wee wvú tum wvú le ké no nu wee keceey ε kenλεμα yaa nu yî ye le ke. ¹⁹ Muses to nu ε nya ke bonci ê ben e? Geenén ke wee mvu ben e gεεle bonci bodvu ke! Ben gomte keeyu me nje la?”

²⁰ Ε bonyii bodvu tfuse ê wvú le, “Wo keηke nceendaa dεwle yî yo le. Wee wvú gomte keeyu wo nu yεε?” ²¹ Ε Jisos gay ê bó le, “Me nto nu ε ηge lemme dimwaan ε ben no keηke lo ηghaw ekume dí. ²² Muses to nu ε nya nci le ben etfuusè boom yew. Ε ke nci wvun yaa to cim buy ê Muses ke. Wvú to buy ε è nu ê bo'icee bonen. Ben ε mum ε no tfuuse boom yew naa noo diuu di mbam e. ²³ É bó tfuuse wee yew diuu di mbam e wvu le fo bó ke ebefe bô nci Muses, ben ε no yuuke nsase bô me le me nto nu ε nfε wee ε wvú bonen ye yicii diuu di mbam e nje la? ²⁴ Fo ben esaakè nsaw sumtene se ben ε yaw ε tasse ε yen ke. Ben esaakè ê je yi len e.”

Ε bonyii no cajene laa Jisos nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε le

²⁵ Ε bonyii bo Jelusalem bomew mum ne bife le, “Wvun nu ke wee wvú bó gomte le bó eyu? ²⁶ Ben etaa eyen wvuwwun fen ε wvú jemyi endan nen se wee jemyi fiεε ê wvú ηkuuη. È nelo enu le bikuu bi woη e nu ε loocε wase ε kiee le wee wvun nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε le? ²⁷ Geenén, beene kee jò wee wvun ne. Ε seke Mboyse wvú Nyo' to kawεε nu ke eto nu ε ke wee nu ke ekiee jò wvú ne ke.” ²⁸ Nonen ε Jisos dioo yεeyi bonyii fô yew ncese le ke ne fun foweεwe le, “Ben kee me, kee ten jò me ne. Geenén ke me nto fen ê mvunγay mwem e ke. Wee wvú tum me nu wee keceey, ε ben yaa kee wvú ke. ²⁹ Me ηkee wvú njefo me ne fô wvú le, ε è nu wvú wvú tum me.” ³⁰ No wvú jeme nonen, ε bonyii bomew mum no gomte keekoo wvú. Geenén ε wee fanε yaa kum wvú le ke, njefo kefew kew to baa to wase ekocen ke. ³¹ Geenén ε bonyii nteen lese fitele yî ye le no gayte le, “Seke Mboyse wvú Nyo' to kawεε ε ke ε to, è nulo é wvú ke ebvu ege mwεem mvú dunçi bvukuke bvú Nyo' le efey mvú wee wvun gee wase?”

Ε bó tum bonyii bo nci le le bó egen ekoo Jisos

7:5 16:9   7:6 2:4   7:7 15:18; 16:33; 17:14; Mat 10:22; 24:9; 1Jon 3:13   7:11 11:56   7:13 9:22   7:15 Mat 13:54; Luk 2:47   7:16 12:49; 14:10   7:18 5:41; 8:50; 12:43   7:19 1:17; Lem 7:53; Lum 2:17-24   7:20 8:48
7:21 5:9   7:22 Keη 17:9-14; LEW 12:3   7:23 5:9   7:24 8:15   7:25 5:18   7:26 4:25; 18:20   7:27 9:29
7:28 8:55; 17:8, 21, 25   7:30 2:4; 7:44   7:31 2:23

³² Ɛ Bofalasii ke dīoo yuw no kebombom ke bonyii le tfumtfume ekume Jisos, Ɛ bô bocee ncese bo baay baay mum tum bonyii bo nci le le bó egen ekoo wvú. ³³ No bó gen, Ɛ Jisos gay le, “Me nu enu beene ke yî kefew e nen caan, emum enkase entu jim fô wee wvú tum me le. ³⁴ Ben nu ke eshɛ gom me nen, saa eyen me le ke. Fò me ngene nu Ɛ ke ben nulo eto fô ke.” ³⁵ Ɛ Bojuu jeme ê bikuu bibole le, “Wee wvun gomte keegen Ɛ è nu ê nee fò beene nu ke egom wvú saa eyen wvú le ke? Wvú gomte keegen bitum bì bonyii bosɛbeene nu Ɛ tawse Ɛ no cee bí le egen eyeyi bonyii bo bitum bidvu le le? ³⁶ Fieɛ fi wvú gayte le, ‘Ben nu ke egom me saa eyen me le ke, Ɛ fò me ngene nu Ɛ è yaa nulo é ben eto fô ke,’ nu Ɛ wvú gayte Ɛ fí nu le la?”

Ɛ Jisos kaw bonyii bô joo yì nyaa nshii

³⁷ Ɛ è ke no nu wase diuu di Ɔkaw e di fokemese di è to nu diuu di Ɔkaw wvudvu le di baay, Ɛ Jisos ja leem we fuɲ le, “É kendorɲ yumte wee, é mweten eto fô me le ewu fieɛ. ³⁸ Wee wvú nu Ɛ lese fitele yî yem e nu Ɛ fí nu ke enu ke no Ɔwa' Nyo' jemyi le, ‘Joo yì nyaa nshii nu ke ebuyte ê fitele fiew e booke nen kokokoko.’” ³⁹ Fifi nu Ɛ Jisos to jemyi Ɛ è nu ekume Keyoy kè bonyii bô to nu Ɛ lese fitele yî ye le nu ke ekenke. È to nu kefew kin e Ɛ bó baa nya wase Keyoy kedvu ê bó ke, njefo Jisos to nu Ɛ bó baa bense wase wvú é wvú eley bvukuke le ke.

Ɛ bonyii bvuy ekume Jisos

⁴⁰ Ɛ bonyii yuw fieɛ fin fi Jisos to jemyeɛ, Ɛ bomew gay le, “Wee wvun nu naa Wee Ntum Nyo' wɛ.” ⁴¹ Ɛ bomew gay le, “Wvun nu Mboyse wvú Nyo' to kawɛɛ.” Geenen, Ɛ bomew bife fibole le, “Mboyse wvú Nyo' to kawɛɛ to kenke keebuy Ɛ è nu Galilee le? ⁴² Ke Ɔwa' Nyo' jemyi le Mboyse wvudvu nu ke ebuy Ɛ è nu ê kfuu di Nfon Dawe le, ê ntew wvú Betele'em e, wvú è nu ntew wvu Dawe le le?” ⁴³ No bonyii gay nonen, Ɛ kenɲawsen mum to entelɲ jo bó ekume Jisos. ⁴⁴ Ɛ bonyii bomew bó le no gomte keekoo wvú, geenen Ɛ wee fanɲ yaa kum wvú le ke.

Ɛ bikuu bi Bojuu le ma Jisos

⁴⁵ Ɛ bonyii bo nci le ba mum ne kase tu jim fô bocee ncese bo baay baay bô Bofalasii le, Ɛ bó bife ê bonyii bo nci le bodvu le, “Ben baa eto bô wvú nje la?” ⁴⁶ Ɛ bonyii bo nci le bodvu tfuse ê bó le, “Wee ke baa yuu jemyi wase diɛwɛ wee wvun e ke.” ⁴⁷ Ɛ Bofalasii bife ê bó le, “Wvú nu Ɛ gen wase Ɛ lee ten noo ben fô le? ⁴⁸ Ben nu Ɛ yen Ɛ bikuu bi woɲ e kenɛ Bofalasii Ɛ lese fitele yî ye le? ⁴⁹ È nu ke kebombom kin kè yaa kee ke nci Nyo'. Lon nu fô bó efa.” ⁵⁰ Nikodemus wvú to nu wee mvu ngoo Bofalasii le, wvú to genɛɛ wase diuu dimew yen Jisos e to nu fô. Ɛ wvú bife ê bó le, ⁵¹ “Nci wesebeene nu Ɛ bee le bó esumten nsaw wee sɛ bó Ɛ yaw wase Ɛ yeke Ɛ yuw fieɛ fi wvú jeme?” ⁵² Ɛ bó mum bife ê wvú le, “Wo ne ten Galilee le? Tasse Ɔwa' Nyo' ntay é wo eyen le ke wee ntum Nyo' mvu nulo ke ebuy Galilee ke.” ⁵³ [Ɛ bó mum ne mwaan mwaan no gene yéw yibole.

8

Ɛ bó to bô kpwoon mvu fô Jisos e Ɛ bó Ɛ koo gbwen nsake le

¹ Ɛ Jisos ne ben fiew Ɛ è nu yî Kum Bite bi Olif e. ² Ɛ ekfuɲ buy yuu, Ɛ wvú bvuu kase gen fô yew ncese le. Ɛ bonyii bocii tase mbew ye le, Ɛ wvú mum shii fokuse no yeyi bó. ³ Ɛ bonyii bô to duɲci bonci bô Bofalasii ne to bô kpwoon mvu Ɛ bó Ɛ koo Ɛ wvú jiime bô diemsɛn mvu. No bó to bô wvú, leke fwe dvu bó, ⁴ gay ê Jisos le, “Wee N'yeyi, kpwoon wvun nu Ɛ bó Ɛ koo Ɛ wvú jiime bô diemsɛn mvu. ⁵ Ê bonci le nu Ɛ Muses to gay le wvuwvun kpwoon nu wvú bó etumye lo bô eta é wvú ekpwe. Wo Ɛ gay fiuw le la?” ⁶ Bó to gee nonen teeyi lo Jisos wvu le wvú elowsɛn enjeme é bó emum ekenke fieɛ fi bó ecu

7:33 8:14   7:33 13:33; 16:5   7:34 8:21; 13:36   7:37 Lɛw 23:36; Jon 4:10, 14; Mwm 22:17   7:39
14:16; 17:1   7:40 6:14   7:42 Yesa 11:1; May 5:2; Mat 20:30-31   7:50 3:1-2   7:51 Dito 1:16-17;
17:6   7:53 ke boɲwa' bo boyvuum bomew nteen kenke bincim bi 7:53-8:11 ke.   8:2 Mat
26:55   8:5 Lɛw 20:10; Dito 22:22   8:6 Mat 22:15

yî ye le. Geenɛn, ɛ Jisos ɲɔvuwɛ no saɲke fiɛɛ fokuse bô kpwan ɛbo. ⁷ Ɛ bó mɛy ke no leemene fó nyɛɛyi wvú. Ɛ wvú nɛ leem we gay ê bó le, “É wee nu dvú ê ben entelɛɲ wvú yaa kɛɲke kebefɛ ke, é wvú no nu wee wvu wvú eyaw etum wvú bô tɛ.” ⁸ No Jisos gay nonɛn, bvuu kase ɲɔvuwɛ no saɲke fiɛɛ fokuse bô kpwan ɛbo. ⁹ Ɛ bó yuw fiɛɛ fi Jisos gay, mum kɛw no tawsee mwaɲ mwaɲ kɛɛke yî ɲɔgaybonyii le. Ɛ bó ke tawse, ɛ è shɛɛ ke wase kpwoon wɛ no leeme fó bô Jisos maɲ. ¹⁰ Ɛ Jisos kase leem we, bife ê kpwoon we le, “Kpwoon, bó ɛ fɛɛ? Wee baa nu dvú wvú egay le wo kɛɲke ke keekpwe le?” ¹¹ Ɛ wvú tfuse le, “Wee baa nu ke, Tata.” Ɛ Jisos mum gay le, “Kɛ è nulo é me ɲɔgay tɛn le wo kɛɲke keekpwe ke. È ɲɛnɛ, geenɛn fo wo ke ebvuu ege kebefɛ ke.”]

Jisos nu n'yuw wvu yî wɔɲ e

¹² Ɛ Jisos bvuu jeme ê bonyii bodvu le, “È nu me n'yuw wvu yî wɔɲ wvun e. Naa yɛɛ wvú bii me le nu ɛ ke è nulo é wvú elɛne ê kejiwɛ le ke. Wvú nu ekɛɲke n'yuw wvú nyaa nshii ê bonyii.” ¹³ Ɛ Bofalasi mum gay ê wvú le, “Wo bene jim nsaw fô ɛkolɛ kuw e. Fiɛɛ fi wo jemyi baa nu keɛɛy ke.” ¹⁴ Ɛ Jisos tfuse ê bó le, “É me nɛim mbene jim nsaw fô ɛkolɛ kem e, tu fiɛɛ fi me njemyi nu keɛɛy, njefo me ɲkeɛ fô me nɛ, ɲkeɛ tɛn fô me ɲɛne. Geenɛn, ke ben kee fô me nɛ kɛnɛɛ fô me ɲɛne ke. ¹⁵ Ben saake bonyii diɛwɛ bonyii bo boyuum e. Ke me nsaake fiem wee ke. ¹⁶ Geenɛn, é me nɛim nsaake wee, tu me nsaake ê je yi lɛɲ e, njefo ke me nsaake me embeɲ ke. Me nsaake bee Icɛm wvú tum me. ¹⁷ Ê ɲwa' wene bonci le nu ɛ bó ɛ saɲ le, é bonyii ben jim nsaw yî fiɛɛ le bofɛɛ, tu è nu keɛɛy. ¹⁸ Me mbene jim nsaw fô ɛkolɛ kem e, ɛ Icɛm wvú tum me bene tɛn jim nsaw wɛm.” ¹⁹ Ɛ bó mum bife ê wvú le, “Ico ɛ fɛɛ?” Ɛ Jisos tfuse le, “Kɛ ben kee me kɛnɛɛ Icɛm ke. É ben be kee me, tu ben be kee tɛn Icɛm.”

²⁰ Jisos to jemyi mwɛɛm mvun no wvú to yɛɛyi bonyii fô yew nɛse le mbew fô bó to ké no nyaa bigew bi yew nɛse le. Geenɛn, ɛ wee faɲɛ yaa koo wvú ke, njefo kefew kew to baa kocɛn wase ke.

Ɛ Jisos duɲɛ le wen nɛ fowe

²¹ Ɛ Jisos bvuu gay ê bó le, “Me nu ɲke ɲɲɛn, é ben eshɛɛ egom me eghan ekpwe ê bibefɛ binɛn e. Fô me ɲɛne nu ɛ ke ben nulo eto fó ke.” ²² Ɛ Bojuu mum bife le, “Wvú nu ke eyu ɛkolɛ kew e, no wvú gayte le fô wen ɲɛne nu ɛ ke beene nulo eto fó ke?” ²³ Ɛ Jisos gay ê bó le, “Ben nɛ fokuse fɛn, ɛ me nɛ fiem fowe. Ben nu bonyii bo yî wɔɲ wvun e. Ke me nu wee wvu yî wɔɲ wvun e ke. ²⁴ Me nu ɛ ɲɔgay wase le ben nu ke ekpwekɛn ɛnte jo bibefɛ binɛn. Ben ekeè le ben nu ke ekpwekɛn ɛnte jo bibefɛ binɛn fɛn é ben baa ebee le è nu me wvudvu ke.” ²⁵ Ɛ bó bife ê wvú le, “È nu wo wvú yɛɛ?” Ɛ Jisos tfuse le, “Me nu wee wvú me nɛ ɲké no nɛɲɛ wase ekumɛ wvú ê ben ɛ kɛw foɲkɛw. ²⁶ Me ɲkɛɲke mwɛɛm nteen mvù è nulo é me ɲɛjeme ekumɛ ben noo mwɛɛm nteen mvù è nulo é me ɲnsaw ben yî dvu le. Geenɛn ke me n'yaa nu ɲɲɛ nonɛn ke. Fiɛɛ fi me nɛɲɛ ê wɔɲ nu fi me n'yuw ê wee wvú tum me, ɛ wvú nu wee keɛɛy.” ²⁷ No wvú gay nonɛn, ɛ bó faɲɛ yaa kɛɛ le wvú jemyi ê bó ɛ è nu ekumɛ Ice ke. ²⁸ Nonɛn ɛ Jisos mum gay ê bó le, “Seke ben ɛ ke ɛ ɲɲɛyɛ wase wee wvú dieɛ nu Waawee fowe, é ben emum ekɛɛ le è nu me wvudvu bô le ke me ɲɲɛ fiɛɛ fimew ê mvuɲɲɛy mwem e ke, le me njemyi nɛn ɛ è nu no Icɛm yɛɛyi me. ²⁹ Wee wvú tum me nu bee wvú. Ke wvú baa cinɛ me le le me enu me embeɲ ke, njefo me ɲké no ɲɲɛ fiɛɛ sekeɛii ɛ è nu fi jee wvú le.” ³⁰ No Jisos jemyɛ mwɛɛm mvun nɛn, ɛ bonyii nteen lese fitele yî ye le.

Keɛɛy bvuuɛ bonyii bvunfaw e

³¹ Ɛ Jisos mum gay wase ê Bojuu bô to lesɛɛ fitele yî ye le le, “É ben mɛy ɛ no leeme ke yî diɛw yɛm e, é ben enu naa keɛɛy bonyii bem bo ɲɲoo le, ³² é ben ke emum ekɛɛ

8:7 Dito 17:7; 13:10 8:9 Mat 22:22 8:11 5:14 8:12 1:5, 9-10; 3:19; 9:4-5; 11:9-10; 12:35-36, 46; Yɛsa 49:6; Mat 5:14; Luk 2:32; 2Kol 4:4, 6; Ɛfɛ 5:8-14; 1Jon 1:5-7; 2:8; 3:14 8:13 5:31-32 8:14 3:2; 7:28-29, 33-36; 8:21-22, 42; 13:1, 33; 16:5, 10, 28; 17:8; 20:17 8:15 7:24 8:17 Dito 17:6; 19:15; Mat 18:16 8:18 5:36; 1Jon 5:9 8:19 5:18; 16:3 8:20 2:4 8:21 8:14 8:23 3:31 8:24 13:19 8:28 3:14; 4:34; 5:18 8:30 2:23 8:31 14:15; 15:8

keceey é keceey kedvu ege é ben ebuy bvunfaw e.”³³ E bó tfuse ê wvú le, “Bese nu kfuu di Abl'am e, ε bese ke baa eyuu enu wase bvunfaw e can wee mvu le ke. Fí ghan nεε le wo ε se no gayte le bese nu ke ebuy bvunfaw e?”

³⁴ E Jisos tfuse ê bó le, “É me ensee ê ben keceey keceey le wee tfuu wvù gee kebefε nu nfwá kebefε. ³⁵ Ke nfwá ké mεy no nu wee yew yí wvú nu yí le sekecii ke. É ké mεy waa yew no nu wee yew yidvu sekecii. ³⁶ Nonen, é Waa Nyo' bvuse ben yí bvunfaw e, tu ben nu ε buy wase bvú le keceey. ³⁷ Me ηkee naa le ben nu kfuu di Abl'am e, geenεn ε ben gomte ke keeyu me njefo ke diεw yem keηke naa lo bvudvuu yí yene le ke. ³⁸ Me njemyi ε è nu fiεε fi me n'yεn ê Icεm, ε ben gee finεn ε è nu fiεε fi ben yuw ê icen.”

³⁹ E bó tfuse ê wvú le, “Icee wese nu Abl'am.” E Jisos gay ê bó le, “É ben be nu boom bo Abl'am e, tu ben bee keegeε fiεε ε è nu fi Abl'am to gee. ⁴⁰ Me nu wee ε me nsee keceey kè me n'yuw ê Nyo' ê ben. Geenεn, keseen nu ε ben gomte keeyu lo me, ε ke fifin nu fiεε fi Abl'am to gee ke. ⁴¹ Ben gee ε è nu fiεε fi icen gee.” E bó gay ê wvú le, “Ke bese nu boom bò bó boke kuse ke. Bese keηke Icee wese mwaaj, ε è nu Nyo'.” ⁴² E Jisos gay ê bó le, “É Nyo' be nu icee wene, tu ben bee keekoηke me, njefo me nε ε è nu fô Nyo' le ε nse nto. Ke me nto yí mvuηgay mwem e ke. È tum wvú me. ⁴³ È nu nje la wvù ben baa eyuuke fiεε fi me njemyi le ke? Ke è nu njefo ben tune keeyuw diεw yem e le? ⁴⁴ Ben nu boom bo icee wene wvù dεwle le, ε fiεε fi ben shieele nu keegeε fiεε fi icee wene gomte. Wvú to nu wase wee wvù yuwyi bonyii ε kew lo forjεw. Ke wvú keηke fiεε keege bô keceey ke, njefo ke keceey nu naa lo yí ye le ke. Wvú ké dioo mbiayte mbiay no jemyi ke no gee diεw nu, njefo wvú nu wee mbiay nu cee mbiay. ⁴⁵ Geenεn, me nseηe fiem ε è nu keceey, è nεε fiεε fi ben baa bee me le ke. ⁴⁶ È nu yεε ê ben enteleη wvù nulo eduηce fiεε fi befe fi me ηge? No fiεε fi me nseηe ê ben nu keceey, è ge la fo ben ebee me le? ⁴⁷ Wee wvù è nu wee Nyo' ké no yuuke diεw Nyo' le. Fiεε fi ben yaa yuuke ke diεw Nyo' le nu njefo ke ben nu bonyii bo Nyo' le ke.”

Jisos to nu wase ε Abl'am se ke no nu

⁴⁸ E Bojuu mum gay ê Jisos le, “Ke bese be ε see keceey le wo nu nen ε wo nu wee wvu Samalia ε nceendaa dεwle nu yí yo le le?” ⁴⁹ E Jisos tfuse ê bó le, “Ke nceendaa dεwle nu yí yem e ke. Me n'wvumte fiem Icεm, geenεn ε ben yaa wvumte me ke. ⁵⁰ Geenεn ke è nu le me ηgomte diee di kuuke fô ekole kem e ke. Wee nu dvú mwaaj wvù gomte fifie, ε è nu wvú wvù sumtene bonsaw.

⁵¹ É me ensee ê ben keceey keceey le é wee yuuke diεw yem e, wvú saa ke eyuu eyuw wvuη kpwe ke.” ⁵² E Bojuu gay ê wvú le, “Bese nu ε kiεε wase keseen le nceendaa dεwle nu yí yo le. Abl'am to nu ε kpwe, ε bonyii bo ntum Nyo' le kpweken ten, wo ε no duu le é wee yuuke diεw yo le, wvú saa ke eyuu eyuw wvuη kpwe ke. ⁵³ Wo fele icee wese wvù Abl'am wvù to kpweε, fele ten bonyii bo ntum Nyo' le bô to kpwekenεε le? Wo kpwaake naa le wo nu la?” ⁵⁴ E Jisos tfuse le, “É me mbensee ekole kem, tu fifie nu ecici. È nu Icεm wvù bensee me, ε è nu wvú wvù ben duu le è nu Nyo' wene. ⁵⁵ Geenεn ε ben yaa kee wvú ke. È kee ke me wvú. É me nε ε ηgay le ke me ηkee wvú ke, tu me nu wee mbiay diεwe ben e. Geenεn, no fí nu, nu ε me ηkee wvú, n'yuuke diεw ye le. ⁵⁶ Icee wene wvù Abl'am to nu ε no larlajε le wen nu ke eyεn εdiuw eyem e. E wvú ke yεn, no yuuke njorj.” ⁵⁷ E Bojuu mum seεε le, “Wo nu se wo nu ε buy wase bilum mbaanshen ηkuuη, ε no nu ε wo to yεn wase Abl'am e le?” ⁵⁸ E Jisos tfuse ê bó le, “É me ensee ê ben keceey keceey le, é Abl'am se keeke enu, nu ε me nu wase.” * ⁵⁹ E bó yuw nonen, mum jo eta le bó etumye Jisos dvú. E Jisos nyiim mum buy yew ncese le.

8:33 Mat 3:9; Lum 4:12   8:34 Lum 6:16, 20; 2Bi 2:19   8:35 Ksm 21:2   8:36 Gal 5:1   8:37 5:18   8:39 8:33
 8:41 Dito 32:6; Yεsa 63:16   8:42 1Jon 5:1   8:44 Keη 3:1-5; 1Jon 2:4; 3:8   8:46 2Kol 5:21; 1Bi 2:22; 1Jon 3:5
 8:47 10:27; 18:37   8:48 4:9; 7:20; 10:20; Mak 3:21-22   8:50 7:18   8:51 5:24   8:53 4:12   8:55 4:34; 7:28-29
 8:58 1:1; 17:5   * 8:58 Bonyii bo ηwa' le nteen yεne le fεn nu ε Jisos joo ε è nu diee di Nyo' to teje
 ekole kew dvú ê ηwa' Kensam e 3:14.   8:59 10:31

9

Ε Jisos yene ejise wee ε bó to boke wvú ε wvú nu kenfefe

¹ Ε Jisos ke dioo lene, yen diemsen mvu le ε bó to boke wvú ε wvú ε fefe wase. ² Ε boom bew bo ηgoo le bife ê wvú le, “Labay, è to ge yee kebefε ε bó se boo wee wvun ε wvú ε fefe wase? È to ge wee wvudvu nuu bwee bô ice le?” ³ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Κε è nu le wee wvun kenεε bwee bô ice to nu ε ge kebefε κε. Βó to boke wvú nonen wvu le lemme di Nyo' le ke eduηce ye yî ye le. ⁴ Beene κηηκε keelemtè lemme di wee wvú tumεε me le ε è bεε emvunsheη. Entaη too lo ε è nu kefew kè wee yaa nulo elem fiεε κε. ⁵ Ε γεν ε buy naa seke la le no me nu yî woη wvun e, nu ε me nu n'yuu wvu yî woη wvun e.” ⁶ No Jisos jeme njeme wvun, mum cuy nceη fokuse, towce nshε dvú mum yefe ejise ε wee wvudvu dvú, ⁷ mum gay ê wvú le, “Gene ecuke ê Ketfum ke Siloam e.” (Diee di Siloam nu le, “Bó tum lo.”) Ε wvú mum γεν cukε, kase no too yene wase mwεem e. ⁸ Ε bonyii bò to cee mbew ye le noo bonyii bò to ké no yene wvú le diεwε wee ελεκεε le no ghaynene le, “Wvun nu κε wee wε wvú se ké no shiile lo leke ελεκεε le?” ⁹ Ε bomew no gayte le, “È nu wvú.” Bomew le, “Aay wvú fieesene lo wvú.” Ε wee wvudvu gay le, “È nu me wvudvu.” ¹⁰ Nonen ε bó mum bife ê wvú le, “Ejise eyo ghan nεε le ε se yene ye?” ¹¹ Ε wvú tfuse le, “Wee wvú bó teηε le Jisos be ε towce nshε ε yefe ejise eyem dvú, ε gay le me engen encuke Siloam. Me ε mum ε ηgen ε ncuke, ejise eyem ε mum ε yene ye.” ¹² Ε bó bife ê wvú le, “Wvú ε fεε?” Ε wvú tfuse le, “Κε me ηkee κε.”

Ε kenγawsen to enteleη jo bikuu bi woη e ekumε mvuηgay mvu Jisos e

¹³ Ε bó mum ne jo wee wε wvú to shee nu ε wvú ε fefe γεν bô wvú fô Bofalasii le. ¹⁴ Diuu di Jisos to towce nshε bvuu yene ejise wee wvudvu to nu diuu di mbam e. ¹⁵ Ε Bofalasii bodvu bvuu bife ten ê wvú no wvú ghan ejise eye ε se yene ye. Ε wvú tfuse ê bó le, “Wvú be ε yefe ejise eyem bô nshε, me ε ηgen ε ncuke ε mum ε no n'yene mwεem e.” ¹⁶ Ε Bofalasii mum gay le, “Κε wee wvun ne fô Nyo' le κε, njefo wvú lemte diuu di mbam e.” Ε bomew gay fibole le, “È nulo é wee wvú gee bibefe eghan nεε se no gee kfuu mvun mwεem mvú dunji bvukuke bvú Nyo' le?” Ε kenγawsen mum to ê bó enteleη. ¹⁷ Ε bó bvuu kase bife ê wee wε le, “Wo gay fiuw le la ekumε wee wvudvu no wvú be ε yene ejise eyo?” Ε wvú tfuse le, “Wee wvudvu nu wee ntum Nyo'.”

¹⁸ Κε Bojuu to nu ε bee le wee wvudvu to shee nu ε wvú ε fefe ε bó se yene ejise eye κε. Ε bó ke ghan tee bwee bô ice ε bó to. ¹⁹ Ε bó bife ê bó le, “Wvun nu κε waa wene wvú ben duu le bó to boke wvú ε wvú ε fefe wase? Wvú ghan nεε ε se no yene mwεem e keseen?” ²⁰ Ε bwee bô ice tfuse le, “Bese kee lo le wvun nu waa wese ε bó to boke ε wvú ε fefe wase. ²¹ Geenεn, no fí ghan wvú ε se no yene mwεem e keseen nu ε κε bese kee κε. Ε κε bese kee ten wee wvú yene ejise eye κε. Ben ebife ε è nu ê wvú. Wvú nu wase wee ε ejise ε yuu. Wvú nulo ejeme fô ekole kew e.” ²² Bwee bô ice to gay nonen njefo bó to fane Bojuu, ε fí nu ε Bojuu to leke wase lo le é wee mom lo ε jeme bô diuw we le Jisos nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε, é bó ekuη lo mwεten yew bunle le. ²³ È nu fiεε fi bwee bô ice to gayεε le wvú nu wase wee ε ejise ε yuu, le bó ebife ε è nu ê wvú.

²⁴ Yî bokan e bofεε, ε bó bvuu tee wee wε wvú to shee nu ε wvú ε fefe, gay ê wvú le, “See fiεε fi keceey é mbense egen ê Nyo'. Bese kee fisese le wee wvun nu wee wvú gee bibefe.” ²⁵ Ε wvú tfuse le, “Κεεε wvú gee bibefe, tu κε me ηkee κε. Fiεε fimwaanη fi me ηkee nu κε le me nse nshεε nu ε me ε nfefe, ε keseen nu ε me n'yene wase mwεem e.” ²⁶ Ε bó bvuu bife ê wvú le, “Wvú be ge nεε bô wo? Wvú be ge nεε ε se yene ejise eyo?” ²⁷ Ε wvú tfuse ê bó le, “Me mbe ε nsee wase ê ben, ben baa koonke keeyuw κε. Ben bvuu gomte keeyuw ege la dvú? Ben ten gomte keenu bonyii bew bo ηgoo le le?” ²⁸ Ε bó nan'ye lo wvú gay le, “È nu wo wee we ηgoo. Bese nu fisese bonyii bo ηgoo le bo Muses e. ²⁹ Bese kee lo le Muses nu ε Nyo' to ké no jemyi bô wvú. Geenεn wee wvun nu ε κε bese kee jò

wvú buy ke.” ³⁰ E wee wvudvu tfuse le, “Abaay, fin nu lo kenghaw ke fiεε le! Ben duu le ke ben kee jò wvú buy e? Geenεn ε wvú ε yene εjise εyεm. ³¹ Beene kee lo le ke Nyo' ké yuw bunle wee wvù gee bibefe ke. Geenεn, é wee wvumte Nyo', gee fiεε fi wvú shieele, é Nyo' eyuuke bunle ye. ³² E kew naa lo no woη to kewεε nu ε bó ke baa eyuu eyuw wase le wee nu ε yene εjise ε wee ε bó to boke ε wvú ε fefe wase ke. ³³ É è be baa nu le wee wvun nε fô Nyo' le, tu ke è be nulo é wvú ege fiεε ke.” ³⁴ E bó gay ê wvú le, “Wo nu ε bó to boke wo wεmεn ê kebefε εnte, wo ε no gomte keeyεyi bese le?” No bó gay nonεn, mum kuη wvú ê bó enteleη.

Wee wvù nu kenfefe yî fiεε fi Nyo' le

³⁵ E Jisos ke yuw le bó nu ε kuη wase wee wε ê bó enteleη, ε wvú gom yεn wvú le, bife ê wvú le, “Wo nu ε lese fitele yî wee wvù diee nu Waawee le?” ³⁶ E wvú bife le, “Wee wvudvu nu yεε icεm? Ke see ê me, wvu le me enlese fitele yî ye le.” ³⁷ E Jisos gay ê wvú le, “Wo nu ε yεn wase wvú le. E è nu wvú wee wvù ben ε wvú jemyi keseen.” ³⁸ E wee wvudvu mum gay le, “Tata me nu ε nlese.” No wvú gay nonεn, mum tum εnvuw ê wvú fwe nya n'wvum ê wvú. ³⁹ E Jisos gay le, “Me nto yî woη wvun e wvu le bó esaw bonyii, é bò yaa yene ke mwεεm e eyεnè, é bò kpwaake le bó yene mwεεm e, etu binfefe.” ⁴⁰ No Jisos jeme nεn, ε Bofalasiì bò to nu mbew ye le yuw mum bife ê wvú le, “Bese tεn nu binfefe le?” ⁴¹ E Jisos gay ê bó le, “É ben be nu binfefe, tu can yene be nu bvuyεw ê keba ke kebefε le. Geenεn keseen no ben duu le ben yene mwεεm e, nu ε bibefe binεn nu emey ke enu yî bikuu binεn e.”

10

Jisos nu ncey njée wvù jee

¹ “É me ensee ê ben kecεεy kecεεy le, é wee leyte ê ketaaη ke njée le, ε faηε yaa eley ε è nu fô diuw ketaaη e, ε ben lo yî ketaaη e ε sε ley, tu wvuwe wee nu cooη, nu wee wvù lole mwεεm mvuηgay e. ² Geenεn wee wvù è cεyte wvú njée ké no leyte fiεε ε è nu fô diuw ketaaη e. ³ Wvuwe wee nu wvù wee wvù cεyte diuw ketaaη ké yene diuw ketaaη ê wvú, ε wvú ley mum tee njée yî è nu ye ê diee le, ε yî yuw diεw ye, ε wvú mum jo buy dvú. ⁴ Seke wvú ε bvuse wase njée ye yicii ekfuη, mum no saa fwe teηε ε njée yidvu bii wvú le, njefo yî kee diεw ye. ⁵ É ké dioo nu wee wvu ncew, yî saa ebi wvú le ke. E yî no lewte lo wvú, njefo ke yî kee diεw wee wvu ncew ke.” ⁶ E Jisos ma ηgan wvun ê bó nonεn, ε bó faηε yaa kieε fiεε fi wvú jemyi ê bó ê ηgan wvudvu le ke.

⁷ Nonεn, ε Jisos bvuu gay ê bó le, “É me ensee ê ben kecεεy kecεεy le è nu me diuw ketaaη fô njée fele. ⁸ Bonyii bocii bò to saε ê me fwe to nu ke bocooη noo bonyii bò lole mwεεm mvuηgay e. Nonεn ε njée faηε yaa eyeke fiεε fi bó jemyi ke. ⁹ É nu me diuw ketaaη. É wee fey yî yεm e ε sε ley, é wvú ke eboy. Wvú nu ke enu diεwe njee yî buyte gene diekene kaase tuu jim ê ketaaη e. ¹⁰ Cooη ké no too ke keecoη lo, bò keeyu lo, noo keebefe lo bò fiεε. Me nto fiem le bonyii ekeηke ε è nu nshii, nshii ε è nu wvù nu ε looce ε yiηsεn. ¹¹ É nu me ncey njée wvù jee. Ncey njée wvù jee ké nya nshii we keekpwe nje njée ye. ¹² Wee wvù bó jo ke lo wvú lemme le, sε è nu wvú ncey njée, ε njée yaa nu ke ye, ké yene ε kuula too, ε wvú mum laη njée fεε lo, ε kuula mum shεε kooyε njée ε yimi tawse. ¹³ Wvú ké no lewte njefo bó jo ke lo wvú lemme le, ε wvú baa ekpwe fiεε fô njée le ke. ¹⁴ É nu me ncey njée wvù jee. Me ηkee njée yî è nu yεm, ε njée yεm kee tεn me, ¹⁵ lεηlεη no Icεm kee me, ε me ηkee tεn Icεm, ε me nu ε nya nshii wεm keeηkpwe nje njée yεm. ¹⁶ Me ηkeηke tεn njée yimi ε yî baa nu ηgoo yin e ke. E me ηkeηke keento bò yî tεn é yî eyuuke diεw yεm e, é ηgoo njée emum enù mwaan ε ncey njée nu mwaan.

9:31 Mben 66:18; Brgn 15:29; Yεsa 1:15   9:33 3:2   9:34 9:2   9:37 4:26   9:39 5:22   9:40 Mat 15:14; 23:26   9:41 15:22   10:4 10:27; Mwm 14:4   10:6 16:25   10:8 Yεli 23:1-2; Esek 34:2-3   10:9 14:6; Mben 23:2; Esek 34:14   10:11 Mben 23:1; Esek 34:11-16; Yεli 23:3; Mat 18:12-14; Ibu 13:20; Mwm 7:1 Lum 5:8; 1Jon 3:16   10:12 Lem 20:29   10:14 10:27; 2Tim 2:19   10:15 Mat 11:27   10:16 11:52; Yεsa 56:8; Esek 34:23-24; 1Bi 2:25

¹⁷ Me nu ε nya nshii wem keenkpwe wvu le è nulo é me enkase enfi nshii wem jim. È nεε fiεε fi Icεm koonke me. ¹⁸ Ke wee nu dvú wvú joo nshii wem ke. È nyaa me nshii wem ê ηkoη wvu wem e. Me ηκεηκε mvunγay keenya nshii wem keenkpwe, ηκεηκε mvunγay keenkase enfi nshii wem jim. Fifi nu fiεε ε è gay Icεm le me enge.”

¹⁹ Ε Jisos jeme mwεεm mvun nen, ε keηgawsen bvuu to entelεη jo Bojuu. ²⁰ Ε bonyii nteen bó le no gayte le, “Wvú κεηκε nceendaa dεwle, wvú jewte lo. Ben yeke la ê wvú le?” ²¹ Geenεn ε bomew no gayte le, “Ke ban bonjeme nu bo wee wvú κεηκε nceendaa dεwle le ke. È nulo é nceendaa dεwle eyene εjise ε kenfefe?”

Ε Jisos durjε le wen nu Waa Nyo'

²² Ε è ke no nu kefew ke ηkaw mvu keekume no bó to kasεε yene yew ncese Jεlusalεm, ²³ ε Jisos gen no ghanci fô yew ncese le, fô cile Saamun e. Sekekie to nu kefew ke kenton e. ²⁴ Ε Bojuu nε to gem wvú tase, bife ê wvú le, “Wo nu ke ecinε é bese emey engeemtene nen egen ebuy nεε? É è fen nu wo Mboyse wvú Nyo' to kawεε, é wo see lo ê bese teyey.” ²⁵ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Me nu ε nsee wase ê ben, ben ε fanε yaa bee ke. Dilemme di me ηgee ê diee di Icεm e nu ε dí durjci wee wvú è nu me. ²⁶ Geenεn ben baa bee, njefo ke ben nu ηgoo njée yem e ke. ²⁷ Njée yem ké no yuuke diεw yem e. Me ηkee yí, ε yí bii me le, ²⁸ ε me nyaa nshii wvú mey lo ê yí. Ke yí nu ke eyuu ela ke. Ε wee yaa nu dvú wvú nu ke eyuu elo yí can yem e ke. ²⁹ Icεm wvú nya njée yidvu ê me fele wee tfuu, ε wee yaa nu dvú wvú nulo elo yí can ye le ke. ³⁰ Ε bee Icεm nu fiεε fimwaan.”

³¹ Ε Bojuu bvuu jo eta keetumye wvú dvú. ³² Ε Jisos bife ê bó le, “Ben nu ε yen wase dilemme di jee nteen di Icεm gay le me engeè. È nu di la di ben gomte keetumye me nje dí?” ³³ Ε bó tfuse ê wvú le, “Ke bese tumyi wo ε è nu nje lemme di jee di wo ge ke. Bese tumyi wo ε è nu njefo wo beete bô diee di Nyo' le. Wo nu ke lo wee wvu wum, duu le wo nu Nyo'.” ³⁴ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Ke fi nu ε bó ε san ê ηwa' wene bonci le ε Nyo' jemyi jó le, ‘Me nu ε ηgay le ben nu bonyo’ le? ³⁵ Nyo' teηe bonyii bodvu le bonyo', ε è nu ke bó bodvu bô diεw ye to gene fô bó le, (ε beene kee le ke fiεε fi nu ê ηwa' Nyo' le nulo ekumen ke.) ³⁶ No fi nu nonεn, è no nu nje la wvú ben gayte ê wee wvú Ice nu ε caw ε tum yí won wvun e le wvú beete bô diee di Nyo' le ke njefo wvú nu ε gay le wen nu Waa Nyo'? ³⁷ É me nu nse me ηgee ε è nu dilemme di Icεm e, fo ben ebee me le ke. ³⁸ Geenεn ε è nu le me ηgee ε è nu dí, é ben baa cim bee me le, é ben bee dí le, é ben emum eloocε ekiεε ntay le Icεm nu yí yem e, ε me nu yí Icεm e.” ³⁹ Ε Bojuu bvuu no gomte keekoo wvú, geenεn ε wvú lemtεn can yibole.

⁴⁰ Ε Jisos bvuu gen lente tu Joo Joodan kewvu keki fô Jon to yawεε eleese bonyii ê joo, no nu jó. ⁴¹ Ε bonyii nteen no too yene wvú le. Ε bó ke nε gay le, “Jon to baa ge naa fiεε fimew fi durjci bvukuke bvú Nyo' le ke. Geenεn fiεε ficii fi wvú to jemyi ekumε wee wvun to nu naa keceey.” ⁴² Nonεn ε bonyii nteen lese fitele yí Jisos e jó.

11

Ε nsaa Jisos wvú Laasalus kpwe

¹ Wee mvu wvú diee to nu Laasalus to nu ε nε no cεmte. Wvú to nu wee wvu ntεw wvú Betani le, cee jó bô jéme ye yí è to nu Maalia bô Maata. ² Maalia wvun wvú waa bwee wvú Laasalus to cεmte, nu wvú to yefεε bikaa bi Tata le bô nfiey wvú shfuunεene, sho bô yuw ye ekole. ³ No wvú to cεmte nonεn, ε jéme ye yidvu mum ciinse ntum fô Jisos e le, “Tata, wε wvú è nu fitele fiuw cεmte lo.” ⁴ Ε Jisos dioo yuw ntum wvudvu, gay le, “Ke kεncεm kin nu ke kpwe le ke. Kí nu ke edurjce ε è nu bvukuke bvú è nu bvú Nyo' le, wvu le Waa Nyo' nulo eκεηκε diee di kuuke nje kí.”

10:17 3:35; 5:18   10:18 4:34   10:19 9:16   10:20 8:48   10:23 Lem 3:11   10:24 Luk 22:67   10:25 5:36
10:26 16:9   10:27 8:47; 10:3, 14   10:28 5:24; 6:39   10:30 5:18; 17:21   10:31 11:8   10:33 LεW 24:16;
Mat 26:65   10:34 Mben 82:6   10:36 1:34   10:38 10:25   10:39 7:30; 8:20   10:40 1:28   10:41 1:29-34;
3:27-28   10:42 2:23   11:1 12:1-3; Luk 10:38-39   11:3 11:36   11:4 9:3; 17:1

⁵ Jisos to koonke Maata bô waa bwee wvù Maalia noo Laasalus baay. ⁶ Geenèn, seke wvù to yuwèe le Laasalus cemte lo, ε wvù bvuu ce fò wvù to nu ediuw εfaa. ⁷ Ejim jodvu, ε wvù gay ê boom bew bo ηgoo le le, “Beene ekase etu jim Judea.” ⁸ Ε bó bife ê wvù le, “Labay, è nu ke foguu foguu nen wvù Bojuu se gomte keetumye wo bô eta é wo ekpwe, wo ε bvuu ε no tuu jó le?” ⁹ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Ke bontam bo kefew e nu ke yuufe ncow bofèe yî diuu le le? É wee lene emvunsheer, tu ke è nulo é wvù ebayten yî fièe le ke, njefo n'yuu wvu yî worj wvun e yeese wvù. ¹⁰ Geenèn, é wee lene entar, tu è nelo é wvù ebayten, njefo ke wvù kerjke n'yuu ke.”

¹¹ No wvù jeme nonèn, mum gay ê bó le, “Nsaá yesebeene wvù Laasalus nu ε lefe wase, geenèn ε me nu enjen enkamse wvù yî nyii didvu le.” ¹² Ε boom bew bo ηgoo le gay ê wvù le, “Tata, é è fen nu le wvù nu ε lefe, tu wvù nu ke ebonèn.” ¹³ Jisos to jemyi ε è nu ekume kpwe Laasalus, geenèn ε bó no yuuke le wvù jemyi ε è nu ekume nyii di nyii. ¹⁴ Ε Jisos mum jeme lo ê bó teyey le, “Laasalus nu ε kpwe wase. ¹⁵ Geenèn ε me n'yuuke njorj nje yene le ke me nse nu fò ke, wvu le ben elese fitele yî yem me. Beene egenè le jó.” ¹⁶ Ε Toma wvù bó to teje diee diew dimew le Emam, gay ê bomew boom bo ηgoo le le, “Beene egen ten wvu le beene nulo ekpweken beene ε bó.”

Ε Jisos bvuse Laasalus yî kpwe le

¹⁷ Ε Jisos ke fese fò, yuw le Laasalus nu ε ce wase ê jem ediuw εna. ¹⁸ Betani jan to nu mbew Jerusalem e ke diewe bomay bofèe nen. ¹⁹ Ε Bojuu nteen to to fò Maata bô Maalia le keecam shen bô bó yî kpwe waa bwee bó le. ²⁰ Ε Maata ke dioo yuw le Jisos too lo, ε wvù mum buy keegen é bô wvù etasen, geenèn ε Maalia mey yew. ²¹ Ε Maata gen gay ê Jisos le, “Tata, é wo se bee enu fen, tu ke waa bwæm se nu ε kpwe ke. ²² Geenèn, ε me ηkee le keseen wvun nu ε naa la fi wo ε lèke ê Nyo' nu ε wvù nulo enya ê wo.” ²³ Ε Jisos gay ê wvù le, “Waa bwoo nu ke ebuy yî kpwe le.” ²⁴ Ε Maata gay ê wvù le, “Me ηkee naa lo le wvù nu ke ekase ebuy diuu di fokemese di bonyii nu ke ebuyte yî kpwe le.” ²⁵ Ε Jisos gay ê wvù le, “È nu me wvù bvuse bonyii yî kpwe le, ε è nu me nshii. Wee wvù nu ε lese fitele yî yem e nu ε wvù cim kpwe lo, é wvù ke enu dvù, ²⁶ ε naa yèe wvù nu dvù keseen ε wvù ε lese fitele yî yem e, yaa nu ke ekpwe ke. Wo nu ε bee nonèn e?” ²⁷ Ε wvù bee le, “Èε Tata, me nu ε mbee le wo nu Mboyse wvù Nyo' to kawèe. Wo nu Waa Nyo' wvù to nu keeke eto yî worj wvun e.”

²⁸ No Maata gayèe nonèn, mum gen tee Maalia wvù waa bwee, jeme ê wvù fokueku le, “Wee N'yeyi nu wase fen, ε wvù teje wo.” ²⁹ No wvù yuwèe nonèn, mum cufe lo ye we keegen eyen wvù le. ³⁰ È to nu ε Jisos baa ley wase ntew e ke. Wvù to bæe ke fò fò Maata to genèe yen wvù le. ³¹ Ε Bojuu bò to nu bô bo Maalia camte shen dioo yen no wvù cufe ye ε buy yew, ε bó mum no bii wvù le kpwaake le wvù gene fò jem keegen ebeele fò.

³² Ε Maalia ke gen fese fò Jisos to nu, yen wvù le, mum gbwe bikaá biew e gay le, “Tata, é wo se bee enu fen, tu ke waa bwæm se nu ε kpwe ke.” ³³ Ε Jisos ke dioo yen no wvù beele, ε Bojuu bò to bie wvù le beele ten, ε fièe fidvu shiw fitele fiew baay, ε ye befèe wvù. ³⁴ Ε wvù nè bife le, “Ben dwey wvù fèe?” Ε bó gay ê wvù le, “Tata, to eyen.” ³⁵ Ε Jisos bee kpwe. ³⁶ Ε Bojuu yen nonèn gay le, “Ben etaa eyen no wvù se koonke wvù.” ³⁷ Geenèn ε bomew kaa gay le, “Ke è se nulo é wvù wvù to yen'yèe ejise kenfefe, etarj wee wvun fo wvù ekpwe le?”

³⁸ Ε fitele fiew bvuu shiw baay. Ε wvù nè gen fese fò jem. Jem yin to nu tfum ε bó ε ban diuw wvudvu bô kebwee ke te le. ³⁹ Ε Jisos gay le, “Ben ecake te die.” Ε Maata wvù jeme wee kpwe gay ê Jisos le, “Tata, keseen nu ε wvù samte wase. È nu wase ediuw εna no wvù se kpweè.” ⁴⁰ Ε Jisos bife ê wvù le, “Me mbe ε ηgay ke ê wo le é wo nu ε lese fitele yî yem e, é wo ke eyen bvukuke bvù è nu bvù Nyo' le?” ⁴¹ Nonèn, ε bó mum cake te didvu. Ε Jisos cake ejise we gay le, “Icem, me nyaa keyoone ê wo no wo nu ε yuw bunle yem. ⁴² Me ηkee

naa le wo ké no yuuke ke bunle yem sekecii. Geenɛn, me njemyi fin ε è nu nje bonyii ban bɔ̀ leemene fɛn, wvu le è nulo é bó ebee le è tum wo me.”⁴³ No wvú jeme nonɛn, furɔ̀ bɔ̀ diɛw yì tɛmyi le, “Laasalus, buye!”⁴⁴ E wee wvú to kpwee wase wɛ mum buy, ε can ye bɔ̀ bikaa nu ε bó ε njim bɔ̀ njaw ndvú, ε njim tɛn bvushiw bwew bɔ̀ njaw ndvú. E Jisos gay é bɔ̀ le, “Ben efay wvú, ecine é wvú egene.”

E bikuu bi woɲ e jo nsey keeyu Jisos

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ E Bojuu nteen bɔ̀ to toɛ é Maalia le dioo yɛn fiɛɛ fi Jisos ge, mum lese fitele yì ye le. ⁴⁶ Geenɛn, ε bomew kaa gen fibole yɛn ε è nu Bofalasii le, see é bó fiɛɛ fi Jisos ge. ⁴⁷ E bocee ncese bo baay baay bɔ̀ Bofalasii mum kum bikuu bi woɲ e jeme le, “Beene nu ege nɛɛ? Wee wvun gee mwɛɛm nteen mvù duɲci bvukuke bvú Nyo' le. ⁴⁸ É beene cine lo wvú ε no gene dvú fwe, tu bonyii bocii nu ke eghan elese fitele yì ye le, é bonyii bo Lum ke enɛ eto ebvuw bvudvuu bvù yuule bvuseɛbeene bɔ̀ ketum kesɛɛbeene.”*

⁴⁹ Geenɛn, ε wee mvu bó le wvù dieɛ to nu Kayfas, wvù to nu ekolɛ ke bocee ncese le kelum kekɛ le nɛ gay fiew é bó le, “Kɛ ben kee naa lo fiɛɛ kɛ. ⁵⁰ Kɛ ben kee le fí jee fɔ̀ ben e le wee mwaanɛn ekpwe fɔ̀ bonyii le bocii efey fo ketum kecii ela lo le?” ⁵¹ Kɛ Kayfas to jemyi fiɛɛ fin bɔ̀ bvufɛɛ bvù è nu bwew kɛ. Wvù diɛwɛ ekolɛ ke bocee ncese le kelum kekɛ le to jemyi nɛn teete ε è nu ntum Nyo' le Jisos to kɛnke keekpwe fɔ̀ ketum ke Bojuu le. ⁵² E è yaa mɛy kɛ fɔ̀ ketum kedvu le mɛy kɛ, wvù to kɛnke keekpwe keebaance boom bɔ̀ è nu bo Nyo' le bocii bɔ̀ nu bitum bimew e, é bó enù yì fiɛɛ le fimwaanɛn. ⁵³ E kɛw ebvubwɛ le, ε bikuu bi woɲ e mum kɛw no joo nsey no bó nu ke eghan sɛ yu Jisos.

⁵⁴ Nonɛn, ε Jisos fanɛ yaa ebvuu eghane ya le ɛntelɛɲ jo Bojuu kɛ. E wvù nɛ fiew jó gen ketum kemew kè nu mbew woɲ monshɛɛm e ε bɔ̀ boom bew bo ɲgoo le no cee jó kelaante kemew e ε bó tɛɲɛ le ɛfelem.

⁵⁵ E ɲkaw Bojuu wvu Danɛfey ke no too wase nceencee, ε bonyii no nɛn'yi biba le bene Jelusalem ε diuu din sɛ keetoo keekfum bikuu bibole. ⁵⁶ E bó gen kɛw no gomte Jisos biwci ebonebon no bó to leemene fɔ̀ yew ncese le gayte le, “Ben kpwaake le la? Kɛ wvù nu eto fɔ̀ ɲkaw wvun e le?” ⁵⁷ È to nu ε bocee ncese bo baay baay noo Bofalasii ε nya wase nci le é wee nu dvú wvù kee fɔ̀ Jisos nu, é wvù ge ε bó kɛɛ, wvu le è nulo é bó ekoo wvù.

12

E Maalia yefe Jisos Bɛtani

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ E è ke no shɛɛte wase ɛdiuw ɛsoocaa é emum enu kefew ke ɲkaw Danɛfey e, ε Jisos nɛ gen ntɛw wvù Bɛtani le jó Laasalus wvù Jisos to bvuseɛ yì kpwe le to nu. ² No wvù gen jó, ε bó fɛ mwɛɛm mvudien keetɛw wvù dvú. E Maata no nu wee gawe ε Laasalus nu wee mvu ɲgoo bonyii bɔ̀ to shiilɛɛ no diekene bɔ̀ bo Jisos e. ³ E Maalia ke mum nɛ jo fikaa fi nfɛy mvu wvù shfuunɲkene le, yefe bikaa bi Jisos e dvú, sho bɔ̀ yvuw ye ekolɛ. Nfɛy wvun to lumte naa baay, ε bó kene bɔ̀ naad ɛwvunɛwvun. No wvù yefe nonɛn, ε yew yidvu nɛ no shfuunɲkene lo ɛnte yicii.

⁴ E Judas Iskaliot wvù to nu wee ɲgoo boom bo Jisos e, (wvù to ghanɛɛ egese wvù) kaa nɛ gay le, ⁵ “È be ge la fo bó egese lo nfɛy wvun bodanali gee tɛ, enya bigew bidvu é bonyii bɔ̀ fuute?” ⁶ Kɛ Judas to jemyi nɛn le wen kɛnke shiie fɔ̀ bonyii bɔ̀ fuute le kɛ. Wvù to nu cooɲ ε è to nu wvù wee wvubo ekɛle, ε wvù to ké no leese kebo jó fici ekolɛ kew dvú. ⁷ E Jisos gay le, “Cine wvù le. Wvù be gɛke nfɛy wvun nɛn keeseyse ε è nu ndwey wɛm dvú. ⁸ Bonyii bɔ̀ fuute nu ke enu kɛ ben ε bó sekecii, geenɛn kɛ me nu ɲke enu beene sekecii

11:44 20:6-7 11:45 2:23 11:47 2:11; Mat 26:3-5; Lem 4:16 * 11:48 Bó to fane nonɛn njefo é Bojuu to beɲɛ lo le Jisos nu Mboyse, é bó ke emum enɛ ekɛw diuw bɔ̀ bonyii bo Lum bɔ̀ to saake bó wvu le wvù ebvuse bó can bonyii bo Lum bodvu le. 11:49 18:14 11:52 10:16 11:53 5:18 11:54 5:13; 7:1 11:55 2:13; Kɲɲ 19:11-20; 2Klo 30:17-18 11:56 7:11 12:1 11:1-2 12:2 Luk 10:40 12:3 Luk 7:37-38 12:4 6:71; 13:2, 27; 18:2; Mat 10:4 12:5 Yɛsa 58:7; Mat 19:21; Jɛm 2:15-16 12:7 19:40 12:8 Dito 15:11

κε.”

⁹ Ε kebombom ke Bojuu le ke yuw le Jisos nu jó, ε bó mum to jó. Κε bó to to κε ε è nu nje Jisos maarj κε. Βó to to ten keeyen Laasalus wvù Jisos to bvuseε yî kpwe le. ¹⁰ Nonen, ε bocee ncese bo baay baay no kaake le bó nu eyu ten Laasalus, ¹¹ njefo è to nu nje wvù wvù Bojuu nteen to cin'yi bó le leese wase fitele ε è nu yî Jisos e.

Ε Jisos ley Jεlusalεm diεwε Nfon e

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Ε ekfuη buy yuu, ε kebombom ke bonyii le kè to toε fô ηkaw e yuw le Jisos nu ê je too Jεlusalεm. ¹³ Ε bó mum jo bidaayεε buy keegen efiisen wvù ê je. Ε bó gen no wvuuyi gayte le, “Eeeee, mbense enù fô Nyo' le lεεε! Nyo' nu ε laη kembonen yî wee wvù too ê diee di Tata le lεεε! È nu wvù Nfon wvu Islael lεεε!” ¹⁴ Ε Jisos gom waa kembεεbey, ben. Ε fí mum no nu no bó to saηεε le,

¹⁵ “Bonyii bo Sayon, fo ben efanè κε.

Ben etaa eyen, Nfon wene too lo,

ε wvù ε ben yî waa kembεεbey e.”

¹⁶ Κε boom bo Jisos e bo ηgoo le to nu ε kιεε fiεε fi fiεε fin duηci foηkew κε. Ε Jisos ke dioo ley wase bvukuke bwew e, ε bó mum kume le bó to saη fiεε fin ε è nu ekume wvù, ε fí ε kooy wase bó wvù κε no bó to saηεε. ¹⁷ Kebombom kè to nu bó bo Jisos diuu dì wvù to teηεε Laasalus ê jem bvuse yî kpwe le to nu ε gen bó nsee no bó to γεεε. ¹⁸ Ε shiee wvù kebombom kedvu to buyεε keegen efiisen wvù ê je to nu nje bó to nu ε yuw le wvù to nu ε ge fiεε fin fi duηci bvukuke bvυ Nyo' le. ¹⁹ Ε Bofalasii yen nen mum no jemyi ebonebon le, “Κε ben nu ε yen? Κε fiεε nu dvù fi è nulo é ben ebvuu ege κε. Woη tfuu nu ε shfum wase ε bi wvù le.”

Ε Boglek bomew no shieele keeyen Jisos e

²⁰ Bonyii bomew to nu ηgoo bonyii bò to benεε Jεlusalεm keebunle Nyo' kefew ke ηkaw e kin ε è nu Boglek. ²¹ Ε Boglek ban gen yen Filew wvù to nen'yεε ê kelaante kè Besayda le ê keba kè Galilee le, gay ê wvù le, “ηgaywee, bese shieele keeyen Jisos e.”

²² Ε Filew mum gen be Andulu dvù, ε bó wvù mum gen see ê Jisos. ²³ Ε Jisos tfuse ê bó le, “Kefew nu ε kocen wase kè wee wvù diee nu Waawee nu eκεηκε diee dì kuuke. ²⁴ É me ensee ê ben keceεy keceεy le, é ηgow fiεε baa egbwe yî nshε le ekpwe, é yí emey κε enu yí embeη. Geenεn é yí kpwe lo, é yí ke eyum mvuntam nteen. ²⁵ Wee wvù kooηke nshii we baay nu ke elase nshii wvudvu, ε wee wvù bane nshii we yî woη wvun e nu ε wvù gεεle lo keeke eκεηκε nshii wvù mεy lo. ²⁶ É wee lemte me le, tu wvù keηke keebii me le, ε naa fεε fò me nu, é wee wεm lemte enù ten fò. É wee lemte me le, tu Icεm nu ke ebuw wvù.”

Ε Jisos jeme ekume kpwe ye

²⁷ Ε Jisos ne gay le, “Keseen nu ε fitele buuke lo me. È nulo é me engay le la? Le Icεm ebvuse me ente jo kefew ke ηγεw e kin e? 'Aay, è nu nje kefew kedvu kin wvù me nto ntoε. ²⁸ Icεm, gee é diee diuw ekuuke.” No wvù jeme nonen, ε diεw shii fowe le, “Me nu ε ηge wase dí ε no kuuke, ε me mbεε ηke embvuu enge.”

²⁹ Ε kebombom kè to leeme fò dioo yuw diεw yidvu, gay fibole le, “È baykene jaη.” Ε bomew gay le, “È jemyi nceendaa Nyo' ê wvù.” ³⁰ Ε Jisos tfuse le, “Diεw yin to nje yene. Κε yí to nje yeη κε. ³¹ Keseen nu wase kefew kè bó nu esaw woη wvun. Keseen nu ε bó nu eshaw nfon wvù saake woη wvun. ³² Geenεn ε fiem nu ε seke bó ε ke ε njeyse me fowe, é me enγufe bonyii bocii é bó eto yî yeη e.” ³³ Jisos to jemyi nonen duηci ε è nu kfuu kpwe yî wvù nu ke ekpwe. ³⁴ Ε kebombom ke bonyii le tfuse ê wvù le, “Bese yuuke ê ηwa' bonci le le Mboyse wvù Nyo' to kawεε nu ke efele. Wo ε ghan neε ε se no duu le bó

12:9 11:43-44 12:11 11:45 12:13 Mben 118:26; Mat 27:42; Jon 1:49 12:15 Saka 9:9 12:16 2:22; 17:1
12:17 11:42-45 12:19 11:48 12:21 1:44; Luk 19:3; 23:8 12:23 2:4; 12:16 12:24 Mat 10:39; 16:24-25;
1Kol 15:36 12:26 14:3; 17:24 12:27 12:23; Mat 26:38 12:28 17:1; Mat 3:17; 17:5 12:31 5:22; 14:30; 16:11
12:32 3:14 12:33 18:32 12:34 Mben 89:36-37; 110:4; Esek 37:25; Jon 12:23; 3:14

kenke keeke njeyse wee wvù diee nu Waawee fowe? Wee wvù diee nu Waawee wvudvu nu wvù la?" ³⁵ E Jisos gay ê bó le, "N'yuú nu enu ben e bó ke yî kefew e caan. Ben emum elenè no ben kenke n'yuú ben e bó, fo kejiwe ke ne eban ben. Ke wee wvù lene ê ejiwe le ké no kee fô wvù gene ke. ³⁶ No ben kenke n'yuú ben e bó, ben ebee n'yuú wvun e, wvu le ben emum enu boom bo n'yuú le."

Diéw Jisos nu ke esaw wee wvù nu e fanj keefiisen diéw yidvu

No Jisos jemye mwem mvun nen, mum ne gen nyiim. ³⁷ Naa no wvù to nu e cim ge mwem nteen mvù duŋci bvukuke bwew e bó yen, bó to baa lese fitele yî ye le ke. ³⁸ E fí to nu nonen wvu le fí ekocen no Yesaya wvù wee ntum Nyo' to jemye le, "Tata, è nu yeé dvú wvù nu e bee fié fi bese jemyi le?

E è nu ê baa wvù Tata nu e duŋce mvuŋgay mvu kebo kew e?"

³⁹ Nonen ke è to nulo é bó elese fitele yî ye le ke, njefo Yesaya to nu e bvuu jeme bvudvuu bvumew e le,

⁴⁰ "Wvù nu e ban ejise ebo,

e ge mvuntelem mvubole e no leé,

wvu le fo bó eyenè mwem e bô ejise ebo,

ekeè mwem ê mvuntelem mvubole,

ekase etu jim é me enfé bó."

⁴¹ Yesaya to jemyi mwem mvun njefo wvù to nu e yen wase bvukuke bvú Jisos e, mum no jemyi ekume wvù. ⁴² Naa no bonyii to baa cim nu keelese fitele yî Jisos e, nu e bonyii nteen bò to nu naa bikuu bi woŋ e to lese fitele yî ye le, geenen fanje yaa nu keejeme bô dew yibo ke, njefo bó to fane Bofalasii le fo bó ke ekuŋ bó yew bunle le. ⁴³ E bó to fane nonen njefo bó to koonke keekenke mbense e è nu wvù nen'yi fô bonyii le efey keekenke e è nu wvù nen'yi fô Nyo' le.

⁴⁴ E Jisos ne fuŋ foweewe gay le, "Wee wvù nu e lese fitele yî yem e, nu e wvù yaa lese e è nu yî yem e ke. Wvù lese e è nu yî wee wvù tum me le. ⁴⁵ É wee yen me le, tu wvù yen e è nu wee wvù tum me le. ⁴⁶ Me nu e nto ê woŋ jan diéwe n'yuú le wvu le naa yeé wvù nu e lese fitele yî yem e wvù saa ebvuu emey enu ê ejiwe le ke. ⁴⁷ É wee yuw diéw yem, e fanje yaa egeé, me nsaa enlese wvù ŋgew e ke, njefo ke me nto nto keenlese bonyii bo yî woŋ wvun e ŋgew e ke. Me nto nto keemboyse lo bó. ⁴⁸ Wee wvù nu e ma me e fanj keefiisen diéw yem kenke fié fi nu ke esaw wvù. Diéw yî me nu e njeme ê wvù nu fié fi nu ke elese wvù ŋgew e diuu di fokemese. ⁴⁹ Fí nu nonen njefo ke me njemyi e è nu ê mvuŋgay mwem e ke. Icém wvù tum me nu wvù wvù gay le me enjemyi, e è nya wvù fié fi me enjemyi, e see no me enjemyi. ⁵⁰ E me ŋkee le fié fi wvù gay le me enjemyi nu fi nyaa nshii wvù mey lo. Nonen fié fi me njemyi nu fi Icém nu e gay le me enjemyi."

13

E Jisos cuke bikaa bi boom bew bo ŋgoo le

¹ E è ke no nu wase bvù ekfuŋ nu ebuy eyuu é emum enu ŋkaw Danjefey, e Jisos kieé le kefew kè wen nu ecine woŋ wvun e, ekase egen fô Icee wen e nu e kocen wase. No wvù to koonke bonyii bò è to nu bew yî woŋ wvun e, e wvù koŋ bó gen mese. ² E bó ke no diekene fokieguu, e dewle e lese wase ŋkpawce ê fitele fi Judas wvù waa Semon Iskaliot e le wvù egese Jisos. ³ No Jisos to kee wase le Icee wen nu e nya wase mwem mvunciim can wen e, bô le wen to ne fô Nyo' le e wen kaase tuu jim fô Nyo' le, ⁴ e wvù mum ne ê we jo mwem mvudien, baaye bikum biew, jo ndvu yî bó shole ye dvú, seŋ yî mvuntem e, ⁵ mum tfuw joo ê ŋkaa le, kew no cuke bikaa bi boom bew bo ŋgoo le dvú, shole bô ndvu yî wvù to seŋeé yî mvuntem e ye. ⁶ E wvù ke cuke to buy fô Semon Bitá le, e wvù bife é wvù le, "Tata, è nu ecuke wo bikaa biem e?"

12:35 7:33; 8:12   12:36 5:13   12:37 16:9   12:38 Yesa 53:1; Lum 10:16   12:40 Yesa 6:10   12:41
Yesa 6:1-3   12:42 2:23; 9:22   12:43 7:18   12:44 5:24   12:45 14:9; 5:18   12:46 12:35-36   12:47 3:17;
5:22   12:49 7:16-17   12:50 4:34   13:1 2:4   13:2 12:4; Luk 22:3   13:3 3:35; 8:14   13:4 Luk 12:37

⁷ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Κε fiεε fi me ηγεε nu ε wo nulo ekiεε keseen κε. Wo nu ke ekiεε ε è nu ejim.” ⁸ Ε Bita gay ê Jisos le, “Κε è nulo é wo ke eyuu ecuke bikaa biem κε.” Ε Jisos tfuse ê wvú le, “É me mbaa encuke wo, wo saa ekeηke fiεε bee wo κε.” ⁹ Ε Semon Bita mum gay ê Jisos le, “Tata, é è fen nu nonen, tu κε wo nu ecuke κε ε è nu bikaa biem maan κε. Wo nu ecuke ten can yem bô ekole kem fó.” ¹⁰ Ε Jisos gay ê wvú le, “Wee wvú nu ε cuke wase ye nu ε wvú yuule wase ye yicii, ε shiee yaa bvuu nu keebvuu ecuke efey bikaa κε. Ben nu ε ben yuule wase, geenen κε è yaa nu ben bocii bô yuule κε.” ¹¹ Jisos to jemyi nonen njefo wvú to kee wase wee wvú nu ke egese wvú. È nu fiεε fi wvú to gayεε le, “Κε ben yuule bocii κε.”

¹² Ε Jisos ke mese cuke bikaa bibole, tfume bikum biew, kase gen tu fô bvudvuu bwew e, mum bife ê bó le, “Ben nu ε kiεε fiεε fi me ηγε fô ben e fin e? ¹³ Ben teje me le Wee N'yeyi bvuu teje le Tata, ε ben teje ε è nu leη nonen njefo è nu fiεε fi me nu. ¹⁴ É me wvú nu Tata wene bvuu nu Wee wene N'yeyi nu ε cuke bikaa binen, tu ben ten keηke keecukè bikaa bi wee noo wee le. ¹⁵ Me ηγε nonen nduηci lo é ben le ben egeè ten no me ηγε fô ben e. ¹⁶ É me ensee ê ben keceey keceey le κε waa lemme ké no kuuke fele cee ekole we κε, ε κε wee wvú bó tum lo ké no kuuke ten fele wee wvú tum wvú κε. ¹⁷ É ben kee mwεem mvun, ε no gee mvú, é njoη wvu baay enu wene. ¹⁸ Κε me njemyi ε è nu ekume ben bocii κε. Me ηkee bonyii bô me nu ε ncaw. Geenēn, ε fí nu le fiεε fi nu ê ηwa' Nyo' le keηke keeke eto ekocen no bó to saηεε le, ‘Wee wvú diee mwεem mvudien mwem nu ε ne ε no bii bikaa biem e.’ ¹⁹ Me nseje fiεε fin ê ben keseen é fí se keeke ekooyi, wvu le fí ke dīoo ε kooy, é ben emum ebee le è nu naa me wvudvu. ²⁰ É me ensee ê ben keceey keceey le wee wvú nu ε fiisen naa wee wvú la wvú è tum me, nu ε wvú fiisene ε è nu me. Ε wee wvú fiisene me fiisene ε è nu wee wvú tum me.”

Ε Jisos duηce wee wvú nu egese wvú

²¹ No Jisos jeme mwεem mvun nen, ε fitele ne no buuke wvú. Ε wvú ne jeme lo teytey gay le, “É me ensee ê ben keceey keceey le wee mvu ben e nu egese me.” ²² Ε boom bew bo ηgoo le ne no taayine ye maa laa wvú jemyi ε è nu wee wvú la le. ²³ Wee mvu ηgoo boom bo Jisos e wvú Jisos to kooηke to yeeme diekene naa mbew ye le. * ²⁴ Ε Semon Bita kpwase wvú gay le wvú ebife ê Jisos le laa wvú jemyi ε è nu yeε le. ²⁵ Nonen ε wvú yeem gen yí Jisos e bife ê wvú le, “Tata, è nu yeε?” ²⁶ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “È nu wee wvú me nu enguse bleed encuw ê nshew mbase le enya ê wvú.” Nonen ε wvú mum cuw bleed ê nshew mbase le nya ê Judas wvú waa Semon Iskaliot. ²⁷ Κε no Judas fi bleed wvudvu nen, ε Satan mum ley yí ye le. Ε Jisos gay ê wvú le, “Yarηsen ege fiεε fi wo gomte keege.” ²⁸ Wee mvu ηgoo bó le to baa kiεε fiεε fi wvú jemyi ê wvú nonen κε. ²⁹ Bomew to kpwaake le no Judas to nu wee wvú gεele ekele nu ε Jisos jemyi ê wvú le wvú egen eguy mwεem mvú bó shieele keedie ηkaw dvú, kenεε le wvú egen enya fiεε ê bonyii bô fuute. ³⁰ No Judas fi bleed wvudvu nonen ε die, mum buy lo kaη mwaan gen. Sekekie to nu wase entaη.

Ε Jisos tefe kpwe ê boom bew bo ηgoo le

³¹ No Judas buyεε wase gen nonen, ε Jisos shεε gay le, “Keseen nu ε bó nu ekew eyene bvukuke bvú wee wvú diee nu Waawee le, emum eyene ten bvukuke bvú è nu bvú Nyo' le yí ye le. ³² É bó yen bvukuke bvú Nyo' le yí ye le, tu Nyo' nu eduηce ten bvukuke bvú Waa we le yí wvú wvú Nyo' le. Ε wvú nu eduηce lo kaη mwaan. ³³ Boom bem, me nu enu beene κε wase yí kefew e nen caan. Ben nu ke esheε egom me saa eyen κε. No me nto ηgayεε ê Bojuu, nu no me ηgayte ê ben keseen le, ‘Fô me ηgene nu ε κε ben nulo eto fó κε.’ ³⁴ Me nyaa nci ê ben, ε è nu nci wvu fwε le ben dīoo ε shεε no koηenè. Ben ekoηenè

13:10 15:3   13:11 6:64, 70-71   13:12 Mat 20:24-28; 23:8-12; Luk 22:27; 1Tim 5:10   13:15 1Jon 2:6; Fili 2:5; 1Bi 2:21   13:16 15:20; Mat 10:24   13:17 JEM 1:25   13:18 Mben 41:9; Jon 17:12   13:19 8:24; 14:29; 16:4
13:20 Mat 10:40   13:23 19:26; 20:2; 21:7, 20   * 13:23 Keeshii ediekene nu ε Bojuu to ké nshii fokuse, yeem lo keba kemwaan se no diekene.   13:27 13:2   13:29 12:6   13:31 17:1   13:33 8:14   13:34 15:12, 17; 1Jon 2:7-8; 3:11, 23; 4:11; 2Jon 5-6

ke naa leŋleŋ no me nu e ŋkoŋ ben. ³⁵ É ben shéke e no koŋene nonen, é fifin ege é bonyii bocii emum ekié le ben nu boom bem bo ŋgoo le.”

É Jisos gay le Bitá nu ke ema wen

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ É Semon Bitá mum bife é Jisos le, “Tata, wo gene e è nu fée?” É Jisos tfuse le, “Fô me ŋgene nu e ke è nulo é wo ebi me le keseen ke. Wo nu ke eshée se bi.” ³⁷ É Bitá kase bife é wvú le, “Tata, ke è nulo é me mbi wo le keseen nje la? Me nu ŋke enya nshii wem keeŋkpwe nje yo.” ³⁸ É Jisos Bife é wvú le, “Wo nulo enya nshii wo keekpwe nje me? É me ensee é wo kecéey kecéey le ke nyimshie nu ke etoŋ se wo e ma wase me bokaŋ botéte ke.”

14

Jisos nu Je yì gene fô Nyo' le

¹ É Jisos bvuu jeme é boom bew bo ŋgoo le le, “Fo ben ecine é mvuntelem mvunen ebuuke ke. Ben elese fitele yì Nyo' le, elese ten fitele yì yem e. ² Yew dvu Icém, nu e bibuw nu dvú nteen. É fí be baa enu nonen, tu me mbaa ŋgayte le me ŋgene nseyse bvudvuu é ben ke. ³ É me nu ndioo e ŋgen e nseyse bvudvuu é ben, eŋkase ento enjo ben é beene enu, wvu le fô me nu, é ben enù ten fô. ⁴ É ben kee wase je yì gene fô me ŋgene.” ⁵ É Toma mum gay é wvú le, “Tata, ke bese kee fô wo gene ke. Bese nu eghan nées se kiee je yidvu?” ⁶ É Jisos tfuse le, “È nu me je, e è nu me kecéey, e è nu me nshii. Ke wee nulo egen fô Icém e se wvú e fey yì yem e ke. ⁷ É ben be kee me, tu ben bee kee ten Icém. É kew yì keseen e nu e ben e kiee wase wvú e bvuu e yen wvú le.”

⁸ É Filew gay é wvú le, “Tata duŋce Ico é bese, é bese eyen emum effuu.” ⁹ É Jisos tfuse e wvú le, “Filew, beene nu e ce wase baay nen se wo kee me le? Wee wvù nu e yen me le, nu e wvú e yen wase Icém e. Wo nulo eghan nées le se ebvuu egayte le me enduŋce Icém é ben? ¹⁰ Wo baa bee le me nu yì Icém e, e Icém nu yì yem le? Njeme wvù me njemyi é ben nu e ke me njemyi yì mvuŋgay mwem e ke. Icém wvù nu yì yem e nu wvù gee dilemme diew. ¹¹ Ben ebee me le le me nu yì Icém e, e Icém nu yì yem e. É ben baa bee me le nje fiee fi me ŋgayte, é ben bee nje dilemme di me ŋgee le. ¹² É me ensee é ben kecéey kecéey le wee wvù nu e lese fitele yì yem e nu ke egee ten dilemme di me ŋgee. É wvù nu ke ege dilemme efey naa di me nu e ŋge, njefo me ŋgene wase fô Icém e. ¹³ Naa la fi ben e bife é diee diem e, é me eŋge fí, wvu le Icee Wan nulo ekeŋke diee di kuke nje Wan. ¹⁴ É ben bife naa la é diee diem e, é me eŋge fí.

É Jisos kaw bonyii bew bô Keyoy ke Yuule

¹⁵ É ben kooŋke me, é ben egeélè bonci bem, ¹⁶ é me ŋke enleke é Icém é wvú enya ben bô wvumvu Wee Nfi é wvú enu ben e bó sekecii. ¹⁷ Wee wvun nu Keyoy ke kecéey e. Ke wvú nu wee wvù è nulo é bonyii bô è nu bo yì woŋ wvun e efiisen wvú ke, njefo ke bó yene wvú le kenée kee wvú ke. Ben nu finen e ben kee wvú, njefo wvú cee ben e bó, e wvú nu ke enu yì yene le.

¹⁸ Ke me nu ŋke encine ben e é ben enu diewe boom bo boŋkfu le ke. Me nu ŋke eŋkase ento enu beene. ¹⁹ É shéete wase caan é bonyii bô è nu bo yì woŋ wvun e saa ebvuu eyen me le ke. Geenén, ben nu ke eyen me le. No me nu ŋke enu dvú, nu e ben ten nu ke enu dvú. ²⁰ È nu ke enu ebvubwe é ben ekié le me nu yì Icém e, e ben nu yì yem e, e me nu yì yene le. ²¹ Wee wvù kee bonci bem géele, nu wvuwe wvù kooŋke me. É wee wvù kooŋke me nu e Icém nu ke ekooŋke wvú. É me nu ŋke eŋkooŋke ten wvú, enduŋce ekole kem é wvú.” ²² É Judas wvumvu (e è yaa nu ke we wvù bó teŋe le Iskaliot ke) bife é wvú le, “Tata,

fí ghan nɛɛ le fí wo nu ke eduŋɔe ekole kuw ε è nu ê bese, ε è yaa nu ê bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e ke?” ²³ E Jisos tfuse ê wvú le, “É wee kooŋke me, é wvú egɛɛlè njeme wɛm, é Icɛm ekoŋke wvú, é bee Icɛm ke eto fô wvú le ecee bee bó. ²⁴ Ke wee wvú baa kooŋke me ké no gɛɛle njeme wɛm ke. Ke njeme wvù ben yuuke nu wɛm ke. È nu wvu Icɛm wvù tum me.

²⁵ Mwɛɛm mvun nu ε me njemyi ê ben mbɛɛ beene. ²⁶ Geenɛn, Wee Nfi wvù è nu Keyoy ke Yuule wvù Icɛm nu ke eciinse ê diee diem e nu ke eyɛyi ben bô mwɛɛm mvunciim ebvuu ege é ben ekumyi mwɛɛm mvunciim mvù me nu ε njeme wase ê ben. ²⁷ Me nu ε ŋgɛɛ nyekɛɛy le wvú enu ben ε bó. Me nyaa nyekɛɛy wvù è nu wvu wɛm ê ben. Ke me nyaa nyekɛɛy wvun ê ben no bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e ké no nyaa ke. Fo ben ecine é mvuntelem mvunen ebuuke kenɛɛ keŋke jaŋ ke. ²⁸ Ben nu ε yuw wase no me ŋgayte le me ŋgene wa lo, ε me nu ŋke eŋkase ento enu beene. É ben be kooŋke me, tu ben bee elarjaŋe lo, njefo me ŋgene ε è nu fô Icɛm e, no Icɛm kuuke fele me. ²⁹ Keseen nu ε me ε njeme wase fiɛɛ fin ê ben é fí sɛ keeke ekooy, wvu le fí ke dioo ε kooy, é ben emum ebee me le. ³⁰ Ke me mbɛɛ embvuu enshe enjemyi beene baay ke, njefo nfon wvù saake woŋ wvun too wase. Ke è nu le wvú keŋke mvuŋgay ê me ê we ke. ³¹ Geenɛn, me ŋgɛɛ ε è nu no Icɛm nu ε gay le me eŋgè wvu le bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e nulo ekiɛɛ le me ŋkooŋke Icɛm. Ben eja we é bó enɛ.”

15

Jisos nu kete ε bonyii bew nu tíew yidvu

¹ “È nu me twɛŋ kete ke mvuntam e ke cɛɛy cɛɛy, ε Icɛm nu wee wvù seysee twɛŋ wvudvu. ² Tíew yɛm yicii yì baa yumte mvuntam, nu ε wvú ke faashɛ bvuse, ε yì yumte mvuntam nu ε wvú ke seyse kpwɛɛ wvu le yì eyuule emum eyumte mvuntam nteen. ³ Njeme wvù me njeme wase ê ben nu ε ge wase ben ε no yuule. ⁴ Ben emɛy enù yì yɛm e, é me enu ten yì yene le. Ke tiɛw nulo eyum mvuntam eyinɛyin sɛ yì nu yì kete le ke. È nu ke lɛŋlɛŋ no ke è nulo é ben ege fiɛɛ sɛ ben nu yì yɛm e ke. ⁵ È nu me twɛŋ kete ke mvuntam e, ε ben nu tíew yidvu. Wee wvù nu yì yɛm e ε me nu ten yì ye le, nu wvuwe wvù nu diɛwɛ tiɛw yì nulo eyumte mvuntam nteen e, njefo é me mbaa enu, wee saa ege fiɛɛ ke. ⁶ Wee wvù nu sɛ wvú ε mɛy ε no nu yì yɛm e nu diɛwɛ tiɛw yì bó efasse elarj lo, é yì eyumtɛn e. Kfuu yiye tíew nu ε bó nu ke ebaance elarj ê ŋguy e é yì efie lo. ⁷ É ben mɛy ε no nu yì yɛm e ε diɛw yɛm nu yì yene le, ben é bife naa la fi ben shieele, é bó ege fí fô ben e. ⁸ É ben nu diɛwɛ tíew yì yumte mvuntam nteen e, é fifin enyaa diee dɪ kuuke ê Icɛm, emum eduŋci le ben nu bonyii bem bo ŋgoo le.

⁹ No Icɛm kooŋke me nu ke lɛŋlɛŋ no me ŋkooŋke ben. Ben emum emɛy enù ente jo keŋkoŋɛn kem. ¹⁰ É ben gɛɛle bonci bem, é ben emɛy enu ente jo keŋkoŋɛn kem, ke no me nu ε ŋgɛɛ bonci bo Icɛm e ε mɛy ε no nu ente jo keŋkoŋɛn kew. ¹¹ Mwɛɛm mvun nu ε me njemyi ê ben wvu le njoŋ wɛm nulo enu fô ben e, é ben emum ekeŋke njoŋ wvù nu ε yiŋsɛn. ¹² Nci wɛm nu wvun wvù nu le ben ekoŋɛnè ke no me ŋkooŋke ben. ¹³ Ke keŋkoŋɛn kemew bvuu nu dvú kè kuuke fele kè le wee enya nshii we ekpwe nje nsáa ye ke. ¹⁴ É ben gee fiɛɛ fí me ŋgayte le ben egeè, tu ben nu nsáa yɛm. ¹⁵ Ke me mbvuu nteŋe ben le boom bo lemme le ke, njefo ke waa lemme ké no kee fiɛɛ ficii fí cee ekole we gee ke. Me nteŋe wase ben le nsáa yɛm njefo fiɛɛ ficii fí me n'yuw ê Icɛm nu ε me ε ŋgɛɛ wase ben ε kɛɛ. ¹⁶ Ke è to caw ben me ke. È to caw me ben, mbaa ŋgɛɛ le ben egen enu diɛwɛ tíew yì yumte mvuntam e, mvuntam ε è nu mvù nu ke emɛy nu dvú le. É ben gee nonɛn,

14:23 Mwm 3:20   14:24 7:16   14:26 14:16   14:27 16:33; 20:19, 21   14:28 8:14   14:29 13:19   14:30
12:31   14:31 15:10; Mat 26:46   15:1 Os 10:1; Yɛsa 5:1-7; Yɛli 2:21; Mben 80:8-16   15:2 Mat 3:10
15:3 13:10   15:4 6:56; 15:7, 10, 16; Lum 11:17-18; 2Kol 3:5; 4:7; 1Jon 2:6, 28; 3:6, 24   15:6 Mat 7:19   15:7 15:16
15:8 14:13; 17:1   15:9 13:1; 5:18   15:10 14:15   15:11 16:22, 24; 17:13; 1Jon 1:4   15:12 13:34; 1Jon 4:11
15:13 10:11   15:16 14:13; 15:7; 16:23-24; Mat 18:19; 1Jon 3:22; 5:14-15; Jon 6:70; 13:18

naa la fi ben ε bife ê Icem ê diee diem e é wvú enya ê ben. ¹⁷ Nci wvù me nyaa ê ben nu ke wvun wvù le, ben ekojenè.

Ε Jisos gay le woŋ wvun nu ke ebane bonyii bowene

¹⁸ É bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e bane ben, é ben no kee le bó to yaw kεw no bane ε è nu me ε se no bane ben. ¹⁹ É ben be nu bonyii bo yî woŋ wvun e, tu bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e be kooŋke ben diewe bonyii bobole. Geenεn, ke ben baa nu bonyii bo yî woŋ wvun e ke. Me nu ε ncaw wase ben ε mbvuse ente jo bonyii bo yî woŋ wvun e. È nεε fiεε fi bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e bane ben. ²⁰ Ben ekume njeme wvù me nto njemyεε ê ben le ke waa lemme ké no kuuke fele cee ekole we ke. É bó bone bikaa ê me εjim, tu bó nu ke ebon ten ê ben εjim. É è be nu le bó yuuke njeme wεm e, tu bó nu ke eyuw ten wene le. ²¹ Fin nu fiεε fi bó nu ke ege bô ben nje me, njefo ke bó yaa kee wvú wvù to tumεε me ke. ²² É è be baa nu le me nu ε nto ε njeme ê bó, tu bó be baa ekeŋke jay ke. Geenεn, keseen nu ε ke bó keŋke fiεε keetaŋe diuw dvú yî bibefe bibole ke. ²³ Wee wvù bane me nu ε wvú bane Icem ten. ²⁴ É è be baa nu le me nu ε ηge kfuu dilemme di wee ke baa yuu ge wase enteleŋ jo bó, tu bó be baa ekeŋke jay ke. Geenεn bó nu ε yen, ε no bane ke me noo Icem. ²⁵ Fifin nu nonεn keege é diew eto ekocεn no bó to saŋεε ê ŋwa' bonci bobole le, 'Bó ban me εcici.'

²⁶ Geenεn, Wee Nfi wvù me nu ηke enciinse nu ke eto ε wvú nε fô Icem e. Wee Nfi wvun nu wvù è nu naa Keyoy ke kecεεy e kè nen'yi fô Icem e. Seke wvú ε to, wvú nu ke eben jim nsaw wεm. ²⁷ Ben ten nu ke eben jim nsaw wεm, njefo ben nu ε no nu beene ε kεw foŋkεw."

16

¹ "Me njemyi mwεεm mvun mvunciim ê ben wvu le fo ben ke egbwe yî mbee wene le ke. ² Bó nu ke ekuŋ ben yéw bunle le. Yî kecεεy e, kefew too lo kè wee nu ke edioo yuu wee mvu ben e, eyuu kpwaake le wen gee ε è nu lemme di jee fô Nyo' le. ³ É bó nu ke egee nonεn, njefo ke bó baa kiεε wase Icem kεnεε me ke. ⁴ Me njemyi mwεεm mvun mvunciim ê ben nen wvu le seke kefew kedvu ε kocεn, é ben ekume le me nto nu ε njeme wase ê ben ekume mvú.

Lemme di Keyoy ke Yuule nu ke eto egee

Me nto mbaa njeme mwεεm mvun ê ben foŋkεw ke, njefo me nto ηké no nu ke beene. ⁵ Keseen nu ε me ntuu wase jim fô wvú wvù to tumεε me le. Geenεn, wee mvu ben e baa cim bife ê me le laa me ηgene feε le. ⁶ Ben nu yii yii njefo me nu ε njeme wase mwεεm mvun ê ben. ⁷ Naa no fí cim nu nonεn, é me ensee ê ben kecεεy le, è nu lo fiεε fi jee fô ben e le me εŋgen. É me nu se me ε ηgen, Wee Nfi wε saa eto fô ben e ke. Geenεn, é me ηgen lo, emum enciinse wvú fô ben e. ⁸ Ε wvú nu ke edioo ε to, etooshe bonyii bò è nu bo yî woŋ wvun e, ege é bó eyen kebefe kebole, ege é bó eyen fiεε fi è nu nce wvu teytey, ege ten é bó eyen fi è nu nsaw Nyo'. ⁹ Wvú nu ke ege é bó eyen kebefe kebole no bó baa lese fitele yî yem e ke, ¹⁰ ege é bó eyen fiεε fi è nu nce wvu teytey no me ηgene wase fô Icem e, ε ben yaa beε ke ebvuu eyen me le ke. ¹¹ Ε wvú nu ke ege é bó eyen fiεε fi è nu nsaw Nyo' njefo nfon wvù saake woŋ wvun nu ε nsaw ε koo wase wvú.

¹² Me mbeε ηkeŋke naa mwεεm nteen keenjeme ê ben, geenεn ke è nulo é mvú eley bitem binen e keseen ntay ke. ¹³ Seke wvú wvù Keyoy ke kecεεy e ε to, efi ben é ben ekieε kecεεy kecii. Ke wvú yaa nu ke ejemyi ε è nu yî mvuŋgay mwew e ke. Fiεε ficii fi wvú nu ε yuw nu fí fi wvú nu ke ejemyi, mum seŋe ê ben mwεεm mvù nu ke eto. ¹⁴ Wvú nu ke eduŋce bvukuke bwem, no wvú nu ke ejoo ε è nu fiεε fi è nu fiem seŋe ê ben. ¹⁵ Fiεε fi

15:17 13:34   15:18 7:7   15:20 13:16   15:21 16:3   15:22 9:41   15:23 Luk 10:16; Jon 5:23; 1Jon 2:23
15:24 5:36   15:25 Mben 69:4; 35:19   15:26 1:15; 5:36; 14:16; 1Jon 5:6-9   15:27 1:14; Lem 1:8; 1Jon 1:2; 4:14
16:2 9:22   16:3 15:21   16:4 13:19   16:5 8:14   16:6 16:22   16:7 14:16   16:8 Lem 24:25   16:9 2:23;
5:38; 6:36, 64; 7:5; 10:26; 12:37   16:11 12:31   16:13 14:16; 15:26; Lem 16:6-10; 1Jon 2:27   16:14 17:1   16:15
17:10

Icem e ficii nu fiem. È nɛɛ fiɛɛ fi me ŋgayte le wvú nu ke ejoo e è nu fiɛɛ fi è nu fiem serje ê ben.

Yii boom bo ŋgoo le bo Jisos e nu ke etu nlanlan

¹⁶ È shɛɛte wase caan ben saa ebvuu eyen me le ke, dioo e moocɛ caan é ben ebvuu ekase eyen me le.” ¹⁷ No Jisos jeme nonɛn, e boom bew bo ŋgoo le bomew ghay ebonɛbon le, “È sɛ nu la fi wvú gayte ê beene le, è shɛɛte wase caan beene saa ebvuu eyen wen e ke, ke dioo e moocɛ caan ebvuu ekase eyen wen e, bô le wen gene fô Icee wen e? ¹⁸ Fiɛɛ fi wvú sɛ duu le è shɛɛte wase caan sɛ nu naa le la? Ke beene baa kɛɛ fiɛɛ fi wvú jemyi nonɛn ke.”

¹⁹ E Jisos dioo kɛɛ le bó gomte keebife ê wen fiɛɛ fi wen jeme, mum bife le, “Ben ghayte ebonɛben ekumɛ fiɛɛ fi me ŋgayte le, ‘È shɛɛte wase caan ben saa ebvuu eyen me le ke, ke dioo e moocɛ caan é ben ebvuu ekase eyen me le’ le? ²⁰ É me ensee ê ben keɛɛy keɛɛy le, ben nu ke ebeele kpwe, fuunke e bonyii bô è nu bo yî won wvun lanlan lo fibole. Ben nu ke enu yî yii le, geenɛn e yii yene yin nu ke enɛ etu nlanlan. ²¹ Kpwoon ké dioo nu yî lume le, no yuuke nsase, njefo kefew kew keebo nu e kocɛn wase. É wvú ké dioo e boo wase wan, wvú saa ebvuu ekumyi nsase wvudvu ke, njefo wvú yuuke wase e è nu njoŋ le wee wvu wum nu e to yî won e. ²² È nu ke no fí nu fô ben e keseen. Ben nu yii yii, geenɛn e me nu ŋke endioo e ŋkase e n'yɛn ben e, é ben ekeŋke wase e è nu nlanlan fô mvuntelem mvunen e, e wvuɛ nlanlan nu ke enu wvú wee yaa nulo ke efi ê ben ke. ²³ È nu ke enu kefew kekɛ le, ben saa ebvuu ebife fiɛɛ ê me ke. É me ensee ê ben keɛɛy keɛɛy le, é ben bife naa la ê Icem, é wvú enya fiɛɛ fidvu ê ben ê diee diem e. ²⁴ E kew lo e to e buy keseen e, nu e ben ke baa bife wase fiɛɛ ê Icem ê diee diem e ke. Ben ebife, é ben ekeŋke, wvu le nlanlan wene eyiŋsɛn.

²⁵ Me njemyi njeme wvun e è nu ke ê bonŋan e, geenɛn kefew too lo kè me n'yaa mbɛɛ ŋke embvuu enjeme ê ben ê bonŋan e ke. Me nu ŋke enjemyi wase ê ben e è nu endan ekumɛ Icem. ²⁶ È nu ke enu kefew kekɛ le, é ben biite fiɛɛ ê Icem ê diee diem e. Ke me ŋgayte ê ben le me nu ŋke enleke fiɛɛ ê Icem ben e ke. ²⁷ Icem keɛɛ kooŋke ben, njefo ben nu e koŋ me e bvuu e bee le me nɛ fô wvú wvú Icem e. ²⁸ Me nto nɛ fô Icem e nto yî won wvun e, e no nɛn'yi wase yî won wvun e ntuu jim fô Icem e.”

²⁹ No Jisos jeme nonɛn e boom bew bo ŋgoo le bense lo gay le, “Anghaa! Wo jemyi naa keseen teyɛy e è yaa bvuu nu ê bonŋan e ke! ³⁰ Keseen nu e bese e yɛn wase le wo kee mwɛɛm mvunciim yaa cɛyɛ le wee ke ebife ke lo fiɛɛ ê wo ke. Fifi nu e ge bese e mum e bee le wo nɛ fô Nyo' le.” ³¹ E Jisos tfuse ê bó le, “Ben fɛn nu e bee keseen e? ³² Kefew too lo, e kí e to naa wase, kè ben nu ke etawse mwaan mwaan é wee egene ê wvú yew, cine me le me embeŋ. Geenɛn ke me nu me embeŋ ke, njefo Icem nu bee wvú. ³³ Me njemyi mwɛɛm mvun ê ben wvu le no ben nu yî yem e, ben emum ekeŋkè nyekeey. Yî won wvun e nu e ben keŋke bonŋɛw, geenɛn ben esakenè. Me nu e nso wase won wvun.”

17

E Jisos bunle fô bonyii bew e

¹ E Jisos ke jeme njeme wvun mɛse, mum nɛ cake ejise taa we bunle le, “Icem, kefew nu e kocɛn wase. Duŋɛ bvukukɛ bvú Waa wo le wvu le Wan tɛn nulo eduŋɛ bwuw bvukukɛ. ² Wvú nulo eduŋɛ njefo wo nu e nya mvunŋay ê wvú ê we jo wee wvu wum tfuu le wvú enya nshii wvú mɛy lo ê boba bocii bô wo nu e nya ê wvú. ³ E nshii wvú mɛy lo wvun nu fin fi le bó ekeè wo wvú è nu ke wo Nyo' wvu keɛɛy, ebvuu ekee tɛn me wvú Jisos Klistu wvú wo to tumɛ le. ⁴ Me nu e nduŋɛ wase bvukukɛ bwuw yî nshɛ le no me nu e mɛse lemme di wo to nyaɛ le me enlem e. ⁵ Yî keseen e Icem, kase enya me bvukukɛ mbew yo le bvú me nto nshee ŋkeŋke fwele e won sɛ ke kew e.

16:16 14:19 16:22 15:11 16:23 15:16 16:25 Mat 13:34 16:28 8:14 16:32 Saka 13:7; Mat 26:31, 56
16:33 7:7; 14:27; 1Jon 5:4 17:1 2:4; 11:4; 12:16, 23, 41; 13:31-32; 14:13; 15:8; 16:14; 17:10, 22, 24 17:2 3:35; 5:24;
Mat 28:18 17:3 1Jon 5:20 17:4 4:34 17:5 1:1-2; 8:58; 17:24

⁶ Me nu ε nduŋce wase wo ê bonyii bò wo to baayεε ê woŋ jan nya ê me le. Bonyii ban to nu buw, ε wo mum nya bó ê me. Ε bó nu ε yuw diεw yo le. ⁷ Bó nu ε kίεε wase keseen le fiεε ficii fi me ηκεηκε nu ε fi ne ε è nu fô wo le. ⁸ Me njemyi nen njefo me nu ε nya wase diεw yì wo to nyaε ê me ê bó, bó ε fiisen, ε mum ε kίεε yì keceεy e le me ne fô wo le, ε bee ten le è to tum wo me. ⁹ Me mbunlee nen ε è nu fô boban e. Ke me mbunlee ε è nu fô boba bò è nu bo yì woŋ wvun e ke. Me mbunlee ε è nu fô boban bò wo nu ε nya ê me le, njefo è nu bonyii buw. ¹⁰ Bonyii bocii bò me ηκεηκε nu bonyii buw, ε bonyii bocii bò wo κεηκε nu bem. È nu yì bó le wvù bvukuke bwem yen'yi. ¹¹ Keseen nu ε me n'yaa mbeε ê woŋ jan ke. Geenεn bó beε ê woŋ jan, ε me ηkaase wase ntoo fô wo le. Icεm wvù yuule, gεεle bó ê diee diuw di wo nu ε nya ê me le, wvu le bó nulo enù yì wee le mwaanη ke naa no bee wo nu yì wee le mwaanη.

¹² Seke me nto nu bee bó, me nto nu ε ηγεε bó ê diee diuw di wo nu ε nya ê me le. Me nu ε nceyεy bó wee mvu bó le baa la, efey ke wvuε wvù to nu wase wee wvù nu ke ela le. Ε fifin to nu wvu le fiεε fi bó sanηε ê ηwa' Nyo' le eto ekocεn. ¹³ Keseen nu ε me ηkaase wase ntoo fô wo le, ε mwεεm mvun nu ε me njemyi mbeε yì woŋ wvun e wvu le è nulo é bó eκεηκε njoŋ wvu wεm ε wvù ε yinεn yì bó le. ¹⁴ Me nu ε nya wase diεw yo can yibole, bonyii bò è nu bo yì woŋ wvun e ε mum ε no bane bó njefo ke bó nu bonyii bo yì woŋ wvun e ke, leηleη no ke me nu wee wvu yì woŋ wvun e ke. ¹⁵ Ke me mbunlee nen le wo ebvuse lo bó yì woŋ wvun e ke. Me mbunlee ε è nu le wo egemgem bó fo bó eley can wee kebefε wε le. ¹⁶ Ke bó nu bonyii bo yì woŋ wvun e ke, leηleη no ke me nu wee wvu yì woŋ wvun e ke. ¹⁷ Seyse bó egεε é bó eyuulè ente jo keceεy. Diεw yo nu keceεy. ¹⁸ No wo to tumεε me yì woŋ wvun e, nu ke leηleη no me nu ε ntum bó yì woŋ wvun e. ¹⁹ Me ε mum ε nseyse ekole kem ε ηγεε nje bó, wvu le è nulo ten é bó eseyse bibole bikuu egεε yì keceεy.

²⁰ Ke me mbunlee ke ε è nu fô bonyii ban e maanη ke. Me mbunlee ten fô bonyii bocii bò nu ke eyuw diεw yibole elese fitele yì γεm e. ²¹ Me mbunlee le bó bocii ke enu yì wee le mwaanη ke naa no wo wvù Icεm nu yì γεm e ε me nu yì yo le. Me mbunlee le bó ten ke enu yì yese bee wo le wvu le bonyii bò è nu bo yì woŋ wvun e ebee le è to tum wo me. ²² Bvukuke bvù wo to buwεε me dvú nu ε me ε nya wase ê bó wvu le bó nulo enù yì wee le mwaanη, ke naa no bee wo nu yì wee le mwaanη, ²³ ε me nu yì bó le, ε wo nu yì γεm e. Le bó elooci nù yì wee le mwaanη, nonεn é bonyii bò è nu bo yì woŋ wvun e emum ekiεε le è tum wo me, ε wo kooηke bó ke naa no wo kooηke me. ²⁴ Icεm, me nshieele le boba bò wo nu ε nya ê me ke enu ten bee bó fô me nu, wvu le bó ke eyen bvukuke bvù wo to nyaε ê me nje keηkoŋen kuw fô me le ε woŋ wvun se ke kew e. ²⁵ Eey Icεm wvu teytey, ke bonyii bò è nu bo yì woŋ wvun e kee wo ke, geenεn ε me ηkee wo, ε bonyii bem ban nu ε kίεε le è tum wo me. ²⁶ Me nu ε ηγεε wase bó ε kίεε wo, ε me mbeε ηke εηγεε ke ε bó kee wo, wvu le keηkoŋen kè wo nu ε koŋ me dvú nulo enu yì bó le, ε me ten nu yì bó le.”

18

Ε bó tum bonyii bo nci le ε bó gen koo Jisos

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Ε Jisos ke bunle mεse, ε bô boom bew bo ηgoo le ne fó, gen lente keloŋε kè bó teŋe le Kidlon, buy kewvu keki fô wεε ketaanη wvumew e, mum ley jó. ² È to nu ε Judas wvù to gesεε Jisos kee ten bvudvuu bvudvu, njefo Jisos bô boom bew bo ηgoo le to ké no gene taashi fó εfonεfon. ³ Nonεn, ε Judas mum gen fó bô ηgoo bonyii bo nci le noo bonyii bomew bò to cεyte yew ncεse. Bonyii ban nu ε è to tum boceε ncεse bo baay baay noo Bofalasii bó. Bó to gene keηke bin'yeese bô dinguci ε bó ε tfuw noo mwεεm mvu jem e. ⁴ No Jisos to kee wase fiεε fi to nu keeke ekooy bô wvù, ε wvù mum bεceε to fwe, bife ê bó

le, “Ben gomte ε è nu yee?” ⁵ Ε bó tfuse ê wvú le, “Jisos wvu Nasalet.” Ε Jisos gay ê bó le, “È nu me wvudvu.” È to nu ε Judas wvú to gesεε wvú leeme bô bonyii bodvu. ⁶ No Jisos gay ê bó le è nu wen wvudvu, ε bó kaa tu lo jim jim, gbweken fokuse. ⁷ Ε wvú bvuu bife ê bó le, “Ben gomte ε è nu yee?” Ε bó tfuse le, “Jisos wvu Nasalet.” ⁸ Ε Jisos gay ê bó le, “Me nu ε nsee wase ê ben le è nu me wvudvu. Έ ben fen gomte ε è nu me, έ ben cine ε bonyii ban no gene.” ⁹ Wvú to gay nonen keege έ fí eto ekocen ê diew yì wvú to jemyεε wase ê Nyo' le wen to baa lase wee mwaan fô bò wvú to nyaε ê wen e ke.

¹⁰ Semon Bitá to kerke nyo jem. Ε wvú mum dvun ê ηku le, cun kentuntun ke nfwa ekole ke bocee ncese le ke εεεε dvú, sum. Diee di nfwa wvudvu le to nu Malkus. ¹¹ Ε Jisos gay ê Bitá le, “Kase etfuse nyo yo ê ηku le. Ke me nu en'wu fiko fi ηgew e fi Icem nu ε nya ê me le?”

Ε bó jo Jisos gen dvú fô Annas e

¹² Ε ekole ke bonyii bo nci le bô ηgoo bonyii bo nci le noo bonyii bò to cεyte yew ncese Bojuu mum gher Jisos kay wvú bô bokfu. ¹³ Ε bó yaw jo wvú gen dvú fô Annas e, njefo Annas to nu icee kpweε Kayfas wvú to nu ekole ke bocee ncese le kelum kekε le. ¹⁴ Kayfas wvun nu wvú to nyaε wase ntefe ê Bojuu le fí jee le wee mwaan ekpwe fô bonyii le bocii.

Ε Bitá tun le ke wen kee Jisos ke

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ No bó to gene bô Jisos nonen, Semon Bitá bô waa ηgoo Jisos mvu to bii wvú le. No waa ηgoo Jisos wvun to nu ε ekole ke bocee ncese le kee wvú, ε wvú mum bi Jisos e gen ley fô lakfulεε ekole ke bocee ncese le. ¹⁶ Ε Bitá shεε no leeme ekfuη mbew diuw ketaη e. Ε waa ηgoo Jisos wvudvu wvú ekole ke bocee ncese le to kee, kase buy to jeme bô wan kpwoon wvú to cεyte diuw ketaη, jo Bitá ley bô wvú. ¹⁷ Ε wan kpwoon wvudvu bife ê Bitá le, “Ke wo nu ten wee ηgoo wee wvun?” Ε Bitá tfuse le, “Ke me nu ke.” ¹⁸ È to nu ε ekfuη leε, ε boom bo lemme le bô bonyii bò to cεyte yew ncese ε fwεε ηguy ε no leemene fó yosene. Ε Bitá mum fey, gen no leeme bô bó yosene ten.

Ε ekole ke bocee ncese le biwce mwεem ê Jisos

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ε ekole ke bocee ncese le mum no biwci mwεem ê Jisos ekume boom bew bo ηgoo le noo ekume n'yεεyi we. ²⁰ Ε Jisos tfuse ê wvú le, “Me ηké no njemyi ê won tfuu endan. Me ηké no n'yεεyi bonyii yéw bunle le noo yew ncese le fô Bojuu bocii nu ε tase. Ke me ηke mbaa enjemyi wase fiεε ê nnyile le ke. ²¹ Wo biwci mwεem mvun ε è nu ê me nje la? È biwci ε è nu ê bonyii bò ké no yuuke no me n'yεεyi. Bó kee naa fiεε fi me ηké no njemyi.”

²² No Jisos jeme nonen, ε wee mvu ηgoo bonyii bò to cεyte yew ncese wvú to leeme fó nceencee tum ebo ê wvú entuntun, bife ê wvú le, “È yin nu je yì wo tfuuse fiεε jó ê ekole ke bocee ncese le?” ²³ Ε Jisos bife ê wvú le, “Έ me fen nu ε njeme ε njay, έ wo duηce jay wvudvu. Έ me fen njemyi ε è nu keεεε, wo ε kaa ε suη lo me nje la?” ²⁴ Ε Annas mum ne ciinse Jisos fô Kayfas wvú ekole ke bocee ncese le. Ε Jisos to beε ke ε bó ε kay bô bokfu.

Ε Bitá bvuu tun le ke wen kee Jisos ke

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ No Semon Bitá to beε leeme yosene ηguy, ε bonyii bife ê wvú le, “Ke wo nu mvu ηgoo bonyii bew e?” Geenεn ε Bitá tun gay le, “Ke me nu mvu ke.” ²⁶ Ε waa lemme ekole ke bocee ncese le mvu bvuu bife ê Bitá le, “Me mbe mbaa n'yεn wo le ben ε wvú ê wεε ketaη wε le?” Waa lemme wvudvu to nu wee kfu di wee wε wvú Bitá to sumεε kentuntun kew e. ²⁷ Ε Bitá bvuu tun. Ke sekedvu, ε nyimshie mum torj.

Ε bó gen bô Jisos fô Baylet e

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ E bonyii mum jo Jisos fô yew e fo Kayfas no gene dvú ê ntow wee wvu Lum wvù to saake jó le. È to nu e è bée lo entañentañ. E bó dioo gen fanje yaa ley fibole gen ê ntow wee wvudvu le ke, njefo é bó to ley lo, emum etuu ñkfum, saa ebvuu edie ñkaw Danjefey ke. ²⁹ Nonen e Baylet mum buy to yen bó le bife ê bó le, “Fiee fi ben yen e wee wvun e jay nu la?” ³⁰ E bó tfuse ê wvú le, “É wee wvun be baa buw fiee, tu bese baa too bô wvú keenya ê wo ke.” ³¹ E Baylet tfuse ê bó le, “Ben ejo wvú esaw bii no wene nci gomte.” E Bojuu gay ê wvú le, “Ke bese kenke mvunḡgay keeyu wee ke.” ³² E njeme wvun mum to kocen ê diew yì Jisos to jemye wase dunçi kfuu kpwe yì wvú to nu keeke ekpwe le. ³³ E Baylet kase ley gen ê ntow we le, tee e bó to bô Jisos, e wvú bife ê wvú le, “È nu wo wvù Nfon Bojuu le?” ³⁴ E Jisos bife ê wvú le, “Wo jemyi fin e è nu ñkpawce wvuwo, nuu è jeme wee ê wo ekume me le?” ³⁵ E Baylet bife ê wvú le, “Me nu wee Juu le? È nu bonyii buw bo woḡ e bô bocee ncese bo baay baay bò to bô wo e nya ê me. Wo jay e è nu la?” ³⁶ E Jisos tfuse ê wvú le, “Ke bvunfon bwem nu diewe bvú yì woḡ wvun e ke. É bvunfon bwem be nu diewe bvú yì woḡ wvun e, tu bonyii bem bo lemme le be e diu wvu le fo bó enya me can Bojuu le ke. Geenen ke bvunfon bwem nu bvù ne yì woḡ wvun e ke.” ³⁷ E Baylet mum bife ê wvú le, “Ke tu wo nu Nfon?” E Jisos tfuse ê wvú le, “È nu no wo gay le me nu Nfon. Bó to boke me, e me nto yì woḡ wvun e nje fin fi le me ento enjeme ekume keceey. Wee tfuu wvù bii keceey e ké no yuuke diew yem e.” ³⁸ E Baylet ghay le, “Keceey nu la?” No wvú ghay nonen mum kase buy gen yen Bojuu ba le gay ê bó le, “Me mbaa n'yen fiee fi wvú jay e ke. ³⁹ Geenen ben kenke nce wene mvu le è ké dioo nu kefew ke ñkaw Danjefey e, e me mbvuse wee ncaw mwaan yew. Ben gomte le me embvuse e è nu Nfon wene Bojuu le?” ⁴⁰ E Bojuu bodvu wam lo foweewe le, “Aay, ke bese gomte wee wvun ke, bvuse e è nu Balabas!” Balabas wvun to nu ekufe ke cooḡ e.

19

¹ E Baylet mum jo Jisos nya e bó njin bô bonḡbwan. ² E bonyii bo nci le lu kefo ke bvunfon e e kí nu bíay bíay bon ê wvú efa, jo ndvu bvunfon e yì yeele lo, shfuse yì ye le. ³ E bó mum no too fô wvú le bune wvú gayte le, “Biaa kemaan! Nfon Bojuu!” No bó gee nonen no njine wvú bô can. ⁴ E Baylet bvuu buy ekfuḡ gay ê bonyii le, “Ben eyen, me nu embvuse wee wvun enya ê ben, wvu le ben ekiie le me mbaa en'yen fiee fi wvú jay e ke.” ⁵ E Jisos mum buy no too bô kefo ke bíay e efa noo ndvu bvunfon ye le. E Baylet mum gay ê bó le, “Ben etaa eyen wee wvudvu wvun!” ⁶ E bocee ncese bo baay baay bô bonyii bò to ceḡte yew ncese dioo yen wvú le nonen, mum no wante lo le, “Ta lo wvú yì kentam e, ta lo wvú yì kentam e!” E Baylet gay ê bó le, “Ben ejo wvú bô can yene eta yì kentam e, njefo me mbaa en'yen jay we le ke.” ⁷ E Bojuu bodvu tfuse ê wvú le, “Bese kenke nci wese, e nci wvudvu dunçi le wvú kenke keekpwe, njefo wvú nu e ge ekole kew le wen nu Waa Nyo'.” ⁸ E Baylet dioo yuw njeme wvun bvuu kenke lo nfan baay. ⁹ E bô Jisos bvuu tu jim ê kebuw e, e wvú bife ê Jisos le, “Wo ne fee?” Geenen e Jisos fanje yaa tfuse fiee ke. ¹⁰ E Baylet bife ê Jisos le, “Ke wo nu ejeme ê me le? Ke wo kee le me ñkenke mvunḡgay keencine wo le mbvuu ñkenke mvunḡgay keengay é bó eta wo yì kentam e le?” ¹¹ E Jisos tfuse ê wvú le, “Ke wo bee ekenke mvunḡgay ê me we se bó to nya mvunḡgay mvudvu ê wo fowe ke. Nonen nje fifin, wee wvù nya me can yo le nu e wvú kenke kebefe e kí kuuke fele kuw.”

¹² E Baylet dioo yuw njeme wvun, mum kew no gomte je keecine wvú le. Geenen e Bojuu wam lo foweewe le, “É wo mom lo e cinee wee wvun e, tu ke wo nu nsaa Kaysa wvù Nfon wvu baay wvu Lum ke. Wee tfuu wvù bense ekole kew le wen nu nfon nu wee bvuban wvu Kaysa.” ¹³ E Baylet dioo bvuu yuw wvun njeme, mum buy bô Jisos, shii yì kentaw ke nsaw e fò bó to teḡe le Bvudvuu bvù bó bom bô eta, teḡe ê díew Ibulu le le

Gabata. ¹⁴ È to nu wase Diuu di Nseyse wvu Ìkaw Danɛfey e, ε kefew to nu wase diewe didiuu yuufe ncow difee le. Ε Baylet jeme ê Bojuu le, “Ben etaa eyen Nfon wene wvun!” ¹⁵ Ε Bojuu bodvu no wamte lo le, “Gene lo bô wvú, gene lo bô wvú, ta lo wvú yî kentam e!” Ε Baylet bife ê bó le, “Me enta Nfon wene yî kentam e le?” Ε bocee ncese bo baay baay tfuse ê wvú le, “Ke bese kenke Nfon mvu efey Kaysa ke.” ¹⁶ Ε Baylet mum nya Jisos ê bó le bó egen eta yî kentam e.

Ε bó ta Jisos yî kentam e

(*Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

¹⁷ Ε bó mum jo Jisos, buy bô wvú. Ε wvú tuu kentam kew no gene fô bó teje le Ìgbwow Ekole, teje ê díew Ibulu le le Golgota. ¹⁸ Ε bó mum gen ta wvú fô yî kentam e, ta ten bonyii bomew bofee yî bintam e, wvumvu eceey, wvumvu enkonko, ε Jisos no nu enteleɲ. ¹⁹ Ε Baylet ten saɲ fiε fimew ε bó ta yî kentam ke Jisos e. Fiε fi wvú to saɲε fidvu to nu le, “Jisos wvu Nasalet, Nfon Bojuu.” ²⁰ Bojuu nteen to nu ε taɲ fiε fi wvú to saɲε fidvu, njefo fô bó to taε Jisos yî kentam e to nu nceencee mbew kelaante le, ε wvú to saɲ fiε fin ê díew Ibulu bô yi Latin noo yi Glek e. ²¹ Ε bocee ncese bo baay baay bo Bojuu le gen gay ê Baylet le, “Fo wo esaɲ le, ‘Nfon Bojuu’ ke. Saɲε ε è nu le, ‘Wee wvun duu le wen nu Nfon Bojuu.’” ²² Ε Baylet tfuse ê bó le, “Fiε fi me nsaɲ nu ε me ε nsaɲ wase.”

²³ No bonyii bo nci le to taε wase Jisos yî kentam e, mum jo ndvú ye gaw ê bikuu bibole mondvuum monem no bó to nu. Bó to nu ε jo naa noo kekum kew. Geenε ε kekum kin nu ε bó to tum ke lo kenlaaten e ε kew yî kendonj e ε bow ε buy yî bikaa le. ²⁴ Nonen ε bó mum jeme εbonebon le, “Fo beene esaa kekum kin ke. Beene etum kaɲ, eyen wee wvú nu ekenke.” Fifin to kooyi keege é fí eto ekocen no bó to saɲε ê Ìwa' Nyo' le le, “Bó to nu ε gaw ndvú yem fô bikuu bibole, tum kaɲ bô kekum kem.”

Nonen bonyii bo nci le bodvu to nu ε ge ke naa fiε fidvu fin.

²⁵ Geenε, bokεε bomew to leeme fô mbew kentam ke Jisos e. Bokεε ban to nu bwee Jisos bô waa bwee bwee Jisos wvú kpwoon noo Maalia wvú kpweε Klobas noo Maalia Magdalen. ²⁶ Ε Jisos ke dioo enε eyen bwee le noo waa we ηgoo we wvú wvú to koonke ε bó leeme mbew ye le, ε wvú gay ê bwee le, “Kpwoon, taa eyen, wvun nu wase waa wo.”

²⁷ No wvú gay nonen kase gay ten ê waa we ηgoo we le, “Taa eyen, wvun nu wase bwoo.” Ε kew sekekε le ε waa we ηgoo wvudvu mum jo bwee Jisos ε wvú gen no cee wase ε è nu yew dvu wvú.

Ε Jisos kpwe

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Ejim jodvu no Jisos to kee wase le fiε ficii nu ε ka wase, ε wvú mum ne jeme keege é fí eto ekocen no bó saɲε ê Ìwa' Nyo' le le, “Kendonj yumte me.”

²⁹ Nsefe mvu to leeme fô bô mbvuum mo ηgbwayηgbwayi jó ε mó ε yinɲen. Ε bonyii bo nci le bodvu mum ffum kusha jó bon yî fite fi isob e neke diuw we le. * ³⁰ Ε Jisos dioo fi mbvuum modvu mum gay le, “Fí ε ka wase.” No wvú gay nonen, ηgvuke ekole, ε keyoy kew mum buy.

Ε bó bon dita di Jisos e

³¹ No εbvubwe to nu wase Diuu di Nseyse le keeley diuu di mbam e, ε Bojuu no gomte keege le fo εgvun yodvu ke emey enu yî bintam e diuu di mbam e ke, (tete ε mbam wvudvu to nu wvu baay). Ε bó mum gen yen Baylet e leke le wvú egay é bó engoce bikaa bi bonyii bô to nu yî bintam e bodvu wvu le bó eyaɲsen ekpweken é bó eshike, ecake. ³² Nonen ε bonyii bo nci le mum to ηgoce bikaa bi wee wvu fwe le, ηgoce ten bi wvumvu we wvú bó to taε bô wvú le. ³³ Geenε, ε bó ke dioo to buy fô Jisos e, yen le wvú be ε kpwe wase, ε bó

19:24 Mben 22:18   19:25 Mat 27:55-56; Luk 23:49   19:26 13:23   19:28 Mben 22:15; 69:22   19:29 Mben 69:21   * 19:29 Isob wvun nu diee di kete kemew e.   19:31 Dito 21:22-23

faje yaa bvuu ngocε bikaa biew κε. ³⁴ Ε wee mvu ngoo bonyii bo nci le bon dita di Jisos e bô goo. No wvú bon nonen, kaη mwaan ε ελεμε bô joo ta buy fó. ³⁵ Wee wvú to yeneε mwεem mvun e nu ε wvú ε ben jim nsaw wvudvu, ε njeme we nu kecεey, ε wvú kee lo le wen jemyi ε è nu kecεey wvu le ben nulo ebee. ³⁶ Mwεem mvun to kooyi wvu le fiεε fi bó to saηεε ê ηwa' Nyo' le eto ekocen no bó saηεε le, “Ke ekufe kew kemwaan nu ε bó nu ke enγoy κε.” ³⁷ Ε fí bvuu nu ε bó ε saη bvudvuu bvumew e ê ηwa' Nyo' le le, “Bonyii nu ke etaale wee wvudvu we wvú bó nu ε bon bô goo.”

Ε bó dwey Jisos

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Ejim jodvu ε Yosεw wvu Alimatia ne gen yen Baylet e lεke le wvú ebee é wen ecake gvune di Jisos e. Yosεw wvun to nu wee ngoo Jisos geenεn ε è nu ke ejim ejim njefo wvú to fane Bojuu. Ε Baylet bee, ε wvú mum gen keecake gvune didvu. ³⁹ Nikodemus wvú to yawεε gen yen Jisos e entaη jomew to nu ε to ten bô bifuu bimew bì shfuuηkene ε bó taashe ε kene bô mεel noo alos ε bvujite bvudvu nu ke diewe bokilu mbaanshe ncow botete le. ⁴⁰ Ε bô wvú mum shike gvune di Jisos e njime bô ndvú ε bó ε yefe bô nfiey we no ndwey wee to ké no nu ê nce woη Bojuu le. ⁴¹ È to nu ε wee kentaan wvumew nu mbew fò bó to taε Jisos yî kentam e. Ε wee wvudvu nu ε jem yi fiε mi nu dvú ε bó ke baa edwey wase wee jó κε. ⁴² Nonen no εbvubwe to nu wase Diuu di Bojuu le di Nseyse wvu diuu di Mbam e, ε jem yidvu nu ten nceencee, ε bó mum lese Jisos jó. †

20

Ε bó gom gvune di Jisos e ηkuuy

(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Ε è ke no nu diuu di fwe yî kema le, ε Maalia Magdalen buy ja lo kebitele, gen fô jem, yen ε bó ε cake wase τε di bó to baηεε diuw jem dvú. ² Nonen ε wvú mum lewte gen yen Semon Bita le bô waa ngoo Jisos mvu we wvú Jisos to kooηke le, gay ê bó le, “Bó nu ε bvuse wase Tata ê jem, ε bese yaa kee laa bó geke fεε wvú le.” ³ Ε Bita bô waa ngoo Jisos we mum buy no gene fô jem. ⁴ Bó to gene lewte lo, geenεn ε waa ngoo Jisos we lewte fey Bita yaw fεε fô jem. ⁵ No wvú fεε, ηgvuwce taa, yen ε ndvú yì bó njimεε yî Jisos e jiime jó. Ε wvú taa nonen faje yaa ley jó κε. ⁶ Ε Semon Bita bi wvú le fεε fó, mum ley lo gen ê jem. No wvú ley, yen κε ε è nu ndvú ye le ε yî jiime, ⁷ noo fincake fi ndvu le fi bó to njimεε ekole ke Jisos e dvú, ε fí yaa jiime bô yimi ndvú ye κε. Geenεn ε bó kewe ε gεε bwew bvudvuu le εfinefin. ⁸ Ε waa ngoo Jisos mvu we wvú to yawεε efεε fô jem mum ley ten gen ê jem yen fiεε fin e mum bee. ⁹ È to nu ε bó baa cim kieε wase kenyi ke fiεε fi nu ê ηwa' Nyo' le le Jisos to keηke keeke ebuy yî kpwe le κε.

Ε Jisos duηce ekole kew ê Maalia Magdalen

¹⁰ Ε boom bo ngoo le bo Jisos e ba kase kfule fô yew e. ¹¹ Geenεn ε Maalia shεε no leeme beele fô jem. No wvú to beele ke ne ηgvuwce taa ê jem, ¹² yen bonceendaa bo Nyo' le bofεε ε bó ε tfume ndvú yì baa ε shii fò bó to jikeε gvune di Jisos e, wvumvu fô ekole ke Jisos e to jiime, wvumvu fô bikaa biew to jiime. ¹³ Ε bonceendaa bo Nyo' le bodvu bife ê wvú le, “Kpwoon, wo beele la?” Ε wvú tfuse le, “Me mbeele njefo bó nu ε cake Tata wem ε ne dvú ε me n'yaa ηkee fò bó geke wvú κε.” ¹⁴ No wvú gay nonen, dioo banke ye yen ε Jisos leeme. Geenεn ε wvú faje yaa kieε le è nu Jisos κε. ¹⁵ Ε Jisos bife ê wvú le, “Kpwoon, wo beele la? Wo gomte ε è nu yeε?” Ε Maalia mum no kpwaake le è nu wee wvú taale fô weε ketaan wvudvu le. Ε wvú mum gay ê wvú le, “Icem, é wo fen nu ε tuu wvú ε ne dvú, é wo see fò wo gεke wvú é me enηen enjo ene dvú.” ¹⁶ Ε Jisos ne ben wvú le, “Maalia.” Ε

19:34 1Jon 5:6   19:35 15:27; 21:24   19:36 Mben 34:20-21; Ksm 12:46   19:37 Saka 12:10; Mwm 1:7   19:38 9:22   19:39 3:1-2   19:40 12:7   † 19:42 Bó to lese Jisos jó nonen wvu le mbam ke edioo ε fey, é bó emum eto elocε edwey wvú ê ndwey wvubole.   20:2 13:23   20:6 11:44   20:9 Mben 16:9-10; Luk 24:26-27; Lem 2:25-31; 1Kol 15:4   20:13 20:2   20:14 21:4; Luk 24:16

wvú banke ye tee wvú ê díew yibo Ibulu le le, “Laboni,” fi nu le, “Wee n'yeyi.” ¹⁷ E Jisos gay ê wvú le, “Fo wo ejici me le ke, njefo me mbaa mben wase fô Icem e ke. Genε ε è nu fô boom bo bwεem e esee ê bó le me mbene wase fô Icem wvù è nu ten Icen e noo fô Nyo' wem wvù è nu ten Nyo' wene le.” ¹⁸ E Maalia Magdalen mum gen see ê boom bo Jisos e bo ηgoo le le wen nu ε yen Tata le, bvuu see ê bó le wvú nu ε jeme mwεem mvun ê wen.

E Jisos dujce ekole kew ê boom bew bo ηgoo le

(*Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49*)

¹⁹ E è ke no nu fokieguu ebvubwe bvù è to nu diuu di fwe yî kema le, ε boom bo ηgoo le bo Jisos e nu yew ε bó ε fen'ye bimbun, njefo bó to fane Bojuu. E Jisos ke ne buynen leem ê bó enteleη, gay bó le le, “Kembonen enù fô ben e.” ²⁰ No wvú gay bó le nonen, mum dujce can ye bô dita diew ê bó. E boom bo Jisos e bo ηgoo le yuw njoη baay no bó yeneε Tata le. ²¹ E Jisos bvuu kase gay ê bó le, “Kembonen enù fô ben e. No Icem to tumε me, nu ke lenleη no me ntumte ben keseen.” ²² No wvú gay nonen, mum yoy yî bó le gay le, “Ben efiisen Keyoy ke Yuule. ²³ É ben læshi bibefe bi wee le, tu Nyo' nu ε læshe wase. Ben é cine se ben ε læshe, tu bí ε mey wase.”

E Jisos dujce ekole kew ê Toma

²⁴ É to nu seke Jisos to toε fô boom bew bo ηgoo le, ke Toma wvù to nu ηgoo boom bo yuufe ncow bofeε le wvù bó to teje diee diew dimew le Emam to nu bô bó ke. ²⁵ E kebese ke boom bo ηgoo le bo Jisos e ke mum gay ê wvú le, “Bese be ε yen Tata le.” Geenen, ε wvú gay fiew ê bó le, “É me nu se me ε ηke ε n'yen dew bíen ye le yî can ye le, ε nlese kpwan ebo ê dew bíen yidvu le, ε nlese ten kebo kem yî dita diew e, me nsaa mbee naa lo ke.”

²⁶ E kema kum, ε boom bo Jisos e bo ηgoo le bvuu no nu yew ε Toma nu ten bô bó, ε dew fwese nu ε bó ε fen'ye. Geenen, ε Jisos ne buynen ê bó enteleη, gay bó le le, “Kembonen enù fô ben e.” ²⁷ No wvú gay nonen, mum gay ê Toma le, “Lese kpwan wo ebo yî can yem e, eyen no yí nu, ebvuu elese ten ebo kuw yî dita diem e. Fo wo ekeηkè kemaηen ke, bee.” ²⁸ E Toma mum tfuse lo le, “Tata wem, noo Nyo' wem.” ²⁹ E Jisos gay ê wvú le, “Wo fen nu ε bee keseen njefo wo nu ε yen me le? Njoη wvu baay nu fô bonyii bô baa yen me le ke, geenen ε bee le.”

Shiee ηwa' wvun

³⁰ Jisos to nu ε ge mwεem nteen mvù dujci mvunηgay mvu Nyo' le ε boom bew bo ηgoo le yen, ε bó baa saη ê ηwa' wvun e ke. ³¹ Geenen ε mvun mvù bó nu ε saη nu keege le ben ebee le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε, nu Waa Nyo'. É ben beηe nonen, é ben ke ekeηke nshii wvù mey lo nje diee diew.

21

E Jisos dujce ekole kew ê boom bew bo ηgoo le mbew mamase le

¹ Ejim jodvu ε Jisos ke bvuu dujce ekole kew ê boom bew bo ηgoo le mbew Mamase yì Tibelias e. Fí to kooy ê yin je le: ² Semon Bita bô Toma wvù bó to teje le Emam, noo Nataniel wvu Kana keba kè Galilee le, noo boom bo Sebēdee le, noo boom bo ηgoo le bo Jisos e bomew bofeε to nu bvudvuu bvumwaan. ³ E Semon Bita ne gay ê bó le, “Me nu enlaa byé.” E bó gay ê wvú le, “Beene nu elaa.” E bô bó mum buy gen ley ê kekoη e. Geenen ke ghan ce ê joo ε bó baa koo lo fiεε ke.

⁴ E ekfuη ke no yuule too, ε Jisos to leem ηgem joo le, ε boom bew bo ηgoo le fanε yaa kieε le è nu wvú ke. ⁵ E Jisos bife ê bó le, “Boom bem, ben nu ε koo ke byé?” E bó tfuse le, “Aay.” ⁶ E wvú gay ê bó le, “Ben elan kensaη je ebo eceey jo kekoη é ben ekoo fiεε.” E bó mum laη, ε kí mum ne no ghaake bó keegufe, njefo bó to nu ε koo byé jó nteen. ⁷ E

waa ηγoo Jisos we wvù Jisos to kooηke dioo yen nonen mum gay ê Bità le, “È nu Tata.” No Semon Bità yuw le è nu Tata, mum jise ndvù ye njefo wvù to nu ye ye. No wvù jise nonen mum sele ê joo no gene fô Jisos e. ⁸ Geenen ε bomew boom bo ηγoo le ba no bii ê kekoη e guute kensaη kie ε kí ε yiηsen bô byé. Ke bó to bæ ncejole keebuy eηkpwaante ke. Bontam to sheke ke wase diewe ηkeηkeη mbaanshen e. ⁹ Ε bó gen fese eηkpwaante yen ηguy e ε wvù keyte lo yî bika le, ε byé nu yî dvù le, ε bleed nu ten fô. ¹⁰ Ε Jisos gay ê bó le, “Ben eto bô byé yimi yì ben konte.” ¹¹ Nonen ε Semon Bità gen ben ê kekoη e gufe kensaη buy dvù eηkpwaante ε kí ε yiηsen bô byé yì faηken gbwee kecow mbaanshen ncow she (153). Naa no yí to cim nu nteen nen, kensaη to baa semken ke. ¹² Ε Jisos gay ê bó le, “Ben eto edieken.” Wee mwaan boom bew bo ηγoo le to baa cim mom naa lo ebife ê wvù le laa è nu wvù wvù ye le. Bó to nu ε kie lo le è nu Tata. ¹³ Ε Jisos mum gen jo bleed we nya ê bó noo byé ye fô. ¹⁴ Fin to nu wase bokaη botete no Jisos to duηceε ekole kew ê boom bew bo ηγoo le ε kew no wvù to buyeε yì kpwe le.

Ε Jisos kase nya lemme ê Bità

¹⁵ Ε bó ke dieken mese, ε Jisos ben Bità bife ê wvù le, “Semon waa Jon, wo kooηke me fele bomew ban e?” Ε wvù tfuse le, “Εε Tata, wo kee lo le me ηkooηke wo.” Ε Jisos gay ê wvù le, “È nyaηyì boom bem bo njée le.” ¹⁶ Ε Jisos bvuu ben wvù yì bokaη e bofeε bife ê wvù le, “Semon waa Jon, wo kooηke me?” Ε wvù tfuse le, “Εε Tata, wo kee lo le me ηkooηke wo.” Ε wvù gay ê wvù le, “È taalè fô njée yem e.” ¹⁷ Ε Jisos bvuu ben wvù yì bokaη e botete bife ê wvù le, “Semon waa Jon, wo kooηke me?” Ε Bità yuw no Jisos bife ê wvù yì bokaη e botete le laa wvù kooηke wen ε, ε fí ffumse lo wvù. Ε wvù gay ê Jisos le, “Tata, wo kee fieε ficii, wo kee lo le me ηkooηke wo.” Ε Jisos gay ê wvù le, “È nyaηyì njée yem. ¹⁸ É me ensee ê wo keceεy keceεy le, seke wo to bæ cuwee, è to ké kay wo kecow kuw no gene fô wo kooηke. Geenen seke wo ε lun wase nu ε wo nu ke ecake can we é ekay wee mvu kecow yì yo le, ejo wo egen dvù fô wo yaa kooηke keegen ke.” ¹⁹ Jisos to jemyi fin duηci ε è nu kfuu kpwe yì Bità to nu keeke ekpwe eto bô dieε di kuuke dvù fô Nyo' le. No Jisos jeme nonen mum gay ê wvù le, “È biì me le.”

²⁰ Ε Bità dioo baηke ye yen ε waa ηγoo we wvù Jisos to kooηke bii bó le. Waa ηγoo wvun nu wvù to yeemεε gen yì Jisos e seke bô bó to diekene ekiεguu yì kemese le bife ê wvù le, “Tata, è nu yeε wvudvu wvù nu ke egese wo?” ²¹ No Bità yenεε ε waa ηγoo wvudvu bii bó le, ε wvù bife ê Jisos le, “Tata, fi wee wvun e nu le la?” ²² Ε Jisos tfuse ê wvù le, “É me ncm mbe nshieele le wvù emey enu egen ebuy no me ηke eηkase ento, é fifie ekeηke la keege bô wo? È biì me le.” ²³ No Jisos gayεε nonen, ε njeme ke mum no gene enteleη jo bonyii bo mbee le le ke waa ηγoo Jisos wvun nu ke ekpwe ke. Geenen ε Jisos to baa gayte le ke wvù nu ke ekpwe ke. Wvù to gay ke le, “É me ncm mbe nshieele le wvù emey enu egen ebuy no me ηke eηkase ento, é fifie ekeηke la keege bô wo.”

Εkumε wee wvù saη ηwa' wvun

²⁴ Waa ηγoo wvudvu wvun nu wvù jemyi ekumε mwεem mvun, ε è nu wvù wvù nu ε saη mwεem mvudvu, ε bese kee lo le fieε fì wvù jemyi ekumε fì nu keceεy.

²⁵ Mwεem mvumew nu ten dvù nteen mvù Jisos to gee, ε è be nu le bó esaη mvunciim, é me en'yene le ke ekole ke nshe le kecii nulo ekeηke fô bó egεε boηwa' bodvu ke.

Ŋwa' Lemme di boom bo ntum e bo Jisos e

Fii fi nu ê Ŋwa' Lemme wvun e

Ŋwa' lemme di boom bo ntum e bo Jisos e wvun to saŋ Luka, biise saaka wvù jee wvu ekumε Jisos wvù wvù to yawεε wase saŋ ê Ŋwa' Luk le. Saaka wvù jee wvun nu le Jisos to nu ε kpwe yî kentam e fô bibefe bisεεbeene le, ε bó dwey wvù, ε Nyo' kase bvuse wvù yî kpwe le.

Wvuy fiεε fi Ŋwa' wvun jemyi ekumε fí nu keesee no Keyoy ke Yuule to gee ε boom bo ŋgoo le bo Jisos e ge ε saaka wvù jee wvu ekumε Jisos wvun saanŋen, gen Jelusalem noo biba bì Judea bô Samalia le bicii, gen buy εbuw ε woŋ yo ena le (1:8). Ŋwa' wvun nu kenfe ekumε no ŋgoo bonyii bo Klistu le to kewεε enteleŋ jo Bojuu, lese fitele yî Jisos e, ε fí ke mum ne tu fiεε fi ekole ke nshε le kecii.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-26 ε Nyo' seyse bonyii bo nfewcε le

1:1-14 ε Jisos nya ntefe wvu fokemεse bô ŋkawma

1:15-26 ε wee jo bvudvuu bvυ Judas e

2:1-8:3 ε bó fewcε saaka Jisos Jelusalem

8:4-12:25 ε bó fewcε saaka Jisos Judea bô Samalia

13:1-28:31 Lemme di Baul e

13:1-14:28 Ghane di Baul e di fwe

15:1-35 Nshii wvu Jelusalem

15:36-18:22 Ghane di Baul e di bokaŋ bofεε

18:23-21:16 Ghane di Baul e di bokaŋ botεte

21:17-28:31 ε Baul no nu wee ncaw fewci ke diεw Nyo' Jelusalem bô Kaysalia noo Lum

¹ Cee la Teofilus, ê Ŋwa' wvu fwe wvù me nto nsanŋε fô wo le, me nto nu ε nsanŋ jó ekumε mwεεm mvunciim mvù Jisos to gee noo mvù wvù to yεεyi bonyii dvù, ε kew no wvù to kewεε lemme diεw, ² gen buy diuu di Nyo' to joe wvù ε wvù ben we. É Nyo' se jo wvù é wvù eben we, wvù to nu ε beε Keyoy ke Yuule tefe boom bew bo ntum e bô wvù to cawεε. ³ Seke wvù to buyεε yî kpwe le, wvù to nu ε duŋcε ekole kew ê bó yî εdiuw e mbaanye ê jé le nteen nteen yì duŋci le wvù nu dvù. ε wvù bvuu no jemyi ê bó ekumε bvunfon bvυ Nyo' le. ⁴ No bô bó to nu nonen, ε wvù gay ê bó le, “Fo ben ke ene Jelusalem ke. Ben eceytè nnya yì Icεm to kawεε ben dvù yì ben to yuwεε ε me njemyi ekumε yì. ⁵ Ben ekeè le Jon to leese bonyii ê joo, geenen ejim jo εdiuw caan nu ε Nyo' nu ke elese ben ε è nu can Keyoy ke Yuule le.”

ε Jisos ben we

⁶ ε Jisos bô boom bew bo ntum e ke no nu kefew kemew e, ε bó bife ê wvù le, “Tata, kefew nu ε kocen wase kè wo nu ege é bonyii boseεbeene bo Islael ekase esaake bvunfon bvubole le?”

⁷ ε wvù tfuse ê bó le, “Kefew kè fí nu ke ekooy nu ε è seyse Icεm bô mvuŋgay mwew, ε ke è nu bvudvuu bvunen keekiεε ke. ⁸ Fì ben ekeè nu le Keyoy ke Yuule nu ke eto eyiŋsen yì yene le, é ben emum ekeŋke mvuŋgay, ekew eserje ekumε me Jelusalem noo biba bì Judea bô Samalia le bicii, egen ebuy εbuw ε woŋ yo ena le.” ⁹ Ke no wvù jeme nonen, ε Nyo' jo wvù ε wvù no bene we ε bó taale no wvù bene, ben ε kembew baŋ wvù, ε wvù la ê bó ejise.

1:1 Luk 1:1-4   1:2 10:41; 13:31; 28:23; Luk 24:36-42, 46-51; 1Tim 3:16   1:4 Luk 3:16; 24:49; Jon 14:16   1:5 Mat 3:11; Mak 1:8; Luk 3:16; Jona 1:33   1:6 Luk 24:21   1:7 Mak 13:32   1:8 Luk 24:47-48; 1:21-22; 2:32; 3:15; 5:32; 10:39; Jon 15:27   1:8 Mat 28:19; Mak 16:15; Luk 24:47-48   1:9 Luk 24:51; Jon 6:62; 1Bi 3:22

¹⁰ No bó luɣɛɛ ejise we etaale no wvú bene, ε fí kooy le bolemse bofɛɛ to nu ε ja sese buynɛn ε bó ε tfume ndvú ε yí baa, leem mbew bó le, ¹¹ bife ê bó le, “Bolemse bo Galilee, ben leeme taale la we? Jisos wvun wvù Nyo' jo ê ben entelɛɣ wvú ε ben we nu ke ekase eto ke lɛɣlɛɣ no ben be yɛn ε wvú bene we.”

ε Matiaa jo bvudvuu bvú Judas e

¹² ε boom bo ntum e bo Jisos e mum nɛ fô Kum Bite bi Olif e no tuu jim Jelusalem, ε è to nu ke diɛwɛ kɛɣawtɛn ke may e keegen buy jó. * ¹³ No bó ley jó, mum ben gen ê kebuw ke yew e ke ewe fô bó to ké no gene bɛɛle. Bonyii ban to nu Bitá, Jon, Jem noo Andulu, Filew bô Toma, Batolomu bô Matio, Jem wvù waa Alfiyus, Semon wvù to nu wee ɣgoo Boselot † noo Judas wvù waa Jem. ¹⁴ Ê bô bokɛnɛ bomew noo Maalia wvù bwee Jisos bô boom bo bwee Jisos e ké no taashi yí fiɛɛ le fimwaaɣ keebunlee sekecii.

¹⁵ ε è ke no nu eɗiɛw yoya le, ε boom bo ɣgoo le bo Jisos e taashɛ. Bó to nu fô wee diɛwɛ gbwee kecow mbaanfiɛɛ le (120). ε Bitá ja we jeme ê bó le, ¹⁶ “Boom bo bwɛɛm e, fiɛɛ fí Ŋwa' Nyo' jemyi to kɛɣke ke keekooy. È nu fiɛɛ fí Keyoy ke Yuule to geɛ ε Dawe jeme ε è bɛɛ lo ekumɛ Judas wvù to joɛ fwe ε bó sɛ koo Jisos. ¹⁷ Ben kee le Judas wvun to nu wee mvu ɣgoo yesebeene le, kɛɣke diɛw lemme ê beene ente.”

¹⁸ (Ê Bitá sɛ no jemyi nonɛn nu ε Judas to jo wase bigew bì bó to nyaɛ ê wvú yí fiɛɛ fí wvú to buwɛɛ le, guy bvudvuu dvú. Bvudvuu bvun nu fô wvú to gbweɛ ncine ε tee bvuyɛ, ε bvulew buy bvucii. ¹⁹ ε bonyii bo Jelusalem bocii yuw, mum no teɣe bvudvuu bvudvu ê díɛw yibole le Akeldema, fí nu le, “Gbwen Elɛmɛ.”)

²⁰ ε Bitá bvuu gay le, “Dawe to nu ε saɣ ê Ŋwa' Mbense le le, ‘Bó ecine é la diɛw etu binffuy,

é wee saa ebvuu eceè fô ke.’

Fí bvuu nu ε wvú ε saɣ le,

‘Wee mvu kɛɣke keejo bvudvuu bwew bvú lemme le.’

²¹⁻²² No fí nu nonɛn, wee mvu kɛɣke keebene bese le, é bee bó efewcì le Tata Jisos to nu ε buy yí kpwe le. Wvuwɛ wee kɛɣke keenu wee wvù to lɛne bee bó sekecii kè Jisos to ghane bee bó ε kɛw yí kefew kè Jon to leese bonyii ê joo le, ε gen ε buy diuu di Nyo' to joɛ Jisos ê bese ente ε wvú ben we le.”

²³ No wvú jeme nonɛn, ε bó cu bonyii bofɛɛ. Wvumvu to nu Yosɛw wvù bó to teɣe le Basabas bvuu teɣe le Justus, ε wvumvu nu Matiaa. ²⁴ No bó cu nonɛn, mum bunle le, “Tata, wo kee mvuntelem mvu bonyii bocii le. Nonɛn, duɣɛɛ ê bese wee wvù wo nu ε caw entelɛɣ jo bonyii bo bofɛɛ ban, ²⁵ le wvú enù waa ntum Jisos wvù ejo bvudvuu bvú Judas e bvú lemme le, bvù wvú to cin'yɛɛ gen fô wvú nu fô le.” ²⁶ No bó bunle nonɛn, mum saɣ eɗiee εbo, jem, ε di Matiaa le buy gbwe. ε bó mum bise wvú ɣgoo boom bo ntum e bo Jisos e bo yuufe ncow mwaanɣ e.

2

ε Keyoy ke Yuule to

¹ ε diuu di Ŋkaw mvu wvù bó to teɣe le Bɛntekos e ke to kocɛn, ε bonyii bocii bò to nu ε lese fitele yí Jisos e ε taashɛ bvudvu bvumwaaɣ. ² ε bó ke nɛ sese yuw ε fiɛɛ dvûmte shiile we ke diɛwɛ keekee le. ε fí shii, ley yiɣsen yew yì bó to nu dvú le. ³ ε bó dioo taa, yɛn fiɛɛ fimew e ε fí nu ke diɛwɛ leme di ɣguy e, ε fí mum saanɣen gen yí bó le wee mwaanɣ mwaanɣ. ⁴ ε Keyoy ke Yuule mum yiɣsen yí bó le bocii, ge ε bó no jemyi díɛw bitum jɛɛy jɛɛy. ⁵ È to nu kefew kekie le, ε Bojuu bò to nu ε looce ε lese fitele yí Nyo' le nu Jelusalem,

1:10 Luk 24:4   1:11 Luk 21:27; Mwm 1:7   1:12 Luk 24:52   * 1:12 Kɛɣawtɛn ke may e nu no wee to nulo elɛn diuu di mbam e.   1:13 Luk 6:14-16   † 1:13 Boselot to nu Bojuu bò to tomte woɣ, diuu keebvuse yí ɣgew e can bonyii bo Lum e.   1:14 Luk 23:49   1:16 Mben 41:9   1:18 Mat 27:3-8   1:20 Mben 69:25; 109:8   1:21-22 Luk 1:2; 3:21; 24:51   1:24 Jon 2:24-25   1:26 Bɣɣn 16:33   2:1 Lɛw 23:15-21; Dito 16:9-11   2:3 Luk 3:16   2:4 4:31; 6:3, 5; 7:55; 8:17; 10:44; 11:15, 24; 13:9; 15:8; 19:2, 6; 4:31; 10:45-46; 19:6; 1Kol 12:10; 14:2-12

ε bó ja bitum bicii bi yî ekolε ke nshe le. ⁶ No bó yuw nonen, mum tase to nteen fô bonyii bô to nu ε lese fitele yî Jisos e to nu. ε bonyii bô to leseε fitele yî Jisos e bodvu no jemyi, ε wee mwaan mwaan yuuke ê díew yibole. ε fí ffumse bó. ⁷ ε diuw yum bó, ε bó no ghayte, gayte le, “Kε bonyii bô jemyi ban bocii nu bonyii bo Galilee le? ⁸ Fí ghan nεε le beene ε se no yuuke ε bó jemyi ê díew bitum bisεεbeene le? ⁹ Beene bomew nε Baatia, bomew ε nε Medes bô Elam, bomew ε nε Misobotemia bô Judea noo Kafadosia, bomew ε nε Bontus bô Esia. ¹⁰ Beene bomew ε nε Fligia bô Bamfilia, bomew Ijiw bô biba bi Libia le, bì nu mbew kelaante kè Selin e. Beene bomew ε nε Lum, ε è nu Bojuu bô bonyii bô barke lo ε tu bonyii bo mbee Bojuu le. ¹¹ Beene bomew ε nε Klet bô Alεbia. Beene ε no yuuke ê díew bitum bisεεbeene le jεy jεy no bonyii ban jemyi binghaw bi mwεem e bì Nyo' ge.” ¹² ε diuw yum bó, ε bó no ghayte εbonεbon le laa fifin fiεε lo se duŋci le la le. ¹³ ε bomew bonyii no sεwsee lo fibole gayte le, “Bonyii ban nu ε mbvuum ε koo bó.”

ε Bitajeme ê bonyii

¹⁴ Nonen, ε Bitajeme bô kebese ke boom bo ntum e bo Jisos e bo yuufe ncow mwaan mum leem fó. ε Bitajeme mum kεw no jemyi ê kebombom ke bonyii le foweεwe le, “Ben Bojuu noo bonyii bocii bô cee Jelusalem, ben enya bitem ntay ê fiεε fí me nu enjeme ê ben. ¹⁵ Mbvuum baa koo bonyii ban no ben kpwaake ke. Keseen bεε ke lo didiuu bvooke fontaŋtaŋ. ¹⁶ Fiεε fí kooyi fin keseen nu fí Juεl wvù wee ntum Nyo' to jemyεε wase le,

¹⁷ ‘Nyo' gayte le, è nu ke edioo enu yî εdiuw yo fokemese le, é wen etfuw Keyoy kewene yî bonyii bocii le.

Nonen, é boom bonen bô bolemse noo bô bokεne eyuuke mwεem mvù wen jemyi, seje ê bonyii, é mwεem diεwε bifile le etoo fô cubonyii bonen e, é bifile elamte ŋgaybonyii bonen.

¹⁸ È nu ke edioo enu εdiuw yoya le, é wen etfuw Keyoy kewene yî bonyii bo lemme le bowene bocii, bô bolemse noo bô bokεne, é bó eyuuke mwεem mvù wen jemyi, seje ê bonyii.

¹⁹ Wen nu ke ege mwεem mvu diuw wvù yumεen e we, ebvuu ege mwεem mvù duŋci mvuŋgay mvuwene yî nshe le. Elεmε bô ŋguy noo njiim yì bεmte nu ke enu.

²⁰ Diuu nu ke ejiim, é kpwee ene eyεεle diεwε elεmε le, é diuu di baay di Tata le di kenghaw e se keeke eto.

²¹ Nonen, é naa yεε wvù nu ke elεke Tata, ke eboy.’ ”

²² ε Bitajeme bvuu gay le, “Bonyii bo Islael, ben eyeke eyuw ntay fiεε fí me njemyi. Jisos wvu Nasalet to nu wee ε Nyo' to looce duŋce ê ben le è tum wen wvù no wvù to gee é Jisos egee mwεem mvù duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le bô mvu diuw wvù yumεen e noo binghaw bi mwεem e ê ben entelεŋ. Ben kee naa mwεem mvun ntay. ²³ Jisos wvun nu wee wvù bó to nyae ê ben, ε è to seyse ke Nyo' ε fí ke no kooyi ε wvù to kee wase. ε ben mum yu wvù no ben to nyae wvù can bonyii bô befe le, ε bó ta yî kentam e. ²⁴ Geenεn, ε Nyo' kase bvuse wvù yî kpwe le, ε wvù boy can kpwe le njefo ke è to nulo é kpwe emey ejici wvù le ke. ²⁵ Dawe to nu ε jeme ekumε Jisos wvun gayte le, ‘Me n'yene Tata Nyo' le ε wvù nu bee wvù sekεcii é ebo kem ke εεεy e, ε è yaa nulo é fiεε eshiw me ke.

²⁶ Nonen, fitele fiem ε mum ε no yuuke njon, ε me njemyi bô nlanlan.

Me nu wee ε me nu ŋke eŋkpwe ke lo,

geenen ε me ntaale κε fwe,

²⁷ njefo κε wo wvù Nyo' nu ke ecine keyoy kem e woj bonkfu le κε.

Ε κε wo nu ke ecine Waa wo lemme wvù Yuule le ε wvù efo ê jem κε.

²⁸ Wo nu ε duŋce wase me je yì è nulo é me enfey jó nse mboy.

Me nu ηke enlanlaje no me nu ηke enu ê wo fwe.' ”

²⁹ Ε Bitá bvuu gay le, “Boom bo bwεem e, è nulo é me enjeme ê ben se kemaŋen le icee cee wesebeene wvù Nfon Dawe to nu ε kpwe, ε bó dwey wvù, ε jem ye nu fen ε to ε buy εben e. ³⁰ Wvù to nu wee ntum Nyo' bvuu kίε ηkawma wvù Nyo' to kawεε wvù dvù lew le wen nu ke egeε wan wvu ê kfuu diew e yì kawla we le. ³¹ Ε wvù mum yaŋsen yen fiεε fi Nyo' to nu keeke ege le, mum jeme le Mboyse wvù Nyo' to kawεε nu ke ebuy yì kpwe le. È nu fiεε fi wvù to gayεε le,

‘Wvù to baa emey woj bonkfu le κε,

ε ye ye to baa efo ê jem κε.’

³² Jisos wvun nu ε Nyo' to bvuse wvù yì kpwe le, ε bese bocii bò nu bonyii bew bo ηgoo le to nu ε yen wvù le. ³³ Nyo' nu ε bense wase wvù ε shike ê εbo kew ke εceey e, ε nya Keyoy ke Yuule ê wvù no wvù to kawεε. Fiεε fi ben yene bvuu yuuke keseen nu Keyoy kedvu ε Jisos ε nya ê bese. ³⁴ Κε è yaa nu Dawe wvù to benεε we κε. Dawe kebεε to nu ε gay fiew le,

‘Tata Nyo' to nu ε gay ê Tata wem le,

shiile ê εbo kem ke εceey e,

³⁵ egen ebuy seke me nu ηke enshike bonyii buw bo bvuban e ê wo ejise,

é wo etome bikaa biuw yì bó le diewe kedvuushεε ke bikaa biuw e.’

³⁶ Nonen, bonyii bocii bo Islael emum ekeè lo nta y le Jisos wvun wvù ben to tae yì kentam e nu wvù wvù Nyo' nu ε gee wase le è nu Tata bvuu nu Mboyse wvù wvù to kawεε.” ³⁷ No bonyii bodvu yuweε nonen, ε njeme wvudvu koo bó. Ε bó mum bife ê Bitá bô kebese ke boom bo ntum e bo Jisos e le, “Boom bo bwee wese le, bese nu ege neε keseen?” ³⁸ Ε Bitá tfuse ê bó le, “Wee mwaan mwaan ekumen fitele fiew, é bó elese wvù ê joo ê diee di Jisos Klistu le wvu le Nyo' elεshε bibefe biew ebvuu enya wvù bô nnya ye yì è nu Keyoy ke Yuule. ³⁹ ηkawma wvudvu wvun nu fô ben e, noo fô boom bonen e, bvuu nu fô bonyii bocii bò nu fonfwan e. Wvù nu fô bonyii bocii bò Tata wvù Nyo' wesebeene teŋe ε bó too fô wvù le.” ⁴⁰ Ε Bitá bvuu jeme mwεem nteen, tefe bó, leke le bó efi bikuu bibole yì ηgew wvù nu keeke eto yì ηgokε kè befe kin e. ⁴¹ Ε bonyii yuw njeme Bitá wvun, ε nteen bee, ε bó mum lese bó ê joo. Εbvubwe ε bonyii bise ηgoo bonyii bo Jisos e diewe bontfuke botεte (3,000) le. ⁴² Ε bó mum nya bikuu bibole no yuuke mwεem ε è nu mvù boom bo ntum e bo Jisos e to yeeyi. Ε bô bó no nu yì kentaashε le, guutene bleεd, bvuu bunlee yì kentaashε le.

Nce ηgoo bonyii bo mbee le

⁴³ Ε boom bo ntum e bo Jisos e no gee mwεem mvu diuw wvù yumεen e bô mwεem nteen mvù duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le, ε bonyii yene, ε fí ghaake lo bó. ⁴⁴ Ε ηgoo bonyii bo mbee le bocii no nu yì wee le mwaan, keŋke fiεε fibole fimwaan. ⁴⁵ É bó ké ne gese mondvuum mobole bô mwεem mvubole, gaw bigew bidvu εbonebon no ηgew wee nu. ⁴⁶ Ε bó no shee taashi yew ncese le εdiuw ecii, diekene yì kentaashε le ela le bô nlanlan fô mvuntelem mvubole, yaa yeεle ejise κε, ⁴⁷ bensee Nyo'. Ε bonyii no yene nonen, bensee bó. Ε Tata no boysee bonyii εdiuw ecii, biise ηgoo yibole.

2:27 13:35   2:29 1Bfn 2:10; Lem 13:36   2:30 2Sam 7:12-13, 16   2:31 Mben 16:10   2:32 1:8   2:33 2:34; 3:13; 5:30-34; 7:55; Mak 16:19; Luk 20:42; 22:69; Lum 8:34; Εfe 1:20; Kolo 3:1; Ibu 8:1; 1Bi 3:22; 1:4; Jon 14:16-17; 15:26   2:34 Mben 110:1; Luk 20:42-43; Ibu 1:13   2:36 3:15   2:37 16:30; Luk 3:10, 12, 14   2:38 3:19; Luk 3:3   2:39 YeSa 57:18-19; Εfe 2:17   2:41 2:47; 4:4; 5:14; 6:1, 7; 8:4; 11:21, 24; 12:24; 13:49; 16:5; 19:20; 21:20; 2Tes 3:1   2:44 4:32-35   2:46 Luk 24:53   2:47 2:41

3

Ɛ Bita bô Jon fɛ ŋkewle

¹ Ɛ è ke no nu diuw dimew, Ɛ Bita bô Jon nɛ no bene fô yew ncese le ke diewe didiww ditete le fomvunsheer, Ɛ è to nu kefew ke bunle le. ² Ke kefew kedvu le, Ɛ bonyii Ɛ tuu wee mvu Ɛ no too dvú, to shike diuw ketaaŋ wvù bó to teje le wvù Jee le wvù to leyte fô yew ncese le. Wee wvudvu nu Ɛ bó to boke wvù Ɛ è nu ŋkewle, é bonyii ké no tuule wvù ediuw ecii too shiwse fô Ɛ wvù lɛke bigew é bonyii bô fele leyte yew ncese le. ³ Ɛ wvù yen Bita bô Jon e Ɛ bó fele keeley fô, mum no lɛke bigew é bó. ⁴ Ɛ bó luŋ ejise yî ye le. Ɛ Bita gay é wvù le, “Taa bese!” ⁵ Ɛ wvù mum taa bó, kpwaake le bó nu enya fiɛ é wen. ⁶ Ɛ Bita gay é wvù le, “Ke me ŋkeŋke naa lo bigew ke, geenɛn fiɛ fi me ŋkeŋke nu Ɛ me nu enya é wo. Me ŋgayte é wo é diee di Jisos Klistu wvu Nasalet e, ja we elɛnè!” ⁷ No wvù gay nonɛn, mum jice wvù le yî kebo ke ecɛɛy e, cake we. Kaŋ mwaan, Ɛ bikaa bô mvuŋkoko mvu wee wvudvu le mum tɛme. ⁸ Ɛ wvù sele we leem, mum kew no lɛne. Ɛ bó bó gen ley fô yew ncese le, Ɛ wvù no ghane fô maymayi, bensee Nyo'. ⁹ Ɛ bonyii bocii bô to yɛnɛ no wvù ghane bensee Nyo', ¹⁰ kɛɛ le è nu wee wvù se shee lɛke elɛkɛ diuw ketaaŋ we wvù bó teje le wvù Jee le wvù leyte fô yew ncese le. Ɛ ejise jiim bó, Ɛ bó no keŋke ŋghaw yî fiɛ fi kooy bô wvù le.

Ɛ Bita jeme é bonyii fô yew ncese le

¹¹ Ɛ wee wvudvu ŋɛem lo yî Bita bô Jon e. Ɛ bonyii yen Ɛ diuw yum bó, Ɛ bó no lewte gene bewse bó le fô bvudvuu bvù bó to teje le cile Saamun e. ¹² Ɛ Bita yen no bonyii tase Ɛ to, mum jeme é bó le, “Bonyii bo Islael, é nu nje la wvù diuw yumte ben ekume fiɛ fin Ɛ ben taale bese nɛn? Ben kpwaake finɛn le è ge mvuŋgay mvusee wee wvun Ɛ sɛ no lɛne le? Nuu ben kpwaake tɛn le è ge nce wese wvù yuule le? Ke è nu nonɛn ke. ¹³ Fí nu le Nyo' Aba'am bô Aysik noo Yakow, wvù nu Nyo' bo'icee cee bosɛɛbeene bocii to nu Ɛ bense wase Jisos wvù wee we lemme gɛɛ mbew ye le. Jisos wvun nu wvù ben to tunɛɛ jo nya é bonyii bo nsaw e, Ɛ Baylet no gomte keecinɛ wvù le, Ɛ ben faŋ. ¹⁴ Jisos to nu wee wvù yuule, nu teyete, Ɛ ben tun wvù, gay le bó ebvuse Ɛ è nu wee wvù to yuwyɛ bonyii, enya é ben. ¹⁵ Ɛ ben ge nonɛn mum yu wee wvù nyaa nshii é bonyii, geenɛn, Ɛ Nyo' kase bvuse wvù yî kpwe le, Ɛ bese yen wvù le Ɛ mum Ɛ no seŋe. ¹⁶ È ge mvuŋgay mvu diee di Jisos wvudvu le ŋkewle wvun wvù ben yɛne, kee, Ɛ sɛ no lɛne. Fí kooyi nonɛn njefo bese nu Ɛ lese fitele yî Jisos e, fitele fi bese lese yî ye le Ɛ mum Ɛ ge wee wvun Ɛ no tɛmyi ntay nɛn no ben yɛne.

¹⁷ Keseen boom bo bwɛɛm e, me ŋkee le fiɛ fi ben Ɛ bikuu bi woŋ e to gɛɛ bô Jisos nu Ɛ ben Ɛ bó to ge yaa kee ke. ¹⁸ Fí to kooyi é yiyin je le keege é fí eto ekocɛn no Nyo' to gɛɛ wase Ɛ bonyii bew bo ntum e jeme Ɛ è bɛɛ lo le Mboyse we wvù wvù to kawɛɛ nu ke eyɛn ŋgɛw. ¹⁹ Nonɛn, ben ekumɛn mvuntelem mvunɛn ekase etu jim fô wvù le, wvu le wvù elɛshɛ bibefɛ binɛn, ²⁰ emum ege é shém elɛɛtɛn ben, ecinse Jisos wvù Mboyse wvù wvù to balɛɛ fô ben e. ²¹ Jisos wvun keŋke keeke emɛy fowe egɛn ebuy kefew kè Nyo' ke eseyse mwɛɛm mvunciim é mvù ekase etu mvunfɛm, no wvù to jemyɛɛ diuw bonyii bew bo ntum e bô yuule le Ɛ è bɛɛ lo bvuyvuum e. ²² Muses to nu Ɛ yuu gay le,

‘Tata Nyo' nu ke ebvuse wee we ntum mvu
é boom bo bwee wene le ɛnte,
ecinse fô ben e ke no wvù to bvuseɛ me,
Ɛ ben keŋke keeke eyuukè fiɛ fi wvù jemyi é ben e.

²³ Wee wvù nu ke enu sɛ wvù yuuke wee ntum wvudvu le,
nu Ɛ bó nu ke ebvuse wvù ŋgoo bonyii bo Nyo' le, elɛse lo.’

²⁴ È nu ke tɛn no bonyii bo ntum Nyo' le bocii Ɛ kew yî Samwel e noo bô to toɛ ejim jo wvù to jemyɛɛ wase ekume mwɛɛm mvù kooyi ediuw eyan e. ²⁵ Mwɛɛm mvunciim mvù

Nyo' to kawεε dew bonyii bew bo ntum e ban nu mvunen, ε kelew kè Nyo' to dieε bô bo'icee cee bonen nu ten fô ben e. È nu no Nyo' to jemyεε ê Aba'am le, 'Me nu ŋke embuw bonyii bocii yî ekole ke nshε le nfele yî kfuu diuw e.'

²⁶ Ε Nyo' mum caw wee we lemme yaw tum ε è nu fô ben e le wvú eto elaj kembonen yî yene le, ege é ben ecine jé yene yî befe le."

4

Ε Bitá bô Jon taje diuw

¹ Ke no Bitá bô Jon to bæε jemyi ê bonyii nonen, ε bocee ncese bomew bô ekole ke bonyii bo nci le bô to ceyte yew ncese noo Bosadusii bomew sele fô. ² Bô to ton'yi shém njefo Bitá bô Jon to yεεyi bonyii, fewci le no Jisos to buyεε yî kpwe le nu ε bonkfu nu ke ebuy ten yî kpwe le. ³ Ε bó mum koo bó gen fen no è to nu wase fokieguu, le bvú ke edioo ε yuu, é bó se no yuuke. ⁴ Geenε, bonyii nteen bô to yuwεε n'yεεyi Bitá bô Jon, to nu ε bee, ε ŋgoo yibo bise, ε bolemse no nu wase diewε bontfuke botin e (5,000).

⁵ Ε bvú ke buy yuu, ε bocee woŋ bô bonyii bô saake woŋ noo bonyii bô to duŋci bonci bo Nyo' le, tase bvudvuu bvumwaaj Jelusalem. ⁶ Ε Annas wvú ekole ke bocee ncese le bô Kayfas noo Jon bô Aleksanda noo bonyii bomew bô to nu ten kfuu di ekole ke bocee ncese le nu fô. ⁷ Ε bó mum leke Bitá bô Jon ê bó ejise, bife ê bó le, "Ben se jo fεε mvuŋgay ε se fe wee wvun? Ben se fe ê dieε di yεε le?" ⁸ Ε Keyoy ke Yuule yinŋen yî Bitá le, ge ε wvú tfuse ê bó le, "Bocee woŋ bô bonyii bô saake woŋ, ⁹ bese leeme fen eben keetaje diuw ekumε lemme di jee di bese se gee fô ŋkewle le, wvú ε se no lene. No ben gomte keekieε no fí se ghanεε, ¹⁰ ben noo bonyii bocii bo Islael ekeè le wee wvun leeme ê ben ejise keseen temyi nen, ε è nu nje mvuŋgay mvu dieε di Jisos Klistu wvu Nasalet e. Jisos wvudvu wvun nu wvú ben to joε ta yî kentam e ε wvú kpwe, geenε ε Nyo' kase bvuse wvú yî kpwe le. ¹¹ Wvú nu te di Ŋwa' Nyo' jemyi ekumε dí le, 'Te di ben bonyii bo kembom e to tunεε nu ε dí ne wase ε tu te di buu di yew e.'

¹² È mey ke Jisos maaj wvú boysee bonyii. Ke dieε di wee mvu le bvuu nu dvú fokuse fen di Nyo' nu ε gee le è nulo é dí eboyse beene ke."

¹³ Ε bonyii bô to saake ba, yuw no Bitá bô Jon jemyi yaa fane ke, bvuu yen le è nu bonyii bo ncεw, ε bó baa kee ŋwa' ntay ke, ε diuw yum lo bó. Ε bó mum kieε le fí nu nonen, njefo è nu bonyii bô to ghane bô bo Jisos. ¹⁴ Ε bó faŋε yaa bvuu keŋke fieε fi bó ekicen Bitá bô Jon yî dvú le ke, njefo bó to yene wee wvú bó to feleε le, ε wvú leeme bô bó. ¹⁵ Ε bonyii bô to saake bodvu ne yaw bvuse bó ekfuŋ, mum shεε no cuu bontaj ebonebon gayte le, ¹⁶ "Beene nu ege neε bô bonyii ban? Bonyii bocii bo Jelusalem nu ε bó ε kieε wase ekumε fieε fi duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le endan fin fi bó ge, ε ke è nulo é beene etun ke. ¹⁷ Geenε, keege le fo saaka wvudvu wvun ebvuu esaajkenè genè fwe, beene ekan bonyii ban le fo bó ebvuu emom lo ejeme fieε ê wee ekumε dieε di Jisos wvun e ke."

¹⁸ Ε bó tee Bitá bô Jon ε bó kase ley. Ε bó mum lew lo ê bó le fo bó ke ebvuu emom lo ejeme, kenεε eyεεyi wee ekumε dieε di Jisos e ke. ¹⁹ Ε Bitá bô Jon tfuse fibole le, "Ben ke kpawce le laa fieε fi nu leŋ fô Nyo' le nu le bese eyuw ε è nu ben e, nuu wvú wvú Nyo' le le? ²⁰ Ke è nulo é bese elu keejemyi ekumε mwεem mvú bese nu ε yen ε bvuu ε yuw e ke." ²¹ Ε bonyii bô to saake bodvu bvuu looce lew lo teme, mum cine bó le ε bó no gene. Ε bó to tan ε è nu fieε fi bó elese bó dvú yî ŋgew e, njefo bonyii bocii to bensee Nyo' yî fieε fi to kooyεε le, ²² se bvuu ge ε wee wvudvu wvú bó to gee fieε fi duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le fin keefe wvú to nu ε wvú ε fey wase bilum mbaanyε.

Ε bonyii bo mbee le leke mvuŋgay ê Nyo'

3:26 13:46; 18:6; Lum 1:16 4:1 5:17; 23:8; Luk 20:27 4:1 Luk 22:4, 52 4:2 2:24; 4:33; 17:18; 26:23 4:3 5:18
4:4 2:41 4:7 Luk 20:2 4:8 2:4 4:10 3:6; 3:15 4:11 Mben 118:22; Luk 20:17; 1Bi 2:4-7 4:12 Mat 1:21;
1Kol 3:11 4:15 5:34-35 4:16 Jon 11:47 4:17 5:28-29, 40

²³ No bó cin'yεε Bitá bô Jon e nonen, ε bó kase tu jim fô bonyii bobole bo ŋgoo le, see ê bó fiεε fi bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woŋ be jeme. ²⁴ Ε bó yuw, mum baance ye lekε ê Nyo' yî wee le mwaan le, “Tata wvù Cee Ekole, è to bom wo ebule bô nshe bô jóo noo mwεem mvunciim mvù nu mondvuum man e. ²⁵ Wo to nu ε ge ε icee bo'icee bosese wvù Dawe, wvù to nu waa wo lemme jeme yî mvunḡay mvu Keyoy ke Yuule le le, ‘È nu nje la wvù bonyii bô yaa nu ke Bojuu ffuuke bô fiεε shém e, ε bonyii cuu bontarj sε bó nu ke elem ŋkuurj?

²⁶ Bonfon bo fokuse fεn seysee jem,

ε bonyii bô saake woŋ taashi

keediu Tata bô wee we wvù wvù nu ε yefe le è nu Mboyse.’

²⁷ È nu ke leŋleŋ fiεε fi to kooyεε elaanter jan. Nfon 'Elod bô Bontus Baylet to nu ε taashε bô bitum noo bonyii bo Islael die mvunarj ejim jo Jisos wvù Waa wo lemme wvù yuule wvù wo to yefεε le è nu Mboyse. ²⁸ Bó to taashi keege ε è nu mwεem mvù wo to nu ε seysee wase ncejole bô mvunḡay mwuw le wo kooŋke le mvú ke ekooy. ²⁹ Nonen, yî keseen e Tata, taa eyen je yî bonyii ban bεmsee bese jó. Nya bese bonyii buw bo lemme le bô mvuntelem mvù temyi keefewci diεw yo yaa fane naa lo ke. ³⁰ Nya bese bô mvunḡay mwuw keefεle bonyii bvuu gee mwεem mvù duncj mvunḡay mwuw bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e dvú ê diee di Jisos wvù Waa wo lemme wvù yuule le.” ³¹ No bó mese ε bunle, ε nshe shiw fô bó to nu. Ε Keyoy ke Yuule yinŋsen yî bó le, ε bó mum no fewci diεw Nyo' yaa fane ke.

Ε ŋgoo bonyii bo mbee le no kerjke fiεε fibole fimwaan

³² Ε ŋgoo bonyii bo mbee le no nu fitele fimwaan, nu yî wee le mwaan, ε wee yaa teje fiεε fimew le è nu fiwene wen emberj ke. Ε fiεε fi wee le nu fi bonyii bocii le. ³³ Ε Nyo' nya mvunḡay mvu baay ê boom bo ntum e bo Jisos e, ε bó bvuu no fewci ke ê bonyii temyi lo le Tata Jisos to nu ε buy yî kpwe le. Ε bó no nu ε Nyo' ε buw bó bô nfi we baay. ³⁴ Ke wee yaa to nu dvú wvù fuute ê bó entelerj ke, njefo bonyii bô to kerjke ηεε kenεε yéw to ké gese, to bô bigew bidvu, ³⁵ nya can boom bo ntum e bo Jisos e, ε bó mum gaw ê bonyii bocii no ηḡew wee to nu.

³⁶ Wee mvu to nu ε bó teje le Yosεw, ε boom bo ntum e bo Jisos e ε cu diee diεw dimew le Banaban, (dì nu le, Wee N'yvuwse Mvuntelem). Wvù to nu wee wvu ê kfuu di Lεwe le, ε bó to boke wvù Sayblus. ³⁷ Ε wvù mum gen ten gese we wεε, to nya bigew bidvu can boom bo ntum e bo Jisos e.

5

Ananias bô Safilia

¹ Ε wee mvu wvù bó to teje le Ananias bô kpwe wvù Safilia gese ten kecεw ke wεε le. ² Ε bô kpwe seysee kaa fafe lo bigew bidvu, ε wvù mum jo kebese gen nya can boom bo ntum e bo Jisos e. ³ No wvù nya nonen, ε Bitá bife ê wvù le, “Ananias, è ge la fi wo cine Satan ε ley ê fitele fiuw e ε ge le wo embiay mbiay ê Keyoy ke Yuule, wo ε mum ε fafe bigew bì wo gese wεε dvú? ⁴ Wo dioo gese wεε ε è nu wo, ε bigew nu ke biuw, wo ε ghan nεε ε se ge kfuu fin fiεε? Wo baa mbiay ε è nu ê bonyii ke, wo mbiay ε è nu ê Nyo'.” ⁵ Kaj mwaan no Ananias yuw njeme wvun nonen, mum gbwe kpwe. Ε bonyii bocii bô yuwεε saaka wvudvu fan baay. ⁶ Ε cubonyii ley baance wvù ê ndvu le, jo buy dvú gen dwey.

⁷ Ejim jo bontam bo kefew e diεwε botete, ε kpwe ley, yaa kee fiεε fi be kooy bô dweese ke. ⁸ Ε Bitá bife ê wvù le, “Ke see ê me, bin nu bigew bicii bì ben ε dwee wo gese wεε dvú?” Ε wvù tfuse le, “Èε, è nu bí nen bicii.” ⁹ Ε Bitá bvuu bife ê wvù le, “Ben ε dwee wo ghan nεε ε se seysee keemom Keyoy ke Tata le? Yeke eyuw, ncin bonyii bô be gen ε dwee dwee wo nu wase ê yew fwese, ε bó nu eley etuu ten wo ebuy dvú egen edwey.” ¹⁰ No Bitá jeme nonen, kaj mwaan ε Safilia mum gbwe ê wvù ejise kpwe. Ε cubonyii ba dioo ley yen ε

wvú ε kpwe wase, ε bó mum tuu wvú buy dvú gen dwey mbew dweese le. ¹¹ Ε kentaashe ke bonyii bo mbee le kecii noo bonyii bomew bò to yuwεε saaka wvudvu fan baay.

Mwεem mvù dunji mvunḡay mvu Nyo' le bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e

¹² Ε boom bo ntum e bo Jisos e no gee mwεem mvù dunji mvunḡay mvu Nyo' le bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e nteen ê bonyii ente. Ê bonyii bo mbee le bocii ké no taashi fô kebuw ke Saamun e yew ncese le. ¹³ Κε wee wvu ncεw to ké mum taashe lo bô bó κε. Geenεn ε bonyii to ké no bensee naa bó ntay. ¹⁴ Ε bolemse bô bokεne nteen bò to leese fitele yî Tata le no biise ḡgoo bó le. ¹⁵ Ε mwεem mvù boom bo ntum e bo Jisos e to gee, ge ε bonyii no tuule bonyii bo bincem e jiwse mbew jé le yî bintaw e noo yî dighaam e wvu le Bita ké dioo fele, ε è cim nu kenjirjijj kew é kí egbwe yî wee le. ¹⁶ Ε bibombom bi bonyii le no nen'yi bilaante bi mbew Jelusalem e too bô bonyii bo bincem e noo bò kenke biyoy bì yiile yî bó le, ε bó fele bó bocii.

Ε bó no ḡheεke boom bo ntum e bo Jisos e

¹⁷ Ε ekole ke bocee ncese le bô ḡgoo ye yî è to nu Bosadusii ke ja kew no ḡheεke boom bo ntum e bo Jisos e, ¹⁸ mum tum bonyii ε bó gen koo bó fen yew ncaw e. ¹⁹ Geenεn, ε è ke no nu entaj ε nceendaa Tata to yene dew fwese yew ncaw bvuse bó. No wvú bvuse bó, mum gay le, ²⁰ “Ben egen yew ncese le, egen efewcì fiεε ficii ê bonyii ekumε nce wvu fwe wvun.” ²¹ No bó yuw nonen, mum gen. Ε ekfuḡ ke dioo eyuule, ε bó ley fô yew ncese le, mum kew no yεεyi bonyii.

Κε kefew kedvu le, ε ekole ke bocee ncese le bô bonyii bew bo ḡgoo le, kum bonyii bo Islael bò saake woḡ bocii ε bô bó shii, mum tum bonyii bo nci le le bó egen yew ncaw e, eto bô boom bo ntum e bo Jisos e. ²² Ε bó gen buy fó gom bó ḡkuuḡ mum tu jim to see le, ²³ “Bese gen ε buy yew ncaw e, ε yen ε dew fwese nu ε bó ε looce ε fen, ε bonyii bo nci le leeme fó cεyte. Bese ε dioo yene yew ley ε faḡe yaa eyen wee le dvú κε.” ²⁴ Ε ekole ke bonyii bo nci le bò to cεyte yew ncese bô bocee ncese bo baay baay, yuw nonen, ε fí ffumse bó, ε bó no ḡhayte laa bó nu ke etu fεε bô fin fiεε le. ²⁵ Ε wee ne ley gay ê bó le, “Ben eyuw, bonyii ba bò ben se fenεε yew ncaw e, boba wase fô yew ncese le yεεyi bonyii.” ²⁶ No bó yuw nonen, ε ekole ke bonyii bo nci le bô ḡgoo ye mum buy gen jo bó, no too bô bó. Geenεn, bó to baa joo bó kane lo bó κε, njefo bó, bonyii bo nci le bodvu to fane fo bonyii etumyε bó bô εta.

²⁷ Ε bó to bô boom bo ntum e bo Jisos e, ley bô bó leke fwe dvu bonyii bò saake woḡ. Ε ekole ke bocee ncese le no biwci mwεem ê bó gayte le, ²⁸ “Bese nu ε looce wase ε lew lo le fo ben ebvuu emom eyεεyi wee ekumε diee dí wee wvun e κε. Geenεn, ben eyen fiεε fí ben mom! Ben nu ε ge wase n'yεεyi wene ε saanḡen Jelusalem jocii. Ε ben gomte keege é fí edunji le bese kee fiεε fô kpwe ye le.” ²⁹ Ε Bita bô ḡgoo boom bo ntum e bo Jisos e tfuse le, “Bese kenke keeyuw ε è nu Nyo' le, efey keeyuw wee le. ³⁰ Ben to nu ε ta Jisos yî kentam e ε wvú kpwe. Ε Nyo' bo'icee cee bosεεbeene bvuse wvú yî kpwe le, ³¹ bense wvú, shike ê εbo kew ke εcεεy e le wvú enù Cee Ekole noo Mboyse, wvu le bonyii bo Islael ekumen mvuntelem mvubole, é wvú wvù Nyo' elεεshe bibefe bibole. ³² Bee bo Keyoy ke Yuule kè Nyo' nyaa ê bonyii bò yuuke wvú le ε mum ε no fewci mwεem mvun.”

³³ No bonyii bò to saake woḡ yuw njeme wvun nonen, ε mvuntelem bente lo bó. Ε bó mum no gomte keeyuwye boom bo ntum e bo Jisos e. ³⁴ Geenεn, ε wee mvu ḡgoo bonyii bò to saake woḡ e wvù diee to nu Gamalia, ε è nu wee Falasii bvuu nu wee wvù dunji bonci bo Nyo' le, ε bonyii bocii wvumte wvú ntay, ne we. No wvú ne we, gay ε bó yaw bvuse boom bo ntum e bo Jisos e ekfuḡ. ³⁵ Ε wvú shεε jeme ê bonyii bò to saake woḡ le, “Bonyii bo Islael, ben ejo wεε bô fiεε fí ben gomte keege bô bonyii ban. ³⁶ Ben ekume le è to nu kefew kemew e, ε wee mvu ja fen ε bó teḡe le Teodas no dunji le wen nu wee wvu baay. Ε bonyii shfum ê wvú ejim ke diewe gee ne le. Ε bó ke yu wvú ε ḡgoo ye tawse, ε fiεε

fi wvú to too dvú laaye ecici. ³⁷ E wvumvu wee ke bvuu ja kefew kè bó to taanke bonyii le e bó teje le Judas, e è nu wee wvu Galilee. E wvú gufe bonyii nteen ê wvú ejim. E bó ke yu ten wvú, e ŋgoo ye saanke. ³⁸ Yî fin e, me e no nteete ben le fo ben ege fiee bô bonyii ban ke. Ben ecine je yibole. Ê è fen nu le fiee fi bó too dvú bvuu yeyi bonyii dvú fin kew wee wvu wum, tu fí nu ke elaaye ecici. ³⁹ Ê no nu le fiee fidvu kew Nyo', tu ke è nulo é ben ke eso bó ke. Ê ben baa eyene, é fí ke ene ebuy le ben diuu e è nu ben e bo Nyo'."

⁴⁰ No Gamalia jeme nonen, e bonyii bô to saake woŋ yuw ntefe we, kase tee boom bo ntum e bo Jisos e e bó ley. No bó ley nonen, e bó tam bó, ciise lo le fo bó ke ebvuu emom lo eyeyi wee ekume diee di Jisos e ke, mum cine bó le e bó no gene. ⁴¹ No bó buye dvú no gene fibole yuuke e è nu njoŋ le bowen nu e bó e kocen bonyii bô bó eshoose bó nje diee di Jisos e. ⁴² E bó gen nonen, bvuu no yeyi ke bonyii ediuw ecii fô yew ncese le noo ela le, fewci saaka wvù jee wvù le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawee.

6

E bó baaye bonyii bo lemme le bosooshwi

¹ E è ke no nu kefew kemew e, no ŋgoo bonyii bo mbee le to kuu gene fwe, e Bojuu bô to jemyi ke e è nu díew Glek ne kew no wvukene Bojuu bô to jemyi díew woŋ le bó gawte mwεem ê boke' bo bonkfu le ediuw ecii nyaa mvu bo bowen e caan. ² Nonen, e boom bo ntum e bo Jisos e bo yuufe ncow bofee mum kum ŋgoo bonyii bo mbee le bocii gay ê bó le, "Ke fí jee le bese ecine kefewci díew Nyo' egen shii e è nu yî kecyte le ke. ³ Boom bo bwee wese le, fí jee le ben ebaaye bonyii bosooshwi ê ben ente, é bese enya lemme din can yibole. Ben dioo baayi taa e è nu bonyii bô keŋke nce wvù jee, e bó e yiŋsen bô Keyoy ke Yuule bvuu keŋke bvufee. ⁴ Nonen, é bese emum enya wase bikuu bisese e è nu yî bunle bô yî lemme di díew Nyo' le." ⁵ E bonyii bocii yuw ntaŋ wvudvu, e wvú joŋ bó le. E bó mum baa Tefan e è nu wee e mbee we e looce e yiŋsen, e wvú e yiŋsen ten bô Keyoy ke Yuule. E bomew no nu Filew bô Blukolus, Nikano bô Timon, Balmenas bô Nikolaus wvù to nu wee wvu Antiok e wvú to baŋke lo tu wee mbee Bojuu. ⁶ E bó mum jo bonyii ban leke fwe dvu boom bo ntum e bo Jisos e, e bó bunle fô bó le, mum gee can yî bó le. ⁷ E díew Nyo' mum no saanke gene. E ŋgoo bonyii bo mbee le yi Jelusalem no kuu gene fwe. E bocee ncese nteen lese ten fitele yî Jisos e.

E bó no teyte mwεem yî Tefan e

⁸ E Nyo' buw Tefan ntaŋ, e wvú no keŋke mvungay, gee mwεem mvu diuw wvù yumεen e bô mwεem mvù duŋci mvungay mvu Nyo' le ê bonyii ente. ⁹ E bonyii bomew ke ne kew mbew bô bo Tefan. Bonyii bodvu to nu Bojuu bô to nen'yee Selin bô Aleksandia noo Silishia bô Esia. E è to nu bonyii bo yew bunle yî bó to teje le yi Bonfaw bô Boy wase le. ¹⁰ No bó to bewci nonen, e Keyoy ke Yuule nya Tefan bô bvufee e wee faŋe yaa nu dvú wvù eso wvú ke.

¹¹ E bó mum ne beyse bonyii bomew ejim ejim le bó embiaytè le bó nu e yuw e Tefan jemyi díew yî befe ekume Muses bô Nyo'. ¹² No bó ge nonen, mum shiw mvuntelem mvu bonyii le, bô mvu bonyii bô saake woŋ e, noo mvu bonyii bô duŋci bonci bo Nyo' le. E bó mum ley yî Tefan e, jo wvú gen bô wvú fwe dvu bonyii bo woŋ e bô saake bonsaw. ¹³ E bonyii ba bvuu to bô bonyii bomew bô eben jim nsaw mbiay, e bó no teyte mwεem yî Tefan e gayte le, "Ke wee wvun ké no nu se wvú jemyi díew yî befe ekume yew ncese yin bô bonci bo Muses e ke. ¹⁴ Bese nu e yuw wase e wvú jemyi le Jisos wvu Nasalet we nu ke ebvuw yew ncese yin, ebvuu ekumen nce wesebeene woŋ wvù Muses to yeyee beene dvú." ¹⁵ E bonyii bocii bô to nu yew nsaw e luŋ ejise yî Tefan e, ne yen e bvushiw bwew e baŋke wase ye e no fieesene bvu nceendaa Nyo' le.

7

Ɛ Tefan taŋe diuw fwe dvu bonyii bô saake woŋ

¹ Ɛ ekole ke bocee ncese le bife ê Tefan le, “Mwɛem mvù bó jemyi mvun nu keceey e?”

² Ɛ Tefan tfuse le, “Bo'icem bô boom bo bwɛem e, ben eyeke eyuw. Nyo' bvukuke to nu e buynen fô icee wesebeene wvù Abl'am e ɛ wvù bæe cee Misobotemia, ɛ wvù se ke ne gen no cee 'Alan, ³ gay ê wvù le,

‘Cine kfuu diuw e, ebuy woŋ wene le, egen woŋ wvù me nu ŋke endurɛe ê wo le.’

⁴ Nonen, ɛ wvù mum ne Kaldia jodvu, gen no cee 'Alan. Ɛ ice ke dioo kpwe, ɛ Nyo' ge ɛ wvù ne to jan jò beene cee keseen. ⁵ Ɛ wvù no nu jan ɛ Nyo' faŋe yaa ecim enya wvù ke naa bô kpweŋ ke, geenen, kaw le wen nu ke enya woŋ wvun é enu we bô eŋgoke kew. Ɛ Nyo' to kaake nonen ɛ Abl'am baa cim keŋke wase wan ke. ⁶ Ɛ Nyo' bvuu gay ê wvù le, ‘Eŋgoke kuw nu ke enu botolo woŋ mvu le,

ke elemte bvunfaw jó, ɛ bó nvuwse bó yî bilum e gee ne (400).

⁷ Ɛ me nu ŋke enlan ŋɛw yî woŋ wvudvu le, é eŋgoke kuw ke ebuy jó eto ebunlee me jan.’

⁸ Ɛ Nyo' bvuu die kelew bô Abl'am, ɛ nciise kelew kedvu nu le Abl'am nu ke etfuuse boom bew yew. Ɛ Abl'am ke boo Aysik, ɛ è ke dioo nu ediuw nyaŋ ɛ wvù tfuse wvù yew. Ɛ Aysik ke boo Yakow tfuse ten wvù yew. Ɛ Yakow ke tfuse ten boom bew bo yuufe ncow bofɛe yew bô è nu bo'icee cee bosebeene fô kfuu disɛbeene to sanɛe.

⁹ Ɛ bo'icee cee bosebeene bodvu ke ne no bene kendorŋ bô Yosɛw wvù waa bwee bó mum gese wvù, ɛ wvù gen no nu nfa woŋ wvù Ijiw e. Geenɛn, ɛ Nyo' no taale ke fô wvù le, ¹⁰ fii wvù yî boŋɛw bew e bocii. Ɛ Nyo' bvuu nya wvù bô bvufee, ɛ Felo, Nfon wvu Ijiw no koorŋke wvù, mum gɛe wvù ɛ wvù no nu wee we kebay bvuu nu wee wvù taale fô kfuu diew e.

¹¹ Ɛ jeŋ ke ne koo Ijiw jocii noo Kanaan, ɛ bonyii yen ŋɛw baay. Ɛ bo'icee cee bosebeene faŋe yaa keŋke fiɛe fidien ke. ¹² Ɛ Yakow ke yuw le mwɛem mvudien nu Ijiw, mum tum boom bew bô è nu bo'icee cee bosebeene ɛ bó gen jó yî kaŋ wvu fwe le. ¹³ Ɛ bó ke dioo kase gen jó yî bokanŋ bo bofɛe le, ɛ Yosɛw mum ge ɛ boom bo bwee le kiee wvù. Ɛ wvù mum durɛe ten bó ê Felo. ¹⁴ Ɛ Yosɛw mum ciinse ntum fô Yakow wvù ice le, le wvù bô kfuu dicii eto Ijiw. Kfuu di Yakow e to nu sekedvu wee mbaŋsooshwi y ncow botin (75). ¹⁵ Ɛ Yakow yuw nonen, mum jo kfuu diew dicii bow dvù Ijiw. Ɛ wvù bô bo'icee cee bosebeene ke kpweken jó bocii. ¹⁶ Ɛ bó ke tuu egvun ebo kase to dvù jan, to dwey Shekem ê jem yî Abl'am to guyɛe ê boom bo Amol e.

¹⁷ Ɛ kefew ke dioo kocine kè Nyo' to nu keeke ege fiɛe fi wvù to kawɛe Abl'am dvù, ɛ bonyii bosebeene duule wase Ijiw baay. ¹⁸ Ɛ bonyii bo jó ke ghaa nfon mvu ɛ wvù yaa kee Yosɛw ke. ¹⁹ Ɛ Nfon wvudvu mum no wɛentene, sene bonyii bosebeene, kane le bo'icee cee bosebeene elaanke mvunley mvu boom e ekfuŋ ɛ bó kpwekene. ²⁰ È nu kefew kekin e kè bó to bokɛe Muses, ɛ è to nu wan ɛ wvù jee baay fô Nyo' le. Ɛ bó keŋke wvù yew kee te, ²¹ mum jo gen gɛe ekfuŋ. Ɛ waa Nfon Felo wvù kpwoon ke gen boŋye wvù, ley diɛwe waa we le. ²² Ɛ bó mum yeɛyi Muses bô bvufee bvu bonyii bo Ijiw e bvucii, ɛ wvù no nu wee wvù kee njeme bô keege fiɛe ntaɛ.

²³ Ɛ wvù ke dioo nu ke diɛwe bilum mbaanyɛ le, ke ne kpawce le wen nu egen eyen no boom bo bwee wen e bô è nu bonyii bo Israel nu. ²⁴ Ɛ wvù dioo gene, yen ɛ wee wvu Ijiw nvuwse wee wvu Israel mvu. Ɛ wvù ley fó le wen etfuse envuke, mum yu lo wee wvu Ijiw wvudvu. ²⁵ Wvù to kpwaake le boom bo bwee wen e nu ekiɛ le è tum Nyo' wen le wen

7:2 22:1   7:3 Kej 12:1; Ibu 11:8-10   7:4 Kej 11:31; 12:4   7:5 Kej 12:7   7:6 Kej 15:13-14   7:8 Kej 17:9-14; 21:2-4; 25:26; 29:31-30:24; 35:16-18   7:9 Kej 37:11, 28; 39:2, 21   7:10 Kej 41:37-44   7:11 Kej 41:54; 42:1-2, 5 7:13 Kej 45:1, 3, 16   7:14 Kej 45:9-10, 18; 46:6-7, 27   7:16 Kej 23:3-16; 49:29-30; 50:13; Yosh 24:32; Ibu 11:9, 13 7:17 Ksm 1:7-8   7:19 Ksm 1:10-11:22   7:20 Ksm 2:2-10; Ibu 11:23   7:23 Ksm 2:11-15; Ibu 11:24-27

eto ebvuse bó yî ŋgɛw e. Geenɛn, ɛ bó faɲɛ yaa kɪɛɛ kɛ. ²⁶ Ɛ bvú ke buy yuu, ɛ Muses bvuu no gene, buynɛn yî bonyii bo Islael e bofɛɛ ɛ bó nɛ ɛ no diuu. Ɛ wvú ley fó keegawsɛn bvudiuw bvudvu, bife ê bó lɛ, 'Boom bo bwɛɛm e, ben nu wee bô waa bwee, è ge la ben ɛ sɛ no diuu ɛbenɛben?' ²⁷ Ɛ wee wvù to nvuwse waa bwee kaa domse lo Muses, bife ê wvú lɛ, 'È gɛke yɛɛ wo lɛ wo esaakè bese, sumtene bonsaw bosɛsɛ?' ²⁸ Wo fɛn bvuu gomte keeyu me no wo se yuɛ wee wvu Ijiw wɛ foguu le?' ²⁹ Ɛ Muses yuw nonɛn, mum fan nɛ wɔɲ wvù Ijiw e, fɛɛ gen no nu wɔɲ wvù Midian e, ke boo boom bolemse bofɛɛ jó.

³⁰ Ɛ è ke no nu ejim jo bilum mbaanyɛ, ɛ nceendaa Nyo' buynɛn fô Muses e ê ŋguy e, ɛ wvú bɛɛnci yî kete le ŋkpwaante mbew kum wvù Sinay e. ³¹ Ɛ Muses yɛn ɛ fí ghaw wvú, ɛ wvú bɛncɛ nceencee keetaa ntay. No wvú benci, yuw ɛ Tata Nyo' jeme ê wvú lɛ,

³² 'È nu me wvù Nyo' bo'icee cee wene,
Nyo' Ablam bô wvu Aysik noo wvu Yakow.'

Ɛ Muses yuw nonɛn, no ciɲke bô nfan, faɲɛ yaa ebvuu emom lo etaa kɛ. ³³ Ɛ Tata Nyo' bvuu jeme ê wvú lɛ,

'Baaye bolaba buw, njefo fɛn fô wo leeme fô nu bvudvuu bvù yuule.

³⁴ Me nu ɛ nloocɛ wase ɛ n'yɛn no bó nvuwse bonyii bem Ijiw,

ɛ mbvuu ɛ n'yuw no bó cone,

ɛ mum ɛ nshii ɛ nto keembvuse bó yî ŋgɛw wvudvu le.

Yeke eyuw, me nu entum wo Ijiw keseen.'

³⁵ Muses wvun nu wvù bó to yawɛɛ wase tun, bife ê wvú lɛ, 'È gɛke yɛɛ wo lɛ wo esaakè bese, sumtene bonsaw bosɛsɛ?' È nu wvú wvù Nyo' to tumɛɛ lɛ wvú egen enu wee sa' wvubo, ebvuse bó yî ŋgɛw e. Ɛ Nyo' to tum ɛ è nu nceendaa we ɛ wvú to yî kete kè to bɛɛnci kɪɛ le tefe ntum wvudvu ê wvú. ³⁶ Ɛ Muses mum gen Ijiw, ge mwɛɛm mvu diuw wvù yumɛɛn e bô biɲghaw bi mwɛɛm e, bvuse bó jó. Ɛ wvú ge mvumew fô Joo yi Baay yì Yɛɛle le, bvuu ge mvumew ŋkpwaante jò bó to lenɛɛ yî bilum e mbaanyɛ. ³⁷ Ɛ è nu Muses wvudvu wvù to gayɛɛ ê bonyii bo Islael lɛ,

'Nyo' nu ke ebvuse wee we ntum mvu ê boom bo bwee wene le ɛnte,
eciɲse fô ben e ke no wvù to bvusɛɛ me.'

³⁸ Ɛ è bvuu nu ke wvú wvù Muses wvù nceendaa Nyo' to jemyɛɛ ê wvú yî kum wvù Sinay e, kefew kè kentaashɛ ke bonyii bo Islael e to nu ŋkpwaante bô bo'icee cee bosɛɛbeene, ɛ Nyo' nya díɛw yì nyaa nshii lɛ wvú efese ê beene. ³⁹ Geenɛn, ɛ bo'icee cee bosɛɛbeene kaa faɲ keeyuw Muses e, baɲke jim ê wvú lɛ, mum no kooɲke lɛ bowen bee ekase etu jim Ijiw. ⁴⁰ Ɛ bó mum gay ê Elon lɛ, 'Bomɛ bonyo' ê bese bô nu esaa fwe dvusɛɛbeene, njefo bese baa bvuu kɪɛɛ fɪɛɛ fi kooyi bô Muses wɛ wvù bvusɛɛ beene wɔɲ wvù Ijiw e kɛ.' ⁴¹ Ɛ bó mum kene fimooso ɛ fí fieesene waa na', sɛɛyɛ nyám ge ncɛse dvú ê fí, mum no lanlajɛ yî fɪɛɛ le ɛ è kene bó bô can yibo. ⁴² No bó ge nonɛn, ɛ Nyo' mum baɲke jim ê bó le, ɛ bó mum no bunlee wase ɛ è nu diuu bô kpwee noo jón. Ɛ è nu no bó to saɲɛɛ ê Ŋwa' bonyii bo ntum Nyo' le ɛ Nyo' jemyi lɛ,

'Bonyii bo Islael, ben to sɛɛle nyám ŋkpwaante yî bilum e mbaanyɛ,

ceese ɛ è nu me dvú le?

⁴³ Ben to ghane tuule cun ɛ è nu yì nyo' wvù bó teje lɛ Molok,

bvuu tuule jon ɛ bó ɛ kene le è nu yì nyo' wvù diee nu Lefan,

ɛ è nu mvumooso mvù ben to keencɛɛ keebunlee mvú.

Nje fifin, me nu ŋke ebvuse ben é ben ebuy egen efey lo Babilon.'

⁴⁴ Bo'icee cee bosɛɛbeene to lenɛ ŋkpwaante kɛɲke cun yì duɲci lɛ Nyo' nu bô bó, ɛ è to fɛ Muses cun yidvu, bii ke lɛɲlɛɲ no yì Nyo' to duɲɛɛ ê wvú to nu. ⁴⁵ Ɛ boom bo bo'icee cee bosɛɛbeene le ke fi, ke tuu to dvú jan kefew kè bô bo Yoshua to lole nshɛ ê bitum bì to nu jan e, ɛ è to gene Nyo' fwe kuuɲke bitum bidvu. Ɛ cun yidvu no nu jan to buy kefew kè Nfon Dawe to saake wɔɲ wvun e. ⁴⁶ Ɛ Nyo' no kooɲke wvú ntay, ɛ wvú mum lɛkɛ lɛ Nyo'

7:29 Ksm 2:15, 21-22; 18:3-4   7:30 Ksm 3:1-10   7:35 Ksm 2:14; 3:2   7:36 Ksm 7:3; 14:21-29; 16:1-17:16; Ktj 14:33; 20:1-11   7:37 3:22-23   7:38 Ksm 19:1-20:17; Lem 7:53; Gal 3:19   7:39 Ktj 14:3   7:40 Ksm 32:1-8
7:42 Amo 5:25-27; L&W 18:11   7:44 Ksm 25:9, 40   7:45 Yosh 3:14-17; 18:1; 2Sam 6   7:46 Mben 132:1-5

ebee é wen ebom yew enya é wvú wvù Nyo' Yakow eceè dvú. ⁴⁷ É è ke kaa ghan Saamun bom yew Nyo' yidvu. ⁴⁸ Geenɛn, ε Tata Nyo' wvù nu Ekole ke Mwεεm Mvunciim e yaa ké no cee yéw yì è bom bonyii le ké. È nu ké lɛŋlɛŋ no wee ntum Nyo' mvu to saŋεε wase ε Nyo' gayte le,

⁴⁹ 'Fowe nu kawla wem, ε nshε yin nu kedvuushεε ke bikaa biem e. Yew yì è nulo é wee ebom le è nu yem nulo enu nεε? Nu le bvudvuu nu dvú bvù è nulo é me enshii fó le?

⁵⁰ Kε è fε me mwεεm mvun mvunciim e? ”

⁵¹ É Tefan mum nε gay le, “Ben tɛmyi bikuu baay, ε mvuntelem mvunen bô bitem nu naa lo ntffuse. Ben ε bo'icee cee bonen nu ké lɛŋlɛŋ. Ben tune sekecii keeyuuke Keyoy ke Yuule le. ⁵² Wee ntum Nyo' mvu nu dvú wvù bo'icee cee bonen to baa ebone bikaa ê wvú εjim e? Bó to nu ε yuwye bonyii bo ntum Nyo' le bô to jemyεε wase le Wee Lemme Nyo' wvu Teytey nu ke eto. É wvú ke to, ε ben gese wvú bvuu yu wvú. ⁵³ É è bvuu nu ké ben bô Nyo' to tumεε bonceendaa bew ε bó nya bonci bew ê ben, ε ben tun keebii bó le.”

É bó tumye Tefan bô eta

⁵⁴ No bonyii bô to saake woŋ yuw fiεε fi Tefan jeme, ε mvuntelem bente lo bó, ε bó no ŋgeci bigew. ⁵⁵ É Keyoy ke Yuule yinŋen yî Tefan e, ε wvú no taale fiew ε è nu we, nε yen n'yuu wvù è nu wvu Nyo' le, bvuu yen Jisos e ε wvú leeme ê εbo ke εceεy ke Nyo' le. ⁵⁶ É Tefan nε gay le, “Ben etaa eyen, me nu ε n'yen ε fowe ε yene, ε wee wvù diee nu Waawee leeme ê εbo ke εceεy ke Nyo' le.” ⁵⁷ É bó yuw fifie, mum jine bintuŋtuŋ bô can, no wamte foweεwe, mum sen bocii ley yî Tefan e, ⁵⁸ gufe wvú buy dvú elaanthe, gen no tumte bô eta. É bonyii bô benεε jim nsaw baaye bikum bibole, nya ê cuwee mvu ε bó teŋe le Saul, se no tumte. ⁵⁹ No bó to tumte Tefan bô eta nonen, ε wvú bunle le, “Tata Jisos, fiisen keyoy kem.” ⁶⁰ É wvú mum nε tum envuw fokuse, fuŋ foweεwe le, “Tata, fo wo etaa ê fiεε fi befe fin fi bonyii ban gee le ké.” No wvú gay nonen, mum kpwe.

8

¹ No bó yu Tefan, ε Saul tom.

É Saul nya ŋgew ê kentaashe ke bonyii bo mbee le

Ke εbvubwe, ε bó kεw no nyaa ŋgew wvù tɛmyi ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Jelusalem. É kí saanŋen kecii buy jó, gen biba bi Judea bô Samalia le, ε è shεε ke boom bo ntum e bo Jisos e. ² É bolemse bomew bô to nu ε looce lese fitele yî Nyo' le, to jo gvune di Tefan e dwey, bee wvú baay. ³ É Saul nu fiew looci gene lo bô kentaashe ke bonyii bo mbee le, danŋene yéw e kooyi bonyii bo mbee le bô bolemse noo bô bokene ciinse yew ncaw e.

É Filew fewce diw Nyo' Samalia

⁴ É bonyii bô to saanŋenεε ba no gene mondvuum e monciim fewci diw Nyo'. ⁵ É Filew bow fiew gen ê kelaante kè Samalia le, no fewci saaka jó wvu ekumε Mboyse wvù Nyo' to kawεε. ⁶ É bonyii nteen yuw bvuu yen mwεεm mvù duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le mvù wvú to gee, mum nya bitem ê wvú ntay. ⁷ Biyoy bì yiile to buyte yî bonyii le, wamte foweεwe, ε bonyii nteen bô to nu ε kpweken keba kemwaanŋ noo bontεŋε bonene ten. ⁸ Nonen, ε nlanŋlan wvu baay no nu elaanthe jodvu.

⁹ Wee mvu to nu elaanthe jodvu ε diee nu Semon, ε wvú to shee wase duŋci nfim ye ε kεw lo, ε bonyii bo Samalia bocii yene ε diuw yumte bó. É wvú to bvuu duu le wen nu wee mvu wvu baay. ¹⁰ É bonyii bocii bo elaanthe jodvu naa noo bo baay baay nya bitem ê wvú no gayte le, “Wee wvun nu mvuŋgay mvu Nyo' le mvù bó teŋe le Mvuŋgay mvu Baay.”

7:47 2Sam 7:5-7; 1Bfn 6:1-38   7:48 17:24-25   7:49 Yεsa 66:1-2   7:51 Ksm 32:9; 33:5; Yεli 4:4; Lum 2:28-29; Yεsa 63:10; Esek 2:3-5   7:52 Luk 11:47-48   7:53 7:38; Ibu 2:2   7:54 Mben 37:12; 112:10
7:55 Mat 26:64; Lem 2:33   7:56 10:11; Luk 3:21; Jon 1:51   7:58 22:20   7:59 Mben 31:5; Luk 23:46   7:60 Luk 23:34   8:1 8:4; 11:19   8:3 9:1, 13, 21; 22:4-5; 26:9-11; 1Kol 15:9; Gal 1:13   8:4 2:41   8:7 Mak 16:17; Luk 9:1

¹¹ Bó to nya bitem ê wvú nonen, njefo wvú to shee wase duŋci nfm ye ε kew lo ncejole ε bonyii yene ε diuw yumte bó. ¹² Geenen, ε Filew ke dioo eto efewci saaka wvú jee wvu ekume bvunfon bvú Nyo' le noo ekume diee di Jisos Klistu le, ε bokene bô bolemsε bee ε wvú lese bó ê joo. ¹³ E Semon we kebee bee ten ε bó lese wvú ê joo. E wvú mum may ke wase no nu mbew Filew e yene binghaw bi mwεem e bi baay baay bô mwεem mvù duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le mvù wvú to gee, ε diuw yumte wvú.

¹⁴ E boom bo ntum e bo Jisos e ke yuw Jelusalem le bonyii bo Samalia nu ε fiisen wase diew Nyo', ε bó mum tum Bitá bô Jon fô bó le. ¹⁵ E bó gen buy jó, bunle fô bonyii bo mbee le bodvu le le bó ekeŋke Keyoy ke Yuule, ¹⁶ njefo Keyoy ke Yuule to baa to wase yî mvu bó le ke. Bó to bee lese ke lo bó ê joo maan ê diee di Tata Jisos e. ¹⁷ E Bitá bô Jon bunle, gee can yî bó le, ε bó mum keŋke Keyoy ke Yuule. ¹⁸ E Semon dioo yen le boom bo ntum e bo Jisos e geele can yî bonyii le ε Keyoy ke Yuule too yî bó le, ε wvú mum no nyaa bigew ê Bitá bô Jon, ¹⁹ gayte le, “Ben enya me bô mvuŋgay mvun ten, wvu le naa yee wvù me ε ηgee can yem yî ye le, é wvú ekeŋke Keyoy ke Yuule.” ²⁰ E Bitá tfuse ê wvú le, “Ben ε bigew biuw bidvu egen lo ηguy e. Wo ghan nee ε se no kpwaake le è nulo é bó eguy nnya yì è nu yi Nyo' bô bigew? ²¹ Ke wo yaa keŋke naa lo kelej ente jo lemme din ke, njefo ke fitele fiuw yuule fô Nyo' le ke. ²² Kumen fitele fiuw yî fiε fi befe fi wo gomte keege fin e, ebunlee laa è nulo é Tata Nyo' elεshe bonkpawce bô befe ban bô wo keŋke fô fitele le le. ²³ Me n'yene le wo nu ε yiŋsen wase bô ken'yee ejise, ε tu nfwa kebefε.” ²⁴ E Semon leke Bitá bô Jon le, “Kee, ben ebunle ê Tata le fo fiε fimew ente jo mwεem mvù ben jemyi mvun e okooy bô me ke.”

²⁵ E Bitá bô Jon ke mεse fewce diew Nyo', see mwεem mvù bó kee ekume Jisos, mum ne no tuu jim Jelusalem. No bó to tuu jim, no fele bontew bo Samalia bomew e, fewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' jó.

E Filew lese wee wvu Itofia ê joo

²⁶ E nceendaa Tata ke ne gay ê Filew le, “Nene ebow je ekuεku, egen ê je yì nen'yi Jelusalem fele ηkpwaante gene Gasa le.” ²⁷ E Filew mum ne no booke. E wee wvu baay mvu wvu Itofia nu ê je yidvu le. Wvú to nu wee ε bó ε bvuushe, ε è nu wee wvù to taale fô kpaw Yaa Kanda wvù to saake woŋ wvù Itofia le. Wee wvudvu to ne Jelusalem jò wvù to genee keebunle Nyo', ²⁸ no tuu jim woŋ e ê kekoto kemew kè è guute nyám e, ε wvú ε shii jó, taanŋke fiε ê Ŋwa' wvù Yesaya wvù wee ntum Nyo' to sanŋε le. ²⁹ E Keyoy ke Yuule gay ê Filew le, “Bence egen mbew kekoto keki le.” ³⁰ E Filew lewte gen mbew yî dvú le, yuw ε wee wvudvu taanŋke ê Ŋwa' Yesaya le. E wvú bife ê wvú le, “Wo taanŋke nen yuuke fiε fi wvú gayte?” ³¹ E wvú tfuse le, “È nulo é me en'yuw nee le se wee ε nele ê me?” E wvú mum gay le Filew eben é bô wvú eshii ê kekoto le. ³² Bvudvuu bvù wvù to taanŋke ê Ŋwa' wvudvu le to jemyi le,

“Wvú to nu diewe njee yì bó gene keese le,
bvuu nu diewe waa njee wvù bó ké dioo mvuu yvúw ye,
wvú saa beele ke.

È nu ke ten no wvù to nu diuw tfu.

³³ Bó to nu ε shoose wvú, tun keesaw nsaw we lej.

È nu ke eyuu ejemyi yee ekume boom bew,

ε bó ε sum wase nshii we fokuse fen?”

³⁴ E wee wvu baay wvudvu mum leke Filew gay le, “Kee wo, ke see ê me, wee ntum Nyo' wvun jemyi ε è nu ekume yee? Wvú jemyi ekume ekole kew nuu ekume wee mvu le?” ³⁵ E Filew mum kew ke bô bvudvuu bvú Ŋwa' le bvudvu, no nεci saaka wvù jee wvu ekume Jisos ê wvú.

³⁶ E bó wvú no gene ke ê je, ke gen buy bvudvuu bvumew e ε joo nu fó. E wee wvu baay wvudvu gay le, “Taa eyen, joo nu fen, è nulo é ebvuu etun la fo wo elese me ê joo?”

[³⁷ E Filew tfuse ê wvú le, “É wo fɛn nu ε bee Jisos Klistu le bô fitele fiuw ficii, é me enlese wo ê joo.” E wvú tfuse le, “Me nu ε mbee le Jisos Klistu nu Waa Nyo'.”]

³⁸ E wee wvu baay wvudvu mum gay ε bó leke kekoto. E bô Filew shii, ley gen ê joo, ε Filew lese wvú ê joo. ³⁹ No bó buyεε ê joo, ε Keyoy ke Tata le cun Filew fó, ε wee wvu baay wε faɲε yaa ebvuu eyen wvú le ke. Geenɛn, no gene ke fiew lanlɲε. ⁴⁰ E Filew nε buyɛn ε è nu wase Asotus, mum nε no gene, fele ê bilaante bicii le, fewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo', gen buy ê kelaante kè Kaysalia le.

9

E Saul kumɛn lese fitele yî Jisos e

¹ È to nu kefew kekɛ le, ε Saul bæε ke ffluuke, bæmsee bonyii bo ηgoo le bo Tata le le wen nu eyuwye bó. E wvú mum gen fô ekole ke bocee ncese le, ² leke le wvú enya boŋwa' é wen egen dvú yéw bunle yi Damaskus e, bô duɲci le é wen yen ε bonyii nu jó bô bii Je Tata le kenεε è nu bokεnε, kenεε bolemse, é wen ekooyε bó ekay, eto bô bó Jelusalem.

³ E wvú nya, ε Saul mum nε no gene Damaskus, ke díoo feɲene kelaante kedvu, ε n'yuu mvu nε sese law fowe, shii to yî ye le. ⁴ E wvú gbwe fokuse, yuw ε diew jeme ê wvú le, “Saul, Saul, wo bone bikaa ê me ejim nen nje la?”

⁵ E wvú bife le, “Tata, è nu wo wvù yεε?” E diew yidvu tfuse le, “È nu me wvù Jisos, ε è nu me wvù wo bone bikaa ejim jodvu. ⁶ Yî keseen e, ja we, eley egen εlaante, é bó esee ê wo fiεε fi wo keɲke keεge.” ⁷ E bonyii bô to lene bô bo Saul leem fó ηgɛmtɛn, no bó to yuuke diew yidvu yaa yene wee le ke.

⁸ E Saul ke ja we fokuse, díoo yene ejise, faɲε yaa ebvuu eyene mwεem e ke. E bó mum jice wvú yî kebo le, no cɛɲse gene bô wvù Damaskus. ⁹ E wvú gen no nu yî ediuw e eta yaa yene mwεem e ke. E wvú nu nonɛn, yaa diee fiεε ke, yaa wuu ten fiεε ke.

¹⁰ Wee mbee mvu to nu Damaskus jodvu ε diee diew nu Ananias. E Tata Jisos nε tee wvú ê fiεε diewe efile le le, “Ananias.” E wvú bee le, “Tata, me wvun fɛn.”

¹¹ E Tata gay ê wvú le, “Nɛnε, egenè ê je yî bó teɲε le Teytey e, díoo buy fô yew e fo Judas, bife wee mvu wvu Taasus ε bó teɲε le Saul. Yεke eyuw, wvú nu fó bunlee, ¹² ε wvú be ε yen wase wee le ê fiεε diewe efile le ε bó teɲε le Ananias, ε wvú ε to ε gεε can yî ye le, le wvú ekase eyene mwεem e.”

¹³ Geenɛn, ε Ananias gay le, “Tata, me nu ε n'yuw wase ê bonyii nteen ekumε wee wvun no wvú gee mwεem mvù befe fô bonyii bô è nu bo Nyo' le Jelusalem. ¹⁴ E wvú too nen, ε wvú ε fi mvuɲgay ê bocee ncese bo baay baay, le wen eto ekooyε bonyii bocii jan bô bunle teɲε diee diuw.”

¹⁵ E Tata tfuse ê wvú le, “Genε ke lo. Me nu ε ncaw wase wee wvudvu wee wɛm lemme le, le wvú efewcì diee diem ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu bô bonfon bobole, noo ê bonyii bo Islael. ¹⁶ Me keβεε nu ηke enduɲce ê wvú no wvú keɲke keeke eyen ηgɛw nje diee diem.”

¹⁷ Nonɛn, ε Ananias mum gen, ley yew dvudvu, gεε can ye yî Saul e, tee le, “Saul waa bwεem, è tum Tata Jisos me. È nu wvú wvù Jisos wvù wo se yεnεε ê je seke wo se too jan. Wvú tum me nen, le me ento eɲge é wo ekase eyenè mwεem e, é Keyoy ke Yuule eto eyiɲsen yî yo le.” ¹⁸ Ke no wvú jeme nonɛn, ε fiεε fimew diewe ηgáw e nε yî ejise Saul e gbwe fokuse, ε wvú mum kase no yene mwεem e. E wvú ja we, ε bó mum lese wvú ê joo. ¹⁹ E wvú ke dieken, ε mvuɲgay kase tu yî ye le.

E Saul fewce saaka Jisos Damaskus

E Saul ce Damaskus bô ηgoo bonyii bo mbee le yî ediuw e caan, ²⁰ mum kew lo kaɲ mwaan no ghane yéw bunle le, fewci le, “Jisos nu Waa Nyo'.” ²¹ E bonyii bocii bô to yuuke no ghayte le, “Wvun nu ke wee wvù se ghane gene lo bô bonyii bô bunlee teɲε

diee din Jelusalem e? E ke wvú to jan nen e è nu keekooye bò nu jan ekase egen dvú, enya can bocee ncese bo baay baay e le?”

²² E Saul no fewci ke fiew ekume Jisos temyi lo, dunji le Jisos nu Mboyse wvú Nyo' to kawee. E Bojuu bò to nu Damaskus ma lo fiée fi è nulo é bó etfuse ê wvú.

²³ E ediuw ke dioo fey nteen, e Bojuu bodvu shii, cu ntaŋ keeyu Saul. ²⁴ E bó mum no shee, cepte wvú diuw ketaaŋ ke Damaskus e, le wvú ke dioo fele, keene è nu entaŋ keene emvunsheen, é bó eyu wvú. Geenen, e Saul kiee ntaŋ wvubo. ²⁵ E bonyii bew bo ŋgoo le ke jo wvú entaŋ, lese ê ŋkaa le, bvuse fô ntoo ketaaŋ e, shike wvú fokuse wase ekfuŋ.

E Saul gen Jelusalem

²⁶ E Saul tu jim Jelusalem, dioo gomte keetaashe bò ŋgoo bonyii bo mbee le, e bó no fane lo wvú, njefo ke bó to berje le wvú looci nu wee wvubo ŋgoo ke. ²⁷ Geenen, e Banaban jo wvú, e bò wvú gen fô boom bo ntum e bo Jisos e. E wvú see ê bó no Saul to yenee Tata le ê je e bò wvú jeme, bvuu see ê bó no wvú to fewci ekume Jisos Damaskus yaa fane ke. ²⁸ Nonen, e Saul mum no nu bò bó ghane mondvuum monciim Jelusalem, fewci ekume Jisos, yaa fane ke. ²⁹ E wvú ke no jemyi ten ê Bojuu bò to jemyi díew Glek, beeke mbew bò bó, e bó mum ne no gomte keeyu wvú. ³⁰ E bonyii bo mbee le kiee le bó gomte keeyu wvú, mum jo wvú bow dvú ê kelaante kè Kaysalia le, ciinse wvú e wvú gen Taasus.

³¹ Yí kefew kekin e, e kentaashe ke bonyii bo mbee le læten yí ŋgew e ê biba bi woŋ e bì Judea bò Galilee noo Samalia le. E Keyoy ke Yuule ge e kentaashe kedvu ciim, bvuu no tomte ŋgoo e yí kuu. E bó no cee, wvumte ke e è nu Tata.

E Bitá gen nte wvú Lida noo wvú Jofa le

³² E Bitá no ghane, gene fô bonyii bò è nu bo Nyo' le mondvuum e monciim, ke ghan gen buy fô bó Lida le. ³³ No wvú to nu jó, yen wee mvu le e wvú e kpwe keba kemwaan, e diee nu Enias e wvú e ŋgey wase entaw bilum nyaŋ. ³⁴ No Bitá yen wvú le, tee le, “Enias, Jisos Klistu fele wase wo. Ja we eseyse kentaw kuw.” Kaŋ mwaan e Enias mum ja we. ³⁵ E bonyii bo Lida noo bo yí bale di Shalon e bocii yen no wee wvudvu nu e bonen wase, e bó lese fitele yí Tata Jisos e.

³⁶ È to nu e kpwoon mvu nu ê kelaante kè Jofa le, e è nu wee mbee, e diee nu Tabita, di nu ê díew Glek e le Dokas. * Wvú to ké no gee mwem mvù jee sekecii, fii bonyii bò fuute. ³⁷ E è no nu ediuw yoya le, e kpwoon wvudvu gbwe kencem, mum kpwe. E bó cuke gvune diew, ben gee ê kebuw ke yew e ke ewe le. ³⁸ No Jofa to nu mbew Lida le, e ŋgoo bonyii bo mbee le ke yuw le Bitá nu Lida, mum tum bolemse bofee fô wvú le. E bó gen leke wvú, le kee wvú, le wvú eto ke ncin e.

³⁹ E Bitá mum ne ke nonen e bò bó no gene. E wvú gen buy fó, e bó jo wvú ben bò wvú ê kebuw ke yew e ke ewe kie le. E boka' bo boŋkfu le bo jó bocii gem wvú tase no beele, dunji ndvú yí Dokas to gee seke wvú to bæe dvú. ⁴⁰ E Bitá bvuse bó ekfuŋ bocii, tum envuw fokuse bunle, ne baŋke ye gay ê gvune didvu le, “Tabita ja we.” E wvú mum yene ejise, taa Bitá, mum ja shii we. ⁴¹ E Bitá jice wvú le yí kebo le, e wvú leem we. E wvú kase tee bonyii bò è nu bo Nyo' le bò boka' bo boŋkfu le ba, dunce wvú ê bó, e wvú e kase wase e tu dvú. ⁴² E saaka wvudvu saanŋken gen Jofa jocii. E bonyii nteen lese fitele yí Tata le. ⁴³ E Bitá no nu Jofa yí ediuw e nteen, cee bò wee mvu wvú to seysee jéw e diee nu Semon.

10

E fiée diewe efile le to fô Koneyu le

¹ Wee mvu to nu ê kelaante kè Kaysalia le e bó teŋe le Koneyu, e è nu ekole ke ŋgoo mi bonyii bo nci le bo Lum, yí bó to teŋe le yi Itali. ² E wvú to nu wee e bò bonyii bocii

9:22 5:42   9:23 23:12   9:23 2Kol 11:32-33   9:26 9:3-6, 20; Gal 1:18   9:27 4:36-37; 11:22-30; 12:25; 13:1-4, 7, 43-50; 14:12, 20; 15:2-12, 22, 35-39; 1Kol 9:6; Gal 2:1, 9, 13   9:30 11:25; Gal 1:21   * 9:36 Diee di Tabita bò Dokas nu ê díew Glek e, e è nu nyam yí bó teŋe le lælee.   9:40 Mak 5:40-41   9:43 10:6, 32   10:1 10:30-33 10:1 27:1, 3; Luk 7:2, 5

bo ê wvú yew ε looce ε lese fitele yî Nyo' le. Ε wvú wvumte bvuu bunlee Nyo' sekecii, nyaa nnya ntay ê Bojuu bò to fuute. ³ Ε è ke no nu diuu dimew κε diewe didiiu ditete le fomvunshēeŋ, ε fiεε diewe εfile le ne to fô wvú le, ε wvú looce yen nceendaa Nyo' le ê fiεε fidvu le. Ε nceendaa wvudvu to ley tee wvú le, “Koneyu”. ⁴ Ε Koneyu fan, luŋ ejise yî ye le bife le, “Cee ekole, è nu la?” Ε nceendaa wvudvu tfuse le, “Nyo' nu ε yuw wase bunle yo, ε bvuu ε yen nnya yì wo nyaa ê bonyii bò fuute, ε kume wo. ⁵ Yî keseen e, tumε bonyii Jofa é bó egen etee wee mvu wvù diee nu Semon, ε dimew nu Bita. ⁶ Wvú nu ε to ε no cee bô Semon mvu wvù ké no seysee jéw wvù la diew nu mbew joo yi baay e.” ⁷ No nceendaa Nyo' wvudvu jeme nonen mum ne. Ε Koneyu shεε tee bonyii bew bo lemme le bofεε, bvuu tee ten wee nci mvu wvù to ké no ceyte wvú, ε è to nu wee ε wvú ten ε looce ε lese fitele yî Nyo' le. ⁸ Ε bó to, ε wvú see fiεε ficii fi be kooy ê bó, mum tum bó Jofa.

Ε Nyo' duŋce fiεε fi nghaw e ê Bita

⁹ Ε εkfuŋ buy yuu, ε è ke no nu κε diewe emvunshēeŋ enteleŋ e, ε bó fεese wase ê kelaante kedvu le. Ε Bita ne ben ê yew we keebunle. ¹⁰ Ε jerŋ ke ne no yuu wvú, ε wvú no shieele keedieken, ε bó beε dεεle lo mwεem mvudien. Ε fiεε diewe εfile le ne to fô wvú le. ¹¹ Ε wvú yen ê fiεε fidvu le, ε εbule ε yene, ε fiεε fimew shiile fowe nu diewe ekole ke ndvu le, ε bó jici yî εbuw yo ena le. ¹² Ε dikfuu di nyám e dicii, yì lene, bô yì sone lo, noo mvunyiim mvù bile we, nu ê ndvu yidvu le. ¹³ Ε diew ne gay ê wvú le, “Bitá, nene we eεεye edie.” ¹⁴ Ε Bitá tfuse le, “Tata, κε è nulo é me emom κε, njefo me ŋke mbaa ndie wase fiεε fi ncewncew kenεε fi nu se fí yuule lo κε.” ¹⁵ Ε diew yidvu bvuu jeme ê wvú le, “Fo wo enyensè fiεε ε Nyo' ε ge wase fí ε no yuule κε.” ¹⁶ Ε fí kooy nonen buy bokanŋ botete, ε bó mum kase bense fiεε fidvu we.

¹⁷ Ε fiεε fidvu fi toε diewe εfile le ffumse Bitá ε wvú no maa laa fí duŋci le la le. Ke sekedvu ε bonyii bò Koneyu to tumεε ba ε to wase ε biwce fô la di Semon wvù seysee jéw e nu, ε no leeme diuw ketaaŋ e, ¹⁸ teŋe, biite le, “Wee ghane mvu nu fen ε diee nu Semon Bitá le?” ¹⁹ No Bitá to beε kpawwci ekumε fiεε fidvu fi toε fô wvú le, ε Keyoy ke Yuule ne gay ê wvú le, “Taa eyen, bonyii botete gomte wo. ²⁰ Nene we ebow é ben ε bó egene ekale kemwaanŋ. Fo wo ecimcim κε, è tum me bó.” ²¹ Nonen, ε Bitá mum ne bow, gay ê bonyii bodvu le, “È nu me wvù ben gomte. Ben to le la?” ²² Ε bó tfuse le, “Koneyu wvù nu ekole ke ŋgoo mi bonyii bo nci le bo Lum nu ε tum bese. Wvú nu wee wvu teytey, fane Nyo', ε Bojuu bocii bensee wvú. Nceendaa Nyo' wvù yuule mvu se nu ε gay le wvù eciinse ntum é wo eto ê wvú yew, é wvú eyuw fiεε fi wo nu ejeme ê wvú.” ²³ No bó tfuse nonen, ε Bitá mum gay ε bó ley ε bô bó ce.

Ε Bitá gen ntum Nyo' yew dvu Koneyu

Ε εkfuŋ buy yuu, ε wvú ne ε bô bó no gene. Ε bonyii bo mbee le bomew bo Jofa bi wvú le. ²⁴ Ε bó len ce, ε bvú buy yuu ε bó fese Kaysalia. Ε Koneyu bô bonyii bew bo kfuu le noo nsáa ye shém yì wvú to beε to ceyte wase bó. ²⁵ No Bitá to leyte gene yew, ε bô Koneyu taseŋ. Ε Koneyu gbwe ê wvú ejise wvum wvú. ²⁶ Geenεn, ε Bitá cake wvú we gay le, “Nene we, me nu κε ten fiem wee wvu wum diewe wo le.” ²⁷ Ε wvú no jemyi bô Koneyu leyte gene yew, ke dioo ley, yen ε bonyii ε njim lo yew. ²⁸ Ε wvú jeme ê bó le, “Ben kee ntay le nci wese baa bee le wee Juu elaa ghane kenεε etase nsan bô wee wvù yaa nu κε wee Juu. Geenεn, Nyo' nu ε duŋce ê me le κε me ŋkenŋke keenteŋe wee mvu nduu le wvú nu wee wvu ncew kenεε le κε wvú yuule κε. ²⁹ Nonen, ben ε dioo ciinse ntum le me ento, me ε mum ε nto, me mbaa ŋkicine κε. Me ε mum ε no mbiite ê ben le laa ben teŋe me le la le?”

³⁰ Ε Koneyu tfuse le, “Eben nu wase εdiuw ena no me nto nu yew dvu me κε diewe kefew ke keseen e didiiu ditete fomvunshēeŋ mbunlee. Ε wee mvu ne sεse buynen fwe dvu me ε wvú ε tfume ndvú ε yí lawkene. ³¹ Ε wvú gay ê me le, ‘Koneyu, Nyo' nu ε yuw wase bunle yo ε bvuu ε yen nnyá yì wo nyaa ê bonyii bo kefufe le, ε kume wo. ³² Nonen,

tumε bonyii Jofa é bó egen etee wee mvu ε diee diew nu Semon, ε dimew nu Bita. Wvú nu ε to ε no cee bô Semon wvù seysee jéw wvù la diew nu mbew joo yi baay e.' ³³ Karj mwaan nonen, ε me mum nciinse ntum le wo eto. Wo ε to nen, fí ε jon baay. Bese ε mum ε no nu fen ê Nyo' ejise keeyuw fiεε fi Tata tum wo le wo eto ejeme ê bese."

ε Bita jeme ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu ekumε Jisos Klistu

³⁴ ε Bita mum kew no jemyi gayte le, "Yí keceey e, me nu ε n'yen le ke Nyo' dunji kejeey jεey ke. ³⁵ Wee tfuu wvù fane wvú bvuu gee fiεε fi nu leŋ nu ε wvú fiisene wvú yaa taale laa mweten buy fεε le. ³⁶ Ben kee ntum wvù Nyo' to ciinsee fô bonyii bo Israe e, fewci saaka wvù jee le Jisos Klistu to to wvu le nyεkeey nulo enu enteleŋ jo Nyo' bô bonyii. ε Jisos Klistu wvun nu Cee Ekole bonyii bocii. ³⁷ Ben kee fiεε fi to kooyεe won wvù Judea le tfuu, ε fí to kew Galilee ejim jo kefew kè Jon to fewci leese bonyii ê joo. ³⁸ ε ben kee ten no Nyo' to tfuwεε lo Keyoy ke Yuule yí Jisos wvu Nasalet e, bvuu nya mvungay ê wvú, no nu bô wvú. No Nyo' to nu bô wvú, ε wvú mum no lene mondvuum monciim gee lemme di jee bvuu fele bonyii bô dεwle nvuwse. ³⁹ Ê nu bese bô to yenεε mwεem mvù wvú to gee won Bojuu le tfuu, noo mvù wvú to gee ê kelaante kè Jelusalem e. Bó to nu ε ta wvú yí kentam e ε wvú kpwe. ⁴⁰ Geenεn, ε è ke dioo nu εdiuw εta, ε Nyo' bvuse wvú yí kpwe le, ge ε bonyii yen wvú le. ⁴¹ ε ke ε yaa nu bonyii bocii bô to nu ε yen wvú le ke. Ê to yen ke bese bô wvú wvù Nyo' to cawεε le bese efewcì ekumε Jisos. ε bese to nu ε dieken bvuu wuken bee bo Jisos seke wvú to buyεε yí kpwe le. ⁴² ε wvú gay le bese ke efewcì diew Nyo' ê bonyii, bvuu seŋe ê bó le è nu wen wvù Nyo' nu ε baa le wen ke esaw bonyii bô bee dvú noo bô kpweken wase. ⁴³ Jisos wvun nu wvù bonyii bo ntum Nyo' le bocii to jemyi ekumε wvú le è nu naa yεε wvù nu ε lese fitele yí ye le, é Nyo' elεeshe bibefe biew fele yí diee diew e."

ε Keyoy ke Yuule to yí bonyii bô yaa nu ke Bojuu le

⁴⁴ Ke no Bita to bee jemyi mwεem mvun nen, ε Keyoy ke Yuule ne shii, to yí wee tfuu wvù to yeke njeme wvudvu le. ⁴⁵ ε diuw yum bonyii bo mbee le bô è nu Bojuu bô to bie Bita le, no bó yenεε ε Nyo' ε nya ten nnya ye yí è nu Keyoy ke Yuule ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu. ⁴⁶ ε Bojuu ba no yuuke ε bó jemyi díew yí bó yaa kee ke, bensee Nyo'. ε Bita mum bife le, ⁴⁷ "No Keyoy ke Yuule nu ε to wase yí bonyii ban e leŋleŋ no kí to toε yí yese beene le, è nulo é wee ebvuu etun fo bó elese bó ê joo le?" ⁴⁸ No Bita bife nonen, mum gay le bó elese bó ê joo ê diee di Jisos Klistu le. Ejim jodvu, ε bonyii bodvu leke le wvú ece bô bó yí εdiuw e caan se nene.

11

ε Bita see fiεε fi to kooyεε yew dvu Koneyu

¹ ε boom bo ntum e bo Jisos e noo bonyii bo mbee le Judea jocii ke yuw le bonyii bô yaa nu ke Bojuu nu ε fiisen wase ten diew Nyo'. ² ε Bita ke dioo kase ben Jelusalem, ε bonyii bo mbee le bomew mum no saake wvú. Bonyii ban nu bô to ké no leeme ke le bó keŋke keetfuse wee wvù yaa nu ke wee Juu yew, é mweten se no nu wee Nyo'. ³ ε bó no saake wvú biite le, "Wo se ghan neε ε se laa ghane ê bonyii bô bee ntffuse le, ε bvuu ε mese ε dieken ben ε bó?"

⁴ ε Bita mum looce nyey fiεε ficii fi to kooyεε, gay ê bó le, ⁵ "Me nto nu ê kelaante kè Jofa le mbunlee, ε fiεε diewe εfile le ne to fô me le. ε me n'yen ê fiεε fidvu le, ε fiεε fimew shiile fowe nu diewe ekole ke ndvu le, ε bó jici yí εbuw yo ena le. ε fí shii, leem ê me ejise. ⁶ ε me ndioo ntaa jó, n'yen nyám e dikfuu le dikfuu le, ε yimi nu yi fô yew e, yimi yi ŋkpwaante bô yí sone, noo mvunyiim mvù bile we. ⁷ ε me ne n'yuw ε diew gay ê me le, 'Bitá, nene we esεεε edie.' ⁸ ε me ntfuse le, 'Tata, ke è nulo é me emom ke. Ke fiεε fi

10:34 Lum 2:11; JEM 2:1   10:35 Jon 9:31   10:36 Yεsa 52:7; Lum 3:25-26; 5:1; 2Kol 5:18; Kolo 1:20; Mwm 19:16   10:38 Luk 4:18; 13:16; Jon 3:2   10:39 3:15   10:41 1:4; Luk 24:30-31, 41-43; Jon 21:12-13
10:42 17:31; Lum 14:9; 2Tim 4:1; 1Bi 4:5   10:43 13:38; Yεlí 31:34   10:44 2:4   10:47 8:36   10:48 19:5
11:3 10:28; Gal 2:12   11:5 10:11-20

ncɛwncɛw kɛnɛɛ fɪ nu sɛ fɪ yuule lo ke nu ɛ ley wase ê me ɛmvu kɛ.' ⁹ ɛ diɛw yidvu bvuu jeme we le, 'Fo wo enyɛnsɛ fɛɛ ɛ Nyo' ɛ ge wase fɪ ɛ no yuule kɛ.' ¹⁰ ɛ fɪ kooy nonɛn buy bokan botɛte ɛ bó mum kase gufe fɛɛ fidvu ficii ɛ fɪ ben we.

¹¹ ɛ sekedvu, ɛ bonyii botɛte fɛse fô yew e fô me nto nɛe, ɛ bó nɛ Kaysalia, ɛ bó tum le bó eto etee me. ¹² ɛ Keyoy ke Yuule gay ê me le fo me enyaw keɛngɛn bee bonyii bodvu kɛ. ɛ boom bo bwee wesebeene le bo Jofa bo bosooaan ban bi me le, ɛ bee bó bocii gen ley yew dvu wee wvudvu. ¹³ No bese ley, ɛ wvú see ê bese no wvú to yɛnɛɛ nɛendaa Nyo' le ê wvú yew, ɛ wvú gay le wen etum wee Jofa é wvú egen etee wee mvu ɛ bó tɛɛ le Semon Bita. ¹⁴ Wee wvudvu nu ke eto bô saaka wvú bô bonyii bocii bo ê wen yew nu ke eboy yî dvú le. ¹⁵ ɛ me ɛke ndioo ɛkɛw keɛnjɛmyi, ɛ Keyoy ke Yuule nɛ shii to yî bonyii bodvu le ke lɛɲlɛɲ no kí to toɛ yî yese beene le foɲkɛw. ¹⁶ ɛ me n'yɛn nonɛn, mum ɛkume fɛɛ fɪ Tata to jemyɛ le, 'Jon to leese bonyii ê joo, geɛnɛn, Nyo' nu ke elese ben ɛ è nu can Keyoy ke Yuule le.' ¹⁷ No Nyo' to nu ɛ nya bonyii bodvu bô nnya ɛ è nu ke yí yì wvú to nyaɛ ê beene seke beene to lɛsɛɛ fitele yî Tata Jisos Klistu le, é me enu yɛɛ wvú etunè fɛɛ fɪ è gee Nyo'?"

¹⁸ ɛ bonyii bodvu yuw no Bita jeme nonɛn, faɲɛ yaa ebvuu esaake wvú kɛ. ɛ bó mum nɛ no tumte ɛ è nu moɲkum mo Nyo' le gayte le, "É è fɛn nu nonɛn, ke tu Nyo' nu ɛ nya wase tɛn je ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu, le bó ekumen mvuntelem mvubole ke ekeɲke nshii wvú mɛy lo."

ɛ bonyii nteen bô yaa nu ke Bojuu lese fitele yî Tata Jisos e Antiok

¹⁹ Bonyii bô to saanɲkɛnɛ no ɲɛw to kɛwɛɛ seke bó to yue Tɛfan to nu ɛ gen mondvuum e mondvuum e, gen buy Fonishia, ɛ bomew gen Sayblus, bomew Antiok. No bó genɛ nonɛn, no fewci diɛw Nyo' ɛ è nu ke ê Bojuu maan. ²⁰ Geɛnɛn, ɛ bomew bonyii bo mbee le bô to nɛn'yɛɛ Sayblus noo Sɛlin, gen Antiok no fewci tɛn saaka wvú jee wvu ɛkume Tata Jisos ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu. ²¹ Ê mvunɲgay mvu Tata Nyo' le, ɛ bó ge ɛ bonyii nteen lese fitele yî Tata Jisos e, kumen tu bô wvú.

²² ɛ saaka wvudvu wvun ley bitem bi kentaashe ke bonyii bo mbee le Jelusalem. ɛ bó mum tum Banaban Antiok jodvu. ²³ ɛ wvú gen buy jó, yɛn no Nyo' nu ɛ buw bó bô mboyma, ɛ wvú yuw njoɲ, mum no teete bó le bó ebii Tata le bô mvuntelem mvubole mvunciim. ²⁴ Banaban wvun to nu wee wvú jee, ɛ wvú ɛ yɲsɛn bô Keyoy ke Yuule bvuu keɲke mbee ntay. Nonɛn, ɛ wvú ge ɛ bonyii nteen jó lese fitele yî Tata le.

²⁵ ɛ Banaban ke mum nɛ gen Taasus kegom Saul. ²⁶ ɛ wvú ke gom yɛn wvú le, jo ɛ bô wvú tu jim Antiok. ɛ bô wvú no nu jó yî kelum e kecile bô kentaashe ke bonyii bo mbee le, yɛyɛi bonyii nteen. È nu Antiok jodvu jò bó to kɛwɛɛ keeteɲɛ ɲgoo bonyii bo mbee le le bonyii bo Klistu le.

²⁷ ɛ è ke no nu ke kefew kedvu le, ɛ bonyii bomew bô ké no seɲɛ mwɛɛm mvù bó yuuke ɛ Nyo' jemyi, nɛ Jelusalem bow gen Antiok jodvu. ²⁸ ɛ Keyoy ke Yuule ge ɛ mvu bó le wvú diee to nu Agabus ke nɛ leem we, tefe le jeɲ yì tɛmyi nu ke ekoo woɲ tfuu. Jeɲ yidvu to nu ɛ ghan koo kefew kè Klawdius to nu Nfon wvu Lum. ²⁹ ɛ ɲgoo bonyii bo mbee le bo Antiok yuw nonɛn, seyse le wee tfuu esuw bigew no wvú keɲke, é bó efi boom bo bwee bó le bô nu Judea dvú. ³⁰ ɛ bó mum suw, tum Banaban bô Saul dvú le bó egen enya ê bocee kentaashe ke bonyii bo mbee le.

12

ɛ Nfon 'Elod nya ɲɛw ê bonyii bo mbee le

¹ ɛ è no nu kefew kedvu le, ɛ Nfon 'Elod kɛw no nyaa ɲɛw ê bonyii bomew bo kentaashe ke bonyii bo mbee le. ² ɛ wvú gay ɛ bó gbwo Jɛm wvú waa bwee Jon ɛ wvú kpwe. ³ ɛ wvú ke dioo yɛn le fɪ nu ɛ joɲ Bojuu le, ɛ wvú mum gen fwe gay ɛ bó koo tɛn Bita. Bó to kole

11:14 16:31 11:15 2:4 11:16 1:5 11:18 13:48; 14:15, 27; 15:4, 12, 22-29; 17:12; 18:5-11; 19:8-10; 20:21 11:19
8:1-4 11:20 Jon 7:35 11:21 2:41 11:23 13:43; 14:22; 15:32; 16:40; 18:23; 20:1, 28-31 11:25 9:30 11:27
13:1; 15:32 11:28 21:10 11:29 12:12, 25; Lum 15:26; 1Kol 16:1; 2Kol 8:4; 9:2, 12; Gal 2:10

wvú ε è nu ediuw ε Ŋkaw Bleeed wvù bó baa gee Fintunjeen jó le ke. ⁴ No bó koolæ wvú, mum fen yew ncaw e, gee ŋgóo bonyii bo nci le nyε le bó eceyte wvú bonew bonew. Ε 'Elod to geke Bita nonen le Ŋkaw Danjefey ke dioo ε fey, é wen ebvuse wvú eleke é bonyii fwe é bó esaw wvú. ⁵ Ε Bita mum no nu ke yew ncaw e. Geenen, ε kentaashe ke bonyii bo mbee le no bunlee Nyo' fô wvú le shiee le.

Ε nceendaa Nyo' bvuse Bita yew ncaw e

⁶ Ε è ke dioo nu entañ wvù ekfuñ nu ebuy eyuu é 'Elod ebvuse Bita é bó esaw wvú, ε Bita no leete entelεñ jo bonyii bo nci le bofεε ε bó ε kay wvú bô boncaw bofεε, ε no cepte. Ε bonyii bo nci le bomew cepte yew ncaw é fwese. ⁷ Ε fí kooy le nceendaa Tata to nu ε ne sese buynen, ε n'yuu ba yew ncaw yidvu le. Ε nceendaa wvudvu kum Bita yí kebene le, ε wvú kamse. Ε wvú gay é wvú le, “Ja we cekey.” No wvú gay nonen, ε boncaw ba mum feykεn can Bita le gbweken fokuse. ⁸ Ε wvú bvuu gay é wvú le, “Temε ndvu yo, elese bolaba buw.” Ε Bita ge nonen. Ε nceendaa wvudvu bvuu gay le, “Bule ndvu yo ebì me le.” ⁹ Ε Bita bu, mum no bii wvú le ekfuñ. Ke wvú to cim kee le fiεε fí nceendaa wvudvu gee nu keceey ke. Wvú to kpwaake le è nu fiεε diewe εfile le ε fí too fô wen e. ¹⁰ Ε bô wvú len fey bvudvu bvuu fwe fô bonyii bo nci le to cepte, bvuu fey bvuu ejim, mum fεse diuw ketaañ wvù buyte gene εlaante le, ε bó ε fe bô ketfu. Ε diuw ketaañ wvudvu yene ke ewwunεwvun, ε bó buy. No bó buy nonen, no lene booke ke é je, ε nceendaa Tata Nyo' wvudvu mum ne la é wvú ejise.

¹¹ Ε Bita shεε, ε bvufee tu wvú fô, ε wvú gay le, “Keseen nu ε me ε ŋkieε wase le è nu keceey le è be tum Tata nceendaa we le wvú eto ebvuse me can 'Elod e, é me emboy yí ŋgew wvù Bojuu se cepte le bó nu ke enya é me le.”

¹² No wvú kiente nonen, mum ne no gene fô yew e fo Maalia wvù bwee Jon Maaku, ε bonyii nu ε bó ε tase fô nteen ε no bunlee. ¹³ Ε wvú gen buy fô, kumce diuw ketaañ, ε wan kpwoon mvu ε diee nu Loda wvù to lemte fô yew e fodvu to keeyene. ¹⁴ Ε wvú dioo yuw ε è nu diew Bita, ε njoñ yu wvú, ε wvú fañe yaa yene ketaañ ke, kaa ne lewte kase ley gen yew, see é bonyii le, “Bitu nu diuw ketaañ e.” ¹⁵ Ε bó tfuse é wvú le, “Wo jewte lo.” Ε wvú no taame ke le è nu Bitu. Ε bó mum ne gay le “È nulo enu nceendaa Nyo' we.” ¹⁶ No bó to jemyi nonen, ε Bitu mey ke no kumci. Ε bó dioo yene, yen keceey ε è nu wvú, ε diuw yum bó. ¹⁷ Ε wvú few bô can ε bó lu bô diuw, mum see é bó no Tata be bvuse wvú yew ncaw e, bvuu gay le bó esee é Jem noo bonyii bo mbee le bocii. No wvú gay nonen, mum ne gen keba kemew e.

¹⁸ Ε ekfuñ buy yuu, ε bvufee no bvunje lo bonyii bo nci le le laa è se kooy la bô Bitu le. ¹⁹ Ε 'Elod bvuse bonyii le bó eghan egom wvú. Ε bó gom, gom ŋkuuñ. Ε wvú mum tee bonyii bo nci le bô to cepte Bitu ba, biwce mwεem é bó, mum ne gay le bó jo bó gen lese. Ejim jodvu, ε 'Elod ne é keba ke woñ e kè Judea le, bow gen no nu é kelaante kè Kaysalia le.

Kpwe Nfon 'Elod

²⁰ È to nu kefew kedvu le ε Nfon 'Elod ton'yi shém bô bonyii bo Taya noo bo Sidon. Ε bonyii bodvu ke mum baance ye keegen eku can le nyεkeey enu dvú, njefo woñ wvubo to keñke mwεem mvudien ε è nu woñ we le. Ε bó gen, yaw koo nsan bô Blastus wvù to nu cee ntow.

²¹ Ε diuu ke to kocen, ε Nfon 'Elod tfume ndvú woñ, shii yí kawla le, mum no nyaa sa' é bonyii bodvu. ²² Ε bó ne no wvuuyi lo, bensee wvú gayte le, “Wvun njeme nu wvu nyo', ke è nu wvu wee wvu wum ke.” ²³ Kan mwaan, ε nceendaa Tata mum tum kencem yí Nfon 'Elod e, njefo wvú to baa efese mbense wvudvu é Nyo' ke. Ε ŋgenje mum die wvú, ε wvú kpwe.

²⁴ Geenen, ε diew Nyo' no leyte é mvuntelem mvu bonyii le, saanjene gene lo fwe fwe.

²⁵ Ɛ Banaban bô Saul ke mese fiεε fi bó to tumεε bó Jelusalem dvú, mum kase tu jim Antiok. Ɛ bó dioo etuu jim, jo Jon Maaku.

13

Ɛ bó tum Banaban bô Saul

¹ Bonyii bomew to nu ê kentaashe ke bonyii bo mbee le Antiok, Ɛ è nu bô seŋe mwεem mvù bó yuuke Ɛ Nyo' jemyi, bvuu yεeyi bonyii. Bonyii bodvu to nu Banaban bô Semeon wvù bó to teŋe le Wvù Yiile, noo Lushus wvu Selin bô Saul noo Manεen wvù bó to leyεε wvù bô 'Elođ wvù wee sa'. ² Ɛ è ke dioo nu Ɛ bó bamte mwεem mvudien bunlee Nyo', Ɛ Keyoy ke Yuule ne gay ê bó le, “Ben ebaa Banaban bô Saul egεε, é bó elemtè lemme di me nu Ɛ ntee bó le bó elemtè.” ³ Ɛ bó yuw nonen, bvuu no bamte ke mwεem mvudien bunlee, ke ne gεε can yî bó le, mum ciinse bó Ɛ bó no gene.

Ɛ Banaban bô Saul gen Sayblus

⁴ Ɛ Banaban bô Saul mum no gene no Keyoy ke Yuule to tumεε bó. Ɛ bó ne bow ê kelaante kè Selusia le, ley ê ŋguw wvu ê joo le, no leenci, gene woŋ wvù Sayblus e. ⁵ No bó lente, buy ê kelaante kè Salamis e, mum no ghane fewci diew Nyo' yéw bunle Bojuu le, Ɛ Jon Mak ghane bô bó, fici bó.

⁶ Ɛ bó ke len woŋ wvu ê joo enteleŋ wvudvu le, danŋen gen buy naa ê kelaante kè Bafos e. No bó gen buynen yî wee Juu mvu le jó, Ɛ è nu wee nfim Ɛ diee nu Bal Jisos, Ɛ wvù to ké no mbiayte le wen nu wee wvù seŋe mwεem mvù wen yuuke Ɛ Nyo' jemyi. ⁷ Wvù to ké no shee bô Segus Baulus wvù wee sa' wvu woŋ wvudvu le. Wee sa' wvudvu to keŋke bvufee baay. Ɛ wvù ke tee Banaban bô Saul njefo wvù to gomte keeyuw diew Nyo'. ⁸ Ɛ bó to, geenen Ɛ Elimas wvù wee nfim we no diee diew nu ê díew Glek e, mum no kicine bó, momte keege le fo wee sa' wvudvu elese fitele yî Jisos e ke. ⁹ Ɛ Keyoy ke Yuule yinŋen yî Saul e, wvù diee diew dimew to nu le Baul, Ɛ wvù luŋ ejise yî wee nfim wvudvu le, ¹⁰ gay ê wvù le, “Wo nu waa dεwle, Ɛ wo nu wee wvù bane fiεε ficii fi nu leŋ. Kenlεema bô mbiay nu Ɛ cin fô fitele fiuw e. Ke è nulo é wo enu nen se wo kumene keceey ke Nyo' le le kí etuù mbiay e? ¹¹ Yeke eyuw, keseen nu Ɛ kebo ke Nyo' le nu egbwe yî yo le é wo efefe, é fí ke ejo kefew é wo se ebvuu eyen ke naa diuu le.” Kaŋ mwaan nonen, Ɛ fiεε fimew shii ke díewε kembew e, baŋ ejise Elima. Ɛ wvù mum ne no ghaale lo mondvuum, gomte wee wvù ecεŋseè wvù. ¹² Ɛ wee sa' we yen nonen, mum lese fitele yî Jisos e, no wvù to keŋke ŋghaw yî mwεem mvù bó to yεeyi ekumε Tata Jisos e.

Ɛ Baul bô Banaban gen Antiok wvu Bisidia le

¹³ Ɛ Baul bô ŋgoo ye ley ê ŋguw e Bafos, lente joo yi baay buy ê kelaante kè Belga le woŋ wvù Bamfilia le. No bó buy jó, Ɛ Jon Mak cine bó le, tu jim Jelusalem. ¹⁴ Ɛ bó ne jó, fey gen ê kelaante kè Antiok wvu Bisidia le. Ɛ è ke no nu diuu di mbam e, Ɛ bó gen ley shii yew bunle le. ¹⁵ Ɛ bonyii ke ne taŋ ê Ŋwa' bonci bo Muses e noo ê wvu bonyii bo ntum Nyo' le mese, Ɛ bocee ekole yew bunle yidvu mum tum ntum fô bo Baul e le, “Boom bo bwee wese le, é ben keŋke fiεε keetefe bonyii dvú, é ben jeme.”

¹⁶ Ɛ Baul mum ne we, ci bonyii bô kebo mum kew no jemyi le, “Bonyii bo Islael noo bonyii bô yaa nu ke Bojuu bô wvumte ten Nyo', ben eyeke eyuw. ¹⁷ Nyo' bonyii bo Islael to nu Ɛ caw bo'icee cee bosese, ge Ɛ kfuu dibole no kuuke seke bó to nu botolo woŋ wvù Ijiw e. Ɛ wvù ke mum bvuse bó jó bô mvuŋgay mwew, ¹⁸ kuu shém bô bó, no taale ke fô bó le ŋkpwaante yî bilum e mbaanye. ¹⁹ Ɛ wvù ke ge Ɛ bó shike bitum bisooshwiw woŋ wvù Kanaan e, mum nya woŋ wvudvu Ɛ è no nu wvubo. ²⁰ Mwεem mvun mvunciim to nu Ɛ jo díewε bilum gee ne kecow mbaanshen e (450). No wvù nyaε woŋ wvudvu ê bó, mum gεε bonyii bô esaakè bó. Ɛ bó saw gen buy yî kefew kè wee ntum we wvù Samwel

to saake le. ²¹ Ke yî kefew kekîe le ε bó ke nε lekε keekεŋke ε è nu nfon, ε Nyo' mum nya Saul, waa Kish wvu ê kfuu di Benjamin e. ε wvú saw bvunfon yî bilum e mbaanye. ²² ε Nyo' ke shwaw wvú, gεε Dawe Nfon wvubole. Nyo' to nu ε jeme ekumε Dawe wvun le, 'Me nu ε n'yen ε Dawe wvù waa Jεese nu fitele fiem. Wvú nu ke egee fiεε ficii fi me ŋgomte.'

²³ È to nu ê kfuu di Nfon Dawe wvun e di Nyo' to bvuseε Mboyse, nya ê bonyii bo Israel no wvú to kawεε. ε Mboyse wvun nu Jisos. ²⁴ É Jisos wvun sε keeke ekεw lemme diew nu ε Jon to fewci wase ê bonyii bocii bo Israel le bó ekumen mvuntelem mvubole é wen elese bó ê joo. ²⁵ ε Jon ke no nu wase keemεese lemme diew, ke nε bife ê bonyii le, 'Ben kpwaake le me nu yεε? Ke me n'yaa nu wee wvù ben cεyte ke. Wee wvudvu too ejim jo me, ε me mbaa encim εŋkocεn keεŋgvuwce mbaaye bolaba bew ke.' "

²⁶ ε Baul gen fwe jeme le, "Boom bo bwεem e bò è nu kfuu di Abla'am e noo ben bonyii bocii bò yaa nu ke Bojuu bò wvumte ten Nyo', Nyo' to ciinse ntum wvun wvù è nulo é bonyii eboy yî dvú le ε è nu ê beene. ²⁷ Geenεn, ε bonyii bo Jelusalem bò bonyii bobole bò saake won, faŋε yaa jo Jisos diεwε Mboyse le ke. ε bó bvuu faŋε yaa kiεε kenyi ke mwεem mvù bonyii bo ntum Nyo' le to saŋεε ekumε wvú ke. ε è nu ke mvú mvù bó to shee taŋke εdiuw ε mbam e ecii. ε bó ke dioo gay le bó eyu wvú nonεn, ε fifin mum ge ε fí to kocεn no bonyii bo ntum Nyo' le to jemyεε. ²⁸ Naa no bó to baa cim yen jay wvù è nulo é bó eyu wvú yî dvú le ke, ε bó gen ke fwe gay ê Baylet le bó eyu wvú. ²⁹ ε bó ke ge fiεε ficii no Ŋwa' Nyo' to jemyεε ekumε Jisos, ε bó shike wvú yî kentam e gen lese wvú ê jem. ³⁰ Geenεn, ε Nyo' kase bvuse wvú yî kpwe le. ³¹ ε wvú ghan yî εdiuw e nteen duŋce ekole kew ê bonyii bò bò bó to nen'yεε Galilee gen Jelusalem. È nu bó bò fewci ekumε wvú keseen ê bonyii bo Israel.

³² Nonεn, bese ε no nu ten fen keseen keefewce saaka wvù jee wvudvu ê ben. Saaka wvudvu nu le, fiεε fi Nyo' to kawεε bo'icee cee bonyii bo Israel dvú, ³³ nu ε wvú ε ge wase fí ε to ε kocεn keseen kefew kesεbeene le, beene bò nu boom bobole. Fifin kocine no Nyo' to bvuseε Jisos yî kpwe le. Bó to nu ε saŋ wase ekumε fiεε fin ê Ŋwa' Mbense le biba bifεε, ε Nyo' jemyi le,

'Wo nu Waa wεm,
ε me nu wase Ico εben.'

³⁴ Ekumε mbvuse wvù Nyo' to bvuseε Jisos yî kpwe le le fo wvú efo ke, Nyo' to nu ε jeme ê yin je le le,

'Me nu ŋke enya ê ben kembonεn kè è nu kem,
kè me nto ŋkawεε Dawe dvú, nlew.'

³⁵ Fí nu ε bó ε bvuu ε saŋ bvudvuu bvumew e ê Ŋwa' Mbense le ε Dawe gayte le,

'Ke wo nu ke ecinε Waa wo lemme wvù Yuule le,
é wvú efo ê jem ke.'

³⁶ Fi ekumε Dawe nu ε wvú to lem lemme diew di Nyo' to nyaε ê wvú yî kefew kew e, ke kpwe ε bó dwey wvú mbew bo ice le, ε wvú fo. ³⁷ Geenεn, ε wee wvun wvù Nyo' to bvuseε yî kpwe le to baa fo ê jem ke.

³⁸ Nonεn, boom bo bwεem e, ben emum ekeè ntaŋ le saaka wvun wvù bó fewci le Nyo' lεeshi bibefε bi bonyii le nu ε wvú lεeshi nje Jisos wvun. ³⁹ Wee wvù nu ε lese fitele fiew yî Jisos e, nu ε wvú ε boy wase yî bibefε biew e bicii, ε è nu fiεε fi è nulo nci Muses saa ege ke. ⁴⁰ Nonεn, ben eyenè fo fiεε fi bó saŋεε ê Ŋwa' bonyii bo ntum Nyo' le ke ekoo ben. Bó jemyi jó le,

⁴¹ 'Ben eyεke eyuw ben bò wεysee Nyo'.

Diuw nu ke eyum ben, é ben ekpwεken.

Me nu ŋke emom fiεε yî kefew kenεn e,

13:21 1Sam 8:5, 19; 10:21; 11:15   13:22 1Sam 16:12; 13:14   13:23 Yεsa 11:1; Lum 1:3; Mwm 5:5   13:24
Luk 3:3   13:25 Luk 3:15-16   13:27 3:17   13:28 Luk 23:4, 14-15, 21-23   13:29 Luk 23:50-56   13:30 3:15
13:31 1:3, 8   13:32 Mben 2:7; Lum 1:3-4   13:34 Yεsa 55:3   13:35 Mben 16:10   13:36 2:29   13:38
10:43; 15:10   13:39 Lum 4:25; 6:7; 10:4   13:41 Abk 1:5

ε è nu fi wee be jeme lo ê ben, ben saa ebee ke.' ”

⁴² Ε Baul bô Banaban ke dioo ebuyte yew bunle yidvu le, ε bonyii bodvu no lεke le bô ke ebvuu eto ke bvυ mbam wvù too le ejeme mwεem mvun. ⁴³ Ε bonyii ke dioo buy yew bunle le, ε bonyii nteen bô to nu Bojuu bô bonyii bô to bankeε lo tu bo mbee Bojuu le, no bii Baul bô Banaban e. Ε bó no jemyi teete bonyii bodvu le bó eyuukè ke ε è nu Nyo' le wvù nu ε buw bó bô nfi we.

⁴⁴ Ε è ke no nu bvυ mbam wvù bie wvuwe le, ε kelaante no gomte keebuy lo kecii keeto eyuw diεw Nyo'. ⁴⁵ Ε Bojuu yen no kebombom ke bonyii le tase nonen, mum no bene kendor, kicine fiεε fi Baul jemyi, nan'yi wvù. ⁴⁶ Ε Baul bô Banaban no jemyi lo yaa fane ke, gayte le, “Fí nu lεŋ le bese bee keeyaw efewce diεw Nyo' ε è nu ê ben Bojuu. No ben nu ε ŋwase lo, ε jo bikuu binen le ben baa kocen keeke ekeŋke nshii wvù mey lo, tu bese nu ebanke fisese efewci ε è nu ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu. ⁴⁷ È nu no Nyo' nu ε gay ê bese, no wvù to jemyε le,

‘Me nu ε ntome wo le wo enu ken'yeese ke bonyii bô yaa nu ke Bojuu le, é wo ege é bonyii bo εbuw ε woŋ e εcii ke eboy.’ ”

⁴⁸ Ε bonyii bô yaa nu ke Bojuu yuw nonen, mum no yuuke njoŋ, bensee diεw yì yi Tata. Ε bonyii nteen bee saaka wvudvu le, ε è nu bô Nyo' to nu ε baa wase le bó nu ke ekeŋke nshii wvù mey lo.

⁴⁹ Ε diεw yì yi Tata mum len woŋ wvudvu le tfuu. ⁵⁰ Geenεn, ε Bojuu mum ne beyse bocee ntεw bô boke' bo bonyii bo baay baay e, ε bokεne ban nu bô to ké no too yew bunle le, ε bó no bane Baul bô Banaban, mum kuŋ bó le bó ene jó. ⁵¹ Ε bó dioo nen'yi nonen, kuce kebvu ke yì bikaa bibole le è nu nciise fiεε fi bó mom, mum gen ê kelaante kè Ikonium e. ⁵² Ε ŋgoo bonyii bo mbee le shεε no nu fibole yuuke njoŋ baay, ε Keyoy ke Yuule ε yiŋsen yì bó le.

14

Ε Baul bô Banaban fewce saaka wvù jee ekume Jisos Ikonium

¹ No Baul bô Banaban genεε Ikonium, bvuu ge ke lεŋlεŋ no bó to gee Antiok, keeley yew bunle Bojuu yi jó le, efewci saaka wvù jee dvú. Ε bó looce fewce, ε Bojuu noo bonyii bô yaa nu ke Bojuu bee nteen. ² Geenεn, ε Bojuu bô to faŋεε keebεe ne beyse bonyii bomew bô to yaa nu ke Bojuu, befe bô mvuntelem mvubole le bó eton'yi shém bô bonyii bo mbee le. ³ Ε Baul bô Banaban mey ke jó ε kefew defε, no fewci yaa fane ke ekume Tata. Ε Tata nya bó bô mvuŋgay keegeε mwεem mvù duŋci mvuŋgay mvu Nyo' le bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e mvù duŋci le fiεε fi bó fewci ekume Tata no wvù nu ε buw bonyii bô mboyma nu keceεy. ⁴ Ε bonyii bo ê kelaante kedvu le gawsen. Ε bomew tu ê keba ke Bojuu bô to faŋεε keebεe ba le, ε bomew tu ê keba ke boom bo ntum e bo Jisos e.

⁵ Ε Bojuu ba bô bonyii bô yaa nu ke Bojuu noo bikuu bi woŋ e tase, cu ntaŋ keenyεwle bô boom bo ntum e bo Jisos e, etumyε bó bô εta é bó ekpweken. ⁶ Ε bó kieε ntaŋ wvudvu, mum lewte gen woŋ wvù Likonia le, no ghane ê bilaante bì Lista bô Delbi le noo ê bontεw bô mbew jó le, ⁷ fewci saaka wvù jee jó.

Ε Baul bô Banaban fε ŋkεwle Lista

⁸ Wee mvu to nu Lista, ε wvù to ké no shee ke fokuse, ε è yaa nulo é wvù elen ke, njefo bó to boke wvù ε è nu ŋkεwle. Ε è ke no nu diuu dimew, ⁹ ε wvù shii no yeke fiεε fi Baul to yeεyi. Ε Baul luŋ ejise yì ye le, yen ε wee wvudvu keŋke mbee le Nyo' nulo efe wen, ¹⁰ mum gay ê wvù foweεwe le, “Ja eleem we.” Ε wvù mum sele we, kew no lene.

¹¹ Ε kebombom ke bonyii le yen fiεε fi Baul ge, mum no sane εtalε, jemyi ê díεw yi Likonia le le, “Bonyo' nu ε tu bonyii ε shii ε to ê beene le.” ¹² Ε bó mum no teŋε Banaban le Siyus, mum teŋε Baul le Εmis * no è to ké no yamte ke wvù jemyi. ¹³ È to nu ε yew

13:43 11:23   13:44 17:2   13:46 3:26; 18:6   13:47 Yεsa 42:6; 49:6   13:48 11:18   13:49 2:41   13:51
18:6; Luk 9:5   14:1 17:2   14:2 13:45   14:3 2:22   14:5 14:19; 2Tim 3:11   14:6 Mat 10:23   14:8 3:2   14:11
28:6   *   14:12 Siyus to nu nyo' Boglek wvu baay, ε Εmis nu wvù gene bontum bew.   14:13 10:25-26;
Dan 2:46

ncese nyo' wvù bó terje le Siyus wvun nu mbew kelaante kedvu le. E cee ncese wvu fò mum jo bona' bò bolemse noo fow no too dvù diuw ketaar e le bô bonyii ege ncese dvù ê Banaban bô Baul.

¹⁴ E boom bo ntum e bo Jisos e ban kiee fiε fi bô bonyii bodvu to gomte keege, saaye ndvù ye le, † lewte ley ê bonyii bodvu ente, no kayte le, ¹⁵ “Bonyii ban, ben gee ε è nu la fin? Bese nu ke bonyii lenlen diewe ben e, ε bese to fen keefewce saaka wvù jee wvù nen'yi fô Nyo' le le ben ecine bonyo' bo ecici ban e, ebii ε è nu Nyo' wvù Nyo' le. Nyo' wvun nu wvù to bomε ebule bô nshe noo jóo yi baay baay bô mwεem mvunciim mvù nu mondvuum man e. ¹⁶ È to nu fwele, ε wvù cine bonyii le bitum e bicii, ε bó no gee no bó koonke. ¹⁷ Geenε, ε wvù no gee ke mwεem mvù jee fô bonyii le keeduŋci le wen nu dvù. E wvù no nyaa bó bô jaŋ, ε bó kenke ngu ê kefew ke len e, diee yuuke njoŋ.” ¹⁸ Naa no Banaban bô Baul jemyε mwεem mvun ê bó nen, ke ge lo le ce', ε bó se lu keege ncese ê bó.

¹⁹ E Bojuu bomew ke ne to jó, ε bó ne Antiok bô Ikonium, beyse bonyii nteen ε bó tumye Baul bô eta. No bó tumyε, mum gufe buy bô wvù elaanke kpwaake le wvù nu ε kpwe wase. ²⁰ Geenε, ε ngoo bonyii bo mbee le ke to tase ê wvù we, ε wvù kase ne we, tu elaanke jodvu. E bvù ke buy yuu, ε bô Banaban mum ne jó, no gene ê kelaante kè Delbi le.

²¹ No Baul bô Banaban ley Delbi, fewce saaka wvù jee ekume Jisos, kenke bonyii bo mbee le jó nteen. E bó ke ne jó kase no tuu jim, fele ê bilaante bì Lista bô Ikonium noo Antiok wvu Bisidia le. ²² E bó no fele nonen, yvuwse mvuntelem mvu bonyii bo mbee le, teete bó le bó emey ke eleemε ntay yî mbee wvubole, keè le bô bowen kenke keeke eyen bongew nteen se keeke eley bvunfon bvù Nyo' le. ²³ E bó bvuu no baayi bocee bintaashe bi bonyii bo mbee le, geele ê bintaashe bi bonyii bo mbee le bicii. E bó díoo geele no bamte mwεem mvudien bunlee mum nya bó can Tata Jisos wvù bó beŋe wvù le.

E Baul bô Banaban tu jim Antiok wvu Silia le

²⁴ E Baul bô Banaban ke fey woŋ wvù Bisidia le, danŋen gen wvù Bamfilia le, ²⁵ fewce diew Nyo' ê kelaante kè Belga le, mum bow gen ê kelaante kè Atalia le. ²⁶ No bó bow jó, ley ê ngu wvù ê joo le, mum kase no tuu jim Antiok. E Antiok jan nu jò bó to nyae bó can Nyo' le ε wvù buw bó bô nfi we ε bó se mum no ghane gee lemme din di bó to mεεε. ²⁷ No bó fese jó, baance kentaashe ke bonyii bo mbee le, see fiε ficii ê bó no Nyo' se lemεε bô bó, bô no wvù se yen'yεε mvuntelem mvu bonyii bô yaa nu ke Bojuu le, ε bó elese fitele yî Jisos e. ²⁸ E Baul bô Banaban ce bô ngoo bonyii bo mbee le bodvu ε kefew defe.

15

E bonyii bo mbee le shii nshii Jelusalem

¹ E bonyii bomew ke ne Judea, bow to Antiok, mum no yεeyi bonyii bo mbee le le ke è nulo é Nyo' eboyse wee se bó nu ε tfuse mwεten yew no nci Muses duŋci ke. ² E Baul bô Banaban ma lo n'yεeyi wvudvu, ε bô bonyii bodvu she bew mbew yî dvù le ε è yaa nu wvu weε ke. E fí ke ghaw, ε kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Antiok baa Baul bô Banaban noo bonyii bo mbee le bomew, tum le bó eben Jelusalem eyen boom bo ntum e bo Jisos e bô bocee kentaashe ke bonyii bo mbee le ke jó le, le bó elese diuw fô fiε fidvu le.

³ Nonen, ε kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Antiok mum ciinse bó, ε bó no gene fele biba bì Fonishia bô bì Samalia le seŋe ê bonyii bo mbee le bo jó le bonyii bô yaa nu ke Bojuu nu ε kumen wase. E bonyii bocii no yuuke nonen, lanlanje baay. ⁴ E bó ke ben gen fese Jelusalem, ε kentaashe ke bonyii bo mbee le bô boom bo ntum e bo Jisos e noo bocee kentaashe ke jó fiisen bó. E bó see fiε ficii ê bó no Nyo' se lemεε can yibole. ⁵ Geenε,

† 14:14 Bó to saayi ndvù keeduŋce le fiε fi bó gomte keege nu ε sase bó. 14:15 Ksm 20:11; 1Kol 8:4-6
14:16 17:30 14:17 Mben 147:8; Yeli 5:24 14:19 14:5; 13:50; 17:13; 2Kol 11:25 14:22 11:23 14:23 6:6;
Tay 1:5 14:26 13:1-2 14:27 11:18; 15:12 15:1 LEW 12:3; Gal 5:2 15:2 Gal 2:1-10 15:4 15:12

ε bonyii bo mbee le bomew bò to nu ten ê ngoo Bofalasi le, ja we gay le, “Bó kerke ke keetfuusè bonyii bò yaa nu ke Bojuu yew, gaytè ε bó gæle bonci bo Muses e.”

⁶ No bó gay nonen, ε boom bo ntum e bo Jisos e bô bocee kentaashe bvuu shii keeley ente jo fiεε fidvu. ⁷ Ε bó ke she jeme gen ncejole, ε Bita ne leem we gay le, “Boom bo bwεem e, ben kee le è to nu fwele ε Nyo' baa me ê ben ente le è nu diuw wεm e wvù bonyii bò yaa nu ke Bojuu nu ke eyuuke saaka we wvù jee, beje wvù le. ⁸ Ε Nyo' wvù kee mvuntelem mvu bonyii le, duŋce le wen nu ε fiisen bonyii bò yaa nu ke Bojuu, nya bó bô Keyoy ke Yuule lenlen no wvù to nyae ê beene. ⁹ Wvù to baa duŋci kejεy jεy beene ε bonyii bodvu ke. Wvù to nu ε ge ε mvuntelem mvubole no yuule njefo bó to nu ε lese fitele yî Jisos e. ¹⁰ No fí nu nonen, ben ε ghan nε ε se no gomte keeshiike fitele fi Nyo' le, joo bvujite gæle yî ngoo bonyii bo mbee le, ε bvujite bvun to ghaw wase beene noo bo'icee cee bosεbeene? ¹¹ Fí baa nu len ke. Beene nu ε bee le Nyo' boysee beene ε è nu nje mboyima wvù Tata Jisos nu ε buw beene dvú. Ε è nu ke ten lenlen no wvù boysee bonyii bò yaa nu ke Bojuu.”

¹² No Bita jeme ε mese, ε bonyii bocii cife, mum no yeke no Banaban bô Baul fele no bó se ghane gene fô bonyii bò yaa nu ke Bojuu le, ε Nyo' nyaa bó bô mvungay le bó egeè mwεem mvù duŋci mvungay mvu Nyo' le bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e dvú. ¹³ Ε bó jeme mese, ε Jεm mum gay le, “Boom bo bwεem e, ben eyeke eyuw. ¹⁴ Semon be ε see wase ê beene no Nyo' to kewεe duŋce ten shiee we fô bonyii bò yaa nu ke Bojuu le, caw bomew ê bó ente le è nu bew bonyii. ¹⁵ Ε fiεε fi bonyii bo ntum Nyo' le to saŋεε lenε ke ekale kemwaan bô fi Nyo' to geε. Bó to saŋ le,

¹⁶ ‘Kefew too lo kè me nu ŋke enkase ento,

enseyse yew Dawe yì nu ε gbwe wase.

Me nu ŋke en'yoo binffuy bidvu,

é yí ekase eleem we.

¹⁷ Nonen, é kebese ke bonyii le emum egomte Tata,

ε bonyii ban bocii nu bò yaa nu ke Bojuu bò me nu ε ncaw

le è nu bem bonyii.

¹⁸ Fifin nu ε è jemyi Nyo',

ε wvù to ge wase ε bonyii kiεε ε è bæε lo bvuyvuum e.’

¹⁹ Me ε no n'yene fiem le fo beene enyaà ngew ê bonyii bò yaa nu ke Bojuu bò nu ε lese fitele yî Nyo' le ke. ²⁰ Beene esaj ke ε è nu ŋwa' fô bó le, egay le fo bó edieè mwεem mvù bonyii nu ε ge bintaje dvú fô bonyo' le ke, njefo è nu mwεem mvu nnyen e. Fo bó ekεŋkè fiεε keege bô kenjan ke. Fo bó edieè nyam yì nu se bó sele lo ελεμε ε buy ke. Fo bó edieè ελεμε ke nyam e ke. ²¹ Bó saŋ nonen, njefo bonci bo Muses e ban nu ε bó to yεyεi wase ncejole mondvuum monciim ε bonyii yuuke, ε è nu ke bó bò bó taŋke eben yéw bunle le εdiuw ε mbam e ecii.”

Ε bó saŋ ŋwa' fô bonyii bo mbee le bò yaa nu ke Bojuu

²² Nonen, ε boom bo ntum e bo Jisos e bô bocee kentaashe noo kentaashe ke bonyii bo mbee le kecii bee fifie, mum yen le fí jee le bó ebaa bonyii ê bó ente etum é bô bo Banaban noo Baul egen Antiok. Ε bó mum baa Judas wvù diee diew dimew to nu le Basabas, bvuu baa ten Silas. Bonyii bo bofεε ban to nu bikuu ente jo bonyii bo mbee le. ²³ Ε bó saŋ ŋwa' wvù bó nu etum bó dvú ε wvù nu le:

“Bese boom bo bwee wene le bò nu boom bo ntum e bo Jisos e bô bocee kentaashe gayte ben e bonyii bo mbee le bocii bò yaa nu ke Bojuu, bò nu ê kelaante kè Antiok e bô bò nu keba kè Silia le noo bò nu ê kè Silishia le. ²⁴ Bese nu ε yuw le bonyii bomew nu ε buy ê bese ente ε to ε no nyaa ngew, bvunse bvufee bvunen bô n'yεyεi mvu se è tum bese bó ŋkuuŋ. ²⁵ Nonen, bese ε mum ε shii bocii ε bee le bó ebaa bonyii bomew etum fô ben

e, é bó etoò bô bo Banaban noo Baul bô nu nsáa yese shém. ²⁶ Bonyii ban nu ε bó ε yefe wase kpwe ye le nje lemme di Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le. ²⁷ Bese ε mum ε tum Judas bô Silas le bó eto ebvuu ejeme ten bô diuw fiε fi nu ê ŋwa' wvun e. ²⁸ Bee bo Keyoy ke Yuule nu ε yen le fí baa jee keeyike ben bô bvujite bvumew efey bonci bo shiee le ban bô nu le: ²⁹ Fo ben edieè mwεem mvudien mvù bó nu ε ge bintaŋe dvú fô bonyo' le ke. Fo ben edieè ελεμε ke nyam e ke. Fo ben edieè nyam yì nu se bó sele lo ελεμε ε buy ke. Fo ben ekeŋkè fiε keege bô kenjaŋ ke. É ben lewte mwεem mvun, tu ben gee leŋ. Bó ε sheε wase.”

³⁰ É bó saŋ nonen mum tum bonyii ba dvú ε bó bow dvú Antiok. É bó gen, kum kentaashe ke bonyii bo mbee le ke jó kecii, nya ŋwa' wvudvu ê bó. ³¹ É bó taŋ ŋwa' wvudvu, ε saaka wvudvu læese mvuntelem mvubole, ε bó yuw njoŋ baay. ³² É Judas bô Silas bô to nu bonyii bô seŋe mwεem mvù bó yuuke ε Nyo' jemyi, nya bontefe nteen ê bonyii bo mbee le, ge ε bó no keŋke mvuŋgay ê mvuntelem e. ³³ É bó bosen ce jó ntay. É bonyii bo mbee le ke ciinse bó ε bó no kaase bô nyekey tuu jim fô bonyii bô to tumεε bó le. ³⁴ * ³⁵ É Baul bô Banaban bosen ce Antiok ntay, ε bô bonyii bomew yeeyi bvuu fewci diεw Tata.

É Baul bô Banaban gawsen

³⁶ É kefew ke dioo gence, ε Baul gay ê Banaban le, “Bee wo ekase etu jim eghan bilaante bi bee wo se fewci diεw Tata bí le, eyen laa bonyii bo mbee le bo jó gee neε le.” ³⁷ É Banaban mum no gomte keejo Jon Mak le bô bó eghane. ³⁸ Geenεn, ε Baul faŋe yaa ekoŋke le bó ejo wvú ke, njefo wvú to nu ε cine bó le Bamfilia faŋe yaa mese lene di bô bó to keŋke ke. ³⁹ É Baul bô Banaban ke she kicen baay, mum gawsen. É Banaban jo Maaku, ε bô wvú ley ŋguw wvu ê joo, gen Sayblus. ⁴⁰ É Baul caw fiew e è nu Silas. É bô wvú dioo nen'yi, ε bonyii bo mbee le nya bó can Tata le ε wvú buw bó bô nfi we. ⁴¹ É bó gen je biba bi Silia bô bi Silishia le, no ghane yvuuse mvuntelem mvu bintaashe bi bonyii bo mbee le.

16

É Timatio ley ŋgoo Baul bô Silas e

¹ É Baul ghan gen buy ê kelaante kè Delbi le, ke ne gen ê ke Lista le. Wee ŋgoo Jisos mvu to nu Lista jodvu ε diee nu Timatio, ε bwεe nu wee Juu, nu ten wee mbee, geenεn ε ice to nu wee Glek. ² Timatio wvun to nu wee ε bonyii bo mbee le bocii bo Lista noo bo Ikonium bensee wvú. ³ É Baul no gomte keejo wvú le bô wvú eghanè, mum tfuse wvú yew. * É wvú to tfuse wvú yew nonen, njefo Bojuu bocii bô to cee biba bidvu le to kee lo le icee Timatio to nu wee Glek. ⁴ É bó mum no ghane, gene ê bilaante le, dioo gene no seŋe ê bonyii bo mbee le bonci bô boom bo ntum e bo Jisos e noo bocee kentaashe ke Jelusalem to shileε bee le bó egele. ⁵ Nonen, ε bintaashe bi bonyii bo mbee le bidvu mum no temyi gene fwe fwe yì mbee le. É bonyii no biise bó le εdiuw ecii.

É fiεe diewe εfile le to fô Baul e Towas

⁶ É Baul bô ŋgoo ye ne le bó egen efewce diεw Nyo' woŋ wvù Esia le, ε Keyoy ke Yuule tun. É bó mum len wase fey ε è nu je keba kè Fligia bô kè Galeshia le. ⁷ É bó ke dioo gen buy mbew woŋ wvù Misia le no gomte keeley gen keba kè Bitinia le, ε Keyoy ke Jisos e bvuu tun. ⁸ Nonen, ε bó mum fey woŋ wvù Misia le, danŋen gen ê kelaante kè Towas e. ⁹ É è ke no nu entaŋ, ε fiεe diewe εfile le ne to fô Baul e. É wvú yen ê fiεe fidvu le ε wee mvu wvu Masedonia leeme leke wvú le, “Kee wo, lente ke eto Masedonia jan efi bese.” ¹⁰ No

15:28 10:19; 15:20; Luk 11:46   15:32 11:23, 27   * 15:34 Boŋwa' bo boyvuum bomew keŋke kencim ke 34, ε kí nu le, “Geenεn, ε Silas mey fiew Antiok.”   15:37 12:12   15:38 13:13   15:39 13:4   15:40 14:26   16:1 14:6; Lum 16:21; 1Kol 4:17; Fili 2:19; 2Tim 1:5   16:2 6:3; Fili 2:20, 22   16:3 Gal 2:3-5; 1Kol 9:20
* 16:3 Bó to tfuse Timatio yew wvu le è nulo é wvú efewci diεw Nyo' ê Bojuu ε bó yaa nyaake ke wvú no ice to baa nu wee Juu ke.   16:4 15:22-29   16:5 2:41   16:6 10:19

fieε fidvu to fô Baul e nonen, ε bee bó † mum yen le Nyo' nu ε duŋce ê bese le bese egen efewce saaka we wvù jee woŋ wvù Masedonia le. Kaŋ mwaan, ε bese mum seyse keegen jó.

ε Lidia lese fitele yî Jisos e Filibi

¹¹ ε bese ne Towas, lente teyey ê nguwo wvu ê joo le, buysen Samotes. ε bvú buy yuu ε bese gen fwe buy Niabolis. ¹² ε bese ke ne fô len gen Filibi, ε è nu kelaante ke ê keba ke fwe le Masedonia. ‡ Kelaante kedvu to nu wase ke bala bo Lum e. ε bese ce jó yî ediuw e. ¹³ ε è ke no nu diuu di mbam e, ε bese buy elaanthe jodvu, gen diuw joo le fô bese to kpawci le bvudvuu bvú Bojuu le bvú bunle le nu enu. No bese gen, ε bokene bomew to tase wase fô, ε bese mum shii no jemyi ê bó. ¹⁴ Kpwoon mvu to nu fô yuuke ten ε diee nu Lidia, ε wvú to ké no wvumte Nyo'. Wvú to buy ê kelaante kè Tayatila le, ε wvú to ké no geese kfuu ndvú yimi, ε yí nu ke yí yeεle lo, lumte. ε Tata yene fitele fiew, ε wvú bee fieε fi Baul to jemyi le. ¹⁵ ε bó ke lese wvú bô bonyii bo ê wvú yew ê joo, ε wvú mum leke bese gay le, “Kee ben, é ben fen nu ε yen le me nu ε nlese fitele fiem ficii yî Tata le, é ben to ke gen ce ê me yew.” ε wvú mey ke no nyeyi nonen, ε bese ke ghan bee gen.

ε bó fen Baul bô Silas yew ncaw e Filibi

¹⁶ ε è ke no nu diuu dimew ε bese dioo egene fô bvudvuu bvú bunle le, tasen bee bo wan kpwoon mvu ε è nu nfwá. Wvú to keŋke keyoy kemew yí ye le, ε è nu kè ké ge ε wee no nu wee diam. Bonyii bô to keŋke wan kpwoon wvudvu to kawte bigew yí ye le naa ntay nje wvú to ké no seŋe mwεem mvù nu ke ekooy. ¹⁷ ε wan kpwoon wvudvu dioo yen bee bo Baul e, mum no bii bese le wante, gayte le, “Bonyii ban nu bonyii bo lemme le bo Nyo' wvù nu Ekole ke Mwεem Mvunciim e, ε bó duŋci je yí è nulo é ben eghan jó se boy.” ¹⁸ ε wvú ke ge nonen buy ediuw nteen, ε fí ke ne ton'ye Baul, ε wvú banke ye wam keyoy kedvu gay le, “Me ŋgayte ê wo ê diee di Jisos Klistu le, buye yí wan wvun e.” ε kí mum buy yí ye le ke sekedvu.

¹⁹ ε bonyii bô to keŋke nfwá wvudvu yen le je bowen yi bigew nu ε yí ε ka wase, ε bó mum koo Baul bô Silas gufe gen bô bó fwe dvu bocee woŋ ya le fô bó to ké no saake bonsaw. ²⁰ No bó gen bô bó, leke fwe dvu bala bo Lum bô to saake bonsaw gay le, “Bonyii ban nu Bojuu, ε bó nyaa ŋgew ê kelaante kesese le. ²¹ Bó yeεyi bonyii bô nce wvù nci wese baa bee ke. Bese nu bonyii bo Lum, ε è yaa nulo é bese ebii nce wvudvu le ke.” ²² ε kebombom ke bonyii le kè to nu fô mum tom bó, fente yí Baul bô Silas e. ε bonyii bô to saake bonsaw ba mum saaye ndvú yí Baul bô Silas e, gay le bó etam bó. ²³ ε bó looce tam bó ntay, jo bó gen lese yew ncaw e, gay ê wee wvù to ceŋte yew ncaw le wvú ceŋte bó ntay. ²⁴ No wvú yuw nonen, mum jo bó gen fen naa ê kebuw ke ente le yew ncaw e, fen bikaa bibole ê difwan e.

²⁵ ε è ke no nu ke diewe entan enteleŋ e, ε Baul bô Silas bunlee yemte bensee Nyo', ε bonyii bo ncaw e yeke, ²⁶ ε nshε ne sεse shiw bô mvuŋgay, ε yew ncaw shiw gen buy yí kenffuy e. Kaŋ mwaan, ε dew fwese yicii yene ye, ε boncaw feyken yí bonyii bo ncaw e bocii. ²⁷ ε wee wvù to ceŋte yew ncaw yidvu kamse, dioo yen ε dew fwese nu ye, ε wvú mum no kpwaake le bonyii bo ncaw e nu ε bó ε lewte wase. ε wvú mum baa nyo ê ŋku le le wen eyu ekole kew dvú. ²⁸ ε Baul wam foweewe gay le, “Fo wo eyu ekole kuw ke. Bese nu fen bocii.”

²⁹ ε wee wvù to ceŋte yew ncaw wvudvu tee ε wee to bô ken'yeese, ε wvú lewte ley yew, gen tum envuw fwe dvu Baul bô Silas ciŋke bô nfan. ³⁰ ε wvú ne jo bó, buy bô bó ekfuŋ, bife ê bó le, “Bo'icem, è nulo é me enge neε nse mboy.” ³¹ ε bó tfuse ê wvú le, “Lese fitele yî Tata Jisos e, é ben ε bonyii bo ê wo yew ke emum eboy.” ³² ε bó mum fewce saaka wvu ekume Tata ê bô bonyii bo ê wvú yew. ³³ ε wvú ke jo bó ke entan jodvu, cuke bilemte

† 16:10 Luk wvù to saŋεε ŋwa' wvun to ley ŋgoo bo Baul e Towas fen, ε bô bó no lene. ‡ 16:12 Masedonia to nu ε bó ε gaw biba binew, ε kin to nu ke fwe. 16:13 17:2 16:14 17:4 16:15 8:36 16:16 19:24 16:17 19:15; Luk 4:34, 41 16:18 3:6 16:20 17:6 16:22 2Kol 11:25; 1Tes 2:2 16:27 12:18-19 16:30 2:37; 11:14; Jon 6:28-29 16:33 16:15

bibole. Kaŋ mwaan, ε bó mum lese wvú bô bonyii bocii bo ê wvú yew ê joo. ³⁴ Ε wvú mum jo bó, ε bô bó ben ê wvú yew, ε wvú nya mwεem mvudien ε bó die. Ε bô bonyii bocii bo ê wvú yew mum no lanlaje le bó nu ε lese wase fitele yî Nyo' le.

³⁵ Ε ekfuŋ ke buy yuu, ε bala bo Lum ba bô to saake bonsaw tum bonyii bo nci le le bó egen egay ê wee wvú ceyte yew ncaw wε le wvú ebvuse bonyii ba é bó egenè. ³⁶ Ε wee wvú to ceyte yew ncaw wvudvu mum gen yen Baul e, gay ê wvú le, “Bala nu ε ciinse ntum le me embvuse ben, é ben egenè yî nyεkeey e.” ³⁷ Geenen, ε Baul gay ê bonyii bo nci le ba le, “Bó se nu ε tam bese ya le se bó nu ε yaw wase ε saw nsaw wese ŋkuuŋ, ε bese nu ke ten bonyii bo Lum, ε bvuu ε fen bese yew, ε no duu keseen le bó ebvuse bese ejim ejim nεe le? Ke è nulo é fí ekooy ke. È nu ke eto ke bala bodvu fen se bvuse bese.”

³⁸ Ε bonyii bo nci le ba kase tu jim see ê bala bo Lum ba no Baul jeme. Ε bó yuw le Baul bô Silas nu ten bonyii bo Lum, mum no fane. ³⁹ Ε bó mum to ku can ê bó, bvuse bó yew ncaw e, ciinse bó, lεke le bó ene elaante jodvu. ⁴⁰ Ε Baul bô Silas buy yew ncaw e, gen yew dvu Lidia ε bonyii bo mbee le nu dvú, ε bó tefe bó mum nεne jó.

17

Ε Baul bô Silas gen Tesalonika

¹ Ε Baul bô Silas mum no gene, fey ê bilaante bì Amfibolis bô Abolonia le, danŋen gen buy Tesalonika. Ε yew bunle Bojuu to nu jó. ² Ε Baul mum gen ley yew bunle le ke no nce we to ké no nu, no too jemyi ê bonyii dvú yî ediuw ε mbam e eta, duŋci fiεe ficii ê Ŋwa' Nyo' le. ³ Ε wvú no duŋci jó, cεeyi le Mboyse wvú Nyo' to kawεε to keŋke keeke eyen ŋgew, ekase ebuy yî kpwe le. Ε Jisos wvun wvú wen fewci ekumε wvú nu Mboyse wvudvu. ⁴ Ε bonyii bomew yuw nonen, bee bene Baul bô Silas e. Ε Boglek bomew bô to wvumte Nyo' noo bokεne bo baay baay bomew bee ten nteen. ⁵ Geenen, ε Bojuu bomew mum no bene kendorŋ bô Baul noo Silas, kum bonyii bomew bô to gbwayte ecici ε bô bó taashe kebombom e, kew diuw elaante. Ε bó mum ne gen ŋgoy yew Jason le bó gomte Baul bô Silas keebvuse enya ê bonyii ekfuŋ. ⁶ Ε bó dioo gom ŋkuuŋ, mum gufe Jason bô bonyii bo mbee le bomew gen bô bó fwe dvu bocee ntew, no wante gayte le, “Bonyii ban nu bô ghane banse won ε wvú tuu ncine, ε bó ε to wase ε buy jan, ⁷ Jason ε fiisen bó ε gee yew dvu wvú. Bó bocii ŋgoyte bonci bo Nfon wvu Lum e, duu le Nfon wvumvu nu dvú ε diee nu le Jisos.” ⁸ Ε bocee ntew bô bonyii yuw nonen, ne no wεwte lo. ⁹ Ε bó mum kan ε Jason bô bonyii bo mbee le nya bigew le é fí ke bvuu kooy lo, bó saa etfuse bigew bidvu ê bó ke. Ε bó mum cine bó le ε bó no gene.

Ε Baul bô Silas gen Belia

¹⁰ Ε ekfuŋ ke dioo jiim, ε bonyii bo mbee le jo Baul bô Silas ciinse ε bó no gene ê kelaante kè Belia le. No bó ley jó, gen yew bunle Bojuu le. ¹¹ Bojuu bo jó to nu bonyii ε bó kee fiεe fele bo Tesalonika, njefo bó to nu ε looce fiisen n'yεeyi bô shiee, no taasse Ŋwa' Nyo' ediuw ecii keeyen laa mwεem mvù Baul yεeyi bó dvú nu keceey ε. ¹² Ε bó mum bee diew Nyo' le nteen. Ε bokεne bo baay baay nteen bô to nu Boglek noo bolemse nteen bô to nu ten Boglek bee ten. ¹³ Geenen, ε Bojuu bo Tesalonika ke yuw le Baul nu ε gen wase ε no fewci diew Nyo' Belia, ε bó mum gen ten jó, beyse kebombom ke bonyii le ε bó kew mvunlaa. ¹⁴ Ε bonyii bo mbee le mum gay lo ê Baul kaŋ mwaan ε wvú gen diuw joo yi baay e. Geenen, ε Silas bô Timatio sheε Belia. ¹⁵ Ε bonyii bô to genεε keeciinse Baul, gen buy Aten mum cine wvú le. Ε bó dioo tuu jim, ε Baul tum bó le bó egen tefe ê Silas bô Timatio le bó emom ke le ebi wen e cekey.

Ε Baul no nu Aten

¹⁶ Ε Baul mum no ceyte Silas bô Timatio Aten. Ε wvú ke dioo ghane jó, yen ε kelaante kedvu ε yiŋsen lo bô mvumooso. Ε fí shiw fitele fiew. ¹⁷ Ε wvú mum gen yew bunle Bojuu

16:37 22:25-29; 23:27 16:40 11:23 17:1 1TES 2:1-2 17:2 9:20; 13:5, 14, 44; 14:1; 16:13; 17:10, 17; 18:5, 26; 19:8-9; 28:17 17:3 3:18 17:4 13:50; 16:14; 17:17 17:5 Lum 16:21 17:6 16:20 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12 17:10 17:2 17:11 Jon 5:39 17:12 11:18 17:13 14:5, 19; 1TES 2:14-16 17:17 17:2, 4

le, jeme bô bó noo bonyii bô to yaa nu ke Bojuu bô to bunlee ten Nyo' dvú. E wvú bvuu no jemyi ten ediuw ecii ya le bô bonyii bô to ké ne to fô. ¹⁸ E bonyii bo n'yeyi le bomew bô bó to teje le Ebikolian noo bô bó to teje le Sitoyik ke ne to keebew ten mbew bô bo Baul. No Baul to fewci ekume Jisos noo mbuy wvu yî kpwe le, e bomew mum no biite le, “Keyuŋ kin se kumte diuw le la le?” E bomew no duu fibole le, “Fí yen'yi nen ke diewe wvú fewci ekume bonyo' bo bonyii bomew e.” ¹⁹ Nonen, e bó mum jo Baul e bô bó gen fô nshii wvú bó teje le Aleobagus e, * gay ê wvú le, “Bese gomte keebvuu eyuw ekume n'yeyi wvu fwe wvun wvú wo too dvú laa wvú nu le la le. ²⁰ Wo jemyi mwεem mvumew e bese ke baa yuw wase ke. Nonen, bese e no gomte keekiee kenya kedvu.” ²¹ (Bonyii bo Aten noo botolo bo jó to ké no nu ke fibole keeshee yuuke e è nu mwεem mvu mvunfem, jemyi ekume mvú.)

²² E Baul mum leem fwe dvu nshii Aleobagus wvudvu, gay le, “Bonyii bo Aten, me n'yene le ê jé le yicii nu e ben wvumte bonyo' baay. ²³ Me njemyi nen, njefo me nse nghanne elaanthe jonen, e ndioo ntaale mondvuum mò ben bunlee bonyo' mó le, e n'yen ketan ke ncese le kemew e e bó e san yî dvú le le, ‘Fô nyo' wvú bó baa kee le ke.’ Nyo' wvudvu wvú ben bunlee, wvú bó baa kee ke, nu wvú wvú me nu enfewce ê ben keseen. ²⁴ Nyo' wvudvu wvun nu wvú to bomεe won wvun bô mwεem mvunciim mvú nu yî dvú le. È nu wvú Nfon ebule bô nshε, e ke wvú ké no cee yéw ncese yì è bom bonyii le ke. ²⁵ Ke wvú tane fiεe fimew fi wvú taale le wee elem fô wvú le ke, njefo è nu wvú wvú gee e bonyii bocii yoyte, nu dvú, keŋke fiεe ficii fi bó shieele. ²⁶ Wvú to nu e ge e dikfuu di bonyii le dicii buy yî wee mwaan e no nu yî ekole ke nshε le. É wvú se ge nonen, nu e wvú to seyse wase kefew kè bó nu ke enu dvú, noo bidwee bi mondvuum mò bó nu ke eceè mó le. ²⁷ Wvú to ge nonen, wvu le bonyii ke eghaale, gomte wvú laa bó nu ke eyuu eyen wvú le le. Geenēn, e ke Nyo' yaa cim nu ncejole fô wee mvu beene le ke. ²⁸ Fifin nu ke leŋleŋ noo wee mvu to jemyeε wase le, ‘È nu wvú wvú gee e beene se cee, lene, bvuu nu no beene nu.’ E wee wene binfe mvu to jeme wase ten le, ‘Beene nu naa boom bew’.

²⁹ No beene nu boom bo Nyo' le nonen, fo beene ekpwaakè le Nyo' fieesene fiεe fi è seyse wee bô bvufee bwew, e tfuy bô ketwaa ke bigew e, kenεε e kene lo bô te ke. ³⁰ È to nu kefew kè bonyii to bæe kenjiwe le, gee mwεem mvú befe mvun, e Nyo' cin'yi dvú. Geenēn, keseen nu e wvú gayte le bonyii bocii ekumen mvuntelem mvubole. ³¹ Bó ekumen njefo wvú nu e gee diuu di wvú nu ke esaw won tfuu bii keceey e. Wvú nu e baa wase wee we wvú nu ke esaake. Fifin nu e wvú duŋce wase ê bonyii bocii le è nu keceey no wvú to bvuseε wee wvudvu yî kpwe le.”

³² No Baul jeme nonen, e bó yuw e wvú e ben ekume mbuy wvu yî kpwe le, e bonyii bomew ne no kiele lo wvú. E bomew gay fibole le, “Bese gomte keeke ebvuu eyuw ekume fiεe fi wo jemyi fin.” ³³ Nonen, e Baul mum buy cine bó le. ³⁴ Geenēn, e bonyii bomew bee fiεe fi wvú to jemyi le, bene wvú le. Wee mvu bó le to nu Dionisius wvú to nu wee nshii Aleobagus, e mvu nu kpwoon e diee nu Damalis noo bonyii bomew ten.

18

E Baul gen Kolen

¹ Ejim jodvu, e Baul ne Aten gen ê kelaante kè Kolen e. ² No wvú gen jó, e bô wee Juu mvu tasen e diee nu Akpwila, e bó to boke wvú Bontus. Akpwila bô Blisilia wvú kpweεe to bæe ne ke lo Itali, njefo Klawdius wvú Nfon wvu Lum to nu e bvuse sa' le Bojuu bocii

17:18 4:2; 1Kol 1:22 * 17:19 Nshii wvun nu fô bó to ké no seysee mwεem mvu ê kelaante kè Aten e, bvuu saake bonsaw fô. 17:24 7:48; Mben 146:6; 1Bfn 8:27 17:25 Mben 50:9-13 17:26 Dito 32:8; Job 12:23 17:27 Yεsa 55:6 17:28 Keŋ 1:27 17:29 19:26; Yεsa 44:9-20 17:30 14:16; Lum 2:4 17:31 3:15; 10:42 18:2 Lum 16:3; 1Kol 16:19; 2Tim 4:19

ebuy jó. E Baul ke laa ghane ê bó le, ³ dīoo yēn le bó seysee jéw yì bó saanjke cún dvú, ε è to nu ke ten lemme dī wvú wvù Baul to cee nje dí, ε wvú mum no cee fó, ε bô bó lemte. ⁴ É ké dīoo nu ediuw ε mbam e ecii, ε wvú no gene yew bunle le, jemyi bô Bojuu noo Boglek dvú, momte keege le bó ebee fiεε fi wvú to yεeyi le.

⁵ E Silas bô Timatio ke dīoo nε Masedonia to, ε Baul mum jo kefew kew kecii no fewci ε è nu diēw Nyo', duŋci ê Bojuu le Mboyse wvù Nyo' to kawεε nu Jisos. ⁶ Geenεn, ε Bojuu bodvu ke nε no kicine fiεε fi wvú to jemyi, nan'yi wvú. E wvú mum yεwse ndvú ye gay ê bó le, “Kpwe yene enù can yene le. Ke me ŋkerjke ebo fó ke. E kew yì keseen e, me nu enjgenè wase ε è nu ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu le.” ⁷ E wvú mum cine bó le, buy gen no cee wase ε è nu bô wee mvu ε è yaa nu wee Juu ke, ε wee wvudvu to ké no wvumte Nyo'. Diee diēw to nu Titius Justus, ε la diēw nu mbew yew bunle le. ⁸ E Klisbus wvù cee ekole yew bunle bô bonyii bocii bo ê wvú yew ke lese fitele yì Tata le. E bonyii bo Kolēn nteen no yuuke no Baul fewci ekumε Jisos, beŋe, ε bó mum leese bó ê joo.

⁹ E è ke no nu entaŋ jomew, ε Tata jeme ê Baul ê fiεε diēwε εfile le le, “Fo wo efanè ke, è fewcì ke diēw yem gene dvú. Fo wo ke elu dvú ke, ¹⁰ njefo me nu bee wo, ε ke wee yaa nu naa dvú wvù nulo ege fiεε bô wo ke. Bonyii bem nu ê kelaante kin e nteen.” ¹¹ Nonen, ε Baul mum no nu jó yì kelum e kecile bô kengawten, yεeyi bonyii bô diēw Nyo'.

¹² No Baul to nu jó, ε Galio ke dīoo nu wee sa' wvu ê keba kè Akεya le, ε Bojuu baance ye koo wvú gen bô wvú yew nsaw e, ¹³ jeme ê Galio le, “Wee wvun momte keebaŋse bonyii ε bó bunlee Nyo' ê je mi le jεey se è nu no nci gomte.” ¹⁴ E Baul ke nε le wen ejemyi, ε Galio nε jeme ê Bojuu ba le, “Bojuu ben eyuw, é fiεε fin be nu fiεε fimew fi befe ε wee wvun ε ge, kenεε nci mvu ε wvú ε ŋgoy, tu me mbe ε ŋkuu shém ε n'yεke fiεε fi ben jemyi. ¹⁵ Geenεn, no fiεε fin nu ke mbew ekumε díēw bô ediee noo bonci bonen, ben eseyse ebeneben. Ke è yaa nulo é me ensaw fifin fiεε ke.” ¹⁶ No wvú jeme nonen, mum kuŋ bó ε bó buy yew nsaw e. ¹⁷ E bó bocii mum nε ley yì Sostenes wvù to nu cee ekole yew bunle le, mum suŋ wvú fwe dvu yew nsaw. E Galio faŋe yaa kpwe lo fiεε fó ke.

E Baul tu jim Antiok

¹⁸ E jim jodvu, ε Baul bvuu ce Kolēn bô bonyii bo mbee le yì ediuw e nteen, ke mum nε cine bó le ε bô bo Blisilia noo Akpwila ley ê ŋguw wvu ê joo le keegene Silia. É bó se nε Seŋkليا fô bó to leyεε ê ŋguw e, ε Baul mvu ekole nje ŋkawma wvù wvú to gee fô Nyo' le. ¹⁹ E bó no gene, ke gen buy Efesus, ε Baul cine Blisilia bô Akpwila le jó, yaw gen fiεε ε è nu yew bunle Bojuu le, jeme ê Bojuu dvú. ²⁰ E bó ke lεke le wvú ebvuu ece ke bô bó ediuw nteen, ε wvú tun. ²¹ Geenεn, ε wvú ke dīoo nen'yi, gay ê bó le, “Me nu ŋke enjkase ento ê ben e é Nyo' fεn ε bee.” No wvú gay nonen, mum ley ê ŋguw e nε Efesus.

²² E ŋguw ke gen buy Kaysalia, ε Baul buy, ben gen gay kentaashe ke bonyii bo mbee le Jelusalem, mum nε bow Antiok. ²³ E wvú ke ce jó ε kefew gence, mum kase nε no lene fele ê biba bì Galēshia bô Fligia le, yvuuse mvuntelem mvu bonyii bo mbee le bo jó.

E Abolos fewce diēw Nyo' Efesus

²⁴ E wee Juu mvu ke nε to Efesus ε diee diēw nu Abolos, ε bó to boke wvú Aleksandia. È to nu wee ε wvú kee njeme, bvuu kee Ŋwa' Nyo' ntay. ²⁵ Bó to nu ε yεeyi wase wvú bô Je yì Tata duŋci, ε wvú mum no fiεε lo bô n'yεeyi wvu ekumε Jisos, yεeyi bonyii leŋ. Geenεn, wvú to kee ke ε è nu fiεε fi Jon to fewci leese bonyii ê joo. ²⁶ No wvú to toε Efesus, mum kew no yεeyi bonyii yew bunle le yaa fane ke. E Blisilia bô Akpwila ke yuw no wvú yεeyi nonen, mum jo wvú, gen bvuu yuuse wvú ntay ekumε Je yì Nyo' duŋci.

²⁷ E Abolos ke nε kpawce le wen enu elente egen keba kè Akεya le. E bonyii bo mbee le bo Efesus mum fiεε wvú, saŋ ŋwa' ê ŋgoo bonyii bo mbee le bo Akεya, tomte le wvú ke dīoo ε fese ε bó fiisen wvú. E wvú ke gen jó, fi bonyii bo mbee le ntay, ε bonyii ban nu bô

Nyo' to nu ε buw bó bô mboyma, ε bó lese fitele yî Jisos e. ²⁸ Ε wvú no beeke mbew bô Bojuu ya le ε è yaa nu wvu wεε κε, soo bó, durci ê Ŋwa' Nyo' le le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε.

19

Ε Baul γεν Εφesus

¹ È to nu seke Abolos to nu Kolεn, ε Baul ke jo je yi ente ente ê biba bì wvú to lene jó le, fεse Εφesus. No wvú fεse jó, yen ηgoo bonyii bo mbee le bomew e, ² bife ê bó le, “Keyoy ke Yuule to nu ε to yî yene le seke ben to lesεε fitele yî Jisos e?” Ε bó tfuse le, “Bese ke baa yuw wase le fιεε fimew nu Keyoy ke Yuule κε.” ³ Ε Baul bife le, “È è fen nu nonεn, tu bó to lese ben ê joo nje la?” Ε bó tfuse le, “Bó to lese bese ê joo bii no Jon to fewci.” ⁴ Ε Baul mum gay ê bó le, “Jon to leese bonyii ê joo, keedurεε le bó nu ε kumen mvuntelem mvubole, ε wvú to gayte le bó ebee ε è nu wee wvù too ê wen εjim e, ε wee wvù wvú to gayte nu Jisos.” ⁵ Ε bonyii bodvu yuw no Baul gay nonεn, ε bó mum lese bó ê joo ε è nu wase ê diee di Tata Jisos e. ⁶ Ε Baul gεε can yî bó le, ε Keyoy ke Yuule mum to yî bó le. Ε bó mum nε no jemyi díew yì bó yaa kee κε, bvuu seje ê bonyii mwεem mvù bó yuuke ε Nyo' jemyi. ⁷ Bonyii bodvu to nu wee diewe yuufe ncow bofεε le.

⁸ Ε Baul mum no nu κε Εφesus, gene yew bunle le yî kee le τε, jemyi ê bonyii dvú yaa fane κε. Ε bô bó no beeke mbew, ε wvú momte keege le bó ebee fιεε fi wvú jemyi εκume bvunfon bvú Nyo' le. ⁹ Ε bonyii bomew tεme bikuu fan keebε, mum no jemyi díew yì befε ê bonyii εjise εκume Je Tata. Ε Baul mum cine bó le, jo ηgoo bonyii bo mbee le, ε bô bó γεν wase ε è nu yew n'γεεyi yi Taylanus e, no jemyi ê bó dvú εdiuw εcii. ¹⁰ Ε Baul ge nonεn yî bilum e bifεε. Nonεn, ε Bojuu noo Boglek bocii bo worη wvù Esia jodvu le yuw diεw Tata.

Ε boom bo Sikεfa le no berjene Baul

¹¹ Ε Baul no nu, ε Nyo' gee, ε wvú gee binghaw bi mwεem e ε è nu lo bi diuw wvù yumεn e. ¹² Bó to ké joo κε naa fιεε fiew fi ye le diewe fincake fi ndvu le, kenεε ndvu ye lemme, egen ekum wee kεncεm e dvú, ε wvú mum bonεn lo, ε è nu wvù κεηκε keyoy kè befε yî ye le, ε kí buy.

¹³ Ε Bojuu bomew bô to ké no ghane bvuuuse biyoy bì befε yî bonyii le, ke mum nε no momte keeteje diee di Tata Jisos e se bvuuuse biyoy bidvu. É wee ké nε mum gay ê keyoy kè befε le, “Me mbvuuse wo ê diee di Jisos wvù Baul fewci le.” ¹⁴ Bonyii bô to momte fιεε fidvu to nu bosooshiwiy, ε è to nu boom bo Sikεfa wvù εκole ke bocee ncεse Bojuu le. ¹⁵ Ε keyoy kè befε ke bife ê bó le, “Me ηkee Jisos, ηkee tεn Baul, ben nu finεn baa?” ¹⁶ Ε wee wvù keyoy kè befε kedvu to nu yî ye le mum fente lo yî bonyii bodvu le, gowse bó kuse, ε bó fεε lo buy yew dvu wee wvudvu nu wase binyi bincimte bô bilemte ye le.

¹⁷ Ε Bojuu bô Boglek bocii bô to cee Εφesus yuw εκume fιεε fidvu, no fane. Ε bonyii mum no wvumte diee di Tata Jisos e fesene lo. ¹⁸ Ε bonyii nteen bô to nu wase bonyii bo mbee le no too seje bvuu bwaashi mwεem mvu εjiwε le mvù bó to gee. ¹⁹ Ε bomew nteen bô to gee nfim, baance boηwa' bobole bo nfim e, to dvú, ton ê bonyii εjise. Ε bó tan kpaw boηwa' bodvu bocii, ε wvú buy εjise bigew bontfuke mbaanshen (50,000). * ²⁰ Nonεn, ε mwεem mvun ge ε diεw Tata no leyte ê mvuntelem mvu bonyii le bô mvungay, saηkene gene lo fwe fwe.

Ε bonyii kew mvunlaa Εφesus

²¹ Ε è ke no nu εjim jodvu, ε Baul yen le wen nu egen Jelusalem, ε wen nu dioo gene, efey je biba bì Masedonia bô Akeya le. Ε wvú bvuu no gayte le, “Me nu ηke endioo ε ηγεν ε mbuy Jelusalem, εηκεηκε keεηγεν tεn embuy Lum.” ²² Ε wvú mum yaw tum bonyii

18:28 5:42   19:2 2:38; 8:16   19:3 8:18-25; Luk 3:3-4, 16-17   19:6 2:4   19:8 17:2; 28:23   19:9 9:2   19:10 20:18   19:11 2:22   19:13 3:6; Luk 9:49-50   19:15 16:17   19:17 5:11   * 19:19 Bigew bin to nu ε jise dimwaan nu nlawma wee lemme yî diuu le.   19:20 2:41   19:21 23:11; Lum 1:10, 13

bofɛɛ, Timatio bô Elastus bô to fici wvú, ε bó gen fwe Masedonia. Ε wvú shɛɛ bvuu ce Esia caan.

²³ Ε è no nu κε kefew kedvu le, ε mvunlaa nɛ κɛw Efesus ekumɛ Je Tata ε è yaa nu mvu wɛɛ κε. ²⁴ Cee elamɛ mvu to nu jó, ε diee nu Demitius, ε wvú to ké no tfuyte mwɛɛm mvù fieesene yew ncese nyo' wvù bó teɛɛ le Atɛmis. † Lemme didvu din to ké no too bô bigew fô bonyii bô tone elamɛ le ε è yaa nu bi wɛɛ κε. ²⁵ Ε Demitius mum kum bonyii bô to tone elamɛ bocii noo bonyii bô to lemte kfuu didie lemme, ε bó tase. Ε wvú gay ê bó le, “Boom bo bwɛɛm e, ben kee lo le lemme din nu ε beene ɲole bigew yî dvú le. ²⁶ Ben ε no yene bvuu yuuke fieɛ fi fimbwɛ fi Baul fin gee. Wvú ghane gayte le κε bonyo' bô bó kene lo bô can yaa nu bonyo' κε. Wvú nu ε ge wase nonɛn, ε banke bvufee bvú bonyii le nteen Efesus jan, ε no banse wase ten bvú bonyii bo Esia le bocii ε bó beɛɛ wvú le. ²⁷ Me n'yene le lemme disɛɛbeene din nu ekɛɲke diee di befe. Ε κε è mɛy nonɛn κε, yew ncese nyo' wvu baay wvù kpwoon wvù Atɛmis nu ke etu fieɛ fi ɛcici. É fí kooy lo nonɛn, tu bó ε shoose wase nyo' wvu baay wvun wvù nu ε bó wvumte Esia jocii, ε ekolɛ ke nshe le kecii wvumte ten.”

²⁸ No bonyii bodvu yuw nonɛn, ε mvuntelem bente lo bó. Ε bó mum κɛw no wamte, gayte le, “Atɛmis wvu Efesus nu nyo' wvu baay.” ²⁹ Ε kelaante kedvu kecii mum bvuy. Ε kebombom ke bonyii le kè to taseɛ mum ley yî Gayus bô Alistakus e, ε è to nu bonyii bo Masedonia bô to lene bô bo Baul, gufe gen bô bó yew nshii noo bondvum e. ³⁰ Ε Baul no gomte keeley gen fwe dvu kebombom kedvu, ε bonyii bo mbee le tun. ³¹ Ε bonyii bomew bo baay baay bo jó bô kɛɲke woy bô to nu nsáa ye, bvuu ciinse ntum fô wvú le lɛkɛ le fo wvú emom lo etome ekalɛ dvú κε. ³² Ε kebombom kè to taseɛ kedvu mum nɛ bvuy no wamte κε lo nɛw nɛw. Ε bomew wamte fin fieɛ, ε bomew wamte fifi. Κε bonyii nteen to cim kee fieɛ fi bó to taseɛ fô nje fí κε. ³³ Ε Bojuu mum jo Elɛksanda fese fwe dvu kebombom ke bonyii le, ε bonyii bomew yen mum no kpwaake le wvú kee fieɛ fô. Ε wvú mum no cici bonyii bô kebo keetaɛɛ diuw we. ³⁴ Ε bonyii bodvu ke dioo kieɛ le Elɛksanda nu wee Juu, ε bó bvuu mɛse no wamte lo gene fwe yî wee le mwaan, gayte le, “Atɛmis wvu Efesus nu nyo' wvu baay.” Ε bó ke wam nonɛn, gen buy bontam bo kefew e bofɛɛ.

³⁵ Ε wee nsay wvu elaanɛ jodvu ke nɛ ci bó, ε bó lu bô diuw. Ε wvú bife ê bó le, “Bonyii bo Efesus, wee nu dvú wvù maa le κε è kɛɲke beene bo Efesus jan yew ncese nyo' wvù Atɛmis noo tɛ di nyo' le di to gbweɛ fowe le? ³⁶ No wee nu sɛ wvú nu dvú wvù nulo ekicɛn fifin, tu ben bee keelaame, saa eyuɲsene nɛn κε. ³⁷ Ben ε to bô bonyii ban fɛn sɛ bó nu ε coɲ fieɛ yéw bonyo' le, kɛnɛɛ ε jeme díew yî befe ekumɛ nyo' wesebeene wvù kpwoon wvun ɲkuuɲ. ³⁸ É Demitius bô bonyii bew fɛn kɛɲke nsaw bô wee, tu ɛdiuw ε nsaw nu dvú yò è nulo é bó egen eyɛn bonyii bô saake bonsaw e, é bô bó esaw. ³⁹ É fieɛ fimew fɛn bvuu nu dvú fele fin fi ben gomte, tu bó nu ke etaa ente jodvu fô nshii boceɛ ntɛw e. ⁴⁰ Me njemyi nɛn, njefo me n'yene le fieɛ fi ɛben fin nu elese beene diuw e le beene nu ε κɛw mvunlaa. Ε fí kooy nonɛn, beene saa ekɛɲke fieɛ fi lɛɲ fi bó etfuse κε.” ⁴¹ No wvú jeme nonɛn, mum gay ε kebombom kedvu tawse.

20

Ε Baul gen Masedonia noo Glees

¹ Ε mvunlaa mvù to nu Efesus ke lætɛn, ε Baul tee ɲgoo bonyii bo mbee le, tefe bó mum gay bó le no gene Masedonia. ² Ε wvú gen, ghan biba bi jó le, yuwɛ mvuntelem mvu bonyii bo mbee le ntay, mum dansɛn gen Glees, ³ ce jó kee tɛ. Ε wvú ke nɛ no nu le wen nu egen eley ɲguw wvu ê joo egen Silia, mum yuw le Bojuu nu ε gbwe wvú ê je. Ε wvú mum yen le è jee le wen ekase etu jim je Masedonia. ⁴ Wvú to lene bô bô Sobata wvù waa Bilus wvu Belia, noo Alistakus bô Sekundus bo Tesalonika, noo Gayus wvu Delbi, noo Timatio, noo Tikikus bô Toofimus bô to nu bonyii bo Esia. ⁵ Ε bonyii ban mum gen fwe

19:23 9:2; 2Kol 1:8   19:24 16:16   † 19:24 Atɛmis to nu nyo' ɲgu fô Boglek e.   19:26 17:29   19:29
20:4; 27:2; Kolo 4:10   20:1 11:23   20:4 16:1; 19:29; 21:29 Efɛ 6:21

no ceyte bee bo Baul Towas. ⁶ Ɔ Ŋkaw Blɛɛd wvù bɔ baa gɛɛ Fintuŋlɛɛn jó ke fey, ɛ bese ley ŋguw Filibi, jo ɛdiuw ɛtin bene bɔ le Towas, ɛ bee bɔ ce jó ɛdiuw esooshwi.

Ɔ Baul bvuu ghan kentaashe ke Towas

⁷ Ɔ è ke no nu diuu di fwe yî kema le, ɛ bee bo kentaashe tase fokieggu keeguuten blɛɛd. No Baul to nu keebuy nɛ fò bvù ɛ yuu, ɛ wvù mum kew no jemyi ê bɔ, ke jeme gen buy entaŋ entelɛŋ. ⁸ Bee bɔ to nu ɛ è nu ê kebuw ke yew e ke ewe le, ɛ bin'yeese baa dvù nteen. ⁹ Ɔ cuwee mvu wvù diee to nu Yutikus ɛ shii yî ntoo yew e. Ɔ wvù ke nɛ kew no leete no Baul to jemyi ke gene lo. Ɔ nyii ke díoo gooke wase lo wvù, ɛ wvù mum nɛ fò gbwe ɛkuse, ɛ fò to nu binjente bi yew e bitete ɛ kew fokuse. Ɔ bɔ gen jo ɛ wvù ɛ kpwe wase. ¹⁰ Ɔ Baul shii gen ŋgvuum ê wvù ewe, bam wvù gay ê bonyii le, “Wvù bee dvù, fo ben ebuukè ke.” ¹¹ Ɔ Baul ke kase ben ê kebuw ke ewe kie le, guse blɛɛd die, se bvuu kew no jemyi, ke jeme ɛ bvutfuu ghan yuu ɛ wvù mum nɛ. ¹² Ɔ bonyii ke jo cuwee wɛ kfulè bɔ wvù fò yew e ɛ wvù nu wum, ɛ mvuntelem lɛɛɛn bɔ baay.

Ɔ Baul nya ntefe ê bocee kentaashe ke Ɔfesus

¹³ Ɔ bese ke ley ŋguw wvu ê joo, gen Asos, no Baul to seyseɛ wase le è nu jó jò bese nu ke ejo wen. Wvù to gay nonɛn, njefo wvù to gomte keelen fokuse. ¹⁴ Ɔ wvù ke kooce bese le Asos, ɛ bese mum jo wvù ê ŋguw e, ɛ bee bɔ gen buy Mitilin. ¹⁵ Ɔ bese ke nɛ fò ê ŋguw e, ɛ bvù buy yuu, ɛ bese fese mbew Kios e, fey, ɛ bvù bvuu buy yuu, ɛ bese fese Samos, bvuu fey, ɛ bvù bvuu buy yuu, ɛ bese ley Miletus. ¹⁶ Bese to lene nonɛn, wɛmte lo Ɔfesus njefo ke Baul to gomte keejewse kefew Ɔsia ke. Wvù to gene cekey cekey laa è nulo é wen ke enu Jelusalem diuu di Ŋkaw Bentekos e le.

¹⁷ No bese ley Miletus, ɛ Baul ciinse ntum fò bocee kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Ɔfesus e le bɔ eto eyen wen e. ¹⁸ Ɔ bɔ ke to, ɛ wvù jeme ê bɔ le, “Ben kee no nce wɛm to nu beene ɛ kew yî diuu di fwe di me nto ntomyɛɛ ɛkale yî nshɛ yi Ɔsia le. ¹⁹ Me nto nu ɛ nshike ekole kem, no nlemte fò Nyo' le bɔ misem ejise. Ɔ me mbvuu n'yɛn bonɛw ê jé le nteen no Bojuu to bone bikaa ê me ejim. ²⁰ Ɔ ben bvuu kee no me nto n'yɛyi ben ya le, mbvuu ŋghane n'yɛyi yéw e. Me nto mbaa nyile fiɛɛ fimew fi è nulo é fí efi ben ke. ²¹ Me nto nfewci ke ɛ è nu fiɛɛ fimwaaŋ ê Bojuu noo ê bonyii bɔ yaa nu ke Bojuu, ŋgayte le bɔ ekumen mvuntelem mvubole, etu bɔ bo Nyo', elese fitele yî Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le. ²² Keseen, ben eyeke eyuw, me ŋgene Jelusalem ɛ è nu no Keyoy ke Yuule gay ê me, ɛ me n'yaa ŋkee le laa è nu egen ekooy la bɔ me jó le. ²³ Fiɛɛ fi me ŋkee nu ke le mondvuum monciim mò me nfele mó le, nu ɛ Keyoy ke Yuule seŋe ke ê me le ncaw bɔ ŋɛw ceyte me fwe. ²⁴ Geenɛn, ke me n'yene nshii wɛm e le è nu fiɛɛ ke, ɛfey le me emese lemme di Tata Jisos nu ɛ nya ê me di nu le me enfewci saaka wvù jee wvu ekumɛ no Nyo' nu ɛ buw bonyii bɔ mboyma.

²⁵ Yî keseen e, ben eyeke eyuw, me ŋkee le ke wee mvu ben e wvù beene ɛ bɔ se nu, ɛ me nfewci ekumɛ bvunfon bvù Nyo' le bee ke ebvuu eyen bvushiw bwem e ke. ²⁶ Me ɛ mum ɛ no nlooci njemyi ê ben eben le é wee mvu ben e la lo keseen, tu ke me ŋkɛŋke ebo fò ke, ²⁷ njefo me nse mbaa nyile keensee fiɛɛ ficii ê ben fi Nyo' shieele ke. ²⁸ Ben díoo ɛ shɛɛ, no taalè fò bikuu binɛn e noo fò ŋgoo bonyii bo mbee le bɔ nu diɛwɛ njée le, bɔ Keyoy ke Yuule nu ɛ gɛɛ ben ê bɔ we le. Ben enù boncey njée bo kentaashe ke bonyii bo Nyo' le kè wvù to sumɛɛ bɔ elɛmɛ ke Waa we le. ²⁹ Me ŋkee lo le me nu ŋke endíoo ɛ mbase ekale, é bokuula eto eley ŋgoo yene le, saa ecawte wee wvù bɔ ekoo ke. ³⁰ Bonyii bomew nu ke ebuy ke naa ê ben ente, elɛle ŋgoo bonyii bo mbee le, guute ɛ bɔ tuu ê ŋgoo yibole. ³¹ Nonɛn, ben eyenè, kumyì le yî bilum e bitete nu ɛ me ɛ n'yɛyi ben bocii entaŋ bɔ emvunsheɛŋ bɔ misem ejise.

³² Me ε mum ε no nyaa ben keseen can Nyo' le noo yî diew ye yî nu ekume nfi wvù Nyo' nu ε buw bonyii dvú. Diew yin nu yî nulo ege é ben ekuu, wvu le ben ke ekeŋke kelej fô bvudvuu bvù Nyo' nu ε gee é bonyii bò wvù nu ε ge le è nu naa bew e. ³³ Me nto mbaa njeenke bigew bi wee le kenεε ndvú wee ke. ³⁴ Ben kee ntay le è nu can yem yin yî to lemte fiεe ficii fi bee ŋgoo yem to shieele. ³⁵ Yî mwεem mvunciim e nu ε me nto nduŋci é ben le wee keŋke keelemtè ntay emum efii bonyii bo ŋgew e, kumyî no Tata Jisos to jemyεε le, 'Njoŋ wvu baay nu wvu wee wvù nyaa lo, fele wee wvù fii lo le.'

³⁶ No Baul mεse ε jeme nonen, ε bô bó mum tum envuw fokuse bocii, bunle. ³⁷ ε bó ne keese bô kpwe no beele, bamte Baul ŋoci le bó ε sheε wase. ³⁸ Fiεe fi to gee é bó se no beele baay nen, nu diew yî Baul to jemyεε le ke bó bæε ke ebvuu eyen bvushiw bvuwene ke. ε bó mum ciinse wvù gen buy fô wvù nu eley ŋguw wvu é joo.

21

ε Baul gen Jelusalem

¹ ε bee bo Baul gay bó le, mum ne fô lente é ŋguw e teytesy, fεse Kos. ε bvú buy yuu, ε bese gen Lodes, ke ne fô, gen Batala. ² No bese buy jó, yen wvumvu ŋguw wvu é joo wvù to gene Fonishia le, mum ley jó no gene. ³ ε bese ke yen Sayblus e, cine ebo eŋkoŋko, mum fey gen buy Taya, woŋ wvù Silia le fô ŋguw to nu keebvuse mwεem. ⁴ ε bese gom bonyii bo mbee le, ε bee bó ce εdiuw εsooshwiw. ε Keyoy ke Yuule ge ε bó tefe Baul le fo wvù emom egen Jelusalem ke. ⁵ ε bee bó ke ce, ε diuu ke to kocen di bese ene, ε bese mum jo je. ε bó bocii bô bokε' bobole noo boom, ciinse bese buysen kelaante kedvu gen buy diuw joo yi baay e, ε bee bó tum envuw fokuse, bunle mum gaynen. ⁶ ε bese ley é ŋguw e, ε bó no tuu jim fô yew e.

⁷ ε bese mum ne Taya, jo je, gen buy Tolεmay. ε bee bo boom bo bwee wese le bo mbee le gaynen, ce diuu dimwaan. ⁸ ε bvú buy yuu, ε bese ne, gen fεse Kaysalia, gen yew dvu Filew wvù to ghane fewci diew Nyo', ε bee bó ce. Filew wvun to nu wee mwaan ŋgoo bonyii bo bosooshwiw bò bó to baayεε ba le. ⁹ Wvù to keŋke boom bokene bonew, ε bó baa kee wase bolemse ke, ε bó to ké no seŋe é bonyii mwεem mvù bó yuuke ε Nyo' jemyi. ¹⁰ ε bese no nu jó yî εdiuw e nteen, ε wee mvu wvù to ké no seŋe mwεem mvù wvù yuuke ε Nyo' jemyi ke ne Judea bow to jó ε diee nu Agabus. ¹¹ ε wvù ke to yen bese le, jo kecaw ke Baul e, kay bikaa biew bi wvù wvù Agabus e noo can ye dvú, mum tefe le, "Keyoy ke Yuule gayte le è neε no Bojuu bo Jelusalem nu ke ekay wee wvù keŋke kecaw kin nen, enya wvù can bonyii bò yaa nu ke Bojuu le." ¹² ε bese yuw nonen, ε bee bo bonyii bocii bò to nu fô no leke Baul le fo wvù egen Jelusalem ke. ¹³ ε wvù tfuse le, "Ben gee ε è nu la fin nen? Ben kee ke le ben beele nen shiike fitele fiem e? Me nu ε nseyse ε è yaa nu ke keenley ncaw Jelusalem maan ke. Me nu ε nseyse ten naa keenkpwe lo jó nje diee di Tata Jisos e." ¹⁴ No je to baa nu dvú keege é wvù ekumen ŋkpawwεe we, ε bese mum lu, gay ke wase le, "Fí enù ke no Tata gomte."

¹⁵ ε εdiuw fey, ε bese baance mwεem mvusese, mum no bene Jelusalem. ¹⁶ ε bonyii bo mbee le bomew bo Kaysalia ben bee bó, ke jo bese ε bee bó gen yew dvu Menason dvù bese to nu keeke ecee. ε Menason wvun to nu wee wvu Sayblus, ε è to nu wee mvu ente jo bonyii bò to yawεε lese fitele yî Jisos e.

ε Baul laa ghane é Jem bô bocee kentaashe ke bonyii bo mbee le

¹⁷ No bese to fεsεε Jelusalem, ε bonyii bo mbee le bo jó fiisen bese ntay. ¹⁸ ε ekfuŋ buy yuu, ε bee bo Baul laa ghane é Jem e, ε bocee kentaashe to nu ten fô bocii. ¹⁹ ε Baul gay bó le, mum nyey fiεe ficii é bó fi Nyo' to gee fô bonyii bò yaa nu ke Bojuu le fele yî lemme di wvù to lemte le. ²⁰ ε bó yuw nonen, mum kew no tumte moŋkum mo Nyo' le. Geenεn, ke ne gay é Baul le, "Waa bwee wese, taa eyen no Bojuu nu ε bó ε lese wase fitele yî Jisos

e bontfuke le bontfuke le. Geenɛn, bó nu nonɛn bɛɛ kɛ leeme yî bonci bo Muses e tɛmyi, ²¹ ɛ bó ɛ see wase ê bó ɛkumɛ wo le wo ghane yɛyɛi Bojuu bô cee bitum bimew e le bó ecinɛ bonci bo Muses e, jemyi le fo bó etfuusè boom yew kɛ, bô le fo bó ebî nce won e kɛ. ²² No fí nu ɛ bó nu ke ekíɛ kɛ le wo nu ɛ to, è nulo é beene ege nɛɛ keseen? ²³ Bese nu esee fiɛ fi wo nu ege. Bese kɛɲke bonyii fɛn bonɛw ɛ bó ɛ ge ŋkawma fô Nyo' le. ²⁴ Joo bó, é ben ɛ bó egeɛn ekfum bikuu binɛn, é wo elaw fiɛɛ ficii fi bó kɛɲke keelaw wvu le bó egeɛn emvu bikuu bibole. É wo ge nonɛn, é bonyii bocii emum ekíɛ le wo gɛɛle tɛn bonci bo Muses e, ɛ mwɛɛm mvunciim mvù bó jemyi ɛkumɛ wo yaa nu kecɛɛy kɛ. ²⁵ Fi ɛkumɛ bonyii bo mbee le bô yaa nu kɛ Bojuu nu ɛ bese to jo ntaɲ saɲ ŋwa' ciinse fô bó le le fo bó edieè mwɛɛm mvudien mvù bó nu ɛ ge bintaɲe dvú fô bonyo' le kɛ. Fo bó edieè ɛlɛmɛ ke nyam e kɛ. Fo bó edieè nyam yì nu sɛ bó sɛle lo ɛlɛmɛ ɛ buy kɛ. Fo bó ekɛɲkè fiɛɛ keege bô kenjaɲ kɛ.” ²⁶ Nonɛn, ɛ Baul mum jo bonyii bodvu, ɛ ekfuɲ ke buy yuu ɛ bô bó gen kfum bikuu bibole. ɛ Baul mum gen yew ncese le, see diuu dî ɛdiuw ɛ ŋkfum nu ke edioo ɛ ka, é bó emum ege ncese fô bó le wee mwaan mwaan.

ɛ bó gheɲ Baul fô yew ncese le

²⁷ ɛ ɛdiuw yodvu ke dioo ekaa, ɛ yó to nu esooshwiɲ, ɛ Bojuu bomew bô to nɛn'yɛɛ ɛsia yɛn Baul e fô yew ncese le, mum bɛyɛse kebombom ke bonyii le, koo wvú, ²⁸ no sane ɛtalɛ gayte le, “Bonyii bo Islael, ben efi bese. È nu wee wvun wvù ghane yɛyɛi mwɛɛm mvù befe ê bonyii mondvuum monciim ɛkumɛ won wesebeene bô bonci bo Muses e noo ɛkumɛ yew ncese yin. Wvú nu ɛ mɛsɛ ɛ jo bonyii bô yaa nu kɛ Bojuu, ɛ to bô bó yew ncese le fɛn, ɛ befe bô bvudvu bvù yuule bvun.” ²⁹ Bó to jemyi nonɛn, njefo bó to nu ɛ yɛn ɛ Baul ghane ɛlaante bô Toofimus wvù wee wvu ɛfɛsus. ɛ bó mum no kpwaake le Baul nu ɛ ley bô wvú fô yew ncese le. ³⁰ ɛ ɛtalɛ kedvu ge ê kelaante kecii shiw, ɛ bonyii no lewte too fô. ɛ bó gheɲ Baul, gufe buy bô wvú yew ncese le, kaɲ mwaan, ɛ bó mum faaye dew fwese. ³¹ ɛ bó mum no gomte keeyu Baul, ɛ saaka ley bitem bi cee ɛkolɛ bikuu bi bonyii bo nci le bo Lum e le Jelusalem jocii bvuuɲke lo. ³² ɛ wvú mum nɛ lo kaɲ mwaan, jo bonyii bo nci le bô bikuu bimew bi ŋgóo bonyii bo nci le, ɛ bô bó lewte bow fô. ɛ bonyii dioo yɛn nci le, ɛ cee ɛkolɛ bikuu bi nci le nu fô, ɛ bó mum lu keesuɲke Baul. ³³ ɛ cee ɛkolɛ nci wvudvu mum to koo Baul, gay ɛ bó kay wvú bô boncaw bofɛɛ. ɛ wvú bife ê bó le, “Wvun nu yɛɛ? Wvú jay ɛ è nu la?” ³⁴ ɛ fô nɛ no yole lo, ɛ ban wamte fin, ɛ boba wamte fifi. ɛ wvú faɲe yaa eloocɛ eyuw laa è sɛ be kooy la le. ɛ wvú mum nɛ gay le bó ejo Baul eben bô wvú fô la di bonyii bo nci le. ³⁵ ɛ bonyii bo nci le mum jo wvú, ke dioo bene fô je nu ɛ bó ɛ sɛwyɛ lo, mum nɛ wa tuu lo Baul no kebombom to ffuuke ke ê wvú ejim. ³⁶ ɛ kí to bii nonɛn wamte, gayte le, “Bó ɛlɛsɛ lo wvú.”

ɛ Baul taɲe diuw

³⁷ ɛ bó ke dioo leyte wase bô Baul fô la di bonyii bo nci le, ɛ wvú lɛkɛ ê cee ɛkolɛ bikuu bi nci le le, “È nulo é me enjeme fiɛɛ ê wo?” ɛ wvú yuw nonɛn, bife ê Baul le, “Fí nu le wo kee díɛw Glek e? ³⁸ È baa nu wo wee wvu Ijiw wɛ wvù to kɛwɛɛ mvunlaa bô bikuu bi won e kefew kemew e, gufe ŋgoo bonyii bontfuke bonɛw (4,000) bô to yuwyi bonyii, ɛ bô bó gen no nu ŋkpwaante le?” ³⁹ ɛ Baul tfuse le, “Me nu wee Juu, ɛ bó to boke me Taasus won wvù Silishia le, ɛ kɛ Taasus nu kelaante ke nɛw kɛ. Kee wo, nya kɛ me bô je é me enjeme ê bonyii ban.” ⁴⁰ ɛ cee ɛkolɛ bikuu bi bonyii bo nci le wvudvu mum nya je le wvú ejeme. ɛ Baul mum leem fô bó to sɛwyɛɛ fɛ, ci bonyii bô kebo. ɛ bó lu bô diuw, ɛ wvú gay ê bó ɛ díɛw Ibulu le le,

22

¹ “Bo'icɛm bô boom bo bwɛɛm e, ben eyekɛ é me entaɲe diuw wɛm fwe dvunɛn.” ² ɛ bó dioo yuw no wvú jemyi ɛ è nu ê díɛw yibo Ibulu le, ɛ bó mɛsɛ cife nɛn ndvumm. ɛ Baul gay le, ³ “Me nu wee Juu, ɛ bó to boke me Taasus won wvù Silishia le, geenɛn ley

me Jelusalem jan, ε me n'yeyi ŋwa' can Gamalia le. Ε wvú looce yeyi me bô bonci bo bo'icee bosomeene le, ε me mum no nleeme yî fiε fi Nyo' le ntemyi ntay ke diewe ben bocii bô nu fen eben e. ⁴ Me nto ŋké no mbone bikaa ejim jo bonyii bô bii Je Tata le, ŋgee ε bó yuwyi bó, ŋkoole bokene bô bolemse nciinse yew ncaw e. ⁵ Fin nu fiε ε ekole ke bocee ncese le bô bonyii bô saake wonj kee baahj. È to nya bó bonjwa' le me enjen dvú fô boom bo bwee wesebeene bô nu Damaskus e. Ε me mum no ŋgene keenjkooye bonyii bô bii Je Tata le, enjay, ento bô bó Jelusalem é bó enya ŋgew ê bó.

Ε Baul see no wvú to ghanεε se lese fitele yî Jisos e

⁶ Ε me ŋke ndioo nfejene Damaskus ke diewe emvunsheenj entelej e, ε n'yuu mvu wvu baay ne sese law fowe, shii yî yem e. ⁷ Ε me ŋgbwe fokuse, n'yuw ε diew jeme ê me le, 'Saul, Saul, wo bone bikaa ê me ejim nen nje la?' ⁸ Ε me mbife le, 'Tata, è nu wo wvú yee?' Ε diew yidvu tfuse le, 'È nu me wvú Jisos wvu Nasalet, ε è nu me wvú wo bone bikaa ejim jodvu.' ⁹ Bonyii bô to nu bee bó to nu ε yen n'yuu wvudvu le, geenen fanje yaa yuw diew wee wvú to jemyi bee wvú le ke. ¹⁰ Ε me mbvuu mbife le, 'Tata, è nulo é me enje nee?' Ε wvú tfuse ê me le, 'Ja we, eley gen Damaskus, é bó esee ê wo jó lemme dicii di Nyo' nu ε seyse le wo elem.' ¹¹ Ε me ŋke nja fó, ε n'yuu we ε ge wase me ε nfefe, ε bonyii bô bee bó to lene mum cenje wa lo me, ley gen bô me Damaskus.

¹² Wee mvu to nu Damaskus jodvu, ε diee nu Ananias, ε wvú to looci wvumte Nyo', ggele bonci bosomeene, ε Bojuu bocii bô to nu jó bensee wvú. ¹³ Ε wvú ke to yen me le, leem mbew yem e gay ê me le, 'Saul waa bwεem, kase eyenè mwεem e.' Ke sekedvu nonen, ε me mum ŋkase no n'yene mwεem e, mum n'yen ten wvú wvú Ananias e. ¹⁴ Ε wvú gay ê me le, 'Nyo' bo'icee bosomeene nu ε baa wase wo le wo ekiee fiε fi wvú shieele, bô le wo eyen Wee we Lemme wvu Teytey e, eyuw njeme wvú buyte diuw we le. ¹⁵ Wo nu ke enu wee wvú efewci ekume wvú, seŋè ê bonyii bocii fiε fi wo yen bô fi wo yuw e. ¹⁶ No fi nu nonen keseen, wo bvuu ceYTE la? Nene we é bó elese wo ê joo, ecuke bibefe biuw, no wo leke ê Tata.'

Ε Baul see no Jisos to tumεε wvú fô bonyii bô yaa nu ke Bojuu le

¹⁷ Ε me ŋke ntu jim Jelusalem, ŋke ndioo mbunlee yew ncese le, ε fiε diewe efile le ne to fô me le. ¹⁸ Ε me n'yen Tata le ε fiε fidvu le, ε wvú gay ê me le, 'Yansen ne Jelusalem jan cekey njefo ke bonyii bo jan nu ke ebee fiε fi wo fewci ekume me ke.' ¹⁹ Ε me ntfuse ê wvú le, 'Tata, bó kee naa ntay le me nto ŋké no nleyte yéw bunle le, ŋkooyi bonyii bô nu ε lese fitele yî yo le, nsuunje. ²⁰ Seke bó to yuu Tefan wvú to fewci ê bonyii ekume wo, nu ε me nto nu naa fó ntomte. Ε è nu me wvú bonyii bô to yuu wvú to baayee ndvú yibo, nya ε me no ŋkeŋke.' ²¹ Ε Tata bvuu gay ê me le, 'Nene jan, njefo me nu entum wo naa ncejole fô bonyii bô yaa nu ke Bojuu le.'

²² No Baul to jemyi ε bonyii yeke, ε wvun njeme ke dioo buy diuw we le, ε bó kew no wante lo foweewe, gayte le, "Bó elese lo kfuw wvun wee yî nshε le. Ke è nu wee wvú enu dvú ke." ²³ Ε bó no wante nonen, yewsee ndvú yibo we, tfumyi kebvu we. ²⁴ Ε cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le mum ne gay le nci ejo Baul egen bô wvú fô la dibole, le bó dioo ε gen tam wvú, biwce mwεem ê wvú, é wvú esee fiε fi ge Bojuu ε se no wante wvú nen. ²⁵ Ε bó mum gen bô wvú kay, ne le bó etamte, ε Baul bife ê ekole ke ŋgoo bonyii bo nci le kemew kè to leeme fó le, "Nci nu ε bee le bó etam wee wvu Lum se bó ε saw nsaw we le?" ²⁶ Ε ekole ke ŋgoo bonyii bo nci le kedvu yuw nonen, mum gen yen cee ekole wvubole, gay ê wvú le, "Wo gomte keemom ε è nu la? È keè le wee wvun nu wee wvu Lum." ²⁷ Ε cee ekole wvudvu yuw nonen, mum gen yen Baul e bife ê wvú le, "Ke see ê me, wo nu wee wvu Lum e?" Ε wvú bee. ²⁸ Ε cee ekole wvudvu gay ê wvú le, "Me nto ŋguy bigew nteen, nse no nu wee wvu Lum." Ε Baul tfuse ê wvú le, "Me nu fiem wee wvu Lum bootεen." ²⁹ Ε bonyii ba bô to nu keebiwce mwεem ê wvú mum tfuw bikaa. Ε cee ekole wvubo no fane ten, njefo wvú to nu ε gay ε bó kay Baul ε è nu wee wvu Lum.

Ɛ Baul taje diuw fwe dvu bonyii b̀ saake woŋ Bojuu

³⁰ Ɛ cee ekole wvudvu no gomte ke keelooce kiee fiee fi Bojuu to teyte ỳ Baul e. Ɛ bv̀ buy yuu, Ɛ wv̀ gay Ɛ b́ fay Baul, tee bocee ncese bo baay baay noo bonyii bocii b̀ saake woŋ, Ɛ b́ to, Ɛ wv̀ leke Baul Ɛ b́ fwe.

23

¹ Ɛ Baul luŋ ejise ỳ bonyii b̀ saake woŋ e, gay le, “Boom bo bwɛem e, ỳ nce wɛm e Ɛ to Ɛ buy ɛben e, nu Ɛ me ŋkɛ no ŋgee ke Ɛ Ɛ nu mwɛem mv̀ me ŋkee le mv̀ nu leŋ Ɛ Nyo' ejise, Ɛ ke fiee yaa nu dv̀ fi saake me f̀ fitele fiem e ke.” ² Ɛ Ananias wv̀ to nu ekole ke bocee ncese le gay Ɛ bonyii b̀ to leeme mbew Baul e le b́ ekfun lo diuw we. ³ Ɛ Baul tfuse Ɛ wv̀ le, “Nyo' nu ke ekfun tɛn wo. Wo fieesene kembew k̀ b́ nu Ɛ yefe ḱ Ɛ no baa. Wo shile fe le wo saake me bii nci le, Ɛ bvuu Ɛ no ŋgoyte nci wvudvu gayte le b́ ekfun me le?” ⁴ Ɛ bonyii b̀ to leeme mbew Baul e bife Ɛ wv̀ le, “Wo nan'yi ekole ke bocee ncese Nyo' le le?” ⁵ Ɛ wv̀ tfuse le, “Boom bo bwɛem e, ke me mbe ŋkee le Ɛ nu ekole ke bocee ncese le ke. B́ nu Ɛ saŋ le,

‘Fo wee ejeme diew ỳ befe Ɛ wee wv̀ saake bonyii ke.’ ”

⁶ Ɛ Baul ke dioo taa yen le bonyii b̀ to nu f́ nu Ɛ bomew nu Bosadusii Ɛ bomew nu Bofalasii, Ɛ wv̀ mum jeme b̀ diew ỳ tɛmyi enteleŋ jo bonyii b̀ saake woŋ ba le, “Boom bo bwɛem e, me nu wee Falasii, nu waa Bofalasii. Me nu fen ỳ nsaw e njefo me ntaale fwe, ŋkee le boŋkfu nu ke ebuy ỳ kpwe le.” ⁷ No wv̀ jeme nonen, Ɛ Bosadusii b̀ Bofalasii mum ne kew waa, Ɛ nshii wvudvu mum bvuj. ⁸ B́ to waale nonen, njefo Bosadusii to k̀ no duu le ke boŋkfu nu ke ebuy ỳ kpwe le ke, bvuu duu le ke fiee fimew nu dv̀ diewe bonceendaa bo Nyo' le kenɛ biyoy ke. Geenɛn, Ɛ Bofalasii beŋe le mvumvun mvunciim nu lo. ⁹ Ɛ waa ne tɛme lo f́, Ɛ bonyii bomew b̀ to duŋci bonci b̀ to nu ŋgoo Bofalasii le, leem f́ jeme tɛme lo, gay le, “Bese baa yen fiee fi wee wvun jay e ke. Ɛ nelo enu Ɛ keyoy kemew kenɛ nceendaa Nyo' Ɛ jeme Ɛ wv̀.” ¹⁰ Ɛ waa wvudvu ke mum ne no gomte wase keetu bvudiuw, Ɛ cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le no fane le sekemew Ɛ b́ ene esaaye lo Baul f́ biba le. Ɛ wv̀ mum gay le nci ebow f́, eloo Baul can yibole, ekase eben b̀ wv̀ f̀ la di nci le.

¹¹ Ɛ Ɛ ke no nu entaŋ, Ɛ Tata to leem mbew Baul e, gay Ɛ wv̀ le, “Kuu shém. No wo nu Ɛ see wase Ɛ bonyii ekumɛ me Jelusalem, Ɛ nu ke leŋleŋ no wo nu ke esee tɛn Lum.”

Ɛ bonyii bomew jo nsey keeyu Baul

¹² Ɛ ekfun buy yuu, Ɛ Bojuu bomew koo ntfum, die kelew le ke b́ nu ke edie fiee kenɛ ewu fiee se b́ Ɛ yu Baul ke. ¹³ Bonyii bodvu b̀ to koolɛ ntfum, die kelew to fele wee mbaanyɛ. ¹⁴ Ɛ b́ mum gen f̀ bocee ncese bo baay baay e, noo bonyii b̀ saake woŋ, gay Ɛ b́ le, “Bese nu Ɛ looce Ɛ die kelew le ke bese nu ke elese lo fiee emvu se bese Ɛ yu Baul ke. ¹⁵ Ỳ keseen e, ben Ɛ bo bonyii bocii b̀ saake woŋ eciinse ntum f̀ cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le, ebuwse wv̀ le wv̀ ebvuu ebowse Baul Ɛ wv̀ eto Ɛ ben fwe, le ben gomte keebvuu etasse nsaw we ntay. Nonen, Ɛ bese emum egbwe wv̀ Ɛ je, Ɛ b́ dioo booke b̀ wv̀, Ɛ bese emum eyu Ɛ Ɛ beɛ Ɛ je.”

¹⁶ No b́ to koolɛ ntfum yidvu nonen, Ɛ waa jeme Baul wv̀ diemsen yuw, mum gen f̀ la di bonyii bo nci le, see Ɛ Baul. ¹⁷ Ɛ wv̀ mum tee ekole ke ŋgoo bonyii bo nci le kemew gay Ɛ ḱ le, “Joo cuwee wvun egen b̀ wv̀ f̀ cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le, wv̀ keŋke fiee keesee Ɛ wv̀.” ¹⁸ Ɛ wv̀ mum jo, gen b̀ wv̀ f̀ cee ekole bikuu bi nci le, gay Ɛ wv̀ le, “Baul wv̀ wee ncaw nu Ɛ tee me, Ɛ gay le me enjo cuwee wvun ento b̀ wv̀ f̀ wo le, le wv̀ keŋke fiee keesee Ɛ wo.” ¹⁹ Ɛ cee ekole wvudvu mum jice wv̀ le ỳ kebo le, Ɛ b̀ wv̀ lewse ye, Ɛ wv̀ bife Ɛ wv̀ le, “Ɛ nu la fi wo gomte keesee Ɛ me?” ²⁰ Ɛ cuwee wvudvu tfuse le, “Bojuu bomew nu Ɛ jo ntaŋ le b́ nu egay Ɛ wo ebowse Baul Ɛ wv̀ eto fwe dvu bonyii b̀ saake woŋ ntfuu, le b́ gomte keetasse nsaw we ntay, Ɛ b́ gee nonen buwsee

lo wo. ²¹ Fo wo ke ebee ke, njefo bonyii nu dvú fele wee mbaanye bò nu egbwe wvú ê je, ε bó die kelew le ke bó nu ke edie fiεε kenεε ewu fiεε se bó ε yu Baul ke. Bó nu keseen ε bó ε seyse wase ye, ε no ceyte ke wase ε è nu fiεε fi wo nu jeme.” ²² ε cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le wvudvu mum gay le cuwee wvudvu egenè, ciise ê wvú le fo wvú dioo gene ge ε wee kieε le wvú nu ε see fiεε fidvu ê wen ke.

ε bó ciinse Baul Kaysalia fô Felew wvú wee sa' le

²³ ε cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le wvudvu mum tee bikuu bi ngóo bonyii bo nci le bifεε gay ê bí le, “Ben eseyse bonyii bo nci le gee fεε (200) bô bo nyámbala le mbansooshwi (70) noo bo egon e gee fεε (200), é ke edioo enu didiuu bvuuke entaŋ, é bó egen Kaysalia. ²⁴ Ben eseyse ten nyámbala ê Baul, ejo wvú egen bô wvú fô Felew wvú wee sa' le ε fiεε baa kooy bô wvú ê je ke.” ²⁵ No wvú gay nonen, mum saŋ ŋwa' ε wvú jemyi le,

²⁶ “È nu me wvú Klawdius Lisias. Me nsaŋke ŋwa' wvun fô wo le wee wvu baay wvú Felew wvú wee sa'. Me ŋgayte wo le. ²⁷ Bojuu se nu ε koo wee wvun ε no gomte keeyu. Me ε n'yuw le è nu wee wvu Lum, bee bonyii bem bo nci le ε se ε mum ε ley fó ε loo wvú can yibole. ²⁸ Me ε nse ε no ŋgomte keen'yuw fiεε fi bó teyte yî ye le, ε mum ε mbow bô wvú fô bonyii bobole bò saake woŋ e. ²⁹ Bó ε se ε dioo tasse, me ε n'yen le mwεem mvú bó teyte yî ye le nu ke mbew wvu ekume bonci bobole, ε wvú baa ge fiεε fi bó eyu lo wvú kenεε elese wvú yew ncaw e ke. ³⁰ Wee ε se ε dioo see ê me le Bojuu bomew nu ε koo ntfum keeyu wee wvun, me ε mum ε nciinse wvú fô wo le kaŋ mwaan. Me nu ε ŋgay ten ê bonyii bò teyte mwεem yî ye le le bó eto eyen ε è nu wo le, esee fiεε fi bó bó keŋke.”

³¹ ε bonyii bo nci le ke mum ge ke no cee ekole wvubo to gayεε, jo Baul entaŋ, ε bô bó gen buy Antibati. ³² ε ekfuŋ ke buy yuu, ε bonyii bo nci le bò to lene bô bikaa cine Baul e can bò to lene yî nyámbala le le bó egenè bô wvú fwe, mum kase tu jim fô la dibole. ³³ ε bó ke gen fεse Kaysalia, mum nya ŋwa' we ê wee sa' bvuu nya ten Baul can ye le. ³⁴ ε wvú fi ŋwa' wvudvu taŋ, bife laa Baul buy ê keba ke la le le. ε wvú dioo yuw le Baul nu wee wvu Silishia, ³⁵ mum gay ê wvú le, “Me nu ŋke en'yeke nsaw wo seke bonyii bò ben ε bó keŋke nsaw ε fεse fen.” ε wvú mum gay le bó ejo Baul egen egεε wvú ê ntow 'Elod e, ecεyè wvú.

24

ε bó jike nsaw Baul fwe dvu Felew

¹ ε ediuw ke buy etin, ε Ananias wvú ekole ke bocee ncese le, bô bonyii bomew bò saake woŋ, noo Tetulus wvú to nu ε wvú ε looce ε yεeyi nci, bow gen Kaysalia. ε bó mum gen yen Felew wvú wee sa' le, jike nsaw wvubo wvu ekume Baul fwe dvu wvú. ² ε bó tee Baul, ε Tetulus mum kew keeteyte mwεem yî ye le, gay ê Felew le, “Wee wvu baay, nyεkeey nu ε no nu dvú woŋ wvun e ε to ε buy yî keseen e, ε è nu nje sa' yo yî jee, ε bonkumen bò jee nu dvú nteen woŋ wvun e can yo le. ³ Bonyii bocii yuuke njoŋ baay bvuu fiisene sa' yo mondvuum monciim sekecii. ⁴ Ke me ŋgomte keenjewsee kefew kuw baay ke, me nleke le wo eyeke ke caan, eyuw fiεε fi bese nu ejeme. ⁵ Bese nu ε yen le wee wvun nu wee fiεε. Wvú ghane shiike mvunlaa entelεŋ jo Bojuu yî ekole ke nshε le kecii. ε è bvuu nu wvú cee ekole ngoo yî bó teŋe le yi Nasalet. ⁶⁻⁷ Wvú to gomte ten keebefe bô yew ncese ε bese koo wvú. * ⁸ É wo biwci lo mwεem ê wee wvun, é wo eyuw ê wvú mwεem mvun mvunciim mvú bese jemyi ekume wvú.” ⁹ No Tetulus jeme nonen, ε Bojuu tom, bense le mwεem mvun mvunciim nu keceey.

ε Baul taŋe diuw fwe dvu Felew

23:27 21:30-33; 22:25 23:29 18:14-15; 26:31; 28:18 23:30 24:5-8 24:1 25:2 24:5 17:6 24:6-7 21:28,

³⁰ * ^{24:6-7} Boŋwa' bo boyvuum bomew keŋke 6b-8a ε bó ε saŋ le, “Bese to gomte keesaw wvú bii nci wese le, ε Lisias wvú cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le ley fó, loo wvú can yese le gay le bese eto eyen wo le, esaw nsaw we ê wo εjise.”

¹⁰ E wee sa' we few ê Baul le wvú ejeme. E wvú mum jeme le, “Me ŋkee le wo nu e saw wase bonsaw worj wvun e yî bilum e nteen. Me e mum e no n'yuuke njorj keenleem ntaje diuw wem ê wo ejise. ¹¹ Ê wo ne lo e no biwci, é wo eyuw le ediuw baa efey wase yuufe ncow efaa no me nto mbenee Jelusalem keebunle Nyo' ke. ¹² Bojuu to baa eyen e me mbeeke mbew bee wee ke, e bó to baa eyen ten e me mbeeysee bonyii yew ncese le kenee yéw bunle le, kenee bvudvuu bvumew e elaante ke. ¹³ Ke bó yaa kenke naa lo fiie fi duŋci le me nto nu e ŋge mwæem mvun mvù bó teyte yî yem e ke. ¹⁴ Me nu e mbee fin fwe dvu wo, le me mbunlee Nyo' bo'icee bosese mbii Je le yî bó teje le è nu yî befe. E me mbeje e è nu mwæem mvunciim mvù nu ê Ŋwa' bonci bo Muses e noo mvù nu ê Boŋwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le. ¹⁵ Me ntaale ke fwe yî Nyo' le leŋleŋ no bó ten taale, le bonyii bocii bô jee bô bô befe nu ke ebuy yî kpwe le. ¹⁶ Nonen, me e mum e no momte ntay sekecii keencee nce wvu leŋ fwe dvu Nyo' noo bonyii, wvu le fo fiie enu dvú fi esaakè me fô fitele le ke.

¹⁷ Ê nu wase bilum nteen no me nen'yee Jelusalem, e me nse ŋkase e ŋgen jó keenya bigew ê bonyii bem bo worj e, noo keenge ncese. ¹⁸ È nu fiie fin fi bó se yenee me le yew ncese le e me ŋgee, e me e ŋkfum wase ekole kem. E ke bonyii kenee diuw wvu kumeen se nu fó ke. ¹⁹ Bojuu bomew bo Esia se nu fó, e bó be kenke keenu fen ejeme ê wo fiie fi bó kenke ekume me, e è fen nu le fiie nu dvú. ²⁰ Ê è baa nu nonen, é ban bonyii see le fiie fi bó se yenee le me nu e njay seke me nse nleemee fwe dvu bonyii bô saake worj, ²¹ efey fiie fi me nse njemyee bô diew yî temyi ê bó le, me nu ê bó fwe yî kefew kekie le yî nsaw e njefo me nu e mbee le bonkfu nu ke ebuy yî kpwe le.”

²² No Baul jeme nonen, e Felew yeke nen, e è to nu wee e wvú looci kee wase ekume Je Tata, mum leke nsaw gay le, “Seke Lisias wvù cee ekole bikuu bi bonyii bo nci le e bow e to, e me nse nsumten nsaw wene.” ²³ E wvú mum gay le ekole ke ŋgoo mi bonyii bo nci le ejo Baul egen elese yew, ecytè. Geenen, le bó enya ke naa wvú bô je, ecine é nsáa ye etoo fici wvú.

E Felew leke nsaw Baul yî bilum e bifee

²⁴ E ediuw ke dioo gence, e Felew bô Dusila wvù kpwele wvù to nu wee Juu gen tee Baul e wvú to, e bó no yeke fiie fi wvú jemyi ekume keelese fitele yî Klistu Jisos e. ²⁵ E wvú ke dioo jemyi ekume no è nulo é wee enù wee wvù jee, bô no è nulo é wee ekemsenè bô ekole kew, noo no Nyo' nu ke esaw bonyii, e Felew yuw nonen, e fí bemse wvú. E wvú mum gay ê Baul le, “È nulo é wo egene keseen, é me ŋke endioo e ŋkenke kefew nse mbvuu entee wo.” ²⁶ Wvú to jeme nonen, kenke ŋkpawwe le sekemew é Baul ekew wen. E wvú ké mum no teje Baul efonefon e bô wvú fele kenfe. ²⁷ Ke nonen, ke nonen, e bilum kum bifee. E bó dioo gee Bolsius Festus yî kentaw ke Felew e, e Felew no gomte le wen ege é Bojuu ekoorjke wen, mum cine Baul e yew ncaw e.

25

E Baul jo nsaw we keegen dvú fwe fô Nfon wvu Lum e

¹ E è ke dioo nu ediuw eta no Festus kewee keesaake keba ke worj e kè Judea, e wvú ne Kaysalia ben Jelusalem. ² E bocee ncese bo baay baay bô bikuu bi Bojuu le bi worj e mum to yen wvú le, jike nsaw wvù bó kenke bô Baul ê wvú ejise, no leke wvú le, ³ wvú efi ke le bowen, ege é bó eciinse Baul é wvú eto Jelusalem. E bó to gee nonen, e bó e seyse wase le bó nu ke egbwe wvú ê je, eyu. ⁴ E Festus tfuse ê bó le, “Baul nu yew ncaw e Kaysalia, e me kebee nu enkaase ntuu jó ediuw eyan. ⁵ Bonyii bô kenke mvungay mvu sa' le bomew ebi me le Kaysalia, ejeme fiie fi wvú jay e è nu jó e è fen nu le fiie nu dvú.”

⁶ E Festus ke ce bô bó gen buy ke diewe ediuw nyarj kenee yuufe le, mum kase tu jim Kaysalia. E ekfurj buy yuu, e wvú gen shii yew nsaw e, gay le bó eto bô Baul. ⁷ No Baul fese, e Bojuu bô to nen'yee Jelusalem bow jó, mum leemen gem wvú, no teyte mwæem yî

24:14 9:2   24:15 23:6; 26:8; Dan 12:2; Jon 5:28-29   24:16 23:1; 1Kol 4:4; 2Kol 1:12; 2Tim 1:3   24:17 11:29-30;
21:17-28   24:21 23:6; 24:15   24:22 9:2   24:23 27:3; 28:16, 30   24:27 25:9   25:2 24:1   25:3 23:14-15
25:7 24:5-6, 13

ye le nteen ε fi wεε yaa nu κε. Geenen, ε fiεε yaa nu dvú fi bó nulo esee fi duŋci le wvú nu ε ge fimew κε. ⁸ Ε Baul taje diuw we gay le, “Me mbaa njay naa lo nci Bojuu, keεε wvu yew ncese, keεε wvu Nfon wvu Lum κε.” ⁹ Geenen, ε Festus no gomte le wen ege é Bojuu ekoonke wen, mum bife ê Baul le, “Wo koonke keeben Jelusalem é me keβεε ensaw nsaw wo jó yî mwεem mvun e?” ¹⁰ Ε Baul tfuse le, “Me nleeme wase fen ê keβεη ke nsaw e, ε è nu ke Nfon wvu Lum e. Ε è nu fen fò bó bee keesaw nsaw wεm. Wo keβεε kee naa ntay le me mbaa njay fiεε bee Bojuu κε. ¹¹ É è fen nu le me nu ε ηgoy nci, ε njay fiεε fi è nulo é bó eyu lo me, me nsaa entune keεηkpwe κε. Geenen, é è nu le mwεem mvù bó teyte yî yεm e nu mbiay, tu ke wee nu dvú wvù nulo enya me can Bojuu ban e κε. Me nu nleke le nsaw wεm egen fwe fô Nfon wvu Lum e.” ¹² Ε Festus yuw nonen, ε bô bonyii bew bô bô bó to saake bonsaw tfumtfum. Ε wvú mum gay ê Baul le, “No wo nu ε leke wase le nsaw wo nu egen fô Nfon wvu Lum e, tu wvú nu egen fô.”

Ε Festus be Nfon Aglifa bô nsaw Baul

¹³ Ε è ke no nu kefew kemew e ejim jodvu, ε Nfon Aglifa bô Benis * laa ghane ê Festus e Kaysalia keegay wvú le. ¹⁴ Ε bó ke dioo nu wase jó yî ediuw e nteen, ε Festus ne be Nfon bô nsaw Baul gay le, “Wee mvu nu fen wvù Felew to cin'yεε yew ncaw e, ¹⁵ ε me ηke ndioo ηgen Jelusalem, ε bocee ncese bo baay baay bô bonyii bô saake woη Bojuu jike nsaw we ê me ejise le me ηgay le wvú nu ε gbwe nsaw. ¹⁶ Ε me ηgay ê bó le, κε nce bonyii bo Lum nu ε bee le bó esumtεn le wee nu ε gbwe nsaw se bó nu ε nya wase je wee wvudvu ε leem ê keβεη ke nsaw e fwe dvu bonyii bô bô bó keηke nsaw ε taje diuw we yî mwεem mvù bó teyte yî ye le κε. ¹⁷ Ε bó ke dioo to fen, ε me ηfanε n'yaa moocε lo κε. Ε ekfuη buy yuu, ε me ηgen nshii yew nsaw e ηgay ε bó to bô wee wvudvu. ¹⁸ Ε bonyii bô bô bó to keηke nsaw ke dioo leem we, fanε yaa duŋce jay wvù me nto ηkpwaake le è nulo é bó esee yî ye le κε. ¹⁹ Ε bó kaa no jemyi ε è nu mwεem mvu mbew e yî ye le ekumε je yî bó bunlee Nyo' jó, noo ekumε wee mvu wvú bó teje le Jisos ε wvú to kpwe wase, geenen ε Baul leeme κε le wvú nu dvú. ²⁰ No me nto mbaa ηkieε no è nulo é me enley ente jo mwεem mvun, ε me mum mbife ê Baul laa wvú koonke keeben Jelusalem é bó esaw nsaw we jó ekumε mwεem mvun ε. ²¹ Ε wvú tfuse le wen nu emεy yew ncaw e, é ke esumtεn Nfon wvu Lum nsaw wen. Ε me mum ηgay le bó egeε wvú yew, eceytè egen ebuy no me ηke enciinse wvú ê Nfon wvu Lum.” ²² Ε Aglifa yeke nen, gay ê Festus le, “Me keβεε ηkoonke keen'yuw mwεem mvun diuw wee wvudvu le.” Ε Festus tfuse le, “Wo nu ebuy eyuw ntfuu.”

²³ Ε ekfuη buy yuu, ε Aglifa bô Benis no lene too bô bvuweε bvυ baay. Ε bô bocee bikuu bi bonyii bo nci le noo bonyii bo baay baay bo εlaante, len to ley ηgay. Ε Festus mum gay ε bó to bô Baul. ²⁴ No bó toε bô wvú, ε Festus gay le, “Nfon Aglifa bô bonyii bocii bô nu fen, ben eyen wee wvun. È nu wee wvù Bojuu bocii too nyεyi me jan noo Jelusalem ekumε wvú, wamte, gayte le κε è nu wee wvù enu dvú κε. ²⁵ Ε me mbaa n'yen le wvú nu ε ge fiεε fi bó eyu wvú κε. No wvú se lekeε wase le nsaw we egen fwe ε è nu fô Nfon wvu Lum e, me ε mum ε n'yen le me nu enciinse wvú fô wvú le. ²⁶ Geenen, κε me n'yaa nlooci ηkee fiεε fi è nulo é me ensaη fô Nfon wvù cee ekole wεm e ekumε wvú κε. Nonen, me ε mum ε nleke wvú ê ben ejise keseen efey mvunciim ê wo Nfon Aglifa ejise, le ben etasse nsaw we, wvu le me eηkeηke fiεε fi è nulo é me ensaη. ²⁷ Me n'yene le fí baa nu leη le me enciinse wee ncaw fô Nfon e se me nu ε nduŋce fiεε fi bó gayte le wvú nu ε jay e κε.”

26

Ε Baul taje diuw fwe dvu Nfon Aglifa

¹ Ε Nfon Aglifa mum gay ê Baul le, “È nu bvudvuu bvυw keseen keejeme bô diuw wo.” Ε Baul mum cake kebo we, kew keetaje diuw we, gay le, ² “Nyaa', me n'yene le keshi kem nu ε joη le baay keenleem etaje diuw wεm fwe dvu bó eben yî mwεem mvunciim mvù Bojuu teytey yî yεm e. ³ Me njemyi le nen, njefo bó looci le kee nce woη Bojuu noo

25:9 24:27 25:11 25:21, 25; 28:19 * 25:13 Benis to nu waa bwee Aglifa. 25:14 24:27 25:18
18:14-15 25:22 Luk 21:12; 23:8 26:1 9:15

bombew bò bó ké no kɛɲke. Nonɛn, me ε no nleke le bó eyeke ke le nyεkeey eyuw fiεε fi me nu enjeme.

⁴ Bojuu bocii kee nce wɛm ε kɛw naa ε me mbεε lo. Bó kee no me nto ncee woɲ wese le noo Jelusalem. ⁵ ε bó kee naa ntay le ε kɛw lo ncejole nu ε me nu wee ηgoo Bofalasii ε è nu ηgoo yì looci tɛmyi yî fiεε fi Nyo' le fele yimi yicii. Fin nu fiεε ε è nu le bó kooɲke keejeme, é bó ebee le è nu kecεεy. ⁶ Me ε no nleeme le fɛn keseen yî nsaw e njefo me ntaale fwe, ηkee ηkawma wvù Nyo' to kawεε bo'icee bosεse dvú. ⁷ ηkawma wvun nu le wvù dikfuu disese di yuufe ncow difεε cεyte no bó bunlee Nyo' shiee le entaɲ bô εmvunsheeɲ. Nyaa', è nu le nje ηkawma wvudvu wvun wvù Bojuu kɛɲke le nsaw dvú bee bó. ⁸ Me ε no mbiite ê bó noo ê bonyii bocii le laa è ge la wvù ben yεne ε fí tɛmyi keebεε le è nulo é Nyo' ebvuse wee yî kpwe le le?

⁹ Me kebεε nto ηkpawwaci naa le me ηkɛɲke keeɲge fiεε ficii keenfiwεε diee di Jisos wvu Nasalet e. ¹⁰ ε fifin nu naa fiεε fi me nto ηgeε Jelusalem. Me nto nu ε nfi mvuɲgay ê bocee ncese bo baay baay ηkooyε bonyii bô è nu bo Nyo' le nteen, nfen yew ncaw e. Ke è to mɛy ke fin ke. Bó to ké dioo nu le bó nu eyuwye bó, ε me tɛn ntom. ¹¹ Me nto nyaa ηgew ê bó εfonεfon yéw bunle le yicii, ηkane le bó ejemyi díew yì befe ekumε wee wvù Jisos. ε shém ffuuke me bô bó baay, ε me mbone bikaa ê bó ejim, ηgene mbuyte bilaante bi bitum bimew e.

ε Baul bvuu jeme no wvú to kumεεε no nu wee Klistu

¹² ε me ηke mum nε no ηgene Damaskus, ε bocee ncese bo baay baay ε saɲ ηwa', ε nya me mvuɲgay. ¹³ Nyaa', ε me ndiioo ηgene ε è nu le εmvunsheeɲ enteleɲ, ε me nε n'yen ε n'yuu mvu nε law fowe baa fele diuu, shii to yî bee bonyii bô bee bó to lene le. ¹⁴ ε bese bocii nε gbwekɛn fokuse, ε me n'yuw ε diéw bife ê me ê díew lbulu le le, 'Saul, Saul, wo bone bikaa ê me ejim nɛn nje la? Wo gee nɛn, kfune ε è nu ye yo, diéwε na' lemme fô wvú bone ye yî kambaɲ ke ice le.' ¹⁵ ε me mbife le, 'È nu wo wvù yεε Tata?' ε wvú tfuse le, 'È nu me wvù Jisos, ε è nu me wvù wo bone bikaa ejim jodvu. ¹⁶ Ja leem we. Fiεε fi ge me ε mbuynɛn fô wo le nu le me embaa wo wee wɛm lemme le, é wo efewcì mwεem mvù wo yɛn εben bô mvù me mbεε ηke enduɲce ê wo le. ¹⁷ Me nu ηke enfi wo can Bojuu noo bonyii bô yaa nu ke Bojuu le, ε è nu bó bô me nu entum wo fô bó le. ¹⁸ Wo nu ke egeɲ eyene ejisε ebo, ebvuse bó ê ejiwε le, eleke bó ê n'yuu le, é bó ebuy can Satan e, enu bô bo Nyo', é bó elese fitele yî yɛm e, é Nyo' elεeshε bibefe bibole. É bó ke emum ekɛɲke keleɲ fô bvudvuu bvù bonyii bô wvú nu ε ge le è nu naa bew e.'

¹⁹ Nyaa', no fí to kooyεε le nonɛn, ε me mum ηge ke le no wvú jemyεε ê me fowe. ²⁰ ε me mum n'yaw ηkew no nfewci Damaskus, nse ηke ηgen Jelusalem. ε me no ηghane woɲ wvù Judea le tfuu noo bitum e bicii bì yaa nu ke bi Bojuu le, nfewci é bó le bó ekumen mvuntelem mvubole, etu bô bo Nyo', egeè ε è nu mwεem mvù duɲci le bó nu ε kumɛn wase. ²¹ È nεε le fiεε fi to geε é Bojuu sε koo me yew ncese le egomte keeyu. ²² Geenɛn, Nyo' ε se ε no fii me ε to ε buy εben e. Me ε mum ε no nleeme fɛn nfewci tɛn ê bonyii bo baay baay noo bo caan caan. ε fiεε fi me nfewci nu ke fí fi Muses bô bonyii bo ntum Nyo' le to teete le fí nu ke ekooy. ²³ Bó to gayte le Mboyse wvù Nyo' to kawεε kɛɲke keeke eyɛn ηgew, enu wee wvu fwe keebuy yî kpwe le, eduɲce n'yuu ê Bojuu noo bonyii bô yaa nu ke Bojuu."

²⁴ No Baul to tanyɲi ke diuw we gene, ε Festus nε kay lo wvú gay le, "Baul wo jewte wase lo. N'yεεyi wo wvu baay nu ε ge wase wo ε nε ε no jewte lo." ²⁵ ε Baul tfuse ê Festus le, "Kε me n'yaa njewte ke wee wvu baay. Fiεε fi me njemyi nu kecεεy, ε me njemyi bô bvufεε bwem fó. ²⁶ Me njemyi ê Nfon endan nɛn, njefo bó kee mwεem mvun ε ke mvú to kooyi ê kenyilε le ke, ε ke fimew yaa nu dvú fi bó nu sε bó kee lo ke. ²⁷ Nyaa', bó nu ε bee ke fiεε fi Boɲwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le jemyi le? Me ηkee le bó nu le ε bee." ²⁸ ε

Nfon Aglifa bife ê Baul le, “Wo kpwaake le è nulo é wo ebanke me é me entu wee Klistu ke yî kefew e caan nen e?”²⁹ E Baul tfuse le, “Kenéé kí nu caan, kenéé kí nu baay, tu bunle yem fô Nyo' le nu ke le fo emey ke wo ke. Wee tfuu wvù nu fen eben yuuke no me njemyi ebanke ten enu diewe me le, geenen, efufe ke e è nu boncaw ban.”

³⁰ E Nfon ne ja we, e wee sa' bô Benis noo bonyii bô bô bó to shilée bi. ³¹ E bó buy, no jemyi ebonebon le, “Wee wvun baa ge fiée fi bó eyu lo wvú kenéé elese wvú yew ncaw e ke.” ³² E Nfon Aglifa gay ê Festus le, “É è be baa nu le wee wvun nu e lèke wase le nsaw we egen fô Nfon wvu Lum e, tu bó be e cine wvú le.”

27

E bó ciinse Baul Lum

¹ E bó ke dioo seyse le bee bo Baul eley nguw wvu ê joo egen woŋ wvù Itali le, e bó mum nya Baul bô bonyii bo ncaw e bomew can Julius wvù to nu ekole ke ngoo mi bonyii bo nci le bo Nfon wvu Lum e. ² E bee bó ley ê nguw wvù nen'yee Adamitium e wvù to nu keegene leemene mondvuum mo ngem joo le, keba kè Esia le. E Alistakus wvù wee wvu Tesalonika, woŋ wvù Masedonia le to nu ten bee bó. E bee bó mum no gene. ³ E ekfuŋ buy yuu, e bese fese Sidon, e Julius duŋce keŋkoŋen fô Baul e, cine wvú le le wvú egen fô nsáa ye le elaante é bó efi wvú bô fiée fi wvú shieele. ⁴ E bese ke kase ley ê nguw e fô, dioo egene, e fwefwe no too cile bese fwe, e bese mum no wemte wase woŋ wvù Sayblus wvu ê joo enteleŋ e, e wvú cile fwefwe. ⁵ E bese ke gen lente joo yi baay yì nu mbew woŋ wvù Silishia bô yì nu mbew woŋ wvù Bamfilia le, mum fese ê kelaante kè Mila le, woŋ wvù Lisia le. ⁶ E ekole ke ngoo bonyii bo nci le kie yen nguw wvu ê joo le jó wvù to nen'yee Aleksandia gene Itali le, mum bvuse bese, lese e è nu ê wvuwe le. ⁷ E bese ke ja fô, len ke wase nen wee wee yì ediuw e nteen, ke jenenen lo se fese mbew kelaante kè Sinidus e. No fwefwe to baa bee le bese egen fwe teyey, e bese mum bæe no wemte wase lo Klet woŋ wvu ê joo enteleŋ e, e wvú cile fwefwe, mum fey Salmoni bvudvuu e bvú ley e gen ê joo woŋ wvudvu le. ⁸ E bese mey ke no wemte tuu ngem joo le, ke jenenen lo se gen buy bvudvuu bvù bó teje le Diuw Joo wvù Nyekēeey e, e wvú to nu nceencee mbew kelaante kè Lasia le.

⁹ No bese to nu e jewse wase kefew ê je baay, e Diuu di Baay di Nlēsšē Bibefe le to fey wase, e è nu wase kefew ke nffum wvù temyi le, e Baul mum nya ntefe ê bonyii bo ê nguw e le, ¹⁰ “Bo'icem, me n'yene le e kew fen e gen fwe nu e lene disēbeene nu ke ebefe, é kenla enu dvú e è yaa nu ke ke mwem bô nguw e maan ke, bonyii nu ke ekpweken ten.” ¹¹ Geenēn, e ekole ke bonyii bo nci le faŋe yaa yuw njeme Baul e ke, yuw fiwe e è nu cee ekole nguw bô cee nguw e. ¹² No diuw joo wvudvu to baa jee keenu fô yî kefew ke nffum wvù temyi le, e wee nteen mum no tomte le è jee le bó egenè fwe, momtè laa è nulo é bó efese diuw joo wvu Foniks e, wvù nu woŋ wvù Klet jodvu le, efese kefew kedvu fô le. Diuw joo wvudvu wvun to taale je eweewe bvuu taale ten je ekuēku jò diuu seeyi.

E nffum tuu nguw

¹³ E fwefwe wvumew ke ne no bene je ekuēku nen wee, e bonyii bo nguw e mum no kpwaake le bó e keŋke wase fiée fi bó be gomte. E bó mum baa keŋ'wow ke nguw e, mum no gene ê joo, tuu ke ngem e ngem e Klet jodvu. ¹⁴ E nffum wvù temyi wvù bó teje le, “Wvù je ebo eŋkoŋko jò diuu sane”, ke ne sese woŋ wvudvu le, shii ê joo. ¹⁵ No wvú shiile, kfun nguw e je faŋe yaa bvuu nu dvú keegene yî dvú le ke, e bó mum cine nguw e, e nffum no tuule gene dvú. ¹⁶ E bese mum no gene ke lo, gen fey ekuēku jo woŋ wvumvu wvu caan ê joo enteleŋ e bó teje le Kawda. E woŋ wvudvu no cile fwefwe, e bese mum no katene keebense kekoŋ ê nguw e. ¹⁷ E bese ke bense, mum yile nguw bô bokfuu fo wvú esawye, dioo gene no fane le nguw nu ke egen kfun ye mbew woŋ wvù Libia le yî bijiw bi monshēem e bì nu ê joo. E bó mum shike ndvu fwefwe, cine e nguw no gene ewwunwvun. ¹⁸ No nffum wvudvu to temyi ke gene lo, e ekfuŋ buy yuu, e bó mum kew

no bvuuŋe mwɛɛm ê ŋguw e, laaŋke ê joo. ¹⁹ E bvú ke bvuu buy yuu, e bonyii bo ŋguw e bvuse mwɛɛm mvu ŋguw e laŋ ê joo bô can yibo. ²⁰ E ediuw ke fey nteen e bese baa yen diuu le kenɛɛ jón e ke, e nffum kfunɛ ke lo e è yaa nu wvu wɛɛ ke, e bese mum kiɛɛ le fiŋɛɛ nu e ka wase.

²¹ No bonyii to nu e ce wase ediuw nteen e bó baa die fiɛɛ, e Baul nɛ bence leem fwe gay le, “Bo'icɛm, é ben se bee eyuw me le é bó emɛy Klɛt, tu beene baa ekeŋke ŋgɛw wvun bô kenla kin nɛn ke. ²² Geenɛn, me nleke le ben ekuu shém, njefo ke naa wee mvu ben e nu ela ke, è nu ela ke ŋguw mɛy. ²³ Me njemyi nɛn njefo Nyo' wvù keŋke me, wvù me mbunlee, se nu e tum nceendaa we entaŋ eben wvù e to e leem mbew yem e, ²⁴ e gay ê me le, ‘Baul, fo wo efanè ke. Wo keŋke keeke eleem fwe dvu Nfon wvu Lum. Taa eyen, Nyo' nu e durɛɛ wase keŋkoŋen fô wo le e ge le ke wee mvu ŋgoo bonyii bô ben e bó nu ê ŋguw e nu ke ela ke.’ ²⁵ Nonɛn, bo'icɛm, ben ekuu shém. Me nu e nlese fitele yî Nyo' le le fiɛɛ fi wvù jeme ê me nu ke ekooy ke laŋleŋ no wvù jeme. ²⁶ No fí nu nonɛn, ŋguw keŋke keeke ekfun ye yî woŋ wvumew e ê joo enteleŋ.”

²⁷ E è ke no nu ediuw ncow ena yuufe le e nffum bæɛ ke kale bô bese ê joo yi baay yi Adia le. * E è ke no nu ke diɛwɛ entaŋ enteleŋ e, e bonyii bô lemte ê ŋguw e nɛ kpɛwawɛ le sekemew e bó buyte wase mbew nshɛ le. ²⁸ E bó mum few joo no yí shiiyine bô kfuu e bó e sheŋke fiɛɛ yî dvú le, yen le yí nu ŋkeŋkeŋ mbaanfɛɛ. E bó gence fwe, bvuu few, yen e yí nu wase ŋkeŋkeŋ yuufe ncow tin. ²⁹ E bó no fane le è nɛlo é ŋguw ekfun ye yî bimbaan e, mum shike biŋwow binɛw ê joo ejim jo ŋguw, no bunlee le ekfun eyuu ke lo. ³⁰ E bonyii bô lemte ê ŋguw e ke nɛ no gomte keelewte buy ê ŋguw e, mum shike kekoŋ ê joo, no buwsee le bó gomte keeshike biŋwow bi fwe dvu ŋguw ê joo. ³¹ E Baul gay ê ekole ke bonyii bo nci le bô bonyii bew le, “É bonyii ban mom lo e buy ê ŋguw e, naa é wee mvu ben e saa ke eluŋ ke.” ³² E bonyii bo nci le mum sumyɛ bokfuu bô bó to suuyɛɛ kekoŋ dvú yî ŋguw e, mum cinɛ e kí no leyte gene.

³³ E bvutfuu ke dioo sam, e Baul leke bonyii bocii le bó edieken, gayte le, “Eben nu wase ediuw yuufe ncow ena no ben nu yî nfan e, e fiɛɛ baa eley ê ben emvu ke. ³⁴ Me e mum e no nleke le ben edie ke fiɛɛ, é ye yene etu fô. Ke naa yvuw miaaŋ nu ke ela ê wee efa ke.”

³⁵ No wvù jeme nonɛn, mum jo blɛɛd, nya keyoone ê Nyo', guse no diee ê bonyii bocii ejise. ³⁶ E bó mum kuu shém bocii dieken. ³⁷ Bese bocii bô to nu ê ŋguw e to nu wee gee fɛɛ kecow mbaŋsooshwi y ncow bosooaan (276). ³⁸ E bonyii bocii ke dieken ffuu, e bó mum bvuse egiŋ yò to nu ê ŋguw e, laŋ ê joo keege le wvù eyaaten.

E ŋguw sawyɛ

³⁹ E ekfun ke yuu, e eŋkpwaante yene, e bonyii bô lemte ê ŋguw e faŋɛ yaa kiɛɛ bvudvuu bvudvu ke. Geenɛn, e bó yen kendvuy e, e kí e gen e buy yî monshɛɛm e, mum yen le bó emom é ŋguw eley egen ece yî dvú le ŋgem joo le. ⁴⁰ E bó mum sumyɛ biŋwow e bí shii gen ê joo, bvuu kase fay bokfuu bô bó to suuyɛɛ bite bi bó baŋɛ ŋguw dvú, mum bense ten ndvu fwefwe yi fwe e fwefwe ley jó no domsee ŋguw e wvù gene ê kendvuy kedvu le. ⁴¹ Geenɛn, e wvù dioo gene, kfun ye yî kejiw ke monshɛɛm e ê joo. E keba ke ŋguw e ke fwe ley ce yî dvú le faŋɛ yaa ebvuu eshiike ke. E joo mum no kfunɛ keba ke ejim e kí sawyi.

⁴² E bonyii bo nci le mum nɛ no gomte le bó eyuwɛ bonyii bo ncaw e bocii wvu le fo mvu bó le ke enɛ esam joo ebuy elewte. ⁴³ Geenɛn, e ekole ke bonyii bo nci le no gomte keeboyse Baul, mum kan le fo bó ege nonɛn ke, gay fiew le bonyii bô kee keesam joo eyaw esele ê joo, esam ebuy eŋkpwaante, ⁴⁴ é kebese ke bonyii le ebii yî biwaŋ e noo yî binsawyɛ bi ŋguw e. È nɛɛ no bese to ghanɛɛ sɛ fɛɛ eŋkpwaante yuleyule.

28

E bo Baul fɛɛ Malta

27:24 9:15   27:26 28:1   * 27:27 Boŋwa' bomew teje joo yi baay yin le Mɛditelinian.   27:34 Luk 12:7
27:35 Luk 22:19   27:41 27:22

¹ No bese to feseɛ ɛŋkpwaante yuleyule nonen, mum yuw le bó teŋe bvudvuu bvudvu le Malta, ɛ è to nu woŋ ê joo enteleŋ. ² ɛ bonyii bo woŋ wvudvu le duŋce keŋkonŋen fô bese le ɛ è yaa nu ke weɛ ke, fiisen bese, fwɛɛ ŋguy ɛ bese no yosene, njefo jaŋ to nu ɛ keɔ wase no too ɛ kenton gule. ³ ɛ Baul ke baance ŋgay, gen le wen efweɛ, ɛ kefe to nu ê ŋgay yidvu le, ɛ ŋguy yvuɔse ge ɛ kí mum buy, lum kebo kew no njeeŋkene yî dvú le. ⁴ ɛ bonyii bo woŋ wvudvu le dioo yen no kí njeeŋkene yî kebo kew e, mum no jemyi ebonebon le, “Wee wvun ke nu ɛ yu wase wee. Wvú be ɛ boy ê joo, geenɛn lon nu ɛ koo wvú ɛ wvú nu ekpwe.” ⁵ Geenɛn, ɛ Baul yɛwse ke lo kefe kedvu ɛ kí gbwe ê ŋguy e, ɛ fiɛɛ faŋe yaa ge wvú ke. ⁶ ɛ bonyii bodvu mum no cɛyte, kpwaake le ye Baul nu ekɛw ebene, keɛɛ le wvú nu ene esese egbwe ekpwe. ɛ bó ke cɛy nen cɛy ŋkuuŋ, ke dioo yen ɛ fiɛɛ baa ge wvú, ɛ bó mum kumen ŋkpawace wvubo ne wase no duu le, “Wee wvun nu nyo' mvu.”

⁷ Wee sa' wvujó to keŋke ŋɛɛ ye ke nceencee mbew fô bese to nu le. Diee di wee wvudvu le to nu Bublus. ɛ wvú fiisen bese, ɛ bee bó ce ɛdiuw eta ɛ wvú taale fô bese le ntay. ⁸ ɛ fí kooy le icee Bublus to jiime cemte bô ken'ya' noo ntoombun. ɛ Baul mum gen fô wvú to jiime, bunle, gɛɛ can yî ye le, fe wvú. ⁹ No fí to kooyɛ nonen, ɛ bonyii bo woŋ wvudvu le bocii bô to keŋke bincem mum no too ɛ Baul fele ten bó. ¹⁰ ɛ bó mum no nyaa bese bô mwɛem nteen. ɛ bese ke dioo nen'yi jó, ɛ bó bvuu to bô mwɛem mvunciim mvù bese to shieele gɛɛ ê ŋguw e.

ɛ bo Baul ne Malta gen Lum

¹¹ ɛ bese ley ê ŋguw e no gene ɛ bó ɛ ce wase Malta woŋ wvu ê joo enteleŋ wvudvu le kee te. Ŋguw wvudvu to nu wvu Aleksandia ɛ bó teŋe le Bonyo' bo ɛmam e, * ɛ wvú to nu woŋ wvudvu le cɛyte le kefew ke nffum wvù tɛmyi le efey. ¹² ɛ bese ke gen buy diuw joo wvu ê kelaante kè Silakus e, ce jó ɛdiuw eta, ¹³ ke ne jó, gen fese diuw joo wvu ê kelaante kè Lɛgium e ce jó. ɛ ekfuŋ buy yuu, ɛ fwefwe keɔ no bene je ekuɛku, ɛ bese mum no gene, ɛ è ke no nu ɛdiuw ɛfaa, ɛ bese fese diuw joo wvù Butioli le. ¹⁴ No bese fese jó, yen bonyii bo mbee le bo jó le, ɛ bó lekɛ le bese egen ke le é bee bó ece ɛdiuw esooshwiɔ. ɛ bee bó ke ce, ɛ bese se ke gen fese Lum.

¹⁵ No bese to gene, ɛ bonyii bo mbee le bo Lum ke dioo yuw le bese too lo, ɛ bó buy no lene too le bee bó etasen. ɛ bó to naa buy fô Way wvu Abiyus e, bô fô Yéw Bonyii bo Ghane le yi She le. ɛ Baul yen bó le, ɛ fitele fiew lætɛn, ɛ wvú nya keyoone ê Nyo'. ¹⁶ ɛ bese ke fese Lum, ɛ bó cinɛ Baul e ɛ wvú no cee fiew wvú embɛŋ, ɛ wee nci cɛyte wvú.

ɛ Baul no nu wee ncaw Lum fewci diɛw Nyo'

¹⁷ ɛ ɛdiuw ke fey eta, ɛ Baul tee bikuu bi Bojuu le bi jó. ɛ bí to, ɛ wvú gay ê bí le, “Boom bo bwɛem e, me nu yî ncaw e nen ɛ bó to koo me Jelusalem, nya can bonyii bo Lum e ɛ me mbaa ncim njay naa lo fiɛɛ bô bonyii bosɛɛbeene keɛɛ nce bo'icee bosɛɛbeene mvu ke. ¹⁸ ɛ bonyii bo Lum bodvu ke dioo tasse nsaw wɛm, faŋe yaa yen fiɛɛ fi è nulo é bó eyu me yî dvú le ke. ɛ bó mum no gomte keecinɛ me le, ¹⁹ geenɛn, ɛ Bojuu ma lo. ɛ me mum no ŋkeŋke keenlekɛ le nsaw wɛm egen fwe fô Nfon wvu Lum e. ɛ ke me nto ŋgee nonen, le me ŋkeŋke fiɛɛ keentey yî bonyii bem e ke. ²⁰ ɛ neɛ fiɛɛ fi ge me ɛ nse ntee ben le beene ejeme. Me nu yî boncaw ban e nen ɛ è nu nje wee wvù beene bonyii bo Islael se cɛyte.”

²¹ ɛ bonyii bodvu tfuse ê wvú le, “Bese baa keŋke ŋwa' wvù ja Judea ekume wo ke, ɛ wee mvu boom bo bwee wesebeene le bô nen'yi jó too jan baa eshomse wo keɛɛ ejeme fiɛɛ fi befe ekume wo ke. ²² Geenɛn, ɛ bese nu ke ekoonke keeyuw wo ŋkpawace. Fi bese kee nu ke le ŋgoo yin yì wo nu jó nu ɛ bonyii bemte ke lo yí mondvuum monciim.”

²³ ɛ bó mum gɛɛ diuu di bó nu ke eto é Baul ejeme ê bó. ɛ è ke no nu ɛbvubwe, ɛ bonyii nteen tase fô wvú to cee, ɛ wvú keɔ fontaŋentaŋ gen buy fokieguu, nyɛyte fiɛɛ ficii ê bó, fewci ekume bvunfon bvu Nyo' le. ɛ wvú bvuu no jemyi duŋci mwɛem mvù nu ê Ŋwa' bonci bo Muses e bô ê Borwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le ekume Jisos, momte keege é

28:2 2Kol 11:27   28:5 Mak 16:18; Luk 10:19   28:6 14:11   * 28:11 Bonyo' ban nu bô bó teŋe le Kasto bô Bulok.   28:16 24:23   28:18 23:29   28:19 25:11   28:22 9:2   28:23 1:3; 8:12; 19:8; 28:31; Luk 17:21

bó ebee le fiεε fi wen jemyi nu kecεεy. ²⁴ ε bonyii bomew bee fiεε fi wvú to jemyi le, ε bomew faŋε yaa bee κε. ²⁵ ε bó nε bvυη εbonebon mum no buci no Baul larj diew le, “Fiεε fi Keyoy ke Yuule to jemyεε ê bo'iceε bonen diuw wee ntum Nyo' wvù Yesaya le nu naa kecεεy. ²⁶ Kí to nu ε jeme le,

‘Gene egay ê bonyii bodvu le,

ben nu ke eyeke naa mwεεm ntay geenεn yaa yuuke κε,
ke etaale naa mwεεm ntay geenεn yaa yεne κε.

²⁷ ε fí nu nonen njefo mvuntelem mvu bonyii bodvu le
nu ε mvú ε le wase.

Bó nu ε jine bintuŋtuŋ bibole,
ε kfuke εjise εbo.

ε bó ge nonen le fo εjise εbo eyenè mwεεm e,
ε bintuŋtuŋ bibole yuuke mwεεm,
ε mvuntelem mvubole yvuwse,
é bó etu jim fô me le, é me enfε bó.’ ”

²⁸ ε Baul mum mεse le, “Ben ekeè le bó nu ε tum wase bonyii bô saaka wvun wvu ekume no Nyo' boysee bonyii fô bonyii bô yaa nu κε Bojuu le, ε bó nu eyuw.” ²⁹ † [No wvú jeme nonen, ε Bojuu bodvu mum nε no buci, beeke mbew yî jeme wvudvu le ε è yaa nu wvu wεε κε.]

³⁰ ε Baul no cee κε yew yî wvú to laake lo le yî bilum e bifεε, fiisene bonyii bocii bô to too ê wvú le. ³¹ ε wvú no fewci ekumε bvunfon bvυ Nyo' le, bvuu yεεyi bonyii ekumε Tata Jisos Klistu, jemyi yaa fane κε, ε wee yaa jewsee wvú κε.

---

^{28:26} Yesa 6:9-10   ^{28:28} 13:46; Luk 3:6   † ^{28:29} κε boŋwa' bo boyvuum bomew keŋke kencim kin κε.

Ɔwa' wvù Baul to saɲεε ê kentaashε ke Lum

Fiεε fi nu ê Ɔwa' wvu Lum wvun e

Ɔwa' wvun to saɲ Baul fô bonyii bo mbee le bo Lum e keesee ê bó fiεε fi wvù kee ekume mbee wvù è nu wvu bonyii bo Klistu le bô fiεε fi mbee wvudvu shieele le bonyii bodvu egeè. Ɔwa' wvudvu wvun keɲke fiεε ficii fi ekume bon'yεεyi bo Baul le fele boɲwa' bew bomew bocii.

Wvù nu ε gay le bonyii bocii, kenεε è nu Bojuu kenεε bonyii bô yaa nu ke Bojuu keɲke keeseyse bikuu bibole bô bo Nyo', njefo bó bocii nu ε bó keɲke kebefε. Wvù nu ε jeme le wee keeseyse ekole kew bô Nyo' nu ke seke wvù ε lese fitele yî Jisos Klistu le.

Baul to nu ε saɲ ten keeseyse lene di wvù to gomte keeke elen egen eyen kentaashε ke bonyii bo mbee le ke Lum e kedvu le. Wvù to seyse le wen nu ke edioo ε gen ε buy jó, é wen emooce bô bó caan ege lemme ê bó entelen, é bó ke etom wen é wen egen fwe, egen ebuy Sbeen.

Bikuu bi mwεem e ê Ɔwa' wvun e

1:1-17 Keɲkεwce bô bikuu bi mwεem e

1:18-3:20 Ekume le bonyii bocii yî nshε le shieele le bó eboyse bó

3:21-4:25 Je yî Nyo' gomte le bonyii efey jó se boy

5:1-8:39 Nshii wvu fwe wvù bonyii bo Klistu le keɲke

9:1-11:36 Bonyii bo Islael ê ntaɲ Nyo' le

12:1-15:13 Nce bonyii bo Klistu le

15:14-16:27 Kemεse bô boɲgayma ê bonyii

¹ È nu me wvù Baul wvù waa lemme Klistu Jisos. Nyo' to nu ε tee me le me enù waa ntum Jisos, gεε le me enfewci saaka wvù jee wvu wvuwen. ² Saaka wvù jee wvun nu wvù Nyo' to kawεε bonyii dvù fele yî bonyii bew bo ntum e, no fi nu ε bó ε saɲ ê Ɔwa' we wvù yuule le. ³ Wvù nu ekume Waa we wvù to joε ye wee wvu wum, ε bó boo wvù ê kfuu di Nfon Dawe le. ⁴ Tata wesebeene wvù Jisos Klistu nu ε Nyo' to duɲce fele yî Keyoy ke Yuule le le è nu Waa wen wvù keɲke mvuɲgay no wvù to bvuseε wvù yî kpwe le. ⁵ È ge Jisos Klistu Nyo' ε se buw me le me enù waa we ntum, wvu le me enge é bonyii bocii bô yaa nu ke Bojuu elese fitele yî ye le, eyuukè ε è nu wvù le bensee diee diew. ⁶ Ben ten nu ɲgoo bonyii bô Nyo' nu ε tee wase le bó enù bonyii bo Jisos Klistu le.

⁷ Me ε no nsaɲke Ɔwa' wvun fô ben e bocii bô nu Lum, bô nu fitele fi Nyo' le, ε wvù ε tee le bó enù bonyii bô è nu bew.

Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonen ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lætene.

ε Baul no shieele keelaa ghane ê bonyii bo Lum e

⁸ Me ɲgomte keen'yaw enya keyoone ê Nyo' wem nje ben bocii nfele yî Jisos Klistu le, njefo woɲ tfuu jemyi ekume fitele fi ben nu ε lese yî ye le. ⁹ Nyo' wvù me nlemte wvù le bô fitele fiem ficii yî saaka wvù jee wvu ekume Waa we le leeme fwe wem le me ɲké no ɲkumyi ben sekeci ê bunle yem e. ¹⁰ Me ɲké ndioo mbunlee no nleke le é je nelo ε yene, é me ento ê ben e keseen fen é Nyo' ε bee, ¹¹ njefo me ɲkooɲke naa baay keen'yen ben e wvu le me enɲaw nnya yî Keyoy ke Yuule nu ε nya ê me beene, é yí ege é ben etemyi. ¹² Fi nu le, é beene eyvuwse mvuntelem mvuseεbeene, é fitele fi ben lese yî Nyo' le eyvuwse fiem, é fiem eyvuwse finen. ¹³ Boom bo bwεem e, me ɲgomte le ben ekiεε le me nu ε ɲkaw

1:1 Lem 9:3-15; 26:16; Gal 1:15-16   1:2 3:21; 1Bi 1:10-12   1:3 Mat 1:1; 20:30-31; Lem 13:33; 2Tim 2:8   * 1:4 kenεε le, "Jisos Klistu nu ε Nyo' to duɲce bô mvuɲgay fele yî Keyoy ke Yuule le le è nu Waa wen no wvù to bvuseε wvù yî kpwe le".   1:5 11:13; 15:15-18; Gal 1:1; 2:7, 9   1:7 5:1; 15:33; 16:20; 1Kol 7:15   1:8 16:19; 1TES 1:8   1:9 15:23; Lem 19:21; Efε 1:16   1:13 1Kol 9:19-22

wase bokarj e bokarj e le me nu ento ê ben e, ηkê ηkaw ε fiεε jewse ke me. Ε me ηgomte le me ento wvu le me ηκηκηκε ηgbwele jo ben leηληη no me nu ε ηκηκηκε wase jo bonyii bomew bô yaa nu ke Bojuu. ¹⁴ Lemme din fô bonyii bocii le nu ê kendorj kem e, kenεε è nu bonyii bô nu woη wvù yuu wase le, kenεε è nu bô bæε entfün, kenεε bonyii bô keηke bvufee, kenεε bô bæε biyuj. ¹⁵ È neε fiεε fi fitele bæenci naa me baay keenfewce saaka wvù jee ê ben ten bô nu Lum.

Mvunḡay mvu saaka wvù jee wvù wvu Nyo' le

¹⁶ Ben ekeè le ke me η'wuumene fiεε fi ekume saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ke. Me ηkee lo le è nu fô mvunḡay mvu Nyo' le keeboyse wee tfuu wvù nu ε lese fitele yî ye le nu. Ε saaka wvun yaake gene ε è nu fô Bojuu le se gene ten fô bonyii bô yaa nu ke Bojuu le. ¹⁷ Fî nu le saaka wvù jee wvun duηci je yî Nyo' joo le wee nu teyney ê wvù ejise le. Ε fifin kew ε gen ε mese yî fitele fi mweten lese yî ye le. È nu fiεε fi bó nu ε sarj le, "Wee wvu teyney nu ke ecee nje fitele fi wvù lese yî Nyo' le."

Shém ffluuke Nyo' no bonyii buwyi mwεεm

¹⁸ Me njemyi nen njefo shém Nyo' ké no ffluuke fowe bô bonyii bô maa lo wvù buwyi mwεεm, ε gee dibole di befe yike keceey ke diew Nyo' le. ¹⁹ Yî ffluuke nonen njefo fiεε fi bonyii nulo ekiεε ekume Nyo' yen'yi endan, njefo wvù wvù Nyo' nu ε duηce wase ê bó. ²⁰ Ε kew naa lo foηkew no Nyo' to bomεε woη nu ε mvunḡay mwew mvù mey lo, bô no wvù wvù Nyo' nu, nu ε bonyii ε yen wase ε bvuu ε kieε yî mwεεm mvù wvù bom e, naa no bonyii yaa cim yene wvù le ke. Nonen ke je bvuu nu dvù yî bó ke ene ewowlene duu le ke bó kee Nyo' ke.

²¹ Naa no bó cim kee Nyo' nonen, ke bó wvumte wvù diewe Nyo' le kenεε nyaa keyoone ê wvù ke. Boηkpawce bobole nu ε ne ε tu bo ecici. Bikuu bibole bi biye nu ε yiηsen ke ε è nu bô ejiwε. ²² Bó duu le bó keηke bvufee, ε kaa ε ne ε tu biyuj. ²³ Bó nu ε shεε keebunlee Nyo' bvukuke wvù yaa nulo ekpwe ke, ε fey ε no bunlee ε è nu mvumooso mvù bó kene bô can mvù ε no fieesene bonyii bô nulo ekpweken, bô mvunyiim noo nyám yî lene we, bô yî sone kuse.

²⁴ No fî nu nonen Nyo' ε mum ε cine bó le bó ε no gee wase ε è nu mwεεm mvù mvuntelem mvubole shieele mvù è nu mwεεm mvu nnyen e, ε bó gee nonen bô ye yibo wee bô wee, mum shoose bikuu bibole. ²⁵ Bó nu ε kumen keceey ke ekume Nyo' ε tu mbiay, ε no bunlee bvuu lemte ε è nu mwεεm mvù Nyo' bom e efey keebunlee bvuu lemte ε è nu wvù wvù Bomεen e. Ε è nu wvù wvù bó keηke keebensee sekecii se ηka. Fî enù nonen. ²⁶ No bó gee nonen, Nyo' ε mum ε cine bó le, ye ε no yvuwse bó keegeε mwεεm mvu kenshoose le. Ε bokene jiiime fô bokene le, ε Nyo' to baa bom wee le wvù egeè nonen ke. ²⁷ Ε è nu ke leηληη no bolemse cin'yi je yî Nyo' to gee keejiiime bô bokene le, ε ye yvuwse bó keejiiime ε è nu fô bolemse bomew e. Ε bolemse gee mwεεm mvu kenshoose le bô bolemse bomew. No bó gee nonen mum joo ηgew yî bikuu bibole wvù è nu nlawma gee dibole di befe.

²⁸ No bonyii bodvu baa eyene le fî nu leη keekiεε Nyo', Nyo' ε mum ε cine bó le le bó ekeηke bvufee ε è nu bvu keyuj e, mum gee mwεεm mvù bó yaa keηke keegeε ke. ²⁹ Mvuntelem mvubole ε mum ε no nu ε mvù ε yiηsen bô mwεεm mvù befe jεey jεey. Bó buwyi mwεεm, dewkene ejise, keηke mvuntelem mvù befe, bene bindorj bô bonyii, yuwyi bonyii, diuu bvudiuw, læle kenlεema, ηgomgome bô mwεεm, kunsene mvunḡkunsen, ³⁰ beete bô edieε ε bonyii, bane Nyo', sεenene kenseenen, temyi bikuu, saale ye, momte kuw, temyi bikuu bô bo'iceε bobole noo bobweε bobole. ³¹ Bó nu biyuj yaa leeme yî diew yibole ke. Bó nyewle bô bonyii bomew, yaa camte shen fô bonyii le ke. ³² Bó gee nonen kee ke naa le Nyo' nu ε leke wase le wee wvù gee mvumvun mwεεm nu ε wvù keηke

1:14 Kolo 3:11 1:16 2:9; Lem 13:46; 2Tim 1:8; 1Kol 1:18, 24 1:17 3:21-30; 4; 10:4-13; Abk 2:4; Gal 3:9-12; Fili 3:9; ibu 10:38 1:18 2:5, 8; Efε 5:6; 2Tes 2:12 1:19 Job 12:9; Mben 19:1-4; Lem 17:27-28; 1Kol 1:21 1:21 Efε 4:17-18 1:22 1Kol 1:19-20 1:23 Dito 4:16-18; Mben 106:20 1:25 9:5 1:26 1Kol 6:9 1:27 LEW 18:22; 20:13 1:29 Gal 5:19-21; 2Tim 3:2-4

keekpwe. Geenen, bó ε no gee ke gene dvú, bvuu bensee bonyii bò gee kfuu mvumwe mwεem.

2

Nyo' nu ke esaake wee bii gee di mweten e

¹ Nonen wo wvù lomte gee di wee mvu le kenεε è nu wo wvù yεε, ekeè le ke wo ten nu se jay ke. È keè le no wo lomte gee diew nu ε wo leese ε è nu ekole kuw ηgew e, njefo wo wvù lomte we gee ke naa ten fiεε fi wvù gee. ² Beene kee lo le, é Nyo' laη ηgew yî bonyii bò gee mvumvun mwεem e, tu wvù laηke bii keceey e. ³ Nonen wo we wvù lomte gee di bonyii bò gee kfuu mvumwe mwεem e, geenen ε wo kebeε gee ke ten mvú, kpwaake le wo nu ke eboy can nsaw Nyo' le? ⁴ Nu le ke wo yene le Nyo' keηke fitele fi jee fô bonyii le baay, kuule shém baay, nu ten nyεkeey baay ε? È keè le fitele fi jee fi Nyo' le fô wo le duηci le wo ekumen fitele fiuw.

⁵ Geenen no wo nu ε tun keekumen fitele fiuw, ε no gee ε fí temyi ke gene lo, nu ε wo biise ε è nu ηgew fô ekole kuw e, wvù nu ke enu diuu di Nyo' nu ke eduηce shém yî ffuuke seke wvù saake bonyii bocii ê je yi leη e. ⁶ Nyo' nu ke elaw wee mwaarη mwaarη bii gee di mweten e. ⁷ Bonyii bò nu nyεkeey, lemte lemte di jee, gomte ε è nu bvukuke bô n'wvum noo nshii wvù yaa kaa ke, nu ε wvù nu ke enya nshii wvù meη lo ê bó. ⁸ Geenen ε bonyii bò taale ke ε è nu bikuu bibole, tune keeyuw keceey e, gee ε è nu mwεem mvù befe, nu ε Nyo' nu ke eduηce shém yî ton'yεen bô ηgew ê bó. ⁹ Monlum mo baay bô nsase nu ke enu fô wee tfuu wvù gee kebefε le ε kew yî Bojuu le ε gen yî bonyii bò yaa nu ke Bojuu le. ¹⁰ Geenen, ε bvukuke bô n'wvum noo nleεten nu ke enu fô bonyii bò gee gee di jee le ε kew yî Bojuu le ε gen yî bonyii bò yaa nu ke Bojuu le. ¹¹ Fí nu ke enu nonen njefo ke Nyo' ké no duηci kejeey jεey ke.

¹² Bonyii bocii bò gee kebefε se bó cim keηke bonci bo Muses e, nu ε bó nu ke eley ke ηgew e naa no bó yaa cim keηke bonci ke. ε bonyii bocii bò gee kebefε ε bó nu ekuse jo bonci, nu ε bó nu ke esaw bó bii bonci bodvu le. ¹³ Fí nu nonen njefo ke Nyo' nu ke ejo wee le wvù nu teyey ê wvù ejise njefo wvù yuuke fiεε fi bonci jemyi ke. Wvù nu ke ejo wee le wvù nu teyey ε è nu seke mweten gee fiεε fi bonci gomte. ¹⁴ É bonyii bò yaa nu ke Bojuu bò nu se bonci ne ε no gee mwεem bô boηkpawce bobole ε è nu mwεem mvù bonci gomte, tu bó nu wase bonci fô bikuu bibole naa no bó baa cim keηke bonci bò Nyo' nu ε nya ê Bojuu ke. ¹⁵ Fifiε duηci le fiεε fi bonci gomte nu ε Nyo' ε saη fô mvuntelem mvubole. ε mvuntelem mvubole seηe ten ê bó nonen. É bó dioo gee fiεε fi befe, é fitele no saake bó. É bó dioo gee fi jee, é fí no tomte bó. ¹⁶ Mwεem mvun nu ke ekooy diuu di Nyo' nu ke esaw boηkpawce bò bonyii bocii keηke ê nnyile le fele yî Klistu Jisos e, no saaka wvù jee wvù me nfewci duηci.

Bojuu saale ye bô bonci

¹⁷ Wo wvù teηe ekole kuw le wee Juu, wo gεεle ekole yî bonci bo Muses e, yuuke ye le wo nu wee Nyo', ¹⁸ ε bó ε yεeyi wase ben bô bonci ben ε kieε fiεε fi Nyo' shieele, kee ten fiεε fi looci jee naa ntay. ¹⁹ Ben kee naa ntay le è nu ben bò duηci je ê binfefe, nu ten bin'yεese fô bonyii bò nu kenjiwe le, ²⁰ ε ben nu bò teete biyuj, ε è nu ben bò yεeyi bonyii bò maa mwεem diewe mvunley mvu boom e njefo bonci nu ε nya wase ben bô bvufee bvucii noo keceey. ²¹ Wo wvù yεeyi bonyii nonen, wo yεeyi ke ten kuw ekole? Wo wvù fewci le fo wee ecorη bvucorη, wo gee neε fiuw? ²² Wo wvù kayte le fo dwee wee kenεε kpweε wee ejiim bô wee mvu, wo nu se wo gee nonen e? Wo wvù kaci lo fiεε fi ekume mvumooso, wo nu se wo coorηke mwεem yéw ncese yi mvumooso le? ²³ Wo wvù saale ye bô bonci bo Nyo' le, ke wo yaa shoose Nyo' no wo ηgoyte bonci bodvu? ²⁴ È nu fiεε fi bó nu ε saη le, “Bonyii bò yaa nu ke Bojuu ké no beete bô diee di Nyo' le ε è ge gee dinen ben Bojuu.”

2:1 Mben 50:15-18; Mat 7:2   2:4 Lem 17:30; 2Bi 3:9, 15   2:5 Yεsa 2:11-21   2:6 1Kol 3:13-15; 2Kol 5:10; Efε 6:8; Mat 16:27   2:11 Lem 10:34; Kolo 3:25; 1Bi 1:17; Jεm 2:1   2:12 Mat 7:21   2:16 2:6; 1Kol 4:5   2:17 9:4; Yεsa 48:1   2:19 Mat 15:14   2:21 Mat 23:3-4; Jon 7:19   2:24 Esek 36:20

²⁵ Keetfuse wee yew keŋke naa sɛw, é è fɛn nu le wee wvudvu gee fiɛ fi bonci gayte. Geenɛn, é wo ŋgoyte bonci, tu ntfuse yew wvù bó tfuse wo yew wvudvu nu ke diɛwɛ wo bæ ntfuse. ²⁶ Wee é no bæ ntfuse, gee fiɛ fi lɛŋ fi bonci gomte, bó saa ejo le bó nu e tfuse wase wvù yew, naa no wvù cim bæ ntfuse? ²⁷ Nonɛn, bonyii bò bæ ntfuse yî nyam ye le geenɛn gɛɛle bonci nu ke ege é bó elese ben Bojuu ŋgɛw e bò keŋke bonci bò bó to saŋɛɛ, e ben bvuu tfluuse bonyii yew geenɛn ŋgoyte bonci bodvu. ²⁸ Ben ekeè le ke wee Juu wvu lɛŋ nu wvù yen'yi ye le ke. E ke ntfuse yew wvu lɛŋ nu fiɛ fi bó yɛne fí le ekfuŋ yî nyam ye le ke. ²⁹ Wee Juu wvu lɛŋ nu wvu ê fitele le. E ntfuse yew wvu lɛŋ nu wvu ê fitele le, wvù e seyse Keyoy ke Yuule, e è yaa nu fiɛ fi bó yɛne ejise ke. Wvuwe wee nu e è ké no bensee Nyo' wvù. Ke è ké no bensee bonyii wvù ke.

3

Nyo' leeme ke yî keceɛy e

¹ No fí nu nonɛn, Bojuu fele bonyii bomew yî fiɛ le? E sɛw nu dvù yî ntfuse wvù bó tfluuse bonyii yew e? ² 'Eɛ, Bojuu fele naa bonyii bomew ê jé le nteen. Fi baay nu le Nyo' to nu e nya diɛw ye e è nu can yibole. ³ È nulo é bó emum egay le no bonyii bomew bó le to baa eleeme yî diɛw yidvu le, tu fifiɛ nu ege é Nyo' saa ebvuu eleeme yî diɛw ye le? ⁴ Ke è nulo é fí ekooy nonɛn ke! Naa no bonyii bocii cim nu naa bo mbiay e, nu e Nyo' leeme ke yî keceɛy e, no bó nu e saŋ le,

“Nyo', wo dɔo jemyi, e njeme wo no nu ke wvu lɛŋ.
E wo ké no soo ke lo nsaw wo.”

⁵ Geenɛn é gee disɛɛbeene di yaa nu ke teyɛy fici keegeɛ le gee di Nyo' le di teyɛy eyen'yi nɛy, tu è nulo é beene egay le la? È nulo é beene egay le Nyo' baa gee lɛŋ keelaŋke ŋgɛw yî yese beene le? Me mbiite nɛn e è nu no wee wvu wum ké no biite. ⁶ Ke è nulo é fí enu nonɛn ke! É fí nu nonɛn, é Nyo' ke eghan nɛɛ sɛ saw won? ⁷ Geenɛn é me mbiayte mbiay e yí gee e keceɛy ke Nyo' le yen'yi gene lo fwe fwe too bô mbense fô dieɛ diɛw e, é bó ebvuu esaake me le me nu wee kebefɛ nje la? ⁸ É è fɛn nu nonɛn é bese saa egay le, “Fí jee le beene egeè bibefɛ wvu le mwɛɛm mvù jee etoò le?” Njeme wvun nu wvù bonyii beete dieɛ disɛɛ dvù duu le è gayte bese. Boba bonyii nu e bó nu ke ekeŋke ŋgɛw wvù bó keŋke kekeŋke.

Ke wee wvu teyɛy nu naa lo dvù ke

⁹ Beene nu jeme naa le la keseen? Bese Bojuu fele bonyii bomew e? Naa fɛɛ ghɛɛy! Beene nu e yɛn wase le Bojuu noo bonyii bò yaa nu ke Bojuu nu can mvuŋgay mvu kebefɛ le. ¹⁰ Fifiɛ nu no bó nu e saŋ le,

“Ke wee wvu teyɛy nu dvù ke, naa lo mwaan.

¹¹ Ke wee nu dvù wvù keŋke bvufɛe ke,
e ke wee nu dvù wvù gomte Nyo' ke.

¹² Bonyii bocii nu e baŋke wase jim ê Nyo' le.

Bó bocii nu e tu wase mwɛɛm mvu ɛcici.

Ke wee wvù keŋke fitele fi jee nu dvù ke, naa lo mwaan.

¹³ Bó nu e yan bosew e gɛɛ boyɛ diɛwɛ jém e.

Bó nu bonyii bo leme le.

Njeme wvù buyte dew yibole nulo eyu wee diɛwɛ ɛdien e fimbuw e.

¹⁴ Boncun bô njeme wvù cewcewe nu e yiŋsɛn dew yibole.

¹⁵ Bó ké no nu cekey keeyu lo wee.

¹⁶ Bó ké no beete bô mwɛɛm,

too bô ŋgɛw mondvuum monciim mò bó gene mó le.

¹⁷ Ke bó kee lo fiɛɛ ekumɛ nce wvu nyɛkeey ke.

¹⁸ Kε bó κηκε naa lo nfan wvù wvu Nyo' fô mvuntelem mvubole κε.”

¹⁹ Beene nu ε κιεε keseen le fieε fi bonci jemyi, nu ε bó jemyi ê bonyii bò nu εκuse jo bonci bodvu, wvu le fo wee ke εκηκε naa lo fieε fi wvù ewowlen jeme κε. Wee tfuu yî won wvun e nu ke eleem ê Nyo' ejise etaje diuw we. ²⁰ Ben ekeè le, κε wee wvu wum nu dvú wvù Nyo' nu ke ejo le wvù nu teyney ê wvù ejise njefo wvù gee fieε fi bonci gomte κε, njefo bonci gee ε bonyii kee lo mwεem mvù befe mvù bó gee.

Je yî Nyo' joo le wee nu teyney jó

²¹ Geenεn, keseen nu ε Nyo' ε dujce wase je yî wvù joo wee le wvù nu teyney jó ê wvù ejise. Ε je yidvu yaa κηκε fieε keege bô bonci κε. Je yidvu yin nu ε ηwa' bonci bo Muses e noo Bojwa' bo bonyii bo ntum Nyo' le to tomte wase. ²² Je yî Nyo' joo le wee nu teyney jó, nu ε yî bii fitele fi wee wvudvu lese yî Jisos Klistu le. Ε Nyo' gee fifin fô wee tfuu wvù nu ε lese fitele yî Klistu le, njefo fô Nyo' le nu ε wee mvu yaa nu jεey κε, ²³ no wee tfuu nu ε ge wase kebefε ε mum ε no nu ncejole fô bvukuke bvù Nyo' le. ²⁴ Geenεn, ε keseen nu ε Nyo' ε jo wase bonyii le bó nu se jay. Ε è ge mbuwma we wvù wvù to buwεε bonyii dvú diewe nnya le fele yî Klistu Jisos wvù to sumεε bonyii can ηgew e. ²⁵ Nyo' to nu ε nya wvù diewe ncese le keege keman bô ελεμε kew. Ε keman kin nu fô bonyii bocii bò nu ε lese fitele yî ye le. Wvù to ge keman kin keeduje le wen wvù Nyo' nu wee wvu teyney, njefo wvù wvù Nyo' to kuule lo shém bô bibefe bibole bì bó to shee gee fwele. ²⁶ Fifin to nu keeduje yî kefew ke keseen e le wen wvù Nyo' keβεε nu wee wvù gee mwεem teyney, ε è bvuu nu wen wvù joo wee wvù nu ε lese fitele yî Jisos e le mweten nu se jay. ²⁷ No fí nu nonεn, tu fieε βεε dvú fi è nelo é beene ebensee ye yî dvú le? Κε fieε nu dvú κε! È nelo é bó ebvuu ebensee ye yî nci wvù la le? Nuu le ebensee yî mwεem mvù beene lemte le le? Naa lo shikeey! Fí leeme ε è nu yî nci wvù le beene nu ε lese fitele yî Jisos e. ²⁸ È nεε no fí nu. Beene nu ε leke le Nyo' joo wee le mweten nu se jay ε è nu nje fitele fi wvù lese yî Jisos e, ε è yaa nu nje wvù gee fieε fi bonci gomte κε. ²⁹ Nuu le Nyo' nu κε Nyo' Bojuu maaj ε? Κε è nu ten Nyo' bonyii bò yaa nu κε Bojuu le? 'Εε, wvù nu ten Nyo' bonyii bò yaa nu κε Bojuu, ³⁰ no Nyo' mεy κε mwaaj, ε è nu wvù wvù nu ke ejo bonyii bò bó nu ε tfuse yew le bó nu se jay, ε è mεy κε nje fitele fi bó lese yî Klistu le κε leηleη no wvù nu ke ejo bò nu ntffuse le bó nu se jay κε ten nje fitele fi bó lese yî Klistu le. ³¹ Fí fen nu le beene emwase bonci nje fitele fi beene lese yî Klistu le? Naa lo, κε è nulo é fí enù nonεn κε! Fí nu le beene κηκε keeleeme lo yî bonci le.

4

Abla'am nu kenfewsεn ke wee wvù Nyo' joo le wvù nu se jay e

¹ È nulo é beene egay le Abla'am wvù icee kfuu disεεbeene to yen le la εκume saaka wvun? ² È Nyo' fen to jo Abla'am le wvù nu se jay ε è nu nje lemme di jee di wvù to gee, κε tu wvù nulo ekfune gvuw εκume fí. Geenεn, κε wvù κηκε naa lo fieε fi wvù nulo ekfune gvuw dvú ê Nyo' ejise κε, ³ njefo ηwa' Nyo' gayte le, “Abla'am to nu ε lese fitele yî Nyo' le, ε Nyo' mum jo wvù le wvù nu wee wvu teyney.”

⁴ Wee wvù lemte ε bó laake wvù, ké lemte é bó elaw wvù, bó saa ejo le nlawma we nu ke lo nnya ε bó ε nya ê wvù κε. Ε bó jo le è nu nlawma wvù wvù κηκε keekηκε. ⁵ Geenεn, é wee nu se wvù ε lem fieε, ε lese ε è nu fitele yî Nyo' wvù joo bonyii bò befe le bó nu se jay ê wvù ejise, tu Nyo' nu ejo mweten le wvù nu teyney ê wvù ejise nje fitele fi wvù lese yî ye le. ⁶ Dawe ten to nu ε jeme le njon wvu baay nu wvu bonyii bò Nyo' joo le bó nu teyney ê wvù ejise ε è yaa nu nje lemme di bó nu ε lem κε. ⁷ Wvù to nu ε jeme le,

3:18 Mben 36:1 3:20 Job 4:17; Mben 130:2; 143:2; Lum 4:15; Gal 2:16; 3:22 3:21 1:2, 17 3:22 2:11; 3:9; 10:12; 11:32 3:23 5:2, 12; 8:18-20; Ken 3:19 3:24 5:17; Εφε 2:8; Tay 3:7 3:25 Mat 26:28; Εφε 2:13; Kolo 1:20; Ibu 9:12-14; 1Jon 1:7; Mwm 1:5; 5:9; 5:1; 2Kol 5:18-21; Εφε 2:14-16; Kolo 1:20; 1:17; 3:3-4 3:27 3:1, 21, 31; 8:2 3:28 Gal 2:16 3:29 3:22; 4:11-12 3:31 6:15; 8:2-4 4:2 Jεm 2:21 4:3 Ken 15:6; Gal 3:6; Jεm 2:23 4:6 Mben 32:1-2

“Njorj wvu baay nu fô bonyii bô Nyo' nu ε λεsηε wase bojay bobole, ε banje bibefe bibole.

⁸ Ε njorj wvu baay nu fô wee wvù Nyo' yaa beε ngoyte fite fi kebefε kew e κε.”

⁹ No fí nu nonen, tu njorj wvu baay wvun nu κε fô bonyii bô bó nu ε tfuse bó yew maan e? Nuw λε wvú nu ten fô bô beε ntffuse le λε? Beene be ε gay wase λε, “Fitele fi Abl'am to leseε yî Nyo' le to nu ε ge ε Nyo' jo wvú λε wvú nu wee wvu teyete.” ¹⁰ Nyo' to jo Abl'am λε wvú nu wee wvu teyete ε è nu seke la? È to nu ε bó ε tfuse wase wvú yew, nuw ε wvú beε ntffuse λε? È to nu ε wvú beε ntffuse. Ke bó to baa tfuse wase wvú yew κε. ¹¹ Bó to tfuse wvú yew diewe nciise le keedunje λε wvú nu wase wee wvu teyete nje fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le seke wvú to beε ntffuse. Nonen Abl'am ε mum ε no nu icee bonyii bocii bô nu ε lese fitele yî Nyo' le ε bó baa tfuse bó yew κε, wvu λε Nyo' ejo ten bó λε bó nu bonyii bo teyete ê wvú ejise. ¹² Ε wvú nu ten icee bonyii bô bó nu ε tfuse wase bó yew, ε è yaa nu κε nje bó nu ε tfuse bó yew κε. È nu nje bó nu ε jo ekale kew yî fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le ε bó se ke tfuse wvú yew.

Abl'am to keηke fiεε fi Nyo' kawεε ε è nu nje fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le

¹³ ηkawma wvù Nyo' to kawεε Abl'am λε wvú bô boom bew nu ke eyow ekole ke nshe le to baa nu nje Abl'am to gεεle bonci κε. È to nu nje fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le, ε Nyo' jo wvú λε wvú nu teyete ê wvú ejise. ¹⁴ È è to nu λε bonyii bô nu ke ekeηke fiεε fi Nyo' to kawεε nu κε bonyii bô gee no bonci gomte, κε tu fitele fi bó leese yî Nyo' le yaa keηke sew κε, ε ηkawma wvù Nyo' kawεε wvudvu nu ten εcici. ¹⁵ Fiεε fi nu, nu λε bonci ké no gee κε ε shém ffluuke lo Nyo', njefo é nci baa enu, fiεε fimew saa enu λε wee nu ε ηgoy nci κε. ¹⁶ Fí ε mum ε no nu λε, ηkawma wvudvu bii ε è nu fitele fi wvú leseε yî Nyo' le wvu λε é enu mbuwma ε wvú ε to fô wvú le, ε fiεε fi wvú kawεε fidvu keηke keekooy fô kfuu diew e dicii, ε è yaa nu κε fô bonyii bô leeme yî bonci le maan κε. È nu ten fô bonyii bô nu ε lese fitele yî Nyo' le λεηλεη no Abl'am to leseε, njefo Abl'am nu icee wesebeene bocii bô nu bonyii bo Nyo' le. ¹⁷ Fifin nu no bó nu ε san ε Nyo' gayte ê Abl'am λε, “Me nu ε ηge λε wo enù icee bitum nteen.”

Wvú nu icee wesebeene ê Nyo' ejise. È nu Nyo' wvù Abl'am to leseε fitele yî ye le. Ε è nu wvú wvú gee ε bonyii bô nu ε kpweken wase kaase tuu dvú. Ε è bvuu nu wvú wvú gee ε mwεem mvù ke baa nu wase dvú se nu dvú. ¹⁸ Abl'am to nu ε no taale κε fwe kee λε wen nu ke ekeηke fiεε fi Nyo' kawεε naa no wvú to nu wase ε è yaa nulo é wvú ebvuu etaale fwe yî fiεε le κε. Geenen, ε wvú lese κε fitele yî Nyo' le ke ghan no nu, “Icee bitum nteen”, κε no Nyo' to kawεε ê wvú λε,

“Boom buw nu ke elone lo.”

¹⁹ È to nu ε Abl'am gene wase bilum gbwee, geenen ε wvú fanje yaa ewεε yî fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le κε, naa no wvú to yene ekole kew e λε wen nu wase diewe wee wvú nu ε kpwe wase λε, yene ten λε kpweε wvù Sela nu kase ε tee diew ε λε wase. ²⁰ Wvú to baa ekew ekeηke kemaηen wvu λε wvú ene ekeηke mvuntelem mvunfεem ekume ηkawma wvù Nyo' kawεε wvú dvú κε. Fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le to nu ε tεme gen lo fwe, ε wvú no tumte κε ε è nu monkum mo Nyo' le. ²¹ Wvú to nu ε mum bee naa bô fitele fiew ficii λε Nyo' keηke mvunjay keege fiεε fi wvú to kawεε. ²² È neε fiεε fi fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le to nu ε ge ε Nyo' jo λε wvú nu wee wvu teyete ê wvú ejise. ²³ Geenen, njeme wvu λε, “Nyo' to nu ε jo wvú nonen,” nu ε bó yaa san κε ε è nu fô Abl'am e maan κε. ²⁴ Wvú nu ten fô beene le. Nyo' wvù beene lese fitele yî ye le nu ke ejo ten beene nonen. È nu wvú wvú to bvuseε Jisos wvù Tata wesebeene yî kpwe le. ²⁵ Jisos nu wvú bó to nyae

4:11 Kej 17:9-11; Gal 3:7; Lum 2:28-29   4:12 Mat 3:9   4:13 Kej 12:7; 22:17   4:14 Gal 3:18   4:15 3:20; 5:13, 20; 7:7-13; Gal 3:19   4:16 Gal 3:7   4:17 Kej 15:5; 17:4-5; 2Kol 1:9; Ibu 11:12, 19   4:19 Kej 17:1-6; Ibu 11:11
4:21 Kej 18:14; Luk 1:37   4:22 4:3   4:23 10:9; 15:4   4:25 YeSa 53:4-5, 10; Lum 8:32-34; 1Kol 15:17

ε wvú kpwe nje bibefe bisεεbeene. Ε Nyo' kase bvuse wvú yî kpwe le wvu ε wen ejo le beene nu sε jay.

5

Bvujoyke bvù beene keηke njefo Nyo' nu ε jo wase beene le beene nu sε jay

¹ Keseen no Nyo' nu ε jo wase beene le beene nu sε jay nje fitele fi beene lese yî ye le, beene ε mum ε no nu yî nyεkeey e beene ε bó nje fiεε fi Tata wesebeene wvù Jisos Klistu ge. ² È ge wvú beene ε sε keηke je keeley mbuwma wvù beene nu yî dvú le gesehen nje fitele fi beene lese yî ye le. Beene ε no lanlaje no beene taale fwe kee le beene nu ke ekeηke fô bvukuke bvú Nyo' le. ³ Ε ke è mey ke nonen ke, beene lanlaje ten yî bongew bô beene yene le, njefo beene kee lo le bongew gee ε wee no kee keekuu shém. ⁴ Ε shém yî kuuleen gee ε Nyo' bensee wee le wvú nu ε kocen. Έ Nyo' dioo bensee wee le wvú nu ε kocen, έ wvú no taale ke wase ε è nu fwe yî fiεε le, kee le wen nu ke ekeηke. ⁵ Ε fiεε fi beene taale fwe yî dvú le yaa nulo ke eyuu efey kuse ke, njefo Nyo' nu ε yinjen mvuntelem mvuseεbeene bô keηkoηen kew fele yî Keyoy ke Yuule kè wvú nu ε nya ê beene le. ⁶ Fì nu le seke beene to bæε sε beene nulo efi bikuu bisεεbeene, ε Klistu to ε è nu kefew ke læη e, kpwe nje yese beene bonyii bô maa Nyo'. ⁷ È nu keceey le fì temyi fô wee le keekpwe nje wee mvu wvù nu sε jay, ε è nu ke naa lo έ wee mvu emom keekpwe nje wee mvu wvù jee. ⁸ Geenεn, Nyo' to duηci keηkoηen kew fô beene le έ je yî le, è to nu seke beene to bæε bonyii bô befe, ε Klistu kpwe nje yese beene. ⁹ Keseen no beene nu ε ελεμε kew ε ge wase Nyo' ε jo beene le beene nu sε jay, tu wvú nu ke egen fwe eboyse beene can shém yî ffuuke Nyo' bô bonyii le. ¹⁰ Fì nu le, έ è to nu seke beene to bæε bonyii bo bvuban e bo Nyo' le, ε kpwe Waa we mance mwεεm beene ε bo Nyo', tu wvú nu egen fwe gesehen eboyse beene bô nshii we no wvú nu ε mance wase mwεεm beene ε bo Nyo'. ¹¹ Ke è mey ke fifin maanη fi beene lanlaje nje fì ke. Beene lanlaje ten beene ε bo Nyo' nje Tata wesebeene wvù Jisos Klistu wvù nu ε mance mwεεm beene ε bo Nyo'.

Fiεε fi Adam to toε dvú noo fi Klistu to toε dvú

¹² No kebefε to feyεε yî wee mwaan e sε to yî nshε le, ε kpwe fey yî kebefε le sε to, kpwe ε mum ε lam ke nonen ε gen yî wee tfuu le, njefo wee tfuu nu ε ge kebefε. ¹³ Kebefε to nu naa wase dvú yî nshε le ε Nyo' sε ke nya bonci. Geenεn έ bonci nu sε bó nu dvú, bó saa engoyte fite fi bibefe bi bonyii gee le ke. ¹⁴ Ε kew yî kefew ke Adam e ε to ε buy yî ke Muses e nu ε kpwe to keηke mvunηay έ we jo bonyii bocii naa noo bô to gee bibefe ε bó yaa gee ke diεwe Adam wvù to ηgoyεε ε è nu nci ke. Adam to nu έ je mi le diεwe Klistu wvù to nu keeke eto le. ¹⁵ Geenεn ke nnya Nyo' yî wvú nya έ bonyii ecici nu diεwe kebefε kè Adam to gee ke. Έ bonyii nteen to nu ε kpweken nje kebefε ke wee mwaan e, tu è nu keceey le mbuwma Nyo' noo nnya ye yî to toε nje fitele fi jee fi wee mwaan e wvù è nu Jisos Klistu, nu ke eto fô bonyii le nteen eduu efesen lo. ¹⁶ Ke fiεε fi nnya Nyo' yin yî Nyo' to nyaε ecici to dvú nu læηlæη diεwe fiεε fi kebefε ke wee mwaan we le nu ε to dvú ke. Kebefε ke wee mwaan e nu ε to bô nsaw fô bonyii le bocii ε lese bó ηgew e. Geenεn nnya Nyo' yin yî to toε ejim jo bibefe bi bonyii le nteen nu ε ge Nyo' ε jo bó le bó nu sε jay. ¹⁷ Έ kebefε ke wee mwaan e to nu ε ge ε kpwe no keηke mvunηay έ we jo wee tfuu nje wee mwaan wvudvu, tu bonyii bô nu ε fiisen mbuwma wvu baay wvun, noo nnya yî è nu njo wvù Nyo' nu ε jo bonyii ecici le bó nu teytey, nu ke ekeηke nshii naa baay nje wee mwaan wvù è nu Jisos Klistu. ¹⁸ Nonen, no kebefε ke wee mwaan e to nu ε to bô ηgew fô bonyii bocii le, nu ke læηlæη no gee di wee mwaan e di teytey nu ε ge Nyo' ε jo bonyii le bó nu sε jay, ε bó bocii nu ke ekeηke nshii. ¹⁹ Fì nu le ke no wee mwaan to nu ε teme ekole bô

5:1 3:21-30; 3:25-26 5:2 6:14; 2Kol 6:1; 12:9; Gal 1:6; 5:4; Efε 2:5-8; 1Bi 1:10-11; 4:13-14; 5:10, 12; Lum 3:23; 5:2; 8:17-18; 8:17-18; 9:23; 1Kol 2:7; 2Kol 3:18; 4:17; Kolo 1:27; 3:4; 1Tes 2:12; 2Tim 2:10; 1Bi 5:1 5:3 jεm 1:2-3, 12; 1Bi 1:5-7 5:5 8:39; Mben 22:5; Ibu 6:19 5:6 1Bi 3:18 5:8 Jon 3:16 5:9 1:18; 1TES 1:10 5:10 2Kol 5:18-20; Kolo 1:20-22 5:11 8:31 5:12 Keη 2:17; 3:19; Lum 6:21, 23; 7:9-10 5:13 4:15 5:14 1Kol 15:21-22, 45-49 5:17 Mat 19:28; 1Kol 6:2-3; 2Tim 2:12; Mwm 20:4, 6

Nyo' ε fifin ge ε bonyii nteen mum no nu wase bonyii bò befe, nu κε no wee mwaan̄ to nu ε yuw Nyo' le ε fí ge ε Nyo' nu ke ejo bonyii nteen le bó nu teyey ê wvú ejise. ²⁰ Nyo' to nya bonci keege le è nelo é bibefe eduule. Geen̄en no bibefe duule nu no shen Nyo' yì è nu mbuwma fô bonyii le duule ten fesene lo. ²¹ Ε fí nu non̄en wvu le, no kebefε κ̄ηke mvun̄gay ê bonyii we ε bó kpwee, nu κε ten no mbuwma Nyo' κ̄ηke mvun̄gay ê bonyii we fele yî njo wvù Nyo' joo bonyii le bó nu teyey ê wvú ejise le keeke enya bó bô nshii wvù mey lo nje Jisos Klistu wvù Tata wesebeene.

6

Wee wvù nu ε taashe wase bô Klistu nu ε kpwe wase fô kebefε le

¹ No fí nu non̄en, è nulo é beene egay le la? È fen nu le beene emey egee bibefe gene dvú fwe fwe wvu le shen Nyo' yì è nu mbuwma fô bonyii le eduule ten fesene lo? ² Κε è nulo é fí enù non̄en κε! È nulo é beene bò nu ε kpwe wase fô kebefε le ebvuu eghan n̄ε le se ebvuu ecee yì kebefε le? ³ Κε ben kee le beene bocii bò bó nu ε lese wase ê joo ε taashe bô Klistu Jisos nu ε bó lese non̄en ε taashe beene ε è nu bô kpwe ye le? ⁴ Bó to lese beene ê joo non̄en ε fí mum no nu le bó nu ε taashe wase beene ε bó yì kpwe ye le ε dwey, wvu le no Klistu to kaseε buy yì kpwe le yì mvun̄gay mvu Ice le mvù kuuke, nu ε beene nelo emum ecee wase ε è nu yì nshii wvu fwe le.

⁵ Fí nu non̄en njefo é beene nu ε bó ε taashe wase beene ε bo Klistu yì kpwe yì è nu ye le, tu κε è nu kemān̄ le beene nu ke etaashe ten beene ε bó yì mbuy wvu yì kpwe le wvù è nu we le κε. ⁶ Beene kee le ye yesebeene yì è nu nce wvu yvum nu ε bó to ta wase yì kentam e beene ε bo Klistu, wvu le bó ef̄iw̄se lo ye yidvu yì è nu yi kebefε, le è nelo é beene saa ebvuu enu bonfaw can kebefε le κε, ⁷ njefo wee ke kpwee tu wvù nu ε buy wase can kebefε le. ⁸ No beene nu ε kpwe wase beene ε bo Klistu, tu beene nu ε bee le beene nu ke ecee ten beene ε bó, ⁹ njefo beene kee lo le no Nyo' to bvuseε Klistu yì kpwe le, nu ε κε Klistu nelo ke ebvuu ekpwe κε. Κε kpwe bvuu κ̄ηke mvun̄gay ê wvú we κε. ¹⁰ Kpwe yì wvú to kpwee nu ε wvú to kpwe fô bibefe le kan̄ mwaan̄ ε fí ka lo non̄en. Ε nshii wvù wvù κ̄ηke keseen nu ε wvù nu wase ε è nu fô Nyo' le. ¹¹ Non̄en ben ten κ̄ηke keeyen fô bikuu binen e le ben nu ε kpwe wase fô bibefe le, ε no cee wase keseen bii ε è nu no Nyo' gomte, no ben nu ε taashe ben ε bo Klistu Jisos.

¹² Non̄en fo ben ebvuu ebee é kebefε ekēηke mvun̄gay ê we jo kencaa ken̄en ke ye le gee ε ben yuuke ε è nu fiεε fi εlem̄ε ken̄en gomte le ben egeè le κε. ¹³ Fo ben ebvuu ecine é kebefε ejoo biba binen bi ye le diewe mw̄εem mwew mvu lemme le gee mw̄εem mvù befe dvú κε. Ben enya bikuu binen ε è nu ê Nyo' diewe bonyii bò bó nu ε bvuse wase bó yì kpwe le ε nya bó bô nshii. Ben enya ten biba binen bi ye le ê Nyo' diewe mw̄εem mwew mvu lemme le keegeε mw̄εem mvu teyey dvú. ¹⁴ Κε kebefε bvuu κ̄ηke keekēηke mvun̄gay ê ben we κε, njefo κε ben nu ê bonci kuse κε. Ben nu wase ε è nu ê mbuwma Nyo' kuse.

Wee wvù nu ε taashe bô Klistu nu wase n̄fwa nce wvu teyey

¹⁵ No fí nu non̄en, è nulo é beene egay le la? Beene fen emum egeè bibefe njefo beene nu ekuse jo mbuwma Nyo', yaa nu κε ε è nu ê bonci kuse? Naa lo! ¹⁶ Κε ben kee le é wee jo ekole kew ε nya ê wee mvu keeyuuke wvù le diewe n̄fwa le, tu wvù nu enu κε wase n̄fwa wee wvudvu wvù wvù yuuke wvù le le? É wee nya ekole ε è nu ê kebefε, tu wvù nu n̄fwa kebefε. Ε kí nu ke eto ε è nu bô kpwe. Wee é nya ekole kew keeyuuke Nyo' le, tu wvù nu enu n̄fwa ε è nu wvu Nyo'. Ε fí nu ke ege é wvù ekēηke nce wvu teyey. ¹⁷ Geen̄en keyoone ke Nyo' le le no ben to shee nu bonfaw bo kebefε le, nu ε keseen nu ε ben ε bee wase bô mvuntelem mvunen mvunciim fiεε fi n'yeyi wvù bó to nyae ê ben dūn̄ci le, ¹⁸ ben ε mum ε no nu ε bó ε bvuse wase ben can kebefε le, ben ε tu wase bonfaw ε è nu

5:20 4:15   5:21 6:23   6:1 3:5-8, 31; 5:20   6:2 6:6; 7:4   6:3 Gal 3:27; Kolo 2:12; Tay 3:5; 1Bi 3:21; Mat 28:19
 6:4 2Kol 5:14-15, 17; Gal 6:15; Kolo 3:1-5, 10   6:5 Fili 3:10-11   6:6 Gal 5:24   6:9 Lem 2:27; Ibu 9:25-28; 1Bi 3:18
 6:11 Gal 2:19; 1Bi 2:24   6:12 12:1   6:14 5:2; Gal 5:18; 1Jon 3:6   6:15 6:1   6:16 Jon 8:34; 2Bi 2:19   6:17
 Jon 8:32   6:18 8:15; 1Bi 2:24

bo nce wvu teytey e. ¹⁹ Me njemyi fin diewe wee wvu wum e, njefo ke ben diewe bonyii bo boyuum e nulo ekiee mwεem egen ebuy kelerj kemew e ke. Ben ekeè le è to nu fwele ε ben nyaa biba binen bi ye le ê mwεem mvu nnyen e bô bibefe bí le bí le diewe bonfaw e. Ben emum enyaà wase biba binen bi ye le keseen ε è nu ê mwεem mvu teytey keenu bonyii bô yuule. ²⁰ Seke ben to nu bonfaw bo kebefε le, ke nce wvu teytey to keŋke fiε keege bô ben ke. ²¹ No ben to nu nonen, sεw wvù ben to keŋkeε fô mwεem mvun e mvù ben nu wase keseen wuumene lo yî mvù le nu la? Mwεem mvudvu mvunciim mεese ke ε è nu bô kpwe. ²² Geenen keseen no bó nu ε bvuse wase ben can kebefε le ben ε tu wase bonfaw ε è nu bo Nyo' le, nu ε sεw wvudvu nu le ben tuu wase bonyii bô yuule, ε kemεse kedvu nu ke enu nshii wvù mεy lo. ²³ Ben ekeè le nlawma kebefε nu kpwe, geenen ε nshii wvù mεy lo nu nnya yî Nyo' nyaa εcici ê bonyii bô nu ε taashe bô bo Klistu Jisos wvù Tata wesebeene.

7

Nci ké no keŋke mvuŋgay ê wee we ke seke mweten bæe dvú

¹ Boom bo bwεem e, me ŋgomte keenjeme fin ê ben diewe bonyii bô kee nci le. Ke ben kee le nci ké no keŋke mvuŋgay ê wee we ke seke mweten bæe dvú? ² Beene ejo kenfewsεn yî kentaashe ke kpwoon bô diemsen e. Nci ké no suule kpwoon yî dweese le ke seke dweese bæe dvú. Geenen é dweese nelo ε kpwe, tu wvù nu ε buy wase ekuse jo nci wvù suule wvù bô dweese. ³ Nonen é wvù ne ε gen ê diemsen mvu le ε dweese bæe dvú, é bó etee wvù le kpwoon nsake. Geenen é dweese nelo ε kpwe, tu wvù nu ε buy wase ê nci wvudvu kuse. É wvù gen lo ε taashe ε no nu bô diemsen mvu, wvù saa enu kpwoon nsake ke.

⁴ É nu ke leŋleŋ boom bo bwεem e no ben nu ε kpwe wase fô bonci le fele yî ye Klistu yî bó to tae yî kentam e. Ben nu ε kpwe nonen wvu le ben enù wase bonyii bo wee mvu le jεy. E wee wvudvu wvun nu wvù bó to bvuseε yî kpwe le, wvu le beene ecee wase gee ε è nu mwεem mvù jee fô Nyo' le. ⁵ Seke beene to bæe cee bii no nyam ye yesebeene gomte, bonci to ké no kamsee ye yesebeene yî fuu gee ε biba bisεbeene bi ye le lemte mwεem mvù too ε è nu bô kpwe fô beene le. ⁶ Geenen, keseen nu ε beene ε buy wase ekuse jo bonci ε kpwe fô bonci bodvu le bô to nu ε jice beene le diewe bonyii bo ncaw e. Beene nu ε buy wvu le beene elemtè ente jo nshii wvu fwe wvù è nu wvu Keyoy ke Yuule, ε è yaa bvuu nu ê je yi yvum yî bonci bô bó saŋεε le ke.

Nci gee ε beene kee mwεem mvù befe

⁷ È nulo é beene egay le la? È fen nu le nci nu fiεε fi befe? Ke è nu nonen ke! É è to baa nu nje bonci, tu ke me mbe ŋkee fiεε fi befe ke. É nci to baa gay le, “Fo wee edewkenè ejise yî fiεε fi wee mvu le”, tu me mbaa ŋkee le keedewkene ejise nu fiεε fi befe ke. ⁸ Geenen kebefε ε mum ε bæe ekuse jo nci wvun ε shiw ejise yò dewkene yî yem e jé le jé le. É nci be baa nu, kebefε saa ekeŋke mvuŋgay ke. ⁹ Me nto nshee ncee ŋgee no me ŋgomte ε me mbaa ŋkee wase bonci ke. Geenen, ε me ke ndioo eŋkieε bonci, ε kebefε mum ŋaay, ε me mum kpwe. ¹⁰ Bonci bodvu keβεε bô fí to nu le bó nu ke eto bô nshii, nu ε kaa ε to ε è nu bô kpwe fô me le. ¹¹ Fí nu le kebefε to nu ε mum keŋke je yî bonci ban e, læε me, bæε ekuse jodvu yu me. ¹² Nonen bonci nu fiεε fi yuule, ε fiεε fi bonci gayte nu fiεε fi yuule, nu teytey bvuu jee. ¹³ Fí fen nu le fiεε fi jee to nu ε kaa to ε è nu bô kpwe fô me le? Naa ke è nu nonen ke! È to nu kebefε kè to bekeε ekuse jo fiεε fi jee fin keeto bô kpwe fô me le, wvu le beene eyen le kebefε nu kebefε, ε fí duŋci ε è nu yî fiεε fi bonci gayte le le kebefε looci naa befe baay.

Bvudiuw bvuu yî wee le

6:21 7:5; 8:6, 13; JεM 1:14-15   6:23 5:21   7:2 1Kol 7:39   7:4 6:4; Gal 2:19   7:5 6:21   7:6 6:7; 8:2-4;
2Kol 3:6   7:7 4:15   7:7 Dito 5:21; Keŋ 2:16-17; 3:6   7:8 1Kol 15:56   7:9 5:13   7:10 LεW 18:5   7:11
Keŋ 3:13   7:12 1Tim 1:8

¹⁴ Beene kee le bonci nu fiεε ε fí nε fô Nyo' le. Geenεn ε me nu fiem wee wvu wum ηκηκε nyam ye, ε bó gese me diεwε nfwa le ê kebefε. ¹⁵ Ke me ηgee fiεε no ηkee fiεε fi me ηgee κε, njefo ke fiεε fi me ηgomte keεnge nu fí fi me ηgee κε. Me ηkaa nen'yi ηge fiεε ε è nu κε naa fí fi me mbane. ¹⁶ No me nen'yi no ηgee fiεε ε è nu κε fí fi me n'yaa ηgomte κε, tu me nu ε mbee keεεy le nci nu fiεε fi jee. ¹⁷ No fí nu nonεn, tu è nu keεεy le κε è bvuu gee me fiεε fidvu κε. Ê gee wase kebefε kè nu yî yεm e. ¹⁸ Me ηkee naa lo le κε fiεε fi jee nu yî yεm e κε. Fì nu le κε fiεε fi jee nu yî ελεμε kem e κε. Me nen'yi no ηκηκε shiee keεnge fiεε fi leη, geenεn ε me n'yaa nulo εnge κε. ¹⁹ Ke fiεε fi jee fi me ηgomte keεnge nu fí fi me ηgee κε. Fiεε fi befe fi me n'yaa εηgomte keεnge κε, nu fí fi me ηkaa ηgee. ²⁰ No me nen'yi no ηgee fiεε ε è nu fí fi me n'yaa ηgomte κε, tu κε è bvuu nu me wvu gee fiεε fidvu κε. Ê gee wase kebefε kè nu yî yεm e.

²¹ No fí nu nonεn, me ε mum ε n'yεn le è nu wase lo nci le seke me ηgomte keεnge fiεε fi jee, ε fi cekey keege no nu κε fi befe. ²² Ê fitele fiem e nu ε me n'yuuke njoη bô nci Nyo' baay. ²³ Geenεn ε me nen'yi n'yεne wvumvu nci le ε wvú nu yî yεm e. Ε wvuε tumte jem bô nci wvú keηke ηkpawεε wεm, gee ε me ntuu nfwa wvuε nci wvu kebefε wvú nu yî yεm e. ²⁴ Fηηfusay fi fiεε le κε diεwε me! Ê nu ebvuse yεε me yî nyam ye yin yì too bô kpwe le? ²⁵ Keyoone ke Nyo' le wvú nulo efi me fele yî Jisos Klistu wvú Tata wesebeene le!

No fí nu nonεn me ε mum ε no nu wase keseen nfwa bonci bo Nyo' le ê ηkpawεε wεm e. Geenεn nu nfwa bonci bo kebefε le yî nyam ye le.

8

Keecee bii no Keyoy ke Yuule gomte

¹ Fí ε mum ε no nu le, keseen nu ε κε wee wvú nu ε taashe wase bô Klistu Jisos beε ke ebvuu eley ηgew e κε. ² Ke wvú beε ke ebvuu eley njefo nci Keyoy ke Yuule kè nyaa nshii ê bonyii bô nu ε taashe wase bô bo Klistu Jisos, nu ε bvuse wase beene can nci wvú è nu wvu kebefε bô kpwe le. ³ Nyo' nu ε ge wase fiεε fi nci to baa keηke mvuηgay keege κε. Nci to baa keηke mvuηgay ε è ge kewεεyε ke nyam ye wee wvu wum e. Fiεε fi Nyo' ge nu le wvú to nu ε ciinse Wan wvu we ε wvú to diεwε wee wvu wum wvú gee bibefε le keεngoy kebefε. Ε Nyo' mum ηgoy mvuηgay mvu kebefε le bô ye Waa we. ⁴ Wvú to ge nonεn wvu le mwεεm mvu leη mvú nci gomte enù ε bó ε ge wase fô beene bô cee bii no Keyoy ke Yuule gomte le, ε è yaa bvuu nu no nyam ye gomte κε. ⁵ Bonyii bô cee bii no nyam ye gomte nu ε bó ké no lewse bvufee ε è nu yî mwεεm mvú nyam ye gomte le, ε bô cee bii no Keyoy ke Yuule gomte ké no lewse bvubole bvufee ε è nu yî mwεεm mvú Keyoy ke Yuule gomte le. ⁶ Ê wee leke bvufee ε è nu yî nyam ye le, tu wvú nu ke ekpwe. Geenεn é wee leke bvufee yî Keyoy ke Yuule le, tu wvú nu ke ekeηke nshii noo nyεkeey. ⁷ No fí nu nonεn wee wvú leke bvufee ε è nu yî mwεεm mvú nyam ye gomte le ké no bane Nyo'. Ke wvuε wee ké no yuuke nci Nyo' le κε. Ε è nu keεεy le κε è nulo é wvú eyuuke κε. ⁸ Ε κε è nulo é wee wvú cee no nyam ye gomte egee fiεε fi Nyo' eyuuke njoη κε.

⁹ Geenεn κε ben nu finεn bonyii bô cee bii no nyam ye gomte κε. Ben bii ε è nu no Keyoy gomte, é è fεn nu le Keyoy ke Nyo' le cee yî yene le. Ê wee nu dvú wvú baa keηke Keyoy ke Klistu le, tu κε wvú nu wee Klistu κε. ¹⁰ Ê Klistu fεn nu yî yene le, naa no ye yene nu ke ekpwe nje kebefε, tu Keyoy ke Nyo' le nu enyaa nshii ê ben njefo Nyo' nu ε ge wase ben ε no nu teyey ê wvú ejise. ¹¹ Ê Keyoy ke wvú wvú to bvuseε Jisos yî kpwe le cee yî yene le, tu wvú wvuε wvú to bvuseε Klistu Jisos yî kpwe le nu ke enya ten nshii ê ye yene yì nu ke ekpwe le. Wvú nu ke enya fele yî Keyoy kew kedvu kè cee yî yene le.

¹² Nonεn boom bo bwεεm e, beene keηke fiεε keege, ε fiεε fin yaa nu keece bii no nyam ye yesebeene gomte κε. ¹³ Ê ben cee bii no nyam ye gomte, tu ben nu ke ekpweken.

7:14 Mben 51:7   7:15 Gal 5:17   7:18 Keη 8:21; Fili 2:13   7:23 Gal 5:17; Jεm 4:1; 1Bi 2:11   7:24 1Kol 15:57   8:1 1:18; 5:1   8:2 3:27; 7:7-11   8:3 Gal 4:4; Fili 2:7-8; 2Kol 5:21   8:4 6:22; 7:4; 13:10; Gal 5:16, 25   8:6 6:21; Gal 6:8   8:9 1Kol 3:16   8:10 Gal 2:20; 1Jon 3:24   8:11 2Kol 4:14   8:12 6:18   8:13 Gal 6:8; Efε 4:22-24

Geenen é ben cine Keyoy ke Yuule ε læse gee di befe di nyam ye gomte, tu ben nu ke ekeŋke nshii. ¹⁴ Bonyii bocii bô cee bii no Keyoy ke Nyo' le duŋci nu boom bo Nyo' le. ¹⁵ Nyo' to baa enya ε è nu keyoy ke bvunfaw e kè nu ege é ben ekaase ecee yî nfan e ke. Wvú to nya Keyoy ê ben ε è nu kè gee ε ben nu boom bew. ε kí mum gee ε beene teje wvú le, “Abba, Icee wese.” ¹⁶ Keyoy kedvu kin kebee bô keyoy kesεεbeene leeme tomte le beene nu boom bo Nyo' le. ¹⁷ É beene fen nu wase boom bo Nyo' le, tu beene nu ke edie bvushew, bvushew bvù è nu bvú Nyo' le. Beene ε bo Klistu nu ke etaashe edie bvú é beene fen yene ηgew no Klistu to yeneε wvu le beene ten ke ekeŋke bvukuke beene ε bó.

Bvujonke bvù è nu ke enu bvú boom bo Nyo' le

¹⁸ Me ηkee naa ntay le ke ηgew wvù beene yene keseen nu ε wvú ε buy naa lo wvù bó efewsene bô bvujonke bvù è nu ke enu bvuseεbeene ke. ¹⁹ Mwεem mvunciim mvù Nyo' to bomεε ceyte naa lo shiee le kefew kè Nyo' nu ke edurce boom bô è nu naa bew. ²⁰ Fí nu le mwεem mvù Nyo' bomεε to nu ε ne tu mwεem mvu εcici. Ke mvú to tu mvu εcici le mvú koonke lo nonen ke. È to koŋ Nyo' wvù to gee le mvú enu nonen. Geenen ε bó taale ke fwe kee le, ²¹ diuu dimew nu ke enu é Nyo' ebvuse mvú é mvú eboy yî ncaw wvù nu le mvú mvunciim keŋke keeke efo le. ε wvú nu ke edioo ε bvuse nonen, é mvú ekeŋke wase ε è nu bvujonke bvú boom bo Nyo' le. ²² Beene kee le mwεem mvunciim mvù Nyo' bomεε cone bô monlum diewe kpwoon lume le ε kew lo ε to ε buy keseen e. ²³ Ke è mey ke mwεem mvù Nyo' bomεε maaj mvù nu yî monlum e ke. Beene bô keŋke sâ' Keyoy ke Yuule kè Nyo' nu ε nya ê beene cone ten ê shem ê shem no beene ceyte le Nyo' ege é beene enù boom bew, fi è nu nsum wvù wvú nu ke esum ye yesebeene yicii can ηgew e. ²⁴ È nu fiεε fidvu fin fi beene taale fwe kee le beene nu ke ekeŋke fi Nyo' to boysεε beene nje fí. Geenen fiεε fi wee taale fwe yî dvú le le wen nu ke ekeŋke ε fí nu wase ê wvú ejise yaa nulo bvuu nu le è nu fiεε ε wvú bæ ceyte lo ke. È nu yeε wvù nulo ebvuu etaale fwe yî fiεε le keeke ekeŋke ε fí nu wase ê wvú ejise? ²⁵ Geenen é beene taale fwe yî fiεε le kee le beene nu ke ekeŋke se beene cim yene wase fí le, é beene ekuu shém ecyete.

²⁶ Keyoy ke Yuule ten ε mum ε no fici beene yî kewεye kesεεbeene le, no beene yaa kee keebunlee no beene keŋke keebunlee ke. Keyoy kedvu kebee ké no leke Nyo' fô beene bonyii bo Nyo' le beele ê wvú ê je yì è nulo wee saa esee le ke. ²⁷ Nyo' wvù ké no taasse mvuntelem mvu bonyii le ké no kee ηkpawce wvu Keyoy ke Yuule, njefo Keyoy ké no leke Nyo' fô bonyii bô è nu bo Nyo' le ê je yì Nyo' koonke le.

²⁸ Beene kee le Nyo' lemte yî mwεem mvunciim e gee ε mvú gene ê je yì jee le fô bonyii bô koonke wvù le bô wvù nu ε tee bii fiεε fi wvú gomte fô bó le. ²⁹ Bonyii bô Nyo' to kee wase ε è bæ lo nu ε wvù to seyse wase gee le bó nu ke ekumen enu diewe Waa we le, wvu le Waa we wvun nelo enu nsafwe boom bo bwee le, ε bó nu nteen. ³⁰ ε bonyii bô wvù to seyσεε wase gee nonen, ε wvú mum ke tee bó. ε bonyii bodvu bô wvù to teŋεε nu ε wvù to jo wase bó le bó nu se jay. ε bó bodvu bô wvù to joε le bó nu se jay, nu ε wvù to ge le bó eley bvukuke bwew e.

Wee wvù nulo ebvuu ege beene bô fiεε nu yeε?

³¹ No mwεem mvun nu nen mvunciim, è nulo é beene ebvuu egay le la? No Nyo' nu wase ê keba kesεεbeene le, wee wvù nulo ebvuu ege beene bô fiεε nu yeε? ³² É wvù wvù Nyo' to nu se wvú ε yeε ejise bô Waa we, geenen nya ε wvù kpwe fô beene le bocii, tu ke wvú nu ke enya mwεem mvunciim ebise fó é beene? ³³ È nu yeε dvú wvù nulo ebvuu egomte nsaw bô bonyii bô Nyo' nu ε caw wase? Nyo' nu wvù joo bonyii le bó nu se jay. ³⁴ Wee nu dvú wvù nulo ebvuu elese beene ηgew e? Klistu Jisos to nu ε kpwe, kase buy ten yî kpwe le, ε no nu keseen ê ebo ke Nyo' le ke ecεy e, looci leke Nyo' fô beene le.

³⁵ Wee wvù nulo ebvuu egawsen naa beene bo Klistu fo wvù ebvuu ekoonke beene nu yee? È nulo é ngew, kenée monlum, kenée bikaa bì bonyii bone ê beene ejim, kenée jeŋ, kenée kencimte, kenée kembemse, kenée kpwe, egawsen e? ³⁶ Fí nu ke no bó nu e saŋ e bonyii bomew gayte ê Nyo' le,

“Bese nu diuw kpwe le ediuw ecii nje yo.

Bonyii joo le bese nu njée yì bó eseeye lo.”

³⁷ Naa lo yî mwëem mvun e mvunciim nu e beene nu bonyii bò looci soo lo yî mvunŋay mvu Klistu wvù to koŋee beene le. ³⁸ Me ŋkee naa ntay le ke kpwe kenée nshii, kenée kfuu bonceendaa bò la, kenée biyoy bì saake, kenée mwëem mvù nu keseen, kenée mvù nu ke eyuu enu, kenée mwëem mvù keŋke mvunŋay, ³⁹ kenée mvù nu ê we, kenée mvù nu ekuse, kenée naa la fifie fi nu ŋgoo mwëem mvù Nyo' felee le mvunciim, nu e fimew nu dvù fi nulo egawsen beene e bo keŋkoŋen ke Nyo' le kè wvù keŋke fô beene le nje Klistu Jisos wvù Tata wesebeene ke.

9

Nyo' to nu e caw bonyii bo Israel le bó enù bonyii bew

¹ Fiee fi me njemyi fin nu keceey diewe wee Klistu le. Ke me mbiayte lo ke. Keyoy ke Yuule kè nu yî yem e tomte le ke me mbiayte lo ke. ² Me ŋkeŋke yii baay bò nsase wvù yaa kaa ke fô fitele fiem e, ³ nje boom bo bwëem e bo won e bò bee bó nu elemé kemwaan. Me nelo enshieele naa baay le lon eto fô me le é me enŋawsen lo bee Klistu ke nje bó. ⁴ Bonyii ban nu bonyii bo Israel, e Nyo' to jo bó ge le bó enu boom bew, duŋce n'yuuu we ê bó, gbwo monkan bò bó, nya bonci bew can yibole, duŋce bó no bó ebunleè Nyo', ge bonkawma bò bó. ⁵ È nu bonyii e bo'icee bobole bò to sanee kfuu dibole to nu bonyii bo Nyo' le bò bó kee bó, e Mboyse wvù Nyo' to kawee to dioo to diewe wee wvu wum e e bó boo wvù e è nu ê kfuu di bonyii ban e. Beene enyaà mbense sekecii se ŋka ê Mboyse wvun wvù nu Nyo' wvù keŋke mvunŋay ê we jo mwëem mvunciim. Fí enù nonen.

⁶ Ke fí nu le fiee fi Nyo' to kawee nu e la ecici ke, njefo ke bonyii bocii bo Israel mum nu keceey boom bò è nu bo Israel e ke. ⁷ E ke è nu ten boom bò buy yî Abl'am e bocii bò è nu boom bew ke. Geen en fí nu no Nyo' to jemyee ê Abl'am le, “È nu Aysik wvù nu ke eboo boom bò nu ege diee diuw.”

⁸ Fifi duŋci le ke è nu boom bò buy yî Abl'am e bocii bò è nu boom bo Nyo' le ke. È nu boom bò Nyo' to kawee Abl'am dvù bò bó joo le è nu boom bo Abl'am e. ⁹ Nyo' to dioo ge ŋkawma wvun gay le,

“È nu ke edioo enu diewe keseen e kelum kè too le, é me enkase ento, é Sela ekeŋke wan diemsen.”

¹⁰ Ke è mey ke fifin ke. Fiee diewe fin e to nu e kooy ten bò Lebeka wvù icee boom bew to mey ke Aysik wvù icee bo'icee bosesbeene. ¹¹⁻¹² Naa é bó se keeke eboo boom ban, é bó se keeke ege fiee fi jee kenée fi befe, nu e Nyo' to jeme ê bwee bó le, “Ŋgaywee nu ke elemte wan caan e.”

Nyo' to jeme nonen keeduŋce le wvù cawte wee bii ŋkoŋ wvuwe le, e è yaa nu nje lemme dimew di wee nu e ge ke. Wvù cawte bii fiee fi wvù gomte le wee ege le. ¹³ E è nu ke no bó saŋ le,

“Yakow nu e me ŋkoonke wvù, mbane Esau.”

Nyo' ké no gee fiee e è nu fi wvù koonke

¹⁴ No fí nu nonen, è nulo é beene ebvuu ejeme le la? Fí fen nu le ke Nyo' yaa gee gee di leŋ e? Ke è nu nonen ke! ¹⁵ Nyo' to nu e jeme ê Muses le,

8:35 2Kol 5:14   8:36 Mben 44:22; 2Kol 4:11   8:37 1Jon 5:4-5   8:38 Efē 1:21; 1Kol 3:22; 15:24; 1Bi 3:22   8:39 5:5; Jon 3:16; 2Kol 13:13; Efē 1:4; 2:4; 1Tes 1:4; 2Tes 2:16   9:2 Ksm 32:32   9:4 Ksm 4:22; Os 11:1; Ksm 16:10; 24:16-17; 40:34-35; Keŋ 17:7; Ksm 24:7-8; Ksm 20-24; 3:2, 4; 4:13, 17; Gal 3:6, 14   9:5 15:8; Ksm 3:6, 15; Mat 1:1; Lum 1:3-4   9:6 3:3-4; 2:28-29   9:7 Keŋ 21:12; Mat 3:9   9:8 Gal 3:7; 4:23   9:9 Keŋ 18:10, 14   9:10 Keŋ 25:21-23; Lum 11:6   9:13 Mala 1:2-3   9:14 3:5; Dito 32:4   9:15 Ksm 33:19; Mat 20:1-15

“Me nu nke encam shen fô wee wvù me ε nkor e,
en̄koo yii fô wee wvù me ε nkor e.”

¹⁶ Nonen ke Nyo' cawte wee bii no wee wvu wum koonke, kenεε yî lemme di wee lem e ke. Wvù cawte ε è nu nje wvù kenke shen fô bonyii le. ¹⁷ Fifin nu ke no bó nu ε san̄ ê n̄wa' Nyo' le no Nyo' jemyεε ê Felo Nfon wvu Ijiw le,
“Me nto mbense wo diewe Nfon e ke naa shiee wvù le
me nke enduñce mvun̄gay mwem yî yo le,
é bonyii egen bô diee diem yî ekole ke nshε le kecii.”

¹⁸ Fifin ε mum ε no duñci le Nyo' camte shen fô wee wvù wvù koonke le, nyaa ekole kè temyεen ê wee wvù wvù koonke le wvù etemyi ekole le.

¹⁹ Wee nelo emum ebife ê me le, “É è fen nu no fí nu, Nyo' ε bvuu ε no baci bonyii nje la le? Wee wvù nulo etun fiεε fi Nyo' koonke le fí enù, nu yeε le?” ²⁰ Fo wee ebiite nonen ke. È nu naa wee wvu wum wvù la wvù nulo ebeeke mbew bô Nyo'? È nulo é wee ebom fiεε bô mbom é fí ekase ebife ê wvù le, “Wo bom me nen nje la le?” ²¹ Wee wvù bomte nsháan kenke mvun̄gay ê we jo mbom keejo ntuw mbom mwaan ebom mwεem dvú jεy jεy, é fimew enu fi kenke lemme di kuuke, ε fimew kenke lemme di ncew. ²² È nu ke len̄len̄ no Nyo' gee. Wvù to gomte keeduñce shém ye yî ffluuke bô bonyii, ebvuu ege é bonyii ekieε mvun̄gay mwew. Geenεn ε wvù looce kuu shém bô bonyii boba bô to gee ε shém ffluuke wvù bô bó to nu keeke efíwse lo bó. ²³ ε wvù to ge nonen keeduñce bvukuke bwew bv baay bvù nu fô bonyii bô wvù camte shen fô bó le. ε bonyii ban nu bô wvù to seyseε wase ε è beε lo le bó nu ke ekenke bvukuke bvudvu. ²⁴ È nu naa beene bonyii bodvu bô wvù nu ε tee. ε è yaa mey ke bô nu Bojuu maan̄ ke. Bonyii bô yaa nu ke Bojuu nu ten fô. ²⁵ ε è nu ke naa fí fi Nyo' jemyi ê n̄wa' wee ntum we wvù Osia le le,

“Bonyii bô se yaa nu ke bonyii bem,
nu ε me nu nke enteñe bó le ‘Bonyii bem.’
ε boba bô me nse mbaa en̄koonke bó ke,
é me enteñe bó le ‘Fitele fiem.’”

²⁶ “ε fô bvudvuu bwε bvù Nyo' se ké no gayte ê bonyii bodvu le,
‘Ke ben nu bonyii bem ke’,
nu ε bó nu ke eteñe wase bó le,

‘Boom bo Nyo' wvù kenke nshii le.’”

²⁷ Yesaya wvù wee ntum Nyo' to nu ε no beele ten ekumε bonyii bo Isael gayte le,
“Naa no bonyii bo Isael cim duule
naa diewe monshεem mo ê joo yi baay e,
nu ε bô nu ke eboy nu ke nen caan.

²⁸ Fí nu le Nyo' nu ke ene esese elan̄ n̄gew
yî ekole ke nshε le kecii kan̄ mwaan emese lo fiεε ficii.”

²⁹ ε wvù wvù Yesaya to yuu wase jeme le,
“É è to baa nu le Tata Nyo' wvù kenke Mvun̄gay Mvunciim
ebawce boom ê kfuu disεbeene le,
tu beene be ε tu wase diewe kelaante kè Sodom e,
noo diewe kè Gomola le.”

ε bonyii bo Isael tun je yî bonyii kenke keebii dvú keenu teytey ê Nyo' ejise

³⁰ No fí nu nonen, è nulo é beene emum egay le la? È nulo é beene egay le bonyii bô yaa nu ke Bojuu bô to baa momte keenu teytey ê Nyo' ejise nu wase keseen teytey ê Nyo' ejise nje fitele fi bó lese yî ye le. ³¹ Geenεn, ε bonyii bo Isael bô to momte keenu teytey ê Nyo' ejise bii ê je yî bonci gomte le to baa eghan enu teytey ê wvù ejise ke. ³² ε è to nu nje la? È to nu njefo ke bó yaa to momte bii ê je yî le bó elese ε è nu fitele yî Nyo' le ke.

Bó to kpwaake le fiεε fi gee ε wee nu teytey ê Nyo' ejise nu lemme dimew di mweten gee. Ε bó ge nonen mum bayten yî te le. ³³ Te din nu di bó saŋ ekume dí le, “Ben etaa eyen, me ηγεελε te ê kelaante kè Sayon e, ε è nu te di bonyii nu ke ebaytene yî dvú le. È nu kembaan kè bonyii nu ke egbwekene yî dvú le. Geenεn, é wee lese fitele yî ye le, wvú saa ke ewuumen κε.”

10

¹ Boom bo bwεem e, fiεε fi me nshieele bô fitele fiem ficii, noo bunle yem ê Nyo', nu le bonyii bem bo Islael ban ke eboy. ² Fiεε fi me ηkee, ε è nulo é me enjeme nu le, bó κηke naa shiee wvu baay fô Nyo' le. Geenεn ε bó yaa kee κε je yi ληη yî bó ebii wvú le jó κε. ³ No bó baa kee je yî Nyo' joo le wee ké no nu teytey ê wvú ejise jó, bó ε mum ε no gomte wase keεγεε yi bo je, ε φαε yaa bvuu nya bikuu bibole keebii yiye je yî Nyo' joo le wee nu teytey ê wvú ejise jó le κε. ⁴ No Klistu to toε wase, ε je yi bonci yî bonyii to bii dvú keenu teytey ê Nyo' ejise mum ka, wvu le keenu teytey ê Nyo' ejise keseen enù wase keeεε fitele yî Klistu le.

Mboyma nu ε to fô wee tfuu le

⁵ Muses to nu ε saŋ ekume je keenu teytey ê Nyo' ejise yî bii ε è nu bonci le le, “Wee wvú gee no bonci gayte nu ke ecee nje wvú γεελε bonci bodvu bocii.” ⁶ Fi ekume je yi le wee nu teytey ê Nyo' ejise bii fitele fi wvú lese yî ye le nu ε bó ε saŋ le,

“Fo wo ebiitè ê fitele fiew e le laa è nu eben γεε fowe le?”

Fì nu le laa è nu eben γεε eto bô Klistu le. ⁷ Κεεεε le,

“Fo wo ebiite le laa è nu ebow γεε woj bonkfu le le?”

Fì nu le laa è nu ebow γεε eto bô Klistu le. ⁸ Geenεn fí jemyi le la? Fí jemyi le,

“Diεw Nyo' nu naa mbew yo le.

Yí nu diuw wo le, noo ê fitele fiuw e.”

Ε è nu yí yî bese fewci ekume keeεε fitele yî Klistu le. ⁹ É wo jeme bô diuw wo le Jisos nu Tata, ε bee fô fitele fiuw e le Nyo' to nu ε bvuse wvú yî kpwe le, é wo ke eboy. ¹⁰ Fí nu nonen njefo wee beŋe ε è nu bô fitele fiew ε Nyo' se jo wvú le wvú nu se jay. Ε wee jemyi ε è nu bô diuw we ε Nyo' se boyse wvú.

¹¹ Ηwa' Nyo' jemyi le,

“Κε wee wvú nu ε bee wvú le nu ke eκεηκε ken'wuumen κε.”

¹² Ben ekeè le κε κεεεε γεεε nu dvú εντελεη jo wee Juu bô wee wvú yaa nu κε wee Juu κε. Tata wvú nu Tata bonyii bocii nu κε mwaaη. Ε wvú ké no yen'yi can ye nyaa mwεem ê wee tfuu wvú beele fô wvú le. ¹³ Fí nu no bó saŋ ê Ηwa' Nyo' le le,

“Wee tfuu wvú beele teŋe diee di Tata le,

nu ε wvú nu ke eboyse wvú.”

¹⁴ Geenεn è nulo é bonyii eghan νεε σε no beele teŋe wvú σε bó nu ε lese fitele yî ye le? Ε è nulo é bó eghan νεε σε lese fitele yî ye le σε bó ke nu ε yuw wase ekume wvú? Ε bó nulo eghan νεε σε keeyuw σε wee nfewce wvú efewce ekume wvú ê bó. ¹⁵ Ε è nulo é bonyii eghan νεε σε gen efewci σε bó nu ε tum bó? Fí nu ε bó ε saŋ le,

“Bonyii ké yuuke ncín bikaa bi wee wvú too bô saaka wvú jee,

no yuuke njon baay.”

¹⁶ Geenεn, κε bonyii bo Islael bocii nu ε bee wase saaka wvú jee wvun e κε. Κε ληληη no Ηwa' wee ntum Nyo' wvú Yesaya jemyi le,

“Tata, è nu γεε dvú wvú nu ε bee saaka wvú bese fewci le?”

¹⁷ Fí ε mum ε no nu le keeεε fitele yî Klistu le nen'yi yî fiεε fi wee nu ε yuw e. Ε fiεε fi wee yuw nen'yi fô fi bó fewci ekume Klistu le. ¹⁸ Me ε mum ε no mbiite le laa bó to baa yuw ε? Κεεεεε bó to nu ε yuw. Ηwa' Nyo' gayte le,

“Diɛw yibo to nu ε gen yî ekolɛ ke nshɛ le kecii,
ε njeme wvubo gen buy yî ebuw ε worj e ecii.”

¹⁹ Me ε mbvuu ε no mbiite lɛ laa fí nu lɛ bonyii bo Israel to dioo yuw, faɲɛ yaa yuw ntaɲ
ε? Muses to nu ε yaw gay lɛ Nyo' gayte lɛ,

“Me nu njke enge é kendoɲ ebene ben bô ketum
ke bonyii bo ecici le,

enɲe é shém eton'yî ben bô ketum ke bonyii bô nu biyuɲ e.”

²⁰ E Yesaya bvuu jeme lo sɛ nfan lɛ Nyo' gayte lɛ,

“Bonyii bô se baa egomte me nu bô nu ε yɛn me le.

ε me ε nduɲɛ ekolɛ kem ê bonyii bô se baa ebiite me kɛ.”

²¹ Geenɛn fi ekumɛ bonyii bo Israel nu ε Nyo' to gay lɛ,

“Eɲiuw ecii nu kɛ no me nshee ε me ε nɛke can keenfiisen bonyii,
geenɛn ε bó tɛmyi kɛ ε è nu bikuu gɛne ê yibo je le.”

11

Kɛ Nyo' baa mum ma wa lo bonyii bo Israel kɛ

¹ Me ε mbvuu ε no mbiite lɛ laa Nyo' nu ε ma wa lo bonyii bew ε? Kɛ è nu nonɛn kɛ! Me
kebɛɛ nu ε me nu wee wvu Israel. Me nu waa yew Ablam, ε me mbuy ê kfuu di Benjamin
e. ² Kɛ Nyo' baa ma wa lo bonyii bew bô wvú to cawɛɛ wase ε è bɛɛ lo kɛ. Kɛ ben kee fiɛɛ
fi ŋwa' Nyo' jemyi ekumɛ Elayja no wvú to beele fô Nyo' le ekumɛ fiɛɛ fi bonyii bo Israel
to gee le? ³ Wvú to beele gayte ê Nyo' lɛ,

“Tata, bó nu ε yuwɲɛ wase bonyii buw bo ntum e,
ε sâw bitaɲ biuw bi ncese le.

È sheke kɛ wase me maɲ,

ε bó bii wase tɛn me le keemɛɛ.”

⁴ Wvú to beele nonɛn ε Nyo' tfuse ê wvú lɛ la? Wvú to nu ε tfuse ê wvú lɛ,

“Me nu ε njɛɛ bonyii bô è nu bem ε bó nu bontfuke bosooshwiɲ (6,000),

ε bó ke baa tum wase nvuu fwe dvu Baal * keebunle fó kɛ.”

⁵ È nu kɛ lɛɲlɛɲ no fí nu kefew ke keseen kin e. Bonyii bomew nu kɛ naa dvú Israel caan
bô nu ε shɛɛ bô è nu bo Nyo' le. ε boban nu ε wvú caw nje fitele fiew fi jee fô bó le. ⁶ È è
fɛn nu lɛ wvú to caw nje fitele fiew fi jee, tu kɛ è bvuu nu nje lemme dimew ε bó to ge kɛ.
È è to nu nje lemme dimew ε bó ε ge, tu kɛ è nulo é ebvuu enu lɛ è nu fitele fi jee kɛ.

⁷ Fiɛɛ fi me njayte nu lɛ la? Fí nu lɛ bonyii bo Israel nteen to baa ghan enu teyɲɛ ê
Nyo' ejise no bó to gomte kɛ. È to nu kɛ bonyii bô Nyo' to cawɛɛ bô to nu ε ghan kɛɲkɛ je
keenu teyɲɛ ê wvú ejise. Geenɛn, ε Nyo' ge ε mvuntelem mvu kebese ke bonyii le tɛme
ghaw mɛy nonɛn. ⁸ Fifin nu no bó to saɲɛɛ lɛ,

“Nyo' to nu ε ge ε bó no funfune,

ε ejise ebo faɲɛ yaa ebvuu eyɛne mwɛɛm e kɛ,

ε bitem bibole yaa yuuke mwɛɛm kɛ.

Bó ε no nu kɛ nonɛn ε to ε buy eben e.”

⁹ E Dawe to nu ε jeme tɛn lɛ,

“Nyo' ege é mwɛɛm mvudien mvù bó diee yuuke njɲɲ

enjim bó diɛwɛ lawe le,

ebvuu ekoo bó diɛwɛ ketam e.

Mvú etu fiɛɛ fi nu esɛn lo bó etufe,

é emum enu nlawma gee dibole.

¹⁰ Nyo' ege é ejise ebo ejim wvu lɛ fo bó eyɛnè lo mwɛɛm e kɛ.

Wvú ege tɛn é jíɲ yibo enɲvuushɛ emɛy lo nonɛn.”

10:19 Dito 32:21; Lum 11:11

10:20 Yesa 65:1; Lum 9:30

10:21 Yesa 65:2

11:1 Lem 22:30; 2Kol

11:22; Gal 1:13-14; Fili 3:5

11:2 11:29; Mben 94:14; Yeli 31:37

11:3 1Bfn 19:10, 14, 18

* 11:4 Baal wvun to

nu fimoooso. 11:5 9:27

11:6 4:5; Gal 3:18

11:8 Yesa 29:10; Dito 29:4; Mat 13:14-15

11:9 Mben

69:22-23; 35:8

¹¹ Me ε no mbiite le laa è fen nu le bonyii bo Israel to baytene nen keegbwe emey lo fokuse le? Ke è nu nonen ke. Kebefè kè bó to gee to nu ε kaa to lo bô mboyma fô bonyii bò yaa nu ke bo Israel e, wvu le bonyii bo Israel ebenè kendorj. ¹² É è fen nu le kebefè kè bó to gee to nu ε kaa to ε è nu bô bvujonke yî nshε le, ε ngbwe wvù bó to gbweε to ε è nu bô bvujonke fô bonyii bò yaa nu ke bo Israel e, tu bvujonke bvù nu ke enu seke bonyii bo Israel bocii ε bee Klistu le nu ke enu nεε?

Fo bonyii bò yaa nu ke bo Israel emum ekfune gvuw bô bonyii bo Israel ke

¹³ Me ngomte keenjeme keseen ε è nu ê ben bonyii bò yaa nu ke bo Israel. No me nu waa ntum Jisos fô bonyii bò yaa nu ke bo Israel e, me ε mum ε no njoo lemme diem le è nu fiεε ε fí kuuke. ¹⁴ E me ngee nonen wvu le me enge é Bojuu bosese ebenè kendorj, é fí ekum bó le, é bomew bó le ke eboy. ¹⁵ É è fen nu le Nyo' to dioo ma bonyii bo Israel ε fifin ge ε bonyii bomew yî worj e kase tu fiεε fimwaañ bô bo Nyo', tu è nu ke enu seke wvù ε kase ε fiisen bó, ε fí nu nεε? Fí nu ke enu lo diwε seke wee ε kpwe ε kase ε buy yî kpwe le. ¹⁶ É wee guse bvulem ε baa sâ' dvù ê Nyo', tu bvulem bvudvu bvucii nu enu wase bvù Nyo' le. Kete ε no nu ε gεñ yidvu nu yi Nyo', tu tíew kete kedvu nu enu ten yi Nyo'.

¹⁷ Geenεn, é è fen nu le tíew kete yimew nu ε bó to faashε lanjε mum jo wase ε è nu ben bò nu kete ke Olif e ke ekow, to shfuwye yî kete ke Olif kè bó yele lo le fô tíew yimew ye to nen'yεε, wvu le ben ekeñke ten joo yî nen'yi yî kete kedvu le, ¹⁸ tu ke ben keñke keekfune gvuw ben ε bo tíew yidvu ye ke. É ben kfune gvuw ben ε bó, é ben no kumyì le ben nu ke lo tíew. E è yaa gee ben ε gεñ se nu dvù ke. É gee gεñ ε ben se nu dvù. ¹⁹ É nulo é wee mvu ben e enε ejemyi le, “Ke bó to faashi tíew keeshfuw ε è nu me fô.” ²⁰ É nu keceεy. Bó to faashi bó lanji njefo ke bó to keñke mbee ke. Ben ε no nu fô temyi nje fitele fi ben lese yî Klistu le. Nonen, fo ben emum ebensee ye ke. Ben enù nfan nfan. ²¹ Ben ekeè le é Nyo' nu se wvù to nu ε bawce tíew kete kè bó yele lo kie, tu ke è nulo ten é wvù ke ebawce ben ke. ²² Ben etaa le eyen le Nyo' keñke fitele fi jee baay bvuu keñke ten fitele fi cewcew e. Wvù ké no cewcewe bô bonyii bò nu ε gbwe, geenεn duñci fitele fi jee fô ben e fen é ben nu ε mey ε no bii ê je ye le. É fuw ke nonen, tu wvù nu ke efaashε ten ben elarj. ²³ E dioo tu fô bonyii bo Israel e, é bó kumene lo ε no keñke mbee, é Nyo' ekase ejo bó eshfuwye yî kete kie le, njefo è nu fiεε ε Nyo' keñke mvungay keekase ege. ²⁴ Ben ekeè le, é ben nu tíew ε bó to faashε yî kete ke Olif e kè kuu ε è nu ekow, to shfuwye yî kè bó yele lo le, ε è nu fiεε ε fí yaa keñke keenu nonen ke, tu ke è nulo é bó ekase ejo tíew yî è nu yi kete kè bó yele lo yì bó to faashεε wase ekase etfuushε yî kete kedvu le efey lo nonen e?

Nyo' camte shen fô wee tfuu le

²⁵ Boom bo bwεεm e, me ngomte le ben ekiεε keceεy kin kè nu ê nnyile le, wvu le fo ben ke enε ebensee ye le ben feefene baay ke. Fí nu le ekole kè temyεen nu ε to fô bonyii bo Israel e nteen. E bó nu ke etemyi ke bikuu nonen egen ebuy seke bonyii bò yaa nu ke bo Israel bocii bò nu keeley ngoo bonyii bo Klistu le ε ley wase. ²⁶ Fí nu ke edioo ε kooy nonen, é bonyii bo Israel bocii emum eboy. È nu fí fi bó to sañεε ε Nyo' gayte le, “Wee wvù nu ke ebvuse bonyii ngεw e nu ke ebuy Sayon. Wvù nu ke ebvuse gee di befε ê kfuu di Yakow e.

²⁷ E fifin nu moñkan mò me nu ñke engbwo bee bó seke me ε ncake bibefε bibole.”

²⁸ É keba ke saaka wvù jee wvu Nyo' le nu ε bonyii bo Israel nu bonyii bo bvuban e fô Nyo' le nje yene. E dioo etu ê keba ke ncaw wvù Nyo' to cawεε wase bó le, nu ε bonyii bo Israel nu lo fitele fiew nje moñkan mò wvù to gbwolεε bô bo'icee cee bó. ²⁹ Fí nu nonen njefo é Nyo' nya wase nnya ê wee, wvù saa ebvuu ekase efi ke, é wvù teñε wase wee, wvù saa ebvuu ekase ecinε wvù le ke. ³⁰ No ben bonyii bò yaa nu ke bo Israel to shee nu yaa yuuke Nyo' le ke, geenεn ε no nu keseen ε wvù ε cam wase shen fô ben e njefo bonyii bo Israel

baa eyuuke wvú le ke, ³¹ è nu ke lɛɲɛɲ no bó ten baa eyuuke Nyo' le keseen wvu le shen yì wvú cam fô ben e ege é wvú ke ecam ten shen fô bó le. ³² Fieɛ fi nu nu le, Nyo' nu e lese bonyii bocii yì ncaw ekole kè tɛmyɛɛn e, wvu le è nɛlo é wen ecam shen fô bó le bocii.

Mbense enù fô Nyo' le

³³ O, ben etaa eyɛn, bvukuke bvù è nu bvú Nyo' le nu naa lo bvú baay, e bvufee bwew nu naa lo ten bvú baay, e mwɛɛm mvù wvú kee nu e wvú kee naa lo ten baay! Ke è nulo é wee ekieɛ je yì wvú kpwanɛsene mwɛɛm jó ke. Ke è nulo é wee ekieɛ je yì wvú gee mwɛɛm mwew jó ke. ³⁴ Fifin nu no bó saɲɛɛ é ɲwa' Nyo' le le,

“È nu yɛɛ dvú wvù kee ɲkpawawɛ Tata?

È è nu yɛɛ wvù nulo etefe wvú?

³⁵ È nu yɛɛ dvú wvù ke nu e nya wase Nyo' bô fieɛ wvu le Nyo' ke ekase elaw wvú?”

³⁶ Mwɛɛm mvunciim nɛ fô wvú le. Mwɛɛm mvunciim fey can ye le, e mwɛɛm mvunciim nu nje ye. Mbense enù fô wvù le sekecii sɛ ɲka. Fí enù nonɛn.

12

Ben enya bikuu binɛn é Nyo'

¹ Boom bo bwɛɛm e, no Nyo' nu e cam wase shen fô beene le, me e mum e no ɲkule can le ben enya bikuu binɛn é Nyo' diɛwɛ mwɛɛm mvu ncese le mvù beɛ mvuyuum yuule e Nyo' e bee le. Fifin nu je yi lɛɲ fô ben e keebunlee Nyo' jó le. ² Fo ben ebii mwɛɛm mvù bonyii bo yì nshɛ le fɛn gee ke. Ben ecinɛ é Nyo' enyaa ben bô boɲkpawawɛ bô bofɛ, é bó ekumene ben. É ben gee nonɛn, é ben emum ekieɛ keeyeese kee fieɛ fi Nyo' shieele, fi è nu fi jee, e Nyo' e bee dvú, e fí e joɲ wvù le e gen e mese.

³ Me diɛwɛ wee wvù Nyo' nu e buw e, nu e me ɲgomte keɲɲgay é ben bocii le, fo wee ekpawawɛ ekumɛ ekole kew le wen nu fieɛ fimew fele fieɛ fi wvù nu ke. Wee ekpwaakè ekumɛ ekole kew é je yi lɛɲ e. É wee ekpawawɛ biì nfew mbee wvù Nyo' nu e nya é wvù le. ⁴ Beene kee le ye wee nu yimiaaɲ, keɲke biba jɛy jɛy, e biba bidvu keɲke lemme jɛy jɛy. ⁵ È nu ke lɛɲɛɲ no beene nu. Naa no beene cim nu nteen, nu e beene nu ye miaaɲ yì Klistu le. E wee mvu yaa nu fô ekole kew e maɲ ke. ⁶ Beene keɲke nnya jɛy jɛy bii je yì Nyo' nu e buw beene jó le. Beene emum elemtè dvú. É nnya wee nu keeteete ntum Nyo', é wvù no teetè bii nfew mbee wvù Nyo' nu e nya é wvù le. ⁷ É nnya wee nu keelemte fô bonyii le, é wvù no lemtè fô bó le. É yi wee nu keeyɛyɛi bonyii, é wvù no yɛyɛi. ⁸ É nnya wee nu keeyvwuse mvuntelem mvu bonyii le, é wvù no yvuwse. É yi wee nnya nu keenyaa mwɛɛm é bonyii, é wvù yene can ye. É yi wee nu keetaale fô bonyii le, é wvù no taalè fô bó le bô fitele fiew ficii. É wee nu e ye nnya nu keecamte shen fô bonyii le, é wvù no camtè yuuke njoɲ.

ɲkoɲɛn wvu keɛɛy

⁹ ɲkoɲɛn wene keɲke keenù wvu keɛɛy. Ben ebanè fieɛ fi befe, leemè e è nu yì fieɛ fi jee le. ¹⁰ Ben ekonɛnè bikuu binɛn bô fitele ficii diɛwɛ boom bo bwee wan e. Ben efelè naa lo bonyii bocii yì n'wvum wvù ben nya é bonyii le. ¹¹ Fo ben egeè ɲgoy ke. Mvuntelem mvunɛn eyvuwse sekecii e ben lemte lemme di Nyo' le. ¹² Ben elarɲarɲè yì fieɛ fi ben taale fwe yì dvú le kee le ben nu ke ekeɲke le. Ben ekuulè shém yì boɲgew e. Ben enù yì bunle le sekecii. ¹³ Ben eficì bonyii bô è nu bo Nyo' le bô fuute. Ben efisenè botolo yéw yene le taale fô bó le ntay.

¹⁴ Ben elèkè le Nyo' elarɲ e è nu kembonɛn yì bonyii bô bone bikaa é ben ejim e. Ben

11:32 3:22; Gal 3:22   11:33 Job 11:7; Mben 139:17   11:34 Job 15:8; Yɛsa 40:13   11:35 Job 41:11   11:36 16:27; 1Kol 8:6   12:1 6:13; 1Bi 2:5   12:2 Efɛ 4:22-24; 1Tɛs 5:21   12:3 1:5; Mat 20:26; 1Kol 12:11, 28; Efɛ 4:17   12:4 1Kol 12:27   12:6 1Kol 12:4-11; 12:27-14:40; 1Bi 4:10-11   12:7 Lem 6:1-3; 2Kol 9:5, 7   12:9 2Kol 6:6; 8:24; 1Tim 1:5; 1Bi 1:22; 1Kol 13:4-7   12:10 14:15; Jon 13:14-15; Gal 5:13; 6:3, 10; Efɛ 4:2; Fili 2:2-3   12:11 8:9; Gal 5:25; Mwm 3:15   12:12 5:2-3; 8:24-25; Mat 24:13, 22; Luk 18:1; 1Kol 10:13; 1Tɛs 2:14   12:13 Gal 6:10; Ibu 13:2   12:14 Mat 5:44

elekè ε è nu kembonen fô bó le. Fo ben elekè le eto lon fô bó le κε. ¹⁵ Ben elanlanè ben ε bonyii bò lanlanje, enù yî yii le ben ε bonyii bò nu yî yii le. ¹⁶ Ben eceè yî fiεε le fimwaan. Fo ben ebenseè ye κε. Ben ekoolè nsán ben ε bonyii bo ncew ncew. Fo ben ejodè le ben kee mwεεm fele no ben kee κε.

¹⁷ Fo ben etfuusè kebefè bô kebefè κε. Ben ekejkè ηkpawwεε keegeε ε è nu mwεεm mvù bonyii bocii yene le è nu mvù jee. ¹⁸ É je nu dvú, no ben yene, é ben no momtè keecee yî nyεkeey e ben ε bonyii bocii. ¹⁹ Nsáa yem shém, fo ben eyuu emomtè naa lo keetfuuse envuke κε. Ben ecine dvú é Nyo' ke edunεε shém ye yî ffuuke é bó. É nu fí fi bó nu ε saη le,

“Envuke nu ε è keηke me keentfuse.

É nu me wvù nu ηke enlaw bó.

Fifin gayte Tata Nyo'.”

²⁰ Fì è nulo é ben egeè nu fin fi bó saη é ηwa' Nyo' le le, “É jeη yuu wee wo bvuban, é wo nya fiεε ε wvù die. Kendon é no yumte wvù, é wo nya fiεε ε wvù wu. É wo ge nonen, é ken'wuumen enu fô wvù efa.” ²¹ Fo ben ecine é kebefè eso ben κε. Ben esoò lo kebefè bô mwεεm mvù jee.

13

Beene eyuukè bonyii bò keηke mvunγay mvu sa' le

¹ Wee tfuu keηke keeyuukè bonyii bò keηke mvunγay mvu sa' le, njefo κε mvunγay nu dvú se mvú nε fô Nyo' le κε. Boba bò saake nu ε è geke Nyo'. ² Fí ε mum ε no nu le é wee dunci ekole kè temyεen é bonyii bò keηke mvunγay mvu sa' le, tu mweten dunci ε è nu é bonyii bò è geke Nyo'. ε bonyii bò dunci ekole kè temyεen teηe ε è nu ηgew yî bikuu bibole. ³ Ben ekeè le bonyii bò saake won ηu ε bonyii bò keηke keηge kè jee yaa ké no fane bó κε. É ké no fane bò befe keηge. É wo shieele le κε wo nu efane bonyii bò keηke mvunγay mvu sa' le, é wo mum no geè le fiεε fi jee, é bó emum ebenseε wo. ⁴ Wee wvù saake bonyii nu ε wvù lemte ε è nu fô Nyo' le le bonyii eceè ntay. Geenεn, é wo nε ε no gee fiεε fi befe, é wo mum no fane wvù, njefo κε mvunγay mvù bó nya é wvù keeleese bonyii yî ηgew e nu mvu εcici κε. É nu wee lemme wvu Nyo' wvù dunci shém Nyo' yî ffuuke fô bonyii bò gee mwεεm mvù befe le. ⁵ Nonen ben keηke keeyuukè bonyii bò saake won e, ε è yaa nu κε le njefo ben fane shém Nyo' yî ffuuke κε. Ben eyuukè ten wvu le fo fiεε enu dvú fi esaake ben fô fitele le κε. ⁶ È nεε fiεε fi gee ε ben se laηke ten shile, njefo bonyii bò keηke mvunγay mvu sa' le lemte ε è nu fô Nyo' le, ε bó ε nya kefew kebole kecii yî lemme didvu le. ⁷ Ben enyaà fiεε ficii fi ben keηke keenya é wee tfuu. É è nu shile keelan, é ben lan. É è nu keelaw mwεεm mvù ben keηke keelaw, é ben law. É è nu wee wvù ben keηke keefane wvù, é ben no fanè. É è nu wvù ben nu enya ε è nu n'wvum é wvù, é ben nya.

Ben ekonεnè bikuu binen

⁸ Fo wee ekejkè naa lo fioo bô wee mvu efey fioo yî è nu keηkonεn κε. Ben ekeè le, é wee koonke wee mvu, tu wvù nu ε gee wase bonci bocii. ⁹ Bonci bo Nyo' le bò gayte le, “Fo wo ejaη kpweε wee, fo wo eyu wee, fo wo econ bvucon, fo wo edewkenè ejise κε,” naa noo nci wvù la, nu ε bó ε taashe yî nci wvù gayte le, “É koonkè waa bwoo no wo koonke ekole kuw” e.

12:15 Job 30:25; 1Kol 12:26; 2Kol 11:29 12:16 Bηgn 3:7; 1Kol 1:10-11, 19-20, 27-28; 8:1 12:17 Bηgn 20:22; 1Kol 6:7; 1Tεs 5:15; 1Bi 3:9 12:19 Dito 32:35; Mat 5:39 12:20 Bηgn 25:21-22; Mat 5:44 13:1 Lem 5:29; Tay 3:1; 1Bi 2:13-14; Mwm 13; 20:4 13:1 Bηgn 8:15-16 13:3 1Bi 2:14; 3:13 13:5 2:15 13:7 Mat 22:21 13:8 Jon 13:34; 1Kol 13; 16:14; Gal 6:10 13:9 Dito 5:17-21; Lεw 19:18; Mat 22:34-40; Gal 5:14; Jem 2:8-13

¹⁰ É wee kooŋke wee mvu, wvú saa ebvuu ege naa lo fiεε fi befe bô wvú κε. Nonεn é wee kooŋke wee mvu, tu wvú nu ε γεε wase bonci bocii.

¹¹ Ben egeè mwεεm mvun nonεn kee no kefew nu wase keseen. Kefew nu ε kí ε kocεn wase fô ben e keekamse. Ben ekamse njefo kefew kè Nyo' nu eboyse beene nu wase nceencee fele no kí to shee nu seke beene to lesεε fitele yî Jisos Klistu le. ¹² Entaŋ kaa wase, ε ekfuŋ yuule wase too. Beene emum elañ gee di εjiwε le, ejo wase ε è nu gee di n'yuu le diεwε mwεεm mvu jem e. ¹³ Beene eceè nce wvú κεŋke n'wvum diεwε bonyii bô lεne εmvunsheer e. Fo ben ediekenè, wukene gee diεwε bwé le κε. Fo ben ewuù mbvuum ε mó koole κε. Fo ben eceè nce nnyεn kenjaŋ noo nce nsake κε. Fo ben ewaalè waa bvuu κεŋke κεŋghεw κε. ¹⁴ Ben ejo ε è nu nce Tata Jisos Klistu yî yene le. Fo ben enya naa lo bvudvuu ê nyam ye wvu le ben egee mwεεm mvù befe mvù yí shieele κε.

14

Fo wee esaakè wee mvu κε

¹ Ben efiisenè bonyii bo wεεyi yî mbee le ê ben εnte. Fo ben ε boba bonyii ebeeke ε è nu mbew yî mwεεm mvù bó kpawwci le è nu mvu leŋ keegeε le κε. ² Wee mvu nu ε wvú beŋe le è nulo é wen edieε fiεε ficii. Geenεn ε wee mvu wvù mbee we wεεyi nu ε wvú dieε κε fiεε ε è nu mbáse yî bó keeke lo. ³ Fo wee wvù dieε fiεε ficii yaa nyaake, enyεnsè wee wvù nyaake κε. Fo wee wvù nyaake, esaakè wee wvù dieε fiεε ficii yaa nyaake mum sumtene lo nsaw we κε, njefo bó bocii nu ε Nyo' ε fiisen bó. ⁴ È nu wo wvù yεε keesaake wee lemme wee mvu mum sumtene lo nsaw we? È κεŋke cee ekole we keeke eyen laa waa we lemme leeme ntay nuu wvú gbweε lo le. ε wvú nu ke eleem we, njefo Tata nulo eleke wvú we é wvú eleem ntay. ⁵ Wee mvu nu ten dvú wvù joo le εdiuw yomew nu yo baay baay ê yomew e. ε wee mvu joo fiεε le εdiuw εcii nu κε leŋleŋ. Fiεε fi nu, nu κε le fo wee ekeŋkè kemaŋen ê ηkpawwce we le yî fiεε fi wvú leeme yî dvú le κε. ⁶ Wee wvù joo le εdiuw yomew nu yo baay baay gee nonεn keenya n'wvum ê Tata. ε wee wvù dieε fiεε ficii dieε ten keenya n'wvum ê Tata, no wvú gee nonεn no nyaa keyoone ê Nyo'. ε wee wvú nyensee keedieε fiεε ficii nyensee κε ten keenya n'wvum ê Tata, no wvú nyaa ten keyoone ê Nyo'. ⁷ Beene ekeè le é wee nu dvú, tu κε è κεŋke wvú ekole kew κε. É wvú kpwe lo, é saa ekeŋke wvú ekole kew κε. ⁸ É beene nu dvú, tu beene nu κε beene ε bo Tata, beene é kpwe, tu beene nu κε beene ε bo Tata. Nonεn, kenεε beene nu dvú, kenεε beene ε kpwe, tu è κεŋke κε Tata beene. ⁹ È nu shieε wvù Klistu to kpweε kase buy yî kpwe le no nu dvú. Wvú to ge nonεn wvu le wen enù Tata bonyii bocii bô bεε dvú bô bô kpweken wase. ¹⁰ Nonεn, è nu nje la wvù wo saake waa bwoo mum sumtene lo nsaw we? ε è nu ten nje la wvù wo nyensee waa bwoo? Ben ekeè le beene bocii nu ke eleem fwe dvu Nyo' é wvú esaw beene. ¹¹ È nu fiεε fi bó nu ε saŋ le, “Me wvù Tata ηgayte le, no me nu dvú, wee tfuu nu ke etum εnvuw ê me εjise, é wee tfuu ejemyi bô diuw we le me nu Nyo'.”

¹² Fí ε mum ε no nu le wee mwaanŋ mwaanŋ beene le κεŋke keeke eleem ê Nyo' εjise see no gee diεw to nu.

Fo wee ege fiεε fi waa bwee egbwe lo κε

¹³ Nonεn, fo beene ebvuu esaake wee noo wee mum sumtene lo nsaw κε. Fiεε fi beene κεŋke keegeε nu le wee dīoo gee fiεε no yene fo enu fiεε fi ege é waa bwee ebayten yî dvú le kenεε egbwe lo κε. ¹⁴ Me ηkee naa lo, ε me ε mbee diεwε wee Tata Jisos e le κε fiεε fidien fimew nu dvú εfinefin fi nu se fí yuule lo κε. Geenεn, é wee mvu nε ε no yene

13:11 1Tes 5:5-8   13:11 Efε 5:14-16; 1Kol 7:29-31   13:12 Efε 5:11; 6:11, 13; 1Jon 2:8   13:13 Luk 21:34; Efε 5:18   13:14 Fili 2:5; Kolo 3:15   14:1 1Kol 8:1-13; 9:22; 10:23-33; Kolo 2:16, 20-22; 1Tim 4:4-5; Ibu 13:9   14:1 15:7   14:2 Dan 1:8; 1Kol 10:25-28   14:5 Gal 4:10   14:6 1Tim 4:3-5   14:7 2Kol 5:14-15; Gal 2:19-20   14:10 2:6   14:11 Yεsa 45:23-24   14:12 Gal 6:5   14:13 1Kol 10:32; 1Jon 2:10   14:14 14:23; Mat 15:11; Lem 10:15; Tay 1:15

le fiεε fidien fimew nu ε fí yaa yuule κε, tu fí nu enu κε nonen fô wvú le. ¹⁵ É wo diee fiεε ε fí beete bô waa bwoo, tu κε wo bvuu dunji keηkoηen fô wvú le κε. Fo wo ecine é fiεε fi wo diee ege é waa bwoo wvú Klistu to kpweε nje ye, egbwe lo κε. ¹⁶ Nonen, fo wo ege é fiεε fi jee fi wo gee ke enε etu fi bó ejemyi wase le è nu fi befe κε. ¹⁷ Ben ekeè le κε bvunfon bvú Nyo' le nu fiεε fi ekume mwεem mvudien bô mwεem mvuwuun κε. È nu fiεε fi ekume keekeηke nce wvu teytey bô wvu nyεkeey noo keekeηke nlanlan wvú nen'yi fô Keyoy ke Yuule le. ¹⁸ É wee lemte Klistu le ê yiye je le, tu Nyo' nu eyuuke njoη bô wvú, ε bonyii bensee ten wvú. ¹⁹ Beene emum ebii mwεem mvù too ε è nu bô nyεkeey noo mvù fici beene keeyoote lo wee noo wee le. ²⁰ Fo ben ebefe bô lemme di Nyo' le nje mwεem mvudien κε. È nu keceey le mwεem mvudien mvunciim yuule lo, geenen é wo diee fiεε fi nulo ege é wee mvu egbwe lo, tu è nu fiεε fi befe ε wo gee. ²¹ È nu fiεε fi jee keetun keedie nyam, kenεε keewu mbvuum, kenεε keege naa la fi nulo ege é waa bwoo egbwe lo. ²² É fitele fiuw beηe fiεε fimew e, é wo gee ε è no kee κε ben ε Nyo' bofεε. Njoη wvu baay nu fô wee wvú shiee baa enu dvú fô wvú le keesaake ekole kew κε, njefo wvú gee fiεε fi wvú tomte le fí nu leη e. ²³ Geenεn, wee wvú diee fiεε keηke kemaηen fô fitele fiew e nu wase ηgew e, njefo wvú gee fiεε ε è yaa nu fi fitele fiew beηe dvú κε. Ben ekeè le fiεε ficii fi wee gee sε fitele fiew nu ε bee, nu ε è nu kebefe.

15

Wee egeè fiεε fi ejeè ten waa bwee le

¹ Beene bô temyi keηke keekuulè shém bô gbwee di bonyii bo wεeyi gbwee. Fo beene egeè fiεε ε è nu κε fi è nulo é ye ejee κε ε è nu beene κε. ² Wee mwaan mwaan beene le keηke keemomte keegeè fiεε fi ejeè waa bwee le keefici wvú ε mbee we kuu. ³ Ben keè ten le κε Jisos Klistu to gee mwεem mvù ye ejeè κε ε è nu wvú κε. Wvú to gee fiew ε fí kooyi no bó saη ε wee jemyi ê Nyo' le,
“Boncun bô bonyii nan'yi wo dvú nu ε tu yî yem e.”

⁴ Beene kee lo le mwεem mvunciim mvù bó to saηεε ê ηwa' Nyo' le fwele to nu keetefe beene dvú, wvu le mvú ege é beene eleemè temyi, é mvuntelem mvuseεbeene eyvuwsé yî fiεε fi beene taale fwe yî dvú le. ⁵ Me nleke le Nyo' wvú gee ε bonyii leeme temyi bvuu gee ε mvuntelem mvu bonyii le yvuuse, ege é ben eceè yî fiεε le fimwaan ben ε bonyii bocii bii no Klistu Jisos dunji, ⁶ wvu le yî kentaashe le, é ben ebenseè Nyo' wvú nu Icee Tata wesebeene wvú Jisos Klistu yî diew e miaan.

Ben efisen wee tfuu leηleη no Klistu nu ε fiisen ben

⁷ Ben emum efisen wee tfuu κε leηleη no Klistu nu ε fiisen ben, é mbense egenè ê Nyo'. ⁸ É me ensee ê ben le Klistu to nu ε jo ekole kew diewe waa lemme le fô Bojuu le keedunce ê bó le Nyo' ké no jemyi keceey. Wvú to ge nonen keetom ηkawma wvú Nyo' to nyae ê bo'icee cee bó. ⁹ ε wvú to bvuu ge nonen wvu le bonyii bô yaa nu κε Bojuu nelo ebenseè ten Nyo' nje shen yî Nyo' keηke fô bó le. Fifi nu no bó saηεε le,
“No fí nu nonen, me nu ηke embensee wo ente jo bonyii bô yaa nu κε Bojuu.
ε me nu ηke en'yemte mbensee diee diuw.”

¹⁰ ε fí bvuu nu ε bó ε saη le,
“Ben bô yaa nu κε Bojuu, ben elanlanè ben ε bonyii bo Nyo' le.”

¹¹ ε fí bvuu nu ten ε bó ε saη le,
“Bonyii bô yaa nu κε Bojuu, ben ebenseè Tata.
Bitum bicii, ben ebenseè Tata.”

¹² ε Yesaya to bvuu jeme ten le,

“Biay mi nu ke esan ê kfuu di Jεese le.
 ε è nu wee wvù nu ke ebuy esaake bitum
 bi bonyii bò yaa nu ke Bojuu le.

È nu yî ye le wvù bitum nu ke egeε bvufee bvubole.”

¹³ Me nleke le Nyo' wvù beene taale fwe yî ye le, eyiηsen mvuntelem mvunen bô njon noo nyekey no ben nu ε lese fitele yî ye le, wvu le ê mvuηgay mvu Keyoy ke Yuule le, é ben etaale ke ε è nu fwe sekecii yî fisee fi ben kee le ben nu ke ekeηke le.

Shiee wvù Baul to saηεε ê je yî wvù to saηεε le

¹⁴ Boom bo bwεem e, me kebee ηkee ntay le ben keηke naa keηge kè jee baay, ε ben ε yiηsen bô bvufee, kee ten keetefe bikuu binen. ¹⁵ Geenεn, yî mwεem mvumew e nu ε me ε nsaj ε nlooce ε ntooshe lo ben. ε me ηge nonen keeηkume lo ben, ε è nu nje mbuwma wvù Nyo' nu ε buw me dvú, ¹⁶ le me enù wee lemme Klistu Jisos fô bonyii bò yaa nu ke Bojuu le. Me ηgee lemme din diewe cee ncese le, nlemte yî saaka wvù jee wvù wvu Nyo' le, wvu le bonyii bò yaa nu ke Bojuu enù diewe ncese wvù Nyo' nu ε bee le, ε Keyoy ke Yuule ε seyse bó ε gεε bó ε no yuule. ¹⁷ Nje Klistu Jisos, nu ε è nulo é me embensee ye yî lemme di me nlemte fô Nyo' le. ¹⁸ Ke è nulo é me emom lo enjeme ekume fisee fimew jεεy, efey fi Klistu nu ε ge wase fele yî yem e, le bonyii bò yaa nu ke Bojuu elese fitele yî ye le ke. Bó to lese fitele bii mwεem mvù me nto njemyi bô mvù me nto ηgee le. ¹⁹ ε è to nu ten bii mvuηgay mvu mwεem mvù duηci mvuηgay mvu Nyo' le bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e mvù me nto ηgee le, noo yî mvuηgay mvu Keyoy ke Yuule le. Nonen, keekew Jelusalem ekenen egen ebuy keba kè Illilikum e, nu ε me ε nlooce wase ε nfewce saaka wvù jee ekume Klistu jó. ²⁰ Me nto gee nonen, ε shiee wem wvu baay nu le me enfewci saaka wvù jee wvun ε è nu fô bó ke baa yuw wase ekume Klistu ke, wvu le fo me ηke ene ηngen en'yoote yî kenffuy ke wee mvu le ke. ²¹ Me nto ηgee fifin mbii ε è nu no bó to saηεε le,

“Bonyii bò bó ke baa see wase ê bó ekume wvù,
 nu ke eyen keceey kew e,
 ε bonyii bò ke baa yuw wase ekume wvù, nu ke ekiεε wvù.”

No Baul to seysee keegen Lum

²² È se jewse lene din me bokaj e nteen fo me ento é beene eyenen. ²³ Geenεn, keseen ke bvudvuu buv lemme le buvu bεε dvú biba bin e ke. Nonen no me nse nshee nshiee wase bilum e keento é beene eyenen, ²⁴ nu ε me ηkpwaake, ηkee naa le beene nu ke eyenen seke me nfele ηgene Sbεen. Me ηkpwaake ten le ben nu ke efice me yî lene diem e keeηgen embuy jó, seke beene ε mooce caan, me ε n'yuw njon ê ben entelεη. ²⁵ Geenεn, keseen nu ε me nu ηngen Jelusalem yî lemme le fô bonyii bò è nu bo Nyo' le bo jó le. ²⁶ Me ηgene jó njefo bonyii bo mbee le bo Masedonia noo bo Akeya se nu ε no koonke keege kensuw efi bonyii bò è nu bo Nyo' le bò fuute dvú Jelusalem. ²⁷ È to koη bó keege nonen, ε è nu lo keceey le bó keηke keege fisee fô bó le nonen, njefo é bó bò yaa nu ke Bojuu nu ε keηke wase fô mbuwma wvù fici biyoy bibole wvù è nu wvu Bojuu, tu bó keηke ten keefi Bojuu bô mwεem mvu yî nshε le fen mvù Nyo' nu ε buw bó dvú. ²⁸ Nonen, seke me ε mese lemme din, ε n'yen le fisee fi bó suw nu ε ley can Bojuu le, é me emum ene jó, enfey jo ben, é beene eyenen, é me emum ηngen Sbεen. ²⁹ ε me ηkee lo le me nu ηke endioo entoo ê ben e, entoo bô kembonen ke Klistu le fô ben e ε kí ε yiηsen.

³⁰ Boom bo bwεem e, me ηkule lo can ê ben ê diee di Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le noo yî keηkoηen ke Keyoy ke Yuule le, le ben ebene me le é beene etaashe eburnee shiee le ê Nyo' fô me le, ³¹ le è nulo é me ηke embuy can bonyii bò yaa nu ke bo mbee le Judea. Beene eburneε ten le bonyii bò è nu bo Nyo' le ke ebee lemme di me ηgene keeηge

15:13 5:1-2; 8:14-16, 24-28; 12:12   15:15 1:5   15:16 Fili 2:17   15:18 2Kol 3:5   15:19 Mak 16:17; 2Kol 12:12
 15:20 1Kol 3:10-12; 2Kol 10:15-16   15:21 Yεsa 52:15   15:22 1:9-13   15:25 Lem 19:21; 20:22; 24:17   15:26
 1Kol 16:1; 2Kol 8-9; Gal 2:10   15:27 1Kol 9:11   15:30 2Kol 1:11; εfε 6:18-19; Kolo 4:3; 2Tes 3:1-2   15:31
 Lum 21:10-11; 1Tes 2:14-15

Jelusalem e, ³² wvu le é Nyo' fen nu ε bee, é me ηke entoo ê ben e n'yuuke njon, é fitele fiem eleetene ê ben entelen. ³³ Nyo' wvu nu Nyo' nyεkeey enù ben ε bó bocii. Fí enù nonen.

16

Bongayma

¹ Me ηgomte keendunçe jεme yesebeene mi yì diee nu Fuεbe é ben ekiεε wvú. Wvú fici yî lemme di Nyo' le ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Sεηkλια le. ² Seke wvú ε to, ε ben fiisen wvú diewe wee Tata le ê je yì è nu yì bonyii bò è nu bo Nyo' le. É fiεε nu dvú fi wvú shieele le ben efi wvú dvú, é ben fi, ekeè le wvú nu ε fi wase bonyii nteen, ε fi ten noo me.

³ Ben egay Blisilia bô Akpwila le enya ê me. È nu bonyii ε bó ε taashe bee bó yî lemme di Klistu Jisos e. ⁴ Bó nu ε kpwe to soy wase bó nje yem. È nu bonyii ε è yaa mey ke me maarj wvú nyaa keyoone ê bó ke. Bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bonyii bò yaa nu ke Bojuu le bicii nyaa ten keyoone ê bó. ⁵ Ben egay ten kentaashe ke bonyii bo mbee le kè taashi ê bó yew e enya ê me. Ben egay Abenetus wvú nsaa yem shém e. Wvú to nu wee wvu fwe keenu wee Klistu wonj wvú εsia le. ⁶ Ben egay ten Maalia wvú nu ε lem wase baay ê ben entelen e. ⁷ Ben egay Andulnikus bô Junias e bò nu bonyii bem bo wonj e, ε bó ε lem wase ncaw bee bó. È nu bonyii bò bó kee bó ηgoo boom bo ntum e bo Jisos e. È to yaw bó lese fitele yî Klistu le ê me le. ⁸ Ben egay ten Ambliyatus wvú nsaa yem shém wvú bee wvú nu ε taashe yî Tata le. ⁹ Ben egay Ubanus wvú nu ε taashe bee bó yî lemme di Klistu le, egay ten Stacis wvú nu nsaa yem shém e. ¹⁰ Ben egay Ebeles e. È nu wee ε wvú dunçe wase le wen leeme bô Klistu temyi. Ben egay ten bonyii bo yew dvu Alistobulus e. ¹¹ Ben egay 'Elodion wvú wee wem wonj e, egay ten bonyii bò nu ε taashe yî Tata le bò nu yew dvu Nasisus e.

¹² Ben egay ten Tilfena bô Tilfosa le. È nu bokene ε bó lemte lemme di Tata le. Ben egay Basis e wvú nu fitele fiem. È nu ten kpwoon ε wvú ε lem wase lemme di Tata le naa baay. ¹³ Ben egay Lufus wvú Tata nu ε caw wee we le, egay ten bwee wvú me njoo le è nu ten bwεem e. ¹⁴ Ben egay Asinklitus bô Fligon noo Emis noo Batlobas noo Emas, noo boom bo bwee wesebeene le bò nu bô bó le. ¹⁵ Ben egay Filologus bô Julia le, egay Nelius bô jeme ye le. Ben egay ten Olimbas bô bonyii bò è nu bo Nyo' le bò nu bô bó le. ¹⁶ Ben egaynen bikuu binen e, εnoce ê ηnoce bonyii bo Nyo' le. Bintaashe bi bonyii bo mbee le bi Klistu le bicii gayte ben e.

Ntefe wvu fokemese

¹⁷ Boom bo bwεem e, me nleke lo ben le ben eyenè ekume bonyii bò too bô kenjawsen jewsee ben bô n'yεeyi wvú kicine wvú bó to yεeyεε ben dvú le. Ben elewtè lo boba bonyii. ¹⁸ Ben ekeè le ke boba bonyii yaa lemte ε è nu Tata wesebeene wvú Klistu le ke. Bó lemte ε è nu fô etew εbole. Bó joo njeme wvú yeke wvú è nu wvu kenleema leεle bonyii bò nu sε bó kee fiεε dvú. ¹⁹ No bonyii bocii nu ε yuw wase ekume ben le ben nu bonyii bò yuuke fiεε gee, me ε mum ε no n'yuuke njon bô ben. Geenεn me ηgomte le ben efeefenè, ebii ε è nu fiεε fi jee le, yaa kenjke kebo fô fiεε fi befe le ke.

²⁰ È shεete wase caan é Nyo' wvú è nu Nyo' nyεkeey etufe Satan é ben eben yî dvú le bô bikaa. Me nleke le Tata wesebeene wvú Jisos Klistu ebuw ben bô kembonen kew é kí enù ben ε bó. ²¹ Timatio wvú lemte bee wvú yî fiεε le fimwaanj gayte ben e. ε Lushus bô Jason noo Sosibata bò nu bonyii bem bo wonj e gayte ten ben e. ²² Me wvú Tetius wvú Baul jemyi ε me nsaanjke ηwa' wvun, ηgayte ten ben e ê diee di Tata le. ²³ Gayus wvú me wvú Baul cee ê wvú yew, ε kentaashe ke bonyii bo mbee le kecii ke fen taashi dvú gayte ben e. ε Elastus wvú nu wee ntfu wvu ê kelaante kin e, bô waa bwee wesebeene wvú

15:32 1:7 15:33 1TES 5:23 16:1 Lem 18:18 16:3 Lem 18:2, 18-19, 26 16:5 1Kol 16:15, 19; Kolo 4:15; Flm 2 16:13 Mak 15:21 16:16 1Kol 16:20; 2Kol 13:12; 1TES 5:26; 1Bi 5:14 16:17 Mat 7:15; 2TES 3:6; Tay 3:9-10; 2Jon 10 16:18 Fili 3:19; Kolo 2:4 16:19 1:8 16:20 1:7 16:21 Lem 16:1 16:23 2Tim 4:20

diee nu Kpwatus gayte ten ben e. ²⁴ [Tata wesebeene wvù Jisos Klistu ebuw ben bocii bô kembonen kew é kí enù ben ε bó. Fí enù nonen.] *

Mbense enù fô Nyo' le

²⁵ Mbense enù fô Nyo' le. È nu wvù wvù nulo ege é ben etemyi ntay bii no saaka wem wvù jee jemyi. Saaka wvù jee wvun nu wvù me nfewci ekumε Jisos Klistu. Wvù to shee nu kenyile ke fiεε le ε bó to nyile ε è bεε naa lo bvuyvuum e, ε keseen nu ε bó ε duηce wase ê beene. ²⁶ Kinyile kin nu ε bó ε duηce wase. Mwεεm mvù bonyii bo ntum Nyo' le to saηεε nu ε ge wase kí ε buy εmwa fô bitum bicii le. Nyo' wvù mεy lo nu wvù gayεε le bó eduηce ê bitum bicii wvu le bó elese fitele yî ye le eyuuke wvù le. ²⁷ Mbense enù sekecii fô Nyo' wvun wvù è mεy ke wvù wvù feefene le, fele yî Jisos Klistu le. Fí enù nonen.

---

* ^{16:24} κε βοηwa' bo boyvuum nteen bò bó to yawεε saη diεw Nyo' jó κεηke kencim kin κε. ^{16:25} εφε 1:9; 3:4-5; Kolo 1:26 ^{16:26} 1:2, 5 ^{16:27} 11:36; Fili 4:19-20; 1Tim 1:17; Jut 25; Mwm 4:11

Ŋwa' wvu fwe wvù Baul to saŋεε ê kentaashe ke Kol en

Fiεε fi nu ê Ŋwa' wvu Kolen wvu fwe wvun e

Kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Kolen nu ε è to kew Baul. Wvù to saŋ Ŋwa' wvu fwe wvun keetefe bó ekume fitele fi bó lese yî Klistu le noo mwεem mvumew ekume Klistu. Kolen jan to nu bvudvuu ε way dvûmte lo jó, ε bonyii bo jó bensee ye ekume nce woŋ wvubo, ε fiεε fi ekume nnyen kenjaŋ nu ten jó baay, ε bó ten bunlee bonyo' nteen. Baul yam ε jeme ê Ŋwa' wvun e ε è nu ekume mwεem mvù yaa jee ke mvù to kooyi enteleŋ jo bonyii bo mbee le. Keba ke 13 nu kè duŋci le keŋkoŋen nu nnya Nyo' yì fele lo nnyá cii. Keba kedvu kin yen'yi le è nu kè bonyii baay kee ê Ŋwa' wvudvu wvun e.

Bikuu bi mwεem e ê Ŋwa' wvun e

1:1-9 Keŋkewce

1:10-4:21 Keŋgawsen enteleŋ jo kentaashe ke bonyii bo mbee le

5:1-7:40 Ekume nce nnyen kenjaŋ noo nce kpwoon bô dweese

8:1-11:1 Ekume bonyii bo Klistu le bô ekume bô yaa nu ke bonyii bo Klistu le

11:2-14:40 No è nulo é kentaashe ke bonyii bo mbee le egeè mwεem bô je yì bó ebunleè jó

15:1-58 Bonyii bo mbee le nu ke ebuy yî kpwe le no Jisos to buyεε

16:1-4 Nnya yì bó to nyaa keefi bonyii bo Klistu le bo Judea dvù

16:5-24 Nseyse wvù Baul to gee noo kemese ke mwεem e

¹ È nu me wvù Baul wvù Nyo' to cawεε no wvù shieele le me enù waa ntum Klistu Jisos. Me nu bee Sostenes wvù waa bwee wesebeene. ² Ŋwa' wvun gene fô kentaashe ke bonyii bo Nyo' le bo Kolen bô wvù nu ε taashe bô bo Klistu Jisos, ε baa ε gee le. Nyo' to caw ben le ben enù bonyii bô è nu bew, no bonyii bocii bô teŋe diee di Tata Jisos Klistu le mondvuum monciim e nu. Wvù nu Tata wesebeene leŋleŋ no wvù nu wvubo. ³ Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonen, ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lætene.

ε Baul nya keyoone no Nyo' nu ε buw bonyii bo Kolen

⁴ Me ŋké no nyaa keyoone ê Nyo' sekecii nje ben, njefo wvù nu ε buw ben, no ben nu ε taashe ben ε bo Klistu Jisos. ⁵ No ben nu ε taashe ben ε bo Klistu Jisos nonen, Nyo' ε mum ε tfuw lo nnya yî yene le jé le jé le, efey mvunciim keeke fiεε ficii, bvuu kee keejeme fiεε ficii ntaŋ. ⁶ Nnya yin fô ben e tomte le saaka wvù ben to yuwεε ekume Klistu nu ε ben ε fiisen. ⁷ Ben ε no nu keseen yaa bvuu tane nnya Nyo' mi ke, no ben ceyte kefew kè Tata wesebeene wvù Jisos Klistu nu ke ekase eto é ben eyen wvù le. ⁸ Wvù wvù Tata wesebeene wvù Jisos Klistu nu ege é ben eleeme temyi egen emese, saa ke ekeŋke naa jay yî diuu diew didvu le ke. ⁹ Nyo' nu Nyo' keceey. È nu wvù wvù to cawεε ben, ε ben ε bo Waa we wvù Jisos Klistu wvù nu Tata wesebeene taashe no nu yî fiεε le fimwaanŋ.

Ntefe ekume keŋgawsen

¹⁰ Boom bo bwεem e, me nleke ben ê diee di Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le le ben bocii etaashe enù diuw mwaanŋ. Fo keŋgawsen enù ê ben enteleŋ ke. Ben enù yî wee le mwaanŋ, keŋkè ŋkpawce mwaanŋ, lemtè yî fiεε le fimwaanŋ. ¹¹ Me ŋgayte nen boom bo bwεem e, njefo bonyii bo yew dvu Kloy nu ε see ê me le ben shee ke lo waa le. ¹² Wee nen'yi no duu le wen bii fiwene ε è nu Baul e, ε wee mvu duu le wen bii ε è nu Abolos e, wee mvu le wen bii Sefas e, * wee mvu le wen bii ke fiwene ε è nu Klistu le. ¹³ Fí nu le

1:1 Gal 1:1; Lem 18:17   1:2 2Kol 1:1; Lem 18:1   1:5 2Kol 8:7   1:7 2Tes 1:7; Tay 2:13   1:8 Fili 1:6; 1Tes 3:13; 5:23   1:9 10:13; 1Tes 5:24; 2Tes 3:3   1:10 3:3; 11:18; 2Kol 12:20; Efε 4:2-6; Fili 2:2; Jon 17:21-23   1:12 3:4; 3:5-6, 22; 4:6; 16:12; Lem 18:24; 19:1; 1Kol 3:22; 9:5; 15:5; Gal 2:11-14; 2Kol 10:7   * 1:12 Diee di sefas din nu ten le Bitá.

bó nu ε gaw wase Klistu biba le biba le? È nu Baul wvù bó to tae yî kentam e nje ben e? Nu le bó to lese ben ê joo ê diee diem e le? ¹⁴ Keyoone baay le me nto mbaa enlese wee mvu ben e ê joo efey Klisbus bô Gayus ke, ¹⁵ wvu le fo wee eduu le bó to lese wen ê joo ê diee diem e ke. ¹⁶ Geenen, me nto nu ε nlese ten Tefanas bô bonyii bo yew dvu wvù ê joo. Efey nonen, me mbaa embvuu enjkee wee mvu wvù me to nlese ê joo ke. ¹⁷ Ben ekeè le ke Klistu to tum me le me ento enlese bonyii ê joo ke. Wvù to tum le me ento enfewci ε è nu saaka wvù jee wvù wvu Nyo'. Ε me n'yaa nfewci bô bvufee bvu wee wvu wum e ke, wvu le fo mvungay mvu kpwe yî Klistu to kpwee yî kentam e ke etu fiεε fi ecici ke.

Klistu nu mvungay bô bvufee bvu Nyo' le

¹⁸ Fí nu le saaka wvù le Klistu to nu ε kpwe yî kentam e nu keyuŋseε fô bonyii bô laa wase ecici le. Geenen, ε saaka wvun nu mvungay mvu Nyo' le fô beene bô wvù boysee le.

¹⁹ Fí nu ε bó ε saŋ le,

“Me nu nje enfiwse bvufee bvu bonyii bô duŋci bvufee le, embvuŋse boŋkpawce bo bonyii bô feefene le.”

²⁰ No fí nu nonen, bonyii bô nulo ebvuu eduŋci bvufee keseen nu fεε? Bonyii bô duŋci bonci bo Nyo' le nu fεε? Ε bonyii bô beeke bombew kefew kin e nu fεε? Ke Nyo' nu ε duŋce wase le bvufee bvu fokuse fen nu keyuŋ e? ²¹ È nu fiεε fi Nyo' wvù kee mwεem mvunciim ntay to nu ε ge le ke bonyii bo yî woŋ wvun e nulo ekiεε wvù bô bvubole bvufee ke. Wvù to seyse le wen nulo eboyse ε è nu bonyii bô nu ε bee saaka wvù bese fewci wvun ε bonyii yene le è nu keyuŋseε le. ²² Bojuu gomte keeyen fiεε fi duŋci mvungay mvu Nyo' le se bee, ε Boglek gomte bvufee bvu fiεε le se bee. ²³ Geenen, ε bese fewci fisese ekume no bó to tae Klistu yî kentam e. Fí ε no saase lo Bojuu. Ε bonyii bô yaa nu ke Bojuu yene le è nu keyuŋseε. ²⁴ Geenen, fô bonyii bô Nyo' nu ε caw e, keŋεε è nu Bojuu, keŋεε è nu Boglek nu ε saaka wvu ekume Klistu wvun nu mvungay mvu Nyo' le bô bvufee bvu Nyo' le bvu baay. ²⁵ Fí nu nonen, njefo fiεε fi yen'yi le è nu keyuŋ ke Nyo' le nu ε è nu bvufee ε bvù fele naa lo bvu wee wvu wum e bvucii. Ε fiεε fi yen'yi le è nu kewεεε ke Nyo' le nu ε è nu mvungay mvu fele naa lo mvu wee wvu wum e mvunciim.

²⁶ Boom bo bwεem e, ben ebvuu ekpwawce bonyii bô è to shee nu ben seke Nyo' to cawεε ben. Ke ben nteen to nu bonyii bo bvufee le no bonyii bo fokuse fen gomte ke. Ke ben nteen to nu bontemmvungay ke. Ε ke ben nteen to buy ê dikfuu di bonyii bo baay baay e ke. ²⁷ Geenen, ε Nyo' caw ke biyuŋ bi yî nshε le fen keege le bo bvufee le ewuumen, caw bo wεεyi yî nshε le fen keege le bô temyi ewuumen. ²⁸ Nyo' to nu ε caw mwεem mvù bonyii joo ekuse yî woŋ wvun e, noo mwεem mvù bonyii nyensee, caw naa noo mwεem mvù yaa nu ke mwεem, keege le mwεem mvù bonyii yene le è nu mwεem ke etu mvu ecici. ²⁹ Wvù to ge nonen, wvu le fo è neló é wee wvu wum esaale ye ê wvù ejise ke. ³⁰ È nu wvù wvù Nyo' wvù to taashεε ben ε bo Klistu Jisos. Wvù nu ε ge Klistu ε no nu je bvufee bvu baay fô beene le, ε ge ten wvù ε leke beene teyey ê wvù ejise, ε seyse beene ε gεε bonyii bew e, ε sum beene can nŋεw e. ³¹ Fí ε mum ε no nu no bó saŋ le, “Wee edioo esaale ye, no saale ε è nu yî fiεε fi è ge Tata le.”

2

Saaka wvù le bó to nu ε ta Klistu yî kentam e

¹ Boom bo bwεem e, ben ekume seke me nto ntoε ê ben e keenfewce saaka Nyo' ê ben wvù to shee nu ê kenyile le. Me nto mbaa ento fiem enfewci bô leme di yeke keŋεε bvufee bwem ke, ² njefo me nto nu ε nlese lo le ke me nu enjgeε bvufee yî fiεε fimew e

1:14 Lem 18:8; Lum 16:23-24   1:16 16:15   1:18 Lum 1:16; 2Kol 4:3   1:19 3:18-20; Lum 1:22   1:19 Yεsa 29:14; Job 12:13, 17; Yεsa 19:12-14; 44:25   1:21 Lum 1:19-20   1:22 Mat 12:38; Jon 4:48; Lem 17:18, 32
1:23 2:14; Gal 3:1; 5:11   1:24 1:18; 2:5; Kolo 2:3   1:25 2Kol 13:4   1:26 Jon 7:48   1:27 Lum 12:16; Jεm 2:5;
Luk 1:51-53; 6:20   1:30 2Kol 5:21   1:31 Yεli 9:23-24; 2:2; 4:7; 2Kol 10:17; 11:30; 12:5; Efε 2:9
2:1 1:17   2:2 1:23; Gal 6:14

efey keenfewci ke ε è nu ekume Jisot Klistu maan, efey mvunciim, no bó to tae wvú yí kentam e ke. ³ No me nto nu beene, me nto n'wæyi lo, nfane, nciijke. ⁴ Seke me nto njemyi nfewci saaka wvù jee ê ben, me nto mbaa njemyi ε è nu bô díew bvufee yí yeke ke. Me nto njemyi ε è dujci mvungay mvu Keyoy ke Yuule le keceey kedvu. ⁵ Me nto ngeen nonen, wvu le fo ben elese fitele yí bvufee bvu wee wvu wum e ke, geenen le ben elese ε è nu yí mvungay mvu Nyo' le.

Bvufee bvú Nyo' le

⁶ Bonyii bô nu ε bó leeme wase bô bo Nyo' temyi, nu ε bese ké no nyaa bvufee ê bó. ε ke bvufee bvun nu bvú fokuse fen kenεe naa bvú yeε le wvù saake fokuse fen keseen ke. Mvungay mvubole nu ke eka ela εcici. ⁷ Bvufee bvú Nyo' le bvú baay bvù bese fewci bvun nu fiεε fi to shee nu ê kenyile le ε bonyii yaa kee ke. Bvufee bvudvu to seyse Nyo' ε è beε lo ε woη se ke kew, keeyuu eto ege é beene enu ente jo bvukuke bwew. ⁸ Ke bvufee bvun nu ε wee mvu ηgoo bonyii bô saake fokuse fen e to kee kenyi kedvu ke, njefo é bó to bee keeke, tu bó to baa eta Tata wvù nu Nfon bvukuke yí kentam e ke. ⁹ Geenεn, no bó to saηε le,

“Mwεεm mvù wee ke baa yuu yen wase,

ε wee ke baa yuu yuw wase,

ε wee ke baa yuu kpawci wase,

nu mvú mvù Nyo' to seyσεε fô bonyii bô koonke wvú le.”

¹⁰ Nyo' nu ε ge Keyoy kew ε dujce mwεεm mvun ê beene. Keyoy ke Nyo' le ké no taasse mwεεm mvunciim, taasse naa noo kenyile ke Nyo' le, ¹¹ njefo ke è nulo é wee mvu ekieε fiεε fi wee mvu kpawci fô fitele fiew e efey keyoy ke mwεεn e kè nu yí ye le ke. È nu ke leηleη no ke è nulo é wee ekieε fiεε fi Nyo' kpawci efey Keyoy ke Nyo' le ke. ¹² Ke keyoy kè Nyo' to nyae é beene nu ke yí woη wvun e ke. Keyoy kin to ne fô Nyo' le keεge é beene ekeε bombuwma bocii bô Nyo' nu ε buw beene dvú.

¹³ Bese ε mum ε no fewci mwεεm mvun ε è yaa nu bô díew yí bó yeεyi bô bvufee bvú wee wvu wum e ke. Bese fewci ε è nu bô díew yí è yeεyi Keyoy ke Yuule bese dvú, mum yuuse mwεεm mvu keceey mvu Keyoy ke Yuule le é bonyii bô keηke Keyoy ke Yuule. ¹⁴ Ke wee wvù baa keηke Keyoy ke Yuule yí ye le ké fiεεn mwεεm mvu Keyoy ke Nyo' le ke. Wvú nen'yi fiew no yene le è nu mwεεm mvu keyuησεε le. ε ke è nulo é wvú ekieε no mvú nu ke, njefo è nu mwεεm ε è nulo é ege ke Keyoy ke Nyo' le é wee se kieε. ¹⁵ Geenεn, wee wvù Keyoy ke Yuule nu yí ye le nulo etasse fiεε ficii ntay ekieε kenyi kedvu, ε ke wee nu dvú wvù nulo etasse mwεεm mvu wvuwe wee le ke. ¹⁶ Fí nu ε bó ε saη le,

“Ke wee nu dvú wvù kee fiεε fi Nyo' kpawci

wvu le wvú etefe Nyo' ke.”

Geenεn, beene keηke boηkpawce ε è nu bô Klistu keηke.

3

Bonyii bo Klistu le enù diuw mwaan

¹ Boom bo bwεεm e, seke beene to nu, ke è to nulo é me enjemyi ê ben diewe é bonyii bô yuuke wase ε è nu ê Keyoy ke Yuule ke. ε me mum no njemyi ê ben diewe é bonyii bô beε bii ε è nu mwεεm mvù nyam ye shieele le, noo ê bô beε diewe mvunley mvu boom e yí Klistu le. ² Me nto nyaa ε è nu emben ê ben. Me nto mbaa nyaa mwεεm mvudien mvù temyi ke, njefo ben to baa taw wase ke. ε naa ε to ε buy keseen e nu ε ben baa taw wase ke. ³ Ben beε bii ke ε è nu mwεεm mvù nyam ye shieele le. No ben beε gheεke keηghew, waale diwaa, tu ke fifin dujci le ben bii ε è nu nyam ye le? Ke fifin dujci le ben beε keηke gee di bonyii bo fokuse fen e? ⁴ Wee nen'yi no duu le wen bii fiwene ε è nu Baul e, wee mvu le wen bii ε è nu Abolos e. Ke fifin dujci le ben gee ε è nu gee di bonyii bo fokuse fen

2:3 Lem 18:9; 2Kol 10:1, 10   2:4 4:20; 1TES 1:5   2:5 1:18, 24   2:7 Lum 5:2; 2Kol 3:18; 4:17; Kolo 1:26   2:8 Luk 23:34   2:9 YEsA 52:15   2:12 Lum 8:15   2:13 2:4; 12:10   2:14 1:18, 23; Jon 3:5-12; 2Kol 3:14-18   2:16 YEsA 40:13; Lum 11:34   3:2 Ibu 5:12-13; 1Bi 2:2   3:3 1:10-11; Gal 5:19-20   3:4 1:12

e? ⁵ Abolos nu yee, e Baul nu yee? Bee wvú bocii nu ke lo boom bo lemme le bo Tata le bò to gee e ben se lese fitele yí ye le, e wee lemte diew lemme no Tata nya ê wvú. ⁶ Diem lemme to nu keejewe e è nu ngow, e di Abolos e nu keefuci joo, geenen e è gee Nyo' e yí se kuu. ⁷ Nonen, ke wee wvú jewyi ngow bô wee wvú fuci joo koole fiie le ke. È mey Nyo' maan wvú gee e yí se kuu. ⁸ Wee wvú jewyi bô wvú fuci joo nu ke lenlen, e Nyo' nu ke emawce wee tfuu bii lemme diew e. ⁹ Bese nu e taash e no lemte lemme di Nyo' le. Ben e mum e no nu wee Nyo' bvuu nu yew ye. ¹⁰ E Nyo' mum buw me bô bvufee e me nlese kenffuy ke yew yidvu le diewe wee n'yoo wvú looci kee lemme diew e. No me nto nlesee nonen, wee mvu e mum e no yote yew yidvu. Wee edioo eyote yí kenffuy kin e, no keè no wvú yote. ¹¹ Ben ekeè le kenffuy mey ke kè bó to nu e lese wase kè è nu Jisos Klistu, e ke è nulo é wee ebvuu elese kemew ke. ¹² Bonyii e mum e no yote yí dvú le bô mwem jey jey. Wee mvu jaa jo e è nu ketwaa ke bigew e kè yece, e wee mvu jo kè baa, e wee mvu jo eta yò lumte se no yote dvú. E wee mvu jo e è nu bite, wee mvu yun, wee mvu shá se no yote dvú. ¹³ É bó cim yote nee, tu diuu too lo di bó nu ke eyen no lemme di wee le nu seke dí e buy emwa Diuu di Klistu nu ke etoo bô nguy, e nguy wvudvu nu ke emomte lemme di wee le e bó yene no dí nu. ¹⁴ É fiie fi wee yoke yí kenffuy kedvu le ke emey se fi e fie, é mweten emum ekenke mmawce. ¹⁵ Fí e fie, é mweten elase mmawce we, é wvú bô ekole kew eboy, geenen ke diewe wee wvú fey nguy e.

Bonyii bo Klistu le nu yew Nyo'

¹⁶ Ke ben kee le ben nu yew Nyo' e Keyoy kew ke wvú wvú Nyo' le cee yí yene le le? ¹⁷ É wee befe bô yew yidvu, tu Nyo' nu ke elese lo mweten, njefo è nu yew e è nu yi Nyo', e ben nu yew yidvu. ¹⁸ Fo wee elese ekole kew ke. É wee mvu ben e kpwaake le wen kenke bvufee yí won wvun e, é wvú tu keyu wvú le wvú ekenke bvufee bvú bvufee. ¹⁹ Me njemyi nen njefo mwem mvú bonyii bo fokuse fen yene le è nu bvufee nu e Nyo' yene e è nu keyuse. È nu fi fi bó to saje le, “Nyo' joo ke e è nu bvufee bvú bonyii bô feefene le koole bó dvú.”

²⁰ E fi bvuu nu e bó e saje le,

“Tata kee le mwem mvú bonyii bo bvufee le kpawci nu naa lo mvu ecici.”

²¹ Fí e mum e no nu le, fo wee esaalè ye le wee mvu nu wvuwen ke, njefo mwem mvunciim nu mvunen. ²² Baul ken e Abolos ken e Sefas ken e won wvun ken e nshii ken e kpwe ken e mwem mvu keseen ken e mvu bee se keeke eto, nu mvunen mvunciim, ²³ e ben nu bo Klistu le, e Klistu nu wvú Nyo'.

4

Fo bonyii bo Klistu le ebense ye bô wee ke

¹ Fí be jee le ben ejod le bese nu boom bo lemme le bo Klistu le bò Nyo' nu e nya lemme diew di saaka wvú to shee nu ê kenyile le can yibole. ² Fí e mum e no nu le, wee wvú bó nu e nya lemme can ye le kenke keege no cee ekole we gomte. ³ Fô me le, ke ben, ken e yew nsaw mi saake me é me en'yene le è nu fiie ke. Ke è cim nulo é me ensaw ekole kem ke. ⁴ Ke fiie nu dvú fô fitele fiem e fi saake me ke. Geen en, ke fifie mum durci le me n'yuu lo ke. È nu ke Tata wvú nu ke esaw me. ⁵ Nonen, fo ben emum esumtene nsaw se kefew e kocen ke. Ben ecy Tata é wvú ke eto. È nu wvú wvú nu ke ebvuse emwa mwem mvú nu keseen e bó e nyile é ejiwe le, ebwaash e mwem mvú bonyii kenke shém yibole. Nonen, é Nyo' emum ke ebense wee tfuu wvú bó kenke keebense.

3:6 Lem 18:4, 11, 24-28   3:8 4:5   3:9 Mat 13:3-9; Ef 2:20-21; 1Bi 2:4-6   3:10 1Kol 15:10   3:11 YEsA 28:16; Lem 4:11-12   3:13 Lum 2:6; 2Kol 5:10   3:15 Jun 23   3:16 6:19; Lum 8:9, 11, 15; 2Kol 6:16; Gal 5:25; 1Bi 2:5   3:18 4:10   3:19 Job 5:12-13; 1Kol 1:20   3:20 Mben 94:11   3:22 Lum 8:38   3:23 15:28; Lum 14:7-9
4:2 Luk 12:42   4:4 Mben 143:2   4:5 3:8; Mben 139:1-12; Lum 2:16

⁶ Boom bo bwεem e, mwεem mvun mvù me njemyi ekumε bee Abolos nu keefi ben, wvu le ben eyεyi fô bese le keegεe fiεε bii ke ε è nu fiεε fi bó nu ε saŋ e. Nonen, é ben saa ebvuu esaale ye bô wee mvu joo wee mvu ekuse ke. ⁷ È ge yεε le wo enu jεey fô wee mvu le? È nu la fi wo keŋke fi nu se bó nya lo ê wo? No fi nu nonen, wo ε ghan nεε ε se no saale ye ke diεwε ke bó nya lo ê wo ke? ⁸ Ke ben fen joo le ben keŋke wase fiεε ficii, nu wase bonyii bo bvukuke le, saake wase diεwε bonfon e se bese? Wee ejo ε ben be nu wase bonfon wvu le bese eboŋ fô ben e é beene esaake bocii. ⁹ Me n'yene le Nyo' nu ε kaa ε gεε bese bô nu boom bo ntum e bo Jisos e bincilejime le. Bese nu diεwε bonyii bô bó gene keeyuwye ya le. Bese nu ε tu wase kenjinjin yî woŋ wvun e kè bonyii bô bonceendaa bo Nyo' le etaalè. ¹⁰ Bese nu ε tu wase biyuj nje Klistu, geenen ε ben nu bonyii bo Klistu le bô feefene. Bese nu bonyii bô wεyi, ε ben nu bô temyi. Bonyii wvumte ben, joo bese ekuse. ¹¹ E kew lo ε to ε buy keseen e, nu ε bese nu jen, ε kendorj yumte bese. Bese jiise ε è nu bincaanca bi ndvú le, ε bonyii nyεwle bô bese, ε bese yaa keŋke fo nce ke. ¹² È katene bese lemte bô can yese se diee fiεε. Bonyii dioo nan'yi bese, ε bese no leke ε è nu kembonen fô bó le. É bó dioo bone bikaa ê bese ejim, é bese kuu ke ε è nu shém. ¹³ É bó dioo jemyi díew yì befε ê bese, é bese no tfuuse ε è nu bô yì lætene. E to ε buy keseen e, bese nu diεwε mwεem mvù bó laŋ eŋkorj. Bese nu ε tu wase binfo bi mwεem e yî woŋ wvun e.

¹⁴ Ke me nsaanke mwεem mvun ê ben nen le me ŋgomte le ben ewuumene ke. Me nteete lo ben diεwε boom bem bô nu fitele fiem e. ¹⁵ É ben cim keŋke naa bonyii nteen bô yεyi ben ekumε Klistu, tu ke è mum nu le ben keŋke bo'icen nteen ke. È nu me wvù icee wene, njefo è to ge me ε ben se taashe ben ε bo Klistu Jisos seke me nto nfewcεε saaka we wvù jee ê ben. ¹⁶ Nonen, me ε mum ε no nleke le ben etomyi ekale kenεn ke naa no me ntomyi kem. ¹⁷ È nu shiee wvù me ntum Timatio fô ben e wvù nu waa wem yî Tata le. Wvù nu fitele fiem, ε wvù leeme ten yî saaka wvun e bô fitele fimwaarj. Wvù nu ke eto ebvuu etamcε ben no nce wem diεwε wee Klistu le nu. Fiεε fi wvù nu ke esee nu ke fí fi me ŋghane n'yεyi bintaashe bi bonyii bo mbee le bicii dvú mondvuum e monciim. ¹⁸ Bonyii bomew nu ε kew wase ε no bensee ye njefo bó kpwaake le ke me mbεε ŋke ento ê ben e ke. ¹⁹ Geenεn, é Tata beŋe lo, tu è shεke caan é me embvuu ento. É me nu ndioo ε nto, nse n'yen le laa bonyii bô bensee ye bodvu kumte ke ε è nu diuw nuu bó keŋke mvunŋay mvù nε fô Nyo' le le, ²⁰ njefo ke bvunfon bvu Nyo' le nu fiεε fi diuw wvù kumen e ke. È nu fi mvunŋay mwew e. ²¹ Ben shieele le me ŋke entoo nεε? Ben shieele le me ŋke entoo bô ŋgbwan nuu bô fitele fi keŋkorjεn e noo nyεkeey ε?

5

Bó ebvuse wee nnyen kenjaŋ ê bonyii bo Klistu le ente

¹ Me ŋkeŋke lo ŋghaw keen'yuw le wee mvu ê ben ente nu ε kew wase nce nnyen kenjaŋ. E nnyen kenjaŋ yin nu naa yì è yaa nulo é wee wvù yaa kee ke Nyo' emom ke. Me n'yuuke le wee mvu ê ben ente joo kpwεε ice. ² Ben yen kfuu yin nnyen e nen, ε faŋe yaa ebeele lo, ε no bensee ε è nu ye le? Ben keŋke keebvuse lo kfuu wvuwe wee wvù mom fifie fiεε ê ben ente.

³ Naa no me mbaa enu beene ejise, nu ε me nu ke beene ê keyoy e leŋleŋ diεwε me nu beene. Me nu ε nsumten wase nsaw ⁴ ê diee di Tata wesebeene wvù Jisos e ekumε wee wvù mom kfuu fifie fiεε. Ben ke dioo ε shii, ε me nu beene ê keyoy e, ε mvunŋay mvu Tata wesebeene wvù Jisos e nu ten fô, ⁵ ε ben jo wee wvudvu, nya can Satan e, é wvù ebefe bô nyam ye ye, é keyoy kew ke eboy diuu di Tata wesebeene wvù Jisos nu ke ekase eto le. ⁶ Ben saale ye nen ε fí yaa jee ke. Ke ben kee le bó ke joo fintunlεen nen caan tow ê mvuum e, ε fí mum ge ε mvuum modvu monciim ben e? ⁷ Ben ebvuse fintunlεen fi è nu

4:7 Gal 6:3   4:9 Lum 8:36; Ibu 10:33   4:10 2Kol 11:23-29   4:10 3:18   4:12 Luk 6:28; Lem 7:60; Lum 12:14; Lem 18:3   4:13 Lam 3:45   4:15 Gal 4:19   4:16 11:1; Fili 3:17; 1TES 1:6   4:17 16:10; Lem 16:1; 2Kol 1:1 4:19 Lem 18:21; JEM 4:15   4:20 2:4; 15:24   4:21 2Kol 1:23; 13:10   5:1 LEW 18:8   5:2 6:12; 10:23   5:3 Kolo 2:5   5:5 1Tim 1:20   5:6 Gal 5:9   5:7 Ksm 12:1-15; 13:7; Jon 1:29; 1Bi 1:19

nce wvu yvum ê ben ente, é ben emum enu bonyii bò bofe diewe mvuum mò bó baa gee fintuɲleen jó le ke, ε è nu naa no ben nu. Ke ben kee le Klistu nu Waa Njee wvù Nyo' to gee ncese dvú fô beene le ke diewe wvù bó ké no séele seke ɲkaw Daɲefey e le? ⁸ Nonen, beene nu diewe bonyii bò diee ɲkaw Daɲefey e ε è nu bô blæed wvù bó baa gee fintuɲleen jó wvù è nu mvuntelem mvù yuule noo keceey. Fo beene enù diewe bonyii bò diee ɲkaw wvun ε è nu bô blæed wvu bvuyvuum e wvù bó nu ε gee fintuɲleen jó wvù è nu nce wvù befe noo kenje kè befe ke.

⁹ Ê ɲwa' wvù me nto saɲε fô ben e, nu ε me nto nsaj le fo ben etaashì ben ε bonyii bò jaɲke kenjaɲ ke. ¹⁰ Ke me nto njemyi ε è nu ekume bonyii bo ê woɲ jan bò jaɲke kenjaɲ, kenεε bò yeεle ejise yî mwεem e, kenεε bò ɲgoyte mondvuum joo mwεem mvu bonyii le, kenεε bò bunlee bonyo' bo εcici ke. É è nu boba, é ben ekenje keene lo yî woɲ wvun e. ¹¹ Me nto njemyi ε è nu le fo ben etaashì ben ε bo wee wvù teɲε ekole kew le wen nu waa bwee wesebeene yî Klistu le, bvuu jaɲke kenjaɲ, kenεε yeεle ejise yî mwεem e, kenεε bunlee bonyo' bo εcici, kenεε nan'yi bonyii, kenεε wuu mbvuum ε mó koole, kenεε ɲgoyte mondvuum joo mwεem mvu bonyii le ke. Fo wee emom naa lo edieken bô kfuu wvuwe wee ke. ¹² Ke è nu bvudvuu bvuseεbeene keesaake bonyii bò yaa nu ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente ke. Bonyii bò è nulo é beene esaake nu bò nu ê kentaashe ente.

¹³ È nu fí fi ɲwa' Nyo' gayte le,

“Ben ebvuse wee wvù kenje kenje kè befe ê ben ente.”

È nu ke esaw Nyo' bonyii bò yaa nu ke ê kentaashe le.

6

Fo wee mbee egen eshomse mvu ê bonyii bò yaa nu ke bo mbee le

¹ Ke fí baa enu leɲ le é wee ê ben ente kenje fiεε bô waa bwee, é wvù fey keegen shomse fwe dvu bonyii bò è nu bo Nyo' le, kaa gen dvú ε è nu fwe dvu bonyii bò yaa gee mwεem teyey ke. ² Ke ben kee le bonyii bò è nu bo Nyo' le nu ke esaw bonyii bo yî woɲ wvun e le? No è nu ke esaw ben bó, tu ke è nulo é ben esaw mwεem mvu wεmeweme ê ben ente? ³ Ke ben kee le beene nu ke esaw bonceendaa bo Nyo' le le? No fí nu nonen, tu è nulo é ben ekee naa ntay keesaw mwεem mvù kooyi yî nshii wvu keseen e. ⁴ Mwεem diewe mvumwe le ε dīoo kooyi, ben ε ghan nεε ε se no joo gene dvú ε è nu fwe dvu bonyii bò baa kenje naa lo bvudvuu ente jo kentaashe ke bonyii bo mbee le? ⁵ Ben ewuumen. È fen nu le ke wee nu naa lo dvú ê ben ente wvù kenje bvufee keesumten nsaw wee bô wee le? ⁶ Ben kaa nen'yi ε wee jo waa bwee gen shomse, shomse ε è nu ê bonyii bò yaa nu ke bo mbee le. ⁷ Ben keenu bvuu kenje bonsaw ê ben ente duɲci le ben nu ε gbwe wase. Ke ben nulo ecine é egee bonyii bomew mwεem mvù befe fô ben e le? ε ke è nulo ten é ben ecine é efīike bonyii bomew ben e? ⁸ Geenεn, è kaa nen'yi ben gee mwεem mvù befe bvuu fiike kenfiw, efey mvunciim, ε wee no gee mvumvun mwεem ε è nu bô waa bwee. ⁹ Ke ben kee le ke bonyii bò gee mwεem mvù befe yaa nu ke ekenje bvudvuu ente jo bvunfon bvū Nyo' le le? Fo ben elæelè bikuu binen ke. Ke bonyii bò jaɲke kenjaɲ, kenεε bò bunlee bonyo' bo εcici, kenεε bò jaɲke bokε' bo bonyii bomew e, kenεε bolemse bò kaase joo bomew, kenεε bokεεε bò kaase joo bomew, ¹⁰ kenεε bocooɲ, kenεε bonyii bò yeεle ejise yî mwεem e, kenεε bò wuu mbvuum ε mó koole, kenεε bò nan'yi bonyii, kenεε bò ɲgoyte mondvuum joo mwεem mvu bonyii le, nu ke ekenje bvudvuu ente jo bvunfon bvū Nyo' le ke. ¹¹ Mwεem mvun nu mvù ben bomew to gee fwele. Geenεn, ε Nyo' ke cukε ben, caw gee, ε ben no nu teyey ê wvù ejise. Wvù to ge mwεem mvun bô mvuɲgay mvu diee di Tata Jisos Klistu le bô mvu Keyoy kew ke wvù wvù Nyo' wesebeene le.

Fiεε fi è nulo é wee egeè bô ye ye

¹² Wee nulo eduu le wen kenke mvungay keege fiεe ficii fi wen koonke. Geenεn, me ε no ηgayte le ke ε nu fiεe ficii fi nulo efi wee ke. E wee nulo eduu ke le wen kenke mvungay keege fiεe ficii fi wen koonke. Geenεn me ε no ηgayte ke le, ke ε nulo ε me encine ε fiεe fimew ejo me etfuse ε me entu nfwa fii ke. ¹³ Wee mvu ten nulo eduu le, “Mwεεm mvudien nu nje tee, ε tee nu nje mwεεm mvudien.” Geenεn ben ekeε le Nyo' nu ke ebefe bō mvú mvunciim. Ke ye wee nu yì bō ejaanke kenjan dvú ke. Ye wee nu ε ε nu keelemte dvú fō Tata le, ε ε kenke wvú wvù Tata ye yidvu. ¹⁴ No Nyo' to bvuseε Tata wesebeene yì kpwe le, nu ke lenlen no wvú nu ke ebvuse beene bō mvungay mwew mvudvu yì kpwe le. ¹⁵ Ke ben kee le ye yene nu biba bi ye Klistu le le? È nulo ε wee ebvuu ege nεε se jo keba ke ye Klistu le egen etaashe bō kpwoon nsake? Ke ε nulo ε fii enù nonen ke. ¹⁶ Ke ben kee le ε wee taashi wase ye ye bō kpwoon nsake tu bō wvú nu wase ye miaan e? È nu fii fi bō to saηεε le, “Kpwoon bō diemsen ké taashi, mum tu wase wee mwaan.” ¹⁷ Geenεn, wee wvù taashi bō Tata nu ε bō wvú nu wase fiεe fimwaan ê keyoy e. ¹⁸ Ben elewtè nce nnyen kenjan. Mwεεm mvù befe mvumew mvù wee gee nu ε ke wvú gee ε ε nu yì ye ye le ke. Geenεn, wee wvù jaanke kenjan gee kebefε ε ε nu bō ye ye. ¹⁹ Ke ben kee le ye yene nu yew yì Keyoy ke Yuule kè Nyo' nya ê ben cee dvú le? Ke ε kenke ben bikuu binen ke. ²⁰ Bō to guy lo ben kenlum e. Nonen, ben egeε mwεεm bō ye yene ε ε nu mvù etoð bō mbense fō Nyo' le.

7

Saaka wvu ekume kpwoon bō diemsen

¹ Me nu enya ntfuse keseen ekume mwεεm mvù ben to saηεε fō me le. Fii jee le fo wee ekum kpwoon e ke. ² Geenεn, no mmom yì ekume kenjan nu ekfuη, fii jee le diemsen ekεnkè we kpwoon ε kpwoon kenke we diemsen. ³ E diemsen kenke keegeε diw lemme di diemsen e fō kpweε le, ε kpweε kenke keegeε ten diw lemme di kpwoon e fō dweese le. ⁴ Ke ε bvuu kenke kpwoon mvungay fō ekole kew e ke, ε kenke dweese. È nu ke lenlen no ke ε bvuu kenke diemsen mvungay fō ekole kew e ke, ε kenke kpweε. ⁵ Fo wee ebase jim ê wee le ε ε baa nu le ε seyse ben bocii ε bee, ε ben nu ege nonen ke yì kefew e, wvu le ben nulo emum enya bikuu binen sekekε yì bunle le ke. È ben dioo ε ge nonen, mum kase no nu yì kentaashe kenεn e no ben se shee nu, wvu le fo Satan ke enε eteyi ben njefo ke ben yaa kee keekemsen bō bikuu binen ke. ⁶ Me njemyi fin ke diwε ntefe le, ke ε nu nci ε me nyaa ê ben ke. ⁷ È ε be nu diwε me, ε me enshieele le wee tfuu enu se kpwoon ke diwε no me nu. Geenεn, etu ege nεε ε wee tfuu kenke ke ye nnya yì Nyo' nu ε nya ê wvú. Wee mvu kenke yin nnya ε wee mvu kenke ye.

⁸ Keseen, fō bonyii bō beε bō embeη e noo bō nu boke' bo boηkfu le, me ε no ηgayte le, fii jee le bō emey nu bō embeη ke diwε me le. ⁹ Geenεn, ε bō nu se ε nulo ε bō ewensen bō ye, ε wee gom kpwoon kenεε diemsen ε bō wvú taashe no nu, njefo fii jee keetaashe enu nonen, efey keekpweε bō ye yì ηeyεεn.

¹⁰ Fō bonyii bō nu wase yéw e, me ε no ηgayte le kpwoon eyenè fō wvú egawsen bō dweese. Ke wvun nu nci ε wvú buy ê me ke. Wvú buy ε ε nu ê Tata. ¹¹ Geenεn, ε wvú gawsen lo, tu wvú kenke keemey enu wvú embeη. È baa nu nonen, ε wvú kase tu yew dvu dweese ε bō wvú mance mwεεm mum no nu. E ε nu ke ten fii fi me ηgayte ê bolemse le ke diemsen kenke keekurη kpweε ke.

¹² Fō bomew bonyii le nu ε me ηgayte ê bō le, ε wee wvù nu wee mbee kenke kpwoon ε kpwoon wvudvu yaa nu ke wee mbee, ε kpwoon wvudvu koonke le bō wvú enu, fo diemsen wvudvu ebvuse wvú ke. Fifi nu ε ε gayte me. Ke ε gayte Tata ke. ¹³ Kpwoon ε no kenke dweese ε diemsen wvudvu yaa nu ke wee mbee, ε wvú koonke le bō wvú enu,

6:12 8:9; 10:23; Gal 5:13; 1Bi 2:16 6:13 Mat 15:17-19; 1TES 4:3 6:14 15:15, 20; Lum 6:4; 8:11; 2Kol 4:14 6:15
12:27 6:16 Kenj 2:24; Mat 19:5; Efε 5:31 6:17 Jon 17:21-23; Lum 8:9-11; 2Kol 3:17-18; Gal 2:20 6:19 3:16
6:20 7:23; Lum 13:14; 1Bi 1:18-19 7:2 1TES 4:3-4 7:3 Efε 5:21-29 7:7 Mat 19:11-12; 1Kol 12:11 7:9
1Tim 5:14 7:10 Mat 5:32; 19:9

fo kpwoon wvudvu ebuy ten ke. ¹⁴ Me njemyi nonen, njefo é diemsen wvù yaa nu ke wee mbee keŋke kpwee ε è nu wee mbee, tu Nyo' joo ke wase wvù diewe wee we le nje kpwee. Kpwoon ten wvù yaa nu ke wee mbee é no keŋke dweese ε è nu wee mbee, tu Nyo' joo ke wase wvù diewe wee we le nje dweese. É è baa nu nonen, tu ke boom bobole yuule ke. Geen en, no fí nu, nu ε bó yuule. ¹⁵ É wee wvù yaa nu ke wee mbee ne ε no shieele keegawsen, é bó cine dvú. É fí kooy nonen fo diemsen kenεε kpwoon wvù nu wee mbee ekpwaake le wen keŋke ke keenu bô wvù ke. Nyo' to teŋe beene le beene eceè ε è nu yî nyεkeey e. ¹⁶ Wo wvù kpwoon, wo kee fεε le ke è nulo é wo ke ege é Nyo' eboyse dwee wo? ε wo wvù diemsen kee ten fεε le ke è nulo é wo ke ege é Nyo' eboyse kpwee wo?

Wee emey ke enù no Nyo' to teŋεε wvù ε wvù nu

¹⁷ Fieε fi nu, nu ke le wee eceè nce ε è nu wvù Tata nu ε nya ê wvù. Wvù enù ke no Nyo' to teŋεε wvù ε wvù nu. Fin nu fieε fi me nteete bintaashe bi bonyii bo mbee le dvú mondvuum e monciim. ¹⁸ É wee nu ε bó to teŋe wvù ε bó ε tfuse wase wvù yew, fo wvù egomtè keenu diewe wee wvù beε ntffuse le ke. É wee nu dvú wvù bó to teŋεε wvù ε wvù beε ntffuse, fo wvù egomtè le bó etfuse wvù yew keseen ke, ¹⁹ njefo é wee nu ε bó ε tfuse wvù yew kenεε bó baa tfuse ke, tu ke fifie keŋke fieε keεge ke. Fieε fi nu shiee le nu le wee egelè bonci bo Nyo' le. ²⁰ Wee tfuu emey ke enù no Nyo' to teŋεε wvù ε wvù nu. ²¹ É bó to teŋe wo ε wo nu nfwa, fo wo ebuukè ke. Geen en, é wo keŋke je keebuy bvunfaw e, é wo buy fiuw. ²² Ben ekeè le wee wvù Tata to teŋεε ε wvù nu nfwa nu ε wvù buy wase bvunfaw e fô Tata le. ε è nu ke leŋleŋ ten no wee wvù bó to teŋεε ε wvù yaa nu ke nfwa, nu wase keseen nfwa fô Klistu le. ²³ Bó to guy lo ben kenlum e. Fo ben enù bonfaw bo bonyii le ke. ²⁴ Nonen, boom bo bwεem e, wee emey ke enù bô Nyo' ê je yî wvù to teŋεε wvù ε wvù nu jó le.

Ntefe ê bokpweε noo boka' bo bonkfu le

²⁵ Keseen, ekumε fi bokεne kenεε bolemεε bô beε bokpweε le, nu ε ke Tata nu ε see fieε fi me enγay ke. Geen en, ε me nu enya wem ηkpawawε diewe wee wvù Tata nu ε koo shen fô wvù le ε wee nelo ebee fieε fi wvù gayte le. ²⁶ Me ηkpwaake le nje ηgew wvù nu keseen, nu ε fí jee le wee emey ke enù no wvù nu. ²⁷ É wee keŋke wase kpwoon, fo wvù ebvuu egomtè keekur wvù ke. Wee é no nu se kpwoon, fo wvù ebvuu egomtè kpwoon ke. ²⁸ Geen en, é diemsen yen le wen nu etaashe bô kpwoon é bô wvù enu, tu wvù baa ge kebefε ke. ηgon kpwoon ε gen ê diemsen e, tu wvù baa ge ten kebefε ke. Geen en, ben ekeè le bonyii bô nu ε taashe nu ε bó nu ke ekeŋke bongew yî woŋ wvun e, ε fô me le nu ε me ηgomte keeηgemηgem ben yî fifin e.

²⁹ Boom bo bwεem e, fieε fi me njemyi nu le kefew kfufe wase baay keejewsee yî mwεem mvu yî nshε le fen e. ε kew yî keseen e ε gen lo, bonyii bô keŋke wase bokεne enù diewe ke bó keŋke ke. ³⁰ É bonyii bô beele kpwe enù diewe ke bó beele ke, é bô lanlanε enù diewe ke fieε jee bó le ke, é bô guyte mwεem enù diewe bó baa keŋke naa lo fieε ke. ³¹ É bonyii bô gee mwεem yî woŋ wvun e enù diewe ke bó keŋke naa lo fieε keεge bô woŋ wvun ke. Me njemyi nen, njefo woŋ wvun no wvù nu keseen nen, nu ε wvù fele lo.

³² Me ηgomte le ben enù ε fieε yaa jewsee ben ke. Wee wvù nu se kpwoon ké no gεεle bvufee yî saaka wvu ekumε Tata le no è nulo é wvù egeè ke ε è nu fieε fi Tata eyuuke njoŋ bô wvù. ³³ ε wee wvù keŋke kpwoon ké no gεεle bvufee ε è nu yî mwεem mvu yî woŋ wvun e no è nulo é wvù egee fieε fi ye ejee kpwee. ³⁴ ε wvù mum no nu ε bvufee bwew ε gawsen. É nu ke leŋleŋ no fi kpwoon kenεε ηgon kpwoon wvù baa keŋke diemsen e nu. Wvù ké no gεεle bvufee yî saaka wvu ekumε Tata le no è nulo é wvù enya ekole kew bô fitele fiew ficii ê wvù. ε wvù keŋke diemsen ké no gεεle bvufee ε è nu yî mwεem mvu yî

7:14 Lum 11:16   7:15 14:33; Lum 12:18; 14:19; 2Kol 13:11; Kolo 3:15; Ibu 12:14   7:16 1Bi 3:1   7:18 Gal 5:1
7:19 Lum 2:25-29; Gal 5:6   7:22 Efε 6:6; Flm 16; 1Bi 2:16   7:23 6:20   7:25 1Tim 1:12-14   7:26 Yεlí
16:1-4; Lem 14:22; 1Tes 1:6; 3:3-4   7:28 Luk 21:23   7:29 Lum 13:11-13; 1Bi 4:7; Fili 4:5   7:31 1Jon
2:17   7:33 Luk 14:20

worj wvun e no è nulo é wvú egeè fiεε fi ye ejee dweese. ³⁵ Me njemyi nen ke keenfi lo ben. Ke è nu le me ngomte keembanj je fô wee mvu le ke. Me ngomte ε è nu le wee ekieε fiεε fi nu lej, wvu le è nulo é wvú elemte fô Tata le bô fitele fimwaan ε bvufee bwew baa gawsen ke.

³⁶ É diemsen leyte wan kpwoon, ε ne ε no yene le gee diwene fô wan kpwoon wvudvu le baa nu lej ke, ε ye ηeyte wase wvú baay, ε fí nu ke le bó etaashe enu, é wvú ge no wvú shieele, taashe bô kpwoon wvudvu. Tu wvú baa ge kebefe ke. ³⁷ Geenεn, diemsen wvú nu ε lese lo fô fitele fiew e le ke wen nu etaashe enu bô kpwoon wvú wvú leyte ke, ε wee yaa kane wvú le bó etaashe ke, ε wvú wensene ten bô ye ye, ε lese lo fô fitele fiew e le ke bô wvú nu etaashe ke, * tu wvú nu ε ge lej. ³⁸ Fí mum è no nu le, wee wvú nu ε taashe ε no nu bô kpweε wvú wvú leyte nu ε ge ke lej. Geenεn, wee wvú baa taashe bô we kpweε nu ε ge naa lej baay. † ³⁹ Kpwoon ké no nu kpweε wee seke dweese bæε dvú. Geenεn, é dweese nelo ε kpwe, tu è nulo é wvú egen ê diemsen mvu le wvú wvú shieele é bô wvú etaashe enu, ε wvuwe wee keηke keenu wee Tata. ⁴⁰ Geenεn, no me n'yene fiem nu é kpwoon wvudvu mey lo nonεn, é wvú eyuuke lo njoj baay. Me njemyi nen, ε me ηkee le me ηkeηke ten Keyoy ke Nyo' le.

8

Saaka ekume mwεem mvudien mvù bó nu ε ge kentanε dvú fô bonyo' le

¹ Me nu njeme keseen ekume mwεem mvudien mvù bonyii gee bintanε dvú fô bonyo' le. È nu keceey no bó duu le beene bocii keηke bvufee. Bvubvun bvufee nulo ege é wee ebensee ε è nu ye. Geenεn, ε keηkonεn ké no yote lo. ² É wee ne ε no kpwaake le wen kee mwεem, é wvú no kee le wvú baa looci wase kee no wvú keηke keeke ke. ³ Geenεn, é wee koηke Nyo', é Nyo' no kee mwεten.

⁴ Nonεn, fi ekume keedieε mwεem mvudien mvù bó nu ε ge kentanε dvú fô bonyo' le nu ε beene kee lo le ke bonyo' ban nu naa lo fiεε ke. Nyo' mey ke mwaan ε wvumvu yaa bvuu nu dvú ke. ⁵ Bonyii bomew joo le bonyo' bomew nu dvú fowe kenεε fokuse fen. ε è nu keceey le bonyii joo le bonyo' nu nteen, ε bocee ekole nu ten nteen. ⁶ No bó cim joo nonεn nu ε fô beene le nu ε Nyo' mey ke mwaan. ε è nu wvú wvú nu Icee wesebeene wvú to bomεε mwεem mvunciim. ε beene cee ε è nu nje ye. ε Cee Ekole mey ke ten mwaan wvú è nu Jisos Klistu. ε è nu wvú wvú bó to bomεε mwεem mvunciim fele can ye le, ε beene keηke ten nshii fele yí ye le.

⁷ Fifin nu fiεε ε è baa nu bonyii bocii ê beene ente bò kee ke. Bonyii bomew bò to shee gee bintanε fô bonyo' bodvu le nen'yi dioo dieε kfuu mvumwe mwεem mvudien keseen no kpwaake ke le bó bæε dieε ε è nu naa mwεem mvù bó nu ε ge kentanε dvu fô bonyo' bodvu le. ε mvuntelem mvubole mvu wεeyi mum no saake bó le mwεem mvudien mvudvu nu ε befe bô bó. ⁸ Ben ekeè le ke è nulo é mwεem mvudien ege é beene enu jεey ê Nyo' ejise ke. Ke beene nu se bó ε die é fifie ekeηke fiεε keεge ke. Beene ε die, jεey jεey saa enu ke. ⁹ Fiεε fi nu, nu ke le ben bò kee mwεem mvun eyenè fo wee ke ne ejo mvunγay mvù wee keηke keεge fiεε fi wvú koηke dvú, ege ε è nu fiεε fi waa bwee wvú

* ^{7:37} kenεε le, “... keekeηke ke lo wvú diewe kpweε wvú wvú leyte le,” † ^{7:38} ³⁶ kenεε le, “É wee keηke waa we ε ne ε no yene le ke wen gee bô waa wen ê je yi lej e ke, ε wan wvudvu ε kpweε wase ε wvú yene le è be nulo é wan enu bô diemsen, é wvú ge no wvú yene, cine ε waa we taashe no nu bô dweese, tu wvú baa ge kebefe ke. ³⁷ Geenεn, wee wvú nu ε lese lo fô fitele fiew e le ke wen nu enya waa wen ê diemsen ke, ε wee yaa kane wvú le wvú enya ke, ε wvú keηke ten mvunγay keεge fiεε fi wvú shieele, ε lese lo fô fitele fiew e le ke wen nu enya waa wen ê diemsen ke, tu wvú nu ε ge lej. ³⁸ Fí ε mum ε no nu le, wee wvú nu ε nya waa we ê diemsen nu ε ge ke lej. Geenεn, wee wvú baa nya we ê diemsen nu ε ge naa lej baay.” ^{7:39} Lum 7:2-3   ^{8:1} Lem 15:29; Lum 12:16; 13:1-7; 14:1; 16:14; Jon 13:34; Lum 15:1-2; 2Kol 8:7-8, 24; Gal 6:10; Efε 5:2   ^{8:1} Lum 14:1-15:6   ^{8:3} 13:12; Gal 4:9   ^{8:4} 10:19-20; Dito 4:35, 39; 6:4-5; Gal 4:8-9   ^{8:6} 12:5-6; Jon 1:3-4; Efε 4:5-6; Kolo 1:16   ^{8:7} 10:23-33   ^{8:8} Lum 14:13, 15, 17, 21; Gal 5:13

wɛɛyi egbwe lo ke. ¹⁰ É wuwɛ wee wvù fitele wɛɛyi yen ε wo wvù kee mwɛɛm, diekene bvudvuu bvù bó gee bintanje fô bonyo' le, wvù saa ekoonke ten keediee mwɛɛm mvudien mvù bó gee bintanje dvù fô bonyo' le? ¹¹ É wvù ge nonen, ke tu wo wvù kee mwɛɛm nu ε befe wase bô waa bwoo wvù wɛɛyi wvun wvù Klistu to kpwee nje ye. ¹² É fiε fi wo ge fin emum enu kebefε ε wo ε ge ε befe bô fitele fi waa bwoo wvù wɛɛyi le, ε kebefε kedvu nu ε wo ge ε è nu fô Klistu le. ¹³ Nonen, ε è nu le fiε fi me ndiee, ebeete bô waa bwɛɛm, me nsaa embvuu en'yuu enjukum dvù ke, wvu le fo wvù ke egbwe ke.

9

Mvunɔgay mvù waa ntum Jisos keɔke

¹ Ke è nulo é me enɔge fiε fi me nkoonke le? Ke me nu waa ntum Jisos e? Ke me nto nu ε n'yen Tata wesebeene wvù Jisos e le? E ke ben ban nu sew lemme diem fô Tata le le? ² É bonyii bomew cim kicine le ke me nu waa ntum Jisos, tu ke è nulo é ben ten ekicine ke. Ben nu nciise wvù duɔci keceey le me nu waa ntum Tata Jisos.

³ Me nɔgayte fin ê bonyii bô sowte kenye kem. ⁴ Ke bese keɔke keediekene bvuu wukene nje lemme din e? ⁵ E ke bese ten koɔ lo ejo bosese bokene bô è nu bonyii bo mbee le elene bô bó ke leɔleɔ diewe Bita bô boom bo ntum e bo Jisos e bomew noo boom bo bwee Tata Jisos e le? ⁶ Fí nu le è meɔ ke bee Banaban bô keɔke keelemte bô can yese se diekene le? ⁷ È nu wee nci wvù la wvù lemte ε è taale ke wvù fô ekole kew e? É wee lem wee, é wvù enu se wvù ε die mwɛɛm mvù buyte wene dvudvu le? É wee ceɔte ten nyám, é wvù enu se wvù kamte emben yodvu wuu le?

⁸ Mwɛɛm mvun mvù me njemyi mvun nu ε è nu nkpawce wee wvu wum maan e? Ke fí nu ke ten ê bonci bo Nyo' le le? ⁹ Muses to nu ε san ê nɔwa' bonci le le, “É wee jo nyam le yí ele eɔiɔ, fo wvù esúm diuw nyam yidvu ke.”

Ben kpwaake le Nyo' to jemyi nonen, ε è nu ekume nyám e? ¹⁰ Wvù to jemyi ε è nu ekume beene, ε bó to san fô beene le njefo wee wvù lemte wee keɔke è nu wvù gbwece lo, keɔke keetaale fwe kee le wen nu ke ekooy fiε wene fodvu. ¹¹ É bese fen nu ε jewe nɔgow yi ê keyoy e ê mvuntelem mvunen e, é fí enu baay fô bese le keekeɔke mwɛɛm mvu yí nshe le ê ben e? ¹² É bonyii bomew keɔke mvunɔgay keegay le ben enya mwɛɛm ê bó, tu ke è nulo é ben enya ê bese fesɔn lo?

Baul to baa ejo mvunɔgay mwew mvu waa ntum Jisos e keefii mwɛɛm ê bonyii ke

Geenen, bese baa jo mvunmvun mvunɔgay ke. Bese nu ε kuu ε è nu shém yí fiε ficii le, efey fo fiε enu dvù keejewsee le fo saaka wvù jee wvu ekume Klistu egene fwe. ¹³ Ke ben kee le bonyii bô lemte yew ncese le nu ε mwɛɛm mvudien mvubole ké no buyte ε è nu dvù, ε bonyii bô lemte fô ketan ke ncese le ké no boonke ten fô mwɛɛm mvù bó too dvù fó le? ¹⁴ È nu ke leɔleɔ no Tata nu ε gay le bonyii bô fewci saaka wvù jee keɔke keceee ε è nu yí dvù le.

¹⁵ Naa no fí nu nonen, me mbaa njo mvunmvun mvunɔgay ke, ε ke me nsaanke nen le ben ekew egee fimew fô me le ke. É è fen nu le wee ege é ye yin yí me nsaale nje diew Nyo' yí me nfewci ecici enu le me nfii mwɛɛm ê bó, é fí ejee le me nkpwe lo. ¹⁶ Ke me nkeɔke keensaale ye le me nfewci saaka wvù jee wvu ekume Jisos Klistu ke. È ge Nyo' le me enfewci. É me ntun lo keenfewci, é Nyo' elan nɔgew yí yem e. ¹⁷ É è fen nu le me nɔge lemme din ε è nu nkpawce wem, é me enshieele mmawce. Geenen, ke è to seyse me ke. È to seyse Nyo' nya can yem e. ¹⁸ Kfuu sew wvù è nulo é me enkeɔke nje lemme din nu naa la? Sew wem nu ke le me enfewci saaka wvù jee ecici, n'yaa nleeme le ben elaake me no me nfewci saaka wvudvu ke. ¹⁹ Ben ekeè le ke me nu ê wee ekuse ke. Geenen, me nu ε

9:1 4:9, 15; 15:8-10; 2Kol 2:14-17; 3:1-3; 5:18-20; 10:7-8, 13; 11:5, 13; 12:11-13; Gal 1:1 9:4 Luk 10:7-8; Mat 10:10
9:6 Lem 4:36; 11:22-26; Lem 18:3 9:9 Dito 25:4; 1Kol 10:11; 1Tim 5:18 9:11 9:4; Lum 15:27; Gal 6:6 9:12
Lem 20:34-35; 2Kol 11:9 9:13 Ktrj 18:8-19 9:14 9:4 9:15 Lem 18:3 9:16 Yeli 20:9 9:17 4:1 9:19
10:23-24, 32-33; Lum 15:1 9:19 Mat 20:26-27

ntfuse ekole kem le me enù n'fwa bonyii bocii wvu le me enso bó nteen, é bó enu bo Klistu le. ²⁰ Me ndioo nu bee Bojuu, no n'gee e è nu no bó ké no gee, wvu le me enso bó é bó etu bonyii bo Klistu le. Me ndioo nu bee bó no bó bii bonci bo Muses e, no n'gee ke diewe bó le. Geen'en, n'yaa nu ekuse jo bonci ke, wvu le me enso bonyii é bó ente. ²¹ É me ndioo nu bee bonyii bò yaa nu é boba bonci kuse, no n'gee ke ten diewe wee wvù yaa nu ke é bonci kuse. Me n'gee non'en, wvu le me enso ten bonyii boba é bó enu bo Klistu le. Ke è nu le me mbaa nu é nci Nyo' kuse ke. Me nu é nci Klistu kuse. ²² É me ndioo nu ten bee bonyii bò w'eyi yî mbee le, e me ntu ten diewe bó le wvu le me enso ten bó. Me nu e ntu wase lo fi'e ficii fô bonyii bocii le, wvu le è nulo é me enge naa la fi è nulo é me enge é bomew é bó ente ke eboy. ²³ Me n'gee mw'ee m'vun m'vunciim nen nje saaka wvù jee wvu ekume Klistu, wvu le me n'ke en'ke n'ke ten bvujon'ke bvù saaka wvudvu nyaa é bonyii.

²⁴ Ke ben kee le yî kenlewte le nu e bonyii ké no lewte nteen e è ke so ke wee m'waan' ke n'ke mmawce? Non'en, ben ten elewte é je yî ben ke eke n'ke mmawce le. ²⁵ Bonyii bo kens'ewce le bocii ken'e è nu kens'ewce ke kenlewte le, ken'e è nu k'fu kè n'e, ké no y'eyi naa ntay. Bó ké no y'eyi non'en, keeke eke n'ke mmawce, e mmawce wvun yaa nu wvù me y lo ke. Geen'en, e wesebeene mmawce nu wvù me y lo. ²⁶ Me nlewte kem kenlewte n'gene tey tey e è nu fô bó koole. Ke me nu diewe wee m'vun'ko wvù t'fumi ke lo m'vun'ko n'cew n'cew ke. ²⁷ Me ny'ewle bô ye yem, momte le yî ebii e è nu fi'e fi le n' e, wvu le fo me n'ke endioo e n'fewce wase di'ew Nyo' é bonyii bomew, é Nyo' ekaa ebvuse lo me n'goo le ke.

10

Beene eyenè fo fi'e fi to kooye bô bonyii bo Is'rael ke ekooy bô beene

¹ Boom bo bw'ee e, me n'gomte le ben ekume ntay fi'e fi to kooye bô bo'icee cee bos'e beene seke bó to lene n'kpwaante. Bó bocii to lene ekuse jo kembew, gen lente joo yi baay kuse, * ² e bó mum no nu ke diewe bó nu e taashe bó bô bo Muses é kembew kedvu noo é joo yidvu le. ³ Bó bocii to diee mw'ee m'vudien e è to nyaa Nyo', ⁴ wvu ten joo e è nyaa Nyo', e wvù to gee e yî buyte yî k'embaan e. K'embaan kedvu to nu Klistu wvù to lene bó bó. ⁵ Naa no bó to y'ene mw'ee m'vun e nen, e nteen bó le no gee ke mw'ee m'vun fitele ebeete Nyo'. E wvù mum yuwy'e boba bonyii, e digvune dibole jiimen n'kpwaante jodvu.

⁶ Mw'ee m'vun mvù to kooye bô bó nu ntefe fô beene le le fo beene eke n'ke shiee mw'ee m'vun befe diewe bó le ke. ⁷ Fo beene ebunleè bonyo' bo ecici no bó bomew to bunlee ke. Bó nu e sa n' ekume bó le, "Bonyii to nu e shii, dieken, wuken, ja we mum ley bine le no bine fô fimooso le."

⁸ Fo beene ejaan'kè kenjan' no bó bomew to jaan'ke, e Nyo' ge e bó kpweken bontfuke mbaanfi'e n'cow botete (23,000) yî diuu dimwaan' e ke. ⁹ Fo beene emomte Tata no bó bomew to momte, e Nyo' ge e yó tawye bonyii bodvu e bó kpweken ke. ¹⁰ Fo beene ewvukenè no bó bomew to wvukene, e N'ceendaa Kpwe yuwy'e bó ke.

¹¹ Mw'ee m'vun m'vunciim mvù to kooye bô bó nu ntefe fô bonyii le. E bó to sa n'en le beene ban bò cee e è nu kefew kè won' kaa wase le, ejod' we. ¹² Non'en, wee wvù kpwaake le wen leeme t'emyi ntay, eyenè fo wvù ke egbwe. ¹³ Ben ekeè le mmom yicii yî too fô ben e nu ke yî ké no too ten fô bonyii bomew e. Nyo' nu Nyo' kecey, e ke è nulo é wvù ecine é mmom eto fô ben e fey m'vun'gay m'vunen ke. É mmom too fô ben e, é wvù edur'ce ke je yî ben efey jó eso mmom yidvu.

9:20 Lem 16:3; 21:20-26   9:21 Gal 2:3-4   9:22 Lum 1:13; 2Kol 5:11; 11:29   9:24 Fili 3:12-14; 2Tim 2:4-6; 4:7-8; JEM 1:12; 1Bi 5:4; Mwm 2:10   9:27 Lum 8:13; 13:14   10:1 Ksm 13:21; 14:21-29   * 10:1 Joo yi baay yin nu yî bó teje le Joo yî Yeele (Kensam 14:21-22).   10:3 Ksm 16:13-35; Dito 8:3; Mben 78:24-25   10:4 Ksm 17:6; Ktj 20:11; Mben 78:15   10:5 Ktj 14:29-30; Mben 78:31; Ibu 3:17; Jut 5   10:6 Ktj 11:4, 34; Mben 106:14   10:8 Ktj 25:1-9   10:9 Ktj 21:5-6   10:10 Ktj 14:2, 36; 16:41; 17:6-15; Mben 106:25-27; Ibu 3:17-18   10:11 7:29-31; Lum 15:4   10:12 Gal 6:1   10:13 1:9; JEM 1:13-14

¹⁴ Nonen nsáa yem shém, me ε no nteete ben le ben elewtè mwεem mvu ekume bonyo' bo εcici. ¹⁵ Me njemyi ê ben nen diewe ê bonyii bò kεjke bvufee le. Ben ekpwawce nta le laa ke fiεε fi me njemyi ê ben fin nu kecεy ε? ¹⁶ Kε beene ké joo fiko fi ntaashe le, nya keyoone ê Nyo', wu yî kentaashe le, tu beene nu ε taashe yî εleme ke Klistu le? É beene ké dioo ε jo blεed wvu yî kefew kekie le ε guuten ε die yî kentaashe le, ke tu beene taashi ε è nu yî ye Klistu le? ¹⁷ No beene diee blεed wvun nen nu bonyii nteen ε ntuw nu ke mwaaj, tu fí durjci le beene nu ye yimiaaj, njefo beene diee ke ε è nu ntuw mwaaj. ¹⁸ Ben εjo kenfewsεn fô bonyii bo Islael e. Wee tfuu wvu diee fiεε fô ketaj ke ncese le nu ε taashe wase bô Nyo' yî ncese wvudvu le. ¹⁹ Fiεε fi me ηgayte fen nu le la? È fen nu le mwεem mvù bó gee bintaje dvú fô bonyo' le kεjke fiεε keεge kεnεε le bonyo' bodvu ten kεjke fiεε keεge? ²⁰ Kε è nu nonen ke. Fiεε fi me ηgayte nu le boncese bò bonyii bò yaa kee ke Nyo' gee nu ε bó gee ε è nu fô bonceendaa bo dεwle le. Kε bó gee ε è nu fô Nyo' le ke. Me ε no ηgayte le fo ben etaashì ben ε bonceendaa bo dεwle le ke. ²¹ Kε è nulo é ben ewuu ê fiko fi ntaashe le fi è nu fi Tata le, bvuu wuu ê fiko fi Satan e ke. Kε è nulo ten é ben ediee mwεem mvudien mvu Tata le bvuu diee mvu Satan e ke. ²² Fo beene egeè fiεε fi shém eton'yi Tata ke. Kε beene temyi fele wvú ke.

Wee egeè fiεε ε è nu fi nulo efi ten waa bwee

²³ Beene bomew nen'yi no duu le bó kεjke mvungay keεge naa fiεε ficii. Geenεn, bó ekeè le ke è nu fiεε ficii fi nulo efi wee ke. ε beene bomew nen'yi no duu ke le bó kεjke mvungay keεge naa fiεε ficii. ε ke è nu ten fiεε ficii fi nulo ege é wee eleeme temyi yî mbee we le ke. ²⁴ Fo wee egeè fiεε kpwaake ke ε è nu ekole kew ke. Wee ekpwaakè ten ekume waa bwee. ²⁵ Ben edieè nyam yicii yì bó geese fô way yaa sowte laa yí nε fεε le, wvu le fo mvuntelem mvunen esaakè ben yî fifie le ke. ²⁶ Me njemyi nonen, njefo bó nu ε saη ê ηwa' Nyo' le le,

“È kεjke Tata woj wvun noo mwεem mvunciim mvù nu yî dvú le.”

²⁷ É wee wvu yaa nu ke wee mbee teηe ben le ben eto ediekεn, ben é bee ε gen, é ben no diee fiεε ficii fi bó nya ê ben yaa sowte ke. Fo fitele esaakè ben yî fifie le ke. ²⁸ Geenεn, é wee mvu nε lo ε see ê ben le mwεem mvudien mvudvu nu ε bó ε ge kεntaje dvú fô bonyo' le, fo ben edie ke wvu le fo wee wvu be seηe ê ben eyenè le ben gee fiεε fi befe, bô fo fitele esaakè wee. ²⁹ Me ηgayte fitele fin ε è nu fi wee wvu be seηe ê ben e. Kε me ηgayte ε è nu finen ke. Geenεn, è nulo é wee mvu ebife le laa è nulo é wen elu keεge fiεε fi wen kooηke nje fí nu esaake fitele fi wee mvu le le? ³⁰ É me ndiee fiεε ε me ε nya keyoone kedvu ê Nyo', é wee ebvuu esaake me nje la? ³¹ Me ε mum ε no nduu fiem le fiεε ficii fi wee gee, kεnεε wvú diee ε è nu fidien, kεnεε wvú wuu ε è nu fiwuun, ε wvú no gee ê je yì wee mvu yεn lo, enyaà mbense ê Nyo' le. ³² Fo ben egeè fiεε fi nulo ebefe bô mvuntelem mvu bonyii le ke, kεnεε è nu Bojuu, kεnεε è nu bonyii bò yaa nu ke Bojuu, kεnεε kentaashe ke bonyii bo mbee le bo Nyo' le. ³³ Me momte fiem keηgeε fiεε ficii ε è nu fi wee tfuu eyuukè njoη. Kε me ηkpwaake ke ε è nu ekume ekole kem maaj ke. Me ηkpwaake ekume bonyii bocii le me εηge é bó ke eboy.

11

No è nulo é wee enu seke wvú bunlee

¹ Ben ebenenè me ke no me mberjene Klistu. ² Me mbensee ben no ben kumyi me yî fiεε ficii le bvuu bii mwεem mvù me nto n'yεyεε ben dvú. ³ Geenεn, me ηgomte le ben ekieε nta le ekole ke diemsεn tfuu le nu Klistu, ε ekole ke kpwoon e nu dweese, ε ekole ke Klistu le nu Nyo'. ⁴ É diemsεn bunlee lo, kεnεε wvú teete ntum Nyo' ε wvú ε baη ekole, tu

10:14 1Jon 5:21   10:16 11:24-25; Luk 22:17-20   10:17 12:27   10:18 LεW 7:11-21   10:19 8:4   10:20 Dito 32:17; Mben 106:37; Mwm 9:20   10:21 2Kol 6:15-16   10:22 Dito 32:21   10:23 Lum 14:1-15:6   10:23 6:12; 8:7-12   10:24 10:32; 13:5; Lum 15:1-2; Fili 2:4   10:25 Lum 14:2   10:26 Mben 24:1; 89:11   10:28 8:7 10:30 Lum 14:6; 1Tim 4:4   10:31 Kolo 3:17   10:32 Lum 14:13   10:33 9:19-22   11:1 4:16   11:2 2TES 2:15; 3:6   11:3 3:23; Keη 3:16; εfε 5:23

wvú shoose ekole kew. ⁵ Geenen, é kpwoon bunlee, kenεε wvú teete ε è nu ntum Nyo' se wvú nu ε ban ekole nkuan, tu wvú shoose ε è nu ekole kew. Ke jεεy jεεy wvuwe kpwoon bô wvú nu ε kpwaa ekole nu dvú ke. ⁶ É wvú yen le ke wen nu eban ekole kew ke, é wvú mum kpwaa lo. Geenen, no è nu ken'wuumen fô kpwoon e keenu bô ekole ε bó ε kpwaa, ε wvú mum ban le ekole kedvu. ⁷ Ke diemsen kenke keeban ekole kew seke wvú bunlee ke, njefo wvú nu nfieesen Nyo' bvuu nu bvujonke bvú Nyo' le. Geenen, ε kpwoon nu bvujonke bvú dweese le. ⁸ Ke è to buy diemsen yî kpwoon e ke, è to buy kpwoon yî diemsen e. ⁹ Ke Nyo' to bom ten diemsen nje kpwoon ke. Wvú to bom ε è nu kpwoon nje diemsen. ¹⁰ È nu nje fifie bô nje bonceendaa bo Nyo' le wvú kpwoon kenke keeban ekole kew. ¹¹ Naa no fî nu nonen, fô beene bô nu ε taashe wase beene bo Tata le, nu ε kpwoon yaa nu ke bô ekole kew maan ke, ε diemsen yaa nu ke ten bô ekole kew maan ke. ¹² Fî nu nonen, njefo no Nyo' to bomεε kpwoon yî diemsen e nu ε keseen nu ε è boote kpwoon diemsen. É fiεε ficii nen'yi fô Nyo' le. ¹³ Ben ten ke taa ente jodvu eyen le laa fî nu len fô kpwoon e keebunlee Nyo' se wvú nu ε ban ekole le. ¹⁴ Naa no ben yene mwεem e, bonyii bocii kee lo le fô diemsen e keεεε ekole ε kí ci baay nu ε è nu kenshoose fô wvú le. ¹⁵ Geenen, ε fô kpwoon e nu ε keekenke yvuw yî defe nu lo ngone fô wvú le. Nyo' to nu ε nya yvuw yî defe é kpwoon le yî eban yi ekole kew. ¹⁶ É wee nu dvú wvú gomte keekicine fiεε fin, é wvú no kee le ke beene kenεε bintaashe bi bonyii bo mbee le bo Nyo' le bvuu kenke yimi je ke.

Ntefe ekume ntaashe

(Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20)

¹⁷ Geenen, fiεε fimew nu dvú fi me ngomte keentefe ben yî dvú le, ε è nu fi ben gee ε me n'yaa nu embense lo ben yî dvú le ke. Ben ké too shii yî kentaashe le ε è buy ke fiεε fi befe efey fi jee. ¹⁸ Fiεε fi me ngomte keen'yaw engay nu le, me n'yuuke le ben ké taashi diεε kentaashe ke bonyii bo mbee le, no nu dew jεεy jεεy. Me ε no n'yene le è nulo enu keεεy. ¹⁹ Fî lo jee ke le kenjawsen enu é ben entelen wvu le bó emum eloocε ekieε bonyii bo len é ben ente. ²⁰ Me n'yene le ben ké too yî kentaashe le keedie mwεem mvudien mvu Tata wesebeene wvú Jisos e, saa die ε è nu mvú ke. ²¹ Me njemyi nen njefo ben ké dioo diekene, ε wee no diee ke ε è nu mwew mwεem mvudien gene fwe, ε bomew mum mey jen, ε bomew wu mbvuum ε mó koo lo bó. ²² È nu la fi nonen? Ke ben kenke yéw keediekene, wukene dvú le? Nuu le ben gomte keejoo kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Nyo' le ekuse, gee ε bonyii bô fuute wumene le? È nulo é me njeme é ben le la? È nulo é me embensee ben e? Naa lo, ke è nulo é me embensee ke. ²³ Me nto nu ε n'yεεyi ben ε è nu bô fiεε fi Tata to yεεyεε me dvú, le è to nu entan jò bó to nu keεese Tata wesebeene wvú Jisos, ε wvú jo ntuw bleed, ²⁴ nya keyoone é Nyo', guushε gay le, “Fin nu ye yem ε me ε nya nje ben. Ben egeε fifin keekumyi me.” ²⁵ É bó dieken mεse, ε wvú jo fiko ge ke lenlen diεε fwe le, gay le, “Fiko fin nu fi monkan mo monfem mò Nyo' gbwo bô εleme kem. Ben egeε fifin sekecii wuu keekumyi me.” ²⁶ Fî ε mum ε no nu le ε gen naa ε buy seke Tata nu ke ekase eto le, nu ε sekecii kè ben diee bleed wvun bvuu wuu fiko fin nu ε ben fewci ε è nu ekume kpwe Tata. ²⁷ Nonen, ε è nu naa yεε wvú diee bleed wvudvu kenεε wuu fiko fi Tata le fidvu é je yî baa jee le ke, tu mweten gee ε è nu kebefε njefo wvú baa wumte ye bô εleme ke Tata le ke. ²⁸ Wee dioo nu keedie bleed wvun ebvuu ewu fiko fin, ε wvú yaw jije ekole kew ntay se no gee nonen, ²⁹ njefo é wee diee bleed wvun, wuu fiko fin yaa kee fiεε fi è nu ye Tata, tu mweten diee bvuu wuu, joo ε è nu nsaw fô ekole kew e. ³⁰ È nu fiεε fi bonyii nteen é ben entelen wεεyi ε bomew cemkene ε bomew ε kpweken wase. ³¹ Geenen, é beene jije bikuu bisεεbeene ntay ε se no diee bvuu wuu, Tata saa ebvuu esaw beene ke. ³² É Tata saake beene, tu wvú nεci lo beene wvu le fo wvú ke etaashe beene bô bonyii bo yî won wvun e le beene nu ε gbwe nsaw ke. ³³ Boom bo

11:7 Kej 1:26-27   11:8 Kej 2:18-23; 1Tim 2:13   11:18 1:10-11   11:19 Dito 13:2-4; 1Jon 2:19   11:22 JEM 2:5-6   11:23 10:16; Mat 26:26-28   11:25 Yeli 31:31-34; Luk 22:20; 2Kol 3:6; Ibu 8:6; Ksm 24:6-8; Ibu 9:12   11:26 Mat 26:29   11:27 11:20-22; Ibu 10:29   11:28 2Kol 13:5   11:32 Ibu 12:5-6; Mwm 3:19

bwεem e, fí ε mum ε no nu le seke ben ε taashe keedie mwεem mvudien mvu Tata le, ε ben cey ε wee tfuu to. ³⁴ É jey yuu wee, é mweten dieken fô yew e se no too wvu le fo wvu ke eto ege fiε ejo ε è nu nsaw fô ekole kew e ke. Fi ekume mwεem mvumew nu ε me nu nke entefe ben yî dvú le ε è nu seke me ε nto.

12

Nnyá Keyoy ke Yuule

¹ Boom bo bwεem e, me nu enjeme keseen ekume nnyá yî Keyoy ke Yuule nyaa ê bonyii. Ke me ngomte le ben enu kenjiwe le ke. ² Ben ekeè le seke ben to bæ bonyii bô yaa kee ke Nyo', nu ε bó to læ ben ε ben no njimte, mum wvumte bonyo' bo ecici bô nu se bó nulo ejeme nkuañ. ³ Me ε mum ε no ngayte le ben ekieε ntay le é wee nu ε Keyoy ke Nyo' le nu yî ye le, wvú saa ebvuu egay le, “Lon ekoo Jisos” ke. E wee yaa nulo egay le, “Jisos nu Tata” se è fici Keyoy ke Yuule wvú ke.

⁴ E dioo tu fô nnyá le nu ε bonyii kenke nnyá jey jey ε è nyaa ke Keyoy kemwaan ê bó. ⁵ Bonyii lemte dilemme jey jey ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente, geenε ε cee ekole wvubo nu ke mwaan. ⁶ E jé nu jey jey yî bonyii lemte jó, ε è gee ke Nyo' mwaan le bonyii egeè dilemme didvu ê yiyε jé le. ⁷ Bó nu ε nya ke wee mwaan mwaan bô ye nnya yî Keyoy ke Yuule keelemte fici kentaashe kecii dvú. ⁸ E wee mvu no kenke ye nnya yî Keyoy ke Yuule nya ê wvú ε è nu keejemyi diewe wee wvú kenke bvufee le, nya yî wee mvu nnya ε è nu keejemyi diewe wee wvú kee fiε le. E Keyoy kin nu ke kemwaan. ⁹ É Keyoy ké nya yî wee mvu nnya ε è nu fitele fi wvú elese yî Nyo' le ntay, nya yî wee mvu ε è nu keefele bincem. E Keyoy kin nu ke kemwaan. ¹⁰ É Keyoy ké nya yî wee mvu nnya ε è nu keegeε binghaw bi mwεem e, nya yî wee mvu ε è nu keeteete bontum bo Nyo' le, nya yî wee mvu ε è nu bvufee keekeε jey jey mwεem mvù nen'yi fô Keyoy ke Nyo' le bô mvù yaa nen'yi ke fô Keyoy ke Nyo' le, nya yî wee mvu ε è nu mvunγay keejemyi díew yî bó yaa kee ke, nya yî wee mvu ε è nu keeceyi mwεem mvù wee wvudvu jemyi ê bonyii. ¹¹ Bó gee mwεem mvun mvunciim ε è nyaa ke Keyoy kemwaan nnya yidvu ê bó. E kí gawci ê wee tfuu no kí shieele.

Kentaashe ke bonyii bo mbee le nu diewe ye wee le

¹² Beene kee le ye wee nu ke yimiaañ, geenε ε yí kenke biba nteen. E naa no biba bidvu cim nu nteen nen nu ε bí taashi gee ye yimiaañ. E nu ke ten no Klistu bô bonyii bew nu. ¹³ Beene nu bonyii jey jey, ε bomew nu Bojuu, bomew Boglek, ε bomew nu bonfaw, ε bomew yaa nu ke bonfaw. E è nu ke Keyoy kemwaan kè to taasheε beene bocii keenu ye yimiaañ. * E Nyo' to gεke ke ε è nu Keyoy kedvu kemwaan fô mvuntelem mvuseεbeene le.

¹⁴ Ke ye wee nu ke keba ke ye le kemwaan ke. E nu biba nteen. ¹⁵ É ekale cim ne ε gay le, “No me mbaa nu kebo ke, tu ke me mbεε keba ke ye le ke”, fifie saa ege é kí emum enu se è nu keba ke ye le ke. ¹⁶ Kentunγun ε ne ten ε gay le, “No me mbaa nu jise ke, tu ke me mbεε keba ke ye le ke”, fifie saa ege é kí emum enu se è nu keba ke ye le ke. ¹⁷ É ye wee yicii be mey ke jise, é wvú eyuuke mwεem bô la? É yí be mey ke kentunγun, é wvú eyuuke nsam fiε bô la? ¹⁸ Fiε fi nu, nu le Nyo' to nu ε bom wee seyse biba biew bi ye le jey jey no wvú koonke. ¹⁹ É ye wee be nu ke keba kemwaan, é yí enu neε le? ²⁰ No fí nu, biba bi ye le nu nteen. Geenε ε bí ε taashe ε ge ye yimiaañ. ²¹ Ke è nulo é jise egay ê kebo le, “Ke me nshieele wo ke.” E ke ekole nulo egay ten ê bikaa le, “Ke me nshieele ben ke.” ²² Fiε fi kaa nu, nu le biba bi ye le bì yen'yi le bí wεyi lo nu bì ke è nulo é ye wee enu se bí ke. ²³ E biba bi ye le bì beene joo le bí nu ncεw, nu bì beene taale fó ntay. E biba bì beene ké no wuumene keedunçi ê bonyii nu bì beene ké no banji. ²⁴ E biba bì bonyii yene, nu bì

12:2 8:4-6; Yεsa 44:9-20; Gal 4:8 12:3 1Jon 4:2-3; Lum 10:9 12:4 12:27-14:40; Lum 12:6-8; Efε 4:4 12:5 12:28-30 12:7 14:26 12:10 14:5; Lem 2:4 12:11 7:7; Lum 12:3; Efε 4:7; 1Bi 4:10 12:12 12:27 12:13 Gal 3:27-28 * 12:13 kenεε le, “E è nu ke Keyoy kemwaan kè to jεε beene bocii é bó se lese beene ê joo keenu ye yimiaañ.”

yaa shieele le bó etaalè fò nonen ke. Nyo' nu ε seyse ye wee ê je yì le bó ewvumtè biba bì yen'yi le bí nu ncw e. ²⁵ Wvú to ge nonen wvu le fo kenjawsen enu yì ye le ke, le keba etomtè kemew, ε kemew tomte kemew. ²⁶ Ê keba ke ye le kemew ne ε no yuuke nsase, tu biba bidvu bicii nu eyuuke nsase. Ê bó seyse keba ke ye le kemwaan, tu bí bicii nu elarlanje bô kí. ²⁷ Ε διοο tu fô Klistu le nu ε ben bocii nu ye ye, ε wee mwaan mwaan ben e nu keba ke ye yidvu le. ²⁸ Nyo' nu ε gee bonyii bô elemtè dilemme jεey jεey ê kentaashe ke bonyii bo mbee le. Ε bo fwe nu boom bo ntum e bo Jisos e, ε bô bii bó le nu bonyii bô teete bontum bo Nyo' le, ε bô bii bó le nu bonyii bô yεeyi bonyii. Ε gee bomew ε è nu bonyii bô egeè binghaw bi mwεem e, bomew bô efelè bincem, bomew bô efici bonyii. Ε gee bomew ε è nu bô eseyseè no dilemme egene, ε bomew nu bô kee keejemyi díew yì bó baa kee yí ke. ²⁹ Ke è nu bonyii bocii bô nu boom bo ntum e bo Jisos e ke. Ke è nu bocii bô teete bontum bo Nyo' le ke. Ke è nu bonyii bocii bô yεeyi bonyii ke, ε ke è nu bocii bô gee binghaw bi mwεem e ke. ³⁰ Ke è nu bonyii bocii bô keηke nnya keefele bincem ke. Ke è nu bocii bô nulo ejemyi díew yì bó baa kee ke. Ε ke è nu ten bonyii bocii bô nulo eεeyi mwεem mvù bonyii jemyi ê díew yimi le ê bonyii ke. ³¹ No nnyá yin yicii nu nen, ben eshieelè ntay keekeηke nnyá ε è nu yì kuuke fele yicii. Geenεn, me nu nduεe ê ben fiεe fi fele mwεem mvun mvunciim.

13

Keηkoηen fele mwεem mvunciim

¹ Ê me ncim ηkee keenjeme díew bitum bicii naa noo díew bonceendaa bo Nyo' le, se me ηkeηke keηkoηen fô bonyii le ηkuuη, tu me ηkumte ke ε è nu diuw diewe ηgem wvu caake, kenεε bikanηaη e ε wee kpwaake. ² Ê me ncim ηkeηke naa mvuηgay keenteete bontum bo Nyo' le, ηkee mwεem mvunciim naa noo mvù nu ê kenyile le, ε nlese fitele yì Nyo' le naa ntay wvù è nulo é me emvuwyi dikum, geenεn se me ηkeηke keηkoηen fô bonyii le, tu me nu ke lo fiεe fi εcici. ³ Ê me ncim njo mwεem mwem mvunciim ε ηgaw ê bonyii, ε nya ten ye yem le bó eton, * geenεn se me ηkeηke keηkoηen fô bonyii le ηkuuη, sεw wvudvu saa enu ke. ⁴ Wee wvù keηke keηkoηen fô bonyii le ké no kuule shém, bvuu gee gee di jee fô bonyii le. Ke wvuwe wee ké no bene kendoη ke. Ke wvú ké no saale ye kenεε bensee ye ke. ⁵ Ke wvú ké no ηasene yì bonyii le ke. Ke wvú ké no kpwaake ke ε è nu ekole kew ke. Ke wvú ké ton'ye shém cekey ke. Ε ke wvú ké no geele wee fô fitele le ke. ⁶ Ke wvú ké no yuuke njoη bô fiεe fi befe ke. Wvú ké no yuuke njoη ε è nu bô fiεe fi nu keεey. ⁷ Ke wee wvù keηke keηkoηen ké no yene jay wee mvu le ke. Wvú ké no fiisene mwεem mvunciim, taale ke fwe yì fiεe le ficii, bvuu suule shém yì fiεe le ficii. ⁸ Ke keηkoηen ké ka ke. Geenεn ε kefew nu eyuu eto kè mvuηgay mvù Nyo' to nyaε le bonyii eteete bontum bew dvú nu ke eka, é díew yì bonyii jemyi yì bó baa kee yí ke eka, é mvuηgay keekeε mwεem ntay ke eka ten. ⁹ Mvù nu ke eka nonen njefo beene kee mwεem keseen ke lo kebese kebese, teete bontum bo Nyo' le ke kebese kebese. ¹⁰ Geenεn ε è nu ke enu seke beene ε loocε wase ε kocen é mwεem mvu kebese kebese emum eka. ¹¹ È to nu seke me nto nu wan caan, ε me no njemyi diewe wan e, ηkpawaci mwεem diewe wan e, n'yene mwεem diewe wan e. Me ε ndioo ntaw wase ε mum ε ncine nce boom e. ¹² Keseen nu ε beene yene mwεem e jiwejiwe diewe ê kenlεey e. Geenεn è nu ke enu kefew kekie le é mvù eyuu ê beene ejise. Keseen nu ε me ηkee mwεem kebese kebese, ε è nu ke enu sekekie, é me emum emεse eηkieε mwεem mvunciim ke no Nyo' kee me. ¹³ Mwεem nu mvuntentem mvù nu ke emεy eleeme fô. Mwεem mvudvu mvun nu: keeese fitele yì

12:26 Lum 12:15; 2Kol 11:29   12:27 6:15; 10:17; 12:12; Lum 12:4-5; Efε 4:4, 16; 5:30   12:28 12:8-10; 14:1-4; Lem 13:1; 15:32; Efε 4:11-12   12:31 14:1   13:1 8:1; Lum 13:8-10   13:1 2Kol 12:3-4   13:2 12:8; Mat 7:22; 17:20   13:3 Dan 3:19-20; Mat 19:21   * 13:3 Boηwa' bo boyvuum bomew keηke fen le, “Nya ten ye yem le me nsaale ye.”   13:5 10:33; Bηgn 10:12; Fili 2:4   13:8 12:10; 14:1-5   13:12 Lum 8:24; 2Kol 5:7; 8:3; Gal 4:9   13:13 Kolo 1:4-5, 23; 1Tes 1:2-3; Tay 2:2; Ibu 10:22-24; 1Jon 4:16

Nyo' le, bô keetaale fwe yî ñkawma Nyo' le, noo keekëñke keñkoñen. E keñkoñen nu fiëe fi kuuke ente jo mvú fele mvú mvunciim.

14

Keebvuu jemyi ekumë nnyá Keyoy ke Yuule

¹ Ben egëelë keñkoñen fwe dvu mwëem mvunciim, geenën ekëñkë tën shiëe ntay fô nnyá yî Keyoy ke Yuule nyaa ê bonyii le, efey mvunciim, nnya keeteete bontum bo Nyo' le. ² É weë jemyi e è nu díew yî bó baa kee yí ke, tu ke wvú jemyi ê bonyii ke, tu wvú jemyi e è nu ê Nyo', njefo ke weë yaa yuuke fiëe fi wvú jemyi ke. Wvú jemyi e è nu mwëem mvu ê kinyile le ê mvungay mvu Keyoy ke Yuule le. ³ Geenën, weë wvú teete bontum bo Nyo' le ké no jemyi e è nu ê bonyii, gee e bonyii kuu yî mbee le, bvuu yvuwse mvuntelem mvubole, bvuu gee tën e mvuntelem mvu bonyii le lætene. ⁴ E weë wvú jemyi díew yî bó baa kee yí ke ké no fici ke e è nu ekole kew maarj. Geenën, e weë wvú teete bontum bo Nyo' le ké no fici e è nu kentaashe ke bonyii bo mbee le kecii. ⁵ Me e no ñkoonke le ben ejemyi díew yî bonyii baa kee yí ke. Geenën, e fiëe fi me ñkoonke baay nu le ben eteetë e è nu bontum bo Nyo' le ê bonyii. Weë wvú teete bontum bo Nyo' le nu shiëe le fele weë wvú jemyi díew yî bó baa kee yí ke. É è fën baa nu le weë mvu ebanke díew yidvu wvu le kentaashe ke bonyii bo mbee le eyuw ntay é fí efi bó.

⁶ Boom bo bwëem e, é me ne keseen e nto fô ben e, e no njemyi ê díew yî bó baa kee yí le ke, é fifie efi ben yî la le? Fiëe fi nulo efi ben nu ke seke me nu e nto bô fiëe fi fifie fi Nyo' nu e duñce ê me, kenëe fiëe fimew fi wvú gomte le me enge é ben ekieë, kenëe ntum we mvu le me entefe ê ben, kenëe fiëe fimew le me en'yëeyi ben dvú. ⁷ Bó ejo ke fiëe diëwe ndonj kenëe kome le mvù yaa keñke ke keyoy. É nulo é weë ege nëe se kieë fiëe fi mvú jemyi se bó e tonj kenëe e kum ê je yi læj e? ⁸ É weë ne le wen etonj sonj jem, e fanj tonj ê je yi læj e, é bonyii ege nëe se buy jem? ⁹ È nu ke læjlæj no é ben jemyi díew ê bonyii se bó yuuke lo, é bó ke ege nëe se kieë fiëe fi ben jemyi? Ke tu njeme wene nu laayi ke lo yî fwefwe le. ¹⁰ Ke è nu kemañen le dikfuu di díew e nu yî nshe le fën dí le dí le ke. E ke yimi nu dvú yî nu se bó kee kenyi kedvu ke. ¹¹ Geenën, é weë ne e no jemyi ê me ê díew e se me n'yuuke yí ñkuuñ, tu wvú nu enu diëwe weë ketum e fô me le, e me nu tën diëwe weë ketum e fô wvú le. ¹² Me e no ñgayte ê ben le no ben gomte le mvungay mvu Keyoy ke Yuule le eyen'yi ê ben ente, ben emum emom ntay keekëñke e è nu nnyá yiye yî nulo ege é kentaashe ke bonyii bo mbee le ekuù lo.

¹³ Fí e mum e no nu læ, é weë jemyi díew yî bó baa kee yí ke, é wvú no bunlee le Keyoy ke Nyo' le enya wen bô bvufee keecëeyi fiëe fi wvú jemyi ê bonyii. ¹⁴ É me ne e no mbunlee ê díew yî bó baa kee yí le ke, tu me nu mbunlee ê keyoy kem e, geenën e me n'yaa mbunlee bô bvufee bwem ke. ¹⁵ No fí nu nonën, me nu enge nëe? Me nu embunlee ê keyoy kem e, mbunlee tën bô bvufee bwem, en'yemte ê keyoy kem e, n'yemte tën bô bvufee bwem. ¹⁶ È fuw ke nonën, wo e ne e no bensee Nyo' ê keyoy kuw e, é weë mvu wvú be nu fó yeke ke lo ke ege nëe se bee le, “Fí enù nonën” yî keyoone kè wo be nyaa le se wvú be yuuke díew yî wo jemyi? ¹⁷ É wo nya keyoone nonën, e cim e nya naa ntay nëe, tu ke è nulo é fí efi weë mvu we ke. ¹⁸ Me nyaa keyoone ê Nyo' le me njemyi díew yî bó baa kee yí ke nfele naa lo ben bocii. ¹⁹ Geenën, no me ncim njemyi nonën é me ndioo nu ente jo kentaashe ke bonyii bo mbee le, e me no ñkoonke keenjemyi bô bvufee bwem e è cim nu naa ke díew shen, wvu le me n'yëeyi bó, efey keejemyi díew bontfuke yuufe (10,000) se bó kee yí ñkuuñ.

²⁰ Boom bo bwëem e, fô ben ekëñkë boñkpawce bo boom bo caan e ke. Ben enù ke diëwe mvunley mvu boom e mvù yaa kee ke wase fiëe ekumë kebefë. Geenën, ekëñkë boñkpawce e è nu bo ñgaybonyii le. ²¹ Bó nu e sanj ê ñwa' bonci le læ, “Me wvú Tata Nyo' ñgayte le me nu ñke enjemyi

ê bonyii ban dew botolo le,
ê díew yì bó baa kee yí le ke.

Geenen, ke fifie nu ke ege é bonyii ban emum eyuw me le ke.”

²² Fí ε mum ε no nu le, keejemyi díew yì bó baa kee yí ke, nu nciise wvù dunçi mvunḡay mvu Keyoy ke Yuule le ê bonyii bò yaa nu bo mbee le ke. Ke è nu nciise ê bò nu bo mbee le ke. Geenen, ε nnya keeteete bontum bo Nyo' le nu nciise wvù dunçi mvunḡay mvu Keyoy ke Yuule le ê bonyii bò nu bo mbee le, ε è yaa nu ke ê bò baa nu bo mbee le ke. ²³ É ben, kentaashe ke bonyii bo mbee le bocii ne ε to yî kentaashe le, wee tfuu ε mum ε kew ε no jemyi ke ε è nu díew yì bó baa kee yí ke, bonyii bo ncew kenεε bonyii bò baa nu bo mbee le, ε ne ε ley, ε yuw no ben jemyi, bó saa ekpwaake le ben ghaanene lo? ²⁴ Geenen, é wee tfuu teete ε è nu ntum Nyo', wee wvu ncew kenεε wvù baa nu wee mbee ε ley, é fieε fi ben jemyi ege é wvù ekiεε le wen nu wee wvù befe, é fí esaake wvù fô fitele le, ²⁵ é mwεem mvù nyiime fô fitele fiew e, eyenε emwa. Nonen, é wvù emum etum envuw fokuse, enyaa mbense wvu baay ê Nyo' gayte le, “Nyo' nu naa ben ε bó.”

No è nulo é kentaashe ke bonyii bo mbee le ebunlee, gee mwεem leḡ

²⁶ Boom bo bwεem e, fieε ficii fi me njemyi nu le la? Fí nu le, seke ben ε to yî kentaashe le, ε wee wvù keḡke ḡkiee keeyem no nu, ε wee n'yεeyi nu, ε wvù keḡke fieε fi Nyo' nu ε dunçe ê wvù nu, ε wvù kee keejeme díew yì bó baa kee yí ke nu, ε wvù kee keεεyε díew yidvu é bonyii eyuw enù ten. Ben egeè mwεem mvunciim ê je yì è nulo é mvù efii lo kentaashe ke bonyii bo mbee le. ²⁷ É bonyii nu keejeme díew yì bó baa kee yí ke, é bó jeme ke bofeε kenεε botete maḡ. É bó dioo jemyi no jemyi wee mwaḡ mwaḡ ε wee mvu cεeyi fieε fi bó jemyi ê bonyii. ²⁸ É wee baa nu dvù wvù eεeyi fieε fi bó jemyi, é bó no nu diuw tfu ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente, ε wee jemyi ke wase ê shem ê shem fô ekole kew e bô Nyo'. ²⁹ É bonyii bò teete bontum bo Nyo' le nu dvù, é bofeε kenεε botete jeme ê bonyii. É bó dioo jemyi ε bomew no yeese fieε fi bó jemyi ntay. ³⁰ É Nyo' fen nu ε dunçe fieε ê wee mvu wvù be ε shii dvù, é wee wvù be jemyi wase we cife, nya je ê wvuwe wee jeme. ³¹ Ben ekeè le ben bocii nulo etefe bontum bo Nyo' le. É ben dioo teete, no teete wee mwaḡ mwaḡ wvu le bonyii bocii eyeyi mwεem ê ben, é ben ebvuu ege é mvuntelem mvubole bocii eyvuwsè. ³² Bonyii bò Nyo' nu ε nya yibo nnya keeteete bontum bew keḡke mvunḡay ê we jo nnya yidvu, ³³ njefo ke Nyo' nu Nyo' kembvuḡse ke, Nyo' nu Nyo' kenlεeten.

No fí nu ê bintaashe bi bonyii bo mbee le bò è nu bo Nyo' le bicii, ³⁴ seke bokεne nu ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente, no nu diuw tfu. Ke bó baa nya bó bô mvunḡay keejemyi ke. Bó keḡke keeyuuke lo bolemse le, ε è nu no nci jemyi. ³⁵ É fieε nu dvù fi bó gomte keekiε, é bó bife ê bole' bobole seke bó ε tu jim yew, njefo è nu kenshoose fô kpwoon ejemyi ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente. ³⁶ Ben ekeè le ke è to kew ben diew Nyo' ke. Nu le è to kew ben ε? ε ke è meḡ ke ben bò diew Nyo' nu ε gen wase fó ke. Nu le è meḡ ben ε? ³⁷ Wee wvù kee naa le wen nu wee wvù teete bontum bo Nyo' le, kenεε wvù kee le Nyo' nu ε nya wen bô nnya ye yi Keyoy ke Yuule, wvù keḡke keebε le fieε fin fi me nsḡ fô ben e nu ε è gay Tata le me ensḡ. ³⁸ É wee baa ebee fí, tu bó nu ema lo ten wvù bô fiew fieε.

³⁹ Boom bo bwεem e, fí ε mum ε no nu le, ben ekeḡkè shieε baay ε è nu keeteete bontum bo Nyo' le. Geenen, fo ben etun fo bonyii ejemyi díew yì bó baa kee yí ke. ⁴⁰ Ben dioo gee mwεem mvun mvunciim, no seysee ntay, gee ê je yì jee le.

15

Jisos Klistu to nu ε buy yî kpwe le

14:23 Lem 2:13   14:25 YeSa 45:14; Jon 4:17-19   14:26 8:1; 12:7-10; 14:4; EfE 4:11-13   14:29 Lem 17:11; 1TeS 5:21   14:33 7:15   14:34 11:3; EfE 5:22; 1Tim 2:12   14:37 1Jon 4:6   14:39 14:1, 5   14:40 14:33

¹ Boom bo bwæem e, me ngomte keseen keenjume ben ekume saaka wvù jee wvù me nto nfewcæe ê ben e ben fiisen, e no leeme yî dvú le keseen. ² È nu saaka wvudvu wvun wvù boysee ben é ben fen jici dvú ntay. È fuw ke nonen, tu ben to beje ke e è nu ecici. ³ Ben ekeè le me nto nu e nya fiæe ê ben e fí kuuke baay fele lo mwæem mvunciim. E è nu ke fí fi bó to nyae ê me. Fiæe fidvu nu le Klistu to nu e kpwe fô bibefe bisæbeene le ke læŋlæŋ no bó to saŋæe ê Ŋwa' Nyo' le, ⁴ bô le bó to nu e dwey wvù, e è ke no nu ediuw eta e Nyo' bvuse wvù yî kpwe le ke læŋlæŋ no bó to saŋæe ê Ŋwa' Nyo' le, ⁵ noo le wvù to nu e duŋce ekole kew ê Bita, * bvuu duŋce ten ê boom bew bo ntum e bo yuufe ncow bofæe. ⁶ E wvù ke duŋce ten ekole kew ê bonyii bo mbee le e bó nu bvudvuu bvumwaan fele wee gee tin. Bonyii nteen ngoo yin e bæe ke naa dvú eben, e bomew e kpweken wase. ⁷ E wvù ke bvuu duŋce ekole kew ê Jem, bvuu duŋce ê boom bew bo ntum e bocii. ⁸ E è ke dioo nu ejim, e wvù duŋce ten ekole kew ê me wvun wvù nu ente jo boom bo ntum e bo Jisos e diæwe wan wvù bó to bokæe kente le. ⁹ Me njemyi nonen njefo me nu lo diæwe wee wvu caan e ente jo boom bo ntum e bo Jisos e bocii. E me mbaa encim enkpwenten wvù bó eteje me le waa ntum Jisos ke, njefo me nto mbone bikaa ejim jo kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Nyo' le. ¹⁰ Geenæn, e Nyo' buw me, ge e me no nu fiæe fi me nu fí keseen. Ke nfi wvun wvù Nyo' to nyae ê me to nu e la ecici ke. Me nto nu e ŋkaa nlem naa nfey lo boom bo ntum e bo Jisos e bocii. Geenæn, e ke e to lemte me bô mvungay mwem ke. È to nu nfi wvun wvù Nyo' to buwæe me dvú wvù to lemte yî yem e. ¹¹ Fí e mum e no nu le kenæe è to nu me wvù to fewcæe saaka wvun ê ben, kenæe è to fewci bó, tu è nu ke fiæe fimwaan fi bee bó fewci, e ben to bee fí le.

Beene nu ke ebuy ten yî kpwe le

¹² Keseen no bese fewci le Klistu to nu e buy yî kpwe le, ben bomew e ge næe e se no duu le ke bonyii bô kpweken wase nu ke ebuy yî kpwe le ke? ¹³ È è fen nu keceey le ke bonyii bô kpweken wase nu ke ebuy yî kpwe le, tu ke Klistu to nu e buy ten yî kpwe le ke. ¹⁴ È è nu le Klistu to baa buy yî kpwe le, tu fiæe fi bese fewci nu ecici, e mbee wene nu ten ecici. ¹⁵ È è fen nu nonen, tu bese teyte fiæe yî Nyo' le ecici, njefo bese ghane fewci le wvù to nu e bvuse Klistu yî kpwe le se wvù to nu e bvuse ŋkuuŋ, é è fen nu keceey le ke bonyii bô kpweken wase nu ke ebuy yî kpwe le ke. ¹⁶ È è fen nu keceey le ke bonyii nu ke ebuy yî kpwe le, tu ke Klistu to nu e buy ten yî kpwe le ke. ¹⁷ Fí e no nu le é è fen nu le Klistu to baa buy yî kpwe le, tu mbee wene nu ecici, e bibefe binen bæe ke yî yene le. ¹⁸ È fí emum enu ten le bonyii bô nu e kpweken wase e bó to taashe bô bo Klistu nu e la wase ecici. ¹⁹ È beene gæle bvufee yî Klistu le, taale le wvù efii beene e è nu ke yî nshii wvun e maan, tu beene nu bonyii bô shen ekoole bonyii dvú yî woŋ wvun e fele lo bonyii bocii.

²⁰ Geenæn, keceey kedvu nu le Nyo' to nu e bvuse Klistu yî kpwe le. E è nu Klistu wee wvu fwe wvù cæleæe je fô bonyii bô nu e kpweken wase le. ²¹ No wee mwaan to gee e kpwe to fô bonyii le bocii, nu ke læŋlæŋ no wee mwaan nu e ge le bonyii nu ke ebuy yî kpwe le. ²² Fí e no nu le no bonyii bocii kpwee njefo bó nu kfuu di Adam e, nu ke læŋlæŋ no bonyii bocii nu ke ebuy yî kpwe le njefo bó nu bonyii bo Klistu le. ²³ Geenæn, e wee nu ke ebuyte ke ê kew kefew e. E Klistu nu wee wvù to yawæe cæe je buy. E wvù nu ke dioo e kase e to, é bonyii bô nu bew emum ebuy ten. ²⁴ Fí nu ke dioo e kooy nonen, é emum enu kefew kè woŋ nu eka. Klistu nu ke efuwæe bvunfon bô mvungay noo bvukuke bvucii bvù saake keseen, emum etfuse bvunfon bwew ê Nyo' Ice. ²⁵ E wvù wvù Klistu keŋke ke keesaake egeen ebuy seke Nyo' nu ke egeæ bonyii bew bo bvuban e bocii ê wvù ekuse é wvù etome

15:1 Gal 1:11   15:2 Gal 2:1-2   15:3 11:23; Yæsa 53:5-12   15:4 Jona 1:17; Mat 12:40; Jon 20:9; Lem 2:24-31
 15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34, 36; Jon 20:19   * 15:5 Diee di Bita din nu ê díw Glek e le Sefas.   15:7 Luk 24:50
 15:8 9:1; Gal 1:15-16; Lem 9:3-6   15:9 1Tim 1:12-16   15:9 Efæ 3:8; Gal 1:13-14   15:10 2Kol 11:23
 15:11 1:12; Gal 1:17-18; 2:6-9   15:15 Lem 1:22; 4:33; 5:30-32   15:17 15:3; Lum 4:25   15:18 1TES 4:13   15:20 6:14; Kolo 1:18   15:21 15:45-49; Keŋ 3:17-19; Lum 5:12, 14, 18   15:22 2Kol 5:17   15:23 15:51-52; 1TES 4:16
 15:24 Dan 2:44   15:25 Mben 110:1; Mat 22:44

bikaa yî bó le. ²⁶ E wee bvuban wvu ejim wvù wvú nu ke emese efiwse nu kpwe. ²⁷ È nu fiεε fi bó to saηεε ê ηwa' Nyo' le le,

“Nyo' nu ε γεε wase mwεεm mvunciim ê wvú ekuse wvú ε no saake.”

Geenen, keegay le mwεεm mvunciim nu ê wvú ekuse yaa mum nu le Nyo' wvù gεke mwεεm mvunciim ê wvú ekuse nu ten ê wvú ekuse ke. ²⁸ È nu ke enu seke mwεεm mvunciim nu wase ê Klistu ekuse ε wvú saake, é wvú wvù Waa Nyo' emum egeε ekole kew ekuse jo Ice wvù gεke mwεεm mvunciim ê wvú ekuse, wvu le Nyo' emum enu ewe jo fiεε ficii mondvuum monciim saake.

²⁹ È è baa nu le bonyii bò nu ε kpweken wase nu ke ekase buy yî kpwe le, bó ε no leese bonyii ê joo yî bvudvuu bvu bonyii bò kpweken wase le nje la? Bó leese bó ê joo nonen le sεw wvudvu nu la? ³⁰ Bese ten ε no ghane yuu ye nen nje la? ³¹ Boom bo bwεεm e, me nu diuw kpwe le εdiuw εcii. Me njemyi mwεεm mvun nen njefo me n'yuuke ye yî fiεε fi Klistu Jisos wvù Tata wesebeene nu ε ge fô ben e fele can yem e. ³² È è baa nu le bonyii bò kpweken wase nu ke ebuy yî kpwe le, no bonyii ké no jemyi mwεεm, ε me ηke ηgen εfus, ε bonyii ε bó ηale diewe nyám yi ηkpwaante le no diuu bee bó gomte keesaaye lo me, le sεw wvudvu nu la? É me enfanε nlu lo enγay le fí enù no bó ké no duu le, “Beene ediekenè, wukenè njefo ntfuu nu ε bó nu ebuy ekpweken” e? ³³ Fo wee elεlè ben ke. Ben ekeè le, “É wee wvù kenγe kew jee lene bô ηgoo yî befε, é ηgoo yidvu ebefε bô wvú.” ³⁴ Ben etee bvufεε bvunen jim, ecine kebefe le. Me n'γene le ke ben bomew kee Nyo' ke. E me njemyi nen keenγe le ben ewuunenè.

Ye yî bonyii nu ke ebuyte dvú yî kpwe le

³⁵ È nulo é wee mvu ene ebiite le laa bonyii nu ke ebuyte yî kpwe le nεε le le? Bó nu ke ekenke ε è nu kfuu ye yî nεε le? ³⁶ Wvuwe wee wvù biite nonen nu keyuη. Ke wvú kee le bó ké jeyi fiεε fí saa ke ebuy se fí ε yaw ε kpwe le? ³⁷ Ke ye fiεε fi bó ké jewe nu yî yî ké buy no kuu ke. Bó ké jewe ke ε è nu ηgow eyineyin, kenεε è nu ηgow εgin, kenεε è nu yi la, ³⁸ ε Nyo' mum nya ηgow yidvu bô ye yî wvú shieele. E wvú nya ye jεy jεy ê ηgow no ηgow yidvu nu. ³⁹ Ke mwεεm mvunciim kenke nyam ye lenlen ke. Bonyii kenke yibo nyam ye jεy, ε nyám kenke yibo, ε mvunyiim kenke yibo, ε byé kenke ten yibo ye. ⁴⁰ Mwεεm mvu we nu ê yibo je le, ε mvu fokuse nu ê yibo je le. Mwεεm mvu we kenke bvubole bvujonke, ε mvu fokuse kenke bvubole bvujonke. ⁴¹ Diuu kenke bwew bvujonke, ε kpwee kenke bwew bvujonke, ε jón kenke ten bvubole bvujonke. E ke jon yimi bô yimi cim kenke bvujonke lenlen ke.

⁴² È nu ke lenlen no ye bonyii nu ke enu seke bó buyte yî kpwe le. Bó ké dweyte wee ε ye ye fo, geenεn ke ye yî wvú nu ke ebuy dvú yî kpwe le bεε ke efo ke. ⁴³ Bó dweyte wee bô ye ε yî yaa yen'yi jee ke, yaa kenke mvunγay ke. Geenen, ε wvú nu ke ebuyte yî kpwe le bô ye ε yî kenke bvujonke, kenke mvunγay. ⁴⁴ Bó dweyte wee ε ye ye nu yî wee wvu wum. Geenen, wvú nu ke ebuyte yî kpwe le bô ye ε è nu wase yî keyoy. É ye wee wvu wum nu lo, tu ye keyoy nu lo ten. ⁴⁵ Bó nu ε saη le, “Adam wvu fwe to nu ε no nu dvú, yoyte.” È dioo tu fô Adam wvu ejim e, ε wvú no nu fiew keyoy kè nya nshii ê bonyii. ⁴⁶ Ke wee ké yaw no kenke ye ε è nu yi keyoy ke. Wvú ké yaw kenke ε è nu ye wee wvu wum se ké kenke yi keyoy. ⁴⁷ Adam wvu fwe nu ε bó to bom bô kebvu ke yî nshε le. E Adam wvu ejim to nε fiew fowe. ⁴⁸ Bonyii bo fokuse fen nu diewe wee wvu fwe wvù bó to bomεε bô nshε le, ε bonyii bo fowe nu diewe wee wvù to nen'γεε fowe le. ⁴⁹ No beene nu ε jo nfieesen yi wee wvù bó to bomεε bô nshε, nu ke no beene nu ke ejo yi wee wvù to nen'γεε fowe le.

15:26 Mwm 1:18; 20:14; 21:4   15:27 Mben 8:6   15:28 Lum 11:36   15:30 Lum 8:36   15:31 2Kol 4:10-11
 15:32 Yεsa 22:13; Luk 12:19-20; 2Kol 1:8   15:34 Mat 22:29; Lum 13:11-14; εfε 5:6-17   15:36 Jon
 12:24   15:38 Kej 1:11   15:43 Fili 3:20-21   15:45 15:21-22   15:45 Kej 2:7; Jon 6:63; 2Kol 3:6, 17   15:49
 Kej 5:3

⁵⁰ Boom bo bwεem e, é me ensee ê ben le ke è nulo é ye yin yì è nu nyam bô eleme ke ekerjke bvudvuu ente jo bvunfon bvu Nyo' le ke. E ke è nulo ten é fiεε fi nulo efo ke ekerjke bvudvuu fô fiεε yaa foo fó le ke. ⁵¹ Ben eyeke eyuw é me ensee ben kenyilε ke fiεε le. Ke beene bocii nu ke ekpweken ke. Geenεn ε ye yesebeene bocii nu ke esεε ekumen. ⁵² Bô nu ke edioo ε toj soj yi fokemεse, é ye yesebeene emum ekumen ke nen mwanj no wee ke bewbew jise. Soj nu ke dioo ε jeme é bonyii bô nu ε kpweken wase emum ebuy yî kpwe le bô ye yì yaa bæε ke efo ke, é beene bô bæε dvú emum ekumen lo. ⁵³ Ye yin yì nulo efo kerjke keeke ekumen etu wase ε è nu yì yaa nulo efo ke. E ye yì nulo ekpwe kerjke keeke ekumen etu wase yì yaa nulo ekpwe ke. ⁵⁴ Seke ye yì nulo ekpwe ebvuu efo ε kumen wase ε tu yì yaa nulo ekpwe ebvuu efo ke, é fiεε ficii emum ekocεn no bó saj ê jwa' Nyo' le le,

“Bô nu ε so wase kpwe ε ngoy mvungay mwew.

⁵⁵ O kpwe, mvungay mwuw ε fεε?

O kpwe, gbwεεj wo wvù wo taa bonyii dvú ε fεε?”

⁵⁶ Gbwεεj kpwe nu kebefε, ε mvungay mvu kebefε le nu nci Nyo'. ⁵⁷ Beene enyaà keyoone ê Nyo' wvù nu ε taashe beene bo Tata wesebeene wvù Jisos Klistu beene ε no soo kebefε noo kpwe.

⁵⁸ Nonen boom bo bwεem e bô nu shém yεm, ben eleemè temyi. Fo fiεε eshiikè naa lo ben ke. Ben elemtè lemme di Tata le sekecii, ekeè le ke lemme di wee gee nje Tata nu ke ela εcici ke.

16

Nnya keefi bonyii bo Nyo' le dvú

¹ Me nu enjeme keseen ekumε nnya yì bó nyaa keefi bonyii bô è nu bo Nyo' le dvú. Ben egeè ke lejlej no me nto ngayεε le bintaashe bi bonyii bo mbee le bi Galεshia egeè. ² Seke è nu diuu di fwe yî kema le kecii, ε wee mwaan mwaan baa fiεε seyse γεε. Wee dioo baale, baa ke no Nyo' nu ε buw wvù. É me jke endioo ε nto ben saa ebvuu eshe esuuke lo kensuw ke. ³ Me nu jke endioo ε nfεse, emum ensaj jwa' embene fô nnya yene le, é bonyii bô ben nu ε baa emum ejo egen dvú Jelusalem. ⁴ É fí fen nu ε kocεn ben e le me engen ten, é bee bó emum egen.

Mwεem mvù Baul to kpawci keeke ege

⁵ Me nu jke en'yaw enfey je Masedonia seke me ntoo ê ben e, njefo me ngomte keenfey je jó. ⁶ E è nulo é beene ke ece, ce naa ε kefew ke nffum wvù temyi le ke eghan efey, wvù le ben ke efice me yî lene diem e, é me emum engene jò me jgene. ⁷ Ke me ngomte le me jke endioo ε nto ê ben e keseen é beene eyεnen ke lo we we ke. Me ntaale fwe, jkee le me nu jke ento é beene ebosen ece, é Tata fen ε bee. ⁸ Geenεn me embεε ence εfesus jan engen embuy diuu di jkaw Bentekos e. ⁹ Kembuj ke baay nu ε yene fô me le jan keengee lemme di Nyo' le, naa no bonyii bomew cim nu dvú bane lemme didvu din nen. ¹⁰ É Timatio ke eto lo, é ben yen le ben nu ε ge wvù ε no yuuke njon ê ben ente, njefo wvù gee lemme ε è nu di Nyo' le lejlej ke diewe me. ¹¹ Fo wee ejo wvù ekuse ke. Ben ke efice wvù é wvù elen nyekεey etu jim fô me le, njefo bee boom bo bwee wesebeene le cεyte wvù. ¹² Fi ekumε waa bwee wesebeene wvù Abolos nu ε me nse nu ε no nleke wvù le wvù elaa ghane ê ben e bô boom bo bwee wesebeene le bomew ba, geenεn wvù se baa koonjke naa lo keeto keseen ke. Wvù nu ke edioo ε kerjke je, emum eto.

Ngayma bô kemεse ke njeme le

¹³ Ben dioo nu no yεnè. Ben eleemè temyi yì mbee wene le, enù bonyii bô kerjke mvuntelem. Ben eleemè temyi. ¹⁴ Ben dioo gee fiεε ficii no gee bô kerjkonen.

¹⁵ Boom bo bwεem e, ben ekeè le Tεfanas bô yew ye nu bonyii bo fwe ê keba kè Akεya le bô to yawεε lese fitele yî Tata le, nya bikuu bibole keefici bonyii bo Nyo' le. ¹⁶ Me ε no ηkule can le ben eyuukè bonyii ke diεwε ban e, ebvuu eyuukè ten bonyii bô lemte yî fiεε le fimwaan bô bó le. ¹⁷ Me ε no n'yuuke njoη no wvú wvù Tεfanas bô Fotunatus noo Akaykus nu ε to keeyen me le. Me nu ε n'yen bó le fí ε mum ε no nu le me nu ε n'yen wase ben e. ¹⁸ Bó nu ε lεεse fitele fiem ke lenlen no bó lεεse mvunen. Bonyii diεwε ban e nu bô ben ewvumtè bó. ¹⁹ Bintaashe bi bonyii bo mbee le bi εsia jan gayte ben e. Akpwila bô Blisilia noo kentaashe ke bonyii bo mbee le kè shiile ê bó yew gayte ben e ê diee di Tata le. ²⁰ Boom bo bwee wesebeene le bo mbee le ciinse ten ηgayma. Ben egay wee tfuu le εjocε diεwε bonyii bo Nyo' le. ²¹ Wvun ηgayma saanke me wvù Baul bô kebo kem. ²² Lon ekoo wee wvù baa ekoonke Tata ke. Kee Tata, kase ke eto. ²³ Tata Jisos ebuw ben bô kembonen kew sekecii. ²⁴ Kenkonen kem enù fô ben e sekecii njefo beene nu ε taashe yî Klistu Jisos e. Fí enù nonen.

16:15 Lum 16:5; 1:16   16:18 Fili 2:29; 1TES 5:12   16:19 Lum 16:5; Mwm 1:4, 11; Lem 18:2   16:20 Lum 16:16
 16:21 Gal 6:11; Kolo 4:18; 2TES 3:17; Flm 19   16:22 Gal 1:8-9; Mwm 22:20; Jut 14; Mwm 1:7   16:24 4:21; 2Kol
 2:4; 11:11; 12:15; Fili 1:8; 2:17; 1TES 2:8; 3:12; 2Tim 3:10; Flm 9

Ŋwa' wvu bokanɔ bofɛɛ wvù Baul to saɔɛɛ ê kentaashɛ ke Kol en

Fiɛɛ fi nu ê Ŋwa' wvu Kolɛn wvu bokanɔ bofɛɛ wvun e

Baul to saɔɛɛ Ŋwa' wvu bokanɔ bofɛɛ wvun fô kentaashɛ ke bonyii bo mbee le ke Kolɛn e, ε è nu kefew kè bonɔɔw to nen'yeɛ etoo entelɛɔ jo wvù bô kentaashɛ kedvu. Bonyii bo ê kentaashɛ kin e bomew to nu ε nɛ no keɔke mvunɔkicɛn mvù tɛmyi ekumɛ Baul. Geenɛn, ε Baul saɔɛɛ no duɔci le wen kooɔke baay le bô bó etu diuw mwaanɔ.

Ŋwa' wvun nu ε bvuu ε gen fwe ε no jemyi no Baul to leke kentaashɛ kedvu le bó eyene can yibo keefi bonyii bo Klistu le bo Judea bô to nu yî ngɛw e. Ê keba ke Ŋwa' wvun e ke ejim nu ε Baul jemyi ekumɛ mwɛɛm mvù duɔci le wen nu waa ntum Jisos Klistu wvu cɛɛy. Wvù to jemyi njefo bonyii bomew bo Kolɛn caan to nu ε nɛ bense bikuu bibole le è nu bowen boom bo ntum e bo Jisos e bo cɛɛy, mum duu le ke Baul nu naa lo waa ntum Klistu wvu cɛɛy ke.

Bikuu bi mwɛɛm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-11 Keɔkeɔwɛɛ

1:12-7:16 Baul bô kentaashɛ ke bonyii bo mbee le ke Kolɛn

8:1-9:15 Nnya keefi bonyii bo Klistu le bo Judea dvú

10:1-13:10 ε Baul jeme ekumɛ mwɛɛm mvù duɔci le wen nu waa ntum Jisos Klistu wvu cɛɛy

13:11-14 Kemɛɛ

¹ Ê nu me wvù Baul, ε me nu waa ntum Klistu Jisos yî ŋkoɔ wvù wvu Nyo' le. Ê nu bee waa bwee wesebeene wvù Timatio. Me nsaanɔke Ŋwa' wvun fô kentaashɛ ke bonyii bo mbee le bo Nyo' le bo Kolɛn, noo fô bonyii bô è nu bo Nyo' le bocii bo keba kè Akɛya le kecii. ² Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben, ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lætɛne.

Nyo' wvù læɛɛɛ mvuntelem

³ Mbense enù fô Nyo' wvù è nu Nyo' wvu Tata wesebeene wvù Jisos Klistu, bvuu nu Ice le. Wvù nu Icee shen, nu Nyo' wvù læɛɛɛ mvuntelem mvu bonyii le yî mwɛɛm e mvunciim.

⁴ Ê nu wvù wvù ké no læɛɛɛ mvuntelem mvusɛɛbeene yî bonɔɔw bosɛɛbeene le bocii wvu le è nulo é beene emum ekee tɛn keelɛɛɛɛ mvuntelem mvu bonyii bomew e seke bó nu yî bonɔɔw e. Beene nulo ekee keelɛɛɛɛ nonɛn ε è nu bô nlɛɛɛ wvù Nyo' nu ε læɛɛɛ mvusɛɛbeene mvuntelem dvú. ⁵ Bese kee lo le ke læɔlɛɔ no bonɔɔw bo Klistu le nu fô bese le baay, nu ke no Nyo' nu efele yî Klistu le læɛɛɛ mvuntelem mvusɛɛ ke tɛn baay. ⁶ É bese nu yî monlum e, tu è nu keelɛɛɛ mvuntelem mvunɛn noo keeboyse ben. É bó læɛɛɛ mvuntelem mvusɛɛ, tu è nu keege é mvuntelem mvunɛn elɛtɛne, é ben ekuu shém enu nyɛkeey yî bonɔɔw bô ben yeɛne diɛwɛ no bese yeɛne le. ⁷ Fiɛɛ fi bese taale fwe kee ekumɛ ben nu ε ke fiɛɛ nulo eshiw bese ke, njefo bese kee lo le no ben yeɛne ngɛw diɛwɛ bese le, nu ε ben tɛn nu ekeɔke mvuntelem mvù lætɛne diɛwɛ bese le.

⁸ Boom bo bwee wese le, ke bese gomte le ben enù sɛ ben kee kfuu ngɛw wvù bese to wue woɔ wvù Esia le ke. Wvuɛ ngɛw to tɛmyi baay fele mvunɔgay, ε bese no yeɛne le ke è nulo é bese ebvuu eluɔ ke. ⁹ Yî keɛɛy e, bese to kee le è nu ke wase kpwe fô bese le. Geenɛn fifin to kooyi nonɛn keege le fo bese eyeemè yî bikuu bisɛɛ le ke, le bese eyeemè ε è nu yî Nyo' le. Ê nu wvù wee wvù bvuuɛ bonyii yî kpwe le. ¹⁰ Wvù wvudvu wvù to bvusɛɛ bese yî kfuu wvuɛ ngɛw wvù è to yen'yi wase kpwe le, nu ε wvù nu ke emɛy ke ebvuuɛ. Bese nu ε gɛɛ bvufɛɛ ε è nu yî ye le le wvù bɛɛ ke ke ebvuu ebvuuɛ bese sekɛcii,

¹¹ no ben nu etomte bese bô bunle yene. Nonen é bonyii emum ke enyaa keyoone ê Nyo' fô bese le nje fiεε fi jee fi wvú nu ε buw bese dvú nje bunle bonyii nteen.

Fiεε fi to gee ε Baul se kumen ηkpawwεε lene diew

¹² Fiεε nu dvú fi bese saale ye yî dvú le, ε fitele fisese tomte bese ekumε fí. Fí nu le, gee disese ê won jan, efey mvunciim fô ben e, nu di yuule, nu kecεεy no Nyo' gomte. Ke bese gee gee di bii bvufee bvú yî won wvun e ke. Bese gee bii ε è nu no Nyo' nu ε buw bese le bese egeè. ¹³ Ke bese saanke fiεε fimew fô ben e jεεy efey fi è nulo é ben etan ekieε fí ke. Me ηkpwaake le ben nu ke etan ekieε fí ficii, ¹⁴ ke no ben nu ε kieε wase bese keseen caan, wvu le é ke edioo enu diuu di Tata wesebeene wvú Jisos ε to, é ben esaale ye bô bese ke naa no bese saale ye bô ben. ¹⁵ No me nto ηkee naa fifin nonen, ε me mum no ηgomte keen'yaw nto ê ben e, wvu le ben ekeηke sew wεm bokan bofεε. ¹⁶ Me nto ηkaake le me nu ηke endioo enjene Masedonia enfey je jo ben, bô le me nu ηke endioo enkaase embvuu enfey je jo ben é ben efice me yî lene diem di Judea le. ¹⁷ Ben kpwaake le no me nto mbaa enghan enfey ke, nu ε me nto ηkaake nonen ηgee ε è nu ndvum e? Nuu le me ndioo ηkaake fiεε no ηkaake ê je wee wvu fokuse fen wvú beje fiεε le “εε” mum kase tun ke sekedvu le “Aay” e? ¹⁸ Yî kecεεy e, no Nyo' ké no leeme ke yî diew ye le, ke fiεε fi bese jemyi ê ben ké no nu fi bese ebee le, “εε” kase tun le, “Aay” ke. ¹⁹ ε fí nu nonen njefo ke Jisos Klistu wvú Waa Nyo' wvú bee bo Silas noo Timatio to fewci ê ben ente nu wvú beje fiεε le, “εε” kase tun le, “Aay” ke. È ké no nu ke le, “εε” sekecii. ²⁰ Ben ekeè le yî Klistu le nu ε bonkawma bô Nyo' gee bocii nu ε wvú ε bee dvú le “εε”. È nu nje fifin wvú beene fele yî Klistu le gayte ê Nyo' le “Fí enù nonen.” È nεε no beene ké no tumte monkum mew nen. ²¹ È nu Nyo' wvú nu ε leke bese ε leke ten ben, beene ε no temyi yî Klistu le. Wvú nu ε caw * beene. ²² Wvú nu ε gee nciise we yî yese beene le wvú è nu Keyoy kew kè nu fô mvuntelem mvuseεbeene le diewe sâ' fiεε ficii fi beene nu ke ekeηke le.

²³ È nulo é me mbe Nyo' é wvú eben jim nsaw wεm le me nto mbaa nto Kolen ε è nu njefo me nto ηgomte keembawwεε lo ben. ²⁴ ε ke è nu le bese gomte keeleeme ke le è nεε no mbee wene keηke keenu ke. Bese kaa lemte lo beene keeto bô njon fô ben e. Bese kee le ben leeme temyi yî mbee wene le.

2

¹ Nonen ε me mum ηkpawwεε le ke me mbeε mbvuu nlaa ghane di eto bô nsase ke. ² É me embvuu ene ε ηge ben ε yuw nsase, é ebvuu enu yεε dvú wvú nulo ege é me en'yuw njon efey ben boba bô me nu ε ηge wase bó ε yuw nsase? ³ È nεε fiεε fi to gee ε me nse nsan ηwa' we ê je yî me nto nsanεε le. È to nu wvu le me ηke ndioo ε nto ê ben e, me nsaa ηke enkeηke nsase wvumvu wvú nε fô ben bô bee ege é me en'yuw ε è nu njon e ke, njefo me ηkee naa ntay ekumε ben bocii le njon wεm nu ke njon wene bocii. ⁴ Ben ekeè le ηwa' wvudvu wε nu ε me nto nsanke bô nsase wvu baay, ε fitele tone me, ε misem ε yinjen ê me ejise. ε ke me nto nsan nonen keenje é ben eyuw ε è nu nsase ke. È to nu keege é ben ekieε keηkonen ke baay kè me ηkeηke fô ben e.

Bó elεεshe jay mweten enya ê wvú

⁵ É wee to nu ε ge ε me n'yuw nsase, tu ke nsase wvun to mεy ke fô me le ke. Wvú to nu ten fô ben e bocii. (Ke fifin nu fiεε fi me enjemyi enjene yî dvú le baay ke). ⁶ ηgew wvun wvú wee nteen ben e nu ε nya wase ê wvuwe wee nu ε wvú ε kocen nonen. ⁷ Keseen nu ε è nulo é ben elεεshe jay we, ege é fitele fiew elεεtene, wvu le fo wvú emey ke wase enu shen shen baay ke. ⁸ Nonen me ε no ηkule can ê ben le ben ekase edurεε ê wvú le ben bee

1:11 4:15; Lum 15:30 1:12 2:17; 1Kol 1:17, 19, 31; 2:13; Ibu 13:18 1:14 5:12; Fili 2:16 1:15 1Kol 16:5-6 1:17
1Kol 4:18-19 1:18 1:23 1:19 Lem 18:5 * 1:21 kεnεε le, “... è yefe.” 1:22 5:5; Lum 8:15-16, 23; Efε
1:13-14 1:23 11:31; 13:2; Lum 1:9; Fili 1:8; 1Tes 2:5; 2Tes 2:10 1:24 1Bi 5:3 2:1 12:21; 1Kol 4:21 2:3
13:10 2:4 7:8; Lem 20:31; 1Kol 16:24 2:6 7:11 2:7 Kolo 3:13

ke koorjke wvú. ⁹ È nêe fiêe fi to gee e me nse nsarj ηwa' we fô ben e keemom ben erkiee le laa ben yuuke ke me le yî fiêe le ficii le. ¹⁰ Ê ben læeshi jay wee, tu me ten nu e nlæeshê. Ê me nlæeshi fiêe, fên é fiêe nu dvú keelæeshê, tu me nlæeshi ê Klistu ejise nje yene. ¹¹ Beene gee nonen wvu le fo Satan ke ene eley jó ekeŋke mvuŋgay ê beene we. Ke beene maa no wvú ké no wæentene ke.

Diêw Nyo' kumte bonyii le jé le jé le

¹² È to nu seke me nto ηγενεε mbuy kelaante kè Towas e keenfewcê saaka wvú jee wvu êkumê Klistu jó, e Tata yene kembuŋ fô me le keenlem lemme diêw jó. ¹³ Geenêen bvufee bwem to baa nu fô ke, njefo me nto mbaa n'yen waa bwæem wvú Taytus e jó ke. Nonen e me mum ηgay bó le le bó e shêe wase, mum nto Masedonia.

¹⁴ Geenêen, keyoone nu fô Nyo' le wvú ké no saa fwe dvusese yî Klistu le nyaa mbæte, e bese bii diêwê bonyii bô wvú nu e keŋke gbwen jem e. E wvú mum fele yî yese le saŋse Klistu mondvuum e monciim e bó kee wvú yuuke nsam we diêwê jiin fô bó e ton e. ¹⁵ Ben ekeè le bese nu diêwê nsam jiin di Klistu le fô Nyo' le entelêj jo bonyii bô bó boysee bó noo fô bô laa wase le. ¹⁶ Fô bonyii bô laa wase le nu e nsam wvun too e è nu bô kpwe fô bó le. E bonyii bô bó boyse bó nu e nsam wvun too e è nu bô nshii fô bó le. No fî nu nonen, tu è nu yêe dvú wvú nu e kocen keege didin lemme? ¹⁷ Ke bese nu diêwê bonyii nteen e bô nu e jo diêw Nyo' yî e tu fiêe fi way e fi bó ghane geese lo ke. Bese nu fisese bonyii bô nu e taasê yî Klistu le. E bese fewci diêw Nyo' bô mvuntelem mvú yuule diêwê bonyii bô Nyo' nu e tum bó, e bó leeme ê wvú ejise le.

3

Kenfewsêen ke moŋkan mo moyvuum bô mo monfem e

¹ Me nfen ηgayte nen e fî nu le bese bvuu kaase duŋci lo bikuu bisese ê ben e? Nu le bese shieele boŋwa' diêwê no bonyii bomew shieele boban boŋwa' bô nê fô bese le kenêe fô ben e bô duŋci bonyii bô è nu bese le? ² Ben kebêe nu wase ηwa' wese wvú bó nu e saŋ ê mvuntelem mvusese le le wee tfuu nulo ekiêe ebvuu etaŋke. ³ Ben yen'yi le ben nu ηwa' Klistu e bese e seyse. ηwa' wvun nu e ke bó saŋ e è nu bô kete ke ηwa' le ke. Bó saŋ e è nu bô Keyoy ke Nyo' wvú keŋke nshii le. E ke bó saŋ e è nu yî biwaŋ bi eta yo eta le ke. Bó saŋ e è nu yî biwaŋ bi è nu mvuntelem mvu bonyii le.

⁴ Fifin nu fiêe e bese jemyi ê Nyo' ejise sê kemaŋen nje Klistu. ⁵ Ke è nu le bese nu e kocen bô bikuu bisese keege fiêe fimew wvú bese ke nê eduu le fiêe fimew nê fô bese le ke. È ge Nyo' bese e sê kocen. ⁶ Wvú nu e ge bese e kocen keelemte yî saaka moŋkan mo monfem e. Ke moŋkan man yaa nu mò bii e è nu bonci bô bó saŋe lo bô can ke. È nu mo Keyoy ke Yuule le. Bonci to too e è nu bô kpwe. Geenêen e Keyoy nyaa e è nu nshii ê bonyii. ⁷ Je yi yvum yî bó to gee mwæem jó nu e bó to cow bonci bodvu yî biwaŋ bi eta le. Seke Muses to too bô bonci bodvu nu e ke bonyii bo Islael to kee keebvuu etaa bvushiw bwew ke, nje n'yuu Nyo' wvú to baa yî bvushiw bwew e. Ê yiye je yi yvum yî to too e è nu bô kpwe to too keŋke n'yuu Nyo', e n'yuu wvun nu wvú to baa nonen jimte wase kaa gene lo, ⁸ é n'yuu je yî bó gee mwæem jó yî è nu yi Keyoy ke Yuule saa efey naa lo wvuwe n'yuu le? ⁹ Ê je yî bó to gee mwæem jó yî to too bô fiêe fi leese lo bonyii ηgew e, to too bô n'yuu Nyo', ke tu je yî bó gee mwæem jó yî è nu yî Nyo' joo bonyii le bó nu teyey ê wvú ejise nulo ekeŋke n'yuu e wvú fele lo wvuwe! ¹⁰ Kecêy kedvu nu le fiêe fi to too keŋke n'yuu Nyo' fidvu nu e lase wase n'yuu we njefo n'yuu wvú kuuke fele wvuwe nu e to wase. ¹¹ Ê fiêe fi to kaa wase gene lo to too bô n'yuu Nyo', ke tu n'yuu fiêe fi too keenu wase kemakaa nu ekuuke fele naa lo wvuwe!

2:9 7:15; 10:6   2:11 1Bi 5:8   2:12 1Kol 16:9   2:13 1Tes 3:1; 2Kol 7:6, 13-14; 8:6, 16, 23; 12:18; Gal 2:1, 3; 2Tim 4:10; Tay 1:4; Lem 20:1   2:15 1Kol 1:18   2:16 3:5-6   2:17 4:2; Fili 1:15-17; 1Tes 2:3, 5, 10; 1Bi 4:11   3:1 5:12; 10:12; Lem 18:27   3:2 1Kol 9:1-2   3:3 Ksm 24:12; Yeli 31:33; Esek 36:26   3:5 2:16; Lum 15:18   3:6 Jon 6:36; Lum 7:5-6; 8:2, 6, 10; 1Kol 11:25   3:7 Ksm 34:29-30   3:9 Lum 8:2, 33; Gal 3:10

¹² No bese kee nonen se kemaŋen, bese e mum e no fewci yaa fane ke. ¹³ Ke bese nu diewe Muses wvù to ké baŋ bvushiw bwew bô ndvu keege le fo bonyii bo IsraeI etaale no n'yuw wvù to baa yî bvushiw bwew e jimte kaa gene ke. ¹⁴ Geen en bonyii bodvu nu e bvufee bvubole to jiime. E naa e to e buy eben wvun e, nu e bó dioo taanke fiεε ê ŋwa' monkan mo moyvuum e, é bó eyuw, e fiεε no nu e fí e baŋ ke bvufee bvubole. È nu ke yî Klistu le wvù è nulo é bó ecake fiεε fi baanke fidvu. ¹⁵ Yî keceey e, e to e buy naa eben wvun e, nu e bó taanke fiεε ê ŋwa' Muses e, e fiεε no nu ke e fí e baŋ bvufee bvubole. ¹⁶ Geen en é wee ke etu wase bô Tata, é bó mum cake fiεε fi baanke fidvu. ¹⁷ Tata wvun nu Keyoy, e naa fεε fô Keyoy kin nu, nu e bonyii ke buy ke yî bvunfaw e. ¹⁸ Fí nu le beene bocii bô nu se fiεε beε baanke monshim moseεbeene nu e n'yuw Tata baa yî yese beene le, gee e beene baa mum kumene gene fwe fwe fieesene wase e è nu wvù. ŋkumen wvun nu e è gee Tata wvù è nu Keyoy ke Yuule.

4

Ntfu saaka wvù jee ê nsháan mbom e

¹ Nonen no bese keŋke lemme din e è cam Nyo' shen e nya ê bese, tu ke è nulo é shem ekpwee bese dvú ke. ² Bese nu e base jim ê mwεem mvù bonyii gee ê kenyile le mvù è nu mvu kenshoose le. Bese nu e tun je kenleεma. Ke bese leese mbiay ê diew Nyo' le ke. Bese ké no jemyi ke e è nu keceey endan endan, duŋci bikuu bisese ê wee tfuu ê Nyo' ejise, wvu le è nulo é bó ekpwawce ekieε bonyii bô è nu bese. ³ É è cim nu le saaka wvù jee wvù bese fewci wvun nu e fiεε baŋyi, tu fí baŋyi ke e è nu fô bonyii bô laa lo le. ⁴ Fô boba bonyii bô baa bee saaka wvun e nu e Satan wvù è nu nyo' wvu yî woŋ wvun e e sùm bvufee bvubole bvú e no jiime keege le fo bó eyenè n'yuw saaka wvù jee wvù nu ekume bvukuke bvú Klistu wvù nu wunte Nyo' le ke. ⁵ Ben ekeè le ke bese fewci e è nu ekume bikuu bisese ke. Bese fewci e è nu ekume Klistu Jisos le wvù nu Tata. E bese nu ke lo fisese bonyii bô lemte ben e nje Jisos. ⁶ Nyo' wvù to gayεε le, “N'yuw ebuy ê ejiwε le ebaa”,

è nu Nyo' wvudvu wvun wvù nu e ge n'yuw we e no baa fô mvuntelem mvusese le keeyuuse bese e bese kee bvukuke bvú Nyo' le bvù nu yî bvushiw bvú Jisos Klistu le.

⁷ Geen en, ntfu saaka wvun nu yî yese le, e bese nu ke lo fisese nsháan mbom. E bese nu nonen wvu le fí eduŋci le mvuŋgay mvu baay mvun yî yese le nu mvu Nyo' le e è yaa nu mvusese ke. ⁸ Bonŋew yike bese biba bicii, geen en yaa bvuwci bese ke. Bese nen'yi e bvufee no bvuuŋke lo bese, geen en shem saa ekpwee bese ke. ⁹ Bó ké no bone bikaa ê bese ejim, geen en e Nyo' yaa daayi ê bese le ke. Bó ké no kfunε bese e bese gbwee fokuse, geen en yaa kpwee ke. ¹⁰ Bese ké no ghane kpwee ke kfuw kpwe Jisos sekecii, wvu le nshii Jisos nulo eyen'yi ten yî ye yese le. ¹¹ No bese cee, nu e bese ké no nu ke diuw kpwe le sekecii nje Jisos, wvu le nshii Jisos eyen'yi yî biŋkpwe bisese bi ye le. ¹² Nonen bese e mum e no kpwee kpwe, geen en e kpwe yese yin too e è nu bô nshii fô ben e.

¹³ No bese nu e lese fitele yî Nyo' le diewe wee mvu wvù to jemyεε ê ŋwa' le le, “Me nu e mbee e nse no njemyi”,

nu e bese ten e bee e se no jemyi. ¹⁴ Bese kee lo le wvù wvuwe wvù to bvuseε Tata wesebeene wvù Jisos yî kpwe le, nu ke ebvuse ten beene bô nu bô bo Jisos yî kpwe le, ejo bese noo ben ten egen egeε ê wvù fwe. ¹⁵ Mwεem mvun mvunciim kooyi nje yene, wvu le no mbuwma Nyo' saanlene gene fô bonyii le nteen nteen, é keyoone kè bonyii nyaá ê Nyo' ebiisè, e mbense gene fô Nyo' le.

Mwεem mvù beene yene mvú le fele lo

3:13 Ksm 34:33-35   3:14 Yεsa 6:10   3:16 Ksm 34:34   3:17 Jon 8:32, 36; Lum 8:2; Gal 5:1, 13   3:18 4:6;
1Kol 2:7   4:1 3:4, 6   4:2 2:17; 6:4   4:3 1Kol 1:18   4:4 Jon 12:31; εfε 2:2; Kolo 1:15; Ibu 1:3   4:5 1:24
4:6 Keŋ 1:3; Yεsa 9:2; 2Kol 3:18; 1Bi 2:9   4:8 1:8; 7:5; 11:23-29   4:10 1:5; Lum 6:8; Gal 6:17; Fili 3:10-11
4:11 Lum 8:35-36; 1Kol 15:31   4:12 Kolo 1:24   4:13 Mben 116:10   4:14 1Kol 6:14; Lum 8:11   4:15 1:5-6,
11; 9:11, 11

¹⁶ Ë nɛɛ fiɛɛ fi kɛ shem kpwee bese kɛ. Naa no ye yese yin cim bvuuke gene kaa nɛn, nu ɛ mvuntelem mvusese kumene tuu kɛ lo mvunfɛm ɛdiuw ɛcii. ¹⁷ Bonɔɔw bo caan ban bɔ bese yene yɪ kɛfew kin e, nu ɛ bɔ seysee ɛ ɛ nu bvujɔŋkɛ bvɔ baay bvɔ mɛy lo fɔ bese le bvɔ ɛ nulo wee saa efewsɛn kɛ. ¹⁸ Nonɛn, bese baa leke fisese bvufɛe yɪ mwɛɛm mvɔ bɔ yene mvɔ le kɛ. Bese leke ɛ ɛ nu yɪ mvɔ bɔ yaa yene le kɛ, njefo mwɛɛm mvɔ beene yene mvɔ le nu ɛ mvɔ fele lo, geenɛn ɛ mvɔ beene yaa yene kɛ, nu mvɔ mɛy lo.

5

¹ Beene kee le ɛ bɔ sɔw lo cun yin yɪ ɛ nu ye yesebeene yɪ beene cee dvɔ fokuse fɛn, tu beene kɛŋkɛ yew fɔ Nyo' le ɛ bɔ yaa bom bɔ can kɛ. Yiye nu yew yi fowe, ɛ ɛ nu yɪ mɛy lo. ² No beene nu fɛn keseen nu ɛ beene looci naa shomkɛne, njefo beene beele baay le bɔ etfume yew yi fowe yɛ yɪ yese beene le diwɛ ndvu le. ³ Ë nu ke enu seke bɔ ɛ tfume wase yiye yɪ yese beene le, beene saa ebvuu enu ye yɛ kɛ. ⁴ No beene bɛɛ cee cun yin e, nu ɛ bonɔɔw bɔ beene joo gee ɛ beene shomkɛne baay. Kɛ ɛ nu le beene gomte le bɔ baaye ndvɔ yɪ ɛ nu ye yesebeene yidvu yɪ yese beene le kɛ. Beene gomte le bɔ etfume lo yimi yɪ yese beene le wvu le nshii wvɔ mɛy lo emi lo biŋkpwe bi ye le bidvu. ⁵ Nyo' nu wvɔ nu ɛ seysee beene keekɛŋkɛ fiɛɛ fin. Wvɔ nu ɛ nya beene sɔ' wvudvu ɛ ɛ nu Keyoy ke Yuule.

⁶ Nonɛn, bese ɛ mum ɛ no nu sekecii kee fifin sɛ kemaŋɛn. Bese kee le no bese cee yɪ ye yin e yɪ wɔŋ wvun e, nu ɛ bese nu ncejole fɔ Tata le. ⁷ Bese gee mwɛɛm ɛ ɛ nu nje fitele fi bese lese yɪ Nyo' le, kɛ ɛ nu nje bese yene wvɔ le kɛ. ⁸ Bese nu naa sɛ kemaŋɛn yɪ fifin e, ɛ fi jee naa lo le bese ecinɛ lo ye yin e, eɛn enu wase bee bo Tata fɔ la diwɛ e. ⁹ Fi ɛ no nu le kɛnɛɛ bese nu bee bɔ fɔ la diwɛ e, kɛnɛɛ bese bɛɛ fɛn, tu fiɛɛ fi bese taale yɪ dvɔ le, nu kɛ keege ɛ wvɔ yuuke njoŋ. ¹⁰ Ben ekeɛ le beene bocii kɛŋkɛ keeke eleem fwe dvu Klistu ɛ wvɔ esaw beene, wvu le wee mwaan mwaan ekɛŋkɛ nlawma fiɛɛ fi wvɔ to gee yɪ ye yin e, kɛnɛɛ ɛ nu fi jee kɛnɛɛ fi befe.

Lemme keege ɛ bonyii manci mwɛɛm bɔ bo Nyo'

¹¹ No bese kee fiɛɛ fi nu keefane Tata, bese ɛ mum ɛ no momte keege ɛ bonyii ekumen. Nyo' looci naa kee bonyii bɔ ɛ nu bese naa ntaɔ. ɛ me ŋkpwaake le ben tɛn kee ntaɔ ɛ mvuntelem mvunɛn e bonyii bɔ ɛ nu bese. ¹² No bese jemyi nɛn nu ɛ kɛ bese gomte keebvuu ekase eduŋci lo bikuu bisese ɛ ben kɛ. Bese nya kɛ ɛ ɛ nu je ɛ ben keesaale ye bɔ bese, wvu le ɛ nulo ɛ ben ekɛŋkɛ fiɛɛ fi ɛ nulo ɛ ben etfuse ɛ bonyii bɔ bensee bibɛɛn bɔ mwɛɛm mvɔ bɔ yene yɪ bonyii le ejise, ɛ ɛ yaa nu mvu fɔ mvuntelem mvubole kɛ. ¹³ Ë ɛ nu le bikuu ghane bese, tu bɪ ghane nje Nyo'. ɛ no nu le bɪ leeme fɔ, tu bɪ leeme kɛ nje yene. ¹⁴ Fiɛɛ fi gee ɛ bese gene fwe bɔ fiɛɛ fi bese gee nu kɛŋkɔŋɛn kɛ Klistu kɛŋkɛ fɔ beene le. Bese gee nonɛn njefo bese nu ɛ looce ɛ bee le wee mwaan to nu ɛ kpwe fɔ bonyii le bocii, ɛ fi mum nu le bonyii bodvu bocii nu ɛ kpwe wase tɛn. ¹⁵ Wvɔ to kpwe fɔ bonyii bocii le wvu le fo boba bɔ cee, ebvuu ecee fɔ bikuu bibole kɛ. Geenɛn le bɔ ecee wase fɔ wvuwe wee wvɔ to kpweɛ kase buy yɪ kpwe le nje bɔ le.

¹⁶ Nonɛn, ɛ kɛw lo nu ɛ kɛ bese bvuu taale wee bɔ bvufɛe bvɔ wee wvu wum e kɛ. Naa no bese to cim shee taale Klistu ɛ ɛ nu bɔ bvufɛe bvɔ wee wvu wum e, nu ɛ bese yaa bvuu taale wvɔ keseen ɛ yiye je le kɛ. ¹⁷ Fiɛɛ fi nu nu le, ɛ wee nu ɛ taasɛ wase bɔ Klistu, tu wvɔ nu wase wee wvu fwe. Mwɛɛm mvu mvuyvuum mvunciim nu ɛ fey wase, ɛ mwɛɛm mvunciim ɛ tu wase mvu mvunfɛm. ¹⁸ Fin ficii nu ɛ ɛ gee Nyo' wvɔ to kasɛ jo beene yɪ ye le no wvɔ to mancɛɛ mwɛɛm beene ɛ bɔ fele yɪ Klistu le. ɛ wvɔ ɛ nya ɛ bese lemme keege ɛ bonyii manci mwɛɛm bɔ bo Nyo'. ¹⁹ Fi nu le, ɛ to nu yɪ Klistu le wvɔ Nyo' to manci mwɛɛm bɔ bonyii bo yɪ wɔŋ wvun e le bɔ etu bɔ wvɔ. ɛ wvɔ faŋɛ yaa ebvuu

4:16 ɛfɛ 3:16   4:17 3:18; Lum 5:2; 1Bi 1:6-7   4:18 Lum 8:25; Ibu 11:1   5:1 Job 4:21; 2Bi 1:14   5:2 Lum 8:23-24   5:4 1Kol 15:53-54   5:5 1:22   5:7 1Kol 13:12; 1Bi 1:8-9   5:8 Fili 1:23   5:9 Kolo 1:10; 1Tɛs 4:1 5:10 11:15; Yɛsa 2:12; Dan 7:9-10; 12:2; Lem 17:31; Lum 2:6; 1Kol 3:13-15; 4:5; Fili 3:19; 2Tɛs 1:7-10   5:11 4:2; 6:4; 1Kol 9:22   5:12 1:14; 3:1   5:14 Jon 17:23; Lum 8:35; Gal 2:20; ɛfɛ 3:19; 5:2, 25; 1Jon 3:16   5:15 Lum 6:3-4; 7:4; 14:7-9   5:17 Yɛsa 43:19; Lum 6:4; Gal 6:15; ɛfɛ 4:24; Mwm 21:5   5:18 Lum 5:10   5:19 Lum 3:24-26; Kolo 1:20

engoyte fite fi kebefɛ kebole kɛ, mum nya ntum keman wvun can yese le ɛ bese eteete ê bonyii. ²⁰ Bese ɛ mum ɛ no nu fɛn yî bvudvuu bvɔ Klistu le, ɛ Nyo' fele yî yese le lɛke bonyii. Nonɛn bese kule can ê ben ê diee di Klistu le ɛ ben ekase emancɛ mwɛɛm ben ɛ bo Nyo'. ²¹ È nu nje yese beene wvù wvù wvù Nyo' to gee ɛ Klistu wvù to baa kee kebefɛ, nɛ tu kebefɛ, wvu le beene etu teytey ê Nyo' ejise nje ye.

6

Bongew bò Baul wvù waa ntum Jisos Klistu to yene

¹ No bese lemte yî kentaashɛ le bee bo Nyo', bese ɛ mum ɛ no kule tɛn can ê ben le fo ben efiisen mbuwma Nyo' wvun ege é wvù ela ɛcici kɛ. ² Nyo' to nu ɛ jeme ê ŋwa' we le ɛ,

“Kefew ke lɛŋ to nu ɛ to kocɛn, ɛ me nya bitem ê wo.

Diiu di mboyma le to nu ɛ kocɛn ɛ me nfi wo.”

Ben etaa eyɛn, keseen nu kefew ke lɛŋ, ɛ din nu diuu di mboyma le.

³ Kɛ bese yaa gee naa lo fiɛɛ fi nulo ebaaŋke je wee mvu kɛ. Bese gee nonɛn wvu le fo bó ke eyɛn jay mvu le yî lemme disese le kɛ. ⁴ Geenɛn, bese nu ɛ duŋɛ fisese bikuu bisese ê jé le yicii le bese nu bonyii bo lemme le bo Nyo' le. Bese nu ɛ duŋɛ ê je yì bese kuule fitele naa baay yî bongew bò bese yɛne le bô seke mwɛɛm tɛmyi noo seke je yaa nu naa dvú kɛ le. ⁵ Bonyii ké no suuŋke bese, ké nɛ sekemew lese bese yew ncaw e, ɛ bonyii nɛn'yi no shiike mvunlaa bee bó. Bese ké no kfunɛ ye yî lemme le, ké nɛ ce entaŋ saa lefe kɛ, ké nɛ kefew kemew e no kpwee jɛŋ. ⁶ Bese duŋci tɛn le bese nu bonyii bo lemme le bo Nyo' le ê je nce wese wvù yuule le bô no bese kee fiɛɛ fi ɛkumɛ Nyo', noo no bese kuule shém, bô no bese kɛŋke mvuntelem mvù jee fô bonyii le. Bese cee bii no Keyoy ke Yuule duŋci, ɛ bese kooŋke bonyii bô ŋkoŋɛn wvu keceɛy. ⁷ Bese ké no jemyi kɛ ɛ è nu njeme wvu keceɛy, gee mwɛɛm ê mvuŋgay mvu Nyo' le. Bese ké no jici nce wvu teytey e diɛwɛ mwɛɛm mvu jem e mvu ebo ɛceɛy bô mvu ebo ɛŋkoŋko le. ⁸ Bese ké no lemte kɛ lo, kɛnɛɛ bonyii wvumte bese, kɛnɛɛ bó yaa wvumte kɛ, kɛnɛɛ bó jemyi mwɛɛm mvù befe ɛkumɛ bese kɛnɛɛ bó jemyi mvù jee. Bonyii ké no joo bese le bese nu bonyii bo kenlɛɛma le, geenɛn ɛ bese nu bonyii bo keceɛy e. ⁹ É bonyii ké nɛ no nu nɛn diɛwɛ kɛ bó kee bese kɛ, geenɛn ɛ bonyii kee naa bese ntaɔ. Bó ké nɛn'yi no yɛne le bese nu wase boŋkfusay, geenɛn ben etaa eyɛn, bese nu kɛ dvú. É bonyii ké nɛ no nyaa ŋgɛw ê bese, geenɛn yaa yuwyi bese kɛ. ¹⁰ Bese ké no nu nɛn diɛwɛ bonyii bò nu yî yii le, geenɛn larlarɛ kɛ sekecii, nu diɛwɛ bonyii bò fuute le, geenɛn gee kɛ ɛ bonyii nteen nu bonyii bo kpaw e. Bese ké no nu nɛn diɛwɛ kɛ bese kɛŋke naa lo fiɛɛ kɛ, geenɛn ɛ bese kɛŋke mwɛɛm mvunciim.

¹¹ Bonyii bo Kolɛn, bese nu ɛ jeme wase ê ben yaa nyile fiɛɛ kɛ. Bese nu ɛ yene mvuntelem mvusese ɛ gee mvuyɛm ê ben. ¹² Kɛ bese baa baŋ mvuntelem mvusese fô ben e kɛ. È baŋ ben mvunɛn fô bese le. ¹³ Me ɛ no njemyi ê ben kɛ diɛwɛ ê boom bem e le, ben ege lɛŋlɛŋ no bese nu ɛ ge fô ben e, eyene tɛn mvunɛn mvuntelem fô bese le.

Fo wee mbee elɛnè ekalɛ kemwaan bô wee wvù baa nu wee mbee kɛ

¹⁴ Fo ben elɛnè ekalɛ kemwaan ben ɛ bonyii bò yaa nu bo mbee le kɛ. È nulo é fiɛɛ fi teytey bô fi befe eghan nɛɛ sɛ no nu yî fiɛɛ le fimwaan? N'yuu bô ejiiwɛ nulo ekɛŋke kentaashɛ? ¹⁵ È nulo é Klistu bô Belial* enu diuw mwaan e? Fiɛɛ fi taashi wee mbee bô wee wvù baa nu wee mbee nu la? ¹⁶ Yew ncese Nyo' nulo ekɛŋke la keege bô mvunyo' mvu yî woŋ wvun e? Ben ekeè le beene nu yew ncese yì yi Nyo' wvù kɛŋke nshii. Fifi nu no Nyo' to gayɛɛ le, “Me nu ŋke encee yî bó le, nlɛne ê bó entelɛŋ.

5:20 Mat 10:40; Yɛsa 52:7   5:21 Jon 8:46; Lum 8:3; 1Kol 1:30; Gal 3:13; Ibu 4:15   6:1 Lum 5:2; 1Kol 15:10   6:2 Yɛsa 49:8; Luk 4:19-21   6:4 4:2   6:5 11:23-29   6:6 8:24; Lum 12:9; 1Kol 13:4-7; Gal 5:22-23; 1Tim 4:12
6:7 10:4-5; Lum 13:12; 1Kol 2:4   6:9 4:10   6:10 7:4; Lum 5:3; 12:12; 8:9; Fili 2:17; 4:12-13; 1TES 1:6   6:13 1Kol 4:14   6:14 1Kol 6:9-13; 10:21; Efɛ 5:5-11   * 6:15 Belial wvun nu dɛwle.   6:16 Lɛw 26:12; Yeli 31:33; 32:38; Esek 37:27; 1Kol 3:16

Me nu ηke enu Nyo' wvubo,
ε bó nu bonyii bem.”

¹⁷ Nonen, Tata Nyo' gayte le,
“Ben ebuy ê bó ente, enù jεey fô bó le.
Fo ben ekum fiεε fi nnyen e ke,
é me emum enfiisen ben.

¹⁸ Me nu ηke enu Icen,
ε ben nu boom bem bò bolemse noo bò bokene.
Fifin nu ε ê jemyi Tata Nyo' wvù Keηke Mvunγay Mvunciim.”

7

¹ Nsáa yem shém, no Nyo' nu ε nya bonkawma ban ê beene nen, beene emum ecuke fiεε ficii fi beete bó ye yesebeene noo keyoy kesεεbeene. Beene eyuulè gene mεese no beene cee yî nfan wvù wvu Nyo' le.

ε Baul yuw njon le bonyii bo Kolēn to nu ε kumen mvuntelem mvubole

² Ben egeε bvudvuu ê mvuntelem mvunen e fô bese le. Ke bese nu ε jay fiεε fô wee le ke. Ke bese nu ε lεε wee ke, ε ke bese nu ε fiw wee mvu ke. ³ Ke me njemyi nen le me nsaake lo ben ke. Me nu ε ηgay wase ê ben le ben nu naa lo fitele fisese, é è cim nu keekpwe keneε keenu dvú, tu beene nu enu ke yî kentaashe le. ⁴ Me nu ε ηgeε fitele fiem yî yene le baay. Me ηkeηke kembense ye ke baay ekumε ben. Fitele fiem lætene baay ekumε ben. Ente jo bonγew bocii bò bese yene nu ε me n'yuuke ke ε è nu njon.

⁵ Naa no bese to leyεε woη wvù Masedonia le, bese to baa keηke nlæten ke. Bese to keηke bonγew biba bicii. Bonyii to gomte diuw bee bó, ε bese bvuu keηke nfan ê mvuntelem mvusese le. ⁶ Geenēn, ε Nyo' wvù læsee mvuntelem mvu bonyii bò nu yî yii le ke læsee mvuntelem mvusese bò nto wvù Taytus to toε. ⁷ ε ke è to mey ke nto we maan wvù to læsee mvuntelem mvusese ke. È to nu ten je yî ben to læsee fiew fitele jó. Wvú to nu ε see ê bese le ben shieele baay keeyen me le, bò no ben keηke yii fô bikuu binen e, noo no ben keηke shiee fô me le. No me n'yuwεε nonen, mbvuu n'yuw naa lo njon baay.

⁸ É è cim nu naa le ηwa' wvù me nto nsarεε fô ben e wε to nu ε ge ε ben no nu yii yii, tu ke me ncim ηkumyi ye ke. Geenēn, ε me nto ηkume ke ye, njefo me n'yene le ηwa' wem wvudvu to nu ε ge ε ben no nu yii yii. Geenēn, ben to nu yii yii ke yî kefew e nen caan. ⁹ Me ε no n'yuuke njon keseen, ε è yaa nu njefo ben to nu ε no nu yii yii ke. È nu njefo yii yin to nu ε ge ε ben kumen mvuntelem mvunen. Ben to keηke yii ε è nu ê je yî Nyo' gomte le. Nonen bese to baa ge fiεε fimew fi befe fô ben e ke. ¹⁰ É wee keηke yii ê je yî Nyo' gomte le, tu fí nu ege é wvú ekumen fitele fiew. É fifin eto ε è nu bò mboyma fô wvú le, saa eto ε è nu bò fiεε fi wvú ekumyi ye yî dvú le ke. Geenēn, é wee keηke yii ê je bonyii bo yî woη wvun e, tu yî nu ke eto ε è nu bò kpwe. ¹¹ Ben eyen le fiεε fi yii yî è nu yî Nyo' gomte nu ε to dvú fô ben e. Ben eyen no ben nu ε jo mwεem naa shiee le. Ben eyen ten no ben nu ε ge fiεε ficii keedurεε le ke ben keηke εbo fô fiεε fi befe fidvu le ke. Ben eyen no fiεε fidvu nu ε ton'ye ben. Ben eyen nfan wvù ben nu ε keηke. Ben eyen shiee wvu baay wvù ben keηke keeyen me le. Ben eyen shiee wvù ben keηke keege fiεε fi læη. Ben eyen ten kfuu ηgeε wvù ben nu ε nya ê wee wvudvu wvù gee jay. Yî fiεε le ficii nu ε ben ε durεε lo le ke ben keηke naa lo εbo fô fiεε fidvu le ke. ¹² Nonen, naa no me nto ncim nsarεε ηwa' wε fô ben e nu ε ke me nto nsarη nje wee wvù to gee jay, keneε wee wvù bó to gee jay fô wvú le ke. Me nto nsarη wvu le è nulo é ben edurεε fô bikuu binen e ê Nyo' ejise le ben keηke shiee fô bese le. ¹³ Nonen fifin nu ε ge shém ε no lætene bese.

Keebise yî shém yese yî nu ε læten e, nu ε bese bvuu yuuke njon baay nje njon wvù Taytus yuuke njefo ben bocii nu ε ge fitele fiew ε no nu yî nyεkeey e. ¹⁴ Naa me nto ηké

6:17 Yεsa 52:11; Mwm 18:4

6:18 2Sam 7:14; Yεsa 43:6; Amo 4:13; Mwm 11:17

7:1 1Jon 3:3

7:2 6:13; 12:17

7:3 6:11; Fili 1:7

7:4 6:10

7:5 2:13; 4:8

7:6 1:3-4; 2:13

7:8 2:4

7:11 2:5-6

7:12

2:5-10

7:14 8:24

no nsaale wase ye bô ben ê Taytus, ben to baa shoose me ke. Kensaa ye kè bese to ké no saale bô ben ê Taytus nu ε dur̄ce le è nu ke kec̄eey. Ε è nu ke l̄eηl̄eη no fiεε ficii fi bese to ké no jemyi ê ben nu ten kec̄eey. ¹⁵ Wvú wvù Taytus ké kumyi no ben bocii to yuw̄e wvú le, bô no ben to fiisenεε wvú fane, cīiηke, ε wvú bvuu koη ben naa fes̄en lo. ¹⁶ Me ten n'yuuke njoη njefo me nu ε ηγεε bvufee bwem ȳi yene le ε ηgen ε mese.

8

Ntefe no è nulo é bonyii bo mbee le enyaa nnya ê bonyii bomew

¹ Boom bo bwee wese le, bese gomte le ben ekieε fiεε fi mbuwma Nyo' nu ε ge fô bintaashe bi bonyii bo mbee le bi ê keba kè Masedonia le. ² Bon̄gew bô t̄emyi nu ε mom wase bó baay. Geen̄en ε njoη wvu baay wvù bó keηke ε ge bó ε loocε ε yene can yibo yicii ê bonyii bomew naa no bó cim nu ê kefufe ke baay ente. ³ Fiεε fi è nulo é me ensee nu le è to kp̄waw ke bó le bó enya nnya no mv̄uηgay mv̄ubole nu. Ε bó dioo nyaa, nya naa fes̄en lo. ⁴ Bó to nu ε l̄eke bese naa shiee le le bese enya ke bó je keeese εbo fô lemme din e keetom bonyii bô è nu bo Nyo' le. ⁵ Bó to nu ε ge fiεε ê je ȳi bese to baa kp̄waa ke le è nulo é bó ege le ke. Bó to nu ε yaw nya bikuu bibole ê Tata, mum nya ten ê bese no Nyo' gomte. ⁶ Non̄en, ε bese mum l̄eke Taytus le no wvú to nu ε kew wase lemme din ê ben entel̄eη, le wvú emum egen dvú fwe efice ben keemese lemme di jee din. ⁷ No ben looci kee mw̄eem mv̄unciim naa ntay, mw̄eem mvu ê keba ke mbee le, mvu ê keba ke njeme le, mvu ê keba ke bvufee le, mvu ê keba ke shiee keege fiεε le, noo mvu ê keba ke keηkoηen ken̄en e fô bese le, bese ε mum ε no gomte le ben elooce ekieε ten keeyene can yene ȳi lemme di jee din e ntay.

⁸ Ke me njemyi nen nyaa ε è nu nci ke. Me momte lo mbii shiee wvù bonyii bomew keηke keege fiεε le keen'ȳen le keηkoηen ken̄en ten nu ke kec̄eey. ⁹ Ben kee wase fitele fi jee fi Tata wesebeene wvù Jisos Klistu to keηke. Naa no wvú to nu wee bvukuke nu ε wvú to ne tu wee kefufe nje yene, wvu le kefufe kew ege é ben etu bonyii bo bvukuke le. ¹⁰ Ȳi saaka wvudvu wvun e nu ε me ηgomte keenya w̄em ntefe. Fí nu l̄eη le ben bô to kew̄e lumbee keege fiεε, ε è yaa nu ke keege fiεε maan̄ ke, ben to nu ten bonyii bô to kew̄e keekeηke shiee keege fiεε, ¹¹ ben emum egen dvú fwe emese, wvu le ben ke dioo ε mese bii no mv̄uηgay mv̄unen nu, é fí el̄en ekal̄e kemwaan̄ bô shiee wene wvù ben keηke keege fiεε. ¹² Ben ekeè le é wee keηke shiee keenya, tu Nyo' nu efiisen nnya ye bii fiεε fi mw̄eten keηke keenya le, wvú saa ebii fiεε fi wee baa keηke le ke. ¹³ Ke me ηgayte nen le ben nu dioo nyaa keefi bonyii bomew kaa kp̄we lo ke. È nu fiεε keege é biba bicii ekeηke l̄eηl̄eη. ¹⁴ No ben keηke mw̄eem keseen ε mvú ffuyte lo, ε bonyii bomew tane, nu ε è nulo é ben efi bó. É bó dioo keηke ten ε mvú ffuyte lo sekekie, ε ben tane, é bó efi ben. Non̄en é biba bicii emum ekeηke l̄eηl̄eη. ¹⁵ È nu no bó nu ε san̄ le,
“Wee wvú to baanceε baay,
to baa emum ekeηke baay ke.
Ε wee wvú to baanceε ke caan,
to baa emum ekeηke ke lo caan ke.”

Ε bó tum Taytus Kolen

¹⁶ Me nyaa keyoone ê Nyo' wvù nu ε ḡeε shiee wene fô fitele fi Taytus e ke l̄eηl̄eη diewe wvù me ηkeηke fô ben e. ¹⁷ Ke wvú to baa emum ebee keeto ê ben e nje bese to nu ε l̄eke wvú ke. Wvú too ê ben e ȳi ηkp̄wawce wvuwe le no wvú to keηke wase shiee naa baay fô ben e. ¹⁸ Bese tumte wvú bô waa bwee wesebeene wvù bó kee wvú entel̄eη jo bintaashe bi bonyii bo mbee le bicii ȳi saaka wvù jee wvù wvú ghane fewci le. ¹⁹ Ε ke è mey ke fifie ekume wvú ke. Wvú nu ten wee wvù bintaashe bi bonyii bo mbee le nu ε baa le wvú eghan̄e bee bó no bese ghane gee lemme di jee di ekume nnya yin. Lemme din nu keege é bonyii enyaa mbense ê Tata kebeε, bô keed̄uηce le bese keηke shiee keefice

bonyii bomew. ²⁰ Bese gomte le fo fiεε ke enu dvú fi wee mvu ke ebacc bese yî dvú le ekumε nnya yi baay yin yî bese lemte yî dvú le ke. ²¹ Bese momte naa ntay keege ε è nu fiεε fi nu læŋ ε è yaa mεy ke ê Tata ejise maanŋ ke. Bese momte keege fi nu tɛn læŋ ejise jo bonyii.

²² Bese tumte tɛn waa bwee wesebeene mvu bô bó wvù bese nu ε mom wase wvù bokanŋ nteen yî mwεem e nteen, ε yɛn le wvù kɛŋke shiee keege mwεem. ε wvù nu keseen kɛŋke naa shiee wvu baay fô ben e, njefo wvù nu ε gεε fitele yî yene le naa baay. ²³ Wee diwε Taytus e nu ε wvù nu wee wvù bee wvù læne yî ekalε le kemwaanŋ, nu tɛn wee wvù bee wvù lemte yî fiεε le fimwaanŋ fô ben e. ε díoo tu fô boom bo bwee wesebeene le bomew ba, nu ε bó nu bonyii bo ntum e bo bintaashe bi bonyii bo mbee le. È nu bonyii ε bó gee ε mbense gene fô Klistu le. ²⁴ Nonɛn, ben emum edurɔε kɛŋkɔŋɛn kenɛn fô bó le endan, wvu le bintaashe bi bonyii bo mbee le eyen le ye yî bese ké no saale ekumε ben nu yi læŋ.

9

Nyo' kooŋke wee wvù nyaa nnya ye bô nlanlan

¹ Ke shiee cim nu dvú wvù me ensaanke lo ê ben ekumε lemme din keetom bonyii bô è nu bo Nyo' le ke. ² Me ŋkee lo le ben kɛŋke wase shiee keetom bó. ε è nu fiεε fidvu fi me nsaale ye dvú ê bonyii bo Masedonia ekumε ben, njemyi le ben bo Akɛya nu ε ben to seyse wase ε è bæε lo lumbee keetom. Shiee wvù ben kɛŋke keenya ε mum ε ge tɛn mvuntelem mvu bonyii le nteen ê bó ente ε ja we. ³ Geenɛn, me ntumte boom bo bwee wesebeene le ban fô ben e wvu le fo ye yî bese saale ekumε ben yî saaka wvun e ke ebuy le è nu yi εcici ke. Me ε no ntumte bó wvu le ben enù ε ben ε seyse no me nto ŋgayεε le ben nu ke enu. ⁴ εfuw ke nonɛn, fí ε kooy le bee bonyii bo Masedonia bomew ε nε ε to ε yɛn ε ben nu sε ben nu ε seyse, é kenshoose kedvu enu nεε fô bese le, εfey mvunciim fô ben e bô bese se gεεle bvufee yî yene le? ⁵ È nu fiεε fi gee ε me ŋkpawcε le fí nu shiee le le me enlεke boom bo bwee wesebeene le ban le bó esa ke fwe eto ê ben e eseyse nnya yi baay yin ε kefew bæε yî ben to kawεε keenya. Nonɛn é nnya yidvu emum enu ε ben ε seyse wase le è nu nnya ε ben nyaa yî ŋkoŋ wvu wene le, ε è yaa nu le bó kamte lo ben ke.

⁶ Ben ekumyî le wee wvù jewyi caan, nu ke egbwele ke caan, ε wee wvù jewyi nteen, nu ke egbwele tɛn nteen. ⁷ Wee mwaanŋ mwaanŋ ben e kɛŋke keenya no wvù nu ε kpawcε fô fitele fiew e, yaa nyaa guute lo ye kɛnεε nyaa diwεε bó kane lo wvù ke. Ben ekeè le Nyo' kooŋke wee wvù nyaa bô nlanlan. ⁸ Nyo' nulo ebuw ben bô mwεem mvunciim ege é mvú effuyte lo, wvu le ben ekeŋke fiεε ficii sekecii ε fí kocine ben e bocii, é ben emum egeè dilemme dì jee dicii dvú ntay. ⁹ Fí nu no bó nu ε saŋ le, “Wee wvù nyaa nnya nu ε tfuw lo nnya ê bonyii bo kefufe le, lemme diwε dì jee nu ke emεy nu sekecii.”

¹⁰ Nyo' wvù nyaa ŋgow ê wee wεε bô mwεem mvudien ε bó diee, nu ke enya tɛn ebvuu ebise ŋgow mwεem mvunɛn, ege é nce wene wvù jee eto bô ŋgbwele ε wvù duule lo. ¹¹ Nyo' nu ke enya tɛn ben bô bvukukε ê jé le yicii keege é ben eyen'yi can yene ntay ê bonyii bomew, wvu le bonyii enyaà mbense ê Nyo' seke bó ε kɛŋke nnya yin can yese le. ¹² Ke lemme dinɛn dì jee din dì ben lemte too ke ε è nu bô mwεem mvú bonyii bô è nu bo Nyo' le shieele maanŋ ke, dí too tɛn bô mbense fô Nyo' le jé le nteen. ¹³ Lemme dì ben gee din nu edurɔε bonyii bô è nu ben, é bonyii emum etumte moŋkum mo Nyo' le yî n'yuw wvù ben yuuke saaka wvù jee wvu ekumε Klistu wvù ben tomte le. Bó nu ke etumte tɛn moŋkum mo Nyo' le no ben nu ε yene can yene fô bó le noo fô bonyii bomew e bocii. ¹⁴ Bó nu ke ebunlee fô ben e, ε mvuntelem mvubole nu yî yene le naa baay nje mbuwma Nyo' wvun wvù nu yî yene le wvù kuuke naa fele lo. ¹⁵ Beene enyaà keyoone ê Nyo' yî nnya ye yi baay yî è nulo wee saa esee no yí nu le ke.

10

È caw Nyo' Baul le wvù enù waa ntum Jisos Klistu

¹ Me wvù Baul kebee, ñkule lo can ê ben ê je kembonen bô nykeey wvù wvu Klistu le. È nu me wvù bó duu le me ñké ndioo nu keba kemew no ncewcewe lo bô ben, ñké nto wase ê ben ejise, mum mbo. ² Me nleke lo ben le seke me ε ñke ε nto, fo ben ege é me ene encewcewe beene no me nulo ñke encewcewe bee bonyii bô kpwaake le bese gee mwεem bii ε è nu ñkpawace bonyii bo yî woñ wvun e ke. ³ È nu keceey le bese cee yî woñ wvun e, geenen ke bese yaa tumte jem yese bii no bonyii bo yî woñ wvun e tumte ke. ⁴ Ke mwεem mvù bese tumte jem yese dvú nu mvu yî woñ wvun e ke. Mwεem mvù bese tumte jem yese dvú keñke mvuñgay mvù nen'yi fô Nyo' le, keebvuuke mondvuum mò temyi dvú. ⁵ Bese ké no joo mwεem mvu jem e mvun bvooke bombew bô bonyii beeke dvú, shiwse kembense ye kecii kè baanke fo bonyii ekee Nyo', soo ten boñkpawace bo bonyii le dvú, gee ε bó yuuke wase ε è nu Klistu le. ⁶ Seke ben ε duñce le ben yuuke wase Klistu le bô mvuntelem mvunen mvunciim, é bese emum enya ñgew ê wee tfuu wvù bee temyi ekole bô Klistu.

⁷ Ben etaa eyen fiε fi nu ê ben ejise! É wee kee naa keceey le wen nu wee Klistu, é wvù no kumyi le no wvù nu wee Klistu, nu ke ten no bese nu. ⁸ É me ncim ne naa ε no nsaale ye nfesene caan nje mvuñgay mvù bese keñke mvù Tata nyaε keeyoo lo ben dvú, ε è yaa nu keesâw lo ben dvú ke, ken'wuumen saa ekoole me ke. ⁹ Ke me ñgomte le fí eyen'yi nen ke diεwε me mbεmsee lo ben bô boñwa' bem ke. ¹⁰ Me ñgayte nen njefo bonyii bomew nen'yi no jemyi ekume me gayte le, “Wvù ké no saanke boñwa' ε bó temyi bvuu cewcewe, geenen seke wvù ε to ê bonyii ejise mum tu wee. É ke njeme we ké no koole fiε le ke.” ¹¹ Boba bonyii ekeè le fiε fi bese jemyi ê boñwa' le seke bese yaa nu fó ke, nu ε bese nu ke ege fí seke bese ε to.

¹² Ke bese momte naa keebewsene ye, keñε efewsene bikuu bisese bô bonyii bomew ba bô seje bô dew yibo fiε fi è nu bó ke. No bó fewsene bikuu bibole εbonebon, bewsene ten ye yibo εbonebon, nu ε fí duñci le ke bó kee fiε ke. ¹³ Fisese nu ε ke bese cim saale ye fesene kelej ke. Bese saale ye ε è nu yî kelej kè Nyo' nu ε nya can yese le keelem eto ebuy naa ê ben e. ¹⁴ Ke bese danjsene ε è nu kedwee no bese too buyte ê ben e ke. Bese to nu bonyii bo fwe keelen bô saaka wvù jee wvu ekume Klistu to naa buy ê ben e. ¹⁵ Ke bese saale ye fesene ke, fi nu le ke bese saale ye yî lemme di è ge bonyii bomew ke. Geen en fiε fi bese taale fwe kee nu le no mbee wene kuu gene fwe, nu no kelej ke lemme disese le ê ben entelej nu ekuuke ten gene naa nta. ¹⁶ Nonen é bese emum efey lo jo ben efewci saaka wvù jee gene biba bimew e, saa nu le bese saale ye bô lemme di bó nu ε lem wase bvudvuuvu wvù wee mvu le ke. ¹⁷ Fí ε mum ε no nu no bó sañ ê ñwa' Nyo' le le, “Wee edioo esaale ye, no saale ε è nu yî fiε fi è ge Tata le.”

¹⁸ Ke è nu wee wvù duñci ekole kew le wen nu wee wvu leñ wvù mum nu wee wvu leñ ê Tata jise ke. È nu wee wvù Tata yene le wvù nu leñ wvù nu wee wvu leñ ê wvù ejise.

11

Baul bô bonyii bô mbiayte le bó nu boom bo ntum e bo Jisos

¹ Me nleke le ben ecine ke é me enjeme njeme keyuñsεε nen caan. Kee, ben ecine ke lo! ² Me ñkeñke ken'yεε ejise bô ben kè è nu ke Nyo' le. Ben nu fô me le diεwε ñgon kpwoon wvù bee tfu le, wvù me nu ε ñkaw keñke enya wvù ê diemsen mwaan wvù è nu Klistu. ³ Geen en ε me nfane le leñleñ no yo to weentεneε lee Iff, nu ε bó nu ke ebvuñse ten bvufee bvunen é ben ecine je yì nu keceey bvuu yuule yì ben bii Klistu le jó. ⁴ Me njemyi nen njefo ben kaantene ke lo fiε ficii. É wee ne ε no fewci ekume Jisos mvu jεey

10:1 1Kol 9:3   10:1 10:10; 1Kol 2:3   10:2 13:10; 1Kol 13:2   10:4 6:7; Lum 13:12; Efε 6:13-17   10:5 Yεsa 2:12-17   10:6 2:9   10:7 1Kol 1:12   10:8 13:10   10:11 13:1-2   10:12 3:1   10:13 Lum 12:3   10:15 Lem 19:21; Lum 15:20   10:17 Yεli 9:22-24; 1Kol 1:31   10:18 1Kol 4:4-5   11:2 Efε 5:25-27   11:3 Keñ 3:1-5, 13   11:4 Gal 1:8-9

se è nu wvù bese to fewcɛɛ ê ben, kenɛɛ keyoy kemew jɛɛy se è nu kè ben to fiisɛnɛɛ ê Nyo', kenɛɛ ekumɛ saaka wvù jee mvu jɛɛy se è nu wvù ben to fiisɛnɛɛ ê bese, tu ben nu emum ekaantɛn kɛ lo. ⁵ Kɛ me ŋkpwaake lɛ bonyii ba bò ben tɛɲɛ lɛ bokow bo boom bo ntum e bo Jisɔs e mum kuuke lo fele me kɛ. ⁶ É è cim nu naa lɛ kɛ me ŋkee njeme, tu kɛ è mum nu lɛ kɛ me ŋkee fiɛɛ fi ekumɛ Nyo' kɛ. Fin nu fiɛɛ ɛ bese ɛ duɲɛ wase ê ben ê jé lɛ yicii noo yî mwɛɛm e mvunciim.

⁷ No me nto nfewcɛɛ saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê ben ɛcici sɛ nlawma, ɛ fɛn ghane lɛ me nto ŋɛ ɛ è nu kebefɛ keenshike ekolɛ kem nonɛn wvu lɛ me embense ben e? ⁸ È nulo é me enɲay lɛ me nto nsoonke ɛ è nu kensonɲ entelɛɲ jo bintaashe bi bonyii bo mbee lɛ bimew, no me nto nfii nfi ê bó, nlemte ɛ è nu fô ben e. ⁹ Seke me nto nu beene, me nto mbaa ŋɛɛ bvujitɛ bvumew yî wee mvu ben e seke me nto ŋkɛɲke shiɛɛ fiɛɛ kɛ. Boom bo bwee wesebeene lɛ bo Masedonia to nyaa fiɛɛ ficii fi me nto nshieele. Nonɛn yî fiɛɛ lɛ ficii nu ɛ me nto ntun keɲɲɛɛ bvujitɛ yî yene lɛ. ɛ è nu kɛ no me nu ŋke entune nonɛn. ¹⁰ No keɛɛy kɛ Klistu lɛ nu yî yɛm e, kɛ wee nu dvú ê biba binɛn bì Akɛya lɛ wvù nulo ebaɲ diuw wɛm yî fiɛɛ fi me nsaale ye yî dvú lɛ kɛ. ¹¹ Me ntune nfi ê ben nonɛn nje la? È nu njefo kɛ me ŋkoonke ben e? Me ŋkoonke naa ben ɛ Nyo' kee nonɛn.

¹² Fiɛɛ fi me ŋɛɛ nu ɛ me nu ŋke emɛy kɛ ŋɛɛ, wvu lɛ me embaanke je fô bonyii ba bò gomte keeyɛne lɛ bó nu lɛɲɛɲ bee bó yî fiɛɛ fi bó saale ye yî dvú lɛ. ¹³ Kɛ bonyii bodvu ba yaa nu boom bo ntum e bo Klistu lɛ bo keɛɛy kɛ. Bó nu bonyii bo lemme lɛ bo kenlɛɛma lɛ. Bó tɛɛke lo Klistu fô jise lɛ bowen nu boom bew bo ntum e. ¹⁴ ɛ kɛ fifin yaa nu fiɛɛ fi ŋghaw e kɛ. Naa Satan bô ekolɛ kew ke tɛw kɛ Nyo' fô jise lɛ wen nu nceendaa we wvu n'yuu. ¹⁵ Nonɛn kɛ è nu fiɛɛ fi diuw wvù yumɛɛn e seke bonyii bew bo lemme lɛ banse tɛn ye yen'yi diɛwɛ bonyii bô yɛyɛi bonyii no nce wvu teyɛy kɛɲke keenu lɛ kɛ. Kemɛsɛ kebole nu ke enu kɛ lɛɲɛɲ no gee dibole nu.

ɛ Baul no saale ye ekumɛ bonɲɛw bô wvú to yene

¹⁶ Me ɛ mbvuu ɛ no njemyi lɛ fo wee ejo me lɛ me nu keyuɲ kɛ. Geenɛn é ben jo me lɛ me nu keyuɲ, é ben cinɛ lɛ me lɛ ɛ me njeme tɛn njeme kensaa ye caan. ¹⁷ Fiɛɛ fi me njemyi ekumɛ fí fi me nsaale ye yî dvú lɛ sɛ nfan, nu ɛ kɛ me n'yaa njemyi bô mvuɲɲay mvu Tata lɛ kɛ. Me njemyi ɛ è nu diɛwɛ keyuɲ e. ¹⁸ No bonyii nteen saale ye ê je bonyii bo yî woɲ wvun e, tu me nu ensaalè tɛn yɛm ye. ¹⁹ Me njemyi nɛn njefo ben fiisene biyuɲ duu lɛ ben kɛɲke bvufɛɛ! ²⁰ Ben nu ɛ cinɛ lɛ bonyii ejoð ben ɛ ben tuu bonfaw bobole, ɛ bó diekene yî yene lɛ, bene yî yene lɛ, bensee ye, tumyi can ê ben jise. ²¹ Ken'wuumen koole me lɛ bese to kaa nu fisɛsɛ biwɛlɛncoy farɲɛ yaa gee nonɛn kɛ!

Geenɛn é fiɛɛ nu dvú fi wee momte keesaale ye dvú, tu me tɛn nu emomte keensaale tɛn ye yî fifiɛ fiɛɛ lɛ. Me mbɛɛ kɛ njemyi fin diɛwɛ keyuɲ e. ²² É bonyii bodvu nu Bo'ibulu, tu me tɛn nu kɛ mvu. Bó é no nu bonyii bo Israɛl, tu me tɛn nu kɛ mvu. Bó é no nu bonyii bo ê kfuu di Abl'am e, tu me tɛn nu kɛ mvu. ²³ É bó fɛn nu bonyii bô lemte Klistu lɛ, tu me nfele naa lo bó yî fifiɛ lɛ. (Me njemyi wase fin diɛwɛ wee jewte lɛ.) Me nu ɛ nlem naa wase ɛ nfey lo bó, ɛ ŋɛn ncaw ɛ nfey bó, ɛ bó suɲ wase me bokanɲ ŋkuuɲ, ɛ kpwe ɛ soy wase me bokanɲ e bokanɲ e. ²⁴ Me nu ɛ nfi wase bonɲɛwɛ can Bojuu lɛ bokanɲ botin, ɛ bó tamte kan mwaanɲ ɛ è fuute ŋgbwan mwaanɲ fô mbaanyɛ. ²⁵ Bó nu ɛ suɲ wase me bokanɲ botɛtɛ bô bimbanɲ, ɛ tumyɛ me bô ɛta kan mwaanɲ. Ŋguw wvu ê joo nu ɛ sawyɛ wase bô me bokanɲ botɛtɛ, ɛ me ɛ nce wase ê joo ɛ mbuy ɛ nshe jó. ²⁶ Me nu ɛ ŋghan wase baay, ɛ mboy fo me enlɛ joo bokanɲ nteen, ɛ mboy fo me enkpwe can bocooɲ e, ɛ mboy tɛn fo me enkpwe can bonyii bem bo woɲ e, ɛ mbvuu ɛ mboy fo me enkpwe can bitum e, ɛ mboy fo me enkpwe ɛlaante, ɛ mbvuu ɛ mboy fo me enkpwe ŋkpwaante, ɛ mboy fo me enkpwe ê joo yi baay e, ɛ mboy tɛn fo me enkpwe can bonyii bô mbiayɛ lɛ bó nu boom bo bwɛɛm

11:5 12:11; 1Kol 15:10; Gal 2:6, 9   11:6 1Kol 2:6-16; ɛfɛ 3:4   11:7 12:13; 1Kol 9:12, 18   11:8 Fili 4:15-18
 11:10 1Kol 9:15-18   11:11 1Kol 16:24   11:12 11:5; 12:11   11:13 Fili 3:2; Mwm 2:2   11:15 4:10; Lum 2:6
 11:16 12:6   11:22 Fili 3:5; Lum 11:1   11:23 4:8-12; 1Kol 4:11-13; 12:26   11:23 1Kol 15:10; Lem 16:23   11:24
 Dito 25:3   11:25 Lem 14:19; 16:22   11:26 Lem 9:23; 14:5

e yî Klistu le. ²⁷ Me nu ε nlem wase baay ε njimten. Me nu ε nce wase se nyii bokarj nteen. Ε me nu ε no nu wase jerj noo se joo yî me η'wu. Me nu ε nce wase bokarj nteen se fiε fidien, ε nce kenton e se ndvu. ²⁸ Ε keebvuu bise yî mwεem mvumew e nu ε me nu ke ekuse jo bvujite ediuw ecii nje bonkpawce bô me ηκηηke fô bintaashe bi bonyii bo mbee le bicii. ²⁹ Ε wee dioo wεeyi, tu me nu en'yuuke ten ε me η'wεeyi. Ε wee ké ege é wee mvu ege kebefε, tu fî nu esase me baay. ³⁰ Ε è nu le me ensaale ye, é me ensaalè ε è nu yî mwεem mvù dujci le me n'wεeyi lo le. ³¹ Nyo' wvù nu Nyo' noo Icee Tata wesebeene wvù Jisos wvù mbense nu fô wvù le sekecii se ηka, kee lo le ke me mbiayte lo ke. ³² Ε to nu seke me nto nu Damaskus, ε wee sa' wvù to nu ekuse jo Nfon Aletas ke gay ε bonyii no ceYTE kelaante kedvu wvu le bó ekoo me. ³³ Geenεn ε bonyii ke jo me lese ε ηkaa le, bvuse fô ntoo ketaarj e shike ekfurj, ε me nse nlemten can ye le.

12

Mwεem diewe bifile le mvù to too fô Baul e bô mvù Tata to dujci ε wvù

¹ Me nu ensaale ke ye ηgene dvù fwe naa no sew yaa cim nu fó ke. Me nu enjen fwe yî mwεem diewe bifile le mvù to too fô me le noo mvù Tata to dujci ε me le. ² Me ηkee wee Klistu mvu wvù Nyo' to cunε ben dvù fey lo ebule gen ε we eke. * Eben nu wase bilum yuufe ncow binew no fî to kooyε. (Kenεε wvù to ben fó bô ye, kenεε se ye, tu ke me ηkee ke. Ε kee ke Nyo' maarj.) ³ Me ηgomte keembvuu mbiinen le, me ηkee wvuwe wee, (kenεε wvù to ben fó bô ye, kenεε se ye, tu ke me ηkee ke. Ε kee ke Nyo' maarj.) ⁴ Nyo' to nu ε cun wvù ben dvù fô bvudvu bu njon e bu Nyo' le, ε wvù yuw mwεem fó ε è yaa nu mvù è nulo é wee esee ke. Ε mvumwe nu mwεem mvù bó baa enya mvunjay le wee wvu wum ejeme ke. ⁵ Ε nu wee diewe wvuwe le wvù me nu ensaalè ye bô wvù. Ke è nulo é me ensaale ye bô ekole kem ke, efey ke le me ensaalè ye ekume kewεεye kem. ⁶ Ε è cim nu le me ηgomte keensaale ye ekume ekole kem, me nsaa nu keyuj ke, njefo fiε fî me nu enjemyi nu kecεy. Geenεn me nu ε ntun keηge fifie, wvu le fo wee mvu ke ene ekpwaake jεy ekume me fele fiε fî wvù yene yî yem e bô fî wvù yuuke ε me ke.

⁷ Geenεn, keege le fo me ηke ene embense ye baay ekume mwεem mvu kenghaw e mvun mvù Nyo' to dujceε ε me, wvù to nu ε tum kfuu biay mi ε yî no bon'yi ye yem. Biay yin to nu nceendaa Satan ε wvù njηsene bô me, wvu le fo me ηke ene embense ye baay ke. ⁸ Ε me ηke mbunle ekume fiε fidvu ε Tata mbuy bokarj botete nleke le wvù ecake ke fiε fidvu yî yem e. ⁹ Geenεn ε wvù tfuse ε me le, “Mvunjay mwem mvù me nu ε mbuw wo dvù nu ε kocen fô wo le keefii wo, njefo mvunjay mwem ké no lemte yî wee le gene mεese seke wvù wεeyi.” Nonen me nu en'yuuke njon mbvu nsaale ye ekume kewεεye kem nfesene lo wvu le mvunjay mvu Klistu le nulo elemte yî yem e. ¹⁰ Fí ε mum ε no nu le me n'yuuke njon bô kewεεye kem noo boncun bô bó nan'yi me dvù noo bongew bô me n'yene noo bika bi bonyii bone ε me ejim bô bongew bô bii me le nje Klistu. Me n'yuuke njon nonen njefo è nu seke me η'wεeyi, tu sekekie nu ε me nu emum entemyi.

Shiee wvù Baul to keηke fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Kolen e

¹¹ Me nu ε ne wase ε ntu keyuj! Geenεn ε è ge ben me ε nse ntu nonen. Ε nu ben bô be keηke keedujci wee wvù è nu me. Naa no me mbaa ncim mbuy fiε le nu ε ke fî mum nu le bonyii ba bô teηe bikuu bibole le bokow bo boom bo ntum e bo Jisos e mum kuuke fele me ke. ¹² Mwεem mvù dujci mvunjay mvu Nyo' le bô binghaw bi mwεem e noo mwεem mvu diuw wvù yumεn e nu ε me nto ηkuu shém baay no ηgee ε ben entelej. Ε mvumvun nu bonciise bô dujci le wee nu ceεy ceεy waa ntum Klistu. ¹³ Fiε fî me nto ηgee fô bintaashe bi bonyii bo mbee le bimew e nshεete ben efey le me nto mbaa ηgεele bvujite bvumew yî yene le, nu la? Ben eleεshe jay wem fofε!

11:27 6:5 11:29 1Kol 9:22; Gal 6:2 11:30 12:5; 1Kol 1:31 11:31 1:23 11:32 Lem 9:23-25 * 12:2 Fofεn nu wøj wvu we wvù binjente bitete. 12:5 11:16, 30; 12:1 12:7 Gal 3:13-14; Job 2:6 12:9 YESA 40:29-31; Lum 5:2; Fili 4:13 12:12 Lem 13:6-12; 14:8-10; 16:16-18; 19:11-16; Lum 15:19 12:13 11:7-9

¹⁴ Ë nɛɛ me wvun, ɛ me ɛ nseyse wase keento ê ben e yî bokarj e botete. Ɛ ke me nu nke ento enu bvujite bvumew fô ben e ke, njefo ke me ngomte ɛ è nu mwɛɛm mvunen ke. Me ngomte ɛ è nu ben. Me ngomte ɛ è nu ben njefo ke è nu boom bô kenke keegɛle mwɛɛm ê bo'icee bobole bô bobwee bobole ke. È ké no gɛle bocee boom bô bobwee boom mwɛɛm ê boom bobole. ¹⁵ Me nu nke en'yuuke naa njonj baay keenjewe fiɛɛ ficii fi me nkɛnke fô ben e bô keenya noo ekole kem nje ben. Ɛ me nkooŋke ben baay, é ben kaa ekooŋke me caan e? ¹⁶ Ben nu ɛ yen kecɛɛy le ke me nto mbaa ɛngɛɛ bvujite yî yene le ke. Geenen bonyii ɛ no duu le me nto nu ɛ n'wɛɛntɛn nɛɛ ben bô mbiay. ¹⁷ Nu le wee mvu bonyii bô me nto ntumɛɛ fô ben e to nu ɛ lɛɛ ben ê diee diem e lɛ? ¹⁸ Me nto nu ɛ nɛkɛ Taytus le wvú eto ê ben e, mbvuu ntum waa bwee wesebeene wɛ le bô wvú eto. Taytus to nu ɛ lɛɛ ben seke wvú to toɛ le? Bee wvú to baa gee ke mwɛɛm yî nkpwawɛ le mwaarj bô yî ekale le kemwaarj e?

¹⁹ Sekemew ɛ ben kpwaake le no bese mɛy ɛ no jemyi nen nu ɛ bese gomte keetarjii lo diuw wese fwe dvunen. Bese jemyi ɛ è nu diwɛ bonyii bo Klistu le fwe dvu Nyo'. Nsáa yese shém, fiɛɛ ficii fi bese gee fô ben e nu keege é ben ekuu lo. ²⁰ Ɛ me nfane le è nɛlo é me nke enɛ ento en'yɛn ɛ ben yaa nu no me nshieele le ben enù ke, é ben tɛn eyen ɛ me n'yaa nu tɛn no ben shieele le me enù ke. Me nfane le è nɛlo é me nke enɛ ento en'yɛn ɛ bonyii waale diwaa, ghɛɛke kenghɛw, kenke shém yî ton'yɛn, beele ke ɛ è nu dew yibo, beete bô ediee ɛ bonyii, kunsene mvunjkunsɛn, bensee ye yi ɛcici, kenke kembvunje. ²¹ Me nfane le me nu nke endioo ɛ mbvuu ɛ nto, é Nyo' wɛm ege é ken'wuumen ekoolle me, noo le me nu nke enu yî yii le nje bonyii bô se gee bibefe diwɛ nnyen e bô nce nnyen kenjarj noo nsake, ɛ bó nu ɛ bó baa cine wase dvú ke.

13

Ɛ Baul gay ê bonyii bô to gee bibefe le bó eyenè

¹ Fin nu wase bokarj bem botete bô me nu ento ê ben e. Njwa' Nyo' gayte le, “É bó lese nsaw wee, tu bó nu eshieele bonyii bofɛɛ kenɛɛ botete, bô eleem jim nsaw wvudvu.”

² È to nu seke me nto ntoɛ ê ben e yî nto wɛm wvu bokarj bofɛɛ le, me nto nu ɛ ngay ê bonyii bô to cee nce kebefe le, bó eyenè. Me ɛ mbvuu ɛ no ngayte ê bó noo ê bonyii bocii naa no me mbaa nu ê ben ejise le, ben eyenè, njefo kefew kè me nu nke embvuu ento nu ɛ me n'yaa nu nke encam naa lo shen fô wee le ke. ³ No ben gomte le me nge fiɛɛ fi dunji le è jemyi Klistu ê ben fele yî yem e, tu me nu ɛnɛ. Ke è nu le wvú wɛɛyi lo keenya ngɛw ê ben ke. Wvú kenke naa mvunɛgay ê ben entelɛj. ⁴ È nu kecɛɛy le bó to taa wvú yî kentam e ɛ wvú wɛɛyi. Geenen keseen nu ɛ wvú nu dvú ê mvunɛgay mvu Nyo' le. Bese wɛɛyi ke tɛn diwɛ no wvú to wɛɛyi. Geenen yî mvunɛgay mvu Nyo' le nu ɛ bese nu ke ecee bee bó lemte ben e.

⁵ Ben etaa bikuu binɛn eyen le laa ben nu yî mbee le le. Ben emom ɛ è nu bikuu binɛn. Ke ben yene le Jisos Klistu nu yî yene le? Wvú nu naa yî yene le, é è fɛn baa nu le ben nu ɛ mom bikuu binɛn ɛ yen ɛ ben ɛ gbwe. ⁶ Me nke naa le ben nu ke eyen le bese baa egbwe ke. ⁷ Bese bunlee Nyo' le fo ben ke enɛ ege fiɛɛ sɛ è nu fi lɛj ke. Ke bese yaa gomte le bonyii eyene le bese nu ɛ fey mmom wvudvu ke. Geenen bese bunlee ɛ è nu le ben egeɛ ɛ è nu fiɛɛ fi lɛj naa no bese cim yen'yi ke diwɛ bese nu ɛ gbwe wase mmom wvudvu. ⁸ Ke bese yaa nulo egee naa lo fiɛɛ fi kicine kecɛɛy ke. Bese nulo egee ke ɛ è nu fi tomte lo kecɛɛy. ⁹ È dioo nu seke bese wɛɛyi ɛ ben tɛmyi, ɛ bese no yuuke njonj baay. Bunle yese nu ke le ben eku egen emese. ¹⁰ È nɛɛ fiɛɛ fi me nsaarjke mwɛɛm mvun ê ben ɛ me mbɛɛ sɛ me ɛ nto, wvu le seke me ɛ nto, me nsaa ɛnkɛnke keenjo mvunɛgay mvù Tata nu ɛ nya ê me enɛwɛwɛ lo dvú yî yene le ke. Mvunɛgay mvun nu mvù wvú nya le me en'yoo lo ben dvú, ɛ è yaa nu le me ensâw lo ben dvú ke.

ηgayma Baul wvu fokemεse

¹¹Keemεεse boom bo bwεem e, me ηgayte ben e le beene ε sheε wase. Ben eseyse bikuu binen, eyuw ntefe wεm, enù diuw mwaan, eceè yî nyεkeey e, nonen é Nyo' keηkoηen bô nyεkeey emum enù ben ε bó. ¹²Ben egaynen bikuu binen e, eηocε ê ηηocε bonyii bo Nyo' le. ¹³Bonyii bô è nu bo Nyo' le bocii gayte ben e. ¹⁴Mbuwma Tata wesebeene wvù Jisos Klistu, bô keηkoηen ke Nyo' le, noo kentaashe ke Keyoy ke Yuule le enù ben ε bó bocii.

Ŋwa' wvù Baul to saɲɛɛ ê kentaashɛ ke Galeshia

Fiɛɛ fi nu ê Ŋwa' wvu Galeshia wvun e

È to nu seke bó to kɛwɛɛ wase keefewci saaka wvù jee wvu ekumɛ Jisos, ɛ bonyii bò yaa nu kɛ Bojuu fiisene wase saaka wvudvu wvun, ɛ bonyii bomew ke nɛ kɛw no too bò n'yɛɛyi wvù nu lɛ bó kɛɲke kɛ keegɛlè bonci bo Muses e bocii, ɛfey mvunciim keetfuuse bonyii bò yaa nu kɛ Bojuu yew é bó sɛ no nu bonyii bo Klistu le bo cɛɛy cɛɛy.

Ŋwa' wvun wvù Baul to saɲɛɛ fô bonyii bo Galeshia le to nu keetee bvufee bvubole lɛ bvú ekase etu yî fiɛɛ fi lɛɲ e. No wvú nu waa ntum Jisos nonɛn, wvú ɛ mum ɛ no saɲke gene fwe duɲci naa nɛy lɛ Nyo' joo wee lɛ wvú nu teyɛy ê wvú ɛjise ɛ è nu nje fitele fi wvú lese yî Klistu le.

Bikuu bi mwɛɛm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-10 Kɛɲkɛwɛɛ

1:11-2:21 Mvunɲay mvu Baul e diɛwɛ waa ntum Jisos Klistu le

3:1-4:31 ɛ Baul jeme ekumɛ saaka wvù jee noo bonci

5:1-6:10 Bonyii bò è nu bo Klistu le nu ɛ buy wase yî bvunfaw e ɛ no yuuke wase ɛ è nu Keyoy ke Yuule le

6:11-18 Kemɛɛ

¹ Ŋwa' wvun saɲ me wvù Baul, waa ntum Jisos Klistu. Kɛ me nu waa ntum ɛ è to tum wee wvu wum me kɛnɛɛ nya mvunɲay ê me kɛ. È to tum Jisos Klistu bò Nyo' Ice wvù to bvusɛɛ wvú yî kpwe le. ² Bee boom bo bwee wene le bo mbee le bocii bò nu fɛn bee bó gayte ben bintaashɛ bi bonyii bo mbee le bi woɲ wvù Galeshia le. ³ Nyo' Ice bò Tata wesebeene wvù Jisos Klistu ebuw ben bò kembonɛn, ebvuu enya ben bò mvuntelem mvù læstene. ⁴ Jisos Klistu nu wvù to nyaɛ ekole kew nje bibefe bisɛɛbeene wvu lɛ wen ebvuse beene can woɲ kebefɛ wvu keseen wvun e. Fifi nu no Nyo' wvù Icee wesebeene to seysɛɛ. ⁵ Bvukuke bvucii nu ɛ è kɛɲke wvú sekecii sɛ ŋka. Fí enù nonɛn.

Saaka wvù jee wvu ekumɛ Jisos Klistu mey kɛ mwaan

⁶ Diuw yumte lo me lɛ kɛ keseen keseen nɛn ben nu ɛ nɛ wase ɛ no baɲsee jim ê Nyo' wvù to tɛɲɛɛ ben nje fitele fi jee fi Klistu kɛɲke fô ben e, ɛ no bii ɛ è nu saaka wvù jee wvumvu le jɛɛy. ⁷ Kɛ è nu lɛ saaka wvù jee wvumvu bvuu nu lo dvú jɛɛy kɛ. Fí nu kɛ lo lɛ bonyii bomew gomte keebvunsee bvufee bvunɛn, beete bò saaka wvù jee wvu ekumɛ Klistu. ⁸ Me ɛ no ŋgayte lɛ é è cim to naa bese kɛnɛɛ nceendaa Nyo' mvu fowe ɛ no fewci saaka wvumvu jɛɛy ê ben sɛ è nu wvuwe wvù bese to fewcɛɛ ê ben, é mwɛtɛn tuu lon! ⁹ No bese to gayɛɛ wase nu ɛ me mbvuu ntuu kɛ fô ŋgayte lɛ, é wee nɛ ɛ no fewci saaka Nyo' wvumvu jɛɛy sɛ è nu wvuwe wvù bese to fewcɛɛ ê ben, é mwɛtɛn tuu lɛ lon!

¹⁰ Ben kpwaake lɛ me ŋgomte lɛ é ebenseè bonyii me nuu lɛ é ebenseè Nyo' lɛ? Nuu lɛ ben kpwaake lɛ me ŋgomte keɲɲee lɛ bonyii eyuukè njoɲ e? É è be nu lɛ me ŋgomte keɲɲee lɛ bonyii eyuukè njoɲ, me nsaa enu wee lemme wvu Klistu kɛ.

Saaka wvù jee wvù Baul to fewci to duɲci Klistu ê wvú

¹¹ Boom bo bwɛɛm e, me ŋgomte lɛ ben ekiɛ lɛ kɛ saaka wvù jee wvù wvu Nyo' wvù me nto nfewcɛɛ ê ben nu fiɛɛ ɛ fí to buy ê wee wvu wum kɛ. ¹² Kɛ me nto n'yuw diuw wee mvu le, ɛ kɛ è to yɛɛyi wee me dvú kɛ. È to duɲci Jisos Klistu ê me. ¹³ Me njemyi nɛn ɛ ben to yuw wase no kɛɲge kem to shee nu seke me nto mbɛɛ yî nce woɲ wese Bojuu le. Me nto ŋké no mbone bikaa ejim jo bintaashɛ bi bonyii bo mbee le bo Nyo' le baay

1:1 1:11-12; Lum 1:5; 1Kol 9:1-2   1:2 1Kol 16:1   1:4 2:20; Mat 20:28; Jon 1:29; 2Kol 5:21; ɛfɛ 5:2; 1Tim 2:6; Tay 2:14; Ibu 9:12-14, 26; 1Jon 5:19   1:6 Ibu 12:15   1:7 5:8, 10; 2:4; Lem 15:1, 24   1:8 1Kol 16:22
1:10 1Tɛs 2:4-6   1:11 1:1   1:13 Lem 8:3; 9:1; Fili 3:5-6; 1Kol 15:9

ngomte keenfiwse naa lo bí. ¹⁴ Me nto njici mbee wese Bojuu le ntemyi nfele lo keghan kem entelerj jo bonyii bosese, nlooci nleeme ntemyi naa ntay yî nce worj bo'icee bosese le. ¹⁵ Geenɛn ε Nyo' to baa wase me gee ε me mbɛɛ ê bwɛɛm ɛshem. ε fitele fiew fi jee ke ge ε wvú tee me. ¹⁶ ε wvú ke duɲɛ Waa we ê me no wvú to shieele, wvu le me enghanè nfewcì ekumε wvú ê bonyii bò yaa nu ke Bojuu. No wvú to duɲɛɛ nonɛn, ε me nfanje n'yaa embvuu enu lo keembife fiεε ê wee wvu wum ke. ¹⁷ Kε me nto mbaa emben ten Jelusalem keen'yen bonyii bò to nu wase boom bo ntum e bo Jisos e ê me fwe ke. Me nto ne ngen fiem ε è nu Alebia, nke ne jó nɲkase ntu jim Damaskus.

¹⁸ ε è ke no nu ejim jo bilum bitete ε me mben Jelusalem le bee Bita kienɛn bikuu. No me mbenεε, ε bee wvú ce ediuw yuufe ncow etin. ¹⁹ Me nto mbaa embvuu en'yen wee mvu ngoo boom bo ntum e bo Jisos e efey Jem wvú waa bwee Tata wesebeene wvú Jisos e ke. ²⁰ Fiεε fi me nsaanjke fin nu keceey, ε Nyo' kee le ke me mbiayte lo ke. ²¹ ε è ke no nu kefew kemew e, ε me ne ngen ê biba bì Silia bò Silishia le. ²² Sekekε to nu ε bintaashe bi bonyii bo mbee le bi Klistu le bi ê keba kè Judea le yaa kee wase me ejise ke. ²³ Bó to yuuke ke lo ε bonyii jemyi le, “Wee wε wvú se bone bikaa ê beene ejim ghane wase keseen fewci le bonyii elese fitele yî Klistu le, ε è nu fiεε fi wvú se shee gomte le wen efiwse lo.” ²⁴ ε bó yuw nonen no tumte moɲkum mo Nyo' le yî fiεε fi wvú gee fô me le.

2

ε boom bo ntum e bo Jisos e tom saaka Nyo' wvú Baul to fewci

¹ ε è ke no nu ejim jo bilum yuufe ncow binew, ε me mbvuu mben Jelusalem bee Banaban. Me nto ndioo mbene, njo Taytus. ² Me nto mben kefew kin e ε è duɲci Nyo' le me emben. No me mbenεε, n'yen bonyii bò bó to kee bó le è nu bikuu le, ε bee bó lewse ye, ε me njike saaka wvú jee wvú wvu Nyo' wvú me nto nfewci ê bonyii bò yaa nu ke Bojuu ê bó ejise. ε me nto nge nonen wvu le fo lemme di me nu ε nlem wase bó di me mbɛɛ nlemte ke ela ecici ke. ³ ε bó yuw nonen, fanje yaa eleeme le bó etfuse Taytus yew wvú bee wvú to nu ε è nu naa wee Glek ke. ⁴ É è to baa nu nje bonyii bomew bò to mbiayte le bó nu bonyii bo mbee le, bò to wɛɛntɛnɛɛ ley fô bese to nu, tu ke bó to bee ejemyi leyte ê fifie fiεε le ke. Bó to to diwε boɲkee le keeyen no bese gee wase mwɛɛm wasewase nje bese nu ε taashe bee bo Klistu Jisos. ε bó mum no gomte keekase tfuse bese bvunfaw e. ⁵ ε bese fanje yaa bee naa lo fiεε fi bó to too dvú caan ke. ε bese to ge nonen wvu le bese gomte keegεε keceey kè è nu ke saaka wvú jee wvú wvu Nyo' le wvun fô ben e. ⁶ ε bonyii ba bò bó to kee bó le è nu bikuu, (kenεε bó to nu la, kenεε la, tu ke fifie keɲke fiεε fô me le ke, njefo ke Nyo' duɲci keɲεy jεy ke.) Boba bonyii bò me nɲayte, bò bó to kee le è nu bikuu to baa ebise fiεε yî fi me nto nfewci le ke. ⁷ Geenɛn, ε bó kaa yen le bó nu ε nya saaka wvú jee wvú wvu Nyo' can yem e le me enfewcì ê bonyii bò yaa nu ke Bojuu, leɲleɲ no bó nu ε nya ê Bita le wvú efewcì ê Bojuu. ⁸ (Nyo' wvú to nyaε mvuɲgay ê Bita le wvú elemtè lemme din fô Bojuu le, nu ke wvú wvú to nyaε ê me le me enlemtè fô bonyii bò yaa nu ke Bojuu le.) ⁹ ε bó dioo yen je yì Nyo' nu ε buw me jó, ε Jem bò Bita noo Jon bò bó to kee le è nu dikfuy di bonyii bo mbee le mum nya εbo ê bee Banaban keeduɲɛ le bee bó lemte yî fiεε le fimwaan, le bese egen le elemtè fô bonyii bò yaa nu ke Bojuu le, é bó elemtè fô Bojuu le. ¹⁰ Fiεε fi bó to gayεε to nu ke le bese ekumyì Bojuu bo kefufe le. ε fifin nu fiεε ε me nto nkoonke naa baay keenjee.

ε Baul saw Bita Antiok

¹¹ Geenɛn ε è ke no nu kefew kemew e, ε Bita ke ne to Antiok, ε me nsaw wvú ê bonyii ejise njefo wvú to nu ε jay baay. ¹² Fí nu le wvú to yaw to no diekene bò bonyii bò yaa nu ke Bojuu, yaa nyaake ke. ε bonyii bomew bò Jem to tumεε ke dioo to, ε wvú mum kew no guute ye jim, ke ne gawsen, fanje yaa bvuu diekene bò bó ke. ε wvú to gawsene nonen

1:15 Yeli 1:5; Lem 9:3-5; 22:21; Lum 1:5; 1Kol 9:1; 15:10   1:18 Lem 9:26-28   1:19 Mat 13:55
 1:21 Lem 9:30   2:1 Lem 15:1-19   2:1 1Kol 15:2; Fili 2:16; Lem 4:36; 2Kol 2:13   2:2 2:6, 9   2:4 1:7; 5:1, 13;
 Lem 15:1, 24; 1Kol 9:21   2:6 Lum 2:11   2:7 1:15-16; Lum 1:5   2:10 Lum 15:26   2:12 Lem 11:3

njefo wvú to fane ηgoo yì to ké no leeme κε le bó κερηκε keetfuse wee wvú yaa nu κε wee Juu yew é mweten se no nu wee Klistu. ¹³ No wvú ge nonen ε bonyii bo mbee le bomew bò to nu Bojuu mum benen gee diew didvu le. Ε naa Banaban kebee mum bi ten gee dibole didvu le. ¹⁴ Ε me ndioo n'yen le κε gee dibole bii cεey cεey no saaka wvú jee wvu ekume Klistu dunji κε, ε me mum ηgay ê Bita ê bó bocii ejise le, “Wo nu wee Juu, cee wase diewe wee wvú yaa nu κε wee Juu le, ε no gomte keekane bonyii bò yaa nu κε Bojuu le bó eceè diewe Bojuu le nεe le?” ¹⁵ Me nto njemyi ê Bita nonen ε è nu kecεey le bee bó nu boom bo Bojuu le bo won e. Ke bese nu bonyii bò yaa nu κε Bojuu bò bó yene le è nu bonyii bò befε κε. ¹⁶ Geenεn ε bese kee κε le κε Nyo' joo wee le wvú nu teyten njefo wvú gεele bonci bo Bojuu le κε. Wvú joo njefo wvú nu ε lese fitele yì Jisos Klistu le. Ε bese kebee ε lese ten fitele yì Klistu Jisos e wvu le bese enù teyten ê Nyo' ejise nje fitele fi bese lese yì ye le, ε è yaa nu nje bese gεele bonci κε, njefo κε wee gεele bonci é Nyo' ke eyuu ejo wvú le wvú nu teyten κε. ¹⁷ É bese momte keenu teyten ê Nyo' ejise nje bese nu bonyii bo Klistu le, bonyii ε bvuu ε no yene κε le bese nu bonyii bò befε njefo κε bese gεele bonci bo Bojuu le, tu fi fen nu le Klistu tomte kebefε? Ke fi nu naa lo nonen κε! ¹⁸ É me nε ε mbvuu ε no n'yootε fiεε ε me nto nsâw wase, tu fifiε dunji le me njayte lo. ¹⁹ Fiεε fi nu, nu le ê keba ke bonci le nu ε me nu wase ηkfusay, ε è yu bonci me, me ε ηkpwe wvu le me enceè wase no Nyo' gomte. ²⁰ È nulo é me ηgay le bó to nu ε ta wase me yì kentam e ε me ηkpwe bee Klistu. Ke nshii wvú me ηkerηke keseen bvuu nu wem κε. È cee wase Klistu yì yem e. Ε nshii wvú me ηkerηke keseen yì yem e nu wvú fitele fi me nlese yì Waa Nyo' le wvú to nu ε dunce κερηκε fô me le nya ekole kew keekpwe nje yem. ²¹ Ke è nulo é me ntune mbuwma Nyo' κε. É è nu le è nelo é wee enu teyten ê Nyo' ejise njefo wvú gεele bonci, κε tu kpwe Klistu to nu ecici.

3

Bonci noo keelese fitele yì Klistu le

¹ O oo bonyii bo Galeshia, ben nu la biyuj nen? Wee nu ε low ben e? È nu κε ben bò bó nu ε nele wase baarη no bó to tae Jisos Klistu yì kentam e ben ε yen lo endan e? ² Me ηgomte keembife fiεε fimwaarη ê ben. Keyoy ke Nyo' le to to yì yene le njefo ben to gee no bonci gayte nuu njefo ben to nu ε bee fiεε fi ben to yuwεε, lese fitele yì dvú le le? ³ Ben yuηsene la nen? Ben kew fiεε bô Keyoy ke Nyo' le, ε no nu wase keseen le ben nu ke emεse ε è nu bô mvunηay mvunen e? ⁴ Ben to yen ηgew ε è nu wvu ecici le? Kecεey, κε è to nu wvu ecici κε. ⁵ Nyo' wvú nyaa Keyoy kew ê ben bvuu gee binghaw bi mwεem e ê ben entelen, gee nonen njefo ben gεele bonci nuu njefo ben nu ε yuw saaka wvu ekume Klistu ε lese fitele yì ye le le?

⁶ È nu no bó saη ekume Ablam ê ηwa' Nyo' le le,
“Wvú to nu ε lese fitele yì Nyo' le,
ε Nyo' mum jo wvú le wvú nu wee wvu teyten.”

⁷ Ben eyen le le è nu bonyii bò nu ε lese fitele yì Nyo' le bò looci nu kfuu di Ablam e.
⁸ ηwa' Nyo' to nu ε yuu wase dunce le Nyo' nu ke ejo bonyii bò yaa nu κε Bojuu le bó enù teyten ê wvú ejise nje fitele fi bó nu ε lese yì ye le. Ε wvú mum fewce saaka wvú jee wvun ê Ablam ε è bee lo gayte le,
“Me nu ηke embuw bitum bicii bi yì ekole ke nshε le nje yo.”

⁹ Nonen, fi ε no nu le bonyii bò nu ε lese fitele yì Nyo' le nu ε Nyo' ε buw ten bó no wvú to buwεε Ablam wvú to nu ε lese fitele yì ye le.

¹⁰ Bonyii bocii bò yene le bó nulo enu teyten ê Nyo' ejise njefo bó gεele bonci nu ε bó tuule lon yì bikuu bibole, njefo bó nu ε saη le,
“Wee tfuu wvú baa ecee no bó saη ê ηwa' bonci le

gee no bonci bocii gomte,
nu ε wvú tuule lon yî ekole kew e.”

¹¹ Fí ε mum ε no duŋci naa endan le ke è nulo é Nyo' ejo wee le wvú nu teytey nje mweten gεele bonci ke. È nu fiεε fi bó nu ε saŋ le,

“È nu ke wee wvú Nyo' nu ε jo le wvú nu teytey nje fitele fi wvú lese yî ye le wvú nu ke ekeŋke nshii.”

¹² Ke bonci keŋke fiεε keεge bô nlese fitele yî Nyo' le ke, njefo “Wee wvú gεele bonci nu ke ecee bii ke ε è nu bó le.” ¹³ Klistu to nu ε sum beene can lon wvú bonci too dvú le. Wvú to nu ε tuu bolon boseεbeene yî ekole kew e, ε è nu no bó saŋ le,

“Lon nu yî wee wvú bó nu ε njeyse yî kete le.”

¹⁴ Wvú to ge nonen, wvu le mbuwma wvú Nyo' to nyaε ê Ablam'eto ten fô bonyii bô yaa nu ke Bojuu le nje Klistu Jisos, é beene bô nu ε lese fitele yî ye le ekeŋke ten Keyoy ke Nyo' le kè wvú to kawεε.

Ke bonci nulo ekose ŋkawma Nyo' ke

¹⁵ Boom bo bwεem e, beene ejo kenfewsεn yî mwεem mvù bonyii ké no gee le. É bonyii seyse wase fiεε ε die kelew, tu ke è nulo é wee ebvuu ekose keεε ebise fiεε yî dvú le ke.

¹⁶ Ekume ŋkawma wvu Nyo', nu ε wvú to kaw ê Ablam'eto bô wan wvú nu ke ebuy ê kfuu diew e. Bó baa saŋ le, “Wvú nu fô boom bô nu ke ebuy ê kfuu diew e ke”, fi duŋci le bó nu nteen ke. Fí duŋci le fô jemyi ekume wan mwaan. E wan wvun nu Klistu. ¹⁷ Fiεε fi me ŋgomte keεgay nu le, Nyo' to nu ε ge ŋkawma wvun, ε bilum ke fey gee ne bô kecow mbaanshe (430) ε wvú se nya bonci. No fí nu nonen, ke è nulo é bonci bô to toε wase ejim ebvuu eto ekose moŋkan mò Nyo' to gbwolεε fwele, ege é fiεε fi wvú to kawεε ela εcici ke. ¹⁸ É fí fen nu le wee nulo ekeŋke nnya yin ε è nu ke seke wvú gεele bonci, ke tu ke ε bvuu bæ le Nyo' to kaw lo bonyii dvú ke. Geenεn, Nyo' to nya nnya yin ê Ablam'eto bii no wvú to kawεε wvú dvú.

¹⁹ Shieε bonci è no nu la? Bó to bise bonci keeduŋci mwεem mvù bonyii jayte ε kew nonen gen buy naa seke wan wvun wvú Nyo' to gee ŋkawma wvun ekume wvú nu ke eto. E Nyo' mum nya bonci ban ê bonceendaa bew mum nya can wee mvu le le wvú efese ê bonyii. ²⁰ Ke ben kee le é bonyii ne ε no seysee fiεε ε wee mvu nu é bó enteleŋ, tu wvú nu fô bó le bocii. Geenεn, Nyo' nu ke mwaan.

²¹ No fí nu nonen, tu è nulo é nci Nyo' ebvuu ekose fiεε fi wvú to kawεε le? Ke è nu naa lo é fí enu nonen ke! É nci mvu to nu dvú wvú nulo enya nshii, tu è nulo é wee enu teytey ê Nyo' ejise nje wvú gεele bonci cεεy cεεy. ²² Geenεn, ŋwa' Nyo' gayte le wee tfuu nu nfwa ekuse jo bibefe. Fí ε mum ε no nu le ŋkawma wvú Nyo' to kawεε fô wee wvú nu ε lese fitele yî Jisos Klistu le, nu ε è nu ke ekeŋke ke wvuεε wee wvú nu ε lese fitele yî ye le.

Bonci to nu diewe nde wan e

²³ È to nu fwele ε Jisos baa to wase wvu le bonyii eleese fitele yî ye le, ε bonyii nu é bonci kuse ε bó ε kay bó diewe bonyii bo ncaw e ε no cεyte, gen buy seke Nyo' ke eduŋce Jisos é bó eleese fitele yî ye le. ²⁴ Bonci to nu diewe nde wan wvú to shee bô bonyii neci gen buy seke Klistu to toε wvu le bonyii eleese fitele ε è nu yî ye le é Nyo' se jo bó le bó nu teytey ê wvú ejise. ²⁵ No Klistu nu ε to wase bonyii ε no leese fitele yî ye le, tu ke beene bæε can nde wan wvun e ke. ²⁶ Ben bô nu ε taashe ben ε bo Klistu Jisos nu wase boom bo Nyo' le nje fitele fi ben nu ε lese yî Klistu le. ²⁷ Ben ekeè le wee tfuu wvú bó nu ε lese wase ê joo ε taashe wvú bô Klistu nu ε wvú ε tu wase bô Klistu fiεε fimwaan. ²⁸ Ke wee mvu bvuu nu jεey le wen nu wee juu keεεε wee ketum ke. Ke wee mvu bvuu nu jεey le wen nu nfwa keεεε waa yew ke, ε keεεε wee mvu bvuu nu jεey le wen nu diemsεn keεεε kpwoon

3:11 Abk 2:4; Lum 1:17; 3:20   3:12 LεW 18:5; Lum 10:5   3:13 Dito 21:23; Lum 8:3; 2Kol 5:21   3:14 3:2-5; Juε 2:28-32   3:16 Keŋ 12:7; 17:7-8   3:17 Ksm 12:40   3:18 Lum 4:14; 11:6   3:19 Lum 4:15; Lem 7:38, 53; Ibu 2:2   3:20 Dito 6:4   3:21 Lum 7:13; 8:2   3:22 Lum 3:9-30; 11:32   3:23 4:3   3:24 Lum 10:4   3:26 4:5, 7; Jon 1:12; Lum 8:14-17   3:27 Lum 10:12; 1Kol 12:13; Kolo 3:9-11   3:27 Lum 6:3; Efε 4:24

ke. Ben bocii nu wase fiεε fimwaan yî Klistu Jisos e. ²⁹ No ben nu wase bonyii bo Klistu le nonen, tu ben nu wase boom bo Abl'am e, ε ben nu ke ekeŋke mwεεm mvù Nyo' to kawεε Abl'am dvú.

4

¹ Fiεε fi me ŋgayte nu le, é wee nu keeke edie bvushew bvú ice le, geenen bæε wan caan, tu ke jεεy jεεy nu dvú bô nfwa ice naa no è cim keŋke wvú bvushew bvudvu ke. ² Wvú nu eyaw ke enu è bonyii bomew taale fô wvú le ε bvushew bvudvu nu can bonyii bomew e ε bó taale fô, egeen ebuy kefew kè ice seyse le. ³ È nu ke no fí nu fô beene le. È to nu seke beene to nu diewe boom bo caan e, ε beene no nu bonfaw bo mwεεm mvù saake yî woj wvun e. * ⁴ ε kefew ke dioo loocε kocen, ε Nyo' tum waa we ε wvú to, ε kpwoon boo wvú, ε wvú no nu ten è bonci kuse. ⁵ Wvú to to wvu le wen esum bonyii bô nu è bonci kuse é Nyo' emum ejo beene diewe boom bew e. ⁶ No Nyo' jo wase beene diewe boom bew e nonen, ε mum ε ciinse Keyoy ke Waa we le kí ε to yî yese beene le, ε ge beene ε no teje wvú le. “Abba, Icee wesel!” ⁷ Fí nu le Nyo' nu ε ge wase ben ε faŋe yaa bvuu nu bonfaw ke. Ben nu wase boom bo yew e. No ben nu wase boom, tu fí nu le ben nu ke ekeŋke mwεεm mvù wvú gεke fô boom bew e.

Baul fane le bonyii bo Galeshia nu ejay je

⁸ È to nu fwele seke ben to baa kee wase Nyo' ke, ε ben no lemte bvunfaw can mwεεm mvù ben to joo le è nu bonyo' se è nu bonyo' ŋkuuŋ. ⁹ Geenεn, keseen no ben nu ε kieε wase Nyo', kenεε le keseen no Nyo' nu ε kieε wase ben no me mbee keeŋgay, ben ε ghan nεε ε se no gomte keetuu jim fô bonyo' bo εcici ban e bô nu se bó keŋke mvunŋay ŋkuuŋ. Ben gomte keebvuu etuu bonfaw bo bonyo' bodvu ban e nje la? ¹⁰ Ben gεεle mbam εdiuw yomew le è nu yo baay baay, bamte kee yimi, bamte bifew bimew yî kelum e, bamte bilum nje la? ¹¹ Ben gee nen ε me nfane baay le lemme diem di me nlem è ben entelεŋ nu ε la εcici.

¹² Boom bo bwεεm e, me ŋkule lo can è ben le ben ekumen enù ke diewe no me nu ekume bonci, ke no me nto ŋkumenεε no nu diewe ben e seke ben to nu se bonci. Ben to ke baa ege wase fiεε fi befe fô me le ke. ¹³ Ben kee le seke fwele wvù me nto nfewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' è ben nu njefo me nto nu beene ncεmte. ¹⁴ ε naa no me nto nu yî kencεm e nen, ε kí nu diewe mmom e ε yí ε to fô ben e, ben to baa elewte, kenεε nyensee me ke. ε ben kaa fiisen lo me naa ke diewe nceendaa Nyo' mvu kenεε diewe Klistu Jisos e kebεε. ¹⁵ Ben to yuuke njoŋ bô me sekekie, è kooyi la keseen? È nulo é me eŋgay le é bó to gay lo le ben ebaaye εjise eyene enya è me, é ben ebaaye lo é je fen nu dvú. ¹⁶ Me nu ε ntu wase wee bvuban fô ben e no me nseŋe keceεy è ben e? ¹⁷ Bonyii ba gomte keeduŋci le bó keŋke shieε fô ben e baay, geenεn ε bó gomte ben yî fiεε le ε è yaa nu fi jee ke. Bó kooŋke le beene egawsen é ben ekeŋke wase shieε ε è nu fô bó le. ¹⁸ Fí jee le wee ekeŋkè shieε fô wee le yî fiεε fi jee le. Fifi nu leŋ sekeciε ε è yaa nu ke seke me nu beene maan ke. ¹⁹ Boom bem bô nu shém yem, è nu ke diewe me mbεε embvuu eŋkew lo lume dinen, en'yen ŋgew eŋgen embuy no nce Klistu nu ke enu yî yene le! ²⁰ Wee ejo ε me mbe nu beene keseen, é me nse ŋkieε je yì me enjeme jó è ben. Fiεε fi ben ge fin nu ε bvufee ε la lo me.

Jεεy jεεy boom bo Abl'am e

²¹ Ben bô gomte keenu è bonci kuse, ben ke see è me, ben yuuke ke fiεε fi bonci jemyi? ²² Bó nu ε saŋ le Abl'am to keŋke boom bolemse bofεε, ε wvú to boke mvu bô nfwa, boo wvumvu bô kpweε wvù leyεen. ²³ Nfwa wvun to boke wan ke no bó ké no boote boom bocii. Geenεn ε kpwoon wvù leyεen boo we bii ŋkawma wvù Nyo' to gee le. ²⁴ È

3:29 3:7, 14, 18; 4:7   4:3 4:9-10   * 4:3 Mwεεm mvù saake woj wvun nelo enu bonci noo biyoy.
 4:4 3:13; Jon 1:14   4:6 Lum 8:15-16   4:7 Lum 4:13; 8:17   4:8 1Kol 8:4-6   4:9 εfε 1:21; Kolo 2:8-23
 4:9 1Kol 8:3; Kolo 2:15   4:10 Dito 4:19; Lem 7:42; Lum 14:5   4:12 1Kol 9:19-21   4:13 Lem 16:6; 2Kol 12:7
 4:17 1:7   4:19 1Kol 4:15   4:22 Keŋ 16:15; 21:3   4:23 Keŋ 17:18-19; Lum 4:17-20; 9:7-9   4:24 Ksm 19-20;
 Gal 3:23; 4:1; 5:1; Keŋ 16:1

nulo é beene ejo fiεε fin diεwε kenfewsεn ke fiεε le. Bokεnε bo bofεε ban duηci moηkan monfεεm. 'Aga wvù to nu nfwa joo bvudvuu bvυ moηkan mò Nyo' to gbwolεε bô bonyii bo Israel yî kum wvù Sinay e. Bonyii bocii bô nu εkuse jo moηkan modvu nu bonfaw. ²⁵ No 'Aga joo bvudvuu bvυ moηkan mo yî kum wvù Sinay wvù nu woη wvù Alebia le, wvù bvuu joo ten bvudvuu bvυ kelaante kè Jelusalem wvu keseen e, njefo bonyii bo ê kelaante kedvu le bocii nu bvunfaw e ê bonci kuse. ²⁶ Geenεn ε bonyii bo Jelusalem wvù nu wvu fowe le yaa nu bonfaw κε. Wvuwe Jelusalem nu bwee wesebeene. ²⁷ È nu fiεε fi bó to saηεε le,

“Wo wvù kpwoon wvù nu kase yaa boote κε, è laηlaηè.

Wo wvù ke baa lum wase wan, è kpwaakè dikie.

È keè le boom bo kpwoon wvù bó nu ε base jim ê wvù le nu ke eduule fele bo kpwoon wvù nu bô dweese le.”

²⁸ Nonεn boom bo bwεεm e, ben nu boom bo Nyo' le bii no Nyo' to kawεε laηlaη no Aba'am to bokεε Aysik bii no Nyo' to kawεε. ²⁹ È to nu kefew kedvu le ε wan wvù bó to bokεε no bó boote boom bocii no bone bikaa ejim jo wvù è to nyaε Keyoy ke Nyo' le mvuηgay ε bó sε boo wvù. È nu ke ten laηlaη fiεε fi kooyi keseen. ³⁰ Bó saη ê Ŋwa' Nyo' le εkume fiεε fin le la? Bó nu ε saη le,

“Kuηε kpwoon wvù nu nfwa bô waa we bocii,

njefo ke waa nfwa nulo ke egaw bvushεw bô waa kpwoon wvù leyεεn e κε.”

³¹ No fî nu nonεn boom bo bwεεm e, fiεε fi me njemyi ficii duηci le κε beene nu boom bo kpwoon wvù nu nfwa le κε. Beene nu ε è nu boom bo kpwoon wvù leyεεn e.

5

Klistu nu ε bvuse wase beene yî bvunfaw e

¹ Klistu to nu ε bvuse wase beene yî bvunfaw e. Wvù to bvuse nεn, wvu le fo beene ebvuu enù yî bvunfaw e εkuse jo bonci κε. Nonεn ben emum eleemè tεmyi. Fo ben ebvuu ebee eley εkuse jo kemmbuη ke bvunfaw e κε. ² Ben eyeke eyuw fiεε fi me wvù Baul nu enjeme. É ben beηe lo le bó etfuse ben yew é ben sε no nu teytey ê Nyo' ejise, tu fiεε fi Klistu to geε fô ben e nu εcici. ³ Me mbvuu njemyi nciise le wee wemen wvù nu ε bee le bó etfuse wvù yew ekeè le wvù keηke keεgeεlè bonci bo Bojuu le bocii no bó nu. ⁴ Ben bocii bô gomte keenu teytey ê Nyo' ejise ε è nu nje ben geεle bonci, ekeè le ben nu ε gawsen wase bikuu binεn ben ε bo Klistu. Ben nu ε laη wase mbuwma Nyo'. ⁵ Fô beene le nu ε fiεε fi beene taale fwe yî dvù le nu le Nyo' nu ke ejo beene diεwε bonyii bô nu teytey ê wvù ejise le. Fifin nu fiεε fi Keyoy ke Nyo' le kè lemte yî yese beene le fele yî fitele fi beene lese yî Klistu le nu ε ge le beene εcεyte. ⁶ Ben ekeè le é wee nu ε wvù ε taashe wase bô Klistu Jisos, ε wvù nu ε bó ε tfuse wvù yew kenεε bó baa tfuse wvù yew κε, tu ke fifie keηke fiεε keεge κε. Fiεε fi nu shiee le nu fitele fi wvù lese yî Klistu le ε no duηci yî keηkoηεn e.

⁷ È to nu fwele ε ben gee naa laη. È ge yeε ben ε sε lu keebii keεεy e? ⁸ Ke è ge Nyo' wvù to teηεε ben fifin fiεε κε. ⁹ Ke ben kumyi ηgan wvù bó ké no maa le, “Kekuu kemwaaη ε befe bô ntwaw?” ¹⁰ Me ηgeεle bvufee yî yene le nje Tata le κε ben nu ebi fiεε fi bonyii bomew gayte le efey fi è gayte me κε. E wee we wvù bvuηsee bvufee bvunεn, kenεε è nu yeε, nu ε Nyo' nu ke elarη ηgew yî ye le. ¹¹ Boom bo bwεεm e, é è be nu le me mbεε nfewci le bó etfuuse bonyii yew ε bó sε nu teytey ê Nyo' ejise, é bonyii ebvuu ebone bikaa ê me ejim nje la? Ke tu fiεε fi me nfewci le Klistu to nu ε kpwe yî kentam e fin ε bonyii yuuke ε fî kaa saase lo bó yaa be bεε dvù κε. ¹² Fo bonyii ba bô jewsee ben le bó etfuuse bonyii yew e, nu ε me ηgomte le bó emese εsoη lo bikuu bibole.

¹³ Boom bo bwεem e, Nyo' to nu ε tee wase ben wvu le fo ben ebvuu elemtè bvunfaw ê bonci kuse κε. Geenεn, no ben yaa bæe bvunfaw e ê bonci kuse nonεn, fo ben emum ejo le ben nulo egee no nyam ye yene gomte κε. Ben elemtè ε è nu fô boom bo bwee wene le yî kenkonεn e. ¹⁴ Ben egeè nonεn njefo bonci bocii nu ε taashe yî wvun wvu mwaan e le, “È kooηkè waa bwoo no wo kooηke ekole kuw.”

¹⁵ Geenεn, é ben nε ε no ηasene εbeneben diewe bwé le, ε wee gomte keedie lo waa bwee, ε ben no yenè fô ben ke enε eyuwye bikuu binεn.

Κε wee wvù cee no Keyoy ke Nyo' le duηci ké bvuu no gee no nyam ye gomte κε

¹⁶ Fieε fi me njemyi nu le, ben eceè biì ε è nu no Keyoy ke Nyo' le duηci ê ben, nonεn ben saa ebvuu egeè ε è nu no nyam ye yene shieele le ben egeè κε. ¹⁷ Me njemyi nen njefo κε fieε fi nyam ye shieele nu fi Keyoy ke Nyo' le shieele κε. Ε κε fi Keyoy ke Nyo' le shieele nu fi nyam ye shieele κε. Κε mwεem mvu mvunfεem mvun nu yî fieε le fimwaan κε. È nu fieε fi κε è nulo é ben egeè fieε fi ben gomte κε. ¹⁸ É ben cee bii ε è nu no Keyoy ke Nyo' le duηci ê ben, ben saa ebvuu enù ekuse jo bonci κε. ¹⁹ Mwεem mvù nyam ye ké no shieele nu ε bonyii yaa maa mvú κε. È nu keejaanke kenjaη bô keekpwawci mwεem ekumε kenjaη noo keecee nce nnyεn kenjaη. ²⁰ Ε è bvuu nu keebunlee bonyo' bo εcici bô keelaale kenεε fieεηke diam. Ε è bvuu nu keebanene, nyamte kenyam, gheεke kenghεw, keηke shém yì ton'yεen bô fô wee le keekpwawci κε ε è nu ekole kew. Ε è bvuu nu keegawsene bonyii noo fô wee le keegaw bonyii ekeηke ye ηgoo. ²¹ Ε è nu ten keebene kendoη, wuu mbvuum ε mó kooole bô keewukene yole noo keegeε mvumew mwεem diewe mvumvun e. Me ε no njemyi nciise lo no me nto njemyεε wase fwele ê ben le, κε bonyii bô gee mvumvun mwεem yaa nu ke ekeηke bvudvuu ente jo bvunfon bvυ Nyo' le κε.

²² Geenεn, ε mwεem mvù nen'yi fô Keyoy ke Nyo' le nu mvun, kenkonεn, nlanjaη, nyεkeey, shém yì kuuleen, fitele fi jee, kenje kè jee, keeleeme yî keεεy e, ²³ keebonene kenje, noo keekemsene bô ekole. Κε nci mvu nu dvú wvù kicine mwεem mvun κε. ²⁴ Bonyii bô è nu bo Klistu Jisos e nu ε ta wase nyam ye yibo bô mwεem mvù befe mvù nyam ye yì ηeyte shieele yî kentam ke Jisos e.

²⁵ No beene cee keseen yî mvunγay mvu Keyoy ke Nyo' le, beene emum egeè mwεem bii κε no Keyoy kedvu duηci. ²⁶ Fo beene ebenseè ye yì εcici κε. Fo beene egeè ε mvuntelem beete bonyii bomew κε. Fo beene ebenè kendoη bô bonyii bomew κε.

6

Bonyii bo Nyo' le efici bikuu bibole

¹ Boom bo bwεem e, é ben nε ε yen ε wee mvù ben e ε ge fieε fi befe, é ben bô cee nce no Keyoy ke Nyo' le duηci mom keetefe wvú é wvú ebuy ê kebefε kedvu ente. Geenεn, wee dioo teete no teete wεε eyenè fo wvú ten eley mmom e egbwe. ² Ben efici boom bo bwee wene le bô bonγεw bobole. É ben gee nonεn tu ben gεεle nci Klistu. ³ É wee joo ekole kew le wen nu fieε, se wvú nu fimwεten ηkuuη, tu wvú læle κε ε è nu ekole kew. ⁴ Wee tfuu etaa mwεem mvù wvú gee, eyen laa wen gee leη ε. É wvú fen gee leη, é wvú se no saale ye fô ekole kew e. Geenεn fo wvú esaalè ye fewsene ekole kew bô wee mvu κε. ⁵ Ben ekeè le wee tfuu keηke keetuule bwew bvujite.

⁶ É wee yεeyi wee bô diew Nyo', é wee wvù bó yεeyi wvú gaw mwεem mwew mvù Nyo' nya wvú dvú nya wee wvù yεeyi wvú wvudvu dvú.

⁷ Fo ben elεelè bikuu binεn joo le Nyo' nu keyuη κε. Ben ekeè le fieε fi wee jewyi nu κε fí fi wvú nu ke egbwele. ⁸ É wee jewe ye ηgow ε è nu fieε fi nyam ye ye gomte, tu wvú nu

5:13 1Kol 6:12; 10:23-24; 1Bi 2:16   5:14 Lεw 19:18; Lum 13:9   5:15 Jεm 4:1-2   5:16 5:25; Lum 8:2-13
 5:17 Lum 7:13-23   5:18 Lum 6:14; 7:4   5:19 Lum 1:28-32; 1Kol 6:9-10; Efε 5:3-5; Kolo 3:5-8; 1Tim 1:9-10;
 2Tim 3:2-5; 1Bi 4:3; Mwm 22:15   5:22 Efε 5:9   5:23 1Tim 1:9; 2Bi 1:6   5:24 2:19; 6:14; Lum 6:6; Kolo
 3:5; 1Jon 3:6   5:25 5:16; 1Kol 6:19; Efε 4:30   5:26 Lum 12:10; Fili 2:3   6:1 Mat 18:15; Jεm 5:19; 1Kol 10:12
 6:2 1Kol 9:21; 2Kol 11:29   6:3 1Kol 4:7   6:5 Lum 2:6; 14:12   6:6 1Kol 9:11, 14   6:8 Jon 3:6; 6:63; Lum 8:6, 13

ke egbwele ke ε è nu fiεε fi nyam ye ye nyaa fi è nu kpwe. É wee jewe ye ηgow ε è nu fiεε fi Keyoy ke Nyo' le gomte, tu wvú nu ke egbwele nshii wvù mεy lo wvù Keyoy ke Nyo' le nyaa. ⁹ Fo beene ke ewele keege mwεεm mvù jee ke, njefo kefew nu ke eto ekocεn é beene ekeηke sεw wvudvu fen é beene baa edose ke. ¹⁰ Nonεn yî kefew e kecii kè beene keηke je, ε beene no geè ke mwεεm mvù jee fô bonyii bocii le efey mvunciim fô boba bò nu é kfuu di bonyii bo mbee le.

ηgayma Baul fô Bonyii bo Galeshia le

¹¹ Ben nu ε yen no ejise ηwa' yo fen nu ε fanken e? È saη me bô kebo kem. ¹² Bonyii ba bò kane le bó etfuuse ben yew nu bò gomte keesaale ye yî mwεεm mvu yî nyam ye le, ε bó gee nonεn wvu le fo bonyii ke ebone bikaa é bó ejim nje bó fewci le Klistu to nu ε kpwe yî kentam e. ¹³ Naa ke bonyii bò bó nu ε tfuse wase bó yew yaa cim gεεle bonci bocii ke. Geenεn ε bó gomte ke le bó dioo ε tfuse ben yew emum ekfune gvuw le ben nu ε ge fiεε fi bó shieele yî yene le. ¹⁴ Geenεn fô me le, ke è nu naa lo é me ηke en'yuu eηkfune gvuw yî fiεε fimew e efey yî saaka wvù le Tata wesebeene wvù Jisos Klistu to nu ε kpwe yî kentam e ke. È nu fiεε fi mwεεm mvu yî nshε le nu ε kpwe wase fô me le, me ε ηkpwe tεn fô mvú le. ¹⁵ É wee nu ε bó ε tfuse wvú yew kenεε bó baa etfuse, tu ke fifie keηke fiεε keege ke. Fiεε fi kuuke nu le Nyo' eseyse wee é wvú enù wee wvu fwε. ¹⁶ Kembonεn ke Nyo' le bô shen ye eto fô bonyii bocii bò bii je yin e, bò nu wase bonyii bo Israel bo Nyo' le.

¹⁷ Ε kaw keseen e ε gen lo, fo wee ebvuu eshiike me ke, njefo bolule bò nu yî yεm e dunji le me nu wee Jisos.

¹⁸ Boom bo bwεεm e, me mbunlee le Tata wesebeene wvù Jisos Klistu ebuw ben bocii bô kembonεn kew é kí efici biyoy binεn. Fí enù nonεn.

6:9 2Tεs 3:13   6:10 Jon 13:34; Lum 12:10; 13:8; 14:15; 1Kol 8:1; 13; 2Kol 8:7-8; Gal 5:6, 13-14; Efε 5:2; Fili 2:2; 1Tεs 3:12; 4:9; 1Tim 1:5; Ibu 13:1; 2Bi 1:7   6:11 1Kol 16:21   6:12 5:2, 11   6:14 1Kol 1:23, 29, 31; 2:2; Gal 2:19   6:15 5:6; Lum 6:3-4; 2Kol 5:17; Efε 4:24   6:16 Mben 125:4-5   6:17 2Kol 4:10   6:18 Fili 4:23; 2Tεs 3:18; 2Tim 4:22; Flm 25; Mwm 22:21

Ŋwa' wvù Baul to saŋεε ê kentaashe ke

Εfesus

Fiεε fi nu ê Ŋwa' wvu Efesus wvun e

Ŋwa' wvun to saŋ Baul, waa ntum Jisos fô bonyii bo mbee le bo ê kelaante kè Efesus e. Ekole ke fiεε le fi nu ê Ŋwa' wvun e nu nseyse wvù Nyo' to seyseε le wen nu ke ebaance mwεεm mvunciim mvu fowe bô mvu fokuse egeε ê Jisos ekuse. Baul nu ε nele no fí to ghanεε ε bonyii se no nu yî kentaashe le bô bo Nyo'. Wvú nu ε duŋce no Nyo' Tata to cawεε bonyii bew, læshe bibefe bibole fele yî Jisos Klistu wvù Waa we le, bô no wvú to geε nciise we yî bó le wvù è nu Keyoy ke Yuule. Wvú nu ε duŋce jé le jé le no kentaashe ke bonyii bo Nyo' le nu wee mwaan yî Klistu le.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-2 Kerŋkεwce

1:3-3:21 Ntaŋ wvù Nyo' to kerŋke fô Klistu le noo fô kentaashe ke bonyii bo mbee le

4:1-6:20 Nshii bonyii bo Klistu le wvu fwε

6:21-24 Kemεse

¹ È nu me wvù Baul, waa ntum Klistu Jisos yî ŋkoŋ wvù wvu Nyo' le.

Me nsaanŋke Ŋwa' wvun fô bonyii bô è nu bo Nyo' le bo Efesus bô leeme yî fiεε le fimwaan yî Klistu Jisos e.

² Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben, ebvuu enya ben bô nyεkeey.

Mbuwma wvù fici biyoy bi bonyii bô nu ε taashe yî Klistu le

³ Mbense enù fô Nyo' wvù è nu Nyo' wvu Tata wesebeene wvù Jisos Klistu, bvuu nu Ice le. Wvú nu ε buw beene bô mbuwma tfuu wvu woŋ wvu we le wvù fici biyoy bisεεbeene njefo beene nu ε taashe yî Klistu le. ⁴ É Nyo' se keenu keebom woŋ nu ε wvú to caw wase beene le beene etaashe beene bo Klistu, eyuule, nu se nlom ê wvú ejise. Yî kerŋkoŋen kew e, ⁵ nu ε wvú to seyse wase keeke ejo beene le è nu boom bew fele yî Jisos Klistu le. Wvú to ge nonen, bii fiεε fi wvú to gomte le fí enù le. ⁶ Ε è to nu wvu le mbense egeñè ê wvú yî mbuwma we wvu baay wvù wvú nu ε nya ê beene ecici fele yî Waa we wvù nu fitele fiew e. ⁷ Wvú to sum beene can ŋgew e ε è nu bô elεmε ke Waa we wvun e. Fì nu le, wvú nu ε læshe bibefe bisεεbeene, bii mbuwma we wvù kuuke naa baay e, ⁸ wvù wvú tfuwεε lo yî yese beene le. Wvú to ge nonen bô bvufee bvucii noo ŋkpawce we tfuu. ⁹ Nyo' nu ε ge wase beene ε kieε fiεε fi wvú gomte fi to shee nu ê kenyile le. Wvú ge bii fiεε fi jee wvú le no wvú to seyseε keeke ege fele yî Klistu le. ¹⁰ Wvú to seyse le kefew nu ke edioo ε to wase ε kocen é wen ebaance mwεεm mvunciim kenεε è nu mvu fowe, kenεε mvu fokuse, egeε ê Jisos ekuse. ¹¹ È nu ten nje Klistu wvù Nyo' to cawεε bese keenu bonyii bew. Wvú to caw no wvú to seyseε wase ε è beε lo bii ŋkpawce wvuwe le ke lerŋerŋ no wvú ké no gee mwεεm mwew mvunciim bii ntaŋ wvuwe bô ŋkoŋ wvuwe le. ¹² Fí to nu nonen, wvu le bese bô to nu bonyii bo fwe keegeε bvufee yî Klistu le ke eceè nce wvù egeè ε bvukuke bvú Nyo' le yen'yi, ε mbense gene ê wvú. ¹³ Ben ten to nu ε taashe yî Klistu le seke ben to yuwεε diεw yi kecεey yi è nu saaka wvù jee wvù to toε bô mboyma fô ben e. No ben yuwεε nonen, mum lese fitele yî Klistu le, ε Nyo' ge nciise we yî yene le wvù è nu Keyoy ke Yuule kè wvú to kawεε bonyii dvú. ¹⁴ Keyoy ke Yuule kin nu ketfuŋ ke bvushew bvú beene nu ke ekerŋke le. Ε beene nu ke ekerŋke seke Nyo' ε mese ε sum bonyii bô è kerŋke wvú yî ŋgew kebefε le. Nonen, é bvukuke bwew eyen'yi ε mbense gene ê wvú.

Ε Baul nya keyoone ê Nyo' fô bonyii bo Efesus e

¹⁵ Me nu ε n'yuw wase ekume fitele fi ben nu ε lese yî Tata Jisos e, noo keŋkeŋen kè ben keŋke fô bonyii bocii bô è nu bo Nyo' le. È nεε fiεε fi ge, ¹⁶ é me ηké ndioo mbunlee no ηkumyi ben ê bunle yem e. Me ηke mbaa enlu wase keenyaa keyoone ê Nyo' ekume ben ke. ¹⁷ Me mbunlee le Nyo' wvù nu wvu Tata wesebeene wvù Jisos Klistu, Nyo' wvù nu Icee bvukuke, enya ben bô keyoy ke bvufee le, eyene ejise eyene é ben ekiεε wvù ntay. ¹⁸ Me mbvuu mbunlee le wvù eyuuse bvufee bvunen é ben ekiεε fiεε fi ben taale fwe yî dvù le, fi è nu fi bó to teŋεε ben nje fí, ebvuu ekiεε bvukuke bvu baay bvu bvushaw bvu bonyii bô è nu bo Nyo' le. ¹⁹ E me mbvuu mbunlee le Nyo' eyene bvufee bvunen é ben ekiεε mvuŋgay mwew mvù fele mvuŋgay mvunciim. È nu mvuŋgay mvun mvù wvù lemte dvù fô beene bô nu ε lese fitele yî ye le, ε è nu mvuŋgay mvu baay. ²⁰ E è nu mvuŋgay mvudvu mvun mvù wvù to lemεε dvù bvuse Klistu yî kpwe le, bense wvù shike é ebo kew ke εεεy e woŋ wvu we le. ²¹ Klistu kuuke fele naa lo mwεεm mvù saake fowe mvunciim noo bvunfon noo mvuŋgay noo bvukuke bvucii. Wvù bvuu keŋke diee di kuuke fele naa lo ediee ecii yò bó teŋe bonyii dvù. Ke wvù nu nonen ε è nu ke yî kefew kin e maay ke. Wvù nu ke enu ke nonen kefew kè too le. ²² Nyo' nu ε γεε mwεεm mvunciim ê wvù ekuse, ε bvuu ε γεε wvù le wvù enù ekole ke fiεε ficii fi kentaashε ke bonyii bo mbee le. ²³ Kentaashε ke bonyii bo mbee le kin nu ye Klistu. Klistu ε mum ε yiŋsen yî kentaashε kin e kí ε kocen, ε è nu wvù wvù gee ε mwεεm mvunciim yiŋsene kocine ê jé le yicii.

2

Nyo' to nu ε taashe beene bo Klistu bvuse yî kpwe le

¹ È to nu fwele, ε ben nu bonyii bô nu ε kpwe wase ê keyoy e nje bojay bonen bô bibefe, ² bî ben to cee gee le. Ben to cee bii ε è nu je yî bonyii bo yî woŋ wvun e cee, bvuu bii nfon mvuŋgay mvu yî fwefwe le. È nu wvù keyoy kekie kè lemte keseen yî bonyii bô temyi bikuu bô bo Nyo' le. ³ È nu ke ten no beene bocii to shee cee. Beene to cee gee mwεεm mvù nyam ye yî ηeyte shieele, bii mwεεm mvù nyam ye bô boŋkpawce bosεεbeene gomte le beene egeè. Beene diewe bonyii bo boyuum to nu wase lo bonyii bô shém effuuke Nyo' bô bó, ke leŋleŋ diewe no wee wvu wum tfuu nu. ⁴ Geenen Nyo' wvù nu ε yiŋsen bô shen fô beene le to nu ε koŋ beene baay, ⁵ taashe beene bo Klistu bvuse yî kpwe le no beene to nu ε kpweken wase nje bojay bosεεbeene. Nyo' to boyse ben ε è nu nje fitele fiew fi jee. ⁶ No wvù to taasheε beene ε bo Klistu Jisos bvuse yî kpwe le nonen, mum bense beene shike beene ε bó woŋ wvu we le. ⁷ Wvù to ge nonen wvu le é ke edioo enu yî kefew kè too le, é wvù eduŋce mbuwma we wvu baay wvù è nulo wee saa efewsen ke. Mbuwma wvun nu ε wvù ε duŋce wase ê beene nje fitele fiew fi jee fele yî Klistu Jisos e. ⁸ Ben ekeè le Nyo' to boyse ben ε è nu nje fitele fiew fi jee fele yî fitele fi ben to leseε yî Klistu le. Ke fifin nu ε è to ge ben ke. È nu nnya Nyo'. ⁹ Ke è to nu nje lemme dimew di wee to lemεε se keŋke wvu le wee mvu ke ene esaale ye ke. ¹⁰ Fiεε fi nu, nu le beene nu no bó nu nen, ε è lem Nyo' bô ebo kew. Wvù nu ε taashe beene bo Klistu Jisos ε ge beene ε no nu bonyii bo bofe, wvu le beene elemte dilemme di jee di wvù to seyseε wase ε è bee lo le è nu di beene nu ke ecee lemte le.

Dikfuu di difεε nu wase wee mwaar yî Klistu le

¹¹ Ben bonyii bô yaa nu ke kfuu di Bojuu le, ben ekumyi fiεε fi ben to shee nu fwele. Bojuu bô teŋe bikuu bibole le bowen nu bonyii bô bó nu ε tfuse yew, to teŋe ben le ben nu bonyii bô nu ntffuse. E ntffuse wvu yew wvun nu fiεε ε bó gee ke ε è nu yî ye wee le bô can.

1:16 Kolo 1:3   1:17 5:17; Bŋgn 2:6; Kolo 1:9-10   1:18 4:4; Kolo 1:12   1:19 2Kol 13:4; Kolo 2:12   1:20 Lem 2:33; Kolo 3:1   1:21 6:12; Lum 8:38; Gal 4:8-9; Kolo 1:13, 16, 20; 2:9-10, 15, 20   1:22 1:10; 4:15; 5:23; Mben 8:6; Kolo 1:18; 2:19   1:23 2:16; 4:1-16, 25; 5:30; 1Kol 12:4-11, 27; Kolo 2:19; 2:14, 18; 4:1-6; Kolo 3:15; 3:19; 4:10   2:1 2:5 2:2 6:12; Jon 12:31; 14:30; Lem 26:18; 1Jon 2:16   2:3 5:6, 8; Lum 1:28; Kolo 3:6   2:4 Lum 8:39; 9:16; JεM 5:11 2:5 2:8; Lum 3:24; 6:13; Kolo 2:12-13   2:6 1:3; Kolo 2:12; 3:1   2:7 1:7; Lum 5:20   2:8 Mat 20:15; Jon 4:10; Lem 15:11; Gal 2:16   2:9 Lum 3:28; 1Kol 1:31; 2Tim 1:9; Tay 3:5   2:10 Tay 2:14   2:11 Lum 11:17   2:11 5:8; Gal 5:6; Fili 3:3

¹² Ben ekumyì le è to nu sekekìe, ε ben yaa kɛɛke fiεε keege bô Klistu ke. Ke ben to nu ente jo ɛɛgokɛ ke bonyii bo Nyo' le bô è nu bo Islael ke. Ke ben to kɛɛke fiεε keege bô monkan mo ɛɛkawma le mò Nyo' to gbwole bô bó ke. Ben to nu ke lo finen yî nshɛ le fɛn yaa kɛɛke fiεε fimew fi ben taale fwe yî dvú le ke, yaa kee ten Nyo' ke. ¹³ Geenɛn, yî keseen e no ben nu ε taashe wase ben ε bo Klistu Jisos, ben bô to shee nu ncejole fô Nyo' le, nu ε wvú ε jo wase ben ε to dvú nceencee fô wvú le fele yî elɛmɛ ke Klistu le. ¹⁴ È nu wvú wvú Klistu kebeε wvú nu ε to bô nyεkeey fô beene le. Wvú nu ε ge wase Bojuu bô bonyii bô yaa nu ke Bojuu ε tu wee mwaan. Wvú nu ε bvusse kembew ke kɛɛgawsɛn e kè è nu kembanɛn kè se shee nu ê beene entelɛɛn. ¹⁵ Wvú nu ε nya ye ye ε kpwe keefiwse nci bô mwɛɛm mvú nci duu le bó egeè keenu bonyii bo Nyo' le. Wvú ge nonɛn wvu le wen etaashe wee tfuu yî ye le é bó etu wase wee mwaan wvu fwe yî bvudvuu bvú bonyii bo bofɛε le. No wvú ge nonɛn, ε mum ε to bô nyεkeey. ¹⁶ Kpwe ye yî kentam e nu ε taashe dikfuu di difɛε ε to dvú fô Nyo' le yî ye le yimiaan, ε mum ε yu kembanɛn kebole yî kentam e kí e ka. ¹⁷ Wvú to nu ε to fewcɛ saaka wvú too bô nyεkeey ê ben bô to nu ncejole, fewcɛ ten saaka wvudvu wvun ê bonyii bô to nu nceencee. ¹⁸ È ge wvú beene bocii ε se kɛɛke je keeto fô Nyo' Ice le fele yî Keyoy e kemwaan. ¹⁹ Nonɛn, ke ben bɛε botolo kɛnɛε bonyii bô beke lo ke. Ben nu wase boom bo won e ben ε bonyii bô è nu bo Nyo' le, nu ten bonyii bo yew e bo Nyo' le. ²⁰ E yew yin nu ε bó bom yî kenffuy kè è nu boom bo ntum e bo Jisos e bô bonyii bô teete bontum bo Nyo' le, ε Klistu Jisos kebeε nu tɛ di buu di yew yidvu le. ²¹ È nu yî ye le wvú yew yidvu nu ε taashe ε no kuu keeke eto enu yew yî yuule fô Tata le. ²² Ben ten nu ε taashe ε yoo yî Klistu le, ε no nu bvudvuu bvú Nyo' cee fó ê Keyoy kew e.

3

Baul nu wee nfewcɛ fô bonyii bô yaa nu ke Bojuu le

¹ No Nyo' nu ε ge wase mwɛɛm mvun fô ben e nonɛn, me ε mum ε no mbunlee fô ben e. Me wvú Baul nu yî ncaw e nje saaka wvu ekumɛ Klistu Jisos. E me nlemte ncaw wvun nje yene ben bonyii bô yaa nu ke Bojuu. ² Me ɛɛkpwaake le ben nu ε yuw wase no Nyo' to nu ε caw me nya lemme le me ensee ê ben ekumɛ mbuwma we fô ben e. ³ Fiεε fidvu fin nu fi to shee nu ê kenyilɛ le ε Nyo' ε yene wase ɛɛjise ɛyɛm me ε n'yɛn. Me nu ε nsan wase caan ekumɛ fí fô ben e. ⁴ È ben tan lo, é ben eyɛn fiεε fi me ɛɛkeε ekumɛ kenyilɛ kin kè to nu ekumɛ Klistu le. ⁵ È to nu fwele ε bó fanɛ yaa ege é ɛɛgokɛ ke bonyii le ke sekekìe ekieε kenyilɛ kedvu ke. Keseen nu ε Keyoy ke Yuule ε duɛcɛ wase ê boom bo ntum e bo Jisos e bô wvú to balɛε le è nu bew noo ê bonyii bô teete bontum bo Nyo' le, bó ε kieε. ⁶ Fiεε fidvu fin nu le bonyii bô yaa nu ke Bojuu nulo ebee saaka wvú jee le, é Nyo' enya ten bó bô bvushɛw bvú wvú nu ε gɛε ê bonyii bew. Bó nu wase ye yimiaan bô bó, e ɛɛkawma wvú Nyo' to gɛε fô Bojuu le nu wase ten fô bó le no bó nu ε taashe bô bo Klistu Jisos.

⁷ Nyo' to nu ε baa me le me enfewcɛ saaka we wvú jee wvun. Wvú to bale nje fitele fiew fi jee fi wvú kɛɛke fô me le. Wvú to nu ε jo mvunɛgay mwew lem dvú yî yɛm e mum nya lemme din le me enlemtè. ⁸ Me mbaa ncim mbuy naa lo wee wvu caan ɛɛgoo bonyii bô è nu bo Nyo' le ke. Geenɛn Nyo' to nu ε nya ke mbuwma wvun ê me le me enɛn enfewcɛ saaka wvu ekumɛ bvukukɛ bvú Klistu le bvú yaa kɛɛke ke kenfewsɛn ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu le. ⁹ Wvú to nya ten mbuwma wvun le me enɛge é bonyii bocii ekieε ntaɛn kenyilɛ ke fiεε le kè Nyo' wvú bomɛε mwɛɛm mvunciim to shee nyile yî ye le bilum e bilum e. ¹⁰ Ntaɛn wvun to nu le è nu ke enu kefew ke keseen e, é Nyo' ege fele yî kentaashe ke bonyii bo mbee le, é bonceendaa bo Nyo' le bô biyoy bì kɛɛke mvunɛgay saake mondvuum mo

2:12 Lum 9:4; 1Kol 15:19; Kolo 1:21-22; 1TES 4:13; 2:19 2:13 2:17; 3:6; 1:7; Gal 1:4 2:14 2:16; 4:3; Kolo 1:20; 1:23; Lum 10:12; 1Kol 12:13; Gal 3:28 2:15 2Kol 5:17; Kolo 2:14 2:16 1:23; Lum 5:10; Kolo 1:20-22 2:17 YESA 57:18-19; Lem 2:39 2:18 3:12; Lum 5:2 2:19 2:12; 3:6; Ibu 12:22-23 2:20 Mat 16:18; 1Kol 3:10-11; Mwm 21:14 2:21 1Kol 3:16 2:22 1Bi 2:5 3:1 Kolo 1:25 3:1 4:1; Fili 1:7; Kolo 4:18; Flm 1, 9 3:3 3:6 3:4 Lum 16:24; 2Kol 11:6 3:5 Kolo 1:26 3:6 1:9-10; 2:13-14, 18-19; 3:9-11; Lum 16:25; Kolo 1:26-27 3:8 1Kol 15:8-10; Gal 1:13-16; Fili 3:6-8; 1Tim 1:12-16 3:9 1:4 3:10 1:21, 23

fowe le, eyen bvufee bvü Nyo' le bvü nu lo jé le jé le. ¹¹ Wvú to ge fiεε fin bii no wvú to seyseε wase for̄kew. ε wvú ε ge wase fiεε fidvu fele yî Klistu Jisos wvú Tata wesebeene le. ¹² È nu nje ye wvú beene nu ε kēnke je keetoo mbew Nyo' le yaa kēnke ke nfan kenεε kemān nje fitele fi beene lese yî ye le. ¹³ No fí nu nonen, me ε mum ε no nkule lo can le fo shem kpwe ben nje ngew wvú me n'yene fô ben e ke. Ben nu ke ekēnke bvujonke bvudvu.

ε Baul bunle fô bonyii bo Efesus e

¹⁴ È nu nje mwεem mvun wvú me ntumte envuw ê Icee wesebeene fwe, ¹⁵ wvú ε diee ε dikfuu dicii di fowe noo di fokuse nen'yi fô wvú le. ¹⁶ Me ntumte envuw nleke le, bii bvukuke bwew bvü è nu bvü baay e, le wvú enya ben bô mvungay fele yî Keyoy kew e, é mvú ege é mvuntelem mvunen etemyi. ¹⁷ Nonen, é Klistu emum ecee ê mvuntelem mvunen e no ben leese fitele yî ye le. Me mbunlee ten le kēnkonen kenen etemyi diεwe kete kè cime gey e noo diεwe yew yî bó bom yî kenffuy kè temyi le, ¹⁸ wvu le ben ε bonyii bocii bô è nu bo Nyo' le ekēnke bvufee bvü è nulo é ben ekieε kēnkonen ke Klistu le kè nu fô beene le. Kēnkonen kew fô beene le nu ε kí kēnke mbvuw baay, kēnke bvundee bô bvudefe baay, ε kí ε ley ten fokuse baay. ¹⁹ Me mbunlee le è nulo é ben ekieε kēnkonen kew kedvu kè ghaake bonyii keekiε le, wvu le ben nulo enu ε ben ε yīnsen bô fiεε fi Nyo' nu fí ficii. ²⁰ Beene emum ebenseè Nyo'. È nu wvú wvú nulo ege fiεε ficii bô mvungay mvü lemte yî yese beene le. ε wvú nulo ege naa efey lo no beene biite kenεε no beene nulo ekpwawce. ²¹ Mbense enù fô wvú le nje kentaashe ke bonyii bo mbee le noo nje Klistu Jisos yî kefew e kecii noo sekecii se nkā. Fí enù nonen.

4

Bonyii bo Klistu le enù yî kentaashe le

¹ Nonen, me wvú Baul wvú nu wee ncaw nje saaka wvu ekume Tata Jisos, me nleke lo ben le ben eceè nce wvú nu ε kocen wvú Nyo' ten̄ε ben le ben eceè yî dvú le. ² Ben eshiwsè bikuu binen, nù weε, kuulè shém. Ben enù yî kēnkonen e, yaa kēnke fitele fi sēsene ke. ³ Ben emomtè naa ntay keenu ke yî kentaashe kè Keyoy ke Yuule nu ε to dvú fô ben e no ben cee yî nyεkeey wvú taashi bonyii le. ⁴ Ye Klistu nu yimiaān, ε Keyoy ke Yuule nu kemwaān. È nu ke lēnlēn no fiεε fi Nyo' to ten̄ε beene le beene etaalè fwe yî dvú le nu ten fimwaān. ⁵ Tata nu ke mwān, ε mbee nu ke mwān, ε nlese wvú bó leese bonyii ê joo nu ke mwān. ⁶ Nyo' nu ke mwān wvú nu Icee wesebeene bocii. Wvú nu ê we jo mwεem mvunciim, lemte yî beene le bocii, nu ten ente jo beene bocii. ⁷ Fí nu ten le Klistu nu ε buw ke wee mwān mwān beene le ε nya wvú bô ye nnya bii nfew we le ê mweten. ⁸ È neε fiεε fi bó nu ε sān ê ŋwa' Nyo' le le,

“Seke wvú to benεε gen we,

wvú to nu ε ge ε bonyii bô wvú to kooyεε no bii wvú le.

Wvú to nu ε nya nnya ê bonyii.”

⁹ Keegay le, “Wvú to nu ε ben gen we” nu le la? Fí dūnci le wvú to nu ε yaw shii gen ekuse jo nshε. * ¹⁰ Nonen, wvú wvudvu wvú to shiileε to fokuse nu ke ten wvú wvú to benεε fey naa lo εbulε kecii gen ê we, wvu le wen eyīnsen mwεem mvunciim é mvú eyīnsen ekocen. ¹¹ È nu ke wvú wvú to nyaε nnyá ê bonyii. Wvú to nu ε nya ê bomew le bó enù boom bew bo ntum e, nya ê bomew bô esen̄ε mwεem mvü bó yuuke ε Nyo' jemyi, bomew bô eghanè fewci saaka wvú jee wvú wvu Nyo', bomew bô etaalè fô kentaashe ke bonyii bo mbee le bvuu yēyi bonyii. ¹² Wvú to nya nnyá yidvu yin keeseyse bonyii bô è nu bo

3:12 Lum 5:2; Ibu 4:16; 10:19   3:13 Kolo 1:24   3:14 6:18-19   3:16 Kolo 1:11   3:17 Jon 14:23; Efε 5:2; Kolo 1:23; 2:7   3:18 Kolo 2:2   3:19 1:23; 5:2, 25; 2Kol 5:14; Kolo 2:9-10   3:20 Kolo 1:29   4:1 3:1   4:2 5:2; Kolo 3:12-13   4:2 Lum 8:13; Gal 6:8; Kolo 3:9   4:3 2:14-16; Kolo 3:14-15   4:4 1:23; 2:18   4:5 Jon 10:16; 1Kol 8:6; Mat 28:19; Lum 6:3-4   4:6 1Kol 12:6   4:7 Lum 12:3, 6; 1Kol 12:11   4:8 Mben 68:18   4:9 Jon 3:13
* 4:9 kenεε le, wvú to nu ε yaw shii to fokuse fen.   4:10 1:23   4:11 1Kol 12:28   4:12 1Kol 14:26

Nyo' le dvú é bó ekpwentən bò elemte lemme diew, yote ye Klistu yì è nu kentaashε ke bonyii bo mbee le, ¹³ ke egen ebuy kefew kè beene bocii ke enu wase wee mwaan yì mbee wesebeene le bô yì fiεε fi beene kee ekumε Waa Nyo' le. É beene cee nonen, é fí ege é beene enu ε bó ε taw ε kocen ε mese ε no nu wase no Klistu nu keβεε. ¹⁴ Nonen, beene saa ebvuu enu ke diewe boom bo caan e, bô kfuu n'yεεyi wvù la díoo fele no njiñsene bô bó ε bó gene fwe tuu jim ke diewe fiεε fò fwefwe kale le ke. Beene saa ebvuu enu ten diewe bonyii bô bonyii bô ghane wεentene lo elεεle bó bô mbiay yì bó seyse le ke. ¹⁵ Beene keηke keeseηe fiεεbeene ε è nu keceey yì keηkoηen e, emum ekuu ê jé le yicii keeto enu diewe Klistu le wvù nu ekole kesεεbeene. ¹⁶ È nu wvù wvù gee ε biba bi ye ye le bicii bì nu ε shfuwye ε taashe yì ye le se kuu, yote ye ye yì keηkoηen e no keba lemte diew lemme ε keba lemte diew ntay.

Nce wvu yvum bô wvu fwε

¹⁷ Yì keseen e, ê diee di Tata le nu ε me ηgomte keηγay embvuu enciise lo ê ben le fo ben ebvuu eceè ke diewe bonyii bô maa Nyo' le ke. Boηkpawce bobole ké no nu ke bo εcici. ¹⁸ Bvufee bvubole nu bvu binjiwe le. Bó nu ncejole fô nce wvù Nyo' duηci le, njefo bó nu ε ma lo Nyo', ε è nu nje bó temyi bikuu. ¹⁹ Bó nu ε yum bikuu baay. Bó nu ε lese bikuu bibole ente jo nnyen kenjan, ε ye yibo yvuwse ke keege dikfuu di nnyen e dicii. ²⁰ Ke fifin nu fiεε fi bó to yεεyε ben dvú ekumε Klistu ke. ²¹ Me ηkee naa ntay le ben nu ε yuw wase ekumε wvù, ε bó ε yεεyi wase ben bô nu ε taashe bô wvù bô keceey ke ekume Jisos. ²² Ben emum ebaa ye yi yvum yì ben to cee nce wvu yvum dvú yì nu ε befe wase nje mwεem mvu nnyen e mvù ben to shee gee. ²³ Ben ecine é Nyo' eseyse boηkpawce bonen é bó enu boηkpawce bo bofe, ²⁴ emum etfume ε è nu ye yi fiε yì yene le yì Nyo' nu ε ge yí ε no fieesene wvù. Yiyin nu ye nce wvù looci nu keceey wvu teyey bô wvù yuule.

²⁵ Fí ε mum ε no nu le, ben ecine mbiay e, é wee ejemyi ε è nu keceey ê waa bwee njefo beene bocii nu biba bi ye yimiaaη e. ²⁶ É wee ton'yi shém, é wvù no yene fo wvù ene ege kebefε. Fo wvù ecine é diuu esele ε wvù bεε ton'yi shém ke. ²⁷ Fo wvù enya je é dεwle eley jó ke. ²⁸ É wee se cooηke buucoη, é wvù cine dvú no lemte ε è nu lemme di jee bô can ye, wvu le wvù nulo ekeηke fiεε fi wvù efi ten bonyii bô fuute dvú. ²⁹ Ben eyenè fo njeme wvù samte ebuyte dew yene le. Wee ejemyi fiεε ε è nu fi jee fi nulo eyoo lo bonyii naa fεε fò bó nu, wvu le njeme we etoo ε è nu bô nfi fô bonyii bô yuuke le. ³⁰ Fo ben egeè fiεε fi Keyoy ke Yuule ke Nyo' le eyuuke ηkuuη ke. Keyoy ke Yuule kin nu nciise Nyo' yì yene le keeduηce le diuu nu ke edíoo ε to ε kocen é wen emese esum ben can ηgew e. ³¹ Ben elaj naa lo mvuntelem mvù cεwkene bô shém yì ffuuke noo shém yì ton'yεen noo waa noo keebeete bô εdiee ε bonyii noo mvuntelem mvù befe. ³² Ben ekeηkè ε è nu keηge kè jee bô mvuntelem mvù jee fô wee noo wee le. Wee é ge kebefε bô wee, é wvù læshe enya ê wvù ke leηleη no Nyo' to feyεε yì Klistu le læshe binen bibefε.

5

Bonyii bo Klistu le eceè diewe bonyii bo n'yuu le

¹ No ben nu boom bo Nyo' le bô wvù kooηke naa ntay, ben emum eberjenè wvù. ² Ben eceè yì keηkoηen e leηleη no Klistu to koηεε beene nya ekole kew fô beene le. Nnya ye yin to nu ncese ε wvù samte shfuuηkene fô Nyo' le.

³ Mwεem ke diewe kenjan bô nce nnyen tfuu noo ken'yεε ejise yaa nu mvù bó eyuuke ekumε mvù ê ben enteleη ke, njefo ke mvumvun nu mwεem mvù enù ê bonyii bô è nu bo

4:13 Kolo 1:28 4:14 1Kol 14:20; Ibu 5:13-14; Jεm 1:6 4:15 5:2 4:15 1:22 4:16 1:23; 2:21-22; 4:13, 25; Kolo 2:19 4:17 5:8; Lum 1:21; 1Bi 1:14 4:19 Kolo 3:5 4:23 Lum 12:2 4:24 Keη 1:26-27; 2Kol 5:17; Kolo 3:10 4:25 4:16; Saka 8:16-17; Kolo 3:8-9 4:26 Jεm 1:19-20 4:28 1TES 4:11 4:29 5:4; Kolo 3:8; 4:6; Jεm 3:10 4:30 1:13-14; Yεsa 63:10; Lum 8:23; Gal 5:25 4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kolo 3:12-13 5:1 Mat 5:48; 1Jon 3:1 5:2 3:17-18; 4:2, 15-16; 1Kol 8:1; 2Kol 5:14; Gal 6:10; Fili 2:2; Kolo 2:2; 3:14-15; Gal 1:4; Ibu 10:5-10 5:3 Gal 5:19-21 5:3 Kolo 3:5

Nyo' le ente ke. ⁴ Ke fi baa ekocen naa lo le njeme wvù nyene bô njeme keyuŋ, noo yeŋe di ecici ebuytè dew yene le ke. Ben enyaà ke e è nu keyoone ê Nyo'.

⁵ Ben ekeè lo kecey le ke wee wvù jaŋke kenjaŋ, kenee wee wvù gee nnyen, kenee wee wvù yeŋe ejise, keŋke keŋeŋ ente jo bvunfon bvun Klistu le noo bvun Nyo' le ke. Wee ken'yee ejise ké no joo mwem diewe nyo' we le. ⁶ Fo ben ebee é wee elee ben bô njeme wvu ecici ekume mwem mvun ke. Ben ekeè le è nu mwem mvudvu mvun mvù ké ge e shém Nyo' no ffuuke bô bonyii bô yaa yuuke wvù le ke. ⁷ Nonen fo ben etaashì ŋgoo ben e boba bonyii ke. ⁸ È to shee nu fwele e ben nu bonyii bo ejiwe le. Geenen keseen no ben nu e taashe ben e bo Tata, nu e ben nu wase bonyii bo n'yuu le. Ben emum eceè diewe bonyii bo n'yuu le. ⁹ Fiee fi n'yuu ké no too dvù nu nce wvù jee bô wvu teyey noo wvù duŋci kecey. ¹⁰ Ben emom keekiee fiee fi jee Tata le. ¹¹ Fo ben eleesè ebo fô mwem mvu ejiwe le ke. Ben ebvuusè lo mvù emwa. ¹² È nu naa lo fiee fi keŋ'wuumen e keejemyi ekume mwem mvun mvù bonyii gee ê kenyle le. ¹³ Geenen e fiee ficii fi n'yuu baa yî dvù le ké no yen'yi e bó yene fi le, ¹⁴ njefo fiee ficii fi yen'yi ké no nu n'yuu. È nee fiee fi gee e bó se no gayte fiee fimew le,

“Wo wvù leete, kamse!

Buye yî kpwe le, é n'yuu Klistu ebaa yî yo le.”

¹⁵ Nonen ben emum elenè tomyi ekale yî kemew e. Fo ben eceè diewe biyuŋ e ke. Ben eceè e è nu diewe bonyii bô keŋke bvufee le. ¹⁶ Seke ben keŋke je keege fiee, e ben yen le fo kefew kedvu efey ecici ke, njefo ediuw yo keseen nu e kebefe nu ekfuŋ baay. ¹⁷ Nonen fo ben enù biyuŋ ke. Ben emomtè keekiee fiee fi Tata kooŋke le ben egeè. ¹⁸ Fo ben ewuù mbvuum e mó koole ben ke. Fifi nu fiee fi beete lo bô bonyii. Ben enù e ben e yiŋsen e è nu bô Keyoy ke Yuule. ¹⁹ Ben eyemtè boŋkiee fô bikuu binen e bô buyte ê Ŋwa' Mbense le, noo boŋkiee bomew bo Mbense le, noo bô Keyoy ke Yuule nyaa ê ben e. Ben eyemtè nonen bensee Tata ê mvuntelem mvunen e. ²⁰ Ben enyaà keyoone ê Nyo' Ice kefew e kecii bô yî fiee le ficii fele yî diee di Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le.

Ntefe ê bokene bô bolemse

²¹ Ben enya bikuu binen ê wee noo wee bii n'wvum wvù ben keŋke fô Klistu le. ²² Ben bokè' bo bonyii le, ben enya bikuu binen ê bole' bonen no ben nu e nya ê Tata, ²³ njefo diemsen nu ekole ke kpwoon e, ke no Klistu nu ekole ke kentaashe ke bonyii bo mbee le. Kentaashe kedvu nu ye ye, e wvù kebee nu wvù boysee kí. ²⁴ Nonen bokè' bo bonyii le keŋke keenya bikuu bibole ê bole' bobole yî fiee ficii le ke leŋleŋ no kentaashe ke bonyii bo mbee le nu e nya kew ekole ê Klistu. ²⁵ Ben bolemse, ben ekoŋkè bokè' bonen ke leŋleŋ no Klistu to koŋe kentaashe ke bonyii bo mbee le nya ekole kew, kpwe nje kí. ²⁶ Wvù to nya ekole kew keege é kentaashe kedvu eyuule no wvù to cukèe kí bô joo noo diew ye. ²⁷ Wvù to seyse kentaashe ke bonyii bo mbee le kedvu nonen wvu le wvù ejo kí yî ye le diewe kpwoon wvù fomte nu se nlom, nu lemeleme yaa keŋke fiee fimew fi befe ke, e wvù yuule nu naa se fijay yî ye le. ²⁸ È nu ke leŋleŋ no bolemse ten keŋke keekoŋkè bokè' bobole ke no bó kooŋke yibo ye. É wee kooŋke kpwe, tu wvù kooŋke e è nu ekole kew. ²⁹ Ke wee nu dvù wvù ké no bane ye ye ke. Wvù ké no nyaŋyi lo yí, bosene taale fô yí le ntay. È nu ke leŋleŋ no Klistu gee fô beene bô è nu kentaashe ke bonyii bo mbee le, ³⁰ njefo beene nu biba bi ye ye le. ³¹ È nu fiee fi bó to saŋee ê Ŋwa' Nyo' le le, “È nu nje fifin wvù diemsen nu ke ecine ice bô bwee le, emum etaashe bô kpwe,

5:4 4:29; Kolo 3:8 5:5 Lum 5:17 5:6 Lum 1:18; Efè 2:3; Kolo 2:4, 8; 3:6 5:8 2:3, 11-12; 4:17-18, 22; Kolo 3:7; Tay 3:3; Jon 8:12; Kolo 1:13; 1Bi 2:9 5:9 Gal 5:22-23 5:10 Lum 12:2; 1TeS 5:22 5:13 Jon 3:20-21 5:14 YeSa 26:19; 60:1; Lum 13:11; Jem 5:8 5:16 Kolo 4:5 5:17 1:17; Lum 12:2 5:18 Bŋgn 23:31-35; Lum 13:13 5:19 Mben 33:2-3; Kolo 3:16-17; Ibu 13:15 5:21 Kolo 3:18-4:1; 1Bi 2:18-3:7; 1Tim 2:1-13; Tay 2:1-10; 1Jon 2:12-17 5:21 1Bi 5:5 5:22 Kolo 3:18; Tay 2:5; 1Bi 3:1 5:22 1Kol 14:34-35 5:23 1:22; 1Kol 11:3 5:25 1:23; Kolo 3:19; 1Bi 3:7 5:25 3:19 5:26 Lum 6:3-4; Tay 3:5; Ibu 10:22 5:27 1:4; 2Kol 11:2; Fili 1:10; Kolo 1:22 5:30 1:23; 1Kol 12:27 5:31 Keŋ 2:24

é bó bofee emum etu wase wee mwaan.”

³² Fiee nyiime ente jo njeme wvun ε ff kuuke baay, ε me n'yene fiem le ff jemyi ekume Klistu bô kentaashe ke bonyii bo mbee le. ³³ Naa no me nciim njemyi nen, wee mwaan mwaan ben e kenke keekoŋkè kpwese no wvù koŋke ekole kew, é kpwoon ten eyen le wen enyaà n'wvum ê dweese.

6

Ntefe ê boom bô bocee boom

¹ Boom, ben eyuukè bo'icee bonen bô bobwee bonen e, njefo fifin nu fiee fi lenj fi boom bô nu ε taashe wase bô bo Tata kenke keege. ² Nci Nyo' wvù gayte le, “È wvumtè ico bô bwoo”, nu nci wvu fwe wvù kenke nkawma fó. ³ ε nkawma wvudvu wvun nu le, “Wee wvù gæle nci wvun nu ke eyuw njonj, ebvuu ece egen ncejole yî nshe le fen.”

⁴ Bocee boom, fo ben egeè mwæem mvù mvuntelem esaase boom bonen ke. Ben ekuusè lo bó ε bó kuu bô n'yeyi noo ntefe wvù wvu Tata.

Ntefe ê bonfaw bô bonyii bô kenke bó

⁵ Ben bô nu bonfaw, ben eyuukè bonyii bô kenke ben yî nshe le fen e, ben efanè bó bvuu wvumtè bó. Ben eyuukè bó le bô mvuntelem mvunen mvunciim no ben yuuke Klistu le. ⁶ Fo ben egeè nonen ke seke jise dibole nu yî yene le wvu le ye ejeè bó ke. Ben egeè ε è nu diewe bonfaw bo Klistu le bô gee ε è nu fiee fi Nyo' gomte bô mvuntelem mvubole mvunciim. ⁷ Ben dioo lemte bó le, no lemtè bô njonj ke diewe ben lemte ε è nu Tata le, ε è yaa nu ke wee wvu wum e ke. ⁸ Ben elemtè, kumyi le fiee fi jee ficii fi wee gee nu ε wvù nu ke ekenke ten fiee fi jee ê Tata, kenεε wvù nu n'fwa kenεε wvù yaa nu ke.

⁹ Ben bonyii bô kenke bonfaw, ben ekenkè ten bó ê je yî jee le, yene fo ben ebemseè bó. Ben ekumyi le ben ε bó bocii kenke Cee Ekole mwaan fowe, ε fô wvù le nu ε jey jey yaa nu ke.

Mwæem mvu jem e mvù Nyo' nya ê beene

¹⁰ Keemæese, me ε no ngayte ê ben le ben eleemè temyi yî Tata le, eyeemè ε è nu yî mvungay mwew mvu baay e. ¹¹ Ben etfume mwæem mvu jem e mvunciim ye le mvù Nyo' nya ê ben, wvu le ben nulo eleem etum jem ben ε bo dæwle ê jé yicii yî wvù wæentene jó le. ¹² Ben ekeè le ke beene diuu ε è nu beene ε bo bonyii bo boyuum ke. Beene diuu ε è nu beene ε bo mwæem mvunciim mvù kenke mvungay bô bvukuke, saake wonj ejiwe wvun e, mvù è nu biyoy bì befe bicii bì nu mondvuun mo fowe le. ¹³ Nonen ben emum etfume mwæem mvu jem e mvunciim mvù Nyo' nya ê ben, wvu le é ke edioo enu ediuw yò befe le, é ben eleem eteme no ben nu ε ge wase fiee ficii keeke eleeme temyi. ¹⁴ Nonen, ben emum eleemè temyi. Ben ejo kecæy é kí enu diewe kecaw e ε ben ε suu cin, ejo nce wvu teyey é wvù enu diewe ketwaa le ε ben ε jise ε banj gvúw yene dvú. ¹⁵ Ben enu ε ben ε seyse keefewci saaka wvù jee wvù too bô nykeey fô bonyii le, é fifin enu diewe bolaba bo jem e ε ben ε lese yî bika le. ¹⁶ Keebise fó, ben eleesè ke ε è nu fitele yî Klistu le, é fifin enu diewe nkæε jem e ε ben kenke ebo. È nu fí fi ben nu ekoole bomvuun bô wee kebefefumyi ε nguy bæenci yî dvú le. ¹⁷ Ben ejo ten mboyma wvù Nyo' nu ε boyse ben é wvù enu diewe kefo ke jem e ε ben ε bon, emum ejo ten nyo jem yî Keyoy ke Yuule nyaa yî è nu diew Nyo'.

¹⁸ Yî fiee le ficii, é ben ebunleè sekecii bii no Keyoy ke Yuule dunji. Ben dioo bunlee no biite fiee ficii fi ben shieele ê Nyo'. Yî fifie le é ben etaalè ntay, ebvuu ekuulè shém

5:32 Mwm 19:7 6:1 Kolo 3:20 6:2 Dito 5:16 6:4 Kolo 3:21 6:5 Kolo 3:22-25; 1Tim 6:1-2; Tay 2:9-10; 1Bi 2:18-21 6:6 1Kol 7:22 6:8 2Kol 5:10; Kolo 3:24-25 6:9 Kolo 3:25; 4:1; JEM 2:1 6:10 Jon 15:5; 1Kol 16:13 6:11 2Kol 10:4; 1Tes 5:8; Yesa 59:17 6:11 JEM 4:7 6:12 1:21; 2:2; 1Bi 5:8-9 6:13 Lum 13:12 6:14 Yesa 11:5 6:15 Yesa 52:7; Lum 10:15 6:17 Yesa 40:2; Ibu 4:12 6:18 3:14; Luk 18:1; Lem 4:29; Lum 15:30; Kolo 4:2-4

sekicii keebunlee leke Nyo' fô bonyii bò è nu bo Nyo' le bocii. ¹⁹ Ben ebunleè ten fô me le le seke me ε ηake diuw wem keenjeme, ε Nyo' nya ke me bô fiεε fi me njeme, ε me no njemyi se nfan ekumε kenyile ke saaka wvù jee wvù wvu Nyo' le. ²⁰ È nu saaka wvudvu wvun wvù me nu yî ncaw e nje wvù diεwε wee wvù nu jise di Klistu le. Ben ebunleè wvu le me ndioo enu keenjeme, ε me njeme no me ηκηηke keenjeme, se nfan.

ηgayma

²¹ Tikikus wvù waa bwee wesebeene shém wvù lemte ten Tata le bô fitele fiew ficii nu esee fiεε ficii ê ben ekumε me, wvu le ben ten ekiεε no me nu, noo fiεε fi me ηηgee. ²² Fifi nu naa fiεε fi me ntumte wvù fô ben e nje fî, wvu le wvù eto ege é ben ekiεε no bese nu, ebvuu eyvuwse mvuntelem mvunen.

²³ Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu enya ben nyεkeey bô keηkoηen noo mbee. ²⁴ Nyo' ebuw ben bocii bò keηke keηkoηen kè yaa kaa ke fô Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le.

Ŋwa' wvù Baul to saɲεε ê kentaashε ke Filibi

Fiεε fi nu ê Ŋwa' wvu Filibi wvun e

Ŋwa' wvun to saɲ Baul fô kentaashε ke bonyii bo mbee le ke Filibi le. Wvú nu ê ŋgoo boŋwa' bò wvù to saɲεε yew ncaw e Lum. Fiεε fi to gee é Baul sε saɲ ŋwa' wvun to nu keeduɲεε le wen nu ε yen bigew bì kentaashε ke Filibi kedvu to tumεε. Ekufe ke diewe Baul e ê ŋwa' wvun e nu le, “Fô me le, é me nu dvú, tu me nu ke bee Klistu, me é ŋkpwe, é enu sεw fô me le”. Baul jemyi ekumε bvukukε bvu Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le, no wvù to shikεε ekole kew tu diewe nfwa le, ε Nyo' mum ke bense wvú, gee bvudvuu bvù kuuke fele bvu wee tfuu le.

Bikuu bi mwεεm e ê ŋwa' wvun e

1:1-11 Kerɲεwce

1:12-26 Mwεεm mvù kooyi bô Baul

1:27-2:18 Nce wee wvù nu ε taashe bô Klistu

2:19-30 Njeme ekumε Timatio bô Ebaflodaytus

3:1-4:9 Ntefe ekumε bonyii bo bvuban e noo boɲgew

4:10-20 Bonyii bo Filibi nu nsáa Baul

4:21-23 Kemese

¹ Ŋwa' wvun saɲ me wvù Baul bee Timatio bò nu boom bo lemme le bo Klistu Jisos e. Ŋwa' wvun gene fô ben e, bonyii bò nu bo Klistu Jisos e bocii Filibi bô bocee bikuu bi kentaashε ke bonyii bo mbee le noo bonyii bò fici gee dilemme ê kentaashε ke bonyii bo mbee le ente. ² Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonεn, ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lætene.

ε Baul nya keyoone ê Nyo' fô bonyii bo Filibi le

³ Me ŋke ŋkpawci ekumε ben sekecii, no nyaa ke ε è nu keyoone ê Nyo' wεm. ⁴ É me ndioo mbunlee bunle yem yicii fô ben e bocii, no mbunlee n'yuuke njoɲ, ⁵ njefo ε kew yî diuu di fwe le ε to ε buy eben e, nu ε ben ε taashe beene keelemte le saaka wvù jee wvu ekumε Jisos Klistu egene fwe. ⁶ Me ŋkee naa ntay le Nyo' wvù kewεε lemme di jee din yî yene le nu ke egen dvú fwe egen emese diuu di Jisos Klistu nu ke ekase eto le. ⁷ Fí nu læɲ le me eɲkpawci ekumε ben nonεn, njefo ben nu fitele fiem, ε beene leeme yî fiεε le fimwaan ε è nu fí fi Nyo' nu ε buw beene dvú. Beene leeme yî dvú le keseen wvù me nu yî ncaw e, ke no beene to leeme seke me nto mbee ŋghane ntayyi diuw saaka wvù jee wvu ekumε Jisos Klistu ŋgee ε wvú ciime ntay. ⁸ Me njemyi nen ε Nyo' kee naa ntay le me ŋkeɲke shiee wene, ŋkoonke ben bocii ke læɲlæɲ no Klistu Jisos koonke.

⁹ Me mbunlee le keɲkoɲen kenεn ekuù gene fwe fwe, é ben ekeɲke bvufee, taasse mwεεm ntay. ¹⁰ Ben nu dioo taasse nonεn, emum ecawte mvù looci nu læɲ. Nonεn, é ke edioo enu diuu di Jisos Klistu kaase too, é ben enu yuule, nu sε nlom. ¹¹ Ben nu ke enu nonεn njefo Jisos Klistu nu ε ge ben ε no keɲke nce wvu teytey, bonyii ε no yene bensee Nyo', tumte moɲkum mew.

ε Baul no nu yî ncaw e, ε saaka wvu ekumε Jisos gene ke fwe

¹² Boom bo bwεεm e, me ŋgomte le ben ekiεε le mwεεm mvun mvunciim mvù nu ε kooyi bô me nu ε looce ε ge saaka wvù jee wvu ekumε Jisos ε ku ε gen lo fwe fwe. ¹³ Mwεεm mvudvu nu ε ge bonyii bò cεyte ntow wvun fô me nu, noo bonyii bocii ε kieε le me nu yî ncaw e fεn nen, nje me nu wee Klistu. ¹⁴ Ncaw wvù me nlemte wvun nu ε bvuu ε ge boom

1:1 1Kol 4:17   1:3 Lum 1:8-10; 1Kol 1:4; 1Tes 1:2-3   1:6 2:13; 1:10   1:7 2Kol 7:3; Efε 3:1   1:8 1Kol 16:24; 2Kol 5:14   1:9 Kolo 1:9-10   1:10 Lum 12:2; Efε 5:27; Ibu 5:1; 1Kol 1:8; 2Kol 5:10; Fili 1:6; 2:16
1:11 Jon 15:8; Jεm 3:17   1:12 Efε 3:1; 2Tim 2:9

bo bwee wesebeene le nteen ε mēse ε lese fitele yî Tata le ε no fewci diew Nyo' temyi lo, yaa fane ke.

¹⁵ Me ηkee le bó bomew fewci naa ekumε Klistu nen bene ε è nu kendorj bee bó, taankee lemme diem. Geenεn ε bomew fewci fibole bô mvuntelem mvù yuule. ¹⁶ Boban fewci nonεn, njefo bó koonke me, ε bó kee lo le me nu yî ncaw e fen ε è geke Nyo' me le me entomtè saaka wvù jee wvu ekumε Jisos Klistu. ¹⁷ ε bomew ba fewci ekumε Klistu ke fomvu fomvu bô mvuntelem mvù yiile wvu le bó egeè nonεn biise ηgew yî ηgew wvù me n'yene wase yî ncaw e fen. ¹⁸ Fifie kerjke la keege? Kenεε bó fewci nonεn bvulle lo, kenεε bó fewci bô keceey, tu me n'yuuke ke fiem ε è nu njorj njefo ficii nu ε bó fewci ke ε è nu ekumε Klistu.

¹⁹ È nu ke no me nu ηke en'yuuke njorj nonεn, njefo me ηkee lo le no ben bunlee fô me le, ε Keyoy ke Jisos Klistu le bvuu fii me, nu ε me nu ηke emboy yî ηgew e. ²⁰ Fieε fi me nlooci ntaale fwe ε me ε nlese bvufee yî dvú le nu le fô me ηke enge naa lo fieε fi ege é me en'wuumene ke. Me nu enkuu ke ε è nu shém, enleeme ntemyi sekecii, se ge keseen wvu le kenεε me ε ηkpwe, kenεε me nu dvú, é fieε ficii fi me ηgee, ecawsè ke ε è nu diee di Klistu le we. ²¹ Me njemyi nonεn nje, fô me le, é me nu dvú, tu me nu ke bee Klistu, me é ηkpwe, é enu sɛw fô me le. ²² Geenεn, é è nu le me nu enu dvú, é me engeè lemme di efii bonyii ntaay. No mwεem mvun nu mvunfεem nen, me mbaa embvuu enkieε laa me nu encaw fi la le. ²³ Me ntuwtene lo entelej jodvu. Me ηgomte le è be nulo é me engene fiem engen enu bee Klistu. Fifie jee fele keenu dvú. ²⁴ Geenεn, ε fii jee baay le me enu dvú nje yene. ²⁵ No fi nu nonεn, me nlooci naa ηkee le me nu enu dvú nlemte beene bocii wvu le ben ekuù gene fwe bvuu yuuke njorj no ben nu ε lese fitele yî Klistu le. ²⁶ Nonεn, é me ndioo ε ηkase ε nto ε no nu beene, é ben ebvuu ebensee lo ye ntaay ekumε Klistu Jisos nje yem.

Ben eceè nce wvù Jisos Klistu gomte

²⁷ Fieε fi me ηgomte keenjgay nu ke le ben eceè nce ε è nu wvù saaka wvù jee wvu ekumε Klistu gomte. Ben eceè nonεn, wvu le kenεε me ε ηkase ε nto ε n'yen ben e, kenεε me mbaa nto, é me en'yuuke ke le ben leeme temyi, kerjke fitele fimwaan, nu yî wee le mwaan, diuu yî fieε le fimwaan, wvu le saaka wvù jee wvun egenè fwe, ε bonyii berje dvú. ²⁸ Fo ben efanè naa lo bonyii bô bane ben yî saaka wvun e ke. É ben nu se ben fane bó, é fifin edurjci é bó le Nyo' nu ke eboyse ben, geenεn elese lo bó. ²⁹ Ben ekeè le Nyo' baa buw ben le ben enù bonyii bo Klistu le ke le ben elese ε è nu fitele yî ye le maaj ke. Wvú nu ε buw ten le ben eyenè ηgew nje Klistu. ³⁰ Ben nu ε bene wase me le beene ε no diuu yî saaka wvun e bocii wvù ben to yεnεε ε me ndiuu yî dvú le, ε è nu ke wvú wvù ben yuuke le me mbeε yî dvú le keseen.

2

Ben ejòð kenfewsεn yî Jisos Klistu le

¹ Ke ben nu ε taashε wase ben ε bo Klistu wvú ε ge ben ε no kerjke mvuntelem? Ke kerjkonen kew fô ben e nu ε ge wase mvuntelem mvunen ε no yvuwse? Ke ben ε bo Keyoy ke Yuule nu ε taashε wase, ε Klistu kerjke fitele fi jee fô ben e bvuu camte shen fô ben e? ² No fi nu nonεn, ben ege le é me emese en'yuw njorj. Ben enù diuw mwaan, koonkè bikuu binen, kerjkè fitele fimwaan bvuu kerjkè ηkpawawce mwaan. ³ Fo ben dioo nu ε wee no kpwaake ke ε è nu ekumε ekole kew kenεε bensee ye yi ecici ke. Wee tfuu eshike ekole kew, eyenè wee mvu le fele ekole kew. ⁴ Fo wee ekpwaakè ke ε è nu ekumε ekole kew ke. Wvú ekpwaakè ten ekumε bonyii bomew.

⁵ Kenge kenεn kerjke keenu lenlen ke diewe ke Klistu Jisos e.

⁶ Wvú to nu Nyo',

fajɛ yaa ejo fifie le è nu fiɛɛ fi wvú emɛy eghemte yî dvú le ke,

⁷ geenen, cine bvudvuu bvudvu le,

jo ε è nu bvú nfwa le.

É bó boo wvú,

ε wvú no nu lɛɲlɛɲ ke diɛwɛ wee wvu wum e.

⁸ Seke wvú to nu wee wvu wum,

ε wvú shike ekole kew no yuuke Nyo' le,

ke bee keekpwe kpwe,

ɛfey mvunciim, kpwe yi yî kentam e.

⁹ No wvú to gee nonen, ε Nyo' bense wvú

gee bvudvuu le bvù fele bvú wee tfuu le,

buv wvú bô diee di fele ɛdiee ɛcii,

¹⁰ wvu le wee tfuu wvù nu woɲ wvu we le

bô wvù nu yî nshɛ le noo wvù nu ekuse jo nshɛ,

ke dioo ε yuw diee di Jisos e didvu, ɲgvuum,

¹¹ é wee tfuu ejemyi bô diuw we le Jisos Klistu nu Cee Ekole.

É bó edioo egee nonen é mbense egene ê Nyo' Ice.

Ben ebaà ê woɲ jan diɛwɛ jón e

¹² Nonen nsáa yem shém, ben eyuukè ke ten Nyo' le nonen no ben to yuuke seke me nto nu beene. Ben eyuukè keseen fele lo wvù me n'yaa nu ke beene, egene fwe gee mwɛɛm mvu ekumɛ mboyma wene. Ben egeè nonen, fane ciɲke. ¹³ Ben ekeè le è lemte Nyo' yî yene le, gee le ben eshieelè keege mwɛɛm mvù wvú kooɲke. É è bvuu nyaa wvú mvuɲgay keege mwɛɛm mvudvu dvú.

¹⁴ Ben dioo gee fiɛɛ ficii fi ben gee, fo ben ewvukenè, kenɛɛ beekè mbew ke, ¹⁵ wvu le ben eyuule, nu se nlom. Nonen, é ben emum enu boom bo Nyo' le bô nu se jay entelɛɲ jo ɲɲgokɛ kin kè keɲke mvuntelem mvù yiile, buuke mwɛɛm. Ben ebaà ê woɲ jan diɛwɛ jón e, ¹⁶ no ben jici * saaka wvù nyaa nshii wvù mɛy lo ê bonyii le. É ben gee nonen, é ke edioo enu diuu di Jisos Klistu kaase too, é me embensee ye le me mbaa nlem lemme di ɛcici ke.

¹⁷ No ben nu ε lese fitele yî Nyo' le, tu è nu ncese ε ben ε ge fô wvú le. É è cim nu naa le bó nu emese enya me diɛwɛ no bó ké fuu mbvuum, ebise yî wene ncese le, é me en'yuuke ke ε è nu nɲoɲ, nlaɲlaɲe beene bocii. ¹⁸ É me ɲgomte le ben ebene me le é beene eyuuke nɲoɲ, laɲlaɲɛ.

É Baul jeme ekumɛ Timatio bô Ébaflodaytus

¹⁹ É Tata Jisos beɲe lo, tu me n'yene le è shɛke caan é me entum Timatio fô ben e. Wvú nu ke edioo ε to ε kase ε tu jim, esee é me no ben nu, é fitele fiem elɛɛten. ²⁰ Ke me ɲkeɲke wee mvu diɛwɛ wvú le wvù looci naa keɲke ten shiee fô ben e diɛwɛ no me ɲkeɲke ke. ²¹ Me njemyi nen, njefo wee nteen keɲke shiee ε è nu fô ekole kew e, yaa taale ke ekumɛ fiɛɛ fi Jisos Klistu gomte le ke. ²² Geenen, Timatio nu ε ben kee wase wee wvù è nu wvú, no wvú nu ε lem wase bee wvú keefewce saaka wvù jee, ε wvú lemte bee wvú lɛɲlɛɲ diɛwɛ no wan ké no lemte bô ice. ²³ È nu fiɛɛ fi me n'yene le è shɛke caan é me entum ε è nu wvú. Fiɛɛ fi me mbɛɛ ntaale nu keen'yen laa mwɛɛm nu etu nɛɛ le yî yem e le. ²⁴ Me ɲgeɛle bvufɛe yî Tata le le è shɛke caan, é me kebɛɛ ento ten en'yen ben e.

²⁵ Me n'yene le fí nu shiee le le me ɲkase enciinse Ébaflodaytus ê ben. Wvú nu waa bwee wesebeene, ε bee wvú lemte bvuu diuu yî diɛw Nyo' le. È nu wee wene ntum wvù ben to tumɛɛ le wvú eto etaale fô me le. ²⁶ Wvú se keɲke wase shiee keeyen ben e bocii,

2:7 Jon 1:14; Lum 8:3; 2Kol 8:9; Ibu 2:14, 17 2:8 Jon 10:17; Ibu 5:8; 12:2 2:9 Lem 2:33; ɛfɛ 1:21; Ibu 1:4

2:10 Yɛsa 45:23; Jon 5:23; Lum 10:9; Mwm 5:13 2:13 1:6; Jon 15:5; Lum 7:18; 15:18; 1Kol 12:6; 15:10;

2Kol 3:5 2:15 1:10; Dito 32:5; Dan 12:3; Mat 5:14; 10:16; 1Kol 1:31; 2Kol 1:14; Gal 2:1-2; ɛfɛ 5:8; 1Tɛs 2:19 * 2:16

kenɛɛ le, "... no ben fewci." 2:17 Lum 15:16; 2Tim 4:6; 1Jon 3:16 2:18 3:1; 4:4 2:19 1:1 2:20 Lem

16:2 2:21 2Tim 4:10 2:25 4:18

ε fitele buuke wvú no wvú se yuwεε le ben nu ε yuw le wen cemte lo. ²⁷ È nu kecεεy, wvú se nu ε looce ε cem ε shεε ke caan keekpwe. Geenεn, Nyo' se nu ε cam shen fô wvú le, ε ke wvú se cam ke ε è nu fô wvú le maan ke. Wvú nu ε cam ten fô me le le fo wvú ekpwe ebvuu ebise ηgew yî wvù me n'yene wase le ke. ²⁸ Nonεn, me ε mum ε no nshieele naa baay le me enciise wvú, wvu le ben ebvuu eyen wvú le eyuuke njon, é fitele fiem ten elεεtene. ²⁹ Ben efiise wvú diewe bonyii bo Tata le bô njon. Bonyii diewe wvú le nu bô è nulo é ben ewvumte. ³⁰ Me njemyi nen njefo è to shεke caan tu wvú to kpwe nje lemme di Jisos Klistu le no wvú to nyaε ekole kew keetaale fô me le yî bvudvuu bvunen e.

3

Fiεε fi kuuke nu keekieε Klistu

¹ Boom bo bwεem e, keemεεse, ben eyuukè njon le ben nu bonyii bo Tata le. Me nu ε nsan wase mwεem fô ben e, ε ke è nulo é me endose keenjemyi ηkaase ntuu fó ke. Me ηgee nonεn keηgemηgeme lo ben. ² Ben dioo nu, no yenè ben ε bonyii ba bô gee mwεem mvù befe, leeme ke le bó keηke ke keesεeyi ye bonyii le bó tfuse bó yew. * Bonyii bodvu ba nu lo bwé. ³ È nu beene ban bô nu ε keηke ntfuse yew wvu leη, beene ban bô bunlee Nyo' no Keyoy kew duηci. Beene bensee ye ε è nu nje Klistu Jisos, ke beene leese bvufee yî mwεem mvù è gee bonyii le ke. ⁴ Geenεn, è nelo é me ηkeηke ten shiee keenleese bvufee yî mvumwe mwεem e. É wee fen nu dvú wvù kpwaake le wen nulo ekeηke shiee keeleese bvufee yî mvumwe mwεem e, tu me ηkeηke wvù fele wvu mweten. ⁵ Me nu wee wvu Islael, ê kfuu di Benjamin e, nu wee Ibulu, ε è to boke Bo'ibulu me, ε è ke no nu ediuw nyan ε bó tfuse me yew. È dioo tu ê keba ke bonci bosese le, nu ε me nto nu wee Falasii, ⁶ ntemyi naa ntay yî fiεε fi Nyo' le, mbone bikaa ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ejim. Ê keba ke bonci bosese le no è nulo é wee enu teyey, me nto mbaa eηkeηke jay ke. ⁷ Geenεn mwεem mvù me nto nshee n'yene le è nu mwεem mvu sεw e fô me le, nu ε me n'yene wase keseen le è nu mwεem mvu εcici, nje fiεε fi Klistu ge fô me le. ⁸ Ke è mey ke fifie ke, kecεεy, me n'yene mwεem mvunciim e ε mvú nu lo mwεem mvu εcici fô me le, njefo fiεε fi kuuke fele mwεem mvunciim nu keekieε Tata wem wvù Klistu Jisos ntay. Me nu ε nlan mwεem mvun mvunciim nje ye. Me n'yene wase mvú le ε è nu mwεem mvu nnyen e, wvu le me enù bee Klistu, ⁹ é bee wvú emεse eleynen, enu yî wee le mwaan. Me nu ε Nyo' ε jo wase me le me nu teyey fô wvú le. Wvú jo nonεn njefo me nu ε nlese fitele yî Klistu le. Me ε mum ε no nu teyey no wvú joo bonyii bô nu ε lese fitele yî Klistu le. Ke me mbvuu njoo naa lo le me nu teyey mbii no me nto ηkpawci le wee ké no nu seke wvú bii bonci bosese le ke. ¹⁰ Fiεε fi me ηgomte keseen nu le me eηkieε Klistu ntay, eηkeηke mvunηgay mvù wvú keηke no wvú to kaseε ebuy yî kpwe le. Me ηgomte ten keen'yen ηgew no wvú to yenεε, bô keenya ekole kem ê kpwe no wvú to nyaε, ¹¹ wvu le Nyo' ke ebvuse ten me yî kpwe le.

Me mbone ηan ntaale fô me ηgene

¹² Ke me ηgayte nen le me nu ε ηge wase mwεem mvun kenεε le me nu ε nfese wase ke. Me mbee mbone ke ηan le me ηke enlan kebo enjice mwεem mvudvu le ê me εbo, njefo Klistu Jisos nu ε jo wase me wee we le. ¹³ Boom bo bwεem e, ke me n'yene le me nu ε njice wase mwεem mvudvu le ê me εbo ke. Geenεn fiεε fi me ηgee nu le me ndaayi é mwεem mvù nu ε fey wase le, mbone ηan le me enjice ε è nu mvù nu fwe le. ¹⁴ Me mbone ηan ntaale ke ε è nu fó fô me ηgene, keηkeηke mmawce wvù è nu ntee wvù Nyo' nu ε tee me le me emben ento we no me nu ε ntaashe bee Klistu Jisos.

2:29 1Kol 16:16, 18   3:1 2:18   3:2 2Kol 11:13   * 3:2 Bó to joo le é bó tfuse wee yew, é wvú se no nu le wen nu wee Nyo', ε è nu no nce Bojuu to nu.   3:3 Lum 2:28-29   3:4 2Kol 11:18, 21   3:5 Luk 1:59; Lum 11:1   3:6 Lem 8:3; 22:4; 26:9-11   3:7 Mat 13:44, 46   3:9 Lum 1:17   3:10 Lum 6:8-11; 2Kol 4:10-11; Lem 4:2; Lum 5:1-7   3:12 1Tim 6:12; 2Tim 4:7; Ibu 12:1   3:14 1Kol 9:24-25

¹⁵ Beene bocii bò nu ε cime wase geη yî Jisos Klistu le keηke keekpwawci mwεem mvun. Geenεn, é ben bomew kpwawci mvunen mwεem jεey, tu è nu ke eyuuse wase Nyo' é ben.

¹⁶ Fieε fi baay nu ke le beene ejici ε è nu fieε fi beene nu ε yeeyi wase le ntay.

¹⁷ Boom bo bwεem e, ben ejod kenfewsεn fô me le, ebvuu etaalè ten nce wvù bonyii bomew cee bò nu ε jo kenfewsεn fô bese le. ¹⁸ Me njemyi nen njefo no me nto ηké no njemyi wase é ben bokan e bokan e, ε mbvuu ε no njemyi keseen bô misem é jise le bonyii bomew nu dvú bò cee nce wvù duηci le bó bane lo saaka wvù le Klistu to nu ε kpwe yî kentam e. ¹⁹ Boba bonyii nu ε bó nu ke elese lo bó. Wvubo nyo' nu diuwdiee. Bó bensee ye yî mwεem mvù bó bee keewuumene lo yî dvú le. ηkpawce wvubo nu ke ε è nu yî mwεem mvu fokuse fen e. ²⁰ Beene nu fisεεbeene bonyii bo woη wvu we le. ε è nu fó fô beene looci cεyte le Mboyse wesebeene wvù Tata Jisos Klistu nu ke ene se to. ²¹ Wvú nu ke edioo ε to, ekumen ye yesebeene yi ncewncεw yin é yí etu diewe ye ye yì keηke bvujonke le. Wvú nu ke ekumen ε è nu bô mvunηay mwew mvù wvú nu ke ebaance mwεem mvunciim dvú enu εwe jodvu.

4

ε Baul nya ntefe é bonyii bo mbee le bo Filibi

¹ Nonεn boom bo bwεem e, me ηkoonke ben baay mbvuu ηkeηke shiee keen'yen ben e. È nu ben bò gee ε me n'yuuke njon, ε ben bvuu nu kefo kem ke bvunfon e. Nsáa yem, ben emum eleemè ke temyi ben ε bo Tata nonεn.

² Me nleke le εwodia bô Sintiki emεεshe fieε fi bó keηke etu diuw mwaan no bó nu wee bô waa bwee nje Tata. ³ Me ε no ηgayte ten é wo we wvù looci nu naa wee wem ηgoo le wo efi ke bokεne ban é bó etu diuw mwaan. È nu bonyii ε bó ε katen wase bee bó yî lemme di saaka wvù jee wvu ekume Jisos Klistu le bô bo Kelemεn noo bonyii bomew bò bee bó to lemte. Bonyii ban bocii nu ε ediee εbo nu wase é ηwa' bonyii bò keηke nshii wvù mey lo le.

⁴ Ben eyuukè njon sekecii no ben nu bonyii bo Tata le. No me ηgay nu ε me mbvuu ηkaase ntuu fó le ben eyuukè njon. ⁵ Ben eduηci gee di nyekeey é wee tfuu, ekumyì le kefew kè Tata nu ke ekase eto nu wase nceencee. ⁶ Fo ben ebuukè naa lo ekume fieε fimew ke. Ben ebunleè lo fô fieε ficii le geele fwe dvu Nyo'. Ben dioo bunlee no biite mwεem mvù ben shieele é wvú, enyaà keyoone yî mvù wvú gee le. ⁷ É ben gee nonεn, é Nyo' emum enya ben nyekeey we é wvú eεyte mvuntelem bô bvufee bvunen no ben nu bonyii bo Klistu Jisos e. Nyekeey wvun wvù Nyo' nyaa nu ε ke è nulo é wee ekieε kenfewsεn kedvu ke.

⁸ Boom bo bwεem e keemese, mwεem mvù ben keηke keekpwawci nu mwεem mvù nu mvu keceey bô mwεem mvù keηke n'wvum, noo mwεem mvù nu leη. Ben ekpwawci mwεem ε è nu mvù yuule bô mwεem mvù bonyii ké no koonke noo mwεem mvù sem nulo eta wee dvú. É mwεem nu dvú mvù looci jee, é mwεem nu dvú mvù è nulo é bonyii ebensee, é ben no kpwawci ε è nu ekume mvumwe. ⁹ Ben egeè mwεem biì ke ε è nu n'yeeyi wvù me nto nyae é ben e, kenεε è nu mwεem mvù ben to yuuke lo é me, kenεε è nu mvù ben to yene lo. Ben nu dioo gee no nen, é Nyo' wvù gee ε mvuntelem mvu bonyii le nu nyekeey emum enu ben ε bó.

ε Baul yuw njon no bonyii bo Filibi duηci shiee fô wvú le

¹⁰ Tata nu ε ge me ε no n'yuuke njon baay no ben nu ε bvuu ε duηce shiee wene fô me le ke no ben to shee duηci. Me ηkee naa ntay le ben se keηke ke shiee fô me le, geenεn tane ε è nu je. ¹¹ Ke me njemyi nen le me nse ntane fieε ke. Me nu ε n'yeeyi wase ε ηkieε keenfiisene mwεem mvunciim. ¹² Me ηkee no wee ké no nu seke wvú tane, ηkee no wee

3:16 Gal 6:15-16   3:17 1Kol 4:16; 1Bi 5:3   3:18 1Kol 1:23; Gal 6:12   3:19 Lum 16:18   3:20 εfε 2:6; Ibu 13:14   3:21 Lum 8:29; 1Kol 15:25, 28, 43-53; Kolo 3:4   4:1 1Tes 2:19-20   4:3 Lem 3:5   4:4 2:18   4:5 1:10; Lum 13:11-12; 1Kol 16:22; Ibu 10:25; Jεm 5:8; 1Tes 5:1-2   4:6 Mben 37:5; Mat 6:25; 1Bi 5:7   4:7 Jon 14:27; Kolo 3:15   4:8 Lum 12:17-18   4:9 3:17; 1Kol 13:11   4:11 1Tim 6:6-8; Ibu 13:5

ké no nu seke wvú kɛɲke baay. Me ε mum ε n'yɛɛyi fifin ε ηκιεε no è nulo é me enu sekecii yî mwɛem e mvunciim kɛɛε me nu ε ndie, kɛɛε me mbaa endie, kɛɛε me ηkɛɲke baay kɛɛε me ntane lo. ¹³ Me ηkee keeɲge mwɛem mvun mvunciim nɛn, ε è nu bô mvuɲgay mvù Klistu nyaa ê me le.

¹⁴ Geenɛn, no me nɛim ηgayte nɛn, ben nu ε ge naa ntay keefi me yî kefew ke ηgew wɛm e kin e. ¹⁵ Ben bonyii bo Filibi kee lo le è to nu seke me nto nɛn'yɛε wɔɲ wene le Masedonia no me nto ηkɛwɛε keenfewci saaka wvù jee wvun ê ben, ke kentaashɛ ke bonyii bo mbee le kemew to nu ε taashɛ bee bó keetasene can kɛ. È to mɛy ke ben. ¹⁶ È to nu naa seke me nto nu Tesalonika, * ε ben ciinse nfi ê me, bvuu ciinse. ¹⁷ Kε me njemyi nɛn le me ntaale le ben eciinseè mwɛem ê me kɛ. Me ntaale baay ε è nu mmawcɛ wvù Nyo' nu ke enya ê ben yî fiεε fi ben gee fô me le. ¹⁸ Ben to nu ε tum Ebafloɲdaytus bô nnya ε wvù to nya ê me. Me ε no nu keseen n'yaa mbvuu ntane fiεε kɛ. Me nto nu ε nfiisen nnya yidvu yicii, n'yɛn ε yí duule fele lo no me nshieele. Nnya yin nu ncese ε ben ε ge fô Nyo' le, ε wvù ε fiisen, yí ε no samte shfuɲkɛne ε wvù kooɲke. ¹⁹ Nyo' wɛm wvù me mbunlee kɛɲke ntfu bvukukɛ bvucii bvù beene shieele, ε wvù nu ke enya ê ben fiεε ficii fi ben shieele, njefo beene nu bonyii bo Klistu Jisos e. ²⁰ Mbense enù fô Nyo' Icee wesebeene wvun e sekecii sɛ ηka. Fí enù nonɛn.

ηgayma

²¹ Ben egay bonyii bocii bô è nu bo Klistu Jisos e enya ê me. Boom bo bwee wesebeene le bô nu bee bó fɛn gayte tɛn ben e. ²² ε bonyii bocii bô è nu bo Nyo' le jan gayte ben e, efey mvunciim bô nu ê ntow Kaysa le fɛn.

²³ Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonɛn kew é kí efici biyoy binɛn. Fí enù nonɛn.

4:13 2Kol 12:9-10   4:15 2Kol 11:8-9   4:16 Lem 17:1   * 4:16 Tesalonika jan to nu kelaante wɔɲ wvù Masedonia le.   4:17 1Kol 9:11   4:18 2:25; Lɛw 1:9, 12-13, 17; 2:2; 3:5   4:23 Gal 6:18; Efɛ 6:24

Ŋwa' wvù Baul to saɲεε ê kentaashε ke Kol ose

Fiεε fi nu ê Ŋwa' wvu Kolose wvun e

Baul to saɲ ŋwa' wvun fô kentaashε ke bonyii bo mbee le ke ê kelaante kè Kolose le. Eɓaflos to nu ε nε to bô saaka mvu wvù befe ekumε kentaashε kedvu. ε Baul mum saɲ ŋwa' wvun no kentaashε kedvu to nu ê kelenɲ kè wvù to yene le è kenɲke wen keetaale fô kí le. Wvù to saɲ keeleke n'yεεyi ε è nu wvu keceey wvù nu ekumε bonyii bô è nu bo Klistu le.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-8 Kenɲkewce

1:9-2:19 Ekumε wee wvù è nu Klistu noo lemme diew

2:20-4:6 Nshii wvu fwe wvù nu yî Klistu le

4:7-18 Kemεse

¹ È nu me wvù Baul, waa ntum Klistu Jisos yî ŋkonɲ wvù wvu Nyo' le. Me nu bee Timatio wvù waa bwee wesebeene. ² Ŋwa' wvun gene fô ben e boom bo bwee wese le bô nu fitele fimwaanɲ bô bo Klistu, nu bonyii bô è nu bo Nyo' le Kolose. Nyo' Icee wesebeene ebuw ben bô kembonen kew ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lætene.

ε Baul no bunlee, nyaa keyoone ê Nyo' fô bonyii bo Kolose le

³ Bese dioo bunlee fô ben e sekecii no nyaa ke ε è nu keyoone ê Nyo' wvù Icee Tata wesebeene wvù Jisos Klistu, ⁴ njefo bese nu ε yuw wase ekumε fitele finen fi ben lese yî Klistu Jisos e, bô kenɲkonɲen kè ben kenɲke fô bonyii bocii bô è nu bo Nyo' le. ⁵ Bese kee le ben gee nonen njefo ben taale fwe ε è nu yî fiεε fi Nyo' nu ε seyse ε gee ê ben fowe le. ε fiεε fin nu fi ben to yuwεε wase ê diew Nyo' le yî nu keceey, nu saaka wvù jee. ⁶ Saaka wvun to to fô ben e lenɲlenɲ no wvù to toε fô bonyii le yî ekole ke nshe le kecii no kumene nce bonyii bvuu saanjene gene fwe fwe. È nu ke lenɲlenɲ no fí to kooyεε bô ben ε kew diuu di ben yuwεε saaka wvudvu bvuu kieε keceey le Nyo' nu ε buw bonyii bô kenɲkonɲen kew. ⁷ Ben to yuw saaka wvudvu wvun ê Eɓafilas wvù nu fitele fisese, ε bee bó lemte yî fiεε le fimwaanɲ. Wvù nu wee lemme Klistu, ε wvù ε jo bvudvuu bvusese ε no lemte bô fitele fiew ficii, ⁸ ε wvù ε see wase ê bese ekumε kenɲkonɲen kè Keyoy ke Nyo' le nu ε nya ben ε no kenɲke fô bonyii le. ⁹ ε kew diuu di bese yuwεε ekumε ben nonen, bese ε mum ε no bunlee fô ben e sekecii. Bese bunlee leke le Nyo' ege é ben ekieε fiεε fi wvù gomte. ε fifin nu ke efey yî bvufee bô mwεεm mvù Keyoy kew nu ε ge ben ε no kee le. ¹⁰ Nonen é ben emum ecee nce ε è nu wvù nu ε kpwenten wvu bonyii bo Tata le. ε è nu wvù, wvù wvù looci koonɲke. É ben dioo cee nonen emum egee dilemme di jee jé le jé le, ekeè Nyo' gene fwe fwe. ¹¹ Bese bunlee ten le Nyo' wvù mvunɲgay mvu baay mvunciim nu mwew enya ben bô mvunɲgay mvunciim é ben etemyi sekecii, kuule shém gene fwe yî fiεε le ficii, lanɲanɲe, ¹² nyaa keyoone ê Nyo' Ice. È nu wvù wvù nu ε ge beene ε kocen keeke ekenɲke fiεε fi wvù nu ε seyse ε gee ê bonyii bô è nu bew fô bvudvuu bvu n'yuu le. ¹³ Wvù nu ε bvuse wase beene can mvunɲgay mvu ejiwε le, ε gee ente jo bvunfon bvu Waa we wvù nu fitele fiew e. ¹⁴ È nu Waa we wvun wvù nu ε ge Nyo' ε læshe bibefe bisεεbeene, ε sum beene can ŋgew e.

Klistu nu ekole ke mwεεm mvunciim e

¹⁵ Waa we wvun nu naa lo wunte Nyo' kebeε wvù beene yaa yene ke. È nu wvù nsafwe mwεεm mvunciim mvù bó bomεε. ¹⁶ Nyo' to bom mwεεm mvunciim can ye le, mwεεm

1:1 Gal 1:1   1:3 Efε 1:16; 1Tes 1:2-3   1:4 Efε 1:15   1:5 1Bi 1:3-4; Efε 1:13   1:6 Lem 2:41; Lum 1:13; 1Tim 3:16   1:7 4:12; Flm 23   1:8 1Kol 8:1   1:9 Efε 1:17; Fili 1:9   1:10 Efε 4:1; 2:10; Fili 1:27
1:11 Lum 5:2; Efε 1:18   1:13 Jon 5:18; Luk 22:53; Lem 26:18; Efε 1:6, 7, 21; 2:2; 6:12   1:15 Jon 1:18; 2Kol 4:4; 1Tim 6:16; Ibu 1:3   1:16 1:13; Jon 1:3, 19; Ibu 1:2

mvu fowe bô mvu fokuse, mvù bó yene mvú le, bô mvù bó yaa yene ke, kenεε è nu naa bonceendaa bò la, bò lene ê fwefwe le, kenεε bò kenke mvunḡgay, kenεε bo baay baay, kenεε bò saake. Mwεem mvun mvunciim nu ε Nyo' to bom can ye le, ε mvú nu keewvumte wvú. ¹⁷ Wvú to nu wase dvú ε mwεem mvunciim se ke no nu. Mwεem mvunciim nu can ye le, ε è jici wvú dvú ε mvú se nu. ¹⁸ Wvú nu ekole ke kentaashe ke bonyii bo mbee le kè è nu ye ye. È nu wvú wvù to kewεε kentaashe kin. ε è nu wvú wee wvu fwe keebuy yî kpwe le wvù yaa bæε ke ekpwe ke, wvu le yî fiεε ficii le é wvú enù nsafwe. ¹⁹ Mwεem mvun nu nonen njefo Nyo' to nu ε koḡ le fiεε fi wen nu fí ficii enù yî Waa we le, ²⁰ é wvú ege é mwεem mvunciim ekase etaashe bô Nyo', kenεε è nu mvu fowe kenεε mvu fokuse. ε Nyo' mum ge keman bô εlεmε ke Waa we le seke wvú to kpweε yî kentam e.

²¹ Ben ten to shee nu ε ben ε gawsen ben ε bo Nyo', kenke bonkpawce bò befε ekume wvú, gee mwεem mvù befε. ²² Geenεn, keseen nu ε Nyo' ε kase wase ε taashe ben ε bó. Wvú to ge fifin fele yî Waa we le wvù to tue wee wvu wum, to kpwe fô ben e, wvu le ben enù ê wvú fwe yuule yaa kenke nlom ke, nu se jay. ²³ Ben kenke keemum egenè fwe yî fitele fi ben lese yî ye le, ecime ḡḡ eleemè temyi ε fiεε yaa shiike ke ben yî fiεε fi ben taale fwe yî dvú le fi ben to yuwεε ê saaka wvù jee le. Saaka wvù jee wvudvu wvun nu wvù bó nu ε fewce wase ê wee tfuu yî nshε le fen. ε saaka wvudvu wvun nu wvù me wvù Baul nfewci ê bonyii diεwε wee lemme Nyo' le.

Lemme di Nyo' to nyaa ê Baul

²⁴ Me nlanḡane keseen yî ḡḡεw wεm wvù me n'yene nje yene le. ε me njoo ḡḡεw wvun yî ekole kem e nen keemese ḡḡεw wvù Klistu to yεεε nje kentaashe ke bonyii bo mbee le kè è nu ye ye. ²⁵ Nyo' nu ε ḡḡε me le me enlemte fô kentaashe ke bonyii bo mbee le, enfewci diεw ye ê ben no yí nu yicii. ²⁶ Diεw yin nu yì to shee nu ε bó ε nyile ê εḡḡoke ke bonyii le kecii bilum ḡkuuḡ, ε keseen nu ε Nyo' ε duḡce wase ê bonyii bò è nu bew. ²⁷ Nyo' to nu ε caw keεge é bonyii bew ban ekiεε le bonyii bò yaa nu ke Bojuu nu ke ekeḡke bvukuke bvú saaka wvù bó to shee nyile wvun e naa ntay. ε saaka wvudvu wvun nu le Klistu nu yî yene le. Nonen ben ε mum ε no taale fwe keekenke bvukuke. ²⁸ È nu Klistu wvudvu wvun wvù bese fewci ekumε wvú ê bonyii bocii. Bese yεyi bó bô bvufee bvucii bvù Nyo' nyaa ê bese, bvuu teete bó, wvu le bó enù ε bó ε taw ε kocεn ê Nyo' ejise no bonyii bo Klistu le kenke keenu. ²⁹ È nεε fiεε fi me mbone ḡḡ, nlemte bô mvunḡgay mvunciim mvù Klistu lemte dvú yî yem e.

2

¹ Me ε mum ε no ḡḡomte le me enḡe é ben bo Kolose ekiεε no me nlumte naa ntay nje yene, bô nje bonyii bo Lawdesia noo bonyii bo mbee le bocii bò ke baa yen wase me le ejise ke. ² Me ḡḡee nonen le mvuntelem mvu ben ε bó le eyvuwsè, é ben etaashe enu yî kenkoḡen e, wvu le ben elooci kee naa ntay mwεem mvunciim no wee kenke keeke, emum ekeè ten kenyile ke Nyo' le, kè è nu Klistu. ³ Nyo' nu ε nyile ntfu bvufee bvucii bô mwεem mvù bonyii kenke keekeè ekumε wvú ε è nu yî Klistu le. ⁴ Me njemyi fin wvu le fo wee mvu ke enε eto bô njeme wvù yeke wvu fomvu fomvu eleε ben dvú. ⁵ Ben ekeè le naa no me ncim nu ncejole nen nu ε me nu beene ê keyoy e. ε me lanḡane no me n'yuuke no ben gee mwεem ê je yi leḡ e, ε ben ε lese fitele yî Klistu le ε fí temyi ntay.

Bonyii bo Klistu le nu ε boy wase can bonci bo ecici le

⁶ No ben nu ε fiisen wase Klistu Jisos wvù Tata, ben emum eleemè ke yî ye le nonen. ⁷ Ben ecime ḡḡ ekuè yî ye le, eleemè temyi yî mbee wene le ke leḡleḡ no bó to yεyεε

1:17 Jon 1:1; 8:58   1:18 2:19; 3:15; Efε 1:22-23; Lem 4:2; 26:23; Mwm 1:5   1:19 2:9-10; Jon 1:16; Efε 1:23   1:20 Lum 3:25-26; Efε 1:9-10, 21; 2:13-16   1:21 Lum 5:10; Efε 2:12-13; 5:27   1:23 2:7; Efε 3:17; 1Tim 3:16; Ibu 3:6   1:24 2Kol 1:5; 11:23-29; Efε 3:13   1:25 Efε 3:1-3   1:26 2:2; 4:4; Efε 3:6   1:27 3:4; Lum 5:2; Efε 1:18   1:28 Efε 4:13   1:29 Efε 3:20; Fili 4:13   2:2 1:26-27; Efε 5:2   2:3 Bḡḡn 2:4-5; 1Kol 1:24, 30; Efε 3:19   2:4 2:8; Lum 16:18   2:5 1Kol 5:3   2:7 1:23

ben, enyaà keyoone ê Nyo' sekecii. ⁸ Ben eyenè fo wee ke ejo bvufee bvú ecici bvú fokuse fèn bvú kenléema le enjim ben dvú é ben etu bonfaw ké. Bvufee bvun nu bvú bii bonkpawwce bo wee wvu wum bô bo mwëem mvù saake yî won wvun e. Ke è yaa nu bvú bii bonkpawwce bo Klistu le ké. ⁹ Ben ekeè le no Klistu to tue wee wvu wum, nu é fié fi Nyo' nu fí ficii nu yî ye le. ¹⁰ Ben nu é kèjke wase mwëem mvunciim no ben nu é taashe ben é bo Klistu. È nu wvú ekole ke mwëem mvunciim mvù kèjke mvungay saake le. ¹¹ No ben é bó to taashe nonen, é wvú tfuse ben yew. É ke ntfuse yew wvun nu wvú bó tfuuse bô can seke bó é sum kejewlé ke ye wee le ké. Wvuwvun nu wvú è gee Klistu keesum nyam yene ye kebefé. ¹² Seke bó to lesé ben ê joo nu é bó to taashe ben é bo Klistu dwey. É Nyo' kase bvuse ten ben nje fitele fi ben to lesé yî ye le le wvú nulo ebvuse ten ben yî kpwe le bô mvungay mvù wvú to bvuse Klistu dvú yî kpwe le. ¹³ Ben to shee nu é ben é kpwe wase ê keyoy e nje bonci bo Nyo' le bô ben to ngoyte é Klistu baa tfuse wase ten ben yew keesum mwëem mvù nyam ye yene gomte le ké. Keseen, Nyo' nu é ge wase ben é kase é tu dvú, é taashe ben é bo Klistu. Wvú nu é léeshé wase bibefé bisébeene bicii. ¹⁴ Wvú nu é fiwse wase mwëem mvù to koolé beene ê ñwa' bonci le é bó saanke ekume beene. Wvú nu é jo mwëem mvudvu mvun é tfuse yî Klistu le, bó é mum é ta wvú yî kentam e, ¹⁵ wvú é mum é ngoy mvungay mvu mwëem mvunciim mvù kèjke mvungay saake le, é bvuse mvú ya le, é shoose, é mum é so mvú yî kentam e. *

Bonyii bo Klistu le eyuukè é è nu fié fi è gayte wvú

¹⁶ Nonen, fo ben ebvuu ebee é wee mvu esaake ben ekume mwëem mvù ben diee keneé mvù ben wuu keneé le ben baa egéle bonkaw, keneé è nu ñkaw kpwee wvu fwe, keneé le ben baa eshee mbam ké. ¹⁷ Bó to shee gee mwëem mvun fwele é mvú nu ké lo diéwe kenjinjinj ke fié fi to nu keeke to le, é fié fidvu kebee nu Klistu. ¹⁸ Fo ben ebee é bonyii bomew esaake ben duu le ben nu é jay je ké. Bonyii ban nu bô duu le ben ejoð bikuu binen ekuse no bó joo, duu le ben ebunléè ten bonceendaa bo Nyo' le no bó bunlee. Bó duu le bó kee mwëem njefo bó yene mwëem e ê bifilé le. É bó bensee ké é è nu ye yî mwëem mvù too éfa jobo le, é kenyi kedvu yaa nu ké. ¹⁹ Boba bonyii nu é gawsen wase bô bo ekole ké è nu Klistu. Klistu nu wvú nyaa mvungay ê ye ye é yí se kuu no Nyo' seyse le yí ekuú. Beene nu é taashe ké diéwe no ye wee nu é taashe yî biyuy bô bongenjsee le é se no lemte lej. ²⁰ No ben nu é kpwe wase ben é bo Klistu ê keba ke mwëem mvù saake yî won wvun e, é no nu nje la wvú ben bvuu cee ké diéwe ben nu bonyii bo yî won wvun e? Ben bvuu beje keebii ban bonci le nje la? ²¹ Bó nen'yi cew lo le, “Fo wee ejice fin fié le ké. Fo wee emom fifi emvu ké. Fo wee ekum fin e ké.” ²² É mwëem mvun mvunciim nu é bonyii gee é mvú fele lo, é bonci ban nu é è geke bonyii bii bvufee bvubole. ²³ Bonyii nen'yi no yene naa le bvufee nu é bonci bodvu ban e, no bó gee le bonyii ekeè keebunlee ê je yi lej e, bô keeshiwse ekole noo keenyewle bô ye. Geenen, é mwëem mvun yaa nulo éfice keebvuse wee é mwëem mvù nyam ye ye shieele le ké.

3

Bonyii bo Klistu le kèjke nshii wvu fwe

¹ No Nyo' to nu é bvuse wase ben é bo Klistu yî kpwe le, ben emum egomte mwëem é è nu mvu fowe fô Klistu nu é Nyo' é shike wvú é ébo kew ke ecéy e. ² Ben egé bvufee bvunen yî mwëem mvu fowe le. Fo ben egé yî mvu fokuse le ké, ³ njefo ben to nu é kpwe wase, é nshii wene nu keseen é Nyo' é nyilé yî Klistu le wvú nu bô wvú. ⁴ Seke Klistu wvú nu nshii wene é ke é buynen bô bvukuke bwew, é ben ten emum ebuynen ente jo bvukuke bvudvu. ⁵ Fí é mum é no nu le, ben elese lo mwëem diéwe mvun e mvù nyam ye

2:8 1Tim 6:20   2:9 1:19; 2:15, 20; EfÉ 1:21   2:11 EfÉ 2:11   2:12 3:1; Lum 6:3-4; EfÉ 1:19-20; 2:6   2:13 EfÉ 2:1, 5   2:14 EfÉ 2:15-16; 1Bi 2:24   2:15 2:9-10   * 2:15 keneé le, “... é mum é so mvú yî ye le.”   2:16 Lum 14:1-6   2:17 Ibu 8:5   2:18 EfÉ 1:21   2:19 1:18; EfÉ 4:16   2:20 2:9-10; Gal 4:3-5, 9   2:21 YÉsa 29:13; Mat 15:9; 1Tim 4:3; Ibu 13:9   3:1 2:12; EfÉ 1:20   3:2 Mat 6:33   3:3 Lum 6:4; 2Kol 5:14   3:4 Gal 2:20; Fili 1:21; 1:27; Fili 3:21; 1Kol 15:43; 1Jon 3:2   3:5 Gal 5:19-21   3:5 Lum 6:6, 11; Gal 5:24; EfÉ 4:19; 5:3

shieele. È nu keejaan̄ke kenjan̄ bô keekpwawci mwεem ekume kenjan̄, noo ye yî ηγεγεν, noo keeshieele keege mwεem mvù befe, noo keebvuushi ejise yî mwεem e. Wee wvù bvuuushi ejise yî mwεem e nu ε mwεem mvun ε tu wase nyo' mvu fô wvù le. ⁶ È nu kfuu mvumvun mwεem mvù nu ke ege é Nyo' eton'ye shém elan̄ ηgew yî bonyii bô gee mvù le. ⁷ È to nu fwele ε ben gee kfuu mvumwe mwεem seke ben to bæ cee nce bii no nyam ye shieele. ⁸ Geen̄n keseen, ben ken̄ke keecin̄e mvù le mvunciim. Ben ecin̄e shém yî ton'yeen bô mvuntelem mvù sesene noo mvuntelem mvù befe le. Fo wee ebeetè bô diee di wee le ke. Fo njeme wvù samte ebuytè diuw wee le ke. ⁹ Fo wee elèlè waa bwee ke. Ben ekeè le ben nu ε baa wase ye yi yvum bô gee diew, ¹⁰ ε jo wase ε è nu yi fie. Yiyin nu ε Nyo' seysee sekecii kumene ε yî tuu diewe ye le, wvu le ben elooci kee wvù. ¹¹ Fofen nu ε wee mvu yaa bvuu nu jεey fô mvu le ke. Ke wee mvu bvuu nu dvù le è nu wee Juu ε mvu nu wee Glek ke. Ke wee mvu nu dvù le bó nu ε tfuse yew ε mvu nu ntffuse ke. Ke wee mvu nu dvù le è nu wvu entfun ke. ε ke wee mvu nu dvù le è nu nyam yi ηkpwaante ke. Ke wee mvu nu dvù le è nu nfwā ε mvu nu waa yew ke. Klistu nu fiεe ficii fô bó le, ε wvù nu yî bó le bocii. ¹² No Nyo' nu ε caw wase ben, ben ε no nu bonyii bew, ε wvù koon̄ke ben, ben emum ejo ken̄ge ke len̄ kè le: wee ecamtè shen fô waa bwee le, geè mwεem mvù jee fô bonyii le, shiwsè bikuu binen, nù wεε, kuulè shém, ¹³ yaa ken̄ke fitele fi sesene ke. É wee cim ge naa la fí ε luce wee, é wvù læsh̄e nya ê wvù. No Tata nu ε læsh̄e wase binen bibefe, ben ten elèsh̄i bi bonyii bomew e. ¹⁴ Ben dioo gee mwεem mvun mvunciim, no tomyi ken̄kon̄en fwe. Ken̄kon̄en nu fiεe fi taashi mwεem mvunciim ε mvù se nu yî fiεe le fimwaan̄. ¹⁵ Ben ecin̄e é nyεkeey wvù nen'yi fô Klistu le enu ê mvuntelem mvunen e duñci ben je. Nyεkeey wvun nu naa wvù Nyo' to ten̄ge ben le ben eken̄kè no ben nu ye yimiaān̄. Ben enyaà ten keyoone ê Nyo' sekecii. ¹⁶ Ben egee é saaka wvu ekume Klistu enu ê mvuntelem mvunen e naa ntay, é ben eyeyi bvuu teete bikuu binen bô bvufee bvucii. Ben eyemtè benseè Nyo' bô njon̄ fô mvuntelem mvunen e bô bon̄kiee bô buyte ê ηjwa' Mbense le noo bon̄kiee bomew bo mbense le, noo bô Keyoy kew nyaa ê bonyii. ¹⁷ Ben dioo gee fiεe ficii fi ben gee, ken̄ε ben jemyi lo, ε ben noo gee diewe bonyii bo Tata Jisos e, nyaà keyoone ê Nyo' Ice fele yî ye le.

No bonyii bo Klistu le nulo ecee yéw yibole

¹⁸ Bokεn̄ε, ben enyaà bikuu binen ê bole' bonen no bonyii bo Tata Jisos e ké noo gee. ¹⁹ Bolemse, ben ekoon̄kè boke' bonen. Fo ben en̄asene yî bó le ke. ²⁰ Boom, ben eyuukè bobwee bonen bô bo'icee bonen e yî fiεe ficii le. É ben gee nonen, é fí ejee Tata le. ²¹ Bocee boom, fo ben egee mwεem mvù mvuntelem mvu boom bonen e esaase ke. É ben gee lo, é shem ekpwee bó. ²² Bonfaw ben eyuukè bonyii bô ken̄ke ben fokuse fen e yî fiεe le ficii. Fo ben elemtè bó le ke seke jise dibole nu yî yene le keege le ye ejee bó ke. Geen̄n, ben elemtè bô fitele fimwaan̄, fanè ε è nu Tata. ²³ Wee dioo lemte fiεe ficii fi wvù lemte, no lemte bô fitele fiew ficii le wen lemte ε è nu Tata le ε è yaa nu wee le ke. ²⁴ Ben ekeè le wee nu ke eken̄ke fiεe fi bó nu ε seyse ε gee fi è nu mmawce we ε è nu ê Tata. È nu Tata Klistu wvù ben lemte wvù le. ²⁵ Geen̄n, fô bonyii bô gee kebefe le nu ε Nyo' nu ke elaw bó yî kebefe kè bó gee le. Ben ekeè le ke Nyo' ké no duñci kejεey jεey ê bonyii ke.

4

¹ Ben bô ken̄ke bonfaw, ben egeè mwεem bô bó ε è nu mvu len̄ bô mvù jee, ekumyì le ben ken̄ke ten Cee Ekole fowe.

Ntefe wvu fokemese

² Ben bocii ebunlèè gene fwe yaa doose ke. Ben dioo bunlee no leesè bvufee yî dvù le, nyaà keyoone ê Nyo'. ³ Ben ebunlèè fô bese le ten le Nyo' eyene kembur̄ fô diew ye le

3:6 Efε 5:6   3:7 Lum 1:18; Efε 5:8   3:8 Efε 4:29; 5:4   3:9 Efε 4:22, 25   3:10 Ken̄ 1:26-27; Efε 4:24
 3:11 2:11; Gal 3:28; 1Kol 12:13   3:12 Efε 4:2-4   3:13 Efε 4:32   3:14 Efε 5:2   3:15 1:18, 20; 2Kol 13:11;
 Efε 1:23; 4:4   3:16 Efε 5:19-20; Ibu 13:15   3:18 Efε 5:21-6:9   3:24 Efε 6:8   3:25 jεm 2:1
 4:1 LεW 25:43   4:2 Lum 15:30; Efε 6:18-19   4:2 Fili 4:6; 1TεS 5:17   4:3 Lum 15:30

é bese efewci diew yin yì è nu kenyilè ke ekumè Klistu kè me nu yî ncaw e nje kí. ⁴ Ben ebunleè le me enlooci nfewci ε wvú yuule ntaɣ no me ηκηκε keenfewci. ⁵ Ben dioo nu ben ε bonyii bò yaa nu ke bo mbee le no gee mwεem bô bvufee. Seke ben ε κηκε je keege fieε, ε ben mom le fo kefew kedvu efey εcici ke. ⁶ Njeme wene sekecii enù wvù bonene, yeke diewe ηkauw e, é ben emum ekee keetfuuse fieε ê wee tfuu ê je yi leɣ e.

Bongayma

⁷ Tikikus nu esee fieε ficii fi ekumè me ê ben. Wvú nu waa bwee wesebeene, nu ten fitele fisεεbeene. Bee bó lemte Tata le yî wee le mwaan ε wvú nu wee lemme wvù lemte bô fitele fiew ficii. ⁸ Me ntumte wvù fô ben e bô shiee wvu le wvù eto ege é ben ekieε no bese nu, ebvuu eyvuwse mvuntelem mvunen. ⁹ Me ntumte bô Onesimus wvù nu wee mvu wvu jo ben, ε wvù nu ten waa bwee wesebeene wvù nu fitele fisεεbeene ε wvù leeme yî fieε fi Klistu le temyi. Bó nu ke esee ê ben fieε ficii fi kooyi fen. ¹⁰ Alistakus wvù bee wvù nu fen yew ncaw e gayte ben e. ε Mak wvù waycee Banaban gayte ten ben e. È nu wvù wvù ben nu ε κηκε wase ntum ekumè wvù. Seke wvù ε to, ε ben fiisen wvù. ¹¹ Jisos wvù bó teɣe le Justus gayte ten ben e. È meɣ ke bonyii bo botete ban bò è nu Bojuu bò bee bó lemte yî fieε le fimwaan yî bvunfon bvu Nyo' le. Bó fici naa me baay, gee ε fitele fiem lætene. ¹² Ebaflas wvù nu ten wee mvu wvu jo ben, wvù lemte Klistu Jisos e gayte ten ben e. Wvù dioo bunlee sekecii no kumyi ben naa baay, leke le Nyo' ege é ben eleemè temyi diewe bonyii bò nu ε taw wase, looci kee fieε ficii fi Nyo' gomte le. ¹³ Me nu ε n'yeɣ wase bô εjise eyem le wvù lemte fô ben e baay noo fô bonyii bo Lawdesia bô bo 'Iliabolis e. ¹⁴ Luk wvù cuuke bonyii wvù nu nsaa yeɣ shém bô Demas gayte ten ben e. ¹⁵ Ben egay boom bo bwee wesebeene le bo mbee le bo Lawdesia le, egay ten Nimfa bô kentaashe ke bonyii bo mbee le kè taashi ê wvù yew e, enya ê me. ¹⁶ Ben dioo ε taɣ ηwa' wvun, ciinse ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Lawdesia ε bó taɣ ten, mum yeɣ ten le bó nu ε ciinse ηwa' wvù nu ê bó ben ε taɣ. ¹⁷ Ben egay ê Alkibus le wvù eyen le wvù nu ε mese lemme di Tata nu ε nya can ye le. ¹⁸ Wvun ηgayma saanɣe me wvù Baul bô kebo kem. Ben ekumyi le me nu yî ncaw e. Nyo' ebuw ben bô kembonen.

Ŋwa' wvu fwe wvù Baul to saŋεε ê kentaashe ke Tesalonika

Fiεε fi nu ê Ŋwa' wvu Tesalonika wvu fwe wvun e

Tesalonika to nu kelaante kemew ê keba ke woŋ e kè Masedonia le jò Baul to kewceε kentaashe ke bonyii bo mbee le. Fí to baa moocε no kentaashe kin kewεε ke, ε Bojuu mum kew no bane Baul bene kendonj bô wvú. Baul mum saŋ Ŋwa' wvu fwe wvun fô bonyii bo Klistu le bo Tesalonika keeyvuwse mvuntelem mvubole, ege ε bó eleemè temyi.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1:1 Keŋkewce

1:2-3:13 ε Baul yuw njonj bvuu bense bonyii bo mbee le

4:1-12 Ntefe ekumε nce wvu bonyii bô è nu bo Klistu le

4:13-5:11 Ntefe ekumε no Klistu nu ke ekase eto

5:12-22 Ntefe wvu fokemese

5:23-28 Kemese

¹È nu me wvù Baul, ε me nu bee Silas noo Timatio. Me nsaanƙe Ŋwa' wvun fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Tesalonika le kè nu ε taashe ε no nu yî Nyo' Ice bô Tata Jisos Klistu le.

Mbuwma Nyo' bô nyεkeey enù fô ben e.

ε Baul nya keyoone ê Nyo' yî kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Tesalonika le

²Bese ké no nyaa keyoone ê Nyo' sekecii ekumε ben bocii, bene ben sekecii ê bunle yese le. ³Seke bese nu ê Nyo' Icee wesebeene fwe, bese ké no kumyi gee dinen di buyte yî fitele fi ben lese yî Klistu le bô lemme dinen di buyte yî keŋkonen kenεn e noo shém yî ben kuule yî buyte yî ntaa wvù ben taale fwe yî Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le.

⁴Boom bo bwee wese le bô Nyo' koonƙe, bese kee lo le Nyo' nu ε caw wase ben. ⁵Bese kee nonen njefo ke saaka wvù jee wvù bese to toε dvú fô ben e to to ke ε è nu bô njeme maanƙe. Wvú to to ten bô mvunƙay mvù nen'yi fô Keyoy ke Yuule le, ε bese looci kee lo le saaka wvudvu nu keceey. Ben kee kfuu bonyii bô è to nu bese seke bese to cee ê ben entelenj nje ben. ⁶Ben to nu ε no bejene bese noo Tata njefo ben to nu ε fiisen saaka wvudvu bô nlanlanj wvù nen'yi fô Keyoy ke Yuule le naa no ben cim to nu yî ŋgew wvu baay e. ⁷Nonen ε ben mum tu bonyii bô bonyii bo mbee le bocii bo ê keba kè Masedonia le noo kè Akeya le ejod kenfewsεn fô bó le. ⁸Me njemyi nen njefo ke è mey ke diew yî yi Tata yî nu ε san jo ben ε ghan keba kè Masedonia bô kè Akeya le ke. Saaka wvu ekume fitele finen fi ben lese yî Nyo' le nu ε ghan wase ten mondvuum e monciim. Nonen ke shiee bvuu nu dvú wvù bese ejemyi fiεε ekumε fifiε ke. ⁹Ben ekeè le bonyii bodvu kebee nu ε no seje ekumε no ben to fiisenεε bese ê ben entelenj, noo no ben to cin'yεε mvunyo' le tu wase ben ε bo Nyo' keelemte wase Nyo' wvu keceey wvù keŋke nshii le. ¹⁰Bó seje ten no ben ceyte Waa we wvù nu ke ene fowe eto le. Waa we wvun nu wvù wvú to bvuseε yî kpwe le, ε è nu Jisos wvù bvuuuse beene can shém Nyo' yî ffuuke yî wvù nu ke edunƙe ê bonyii le.

2

ε Baul jeme ekumε lemme diw di Tesalonika

¹Boom bo bwee wese le, ben kebee kee lo le ke ghane di bese to laalεε ê ben e to nu ε la εcici ke. ²Naa no ben kee le bonyii to nu ε nya ŋgew ê bese bvuu nvuwse bese ê kelaante kè Filibi le, nu ε bese to kuu ke shém ê mvunƙay mvu Nyo' wese le keefewce saaka wvù

1:1 2Kol 1:19; 2TES 1:1; 1Bi 5:12; 1Kol 4:17; Lem 17:1   1:2 2:13; Fili 1:3; Kolo 1:3; 2TES 1:3; 2:13   1:3
5:1-2   1:4 2TES 2:13, 16   1:5 1Kol 4:20   1:6 Lem 17:5-9; 2Kol 6:10; 2TES 3:7, 9   1:8 Lum 1:8   1:9 Jon
17:3; Lem 14:15   1:10 5:1-2, 9; Lum 5:9   2:1 1:5, 9   2:2 Lem 16:19-24; 17:1-9

jee wvù wvu Nyo' ê ben naa no bonyii cim to cile bese naa baay nen. ³ Ke saaka wvù bese to fewci leke ben dvú to nu bô jay ke, ε ke bese to fewci bô ηkpawwε mvu wvù befe kenεε gomte keelεε lo ben ke. ⁴ Geenεn no Nyo' nu ε yen le bese nu ε kocεn bonyii bô wvú enya saaka wvù jee wvun can yibole, nonεn bese ε mum ε no fewci. ε bese yaa fewci le ye ejeè ε è nu bonyii ke. Bese fewci le ye ejeè ε è nu Nyo' wvù taasse mvuntelem mvusese. ⁵ No ben kee nu ε bese to baa ke yuu wase etoo bô díew ken'yem kenεε tεw fiεε fojise keedie fiεε can yene le ke. ε fin nu fiεε ε Nyo' leeme fwe wese. ⁶ Ke bese to baa egomte keekεηke mbense mvu ê wee kenεε wvù nen'yi fô ben e kenεε fô bonyii bomew e ke. Naa ε è to nu bvudvuu bvusese diεwε boom bo ntum e bo Klistu le keebiite mwεεm le ben egeè fô bese le. ⁷ Bese to nu fisese nyεkeey ê ben entelεη diεwε bwee wan wvù taale fô boom bew e. ⁸ Nonεn ε bese mum jo ben ye le naa ntay bô keηkoηεn, nya ben ε è yaa mεy ke bô saaka wvù jee wvù wvu Nyo' maaj ke, geenεn nya ten bikuu bisese ê ben njefo ben to nu wa lo mvuntelem mvusese naa baay.

⁹ Boom bo bwee wese le, ke ben kumyi ten lemme disese bô njimtεn wese. Bese to lemte εntaj bô εmvunsheεη wvu le fo bese egeε bvujite yî wee mvu ben e no bese to fewci saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê ben ke. ¹⁰ Ben kebeε naa noo Nyo' nulo eben jim nsaw wese le nce wese fô ben bonyii bo mbee le to nu wvù yuule nu teyey yaa keηke nlom yimi ke. ¹¹ Ben kee ten no bese to gee bô ben diεwε no cee wan ké no gee bô boom bew. ¹² Bese to yvuwse mvuntelem mvunεn, lowci ben, tomsee le ben eceè nce ε è nu wvù Nyo' gomte. È nu Nyo' wvù teηe ben le ben eley bvunfon bwew bô bvukuke bwew e.

¹³ Bese shee ke ten nyaa keyoone ê Nyo' nje fin fi le seke bese to toε bô diεw Nyo' fô ben e, ben to nu ε fiisen diεw yidvu no yí looci nu le è nu diεw Nyo' ε è yaa nu diεw wee ke. ε è nu yí yî lemte yî yene le, ben bô nu bonyii bo mbee le. ¹⁴ Ben kee boom bo bwee wese le le fiεε fi to kooyεε bô bintaashe bi bonyii bo mbee le bi Nyo' le bì nu ε bee Klistu Jisos e ê keba kè Judea le to nu ε kooy ten bô ben. Ben to nu ε yen ten bongεw can bonyii bonen bo woη e leηleη no bó to yenεε can Bojuu bobole. ¹⁵ Bojuu ban nu bô to yue Tata Jisos. ε è nu bó bô to yuwyi bonyii bo ntum Nyo' le. È nu bó bô to kuηεε bese jo bó. Bó gee nonεn ε Nyo' yaa yuuke njoη bô bó ke. Bó bane lo bonyii bocii, ¹⁶ no bó baajke je fô bese le keejemyi ê bonyii bô yaa nu ke Bojuu wvu le bó eboy e. Bó gee nonεn sekeci ε bibefe bibole yiηsene bene. Shém Nyo' yî ffluuke nu ε to wase yî bó le keseen.

ε Baul no keηke shiee keebvuu eyen bonyii bo mbee le bo Tesalonika le

¹⁷ Boom bo bwee wese le, no beene se gawsenεε nu ε bese ε mom wase naa baay keηke shiee le bese bee eyen ben e ejise naa no è cim beε ke kefew caan no beene se gawsenεε. Beene nu ε gawsen ke ε è nu ejise. Beene baa gawsen ê fitele le ke. ¹⁸ Bese gomte keekase eto ê ben e. Me wvù Baul kebeε nu ε mom wase naa bokaj e bokaj e, geenεn ε Satan jewsee ke bese. ¹⁹ Bese keηke shiee nonεn njefo fiεε fi è nulo é bese etaale fwe yî dvú le, kenεε bvujonke bvusese bô kefo kesese ke bvunfon e kè bese nu ke esaale ye dvú fwe dvu Tata wesebeene wvù Jisos seke wvú ε kase ε to bvuu nu la? Ke è nu ben e? ²⁰ È nu naa ben bvuweε bvusese bô bvujonke bvusese.

3

¹ Nonεn no bese to yenεε le fí nu ε ghaw wase, ε bese cu ntaj keeshεε ejim Aten bese εmbeη, ² mum tum Timatio wvù waa bwee wesebeene wvù bee bó lemte Nyo' le yî saaka wvù jee wvu εkumε Klistu le. Bese to tum le wvú eto eleke ben yî mbee wene le ntay, ebvuu etefe ben, ³ le fo bongεw ban ke eshiw wee mvu ben e ke. Ben kebeε kee lo le bongεw nu wase fiεε fisεεbeene. ⁴ Ben kee lo le seke bese to nu beene nu ε bese to see ê

2:3 2Kol 4:2   2:4 Yeli 11:20; 1Tim 1:11; Gal 1:10; Efε 3:2   2:5 2:10; Lem 20:33; 2Kol 1:23   2:6 Jon 5:41, 44   2:9 2Tes 3:7-9; Lem 18:3   2:10 2:5   2:11 Lem 20:31   2:12 4:1; Lum 5:2; Fili 1:27   2:13 1:2-3; Gal 1:11-12   2:14 Lem 17:5   2:15 Lem 2:23; 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19; 17:5, 13; Lum 11:28; 2Kol 11:23-29   2:16 Mat 23:31-33   2:17 3:10   2:19 1Kol 9:24-25; Fili 4:1; 2TES 1:4   3:1 Lem 17:15   3:2 1:1   3:3 Efε 3:13; 2Tes 1:4; 2Tim 3:12   3:4 Lem 14:22

ben ε è bæε lo læ beene nu ke eyene bongew. Ε è nu ke naa læηληη no fí nu ε kooy wase ε ben kee. ⁵ È næε fiεε fi to gee ε me ηke ndioo n'yen læ fí nu ε ghaw wase, ε me mum ntum Timatio keηkiεε no mbee wene nu, njefo me nto ηkeηke nfan læ è nelo enu ε wee wε wvù momte bonyii ε mom wase ben ε ge lemme dicii dì bese lem fô ben e ε tu di εcici.

Ε Timatio nya saaka ekumε mbee bonyii bo Tesalonika

⁶ Geenεn keseen nu ε Timatio ε to wase ê ben e ε kase ε tu jim fô bese le, ε see saaka wvù jee wvu ekumε fitele fi ben lese yî Klistu le bô no ben duηci keηkoηen fô bonyii le. Wvù nu ε see tεn no ben kumyi bese naa ntay bvuu keηke shiee keeyen bese le no bese keηke tεn shiee keeyen ben e. ⁷ Nje fifin boom bo bwee wese le, yî nsase bô bongew bô bese keηke le nu ε shém ε lætεn bese ekumε ben baay nje fitele fi ben lese yî Klistu le. ⁸ Keseen nu ε bese ε yoy nje ben leeme ke temyi ben ε bo Tata. ⁹ Nonεn bese ε no nyaa keyoone ê Nyo' baay nje ben. Bese nyaa keyoone ê Nyo' nje njoη wvù bese yuuke fwe dvu wvù nje ben. ¹⁰ Bese bunlee shiee le εntaη bô εmvunsheer læ è nelo é bese ebvuu eyen ben e εjise wvu læ bese enya ben bô fiεε fi bæε fuute yî mbee wene le.

¹¹ Bese bunlee læ Nyo' Icee wesebeene keβεε bô Tata wesebeene wvù Jisos eyene je é bese eto ê ben e. ¹² Bese bunlee tεn læ Tata ege é keηkoηen kenεn eku egen fwe é ben ekoηenè bikuu binεn bô bonyii bocii læηληη no bese koηke ben. ¹³ Bese bunlee nonεn wvu læ wvù ege é mvuntelem mvunεn etemyi, é ben ke enu sε jay, yuule fwe dvu Nyo' Icee wesebeene seke Tata wesebeene wvù Jisos too bô ηgoo ye yicii.

4

Nce wvù Nyo' koηke

¹ Keemεεε boom bo bwee wese le, bese læke ben kule lo can diεwε bonyii bô nu ε taashe yî Tata Jisos e, læ no ben to γεγεε ê bese no ben keηke keεceε no Nyo' koηke, ε è nu ke naa wase no ben cee keseen, ben egeè ke nonεn gene lo fwe fwe. ² Ben kee wase bontefe bô bese to nyæ ê ben ê mvunηay mvu Tata Jisos e. ³ Fiεε fi Nyo' koηke nu læ ben eceè diεwε bonyii bô è nu bo Nyo' le. Fo ben εjaaηkè kenjaη ke. ⁴ Wee mwaanη mwaanη ben e keηke keεkeε keejici ye ye le ê je yì yuule keηke n'wvum e. * ⁵ Fo ye wee enù ke lo yvuuse, ηeyte diεwε yi wee ketum kè yaa kee ke Nyo' ke le. ⁶ Fo wee ege kebefε keηεε ege jay mvu bô waa bwee yî saaka wvudvu wvun e ke. Bese to nu ε jeme wase ciise lo ê ben ε è bæε lo læ Tata nu ke elaη ηgew yî bonyii bô gee mwεεm mvun mvunciim e. ⁷ Ben ekeè le ke Nyo' to teηe beene læ beene eceè ε è nu nce nnyen ke. Wvù to teηe læ beene eceè nce wvù yuule. ⁸ Fí ε mum ε no nu læ naa γεε wvù tun keeyuw ntefe wvun e nu ε ke wvù tun keeyuw ε è nu wee wvu wum e ke. Wvù tun keeyuw ε è nu Nyo' wvù nyaa Keyoy kew ke Yuule ê ben e.

⁹ Fi ekumε keηkoηen kè ben ekeηkè fô boom bo bwee wene le bo mbee le nu ε ke shiee nu dvù fô ben e wvù bó ebvuu esaanηke ekumε fifie ê ben ke. Fifin nu fiεε ε ben keβεε nu ε Nyo' to γεγι wase ben no è nulo é ben ekoηenè bikuu binεn. ¹⁰ Yì keceey e, ben koηke naa wase boom bo bwee wene le bocii bo ê keba kè Masedonia le. Geenεn boom bo bwee wese le, bese bvuu teete ke ben læ ben egeè ke nonεn gene lo fwe fwe. ¹¹ Shiee wene baay enù ε è nu keεceε nce wvu nyεkeey, yaa leese ke diuw fô mwεεm mvu bonyii le ke. Ben elemtè bô can yene no bese to teetεε ben. ¹² Nonεn é bonyii bo εkfuη emum enyaa n'wvum ê ben, ben saa ebvuu etaale wee mvu yî fiεε le ke.

Ekumε kefew kè Tata nu ke ekase eto le

3:5 Fili 2:16   3:6 Lem 18:5; 2Tes 1:3; 1Tim 1:5; Flm 5-7; Gal 5:6   3:7 2Tes 1:4   3:10 2:17   3:12 Gal 6:10   3:13 5:1-2; Fili 1:10   4:1 2:13; Kolo 1:10; 2Tes 3:6   4:3 5:23; 1Kol 6:13; Ibu 10:10   * 4:4 keηεε læ, "Wee mwaanη mwaanη ben e keηke keεkeε keeηkeηke kpweε ê je yì yuule, keηke n'wvum e."   4:7 4:3; 1Bi 1:15-16   4:8 1Kol 6:19-20   4:9 Yeli 31:33-34; Gal 6:10; εfe 5:2   4:10 2Tes 3:4 4:11 2:9; εfe 4:28; 2Tes 3:10, 12   4:12 1Kol 5:12-13; Kolo 4:5

¹³ Boom bo bwee wese le, ke bese gomte le ben enu kenjiwe le ekume bonyii bò nu ε kpweken wase ke. Bese gomte le ben ekieε wvu le fo ben enu yii yii diewe bonyii bò yaa taale ke fwe yî fiεε le ke. ¹⁴ Beene nu ε bee le Jisos to nu ε kpwe kase buy yî kpwe le, ε è nu ke ληληη no Nyo' nu ke ekase etfuse jim bonyii bò to kpwekene ε bó ε taashe bò bo Jisos, é bó ke enu bò wvú. ¹⁵ Bese jemyi fin bii ε è nu diew Tata le, le ke beene bò nu ε shεε ejim bò nu ke ebεε dvú yî kefew kè Tata nu ke etoo le nu ke esa fwe dvu bonyii bò nu ε kpweken wase ke. ¹⁶ Ben ekeè le Tata kebεε nu ke ene fowe eshiile too wamte foweεwe bò diew yî temyi, ε ekole ke bonceendaa bo Nyo' le fuunke ten, ε soη Nyo' jemyi. É bonyii bò to kpwekene ε bó ε taashe wase bò bo Klistu emum eyaw ebuy. ¹⁷ Nonen é Nyo' emum ecun beene bò nu ε shεε bò bεε dvú noo bó ntaashe le ê kembew e keegen etasen beene bo Tata ê kebule le. É beene bo Tata ke emum enu sekecii. ¹⁸ Nonen ben emum elεεε fitele fi wee noo wee le bò njeme wvun.

5

No è nulo é wee ecyete nto Tata

¹ Boom bo bwee wese le, ekume kefew bò diuu di nto Tata le nu ε ke shiee nu dvú fô ben e wvú bó esaarkè fifie ê ben ke. ² Ben kebεε kee lo le diuu di nto Tata le nu ke enu diewe di cooη e entaη. ³ Bonyii nu ke edioo duu le, “Nyεkeey nu dvú, ε fiεε fi wee efanè yaa nu ke”, é ηgew emum ene esεε egbwe yî bó le diewe no lume ke ne to yî kpwoon wvú nu bò fue le, je saa enu dvú keelewte ke. ⁴ Geenεn boom bo bwee wese le, ke ben nu finen kenjiwe le wvú diuu didvu ke ene esεε eto fô ben e diewe cooη e ke. ⁵ Me njemyi nen njefo ben bocii nu bonyii bo n'yuu le, nu bonyii bo emvunsheerη. Ke beene nu bonyii bo entaη kenεε bo kenjiwe le ke. ⁶ Nonen fo beene eleeτè no bonyii bomew leete ke. Beene enù we bò bvufee bvuseεbeene fó bvucii. ⁷ Bonyii bò leete ké no leete ε è nu entaη, ε bonyii bò mbvuum koole bó nu ε mó ké no koole ε è nu entaη. ⁸ Geenεn no beene nu fiseεbeene ε è nu bonyii bo emvunsheerη, beene emum enù bò bvufee bvuseεbeene fó bvucii. Beene ejo mbee bò keηkoηen é mvú enù diewe ketwaa ke jem e ε beene ε jise ε baη gvúw yesebeene dvú, ejo ten mboyma wvú beene taale fwe yî dvú le é wvú enù diewe kefo ke jem e ε beene ε bon. ⁹ Ben ekeè le ke Nyo' to caw beene gεε le wen ke eduηεε ε è nu shém ye yî ffuuke ê beene ke. Wvú to caw le beene ke ekeηke ε è nu mboyma fele yî Tata wesebeene wvú Jisos Klistu le. ¹⁰ Jisos Klistu nu wvú to kpweε nje yese beene, wvu le kenεε beene nu dvú, kenεε beene ε kpweken, é beene enu ke beene ε bó. ¹¹ Nonen ben emum eyvuwsè mvuntelem mvu wee noo wee le, eyootè ten wee noo wee ε wvú kuu ke no ben gee wase.

Ntefe wvu fokemεse bò ηgayma

¹² Boom bo bwee wese le, bese lεke lo ben le ben ewvumτè bonyii bò lemte ê ben enteleη taale fô ben e yî saaka Tata le bvuu teete ben e. ¹³ Ben eduηci n'wvum ê bó naa ntay yî keηkoηen e nje lemme dibole. Ben ekeηkè ten nshii wvu nyεkeey fô bikuu binen e. ¹⁴ Bese bvuu lεke ten ben boom bo bwee wese le le ben etefe bonyii bò nu laame ke lo, eyvuwsε mvuntelem mvu bonyii bò keηke jaη e, efice ten bonyii bò wεcyi. Ben ekuulè shém ben ε bonyii bocii. ¹⁵ Ben eyenè fo wee etfuusè kebefe bò kebefe. Ben egomτè sekecii keegeε ε è nu mwεem mvù jee fô bikuu binen e noo fô bonyii bocii le. ¹⁶ Ben elanlanè sekecii, ¹⁷ bunlèε kefew kecii, ¹⁸ nyaà keyoone ê Nyo' yî fiεε ficii fi kooyi le. Fin nu fiεε fi Nyo' shieele fô ben bò nu yî Klistu Jisos e. ¹⁹ Fo ben ecilè lemme di Keyoy ke Yuule le ke. ²⁰ Fo

4:13 5:1-2; 1Kol 15:51-52   4:13 1Kol 15:18-19; εfe 2:12   4:14 Lum 14:9; 1Kol 15:3-4, 12, 20   4:15 1Kol 7:10, 25   4:16 1Kol 15:23   4:17 Jon 12:26; Lum 5:17; Fili 3:20   5:2 1:2-3, 10; 2:19; 3:13; 5:23; Mat 24:36; Fili 4:5; 2TεS 1:7, 10; 2:1-2; Mat 24:43; 2Bi 3:10; Mwm 3:3; 16:15   5:3 Yeli 6:14-15; Mat 24:39   5:5 Lum 13:11-12; εfe 5:8-9   5:8 εfe 6:11-17   5:9 1:10; 2TεS 2:14   5:10 4:14; Lum 14:8-9   5:12 1Kol 16:15-18; 1Tim 5:17   5:14 2TεS 3:6, 11, 15   5:15 Lum 12:17; Fili 1:10   5:16 Fili 4:4   5:17 5:25; Luk 18:1; Lum 12:12; εfe 6:18; Kolo 4:2   5:18 εfe 5:19-20   5:19 εfe 4:30

ben emwaasè bontum bo Nyo' le bò bonyii teete ke. ²¹ Ben etaassè mwεεm mvunciim, joò mvù jee leeme yî dvù le, ²² ebvuusè can fô mwεεm mvù befe le mvunciim.

²³ Me nleke le Nyo' keβεε wvù nu Nyo' kembonen eloocε ege é ben eyuule yî fiεε le ficii. Wvú egεε keyoy kenεn bô mvuntelem mvunεn noo ye yene é yí ke enu se nlom kefew kè Tata wesebeene wvù Jisos Klistu nu ke eto le. ²⁴ Wvú wvù Nyo' wvù to teηεε ben nu ε wvú ké no leeme ke yî diεw ye le, ε wvú nu ke ege mwεεm mvudvu.

²⁵ Boom bo bwee wese le, ben ebunleè fô bese le.

²⁶ Ben egay boom bo bwee wesebeene le bocii εηocε é ηηocε bonyii bo Nyo' le.

²⁷ Me njemyi nciise lo é ben yî mvunγay mvu Tata le le ben etaj ηwa' wvun é boom bo bwee wesebeene le bocii eyuw.

²⁸ Tata wesebeene wvù Jisos Klistu ebuw ben bô kembonen kew é kí enù ben ε bó.

Ŋwa' wvu bokaŋ bofɛɛ wvù Baul to saŋɛɛ ê kentaashe ke Tesalonika

Fiɛɛ fi nu ê Ŋwa' wvu Tesalonika wvu bokaŋ bofɛɛ wvun e

No Baul to cim saŋɛɛ Ŋwa' wvu fwe fô bonyii bo mbee le bo Tesalonika le ekumɛ le bó eɛɛɛte yî nyekɛɛy e, kefew kè Jisos nu ke ekase eto le, ε bvufɛɛ mɛy ke no bvunŋke bó yî saaka wvudvu le. ε Baul mum saŋ Ŋwa' wvu bokaŋ bofɛɛ wvun keejeme ekumɛ no bonyii to kpwaake wase le diuu di nto Tata le didvu nu ε jo wase bvudvuu. Wvú to nu ε nele ŋkpawace wvun duŋɛ le é nto Klistu se jo bvudvuu nu ε kebefɛ bô mwɛɛm mvu buwyɛɛn nu ke eduu efɛsɛn lo.

Bikuu bi mwɛɛm e ê Ŋwa' wvun

1:1-2 *Keŋkɛwɛ*

1:3-12 *ε Baul bɛnsɛ bvuu tom kentaashe ke bonyii bo mbee le*

2:1-17 *Ntefe ekumɛ nto Klistu*

3:1-15 *Ntefe ekumɛ nce wvu bonyii bô è nu bo Klistu le*

3:16-18 *Kemɛsɛ*

¹È nu me wvù Baul, ε me nu bee Silas noo Timatio. Me nsaanŋke Ŋwa' wvun fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Tesalonika le kè nu ε taashe ε no nu yî Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu le.

²Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonɛn ebvuu enya ben bô nyekɛɛy.

Ŋgɛw bô mmawɛ wvù nu ke enu kefew kè Klistu nu ke ekase eto le

³Boom bo bwee wese le, bese keŋke keenyaa keyoone ê Nyo' sekecii ekumɛ ben. ε fi nu leŋ nonɛn, njefo mbee wene kuu ke gene lo fwe fwe, ε keŋkonɛn kè wee mwaanŋ mwaanŋ keŋke fô wee noo wee le gene ke lo tɛn fwe fwe. ⁴Nonɛn, bese kebeɛ ké no saale ye bô ben ê bintaashe bi bonyii bo mbee le bi Nyo' le bimew e. Bese ké no saale ekumɛ no ben leeme tɛmyi bô ekumɛ no bonyii bone bikaa ê ben ejim ε ben jici ke mbee wene le, noo ekumɛ bonŋɛw bô ben yene kuule ke shém e. ⁵Fifin nu fiɛɛ fi duŋci le Nyo' nu ke esaw bonyii ê je yi teyɛy e, wvu le ben ke enu ε ben ε kocɛn bonyii bo bvunfon bvú Nyo' le bvù ben yene bonŋɛw ban nje bvú le. ⁶No Nyo' nu wee wvu teyɛy, wvú nu ke etfuse naa ŋgɛw wvù bonyii nyaa ê ben bô ŋgɛw, ⁷enya nɛɛɛɛn ê ben bô yene ŋgɛw noo ê bese tɛn. Fifin nu ke ekooy seke Tata Jisos nu ke ebuynɛn fowe etoo ê leme di ŋguy e di saasaa le. Wvú nu ke etoo nonɛn bô bonceendaa bew bô tɛmyi. ⁸Wvú nu ke etfuse envuke ê bonyii bô maa lo Nyo' noo bô baa bee saaka wvù jee wvu ekumɛ Tata Jisos e ke. ⁹Bó nu ke elɛse bó é bó ekeŋke ŋgɛw wvù mɛy lo, é bó egawsɛn bó bô bo Tata fo bó eto fwe dvu wvú noo fô bvukuke bwew bvú baay e. ¹⁰Fifin nu ke ekooy ebvubwe bvù wvú nu ke eto wvu le bonyii bô è nu bew etumte monkum mew, é bonyii bocii bô nu ε lese fitele yî ye le ekeŋke lo ŋghaw bô wvú. ε ben tɛn nu ke enu bó le njefo ben to nu ε bee saaka we wvù bese to jemyɛɛ ê ben e. ¹¹È nɛɛ fiɛɛ fi bese bunlee ke fô ben e sekecii le Nyo' wese ege é ben enù ε ben ε kocɛn kfuu bonyii bô wvú tɛŋɛ le ben enù le. Bese bunlee tɛn le wvú efi ben yî mvunŋgay mwew e, é ben ege fiɛɛ fi jee ficii fi ben shieele noo lemme dicii di ben gee nje fitele fi ben nu ε lese yî Klistu le. ¹²Bese bunlee tɛn nonɛn wvu le dieɛ di Tata wesebeene wvù Jisos e, ekeŋkè mbense ê ben entelɛŋ, ε ben tɛn keŋke mbense yî ye le. Fifin nu nje fitele fi jee fi Nyo' wesebeene bô Tata Jisos Klistu keŋke fô ben e.

2

Ekumɛ wee wɛ wvù ŋgoyte nci Nyo'

¹ Boom bo bwee wese le, fi ekumε nto Tata wesebeene wvù Jisos Klistu bô no beene nu ke etaashe keegen enu beene ε bó, nu ε me nleke le, ² fo ben ke ene é bvufee emum ebvuj ke lo ben nen ncew, * kenεε ene emum etuwtene le ben nu ε yuw njeme mvu le wvù nen'yi fô Keyoy ke Yuule le, kenεε le bese nu ε jeme, kenεε le bese nu ε saη ηwa' le diuu di nto Tata le nu ε to wase ke. ³ Fo ben ecine é wee ke elee ben ε è cim nu naa ê je yì nεε le ke. Ben ekeè le ke diuu di nto Tata le didvu nu ke ekocen se kefew kie kè bonyii nu ke ene ebewci bô bo Nyo' ε yaw wase ε to, noo se wee we wvù ηgoyte nci Nyo' ε buynen ten ke. ε è nu wvù wvù bó nu ke elee lo. ⁴ È nu wvù wvù nu ke ebense ekole kew emum ekicine lo fiεε ficii fi bó teje le nyo' kenεε fi bó bunlee fí. Nonen, emum egen eley eshii yew ncese Nyo' le emum eteηe ekole kew le è nu wen Nyo'. ⁵ Ke ben kumyi le seke me nto nu beene, nu ε me nto nsee fiεε fin ê ben?

⁶ Ben kee wase keseen fiεε fi jici wvù le wvu le wvù ke ebuynen ke wase ε è nu ê kefew kè bó nu ε ηγεε ê wvù le. ⁷ Ben ekeè le mvungay mwew mvù wvù ηgoyte nci Nyo' dvù lemte wase keseen ejim ejim, ε è nu ke le wee wvù baηke mvù nu ke ebaηke ke nonen egen ebuy seke bó ke ecake wvù ê je. ⁸ Bó nu ke dioo ε cake, é wee wvù ηgoyte nci Nyo' we emum ebuynen, é Tata Jisos emum efefe lo wvù bô keyoy ke ê wvù emvu, efiwse lo bô nlawken wvù wvù nu ke etoo dvù. ⁹ Wee wvudvu wvù ηgoyte nci nu ke etoo ê mvungay mvu Satan e, keηke mvungay mvunciim, gee mwεem mvù duηci mvungay mwew bô mwεem mvu diuw wvù yumεen e mvù è nu mvu kenleεma le mvunciim. ¹⁰ ε wvù nu ke etoo ten bô kfuu mwεem mvù befe mvunciim keeleεle bonyii bô laa wase dvù. ε bó laa ηjefo bó nu ε faη keekoηke keceey wvu le bó ke eboy. ¹¹ No bó baa koηke keceey nonen, Nyo' ε mum ε ge bó ε no looci jeηke lo wvu le bó ebeηe ke wase ε è nu fiεε fi nu fi mbiay e. ¹² ε Nyo' to ge nonen wvu le wen ke elee bó bocii yî ηgew e bô baa bee keceey e, yuuke ηjoh keegeε mwεem ε è nu ke mvù yaa nu ke teytey e.

Nyo' to caw ben keeboyse ben

¹³ Geenεn boom bo bwee wese le bô Tata koηke naa ntay, bese keηke ke keenyaa keyoone ê Nyo' sekecii ekumε ben, ηjefo Nyo' to nu ε caw wase ben foηkew keeke eboyse ben fele yî lemme di Keyoy ke Yuule gee le ben eyuule le, bô yî mbee wvù ben nu ε bee keceey e. ¹⁴ Wvù to teηe ben yî fifin e fele yî saaka wvù jee wvù bese to fewci le, wvu le ben ke ekeηke fô bvukuke bvù Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le. ¹⁵ Nonen boom bo bwee wese le, ben eleemè temyi, jici nce wvù bese to nyae ê ben e, kenεε è nu wvù bese to γεγεε lo ben dvù bô diuw, kenεε è nu wvù bese to saηεε lo ê ben. ¹⁶ Bese leke le Tata wesebeene wvù Jisos Klistu kebee noo Nyo' Icee wesebeene wvù to koηεε beene no leεse shém yesebeene sekecii se ηka, ebvuu enya beene bô fiεε fi jee fi beene taale fwe yî dvù le nje fitele fiew fi jee. ¹⁷ Wvù eyvuwse mvuntelem mvunen, ege é mvù etemyi yî lemme di jee le dicii di ben gee bô yî fiεε ficii fi ben jemyi le.

3

ε Baul leke le bonyii bo mbee le ebunleè fô bowen e

¹ Keemεεse, boom bo bwee wese le, ben ebunleè ten fô bese le. Ben ebunleè le diεw Tata elewtè gene lo fwe ε bonyii wvumte diεw yidvu ke no ben to gee. ² Ben ebunleè ten le bese ke eboy can bonyii bô keηke mvuntelem mvù befe gee mwεem mvù befe le, ηjefo ke è nu bonyii bocii bô keηke mbee ke. ³ Geenεn Tata ké no leeme ke yî diεw ye le. Wvù nu ke enya ben bô mvungay, ebvuu egemgeme ben fo ben ke eley can wee kebefε le. ⁴ Bese nu ε gee bvufee bvusese yî Tata le ekumε ben le ben gee wase fiεε fi bese gayte, ε ben nu ke emey ke egee. ⁵ Bese leke le Tata eleke mvuntelem mvunen é mvù enu yî keηkoηen kè ke Nyo' le ebvuu ege é ben ekuulè shém no Klistu to kule.

2:1 1TεS 4:15-17; 5:1-2   2:2 2:15   * 2:2 kenεε le, "... esεε é bvufee ebvuj ben,"   2:3 1Tim 4:1; 1Jon 2:18   2:4 Esek 28:2; Dan 11:36; Mwm 13:5-6   2:8 YeSa 11:4; Mwm 19:15   2:9 Mat 24:24; Mwm 13:11-13   2:11 2Tim 4:4   2:12 1:6-8   2:13 1:3   2:14 1TεS 5:9   2:15 3:6; 1Kol 11:2   2:16 1TεS 1:4 3:1 Lem 2:4; Lum 15:30; 1TεS 5:25   3:3 1Kol 10:13; 1Jon 5:18   3:4 1Kol 4:16; Gal 5:10

Wee κερκε keelemte se diee

⁶ Boom bo bwee wese le, bese gayte lo ê ben ê diee di Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le le, ben enjamkesè ye ben ε boom bo bwee wesebeene le bò laame κε lo yaa cee κε bii nce wvù bese to duηcee ê ben e κε. ⁷ Me njemyi nen, njefo ben kebεε kee no ben κερκε keebεene bese. Ke bese to ké no laame seke bese to nu beene κε. ⁸ Ke bese to diee fiεε fi wee le se bese ε law κε. Bese to lemte jimtene entaj bô εmvunsheer wvu le fo bese ke egεε bvujite yî wee mvu ben e κε. ⁹ Ke bese to gee nonen le κε è nu bvudvuu bvusese keebiite mwεem ê ben κε. È to nu wvu le bese edujci yî gee disese le wvu le ben ebejenè bese. ¹⁰ Ben ekeè le naa seke bese to nu beene nu ε bese to nya nci wvun ê ben le, “É wee nu le κε wen nu elemtè, fo bó enya wvù bô fiεε fidien κε.” ¹¹ Me njemyi nen njefo bese yuuke le ben bomew shee laame κε lo yaa lemte κε, lene κε lo leese dew fô mwεem mvu bonyii bomew e. ¹² Boba bonyii nu ε bese gayte bvuu ciise lo ê bó ê diee di Tata Jisos Klistu le le bó eshii fokuse elemtè keekerke fiεε fi bó edieè. ¹³ Fô ben e, boom bo bwee wese le, fo ben ke ewele keegee gee di jee κε.

¹⁴ É wee tun keeyuw fiεε fi bese jemyi ê ηwa' wvun e, é ben ciise wvù. Fo ben ebvuu ekerke lo fiεε keege bô wvuwe wee κε, wvu le wvù ewuumen. ¹⁵ Geenεn, fo ben ejodè wvù diεwe wee bvuban e κε. Ben etefe lo wvù diεwe waa bwee wene le.

ηgayma wvu fokemεse

¹⁶ Tata wvù nu wvu nyεkeey enyaà ben bô nyεkeey sekecii ê jé le yicii. Tata enù ben ε bó bocii.

¹⁷ Me wvù Baul nsaanke ηgayma wvun bô kebo kem. Fin nu nciise wεm wvù me ηgee ê borwa' bem e bocii. Ε è nu no me ηké no nsaanke. ¹⁸ Tata wesebeene wvù Jisos Klistu ebw ben bocii bô kembonen kew é kí enù ben ε bó.

Ŋwa' wvu fwe wvù Baul to saŋεε ê Timatio

Fiεε fi nu ê Ŋwa' Timatio wvu fwe wvun e

Ŋwa' wvun nu wvu fwe wvù Baul to saŋεε fô cuwee mvu wvù diee to nu Timatio le. Timatio to nu wee Klistu, ε wvù to nu wee wvu woŋ wvù Esia wvu caan e. Mwεem mvù Baul saŋ ekumε mvù ê Ŋwa' we wvu fwe wvun e nu mvuntentem.

Fi fwe nu ε wvù jemyi jó teete le bó eyenè ekumε n'yεεyi wvù yaa nu ke wvu leŋ enteleŋ jo bonyii bo mbee le. Wvuwvun n'yεεyi to nu le, woŋ wvù beene ye ne wvun nu woŋ kebefε, ε wee nulo ke ekeŋke mboyma ke seke wee kee mwεem mvumew mvù nu ê kenyile le bô seke wee cee nce mvu ke diewe keetune keediee kfuu mwεem mvumew bô keenu se kpwoon kenεε diemsen.

Ŋwa' wvudvu jemyi ten ekumε no è nulo é Timatio egeè lemme diew ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente, bô no bonyii ebunleè Nyo'. Wvù bvuu seŋe kfuu keŋge kè bikuu bi bintaashe bi bonyii bo mbee le noo bonyii bô fici gee dilemme ê bintaashe ente keŋke keekeŋke. Keemese nu ε wvù ε tefe Timatio no wvù nulo elemte diewe waa lemme Jisos Klistu wvù jee le.

Bikuu bi mwεem e ê Ŋwa' wvun e

1:1-2 Keŋkεwce

1:3-3:16 Bontefe ekumε no bó egeè mwεem ê kentaashe le bô ekumε bocee bikuu bi kentaashe le

4:1-6:21 Bontefe ekumε no Timatio egeè lemme diew

¹ È nu me wvù Baul, ε me nu waa ntum Klistu Jisos no Nyo' wvù Mboyse wesebeene bô Klistu Jisos wvù beene geke bvufee yî ye le to gayεε le me enù.

² Me nsaanke Ŋwa' wvun fô wo le Timatio wvù è nu waa wεm wvu keceεy yî mbee le.

Nyo' Ice bô Klistu Jisos wvù Tata wesebeene ebuw wo, ecam shen fô wo le, enya wo bô nyekeey.

Le Timatio ecilè bon'yεεyi bo mbiay e

³ No me nto ŋgayεε ê wo seke me nto ŋgene Masedonia le wo esheε enù Efesus, nu ε me mbvuu ŋgayte le wo enù ke jó wvu le wo ecilè bonyii ba bô yeεyi kfuu n'yεεyi mvu wvu jεεy. ⁴ È cilè ten le fo bó ejoð kefew kebole jewsee yî mvumangaan e noo yî ediee ε bo'icee dikfuu di bonyii le yò bó ké no taanke gene dvù se yó kaa lo ŋkuuŋ. Mvumvun nu mwεem mvù too ke ε è nu bô bombew, ε è yaa nu ke bô ntaŋ wvù wvu Nyo' wvù bii mbee le ke. ⁵ Shiee ntefe wvun nu keege le bonyii ekeŋkè keŋkoŋen kè nen'yi fô mvuntelem mvù yuule le bô kè nen'yi fô mvuntelem mvù wee gee fiεε ε è yaa nu fi fitele esaake wvù le noo kè nen'yi fô fitele fi keceεy fi wee lese yî Nyo' le. ⁶ Bonyii bomew nu ε cinε wase yiyin je le ε no bvuyte gene wase ε è nu yî bonjeme bo εcici le. ⁷ Bó gomte keenu bonyii bô yeεyi bonyii bô bonci bo Nyo' le, geenen yaa cim kee naa fiεε fi bó jemyi ekumε fí kenεε kenyi ke fiεε fi bó tεncine yî dvù le se nfan e ke.

⁸ Beene kee le nci Nyo' nu fiεε fi jee fen é wee joo nci wvudvu ê je yi leŋ no wvù keŋke keejoo le. ⁹ Beene kee ten le nci nu ε bó yaa to geke fô bonyii bô nu teyey e ke. Bó to geke ε è nu fô bonyii bô ŋgoyte bonci le bô bô temyi bikuu le, noo bô maa lo Nyo' le, noo bô gee bibefε le, noo bô yaa yuule ke le, noo bô beete bô diee di Nyo' le, noo bô yuwyi bo'icee bobole noo bobwee bobole, noo bô yuwyi bonyii bomew e. ¹⁰ È nu ten fô bokεε bô bolemse bô jaanke kenjaŋ e, noo fô bolemse bô jiime fô bomew e. È nu ten fô bonyii

1:1 2:7; Tay 3:4; Kolo 1:26-27   1:2 1Kol 4:17; 1Kol 4:15; 1Tes 2:11; Tay 1:4   1:3 Lem 20:1; 4:1-10; 6:3-5, 20-21;
2Tim 2:16-18, 23-26; Tay 1:10-16; 3:9-11   1:4 4:7; 6:20; 2Tim 2:16, 23; 4:4; Tay 1:14   1:5 1:14, 19; 2:15; 4:12; Lum
12:9; 13:10; 1Kol 8:1; Gal 6:10; 2Tim 1:3, 13; 3:10; Tay 1:15   1:6 1:4; 6:4, 20; Tay 1:10   1:8 Lum 7:12, 16   1:9 Gal
5:19-21   1:10 4:6; 6:3; 2Tim 1:13; 2:2, 15; 3:14; 4:2-3; Tay 1:9; 2:1, 7-8

bò coorjke bonyii gene bô bó le, noo fô bò mbiayte mbiay e, noo bò kane keesee keceey kane mbiayte lo le. ϵ è nu ten fô bò gee naa la fi yaa bii ke n'yeyi wvu len e. ¹¹ N'yeyi wvun bii saaka wvù jee wvù kuuke wvù è nu wvu Nyo' wvù bó bensee le, ϵ saaka wvudvu nu wvù bó to nyae can yem e.

ϵ Baul nya keyoone ê Tata yî shen yî wvù to camee fô wvù le

¹² Me nya keyoone ê Klistu Jisos wvù Tata wesebeene wvù nu ϵ nya me mvungay keelemte lemme diw di wvù to jiryee me yen ϵ me nu ϵ nkocen, mum baa me ϵ me enlemte le. ¹³ Naa no me ncm nto nu fwele njemyi diw yî befe ekume wvù, mbone bikaa ê wvù ejim, nan'yi wvù, geenen ϵ wvù cam ke shen fô me le, njefo me nto njee kenjiwe le n'yaa njekke wase mbee ke. ¹⁴ Tata to nu ϵ tfuw lo mbuwma we kenkonen yî yem e, ge ϵ me no njekke mbee bô kenkonen no wee wvù nu ϵ taashe bô Klistu Jisos ké no kenke. ¹⁵ Njeme wvù ϵ Klistu Jisos to to yî nshé le keeboyse bonyii bò befe nu naa keceey, ϵ è nu njeme wvù nu ϵ kocen wvù wee ebee wvù le se kemaen. Me kebee nto nu naa lo nfon bonyii bò befe. ¹⁶ Geenén, ϵ Tata ke cam shen fô me le, wvu ϵ Jisos Klistu eduñce yî yem e, me wvù nu nfon bonyii bò befe, shém ye yî wvù kuule gene meeese bô bonyii. ϵ me nto nu nonen diwe kenfewsén e fô bonyii bò nu ke ebee wvù le ke ekenke nshii wvù mey lo le. ¹⁷ Nyo' nu Nfon wvu bvuyvuum e se nka, ϵ ke wvù yaa nulo ekpwe ke, ϵ ke bó nulo eyen wvù le ke. È mey ke wvù maan wvù è nu Nyo'. Beene etumtè monkum mew, nyaà n'wvum ê wvù sekecii se nka. Fí enù nonen.

Lemme di Timatio elemtè

¹⁸ Timatio waa wem, me nya lemme di fié fi me njeme fin e can yo le, ϵ fí bii ϵ è nu mwem mvù bonyii to jemyee wase ekume wo diwe bonyii bò teete bontum bo Nyo' le, wvu ϵ mvù ke efi wo é wo etum jem yî jee. ¹⁹ È leemè ke yî fitele fi wo lese yî Klistu le, eyekè fié fi fitele fiuw jemyi ê wo nta. Bonyii bomew nu ϵ ciné wase keeyeke fié fi fitele fibole jemyi ê bó, ϵ mum ϵ gbwe yî mbee wvubole diwe nguw wvu ê joo fô wvù ϵ bvun e. ²⁰ Ngoo bó le nu 'Imenayus bô Aleksanda. Me nu ϵ nya wase boban can Satan e, wvu ϵ bó ekenke bvufee, elu bô diee di Nyo' le di bó beete dvù.

2

Ntefe ekume bunle

¹ Fié fi fwe fi me nléke nu le, bonyii bo Nyo' le ebunlè fô bonyii le bocii. Bó ebunlè beelè fô Nyo' le bvuu lékè Nyo' fô bonyii bomew e, nyaà ten keyoone ê wvù. ² Bó ebunlè fô bonfon e, bô fô bonyii le bocii bò nu yî bintaw bi baay baay e. Bó ebunlè nonen wvu ϵ è nulo é beene eceè nce kenlæten bô wvu nyekéey noo wvu bonyii bo Nyo' le noo wvù kenke n'wvum. ³ Keebunlee nonen nu fié fi jee, ϵ fí ϵ kocen ejise jo Nyo' wvù Mboyse wesebeene, ⁴ wvù shieele le wee tfuu ke eboy noo le wee tfuu ekeè keceey e. ⁵ Nyo' nu ke mwaan maan, ϵ wee wvù nu entelen jo Nyo' bô bonyii nu ke ten mwaan. ϵ wee wvun nu Klistu Jisos. ⁶ È nu wvù wvù to nyae ekole kew keesum bonyii bocii yî ngew e. Fifin nu fié fi Nyo' to duñce seke kefew ke len to kocen. ⁷ È nee fié fi Nyo' to balé me le me enù wee nfewce noo waa ntum Jisos bô le me enù wee n'yeyi bonyii bò yaa nu ke Bojuu keen'yeyi bó é bó elese fitele yî Klistu le, eyeyi ten bó bô keceey. Ke fié fi me njemyi fin nu ϵ me mbiayte lo ke. Me njemyi ϵ è nu keceey.

⁸ Me ϵ mum ϵ no nshieele le bolemse ebunlè mondvuum e monciim, cawse ϵ è nu can yî yuule we yaa ton'yi shém kené cawkene ke. ⁹ Me nshieele ten le bokene ejisè ndvù ê je yî len e yî duñci n'wvum e, noo ê yî bonyii yene le è nu yî len e. Fo bó etuwci bikuu

1:11 1TES 2:4   1:12 2:7   1:12 Gal 1:15-16   1:13 Lem 8:3; 9:1-5; 1Kol 15:9; Gal 1:13   1:14 1:5; 1Kol 15:10
 1:15 Luk 15:2; 19:10; Lum 5:8   1:16 EfE 3:7-9; Kolo 1:25   1:17 Lum 16:27   1:18 4:14; 6:12; 1Kol 9:24-25;
 2Tim 4:7-8; Jut 3   1:19 1:5   1:20 2Tim 2:17; 2Tim 4:14; 1Kol 5:5   2:1 EfE 6:18-19; Fili 4:6   2:2 Esl 6:10
 2:3 Tay 3:4   2:4 Esek 18:23; 2Tim 2:25-26; 2Bi 3:9   2:5 Dito 6:4-5; 1Kol 8:6; Lum 3:29-30; 10:12-13   2:6 Mak
 10:45; 2Kol 5:15; Gal 1:4; Tay 2:14; 1Jon 3:16; Gal 4:4; Tay 1:3   2:7 1:11-17; Gal 1:1; 2:7-8; EfE 3:7; 2Tim 1:11   2:8
 1Bi 3:7   2:9 1Bi 3:3-5

kenεε leese mwεεm mvù bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle kenεε ejise ε ban, kenεε ndvù yi kenlum e κε. ¹⁰ Bó esuutè ye yibo ε ε nu bô gee dì jee diεwe bokεne bô nu ε kocεn keebunlee Nyo' le. ¹¹ Kpwoon keηke keenya εkolε kew keeyeke lo n'yeεyi, nu diuw tfu. ¹² Me mbaa nya je le kpwoon eyεεyi bolemse kenεε ekεηke mvuηgay ê we jo bolemse κε. Wvù keηke keenu diuw tfu. ¹³ Fí nu nonεn njefo è nu Adam wvù Nyo' to yawεε bom, se bom Iff. ¹⁴ Ε κε è yaa nu Adam wvù Satan to leλεε κε. È nu kpwoon wvù bó to leλεε ε wvù ηgoy nci Nyo'. ¹⁵ Naa no fí cim nu nonεn, nu ε Nyo' nu ke eboyse kpwoon fele yî boom bô wvù boote le, fen é wvù ε mεy ε no leeme yî fitele fi wvù lese yî Nyo' le, keηke keηkonεn, cee nce wvù yuule noo wvù keηke n'wvum e.

3

No nce bocee bikuu bi kentaashe ke bonyii bo mbee le keηke keenu

¹ Njeme mvu nu dvù ε wvù nu naa lo keceεy. Njeme wvun nu le: É wee shieele kentaw keenu cee εkolε ke kentaashe le, tu wvù shieele lemme ε è nu dì jee. ² Cee εkolε kentaashe ke bonyii bo mbee le keηke keenu wee wvù yaa keηke fiεε fi bó ebaci wvù yî dvù le κε. Wvù keηke keenu dwee kpwoon mwaan, yaa gee mwεεm kenduun e κε, kpawaci mwεεm ntay, keηke n'wvum, fiisene bonyii bo ghane le, kee keeyeεyi bonyii. ³ Wvù keηke keenu wee wvù yaa wuu κε mbvuum ε mó koolε κε. Wvù keηke keenu nyεkeey bô bonyii yaa cεwkene κε, yaa waale waa κε, yaa keηke shiee yî bigew e κε. ⁴ Wvù keηke keenu wee wvù kee keetaa fô yew ye le ntay, gee ε boom bew yuuke wvù le yî fiεε le ficii, wvumte wvù. ⁵ É wee nu se wvù kee keetaa fô ye yew e ntay, é wvù ke eghan nεε se keetaa fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Nyo' le? ⁶ Ke wvù keηke keenu wee wvù beε banke lo è no nu wee mbee κε. É wvù nu wvuwe wee, é wvù ke enε sekemew emum ebensee ye, ke enε eley ηgew diεwe wvu dεwle le. ⁷ Wvù keηke ten keenu wee wvù bonyii bo ekfuη yεne ten le è nu wee wvu leη. Efuw κε nonεn, é wvù ke enε ejo ê ketam ke dεwle le eshoose εkolε kew.

No nce bonyii bô fici gee dilemme ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente, keηke keenu

⁸ Bonyii bô fici gee dilemme ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente keηke ten keenu bô keηke keηge ke leη. Ke bó keηke keejemyi díεw fiεε κε, yaa nu bô nu ε nya bikuu bibole ê mbvuum κε, yaa nu bonyii bô kuunke κε ε è nu sεw κε. ⁹ Bó keηke keejici kenyilε ke fiεε fi Nyo' nu ε duηce wase ê beene ekumε mbee le, leeme yî dvù le ε fiεε yaa saake bó fô fitele le κε. ¹⁰ É bo se gee bó yî lemme le, nu ε bó keηke keeyaw emom bó. É bó dioo ε duηce le κε bó keηke jay κε, é bó emum egeε bó é bó elemte diεwe bonyii bô fici gee dilemme ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente. ¹¹ Boke' bobole keηke ten keenu bô keηke keηge ke leη, yaa kunsene mvuηkunsen κε. Ke bó keηke keegeè mwεεm kenduun e κε. Bó keηke ten keeleemè yî keceεy e yî fiεε le ficii. ¹² Wee wvù fici lemte lemme ê kentaashe ente keηke keenu dwee kpwoon mwaan. E wvù keηke ten keekee keetaa fô boom bew bô fô yew ye le ntay. ¹³ Bonyii bô fici lemte ê kentaashe ente ké lemte ntay, keηke diee di baay fô bikuu bibole, no nu ten se nfan ekumε fitele fi bó lese yî Klistu Jisos e.

Fiεε fi kuuke baay fi è nu fi mbee wesebeene le

¹⁴ Me n'yene le è sheεte wase caan é me ento en'yen wo le. Geenεn ε me saanke mwεεm mvun fô wo le wvu le, ¹⁵ é me nε lo è no ndvuyte, é wo ekee no bonyii keηke keegeε mwεεm ente jo yew yî yi Nyo' yî è nu kentaashe ke bonyii bo mbee le bo Nyo' wvù keηke nshii le. Kentaashe kin nu kfuy bô kenffuy kè jici keceεy e. ¹⁶ Fiεε nu dvù ε fí kuuke naa baay. E fiεε fin nu fi to shee nu ê kenyilε le ekumε mbee wesebeene wvù beene jemyi, ε Nyo' ε ge wase beene ε kieε. Fiεε fin nu le:

Wvù to nu ε duηce εkolε kew yî nyam ye wee wvu wum e.

Keyoy ke Yuule to nu ε bense wvù.

Bonceedaa bo Nyo' le to nu ε yεn wvú le.
 Bó to nu ε fewce ekume wvú ê bitum bicii.
 Bonyii to nu ε lese fitele yî ye le won tfuu.
 Bó to nu ε jo wvú ε wvú ben we ley bvukuke le.

4

Ekume bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e

¹ Keyoy ke Yuule jemyi lo teytoy le è nu ke enu kefew kemew e, é bonyii bomew ecine mbee le eyuuke wase mwεem ε è nu ê biyoy bì læle bonyii noo bon'yεεyi bo bonceedaa bo dεwle le. ² ε bon'yεεyi ban nu ke etoo can bonyii bò ghane buwsee bonyii mbiayte mbiay, ε mvuntelem mvubole ε cife wase ke diewe bó ton ε è nu bò kento. ³ Bó nu ke ekane le fo bonyii etaashì bvujen, bò le fo wee edieè kfuw mwεem mvumew ke. ε mwεem mvun nu ε Nyo' to fe le bonyii edieè, ε bonyii bò keŋke mbee bvuu kee keceey dīoo diee no nyaa keyoone ê Nyo'. ⁴ Fiεe ficii fi Nyo' to feleε nu ε fī jee, ε fimew yaa nu dvú fi wee etune é wvú fen ε fiisen bò keyoone ê Nyo' ke, ⁵ njefo njeme wvú wvu Nyo' bò bunle nu ε ge wase fī ε no yuule.

Waa lemme wvu Klistu Jisos wvú jee

⁶ É wo duŋci mwεem mvun ê boom bo bwee wesebeene le, é wo enù wee lemme wvu Klistu Jisos wvú jee wvú nu ε bó ε kuuse bò diew Nyo' yì nu ekume mbee bò n'yεεyi wvú jee wvú wo bii wvú le. ⁷ Fo wo ekeŋke naa lo fiεe keege bò mvumangaan mvu ecici mvù nu se mvú keŋke fiεe keege bò Nyo' ke. Yεεye ekole kuw keecee nce ε è nu wvú Nyo' gomte. ⁸ Keedvumte ndvum yaci ye keŋke ke sew fô wee le. Geenεn ε keecee ε è nu nce wvú Nyo' gomte keŋke sew fô wee le ê jé le yicīi, njefo fifin keŋke sew yî nshii wvu keseen e, bvuu keŋke yî nshii wvú too le. ⁹ Njeme wvun nu naa keceey, ε è nu njeme wvú nu ε kocen wvú wee ebee wvú le se kemaŋen. ¹⁰ È nεε fiεe fi bese famte edien yî lemme din e njefo bese nu ε leke bvufee bvusese bvucii yî Nyo' wvú keŋke nshii le. Nyo' nu Mboyse bonyii bocii, efey mvunciim bonyii bò nu ε bee wvú le.

¹¹ È yεεyi bonyii bò mwεem mvun gayte ε bó gee mvú. ¹² Fo wo ecine é wee ejòd wo ekuse le njefo wo bee wan caan ke. È nù kenfewsεn fô bonyii bo mbee le ê je yì wo jemyi jó bò yî nce wo le, noo keŋkonεn kè wo keŋke le, noo fitele fi wo lese yî Nyo' le, noo je yì wo gεele ye yo jó ε yì yuule le. ¹³ Nya ekole kuw keetaaŋke ŋwa' Nyo' ê bonyii ya le, ebvuu efewci diew Nyo', eyεεyi ten bó egen ebuy seke me ŋke ento. ¹⁴ Fo wo elan nnya yo ke. Nnya yin nu yì bó to nyaε ê wo seke ŋgoo bocee bikuu bi kentaashe ke bonyii bo mbee le to gεeleε can yibo yî yo le jemyi ê wo we diewe bonyii bo ntum Nyo' le. ¹⁵ Nya ekole kuw ê mwεem mvun, egeè mvú mvunciim ε bonyii bocii yεne ŋgenfwe wo le. ¹⁶ È yεnè bò ekole kuw noo bò n'yεεyi wo. È jici dvú ntay wvu le no wo gee nonεn, é wo ke eboyse ekole kuw, eboyse ten noo bonyii bò yuuke fiεe fi wo jemyi.

5

Ntefe no Timatio egeè bò bonyii bo mbee le

¹ Fo wo ke dīoo jemyi fiεe ê wee wvu ŋgaywee no wamene lo wvú ke. Geenεn tefe lo wvú ke diewe ico le. È joð cubonyii diewe boom bo bwoo le. ² È joð ten bokene bo ŋgaybonyii diewe bobwoo le, ejòd ŋgon bokene diewe jême yo le, etaalè bó ê je yì yuule le.

No è nulo é kentaashe etaale fô boke' bo boŋkfu le

³ È taalè fô boke' bo boŋkfu le bò è looci nu bò yaa keŋke ke wee wvú taale fô bó le ke. ⁴ Geenεn, é kpweε ŋkfu keŋke boom, kenεε boom bo boom e, é wo cine ε bó yaw yεεyi keegeε lemme dibole di mbee le, wvu le bó etaale ten fô bobwee bobole kenεε fô bo'iceε

4:1 1:10   4:1 2Tim 3:1   4:3 1Kol 7:1; Keŋ 9:3; Lum 14:2; Kolo 2:21; Ibu 13:9; Lum 14:6; 1Kol 10:30   4:4 Keŋ 1:31; Lem 10:15   4:6 1:10   4:7 1:4   4:8 6:6   4:10 Tay 3:4   4:12 1:5; Tay 2:7   4:13 2Tim 3:15-16   4:14 1:18; 5:22; Lem 6:6; 2Tim 1:6; 2:2   4:16 1:10; 4:12; 2Tim 2:22; 3:10   5:1 LEW 19:32

bobole no bó to taale fô bó le. Fifin nu fiε ε fí ε kocεn ê Nyo' ejise. ⁵ Kpwεε ηkfu wvù looci nu kpwεε ηkfu wvù yaa bvuu κηηke wee wvù taale fô wvù le, nu ε wvù taale κε wase fwe ε è nu yî Nyo' le, bunlee sekecii beele fô Nyo' le entaη bô εmvunshεeη. ⁶ Geenεn, ε kpwεε ηkfu wvù ghane fiew dieε ε è nu εkolε kew, nu ε wvù ε kpwεε κε wase naa no wvù cim bεε lεne ê we. ⁷ Ê jemyî mwεεm mvun ê bó, wvu le fo bonyii ke enε ebaci bó. ⁸ Ê wee nu se wvù taale fô kfuu diew e, efey mvunciim fô ye yew e, tu wvù nu ε tun wase nce wvù è nu wvu mbee. ε didiε gee nu ε dí ε fo ε fey naa lo di wee wvù yaa nu κε wee mbee le.

⁹ Kpwεε ηkfu wvù è nulo é bó elese dieε diew ηgoo bokε' bo boηkfu le bô bó efici bó κηηke keenu wvù nu ε buy wase bilum mbaηsoocaaη, wvù to nu κε kpwεε diemsen mwaan, ¹⁰ ε è nu wvù bó kee lo le wvù κηηke gee di jee. Fî nu le: Wvù kuuse boom bew ê je yî jee le, fiisene botolo ê wvù yew, ε wvù ε cuke wase ten bikaa bi bonyii bô è nu bo Nyo' le, ε ficε bonyii bo ηgew e, ε wvù ε nya εkolε kew keegeε lemme di jee ê jé le yicii.

¹¹ Geenεn, fo wo ebee keelese bokε' bo boηkfu le bô bεε boom bo caan ηgoo bô bó efici le κε, njefo é ye yibo ja ε κew ε no ηeyte, é bó emum edaayε ηkawma wvù bó to gee ê Klistu, emum egomte keekase egeη ê bolemse bomew e. ¹² Ê bó ge nonεn, tu bó ε jo wase ηgew yî bikuu bibole njefo bó nu ε ηgoy wase ηkawma wvubo wvu fwe. ¹³ ε keebvuu ebise fô nu, é wo lese bó ηgoo le, é bó enε enu wase bonyii bô shee laame lo, gbwayte yew bonyii le daηsene. ε è yaa mεy κε le bó nu eshee laame lo κε, bó nu ekunsene ten mvuηkunsen, leese dew fô mwεεm mvu bonyii le, jemyi mwεεm mvù bó yaa κηηke keejemyi κε. ¹⁴ Nonεn me ε no nteete bokε' bo boηkfu le bô bεε boom bo caan le bó ekase egeη etaashe bvujen bô bolemse bomew, eboo boom, etaalè fô yéw yibole, fo wee bvuban ke enε ebee ejim jodvu ebeete bô dieε disεεbeene. ¹⁵ Me ηgayte nen njefo bonyii bomew bó le nu ε jay wase je ε tu ê keba ke Satan e. ¹⁶ Ê kpwoon wvù è nu wee mbee κηηke bokε' bo boηkfu le ê kfuu dibole, é wvù nu fici bó, wvu le fo kentaashe ke bonyii bo mbee le etuule bvujite κε. Ê kí efici wase ε è nu bokε' bo boηkfu le bô looci nu εbonebon.

Fiε fi bonyii bo mbee le κηηke keegeε fô bocee kentaashe le

¹⁷ Bocee bikuu bi kentaashe ke bonyii bo mbee le bô lemte ntaη nu ε bó κηηke keenyaà n'wvum bô mmawce ê bó ntaη, efey mvunciim bô fewci ten diew Nyo' bvuu yεeyi bonyii.

¹⁸ Bô κηηke keenyaà nonεn njefo ηwa' Nyo' gayte le,

“Fo wo esûm diuw nyam seke yî lεε egιη κε.”

ε fí bvuu nu ten le, “Wee lemme κηηke keekηηke nlawma we.” ¹⁹ Fo wee ke eyuu eshomse cee εkolε ke kentaashe le kemew ê wo, é wo emum ebee wvù le se bonyii ε leem bofεε kenεε botεte ε ben jim nsaw wvudvu κε. ²⁰ Ê è nu wee wvù nu ε mεy κε ε no gee kebefε gene dvù, é wo wamen wvù ejise jo bonyii bocii, wvu le kebese efan.

²¹ Me njemyi fin ê wo fwe dvu Nyo' bô Klistu Jisos noo bonceendaa bô Nyo' nu ε baa le, wo egeè fiε fî me ηgayte fin yaa tuu dwen wee mvu κε, egeè fiε yaa duηci kejeεy jεey κε.

²² Fo wo ebuwbuwè keegeε can yî wee le le wvù enù cee εkolε ke kentaashe ke bonyii bo mbee le κε. Fo wo elese fiuw can fô kebefε ke wee mvu le κε. Geele εkolε kuw ε kí eyuulè.

²³ Fo wo ebvuu ewuu κε ε è nu joo maan κε. Ê wuù ten fimmbvuum caan nje tee diuw bô no wo mooci κε cεmcεme baay nen. ²⁴ Bibefε bi bonyii bomew e ké no yen'yi naa baay duηci le bó nu ε gbwe wase nsaw, ε bi bomew e ké jo naa kefew se yenε. ²⁵ Ê nu κε lεηlεη no gee di jee di bonyii bomew e ké no yen'yi. Ê dí cim baa yaηsen eyene, tu κε dí nu ke emεy nyiime κε.

6

Nfwa wvù nu wee mbee eyuukè wee wvù κηηke wvù le

¹ Bonyii bocii bô nu εkuse jo kemmbuη ke bvunfaw e κηηke keenyaa n'wvum ê jé le yicii ê bonyii bô κηηke bó. Bó egeè nonεn, wvu le fo bonyii ejemyi díew yî befe ekume

5:5 Luk 2:37; 18:7   5:10 2:10; 1bu 13:2; Jon 13:14   5:13 2TES 3:11   5:14 1Kol 7:9   5:17 1TES 5:12   5:18 Dito 25:4; Luk 10:7; 1Kol 9:9, 12-14   5:19 Dito 19:15; Mat 18:16; 2Kol 13:1   5:20 Gal 2:14; Efε 5:11   5:22 4:14 6:1 Efε 6:5; Tay 2:9-10; Flm 8-20; 1Bi 2:18

diee di Nyo' le noo n'yεεyi wesebeene κε. ² Fo bonfaw bò bonyii bò κηηκε bó nu bonyii bo mbee le emum ejoò bó ekuse le njefo bó bocii nu boom bo bwee wan e yî Klistu le κε. Bó κηηκε keelemte lo fô bó le ntay fesene lo, njefo bonyii bò κηηκε sew lemme dibole nu ε è nu bonyii bo mbee le ε bó kooηκε bó naa ntay.

Bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e bô bvukuke bu lηη

È yεεyi bonyii bô mwεem mvun, teete bó le bó egeè mvú. ³ É wee yεεyi n'yεεyi mvu jεεy yaa beηe n'yεεyi wvu lηη wvù wvu Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le noo n'yεεyi wvù kocine bô nce wvù Nyo' gomte, ⁴ tu mwεten bensee ε è nu ye yi εcici yaa kee fiεε κε. Wvuwe wee cεmte bô kencem ke bombew bô mvuηkicen mvu díew e mvù too bô kendonη ke benεen noo diwaa noo díew yì befe noo keebiinene bonyii κηηκε ηkpawace wvù befe, ⁵ noo diuw wvu kumεen entelηη jo bonyii bò nu ε bvufee bvubole ε lemlem wase ε bó ε lase wase keεεy e. Bó gee nonen kpwaake le fiεε fi Nyo' le nu je mi yì bó nu ke ekuw jó.

⁶ Geenεn é wee cee nce wvù Nyo' gomte bvuu yuuke njoη bô fiεε fi wvù κηηκε, tu è nu naa bvukuke bu baay, ⁷ njefo beene to to ê woη jan cancan, ε beene nu ke etu ke jim cancan. ⁸ Nonen é beene κηηκε mwεem mvudien bô ndvú, tu mvumvun nu ε kocen fô beene le. ⁹ Geenεn bonyii bô gomte ε è nu bvukuke ké ley mmom e, jo ê ketam e, mum ley shiee mwεem e nteen mvu keyuη e mvù too bô boηgew. E mwεem mvun nu mvù ffúmte bonyii ηgew e ε è yaa nu wvu wεε κε. ¹⁰ Dikfuu di mwεem mvù befe le mvunciim san ε è nu yî κηηkoηen ke bigew e. È nu nje shiee wvu baay wvun wvù bonyii κηηκε fô bigew e wvù bonyii nteen nu ε jay wase je yî mbee wvubole, ε bon'ye mvuntelem mvubole bô mwεem mvu nsase le nteen.

¹¹ Fô wo le Timatio, wo nu fiuw wee Nyo'. È lewtè lo fiuw mvumvun mwεem. È taalè ε è nu keekηηke nce wvu teyney noo nce wvù Nyo' gomte. È jici mbee wo le, κηηκε κηηkoηen, kuule shém, κηηκε ten nce wvu nyεkeey. ¹² È diuù bvudiuw bu mbee le bvù jee, jici nshii wvù mey lo wvù bó to teηεε wo keeley wvù le, ε wo leem ê bonyii nteen fwe bò eben jim nsaw wo, ε wo jeme lηη ekumε mbee wo.

¹³ Me ε mum ε no njemyi ê wo ejise jo Nyo' wvù nyaa nshii ê mwεem mvunciim, noo ê ejise jo Klistu Jisos wvù to leemεε fwe dvu Bontus Baylet jeme fiεε fi lηη bô diuw we ekumε ekole kew, ¹⁴ ηgayte le wo egeélè bonci ban, nù se nlom ε fiεε yaa nu dvú fi wee ebaci wo yî dvú le egen ebuy kefew kè Tata wesebeene wvù Jisos Klistu nu ke ebuyneen e. ¹⁵ E wvù nu ke ebuyneen ε è nu ê kefew ke lηη e, kè è nu ke eduηce Nyo' wvù bó bensee, wvù è mey κε wvù wvù saake mwεem mvunciim, nu Nfon bonfon noo Tata botata bocii. ¹⁶ È mey κε wvù maηη wvù yaa nulo ekpwe κε, ε wvù nu ê n'yuu wvù è nulo wee saa ebence nceencee fô le κε. Wee ke baa yuu yen wase wvù le, ε κε è nulo é wee eyen wvù le κε. N'wvum nu ê wvù, ε sa' ye nu yì mey lo. Fí enù nonen.

¹⁷ È dioo tu ê keba ke bonyii bo kpaw e yî woη wvun e, è jemyi ê bó le fo bó ebenseè ye κε. Fo bó eleke bvufee bvubole yî kpaw e wvù nulo ke ene eka le κε. Bó eleke bvufee ε è nu yî Nyo' wvù looci tfuuke lo mwεem mvunciim ê beene le beene eyuuke njoη dvú le. ¹⁸ Bó egeè ε è nu mwεem mvù jee, é kpaw wvubo enù mwεem mvù jee mvù bó gee. Bó eyene can yibo enyaa nnya yaa taale κε. ¹⁹ Yiyin nu je yì è nulo é bó egeεe ntfu fô bikuu bibole yì ntfuu le diewe kenffuy kè temyi le, wvu le bó ejici nshii wvù looci nu nshii le.

²⁰ Timatio, è jici ke fiεε fi bó nu ε gee can yo le. È wεmte lo bonjeme bô yaa κηηκε ke fiεε keege bô Nyo' noo bonjeme bo mvuηkicen e bô bonyii kpwaake le è nu bo bvufee le. ²¹ Bonyii bomew nu ε ne wase ε no kujene mvumvun mwεem, ε ne ε jay je ê keba ke mbee wvubole. Tata ebuw ben bocii.

6:3 1:3-7   6:3 1:10; Gal 1:6-9   6:4 1:4; 6:20; 2Tim 2:14   6:5 Jon 10:12; Lem 20:33-34; 1TES 2:5; Tay 1:11; 1Bi 2:14; 5:2   6:6 4:8; Fili 4:11; Ibu 13:5   6:7 Job 1:21; EkIε 5:14   6:8 Bηgn 30:8-9   6:12 1:18; 4:14
6:13 Mat 27:11-26; Jon 18:28-19:16   6:14 1:3, 18; Fili 1:10; 1TES 5:1-2   6:15 Lem 1:7; 2Bi 3:3-9; Mwm 17:14
6:16 Ksm 33:20; Mben 104:2; Jon 1:18; Kolo 1:15; 1Jon 4:12   6:17 Mben 62:10; Luk 12:15, 20; JEM 5:1   6:19 Mat 6:20   6:20 1:4; 6:4; 2Tim 1:14   6:21 Gal 6:18

Ŋwa' wvu bokanɔ bofɛɛ wvù Baul to saɔɛɛ ê Timatio

Fiɛɛ fi nu ê Ŋwa' Timatio wvu bokanɔ bofɛɛ wvun e

Ŋwa' wvun nu wvu bokanɔ bofɛɛ wvù Baul to saɔɛɛ fô Timatio le. Ê Ŋwa' wvun e nu ε è baay nu bontefe bò Baul nyaa ê Timatio diɛwɛ wee wvù bô wvù lemte ε wvù fici wvù le. Wvù jemyi baay ekumɛ shém yì kuuleɛn. Wvù nu ε tefe Timatio le wvù egenè ke fwe bô lemme diɛw di wvù lemte fô Jisos Klistu le bô fitele fimwaaɔ, bô le wvù ejici ke n'yɛɛyi wvu lɛɔ wvù wvu saaka wvù jee bô wvu ê moɔkan mo moyvuum e. Wvù teete ten le wvù egeè lemme diɛw diɛwɛ wee n'yɛɛyi le bô wee wvù ghane lo fewci diɛw Nyo' le ntay naa é wvù cim yene boɔgew nɛɛ, kenɛɛ bonyii cim kicine wvù nɛɛ.

Baul nu ε loocɛ ε jeme lo ê Timatio le wvù eyenè fo wvù ke enɛ elese kebo fô “bombew bo keyuɔ e bo ecici le ke” (2:23). Yì mwɛɛm mvun e mvunciim nu ε wvù ε tamcɛ Timatio le wvù ejo kenfewsɛn yì nce wen e.

Bikuu bi mwɛɛm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-2 Keɔkɛwɛ

1:3-2:13 E Baul nya keyoone ê Nyo' ekumɛ Timatio bvuu yvuwsɛ fitele fiew

2:14-4:5 E Baul tefe Timatio

4:6-18 E Baul jeme ekumɛ ekole kew

4:19-22 Kemɛsɛ

¹ Ê nu me wvù Baul, ε me nu waa ntum Klistu Jisos yì ŋkoɔ wvù wvu Nyo' le bii ŋkawma wvu ekumɛ nshii wvù mey lo wvù nu yì Klistu Jisos e.

² Me nsaanɔke Ŋwa' wvun fô wo le Timatio waa wɛm. Wo nu fitele fiem.

Nyo' Ice bô Klistu Jisos wvù Tata wesebeene ebuw wo, ecam shen fô wo le, enya wo bô nyɛkeey.

E Baul nya keyoone ê Nyo' ekumɛ Timatio bvuu yvuwsɛ fitele fiew

³ Me ŋké ŋkumyi wo sekecii ê bunle yem e no nyaa ke ε è nu keyoone ê Nyo' wvù me nlemte wvù le ε fiɛɛ yaa saake me fô fitele le ke no bo'icɛm to lemte. ⁴ Me ŋké ŋkumyi ten misɛm yì wo to shiwse seke bee wo to gawsene, ε jej no yuu me entaɔ bô emvunsheɛɔ le me mbee en'yɛn wo le, wvu le fitele fiem eyiɔsɛn bô njoɔ. ⁵ Me ŋké no ŋkumyi ten mbee wo wvu keceɛy wvù wo keɔke. Mbee wvun to yaw bwee bwoo wvù Loys bô bwoo wvù Yunis no keɔke, ε me ŋkee sɛ kemaɔɔn le è nu wvù wvù wo keɔke keseen. ⁶ Ê nɛɛ fiɛɛ fi me ŋgomte keentamcɛ wo le wo ekase ekamse yì nnya Nyo' yì nu yì yo le, efieè yì dvù le diɛwɛ ŋguy e. Nnya yin nu yì wo to keɔke seke me nto ŋgeleɛ can yem yì yo le. ⁷ Ê keè le Nyo' to baa nya keyoy ê beene ε è nu kè egee ε beene keɔke nfan ke. Wvù to nya ε è nu keyoy ke mvuɔgay e bô ke keɔkoɔn e noo kè nulo ege é beene ekeè keekemsene bô bikuu bisɛbeene.

⁸ Nonɛn, fo wo ewuumenè keejemyi ê bonyii bomew ekumɛ Tata wesebeene kenɛɛ ekumɛ me wvù lemte ncaw nje ye ke. Geenɛn è jòð ten wo ŋgew yì saaka wvù jee wvun e bô mvuɔgay mvù Nyo' nya ê wo le. ⁹ Nyo' nu wvù to boyseɛ beene, tee beene le beene enu bonyii bò è nu bew. Ke wvù to ge fifin ε è nu nje lemme dimew di beene to gee ke. Ê to nu nje kenseyse kew fô beene le, bô mbuwma we wvù wvù to buwɛ beene dvù fele yì Klistu Jisos e ε è bæɛ naa lo ε woɔ sɛ ke kew. ¹⁰ Keseen nu ε bó ε duɔcɛ wase mbuwma wvudvu ê beene no Mboyse wesebeene wvù Klistu Jisos nu ε to wase. Wvù nu ε ŋgoy mvuɔgay mvu kpwe le, ε duɔcɛ nshii wvù mey lo endan, bô le ke wee bæɛ ke ebvuu ekpwe ke. E wvù ge mvù ε buy endan ε è nu bô saaka wvù jee. ¹¹ Ê nu saaka wvù jee wvudvu wvun wvù

Nyo' nu ε baa me le me enù wee nfewce bô waa ntum Klistu noo wee n'yeyi wvudvu. ¹² È nu nje fifin wvù me n'yene ηgew wvù me n'yene wvun nen. Geenεn ke me η'wuumene ke, njefo me ηkee wee wvù me nu ε nlese fitele yî ye le. Ε me ηkee lo se kemaηen le wvù nulo etaale ke fô fiεε fi me nu ε nya can ye le fin e,* egen buy diuu di fokemese le. ¹³ È biî ke tweη n'yeyi wvù è nu wvu leη wvù me nto n'yeyεε wo dvú. No wo bii dvú nonen eleesè ke fitele ε è nu yî Klistu le, keηke keηkonηen fô bonyii le kè è nu ke Klistu Jisos e. ¹⁴ È jici n'yeyi wvu keceey e wvù bó to nyaε can yo le. È jici bô mvuηgay mvu Keyoy ke Yuule le kè nu yî yese beene le.

¹⁵ Wo kee lo le bonyii bocii bo ê keba kè Esia le to nu ε laη wase me. Ê ηgoo yibole nu Figelus bô 'Emogenes. ¹⁶ Me nleke le Tata ecam shen fô yew Onesifolus e. Wvù to ké no gee naa bokaη e bokaη e ε shém yem lætene. Wvù to baa wuumene me nje ncaw wvù me nu wvù le ke. ¹⁷ È nu seke wvù to fεεε Lum jan, wvù to nu ε looce gom lo me ke ghan yen me le. ¹⁸ Me mbunlee le Tata ege é ke edioo enu diuu di fokemese, é Tata ecam shen fô wvù le. Wo looci kee naa lemme dicii di wvù to lemεε fô me le ê kelaante kè Efesus e.

2

No è nulo é Timatio ediuu yî fiεε fi Nyo' le

¹ Timatio waa wεm, è dioo tu fô wo, è leemè ke temyi bô mvuηgay mvù Klistu Jisos nu ε buw wo dvú. ² È joð ten fiεε fi wo ké no yuuke ε me njemyi fwe dvu bonyii nteen leesè can bonyii bo leη e bô nulo ke eyeyi ten bonyii bomew dvú. ³ È joð ten wo ηgew diewe wee jem wvu leη wvù wvu Klistu Jisos e. ⁴ Ke wee jem ke dioo nu yî lemme diew e bvuu no leese ekole fô mwεem mvu bonyii bo ncaw e ke, njefo fiεε fi wvù taale yî dvú le nu keegeε fiεε fi cee ekole we shieele. ⁵ Ε è nu ke leηleη no ke wee wvù lewte kenlewte nulo ke elewte eso fiεε, se wvù lewte bii bonci bo kenlewte le ke. ⁶ Wee wεε wvù lemte ten ntay nu wvù keηke keeyaw emom fiεε ηgoo mwεem mvù wvù to jewyεε le. ⁷ È kpawci ekume mwεem mvù me njemyi mvun é Tata ege é wo ekiεε mvú mvunciim.

⁸ È kumyi Jisos Klistu. Wvù to nu ε buy yî kpwe le. Wvù to nu wee wvu ê kfuu di Nfon Dawe le. È nu wvù wvù me nfewci ekume wvù ê saaka wεm wvù jee le. ⁹ È nu nje saaka wvù jee wvun wvù me n'yene ηgew, nu yî boncaw e diewe cooη e. Geenεn, naa no me ncim nu yî boncaw e nonen nu ε ke diew Nyo' nu yî boncaw e ke. ¹⁰ No fî nu nonen, me ε mum ε no ηkuule shém yî fiεε ficii le nje bonyii bô Nyo' nu ε caw, wvu le bó ten ke ekeηke mboyma yî Klistu Jisos e bô bvukuke bvù mey lo. ¹¹ Njeme wvun nu naa keceey, wvù nu le:

È beene nu ε taashε ε kpwe beene ε bó,

é beene ke ecee ten beene ε bó.

¹² È beene kuule shém,

é beene ke esaake bvunfon beene ε bó.

È beene ma lo wvù,

é wvù ke ema ten beene.

¹³ È beene nu se beene leeme yî diew yesebeene le,

é wvù emey ke leeme yî diew ye le,

njefo ke è nulo é wvù etun ekole kew ke.

Wee lemme wvù Nyo' nu ε bee

¹⁴ Tamce bó bô mwεem mvun, ebvuu ejeme ê bó fwe dvu Nyo' le bó elu bô mvuηkicen mvu ekume díew. Ke mvú yaa fii wee ke. Mvú beete ke lo bô bonyii bô yeke mvú. ¹⁵ È momtè ntay keedunçi ekole kuw ê Nyo' ejise diewe wee wvù Nyo' yene le è nu wvu leη e. È nù wee lemme wvù yaa keηke ke fiεε fi wvù ewuumene yî dvú le, noo wvù jici keceey

* 1:12 κενεε le, "... wvù nulo etaale ke fô fiεε fi wvù nu ε nya can yem e fin e", 1:13 1:5; 1Tim 1:10 1:14 1Tim 6:20 1:15 4:16 1:16 4:19 2:2 1Tim 1:10; 4:14 2:5 4:7-8 2:8 Lum 1:3-4; 1Kol 15:4 2:9 1:8; Efε 3:1; Fili 1:12-14 2:10 Lum 5:2; 2Kol 1:24 2:11 Lum 6:8 2:12 Mat 10:32-33; Lum 5:17 2:13 Lum 3:3-4 2:14 1Tim 1:3-7; 6:4; Tay 3:9 2:15 1Tim 1:10

ke diew Nyo' le ê je yi lɛɲ e. ¹⁶ Ê wɛmtè lo bonjeme bô yaa kɛɲke ke fiɛɛ keege bô Nyo', njefo bonjeme bodvu nu ege é bonyii ecee ke ε è nu nce wvù yaa nu ke wvù Nyo' gomte gene dvú fwe. ¹⁷ Bon'yɛɛyi bobole bodvu nɛn'yi no nu ke diɛwɛ kɛɲkoken kè diee ye wee ghɛɛɲke gene dvú le. Ƴgoo bonyii bô yɛɛyi n'yɛɛyi wvudvu wvun nu 'Imenayus bô Filitus. ¹⁸ Bó nu ε cine wase je keceɛy e no bó leeme le mbuy wvu yî kpwe le nu ε jo wase bvudvuu. ε dioo ge nonɛn, ε befe bô mbee bonyii bomew. ¹⁹ Geenɛn, kenffuy kè è lese Nyo' nu kè tɛmyi, ε kí leeme ke fó. Kenffuy kin nu ε Nyo' ε saɲ nciise we yî dvú le ε wvú nu le, “Tata kee bonyii bô è nu bew,” noo le, “Wee tfuu wvù bene diee di Tata le, kɛɲke keecine gee di befe le.”

²⁰ Yew wee wvu baay ké dioo nu ε shúw bô ɲkáa noo mvunɲkom mvù nu dvú saa nu ke mwɛɛm mvù bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yɛɛle kɛnɛɛ kè baa ke. Mvumew ké no nu ten mvù bó kene bô bite noo mvù bó kene bô mbom. Mwɛɛm mvun ké no nu ε mvumew nu mvù kɛɲke lemme di kuuke, ε mvumew nu mvù kɛɲke ke lo lemme di ncɛw. ²¹ Nonɛn, é wee bvuuushi can ye fô mwɛɛm mvù kɛɲke ke lo lemme di ncɛw e, tu wvú nu enu wase diɛwɛ fiɛɛ fi yew fi è nulo é bó ejoo gee lemme di kuuke dvú. Wvú nu enu wase wee wvù Nyo' nu ε ge le è nu wee wen. ε wvú nu wase wee wvù cɛyte lo cee ekole we le wvú ejoo wen gee lemme diew di jee dvú sekeci. ²² Nonɛn, è lewtè lo fiuw nce nnyɛn wvù keghan ké no kɛɲke le. È taalè fiuw ε è nu keecɛe nce wvu teyɛy bô keekɛɲke mbee noo kɛɲkɔɲɛn bô nce wvu nyɛkeey no bonyii bô tɛɲɛ ten diee di Tata le bô mvuntelem mvubole mvù yuule gee. ²³ Fo wo ekɛɲkè naa lo fiɛɛ keege bô bombew bo keyuɲ e bo εcici ke, njefo bó ké no too ke ε è nu bô diwaa. ²⁴ ε wee lemme wvù wvu Tata yaa kɛɲke keewaale bô bonyii ke. Wvù kɛɲke keekɛɲke ε è nu fitele fi jee fô wee le tfuu, nù wee wvù kee keeyɛɛyi bonyii, kee ten keekuu shém bô bonyii. ²⁵ Wvú ké no nɛci fiɛɛ bô nyɛkeey ê bonyii bô kicine wvú. Wvú ké no nɛci nonɛn bô ɲkpawɛ wvu le è nɛlo é Nyo' efi bó é bó ekumen mvuntelem mvubole ekase ekee fiɛɛ fi keceɛy, ²⁶ emum etee bvufee bvubole jim, elewtɛ ebuy ê ketam ke dɛwle le kè wvú nu ε koo bó jó le bó egeè ε è nu fiɛɛ fi wvú kooɲke le.

3

¹ Ê keè le, è nu ke edioo enu εdiuw yo fokemɛse le, é mwɛɛm mvù tɛmyi ekooyi baay. ² Bonyii nu ke enɛ ekoonɲke ke wase ε è nu bikuu bibole, kooɲke bigew, bensee ye, duɲci ye, jemyi díew yî befe ekumɛ bonyii bomew. Ke bó yaa nu ke ebvuu eyuuke bobwee bobole bô bo'icee bobole ke, yaa nyaa ke lo keyoone yî fiɛɛ le, yaa kɛɲke lo gee di yuule ke. ³ Ke bó nu ke ekɛɲke shen fô bonyii le ke, yaa læshi ten bojay bo bonyii le ke. Bó nu ke ebeete bô εdiee ε bonyii, yaa nu ke lo é bó ejice ye yibole ke. Bó nu ke ekɛɲke gee di bɛmte, yaa kooɲke fiɛɛ fi jee ke. ⁴ Bó nu ke ekuule mvunɲ yî bonyii le, cee nce wvu ncɛwncɛw, nu ε bó ε yɲsɛn bô kɛncake ye. Bó nu ke ekoonɲke ke ε è nu keediee bikuu bibole εfey keekoɲke ε è nu Nyo'. ⁵ Bó nu ke eduɲci le bó leeme yî fiɛɛ fi Nyo' le, geenɛn bvuu tune mvunɲgay mvu fiɛɛ fi Nyo' le fidvu. Ê wɛmtè lo kfuu boba bonyii. ⁶ Bonyii ban bomew nu bô ghane leyte yéw bonyii le soo bokɛnɛ bô wɛɛyi bô bibefe nu ε yike wase bó, bó ε no jeɲke bii ke wase ε è nu shiee mwɛɛm mvumew e. ⁷ Boban bokɛnɛ nu bô ké no shee ke yeke n'yɛɛyi sekeci, geenɛn yaa nulo ke eyuu ekieɛ fiɛɛ fi è nu fi keceɛy ke. ⁸ No Janis bô Jambles to kicine Muses, nu ke lɛɲlɛɲ no bonyii ban kicine keceɛy ke Nyo' le. È nu bonyii ε bvufee bvubole ε læmlɛm wase, ε fitele fi bó duu le bó nu ε lese yî Klistu le nu mbiay. ⁹ Geenɛn ke bó nu ke ege nonɛn eɲɛn ebuy ncejole ke, njefo keyuɲ kebole nu ke ebuy ke ten endan fô bonyii bocii le no ke Janis bô Jambles e to buyɛɛ.

ε Baul tefe Timatio le wvú eleeme ke yî fiɛɛ fi bó yɛɛyɛ wvú dvú le

2:16 1Tim 1:4   2:17 1Tim 1:20   2:19 Kɲɲ 16:5; Jon 10:14   2:20 Lum 9:21   2:21 3:17   2:22 1Tim 6:11
 2:23 2:16   2:24 1Tim 3:3; Tay 2:7-8   2:25 1Tim 2:4   3:1 1Tim 4:1; 2Bi 3:3; 1Jon 2:18; Jut 18   3:2 Gal 5:19-21
 3:5 Mat 7:15, 21; Lum 2:19-20; Tay 1:16   3:6 Tay 1:11   3:8 Ksm 7:11, 22; 8:3, 14; 1Tim 6:4-5

¹⁰ Geenen Timatio, wo kee wase ekume n'yeyi wem bô nce wem noo fiεε fi me nleke bvufee yî dvú le. Wo kee ten ekume fitele fi me nlese yî Nyo' le bô shém yî me nké no nkule, noo kenkonen kè me nkerke fô bonyii le, bô no me nké no momte yî fiεε ficii le ngene fwe. ¹¹ Wo kee ten bikaa bì bonyii to bone ê me ejim noo bonḡew bem. Wo kee mwεem mvù to kooyεε bô me Antiok bô Ikonium noo Lista. Wo kee kfuu bikaa bì bonyii to bone ê me ejim. Geenen yî bonḡew ban e bocii nu ε Tata to boyse ke me. ¹² Fí nu lo keceey le wee tfuu wvù gomte kecee nce wvù Nyo' gomte diεwe wee wvù nu ε taashe wase bô Klistu Jisos nu ε bó nu ke ebone ke bikaa ê wvù ejim. ¹³ ε bonyii bô buwyi mwεem bô bonyii bo kenleema le, nu ε gee dibole nu ke efoo ke gene lo no bó læele bonyii bomew læele ten bikuu bibole. ¹⁴ Geenen, fô wo le, è leemè ke ε è nu yî fiεε fi bó nu ε yeyi wo dvú wo ε bee fí le bô fitele fiuw ficii. È leemè yî dvú le njefo wo kee bonyii bô yeyεε wo dvú. ¹⁵ Wo to kew no kee mwεem mvù bó saḡ ê Ŋwa' Nyo' le beε naa wan caan e. Mwεem mvun nu mvù nulo etefe wo é wo ke ekerke mboyma fele yî fitele fi wo lese yî Klistu Jisos e. ¹⁶ Fiεε ficii fi bó saḡ ê Ŋwa' Nyo' le nu ε bvufee bvudvu ne fô Nyo' le. ε fí fici keeyeyi bonyii dvú, duḡci bojay, nēci bonyii, yeyi bonyii bô nce wvu teyey, ¹⁷ wvu le wee wvù è nu wee Nyo' enù ε wvù ε kpwenten, kenke fiεε ficii keegeε lemme di jee dicii dvú.

4

ε Baul tefe Timatio le wvù egeè lemme diεw ntay

¹ Me njemyi fin ê wo fwe dvu Nyo' bô Klistu Jisos wvù nu ke esaw bonyii bô beε dvú bô bô kpweken wase. ε me njemyi nje mbuynen we wvù wvù nu ke ebuynen noo nje bvunfon bwew ngayte le, ² è fewci diεw Nyo'. È fewci ke gene dvú, kenεε è nu kefew ke leḡ kenεε è baa nu ke leḡ. È duḡci bojay bo bonyii le, saakè bó, yvuwsè mvuntelem mvubole bô nyεkeey noo n'yeyi wo. ³ È keè le kefew too lo kè bonyii yaa beε ke eleeme yî n'yeyi wvu leḡ e ke. Bitem bibole nu ke efuu keeyuuke wase ε è nu fiεε fimew jεey. É bó emum egom ε è nu bonyii bo n'yeyi le bô nu eyeyi wase ε è nu fiεε fi bó koonke keeyuuke. ⁴ Bó nu ke ecine keeyuuke fiεε fi keceey e, ebvuyte wase gene ε è nu ê mvumangaan e. ⁵ Geenen, fô wo le, è lewsè ekole kuw teyey sekeci, kuulè shém yî bonḡew e, egeè lemme di wee wvù ghane lo fewci diεw Nyo' le. È geè lemme diuw dicii ntay.

⁶ Fô me le nu ε me nu wase keseen diεwe mbvuum e, ε kefew kocine wase kè bó nu ejo me ege dvú diεwe no bó ke fuu mbvuum yî ketar ke ncese le. Kefew kè me nu enḡfule nu ε kocen wase. ⁷ Me nu ε ndiu wase bvudiuw bvù jee yî fiεε fi Nyo' le, ε nlewte kenlewte ε mese, ε njice mbee wem e ε meḡ yî dvú le. ⁸ ε kew yî keseen e nu ε bó ε gee wase kefo kem ke bvunfon e kè è nu ke nce wvu teyey e. Kefo kin nu kè Tata wvù nu wee wvù saake bonsaw teyey nu ke ebon ê me efa yî diuu di fokemese le. Ke wvù nu ke ebon ke ε è nu kem maḡ ke. Wvù nu ke ebon ten ke bonyii bocii bô koonke le wvù ekase eto le.

ε Baul see no mwεem nu ê keba kew e

⁹ Timatio, momε naa ntay keeyanḡen eto cekey ê me le. ¹⁰ È keè le Demas nu ε koḡ wase woḡ wvu keseen wvun, ε laḡ me ε gen Tesalonika. Klesens nu ε gen Galëshia, Taytus ε gen Dalmatia. ¹¹ È meḡ ke Luk wvù embeḡ wvù nu bee wvù. Seke wo too, jo Mak ε ben ε wvù no too. Wvù nulo efici me baay yî lemme le. ¹² Tikikus nu ε me ε ntum wvù Efesus. ¹³ Seke wo too, jo kekum kem ke baay kè me nto ḡgekeε yew dvu Kabus ê kelaante kè Towas e. È toð ten bô bonḡwa' bem, efey mvunciim bô bó fe bô jéw nyam. ¹⁴ Aleksanda wvù tfuyte elame nu ε ge ḡḡew bô me ε è yaa nu wvu weε ke. Tata nu ke elaw wvù yî gee diεw e. ¹⁵ È yenè ten ben ε wvù. Wvù kicine saaka wvù beene fewci naa lo baay. ¹⁶ Yî

3:10 Lum 16:24; 1Tim 1:5   3:11 Lem 13:50; 14:5; 14:19; Mben 34:19; 2Kol 11:23-29   3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Lem 14:22; 1TES 3:3   3:14 2:2; 1Tim 1:10   3:15 Jon 5:39; Lum 15:4; 1Tim 4:13; 2Bi 1:21   3:17 2:21   4:1 Lem 10:42; 2Kol 5:10; 1Bi 4:5   4:2 Lem 20:20, 31; Tay 1:13   4:3 1Tim 1:10; 4:1   4:4 1Tim 1:4   4:6 Fili 2:17; 2Bi 1:14   4:7 1Kol 9:24-25; Fili 3:12-14; 1Tim 1:18   4:10 Fili 2:21; Kolo 4:14; Flm 24; 1Jon 2:15; 2Kol 2:13   4:11 Kolo 4:14; Kolo 4:10   4:12 Kolo 4:7-8   4:13 Lem 20:6   4:14 Mat 16:27; 1Tim 1:20   4:16 1:15

nsaw wem e nu ε diuu di fwe di me nto nleemεε ê keberη ke nsaw e nu ε wee to baa leem lo ê me ejim κε. Bonyii bocii to nu ε lewte me. Fo Nyo' esaw bó yî fifie le κε. ¹⁷ Geenen, Tata to nu ε leem ê me ejim, nya me bô mvunγay keenfewce saaka wvù jee ntay wvu le bonyii bô yaa nu κε Bojuu eyuw saaka wvudvu. Nonen wvú to nu ε bvuse me diuw bvule le. ¹⁸ Tata nu ke ebvuuse κε me can fieε fi befe le ficii, ke eghan elese me bvunfon bwew bvu fowe le yî nyεkeey e. Beene etumtè monkum mew sekecii se ηka. Fí enù nonen.

Bonγayma

¹⁹ Gayε Blisilia bô Akpwila le enya ê me. Gayε ten yew Onesifolus e. ²⁰ Elastus to nu ε shεε Kolεn, ε Toofimus nu ε me nto ncine wvú le Miletus ε wvú cemte. ²¹ Mome naa ntay keeto é kefew ke nffum wvù temyi le se kew. Yubulus ciinse ηγayma ê wo. Budens bô Linus noo Klawdia bô boom bo bwee wesebeene le bocii yî Klistu le ciinse ten ηγayma. ²² Me nleke le Tata etaalè fô keyoy kuw e. Wvú ebuw ben bocii.

Ŋwa' wvù Baul to saŋεε ê Taytus

Fiεε fi nu ê Ŋwa' Taytus wvun e

Ŋwa' wvun to saŋ Baul fô cuwee mvu le ε bó teŋe le Taytus. Taytus to nu wee ketum kemew kè yaa nu ke ke Bojuu le, ε wvù to cine nce woŋ wvubole baŋke no nu wee mbee wvu Klistu. Wvù to lemte bô Baul, nu wee wvù fici wvù yî lemme diew di diew Nyo' le. Baul to saŋ Ŋwa' wvun fô cuwee wvun e ε wvù nu woŋ wvù Klet e. Wvù to nu jó ε Baul ε cine wvù le le wvù esheε efici jó taale no lemme di kentaashe ke bonyii bo mbee le gene.

Baul nu ε tamce Taytus ekume keŋge kè bonyii bô nu bikuu bi kentaashe ke bonyii bo mbee le keŋke keekeŋke. Wvù to jemyi ê wvù no wvù to yene ε bonyii bo Klet nteen keŋke keŋge ε è nu kè befe. Fieε fi bii fó nu ε wvù teete Taytus no è nulo é wvù eyeyi bonyii jey jey ê kentaashe ke bonyii bo mbee le.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-4 Keŋkewce

1:5-16 Ekume Bikuu bi kentaashe ke bonyii bo mbee le

2:1-15 Ekume gee di bonyii jey jey ekeŋkè ente jo kentaashe ke bonyii bo mbee le

3:1-11 ε Baul tefe Taytus

3:12-15 Kemese

¹ È nu me wvù Baul, ε me nu waa lemme Nyo' noo waa ntum Jisod Klistu. Lemme diem nu keeŋge ε mbee bonyii bô Nyo' nu ε caw gene fwe, bô le bó ekeè fieε fi keceey fi bii nce wvù è nu wvù Nyo' gomte le, ² emum etaalè fwe yî nshii wvù mey lo wvù Nyo' wvù nulo saa mbiay mbiay to kawεε ε woŋ se ke kew e. ³ Kefew ke leŋ to nu ε dioo kocen, ε wvù mum duŋce diew ye endan fele yî diew ye yî me nfewci le, ε è to nya Nyo' wvù Mboyse wesebeene mvuŋgay mvudvu ê me le me enfewci.

⁴ Me nsaanke Ŋwa' wvun fô wo le Taytus. Wo nu waa wem wvu keceey yî mbee wvù è nu wesebeene bocii le. Nyo' Ice bô Klistu Jisod wvù Mboyse wesebeene ebuw wo, enya wo bô nykeey.

Lemme di Taytus to shεεεε Klet keege

⁵ Shieε wvù me nto ncin'yεε wo le Klet to nu le wo esheε enele mwεεm mvù nu ε lemlεm, ebvuu egεε bocee bintaashe bi bonyii bo mbee le bilaante le bicii ê je yî me nto nduŋceε ê wo le. ⁶ Wee keenu cee kentaashe nu ε wvù keŋke keenu wee wvù yaa keŋke ke fieε fi bó ebaci wvù yî dvù le ke. Wvù keŋke keenu dwee kpwoon mwaan, ε boom bew nu bonyii bo mbee le, ε è yaa nu bô bonyii yene le bó ghanŋhane lo kenεε temyi bikuu ke. ⁷ No cee ekole ke kentaashe le nu wee lemme Nyo', tu ke wvù keŋke keekeŋke fieε fi bó ebaci wvù yî dvù le ke. Ke wvù keŋke keeduŋci ye kenεε keŋke shém yî ton'yεen kenεε nu wvù wuu mbvuum ε mó koole ke. Ke wvù keŋke keenu wvù wamene bonyii kenεε wvù kuŋke ke ε è nu sεw ke. ⁸ Wvù keŋke keenu wvù fiisene bonyii bo ghane le, koonke fieε fi è nu fi jee, gee mwεεm bô bvufee, keŋke nce wvu teyey, keŋke nce wvù yuule, kee keejice ye ye le. ⁹ Wvù keŋke keenu wvù jici n'yεeyi wvù è nu wvu leŋ wvù bó yeyi wvù dvù ntay, wvu le wvù enyaa ntefe ê bonyii bii ε è nu n'yεeyi wvù è nu wvu leŋ e, ebvuu etooshi ten bonyii bô kicine n'yεeyi wvudvu.

Bó ecilè n'yεeyi bonyii bo mbiay e

¹⁰ Me njemyi nen njefo bonyii nu dvù nteen bô temyi bikuu, bô jemyi diew yi ecici, læle bonyii, efey mvunciim ŋgoo bonyii ba bô leeme ke le bó keŋke keetfuuse bonyii yew. ¹¹ Boban nu bonyii bô bó ebaŋ lo dew yibo, njefo bó ghane bvunse yéw bonyii yicii

no bó yeyi mwεem mvù bó yaa kεηke keeyeyi ke. ε bó gee nonen ε è nu nje bigew bi ecici bì bó kuηke. ¹² Bonyii ban nu ε wee wvubo mvu keβεε wvù bó duu le è nu wee ntum Nyo' wvubo to jeme wase ekumε bó gayte le, “Bonyii bo Klet ké no nu bonyii bo mbiay e sekecii. Bó nu lo nyám yi ηkpwaante yì befe, nu biwelencoy bì wuwte ke ε è nu mwεem mvudien.” ¹³ Njeme wvudvu wvun ekumε bó nu lo keceey. Nonen è looci tooshi lo bó dew yibole, wvu le bó ekeηke mbee ε è nu wvu leη, ¹⁴ efey fo bó enya bikuu bibole eyuuke ε è nu mvumangaan mvu Bojuu le, keβεε mwεem mvù bonyii bò nu ε tun mwεem mvu keceey mvù Nyo' gayte le bonyii ebii dvú le. ¹⁵ Bonyii dioo kεηke mvuntelem mvù yuule, ε mwεem mvunciim no yuule fô bó le. Geenεn, bó dioo kεηke mvuntelem mvù yiile se bó kεηke mbee, fiεε saa enu dvú fi yuule fô bó le ke, njefo boηkpawwεε bobole bô je yì mvuntelem mvubole nu jó, nu ε befe wase. ¹⁶ Boba bonyii duu le bó kee Nyo', geenεn ε gee dibole kaa duηci le bó nu ε ma lo Nyo'. Nce wvubo nyεne baay, ε bó temyi bikuu. Ke bó nu bonyii bò nulo ege naa lo fiεε fi jee ke.

2

Bon'yeyi ekumε keηge kè jee

¹ Fô wo le Taytus, fiuw nu ε wo kεηke keeyeyi bonyii ε è nu bô mwεem mvù cemsene ê n'yeyi wvu leη e. ² È teetè bolemεε bò nu wase ηgaybonyii le bó ejici ye yibole yì fiεε le ficii, kεηkè n'wvum fô bikuu bibole, geè mwεem diεwε bonyii bò kεηke bvufee le, kεηkè mbee ε è nu wvu leη, kεηkè keηkoηen ε è nu ke leη, kuulè shém yì boηgew e bocii.

³ È teetè ten bokεnε bò nu wase ηgaybonyii le bó ekeηkè keηge ε è nu kè duηci n'wvum fô Nyo' le. Fo bó ekunsenè mvuηkunsen ke. Fo bó enù bonfaw bo mbvuum e ke. Bó eyeyi bonyii ε è nu bô mwεem mvù jee.

⁴ Nonen, é bó emum eteete ηgon bokεnε no è nulo é bó ekoηke bole' bobole noo boom bobole, ⁵ bvuu geè mwεem diεwε bonyii bò kεηke bvufee le, ceè nce wvù yuule, tawtenè yéw yibole, kεηkè mvuntelem mvù jee fô bonyii le, yuukè bole' bobole. Nonen, wee saa ebvuu enu dvú wvù nulo ejeme diεw yì befe ekumε diεw Nyo' ke.

⁶ È nu ke leηleη no wo nu ejemyi ê cubonyii le bó kεηke keegeè mwεem diεwε bonyii bò kεηke bvufee le. ⁷ È duηci keηge kè jee yì fiεε ficii fi wo gee le, wvu le bonyii eyεnè beηene. Seke wo yeyi bonyii bô fiεε, ε wo lese fitele fiuw ficii yì dvú le, no yeyi bô shiee, ⁸ ε njeme wo nu wvu leη wvù è nulo wee saa ekeηke fiεε fi befe keejeme ente jodvu ke. Nonen, é bonyii bò kicine beene ewuumen njefo ke bó kεηke fiεε fi befe keejeme ekumε beene ke.

⁹ È teetè bonfaw le bó enya bikuu bibole ê bonyii bò kεηke bó, egeè fiεε ficii no bó gomte le bó egeè. Fo bó etfuusè fiεε dew yibole ke. ¹⁰ Fo bó esoηkè mwεem mvubole ke. Bó kεηke keeduηci lo ê jé le yicii le bó nu bonyii bo keceey e. É bó gee nonen yì fiεε ficii le, é bonyii emum eyεne n'yeyi wvu ekumε Nyo' wvù Mboyse wesebeene le, le è nu fiεε ε fí kεηke njoη.

¹¹ È yeyi bó nonen, njefo mbuwma Nyo' keeboyse bonyii nu ε to wase wvu le è nelo é bonyii bocii ke eboy. ¹² Mbuwma wvun yeyi beene le beene ecine nce wvù yaa nu ke wvù Nyo' gomte le, bô le fo beene ekeηke shiee wvu baay yì mwεem mvu yì nshe le ke. Le beene eceè bô bvufee bvuseεbeene fó bvucii, ceè nce wvu teyey noo nce wvù Nyo' gomte yì woη wvun e. ¹³ Beene eceè nonen, ceyte bvujonke bvù beene taale fwe yì dvú le bvù nu ke ebuynen, bvù è nu bvukuke bvù Nyo' wesebeene wvu baay wvù è nu Mboyse wvù Jisos Klistu le. ¹⁴ Wvú to nu ε nya ekole kew nje yese beene keesum beene yì bibefe le bicii, keege é beene eyuule, nu bonyii bew bò kεηke shiee wvu baay keege gee di jee.

1:13 2Tim 4:2   1:14 3:9; 1Tim 1:14   1:15 1Tim 1:5; Mat 15:11; Lum 14:14, 20   1:16 2Tim 3:5; 1Jon 2:4   2:1 Efε 5:21-6:9   2:1 1Tim 1:10   2:2 1Kol 13:13   2:3 1Tim 3:11; 1Bi 3:1-5   2:5 Efε 5:22-24   2:6 1Jon 2:14   2:7 1Tim 4:12; Fili 3:17   2:8 1Bi 2:15   2:9 1Tim 6:1-2   2:10 3:4   2:12 Efε 1:4; 1Jon 2:16   2:13 1Kol 1:7; 1Tes 1:10   2:14 3:14; Ksm 19:5; Esek 11:20; Gal 1:4; Efε 2:10; 1Tim 2:6; Ibu 13:12; 1Bi 2:9; 1Jon 3:16

¹⁵ Mvun nu mwεem mvù wo keŋke keeyeyi bonyii dvú. È teetè bó, dunçi bojay bobole bô mvunɣay mvunciim mvù wo keŋke. Fo wo ebee é wee ejin wo ke.

3

No è nulo é gee di bonyii bo mbee le enù

¹ È tamçi bonyii bo mbee le le bó eyuukè bonyii bô saake won bô bô keŋke mvunɣay è bó we le. Bó egeè fiε fi bó gayte, enù ε bó ε seyse keege fiε ficii fi è nu fi leŋ. ² Fo bó ejemyi fiε fi befe ekumε wee ke. Fo bó ewaalè diwaa ke. Bó enù wεε, joo bikuu bibole fokuse fwe dvu bonyii bocii. ³ È kumyi le beene ten to shee gee keyuŋ, temyi bikuu, jayte je. Beene to nu bonfaw bo mwεem e jey jey mvù ye yesebeene to koonke, bvuu diee bikuu bisεbeene. Beene to cee nce wesebeene keŋke ke ε è nu mvuntelem mvù befe bô kendor ke benεn, ε bonyii bane beene ε beene bane ten bonyii.

⁴ Geenεn, ε Nyo' wvù Mboyse wesebeene ke dioo dunçe fitele fiew fi jee bô keŋkonεn kew fô beene le, ⁵ mum boyse beene. Ke wvú to boyse beene nje fiε fimew fi leŋ fi beene to gee ke. Wvú to boyse nje shen ye fele yî ncuke wvù wvú to cukεε beene ε beene keŋke mboo wvu fwε le, ε Keyoy ke Yuule kumεn beene ε beene no nu bonyii bo bofe keŋke nshii wvu fwε. ⁶ Keyoy ke Yuule kin nu ε wvú to loocε tfuw lo yî yese beene le fele yî Jisos Klistu wvù Mboyse wesebeene le. ⁷ Wvú to ge nonεn wvu le wen ebw lo beene, ejo beene le beene nu sε jay, emum enu bondiela bew taale fwe keeke ekeŋke nshii wvù mεy lo. ⁸ Njeme wvù me njeme wvun nu naa lo keceey.

Me nshieele naa le wo ejemyi ciise lo mwεem mvun è bonyii, wvu le bonyii bô nu ε bee Nyo' le eyen le bó enya bikuu bibole keege gee di jee. Mvun nu naa mwεem mvù jee baay, ε mvú too bô sew fô bonyii le bocii. ⁹ Geenεn, è wεmtè bombew bo keyuŋ e, bô εdieε ε bo'iceε dikfuu yò bonyii ke she taanke. È wεmtè ten mvunɣicen bô diwaa di ekumε bonci bo Bojuu le. Ke mvumvun mwεem keŋke naa lo sew ke. È nu mwεem mvu εcici. ¹⁰ È wee nu dvú wvù too bô keŋgawsen, é wo jeme è wvú. È wo jeme è wvú kaŋ mwaan ε buy bokan bofeε sε wvú lu, é wo cinε je ye le. ¹¹ È keè le wvuwe wee nu ε wvú ε cinε wase je yi leŋ e ε no bvuyte lo, ε nce we nu wvu kebefε, ε wvú ε lese wase ekole kew ηgew e.

Njeme bô bonɣayma bo fokemεse

¹² Me nu ηke enciinse Ateamas kenεε Tikikus fô wo le. Wvú ke dioo ε to, ε wo mom naa ntay keeto fô me le Nikobolis. È nu jó jò me nu ε nseyse le me nu ηke enu yî kefew ke nffum wvù temyi le. ¹³ Momε naa ntay keeficε Senas wvù wee wvù looci keε bonci, bô Abolos yî lene dibole. Momε eyen le bó nu ε keŋke fiε ficii fi bó shieele. ¹⁴ Bonyii bosεbeene ten keŋke keeyeyi keenya bikuu bibole keege dilemme di jee, wvu le è nulo é bó efici yî mwεem mvù nu shiee le le bó eficε le. Fo bó enù ke lo εcici ke.

¹⁵ Bonyii bocii bô nu fen bee bó ciinse ηɣayma è wo. Gayε bonyii bo mbee le bocii bô koonke beene. Nyo' ebw ben bocii.

3:1 Lum 13:1-7; 1Bi 1:13-17   3:3 1Kol 6:11; Efε 5:8   3:4 1:3; 2:10-11; 1Tim 1:1; 2:3; 4:10; Tay 3:6   3:5 Jon 3:5; Lum 6:4; Efε 2:8-9; 5:26; 2Tim 1:9; 1Bi 1:3   3:6 Lum 8:9-16; 1Kol 6:11; Gal 5:25; 2:13; Fili 3:20; 2Tim 1:10; Tay 3:4; 2Bi 1:11; 1Jon 4:14   3:7 Lum 3:24   3:9 1:10-16   3:9 1:14; 1Tim 1:4   3:10 Mat 18:15-17   3:12 Kolo 4:7-8   3:13 1Kol 1:12   3:14 2:14; 2Kol 8:8-9; Gal 5:22; Efε 4:28; Kolo 1:10

Ŋwa' wvù Baul to saŋεε ê Filemun

Fiεε fi nu ê Ŋwa' Filemun wvun e

Filemun to nu wee Klistu, ε è nelo enu ε wvù to nu wee kentaashε ke Kolose. È to nu wee ε bó kee wvù ntaɣ. Wvù to keŋke nƿwa ε bó teɣe le Onesimus. Ε nƿwa wvudvu ke nε lewte mum gen buynen yî Baul e yew ncaw e. Ε Baul ke ge ε Onesimus mum tu wee Klistu.

Ŋwa' wvun nu ε Baul to saŋ fô Filemun e keeleke le wvù ekase ejo Onesimus é wvù elemte wvù le no wvù to shee lemte. Ε Baul mum ciinse Onesimus fô wvù le leke le wvù eεshe fiεε fi wvù to gee efiisen wvù wase diewe waa bwee yî Klistu le.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1-3 Keŋkewce

4-7 Ε Baul bense Filemun

8-22 Ε Baul leke le Filemun efiisen Onesimus

23-25 Ŋgayma wvu fokemese

¹ È nu me wvù Baul, ε me nu yî ncaw e nje me nu wee Klistu Jisos. È nu bee waa bwee wesebeene wvù Timatio. Me nsaanke Ŋwa' wvun fô Filemun wvù nsaa yesebeene shém wvù bee bó lemte yî fiεε le fimwaan, ² noo fô Afia wvù jeme yesebeene le, bô Alkibus wvù beene ε bó diuu yî fiεε le fimwaan diewe bonyii bo jem e, noo fô kentaashε ke bonyii bo mbee le kè taashi ê wo yew e. ³ Nyo' Icee wesebeene bô Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonen, ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lætene.

Ε Baul nya keyoone ê Nyo' nje Filemun

⁴ Filemun, me ŋke ndioo mbunlee sekecii eŋkume wo, no nyaa ke ε è nu keyoone ê Nyo' wem ekume wo, ⁵ njefo me n'yuuke no wo nu ε lese fitele yî Tata Jisos e, ε no koonke bonyii bô è nu bo Nyo' le bocii. ⁶ Me ε no mbunlee le no wo nu ε lese wase fitele yî Jisos e, ben ε bonyii bo Nyo' le ε no nu yî kentaashε le, fifin ege é wo emese ekieε mwεεm mvù jee mvunciim mvù è nu mvuseεbeene bô nu ε taashe bô bo Klistu. ⁷ Waa bwεεm, kfuu keŋkonen kè wo keŋke fô bonyii bo Nyo' le, gee ε mvuntelem mvubole lætene, nu ε ge me ε no n'yuuke njoŋ baay, ε fitele fiem ten yvwuse.

Ε Baul leke Filemun ekume Onesimus

⁸ Fiεε fimew ε mum ε no nu dvù fi me nshieele le wo ege, ε è be nulo é me eŋgay lo bô mvunɣay mvù me ŋkeŋke diewe wee Klistu le le wo ege. ⁹ Geenen, nje keŋkonen, me nu eŋku lo can ê wo. Me wvù Baul nu wase ŋgaywee, ε me mbvuu nu yî ncaw e keseen nje saaka wvu ekume Klistu Jisos. ¹⁰ Me ε no ŋkule can ê wo ekume waa wem wvù Onesimus wvun. Me nto njo wvù waa wem e yî mbee le nu yew ncaw e fεn. ¹¹ Fwele to nu ε wvù nu fiεε fi εcici fô wo le. Keseen wvù ε no looci wase nu naa wee fô bee wo le bocii.

¹² Me ε no ntfuuse wvù jim fô wo le keseen. Wvù looci nu fitele fiem. ¹³ Me ŋkoonke le è be nulo é me eŋgeε wvù mbew yem e é wvù etaale fô me le fô bvudvuu bwuw e no me nu yî ncaw e fεn nje saaka wvù jee wvu ekume Jisos. ¹⁴ Geenen, me ε n'yen le ke è nulo é me eŋge fiεε diewe fifin e se wo kee fó ke, njefo ke me ŋgomte le lemme diuw di jee di wo gee fô me le enù ke diewe me ŋkane lo wo ke. Me ŋgomte le fí enù no fitele fiuw nu e bee.

¹⁵ Sekemew ε Onesimus to nε ê wo ejise yî kefew e caan nen, le wvù ke dioo ε tu jim, é ben ε wvù emum enù wase kemakaa, ¹⁶ ε wvù yaa bvuu nu nƿwa ke, ε wvù fele wase nƿwa. Wvù nu wase waa bwoo shém yî Klistu le, ε wvù nu ten fô me le baay se ge fô wo le, no wvù nu wee wo lemme bvuu nu wee Tata. ¹⁷ Nonen, é wo fεn nu ε yen le bee wo nu

1:1 1Kol 4:17   1:2 Lum 16:5; Kolo 4:17   1:4 Lum 1:8   1:5 1TES 3:6   1:6 Fili 1:9; Kolo 1:9-10   1:7 Lum 12:10; 2Kol 7:4; 1bu 13:1   1:8 1Tim 6:1-2   1:9 1; εfε 3:1   1:10 Kolo 4:9; 1Tim 1:2   1:13 Fili 2:30   1:14 2Kol 9:7; 1Bi 5:2   1:16 1Kol 7:22; 1Tim 6:2

yî kentaashe le, é wo fiisen wvú no è be nu me é wo efiisen. ¹⁸ É è nu le wvú to nu ε jay fiεε fô wo le, kenεε le, wvú kenke fioo ben ε wvú, é wo gee ê diee diem e. ¹⁹ Me nsaanke fin ε è nu bô kebo kem le, “Me wvù Baul nu nke enlaw.” Me njemyi nen ε ke shiee nu dvú wvù me nshe nseje lo le, wo ten kenke fioo bee wo ke. Nshii wvù wo kenke keseen nu nje me. ²⁰ Nonen waa bwεem, fiεε ke me njefo bee wo nu bonyii bo Tata le. Gee nonen nje kentaashe ke bee wo le yî Klistu le é ye ejoη me. ²¹ Me nsaanke ê wo nen, nkee naa ntay le wo nu ebee keege fiεε fi me ngayte, ε wo nu dioo gee, ege naa efesen lo.

²² Keebvuu bise fô, seyse bvudvuu bvú nce le ê me, njefo me ntaale fwe nkee le Nyo' nu eyuw bunle yene eciinse me fô ben e.

Ngayma

²³ Ebaflas wvù nu bee bó yî ncaw e fen nje saaka wvu ekume Klistu Jisos, gayte wo le.

²⁴ Maaku, Alistakus, Demas noo Luk bô bee bó lemte yî kentaashe le, gayte ten wo le.

²⁵ Tata Jisos Klistu ebuw ben bô kembonen kew é kí efici biyoy binen.

ŋwa' wvù bó to saŋεε ê Bo'ibulu

Fiεε fi nu ê ŋwa' Ibulu wvun e

Κε beene looci kee wee wvù to saŋεε ŋwa' wvun κε, geenεn ε beene kee λε bó to saŋ fô bonyii bo Klistu le bò nu Bo'ibulu. Bo'ibulu nu diee di Bojuu le dimew. Bó to saŋ keege λε Bojuu bò to nu ε lese wase fitele yî Klistu le emεy κε eleeme yî dvú le, naa no boŋεw to cim too fô bó le jé le jé le. È to nu ten keege é bó ekieε λε moŋkan mo monfεm mò Jisos to dvú κεŋke mvuŋgay fele mo moyvuum. Bó to saŋ ten keetefe bó λε bó ekeè λε fiεε fi Nyo' nu ε kaw bonyii dvú nu ε κε fí yaa nu ke esoy kuse κε. Bó nu ε duŋεε λε mwεεm mvù Klistu wvù Waa Nyo' nu ε to dvú fele mvu bonyii bo ntum Nyo' bo fwele le, njefo mvubole to nu κε lo binjinjin, ε Klistu ε to wase bô mwεεm mvù è nu mvu keεεy.

Bikuu bi mwεεm e ê ŋwa' wvun e

1:1-3 Klistu looci nu wunte Nyo' keβεε

1:4-2:18 Klistu fele bonceendaa bo Nyo' le

3:1-4:13 Klistu fele Muses bô Yoshua

4:14-7:28 Klistu nu cee ncese wvù fele bocee ncese bocii

8:1-9:28 Moŋkan mò Klistu to dvú fele mo moyvuum

10:1-39 Ncese wvù Klistu to gee fele boncese bocii

11:1-12:29 Ekumε keelese fitele yî Nyo' le

13:1-25 Ntefe wvu fokemεse

Nyo' nu ε jeme wase ê beene ε è nu diuw Waa we le

¹ È to shee nu fwele, ε Nyo' jemyi ê bo'iceε bosεεbeene dew bonyii bew bo ntum e bokaŋ e nteen bô ê jé le jεεy jεεy. ² Geenεn, è dioo nu εdiuw εyan yo fokemεse le, wvú ε jeme wase ê beene ε è nu diuw Waa we le. È nu Waa we wvun wvù wvú nu ε gee λε wen nu ke enya fiεε ficii can ye le é wvú esaakè. Ε è nu wvú wvù Nyo' to bomεε woŋ bô fiεε ficii can ye le. ³ N'yuu Nyo' lawkene yî ye le, ε wvú nu wunte Nyo' keβεε. È nu wvú wvù gee ε εbule bô nshε se nu dvú. Ε wvú gee ε è nu bô diew ye yî κεŋke mvuŋgay e. Wvú to nu ε man bibefe bisεεbeene. No wvú man nonen mum ben we shii ê εbo ke εεεy ke Nyo' Bvukuke le.

Waa Nyo' kuuke fele bonceendaa bo Nyo' le

⁴ Fí ε mum ε no nu λε Waa Nyo' kuuke naa baay fele bonceendaa bo Nyo' le, κε λεŋλεŋ no diee di Nyo' teŋe wvú dvú kuuke naa ten baay fele dibole. ⁵ Beene kee λε wvú kuuke lo njefo κε nceendaa Nyo' mvu nu dvú wvù Nyo' ke nu ε yuu wase gay ê wvú λε,

“Wo nu Waa wεm,

ε εben nu ε me ε ŋgay wase λε me nu Ico” κε.

Ε κε mvu nu dvú wvù wvú ke nu ε yuu wase jeme ekumε wvú λε,

“Me nu ŋke enu Ice,

ε wvú nu Waa wεm” κε.

⁶ È to nu kefew kè Nyo' to nu keetum Waa we wvu fwe wvun yî woŋ wvun e, ε wvú gay λε,

bonceendaa bowene bocii ewvumtè wvú.

⁷ Ε fiεε fi Nyo' to jemyεε ekumε bonceendaa bew nu λε,

wen gee ε bó nu diewe fwefwe le,

gee ten ε bó bò nu bonyii bowene bo lemme le

nu diewe elem ε ŋguy e.

⁸ Ε dioo tu fô Waa we, ε wvú gay λε,

“O Nyo', wo nu ke eshii yî kawla wo le esaake sekecii se ŋka.
Nce wvu teytey nu ke enu ketooome ke bvunfon bwuw e.

⁹ Wo kooŋke ε è nu fiεε fi teytey, bane fi befε.

Nonεn me wvù Nyo' wvù nu Nyo' wo
ε mum ε mbense wo ε nfey ŋgoo yo,
no me nu ε n'yefe wo bô nsusu bonfon yî è nu yi bvujonke.”

¹⁰ Ε wvù bvuu jeme ten ê Waa we le,

“Tata, è nu wo wvù to bomεε nshe foŋkεw,
ε mwεem mvunciim mvù nu we nu lemme di εbo kuw e.

¹¹ Mwεem mvun nu ke eka, geenεn é eshεε ke wo.

Mvù nu ke eyvumen diεwε ndvù le.

¹² Wo nu ke ekεwe mvù diεwε kekum e.

Mvù nu ke ekumen diεwε no ndvu ké kpwe ncom.

Geenεn wo nu ke emεy ke nu no wo nu.

Ke bilum biuw nu ke eyuu eka ke.”

¹³ È nu nceendaa Nyo' mvu wvù la wvù Nyo' ke nu ε yuu wase gay ê wvù le,

“Shiile ê εbo kem ke εεεy e,

egen ebuy kefew kè me nu ŋke enjike

bonyii buw bo bvuban e ê wo εjise

diεwε kedvuushεε ke bikaa biuw e,

é wo etome bikaa yî bó le?”

¹⁴ Bonceendaa bo Nyo' le ban nu ke lo biyoy bì lemte Nyo' le, ε wvù tumte ε bí ghane fici bonyii bô nu ke ekεŋke mboyma.

2

Fo beene emwase mboyma wvù Jisos to ghane fewci ekumε wvù ke

¹ Fí ε mum ε no nu le beene keŋke keεgeε bvufεe naa ntay yî fiεε fi beene to yuwεε le, wvu le fo beene ke enε ebvuyte lo ke. ² Beene kpwaake le, é bontum bô bonceendaa bo Nyo' le to teete fwele to nu fiεε ε fí temyi naa baay, é wee ké εngoy mvu kenεε etun keεge no bó gayte, é mwεten keŋke nlawma wvudvu ke leŋleŋ, ³ é ke ege la é beene enu se bó ε yen ŋgεw fen ε beene ε jo mboyma wvù kuuke wvun ke lo ncew? Mboyma wvun to yaw Tata Jisos no fewci ekumε wvù, ε bonyii bô to yuwεε no wvù fewci ke mum tom ten keεεy kedvu no bó to fewci ê beene. ⁴ Ε Nyo' ten to nu ε tom bô mwεem mvù duŋci mvuŋgay mvu mwew noo biŋghaw bi mwεem e noo mwεem mvu diuw wvù yumεen e mvù bó to gee. Ε wvù bvuu gawce nnyá Keyoy ke Yuule no wvù to shieele keetom dvù.

Jisos nu wee wvù nu ε ceε je mboyma fô beene le

⁵ Nyo' to baa gεε woŋ wvu fwe wvù bese fewci ekumε wvù wvun le è nu ke esaake bonceendaa bew ke. ⁶ Bó nu ε saŋ bvudvuu bvumew e ê Ŋwa' Nyo' le ekumε saaka wvun le,

“Wee wvu wum nu naa la wvù wo kpwaake ekumε wvù?

Waa wee wvu wum nu naa la wvù wo keŋke shiee we?

⁷ Yî kefew e nen caan nu ε wo to ge ε wvù no nu yî bvudvuu le

ε bvù nu ekuse jo bvu bonceendaa buw e.

Ε wo ke ghaa wvù ε wvù no keŋke bvukuke bô n'wvum.

⁸ Wo nu ε gεε mwεem mvunciim ekuse jo wvù, wvù ε no saake.”

No Nyo' to gεkεε mwεem mvunciim ekuse jo wee wvu wum, fiεε fimew baa bvuu nu dvù fi nu se fí nu ê wvù ekuse ke. Naa no fí cim nu nonεn, nu ε ke beene yene wase le mwεem mvunciim nu ê wee wvu wum ekuse ke. ⁹ Geenεn Jisos nu wee wvù beene yene le yî kefew e nen caan nu ε Nyo' to ge ε bvudvuu bwew no nu ekuse jo bvu bonceendaa bew

e. E Nyo' ke bense wvú e wvú no kɛɛke bvukuke bô n'wvum njefo wvú to nu e yen ηgew kpwe, wvu le wvú ekpwe kpwe wee tfuu nje mbuwma wvu Nyo' fô bonyii le. ¹⁰ È nu Nyo' wvú ge mwεem mvunciim, e mwεem mvunciim nu mwew. No wvú to gomte le wen nu ke ejo bonyii bocii bô è nu boom bew é bó eley bvukuke bwew e, e fí mum no nu naa leɲ le wvú ege é Jisos eyen ηgew wvu le wvú enù e wvú e kpwenten e gen e mese wee wvú eceɛ je mboyma fô bó le. ¹¹ Wvú wvú Jisos wvú gee e bonyii se yuule ê Nyo' ejise, nu e bô bonyii bodvu bô wvú gee e bó yuule, kɛɛke Icee bó mwaarɲ. È nu fiεe fi ke wvú wuumene keeteɲe bó le boom bo bwee wen e ke. ¹² Wvú to nu e gay ê Nyo' kefew kemew e le, “Me nu ηke encawsee diee diuw we ê boom bo bweem e ente.

Me nu ηke en'yemte mbensee wo ê kentaashe kebole ente.”

¹³ E wvú bvuu gay le,

“Me nu ηke ηgɛɛe bvufee bwem yî Nyo' le.”

Bvuu kase gay le,

“Me wvun fɛn bee boom bô Nyo' nu e nya ê me bocii.”

¹⁴ No boom bô wvú gayte ban nu bonyii e bó kɛɛke nyam ye bô elɛmɛ, e wvú wvú Jisos mum jo ten nyam ye wee wvu wum, wvu le è nulo é wvú ke ekpwe keɛngoy dɛwle wvú kɛɛke mvunɲgay mvu kpwe le. ¹⁵ E wvú ke ge nonen mum bvuse bonyii bô to cee bvunfaw e yî nshii wvubole tfuu njefo bó to fane kpwe. ¹⁶ Fí looci yuule naa ntay le ke wvú to kɛɛke shiee e è nu fô bonceendaa bo Nyo' le ke. Wvú to kɛɛke e è nu fô kfuu di Abl'a'am e. ¹⁷ È nu fiεe fi to gee e Jisos se tu diɛwɛ boom bo bwee le yî fiεe le ficii, wvu le wvú enù ekole ke bocee ncese le kebole wvú camte shen fô bó le, e wvú e lese ten fitele yî lemme di Nyo' le keege keman é Nyo' elɛɛshe bibefe bibole. ¹⁸ No wvú to yenɛɛ ηgew, e mmom to fô wvú le, wvú e mum e no kee no è nulo é wvú efii bonyii bô mmom too ten fô bó le.

3

Jisos kuuke fele Muses

¹ Nonen boom bo bweem e bô è nu bonyii bo Nyo' le, e bó e tee ten bó le bó ke eley wɔɲ wvu we le, ben egeɛe bvufee yî Jisos e. Wvú nu waa ntum Nyo' bvuu nu ekole ke bocee ncese le ke mbee wvú beene ké no seɲe ê bonyii le. ² Wvú to lemte bô fitele fiew ficii fô Nyo' wvú to gɛkɛɛ wvú le wvú elemtè wvú le ke no Muses ten to lemte bô fitele ficii yew dvu Nyo'. ³ Geenɛn, Jisos nu wee wvú bó ebenseè ntay fele Muses ke leɲleɲ no wee ké bomte yew e bó no bensee wvú fele yew yidvu. ⁴ Ke yew mi nu dvú yì nu se è bom wee ke. Geenɛn, Nyo' nu wvú bom mwεem mvunciim. ⁵ Muses to lemte naa ntay bô fitele fiew yew Nyo' le yicii diɛwɛ waa lemme le. E mwεem mvunciim mvù wvú to gee to tomte e è nu fiεe fi Nyo' to nu keeke eyuu ejeme. ⁶ E Klistu ke lem ten yew dvu Nyo' bô fitele fiew ficii e è nu diɛwɛ waa yew e. Yew Nyo' yin nu beene fɛn é beene leeme tɛmyi yî fiεe fi beene nu e kuu shém e no taale fwe yî dvú le bô kembense ye.

Fo wee emwase fiεe fi Nyo' le ke

⁷ Beene eyuw le fiεe fi Keyoy ke Yuule to gayɛɛ. Kí to nu e gay le,

“É ben yuw lo e Nyo' e jeme ê ben εben,

⁸ fo ben etɛme bikuu diɛwɛ no bo'icee bonɛn to sɛɛnene bô bo Nyo' diuu di bó to momte Nyo' ηkpwaante ke.

⁹ È nu jó jò bo'icee bonɛn to momɛɛ me wvú Nyo', yen biɲghaw bi mwεem e bì me nto ηgeɛ fô bó le yî bilum e mbaanyɛ.

¹⁰ Nonen e me nton'ye shém bee engokɛ ke bonyii le kedvu, mum ηgay le, ‘Ke mvuntelem mvubole ké no nu naa lo yî yem e ke.

Bó baa kee wase je yem ke.’

2:10 1Kol 8:6; 12:2; Lem 3:15   2:11 Mat 25:40; 12:50; Jon 20:17   2:12 Mben 22:22   2:13 YeSa 8:17-18
 2:14 2:17; Jon 1:14; Jon 8:44; 12:31; 1Jon 3:8; Mwm 12:10   2:15 Lum 8:21   2:16 YeSa 41:8-9   2:17 4:14; 5:2;
 Fili 2:7; 1Jon 2:2   2:18 4:15; Mat 4:1-11   3:1 4:14   3:2 Ktɲ 12:7   3:6 5:8; 3:14; 4:14; 6:18-19; 9:28; 10:22-24,
 35; 13:14; Kolo 1:23; Fili 3:20; 2Tim 4:8   3:7 Mben 95:7-11   3:8 Ksm 17:7; Ktɲ 20:2-5

¹¹ Ɛ shém ton'ye me ɛ me nlew lo ɛ,

'Ƙe è nu naa lo é bó ke eyuu eley bvudvuu bwem bvu nɔɔɛɛn e ƙe.' ”

¹² Boom bo bwɛɛm e, ben emum eyenè fo wee mvu ben e enù dvú wvù ƙɛɛke fitele fi befe, fi tune keebee Nyo' le, nulo ege é ben ene ebase jim ê Nyo' wvù ƙɛɛke nshii le ƙe. ¹³ Fiɛɛ fi ben ƙɛɛke keege nu ɛ ben eteetè bikuu binen ediuw ɛcii, no kefew kin nu kí kè bó teɛɛ ê Ɔwa' Nyo' le ɛ, “Ɛben.” Ben egeè nonen fo fiɛɛ fi befe fimew ke ene elewɛɛ wee é wvù ene etemyi ekole. ¹⁴ Ben ekeè ɛ beene nu wase fiɛɛ fimwaɛɛ beene ɛ bo Klistu fɛn é beene ɛ meɣ ɛ no jici fiɛɛ fi beene to leeme wase yî dvú le fwele ɛ gen ɛ mɛse. ¹⁵ Ben ekumyì fiɛɛ fi ɛ,

“É ben yuw lo ɛ Nyo' ɛ jeme ê ben ɛben,

fo ben eteme bikuu diwɛ no bo'icee bonen to sɛɛnene bô bo Nyo' ƙe.”

¹⁶ È nu baa bô to yuwɛɛ ɛ Nyo' ɛ jeme ê bó ɛ bó mwase lo no sɛɛnene bô wvù? Ƙe è nu bonyii bocii bô Muses to joe Ijiw buy bô bó le? ¹⁷ Ɛ è nu baa bodvu bô Nyo' to ton'ye shém bô bó yî bilim e mbaanyɛ? Ƙe è nu ƙe bó bô to gee bibefe, ke kpweken njkpwaante jodvu le? ¹⁸ Ɛ è bvuu nu baa bô Nyo' to lewɛɛ ɛ ƙe è nu naa lo é bó ke eyuu eley bvudvuu bvuwene bvu nɔɔɛɛn e ƙe? È nu ƙe bó bodvu bô to tɛmyi bikuu le? ¹⁹ Nonen beene nu ɛ yen ɛ ƙe bonyii bodvu to nulo egen eley bvudvuu bvudvu le ƙe, njefo bó to baa lese fitele yî Nyo' le ƙe.

4

Ɛkumɛ keeley nɔɔɛɛn wvù wvu Nyo' le

¹ Fí ɛ mum ɛ no nu ɛ njawma wvù Nyo' to gɛkɛɛ ɛ bonyii nu ke eley nɔɔɛɛn e beɛ leeme ƙe fó. Nonen beene emum eyenè fo bó ke dioo etaa eyen ɛ wee mvu ben e baa ekocɛn keeley wvù le ƙe. ² Saaka wvù jee wvun nu ɛ to wase fô beene le ƙe ɛɛɛɛɛ no wvù to toɛ fô bó le. Geenen, saaka wvudvu wvù bó to yuwɛɛ to baa fi bó ƙe, njefo wvù to to fô bó le ɛ bó faɛɛ yaa bee wvù le ƙe. ³ Fô beene bô nu ɛ bee wvù le nu ɛ beene nulo eley nɔɔɛɛn wvudvu le. Ɛ bonyii bomew ba nu ɛ Nyo' to gay ɛ,

“Shém to nu ɛ ton'ye me, ɛ me nlew lo ɛ,

'Ƙe bó nu ke eyuu eley naa lo nɔɔɛɛn wɛm e ƙe.' ”

Nyo' to jemyi nen, naa ɛ lemme diew to ka wase foɛkɛw seke wvù to bomɛɛ woɛ. ⁴ Beene kee ɛ bó nu ɛ saɛ ê Ɔwa' Nyo' le bvudvuu bvumew e ɛkumɛ diuu di ediuw esooshwiɣ ê yin je le ɛ,

“Nyo' to nu ɛ lem lemme diew dicii,

ɛ è ke dioo yiɛɛɛn ediuw esooshwiɣ ɛ wvù ɔɔɛɛn.”

⁵ Ɛ dioo nu bvudvuu bvù bó be jemyi wase fó bwɛ le, wvù ɛ bvuu ɛ jeme ɛ, “Ƙe bó nu ke eyuu eley naa nɔɔɛɛn wɛm e ƙe.” ⁶ Fí nu keɛɛɣ ɛ nɔɔɛɛn wvun beɛ ƙe fó. Ɛ bonyii bomew nu ke eley wvù le. Ɛ bonyii bô to yawɛɛ yuw saaka wvù jee wvun to baa ley nɔɔɛɛn wvun e njefo bó to nu ɛ yuw, geenen tun keege no wvù gayte. ⁷ Nonen ɛ Nyo' mum kase gɛɛ diuu dimew di wvù teɛɛ ɛ “Ɛben.” No wvù gɛkɛɛ ke mum jeme diuw Nfon Dawe le ɛ bilim ɛ fey wase nteen no bonyii bodvu to tunɛɛ keege no wvù gayte. Ɛ fiɛɛ fi wvù to jemyɛɛ nu fí fi beene be yuuke wase ɛ,

“É ben yuw lo ɛ Nyo' ɛ jeme ê ben ɛben,

fo ben eteme bikuu ƙe.”

⁸ È è nu ɛ bvudvuu bvù Yoshua to joe bonyii gen ley bô bó fó to nu wase bvudvuu bvu nɔɔɛɛn e bvudvu, tu ƙe Nyo' to bee ebvuu ejeme ɛkumɛ diuu dimew ɛ è nu di nɔɔɛɛn e ƙe. ⁹ Fí ɛ mum ɛ no nu ɛ diuu di nɔɔɛɛn e beɛ dvú fwe fô bonyii bo Nyo' le diwɛ di Nyo' to ɔɔɛɛɛ dvú diɛ le. ¹⁰ Fí ɛ no nu ɛ, é wee ley nɔɔɛɛn wvun e, tu mwɛɛɛn ɛ ɔɔɛɛn wase yî lemme diew e dicii ɛɛɛɛɛ no Nyo' to ɔɔɛɛɛ yî diew lemme le. ¹¹ Nonen beene emomtè ntaɣ keeke eley nɔɔɛɛn wvun e, wvu ɛ fo wee mvu ke egbwe ɛ è base ekole kè

temyeen wvú diewe bonyii bo fwele ba le ke. ¹² Ben ekeè le diew Nyo' keŋke nshii, lemte. Yí koole fele nyo yì bó nu ε fon biba bicii. Yí ké no leyte gene buyte fô nshii bô keyoy ke wee le taashi, leyte ten ê biyuj bô bikufe bi wee le. Yí ké no bwaashi bonkpawwce noo mwεem mvù nu ê fitele fi wee le. ¹³ Ke fiεe nu naa lo dvú fi Nyo' nu ε bom fi nulo enyiime ê wvú ejise ke. Mwεem mvunciim yen'yi ê wvú ejise endan. ε è nu wvú wvù beene keŋke keeke etaŋe diuw ê wvú fwe.

Jisos nu ekole ke bocee ncese le ke baay

¹⁴ Nonen no beene be ε gay wase le keŋke ke ekole ke bocee ncese le ke baay, kè è nu Jisos wvù Waa Nyo', ε wvú ε ben wase ε tosen ebule ε gen fowe, beene emum ejicì mbee wvù beene ké no seŋe ê bonyii le ntay. ¹⁵ Ke ekole ke bocee ncese le kesεεbeene kin nu wee wvù nulo emaa kewεεε kesεεbeene wvu le wvú ecamtè shém fô beene le ke. È nu wee ε mmom to to wase ten fô wvú le jé le jé le no yí too fô beene le, geenen ε wvú faŋe yaa ge kebefε ke. ¹⁶ Nonen beene emum ebenci too mbew kawla mbuwma Nyo' le se nfan wvu le wvú ecamtè shen fô beene le, é dioo nu kefew kè fiεe ghaake beene é wvú ebuw beene bô nfi we.

5

¹ Beene kee le bó ké baale ekole ke bocee ncese le ê bonyii entelεŋ egeε le wvú elemtè Nyo' le nje bonyii, ε wvú mum no joo nnyá bonyii feese ê Nyo', gee ten boncese fô bibefe bi bonyii le. ² No wvú wvù cee ncese nu ten ε wvú wεεyi jé le nteen, ε wvú mum no kee keenu nyεkeey bô bonyii bô yaa kee ke mwεem bvuyte lo le. ³ Nje kewεεε kew kin, ε wvú mum no keŋke keegee boncese fô biew bibefe le ke leŋleŋ no wvú gee fô bi bonyii bomew e. ⁴ Ke wee nulo ebense ekole kew le wen enù ekole ke bocee ncese le ke. È ké baa Nyo' mwεten ke leŋleŋ no wvú to baleε Elon. ⁵ È nu ke leŋleŋ no ke Klistu to baa bense ekole kew le wen enù ekole ke bocee ncese le ke. È to gεke Nyo' wvú mum gay le,

“Wo nu Waa wem,
ε eben nu ε me ε nɔgay wase le me nu Ico.”

⁶ ε wvú bvuu gay bvudvuu bvumew e ten le,
“Wo nu cee ncese wvù meŋ lo ê je yì Melkisedek nu jó le.”

⁷ È to nu seke Jisos to nu fokuse fen, wvú to ké no bunlee sekecii leke fô Nyo' le, beele foweεwe shiwse misem fô wvú wvù Nyo' wvù nulo efi wvú can kpwe le. No è to nu wee ε wvú fane bvuu wvumte Nyo', ε Nyo' mum yuw bunle ye. ⁸ Naa no Jisos to nu Waa Nyo' nonen, bonɔew bô wvú to yεnεε to nu ε ge ε wvú yεεyi keeyuuke ke ε è nu Nyo' le. ⁹ ε Nyo' ke ge ε wvú no nu wee wvù nu ε kpwenten ε gen ε mεse, wvù eboysee bonyii bô yuuke wvú le. ε mboyma wvun nu wvù nu se ŋka. ¹⁰ No Nyo' gee nonen mum gεε wvú le wvú enù ekole ke bocee ncese le diewe Melkisedek e.

Fo wee Klistu ebvuu etfuv bikaa ke

¹¹ Mwεem nu dvú nteen mvù bese beε keŋke keejeme ekumε saaka wvun. Geenen fí temyi keenele é fí eyuu fô ben e, njefo ben nu ε nε wase ε no leε baay keeyuw fiεε. ¹² É è be nu ê leŋ e, tu è be yεεyi wase ben bonyii keseen. Ben ε kaa ε nε ε no nu le bó ebvuu ekase eyεεyi lo ben bô mwεem mvu ekumε diew Nyo', ε è nu mvù bó ké yaw kew yì dvú le. Ben beε diewe mvunley mvu boom e mvù beε yamte ε è nu emben, ε bó baa diee wase mwεem mvudien mvù temyi ke. ¹³ Ke è nulo é wee wvù beε yεεyi lo diew Nyo' ekee fiεε fi leŋ ê Nyo' ejise ke. Wvú nu diewe finley fi wan e fi beε yamte ε è nu emben e. ¹⁴ Mwεem mvudien mvù temyi nu ε è ké no diee bonyii bô nu ε bó ε taw wase. Boban nu bonyii bô nu ε bó ε yεεyi wase keetaasse mwεem kee jεεy jεεy mvù jee bô mvù befe.

4:12 Yεsa 49:2; 55:11; Yεli 17:10; Jon 12:48; Εfe 6:17; 1Bi 1:23; Mwm 1:16 4:14 5:8; 8:1; 2:17-18;
3:1; 5:1, 4-6; 7:24-28; 8:3; 9:7, 11 4:15 2:18; 5:2; 7:26; 9:12; 1Jon 3:5 4:16 10:19 5:1 4:14 5:2 2:17-18; 4:15;
7:28 5:3 7:27; 9:7; LEW 9:7; 16:6, 15 5:4 Ksm 28:1 5:5 1:5 5:6 Mben 110:4; Ibu 6:20 5:7 Mat
26:36-46 5:8 1:2; 4:14; 6:4-6; 7:3, 28; 10:29; Jon 1:34; 4:15; Fili 2:8 5:9 7:27 5:10 5:6; 6:20 5:12 1Kol 3:2
5:14 13:9; Lum 16:19; 1Kol 14:20; Εfe 4:14

6

¹ No fí nu nonen, beene emum ecine n'yeyi wvu ekume Klistu wvù wee ké yaw kew yeyi le, egenè fwe ε è nu yî wvu bonyii bò nu ε taw wase le. Fo beene ebvuu ekew eleesè kenffuy ke n'yeyi le kè le bonyii ekumen mvuntelem mvubole yî gee dibole dî nulo etoo bô kpwe, noo n'yeyi wvù le bonyii elese fitele yî Nyo' le ke. ² Ke è nulo ten é beene ebvuu ekew eyeyi lo ekume no bó cuke bonyii, * bô keegele can yî bonyii le ke. ε ke è nulo é beene ebvuu ekew eyeyi ekume mbuy wvu yî kpwe le bô ekume nsaw wvù nsumten wvudvu nu wvù møy lo ke. ³ Mwεem mvun nu ε beene nulo ecine dvú egenè fwe fen ε Nyo' ε fi. ⁴ Beene ecine dvú njefo é bonyii nu ε bó to yuuse wase bó yî fiε fi Nyo' le, ε bó ε mom wase nnya yî nen'yi fowe, ε bó ε keηke wase ten Keyoy ke Yuule, ε ne ε kase ε tfuw bika, tu ke je nu naa lo dvú yî è nulo é bó ebvuu ege é bó ekumen mvuntelem mvubole ekase etu jim ke. ⁵ Boban bonyii nu ε bó ε mom wase bvujonke bu diew Nyo' le ε yuw, ε bvuu ε kieε mvungay mvu nshii wvù too le. ⁶ É bó ley wase mwεem mvun e, ε kase ε tfuw bika, tu ke je bvuu nu dvú keege é bó ekase ekumen mvuntelem mvubole etu jim ke, njefo fiε fi bó ge nu ε bó kaase joo ε è nu Waa Nyo' taa yî kentam e bô can yibo, shoose ya le. ⁷ Wεε wvù jaη gbwee yî dvú le sekecii ε wvù nyaa mwεem mvù bonyii bò bó lem wεε wvudvu nje bó le bó eboytè yî dvú le, ké no keηke kembonen ke Nyo' le. ⁸ Geenen, é è kuu bisafe bô bíay wene dvudvu, tu è nulo é bó eciese lo wvù, ke emum ene eton lo.

⁹ Nsáa yese shém, naa no bese cim jemyi nen, bese kee le ben leeme finen ε è nu yî mwεem mvù jee fele mvubole, ε è nu mvú mvù too bô mboyma fô ben e. ¹⁰ Ke Nyo' nu Nyo' kenlow wvù nulo ke edaaye lemme dinen dî ben lemte noo keηkonen kè ben duηci ε kew lo ε to ε buy keseen e fô bonyii bò è nu bew e nje ye ke. ¹¹ Shiee wese baay nu le wee bô ekole kew eleemè ke yî fifie fiε le nonen egen emese, wvu le ben ke ekeηke fiε fi ben nu ε lese bvufee bvucii ε no taale fwe yî dvú le. ¹² Fo ben egeè ηgoy ke. Ben ebeηen bonyii bò to leseε fitele yî Nyo' le, no kuule shém se ke keηke fiε fi Nyo' to kawεε.

Ke Nyo' ké kumen ηkawma we ke

¹³ Ben ekume seke Nyo' to gee ηkawma ê Abl'am. Wvù to dioo gee kan ε è nu diee diew di wvù wvù Nyo' le, njefo ke wee mvu to bvuu nu dvú wvù kuuke fele wvù, wvù wvù ekan diee diew ke. ¹⁴ Wvù to dioo kan gay le, “Kecεey, me nu ηke embuw wo enge é boom buw elone lo.” ¹⁵ No Abl'am yuwεε nonen, mum no nu nyεkeey, ke mum ghan keηke fiε fi Nyo' to kawεε fidvu. ¹⁶ È nu kecεey le wee ké diee kelew ekan ε è nu diee di wee wvù kuuke fele wvù le, ε kelew kedvu mum sumten nsaw. ¹⁷ È nu ke leηleη no Nyo' to dioo gee ηkawma no gomte keege le bonyii bò nu ke ekeηke fiε fi wvù kaw fin, ekiε naa ntay le ke wen ké kumen fiε fi wen gomte ke. ε wvù dioo kaw mum die kelew. ¹⁸ No Nyo' to kawεε kase die kelew nonen, ε mwεem mvun mum buy mvunfεem mvù è nulo bó saa ekumen ke, njefo mvú to buy ε è nu diuw Nyo' le, wvù yaa nu naa lo embiay mbiay ke. Nonen beene bò nu ε lewte wase ε beε ê wvù ekuse emum ekeηkè mvuntelem mvù temyi keekaanten fiε fi bó nu ε gee beene ε no taale fwe yî dvú le. ¹⁹ Fiε fin fi beene taale fwe yî dvú le nu fi jici mvuntelem mvuseεbeene le cεy cεy, temyi diewe keη'wow e fo mvú ebuuke. È nu fí fi nu ke ege é beene efey eley egen ente fô kecee ke Nyo' le ejim jo ndvu yî bó nu ε sheηke ε baη jó dvú le. ²⁰ ε è nu fó fò Jisos to leyεε wase diewe nsafwe wesebeene le keekene bvudvuu ê beene. Wvù nu ekole ke bocee ncese le wvù møy lo ê je yî Melkisedek nu jó le.

7

Ekume cee ncese wvù Melkisedek

6:1 9:14   6:2 Jon 3:25-26; Lem 19:1-6   * 6:2 Ncuε bonyii wvun jemyi ten ekume wvù Bojuu to ké no gee.   6:4 2:1-3; 5:8; 10:26-29; 12:25; Mat 12:31; 1Jon 5:16   6:8 Mat 13:7, 22   6:10 10:32-34; 13:1; 1Jon 4:7-12, 19-21   6:12 11:1-12; Luk 21:19   6:13 Keη 22:15-18; Ibu 11:12   6:16 Ksm 22:11; Mat 5:34; 23:16-22   6:18 Ktj 23:19   6:19 3:6; Lum 5:5; Ibu 9:3   6:20 4:14; Mben 110:4; Ibu 5:10; 7:1-4

¹ Melkisedek wvun to nu Nfon wvu Salem, bvuu nu cee ncese Nyo' wvù nu Ekole ke Mwεem Mvunciim e. ε è ke no nu kefew kemew e, ε Ablam laa jem yuwyε bonfon nteen. ε Melkisedek ke tasen bô wvù no wvù to kfuuyi, mum laη kembonen yî ye le. ² ε Ablam gaw mwεem mvunciim mvù wvù to yowεε gbwen jem e biba yuufe, nya keba kemwaan ê Melkisedek. Cee ncese wvun nu ε diee diew duηci mwεem mvunfεem. Fi fwe nu le wvù nu “Nfon wvu Teytey” no diee diew di Melkisedek duηci. ε fi bii fó nu le wvù nu “Nfon Nykeey” njefo wvù to nu Nfon wvu Salem. * ³ Ke wee kee ice bô bwee kenεε kfuu diew ke. ε ke wee kee ten seke bó to bokεε wvù kenεε seke wvù to kpweε ke. Wvù nu cee ncese wvù mey lo diewe Waa Nyo' le.

⁴ Ben ke etaa eyen wee wvù è to nu Melkisedek wvun! Wvù to nu naa lo wee ε wvù kuuke. Naa ε Ablam wvù to nu cee kfuu di bonyii bo Islael e ke yow mwεem gbwen jem e to dvù gaw biba yuufe, mum nya lo kemwaan ê wvù. ⁵ Fi ekume boom bo Lεwe le bô to ké no lemte lemme di bocee ncese le nu ε bvudvuu bvumew to jemyi ê bonci bo Muses e le bó efii mwεem ê bonyii bo Islael keba kemwaan ente jo yuufe, naa no bonyii ban to cim nu boom bo bwee bó le, ε bó bocii nu boom bo Ablam e. ⁶ Ke wee wvun to nu wee kfuu di Lεwe le ke. Geenεn ε è fi wvù mwεem ê Ablam keba kemwaan ente jo yuufe, laη kembonen yî ye le, ε Ablam nu wee wvù Nyo' to gee ηkawma ê wvù. ⁷ Ke è nu kemaηen le wee wvù laηke kembonen yî wee mvu le kuuke fele wee wvù wvù laηke kembonen yî ye le ke. ⁸ Bocee ncese bo ê kfuu di Lεwe le ban to fii mwεem ê bonyii keba kemwaan ente jo yuufe, ε bó bodvu bô fii nu bonyii ε bó kpweε. Geenεn Melkisedek wvù to fie mwεem keba kemwaan ente jo yuufe ê Ablam nu ε ηwa' Nyo' seje ê beene le è nu wee ε wvù to fele. ⁹ È nulo é bó egay le Lεwe kebεε wvù kfuu diew to fii mwεem ê bonyii keba kemwaan ente jo yuufe to nu ε nya mwew mwεem ê Melkisedek can Ablam e. ¹⁰ Bó nulo egay nonen njefo seke Melkisedek to tasenεε bô Ablam nu ε wvù wvù Lεwe to bεε ê bvulew bvù Ablam wvù è to nu icee cee cee bó le.

¹¹ È è fen to nu le lemme di kfuu di Lεwe le to gee diewe bocee ncese le to nu ε kocen keege é bonyii enu teytey ê Nyo' ejise, tu shiee wvumvu cee ncese to bee ebvuu enu wvu la? Beene kee le Nyo' to nya bonci ê bonyii bo Islael bii lemme di bocee ncese bo ê kfuu di Lεwe le to gee. Fí dioo nu nonen, bó kaa ε gay le wvuwe cee ncese keηke keeke enù è je yì Melkisedek nu jó le, efey keenu ε è nu è je yì cee ncese wvu ê kfuu di Elon e nu jó le neε le? ¹² Beene kee le kfuu di bocee ncese le ké kumene, ε fí no nu shiee le keekumen ten bonci. ¹³ Wee wvun wvù beene jemyi ekume wvù, nu ε wvù to buy ê kfuu dimew e jεey, ε wee ke baa yuu buy wase ê kfuu didvu le elemte fô ketan ke ncese le ke. ¹⁴ Wee wvun nu Tata wesebeene. ε è nu kecεey le wvù to buy ê kfuu di Juda le. ε Muses to ke baa yuu jeme fiεε ekume kfuu din seke wvù to jemyi ekume bocee ncese ke.

Jisos nu cee ncese ê je yì Melkisedek nu jó le

¹⁵ Fiεε fin fi beene jemyi ekume fí nu ε looce ε duηce ye no cee ncese wvumvu nu ε buy wase diewe Melkisedek e. ¹⁶ Wvù nu ε ne ε tu cee ncese ε è yaa nu è je yì nci jemyi le no wee keηke keenu ê kfuu di bocee ncese le ke. Wvù nu cee ncese ε è nu yì mvuηgay mvu nshii wvù yaa kaa ke le. ¹⁷ È nu fiεε fi bó nu ε saη ekume wvù le, “Wo nu cee ncese wvù mey lo è je yì Melkisedek nu jó le.”

¹⁸ Fí ε mum ε no nu le, je yì yvum yì bó to gee mwεem jó nu ε bó ε fuwyε wase yiye, njefo ke yì bvuu keηke mvuηgay kenεε lemme ke. ¹⁹ [Ke bonci bo Muses e to ké ge fiεε ε fí jor gen mese ke.] Geenεn, keseen nu ε Nyo' ε duηce wase je yì jee ntay yì beene egεelè bvufee yì dvù le yì fele yiye. È nu yì yì beene fele jó se too nceencee fô Nyo' le.

²⁰ ε keebvuu ebise fó nu ε Nyo' to dioo gεele cee ncese je yì fiε yin, die kelew, ε ke wvù to ké die kelew seke wvù to gεele bomew ba ke. ²¹ Geenεn, ε wvù ke dioo gεele wvun, die kelew ekume wvù gay le, “Me wvù Tata nu ε me ε ndie kelew,

7:1 Keη 14:17-20; Ibu 5:6 * 7:2 Salem nu le, “Nykeey” ε è nu diee di kelaante kè Jelusalem e, ε bó ε ci lo. 7:5 Ktj 18:21 7:14 Keη 49:10; Mat 2:6; Lem 13:23; Mwm 5:5 7:17 5:6 7:19 9:9; Lum 3:20 7:21 7:17

ε κε me nu ηke ηγκυμεν diew yem κε,
 ‘Wo nu cee ncese wvù mey lo.’”

²² Kelew kè Nyo' to dieε kin ε mum ε duηce le Jisos nu wee wvù nu ε ge moηkan mo monfem man ε no leeme temyi fele mo moyvuum.

²³ Bocee ncese bò to shee nu fwele to ké no nu nteen, ηjefo κε kpwe to nulo ecine wee le é wvù emey egee lemme diew di kecee ncese le κε. ²⁴ Geenεn, Jisos ε no nu fiew cee ncese sekecii ηjefo κε nshii we κεηke kendvuse κε. ²⁵ Nonεn, wvù nulo eboysee bonyii sekecii bò benci too fô Nyo' le fele can ye le. Ε wvù boysee nonεn, ηjefo wvù nu dvù sekecii leke Nyo' fô bó le.

²⁶ Fí nu leη le beene ekeηkè kfuu kekie ekole ke bocee ncese le. Wvù nu fiew wee wvù yuule, ε wvù baa κεηke jay keνεε nlom yî ye le κε. Wvù nu fiew ε Nyo' ε gawsen wvù fô bonyii bo bibefe le. Nyo' nu ε bense wase wvù, wvù ε ben naa ε fey ebule ε gen fowe.

²⁷ Ke wvù κεηke fiew shiee keegeε boncese diewe bikuu bi bocee ncese le, bì to ké no gee boncese εdiuw εcii κε. Ε bó to ké dioo gee yaw ge fô bikuu bibole, keekpwarηsen bibole bibefe, se ke no gee fô bi bonyii le. Wvù to ge fiew we ncese kaη mwaηη no wvù to nyaε ekole kew keetaηe bonyii dvù. ²⁸ Yî kefew ke bonci bo Muses e nu ε bó to baale naa ε è nu bonyii ε bó wεeyi yî nyam ye le le bó enù bikuu bi bocee ncese le. Geenεn, ε è ke dioo nu wase ejim jo bonci ban, ε Nyo' ge ηkawma die kelew, mum baa wase ε è nu Waa we wvù wvù nu ε ge wvù ε no jee gene mεese sekecii.

8

Jisos nu ekole ke bocee ncese le ke moηkan mo monfem e

¹ Ekole ke fiεε fi beene jemyi ekumeε fí le nu κε le, beene κεηke kfuu ekole ke bocee ncese le ε è nu wee ε wvù ε shii ê εbo ke εcεey ke kawla Nyo' Bvukuke le fowe. ² Wvù nu wee lemme fô Nyo' nu, lemte cun dvù è nu cεey cεey cun yi wvù wvù Nyo' le, ε è yaa kene bonyii κε. È kene wvù wvù Tata Nyo' cun yidvu. ³ Ekole ke bocee ncese le kecii nu ε Nyo' ké baa gee le wvù ejod nnyá yi bonyii feese ê Nyo' bvuu gee ten boncese fô Nyo' le. Nonεn, fí ε no nu shiee le fô wvuwvun cee ncese le keekeηke ten fiεε fi wvù nulo ege ncese dvù fô Nyo' le. ⁴ É wvù be nu fokuse fen, wvù saa enu naa lo cee ncese κε, ηjefo bocee ncese nu wase dvù bò nyaε nnyá bii no nci Muses gomte. ⁵ Lemme di bó lemte fokuse fen nu κε lo nfieesen bô kenjijijη ke di yew dvu Nyo' le fowe. È nεε fiεε fi è to nu seke Muses to nu keekene cun Nyo' yi fokuse fen, ε Nyo' tefe wvù gay le,
 “Yεnε le wo nu ε kene fiεε ficii fí ε no nu κε leηleη
 diewe fi me nto nduηceε ê wo yî kum e.”

⁶ Geenεn Jisos nu ε bó ε nya lemme ê wvù ε dí kuuke fele di bocee ncese bo fwele le, κε leηleη no moηkan mò wvù leeme fwe wvudvu enteleη jo Nyo' bô wee wvu wum kuuke ten fele mo moyvuum. Mó fele lo ηjefo moman bii ε è nu boηkawma bô fele bo fwe le. ⁷ É moηkan mo fwele to nu se mó κεηke jay ηkuuη, tu κε shiee momew to bee ebvuu enu dvù κε. ⁸ Nyo' to nu ε yen le jay nu dvù bô bonyii, mum gay le,

“Me wvù Tata ηgayte le diuu too lo
 di me nu ηke ηηgbwo moηkan mo monfem
 bee yew Islael noo yew Juda.

⁹ Ε κε moηkan man nu diewe mò me nto ηηgbwolεε
 bee bo'iceε cee bó
 diuu di me nto njiceε bó le yî kebo le,
 ηjo mbuy bô bó woη wvù Ijiw e κε.

Moηkan modvu man nu ε bó to baa emey eleeme yî dvù le κε.

7:22 8:6 7:24 6:20 7:25 2:11; 10:14; Lum 8:34; 1Jon 2:1 7:26 4:15 7:27 5:3, 9; 7:25; 9:12, 26, 28; 10:10, 12; Lum 6:10; 1Bi 3:18 7:28 5:1-2, 8; 7:19; Mben 2:7 8:1 4:14; 1:3, 13; 7:25; 10:12; 12:2, 25; Mben 110:1; Mat 22:44; Lem 2:33; Lum 8:34; Efε 1:20; Kolo 3:1 8:2 8:5 8:5 9:9; 10:1; Kolo 2:17 Ksm 25:9, 40 8:6 7:22; 8:2, 6, 13; 9:11, 15; 12:24; Yεsa 55:3; Yeli 31:31-33; Esek 37:26; 1Kol 11:25 8:8 Yeli 31:31-34; Ibu 10:16-17

Nonen, ε me mum mbase jim ê bó le. Fifin jemyi me wvù Tata.

¹⁰ Me wvù Tata mbvuu njemyi le, kefew nu ke eto ekocen,

é me embvuu enjgbwo momew moŋkan bee yew Islael.

Mó nu ke enu le, me nu ŋke enlese lo bonci bem

ê boŋkpawawce bobole,

ensan ε è nu ê mvuntelem mvubole.

Me nu ŋke enu Nyo' wvubo, ε bó nu bonyii bem.

¹¹ Ke wee bæε ke ebvuu eyeyi lo wee we woŋ mvu

kenεε waa bwee gayte le wvú ekeè Tata Nyo' ke,

njefo wee tfuu nu ke ekee me

ε kew yî wee wvu caan e ε gen ε buy yî wvu baay e.

¹² Me nu ŋke encam shen fô bó le,

nleeshε mwεem mvubole mvù befe.

Ke me mbεε ŋke embvuu enkumyi bibefe bibole ke.”

¹³ No Nyo' to jemyε le moŋkan mo monfem nu ke enu, tu wvú to yene wase le mo fwele ma nu fiεε fi fiyvuum. ε fiεε yvuumene kenεε lune wase, tu è sheεte caan é fi ela ê bonyii ejise.

9

Je ncese yi yvum bô yi fie

¹ Fí nu le, moŋkan mo fwele to kenke bonci bô duŋci je yî bonyii ebunleè Nyo' jó, bvuu kenke bvudvuu ε bó ε seyse le è nu yew Nyo' yi fokuse fen. ² Bó to nu ε kene cun bô ndvu sumten biba bifεε, ε keba ke fwe ente nu ε bó teŋe le Bvudvuu bvù Yuule. Bvubvun nu fô fiεε fi bó to tomyi ken'yεese yî dvú le noo fô kedaŋ kè bó to ké no gεεle bleed wvù bó nu ε ge ncese dvú fô Nyo' le to nu. ³ ε keba kè bii fô ente nu ε bó teŋe le Bvudvuu bvù looci Yuule naa ntay. Bvudvuu bvun to nu ejim jo ndvu mi ε bó ε sheŋke ε sumten cun dvú enteleŋ. ⁴ Bvubvun bvudvuu nu fô ketaŋ ke jiin e to nu, ε bó ε seyse ketaŋ kedvu bô ketwaa ke bigew e kè yεεle. ε ŋkuw moŋkan mó Nyo' to gbwolεε bô bonyii nu ten fô, ε bó ε seyse ε lay ye yidvu yicii bô ketwaa ke bigew e kè yεεle. Ê ŋkuw wvun e nu ε kentee ke mana le to nu jó, ε bó ε seyse ten bô ketwaa ke bigew e kè yεεle. ε kemaŋ ke Elon e kie kè bibe to comεε yî dvú le nu ten ê ŋkuw wvun e. ε biwaŋ bi eta le bì bó to saŋεε bonci bo moŋkan modvu le nu ten ê ŋkuw wvudvu le. ⁵ Ê we jo ŋkuw wvun nu ε bó to leke mwεem mvumew ε mvú nu diεwε bonceendaa bo Nyo' le bo n'yuu le, ε mvú ε saŋ ye ê we jo kentaw ke Nyo' le ke nleeshε bibefe le. Mwεem mvun nu ε ke è nulo é beene ejemyi gene ente jodvu keseen baay ke.

⁶ No bó to seyσεε mwεem mvun ê yiyin je le nen, ε bocee ncese mum no gene leyte ê keba ke fwe kie le εdiuw ecii gee lemme dibole dvú. ⁷ Geenεn, ε wee wvù to ké ley ê keba ke ente kie le to nu ke ekole ke bocee ncese le maan. ε wvú to ké ley dvú ke kaŋ mwaan yî kelum e. ε wvú yaa to ké ley dvú se ελεμε ke nyam e kè wvú ege ncese dvú fô ekole kew e noo fô bibefe bi bonyii le bì bó gee yaa kee ke le. ⁸ Nonen, yiyin nu je yî Keyoy ke Yuule duŋci ê bonyii le je yî wee to nulo eley egen fô Bvudvuu bvù looci Yuule naa ntay e to baa yene wase ye ke, no cun Nyo' yi fwe ye to bæε leeme fô. ⁹ Mwεem mvun mvunciim nu nciise mwεem mvù kooyi kefew ke keseen kin e. ε fifin duŋci le ke mwεem mvù bó to nyaa ê Nyo' noo boncese bô bó to gee fô Nyo' le nulo ege é mvuntelem mvu bonyii bô bunlee Nyo' le enu ε mvú yuule gene mεεse ke. ¹⁰ Mwεem mvudvu kenke ke fiεε maan keege ε è nu bô mwεem mvudien noo mwεem mvuwuun noo jé yî bonyii cuke ye jó keeyuule ê Nyo' ejise. ε mvumvun nu mwεem mvù kumte ke ε è nu nyam ye le, mvù bó to kenke keege egen ebuy kefew kè ŋkumen ke eto le.

8:13 8:6 9:2 8:5; 9:11-12; Ksm 26:1-30; Ksm 25:31-39; Ksm 25:23-30 9:3 Ksm 26:31-33; LEW 16:2; Ibu 6:19; 9:7, 12; 10:20 9:4 Ksm 30:1-6; Ksm 25:10-16; Ksm 16:32-35; Ktj 17:21-25 Ksm 25:16 9:5 Ksm 25:18-22 9:6 10:11; Ktj 18:2-6 9:7 5:3; 9:25; 13:11; LEW 16:2-16 9:9 7:19; 9:2 9:10 LEW 11; 15; Ktj 19

¹¹ Geenen no Klistu wvù nu ekole ke bocee ncese le nu ε to wase, ε è nu wvù wvù nu ε to bô mwεem mvù jee, wvù ε mum ε ley cun, ε è nu yi baay yì yuule gene mεese le. Ke yiye nu yì è yoke bonyii κε. Fì nu le, κε è nu cun yi yì nshε yin e κε. ¹² Fô wvù to leyεε nu Bvudvuu ε bvù looci Yuule naa ntay. Ε wvù to ley kaη mwaan ε fì ka lo nonen. Wvù to baa eley fofen ε è nu bô ελεμε ke bίe le kenεε ke boom bo bona' le κε. Wvù to ley ε è nu bô kew ελεμε. No wvù gee nonen, ε fifin mum sum beene yì bibefε le, ε nsum wvun nu wvù mey lo. ¹³ È to nu fwele é wee ké dioo nu bô ηkfum ye le, é bó jo ελεμε ke bie le kenεε ke na' le, kenεε taan di kejun ke na' wvù bó nu ε ton wvù ε fie le, mise kenεε mwan yì mweten e, ε wvù kase no yuule. ¹⁴ É fì to nu nonen, tu κε ελεμε ke Klistu le nulo ege fiεε fi fele fifiε? Wvù to nu ε nya ekole kew ε kí nu se nlom ê Nyo' fele yì Keyoy kè mey lo le. Wvù to ge nonen, mum cuke mvuntelem mvuseεbeene yì mwεem mvù too bô kpwe le, wvu le beene elemtè Nyo' wvù keηke nshii le. ¹⁵ È neε fiεε fi Klistu nu wee wvù leeme fwe moηkan mo monfem man enteleη jo Nyo' bô wee wvu wum. Ε wvù leeme wvu le bonyii bô Nyo' nu ε tee le è nu bew ke ekeηke bvudvuu fô bvujonke bvù mey lo bvù Nyo' nu ε kaw bó dvù. Bó nu ke ekeηke njefo wee nu ε kpwe wase, ε kpwe ye yin ε sum bó yì ηgew wvù to nu keeke eto nje bibefε bì bó to shee gee fwele ê moηkan mo moyvuum e. ¹⁶ Beene kee le wee ké teete kpwe, * wee saa ke ebi ntefe kpwe wvudvu le se bó ε yen le mweten nu ε kpwe wase κε. ¹⁷ Fì nu nonen, njefo κε ntefe kpwe ké no keηke mvunηay se wee ε kpwe κε. Ke bó ké bi ntefe kpwe le ε wee wvù tefe kpwe beε dvù κε. ¹⁸ È neε fiεε fi naa moηkan mo fwe nu ε mó yaa to nulo ke eleem se bó ε σεε nyam ελεμε ε buy κε. ¹⁹ È to nu seke Muses to taηεε wase fiεε ficii fi to nu ê ηwa' bonci le ê bonyii bocii, ε wvù mum jo tiεw kete ke isob e ε bó ε njim yvúw njee yì dvù le ε bó ε com yì ε no yeεle, mum jo ten ελεμε ke boom bo bona' le, bô ke bίe le, noo joo, mise yì ηwa' bonci bodvu le, mum mise ten yì bonyii bocii le. ²⁰ Ε wvù dioo miise no gayte le, “ελεμε kin nu ke moηkan mò Nyo' gbwole ben ε bó le, gayte le ben eleemè yì dvù le.” ²¹ Ε wvù mise ten ελεμε kedvu yì cun Nyo' ye le noo yì mwεem mvu cun dvu dvù le mvù bó gee bunle dvù. ²² Fì nu naa lo keεεy le mwεem nteen to shee nu ε nci duηci le bó keηke keege κε ε è nu bô ελεμε é mvù se no yuule. Ε κε è nulo é bó ελεshe bibefε bi wee le se bó ε σεε fiεε ελεμε ε buy κε.

Ncese wvù Jisos to gee kaη mwaan cuke bibefε bi bonyii le

²³ Fì to nu naa shiee le le bó ecuke mwεem mvun mvù nu κε lo nfieesen mwεem mvu fowe ê yiyin je le. Geenen, ecuke mvù looci nu mvu fowe ε è nu bô boncese bô fele boban, ²⁴ njefo Klistu to ley cun Nyo' le ε è yaa nu yì è yoke bonyii bô can, yì è nu κε lo nfieesen cun Nyo' yi cεεy cεεy κε. Wvù to ley ε è nu fowe kebεε. Ε è nu fô wvù nu keseen fwe dvu Nyo' leke Nyo' fô beene le. ²⁵ Ke wvù nu fô nen keebvuu egee boncese bô ekole kew fô Nyo' le bokaη e bokaη e diεwε no ekole ke bocee ncese le to ké no leyte fô Bvudvuu bvù looci Yuule naa ntay e ê kelum ê kelum, keege ncese bô ελεμε se è nu kew ηkuuη. ²⁶ É fifin to nu shiee le, tu Klistu be keηke keekpwee jaa we, kaase kpwee ε kew no bó to bomεε woη. Geenen no fì nu, nu ε wvù ε to wase kaη mwaan fì ε ka lo nonen. Wvù to kefew kin kè woη kaa wase le keejo ekole kew ege ncese dvù, ekpwe keecuke bibefε. ²⁷ Ke leηleη no fì nu le wee keηke keekpwe κε kaη mwaan emum ecεyte wase ε è nu nsaw, ²⁸ nu κε no Klistu to nyae ekole kew kpwe fô bonyii le kaη mwaan keetuu bibefε bi bonyii le nteen. Ε wvù nu ke ekase eto yì bokaη bo bofεε le ε è yaa bvuu nu keege fiεε bô bibefε κε. Wvù nu ke eto wase keseen keεboyse bonyii bô cεyte wvù shiee le.

10

Ncese wvù Jisos to gee nu ε jo wase bvudvuu bvù boncese le bocii

¹ Bonci bo Muses e to nu κε lo kenjinjij ke mwεem mvù jee mvù to nu keeke enu le. Ke

9:11 4:14   9:12 7:27; 10:4; LEW 16:14-16; 12:24; 13:12, 20; Mat 26:28; Lum 3:25-26; 1Bi 1:2, 18-19; 1Jon 1:7   9:13 Ktj 19:1-10:17   9:14 Lum 6:20-23; 8:2   9:15 8:6   * 9:16 Ntefe kpwe bô moηkan nu fiεε fimwaan ê díεw Glek e.   9:19 Ksm 24:6-8; Ibu 9:12-13; LEW 14:4, 6; Ktj 19:6   9:22 LEW 17:11 9:23 8:5   9:26 7:27   9:28 3:6; 10:10; Yεsa 53:11-12; Mat 26:28; 1Kol 15:50-53   10:1 8:5

bó to nu wase cɛɛy cɛɛy mwɛɛm mvù to nu keeke enu ke. E bó mum no shee gee boncese ê kelum ê kelum, se è nulo é boncese bodvu ege é bonyii bò benci too fô Nyo' le eyuule gene mɛɛse ŋkuuŋ. ² É è to nu le boncese bodvu nulo ege é bó eyuule nonen, tu ke bó to bee ebvuu eshee egee boncese bó le bó le ke, njefo bonyii bò bunlee Nyo' to bee keenu e bó e cuke wase bibefe bibole kaŋ mwaan, e mvuntelem mvubole yaa bvuu saake bó yî bibefe le ke. ³ Geenɛn, boncese bò bó to gee ê kelum ê kelum ban to kaa gee e bonyii kumyi lo bibefe bibole. ⁴ E fí nu nonen, njefo ke è nu naa lo é elɛmɛ ke bona' * bô ke bíe le ecuke bibefe bi wee le ke. ⁵ È nɛɛ fiɛɛ fí to gee e Klistu dioo to fokuse fɛn gay ê Nyo' le, “Ke wo keŋke shiee fô boncese bò bó gee bô nyám e, noo fô mwɛɛm mvù bó nyaa ê wo le ke.

Wo nu e nya me e è nu bô ye le me eŋge ncese dvú.

⁶ Ke nyám yî bó nyaa e bó tone gee boncese dvú fô wo le, noo mwɛɛm mvù bó nyaa e bó gee boncese dvú keecuke bibefe bi bonyii le baa cim ege é wo eyuuke njoŋ ke.

⁷ Me e mum e ŋgay le,

‘O Nyo' taa eyen, me nu e nto keeŋge fiɛɛ fí wo shieele, ke no bó saŋɛɛ ekumɛ me ê Ŋwa' wo le.’ ”

⁸ Wvú to yaw gay ê Nyo' le,

“Ke wo baa keŋke shiee keɛɛɛ yuuke njoŋ bô boncese noo nnyá yî bó nyaa ê wo noo nyám yî bó nyaa e bó tone gee boncese dvú fô wo le, noo mwɛɛm mvù bó nyaa e bó gee boncese dvú keecuke bibefe bi bonyii le ke.”

E mwɛɛm mvun nu e bó to gee ke naa bii no nci gomte. ⁹ No wvú gay nonen, mum bise fó gay ê Nyo' le,

“Taa eyen, me nu e nto keeŋge fiɛɛ fí wo shieele.”

Wvú to jeme nonen, mum læse boncese bo boyvuum keegeɛ wvu fwɛ. ¹⁰ No Jisos Klistu to gee fiɛɛ fí Nyo' to shieele le wvú ege, e ye ye yî wvú to nyaɛ kaŋ mwaan e fí ka lo nonen, ge e beene mum no yuule. ¹¹ Cee ncese tfuu ké no gene leeme fô bvudvuu bwew bvú lemme le ediuw ecii gee boncese biinene bokaŋ e bokaŋ e, se boncese bodvu nulo ecake bibefe bi bonyii le ŋkuuŋ. ¹² Geenɛn Klistu to nu e ge we ncese ke kaŋ mwaan e wvú mum kocɛn wvù ecake bibefe bi bonyii le kemakaa. No wvú gee nonen mum shii ê ebo ke ecɛɛy ke Nyo' le. ¹³ Wvú nu fó e kɛw sekekie le, cɛyte egen ebuy seke Nyo' ke ejike bonyii bew bo bvuban e diwɛ kedvuushɛɛ ke bikaa biew e é wvú etome bikaa yî bó le. ¹⁴ Ncese we wvù mwaan wvun nu e ge bonyii bò wvú gee e bó yuule, e mum e no yuule tɛn ê Nyo' ejise gene mɛɛse sekecii. ¹⁵ Keyoy ke Yuule jemyi tɛn ê beene tomte fiɛɛ fin. Kí to nu e yaw gay le,

¹⁶ “Tata gayte le, è nɛɛ moŋkan man

mò me nu ŋke eŋgbwo bee bó

ejim jo ediuw yoya le:

Me nu ŋke eŋgeɛ bonci bem ê mvuntelem mvubole, embvuu ensaŋ ê boŋkpawce bobole.”

¹⁷ No wvú gay nonen bvuu bise le,

“Ke me mbɛɛ ŋke embvuu eŋkpawci bibefe bibole keɛɛɛ gee dibole di befe ke”

¹⁸ Fí e mum e no nu le é bó læshi wase bibefe bi bonyii le, tu ke shiee mwɛɛm mvù bó enyaa e bó gee boncese dvú keecuke bibefe bi bonyii le bvuu beɛ ke.

Beene ebenci too nceencee mbew Nyo' le

¹⁹ Boom bo bwεem e, fí ε mum ε no nu le ελεμε ke Jisos e nu ε yene wase je ε beene nulo eley keseen yaa fane ke, egen fô Bvudvuu bwε bvù looci Yuule naa ntay e. ²⁰ Beene nulo efey ê je yi fie yì nyaa nshii le yì Jisos to yen'yεε fô beene le. Wvù to yene je yin bô ye ye, ε fí mum no nu le wvù nu ε cake wase ndvu yì bó to shεηkeε ban bvudvuu bvudvu dvù. ²¹ Beene keηke wase cee ncese wvu baay wvù taale fô yew Nyo' le yì è nu bonyii bew. ²² No mwεem mvun nu nonen, beene emum ebenci too mbew Nyo' le bô fitele fimwaay ε beene ε lese fitele yî ye le ficii nu se kemaηen. Beene ebenci njefo bó nu ε miawmiaw wase mvuntelem mvuseεbeene bô ελεμε ke Klistu le mvù ε no yuule, yaa bvuu saake beene yî fieε le ke. ε beene bvuu nu ten ε bó ε cuke wase ye yesebeene bô joo yì yuule. ²³ Beene eleemè temyi ntay yî fieε fi beene taale fwe yî dvù le fi beene ké no jemyi ê bonyii ekume fí le. Fo beene etuwtenè ke, njefo wee wvù kawεε beene leeme yî diew ye le. ²⁴ Beene egomtè ten je keeyvuwse mvuntelem mvu wee noo wee le keekoηene noo keegeε mwεem mvù jee. ²⁵ Fo beene ecin'yi keetoo yî kentaashe le diewe no bonyii bomew nu ε ne wase ε no gee ke. Beene eyvuwsè lo mvuntelem mvuseεbeene, efey mvunciim no beene yene wase ε diuu di Tata wesebeene nu ke ekase eto nu wase nceencee.

²⁶ Beene ekeè le é beene ne ε bvuu ε no gee bibefe, gee kee, ε beene nu ε bó ε fiisen wase je yi keceey, é beene no keè le ke ncese wvumvu bvuu nu dvù wvù è nulo é bó ebvuu ege fô bibefe bisεεbeene le ke. ²⁷ É wee gee nonen, é wvù no cepte ke wase bô nfan ε è nu nsaw Nyo' noo ηguy wvù befe wvù nu ke eyese lo bonyii bo bvuban e bo Nyo' le. ²⁸ Wee ké ηgoyte nci Muses, é bonyii eleem bofeε keηεε botete etom le bó nu ε yen fieε fi wvù ge le, é nsaw mum koo mwεten, ε bó mum yu lo wvù yaa koole yii ke. ²⁹ É fí nu nonen, tu ben kpwaake le wee wvù joo Waa Nyo' ekuse, joo ελεμε ke moηkan mò Nyo' gbwolεε keecuke wvù dvù é wvù eyuule le kí nu fieε fi ecici, nan'yi ten Keyoy ke Yuule kè too bô mbuwma Nyo', nu ε kfuu ηgew wvù wvuwe wee nu ke ekeηke nu ke enu neε? ³⁰ We ηgew nu ke ebεmte lo njefo beene kee wee wvù to gayεε le,

“È nu me wvù nu ke etfuse envuke,
ε è nu me wvù nu ke enya nlawma wvubo.”

ε wvù ε bvuu ε gay le,

“È nu me wvù Tata wvù nu ke esaw bonyii bem.”

³¹ È nu fieε fi nfan e baay keegbwe can Nyo' wvù keηke nshii le.

³² Geenεn, ben ekumyì ediuw yo fwe yò bó to yuuseε ben yî fieε fi Nyo' le. Ben to nu ε kuu shém no diuu bô boηgew bò to too fô ben e. ³³ Kefew kemew e nu ε bonyii to ké no nan'yi bvuu nyεwle bô ben ya le. Kefew kemew e, ε ben no leeme ejim jo bonyii bò bó nyaa ten ηgew ê bó ê yiyε je le. ³⁴ Ben to ké no koole shen bô boba bonyii bò nu yî ncaw e, fii bó. Bó to ké loo mwεem mvunen, ε ben cine ke dvù no yuuke ε è nu njoη, njefo ben kee le ben keηke mwεem mvumew mvù fele mvumwe ε è nu mvù nu ke emey nu sekecii. ³⁵ Nonen, fo ben ecine fieε fi ben leeme wase yî dvù le ke, njefo è nu fieε ε fí keηke nlawma wvù kuuke. ³⁶ Fieε fi shiee le fô ben e nu le ben esuu shém wvu le ben nulo egee ε è nu fieε fi Nyo' shieele, é ben ke emum ekeηke fieε fi wvù nu ε kaw beene dvù. ³⁷ Bó nu ε saη le,

“È shεete ke wase caan é wee wvù nu keeto emum efεε.

Ke wvù nu emoocε ke.

³⁸ Wee wem wvu teyete nu ke ekeηke nshii
nje fitele fi wvù lese yî yem e.

Geenen é wvù ne lo ε no fane ε tfuw bikaā,
fitele fiem saa ejee bô wvù ke.”

10:19 4:16; 9:8   10:20 9:3; Mat 27:51; 2:14-15; 9:14-15; Jon 14:6   10:21 3:6; 4:14   10:22 Esek 36:25; Efε 5:26
10:23 3:6   10:24 13:1   10:26 6:4-6   10:27 Yesa 26:11   10:28 Dito 19:15; 2Kol 13:1   10:29 2:3; 5:8;
9:12; Mat 12:31   10:30 Dito 32:35-36   10:32 6:10   10:33 1Kol 4:9   10:34 11:26; 13:14   10:35 3:6; 6:11-12
10:37 Abk 2:3-4   10:38 Lum 1:17; Gal 3:11

³⁹ Geenen, ke beene nu boba bò tfluuke bikaa bò nu ke ela ke. Beene nu fiseεbeene bonyii bò nu ε lese fitele yî Nyo' le bò biyoy bibole nu ke eboy.

11

Ekumε keelese fitele yî Nyo' le

¹ Keelese fitele yî Nyo' le nu keetaale fwe yî fiεε fi Nyo' nu ε kaw wee dvú kee naa ntay le wvú nu ke ekeηke fí, kee ten le fí nu dvú ε wvú baa cim yen wase fí le ke. ² Nyo' to bensee bonyii bo fwele njefo bó to nu ε lese fitele yî ye le. ³ È ge ten fitele fi beene lese yî Nyo' le beene ε se kieε ntay le Nyo' to bom woη wvun ε è nu ke bô diew ye, ε mwεem mvù beene yene to buy yî mvù bó yaa yene mvú le ke.

εbel

⁴ È to ge fitele fi εbel to leseε yî Nyo' le ε wvú se ge ncese wvu leη fey Keen. ε Nyo' mum jo wvú le wvú nu wee wvu teytey, mum fi nnya ye keetom le wvú nu wee wvu teytey. Abel to nu ε kpwe, geenen ε fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le ε ge beene ε no yuuke ε wvú bæ jemyi ê beene ε to ε buy eben e.

Enok

⁵ È to ge ten fitele fi Enok to leseε yî Nyo' le ε Nyo' se jo wvú gen bô wvú fowe wum ε kpwe baa kum wvú le ke. Bó to nu ε ne fanε yaa bvuu yen wvú le ke, njefo Nyo' to nu ε jo wase wvú we. È Nyo' se jo Enok we nu ε ηwa' Nyo' jemyi le wvú to ké no gee ε Nyo' yuuke njoη. ⁶ Nonen é wee nu dvú se wvú nu ε lese fitele yî Nyo' le, tu ke è nu naa lo é Nyo' eyuuke njoη bô wvú ke, njefo é wee gomte keebenci too mbew Nyo' le, tu wvú keηke keebεε le Nyo' nu dvú, noo le wvú mawci wee tfuu wvù looci gomte wvú.

Noa'

⁷ È to ge ten fitele fi Noa' to leseε yî Nyo' le ε Nyo' ke dioo tefe wvú ekumε fiεε fi to nu keeke ekooy ε wvú baa cim yen wase fí le, ε wvú yuw Nyo' le mum fe ηguw wvu baay keeke eboyse yew ye dvú. No wvú to leseε fitele nonen mum duηce le kebese ke bonyii bo yî woη wvun e nu bò befe ê Nyo' εjise, ε è nu ke wase wvú wvù Nyo' to nyae bvudvuu bvυ wee wvu teytey e ê wvú, njefo wvú to nu ε lese fitele yî Nyo' le.

Abla'am bô Sela

⁸ È to ge ten fitele fi Abla'am to leseε yî Nyo' le, ε wvú se yuw Nyo' le seke wvú to tenεε wvú le wvú ene woη wvubole egen wvumew wvù wvú to nu keeke ekeηke diewe woη we le. No Abla'am yuwεε nonen mum no gene ke lo, yaa cim kee fô wvú gene ke. ⁹ È to ge fitele fi wvú to leseε yî Nyo' le fidvu ε wvú se gen no cee woη wvù Nyo' to kawεε wvú dvú le diewe tolo wvù nu ε gen ε bæ woη bonyii bomew e. Wvú to nu jó ghane cee cún e bô bo Aysik noo Yakow bò Nyo' to kawεε bó bocii bô woη wvudvu le è nu ke enu wvubo. ¹⁰ Wvú to cee cún e nonen njefo wvú to taale fwe keeke eley kelaante le ε kí keηke kenffuy ε è to seyse Nyo' no kelaante kedvu nu ke enu, mum yoo.

¹¹ È to ge ten fitele fi Sela to leseε yî Nyo' le ε wvú se keηke mvungay keeleem bô fue ε wvú ε lun naa wase ε fesεn wvù è nulo é wvú ebvuu eboo. Fí to kooyi nonen njefo Sela to nu ε bee le Nyo' wvù kawεε wvú ké no leeme ke yî diew ye le. * ¹² ε fí mum no nu le wee mwaaη wvù Abla'am wvù to nu ε wvú ε lun wase baay, nu wase diuw kpwe le, to nu ε ne ε engoke ke wee le buy yî ye le duule diewe jón yi we le noo diewe monshεem mo ηgem joo yi baay e mò wee yaa nulo etaη etoo ke.

11:1 Lum 8:24; 2Kol 4:18   11:3 Keη 1:1; Mben 33:6, 9; Lum 4:17; 2Kol 4:18   11:4 Keη 4:3-10   11:5 Keη 5:21-24
11:7 Keη 6:13-27; Lum 4:3; 1Bi 3:20   11:8 Keη 12:1-2   11:9 Keη 35:12, 27   11:10 13:14   11:11 Keη 17:19;

18:11-14; 21:2; Lum 4:19-20   * 11:11 Boηwa' bo boyvuum bomew keηke ten fen le, "È to ge ten fitele fi Abla'am to leseε yî Nyo' le ε wvú se keηke wan naa no wvú to cim nu ε wvú ε lun wase ε fesεn ε Sela ten nulo saa ebvuu eboo ke. Fí to kooyi nonen njefo Abla'am to nu ε bee le ..."
11:12 Keη 15:5

¹³ Bonyii ban bocii to nu ε ghan faɲe yaa keɲke fiεε fi Nyo' kawεε fidvu ke, ke ghan no kpwekene ε bó lese ke fitele yî Nyo' le. Bó to yen ke lo fí le ε fí bæε too ncejole, fiisen bô nlanlan, jeme bô dew yibo le, fô bó le nu ε bó kee le bowen nu ke lo botolo ε bó beke lo yî nshe yin e. ¹⁴ É bonyii jemyi nen, tu fí duɲci naa ntay le bó bæε gomte woɲ wvù è nu wvubo. ¹⁵ É bó to bvuu kpawci ekumε woɲ wvù bó to nen'yεε jó, tu bó to nu ε keɲke je keekase tu jim jó. ¹⁶ Geenεn no fí nu, nu ε bó to gomte ε è nu woɲ wvù fele wvuwe, wvù è nu woɲ wvu we. Nonεn ke Nyo' ké no wuumene seke bó teɲe wvù le Nyo' wvubo ke, njefo wvù nu ε seyse kelaante ε geε é bó.

¹⁷ È to nu fitele fi Ablam to leseε yî Nyo' le fi to geε ε Nyo' ke dioo mom wvù, ε wvù bee keejo waa we wvù Aysik ege ncese dvú fô Nyo' le. ε wvù wvù Ablam nu wvù Nyo' to kawεε le εɲgokε ke wee le nu ke ebuy yî ye le. ε wvù bee ke keejo waa we ε è ka wvù, le wen ege ncese dvú. ¹⁸ Waa we wvun nu wvù Nyo' to gayεε wase é Ablam le, “È nu Aysik wvù nu ke egeε dieε di kfuu diuw e.”

¹⁹ Ablam to kee ke le é wee cim kpwe lo, tu Nyo' nulo ekase ege é wvù etu dvú. Nonεn é je mi le nu ε è nulo é bó ejo le Aysik to nu ε kpwe ε Nyo' kase nya wvù é Ablam ε wvù nu dvú wum.

Aysik

²⁰ È to ge fitele fi Aysik to leseε ten yî Nyo' le ε wvù se cew Yakow bô Esau jeme é bó ekumε mbuwma wvù to nu keeke eyuu eto fô bó le.

Yakow

²¹ È to ge ten fitele fi Yakow to leseε yî Nyo' le ε wvù ke dioo kpwee, cew boom bo Yosεw wvù waa we le. ε wvù to ceεke nonεn ε wvù ε ηgvuum yî kembang e ε no nyaa n'wvum é Nyo'.

Yosεw

²² È to nu fitele fi Yosεw to leseε yî Nyo' le fi to geε ε wvù ke dioo nu wase keekpwe mum no teete kpwe ye duɲci le bonyii bo Islael nu ke eshεε ebuy woɲ wvù Ijiw e. ε wvù mum gay le bó ke edioo ebuyte jó jo bikufe biwene.

Iceε Muses bô bweε Muses

²³ È to nu fitele fi iceε Muses bô bweε to leseε yî Nyo' le fi to geε ε bó se nyile Muses yî kee le te fo bó eyu seke bó to bokεε wvù. ε bó to nyile nonεn njefo bó to nu ε yen le è to nu wan ε wvù jee cuu baay. ε bó faɲe yaa efane keεɲgoy sa' yî Nfon to bvuseε ke.

Muses

²⁴ È to nu fitele fi Muses to leseε ten yî Nyo' le seke wvù to kue wase fi to geε ε wvù tun le fo bó etεɲε wen le waa ηgonjuu Nfon Felo ke. ²⁵ Wvù to nu ε caw fiew keeyene ε è nu ηgew bô bonyii bô è nu bo Nyo' le, efey keeyuuke njoɲ bô mwεem mvù è nu mvù befe ε mvú fele lo. ²⁶ Wvù to nu ε jo le é bó eshoose wen njefo wen nu wee Mboyse wvù Nyo' to kawεε, tu fifie keɲke sew fele keekεɲke kpaw wvu Ijiw tfuu. Wvù to jo nonεn njefo wvù to taale mmawce wvù nu ke eto fô wvù le. ²⁷ È to ge fitele fi wvù to leseε yî Nyo' le ε wvù se ne Ijiw yaa fane fiεε fi è nulo é Nfon ege bô wvù ke, naa ε wvù cim ton'yi shém bô wvù neε. Wvù to nu ε suu shém ne no gene njefo wvù to taale fiew ε è nu fwe diewe wvù yene Nyo' wvù bó yaa yene bô εjise le ke. ²⁸ È to ge ten fitele fi wvù to leseε yî Nyo' le ε wvù se geε ηkaw Daɲefey, jo εleme yefe yî lan fwese le, wvu le Nceendaa Kpwe wvù to yuwyi boom bolemse bo fwe yî kfuu le edioo etoo buyte fô dew fwese bonyii bo Islael e emum edaɲ efey.

Bonyii bo Islael

11:13 11:9; 13:14; Keɲ 23:4; 47:9; Mben 39:12 11:16 13:14; Ksm 3:6; Mat 22:32 11:17 Keɲ 21:12; 22:1-14; Dito 4:11; Jεm 2:21 11:19 Lum 4:17 11:20 Keɲ 27:27-29, 39-40 11:21 Keɲ 47:31-48:20 11:22 Keɲ 50:24-25; Ksm 13:19 11:23 Ksm 1:22; 2:2 11:24 Ksm 2:10, 11-15 11:26 12:2; 13:13 11:27 Ksm 2:15; 12:41 11:28 Ksm 12:1-14, 21-28, 29-30

²⁹ È to ge ten fitele fi bonyii bo Israe'el to lesée yî Nyo' le ε bó gen lente Joo yi Baay yî Yeele fokuse ke diewe bó fey yî nshe yi yem e. ε bonyii bo Ijiw ke dioo to ten buy fô joo yidvu le no momte keefey ten nonen ε yî kuu bó bocii gen dvú. ³⁰ È nu ten fitele fi bonyii bodvu to lesée fi to gee ε bó ke dioo gen buy Jelikú, ke len kenén kelaante kedvu, ke dioo kenén nonen buy ediuw esooshwi y ε kembew ke kelaante kedvu le kesé kecii.

La'ab

³¹ È to ge fitele fi La'ab wvù to nu kpwoon nsake mvu to lesée ten yî Nyo' le ε wvù se boy fanje yaa ekpwe ngoo bonyii bobole bo won e bò to temyi bikuu bô bo Nyo' ke. Wvù to baa kpwe, njefo bonyii bo Israe'el to nu ε tum bonyii le bó eto eghan ekee won wvudvu, ε kpwoon wvudvu fiisen bó ê wvù yew.

Gidion, Balak, Samsen, Jesta, Dawe bô Samwel noo bonyii bo ntum Nyo' le bomew

³² È nu le me entaanke bonyii bò to lesée fitele yî Nyo' le, é me nke entan engen embuy fée? Ke kefew nu dvú kè è nulo é me nke w nyey mwéem mvu bonyii le diewe Gidion, Balak, Samsen, Jesta kenée Dawe bô Samwel noo bonyii bo ntum Nyo' le bomew e ke. ³³ Bonyii ban bocii nu ε bó to lese fitele yî Nyo' le. ε bomew ke so bitum yî jem e, ε bomew saw bvunfon ê je yi len e, ε bomew kenke mwéem mvù Nyo' to kawée bó dvú, ε bomew kenke mvungay keeban dew bobvule fô bó engele bó. ³⁴ Bomew to nu ε kenke mvungay keege é nguy wvù to beenci naa bemte lo ejime. ε bomew kenke mvungay keebuy can bonyii bò to gomte keegwoce bó bô nyó jem e. ε bomew bò to yen'yi wéeyi ke ne tu bontememvungay. ε bomew tu bonyii bo jem e bò temyi, ε bomew kuñ bonyii bo jem e bo bitum bimew e ε bó fée lo. ³⁵ Bomew to nu bokene bò to lesée ten fitele yî Nyo' le. ε Nyo' ge ε bonyii bobole bomew bò to nu ε kpweken wase kase tu dvú no nu bô bó. Bomew bonyii nu ε bó to koole bvuu ke bô bimban, ε bó fanje yaa cim ebvuu eshieele le bó ecine bó le ke, njefo bó to yene le é bowen kpwe lo, ke ekase ebuy yî kpwe le ekenke nshii wvù jee fele wvun. ³⁶ Bomew nu ε bó to keenje bó, tamte bô bongbwan ε ye caafi, kayte bomew bô boncaw fene yew ncaw e. ³⁷ ε bomew nu ε bó to tumye bô eta ε bó kpweken, bvuu tan'yi bomew bô nyó yî bó tane bite dvú ε bó buyte biba bifée bifée, gbwoci bomew bô nyó jem ε bó kpwekene. Bomew to ghane jiise ε è nu jéw njée bô yi bíe. Bó to nu bonyii bo kefufe le, ε bonyii njijsene bô bó bvuu nyewle bô bó. ³⁸ Bó to ghane cee nkaante le noo yî dikum e bô ê ditfum e noo ê bibuw e. È nu bonyii ε won wvun to baa ekocen wvù bó ecee wvù le ke.

³⁹ Bonyii ban nen bocii nu ε bó to lese fitele yî Nyo' le, ε Nyo' bense bó naa ntay. Geenen wee mvu bó le to baa emum ekenke fiée fi Nyo' to kawée bonyii dvú ke. ⁴⁰ Bó to baa ekenke njefo Nyo' to kenke ntañ wvù jee ntay fô beene le fele wvubo, wvu le è nu ke enu ke seke bó ε taashe beene ε bó, é bó se no nu ε bó ε kpwenten ê Nyo' ejise ε gen ε mese.

12

Nyo' nenci boom bò è nu bew

¹ No beene nu wase ε kebombom ke bonyii bò to nu ε lese fitele yî Nyo' le ban ε gem beene ε tase ε no duñci no è nulo é wee elese fitele yî Nyo' le, beene emum ebuy ekuse jo bvujite bvucii bvù jewsee beene, noo bibefe bì njimte beene, emum ekuu shém elewte kenlewte kè Nyo' nu ε gee ê beene fwe. ² Beene dioo lewte no taale yî Jisos e. È nu wvù wvù to yen'yee je fô beene le keeese fitele yî Nyo' le, ε è nu wvù wvù gee ε fitele fi beene lese yî Nyo' le kpwentene gene méeese. Wvù to nu ε bee keekpwe kpwe yi yî kentam e. Wvù to baa ecim etaale ê kenshoose ke kfuú yiye kpwe le ke, njefo wvù to taale fwe yî bvujonke bvù nu ê wvù fwe le. Keseen wvù ε no nu ε wvù ε shii ê ebo ke eceey ke kawla Nyo' le. ³ Ben ekpawaci ekume wvuwe wee wvù to nu ε fiisen kfuú wvuwe nge wvù

11:29 Ksm 14:21-29   11:30 Yosh 6:12-21   11:31 Yosh 2:11-12; 6:21-25; Mat 1:5; Jem 2:25   11:32 Biku 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sam 16:1; 1Bfn 2:11; 1Sam 1:1-25:1   11:33 Biku 14:6-7; 1Sam 17:34-36; Dan 6:1-27   11:34 Dan 3:23-25   11:35 1Bfn 17:17-24; 2Bfn 4:18-37   11:36 Yeli 20:2; 37:15   11:38 1Sam 13:6   12:1 1Kol 9:24   12:2 2:10; 8:1

bonyii bò befe to nyaa ê wvú, wvu le fifie ege é mvuntelem mvunen saa eweeyi, kenee edoose ê je ke. ⁴ Jem yì ben tumte ben ε bo kebefe nu ε ben baa tum wase egeen ebuy yì gvune di wee le ejiim lo ke. ⁵ Me ηkpwaake le ben baa edaaye wase ntefe wvù Nyo' nyaa ê ben diewe boom bew e ke? Wvú gayte le,

“Waa wem, seke Tata nēci wo, fo wo ejòd nēw ke.

É wvú dioo saake wo yì fiē le, fo shem ekpweè wo ke.

⁶ È keè le Tata ké no nēci ε è nu wee wvù wvú koojke, tamte ε è nu wan tfuu wvù wvú joo le è nu wvuwen.”

⁷ Ben emum ekuulè shém yì bonjēw bò ben yene le, ekeè le Nyo' nēci lo ben diewe boom bew e. Wan mvu nu dvú wvù jay fiē é ice enu se wvú ε nele wvú e? ⁸ É Nyo' cin'yi ben e se wvú nēci no wvú ké no nēci boom bew bocii, tu ben baa enu naa lo boom bew ke, tu ben nu bikole. ⁹ Beene kejke ten bo'icee bosebeene bo fokuse fen bò to ké no nēci beene ε beene wvumte bó. É beene to wvumte bó nonen, tu ke è nulo é beene enya bikuu ê Icee biyoy bisēbeene efey lo nonen, ke ekejke nshii wvù mey lo? ¹⁰ Bocee bosebeene bodvu to nu ε nēce beene ke yì kefew e caan no bó to yene le fí nu lej. É Icee wesebeene wvun nēci beene keeseyse lo beene é beene eyuule no wvú yuule. ¹¹ È ke dioo nu seke bó tamte wee keenle wvú, ε wvú no yuuke nluce kefew kekie le, wvú saa yuuke naa lo njoj ke. É ke edioo enu wase ejim jo kefew kedvu, ε fifie to bô nyēkey noo nce wvu teyey fô wvuwe wee wvù Nyo' nu ε yēyi wvú ê yiyin je le.

¹² Nonen ben ege é can yene yì nu ε jēw wase ekase eteme, ege ten é envuw eyene yò ndenjenje wase ekase eteme. ¹³ Ben egenè ke ε è nu ê je yi teyey e, wvu le fo bikoy bì tēse wase emese elose ke, é bí eteme lo.

Ntefe ekumē keeyuuke Nyo' le ntay

¹⁴ Ben emomtè ntay keecee yì nyēkey e ben ε bonyii bocii, ebvuu emomtè ten ntay keecee nce wvù yuule. É wee nu se wvú cee nce wvù yuule, tu ke è nulo é wvú ke eyen Tata le ke. ¹⁵ Ben eyenè fo wee mvu ke ejim keekējke mbuwma Nyo', ebvuu eyenè ten fo ηgow mi yì befe ke enē ebuy ê ben entelēj ke eto bô ηjēw ejij bonyii nteen. ¹⁶ Ben eyenè ten le fo wee mvu ben e ekejke nce nnyen kenjaŋ ke. Fo wee ten emaà lo Nyo' diewe Esau wvù to gesē mbuwma wvù wvú to nu keeke ekejke diewe wan wvu ηgaywee le yì mwēm mvudien mvu kaŋ mwaaj e maaj ke. ¹⁷ Ke ben kee le ejim jodvu nu ε wvú to ne bvuu no gomte keekējke mbuwma wvun can ice le, ε ice ma lo wvú? Naa no wvú to cim shiwse misem ê jise gomte keekumen fitele fiew, nu ε ke je to bvuu nu dvú keekumen ke.

¹⁸ Ben ekeè le fô ben leeme fô keseen baa nu diewe bvudvuu bvū fokuse bvù bonyii bo Israel to leeme fô bvù bó yene bvú le ke. Bó to leeme, * ε ηguy bene nen lululu, ε ekfuj yiile nen taytaytay, ε nffum kfune ten nen kekeke. ¹⁹ Bó to yuuke ten ε soŋ saayi, ε diēw mi jemyi. Mwēm mvù diēw yidvu to jemyi to nu ε bēmse bó, ε bó no lēke lo le fo diēw yidvu ebvuu ejeme ê bó ke. ²⁰ Bó to lēke nonen njefo fiē fi diēw yidvu to jemyē to nu ε ghaw mvuŋgay mvubole. Diēw yidvu to nu ε ciise lo ê bó le,

“Fo fiē ebence lo bēw kum wvun ke.

É è cim nu nyam, é bó tumyē lo bô eta ε yì kpwe.”

²¹ Kēcey, mwēm mvù bó to yene fô to bēmte baay. É Muses kebeē jeme le, “Nfan wvu baay nu ε ge ye ε nē ε no ciijke lo me.”

²² Ben nu finen ε ben leeme ε è nu yì kum wvù Sayon e, ε è nu kelaante kè è nu ke Nyo' wvù kejke nshii le, ε è bvuu nu Jelusalem wvu fowe. È nu fô fò bonceendaa bo Nyo' le bò wee yaa nulo etaj etoo lanlajē yì kentaashe le. ²³ Ben nu ε to wase ê kentaashe ke bonyii bo Nyo' le bò è nu boom bew bo fwe, ε wvú ε saŋ ediee ebo ê ηwa' we le fowe. Ben nu ε

12:5 Bŋgn 3:11-12; Mwm 3:19 12:7 Dito 8:5 12:10 Mat 5:48; Lum 5:2; JEM 3:17 12:11 12:14; JEM 3:17-18

12:12 Yēsa 35:3 12:13 Bŋgn 4:26 12:14 12:11; Mak 12:30-31; Mben 34:14; 1Kol 7:15 12:15 Dito 29:18; Gal

1:6 12:16 Kej 25:29-34 12:17 Kej 27:30-40 12:18 Ksm 19:16-22; 20:18-21 * 12:18 Fo bó to leeme to nu ê kenyi ke kum wvù Sinay e. 12:20 Ksm 19:12-13 12:22 13:14; Gal 4:26; Mwm 5:11; 21:2 12:23 Luk 10:20

to wase fwe dvu Nyo' wvù sumtene bonsaw bo bonyii bocii le. Ben nu ε to wase ten fwe dvu biyoy bi bonyii bò to nu teyey e bì Nyo' nu ε ge wase bí ε no yuule gene mæse le. ²⁴ Ben nu ε to wase ten fô Jisos wvù leeme fwe monkan mo monfem entelej jo Nyo' bô bonyii le, è to ten fwe dvu ελεμε ke Jisos e kè bó to miawmiawεε yî beene le. Ελεμε kin jemyi fiεε fi fele fi ελεμε ke Abel e.

²⁵ Ben eyenè fo ben etune keebē wee wvù jemyi ê ben e. Ben kpwaake le é bonyii bo Israe'el to nu se bó eboy can ηgew wvù to toε fô bó le njefo bó to nu ε tun keebē wee wvù Nyo' to tumεε le wvù eteetè bó fokuse fen e, tu je nu dvú fô beene le keeke eboy fen é beene ε tun keebē wee wvù teete beene ε è nu fowe le? ²⁶ È to nu sekekie ε wvù jeme ε nshε shiw. Keseen ε no nu ε wvù ε kaw le, “Seke me ε mbvuu ε nshiwε, é saa eshiw ke nshε maaj ke. Εbulε ten nu ke eshiw fô.”

²⁷ Diεw yî le, “Seke me ε mbvuu ε nshiwε”, dunji le Nyo' nu ke ecake lo mwεem mvunciim mvù wvù to bomεε mvù è nulo é bó eshiw, wvu le é eshεε ke wase mwεem mvù yaa nulo é bó eshiw ke. ²⁸ Fí ε mum ε no nu le beene enyaà keyoone é Nyo' le bvunfon bvù beene nu ε fiisen nu bvù è yaa nulo é bó eshiw bvú ke. Nonen beene emum ebunleé Nyo' ê je yi lej e, enyaà n'wvum ê wvù, fanè wvù. ²⁹ Beene enyaà nonen njefo, “Nyo' wesebeene nu diεwε ηguy wvù nulo efiese lo fiεε le.”

13

Ntefe wvu fokemεse

¹ Ben ekonjenè ke nonen gene fwe diεwε boom bo bwee wan e. ² Fo ben ecine keefiisene botolo εla eyene le ke. Ben ekeè le bonyii bomew nu ε fiisen wase nonen ε fiisen ε è nu bonceendaa bo Nyo' le yaa kee ke. ³ Ben ekumyì bonyii bò nu yew ncaw e, enù ke diεwε ben ε bó bocii nu yew ncaw e. Ben ekumyì ten bonyii bò bó nyεwle bô bó, njefo ben ten keηke ye.

⁴ Wee tfuu enyaà n'wvum ê kentaashε ke wee bô kpwεse le, é kpwoon bô diemsen eyenè fo wee ebvuu ebuy ekfuη ebefe bô kentaw kebole. Ben ekeè le Nyo' nu ke esaw bonyii bocii bò cee nce nnyen noo bò cin'yi kentaashε kebole ke wee bô kpwεse le buyte ekfuη.

⁵ Fo ben elese bvufee bvunen yî bigew e yî nshii wene le ke. Wee eyuukè njoη bô fiεε fi wvù keηke, njefo Nyo' nu ε gay le, “Ke me nu ηke en'yuu encine wo le ke, ε ke me nu ηke en'yuu enlaη wo ke.”

⁶ Fifi ε mum ε ge ε è nulo é beene ejeme se kemaηen no wee to gayεε le, “Tata nu wvù fii me. Ke è nulo é me enfane fiεε ke. È nulo é wee ege la bô me?”

⁷ Ben ekumyì bonyii bò to nu bikuu binen bò to yawεε fewce diεw Nyo' ê ben. Ben ekume no nce wvubo to nu, emum eberjene je yî bó to lesεε fitele yî Nyo' le jó. ⁸ Ke Jisos Klistu ké no kumene ke. No wvù se nu foguu, nu ke no wvù nu eben, ε è nu ke no wvù nu ke enu sekecii.

⁹ Fo ben ecine é bonyii eto bô bon'yεeyi bo jεey bò bó yaa kee jò bó buy, elεwe ben dvú ke. Fí jee le mvuntelem mvuseεbeene etemyi nje mbuwma Nyo', εfey fo enu nje bonci bo ekume mwεem mvudien. Ke bonci boban cim fii bonyii bò leeme yî dvú le ke. ¹⁰ Beene keηke ketaη ke ncese le, ε bocee ncese bò lemte fô ketaη ke yew Nyo' yi fokuse fen e yaa keηke naa lo mvunγay keedie fiεε fi nε fô kekin ketaη e ke. ¹¹ Ben ekeè le ekole ke bocee

ncese le to ké jo ε è nu ελεμε ke nyám e ley dvú fô Bvudvuu bwe bvù looci Yuule naa ntay e keege ncese dvú fô bibefe bi bonyii le, geenen ε bó jo nyám yidvu buysen ntew dvú mum ton ε yí fie. ¹²Jisos to nu ε kpwe ten ekfun jo kelaante wvu le wen ecuke bibefe bi bonyii le bô ελεμε kew. ¹³Nonen beene emum ebuysen ten ebi wvú le ekfun jo ntew ekenke ten boncun bô wvú to kenke. ¹⁴Beene kee le ke la din di beene nu fó fen nu ke emey nu sekecii ke. Beene taale fwe ε è nu yí la di bee too le. ¹⁵Nonen beene emum ebese Jisos egeè ncese wvu mbense fô Nyo' le sekecii wvù è nu keeyemte diee diew. ¹⁶Fo ben edaaye keege lemme di jee noo keegawte mwem mvunen mvù ben kenke ben ε bonyii bomew ke. É ben gee nonen, tu è nu ncese wvù jee fô Nyo' le.

¹⁷Ben eyuukè bonyii bô nu bikuu binen e, geè no bó shieele, njefo bó taale fô biyoy binen e diewe bonyii bô kee le bó nu ke etaje diuw ekume lemme dibole é Nyo'. Ben egeè nonen wvu le bó egee lemme dibole bô nlanlan, ε è yaa nu ke shen shen ke. É bó gee shen shen, fifie saa efici ben ke.

¹⁸Ben ebunleè fô bese le. Bese kee naa kecey le ke fitele saake bese yí fie fimew e ke, njefo bese ké no shieele keege fiee ficii bô n'wvum. ¹⁹Me nlooci naa nleke baay le ben ebunleè, wvu le è nulo é me en'yanzen enkase ento fô ben e.

Bunle bô ngayma

²⁰Nyo' wvù nu Nyo' kembonen nu wvù to kaseε bvuse Jisos wvù Tata wesebeene wvù nu Ncey Njee wvu baay yí kpwe le. Wvù to bvuse fele yí mvungay mvu ελεμε ke monkan mò mey lo le. ²¹Me nleke le wvù enya ben bô mwem mvù jee mvunciim, wvu le ben egee fiee ficii fi wvù shieele. Me nleke ten le wvù elemte fiee ficii yí yene le can Jisos Klistu le fi wvù yene le fí jee wvù le. Beene enyaà mbense é Jisos Klistu wvun sekecii se nka. Fí enù nonen.

²²Boom bo bwem e, me nleke le ben ekuu shém eyuw diew ntefe yí me nsan fô ben e yin. Fiee fi me nsan nu ke nen kfuy. ²³Me ngomte le ben ekieε le waa bwee wesebeene wvù Timatio nu ε bó ε bvuse wase wvù yew ncaw e. É wvù yansene lo ε to, é bee wvù ke elen ekale kemwaan eto eyen ben e. ²⁴Ben egay bonyii bô nu bikuu binen e bocii noo bonyii bô è nu bo Nyo' le bocii enya é me. Boom bo bwee wesebeene le bo Itali ciinse ten ngayma é ben. ²⁵Nyo' ebuw ben bocii bô kembonen.

13:12 11:26; Mat 27:31-33   13:14 11:9-10, 13, 16; 12:22, 28; Fili 3:20; 2Kol 5:6; 1Bi 2:11; Mwm 21:2   13:15 EfE 5:19-20; Mben 50:14, 23   13:16 Gal 6:10; Fili 4:18   13:17 Esek 3:17; Lem 20:28-31; 1Kol 16:16   13:18 10:22; Lum 15:30; 2Kol 1:12; Lem 24:16   13:20 12:14; Lum 5:1; 2Kol 13:11; 8:6; 9:12   13:21 EfE 2:10; Fili 2:12-13 13:23 1Kol 4:17   13:25 Gal 6:18

ηwa' wvu Jem

Fiεε fi nu ê ηwa' Jem wvun e

ηwa' wvun to saη Jem fô bonyii bo Nyo' le bocii bô to nu ε tawse woη e tfuu. ηwa' Jem wvun nyaa bontefe nteen no è nulo é wee Klistu eceè ê bonyii ente. Fiεε fi wee wvù saη ηwa' wvun baay leeme yî dvù le nu le wee Klistu egeè mwεem ε è nu mvù duηci le wvù nu ε lese fitele yi Nyo' le.

Bikuu bi mwεem e ê ηwa' wvun e

1:1 Keηkεwce

1:2-8 Keelese fitele yî Nyo' le bô bvufee bvù nen'yi fô Nyo' le

1:9-11 Kefufe bô kpaw

1:12-18 Mmom bô mwεem mvù teeyi bonyii

1:19-27 Keeyuuke gee

2:1-13 Fo wee eduηci kejeey jεey

2:14-26 Keelese fitele yî Nyo' le bô gee di leη

3:1-18 Wee Klistu bô leme diew

4:1-5:6 Wee Klistu bô woη wvun

5:7-20 Bontefe jεey jεey

¹ ηwa' wvun saη me wvù Jem, waa lemme Nyo' bô Tata Jisos Klistu. Me nsaj fô dikfuu di bonyii bo Nyo' le di yuufe ncow difεε di nu ε tawse woη e tfuu. Me ηgayte ben e. *

Keelese fitele yî Nyo' le noo keefeefene

² Boom bo bwεem e, é mmom too fô ben e jé le jé le, é ben jo le è nu bvujonke. ³ Me njemyi nonen njefo no ben fele ê mmom ente, leese ke fitele yî Nyo' le, nu ε yî nu ege é ben ekee keekuu shém ntay. ⁴ Ben ekuulè ke shém nonen egen emese, wvu le ben enu bonyii bô nu ε taw ε kocen, yaa tane fiεε yî yene le ke.

⁵ É wee mvu ben e tane bvufee keekiεε fiεε fi Nyo' gomte, é wvù lεke ε è nu ê Nyo' é wvù enya. Nyo' nu wvù nyaa ê wee tfuu bô fitele ficii yaa waale wee ke. ⁶ Geenεn, wee edioo eleke no leeme ke bô Nyo' fitele fimwaan, yaa maηene ke. Ben ekeè le wee wvù maηene nu diewe joo yi baay yi fwefwe bvuyte ε yî shεεηke bii jò wvù gene. ⁷ Fo wee diewe wvuwe le ekpwaakè le wen nu ke eleke fiεε ê Nyo' ekeηke ke. ⁸ Wvuwe wee nu wvù keηke mvuntelem mvunfεem, tuwtene lo yî fiεε ficii fi wvù gee le.

Bonyii bo kefufe le bô bo kpaw e

⁹ Wee mbee wvù fuute eyuukè njoη le Nyo' nu ε bense wase wvù, ¹⁰ é wee kpaw eyuukè njoη le bó nu ε shike wase wvù, njefo wvù nu ke egen ecine kpaw we le ke leηleη no fow ké looke yî εgay e ke ne yeλε. ¹¹ No diuu ké sane dioo baa ton'yi ε εgay yowlen, ε fow wvù yî dvù le yeλε, ε bvujonke bwew ka, nu ke leηleη no wee wvù ghane kuηene kpaw we nu ke egen.

Mmom bô mwεem mvù teeyi bonyii

¹² Njoη wvu baay nu wvu wee wvù kuule shém seke mmom ε to fô wvù le, njefo è nu seke wvù ε leem ε teme, é wvù ke ekeηke kefo ke bvunfon e kè è nu nshii wvù mey lo kè Nyo' nu ε kaw wee tfuu wvù koonke wvù dvù. ¹³ Fo fiεε ké dioo teeyi wee le wvù ege kebefε, ε wvù no duè le è teeyi Nyo' wen ke, njefo ke è nulo é fiεε etele Nyo' le wvù ege kebefε ke. ε ke Nyo' ké no teeyi fiew wee ke. ¹⁴ Fiεε fi ké tele wee nonen, nu mwεem mvù

1:1 Mat 13:55; Lem 12:17; 15:13; 21:18; 1Kol 15:7; Gal 1:19; 2:9; 1Bi 1:1 * 1:1 Dikfuu di bonyii bo Nyo' le nu Bojuu bô nu ε lese fitele yî Jisos Klistu le, ε bó ε tawse ε no cee bitum bimew e. 1:2 Lum 5:3-5; 1Bi 1:6-7
1:5 Bηgn 2:6 1:6 5:13; Mat 7:7; 21:21-22; Efε 4:14 1:9 2:5 1:10 Job 14:2; Mben 90:5-6; Yεsa 40:6-8
1:10 5:1 1:12 5:11; 1Kol 9:24-25 1:13 Bηgn 19:3; 1Kol 10:13 1:14 Lum 6:19-21; 7:7-10; 1Jon 2:16-17

befe mvù wvù kɛɲke shiee yî dvù le, é mvù dioo ε lewce wvù mum wow, ¹⁵ é shiee wvun kè teme, mum to bô kebefɛ, é kebefɛ ké dioo ε ku ε kocɛn, to bô kpwe.

¹⁶ Boom bo bwɛɛm e bô nu shém yɛm, fo ben elɛlè bikuu binen kɛ. ¹⁷ Mwɛɛm mvunciim mvù jee nu lɛɲ, mvù beene kɛɲke nɛn'yi ε è nu fowe fô Nyo' le. È nu wvù Cee Mbom mwɛɛm mvunciim mvu fowe mvù nyaa n'yuu. Kɛ Nyo' kumene diɛwɛ kɛɲɲɲɲɲ e kè ké no kumene mondvuum kɛ. ¹⁸ È nu wvù wvù to cawɛɛ beene nya beene bô diɛw yî nu kecɛɛy ε yî nya nshii wvu fwɛ ê beene, wvu lɛ beene enù fiɛɛ fi fwe fi wvù to balɛɛ lɛ è nu naa fiew ente jo mwɛɛm mvunciim mvù wvù to bomɛɛ.

Keeyuuke diɛw Nyo' gee no yî gomte

¹⁹ Boom bo bwɛɛm e bô nu shém yɛm, ben ekieɛ lɛ weɛ tfuu kɛɲke keenu cekey keenya bitem yî fiɛɛ le, joð wɛɛ bô njeme, joð wɛɛ bô shém yî ton'yɛɛn, ²⁰ njefo kɛ weɛ wvù ton'yi shém nulo ege fiɛɛ fi teyɛy fi Nyo' shieele kɛ. ²¹ Fí ε no nu lɛ, ben ecinɛ nce nnyɛn e noo kɛɲge kè tɛmyi le, eshike bikuu binen, efiisɛn diɛw Nyo' yî Nyo' nu ε lese fô mvuntelem mvunen e. Diɛw yin nu yî nulo eboyse ben.

²² Fo ben elɛlè bikuu binen keeyuuke kɛ lo diɛw Nyo' maan kɛ. Ben egeè no yî gayte. ²³ Weɛ wvù yuuke kɛ lo diɛw Nyo' yaa gee no yî gayte, nu diɛwɛ weɛ wvù nu ε taa bvushiw bwew ê kenlɛɛy e, ²⁴ no wvù tale nonɛn, ε base jim ε mum ε kase ε daayɛ no nfiɛɛɛn ye nu. ²⁵ Geenɛn, weɛ wvù looci taale ê nci wvù taashi bonci bocii bvuu bvuuuse bonyii bvunfaw e, leeme yî dvù le sekecii, yaa daayi fiɛɛ fi wvù yuuke ε wvù jemyi, gee no wvù gayte, nu ε Nyo' nu ke elan kɛmbonɛn yî fiɛɛ ficii fi wvù gee le.

²⁶ É weɛ teɲɛ ekolɛ kew lɛ wen looci nu weɛ mbee, ε faɲɛ yaa ejici leme diɛw e, tu wvù lɛɛle ekolɛ kew, ε fiɛɛ fi wvù teɲɛ ekolɛ kew lɛ wen nu weɛ mbee nu ecici. ²⁷ Mbee wvù Nyo' Icee wesebeene yɛne ε è nu wvu lɛɲ bvuu yuule ê wvù ejise, nu wvu weɛ wvù taale fô boom bo bonkfu le noo fô bokɛ' bo bonkfu le seke bó nu yî ɲgɛw e. ε è bvuu nu ten wvù kemsene bô ekolɛ kew fo mwɛɛm mvu yî nshɛ le fɛn elom wvù.

2

Fo ben eduɲci keɲɛy jɛy kɛ

¹ Boom bo bwɛɛm e, no ben nu ε lese wase fitele yî Tata wesebeene wvù Jisos Klistu wvù nu Tata bvukukɛ le, fo ben eduɲci keɲɛy jɛy kɛ. ² Me njemyi nonɛn njefo è nulo é bonyii bofɛɛ enɛ eley yew yene nshii le, ε wvumvu ε jise ndvù ε yî jee, ε lese mvuncaw ε bó ε kene bô ketwaa ke bigew e kè yɛɛle, ε wvumvu weɛ nu fiew weɛ kefufe, ε wvù ε jise ndvù ε yî ε sawyɛ. ³ Ben ε nɛ ε gay ê weɛ kefufe lɛ, “Leem fofɛ,” kɛnɛɛ lɛ, “To eshii fokuse fɛn nshɛ le,” ε mum ε nya bvufɛɛ ε è nu yî weɛ wvù sufe ye wɛ le, ε gay ê wvù lɛ, “Kɛ to eshii fɛn weɛ wvu baay.” ⁴ É ben nɛ ε ge nonɛn, kɛ tu ben nu ε tu wase bonyii bô sumtene bonsaw bô mvuntelem mvù yiile? Kɛ fifin yen'yi lɛ ben duɲci keɲɛy jɛy ê ben entelɛɲ e?

⁵ Boom bo bwɛɛm e bô nu shém yɛm, ben eyekɛ eyuw, kɛ è nu bonyii bo kefufe le bo fokuse fɛn bô Nyo' nu ε caw lɛ bó elooci kɛɲke mbee wvù nu ε yiɲsɛn e? ε kɛ è bvuu nu bó bô Nyo' nu ke enya bó bô bvudvuum ente jo bvunfon bwew bvù wvù to kawɛɛ weɛ tfuu wvù kooɲke wvù dvù le? ⁶ Geenɛn, ben nɛn'yi finɛn kaa no shoosɛ lo weɛ kefufe ê yiye je le, yɛne ε è nu weɛ kpaw e. Bonyii bô nu ε ben ε shii yî yene le guute ben gene dvù yéw bonsaw e nu baa? Kɛ è nu bonyii bo kpaw e le? ⁷ Kɛ è bvuu nu kɛ bó bô jemyi díɛw yî befe ekumɛ dieɛ di Tata wvù kɛɲke ben e le?

⁸ Ben elooɲi gɛɛle nci Nfon wvù Nyo' wvù nu ê ɲwa' we le. Nci wvun nu lɛ, “È kooɲkɛ waa bwoo no wo kooɲkɛ ekolɛ kuw.”

1:17 Kej 1:14-18; Mat 7:11   1:18 Jon 1:13; Lum 8:19-23; 1Bi 1:23   1:19 3:2; Bɲgn 15:1; Ekɛ 7:8-9   1:21 Kolo 3:8; 1Bi 2:1   1:22 2:17; Mat 7:24, 26; Lum 2:13   1:25 2:12, 24; Mben 19:7; Jon 13:17; Lum 8:2; Gal 6:2   1:26 3:2, 10; Mben 34:13; 141:3   1:27 Mben 10:14, 18; Yɛsa 1:17; Mat 25:35-36   2:1 2:1-9; Dito 1:17; 10:17; 16:19; 2; Job 34:19; Mben 82:2; Bɲgn 24:23; Mat 5:45; Lem 10:34; Lum 2:11; 10:12; Gal 2:6; Efɛ 6:9; Kolo 3:25; 1Bi 1:17 2:5 1:9; Luk 6:20-21; 1Kol 1:26-28; Mwm 2:9   2:8 Lɛw 19:18; Mat 22:39; Lum 13:9

É ben gee nonen, tu ben gee len. ⁹ Geenen, é ben dunji kejeey jeyy no me mbe njeme wase, tu è nu kebefe e ben gee, tu ben nu e ngoy nci wvú e koo ben. ¹⁰ Ben ekeè le é wee geele naa bonci bo Nyo' le bocii, e ke e ngoy mwaan, tu wvú nu e ngoy wase bocii. ¹¹ E fí nu nonen, njefo Nyo' wvú to gayee le,

“Fo wo ejañ kpwee wee ke”

nu ke ten wvú wvú to gayee le,

“Fo wo eyu wee ke.”

É wo nu se wo nu e jañ kpwee wee, geenen e yu wee, tu wo nu e ngoy ke nci Nyo'. ¹² Nonen, ben ejemyi bvuú geè mwem diewe bonyii bò Nyo' nu ke esaw bó bii nci wvú bvuuse bonyii bvunfaw e. ¹³ Ben ekeè le Nyo' nu ke díoo saake nsaw, wvú saa ekoole shen fô wee wvú to baa koole shen fô wee mvu le ke. Geenen, wee wvú koole shen nu wvú nu ke eboy yí nsaw e.

Fíe fi dunji le wee nu e lese fitele yí Nyo' le nu gee diew di len

¹⁴ Boom bo bwem e, é wee ne e no duu le wen nu e lese fitele yí Nyo' le, e gee diew yaa dunji nonen ke, é fífi ke efi wvú yí la le? È nulo é fitele fi wvú lese fidvu ke eboyse wvú?

¹⁵ Bó ejo le, é waa bwoo wvú diemsen kenee wvú kpwoon ne e no tane ndvú bô mwem mvudien mvu ediuw ecii, ¹⁶ e to fô wo le, wo e gay é wvú le, “Nyo' elañ kembonen yí yo le é wo ekeñke ndvú bô mwem mvudien.” É wo gay ke lo nonen, se wo e nya wvú bô mwem mvú wvú shieele, é fífi efi wvú yí la le? ¹⁷ Ben baa yen le le é wee duu le wen nu e lese fitele yí Nyo' le, se gee diew dunji nonen, tu fitele fi wvú lese efinfin nu ecici?

¹⁸ Wee mvu nulo ene egay le, fi wee mvu le nu e wvú e lese e è nu fitele yí Nyo' le, e fi wee mvu le nu e wvú gee e è nu gee di len. Me e mum e no ngayte le wvú edunçe no è nulo é wee elese fitele yí Nyo' le se gee diew nu len, é me ndunçe é wvú no me nu e nlese fitele yí Nyo' le e è nu yí gee diem di len e. ¹⁹ É wee nu e bee le Nyo' nu mwaan, tu è nu len. Geenen, naa bonceendaa bo dawle le ten nu e bee ke nonen e no fane, ciñke.

²⁰ Wvuwe wee nu keyun. Wvú gomte le me endunçe le é wee lese fitele yí Nyo' le se gee di jee ñkuun, tu è nu ecici? ²¹ Ke fíe fi to gee e Nyo' yen le Abla'am wvú icee wesebeene nu e kocen wee we le to nu gee diew di len e? Wvú to nu e jo waa we wvú Aysik, jike yí ketan ke ncese le keege ncese dvú fô Nyo' le. ²² Ben e yen le le fitele fi wvú to leseé yí Nyo' le bô gee diew di len to lene ekale kemwaan e? Gee diew di len to nu e dunçe le fitele fi wvú to leseé yí Nyo' le to nu e yinjen. ²³ E fí mum kocen no bó to sanee é ñwa' Nyo' le le,

“Abla'am to nu e lese fitele yí Nyo' le,

nje nonen, e Nyo' yen le wvú nu wee wvu teyey.”

É bó mum no teñe wvú le nsaa Nyo'. ²⁴ Ben e bvuú e yen le le fíe fi ké ge e Nyo' yen le wee nu e kocen wee we le nu gee diew di len, e è yaa mey ke fitele fi wvú lese yí Nyo' le maan ke?

²⁵ È nu ke lenlen no fi La'ab wvú to nu kpwoon nsake le to nu. Fíe fi to gee e Nyo' yen le wvú nu e kocen wee we le to nu gee diew di len. Wvú to nu e fiisen bonkee bo Israel é wvú yew, ke dunçe je yimi jeyy yí bó etu jim jó. ²⁶ Fí e no nu le, ke no keyoy cin'yi nyam ye le e yí mum no nu wase fíe fi ecici, nu ke lenlen no wee lese fitele yí Nyo' le se gee di len ñkuun tu fí nu ecici.

3

Wee eshe bô leme diew

¹ Boom bo bwem e, fo ben nteen egomtè keenu bonyii bo n'yeyi le ke. Ke ben kee ntay le bonyii bo n'yeyi le nu e wvubo nsaw nu e bó nu ke eloocce etasse ntay? ² È nu keceey le beene bocii gee bojay nteen. Geenen, é wee nu dvú wvú yaa ké jay njeme ke, tu

2:9 2:1   2:10 Mat 5:19; Gal 3:10; 5:3   2:11 Ksm 20:13-14   2:12 1:25   2:13 Mat 5:7; 7:1; 18:32-35   2:14
 Mat 7:21; 1Jon 3:17   2:15 Mat 25:35-36   2:17 Gal 5:6, 16, 22-24; 1Jon 3:18   2:19 Dito 6:4; Mat 8:29; Mak 1:24
 2:21 Kej 22:1-18; Lum 4:1-5, 13-16, 19-22; Ibu 11:17   2:23 Kej 15:6; Lum 4:3   2:25 Yosh 6:17; Mat 1:5; Ibu 11:31
 2:26 2:17, 20   3:2 Mben 141:3; Bñgn 10:19   3:2 1:26

È nu wee ε wvú ε kocen, bvuu kee ten keekemsen bô ekole kew. ³ Beene ké jo ncaw lese emvu jo nyambala keege le yí eyuukè beene le. Ε beene mum no banse nyam yidvu dvú ε yí gene jò beene gomte. ⁴ Ben eyen ten no ηguw wvu ê joo nu. Wvú kuuke naa ntay, ε fwefwe wvù temyi ké no domsee. Geenεn, ε fiεε fi wee wvù guute ηguw banse dvú ε wvú gene jò wvú gomte, nu ke nen caan. ⁵ È nu ke leηληη no leme nu. Dí nu ke lo fiεε fi caan yí wee le. Geenεn ké no jemyi mwεem mvù temyi baay.

Κε ben kee no è nulo é ηguy ekpway nen kpwayy, ekoo, eshike ekowe kecile fokuse? ⁶ Leme nu ke ten diewe ηguy e. Mwεem mvù befe mvu fokuse fen nu ε tase yí leme di wee le, lamte beete bô ye wee yicii. Leme ké fwεε ηguy ε wvú befe bô nshii wee tfuu. Ε ηguy wvun nu ε leme joo ε è nu fô ηguy wvu baay e. ⁷ Bonyii nu ε mom wase keeyeyi dikfuu di nyám e dicii. Bó nu ε yeyi wase nyám yí ηkpwaante bô mvunyiim noo nyám yí sone bô yí ê joo. ⁸ Geenεn, ke wee nu naa lo dvú wvù nulo eyeyi leme κε. Leme ké no wεwte κε lo, ε dí ε yiηsen bô kebefε ε è nu kè nulo eyu wee κε diewe edien ε fimbuw e. ⁹ È nu leme din di beene ké no bensee Tata wvù Icee wesebeene dvú, ε è bvuu nu ke dí di beene ké no nan'yi bonyii dvú, ε bonyii ban nu ε è bom Nyo' ε bó fieesene wvú. ¹⁰ Diuw mwaan ε mum ε no bvuuuse mbense bvuu bvuuuse boncun. Boom bo bwεem e, κε fí keηke keenu nonen κε. ¹¹ È nulo é joo yí yuule bô keduuduu ebuyte diuw mwaan e? ¹² Boom bo bwεem e, è nulo é fimbi eyum yí efele le? Nuw le è nulo é ntuluη eyum yí efele le le? Κε è nulo ten é diuw joo lew ebvuuse joo yí jee κε.

Bvufee bvù nen'yi fowe

¹³ È nu yee ê ben ente wvù duu le wen feefene bvuu kee fiεε? Mwetεn eduηce ekole kew yí nce we wvù jee bô gee diw di leη di wvú gee yaa saale κε ye, no wee wvù feefene ké no nu. ¹⁴ Geenεn, é wee ffuuke bô keηghew noo ken'yee ejise fô fitele le, fo wvú esaalè ye le wen feefene lo κε. É wvú ge nonen, tu wvú tune keceey. ¹⁵ Κε kfuu bvubwe bvufee yaa nu bvú fowe κε. È nu bvú yí nshε le, ε è nu bvú wee wvu wum e, ε è bvuu nu bvú dεwle le. ¹⁶ Ben ekeè le naa fεε fô bonyii keηke keηghew bô ken'yee ejise, nu ε mwεem ké no bvuuηke κε lo fó. Ε bó no gee dikfuu di mwεem mvù befe le mvunciim. ¹⁷ Geenεn, wee wvù keηke bvufee bvù nen'yi fowe ké no yuule, kooηke nyεkeey bvuu nu wεε, nyaa ten bitem ê wee mvu, nu ε wvú ε yiηsen bô shen noo gee di jee, yaa duηci kejeey jεey κε, yaa keηke díew fiεε κε. ¹⁸ Bonyii bô gεele nyεkeey, jewyi ηgow yí è nu nyεkeey, ε ηgbwele no nu nce wvu teyey.

4

Keekooyke mwεem mvu yí nshε le beete bô wee Nyo'

¹ Fiεε fi nen'yi no too bô waa noo bvudiuw ê ben entelen nu la? Κε è nu shiee mwεem mvù ye yene gomte mvù ffuuke shém yene le le? ² Ben dioo shieele fiεε se ben ε keηke mum no gomte keeyu wee se keηke. É ben ké dioo bvuuushi ejise yí fiεε le, é fí fufe, é ben mum no waale, diuu. Fiεε fi gee ε ben nu se ben keηke mwεem mvun nu njefo κε ben ké no lεke ê Nyo' κε. ³ É ben ké dioo ε cim ε lεke, ben saa keηke κε, ε è nu njefo κε ben lεke bô boηkpawce bo leη κε. Ben lεke mwεem ε è nu ke keege mwεem mvù ye yene gomte dvú. ⁴ Ben nu naa lo diewe bokene bô nu ε cine wase bolemse bobole ε no gee ε è nu nsake le. Κε ben kee le é wee kole nsan bô woη wvun, tu wvú nu ε tu wase wee bvuban fô Nyo' le le? Nonen, ben ekeè le ε è nu naa yee wvù nu ε caw fiew keekoo nsan bô woη wvun, tu mwetεn nu ε tu wase wee bvuban fô Nyo' le. ⁵ È nulo é ben eghan nεε se no kpwaake le fiεε fi bó to saηεε ê ηwa' Nyo' le nu ecici? Bó to nu ε saη le, “Nyo' keηke shiee, beele baay fô keyoy kè wvú to gεkεε le kí enù yí yese beene le.” * ⁶ Nyo' fii naa beene baay. È

3:3 Mben 32:9   3:6 Bηgn 10:19; Mat 15:11, 18-19   3:7 Keη 9:2   3:8 Mben 140:3; Lum 3:13; Efε 4:29   3:9 Keη 1:26-27   3:12 Mat 7:16   3:13 Lum 12:16   3:14 1Kol 3:1-3; Gal 5:20-6:4   3:15 1:5, 17   3:17 Mat 5:48; 1Kol 13:4-7; Gal 5:22-23; Fili 1:9-11   3:18 Mat 5:9   4:1 Lum 7:5; 1Bi 2:11   4:2 1Jon 3:16   4:4 Mat 6:24; Jon 15:18-19; 1Jon 2:15   * 4:5 Κενεε le “Keyoy ke Yuule kè Nyo' to nyae ê beene keηke shiee, beele baay le beene eleemè κε beene ε bo Nyo'.”   4:6 4:10; Bηgn 3:34; Mat 23:12; 1Bi 5:5

nu fiεε fi bó saηεε ê ŋwa' Nyo' le le,
 “Nyo' shiwse bonyii bò bensee bikuu bibole,
 geenen buuke bonyii bò shiwse bikuu bibole bò nfi.”

⁷ Nonen, ben enya bikuu binen ê Nyo', ebon ŋaη ben ε bo dεwle é wvú efεε lo ê ben ejim. ⁸ Ben eto nceencee mbew Nyo' le, é wvú eto ten nceencee mbew yene le. Ben bonyii bò befe ebvuushε can fô mwεem mvù befe le, ecuke mvuntelem mvunen ben bò leeme mvuntelem mvunfεem ben ε bo Nyo'. ⁹ Ben enù bò yii, beelè shiwsè misem nen wowwowow. Ben elu bò dikie, ebeelè ε è nu kpwe, elu bò njoη wvù ben yuuke, esod ε è nu bikuu. ¹⁰ Ben eshike bikuu binen ê Nyo' ejise, é wvú ecake ben we.

Fo wee elomtè gee di waa bwee le ke

¹¹ Boom bo bwεem e, fo wee ejemyi díew yì befe ekumε waa bwee ke. É wee jemyi díew yì befe ε è nu ekumε nci Nyo' bvuu lomte nci wvudvu. É wee lomte nci Nyo', tu ke wvú bεε wee wvù gεεle nci ke. Wvuwε wee nu ε tu wase wee wvù saake lo nci. † ¹² Wee wvù nyaa nci bvuu sumtene bonsaw bo bonyii le nu ke mwaη. È nu ke wvú wvù nulo eboyse kenεε elεse wee. Wo ε no nu yεε wvù lomte gee di waa bwoo le?

Fo ben esaalè ye ke

¹³ Ben eyeke eyuw, ben bò nen'yi no duu le, “Eben kenεε ntfuu nu ε bese nu egen kin kelaante le kenεε keki le, ece jó yì kelum e, ekamεm way, ekeηke sεw.” ¹⁴ Ben ké dioo jemyi nonen no kee fiεε fi nu ebuy ekooy ntfuu le? Ben kee fiεε fi è nu nshii wene? Nshii wene nu diεwε kekfu kè bó yene kí le, moocε caan ε kí ε la wase. ¹⁵ Fiεε fi ben bee ejemyi nu le, “É Nyo' fen nu ε bee le bese enù dvú, é bese ke ege fin fiεε ebvuu ege fifi.” ¹⁶ Geenεn, ben nen'yi finen kaa no saale lo ye, kfunε gvuw. Ben ekeè le keesaale ye nonen nu kebefε. ¹⁷ Nonen, é wee kee fiεε fi leη fi wvú keηke keεge, ε faηε yaa ege, tu wvú nu ε ge kebefε.

5

Bonyii bo kpaw e eyenè

¹ Bonyii bo kpaw e, ben eyeke eyuw fiεε fi me njemyi. Ben ebeelè, fuuηkè kpwe nje ηgew wvù nu ke eto fô ben e. ² Kpaw wene nu ε fo wase, shéw ε kan ndvú yene. ³ Mwεem mvunen mvu bigew e nu ε duwε wase. Nduwε wvun nu ke eduηce nce wene ken'yεε ejise, ebvuu edie ye yene diεwε ηguy e. Eyan nu wase ediuw yo fokemεse, ε ben baanci ke ε è nu kpaw. ⁴ Ben etaa eyen, ben nu ε lεε bonyii bò lemte ηεε yene. Bó nu ε gbwele wase mwεem mvunen ben ε faη keelaw bó, bó ε no beele. Bó nu ε bee wase Tata Nyo' wvù keηke Mvunηay Mvunciim ε yuw kpwe yibo. ⁵ Ben nu ε ce wase fokuse fen ε die bikuu binen no ye yene shieele. Ben nu ε dieken wase ε faηken diεwε binsoη bi nyám e bì cεyte diuu di bó nu ke esane le. ⁶ Ben nu ε bon bikaa ê bonyii ejim bó ε ley ηgew e. Ben ε yuwye bonyii se bó nu ε jay fiεε ηkuuη, ε è nu bonyii bò nulo saa ebon ŋaη ben ε bó ke.

Bonyii bo Nyo' le enù nyεkeey

⁷ Boom bo bwεem e, fí mum è no nu le ben enù ke nyεkeey egen ebuy seke Tata nu ke ekase eto. Ben etaa eyen no bonyii bò lemte ηεε ké no nu nyεkeey gen buy seke bó ké gbwele ηgu yì jee ηεε yibole. Bó ké cεy ε jaη ghan gbwe ε bó jεwe mwεem, ké cεy ε mvú ghan be. ⁸ Ben ten enù ke nyεkeey nonen. Ben eleemè ke temyi njefo kefew kè Tata Jisō nu ke eto nu wase nceencee.

4:7 Efε 6:12; 1Bi 5:8-9 4:8 Mben 18:20, 24; Yεsa 1:16; Saka 1:2-3; Mala 3:6-7 4:9 Luk 6:25 4:10 4:6; 1Bi 5:6 4:11 Mben 101:5; 1Bi 2:1 † 4:11 Nci wvun nu le, “È kooηkè waa bwoo no wo kooηke ekole kuw”. ε è bvuu nu ke wvú wvù Jem gayte le wvú boysee bonyii. 4:12 Lum 14:4; 1Kol 4:5 4:13 Bηgn 27:1; Luk 12:18-20 4:14 Job 7:9-10; Mben 39:5-6 4:15 Lem 18:21; Lum 1:10; 1Kol 4:19; 16:7 4:16 1Tim 6:17; 1Jon 2:16 4:17 Luk 12:47 5:1 Bηgn 15:6; Yεsa 5:8-10; Amo 6:3-7 5:1 1:10; Luk 6:24 5:2 Mat 6:19-20 5:4 Ksm 3:7; LEW 19:13; Yeli 22:13; Mala 3:5 5:5 Yeli 12:3; 25:34 5:7 Juε 2:23; 2Bi 3:3 5:8 Lum 13:11-12; 1Tεs 5:5-8; Ibu 10:25, 37

⁹ Boom bo bwεem e, fo wee ewvukenè waa bwee ke. Wee wvù wvukene waa bwee nu ke ekeηke nsaw. Wee wvù nu ke esumtene bonsaw nu wase ê yew fwese. ¹⁰ Boom bo bwεem e, ben ejo kenfewsεν fô bonyii bo ntum e bo Nyo' le bô to ké no jemyi ê bonyii ê diee di Nyo' le. Bô to yene bonjεw, nu ke nyεkeey. ¹¹ Beene nu ε yen le bonyii bocii bô to nu ε kuu shém gen mεse nu ε Nyo' ε laη kembonen yî bó le. Ben nu ε yuw wase ekumε Job no wvù to kulεε shém gen mεse, ε bvuu ε yuw ten no Tata Nyo' to ghanεε banke ηjεw we ε è tu bvujonke. Tata to ge nonen, njεfo wvù camte shen bô bonyii, koole yii fô bó le.

¹² Boom bo bwεem e, fiεε fi fele mwεem mvunciim nu le, fo wee ke dioo jemyi fiεε kan naa lo ke. Kenεε wvù kane ε è nu woη Nyo', kenεε wvù kane nshε, kenεε è nu fiεε diee la. Ê wee beηe fiεε le, “εε”, ε è no nu no fí nu. Wvù ε tun le, “Aay”, ε è no nu no fí nu. Ê ben gee nonen, Nyo' saa ke ebvuu elese wee ηjεw e ke.

Bunle bô mbee fii lo

¹³ Ê wee mvu ben e yene ηjεw, é wvù no bunleè. Wee é no yuuke njoη, é wvù no yemtè bensee Nyo'. ¹⁴ Ê wee mvu ben e cεmte lo, é wvù tee bocee kentaashε ke bonyii bo mbee le, ε bó to bunle ê wvù we, yefe wvù bô mεem ê diee di Tata le, ¹⁵ é bunle yidvu yî bó bunlee ε bó ε lese fitele yî Tata le, efi wvù é wvù ebonen, é Nyo' ecake wvù we. Ê è fen nu ε wee wvudvu ε ge kebefε, é Nyo' elεshε enya ê wvù. ¹⁶ Nonen, fí è no nu le, é wee ge fiεε fi befe, é wvù see ê waa bwee, é wee ebunle fô wee noo wee le, wvu le Nyo' efe ben. Bunle wee wvu teytey keηke mvungay baay gee mwεem nteen.

¹⁷ Ben ejo kenfewsεν yî Elayja le. Wvù to nu ke wee wvu wum diεwε beene le. ε wvù ke bunle shiee le le fo jaη egbwe yî nshε le ke. ε jaη mεy ke we nonen yî bilum e bitete bô keηgawten. ¹⁸ ε wvù ke ne kase bunle, ε Nyo' shike jaη, ε mwεem kase no kuu yî nshε le.

¹⁹ Boom bo bwεem e, é wee mvu ben e ne ε cine je keceey e ε no bvuyte lo, wee mvu ε jo wvù ε tu bô wvù jim, ²⁰ ε wee wvù tu bô wvù jim wε no kee le é wee banke wee wvù gee mwεem mvù befe, wvù ε cine jé ye yi εcici le, tu wvù nu ε bvuse mwetεn diuw kpwe le, Nyo' ε lεshε bibefe biew bì nu ε bí ε mâ lo.

ηwa' wvu fwe wvu Bita

Fiεε fi nu ê ηwa' Bita wvu fwe wvun e

ηwa' Bita wvu fwe wvun nu ε wvú to saη fô bonyii bo Klistu le bò to nu ε saηken gen no cee mondvuum e jεey jεey (1:1). Fiεε fi baay fi to gee é wvú se saη ηwa' wvun to nu keetefe bonyii ban no bonyii to bone bikaa ê bó ejim e, ε bó yene bonḡew nje fitele fi bó lese yî Klistu le. Keetefe bó nonen, ε Bita mum kume bó ekume saaka wvù jee wvu ekume Jisos Klistu wvù kpwe ye bô mbuy we yî kpwe le noo ηkawma we le wen nu ke ekase eto, nu fiεε fi bó etaalè fwe ε bó ε gee bvufee yî dvú le.

Bikuu bi mwεem e ê ηwa' wvun e

1:1-2 Keηkewce

1:3-12 Keekume no Nyo' boysee bonyii

1:13-2:10 Ntefe ekume keecee nce wvù yuule

2:11-4:19 No è nulo é wee Klistu ejod bonḡew bò wvú yene

5:1-11 No è nulo é wee Klistu eshiwsè ekole kew bvuu lemte ten fô bonyii le

5:12-14 Kemese

¹ ηwa' wvun saη me wvù Bita waa ntum Jisos Klistu. ε me nsaj fô bonyii bò Nyo' nu ε caw le è nu bew e bò nu ε saηken ε no nu biba bì Bontus bô Galeshia noo Kafadosia noo Esia noo Bitinia le. ² Nyo' Icee wesebeene to caw ben no wvú to seyseε wase ε è beε lo le fí nu ke enù. ε Keyoy kew mum seyse ben gee le ben eyuukè Jisos Klistu wvù nu ε cuke ben bô eleme kew e. Nyo' ebuw ben bô kembonen naa ntay ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù leetene naa ntay.

Beene cee taale ke wase ε è nu fwe

³ Mbense enù fô Nyo' le wvù nu Nyo' Tata wesebeene wvù Jisos Klistu bvuu nu Ice. Wvú nu ε cam shen fô beene le baay, ε boo beene ê mboo wvu fwe le no Jisos Klistu to buyεε yî kpwe le. Fifin nu ε ge beene ε no cee keseen taale ke wase ε è nu fwe, ⁴ keeke edie bvushew bvù wvú nu ε gee ê beene woη wvu we le. Bvushew bvun nu bvù yaa nulo efo, kenεε ebefe, kenεε ekpwe ncom ke. ⁵ Nyo' gemgeme ben bô mvunḡay mwew fele yî fitele fi ben nu ε lese yî ye le ε no ceyte mboyma wvù nu ke eyene diuu di fokemese le. ⁶ No ben kee nonen, ε mum ε no yuuke njoη. Geenεn ε ben keηke ke keeyuuke nsase yî kefew e caan nje mmom yî too fô ben e jé le jé le. ⁷ Yí too keemom laa fitele finen fi ben lese yî Nyo' le temyi ke ntay ε. Ke naa ketwaa ke bigew e kè yeεle nu ε bó ké mom bô ηguy, ε ketwaa kin nu fiεε ε fí nulo ebefe, tu è nulo é bó emom ke ten fitele fi ben lese yî Nyo' le. ε fitele fin nu fiεε ε fí fele ketwaa ke bigew e kè yeεle. Nonen, é ke edioo enu diuu di Jisos Klistu nu ke edunḡe ekole kew, é bó ebensee ben, tumte moηkum monen, wvumte ben. ⁸ Keseen nu ε ben koonḡe Jisos Klistu ε ben ke baa cim yen wase wvú le ke, ε ben ε lese fitele yî ye le, yaa yene wvú le ke. Ben ε mum ε no yuuke njoη naa wvu baay wvù è nulo wee saa esee ke, ⁹ njefo ben kee le no ben nu ε lese fitele yî ye le nu ε Nyo' nu ke eboyse ben. ¹⁰ Bonyii bo ntum Nyo' le bò to jemyi ekume mbuwma wvù Nyo' to nu keeke ebuw ben dvú to nu ε no temte, gomte keekiεε ekume mboyma wvun. ¹¹ Keyoy ke Klistu le to nu yî bó le no bó to teete le Klistu nu ke eyen ηḡew é ke edioo enu ejim jodvu, é wvù ekeηke bvukuke. ε bó mum no gomte keekiεε kefew kè mwεem mvudvu nu ke ekooy, bô je yî mvú nu ke eghan se kooy jó le. ¹² ε Nyo' mum ge ε bó kiεε le mwεem mvù bó to jemyi mvun nu ε bó yaa jemyi ε è nu fô bikuu bibole ke, le mvú nu fô ben e. è nu mvù mvù ben to yuwεε dew bonyii bò to fewceε saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê ben ê

1:1 2:11; Jεm 1:1   1:2 2:9; Lum 8:29; Efε 1:4; 2Tεs 2:13; 2Bi 1:10; 1:19   1:3 1:23; 2Kol 1:3; Tay 3:5   1:6
2Kol 4:17; Jεm 1:2-3   1:7 Job 23:10; Mben 66:10; Yεsa 48:10; 1Kol 3:13   1:8 Jon 20:29; 2Kol 5:7   1:9
Lum 5:2; 6:22; Efε 1:14   1:10 Luk 24:46; 1Kol 15:3-4; 2Bi 1:19-21   1:12 Efε 3:9-10

mvunḡgay mvu Keyoy ke Yuule kè Nyo' to ciinsɛɛ ε kí to fowe le. Mvun nu mwɛɛm ε naa bonceendaa bo Nyo' le beele keekiɛ mvú.

Bonyii bo Nyo' le eyuulè yî gee dibole

¹³ No fí nu nonɛn, ben ekay bicaw binɛn enù ε ben ε seyse bvufee bvunɛn. Ben ekemsenè bô bikuu binɛn, taalè ke fwe ε è nu yî mbuwma wvù nu ke eto fô ben e seke Jisos Klistu ε kase ε duḡɛ ekolɛ kew e. ¹⁴ Ben eyuukè ke Nyo' le diɛwɛ boom bew e. Fo ben ebvuu egeè mwɛɛm bii nyam ye le no ben to shee gee seke ben to bæɛ kenjiwe le ke. ¹⁵ Nyo' wvù to cawɛɛ ben nu ε wvù yuule. Ben ten eyuulè yî gee dinɛn e dicii, ¹⁶ no fí nu ε bó ε saḡ le,

“Ben eyuulè njefo me n'yuule lo.”

¹⁷ No ben teḡe Nyo' le Icee wene, ε wvù nu wee wvù saake wee tfuu yî gee diɛw e yaa duḡci kejɛy jɛy ke, tu ben keḡke keecee nce wene tfuu bô nfan wvù wvu Nyo' yî kefew e kecii kè ben nu yî woḡ wvun e ke diɛwɛ botolo le. ¹⁸ Ke ben kee le Nyo' to nu ε sum wase ben yî nce wvu ɛcici wvù bo'icee bonɛn to kuusɛɛ ben dvú, ε ke wvù to sum ε è nu bô fiɛɛ diɛwɛ bigew e bì nulo ebefe ke. ¹⁹ Wvù to sum ε è nu bô elɛmɛ ke Klistu le kè yaa nu ke fiɛɛ fi nɛw, kè nu diɛwɛ ke waa njee kentaje le wvù yaa keḡke nɛm kenɛɛ fiɛɛ fimew fi befe yî dvú le ke. ²⁰ Nyo' to seyse wvù ε è bæɛ lo ε woḡ sɛ ke kew, ε duḡɛ wvù ɛdiuw yo fokemɛse ɛyan e nje yene. ²¹ È ge Klistu ben ε sɛ lese fitele yî Nyo' wvù to bvusɛɛ wvù yî kpwe le nya wvù bô bvukuke le. No wvù ge nonɛn, mvuntelem mvunɛn bô boḡkpawɛɛ bonɛn ε mum ε no nu ε ben ε gee yî Nyo' le. ²² No ben yuuke keɛɛy e, ε kí gee ε mvuntelem mvunɛn yuule wvu le ben ekeḡkè keḡkoḡɛn fô boom bo bwɛɛ wene le ε è nu ke keɛɛy, ben emum ekoḡɛnè ke nonɛn bô mvuntelem mvunɛn mvunciim. ²³ Ben ekoḡɛnè nonɛn, njefo bó nu ε kase wase ε boo ben ê mboo wvu fwe le. Ke wee wvù boke ben wvun nu wvù nulo ekpwe ke. È nu Nyo' keɛɛ ε wvù yaa nulo ekpwe ke. Wvù to boke ben ε è nu bô diɛw ye yì nyaa nshii. E diɛw yin nu ke emɛy ke eleeme fô. ²⁴ Fí nu no bó saḡ ê ḡwa' Nyo' le le,

“Wee wvu wum tfuu nu ke diɛwɛ ɛgay e,

ε bvujonḡke bwew nu ke diɛwɛ fow e.

ɛgay ké no yowlene, ε fow ten yɛɛte,

²⁵ geenɛn ε diɛw Tata nu ke eleeme ke fô sekecii.”

Diɛw yidvu yin nu saaka wvù jee wvù wvu Nyo' wvù bó to fewɛɛ ê ben.

2

Ekumɛ Tɛ di keḡke nshii noo ketum kè yuule

¹ Fí ε mum ε no nu le, ben ecinɛ mvuntelem mvù befe le, ecinɛ kenɛɛma noo díɛw fiɛɛ le, ecinɛ kendorḡ ke benɛɛn noo mvunḡkunsɛn e. ² Ben ekeḡkè shiee fô emben yo ê keyoy e yò è nu diɛw Nyo' ɛyinɛyin e, ke leḡleḡ no wan wvu caan ké no keḡke fô emben e, wvu le yí egeè ε ben kuu gene fwe yî mboyma wene le, ³ no ben nu ε yɛn wase le Tata taale fô ben e. ⁴ Ben etoð fô Tata le wvù nu tɛ ε dí keḡke nshii, ε bonyii to tun le ke dí jee ke, geenɛn ε Nyo' caw fiew le è nu di kenlum e fô wen e. ⁵ Ben nu diɛwɛ eta yò keḡke ten nshii le ε Nyo' bomte yew Keyoy kew dvú, ε ben nu ḡgoo bocee ncese bew bô yuule, gee boncese bo ê keyoy e fô wvù le bô wvù koonḡke nje Jisos Klistu. ⁶ Fí nu ê ḡwa' Nyo' le le,

“Ben etaa ɛyɛn, me ḡɛɛle tɛ ê kelaante kè Sayon e,*

ε è nu tɛ di buu di yew e.

È nu tɛ ε è caw me, ε me ḡkoonḡke dí baay.

1:14 Lum 12:2; ɛfɛ 2:3; 4:17-18   1:15 Lɛw 19:2   1:16 Lɛw 11:44-45   1:17 Yɛsa 63:16; Yɛli 3:19;
 Mat 6:9; 16:27; Lum 2:6; Jɛm 2:1; 1Bi 4:5   1:18 Mat 20:28; 1Kol 7:23; 6:20   1:19 1:1-2; Jon 1:29; Lem
 20:28; 1Kol 5:7; ɛfɛ 1:7; Ibu 9:12   1:20 ɛfɛ 1:4   1:21 5:1; Lum 5:2   1:22 2:17; 3:8; 4:8; Lum 12:9; Gal 6:10; 2Bi
 1:7; 1Jon 4:11   1:23 Jon 1:13; Ibu 4:12; Jɛm 1:18   1:24 Yɛsa 40:6-8; Jɛm 1:10-11   1:25 Yɛsa 40:6-9
 2:1 ɛfɛ 4:25; Jɛm 1:21; 4:11   2:2 1Kol 3:2   2:3 Mben 34:8   2:4 Mben 118:22; Yɛsa 28:16   2:5 2:9;
 Lum 12:1; ɛfɛ 2:21-22   2:6 Yɛsa 28:16; Lum 9:33   * 2:6 Sayon nu diee di kelaante kè Jɛlusalɛm e.

Tɛ din nu ɛ kɛ wee lese fitele yî ye le é wvú ke ewuumɛn kɛ.”

⁷ Fô ben bò nu ɛ lese fitele yî ye le nu ɛ tɛ din jee fô ben e. Geenɛn fô bonyii bò baa lese fitele yî ye le nu ɛ fí nu fô bó le no bó to saɲɛ é ŋwa' Nyo' le le,
 “Tɛ didvu din dì bonyii bo kembom e to tunɛɛ

nu ɛ nɛ wase ɛ tu dì bó ebom naa ɛ è nu buu di yew e dvú.”

⁸ Ɛ fí bvuu nu ɛ bó ɛ saɲ le,

“Tɛ din nu ke egee ɛ bonyii baytene yî dvú le.

È nu kembraan ɛ kí nu ke egee ɛ bonyii gbwekene.”

Bó baytene yî dvú le njefo bó nu ɛ tun keebɛe diɛw Nyo' le, ɛ è nu no Nyo' to seysɛɛ wase le fí nu ke enu. ⁹ Geenɛn, ben nu finɛn kfuu ɛ è caw Nyo' ben. Ben nu ŋgoo bocee ncese bò lemte Nfon e. Ben nu ketum kè yuule, nu bonyii bò Nyo' nu ɛ ge le è nu naa bew, le ben eserjè mwɛɛm mvù jee mvù wvú gee. Wvú nu ɛ tee ben, ben ɛ buy é ejiwɛ le, ɛ ley é n'yuu we wvu baay e. ¹⁰ È to nu fwele ɛ ben yaa nu bonyii kɛ, keseen ben ɛ no nu wase bonyii bo Nyo' le. Nyo' to baa cam shen fô ben e fwele kɛ, keseen nu ɛ wvú ɛ cam wase shen fô ben e.

Bonyii bo Nyo' le edunçi kenje kè jee entelɛɲ jo bonyii bocii

¹¹ Nsáa yem shém, ben ekeè le ben nu botolo yî nshɛ le fɛn fele lo je. Me ɛ mum ɛ no nlooci ŋkule lo can é ben le fo ben egeè mwɛɛm mvù nyam ye shieele kɛ, njefo mwɛɛm mvumvun diuu bô biyoy binɛn. ¹² Ben edunçi kenje kè jee entelɛɲ jo bonyii bò yaa kee kɛ Nyo' wvu le é bó cim jemyi ekumɛ ben le ben befɛ lo, é bó eyɛnè kenje kenɛn kè jee le, é ke edioo enu diuu dì Nyo' ɛ to, é bó etumte moɲkum mew.

¹³ Ben eyuukè wee tfuu wvù bó nu ɛ gɛɛ le wvú esaakè bonyii le no ben nu bonyii bo Tata le. Ben eyuukè Nfon wvu Lum wvù nu Nfon wvu baay e, ¹⁴ eyuukè naa bonyii bò wvú nu ɛ gɛɛ le bó esaaké biba bi woɲ e leese bonyii bò gee mwɛɛm mvù befɛ ŋgɛw e bɛnsee bò gee mwɛɛm mvu leɲ e. ¹⁵ Nyo' gomte le ben egeè mwɛɛm mvu leɲ, emum ebaanke dew biyuɲ bi bonyii le bò jemyi mwɛɛm ncɛwncɛw. ¹⁶ Ben eceè diɛwɛ bonyii bò bó nu ɛ bvuse wase bó bvunfaw e, geenɛn fo ben emum ejòð fifiɛ tɛɛke fojise gee bibefɛ kɛ. Ben eceè ɛ è nu diɛwɛ bonfaw bo Nyo' le. ¹⁷ Ben ewvumtè bonyii bocii, kooɲkè boom bo bwɛe wene le bo mbee le bocii, fanè Nyo', wvumtè Nfon wvu Lum wvù nu Nfon wvu baay.

Bonyii bo Nyo' le ejòð kenfewsɛn yî ŋgɛw Klistu le

¹⁸ Bonyii bò lemte bomew e, ben eyuukè bonyii bò ben nu é bó ekuse le, wvumtè bó nɲay. Fo ben eyuukè kɛ ɛ è nu bò nu nyɛkeey taale fô ben e kɛ. Ben ewvumtè tɛn bò befɛ kenje le. ¹⁹ Me njemyi nɛn njefo Nyo' ké no yuuke njoɲ bô wee wvù bó nyɛwle bô wvú ɛ wvú yuuke nsase sɛ wvú nu ɛ jay fiɛɛ, geenɛn kuule kɛ shém njefo wvù nu ɛ gɛɛ bvufɛɛ yî Nyo' le. ²⁰ É bó suunje wee ɛ wvú ɛ jay fiɛɛ, wvú ɛ no kuule shém, é sɛw wvudvu enu la? Geenɛn, é wee yɛne ŋgɛw ɛ è nu yî fiɛɛ fi jee le ɛ wvú ɛ ge, wvú ɛ no kuule shém, é Nyo' eyuuke njoɲ bô wvú. ²¹ È nu bvudvuu bvunɛn keeyɛne ŋgɛw nonɛn, njefo Klistu tɛn to nu ɛ yɛn ŋgɛw nje yene, dunje kenfewsɛn é ben le ben ejo ekalɛ kew. ²² “Wvú to ke baa yuu ge naa lo kebefɛ kɛ, ɛ ke díɛw fiɛɛ to ké no ɛ yuu buy diuw we le kɛ.” ²³ Seke bó to nan'yi wvú, wvú to baa tfuse kɛ. É bó dioo njiɲsɛne bô wvú, wvú saa sɛwci kɛ, geenɛn nya fiɛɛ ficii ɛ è nu can Nyo' le wvù kee keesaw nsaw leɲ. ²⁴ Wvú to nu ɛ tfuse bibefɛ bisɛɛbeene ɛ bí tu yî ye le yî kentam e. Wvú to ge nonɛn, wvu le beene ekpwe é keba ke kebefɛ le, eceè nce wvu teyɲey. Bilemte bì wvú to kenjɲɛɛ nu ɛ ge wase beene ɛ bonɛn. ²⁵ Ben to shee

2:7 Mben 118:22; Mat 21:42; Lem 4:11 2:8 Yɛsa 8:14-15; Lum 9:33 2:9 1:2; Ksm 19:5-6; Lɛw 19:2; Dito 4:20; 7:6; 14:2; Yɛsa 9:1; 43:21; 61:6; Lem 26:18; Lum 5:17; 2Kol 4:6; Ɛfɛ 5:8; Tay 2:14; Ibu 13:12; 1Bi 2:5; Mwm 1:6; 20:4 2:10 Os 2:23; Lum 9:25 2:11 1:1, 17; Mben 39:12; Lum 7:15, 17-23; Gal 5:17; Ibu 13:14 2:12 Yɛsa 10:3; Mat 5:16; 2Kol 5:10 2:13 Lum 13:1-7; Tay 3:1 2:15 3:16 2:16 1Kol 6:11, 19-20; Gal 5:13 2:17 1:22; 3:16; Bɲgn 24:21; Mat 22:21; Gal 6:10; Fili 2:12 2:18 Ɛfɛ 5:21-6:9 2:18 Ɛfɛ 6:5-8 2:19 5:12 2:20 4:14 2:21 Mat 16:24; 20:26-28; Jon 13:15; Lum 15:5 2:22 Yɛsa 53:9; Jon 8:46; Ibu 4:15 2:23 3:9; Yɛsa 53:7; Mat 26:55-56, 67; 27:14, 27-31 2:24 Yɛsa 53:4-5; Lum 6:2, 11; Kolo 2:14; Ibu 9:28 2:25 Yɛsa 53:5-6; Ɛsɛk 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:16; Ibu 13:20

njimte diwɛ njée le, geenɛn keseen ben ε kase wase ε to fô Wee wvù Cɛyɛ bvuu Taale fô biyoy binen e.

3

No kpwoon bô diemsɛn nulo ecee

¹ Bokɛ' bo bonyii le, ben tɛn eyuukè bole' bonɛn e. É ben gee nonɛn, ε wee mvu bó le nu ε wvù tune keebɛe diɛw Nyo' le, é wvù ke enɛ ebee ε wee baa cim jeme diɛw ê wvù kɛ, ε è ge kɛŋge ke kpwɛsɛ le, ² no wvù yɛnɛ ε wvù wvumtɛ ɛkolɛ kew, cɛɛ nɛɛ wvù yuule. ³ Fo fiɛɛ fi duŋci bvujonkɛ bvunɛn enù mwɛɛm mvu ye le diɛw keeseyse yvuw ɛkolɛ ε yí jee, bô keejiiɛ biɛɛ, noo keesuute ye bô ndvù yí jee kɛ. ⁴ Fiɛɛ fi eduŋci bvujonkɛ bvuu wee le enù fiɛɛ fi wee nu fô fitele fiɛw e, ε è nu fitele fi bonɛnɛ nu nyɛkeey. Kɛ bvun bvujonkɛ ke yvumɛn kɛ, ε è nu bvù Nyo' kooŋkɛ nɛtɛy. ⁵ È nɛɛ no bokɛnɛ bô yuule bo fwele bô to nu ε gɛɛ bvufɛɛ bvubole yí Nyo' le to ké no duŋci bvubole bvujonkɛ. Bó to yuuke tɛn bole' bobole. ⁶ Wee diɛwɛ Sɛla le to yuuke Abla'am e tɛŋɛ wvù lɛ tata wɛn. Ben tɛn nu boom bo Sɛla le fɛn é ben gee mwɛɛm mvu lɛŋ yaa fane fiɛɛ kɛ.

⁷ Bolemsɛ, ben tɛn ekiiɛ je yí ben kɛŋkɛ keɛɛɛ ben ε bokɛ' bonɛn jó. Ben enyaà n'wvum ê bó no bó baa kɛŋkɛ mvuŋgay diɛwɛ ben e kɛ. Nyo' nu ε buw ben ε bó bocii bô nshii wvù mɛy lo. Ben eɛɛɛ nonɛn, wvuu lɛ fô fiɛɛ ebaaŋkɛ bunle yɛnɛ kɛ.

⁸ Keemɛɛsɛ, mɛ ε no nteete ben bocii lɛ, ben ekɛŋkɛ fitele fimwaaŋ, kɛŋkɛ shɛn fô bonyii le, kɛŋkɛ kɛŋkɛnɛn ke bonyii bo mbee le, kɛŋkɛ mvuntelem mvù jee, ε wee yaa joo kɛ wee mvu ɛkuse kɛ. ⁹ Fo wee é ge kebefɛ bô wee, é wvù tfuse bô kebefɛ kɛ. É wee nan wee, fo wvù etfuse bô nɛun kɛ, ε wvù tfuse ε è nu bô diɛw kembonɛn. Fin nu fiɛɛ fi Nyo' tɛŋɛ ben lɛ ben egeè é wɛn ke elɛŋ kembonɛn yí yɛnɛ le. ¹⁰ È nu no bó nu ε saŋ lɛ, “É wee kooŋkɛ keeyuw njoŋ yí nshii wɛ le, bô keeyɛn ɛdiuw yò jee le, é wvù no kɛmsɛnɛ bô leme diɛw, ε díɛw fiɛɛ yaa buyte diuw wɛ le kɛ.

¹¹ Wvù kɛŋkɛ keebaŋkɛ jim ê mwɛɛm mvù befe le, egeè ε è nu mvù jee, ɛkuŋɛnɛ nyɛkeey biì dvù le,

¹² njefo Tata Nyo' ké no yɛnɛ bonyii bo teyɛɛ yuuke bunle yibo. Geenɛn ε Nyo' ε bon jise yí bonyii bô gee bibefɛ le.”

¹³ É ben kɛŋkɛ shiɛɛ wvuu baay keegeɛ mwɛɛm mvù jee nonɛn, tu wee wvù nulo ebvuu ege fiɛɛ fi befe bô ben nu yɛɛ? ¹⁴ Geenɛn, é bonyii cim nyaa lo ŋgɛw ê ben njefo ben gee mwɛɛm mvu teyɛɛ, tu Nyo' nu ke elɛŋ kembonɛn yí yɛnɛ le. “Fo ben efanè bó, kɛnɛɛ fo mvuntelem ebuukè ben kɛ.” ¹⁵ Ben ewvumtɛ ε è nu Klistu ê mvuntelem mvunɛn e diɛwɛ Tata wɛnɛ le. Ben eseyse bikuu binɛn, ɛɛyɛtɛ keenya ntfuse ê wee wvù nu ebife fiɛɛ fi ben taale fwe yí dvù le. Geenɛn ben dioo tɛfuuɛ, no tɛfuuɛ nyɛkeey bô n'wvum. ¹⁶ Fo ben egeè fiɛɛ fi nɛlo esaake ben fô fitele le kɛ, wvuu lɛ é bó nan'yi ben, jemyi díɛw yí befe ɛkumɛ kɛŋge kɛnɛn kè jee nje ben nu bonyii bo Klistu le, é bó ewuumɛnɛ. ¹⁷ Ben ekeè lɛ fí jee keeyɛn ŋgɛw nje fiɛɛ fi jee fi ben ge ε è fɛn nu lɛ Nyo' kooŋkɛ lɛ fí enù nonɛn, ɛfɛy keeyɛn ŋgɛw yí fiɛɛ fi befe le fi ben ge. ¹⁸ È nu kɛ tɛn no Klistu to yɛnɛɛ ŋgɛw kpwe. Wvù to kpwe nje bibefɛ bi bonyii le kaŋ mwaanɛ ε fí ka lo nonɛn. Wvù wvù to nu wee wvuu teyɛɛ to nu ε kpwe fô bonyii bô yaa nu kɛ teyɛɛ e keeto bô beɛnɛ fô Nyo' le. Bó to nu ε yu wvù ε è kpwe nyam ye, geenɛn ε Nyo' ge ε wvù no nu dvù ê keyoy e. ¹⁹ È nu ê keyoy kin e wvù wvù to gɛnɛɛ fewɛɛ diɛw Nyo' é biyoy bi nu yew nɛaw e. ²⁰ Biyoy bin nu bi to baa bee Nyo' le kefew ke Noa' le kɛ. Nyo' to nu ε bosɛn kuu shém bô bí, ɛyɛ seke Noa' to keenci ŋguw. Ŋguw wvun nu ε bonyii to ley jó kɛ wee nyaŋ maanɛ, ε è nu bó bô to boyɛɛ can joo le. ²¹ Joo yidvu yin nu diɛwɛ joo yí bó leese bonyii jó keseen ε yí boyɛɛ bó bô

3:1 1Kol 7:16; ɛfɛ 5:22-24   3:3 1Tim 2:9   3:7 ɛfɛ 5:25-28; 1Tim 2:8   3:8 1:22; ɛfɛ 4:2-3; Fili 2:2-3
3:9 2:23; Job 31:30; Mat 5:44; Lum 12:17   3:10 Mben 34:12-16; Jɛm 1:26   3:13 Lum 13:3   3:14 4:14; Mat
5:10   3:15 1:3-5; Kolo 4:6   3:16 2:15   3:18 2:21; Lum 5:6-8; 6:10; Ibu 4:15; 7:27   3:19 Kej 6:2; 2Bi 2:4; Jut 6
3:20 Kej 6:14-22   3:21 Lum 6:3-4; Ibu 10:22

mvunḡay mvù Jisos Klistu to buyee dvú yî kpwe le. Ke bó leese wee ê joo le bó cuke ε è nu yile yî ye le ke. È nu keeleke Nyo' bô fitele fi yuule. ²² Jisos Klistu wvun to nu ε ben fowe, shii ê ebo ke eceey ke Nyo' le, ε no nu fó saake bonceendaa bo Nyo' le bô biyoy bì keḡke mvunḡay noo bì saake bicii.

4

Nce bonyii bo Nyo' le nu wvu fwe

¹ No Klistu to nu ε yen ḡgew yî nyam ye le, ben ten ekeḡkè kfuu fifie fitele fi wvú to keḡke keeyen ten ḡgew, ekumyì le wee wvù nu ε yen wase ḡgew yî nyam ye le nu ε bô kebefε ε ka wase. ² Nonen, ke wvú beε ebvuu eceè nce we fokuse fen bii mwεem mvù nyam ye gomte le ke. Wvú nu eceè bii wase ε è nu mwεem mvù Nyo' gomte le. ³ Ben ekeè le kefew kè ben to shee gee mwεem diewe bonyii bô yaa kee ke Nyo' le nu ε kí ε fey wase. Ben to cee nce nnyen kenjanḡ, bii ye yene yì ḡeyte le, wuu mbvuum ε mó koole, gee bonḡkaw diekene, wukene yole fó gee diewe bwé le. ε ben to bvuu bunlee ten bonyo' bo εcici, ε Nyo' to tun wase. ⁴ Keseen diuw ε no yumte bonyii bô yaa kee ke Nyo' no ben baa bvuu taashi ḡgoo ben ε bó yî nce wvun wvù nu diewe wvu nyám e, bó mum ε barḡke ye ε no nan'yi ben. ⁵ Geenēn, bó nu ke eleem etaje diuw fwe dvu Nyo' wvù ceyte keesaw bonyii bô beε dvú bô bô kpweken wase le. ⁶ È nu fiε fi to gee é bó se fewce ten saaka wvù jee wvù wvu Nyo' ê bonyii bô nu ε kpweken wase. Bó to fewci nonen wvu le no bó nu ε bó to cim saw wase bó yî nyam ye le diewe bonyii bo boyuum e, é bó eceè ke nce wvu ê keyoy e ε wvù nu diewe no Nyo' cee.

Wee elemtè bô nnya ye ê je yì jee le

⁷ Ben ekeè le kefew kè fiε ficii nu ke eka too wase nceencee. Nonen, ben enù ke bô bvufee bvunen fó, kemsenè bô bikuu binen, wvu le ben ebunleè. ⁸ Fiε fi fele mwεem mvunciim nu ke le wee ekoḡkè waa bwee bô fitele fiεw ficii njefo keḡkonen ké no banḡyi bibefe nteen. ⁹ É waa bwee wee la ghane ê wvú le, é wvù fiisen wvú, taa fô wvú le yaa wvukene ke. ¹⁰ No ben nu ε Nyo' ε buw ben bô nnya jεy jεy, wee ejòd ye nnya lemte dvú fô bonyii bomew e. Ben elemtè bô mbuwma wvun wvù Nyo' nya jé le jé le diewe bonyii bo lemte le bô jee. ¹¹ É wee fewci diew Nyo', é wvù no fewci ke ε è nu diew yì buy diuw Nyo' le. Wee é no lemte fô bonyii bomew e, é wvù no lemte ke ε è nu bô mvunḡay mvù Nyo' nya ê wvú le. Ben egeè nonen wvu le yî fiε ficii fi ben gee le, é mbense egeḡnè fô Nyo' le fele yî Jisos Klistu le. Bvukuke bô mvunḡay mvunciim nu ε è keḡke wvù sekecii se ḡka. Fí enù nonen.

Keeyene ḡgew diewe bonyii bo Klistu le

¹² Nsáa yem shém, fo ben ekeḡke ḡghaw yî nton'ye wvù ben yuuke ye le wvù too fô ben e keemom ben ke. Fo fí enù ke diewe è nu fiε fimew fifε ε fí kooyi bô ben ke. ¹³ Ben elanlanḡ lo le ben yene ḡgew diewe no Klistu to yenεε wvu le é ke edioo enu seke wvú ε buynen bô bvukuke bwew, é ben ebvuu elanlanḡ, yuuke njoḡ. ¹⁴ É bonyii nan'yi ben nje diee di Klistu le, tu njoḡ wvu baay nu wene. Fifin duḡci le Keyoy ke bvukuke le kè è nu Keyoy ke Nyo' le nu yî yene le. ¹⁵ É wee yene ḡgew, fo wvù eyenè njefo wvù nu ε yu wee, kenεε le wvù nu ε coḡ fiε kenεε ε ge fiε fimew fi befe, kenεε le wvù nu ε lese diuw fô mwεem mvu bonyii bomew e ke. ¹⁶ Geenēn, é wee yene ḡgew njefo bó teḡe wvú le wee Klistu, fo wvù ewuunenè ke. ε wvù no bensee ε è nu Nyo' le wen keḡke didie diee. ¹⁷ Ben egeè nonen njefo kefew nu ε to wase kè Nyo' nu esaw bonyii, ε wvù nu ekew ε è nu bô yew ye. É wvù kew ε è nu bô beene nonen, é fí ke enu neε bô bonyii bô nu ε tun keebē saaka wvù jee wvù wvu Nyo' le? ¹⁸ Bó nu ε saḡ ê ḡwa' Nyo' le le,

3:22 Lem 1:9; Efε 1:21; Mat 22:44; Lum 8:34; Lem 2:33 4:1 2:24; 2Kol 4:10; Gal 5:24 4:2 2:21 4:3 Gal 5:19-21; Efε 2:3; Tay 3:3 4:5 1:17; 2Tim 4:1 4:7 1Kol 10:11; 1Tes 5:5-8; 1Jon 2:18 4:8 1:22; Jεm 5:20 4:9 Ibu 13:2 4:10 Lum 12:6-8 4:11 Lum 12:7; 1Kol 10:31; 12:8; Jεm 3:1 4:12 1:7 4:13 5:1; 2Kol 4:10; Lum 5:2 4:14 2:20; 3:14; Mat 5:10-12; Mak 13:11; Lem 7:55 4:16 2Tim 1:8 4:17 Yεli 25:29; Esek 9:6; 2Tes 1:8 4:18 Bḡgn 11:31

“É fí tɛmyi fô wee wvu teyey e keeboy,
 é fí ke enu nɛɛ bô wee wvù tune Nyo', gee bibefe le?”

¹⁹ Nonɛn, bonyii bô yene ɲɛw no Nyo' gomte le bó eyɛnè, egeè mwɛɛm ɛ è nu mvu lɛɲ, gɛɛlè bikuu bibole can Nyo' Mbom e wvù ké no leeme ke yí ɲkawma we le.

5

Ekumɛ njée Nyo'

¹ Me ɛ mum ɛ no ɲgomte keentefe bocee kentaashɛ ke bonyii bo mbee le ê ben entelɛɲ. Me nu wee ê ɲgoɔ bocee kentaashɛ le, ɛ me nto n'yɛn bô ejise yɛm no Klistu to yɛnɛɛ ɲɛw, ɛ me nu tɛn wee wvù nu ke eley bvukukɛ bvù wvù nu ke eto dvù le. ² Me ɛ no nteete le, ben etaalè fô njée Nyo' yí bó nu ɛ gɛɛ can yene le ntay. Fo ben dioo taale, no taale ke diɛwɛ bó kane lo ben ke. Ben etaalè bô ɲkoɲ no Nyo' gomte. Fo ben etaalè kɛɲke ken'yɛɛ ejise yí bigew e ke. Ben ekɛɲkè shiee ɛ è nu yí lemme le. ³ Fo ben envuwseè njée Nyo' yí bó nu ɛ gɛɛ ben ê we jodvu ke. Ben edurɲi ɛ è nu kɛɲge kè jee kè yí eyɛnè bɛɲene. ⁴ É ben gee nonɛn, é Ekolɛ ke Bonɛɲɲee le ke dioo ɛ buynɛn, é ben ekɛɲke kefo ke bvukukɛ le kè yaa ké kpwe ncom ke.

⁵ Me ɛ no njemyi tɛn ê keghan le, ben eyuukè bocee kentaashɛ ke bonyii bo mbee le ntay. Wee tfuu eshiwsè ekolɛ kew ê waa bwee fwe sekecii. Ben ekeè le, “Kɛ Nyo' ké no tomte wee wvù bensee ye ke. Wvù ké no tomte ɛ è nu wvù shiwse ekolɛ kew bô mbuwma we.” ⁶ Ben emum eshike bikuu binɛn enù ê mvunɲay mvu Nyo' le kuse, é kefew ke dioo ɛ kocɛn, é wvù ebense ben. ⁷ Ben egɛɛ mwɛɛm mvunciim mvù jewsee ben can ye le, njefo wvù kɛɲke shiee wene. ⁸ Ben ekemsɛnè bô bikuu binɛn, ejɲyí ntay njefo wee wene bvuban wvù dɛwle ghane wɛɛntene diɛwɛ bvule wvù fɛwte le, gomte wee keɲgele. ⁹ Ben ebon ɲaɲ bô wvù, lese ke ɛ è nu fitele yí Nyo' le é fí etɛme, ekumyí le boom bo bwee wene le yene ke tɛn ɲɛw nonɛn woɲ tfuu. ¹⁰ ɲɛw wvun nu ke yí kefew e caan, é Nyo' emum ekase eseyse mwɛɛm é mvù ejorɲ fô ben e, enya ben bô mvunɲay, ege é ben eciim ntay. Nyo' nu wvù nyaa mbuwma tfuu ê bonyii. Wvù nu ɛ tee ben keeley bvukukɛ bwew bvù mɛy lo le nje ben nu bonyii bo Klistu le. ¹¹ Mvunɲay mvunciim nu ɛ è kɛɲke wvù sekecii sɛ ɲka. Fí enù nonɛn.

ɲgayma

¹² Me nsarɲ fiɲwa' fin fô ben e ɛ è fici Silas * me wvù nu waa bwee wesebeene. No me n'yɛne nu ɛ wvù nu wee wvù è nulo é wee egɛɛ bvufɛɛ yí ye le. Me nsarɲ keentefe ben, embvuu ɛɲge é ben ekiɛɛ le fiɛɛ ficii fi me nsarɲ durɲi keɛɛy ke ekumɛ mbuwma Nyo'. Ben eleemè yí dvù le tɛmyi ntay. ¹³ Kentaashɛ ke boom bo bwee wesebeene le ke Babilon kè Nyo' nu ɛ caw gayte ben e. Mak wvù waa wɛm yí mbee le gayte tɛn ben e. ¹⁴ Ben egaynɛn bikuu binɛn e, ɛɲocɛ yí kɛɲkoɲɛn e. Kembonɛn enù fô ben e bocii bô nu ɛ taashɛ bô bo Klistu.

4:19 Mben 31:5   5:1 1:21   5:2 Jon 21:15-17; Lem 20:28; 1Tim 6:5   5:3 2Kol 1:24; Fili 3:17; Tay 2:7   5:4 1Kol 9:24-25; 1Bi 1:4   5:5 Bɲɲn 3:34; 29:23; ɛfɛ 5:21; Jɛm 4:6   5:6 Jɛm 4:10   5:7 Mben 55:22; Mat 6:25-30; Fili 4:6   5:8 Mben 22:13; 1TɛS 5:5-8   5:9 ɛfɛ 6:11-12; Jɛm 4:7   5:10 1TɛS 2:12   5:12 1TɛS 1:1
 * 5:12 Diee din nu tɛn le «Silvanus.»   5:13 Flm 24   5:14 Lum 16:16; 2Kol 13:11

Ŋwa' wvu bokaŋ bofɛɛ wvu Bitá

Fiɛɛ fi nu ê Ŋwa' Bitá wvu bokaŋ bofɛɛ wvun e

Ŋwa' Bitá wvu bokaŋ bofɛɛ wvun nu ε wvú to saŋ fô bonyii bo mbee le bo fwele le, ε bó ε ce ε kenɛn woŋ tfuu. Shiee Ŋwa' wvun baay to nu keediu lemme di bonyii bo n'yɛɛyi le bo mbiay e to ghane gee, bô keediu nce nnyɛn kenjaŋ wvù n'yɛɛyi bonyii ban to too dvú le le wvú eka. Bitá saŋ Ŋwa' wvun baay taale ε è nu fiɛɛ fi bonyii bo n'yɛɛyi le bo mbiay e ban to duu le ke Jisos bɛɛ ke ebvuu ekase eto ke. Wvú jemyi le fiɛɛ fi gee ε Jisos se dvuyte keeto nu njefo ke Nyo' gomte le wee mvu ke ela ke.

Bikuu bi mwɛɛm e ê Ŋwa' wvun e

1:1-2 Keŋkɛwɛɛ

1:3-21 Nce bonyii bo Klistu le

2:1-22 Ekumɛ keŋge ke bonyii bo n'yɛɛyi le bo mbiay e noo ŋgɛw wvù nu ke eto fô bó le

3:1-18 Diuu di Klistu nu ke ekase eto

¹ È nu me wvù Semon Bitá, waa lemme Jisos Klistu noo waa we ntum. Me nsaŋke Ŋwa' wvun fô ben bô keŋke mbee wvù kuuke leŋleŋ diɛwɛ wvù bese keŋke le. Jisos Klistu wvù nu Nyo' noo Mboyse wesebeene ké no gee mwɛɛm teyɛy. È nu nje fifin wvù ben keŋke mbee ε wvù nu leŋleŋ diɛwɛ wese le. ² Nyo' ebvuu ebuw ben bô kembonɛn naa ntay, ebvuu enya ben bô mvuntelem mvù lɛstene naa ntay, njefo ben kee wvù wvù Nyo' bô Jisos wvù nu Tata wesebeene.

Nce bonyii bô Nyo' nu ε tee wase ε caw e

³ Mvunŋgay mwew mvù è nu mvu Nyo' le nu ε ge wase beene ε keŋke mwɛɛm mvunciim mvù nulo ege é beene ekeŋke nshii wvù mɛy lo, noo keecee nce bonyii bo Nyo' le. Mvù ge nonɛn no beene nu ε kɛɛ Nyo' wvù nu ε tee beene keeley bvukuke bô bvujonke bvù è nu bwew e. ⁴ No wvú ge nonɛn, beene ε mum ε keŋke mwɛɛm mvù kuuke baay bvuu jee fele mwɛɛm mvunciim ε è nu mvù wvù to kawɛɛ. Mwɛɛm mvun nu keege wvu le ben elewtè mwɛɛm mvu yî woŋ wvun e mvù nyam ye shieele mvù beete bô bonyii. Nonɛn é ben emum ekeŋke nce ε è nu we wvù Nyo'. ⁵ No fí nu nonɛn ben emum emom ntay keebise nce wvù jee yî fitele fi ben lese yî Klistu le. Yî nce wvù jee le, é ben ebise bvufee bvú Nyo' le. ⁶ Yî bvufee bvú Nyo' le é ben ebise bikuu bi kemɛɛn. Yî bikuu bi kemɛɛn e, é ben ebise shém yî kuulɛn. Yî shém yî kuulɛn e, é ben ebise nce wvù è nu wvu bonyii bo Nyo' le. ⁷ Yî nce wvù è nu wvu bonyii bo Nyo' le, é wee ekeŋke shen fô waa bwee le. Yî shen e fô waa bwee wee le, é ben ebise keŋkonɛn. ⁸ Me ŋgayɛ nɛn njefo, é ben keŋke wvun nce, ε no gene dvú fwe fwe, é wvú ege é ben saa ebvuu enu ke lo nɛn ncɛw kenɛɛ enu diɛwɛ bonyii bô nulo saa ege fiɛɛ diɛwɛ bonyii bô kee fiɛɛ ekumɛ Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le ke. ⁹ Ben ekeè le é wee baa ekeŋke wvu wvun nce tu wvù nu ε fefe wase yî mwɛɛm mvu Nyo' le, ε wvú yaa bvuu yene mwɛɛm e ncejole ke. Wvú nu ε daayɛ wase le bibefɛ biew bi wvù to shee gee fwele nu ε Nyo' to cuke wase.

¹⁰ Boom bo bwɛɛm e, fí ε mum ε no nu le ben emum emomtè ntay keege mwɛɛm ε è nu mvù duŋci le Nyo' to nu ε tee wase ben, caw. É ben gee nonɛn ben saa ke eyuu egbwe yî mbee wene le ke. ¹¹ Nonɛn é bó ke eyene je fô ben e ε yî kuuke nɛn gbwuuu, é ben eley bvunfon bvù mɛy lo bvú Tata wesebeene wvù Jisos Klistu wvù Mboyse le.

¹² Me ŋkee le ben kee wase mwɛɛm mvun, leeme tɛn yî keceɛy kè ben to yuɛɛ le tɛmyi, geenɛn ε me ŋgomte ke keembvuu ŋkumyi ben ekumɛ mvú sekecii. ¹³ Me n'yene le fí nu leŋ nonɛn le me eŋkamsè ben ekumɛ mwɛɛm mvun no me mbee dvú n'yoyte wvu

le ben ekumyi, ¹⁴ njefo me ηkee lo le è shæte wase caan é keyoy ecine nyam ye le no Tata wesebeene wvù Jisos Klistu nu ε ge wase me ε ηkieε le. ¹⁵ Me ε mum ε no ηgomte keemom naa ntay le seke me ε ηgen wase é ben enu wvù è nulo é ben ekumyi mwæem mvun sekecii.

Saaka wvu ekumε nto Jisos nu fiεε fi bonyii nulo egεε bvufee yî dvú le

¹⁶ Ben ekeè le ke mwæem mvun mvù bese to jemyeε ê ben ekumε mvungay mvu Tata wesebeene wvù Jisos Klistu le noo nto we wvù wvú nu ke ekase eto, to nu ke lo mvumangaan ε bonyii ε bosen ε seyse ε bese maa ê ben ke. Bese to nu ε yen naa bvukuke bwew e bô ejise eyese. ¹⁷ È to nu seke Nyo' Ice to buwεε wvú bô mbense noo bvukuke, ε diεw buy fô wvú wvù nu Nyo' Bvukuke le jemyi le, “Wvun nu Waa wem, wvù nu fitele fiem. Me n'yuuke njoη bô wvú baay.” ¹⁸ Bese kebeε to nu ε yuw diεw yin no yí shiile too we seke bese to nu bee bo Jisos yî kum Nyo' le. ¹⁹ No bese yuw nonen, mum mæse kieε keceεy ke fiεε fi bonyii bo ntum Nyo' le to jemyeε ε è bæε naa lo. ε fí jee le ben egεε bvufee yî fiεε fidvu le ntay, njefo fí nu diεwe ken'yεese le kè baa ê ejije le egen ebuy Diuu di ekfuη nu ke eyuu, é Jisos ebaa fô mvuntelem mvunen e diεwe law e. ²⁰ Fiεε fi kuuke fele mwæem mvunciim nu le ben ekeè le, ke ntum Nyo' mvu nu dvú ê ηwa' Nyo' le wvù wee nulo eteete bô bwew bvufee ke. * ²¹ Ke wee ntum Nyo' to baa jemyi naa lo fiεε fi è nu ηkpawce wee wvu wum ke. È to gee Keyoy ke Yuule ε bó sε jemyi diεw yî buyte fô Nyo' le.

2

Bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e

¹ Ke læηlæη no bonyii bomew to nu dvú fwele ê bonyii entelæη bô to mbiayte le è tum Nyo' bó, è nu ke ten no bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e nu enù ê ben entelæη. Bó nu ke ewæentæn eto bô n'yεεyi mvu wvù nulo ebefe bô bonyii, elese ê diεw Nyo' le emum emaa naa lo Cee Ekole wvù to kpweε keesum bó. Bó nu ke ege nonen emum eto lo bô ηgew kaη mwaæη elæη yî bikuu bibole. ² Bonyii nteen nu ke eberjen nce wvubo nnyen e, é fifin ege é bonyii ejemyi diεw yî befe ekumε je yi keceεy. ³ Ken'yεε ejise ke mwæem e nu ke ege é bó efii mwæem can yene le bô binfe bi mbiay e bì bó nu ε seyse. Bonyii bodvu ban nu ε Nyo' to seyse wase ηgew wvubo ε è bæε lo, ε wvú nu ke fó ceyte bó.

⁴ Ben ekeè le Nyo' to baa bawce bonceendaa ba bô to gee kebefε ke. Wvú to nu ε shike bó ε bó gen bvudvuu bu ηgew e, lese bó yî boncaw e ê bintuke bi jiime nen taytaytay e, fô bó nu enù egen ebuy diuu di nsaw e. ⁵ Wvú to baa ebawce ten woη wvu fwele seke wvú to ciinsεε joo ε yí to mi woη bonyii bô to maa lo wvú ke. Wvú to nu ε bawce ke ε è nu Noa' wvù to fewci le bonyii eceè nce wvu teytey ê Nyo' ejise, noo bonyii bomew bosoooshiwiy. ⁶ Wvú to nu ε fiwse kelaante kè Sodom bô kè Gomola ton bô ηguy ε bí fie bvuw, ge ε fifin no nu diεwe kenfewsæn ke fiεε fi nu ke ekooy bô bonyii bô maa lo Nyo' le. ⁷ Geenæn, boyse Lot wvù to cee nce wvu teytey ε shém looci ffuuke wvú bô nce nnyen wvù bonyii bô befe to keηke. ⁸ (Mwæem mvù wee wvu teytey wvun to yene bvuu yuuke no wvú to cee ê bó entelæη to nu ε ge ε fitele fiεε fi yuule no ton'yi εdiuw ecii yî gee dibole di befe le.) ⁹ É mwæem mvun to nu ε kooy nonen, tu fí duηci le Tata kee keeboyse bonyii bô yuuke wvú le can ηgew e, bvuu kee ten keegεε bonyii bô cee nce wvù yaa nu ke wvu teytey yî ηgew e, egen ebuy diuu di nsaw e. ¹⁰ ηgew wvun nu ε wvu bonyii bomew nu ke efey naa lo wvu wee tfuu. Boba bonyii nu bô kooηke keebii ke ε è nu fiεε fi ye yibo yî ηeyte shieele ε è nu fi beete bô wee. ε è bvuu nu bó bô joo wee wvù saake bonyii ekuse.

Nyo' nu ke elese bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e

1:14 2Kol 5:1; 2Tim 4:6; Jon 21:18-19   1:16 Mat 17:1-8   1:19 Mben 119:105; Lum 1:2; 13:12; 1Bi 1:10-11   * 1:20
 KεNEε le, “Ke wee ntum Nyo' to nu ε jeme fiεε fi è nulo é wee cεε kiniy kedvu bô bwew
 bvufee ke.”   1:21 2Tim 3:15-16   2:1 Jut 4-13   2:1 Mat 7:15   2:3 1Tim 6:5   2:4 Jut 6   2:5 3:6; 1Bi
 3:20   2:6 Keη 19:24-25; Luk 17:29; Jut 7   2:7 Keη 19:1-16   2:9 Job 4:7; 1Kol 10:13; Mwm 3:10   2:10 Jut 7-8

Bonyii bo n'yeyi le bo mbiay e ban njaake baay. Bó bensee ye baay, yaa fane naa lo keenan'yi biyoy bí kenke mvungay fele bó ke. ¹¹ Naa ke bonceendaa bo Nyo' le bò kenke mvungay bvuu temyi fele bó yaa ke mom nan biyoy bin fwe dvu Tata ke. * ¹² Geenen bonyii ban gee mwεem ε è nu mvù ελεμε kebole gomte diewe nyám yi nkpwaante yi ké no gee mwεem se yí kpawaci lo, ε yí nu ke le bonyii ke ekooye esεεye lo le. Bonyii bodvu ban nu bò nan'yi mwεem se bó kee mvú nkuuŋ. Nyo' nu ke elese bó ke diewe nyám yi nkpwaante yin e, ¹³ é nlawma wvubo enu ngew wvù bó nu eyene nje ngew wvù bó se too dvú. Bó ké no kpwaake le keediekene bvuu wukene kenduun e emvunsheerj enteleŋ nu lo njoŋ mvu fô bó le. Bó nu lo yile é ben enteleŋ yiise ben. Seke ben ε bó diekene, ε bó no yuuke njoŋ keelele ben bó gee dibole di kenshoose le. ¹⁴ Ejise εbo ké no nu ke ε è nu yo kenjaŋ, yaa ffuule yí kebefε le ke. Bó ké no lewci bonyii bò wεeyi yí mbee le ε bó gee kebefε. Ken'yεε ejise nu ε ley wase yí ελεμε kebole. Bó nu ε jo wase lon! ¹⁵ Bó nu ε cine wase je yi leŋ e ε jo ε è nu yi εcici. Bó nu ε jo ekale ke Balaam wvù waa Bewu le wvù to nu ε bee keege fiεε fi yaa nu ke leŋ nje wvù to kooŋke bigew e. ¹⁶ ε kembεebey wamen wvù yí fiεε fi befe fin e. Kembεebey kè ké no nu se kí jemyi lo, ε kí jeme diewe wee wvu wum e, ci gee di kejewte le di wee ntum Nyo' wvun to gee.

¹⁷ Boban bonyii bo n'yeyi le nu diewe diuw joo wvù joo baa bvuu buyte fó le ke, bvuu nu diewe kekfu kè nu ε gbwe ekfuŋ nffum ε fey ε tuu le. Nyo' nu ε seyse wase bvudvuu bvú ngew e ε bvú jiime nen taytaytay, ε gee é bó. ¹⁸ Bó kumte diuw wvu εcici baay se kinyi nkuuŋ. Bó lewci bonyii bò bæe buy ke lo ente jo bonyii bò yaa kee ke fiεε fi leŋ bó n'yeyi wvu le è nulo é bó ekase egee mwεem mvu nnyen e mvù ye yibo yi njeŋte shieele. ¹⁹ Bó jaa no jemyi é bonyii le ke bó kenke keenu bonfaw bó fiεε fimew e ke, geenen ε bó bodvu kebee bó jemyi bæe naa bonfaw bo mwεem mvù beete bó ye wee le. Bó nu bonfaw njefo é wee nya ekole kew é fiεε tu wvù nu nfwá fiεε fidvu. ²⁰ Ben ekeè le é wee lewte wase mwεem mvù beete bó wee yí woŋ wvun e nje wvù kee wase Tata wesebeene wvù Jisos Klistu wvù Mboyse wesebeene, ε kase ε gen ε ley mwεem mvudvu le, mvú ε njim wvù ε no kenke, é mwεem efo yí ye le efey lo no mvù se shee nu fwele. ²¹ ε wee ge nonen tu fí be jee le fo mweten eyaw ekieε je nce wvu teyeteŋ ke, efey keekieε ebvuu ekase ecine bonci bó yuule bó bó nu ε nya é bonyii le. ²² Kfuu boba bonyii gee ε fiεε fi nu é nŋan e mum nu keceey le, “Bwe ké suuke mwεem kase bvuu tu fó die.” ε wvumvu bvuu nu le, “Bó ké cuke nŋunyam ε wvù kase ke gen no birlene é kencaa le.”

3

Diuu di Tata nu ke eto

¹ Nsáa yem shém, nŋwa' wvu keseen wvun nu wase wvu bokan bofεε wvù me nsan fô ben e. É boŋwa' ban e bocii nu ε me nsan diewe ntamce le keenkamse ben é ben ekenke boŋkpawace bo leŋ. ² Me nŋomte le ben ekumyì mwεem mvù bonyii bo ntum Nyo' le bó yuule to jemyεε le mvú nu ke ekooy, ebvuu ekumyì ten mwεem mvù boom bo ntum e bo Jisos e to jemyεε é ben le Tata bó Mboyse nu ε gay le ben egeè. ³ Fiεε fi baay nu le ben ekieε le è nu ke edioo nu ediuw yo fokemese le, é bonyii bo kensewse le ene ekew esεwsee ben, gee mwεem mvù nyam ye yibo gomte. ⁴ Bó nu ke esεwsee ben duu le, “Ke wvù to nu ε kaw le wen nu ke ekase eto, wvù ε fεε keseen? Naa no bo'icee bosεεbeene to yuue kpweken, mwεem mvunciim leeme ke bikaa le no mvù to shee nu ε kew foŋkew no Nyo' to bomεε woŋ.” ⁵ Bó jemyi nonen kee ke naa ntay se tune le Nyo' to jeme ke ε è nu diew fwele ε ebule mum no nu. ε wvù jeme ε nshe buy é joo, ε wvù to ge nshe yidvu bó joo. ⁶ ε wvù ke kase jeme ke ε è nu diew, ε joo ban nshe yidvu yi yí to gee ε yí buy, mum lese mwεem mvunciim. ⁷ È nu ke ten diew yidvu yi wvù nu ε gee ebule ke keseen bó nshe, ε no

2:11 Jut 9 * 2:11 kenεε le, “... nan bonyii bo n'yeyi le bo mbiay e ke.” 2:12 Jut 10 2:13 Jut 12 2:14 Mat 5:28; 2Tim 3:6 2:15 Ktj 22:7, 17; Jut 11 2:16 Ktj 22:28-31 2:17 Jut 13 2:19 Jon 8:34; Lum 6:16 2:20 1:11; Mat 12:45 2:21 Luk 12:47-48 2:22 Bnŋn 26:11 3:1 1Bi 1:1 3:2 Jut 17 3:3 Jut 18; 2Tim 3:1 3:4 Yeli 17:15; Esek 12:22; Mat 24:27, 48-51 3:5 Kej 1:6-9; Ibu 11:3 3:6 2:5; Kej 7:11-21; Mat 24:37-39

cɛyɛ ɲguy dvú. Ɛ wvú cɛyɛ ɛ è nu diuu dì wvú nu ke esaw bonyii bò maa lo wvú, elɛɛ bó.

⁸ Geenɛn nsáa yem shém, fo ben edaayì le fô Tata le nu ɛ diuu dimwaarɲ nu ke lɛɲlɛɲ diɛwɛ bilum ntfuke le, ɛ bilum ntfuke nu ke lɛɲlɛɲ diɛwɛ diuu dimwaarɲ e ke. ⁹ Ke Tata guute lo ye no bonyii bomew kpwaake, keege no wvú to kawɛɛ ke. Wvú kuule ɛ è nu shém bó ben. Wvú shieele le bonyii bocii ekumɛn mvuntelem mvubole njefo ke wvú gomte le wee mvu ke ela ke. ¹⁰ Diuu dì Tata nu ke ekase eto nu ke enu ke diɛwɛ di cooɲ e. Ɛbvubwe nu ɛ ɛbulɛ nu ke edvúm foweɛwe emum ela, é ɲguy ebuɲse mwɛɛm mvunciim mvù nu we, é nshɛ bó mwɛɛm mvù nu yî dvú le efie ebvuw.

¹¹ No ɲguy nu ke efiese mwɛɛm mvunciim ê yiyin je le, ben kpwaake le ben nulo ecee nce ɛ è nu wvu nɛɛ? Ben keɲke keecee nce ɛ è nu wvú yuule ɛ ben ɛ nya bikuu binɛn ê Nyo', ¹² ɛ no cɛyɛ Diuu dì Nyo' le din, momte keege le dí ɛyaɲsɛn eto. È nu diuu dì ɲguy nu ke efiese ɛbulɛ é kí efie, é mwɛɛm mvunciim mvù nu we ebuɲ. ¹³ Geenɛn, beene cɛyɛ ɛ è nu ɛbulɛ ke kefe bó nshɛ yi fie yì Nyo' to kawɛɛ, ɛ wvuwwun woɲ nu wvù è nu ke enu ke nce wvu teyɛy fô maarɲ.

¹⁴ Nonɛn nsáa yem shém, no ben cɛyɛ mwɛɛm mvun nɛn, ben emomtè naa ntay keenu sɛ nlom kenɛɛ fiɛɛ fimew fi befe ê Nyo' ejise, noo keenu yî kenlɛɛtɛn e ben ɛ bo Nyo'. ¹⁵ Ben ekumyì le Tata wesebeene kuule shém nɛn, nya ɛ è nu kefew ê bonyii le bó ke eboy. Fiɛɛ fin nu ke fi waa bwee wesebeene wvù Baul wvù nu fitele fiɛɛbeene to saɲɛ fô ben e bó bvufɛe bvù Nyo' nu ɛ nya ê wvú le. ¹⁶ Ê boɲwa' bocii bó wvú saɲ e nu ɛ wvú jemyi ke jó ekumɛ fiɛɛ fin. Wvú saɲke mwɛɛm mvumew ɛ mvú tɛmyi fô bonyii le keekiɛɛ, nonɛn ɛ bimaante bi bonyii le bó yaa kee ke fô bó leeme mum toysee kenyi ke mwɛɛm mvudvu le, ɛ è nu ke lɛɲlɛɲ no bó toysee tɛn mvu ê mondvuum momew e ê ɲwa' Nyo' le. Bó gee nonɛn, tɛɲɛ ɛ è nu ɲgɛw yî bikuu bibole.

¹⁷ Nsáa yem shém, no ben kee wase mwɛɛm mvun nɛn, ben emum ɛyɛnè fo bonyii bó maa lo Nyo' ban ke egufe ben bó gee dibole dì befe é ben enɛ fô ben leeme wase ekase egbwe lo. ¹⁸ Geenɛn, ben ekuù lo yî mbuwma wvù Tata wesebeene wvù Jisos Klistu wvù Mboyse wesebeene nu ɛ buw ben dvú, ebvuu ekeè wvú gene lo fwe fwe. Mbense enù fô wvú le keseen noo sekecii sɛ ɲka. Fí enù nonɛn.

Ἡwa' wvu fwe wvu Jon

Fiεε fi nu ê Ἡwa' Jon wvu fwe wvun e

Ἡwa' wvu fwe wvun wvù Jon to saṅεε fô bintaashe bi bonyii bo mbee le, keṅke bikuu bi mwεεm e bifεε. Ê nu keeyvuwse mvuntelem mvu bonyii bò wvù to saṅεε fô bó le, le bó eceè yî kentaashe le bò bo Nyo' noo Waa we wvù Jisos Klistu bò keetefe bó, le bó eyenè fo bó ebii n'yεεyi wvu mbiay e. Wee wvù saṅ Ἡwa' wvun nu ε looce ε ciise lo le, é wee cee ente jo n'yuu, wvù saa ebvuu egeè gee di ejiwε le ke. Wvù nu ε bvuu ε saṅ ten le Jisos Klistu to nu naa wee wvu wum, ε wee tfuu wvù nu ε lese fitele yî ye le ε no kooṅke Nyo', keṅke ten keekoṅke waabwee.

Bikuu bi mwεεm e ê Ἡwa' wvun e

1:1-4 Keṅkewce

1:5-2:29 Saaka wvu ekume n'yuu bò ejiwε

3:1-24 Boom bò è nu bo Nyo' le bò bò è nu bo dεwle le

4:1-6 Fiεε fi è nu fi keceey e bò fi é nu fi mbiay e

4:7-21 Ekume keṅkoṅen

5:1-21 Fitele fi wee lese yî Klistu le soo lo fiεε ficii

Diεw yî nyaa nshii

¹ Fiεε fi bese saṅke fin nu ekume Diεw yî nyaa nshii yî to nu wase foṅkεw. Diεw yî nyaa nshii yin nu ε bese to yuw mwεεm mvù yî to jemyi, yen yî le bò ejise eyese, taa no yî nu, kum yî le bò can yese. ² Nshii wvun nu ε bó to duṅce ε bese yen wvù le, ε mum ε no jemyi ekume wvù, fewci ê ben ekume nshii wvù mey lo wvun wvù to nu bò Ice, ε wvù ke duṅce ê bese. ³ Fifiε fi bese to yenεε bvuu yuw, nu fí fi bese fewci ten ê ben wvu le ben ekeṅkè kentaashe beene. Kentaashe kesese nu ke bee bo Nyo' Ice bò Waa we wvù Jisos Klistu le. ⁴ Bese ε mum ε no saṅke fin wvu le njoṅ wesebeene enu ε wvù ε yinṅen.

Beene eceè ente jo n'yuu

⁵ Wvun nu saaka wvù bese to yuwεε ê wvù, ε mum ε no seṅε ê ben le, Nyo' nu n'yuu ε kejiwε yaa nu naa lo yî ye le ke. ⁶ Nonen, é beene duu le beene nu yî kentaashe le beene ε bó, geenen kaa lene ε è nu ê kejiwε le, tu beene mbiayte lo, yaa cee bii keceey e ke. ⁷ Geenεn, é beene cee ente jo n'yuu no wvù wvù nu ente jo n'yuu, tu beene nu enù yî kentaashe le wee noo wee, ε elemε ke Jisos wvù Waa we le cuke beene ε beene yuule ente jo bibefe bisεεbeene bicii. ⁸ É beene duu le ke beene keṅke bibefe ke, tu beene lεele lo bikuu bisεεbeene, ε keceey yaa nu yî yese beene le ke. ⁹ Geenεn, é beene seṅε lo bibefe bisεεbeene ê wvù, no wvù nu wee wvù ké no leeme yî diεw ye le bvuu gee mwεεm leṅ, tu wvù nu elεεshe bibefe bisεεbeene ecuke beene, é beene eyuule yî gee disεεbeene le dicii di yaa nu ke teyey e. ¹⁰ É beene duu le beene baa ge kebefε ke, tu beene joo wvù le wvù nu wee mbiay, ε diεw ye yaa keṅke bvudvuu yî yese beene le ke.

2

Jisos nu keman kè lεεshi bibefe bisεεbeene

¹ Boom bem, me nsaṅke fiεε fin ê ben wvu le fo ben ke enε ege kebefε ke. Geenεn, é wee nεlo ε ge kebefε, tu beene keṅke wee wvù kule can ê Nyo' Ice fô beene le, ε wee wvun nu Jisos Klistu wvù nu wee wvu teyey. ² Ê nu wvù keman kè lεεshi bibefe bisεεbeene, ε keman kin yaa nu ke fô bibefe bisεεbeene le maṅ ke, kí nu ten fô bi bonyii bocii le yî woṅ wvun e.

1:1 2:13-14; Jon 1:1-2, 14; 4:14; 6:35; 8:12; 11:25   1:2 Jon 15:27   1:4 Jon 15:11   1:5 Jon 8:12   1:5 1Tim 6:16
1:6 2:4   1:7 3:5; Yεsa 2:5; Ibu 9:12; Mwm 1:5   1:9 Mben 32:3-5   2:1 Lum 8:34; Ibu 7:25   2:2 4:10;
Jon 1:29

³ É beene gæle bonci bo Nyo' le, é fifin emum eduŋci ntay le beene kee wvú. ⁴ Wee wvú duu le wen kee Nyo', geenen yaa gæle bonci bew ke, nu wee mbiay, ε kecæy yaa nu yî ye le ke. ⁵ Geenen, wee wvú gæle njeme we nu wvuwε wvú nu kecæy wee wvú kooŋke Nyo' gene mæse. Fieε fi nulo eduŋce ntay é wee se kieε le wen nu ε taashe bô Nyo' nu fin fi le: ⁶ É wee duu le wen nu sekecii yî Nyo' le tu wvú keŋke keceε ke leŋleŋ ê je yî Klistu to cee le.

Nci wvu fwe

⁷ Nsáa yem shém, ke nci wvú me ŋgomte keensaŋ fô ben e nu nci wvu fwe ke. È nu nci wvu yvum wvú ben to keŋke ε kew foŋkew. E nci wvu yvum wvun nu saaka wvú ben to yuwεε wase. ⁸ Geenen nci wvú me nsaanŋke ê ben nu ke nci wvu fwe. Kecæy ke nci wvun e to nu ε duŋce yî Klistu le, ε no duŋci ten yî yene le. Nci wvudvu yen'yi fwe njefo kejiwe kaa wase gene, ε n'yuu wvu kecæy ε kew wase ε no baa. ⁹ É wee duu le wen nu ente jo n'yuu bvuu bane waa bwee, tu wvú beε ke ente jo kejiwe. ¹⁰ Wee wvú kooŋke waa bwee nu ε wvú nu sekecii ente jo n'yuu ε fieε yaa nu yî ye le fi nulo ege é wvú elene baytene ke. ¹¹ Geenen, wee wvú bane waa bwee nu ε wvú nu ê kejiwe le læne jó yaa kee fô wvú gene ke, njefo kejiwe kedvu nu ε ge wase wvú ε fefe.

¹² Boom bem, me nsaanŋke fô ben e njefo bó nu ε læshe wase bibefe binen nje Klistu. ¹³ Bo'icem, me nsaanŋke fô ben e njefo ben kee wase wvú wvudvu we wvú to nu foŋkew. Cubonyii, me nsaanŋke fô ben e njefo ben nu ε so wase wee kebefε we. Boom bem, me nsaanŋke fô ben e njefo ben kee Nyo' Ice. ¹⁴ Bo'icem, me nsaanŋke fô ben e njefo ben kee wase wvú wvudvu wvú to nu foŋkew. Cubonyii, me nsaanŋke fô ben e njefo ben temyi lo ε diεw Nyo' nu sekecii yî yene le, ε ben ε so wase wee kebefε we.

¹⁵ Me ε mum ε no nteete ben le, fo ben ekoonkè woŋ wvun kenεε mwεem mvu yî woŋ wvun e ke. É wee kooŋke woŋ wvun, wvú saa ekoonkè Nyo' Ice ke. ¹⁶ Ben ekeè le mwεem mvunciim ê woŋ jan mvù nyam ye keŋke shieε yî dvu le bô mvù ejise taale kooŋke, noo mvù bonyii bensee ye yî dvú le yî nshii wvun e, yaa nu mvù nen'yi fô Nyo' Ice le ke. È nu mvu yî woŋ wvun e. ¹⁷ Woŋ wvun nu ke eka, é mwεem mvu yî woŋ wvun e mvù bonyii keŋke shieε yî dvú le eka ten. Geenen, wee wvú gee ε è nu fieε fi Nyo' shieele nu ke emεy enu dvú sekecii.

Bonyii bo bvuban e bo Klistu le

¹⁸ Boom bem, kefew kin nu wase ke fokemese. No ben to yuwεε le wee bvuban Klistu nu ke eto, nu ε naa keseen nu ε bonyii bo bvuban e bo Klistu le ε to wase nteen. È neε fieε fi ge beene ε mum ε kieε le kin nu wase kefew ke fokemese. ¹⁹ Bonyii bodvu ban to buy ê beene enteleŋ, geenen ke bó to nu bonyii bosεεbeene ke. É bó to nu bonyii bosεεbeene, tu bó to bee emεy enu beene ε bó. Nonen ε bó mum buy wvu le fí eduŋce endan le ke bó nu bonyii bosεεbeene ke. ²⁰ Ben nu finen ε wvú wvú è nu Wvú wvú Yuule ε yefe * wase ben, ben ε no kee mwεem mvu kecæy. ²¹ Ke me nsaanŋke fô ben e ε è nu njefo ben maa kecæy ke. Me nsaanŋke njefo ben kee kecæy, ε ben kee ten le ke è nulo é mbiay ebuy ente jo kecæy ke. ²² Wee mbiay nu wvú la? Ke è nu wvuwε wvú tune le ke Jisos nu Mboyse wvú Nyo' to kawεε le? Wee wvú tune Nyo' Ice bô Waa we nu wvuwε wvú nu wee bvuban Klistu. ²³ Ke wee wvú tune Wan keŋke kentaashe bô Icee Wan wvudvu ke. Wee wvú jemyi bô diuw we le wen nu ε bee Wan e, nu wvú keŋke kentaashe bô Icee Wan ten. ²⁴ Ben egeε fieε fi ben to yuwεε foŋkew é fí enu sekecii yî yene le. É ben gεke fieε fi ben to yuwεε foŋkew fí ε no nu sekecii yî yene le, é ben ten emum enu sekecii yî Waa Nyo' bô Ice le. ²⁵ E fieε fi Klistu nu ε kaw beene dvú nu nshii wvú mεy lo.

2:4 1:6; 4:6; Jon 3:21; 8:44; 16:13   2:5 2:17; 5:3; Jon 14:15; 2Jon 6   2:6 Jon 13:15; 15:5   2:7 4:11; Jon 13:34
 2:7 2:24; 3:11   2:8 Jon 1:9-10; 8:12; Lum 13:12   2:9 3:10, 15; 4:20   2:10 Mben 119:165; Lum 14:13   2:11 Jon
 12:35-36   2:12 Lem 4:12   2:13 1:1-2   2:15 JEM 4:4   2:16 Bŋgn 27:20; Lum 13:14; Gal 5:19-21; Efε 2:3;
 JEM 4:16   2:17 Mat 7:21; 1Kol 7:31   2:18 4:3; Mat 7:15; 2Jon 7   2:19 Lem 20:30   2:20 2:27 * 2:20
 N'yefe wvun nu Keyoy ke Yuule kè bó nu ε nya ê bó.   2:22 4:3; 2Jon 7   2:23 4:15; 5:1; Jon 5:23; 15:23; 2Jon 9
 2:24 2:7   2:25 Jon 5:24

²⁶ Me nsaarke mwεem mvun fô ben e ε è nu ekume bonyii bò gomte keelele ben. ²⁷ Geenεn n'yefe wvù ben to keηkeε ê Klistu nu sekecii yî yene le, ε ben yaa bvuu shieele lo wee mvu wvù ebvuu eyeyi ben ke. No n'yefe we wvun yeyi wase ben ekume mwεem mvunciim, ε n'yefe wvudvu nu wvu keceey, se è nu wvu mbiay, ben emum enù sekecii yî Klistu le ke leηleη no n'yefe wvun nu ε yeyi ben.

²⁸ Boom bem, ben emum emey enù sekecii yî ye le wvu le seke wvù ε ke ε buynen, é beene ekeηke fitele keeyen wvù le efey keeke enyiimen lo ente jo ken'wuumen. ²⁹ É ben kee lo le wvù nu wee wvù gee mwεem teytey, tu ben keηke keekeè ten le wee tfuu wvù gee fieε fi teytey nu ε è nu mboo we.

3

Beene nu boom bo Nyo' le

¹ Ben etaa ke eyen kfuu keηkoηen ke baay kè Nyo' Ice nu ε duηce fô beene le, ε ge le bó eteηe beene le boom bo Nyo' le! E beene nu keceey boom bo Nyo' le. Fieε fi bonyii bò è nu bo yî woη wvun e baa kee beene nu njefo bó baa kee ten wvù wvù Nyo' ke. ² Nsáa yem shém, keseen nu ε beene nu wase boom bo Nyo' le, geenεn beene baa kee wase no beene nu ke enu ke. Fì beene kee nu ke le è nu ke enu seke Klistu ε buynen, é beene enu diewe wvù le, njefo beene nu ke eyen wvù le no wvù nu. ³ Fí ε mum ε no nu le, wee tfuu wvù taale fwe yî ye le nonen keηke keecuke ekole kew sekecii yuule no wvù yuule.

⁴ Wee tfuu wvù gee kebefε nu ε wvù ηgoyte ε è nu nci Nyo', njefo kebefε nu nci ε wee ε ηgoy. ⁵ Ben kee lo le Klistu to to keecake bibefε bi bonyii le. E ke wvù wvù Klistu to keηke kebefε ke. ⁶ Ke wee wvù nu yî Klistu le ké mey no gee bibefε ke. Ke wee wvù mey ε no gee bibefε ké no ε yen wase wvù le kenεε kee wvù ke. ⁷ Boom bem, fo wee elεε ben ke. Wee wvù gee fieε teytey nu ke wase wee wvu teytey leηleη no Klistu nu wee wvu teytey. ⁸ Wee wvù mey ε no gee bibefε nu wee dεwle, njefo dεwle wvun to gee wase bibefε naa ε kew lo foηkew. Shiee wvù Waa Nyo' to toε to nu keefiwse dilemme di dεwle wvun e. ⁹ Ke wee wvù è nu mboo Nyo' ké no gee kebefε ke, njefo fieε fi è nu Nyo' ficii nu yî ye le sekecii, ε ke è nulo é wvù ebvuu egee kebefε ke, njefo wvù nu mboo Nyo'. ¹⁰ Fieε fi nulo ege é beene eyene bonyii bò è nu boom bo Nyo' le bò bò è nu bo dεwle le nu fin: Wee tfuu wvù nu se wvù gee mwεem teytey kenεε wvù nu se wvù kooηke waa bwee, yaa nu Waa Nyo' ke.

Beene ekoηenè

¹¹ Saaka wvù ben to yuweε ε kew foηkew nu ke wvun wvù le, beene ekoηenè. ¹² Fo beene enù diewe Keen e ke. Wvù to nu waa Satan wvù wee kebefε we, ke mum ne yu waa bwee. E wvù to yu wvù nje la? Wvù to yu njefo diew gee to nu di befe, ε di waa bwee le nu di teytey. ¹³ Boom bo bwεem e, fo ben ekeηkè ηghaw le bonyii bò è nu bo yî woη wvun e bane ben ke. ¹⁴ Beene kee lo le beene nu ε buy wase can kpwe le ε ley yî nshii le, njefo beene kooηke boom bo bwee wesebeene le. Wee wvù nu se wvù kooηke waa bwee bæε ke nu can kpwe le. ¹⁵ É è nu naa yeε wvù bane waa bwee, tu mwεten nu wee wvù yuwyi bonyii. E ben kee lo le ke wee wvù yuwyi bonyii keηke nshii wvù mey lo yî ye le ke. ¹⁶ Fieε fi nu ε duηce beene keηkoηen ke keηkoηen nu fin fi Klistu to gee: Wvù to nu ε nya nshii we kpwe nje yese beene. Beene ten keηke keenya wesebeene nshii nje boom bo bwee wesebeene le. ¹⁷ É wee keηke mwεem mvu yî nshε le fen, yene ε waa bwee tane, ε faηe yaa eyene lo fitele fiew fô wvù le, tu keηkoηen ke Nyo' le nu yî wvuwe wee le neε le? ¹⁸ Boom bem, fo beene ekoηenè ke fomvu fomvu kenεε yî njeme le ke. Beene ekoηenè yî keceey e, duηci yî gee le.

2:27 Yelí 31:34; Jon 14:16; 16:13 2:28 3:21; 4:17; Jon 5:22; 15:5 2:29 3:10 3:1 3:10; 4:6; Jon 1:12; 3:16 3:2 2Kol 3:18; Fili 3:21 3:5 1:7; 2:2; 4:10; Yεsa 53:9; Jon 1:29; 8:46; 2Kol 5:21; Ibu 4:15; 9:14; 1Bi 1:19; 2:22, 24; 3:18 3:6 3:9; 5:18; Jon 15:5; Lum 6:2, 14 3:8 Mat 12:26-29; Jon 8:44 3:10 2:9, 29 3:11 2:7-8; 4:11 3:12 Keη 4:8 3:13 Jon 15:18 3:14 2:11; Jon 5:24; 13:35 3:15 Mat 5:21-22; Mwm 21:8 3:16 Jon 15:13; Gal 1:4; Fili 2:17; 1TεS 2:8 3:17 Dito 15:7 3:18 Jεm 2:15-17

¹⁹ È nɛɛ lɛ fiɛɛ fi nu ke ege é beene ekieɛ lɛ beene nu bonyii bò è nu bo keceɛy e, ebvuu ege é beene elɛɛse mvuntelem mvuseɛbeene fwe dvu Nyo', ²⁰ naa seke la wvù mvuntelem mvuseɛbeene mvudvu saake beene, njefo Nyo' kuuke fele mvuntelem mvuseɛbeene, ɛ wvù kee fiɛɛ ficii. ²¹ Nsáa yem shém, é mvuntelem mvuseɛbeene nu sɛ mvú saake beene, beene saa ekeɲke nfan mvu fwe dvu Nyo' ke. ²² È beene lɛke naa la ê wvù, é wvù enya ê beene, njefo beene gɛɛle bonci bew gee fiɛɛ fi ye ejeè wvù. ²³ Ɛ nci we nu wvun wvù lɛ, beene elɛɛ fitele yî Waa we wvù Jisos Klistu le, ekoɲenè ke no wvù gay ê beene. ²⁴ Bonyii bocii bò gɛɛle bonci bew nu yî ye le sekeɲci ɛ wvù nu ten yî bó le. Fiɛɛ fi gee ɛ beene sɛ kee lɛ beene nu yî ye le sekeɲci nu Keyoy ke Yuule kè wvù nu ɛ nya ê beene.

4

Wee wvù keɲke Keyoy ke Nyo' le bò wvù yaa keɲke ke

¹ Nsáa yem shém, fo wee díoo duu lɛ fiɛɛ fi wen jemyi nɛ fô Keyoy ke Nyo' le, ɛ ben mum bee ke lo wvù le ke. Ben emom wvù eyen laa keyoy kedvu nu ke Nyo' le keceɛy ɛ. Me njemyi nen njefo bonyii bò mbiayte lɛ bowen nu bonyii bo ntum Nyo' le nu wase yî woɲ wvun e nteen. ² Fiɛɛ fi nulo ege é ben ekieɛ keyoy kè è nu ke Nyo' le yî wee le nu fin: Wee tfuu wvù jemyi bò diuw we lɛ Jisos Klistu to nu ɛ tu wee wvu wum to fokuse fɛn, nu wvuwe wvù keɲke Keyoy ke Nyo' le. ³ Wee tfuu wvù baa jemyi nonɛn ekumɛ Jisos nu wvù keɲke keyoy ɛ è yaa nu ke Nyo' le ke. Kekin keyoy nu ke wee bvuban Klistu le wvù ben to yuwɛɛ wase lɛ wvù nu ke eto le, ɛ keseen nu ɛ wvù ɛ to wase ê woɲ jan. ⁴ Boom bem, ben nu bonyii bo Nyo' le, ɛ ben ɛ so wase bonyii bodvu. Ben so njefo wee wvù nu yî yene le fele wvù nu ê woɲ jan. ⁵ Boba bonyii nu bo yî woɲ wvun e. Nonɛn mwɛɛm mvù bó jemyi nu mvu yî woɲ wvun e, ɛ bonyii bò è nu bo yî woɲ wvun e yuuke bó le. ⁶ Beene nu fisɛɛbeene bonyii bo Nyo' le. Wee tfuu wvù kee Nyo' yuuke beene le, ɛ wvù yaa nu ke wee Nyo' yaa yuuke fiew beene le ke. Fifin nu fiɛɛ fi gee ɛ beene sɛ kee keyoy kè è nu ke wee keceɛy e bò kè è nu ke wee mbiay e.

Nyo' nu Nyo' keɲkoɲen

⁷ Nsáa yem shém, beene ekoɲenè, njefo keɲkoɲen nu fiɛɛ fi Nyo' le. Wee wvù kooɲke wee mvu, nu mboo Nyo', ɛ wvù kee Nyo'. ⁸ Ke wee wvù nu sɛ wvù kooɲke wee mvu kee Nyo' ke. Fí nu nonɛn njefo Nyo' nu Nyo' keɲkoɲen. ⁹ Yin nu je yî Nyo' to duɲɛɛ keɲkoɲen kew fô beene le jó: Wvù to nu ɛ tum Waa we wvù ɛ ka ke wvù yî woɲ wvun e wvu lɛ beene ke ekeɲke nshii fele yî ye le. ¹⁰ Fifin nu fiɛɛ fi bó teɲe lɛ keɲkoɲen. Ɛ ke è nu lɛ è to koɲ beene Nyo' ke. È to koɲ Nyo' beene, tum Waa we lɛ wvù eto ege keman fô bibefe bisɛɛbeene le.

¹¹ Nsáa yem shém, no Nyo' to koɲɛɛ beene ê yin je le nen, beene ten keɲke keekoɲenè. ¹² Ke wee nu dvú wvù ke nu ɛ yuu wase yen Nyo' le ke. È beene koɲene lo, é Nyo' enu sekeɲci yî yese beene le, ɛ keɲkoɲen kew nu yî yese beene le gene mɛɛɛɛ.

¹³ Beene kee lɛ beene nu yî ye le sekeɲci ɛ wvù nu yî yese beene le, njefo wvù nu ɛ nya beene bò Keyoy kè è nu kew. ¹⁴ Bese to nu ɛ yen ɛ mum ɛ no seɲe ê bonyii lɛ Nyo' Ice to nu ɛ tum Waa we lɛ wvù eto eboyse woɲ wvun. ¹⁵ È è nu naa yɛɛ wvù jeme bò diuw we lɛ Jisos nu Waa Nyo', tu Nyo' nu yî mwɛɛn e sekeɲci ɛ wvù nu ten yî Nyo' le. ¹⁶ No fí nu nonɛn, beene ɛ mum ɛ kieɛ, ɛ bee keɲkoɲen kè Nyo' keɲke fô beene le.

Nyo' nu Nyo' keɲkoɲen, ɛ wee wvù cee yî keɲkoɲen e sekeɲci, cee ɛ è nu yî Nyo' le, ɛ Nyo' ten cee yî ye le sekeɲci. ¹⁷ Fiɛɛ fi duɲci lɛ keɲkoɲen nu fô beene le ɛ kí ɛ yɲnsɛn nu fin fi lɛ, ke beene keɲke nfan ekumɛ diuu di nsaw wvu fokemese le ke. Ɛ beene yaa keɲke ke nfan njefo beene cee yî woɲ wvun e diɛwe Klistu le. ¹⁸ Ke nfan ké no nu ente jo keɲkoɲen ke. Keɲkoɲen kè nu ɛ leynɛn ɛ gen ɛ mese ké no bvuuɛe lo nfan, njefo nfan keɲke fiɛɛ

3:21 2:28 3:22 Jon 15:16 3:23 Jon 2:23; 13:34 3:24 4:13; Jon 14:16; 15:5; Lum 8:5, 9, 14 4:1 2:18; Mat 7:15; 1TES 5:21 4:2 Jon 1:14; Lum 10:9; 1Kol 12:3 4:3 2:18, 22 4:4 5:5 4:5 Jon 3:31 4:6 2:4; 3:1; Jon 8:47; 18:37 4:8 4:16 4:9 Jon 3:16 4:10 2:2; 3:5; Lum 5:8, 10 4:11 3:11; 4:21; Mat 5:44-45; 18:33; Jon 13:34; 2Jon 5 4:12 2:5; 4:17; Jon 1:18 4:13 3:24 4:14 Jon 15:27 4:15 2:23 4:16 4:8-10; Jon 15:5 4:17 2:28; 4:12

keege ε è nu bô ηgew wvù è nulo é bó enya ê wee. Ke wee wvù κηηke nfan nu ε ley wase ente jo κηηκοηηε ε γεν ε μεσε κε. ¹⁹ Beene κοηηene ηηεφο è to yaw Nyo' no κοοηηke beene. ²⁰ É wee duu le wen κοοηηke Nyo', geenεηη bvuu bane waa bwee, tu wvù nu wee mbiay, ηηεφο é wee nu σε wvù κοοηηke waa bwee wvù yene wvù le, wvù saa ke eκοοηηke Nyo' wvù wvù nu σε wvù yene wvù le κε. ²¹ Nci wvù beene to κηηκεε ê Klistu nu wvun wvù le, wee wvù κοοηηke Nyo' κηηke keekoηηkè waa bwee ten.

5

Wee wvù soo woη wvun nu wvù nu ε bee Jisos e

¹ Wee tfuu wvù nu ε bee le Jisos nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε nu ε wvù nu waa Nyo', ε wee tfuu wvù κοοηηke wee, nu ε wvù κοοηηke ten mboo mwεten. ² Fιεε fi gee ε beene σε kee le beene κοοηηke boom bo Nyo' le nu seke beene κοοηηke Nyo' gee fιεε fi nci we gayte. ³ Ben ekeè le keekoηηke Nyo' nu keegeεle bonci bew, ε bonci bew yaa nu bvujite κε, ⁴ ηηεφο wee tfuu wvù è nu mboo Nyo' nu ε wvù soo lo woη wvun. Ε fιεε fi soo woη wvun nu mbee wesebeene. ⁵ Wee wvù soo woη wvun nu wvù la? Ke è nu wvuwe wvù nu ε bee le Jisos nu Waa Nyo' le?

Mwεεm mvù leeme jim nsaw Jisos

⁶ Jisos Klistu to nu ε to yî woη wvun e, fey yî joo bô yî ελεμε le. Ke wvù to fey ke ε è nu yî joo le maηη κε. Wvù to fey yî joo le bô yî ελεμε le. Ε Keyoy ke Yuule leeme jim nsaw fιεε fin ηηεφο Keyoy jemyi keceey. ⁷ Mwεεm nu dvù mvuntentem mvù leeme jim nsaw wvudvu. ⁸ Ε mwεεm mvun nu Keyoy ke Yuule, joo noo ελεμε. Ε mwεεm mvu mvuntentem mvun nu yî fιεε le fimwaaj. * ⁹ Beene ké no berje fιεε fi è jemyi wee wvu wum ê beene. Geenεηη, fιεε fi è jemyi Nyo' nu ε fí jite fele fi wee wvu wum e. Ben ekeè le fifin nu fιεε fi è jemyi Nyo' ê beene, leeme jim nsaw wvu Waa we. ¹⁰ Wee wvù nu ε bee Waa Nyo' le nu ε wvù κηηke fιεε fi Nyo' jeme fin yî ye le. Wee wvù baa bee Nyo' le nu ε wvù gee ε Nyo' nu wee mbiay, ηηεφο wvù baa bee fιεε fi è jeme Nyo' ê beene εκυμε Waa we le κε. ¹¹ Njeme Nyo' wvun nu le Nyo' nu ε nya beene bô nshii wvù mey lo, ε nshii wvun nen'yi yî Waa we le. ¹² Wee wvù κηηke Waa Nyo' yî ye le κηηke nshii wvudvu, ε wee wvù baa κηηke Waa Nyo' yî ye le yaa κηηke nshii wvudvu κε.

Bonyii bô κηηke wase nshii wvù mey lo

¹³ Me nsaajke mwεεm mvun ê ben bô nu ε bee Waa Nyo' le, wvu le ben ekieε le ben κηηke wase nshii wvù mey lo. ¹⁴ Ke beene yaa κηηke nfan keebence egen fwe dvu Nyo' eleke fιεε ê wvù κε, ηηεφο é beene leke fιεε ê wvù bii no wvù shieele, é wvù eyuw fιεε fi beene jemyi. ¹⁵ É beene kee le wvù yuuke fιεε fi beene jemyi seke beene leke naa la ê wvù, é beene emum ekeè ten le beene nu ε κηηke wase fιεε fi beene leke ê wvù.

¹⁶ É wee yen ε waa bwee gee kebefε kè yaa nulo ege é wvù ekpwe lo κε, é wvù leke le Nyo' enya nshii ê wvù. Fifin nu fô wee wvù kebefε kew yaa nulo ege é wvù ekpwe lo κε. Kebefε kemew nu dvù kè nulo ege é wee ekpwe lo. Ke me ηgayte le wee ebunleè fô wvuwe wee le κε. ¹⁷ Gee di befe dicii nu kebefε, geenεηη ε kebefε kemew nu dvù kè yaa nulo ege é wee ekpwe lo κε.

¹⁸ Beene kee lo le κε wee wvù è nu mboo Nyo' nulo ebvuυ emey egee bibefe κε, ηηεφο Waa Nyo' ceycyi wvù, ε κε wee kebefε we nulo ebvuυ ekum wvù le κε. ¹⁹ Beene kee lo

4:20 2:9   4:21 4:11; Mat 22:34-40   5:1 1Bi 1:22-23   5:3 2:5; Dito 30:11; Mat 11:30   5:4 Jon 16:33   5:5 4:4; Lum 8:37   5:6 Jon 16:13; 19:34   5:7 Jon 5:36-37   * 5:8 Borjwa' bo boyvuυm bomew κηηke fibole bincim bin le, "Bonyii nu botete bô leeme jim nsaw wvudvu fowe. Ε bonyii ban nu Nyo' Ice bô Diεw noo Keyoy ke Yuule. Ε bonyii bo botete ban nu yî fιεε le fimwaaj. 8 Ε mwεεm nu dvù mvuntentem mvù leeme jim nsaw wvudvu yî nshε le. Mwεεm mvun nu Keyoy ke Yuule, joo noo ελεμε. Ε mwεεm mvu mvuntentem mvun nu yî fιεε le fimwaaj." 5:10
Lum 8:16; Gal 4:6   5:11 Jon 3:16-18   5:12 Jon 3:36; 5:24   5:13 Jon 20:31   5:14 Jon 15:16   5:16 Mat 12:31; Ibu 6:4-6   5:18 3:6, 9-10; Jon 17:15; 2TεS 3:3   5:19 Jon 12:31; Gal 1:4

tɛn ɛ beene nu bonyii bo Nyo' le, ɛ bonyii bò è nu bo yî wɔŋ wvun e bocii nu can wee kebefɛ wɛ le.

²⁰ Beene kee ɛ Waa Nyo' nu ɛ to wase ɛ yene bvufɛe bvusɛɛbeene keekiɛ wvú wvù Nyo' wvu keɛɛy. ɛ beene nu yî ye le wvù è nu keɛɛy njefo beene nu yî Waa we wvù Jisos Klistu le. È nu wvú wvù Nyo' wvu keɛɛy ɛ nshii wvù mɛy lo nu can ye le.

²¹ Boom bem, ben eyɛnè ɛkumɛ mvunyo' mvu ɛcici.

ηwa' wvu bokan̄ bofεε wvu Jon

Fiεε fi nu ê ηwa' Jon wvu bokan̄ bofεε wvun e

Jon to san̄ ηwa' we wvu bokan̄ bofεε wvun, teje ekole kew le, “Cee ekole ke kentaashe ke bonyii bo mbee le (1:1).” Wvú to san̄ fô kpwoon mvu le wvù Nyo' nu ε caw bô boom bew e. Kpwoon wvun nelo enu kentaashe ke bonyii bo mbee le kemew, ε boom bew ban nu bonyii bo kentaashe kedvu le. Fiεε fi wvú to san̄ε ê ηwa' wvun e, nu ke nen kfuy. Wvú to san̄ keeleke le bó ekojenè, bvuu tefe bó le bó eyenè ekumε bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e.

Bikuu bi mwεεm e ê ηwa' wvun e

1-3 Keηkewce

4-6 Keηkojen nu ekole ke fiεε ficii le

7-11 Ntefe keeyene ekumε n'yεεyi wvu mbiay

12-13 Kemεse

¹ È nu me wvù cee ekole kentaashe ke bonyii bo mbee le. Me nsaanke ηwa' wvun fô wo le kpwoon wvù Nyo' nu ε caw noo fô boom buw e. Me ηkooηke ben yî kecεεy e. Ε ke è mey ke me maan̄ wvù kooηke ben ke. Bonyii bocii bô kee kecεεy kooηke ten ben. ² Bese kooηke ben nje kecεεy kè nu yî yese beene le, ε kí nu ke emey nu ke yî yese beene le sekecii. ³ Mbuwma Nyo' bô shen noo nyεkeey wvù nen'yi fô Nyo' Ice bô fô Jisos Klistu wvù Waa Nyo' Ice le nu enu yî yese beene le no beene nu yî kecεεy e bô yî keηkojen e.

Ben enù yî kecεεy e noo yî keηkojen e

⁴ Me nlanlaje baay no me nu ε n'yen ε boom buw bomew bii kecεεy e ke no Nyo' Ice to gayεε le beene egeè. ⁵ Yî keseen e bwee bonyii, me nleke lo wo ηgayte le beene ekojenè. Ke fin nu nci mvu wvu fwe ε me nsaanke fô wo le ke. È nu ke nci wvù beene to keηke wase ε kew fon̄kew. ⁶ Keηkojen nu fin fi le beene ebii nci we le. Ε nci wvudvu nu wvun wvù ben to yuwεε wase ε è beε fon̄kew le ben eceè yî keηkojen e.

⁷ Bonyii bo mbiay e nteen nu wase ê woη, ε è nu bonyii bô yaa tomte le Jisos Klistu to nu ε tu wee wvu wum to fokuse fen ke. Boba bonyii nu bo wee mbiay e wvù nu ten wee bvuban Klistu. ⁸ Ben eyenè bô bikuu binen fo ben ke ene elase fiεε fi ben nu ε lem wase. Ben emomtè ε è nu keeke ekeηke nlawma wene tfuu. ⁹ Wee tfuu wvù daanke gene fwe yaa leeme ke yî n'yεεyi wvu Klistu le, nu ε wvú yaa bvuu keηke Nyo' yî ye le ke. Ε wee wvù leeme sekecii yî n'yεεyi wvu Klistu le, nu ε wvú keηke Nyo' Ice bô Wan yî ye le. ¹⁰ É wee to fô ben e ε fan̄e yaa eto ε è nu bô wvu wvun n'yεεyi, fo ben efiisen wvù ê ben yew kenεε egay lo wvú le ke. ¹¹ É wee gay wvú le, tu wvú nu ε taashe wase bô wvú yî lemme diew di befe le.

Njeme wvu fokemεse

¹² Me ηkeηke naa mwεεm nteen keensan̄ ê ben, geenen ε me n'yaa nu ensan̄ lo ê ηwa' le ke. Me n'yene le me nu ηke ento en'yen lo ben e é beene ejemyi ε wee yene wee le ê jise, wvu le beene emεse eyuw njoη. ¹³ Boom bo waa bwoo wvù Nyo' nu ε caw ten e, gayte wo le.

Ŋwa' wvu bokaŋ botete wvu Jon

Fiεε fi nu ê Ŋwa' Jon wvu bokaŋ botete wvun e

Jon wvù teŋe ekole kew le cee ekole ke kentaashe ke bonyii bo mbee le, to saŋ ŋwa' we wvu bokaŋ botete wvun fô wee mvu wvu fwe ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ε diee nu Gayus. Wvú nu ε saŋ ε bense Gayus yî nfi wvù wvú nyaa ê bonyii bo mbee le. Wvú nu ε tefe ten Gayus le wvù eyenè ekumε wee mvu wvù bó to teŋe le Diotefes njefo wvú to tune keeyuw diew ye le.

Bikuu bi mwεεm e ê Ŋwa' wvun e

1-4 Keŋkewce

5-8 ε Jon bense Gayus

9-10 ε Jon lom gee di Diotefes e

11-12 ε Jon bense gee di Demitiyus e

13-15 Kemεse

¹ È nu me wvù cee ekole kentaashe ke bonyii bo mbee le. Me nsaanke ŋwa' wvun fô wo le Gayus wvù nsaa yem shém. Me ŋkooŋke naa wo yî keceey e.

ε Jon bense Gayus

² Nsaa yem shém, me mbunlee le mwεεm mvunciim egene ntay ê keba kuw e, ε wo temyi yî nyam ye le ke no me ŋkee le wo temyi ê keyoy e. ³ Me nto nu ε n'yuw njoŋ baay no boom bo bwee wesebeene le bomew to fεεε jan see ekumε no wo leeme yî keceey e bô fitele fiuw ficii. ε è nu naa keceey le wo bii keceey e. ⁴ Ke fiεε fimew bvuu nu dvú fi nulo ege é me en'yuuke njoŋ nfele keen'yuuke le boom bobem bii keceey e ke.

⁵ Nsaa yem shém, lemme di wo lemte fô boom bo bwee wesebeene le, efey mvunciim fô bò nu botolo le, nu ε wo lemte naa leŋ. ⁶ Bó to nu ε see ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ke jan ekumε keŋkoŋen kuw. È momtè ke fici boba bonyii ê je yî Nyo' shieele le nonen yî lene dibole. ⁷ È keè le bó buy ekfuŋ ε è nu nje diee di Klistu le, ε bó baa etaale nfi mvu ê bonyii bò yaa nu bo Nyo' le ke. ⁸ Nonen, beene keŋke keetomtè boba bonyii, wvu le beene ε bó enù bonyii bò lemte yî fiεε le fimwaanŋ ekumε keceey.

Ekumε Diotefes bô Demitiyus

⁹ Me nto nu ε nsaj fiεε fô kentaashe ke bonyii bo mbee le kenen e, geenen ε Diotefes wvù kooŋke keelewse ekole kew fwe, faŋe yaa eyuw wee wvù è nu me le ke. ¹⁰ Nonen, me nu ŋke endioo ε nto, é me enjike fiεε fi wvú gee fin fokuse, no wvú ghane kunsene mvuŋkunsen, jemyi díew yî befe ekumε me. No wvú gee nonen, wvú baa cim ffuu bô fifie ke. Wvú tune ten keefiisene boom bo bwee wesebeene le, tune ten fo bonyii bò gomte keefiisene bó efiisenè. É bó dioo gomte keefiisen, é wvú mum kuŋ lo bó ê kentaashe ke bonyii bo mbee le ente.

¹¹ Nsaa yem shém, fo wo ebeŋenè fiεε fi befe ke. È beŋenè ε è nu fi jee. Wee wvù gee fiεε fi jee nu wee Nyo', ε wvù gee fi befe nu ε wvú baa kee wase Nyo' ke. ¹² Demitiyus nu fiew wee ε bonyii bocii jemyi mwεεm mvù jee ekumε wvú, ε keŋge kew kè jee jemyi ten ekumε wvú. Bese ten jemyi ekumε wvú. ε wo kee lo le fiεε fi bese jemyi ekumε wvú nu keceey.

Ŋgayma

¹³ Me mbεε ŋkeŋke mwεεm nteen keensaŋ ê wo, geenen ke me ŋkooŋke keensaŋ lo bô ete ke ŋwa' le ke. ¹⁴ Me n'yene le è shεke caan é me ento en'yen lo wo le, é bee wo ejemyi ε wee yene wee le ê jise.

¹⁵ Nyεkeey enù fô wo le. Nsáa yesebeewo gayte wo le. Gayε nsáa yesebeewo le yicii wee mwaanḡ mwaanḡ bó le, enya ê me.

ηwa' wvu Jut

Fiε fi nu ê ηwa' Jut wvun e

Jut to saη ηwa' wvun keetefe bonyii le bó eyenè ekumε bonyii bò to duu le bó nu bonyii bo mbee le mum læele bonyii bô n'yεεyi wvu mbiay. Ke ηwa' Jut wvun defe ke. Wvú nu ε saη mwεem mvumew ε mvú nu læηlæη ke diεwε mvù nu ê ηwa' Bita wvu bokaj bofεε le. Wvú saη keetefe bonyii bò wvú saη fô bó le le bó ediuù keetomte mbee wvù bó to nyaε ê bonyii bò è nu bo Nyo' le, le mbee wvun nu fiεε ε bó to nya wase lo kaj mwaaj ε wvumvu yaa bæε ke.

Bikuu bi mwεem e ê ηwa' wvun e

1-2 Keηkεwce

3-16 Keηge, bô n'yεεyi, noo ηgew bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e

17-23 Ntefe wvù le bonyii eleemè yî mbee wvubole

24-25 Bunle mbense

¹ È nu me wvù Jut wee lemme Jisos Klistu, ε me nu waa bwee Jεm. Me nsaajke ηwa' wvun fô bonyii bò Nyo' Icee wesebeene nu ε tee, ε bó cee yî keηkoηen kew e, ε wvú ε gee bó can Jisos Klistu le. ² Nyo' ebvuu ecam shen fô ben e naa ntay, ebvuu ege é mvuntelem mvunen elæetene, é keηkoηen kew fô ben e ebvuu eduu egen fwe.

Bonyii bo n'yεεyi le bo mbiay e

³ Nsáa yem shém, me nse ηkpawci naa baay le me nu ensaj fô ben e ekumε mboyma wvù beene bocii nu ε keηke wase, ε ne ε n'yen le fí nu shiee le baay keensaj enleke ben le ben ediuù keetomte mbee wvù bó to nyaε ê beene bò è nu bonyii bo Nyo' le. È nu fiεε ε bó to nya wa lo ê beene kaj mwaaj ε fimew yaa bæε ke. ⁴ Me njemyi nen njefo bonyii bomew nu ε wεenten wase ε ley ê ben ente, ε è nu bò bó to jemyεε wase ekumε bó ε è bæε lo le Nyo' nu ε gee wase ηgew wvubo. Boban nu bonyii bò maa lo Nyo', bò joo mbuwma Nyo' tfuuse ε è tuu fiεε fi bó ebεεle ekuse jodvu gee nnyen, bvuu maa lo Cee Ekole wesebeene wvù Tata Jisos Klistu wvù è mey ke wvú. ⁵ Keseen me ηgomte keembvuu enkume ben ekumε mwεem mvumew ε ben kee ke naa wase mvú ntay. Tata to nu ε bvuse bonyii bo Islael woη wvù Ijiw e, ε bó boy yî ηgew e, geenεn ε wvú ke kase ke læse bonyii bò to baa lese fitele yî ye le ke. ⁶ È nu ke no bonceendaa bew bò to baa leeme fô wvú to gεkεε bó, cine bvudvuu bvubole bvu læη bvu nce le, nu ε wvú ε lese boba yî boncaw bò mey lo le, fô bvudvuu bvù jiime nen taytaytay e, fô bó nu enu egen ebuy diuu di baay di è nu di nsaw e. ⁷ È è bvuu nu ke læηlæη no wvú to tonεε kelaante kè Sodom bô kè Gomola bô ηguy wvù mey lo, noo bilaante bì to nu mbew bí le, bì to cee ten nce nnyen kenaj, ε bokεne bó bolemse joo ten ye yibo gee dvú ε è yaa nu ê je yì Nyo' to bomεε le wee egee le ke. Fiεε fin nu kenfewsεn ke fiεε fi nu ke ekooy bô bonyii bò cee kfuw wvuwvun nce le.

⁸ Naa no fí nu nonen, bonyii ban ε jo ke ε è nu gee didvu. Bó beete bô ye yibo, tune wee wvù saake bó, nan'yi biyoy bì keηke mvungay fele bó. Bó gee nonen duu le è nu njefo bó yene mwεem e ê bifile le. ⁹ Seke Maykεl wvù nu ekole ke bonceendaa bo Nyo' le to waale ewe jo gvune di Muses e, ε bô dεwle taajke gvune didvu, wvú to baa cim bvuse diεw yì befe ejeme ê dεwle ke, ε wvú tfuse ke ê wvú le, “È nu esaw Tata wo.” ¹⁰ Bonyii ban ε no nan'yi lo mwεem mvunciim mvù bó baa kee no mvú nu ke. Bó gee mwεem ε è nu mvù elemε kebole gomte diεwε nyám yi ηkpwaante le. È nu mwεem mvudvu mvun mvù beete bô bó. ¹¹ ηgew wvu baay nu fô bó le. Bó nu ε jo gee ε è nu di Keεn e. Bó nu ε

1:1 Mat 13:55; Mak 6:3   1:2 2Bi 1:2   1:3 1Tim 1:18   1:4 2Bi 2:1-22   1:4 Gal 5:13; 2Bi 2:1   1:5 Ksm 12:51; Ktj 14:29-30; 1Kol 10:5; 2Bi 1:12-13   1:6 1Bi 3:19-20; 2Bi 2:4   1:7 Keη 19:1-24; 2Bi 2:6   1:8 2Bi 2:10   1:9 Dito 34:6; Saka 3:2; 2Bi 2:11; Mwm 12:7   1:10 2Bi 2:12   1:11 Keη 4:3-8; 1Jon 3:12; Ktj 22:7, 17; 1Bi 2:15; Ktj 16:1-34

ne wase ε no gee mwεem mvù befe nje bigew diewe Balaam e. Bó temyi bikuu ke leηληη diewe no Koola to temyi. Bó nu ke ekpweken ke no Koola to kpweε. ¹² Boban bonyii nu lo yile ê ben enteleη seke ben diee ηkaw kenkonen kenεn. * Bó ké no gee diewe bwé le kefew ke mwεem mvudien mvun e, ε wee taale ke ε è nu ekole kew yaa wuumene ke. Bó nu diewe kembew fò kí ε suu se kí enya jaη e, fwefwe ε kase ε tawse kí. Bó nu ten diewe bite bì ké ce gen buy naa seke mondvuum kaa ε bí baa eyum mvuntam ke le. Bó nu diewe bite bì bó nu ε mvuwyε le. Bó nu ε kpwe wase ε bvuu ε kpwe. ¹³ Bó nu diewe joo yi baay yì nffum fεete bensee we le, ε gee dibole di kenshoose le nu diewe diffuw di nffum fεete bensee we yì joo le. Bó nu diewe jón yì waysene lo ncεwncεw e. Nyo' nu ε seyse wase bvudvuū bvū ηgew e ε bvú jiime nen taytaytay sekecii, ε gee ê bó.

¹⁴ Enok wvù εηgoke kew to nu ke bisooshwiγ ε kew yì Adam e, to nu ε yuu jeme diewe wee ntum Nyo' le ekumε bonyii ban gayte le, “Ben etaa eyen, Tata nu ke eto bô ηgoo bonceendaa bew bô yuule ε bó nu bontfuke le, ¹⁵ keesaw wee tfuu. Wvú nu ke eto eduyce gee di befe dicii di bonyii bocii bô yaa kee ke Nyo' se gee no bó maa lo wvú noo mwεem mvunciim mvù befe mvù bó se ké no jemyi ekumε Nyo'.” ¹⁶ Boban bonyii nu bô ké no diomene ke lo sekecii, gomte diuw, bii ke ε è nu fiεε fi ye yibo yì ηeyte shieele le, seηe ye yì εcici, leεle bonyii bô díεw yì yeke keekeηke mwεem mvù bó shieele.

Ntefe ekumε mwεem mvù nu ke ekooy

¹⁷ Geenεn nsáa yem shém, ben ekumε mwεem mvù boom bo ntum e bo Tata wesebeene wvù Jisos Klistu to jemyεε ê ben le mvú nu ke ekooy. ¹⁸ Bó to nu ε jeme ê ben le, “È nu ke edioo enu ediuw yo fokemεse le, é bonyii ebuynεn esεwsee ben. Bó nu ke enu bonyii bô maa lo Nyo', gee ε è nu mwεem mvù ye yibo yì ηeyte shieele.” ¹⁹ Boban bonyii nu bô too bô kenγawsen ê bonyii enteleη, bii ε è nu mwεem mvu yì nshε le, yaa kenke Keyoy ke Nyo' le yì bó le ke. ²⁰ Geenεn nsáa yem shém, ben eyoo bikuu binεn eleemè ke ε è nu yì mbee wene wvù nu naa wvù yuule le, ebunleè sekecii ê mvuηgay mvu Keyoy ke Yuule le. ²¹ Ben emεy ke enù yì kenkonen kè ke Nyo' le, ecεytè Tata wesebeene wvù Jisos Klistu wvù nu ke ecam shen, ege é ben eley nshii wvù mεy lo le. ²² Ben ecamtè shen fô bonyii bô bæε yì kemaηen e. † ²³ Ben ecuutè bonyii bô nu ηguy e bvuuusè, boyseè bó. Ben ecamtè shen fô bomew bonyii le, geenεn dioo camte no yεne. Ben ebanè naa noo ndvú yibo yì bó nu ε yiise wase bô nce wvù befe.

Bunle Mbense

²⁴ Mbense enù fô Nyo' le! È nu wvú wvù nulo ecεyte ben fo ben ke egbwe. Wvú nu ke egen bô ben fwe dvu bvukuke bwew ε ben nu se nlom nu bô nlaηlaη. ²⁵ Beene enyaà mbense ê Nyo' wvù Mboyse wesebeene wvù è mεy ke wvú, fele yì Jisos Klistu wvù Tata wesebeene le. Bvukuke bô mvuηgay noo sa' ekeηkè ke wvú wvù Nyo' ε kew no woη to kewεε bô keseen noo sekecii se ηka. Fí enù nonεn.

1:12 2Bi 2:13, 17 * 1:12 Bó to ké jo ten ntaashe seke ηkaw wvun. 1:13 Yesa 57:20; 2Bi 2:17
 1:14 Mat 25:31; Kenj 5:18, 21-24; Ibu 11:5 1:17 2Bi 3:2 1:18 2Bi 3:3; 2Tim 3:1; 3:2-6 1:20 Kolo 2:7 1:22
 1Tes 5:11 † 1:22 Boηwa' bo boyvuum bomew kenke kencim kin le, “Ben emomtè keegeε ε bonyii
 bô bæε yì kemaηen e kumene.” 1:23 Saka 3:2 1:24 Fili 1:10; 1Tes 5:23 1:25 Lum 16:27

ηwa' Mwεem mvù Jisos to duηcee ê Jon Fieε fi nu ê ηwa' wvun e

ηwa' wvun nu ekume mwεem mvù Jisos Klistu to duηcee ê Jon wvù waa we ntum. Jon to saη ηwa' wvun kefew kè bó to bvuseε wvù gen gee ê kendvuy kè Batmos e. Wvù to saη fô bintaashe bi bonyii bo mbee le ε bí to nu bisooshwi. Wvù to dioo saan̄ke, kew bô mwεem mvù Jisos kebee to duηcee ê wvù le wvù esaη eciinse ê bintaashe bi bisooshwi bidvu. Fieε fi bii fó nu ηgoo mwεem nteen mvù wvù to yene ê fieε diewe εfile le ekume no Nyo' nu ke eboyse bonyii bô è nu bew, lese bô befe ηgew e.

Bikuu bi mwεem e ê ηwa' wvun e

1:1-8 Keηkewce

1:9-3:22 εfile ke fwe noo boηwa' bô gene fô bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bisooshwi e

4:1-8:1 ηwa' wvù bó to laceε mondvuum mosooshwi bô kelay

8:2-11:19 Disoη di disooshwi

12:1-13:18 Keηguum ke nyam yì fieesene nyam joo bô nyám yì bemte yifieε

14:1-15:8 Bifile bimew jεey jεey

16:1-21 Bintee bisooshwi bi shém Nyo' yì ffuuke le

17:1-20:10 ε bó lese Babilon bô nyam yì bemte noo bonyii bo ntum Nyo' le bo mbiay e bô dεwle

20:11-15 Nsaw wvu fokemεse

21:1-22:5 Woη wvu we wvu fwε bô nshe yi fieε noo Jelusalem wvu fwε

22:6-21 Kemεse

Keηkewce

¹ ηwa' wvun nu ekume mwεem mvù Nyo' to nyaε ê Jisos Klistu le wvù eduηce ê bonyii bew, le è nu mvù nu ke ekooyi nfew caan. ε Jisos Klistu mum tum nceendaa we fô wee we lemme wvù Jon e keege le bó ekiεε mwεem mvudvu. ² ε wvù mum saη naa fieε ficii fi wvù to yeneε, fi è nu diεw Nyo' yin bô mwεem mvù Jisos Klistu to jemyεε ê wvù le. ³ Njoη wvu baay nu ke enu wvù wee wvù nu ke etaan̄ke ntum Nyo' wvun. ε njoη wvu baay nu ke enu ten wvù bonyii bô nu ke eyuuke fieε fi bó saη ê ηwa' wvudvu wvun e geele, njefo kefew ke mwεem mvudvu le nu wase nceencee.

ε Jon nya ηgayma ê bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bisooshwi

⁴ È nu me wvù Jon, ε me nsaan̄ke ηwa' wvun fô bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bisooshwi bì nu ê biba bi woη e bi εsia le. Mbuwma bô nyεkeey enù fô ben e wvù nen'yi fô Nyo' le wvù è nu wvuwe wvù nu, ε wvù to nu wase, ε wvù nu ke eto. Mbuwma bô nyεkeey wvun enù fô ben e wvù nen'yi ten fô biyoy bi bisooshwi bì nu fwe dvu kawla we le, ⁵ noo fô Jisos Klistu wvù è nu ke wvù wvù ké no duηci fieε fi keceey ekume Nyo' ê bonyii le. È to nu wvù wee wvu fwe keekase buy yì kpwe le. ε è nu wvù wvù saake bonfon bocii bo yì nshe le fen. Mbense enù fô wvù le. È nu wvù wvù kooηke beene, ε wvù to bvuse beene can kebefε kesεεbeene le bô εlεmε kew. ⁶ Wvù nu ε ge beene ε no nu bonyii bo bvunfon e, ε ge beene ε no nu bocee ncese bo Nyo' wvù Ice le. Bvukuke bô mvuηgay mvunciim enù fô wvù le sekecii se ηka. Fí enù nonen.

⁷ Ben etaa eyen, Jisos too lo, ε wvù nu ke etoo ê kembew e. Bonyii bocii nu ke eyen wvù le naa noo bonyii bô to bonεε wvù bô goo. Bitum bi yì nshe le bicii nu ke efuun̄ke kpwe nje ye. È nεε no fí nu ke enu. Fí enù nonen.

⁸ Tata Nyo' gayte le è nu wen Alfa, ε è nu wen Omega. È nu wvú wvù nu, ε è nu wvú wvù to nu wase, ε è nu wvú wvù nu ke eto. È nu wvú Mvunḡgay Mvunciim.

Ε Jon yɛn Jisos e

⁹ È nu me wvù Jon, waa bwee wene yî Jisos e, ε beene bocii yene ηḡew nje ye, nu ê bvunfon bwew ente, kuule shém yî mwεem mvunciim e. Me nto nu ê kendvuy kè Batmos e ε bó to bvuse lo me nje diew Nyo' yî me nto nfewci mbvuu nserje ekumε Jisos. ¹⁰ Ε è ke no nu diuu di Tata le, ε me nu can Keyoy ke Nyo' le, ε me ne n'yuw ε diew jemyi ê me ejim foweewe diewe soḡ e. ¹¹ Yî to jemyi gayte le, “Saḡe mwεem mvù wo yene mvun ê ḡwa' le eciinse ê bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bisooshwi y bî nu ê bilaante bi Efesus, Similna, Begamum, Tayatila, Saldis bô Filadelfia noo Lawdesia le.”

¹² Ε me mum no mbanse ye keen'yen wee wvù jemyi ê me le. Ε me ndioo mbanke, n'yen mwεem mvù bó tomyi bin'yeese yî dvú le mvusooshwi y bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle. ¹³ Ε wee mvu nu entelɛḡ jo mwεem mvù bó tomyi bin'yeese yî dvú le mvudvu diewe wee wvù diee nu Waawee le, ε wvú ε tfume kekum ε kí defe, ε waw η'waw yî gvuw e ε bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle. ¹⁴ Yvuw ye ekole to baa diewe ndaw wvù baa nen bvuuu le, ε ejise eye beenci diewe leme di ḡguy e. ¹⁵ Bikaa biew to nu lemeleme diewe ketwaa kè yeεle kè bó ton ê lam, ε diew ye dvûmte diewe joo yi gbwee le. ¹⁶ Wvù to keḡke jón yisooshwi y ê ebo kew ke eεεy e, ε nyo yî koole biba bicii buyte emvu jo wvù, ε bvushiw bwew baa diewe diuu seke dí keyte lo le.

¹⁷ No me n'yenεε wvú le, mum ḡgbwe ê wvú ejise no nu diewe keḡkpwe ke wee le. Ε wvú ḡε ebo kew ke eεεy yî yem e gay le, “Fo wo efanè ke. È nu me Fwe, ε è nu me Ejime. ¹⁸ È nu me wvù nu dvú. Me nto nu ε ḡkpwe, geenɛn taa eyen, me nu ε ḡkase ε no nu dvú, ε me nu ḡke enu dvú sekecii. È keḡke me ken'yene ke kpwe le bô ke woḡ boḡkfu le. ¹⁹ Nonen, saḡe le mwεem mvù wo yene, mwεem mvù nu keseen bô mvù nu ke ekooyi ejim jodvu le. ²⁰ Fieε fi jón yi yisooshwi yε yî wo be yen ê ebo kem ke eεεy e bô mwεem mvu mvusooshwi y mwε mvù bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle mvù bó tomyi bin'yeese yî dvú le duḡci nu fin: Jón yi yisooshwi yε nu bonceendaa bo Nyo' le bô è nu bo bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bisooshwi y bidvu, ε mwεem mvu mvusooshwi y mwε mvù bó tomyi bin'yeese yî dvú le nu bintaashe bi bonyii bo mbee le bi bossooshwi y bidvu.”

2

Ntum Jisos wvù ḡene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Efesus e

¹ Ε wee wvù me n'yenεε we gay ê me le, “Saḡe ḡwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Efesus e le, ‘Wvun nu njeme wvu wvuwe wvù jici jón yi yisooshwi y ê ebo kew ke eεεy e, lene entelɛḡ jo mwεem mvu mvusooshwi y mvù bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle mvù bó tomyi bin'yeese yî dvú le: ² Me ḡkee lemme dinen bô no ben lemte jimtene, ḡkee ten shém yî ben kuule bô no ke è nulo é ben ebee fieε fi bonyii bô befε too dvú ke. Ben nu ε mom wase bonyii ba bô teḡe bikuu bibole le bowen nu boom bo ntum e bo Jisos e ε bó yaa nu ke, ε yen le bó nu bonyii bo mbiay e. ³ Me ḡkee no ben looci kuule shém yî fieε ficii le nje yem yaa doose ke. ⁴ Geenɛn, fieε fimew nu dvú fi me ḡkeḡke ekumε ben fi baa jee me le ke. Ke ben beε keḡke keḡkoḡen kè ben to shee keḡke fwele ke. ⁵ Ben ekume fô ben to shee nu ε se ne ε gbwe. Ben ekumen mvuntelem mvunen ekase egeè no ben to gee fwele. É ben nu se ben e kumen, é me ḡke ento encake fieε finen fi bó tomyi ken'yeese yî dvú le fô fi leeme. ⁶ Geenɛn, fieε fi leḡ fi ben gee nu le ben bane gee di ḡgoo bonyii bo Nikolaus e, ε è nu fieε fi me mbane ten.

1:8 1:4, 8; 2:8; 4:8; 11:17; 16:5; 21:6; 22:13; Ksm 3:14; Yεsa 44:6 1:9 22:8 1:10 17:3 1:11 4:5 1:12 Saka
4:2 1:13 Dan 7:13; 10:5 1:14 Dan 7:9; 10:6 1:15 14:2 1:16 4:5; 2:12; 9:15; Ibu 4:12 1:17 1:8; Dan 8:17-18
1:18 Lum 14:9; 1Kol 15:3-4, 25-26 2:1 1:16, 20; Efε 1:1 2:2 2Kol 11:13; 1Jon 4:1 2:5 2:16, 22; 3:3, 19

⁷ Wee wvù kɛŋke bitem, ε wvú yuw fiεε fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le. Wee wvù ε ke ε so nu ε me nu ŋke enya je é wvú edie mvuntam mvu kete kè nyaa nshii le, kè nu fô bvudvuu bvu njoŋ e bvú Nyo' le.' ”

Ntum Jisos wvù gene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Similna le

⁸ ε wee wvudvu bvuu gay ê me le, “Saŋe ŋwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Similna le le, ‘Wvun nu njeme wvu wvuwe wvù è nu wvú Fwe, ε è nu wvú Ejime. È nu wvú wvù to kpweε ε kase ε no nu dvú: ⁹ Me ŋkee boŋgew bô ben yeŋe noo kefufe kenɛn, geenɛn ben nu bonyii bo bvukuke le. Me ŋkee díew yì befe yì bonyii jemyi ekumε ben. Bó teŋe bikuu bibole le bowen nu Bojuu, ε bó yaa nu ke. Bó nu ê ŋgoo Satan e. ¹⁰ Fo ben efanè boŋgew bô ben nu keeyen e ke. Ben eyeke eyuw, dɛwle nu wase keeese ben bomew yew ncaw e keemom ben. Ben nu ke eyen ŋgew yì ediuw e yuufe. É è cim nu keekpwe, é ben no leeme ke tɛmyi, nonɛn é me ŋke enya kefo ke bvunfon e kè è nu nshii wvù mɛy lo ê ben.

¹¹ Wee wvù kɛŋke bitem, ε wvú yuw fiεε fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le. Wee wvù ε ke ε so nu ε ke kpwe yi bokaŋ bofεε nu ke ekum wvú le ke.’ ”

Ntum Jisos wvù gene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Bɛgamum e

¹² ε wvú bvuu gay ê me le, “Saŋe ŋwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Bɛgamum e le, ‘Wvun nu njeme wvu wvuwe wvù kɛŋke nyo yì koole biba bicii: ¹³ Me ŋkee fô ben cee. Ben cee naa fô kawla Satan nu. Geenɛn ε ben leeme ke yì diee diem e tɛmyi. Ben to baa cim tun keeese fitele yì yɛm e naa ediuw yo Antibas wvù wee wɛm wvu keceey e ke. Wvù to jemyi ekumε me, ε bó yu wvú ê ben entelɛŋ fe fô Satan cee. ¹⁴ Geenɛn, ε me ŋkɛŋke ke mwεem mvumew caan ekumε ben mvù baa jee me le ke. Bonyii bomew nu dvú ŋgoo yene le bô bii n'yɛyi Balaam wvù to tefεε Balak le wvú ege fiεε fi boom bo Islael ebayten yì dvú le egbwe. Wvù to nu ε ge ε bó no diee mwεem mvudien mvù bó nu ε ge kentaŋe dvú fô bonyo' le bvuu ge ε bó no cee nce nnyen kenjaŋ. ¹⁵ ε è nu ke lɛŋlɛŋ no ben kɛŋke ten bonyii bomew ŋgoo yene le bô bii n'yɛyi bonyii bo Nikolaus e. ¹⁶ Nonɛn, ben ekumɛn mvuntelem mvunen. É ben baa ekumɛn, tu me nu ento nfew caan endiu bonyii bodvu bô nyo yì buyte ê me emvu. ¹⁷ Wee wvù kɛŋke bitem, ε wvú yuw fiεε fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le. Wee wvù ε ke ε so nu ε me nu ŋke enjo fô mana wvù bó to nyilεε le enya wvú dvú, embvuu enya wvù tɛ di baa ε bó ε saŋ diee di dife yì dvú le ε wee yaa nu dvú wvù kee diee didvu efey wee wvù fi tɛ didvu ke.’ ”

Ntum Jisos wvù gene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Tayatila le

¹⁸ ε wee wvudvu bvuu gay ê me le, “Saŋe ŋwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Tayatila le le, ‘Wvun nu njeme Waa Nyo'. È nu wvù wvù ejise eye bɛenci diewe lemme di ŋguy e, ε bikaa biew nu lemeleme diewe ketwaa kè yeεle kè bó ton ê lam e: ¹⁹ Me ŋkee gee dinɛn, ŋkee no ben kɛŋke kɛŋkoŋɛn, ŋkee ten fitele fi ben lese yì yɛm e noo lemme di ben lemte bô no ben kuule shém. Me ŋkee lo ten le gee dinɛn di keseen jee fele di ben to kɛŋke fwele. ²⁰ Geenɛn, fiεε fimew nu dvú fi me ŋkɛŋke ekumε ben fi baa jee me le ke. Ben nu ε cinε kpwoon wvù Jesεbel wε le wvú ε no gee fiεε fi wvú gee. Wvù teŋe ekolε kew le wen nu wee ntum Nyo', lεεle bonyii bem bô n'yɛyi we, gee ε bó gee nce nnyen kenjaŋ, bvuu diee mwεem mvudien mvù bó nu ε ge kentaŋe dvú fô bonyo' le. ²¹ Me nu ε nya wvú kefew keekumɛn fitele fiew, geenɛn wvù nu ε tun keekumɛn nce we nsake. ²² Ben eyeke eyuw, me nu ŋke entum kencem yì ye le é kí ejike wvú entaw é bô bonyii bô bô bó se gee nnyen kenjaŋ engeyte lo, efuw ke le bó ε kumɛn keebii gee di kpwoon wvudvu le. ²³ Me nu ŋke en'yuwye boom bew bo ŋgoo le.

2:7 22:2, 14, 19; Kɛŋ 2:8-9; 3:22; Esek 28:13; 31:8; Mat 13:9, 43 2:8 1:8, 18 2:9 2Kol 6:10; Jɛm 2:5; 3:9; 2Kol 11:14-15 2:10 Mat 10:28; 1Kol 9:24-25 2:11 20:6, 14; 21:8 2:12 1:16 2:14 2:20; Ktj 24:25; 25:1-3; 31:16; 2Bi 2:15 2:17 Mben 78:23-25; Jon 6:48-51; Saka 3:9; Yɛsa 62:2; 65:15 2:18 1:14-15 2:20 Ktj 25:1-8; 1Bfn 16:31; 2Bfn 9:22, 30; Lem 15:20 2:23 22:12; Yɛli 11:20

Nonen, é bintaashe bi bonyii bo mbee le bicii emum ekiee le è nu me wvù kee mwεem mvù nu shém bonyii le bô mvù nu ê mvuntelem e. Me nu nke enlaw wee tfuu mbii no lemme diew nu.

²⁴ Geenen, ben bomew ba bo Tayatila bô baa leeme fô wvuuvun n'yεeyi le, yaa yεeyi ten fiεe fi bonyii bomew teje le mwεem mvu Satan e mvu ê kenyile le, nu ε me ε ngay le ke è nulo é me embvuu engeε lo bvujite bvumew yî yene le ke. ²⁵ Fí nu ke le, ben ejici fiεe fi ben kenke wase le temyi, egen ebuy no me nu nke ento. ²⁶ Wee wvù ε ke ε so, wvù gee lemme di me nkoonke ε gen ε mese, nu ε me nu nke enya wvù mvungay é wvù enu ewe jo bitum. ²⁷ Ke leηleη no Icεm nu ε nya mvungay ê me, nu ε me nu nke enya mvungay é wvù esaake bí bô ketoome ke ketfu le, bvooke bí dvú ke diewe nsháan mbom yì bó ε bvuw binsεw e binsεw e. ²⁸ Me nu nke enya ten wvù bô jon yi law e. ²⁹ Wee wvù kenke bitem, ε wvù yuw fiεe fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le.' ”

3

Ntum Jisos wvù gene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Saldis e

¹ E wee wvù me n'yεεε wvudvu bvuu gay ê me le, “Sanε nwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Saldis e le, ‘Wvun nu njeme wvu wvuwe wvù kenke biyoy bi Nyo' le bi bisooshwi y noo jón yi yisooshwi: Me nkee gee dinen. Ben yen'yi fô bonyii le le ben bæε boyuum geenen ε ben ε kpweken wase. ² Ben ekamse, ebise mvungay yî fiεe fi sheke nu wase ten diuw kpwe le. Ben ekeè le me mbaa n'yen ε gee dinen jee gene mεese ê Nyo' wεm ejise ke. ³ Ben ekume fiεe fi ben to fiisεεε fi è nu fi ben to yuwεε. Ben ejici fifie le, ekumen mvuntelem mvunen. É ben baa ekamse, tu me nu nke ene ento fô ben e diewe cooη e, ε ben yaa kee kefew kedvu ke. ⁴ Geenen, ben kenke ke bonyii bomew caan Saldis bô baa lom ndvú yibo ke. Boba nu ke elene bee bó ε bó ε tfume ndvú yì baa, njefo è nu bonyii ε bó ε kocen. ⁵ Wee wvù ε ke ε so nu ε wvù nu ke ejise ten ndvú yì baa. Ke wvuwe wee nu ε me nu nke enfiwεe diee diew ê nwa' bonyii bô kenke nshii wvù mey lo le ke. Me nu nke enjeme bô diuw wεm ekume wvù fwe dvu Icεm bô bonceendaa bew le me nkee wvù. ⁶ Wee wvù kenke bitem ε wvù yuw fiεe fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le.' ”

Ntum Jisos wvù gene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Filadelfia le

⁷ E wee wvudvu bvuu gay ê me le, “Sanε nwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Filadelfia le le, ‘Wvun nu njeme wvu wvuwe wvù yuule bvuu nu wee keceey. È nu wvù wvù kenke ken'yene ke bvunfon bvu Dawe le. Wvù ke yen'yi, wee saa nu dvú wvù efen ke, é wvù ke efen, wee saa nu dvú wvù eyene ke: ⁸ Me nkee gee dinen. Ben eyeke eyuw, me nu ε n'yene kembuη fô ben e ε ngeε keyε, ε wee yaa nu dvú wvù nulo efaa ke. Me nkee lo le ke ben kenke mvungay nta y ke, geenen ε ben geele ke njeme wεm. Ben baa tun me ke. ⁹ Ben eyeke eyuw, bonyii ba bô nu ngoo Satan e bô duu le bowen nu Bojuu ε bó mbiayte lo, yaa nu ke Bojuu, nu ε me nu nke enge é bó eto egbwe bika binen e emum ekiee le me nkoonke ben. ¹⁰ No ben nu ε gee njeme wεm ekume keekuule shém, nu ε me nu nke engemgem ben kefew kè mmom nu ke etoo yî ekole ke nshε le keemom bonyii bocii bô nu yî nshε le. ¹¹ Me ntoo wase nfew caan. Ben ejice fiεe fi ben kenke le eteme, wvu le fo wee mvu ke efi kefo kenen ke bvunfon e. ¹² Wee wvù ε ke ε so nu ε me nu nke enge é wvù enù kfuy wvu yew ncese Nyo' wεm e. E ke è nulo é wvù ke eyuu ebuy dvú ke. Me nu nke ensaη diee di Nyo' wεm e yî ye le bô diee di kelaante ke Nyo' wεm e kè è nu Jelusalem wvu fwe wvù buyte fô Nyo' wεm e fowe. Me nu nke ensaη ten diee diem di dife yî ye le. ¹³ Wee wvù kenke bitem ε wvù yuw fiεe fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le.' ”

2:25 3:11 2:26 12:5; 19:15; Mben 2:8-9 2:28 22:16 3:1 1:4, 16 3:3 16:15; Mat 24:43; 1Tes 5:1-2 3:4 6:11 3:5 Mat 10:32; 13:8; 17:8; 20:15; 21:27; Ksm 32:32; Mben 69:28; Yεsa 4:3; Luk 10:20 3:7 Yεsa 22:22; Mat 16:19 3:9 2:9; Yεsa 49:23; 60:14 3:10 1:9; Luk 21:19; 1Kol 10:13; 2Bi 2:9 3:11 2:10, 25; 22:7, 12, 20; Saka 2:14 3:12 2:17; 14:1; 21:2; 22:4; Esek 48:35

Ntum Jisos wvù gene fô kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Lawdesia le

¹⁴ E wvù bvuu gay ê me le, “Sarje nwa' fô nceendaa Nyo' wvù è nu wvu kentaashe ke bonyii bo mbee le ke Lawdesia le le, ‘Wvun nu njeme wvu wvuwe wvù diee diew nu, Fí enù nonen. È nu wvù wvuwe wvù ké no leeme yî diew ye le, e è nu wvù wvù seje keceey ekume Nyo'. È nu wvù kejkewce ke fiεe ficii fi Nyo' to bomεe le: ¹⁵ Me nkee gee dinen. Ben nu ke lo! Ke ben lee, ke ben yuwse. Me nshieele le ben bee keeleε lo kenεe yvuwse lo! ¹⁶ Nonen, no ben nu ke lo finen entelεy yaa lee kenεe yvuwse, me nu nke encuy ben ê me εmvu. ¹⁷ Ben duu le ben nu bonyii bo kpwaw e ε ben ε kuken wase yaa bvuu shieele fiεe ke. Ben gayte nonen yaa yene le finen nu ε fí ε fo lo? Ben nu bonyii bô shen ekoole bonyii dvú, bô bonyii bo kefufe le, bvuu nu binfefe noo bonyii bô lene binyi bincimte! ¹⁸ Me ngomte keentefe ben le ben eguy ketwaa ke bigew e kè yeεle ê me kè bó nu ε ton ê lam kí ε no yuule, é ben emum enu bonyii bo kpwaw e. Ben eguy ndvú yî baa yî ben ebarj bincimte binen dvú, fo bonyii eyene bí le ε ben wuumene. Ben eguy ten εfuwe ke ejise le ê me, eyefe ejise eyene dvú, emum eyene mwεem e. ¹⁹ Bonyii bô me nkooŋke nu ε me nké nsaw bó yî gee dibole, nya ngew ê bó keentefe bó. Nonen, ben edunεe shiee ekumen mvuntelem mvunen. ²⁰ Ben eyeke eyuw, me nleeme ê yew fwese nkumci. É wee yuw lo diew yem ε yene kembuŋ, é me enley ento ê wvù le é bee wvù ediekene fiεe fimwaaŋ. ²¹ Wee wvù ε ke ε so nu ε me nu nke enya wvù bvudvuu é wvù eshii bee wvù yî kawla wem e ke no me nto nsoε nshii bee Icεm yî kawla we le. ²² Wee wvù keŋke bitem ε wvù yuw fiεe fi Keyoy ke Nyo' le jemyi ê bintaashe bi bonyii bo mbee le.’ ”

4

E Jon yen ε bó nyaa mbense ê Nyo' fowe

¹ Ejim jo mwεem mwe, ε me mbvuu ntaa, ne n'yen kembuŋ e fowe ε kí nu keyε. E diew ye yî me mbe n'yaw wase ε n'yuw ε yî jemyi ê me diewe soŋ e, bvuu gay ê me le, “Bence eto fen é me endunεe mwεem mvù keŋke keekooy ejim jo kefew kin ê wo.” ² Kaŋ mwaan, ε me ne no nu can Keyoy ke Nyo' le, mum n'yen kawla le ε wvù nu fowe, ε wee ε shii yî dvú le. ³ Wee wvudvu to lawkene diewe kfuu eta yomew yò lumte yò bó teje le jasba noo yò bó teje le kanelia, ε kela ε daa ε keεkeε kawla wvudvu lawkene ten diewe te di bó teje le emelaal e. ⁴ Bokawla bomew mbaanfieε ncow bonεw to nu ε keεkeε kawla wvudvu, ε boce' bo bonyii le bomew ε shiiyen yî dvú le mbaanfieε ncow bonεw ε bó ε jise ndvú yî baa, ε bon bifo bi bvunfon e ε bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle. ⁵ Jaŋ yî lawkene to buyte yî kawla we le, baykene, dvúmte, ε bin'yeese beenci fwe dvu kawla wvudvu bisooshwiŋ bì è nu biyoy bi Nyo' le bi bisooshwiŋ. ⁶ Fiεe fimew to nu ten fwe dvu kawla wvudvu fieesene joo yi baay mi yî yuule naa nen sakasaka diewe kenleey e.

Mwεem mvu mvuyuum mvumew mvunεm to nu ε leem keεkeε kawla wvudvu biba bicii ε ejise ε yiŋsen lo yî mvú le fwe bô ejim. ⁷ Fiεe fi fiyuum fi fwe to fieesene bvule, ε fi bii fó fieesene waa na' wvù diemsen, ε fi bvuu bii fó keŋke bvushiw diewe bvú wee le, ε fi ejim fieesene nfaandun fô wvù bile. ⁸ Mwεem mvu mvuyuum mvu mvunεm mvudvu to keŋke bibε bisoocaaŋ bisoocaaŋ, ε mvú ε yiŋsen lo bô ejise ewe bô ekuse. Mwεem mvudvu to ké no yemte entaŋ bô εmvunsheεy yaa luu ke. Mvú to ké no yemte le, “Nyo' yuule lo! Nyo' yuule lo! Nyo' yuule lo!

È nu wvù Tata Nyo' wvù Keŋke Mvunŋgay Mvunciim.

È nu wvù wvù to nu wase, ε è nu wvù wvù nu, ε wvù nu ke eto.”

⁹ Mwεem mvu mvuyuum mvudvu to ké díoo tumte moŋkum mo Nyo' le nyaa n'wvum bô keyoone ê wvù wvudvu wvù nu ε shii yî kawla le wvù nu dvú sekecii se nka, ¹⁰ ε boce' bo bonyii le bo mbaanfieε ncow bonεw ba mum gbwe gen fwe dvu wvù wvù nu ε shii yî

3:14 1:5; 19:11; Jon 1:3; 2Kol 1:20 3:17 Os 12:8; 1Kol 4:8 3:18 6:11; 16:15 3:19 Bnŋn 3:11-12; Ibu 12:5-6
3:20 Mat 8:11; Jon 14:23 3:21 1:6; Mat 22:44; Ibu 8:1 4:2 5:7; Mben 11:4; 103:19 4:3 Esek 1:26-28 4:4 5:5,
8, 10; 7:11, 13; 11:16; 14:3; 19:4; Yεsa 24:23; 6:11 4:5 8:5; 11:19; 16:18; 17:9; Ksm 9:24; 19:16; Esek 1:13-14 4:6
15:2; Esek 1:22; 5:6, 8, 11; 6:1; 7:11; 14:3; 15:7; 19:4; Esek 1:5-12; 10:14 4:8 1:17; 11:17; Yεsa 6:2-3; Esek 1:18;
10:12

kawla le, nya mbense wvu baay ê wvú wvuwe wvù nu dvú sekecii se njka. É bó dioo gee nonen mum no baayi bifo bibole bi bvunfon e, jiwse fwe dvu kawla yemte le,

¹¹ “Wo wvù nu Tata, nu Nyo' wese,
wo nu ε kocen wvù bó etumte monkum muw,
nyaa n'wvum ê wo,
bense mvunḡay mwuw,
njefo è to bom wo mwεem mvunciim,
ε è to koj wo se bom mvú, mvú ε no nu dvú.”

5

Waa Njee nu ε kocen keebace bilay bi bisooshwi

¹ Ε me mbvuu ne n'yen njwa' mvu le ê ebo ke εceey ke wee wvù to shileε yî kawla we le, ε bó ε san ente bô ekfuḡ ε kewe lo, ε lace mondvuum mosooshwi bô kelay. ² Ε me ne n'yen ten nceendaa Nyo' mvu wvù temyi le ε wvú wante foweewe biite le, “È nu yεε dvú wvù nu ε kocen keebace bilay bin, efay njwa' wvun?” ³ Ε wee fanε yaa nu dvú fowe kenεε yî nshε le kenεε ekuse jo nshε, wvù nulo efay njwa' wvudvu kenεε etaa ente jo njwa' wvudvu ke. ⁴ Ε me mbee kpwe baay le wee to baa nu dvú wvù nu ε kocen wvù nulo eyene njwa' wvudvu kenεε taa ente jodvu ke. ⁵ Ε wee mvu njgoo bocε' bo bonyii le ba gay ê me le, “Fo wo ebeelè ke. Yeke eyuw, wee wvù bó teje le Bvule wvu ê kfuu di Juda le bvuu teje ten le Biay yî san ê kfuu di Nfon Dawe le nu ε so wase, ε è nu wvú wvù nulo ebace bilay bi bisooshwi bidvu efay njwa' wvudvu.” *

⁶ Ε me ne n'yen Waa Njee le ε wvú leeme entelen jo kawla bô mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwe noo bocε' bo bonyii le ba, ε wvú nu ke diewe bó nu ε σεε. Wvú to kenke biton bisooshwi bô ejise esooshwi. Ejise yodvu nu biyoy bi Nyo' le bi bisooshwi bi wvú nu ε tum bí ε buy ε gen yî ekole ke nshε le kecii. ⁷ Ε Waa Njee wvudvu mum gen fi njwa' we ê ebo ke εceey ke wee we wvù to nu ε shii yî kawla le. ⁸ No wvú fi njwa' wvudvu nonen, ε mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwe bô bocε' bo bonyii le bo mbaanfieε ncow bonew ba mum gbwe gen fokuse fwe dvu Waa Njee wvudvu. Wee mwaan mwaan bó le to kenke kome bô kentee kè bó fe bô ketwaa ke bigew e kè yeεe, ε jiin nu ε dí ε yiḡsen jó. Ε jiin din nu bunle yi bonyii bô è nu bo Nyo' le. ⁹ Ε mwεem mwe bô bocε' bo bonyii le ba mum yem njkieε mvu wvu fwe ε wvú jemyi le,
“È nu wo wvù nu ε kocen keefi njwa' wvudvu
ebace bilay bidvu,

njefo bó to nu ε σεε wo ε ελεμε kuw sum bonyii
can kebefε le nya bó ê Nyo'.

Ε bonyii ban buy ê dikfuu le dicii, díew yicii,
dikfuu di bonyii le dicii noo bitum e bicii.

¹⁰ Wo nu ε nya bó bvunfon ε ge bó ε no nu bocee ncese
bo Nyo' wesebene le.
Ε bó nu ke esaake yî nshε le.”

¹¹ Ε me ndioo mbvuu ntaale, ne n'yuw diεw bonceendaa bo Nyo' le ε bó nu lo bontfuke le bontfuke le bô bomala le bomala le. Bó to nu ε leemen keεkeε kawla bô mwεem mvu mvuyuum mwe noo bocε' ba. ¹² Bó to yemte foweewe gayte le,
“Waa Njee wvù bó to seλεε,
è nu wvú wvù nu ε kocen keεkenke

4:11 Kej 1:1, 31; Mwm 5:9, 12; 11:15, 17; 12:10; 15:3-4; 19:6 5:1 10:2; Yεsa 29:11; Esek 2:9-10; Dan 12:4, 9

5:5 4:4; Kej 49:9; Mat 1:1; Lum 1:3-4; Ibu 7:14 * 5:5 Wee wvun wvù bó teje le Bvule wvu ê kfuu di Juda le noo le Biay yî san ê kfuu di Nfon Dawe le, nu Mboyse wvù Nyo' to kawεε. 5:6 4:6-7; 5:9, 12; 6; 7:17; 12:11; 13:8; Yεsa 53:7; Yeli 11:19; Jon 1:29; 1Bi 1:19; 4:5; Saka 3:9 5:7 4:2, 9; 5:1, 13; 6:16; 7:10, 15; 19:4; 20:11; 21:5; 1Bfn 22:19; Yεsa 6:1; Esek 1:26-28; 10:1 5:8 8:3-4; Mben 141:2; 15:2 5:9 4:11; 5:6; 7:9; 14:3; Mben 96:1 5:10 1:6 5:11 Job 1:6; Dan 7:10; Ibu 12:22 5:12 4:11

mvungay bô kpaw noo bvufee bvü baay
noo diee di kuuke noo n'wvum noo bvukuke noo mbense.”

¹³ Ε me ne n'yuw ε mwεem mvunciim mvù Nyo' to bomεε mvù nu fowe noo yî nshe le
noo ekuse jo nshe noo ê joo yi baay e, naa mwεem mvunciim mvù nu mondvuum man e,
ε mvú yemte le,

“Mbense bô n'wvum noo bvukuke noo mvungay
nu ε è keŋke wvú wvuwe wvù nu ε shii yî kawla le
noo Waa Njee wvun sekecii se ŋka!”

¹⁴ No mvú yem nonen, ε mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwe bee le, “Fí enù
nonen!” Ε bocε' bo bonyii le ba gbwe gen fokuse nya mbense wvu baay.

6

Ε Waa Njee bace bilay bi bisooshwi

¹ Ε me no ntaale no Waa Njee we to bayte kelay ke fwe ente jo bilay bi bisooshwi biε,
ne n'yuw ε fiεε fimew ŋgoo mwεem mvu mvuyuum mwe le jeme bô diew ke diewe ε bay
jan, gay le, “To!” ² Le me ntaa, ne n'yen nyambala mi yi baa le ε wee ε ben yî dvú le, keŋke
kenew. Ε bó mum bon kefo ke bvunfon e ê wvú efa, ε wvú buy, gen no diuu soo.

³ Ε Waa Njee ke bay kelay ke bokan bofεε, ε me n'yuw ε fiεε fi bokan bofεε ŋgoo mwεem
mvu mvuyuum mwe le gay le, “To!” ⁴ Ε nyambala mi buy ε yí yeεle nen ghanŋ, ε bó mum
nya nyo jem mi yi baay ê wee wvù to benεε yî dvú le, nya wvú bô mvungay keecake
nyekeye yî ekole ke nshe le kecii wvu le bonyii eyuwyi bomew.

⁵ Ε Waa Njee ke bay kelay ke bokan botεte, ε me n'yuw ε fiεε fi bokan botεte ŋgoo
mwεem mvu mvuyuum mwe le gay le, “To!” Le me ntaa, ne n'yen nyambala mi yi yiile
le, ε wee ε ben yî dvú le keŋke nfew wvù bó feeke mwεem yî dvú le ê wvú εbo. ⁶ Ε me
ne n'yuw ke diewe diew mi jemyi enteleŋ jo mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwe
gayte le, “Wee nu ke ejo nlawma wvu yî diuu le dicile se guy firŋkone fi egiŋ e dvú, kenεε
ejo nlawma wvu yî diuu le dicile se guy mvunŋkone mvu εεε le dvú mvuntentem. Geenεn
fo wo eshiw mεem bô mbvuum ke!”

⁷ Ε Waa Njee ke bay kelay ke bokan bonew, ε me n'yuw diew fiεε fi bokan bonew ŋgoo
mwεem mvu mvuyuum mwe le ε yí gay le, “To!” ⁸ Le me ntaa, ne n'yen nyambala mi le ε
yí yayse lo, ε diee di wee wvù ben yî dvú le nu le Kpwe. Ε wvumvu wee bii ejim ε diee nu
Wonŋonŋkfu. Ε bó nya bó bô mvungay le bó ejo bonyii bo yî keba ke nshe le kemwaan ente
jo binew, elese bonyii bodvu bô nyó jem noo jeŋ noo kenfim noo nyám yi ŋkpwaante.

⁹ Ε Waa Njee ke bay kelay ke bokan botin, ε me n'yen biyoy bi bonyii le ekuse jo ketan
ke ncese le. Ε biyoy bin nu bi bonyii bô bó to yuwyεε bó nje diew Nyo' bô fiεε fi bó to
jemyi leeme yî dvú le. ¹⁰ Ε bí wante foweewe le, “O Tata Nyo' wvù nu Ewe jo Mwεem
Mvunciim, wo wvù yuule, nu keceεy. Wo nu ke ecey egen ebuy neε se sumten nsaw wese
etfuse envuke yî bonyii bô to yuwyεε bese le bô nu yî ekole ke nshe le?” ¹¹ Ε bó mum nya
ndvú yi baa ê wee mwaan mwaan bó le, gay le bó ebvuu emoocε caan, egen ebuy no bó
nu ke emese eyuwyε boom bo bweε bó le bô nu ten bonyii bo lemme le bo Nyo' le bô bó
to nu keeke eyuwyε ke no bó to yuwyεε bó.

¹² Ε Waa Njee ke bay kelay ke bokan bosooaan, ε me ntaa ne n'yen ε nshe shiw bô
mvungay, ε diuu banke no yiile nen tibtibtib diewe ndvu kembamkpwe le, ε kpweε wvù
tfule banke no yeεle nen buŋ diewe elemε le. ¹³ Ε jón nen'yi fowe gbwekene fokuse diewe
mvuntam mvù bεε ndεcindεci ε nffum fele kale le. ¹⁴ Ε εbule ne kewe diewe kamba ke
ŋwa' le mum la lo. Ε dikum dicii bô bindvuy bicii ja fô mvú to nu. ¹⁵ Ε bonfon bo yî nshe
le noo bonyii bo baay baay bocii noo bikuu bi bonyii bo nci le bi baay baay noo bonyii bo
kpaw e noo bontememvungay naa noo bonyii bocii kenεε bonfaw kenεε bô yaa nu ke

5:13 Mben 150:6; Fili 2:10 6:2 19:11, 14; Saka 1:8; 6:1-7 6:8 Yeli 14:12; Esek 14:21; Os 13:14 6:9
1:2, 9; 12:11, 17; 19:10; 20:4; IJon 1:1-2 6:10 18:24; Mben 13:1-3; Dito 32:43; Luk 18:7 6:11 3:5, 18; 4:4; 7:9, 13;
19:8, 14; Yεsa 61:10 6:12 8:5, 12; 11:13, 19; 16:18; Juε 2:10; Mat 24:29 6:14 16:20; 20:11; Yεsa 34:4;
Ibu 1:11-12 6:15 Yεsa 2:10, 19, 21; 24:21

bonfaw, mum no nyiimene ê ditfum e noo ê bimbaan e kuse yî dikum e. ¹⁶ Ε bó nyiimene nonen, fuunke ê dikum bô bimbaan gayte le, “Ben egbweken yî yese le, ebarɣe bese fo wee we wvù nu ε shii yî kawla le eyene bese le bô fo Waa Njee edunçe shém ye yî ffuuke yî yese le. ¹⁷ Diuu di bó nu edunçe shém yibo yî ffuuke nu ε to wase ε kocen, ε ke wee yaa nu dvú wvù nulo eleem ê bó fwe ke.”

7

Ε bó ge bonciise yî bonyii bo Islael e bontfuke gbwee kecow mbaanyε ncow bonew e (144,000)

¹ Ejim jodvu, ε me n'yen bonceendaa bo Nyo' le bonew ε bó leemene εbuw ε wonɣo ena le, baanke fwefwe wvù buyte εbuw yodvu le fo wvù efele yî nshε le kenεε yî joo yi baay e, naa noo yî bite le. ² Ε me mbvuu n'yen nceendaa Nyo' mvu le, ε wvù buyte jò diuu sane, kenke fiεε fi Nyo' wvù kenke nshii le fi wvù ciise bonyii bew dvú ebo. Ε wvù mum tee bonceendaa bo Nyo' le bo bonew ba bô diew yî temyi. Bonceendaa ban nu bô bó to nyae mvunɣay ê bó, le bó ebefe bô nshε noo joo yi baay. ³ Ε wvù tee gay le, “Fo ben ebefe bô nshε kenεε joo yi baay kenεε bite se bese ε ge bonciise yî monshim mo bonyii bo lemme le bo Nyo' wese le ke.” ⁴ Ε me n'yuw le bonyii bô bó to ciiseε nu bontfuke gbwee kecow mbaanyε ncow bonew (144,000), ε bó buy ê dikfuu di Islael e dicii. ⁵ Bó to nu ε ciise bonyii ê kfuu di Juda le, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Leuben e, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Gad e, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ⁶ ê kfuu di Ashel e, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Naftali le, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Manase le, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ⁷ ê kfuu di Semeon e, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Lewe le, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Isaka le, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ⁸ ê kfuu di Sebulun e, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Yosew e, bontfuke ncow bofεε yuufe le, ê kfuu di Benjamen e, ε bó ciise bontfuke ncow bofεε yuufe le.

Kebombom ke bonyii le ε kí nu nen mamamama

⁹ Ejim jodvu, ε me ntaa ne n'yen kebombom ke bonyii le nen mamamama ε wee yaa nulo etan ke. Ε bó buy bitum e bicii, bô dikfuu le dicii noo bonyii bocii bô díew yicii, ε bó leeme fwe dvu kawla noo Waa Njee, ε bó ε jise ndvú yî baa kenke bidaayεε can yibole. ¹⁰ Bó to wvuuyi foweewe gayte le, “Mboyma nen'yi ε è nu fô Nyo' wese wvù nu ε shii yî kawla le noo fô Waa Njee le.” ¹¹ Ε bonceendaa bo Nyo' le bocii leem gem keεkeε kawla bô bocε' bo bonyii le ba noo mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwε, no gbwee tumte monshim fokuse fwe dvu kawla, nyaa mbense wvu baay ê Nyo'. ¹² Bó to gee nonen, gayte le, “Fí enù nonen! Mbense bô bvukuke noo bvufee bvu baay nu ε è kenke Nyo' wese. Beene enyaà keyoone ê wvú. È kenke wvù n'wvum bô mvunɣay, ε wvù temyi sekecii se nka! Fí enù nonen.”

¹³ Ε ce' mvu bocε' ba le, bife ê me le, “Ban nu baa bô nu ε jise ndvú yî baa? Bó buy fεε?” ¹⁴ Ε me ntfuse ê wvú le, “Cee ekole, è kee ke wo.” Ε wvú gay ê me le, “Ban nu bonyii bô boy yî kefew ke nɣew wvu baay e. Bó nu ε cuke ndvú yibo ê eleme ke Waa Njee le, yí ε no baa, ¹⁵ bó ε mum ε no nu fwe dvu kawla Nyo', lemte wvú le entan bô emvunsheerɣ yew ye ncese le. Wvù wvudvu wvù nu ε shii yî kawla le nu ke enu bô bó nu kebaw kebole. ¹⁶ Ke jɣɣε ke eyuu bó ke, ε ke kendonɣ bεε ke eyumte naa lo bó ke. Ke mvum bεε ke esuunke bó, ε ke kenkfum bεε ke eyvuuke bó ke. ¹⁷ Fí nu ke enu nonen, njefo Waa Njee wvù nu entelenɣ jo kawla nu ke ecɣyte bó diewe nceynjee le, joo bó gene bô bó fô joo yî nyaa nshii nu le. Ε Nyo' ten nu ke esho misem yicii ejise εbole.”

8

Ε Waa Njee bay kelay ke ejim

6:16 5:7; Os 10:8; Luk 23:30   6:17 Juε 2:11; Na 1:6; Sef 1:14-18; Mala 3:2   7:1 9:14-15; Yeli 49:36;
Dan 7:2   7:3 9:4; 14:1, 3; 22:4; Esek 9:4, 6   7:4 14:1, 3; 21:12-13   7:9 5:9; 6:11; LEW 23:40   7:10 5:7
7:11 4:4, 6   7:12 4:11   7:13 6:11; 7:9   7:14 1:5; 22:14; Mben 51:9; Dan 12:1; Mat 24:21   7:15 21:3   7:16
Yεsa 49:9-10   7:17 5:6; 21:6; Jon 10:10-11; Esek 34:11-16, 23-24; 21:4; Mben 126:5-6; Yεsa 25:8

¹ E Waa Njee ke bay kelay ke bokan bosooshwi yî nwa' we le, e mondvuum cife fowe nen ndvumm gen buy kenjawten ke ntam kefew e. ² E me mum n'yen bonceendaa bo Nyo' le bo bosooshwi bò ké no leeme ê Nyo' fwe. E bó nya dison disooshwi ê bó. ³ E nceendaa Nyo' wvumvu ne to leem fô ketan ke ncese le kenke kelay kè bó tone jiin jó, e bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeële. E bó nya jiin ê wvú e dí duule keetaashe yî ketan ke ncese le bô bunle yi bonyii bò è nu bo Nyo' le. E ketan kedvu nu e bó e kene bô ketwaa ke bigew kè yeële, e kí nu fwe dvu kawla. ⁴ E wvú ton, e njiim jiin didvu bô bunle yi bonyii bò è nu bo Nyo' le buy ebo jo wvú ben gen fwe dvu Nyo'. ⁵ E nceendaa Nyo' wvudvu mum ne jo kelay kè bó tone jiin jó kie, jo nguy fô ketan ke ncese le, gee jó e wvú yinjen, e wvú mum lan yî nshe le. No wvú lan nonen, e jan no lawkene, baykene, dvûmte, e nshe shiike.

E bonceendaa bo Nyo' le kew ton dison dinew

⁶ E bonceendaa bo Nyo' le bo bosooshwi bò to kenke dison di disooshwi die mum seyse ye keeton dison didvu.

⁷ E nceendaa Nyo' wvu fwe ton ye son, e ebew bô nguy e bó e fiysen bô eleme tfuwe yî nshe le. E keba ke nshe le kemwaan ente jo biba bitete fie, e keba kemwaan ente jo biba bitete bi bite le fie, e egay yò tæke ecii fie ten.

⁸ E nceendaa Nyo' wvu bokan bofee ton ye son, e bó tfume fië fimew e nguy bæenci yî dvú le, e fí nu diewe kum wvu baay e. E fí gbwe ê joo yi baay e. E keba kemwaan ente jo biba bitete bi joo yi baay e ne tu eleme. ⁹ E keba kemwaan ente jo bitete bi mwæem mvu mvuyuum e mvù nu ê joo yi baay e kpweken. E keba kemwaan ente jo biba bitete bi bonguw bo ê joo le sawye.

¹⁰ E nceendaa Nyo' wvu bokan botete ton ye son, e jon mi yi baay ne fowe bæenci diewe ken'yeese le, gbwe ban keba kemwaan ente jo bitete bi jóo yi booke le bô mondvuum mò jóo ké no buyte mó le. ¹¹ Diee di jon yidvu le nu le Ncewcew. No yí gbwe nonen, e keba kemwaan ente jo biba bitete bi jóo le no cewcewe. E bonyii nteen kpweken nje jóo yidvu yî bó to wuu, njefo jon yidvu to nu e ge wase e jóo yidvu no cewcewe lo.

¹² E nceendaa Nyo' wvu bokan bonew ton ye son, e fië fimew bvuw diuu keba kemwaan ente jo biba bitete bô keba kemwaan ke kpwee le ente jo bitete. E fí bvuw ten jón keba kemwaan ente jo bitete. E biba bibole kemwaan kemwaan no jiime. E n'yu fañe yaa bvuu nu dvú ê keba kemwaan e ente jo biba bitete ke emvunsheen noo ke entan e ke.

¹³ E me no ntaale, ne n'yuw e nfaandun fuurke foweewe no wvú to bile entelen jo ebule gayte le, “Ngew ey, ngey ey, ngew nu ke enu fô bonyii bò nu yî ekole ke nshe le seke bó e ton dison di sheke di bonceendaa bo botete nu wase keeton e.”

9

E bó ton son yi bokan botin

¹ E nceendaa Nyo' wvu bokan botin ton ye son, e me n'yen jon mi le e yí to ne fowe gbwe fokuse. E bó nya ken'yene ê jon yidvu kè yen'yi kentuke kè shiile nen noonj e. ² E jon yidvu mum yene diuw kentuke kedvu, e njiim buy jó nen kemm, ke yí buy ê mwæem e fô bó e kfum. E njiim yí buyeê ê kentuke kedvu le ge e diuu bô ebule ne no yiile lo. ³ E cúma buy ê njiim yidvu le shii yî nshe le. E bó nya cúma yidvu bô mvungay le yí etawene diewe bongam bo yî nshe le, ⁴ lew le fo yí ebefe bô mwæem mvù kuu yî nshe le, kenëe è nu egay, kenëe bite, kenëe naa la, gay le yí enya ngew e è nu ke ê kfu bonyii ba bò nu se bó kenke nciise wvu Nyo' fojise fo bó. ⁵ Bó to nu e cine le cúma yidvu enya ngew ê bonyii yí kee le yitin. Geenon fo yí eyuwyè lo bó ke. Ngew wvú yí to nu keeke enyaa to nu ke diewe wvu ngam seke wvú e ta wee le. ⁶ Yí kee yi yitin yin e nu e bonyii nu ke egomte kpwe yaa yene yí le ke. Bó nu ke ebeele keekpwe, e kpwe lewte lo bó.

8:1 Saka 2:17; Abk 2:20   8:2 Yosh 6:4, 6; Mat 24:31   8:3 5:8; Ksm 30:1, 3   8:5 4:5; 6:12-13; LEW 16:12; Esek 10:2   8:7 9:15, 18; Esek 5:2, 12   8:7 Ksm 9:23-25   8:8 16:3-4; Ksm 7:20-21   8:11 Yeli 8:14   8:12 6:12-13; Yesa 13:10; Esek 32:7-8   9:1 11:7; 20:1; Job 26:6; 28:22; Luk 8:31; 2Bi 2:4   9:2 Kej 19:28; Ksm 19:18   9:3 Ksm 10:12-20   9:4 7:2-3   9:6 Job 3:21; Yeli 8:3

⁷ Cúma yin to nu ke diewe nyámbala yì nu ε seyse wase keebuy gbwen jem e. Mwεem mvumew to nu ê yí efa diewe bifo bi bvunfon e bì bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle, ε monshim mobole nu diewe mo bonyii le. ⁸ Yvúw bikuu bibole to nu diewe yi bokene, ε bigew bibole no diewe bigew bi bobvule le. ⁹ Yí to kenke ngáw ε yí nu diewe ketwaa kè bonyii bo jem e ban̄yi gvúw dvú. Ê yí dioo bile ε bibe bibole no yole diewe bikoto nteen bì è guute nyámbala seke bí lewte gbwen jem e. ¹⁰ Ε yí kenke diwvunte bô geeη diewe bon̄gam e. Ε mvun̄gay mvubole mvù bó nyaa ηgew dvú ê bonyii yí kee yi yitin e nu ε è nu yí diwvunte din e. ¹¹ Bó to kenke nfon wvubo ε è nu nceendaa wvù taale fô kentuke kè shiile nen ηoon̄η e kie, ε diee diew nu ê díew lbulu le le Abadon, nu ê díew Glek e le, Abolion (ε diee din nu le wee wvù beete lo).

¹² Wvun wvù fey beε ηgew wvu fwe. Geen̄en ben eyeke eyuw, bomew bon̄gew beε bii ejim bofeε.

Ε bó ton̄ soη yi bokan̄ bosooaan

¹³ Ε nceendaa Nyo' wvu bokan̄ bosooaan ton̄ ye soη, ε me n'yuw ε diew buy fô biton̄ bi bin̄ew bì è nu bi ketan̄ ke ncese le kè bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle, kè nu fwe dvu Nyo', ¹⁴ jemyi ê nceendaa Nyo' wvu bokan̄ bosooaan wvù to kenke soη we le, “Faye bonceendaa bo bon̄ew bò bó nu ε kay mbew joo yì kuuke yì Yuflets e.” ¹⁵ Nonen, ε nceendaa Nyo' wvudvu mum fay bonceendaa bo bon̄ew bodvu. Bonceendaa bodvu nu ε bó to seyse gee no cepte kefew bô diuu noo kpwee bô kelum kè bó nu ke efay bó, é bó eyuwe keba kemwaan̄ ente jo bitete bi bonyii le. ¹⁶ Me nto nu ε n'yuw no ηgoo bonyii bo jem e bo yí nyámbala le nu. Bó to nu bomala gee fee (200,000,000). ¹⁷ Nyámbala yì me nto n'yeneε ê fiεε diewe efile le fie bô bonyii bò to ben̄εε yí dvú le to nu ê yin je le: bonyii bodvu to nu ε jise bitwaa ban̄ gvúw dvú ε ncom wvudvu yeεle diewe ηguy e, bvuu nu diewe ebule le, bvuu nu ten diewe fin̄geηge le. Bikuu bi nyámbala yidvu le to fieesene bi bobvule le, ε ηguy bô n̄jiim noo fiεε fimew diewe mvun̄kan̄ mvù beenci le, buyte ê yí emvu. ¹⁸ Mwεem mvu bon̄gew e mvun mvù è to nu, ηguy bô n̄jiim noo fiεε diewe mvun̄kan̄ mvù beenci le, mvù to buyte ê nyámbala yidvu emvu to nu ε yu bonyii keba kemwaan̄ ente jo bitete. ¹⁹ Mvun̄gay mvu nyámbala yidvu le nu ε è nu emvu jo yí bô yí diwvunte diyile. Diwvunte diyile nu diewe yó le kenke bikuu, ε è nu fiεε fi yí lem̄se bonyii dvú.

²⁰ Naa no fí to kooyεε nonen, kebese ke bonyii le kè mwεem mvu bon̄gew e mvun to baa yuwe bó, to baa cim ekumen mvuntelem mvubole yí mwεem mvù bó to gee bô can yibole ke. Bó to baa kumen keebunlee bonceendaa bo d̄ewle le bô mvumooso ken̄εε è nu mvù bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle ken̄εε kè baa ken̄εε bô ketfu kè neε, ken̄εε eta, ken̄εε kete. Ε mvumooso mvun nu se mvú nulo eyen fiεε le ken̄εε eyuw ken̄εε elen. ²¹ Bó to baa cim kumen ten mvuntelem keeyuwyi bonyii ken̄εε keegeε nfim ken̄εε cee nce nnyen ken̄an̄ ken̄εε coηene ke.

10

Nceendaa Nyo' wvù to kenke fin̄wa' ε bó ε yene

¹ Ε me mbvuu n'yen nceendaa Nyo' wvumvu wvù t̄emyi le ε wvù shiile too fowe, ε kembew ε s̄um wvù diewe ndvu le, ε kela ε daa ewe jo ekole kew. Bvushiw bwew to nu diewe diuu le, ε bikaa biew nu diewe leme di ηguy e fò dí bene. ² Wvù to kenke fin̄wa' fimew ê wvù εbo ε bó ε yene. Ε wvù shii tome ekale kew ke eceey yí joo yi baay e, tome ke eηkon̄ko yí nsh̄e le. ³ No wvù tome nonen, fun̄ foweεwe diewe bvule fò wvù wamte le. No wvù fun̄εε nonen, ε jan̄ yì ké no baykene bokan̄ bosoooshiwiy mum jeme. ⁴ No jan̄ yì ké no baykene bokan̄ bosoooshiwiy yidvu jeme nonen, ε me mum no ηgomte keensan̄ fiεε fi yí jeme, ε diew mi gay ê me fowe le, “Geεle fiεε fi jan̄ yì ké no baykene bokan̄ bosoooshiwiy

yin jeme eshem. Fo wo esan̄ ê n̄wa' le ke.”⁵ E nceendaa wvù me nto n'yeɛɛ e wvù leeme yî joo yi baay e noo yî nsh̄e le we cake kebo kew ke eɛɛy we,⁶ kan ê diee di wee wvuwe wvù nu dvù sekeci se n̄ka le wvù è nu wvù wvù to bom̄e ebule b̄o mw̄eem mvunciim mvù nu yî dvù le, noo nsh̄e b̄o mw̄eem mvunciim mvù nu yî dvù le, noo joo yi baay b̄o mw̄eem mvunciim mvù nu jó. E wvù kan gay le, “Ke Nyo' b̄eɛ edvuyte lo keege fiɛɛ fi wvù gomte ke!⁷ È nu ke enu ediuw yò nceendaa Nyo' wvu bokan̄ bosooshwi y nu ke eton̄ ye sor̄, é Nyo' ege é fiɛɛ fi wvù nyile eto ekocen no wvù to jemyeɛ wase ê bonyii bew bo lemme le b̄o è nu bonyii bew bo ntum e.”

⁸ E diew yî me nto n'yuweɛ wase fowe ye bvuu jeme ê me le, “Gene efi n̄wa' wvù bó nu e yene we ebo jo nceendaa Nyo' we wvù leeme yî joo yi baay e b̄o yî nsh̄e le.”⁹ E me mum n̄gen f̄o nceendaa Nyo' wvudvu le n̄gay le wvù enya fi n̄wa' fidvu ê me. E wvù gay ê me le, “Ko edie. Wvù nu ke edioo e bow ê wo eshem ecewcewe lo. Geen̄en, e wvù nu ke eyeke ê wo emvu diewe bvutuw e.”¹⁰ E me mum nfi fi n̄wa' fidvu ebo jo nceendaa Nyo' wvudvu, ndie. No me nto ndiee, e wvù no yeke ê me emvu diewe bvutuw e. Geen̄en seke wvù to boweɛ wase eshem no cewcewe lo.¹¹ No me ndiee, e bó mum gay ê me le, “Wo ke n̄ke keebvu etefe ntum Nyo' ê bonyii. Ntum wvun nu ekume dikfu di bonyii le b̄o bitum noo bonyii b̄o jemyi dikfu di díew e noo bonfon.”

11

Bonyii bo ntum Nyo' le bo bof̄eɛ

¹ E bó mum ne nya nfew ê me e wvù nu diewe kembangan̄ e, gay ê me le, “Gene efew yew ncese Nyo' b̄o ketan̄ ke ncese le, etan̄ ten bonyii b̄o bunlee Nyo' dvù,² geen̄en fo wo efew lakful̄eɛn̄ yi ekfuɛ ke. Cine dvù njefo bó nu e nya wase ê bonyii b̄o yaa nu ke Bojuu. Bó nu ke eben yî kelaante k̄e yuule le, envuw̄e kelaante kedvu yî kee le mbaanȳe ncow f̄eɛ.³ Me nu n̄ke enya mvun̄gay ê bonyii bem bo bof̄eɛ b̄o jemyi ekume me, é bó eteete ntum wem ê bonyii yî ediuw e ntfuke b̄o gee f̄eɛ kecow mban̄soocan e (1,260). Bó nu ke eteete e bó e jise bimbamkpwe.”

⁴ Bonyii bo bof̄eɛ ban nu bite bi Olif e bi bif̄eɛ noo mw̄eem mvu mvun̄f̄eem mvù bó tomyi bin'yeese yî dvù le mvù ké no leeme fwe dvu Tata wvù ke n̄ke nsh̄e.⁵ É wee ke ene e no gomte keege fiɛɛ fi bef̄e b̄o bó, é n̄guy ebuy dew yibole efiese lo wee wvubo bvuban wvudvu. È nee no wee gomte keege fiɛɛ fi bef̄e b̄o bó tu wvù ke n̄ke keekpwe non̄en.⁶ Bó ke n̄ke mvun̄gay mvù è nulo é bó eban̄ ebule le fo jan̄ ecm̄ naa lo yî nsh̄e le ediuw yò bó nu eteete ntum Nyo' le. E bó ke n̄ke ten mvun̄gay mvù è nulo é bó eban̄ke jóo é yî etu el̄eme noo mvun̄gay keelan̄ dikfu di b̄imfim e yî nsh̄e le naa seke la wvù bó shieele.

⁷ Bó nu ke edioo e m̄ese e jeme fiɛɛ fi bó ke n̄ke keejeme, é nyam yî b̄emte yî buyte ê kentuke kie k̄e shiile nen n̄oon̄ e, ebuy etum jem b̄o bó, eso bó, eyuw̄e bó,⁸ é egvun ebo em̄y ejiime ê je ê kelaante ke baay e. Kelaante kin nu k̄e bó teje ê díew yi maw̄eɛn e le Sodom ken̄e le Ijiw, e è nu jó jò bó to tae Tata wvubo yî kentam e.⁹ Yî ediuw e eta b̄o ken̄gawten nu e dikfu di bonyii le, ken̄e è nu bo ntew wvù la le, ken̄e b̄o jemyi kfu díew yi la, ken̄e bo bitum b̄i la le, nu ke etaale egvun ebo no yó jiimene, etun le fo bó edwey bó ke.¹⁰ Bonyii b̄o è nu bo yî won̄ wvun e nu ke elan̄lan̄e laa è kpwe bonyii ban e kpweken e. Bó nu ke esakene lo, e wee ciinse nnya ê wee, e wee ciinse nnya ê wee. Bó nu ke egee non̄en njefo bonyii bo ntum Nyo' le bo bof̄eɛ ban nu e to b̄o n̄gew wvu baay yî bonyii b̄o è nu bo yî won̄ e.

¹¹ E f̄i ke kooy, e ediuw yo eta b̄o ken̄gawten eyan ke fey, e keyoy k̄e nyaa nsh̄i ne f̄o Nyo' le, ley yî bó le, e bó kase ja we. E bonyii yen non̄en, ke n̄ke nfan baay.¹² E bonyii bo bof̄eɛ bodvu mum yuw e diew jeme we b̄o mvun̄gay gayte ê bó le, “Ben eben eto fen!”

10:6 Mben 146:6; Dan 12:7; Lem 4:24   10:7 22:6; Yeli 25:4; Amo 3:7-8   10:8 Esek 2:8-3:3   11:1 21:15
 11:2 Mben 79:1; Luk 21:24; 12:6, 14; 13:5; Dan 7:25; 12:7   11:4 Saka 4:1-3, 11-14; Jon 8:17   11:5 2Bfn 1:10; Mben
 97:3; Yeli 5:14   11:6 Ksm 7:17-19; 1Bfn 17:1; Jem 5:17   11:7 13:1-2; 17:8   11:8 Luk 13:33-34; Kej 18:20;
 Yesa 1:10; Esek 16:46; Ksm 3:16-19; 7:3-5   11:10 Jon 16:20   11:11 Esek 37:9-10   11:12 2Bfn 2:11;
 Lem 1:9

Ε bó mum no bene gene we ê kembew e, ε bonyii bobole bo bvuban e taale. ¹³ Κε kefew kedvu le, ε nshe ne shiw bô mvungay baay, ε keba kemwaan ente jo yuufe jo kelaante kedvu bvuse. Ε bonyii bontfuke bosooshwi (7,000) kpweken no nshe yidvu to shiwεε. Ε kebese ke bonyii bô to shεkeε le, keηke nfan baay, no tumte monkum mo Nyo' wvù nu we le.

¹⁴ Wvun wvù fey nu ηgew wvu bokaη bofeε. Geenεn ben eyeke eyuw, ηgew wvu bokaη botete nu eto nfew caan.

Ε bó ton son yi bokaη bosooshwi

¹⁵ Ε nceendaa Nyo' wvu bokaη bosooshwi ke ton ye son, ε me n'yuw no díew jemyi bô mvungay we gayte le, “Bvunfon bvù yí won wvun e nu ε tu wase bvù Tata wesebeene bô Mboyse we wvù wvù to kawεε le, ε wvù nu ke esaake sekeci se ηka.” ¹⁶ Ε bocε' bo bonyii le bo mbaanfίε ncow bonew ba bô shiileε yí bokawla bobole fwe dvu Nyo' mum no gbwee tumte monshim mobole fokuse, nyaa mbense wvu baay ê Nyo'. ¹⁷ Ε bó no gee nonεn, gayte le,

“Bese nyaa keyoone ê wo,

Tata Nyo' wvù Keηke Mvungay Mvunciim,

wo nu keseen, ε wo to nu wase.

Bese nyaa keyoone njefo wo nu ε jo wase mvungay mvuw mvu baay ε kew ε no saake.

¹⁸ Bonyii bô yaa kee ke wo * to ton'yi shém, ε kefew kè wo nu edunεe shém yo yí ffuuke nu ε kocεn wase.

Ε è nu kefew kè wo nu esaw bonyii bô nu ε kpweken wase.

Ε è bvuu nu ten kè wo nu emawce bonyii buw bo lemme le

bô è nu bonyii buw bo ntum e,

ebvuu emawce bonyii bô è nu bo Nyo' le,

emawce ten bonyii bocii bô wvumte diee diuw,

kenεε è nu bo caan caan kenεε bo baay baay.

Ε è nu ten kefew kè wo nu elεse bonyii

bô beete bô εkolε ke nshe le.”

¹⁹ Ε bó ne yene kembuη ke yew ncese Nyo' yi fowe le. Ε ηkuw monkan mo Nyo' le wvù to nu yew ncese yidvu le yene. Ε jaη ne no lawkene, baykene, dvúmte, ε nshe shiike, ε εbew yo baay baay shiile.

12

Kpwoon mvu bô keηguum ke nyam mi le ε yí fieesene nyam joo

¹ Ε me ne n'yen kfuu fiεε fimew fi diuw wvù yumεεn e fowe. È to nu kpwoon mvu ε wvù ε tfume diuu ye le diewe ndvu le, ε kpwee nu εku jo bikaε biew, ε wvù ε bon kefo ke bvunfon e, ε jón nu yí dvú le yuufe ncow fiεε. ² Wvù to nu bô fue, lumte wase keεbo, yuuke nsase lume, beele.

³ Ε me mbvuu n'yen kfuu fiεε fimew fi diuw wvù yumεεn e fowe. È to nu keηguum ke nyam mi le ε yí yeεle lo, ε yí fieesene nyam joo. Ε yí keηke bikuu bisooshwi bô biton yuufe, ε bifo bi bvunfon e bi caan caan bisooshwi nu yí bikuu bidvu le. ⁴ Ε yí jiw wvun we, ε wvù ka keba kemwaan ente jo bitete bi jón e we tfume yí nshe le. Ε keηguum ke nyam e kedvu ne leem fwe dvu kpwoon wvù to lumte we, wvu le kpwoon wvudvu dioo ε boo, é wen engele lo wan wvudvu wvù wvù boke. ⁵ Ε wvù boo wan diemsen, ε è nu wvù nu ke esaake bitum bicii bô ketoome ke ketfu le. Geenεn, no wvù to bokεε ε bó mum cun wan wvudvu ben dvú fô Nyo' le, ε wvù no nu mbew kawla we le. ⁶ Ε kpwoon wvudvu

11:13 6:12-13; Εsek 38:19-20 11:15 4:11; Ksm 15:18; Mben 22:28-30; Dan 2:44; 1Kol 15:24-28 11:16 4:4 11:17 1:8; 4:8; 15:3; 16:7; 19:6, 15; 21:22; Amo 4:13; 2Kol 6:18 11:18 19:5; Mben 2:1-5; 110:5-6 * 11:18 Bonyii ban fεn nu ε bó teηε bó teytey le, «bitum». 11:19 4:5; 6:12-13; 8:7; 15:5; Job 38:22-23; 1Bfn 8:1, 6 12:1 YεSA 7:14; 26:17 12:3 12:7, 9, 13; 13:2; 16:13; 20:2; Dan 7:7, 24 12:4 Dan 8:10 12:5 19:15; Mben 2:9 12:6 1Bfn 17:1-7; 19:5-7; Mat 2:13; 11:2

mum fεε lo gen no nu ηkpwaante bvudvuu bvù Nyo' to seysεε wase fô wvù le. ε è nu fô bô nu ke etaale fô wvù le yî εdiuw e ntfuke bô gee fεε kecow mbarη soocaa e (1,260).

⁷ ε jem nε kεw woη Nyo' le, ε nceendaa Nyo' wvù Maykel bô ηgoo ye bonceendaa no diuu bô bo keηguum ke nyam yî fieesene nyam joo ye le. ε nyam yidvu bô bew bonceendaa diuu, ⁸ geenεn ε bó so keηguum ke nyam e kedvu bô ηgoo ye, ε bó fanε yaa bvuu keηke bvudvuu woη Nyo' le ke. ⁹ ε bó bvuse keηguum ke nyam yi fieesene nyam joo le kie wvumse ε kí gbwe fokuse yî nshε le. Keηguum kin nu yo yi bvuyvuum e ye yî è nu dεwle bvuu nu Satan. ε è nu wvù wvù læεle bonyii yî ekole ke nshε le kecii. Bó to wvumse wvù bô bonceendaa bew ε bó gbwe yî nshε le.

¹⁰ ε me nε n'yuw ε díεw jemyi foweεwe woη Nyo' le gayte le, “È nεε keseen wvù Nyo' nu eboyse bonyii bew, eduηce mvuηgay mwew mvu lemme le, esaake bvunfon bwew, é Mboyse we wvù wvù to kawεε eduηce ten mvuηgay mwew mvu sa' le. Fí nu nonεn keseen njefo bó nu ε wvumse wase wee wε fokuse wvù se ké no leeme fwe dvu Nyo' wesebeene εmvunsheerη bô entarη teyte mwεm yî boom bo bwee wesebeene le. ¹¹ Geenεn, bó nu ε so wase wvù nje ελεmε ke Waa Njee bô diεw Nyo' yî bó leeme jim nsaw wvudvu le. ε ke bó to baa kooηke nshii wvubo ê je yî è nulo é bó emum efane lo keekpwe le ke.

¹² Nonεn, woη Nyo' elanlanè, ε bonyii bocii bô nu fô, lanlanè ten.

Geenεn, ηgew wvu baay nu fô ben e nshε bô joo yi baay, njefo dεwle nu ε shii wase ε to ê ben e.

Wvù nu ε yiηsen bô shém yî ffluuke baay, njefo wvù kee lo le kefew kewene sheke wase caan.”

¹³ ε keηguum ke nyam yî fieesene nyam joo ye dioo yen le bó nu ε tfume wase wen, wen ε gbwe yî nshε le, ε yí daa kenlewte ejim jo kpwoon wε wvù to bokεε wan diemsen e.

¹⁴ Geenεn, ε bó nya bibε bi nfaanduη e bifεε ê kpwoon wvudvu le wvù ebii dvú keelewte yo ye egen enu ηkpwaante yî bilum e bitete bô keηgawten ε bó taale fô wvù le. ¹⁵ ε yo yidvu mum bvuse joo εmvu diεwε joo yî booke le ejim jo kpwoon wvudvu wvu le yí etuu wvù egen dvú. ¹⁶ Geenεn, ε nshε ficε kpwoon wvudvu, yene diuw we mi lo joo yî keηguum ke nyam e kedvu to bvuseε ê yí εmvu le. ¹⁷ ε nyam yidvu mum ton'ye shém bô kpwoon wvudvu, mum ja laa bvudiuw ê kebese ke boom bo kpwoon wvudvu le, ε è nu bó bô geele bonci bo Nyo' le bvuu leeme jim nsaw Jisos. ¹⁸ ε yí * mum gen no leeme ηgem joo yi baay e.

13

Nyam yî bεmte yî to buyεε ê joo yi baay e

¹ ε me mbvuu nε n'yεn ε nyam yî bεmte buyte ê joo yi baay e, ε yí keηke bikuu bisooshwiη bô bitoη yuufe noo bifo bi bvunfon e bi caan caan yuufe yî bitoη bidvu le, ε ediee yò beete bô diee di Nyo' le nu yî bikuu bidvu le. ² Nyam yidvu yî me nto n'yεnεε to fieesene biao, ε εkaw eye nu diεwε yo nyam mi yî bó teηe le bεε le, ε diuw we nu diεwε wvu bvule le. ε keηguum ke nyam yî fieesene nyam joo le kie mum nya nyam yidvu bô mvuηgay mwew noo kawla we le yí esaake bô mvuηgay mvu baay. ³ Ekole ke nyam yidvu le kemew to nu ε yuu keηke wase kfuu kelemteε kemew ε è nu kè to nulo eyu lo yí, geenεn ε kí to bonεn wase. ε diuw yum lo bonyii bocii yî ekole ke nshε le, ε bó no gbwee ejim jo nyam yidvu. ⁴ ε bonyii no nyaa mbense wvu baay ê keηguum ke nyam yî fieesene nyam joo ye le, njefo yí to nu ε nya nyam yî bεmte yidvu bô mvuηgay mwew. ε bó mum no nyaa ten mbense wvu baay ê nyam yî bεmte yidvu gayte le, “È nu yeε diεwε nyam yî bεmte le, ε è nulo ediu yeε yí?”

⁵ Bó to nu ε cine nyam yidvu le ε yí no keηke diuw wvù è nulo é yí ejemyi díεw kensaa

12:7 Dan 10:13; Jut 9 12:9 20:2; Kej 3:1; Yεsa 14:12; 27:1; Luk 10:18; Jon 12:31 12:10 4:11; 11:15;
 Job 1:9-11; Saka 3:1 12:11 6:9; Mat 16:25; 5:6; 1Jon 2:14; 5:4 12:12 18:20 12:14 11:2 12:17 6:9; 11:7; 13:7;
 Dan 7:21 * 12:18 Borjwa' bo boyvuum bomew keηke fen le, “ε me mum ηgen ...” 13:1 Dan 7:3; 11:7;
 19:20; Dan 7:3-8, 21, 25 13:2 2TES 2:9 13:3 17:8 13:5 Dan 7:25; 11:36; 11:2

ye dvú, bvuu beete bô diee di Nyo' le, bvuu cinε ten le yí esaake yí kee le mbaanyε ncow fεε. ⁶ Ε yí mum kew no jemyi díεw yí befe εκυμε Nyo', beete bô diee diεw bô bvudvuu bvù Nyo' nu fó le noo bonyii bô nu woη Nyo' le. ⁷ Bó to nu ε cinε ten le yí etum jem bô bonyii bô è nu bo Nyo' le, eso bó, cinε ten le yí ekeηke mvuηgay εwe jo bontεw bocii bô bonyii bocii noo bonyii bo díεw e yicii, noo bitum bicii. ⁸ Bonyii bocii yí ekole ke nshε le nu ke enyaa mbense wvu baay ê yí. Bonyii ban nu wee tfuu wvù bó to baa saη wase diee diεw ê ηwa' le ε woη se ke kew e κε. Ε ηwa' wvun nu wvù εdiee ε bonyii bô keηke nshii nu jó, ε è nu ηwa' Waa Njee wvù bó to seλεε.

⁹ Wee wvù keηke bitem, ε wvú yuw. ¹⁰ Ê wee nu ε fí nu le bó nu ekoo wvú, tu bó nu ekoo. Wee é no nu ε fí nu le wvú nu ke ekpwe yí finyo le, tu bó nu ke eyu wvú bô finyo. Fin gene fô bonyii bô è nu bo Nyo' le le bó ekuu shém, eleese fitele yí ye le.

Nyam yí bεmte yí to buyεε ê nshε le

¹¹ Ε me mbvuu nε n'yen yimi nyam yí bεmte le, ε yiyin buyte ê nshε le, ε yí keηke biton bifεε diεwε bi waa njee le, jemyi diεwε keηguum ke nyam yí fieesene nyam joo ye le. ¹² Yí to duηci mvuηgay mvu nyam yí bεmte yí fwe ye le mvunciim ejise jo nyam yidvu. Ε yí ge ε ekole ke nshε le kecii bô bonyii bocii bo yí nshε le no nyaa mbense wvu baay ê nyam yí fwe ye yí kelemteε kew kè to nulo eyu lo yí to nu ε bonen wase le. ¹³ Yí to gee mwεem mvù duηci mvuηgay mwew, gee naa ε ηguy nen'yi we shiile fokuse ε bonyii ye ne. ¹⁴ No bó to nu ε cinε le yí egee mwεem mvù duηci mvuηgay mwew fwe dvu nyam yí bεmte yimi ye, ε yí mum no læle bonyii bô nu yí nshε le dvú. Ε yí mum gay ε bó kene laη yí fieesene nyam yí bó to læmσεε bô nyo ε yí no nu ke dvú ye le. ¹⁵ Bó to nu ε cinε le yí enya keyoy ê laη nyam yí bεmte yidvu, wvu le è nu naa lo é laη yidvu ejemyi, gee ε bó yuwyi bonyii bocii bô faanηe keenyaa mbense wvu baay ê laη yidvu. ¹⁶ Yí to nu ε gay le bó ege nciise yí bonyii le bocii yí kebo ke εceεy e keηεε fojise, gay le bó ege yí wee le keηεε è nu wee wvu caan keηεε wvu baay, keηεε wee kpaw, keηεε wvù fuute, keηεε è nu nfwa, keηεε è yaa nu ke nfwa, ¹⁷ wvu le fo è nulo é wee eguy keηεε egese fiεε se wvú keηke nciise wvudvu ke. Nciise wvun nu diee di nyam yí bεmte ye le, keηεε ejise ε ηwa' yo diee di nyam yidvu le. ¹⁸ Fin nu fiεε ε fí shieele bvufee bvu baay. Wee wvù keηke bvufee etaη ejise ε ηwa' eyan yò è nu diee di nyam yin e ekiεε. Ejise ε ηwa' eyan leeme fô diee di wee wvu wum e, ε yó nu ê ntaη e le, gee soocaaan bô mbaη soocaaan ncow soocaaan (666).

14

Waa Njee bô bonyii bo 144,000

¹ Ben eyeke eyuw, ε me ndioo mbvuu ntaa, nε n'yen Waa Njee le ε wvú leeme yí kum wvù Sayon e, ε bonyii bontfuke gbwee kecow mbaanyε ncow bonεw (144,000) nu bô wvú. Bonyii ban nu bô to keηke nciise diee diεw bô di Ice le fojise fo bó. ² Ε me n'yuw ε diεw too fowe yole diεwε joo yí gbwee ê ηkoη e, dvúmte ten diεwε jaη yí baykene le. Diεw yí me n'yuwεε yidvu to jemyi ten diεwε dikome fô bonyii kumte le. ³ Bó to yemte ηkiee mvu wvu fwe fwe dvu kawla bô mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwe noo bocε' bo bonyii le ba. Ke è to nulo é wee mvu ekiεε ηkiee wvudvu efey bonyii bo bontfuke gbwee kecow mbaanyε ncow bonεw ba ke. Ε è nu bó bô bó to sumεε wase can kebefε le yí nshε le. ⁴ Boban nu bonyii bô to baa ebefe wase ye yibo bô bokεne ke, njefo ke bó to kee wase bokεne ke. È nu bó bô ké no bii Waa Njee le naa fεε fô wvú gene. Bonyii ban nu bó to sumεε ente jo εηgokε ke bonyii le kecii le bó enu diεwε mvuntam mvu fwe le fô Nyo' bô Waa Njee le. ⁵ Mbiay ke baa yuu buy wase diuw wvubole ke. Bó nu fibole se nlom.

Njeme bonceendaa bo Nyo' le bo botεte

13:7 12:17   13:8 3:5; 5:6   13:10 14:12; Yeli 15:2; 43:11; Luk 8:15   13:11 Mat 7:15   13:13 16:14; 20:8
13:15 14:9, 11; 15:2; 16:2; 19:20; 20:4; Yεsa 44:5; Dan 3:5   13:17 13:18; 15:2   14:1 22:4; Yεsa 4:5; Juε 3:5;
3:12   14:2 1:15; 15:2; 19:6; Esek 1:24-25   14:3 4:4, 6; 5:9   14:4 Jon 10:4-5   14:5 Yεsa 53:9; Sef 3:12-13

⁶ Ε me mbvuu ne n'yen nceendaa Nyo' mvu le ε wvú bile enteleη jo ebule. Wvú to keηke saaka wvú jee wvú m̄y lo keefewe ε bonyii b̄o nu ȳi nsh̄e le bocii. Wvú to nu keefewe ε bitum bicii, b̄o bontew bocii, noo bonyii b̄o jemyi naa díew ȳi la noo naa bonyii b̄o la bocii. ⁷ Ε nceendaa wvudvu fuη foweewe le, “Ben efanè Nyo' tumtè moηkum mew, njefo kefew ke nsaw we le nu ε kocen wase. Ben enyaà mbense wvu baay ε wvú wvú to bom̄e ebule b̄o nsh̄e noo joo ȳi baay b̄o mondvuum mò jóo buyte mó le.”

⁸ Ε wvumvu nceendaa Nyo' wvu le bof̄e, no bii wvú le gayte le, “Babilon wvu baay nu ε gbwe wase, wvú nu ε gbwe wase. È nu wvú wvú nu ε ge bitum bicii ε wu nce we nsake díewe mbvuum e.”

⁹ Ε wvumvu nceendaa Nyo' wvu le botete mum bi ten bó le, no fuηke foweewe le, “É wee mom lo ε nya mbense wvu baay ε nyam ȳi b̄emte ye b̄o ε laη nyam yidvu, ε keηke ten nciise fojise ken̄e ȳi kebo le, ¹⁰ tu wvú nu ke ewu sh̄em Nyo' ȳi f̄fuuke díewe no wee ké wu mbvuum. Sh̄em yidvu nu ε wvú ε b̄eese ε fiko fiew fi nsase le ε wvú baa fiysen ke. Wvuw̄e wee nu ε bó nu ke elar wvú ε fīe le ε fīi fīe díewe mvun̄kar̄ e, é wvú eyene ηgew jó. Fifin nu ke enu fwe d̄vu bonceendaa bo Nyo' le b̄o yuule b̄o Waa Njee. ¹¹ Njiim nu ke ebene ke lo sekecii se ηka f̄o bó laη bó ηgew e. Ke bonyii ban b̄o nyaa mbense wvu baay ε nyam ȳi b̄emte b̄o ε laη nyam yidvu noo bonyii b̄o keηke nciise díe díew nu ke ekeηke naa lo n̄l̄eten ȳi ηgew wvubole emvunsheη ken̄e entaη ke.” ¹² Fifin gene f̄o bonyii b̄o è nu bo Nyo' le b̄o è nu bó b̄o ḡēle bonci bo Nyo' le, ε bó ε lese fitele ȳi Jisos e, le bó keηke keekuu sh̄em.

¹³ Ε me ne n'yuw ε díew jemyi woη Nyo' le, gayte ε me le, “San̄e fin: Ε kew ȳi k̄eseen ε gen lo nu ε n̄joη wvu baay nu f̄o bonyii b̄o kp̄wee ε bó ε taash̄e b̄o bo Tata le.” Ε Keyoy ke Nyo' le b̄ense le, “N̄joη wvu baay nu f̄o bó le kecēe, njefo bó nu el̄eten ȳi monlum mobole, é gee dibole d̄i jee ebi bó le.”

ηgbwele wvú è nu nsaw Nyo'

¹⁴ Ben eyeke eyuw, ε me ne n̄taa n'yen kembew e ε kí baa lo, ε wee ε shii ȳi kembew kedvu le fieesene wee wvú díe nu Waawee. Wvú to nu ε bon kefo ke bvunfon e ε bó ε kene b̄o ketwaa ke bigew e k̄e yēle, keηke finyo ebo ε fīi nu díewe fi yun e, koole. ¹⁵ Ε wvumvu nceendaa Nyo' ne buy yew ncese le, fuη wee we wvú to shilēe ȳi kembew e foweewe, gay le, “Neke finyo fiuw egbwele ηgbwele dvú. Kefew ke ηgbwele le nu ε kocen wase, ε ekole ke nsh̄e le nu ε looce wase ε be k̄e bó egbwele.” ¹⁶ Non̄en, ε wee we wvú to shilēe ȳi kembew e mum jiw finyo fiew ȳi ekole ke nsh̄e le, ge ηgbwele dvú ȳi nsh̄e le.

¹⁷ Ε wvumvu nceendaa Nyo' bvuu buy yew ncese yi fowe le, ε wvú keηke ten finyo díewe fi yun e ebo ε fīi koole. ¹⁸ Ε wvumvu nceendaa Nyo' mum buy f̄o ketaη ke ncese le, ε è nu wvú keηke mvun̄gay ewe jo ηguy. Ε wvú fuη foweewe ε wvumvu we wvú to keηke finyo fi koole fīe le, “Neke finyo fiuw esumye bikawci bi mvuntam mvu mbvuum e dvú ȳi nsh̄e le, njefo mvuntam mvudvu nu ε yēe wase.” * ¹⁹ Ε nceendaa Nyo' wvudvu mum jiw finyo fiew ȳi nsh̄e le, sumye mvuntam mvu mbvuum e mvu ȳi nsh̄e le, baance, tfuw bvudvuu bv̄u baay bv̄u bó somte mbvuum fó le, ε fifin d̄un̄ci fīe fi sh̄em Nyo' ȳi f̄fuuke nu ke ege b̄o bonyii. ²⁰ Ε bó no somte mvuntam mvu mbvuum e modvu b̄o bikaa ekfuη jo kelaante, ε è buyte el̄eme, ȳīsene bene buyte díewe f̄o diuw nyambala le, leηke gene, gen buy díewe bomay e gee f̄ē.

15

Bongew bo bosooshwi ȳi b̄o è nu bo kemese le

¹ Ε me mbvuu ne n'yen k̄fuu fīe fīi diuw wvú yum̄en e fimew fowe, ε è nu naa lo keηghaw ke fīe le ke baay. È to nu bonceendaa bo Nyo' le bosooshwi ȳi ε bó keηke bongew

14:6 Mat 24:14 14:7 Mben 146:6 14:8 17:2; 18:2 14:9 13:15 14:10 15:7; 16:1, 19; 19:20; Keη 19:24; Mben 11:6; Ȳeli 25:15; Esek 38:22; Mat 25:41 14:11 19:3; Ȳesa 34:10 14:12 13:10 14:13 1:3; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7, 14; Ibu 4:9-10 14:14 Dan 7:3-14; Mat 13:39-40; 17:5; 24:30; Lem 1:9 14:14 1:7, 13 * 14:18 Mvuntam mvun nu è díew bala le le, «grapes.» 14:19 19:15; Ȳesa 63:1-6 15:1 4:5; 15:7; 16:1; 17:1; 21:9

bosooshwiw bò è nu bo kemese le keenya ê bonyii, njefo boban nu bò Nyo' nu emese eduŋce shém ye yì ffuuke dvú.

² E me mbvuu ne n'yeŋ fiεε fimew e ε fí fiεesene joo yi baay mi yì nu ε bó ε fiysen bò ŋguy, ε yí yuule naa diεwe kenlεey e. E bonyii bomew leeme mbew joo yi baay yidvu le ε è nu bò to soε wase nyam yì bemte ye bò laŋ ye noo ejise ε ŋwa' yò è nu diee di nyam yidvu le. Bó to leeme fó kenke dikome di Nyo' le can e, ³ yemte ŋkiee Muses wvù wee lemme Nyo' bò ŋkiee Waa Njee. Bó to yemte le,

“O Tata Nyo' wvù Kenke Mvunŋay Mvunciim,
mwεem mvù wo gee nu naa mvu baay bò mvu kenŋhaw e.

Wo nu Nfon bitum bicii,*
ε je yì wo gee mwεem jó nu yi teyey bò yi keceey.

⁴ O Tata, wee wvù nulo saa efane wo, tumte monkum muw nu yeε?
È mey ke wo maŋ wvù yuule.

Bitum bicii nu ke etoo nyaa mbense wvu baay ê wo,
njefo bó nu ε yeŋ mwεem mvù wo gee le ε mvú nu teyey.”

⁵ Ejim jodvu ε me ne ntaa, n'yeŋ ε bó yene yew ncese yi fowe yì è nu cun yì duŋci le Nyo' nu bò bonyii. ⁶ E bonceendaa bo Nyo' le bo bosooshwiw bò to kenke bonŋew bo bosooshwiw ba mum buy yew ncese yidvu le. Bó to nu ε tfume ndvú ε yí looci lawkene, waw diŋ'waw yì gvúw e ε bó ε kene bò ketwaa ke bigew e kè yeεle. ⁷ E fiεε fimwaŋ ŋgoo mwεem mvu mvuyuum mvu mvunem mwe le mum nya bintee bisooshwiw ê bonceendaa bo bosooshwiw ba ε bó ε kene bò ketwaa ke bigew e kè yeεle. Bintee bidvu to nu ε yiŋsen bò shém yì ffuuke yi Nyo' wvù nu dvú sekecii se ŋka. ⁸ E yew ncese ne yiŋsen lo bò njiim yì nen'yi fô n'yu Nyo' bò fô mvunŋay mwew e. E fí mum no nu le wee yaa to nulo ebvuu eley yew ncese Nyo' le ke, gen buy no bonŋew bo bosooshwiw bò bonceendaa bo Nyo' le bo bosooshwiw ba to kenke keenya ê bonyii to kaε.

16

Bintee bi bisooshwiw bi shém Nyo' yì ffuuke le

¹ E me ne n'yuw ε diεw mi jemyi foweεwe yew ncese yidvu le ê bonceendaa bo Nyo' le bo bosooshwiw ba le, “Ben egeŋ etfuw shém Nyo' yì ffuuke yì nu ê bintee bi bisooshwiw biε le yì nshε le.” ² E nceendaa Nyo' wvu fwe mum gen tfuw kew kentee ke shém Nyo' yì ffuuke le yì nshε le. E biŋkokεŋ bì bemte luci, kooyε bonyii bò to kenke nciise nyam yì bemte ye nyaa mbense wvu baay ê laŋ nyam yidvu. ³ E nceendaa Nyo' wvu bokanŋ bofεε tfuw kew kentee ê joo yi baay e, ε joo yidvu banke no nu diεwe εlεmε ke kenkpwe ke wee le. E fiεε ficii fi to cee ê joo yidvu le kpwe. ⁴ E nceendaa Nyo' wvu bokanŋ botete tfuw kew kentee ê jóo yì booke le noo mondvuum mò jóo buyte mó le, ε yí ne tu εlεmε. ⁵ E me n'yuw ε nceendaa Nyo' wvù taale fô joo le jeme le,

“Nyo', wo nu Nyo' wvu teyey ê je yì wo sumtene bonsaw ban e.
Wo wvù nu keseen, ε wo to nu wase.

O Nyo', wo wvù yuule.

⁶ Bonyii ban nu bò εlεmε ke bonyii bò è nu buw e
noo bonyii buw bo ntum e nu fobo fo bó.

Wo ε mum ε nya εlεmε ê bó, bó ε wu.

Fifin nu naa nlawma wvubo.”

⁷ E me ne n'yuw ε diεw buy fô ketanŋ ke ncese le bense le,
“Eε Tata Nyo' wvù Kenke Mvunŋay Mvunciim,

15:2 4:6; 5:8; 13:15, 18; 14:2   15:3 4:11   15:3 16:5-6; 19:2; 22:12; Dito 32:4; Mben 145:17; Ksm 15:1; Mben 111:2; 139:14   * 15:3 Boŋwa' bo boyvuum bomew kenke le, “Nfon wvu sekecii”, bomew le, “Nfon bonyii bò è nu bo Nyo' le”.   15:4 14:7; Mben 86:9; 98:2-3; YeSa 2:2-3; Yeli 10:6-7   15:5 11:19; Ksm 40:34; Lem 7:44   15:6 1:13; Dan 10:5   15:7 4:6; 14:10; 16:1   15:8 Ksm 40:34-35; YeSa 6:4; Esek 44:4   16:1 15:1; Mben 69:24; YeSa 66:6; Yeli 10:25   16:2 13:15; Ksm 9:10   16:3 8:8; Ksm 7:17-21; Mben 78:44   16:6 17:6; 18:24; 19:2; Dito 32:43; Mben 79:3, 10; Mat 23:35, 37   16:7 15:3

wo sumtene bonsaw buw bii je keceey bô yi teytey e!”

⁸ E nceendaa Nyo' wvu bokaŋ bonew tfuw kew kентee ε è nu yî diuu le, ε diuu keŋke je keekeyte lo ton'yi bonyii diewe ŋguy e. ⁹ E nton'ye wvu baay wvù to buyte yî diuu le no ton'yi bonyii. Geenen ε bó faŋe yaa ekumen lo mvuntelem mvubole, etumte ε è nu monkum mo Nyo' le ke. E bó kaa no beete lo bô diee di Nyo' wvù keŋke mvungay mvu bongew ban e.

¹⁰ E nceendaa Nyo' wvu bokaŋ botin tfuw kew kентee ε è nu yî kawla nyam yì bemte ye le, ε woŋ wvù nyam yidvu to saake ne jiim lo. E bonyii no nu yî monlum e lumyi elem ebo. ¹¹ E bó ne no nan'yi lo Nyo' wvù nu we nje nluce bô biŋkoken bibole. Geenen faŋe yaa ekumen gee dibole ke.

¹² E nceendaa Nyo' wvu bokaŋ bosooaan tfuw kew kентee ε è nu ê joo yì Yuflets e, ε joo yidvu mum yum, keeseyse je wvu le bonfon bô nen'yi ê keba kè diuu sane le efey jó. ¹³ E me ne n'yen biyoy bì yiile bimew e bitete ε bí fieesene bisham. E bí buyte diuw keŋguum ke nyam yì fieesene nyam joo le, bô diuw nyam yì bemte ye le, noo diuw wee wvù mbiayte le wen nu wee ntum Nyo' le. ¹⁴ Biyoy bin nu bonceendaa bo dewle le. E è nu bí bì gee mwεem mvù duŋci mvungay mvubole. Bí ghane gene fô bonfon bo bitum e bicii yî ekole ke nshe le baanci bó le bó eseyseè jem yì nu ke enu diuu di baay di Nyo' wvù Keŋke Mvungay Mvunciim e.

¹⁵ Jisos to nu ε gay le, “Ben eyeke eyuw, me nu ŋke ene nto diewe cooŋ e. Njoŋ wvu baay nu wvu wee wvù baa leete ke, wvù keŋke ndvú ye ye le wvu le fô wvú ke ene etum ebuy kenyi kencimte é bonyii eyen kencimte kew e.”

¹⁶ E biyoy bidvu ke mum baance bonfon bodvu fô bvudvuu bvù bó teje ê díew Ibulu le le Amagedon e.

¹⁷ E nceendaa Nyo' wvu bokaŋ bosooohwiw tfuw kew kентee we yî fwefwe le. E diew mi buy yew ncese le fô kawla nu jemyi foweewe le, “Fí ε ge wase ye!” ¹⁸ E jaŋ ne no lawkene, baykene, dvûmte ε nshe shiike bô mvungay baay. Ke kfuu wvuwe nshiw wvù nshe to shiwee bô mvungay baay nen to ke baa yuu nu wase dvú ε kew no wee to kewee enu yî nshe le ke. Nshiw wvudvu to nu ε bem baay. ¹⁹ E kelaante ke baay senen buy biba bitete. E bilaante bi bitum e no keeshi. Nyo' to nu ε kume kelaante ke baay kin kè è nu Babilon, nya fiko fi shém ye yì ffuuke le ε wvú selle. ²⁰ E bitum bi ê joo enteleŋ bicii fee lo, ε dikum ten laken lo. ²¹ E ebew yo baay baay no gbwekene fowe ε dimwaan jite diewe bokilu mbaanye le. E ebew yodvu gbwekene yî bonyii le. E bó no nan'yi lo Nyo', njefo wvù nu ε ciinse ŋgew ebew yî bó le. Wvuwvun ŋgew to bemte baay.

17

Kentenj ke kpwoon nsake le bô nyam yì bemte

¹ E nceendaa Nyo' mvu ente jo bonceendaa bo Nyo' le bo bosooohwiw bô to keŋke bintee bi bisooohwiw bie ne to gay ê me le, “To é me enduŋce ê wo kfuu ŋgew wvù bó nu ke enya ê kentenj ke kpwoon nsake we wvù nu ε shii yî jóo le nteen. ² Kpwoon wvun nu wvù bô bonfon bo yî nshe le fen gee nsake, ε nce we nsake wvun ε koo wase bonyii bo yî nshe le fen diewe mbvuum e.”

³ E nceendaa Nyo' wvudvu ne jo me ε me nu can Keyoy ke Nyo' le, gen dvú ŋkpwaante. E me n'yen kpwoon mvu le ε wvú ε shii yî nyam yì bemte le ε yí ye ele nen ghanŋ ε yí ε yiŋsen lo bô ediee yî ye le yicii yò beete bô diee di Nyo' le. Nyam yidvu to keŋke bikuu bisooohwiw bô bitoŋ yuufe. ⁴ Kpwoon wvudvu to nu ε sufe ye bô ndvú bonyii bo baay baay ε yí ye ele lo, ε wvú lawkene ye le bô bieε bì bó kene bô ketwaa ke bigew e kè ye ele noo dikfuu di eta yò lumte le noo ejise ε baŋ. Wvú to jici fiko ê wvú ebo ε bó ε kene bô

16:9 9:20-21; 16:11, 21 16:10 13:1-2; Ksm 10:21-22; YEsA 8:22 16:12 YEsA 11:15; 44:27; 46:11 16:13 12:3; 13:1-2; Ksm 8:2; Mben 78:45 16:14 11:17; 13:13-14; 19:20; Mat 24:24; 2TES 2:9; 19:11-21 16:15 3:3, 18 16:17 16:1; YEsA 66:6 16:18 4:5; 6:12-13 16:19 14:10; 18:2 16:21 11:19; 16:9 17:1 Yeli 51:13 17:2 14:8; 17:18; 18:3; Yeli 51:7; Na 3:4 17:3 1:10; 21:10; Esek 8:3; 40:2; 13:1-2 17:4 18:3, 16; Yeli 51:7; Esek 28:13

ketwaa ke bigew e kè yeele ε fi ε yijsen bô mwεem mvù bemte noo nnyen ye kenjañ. ⁵ Bó to nu ε sañ diee dimew fojise fo wvú ε dí nu ê ngan e le, “Babilon wvu baay wvú bwee bokene bo nsake le noo wvu mwεem mvù bemte yí nshε le.” ⁶ ε me n'yen ε kpwoon wvudvu ε wu wase εleme ke bonyii bô è nu bo Nyo' le bô bó yuwyε nje Jisos, kí ε koo wvú diewe mbvuum e.

No me n'yeneε kpwoon wvudvu le nonen, ε diuw yum me baay. ⁷ ε nceendaa Nyo' we bife ê me le, “Diuw yumte wo nje la? Me nu ensee ê wo kenyile ke fiε le kè nu ekume kpwoon wvun bô nyam yì bemte yin yì kenke bikuu bisooswiy bô biton yuufe yì tuule wvú. ⁸ Nyam yì bemte yin yì wo yen nu ε yí to nu dvú, geenen keseen wvun ke yí nu dvú ke. Yí nu ke ene ekuse ê kentuke kie kè shiile nen ηoon e, eben ê we emum egen fô bó nu elεe lo yí. Diuw nu ke eyumte bonyii bô nu yí nshε le bô bó ke baa sañ wase ediee εbo ê nwa' bonyii bô kenke nshii le ε kew no won to kewε le. Wvú nu ke eyumte no bó nu ke eyene nyam yin e, njefo nyam yin to nu dvú, geenen yaa bvuu nu dvú ke, ε yí beε ke ebvuu eto. ⁹ Fin nu fiε ε fí shieele ekole kè kenke bvufee. Bikuu bi nyam ye le bi bisooswiy nu dikum disooswiy di kpwoon we shiile yí dvú le. Bikuu bidvu nu ten bonfon bosooswiy. ¹⁰ Bonfon bo botin nu ε bó ε gbwe wase, ε mwaan beε saake, ε wvumvu baa to wase ke. Wvuwe nu ke edioo ε to, é wvú ekenke ke keenu dvú yí kefew e nen caan. ¹¹ Fí ekume nyam yì bemte ye yì to nu dvú ε yí yaa beε dvú ke, nu ε yí nu ten nfon, ε nfon wvun nu wvu bokañ nyan, geenen ε wvú nu ηgoo bonfon bo bosooswiy ba le. Wvuwe ten nu ke edioo ε to emum egen fô bó nu elεe lo wvú.

¹² Biton bi yuufe bì wo yen bin nu bonfon yuufe bô bó baa enya wase mvungay mvu sa' le ê bó ke. Bó nu ke edioo ε ghaa bó, é bó emum ekenke mvungay keesaake bô nyam yì bemte ye. Geen en bó nu ke esaw ke yí ntam kefew e mwaan mañ. ¹³ Boban bocii nu ε bó kenke ke ηkpawce mwaan. ε bó nu ke enya mvungay mvubole mvu sa' le mvunciim ê nyam yì bemte ye. ¹⁴ Bó nu ke ebaance etum jem bô Waa Njee, geen en é Waa Njee eso bó, njefo wvú nu Tata botata bocii bô Nfon bonfon bocii. Wvú nu ke etum eso bô bonyii bew bô wvú nu ε tee ε caw ε bó leeme bô wvú sekeci.”

¹⁵ ε nceendaa Nyo' we gay ê me le, “Jóo yì wo be yen yì kpwoon nsake we shiile yí dvú le nu dikfuu di bonyii le bô bibombom bi bonyii le noo bitum noo bonyii bô jemyi naa díew yì la. ¹⁶ ε biton bi yuufe bì wo be yen bie nu ε bô bo nyam yì bemte ye nu ke ebane kpwoon nsake we. Bó nu ke eyow mwεem mwew mvunciim é wvú emey kenyi kencimte, é bó eñon nyam ye ye, emese eton wvú bô ηguy. ¹⁷ Fifin nu ε è lese Nyo' ê mvuntelem mvubole le bó ege fiε fi wvú shieele, ε mum ε ge le bó ekenke ηkpawce mwaan keenya mvungay mvubole mvu sa' le ê nyam yì bemte ye egen ebuy no díew Nyo' ke eto ekocen. ¹⁸ ε kpwoon wvú wo be yen we nu kelaante ke baay kè kenke mvungay ewe jo bonfon bo yí nshε le bocii.”

18

No kelaante kè Babilon nu ke egbwe

¹ Ejim jodvu ε me n'yen nceendaa Nyo' mvu le ε wvú shiile too we kenke mvungay mvu baay, ε n'yuu we baa yí ekole ke nshε le keci. ² ε wvú fun foweεwe bô díew yì temyi le, “Babilon wvu baay nu ε gbwe wase! Wvú nu ε gbwe wase! Wvú nu ε tu wase bvudvuu bvù bonceendaa bo dεwle le cee fó le. Wvú nu tfum biyoy bì yiile bicii. Wvú nu wase tfum mvunyiim mvù nyene bô mvù bó bane mvunciim. ³ Wvú nu ε gbwe wase njefo bitum bicii nu ε wu wase nce we nnyen kenjañ wvú ε koo bó díewe mbvuum e, ε bonfon bo yí nshε le nu ε ge wase nce nnyen kenjañ bô wvú. Bonyii bo way e bocii bo yí nshε le nu ε kuken wase yí ye le nje kpaw we wvú wvú nu ε baance wa wvú ε fum lo.”

17:5 Yeli 2:20; Os 1:2 17:6 16:6 17:7 13:1-2 17:8 13:3; 3:5 17:9 13:18 17:12 Dan 7:7, 24 17:14 19:16, 19; Dito 10:17; Mben 136:3; Dan 2:47; 1Tim 6:15 17:15 17:1 17:16 17:2; 18:8; LEW 21:9; Esek 23:29; Os 2:5 17:17 17:13 18:1 Yesa 13; 47; Esek 27 18:2 14:8; 16:19; Yesa 13:20-22; 21:9; 34:11, 14; Yeli 50:39-40; 51:8 18:3 17:2; 18:11-19; Yesa 23:8; Esek 27:22-23, 33

⁴ Ε me mbvuu n'yuw ε diew mi fuunke won wvu we le gayte le,
 “Bonyii bem, ben ebuy lo jó,

wvu le fo ben ke eley bibefe biew e,
 bô le fo ben ke eley ten ηgew wvù nu ke eto fô wvú le.

⁵ Bibefe biew nu ε bí ε looce wase ε yinzen ε ben ε buy fowe,
 Nyo' ε kume wvú yî mwεem mwew mvù befe le.

⁶ Bó ege bô wvú no wvú ge bô bonyii bomew.
 Bó elaw wvú yî gee diew e bokan bofee.
 Bó ege mbvuum mò è nu ηgew mvunkom mvunfεem
 ê fiko fi wvú ké no geele wvu bonyii bomew e jó,
 enya é wvú ewu.

⁷ Bó efew ηgew bô nsase enya ê wvú
 ke lenlen no wvú to saale ye ê bvukuke ente diee ekole kew.

Wvú shiile no kfune gvuw gayte le,

‘Me nu Yaa yî kawla le,

ke me nu kpwee ηkfu ke,

ε ke me nu ηke en'yuu mbeele nsoo ekole ke.’

⁸ No wvú gayte nonen, nu ke no ηgew nu ke eto

yî ye le yî diuu le dimwaan.

Kencem nu ke egbwe yî ye le, é wvú ebeele soo ekole.

Ε jej nu ke ekoo ten wvú.

Bó nu ke eton wvú bô ηguy,

njefo Nyo' Tata wvù nu ke esaw wvú nu ε wvú kenke mvungay.

Bonyii bo yî nshε le nu ke ebeele Babilon

⁹ Bonfon bo yî nshε le bò se gee nnyen kenjan bô wvú, diee ye bô wvú, nu ke ebeele ffule seke bó ε yen no njiim bene yî ye le no wvú fiee. ¹⁰ Bó nu ke eleeme lo ntamndwee bô nfan no bó yene ε bó njinsene bô wvú. Bó nu ke ecamte ye gayte le, ‘Ey me! Ey me! Babilon, wo wvù kelaante ke baay! Wo wvù kelaante kè kuuke! ηgew nu ε mum ε to lo yî yo le ke yî ntaf kefew e nen mwaan e?’

¹¹ Bonyii bo way e bo yî nshε le nu ke ebeele wvú soo bikuu njefo ke wee bæe dvú wvù nu ke eguyte mwεem mvubole ke. ¹² Ke wee bæe dvú wvù nu ke eguyte mwεem mvubole diewe mvù bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle kenεε kè baa, kenεε mvù bó kene bô kfuu eta yò lumte kenεε bô ejise ε ban ke. Ke wee bæe dvú wvù nu ke eguyte ndvú yibo yi lemeleme kenεε yì yeεle ηgaciηgaci, kenεε yì bonene kenεε yì yeεle ghanη ke. Ε ke wee bæe dvú wvù nu ke eguyte bite bibole bì samte jee, kenεε mwεem mvubole mvunciim mvù bó kene bô bigew bi keyoo le noo mwεem mvunciim mvù bó kene bô bite bì lumte noo ketwaa noo ketfu noo eta yò lawkene ke. ¹³ Ke wee bæe dvú wvù nu ke eguyte bite bibole bì bó keenci bonfiefy bô shfuunkenεe dvú noo mwεem mvù shfuunkenεe mvù bó deεle mwεem dvú noo jiin noo kfuu bonfiefy bô shfuunkenεe bomew, noo kfuu jiin dimew, * noo mbvuum noo mεem noo mvuum mo egiη e bô egiη ebo ke. Ke wee bæe dvú wvù nu ke eguyte bona' bobole noo njée noo nyámala noo bikoto bibole bì è guute nyam ke. Ε ke wee bæe ten dvú wvù nu ke eguyte bonyii bo boyuum bò bó geese le è nu bonfaw ke. ¹⁴ Bó nu ke egayte ê wvú le, ‘Mwεem mvunciim mvù fitele fiuw se nu yî dvú le nu ε mvú ε gen wase, ε kpaw wo bô bvukuke bwuw bvucii ε ka wase, ε wo yaa bæe ke ebvuu eyuu eyen mvú le ke.’ ¹⁵ Bonyii bo way e bò to geese mwεem kawte bigew can ye le, nu ke eleeme lo ntamndwee nu bô nfan no bó yene ε wvú yene ηgew. Bó nu ke efuunke lo kpwe, soo bikuu camte ye gayte le, ¹⁶ ‘Ey me! Ey me! Yii yi baay fô kelaante ke baay kin

18:4 Yεsa 48:20; Yεli 51:45; 2Kol 6:17

18:5 Kerj 18:20

18:6 Mben 137:8; Yεli 50:29

18:7 Yεsa

47:8-9

18:8 17:16

18:9 Esek 26:16-17; 27:30-35

18:12 Esek 27:12-24

* 18:13 Kfuu jiin din ê díew bala

le nu le «frankincense», ε kfuu bonfiefy bô shfuunkenεe ban nu ten le «myrrh». 18:15

Yεsa 47:15; Esek 27:36

18:16 17:4

e kè se nu ε kí ε sufe ye bô ndvú yi lemeleme noo yì yεele ηgaciηgaci noo yì yεele ghaηη, lawkene ye le bô biεε bì bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yεele noo kfuu εta yò lumte noo εjise ε baη. ¹⁷ Bó nu ε mum ε yese ke lo bvukuke bwew yî ntaη kefew e nen mwaη e?"

ε bocee bikuu bi boηguw e bocii bô bonyii bô lene ê boηguw e noo bô lemte jó noo bonyii bocii bô lene ê joo kamene way, nu ke eleeme lo ten ntaηndwee. ¹⁸ Bó nu ke eyene njiim yì bene no wvú fiee mum beele ghayte le, 'Kelaante kè se nu diewe kelaante ke baay kin e nu kè la?' ¹⁹ Bó nu ke ekfumte kebvu efa no bó fuuηke kpwe soo bikuu, beele ghayte le, 'Ey me! Ey me! Yii yi baay fô kelaante ke baay kin kè bonyii bocii bô keηke boηguw bo ê joo nu ε kuken yî bvukuke bwew e! Bó nu ε mum ε yese lo kí ke yî ntaη kefew e nen mwaη e?' ²⁰ Ben bô nu woη Nyo' le, ben elanlanè finen yî fiee fi kooy fô wvú le. Ben bocii bô è nu bonyii bo Nyo' le bô boom bo ntum e bo Jisose noo bonyii bo ntum Nyo' le bocii, elanlanè njefo Nyo' nu ε sumten wase nsaw yî fiee fi wvú ge bô ben e!"

²¹ ε nceendaa Nyo' wvù temyi mvu mum ne tuu kebwee ke te le ε kí nu diewe diene di baay e, shike ε dí shii ê joo yi baay e nen wuuu. No wvú shike nonen mum gay le, "È nu ke nonen no bó nu ke eshike wo wvù kelaante ke baay kè Babilon é wo eshii bô mvuηgay nen, bó saa bvuu ke eyen lo wo le ke. ²² Ke bó bæe ke ebvuu eyuw naa lo kome kenεε yowe kenεε ndoη kenεε soη jo wo ke. Ke bó bæe ke ebvuu eyen naa lo ε wee lemte fiee kenεε è nu naa fi la jo wo ke. Ke bó bæe ke eyuw naa lo ε diene jemyi jo wo ke. ²³ Ke ken'yeese bæe ke ebvuu eyεε jo wo ke. Ke bó bæe ke ebvuu eyuw naa lo ε diew cee bvujen kenεε yi jen jemyi jo wo ke. Fí nu ke enu nonen njefo bonyii bo way e bo jo wo to nu bonyii bo baay baay bo yî nshε le, ε wo to læele bitum bicii bô nfim yo. ²⁴ È nu kelaante kin kè elemε ke bonyii bo ntum Nyo' le bô ke bonyii bô è nu bo Nyo' le nu can kí le. ε è nu kí kè bonyii bocii bô bó yuwyi yî nshε le nu can kí le."

19

ε bó no nyaa mbense ê Nyo'

¹ Ejim jodvu, ε me ne n'yuw ε fiee yosene lo woη wvu we le diewe è nu kebombom ke bonyii le ke baay, wamte le,
"Mbense enù fô Nyo' wese le.

È nu wvú wvù boysee bonyii, ε è keηke wvú bvukuke bô mvuηgay.

² Wvú sumtene bonsaw bew bii keceey bô je yi teyey e.

Wvú nu ε lan wase ηgew yî kenterη ke kpwoon nsake we

wvù se beete ekole ke nshε le bô nce we nsake le.

Wvú nu ε tfuse wase envuke yî kpwoon wvudvu le

ke bonyii bew bo lemme le bô wvú se yuwyi le."

³ ε bó bvuu kase no wamte le,

"Mbense enù fô Nyo' le.

Njiim yì bene ê kelaante kin e nu ke ebene ke lo sekecii se ηka."

⁴ ε bocε' bo bonyii le bo mbaanfieε ncow bonεw ba noo mwεem mvu mvuyuum mvu mvunεm mwε mum gbwe gen fokuse nya mbense wvu baay ê Nyo' wvù nu ε shii yî kawla le. ε bó no gayte le, "Fí enù nonen. Mbense enù fô Nyo' le."

⁵ ε diew mi mum buy fô kawla le gayte le,

"Ben bocii bô nu bonyii bo lemme le bo Nyo' le,

ben ebenseè Nyo' wesebeene,

é ben bocii bô fane wvú kenεε è nu bo caan caan

kenεε bo baay baay, enyaà mbense ê wvú."

ηkaw bvujen bvu Waa Njee le

18:18 Esek 27:28-34   18:20 12:12; Yeli 51:48   18:21 Yeli 51:63-64   18:22 Yesa 16:10; 24:8; Esek 26:13   18:23 Yesa 23:8; 47:12; Yeli 7:34   18:24 16:6; Yesa 26:21; Yeli 51:49; Esek 24:7-8   19:1 4:11   19:2 15:3; 16:6; 22:12; Dito 32:43; Mben 79:10   19:3 14:11; Yesa 34:10   19:4 4:4, 6; 5:7; Mben 106:48 19:5 11:18; Mben 22:25; 115:13; 134:1; 135:1

⁶ Ɛ me mbvuu nɛ n'yuw fiɛɛ fimew ɛ fí nu diɛwɛ diɛw kebombom ke bonyii le ɛ fí yole diɛwɛ joo yì gbwee ê ñkorj e, wamte diɛwɛ jaŋ yì baykene bô mvuŋgay e le,

“Mbense enù fô Nyo' le,

njefo Tata wesebeene wvù Nyo'

wvù Keŋke Mvuŋgay Mvunciim saake wase.

⁷ Beene elanlanè, sakenè, nyaà mbense ê wvù,

njefo kefew ke bvujen bvù Waa Njee le nu ɛ to wase,

ɛ Jen nu ɛ wvù ɛ seyse wase ekolɛ kew.

⁸ Bó nu ɛ nya wase ndvu yì nu lemeleme

yuule lawkene wvù ɛ tfume.”

(Ndvu yin nu gee di teyey di bonyii bô è nu bo Nyo' le.)

⁹ Ɛ nceendaa Nyo' wvudvu bvuu gay ê me le, “Saŋɛ fin fi le, ‘Njoŋ wvu baay nu wvu bonyii bô bó nu ɛ be bó le bó eto fô ñkaw bvujen bvù Waa Njee le.’” Ɛ wvù bvuu gay ê me le, “Bonjeme ban nu naa kecɛɛy bonjeme bo Nyo' le.” ¹⁰ Ɛ me mum nɛ ñgbwe bikaa biew e keenya n'wvum wvu baay ê nceendaa Nyo' wvun. Ɛ wvù gay ê me le, “Fo wo ege nonɛn kɛ. Me nu kɛ tɛn wee lemme diɛwɛ wo noo boom bo bwoo le bô leeme yì fiɛɛ fi bó jemyi ekumɛ Jisos e. Ê nyaà n'wvum wvu baay ɛ è nu ê Nyo'. Fiɛɛ fi bó jemyi ekumɛ Jisos fin * nu kɛ fí kebɛɛ fi bonyii bo ntum Nyo' le to jemyi.”

Ɛ Waa Nyo' tum jem so bonyii bew bo bvuban e

¹¹ Ɛ me nɛ n'yɛn ɛ fowe ɛ yene, ɛ nyambala mi yì baa leeme. Ɛ wee wvù nu yì dvù le nu ɛ bó teŋe le Wee wvù Leeme yì Diɛw ye le bô le Wee Kecɛɛy, ɛ wvù ké no sumtene bonsaw bew kɛnɛɛ tumte jem ye teyey. ¹² Ɛ jise eye to nu diɛwɛ leme di ñguy e, ɛ bifo bi bvunfon e nu efa jo wvù nteen. Wvù to keŋke diee ɛ bó ɛ saŋ yì ye le ɛ wee mvu yaa nulo ekieɛ dí efey wvù kɛ. ¹³ Wvù to nu ɛ shfuse kekum kè defe ye le ɛ bó ɛ lese ê bilɛɛm e. Diee di bó to teŋe wvù dvù nu le Diɛw Nyo'. ¹⁴ Ɛ bonyii bo jem e bo woŋ wvu we le bii ê wvù ejim ɛ bó ɛ jise ndvù yì lemeleme, ɛ yì yuule baa nɛn bvuuu. ¹⁵ Nyo jem yì koole to buyte emvu jo wvù ɛ è nu yì wvù nu ke eso bitum dvù emum esaake bí bô mvuŋgay mvu baay. Wvù nu ke ebvuse shém Nyo' wvù Keŋke Mvuŋgay Mvunciim edunɛ ê bonyii. Shém Nyo' yin nu yì ffuuke naa baay diɛwɛ nsom fô bó somte mvuntam ɛ mbvuum buyte le. ¹⁶ Yì kekum kew e bô yì kebun e nu ɛ bó to saŋ diee diɛw le, “Nfon bonfon, noo Tata botata.”

¹⁷ Ɛ me mbvuu nɛ n'yɛn nceendaa Nyo' mvu le ɛ wvù leeme ente jo diuu. Wvù to leeme nonɛn fuŋke mvunyiim mvunciim mvù bile we gayte le, “Ben eto etaashɛ fô ñkaw wvu baay wvù Nyo' ge le. ¹⁸ Ben nu ke edie egvun ɛ bonfon bô yo bocee bikuu bi bonyii bo jem e noo bonyii bô keŋke mvuŋgay noo yo nyámbala bô bonyii bô bene yì, noo yo bonyii bocii bô nu bonfaw bô bô yaa nu kɛ bonfaw noo bonyii bo caan caan bô bo baay baay.” ¹⁹ Ɛ me mum n'yɛn nyam yì bɛmte bô bonfon bo yì nshɛ le noo bonyii bobole bo jem e ɛ bó taasɛ keetum jem bô wee wvù shilɛɛ yì nyambala le noo bew bonyii bo jem e. ²⁰ Ɛ jem kɛw, ɛ wvù koo nyam yì bɛmte ye bô wee wvù to mbiayte le wen nu wee ntum Nyo'. Wee wvun nu wvù to ké no shee fwe dvu nyam yidvu, gee mwɛɛm mvu diuw wvù yumɛɛn e. Mwɛɛm mvun nu mvù yì to lɛɛle bonyii bô keŋke nciise nyam yì bɛmte yidvu ye le dvù, nyaà mbense wvu baay ê laŋ nyam yì bɛmte yidvu. Wvù to nu ɛ tfume bó bofɛɛ ban ɛ bó nu boyuum ê mamase yì è fiɛɛ ñguy bô mvuŋkaŋ jó le. ²¹ Ɛ wvù wvù shilɛɛ yì nyambala ye le mum gbwoɛ kebese ke bonyii le bô nyo jem yì to buyte emvu jo wvù, ɛ mvunyiim mvunciim die ye bonyii bodvu no ñeyte lo.

19:6 11:17; 14:2; Mben 47:5-10; 96:7-10; Saka 14:9 19:7 21:2 19:8 6:11 19:9 14:12; Yɛsa 25:6; Mat 22:2; Luk 14:15-16; 21:5; 22:6 19:10 6:9; 22:8-9 * 19:10 kɛnɛɛ le, “... fiɛɛ fi Jisos jemyi fin ...” 19:11 4:1; 19:2; Mben 72:1-14; 98:9; Yɛsa 11:4; Ɛsek 1:1-3; Lem 7:56 19:12 1:14-15; 2:17 19:13 Yɛsa 63:1-6 19:13 Jon 1:1 19:14 6:2-8, 11 19:15 1:16; 2:26-27; 11:17; 14:14-20; Yɛli 25:30-31 19:16 17:14 19:17 Ɛsek 39:4-5, 17-19 19:18 13:16 19:19 17:12-14; Mben 2:2; Ɛsek 38:2-9, 14-16; Saka 14:2 19:20 13:1-2, 13, 15; 14:10; 20:10, 14; 21:8; Yɛsa 30:33

20

Sa'yi bilum ntfuke

¹ E me mum ne n'yen e nceendaa Nyo' mvu shiile too fowe kenke ken'yene ke kentuke kè shiile nen ηoorη e, noo kebwee ke ncaw e ê wvú ebo. ² E wvú koo kennguum ke nyam yì fieesene nyam joo le kie kè è nu yo yi biyvuum e ye yì è nu dèwle bvuu nu Satan, kay bô ncaw we le wvú enù yî dvú le egen ebuy bilum ntfuke. ³ No wvú kay nonen, mum tfume ê kentuke kè shiile nen ηoorη e kie, fen, mum lay diuw wvudvu le wvú enù jó, wvu le fo wvú ebvuu eghane læle bonyii bitum e, ke egen ebuy no bilum bi ntfuke biε ke efey. Ejim jodvu nu ε bó nu ke ekase efay wvú ecine wvú le é wvú eghanci ke yî kefew e nen caan.

⁴ E me mbvuu ne n'yen bokawla le, ε bonyii bô shiileε yî dvú le nu bô bó nu ε nya bonsaw bô saween can yibole. E me n'yen ten biyoy bi bonyii bô bó to yuwyεe bvuuushe bikuu nje bó to fewci ekumε Jisos noo diew Nyo' le. Bonyii ban nu bô to baa nya mbense wvu baay ê nyam yì bεmte ye bô laη ye, ε bó to baa ge ten nciise nyam yì bεmte yidvu fojise kenεε can yibole ke. Boban to nu ε kase tu dvú no saake bô bo Klistu yî bilum e ntfuke. ⁵ Bonyii bô to kasεε tu dvú ban nu ε fifin nu mbuy wvu yî kpwe le wvu fwe. Ke kebese ke bonyii le bô to kpwekenεε wase to nu ε kase tu dvú ke, gen buy no bilum bi ntfuke to feyεε. ⁶ Bonyii bô kenke njoη wvu baay bvuu yuule, nu bô kenke bvudvuu yî mbuy wvu yî kpwe le wvu fwe wvun e. Ke kpwe yi bokanη bofεε bvuu kenke mvunγay ê bó we ke. Bó nu ke enu bocee ncese bo Nyo' le bô bo Mboyse wvú Nyo' to kawεε le, ε bó bó nu ke esaake egen ebuy yî bilum e ntfuke.

Bó nu ke elεε Satan

⁷ Bilum bi ntfuke bin nu ke edioo ε fey, é bó efay Satan yew ncaw e, ⁸ é wvú emum ebuy eto eghane læle bitum bicii bì nu yî ebuw ε woη yo εna le. Bitum bin nu Gog bô Magog. Wvú nu ke ebaance bó é bó eseyse keetum jem. Bó nu ke elone lo diewe monshεem mo ê joo yi baay e. ⁹ Bó nu ke ebuy elen egen yî nshε le egem bvudvuu bvú bonyii bô è nu bo Nyo' le bô kelaante kè è nu fitele fiew. Geenεn, ηguy nu ke eshii fowe elεε lo bó. ¹⁰ Bó nu ke emum ekoo dèwle wvú to ghane læle bó, etfume ê mamase yì è fiee ηguy bô mvunkanη jó le, fò nyam yì bεmte bô wee wvú to mbiayte le wen nu wee ntum Nyo' nu le. Bó nu ke eyene ηgew fó entanη bô emvunsheerη sekecii se ηka.

Nsaw wvu fokemεse

¹¹ E me mum ne n'yen kebwee ke kawla mvu le ε wvú baa lo, n'yen ten wee wvú to shiileε yî dvú le. E ebule bô nshε ne fεε lo ê wvú ejise laken, ε bó fanε yaa bvuu yen mvú le bvudvuu le ke. ¹² E me n'yen ten bonyii bocii bô to nu ε kpweken wase le bo baay baay noo bo caan caan, ε bó leeme fwe dvu kawla. E bó yene boηwa', yene wvumvu ε è nu wvu ediee ε bonyii bô kenke nshii. E bó mum kew no sumtene bonsaw bo bonyii bô to nu ε kpweken wase le, bii no gee di wee le to nu no bó saη ê boηwa' ba le. ¹³ E joo yi baay bvuse bonyii bô to kpwekenεε wase jó ε bó to. E kpwe bô woη boηkfu bvuse bobole bonyii bô to kpwekenεε wase ε bó to ten. E bó mum no sumtene nsaw wee bii fieε fi wvú to gee le. ¹⁴ E bó mum tfume kpwe bô woη boηkfu ê mamase yì è fiee ηguy jó le. Mamase yì é fiee ηguy jó yin nu kpwe yi bokanη bofεε. ¹⁵ É diee di wee le to baa nu ε bó ε saη ê ηwa' bonyii bô kenke nshii le, é bó tfume wvú ê mamase yì è fiee ηguy jó yidvu le.

21

Ebule ke kefe bô nshε yi fie

¹ E me ne n'yen wase ε è nu ebule ke kefe bô nshε yi fie le, njefo ebule ke keyvuum bô nshε yi yvum to nu ε la wase, ε joo yi baay ten yaa bæε ke. ² E me n'yen kelaante kè yuule

20:1 10:1; 18:1; 9:1   20:2 12:3, 9   20:4 6:9; 13:15; Dan 7:9, 22; Luk 22:30; 1Kol 6:2   20:6 1:6; 2:11   20:8 13:14; Yosh 11:4; Esek 38:2, 10-12   20:9 Ktj 2; 2Bfn 1:10, 12; Mben 78:68; Esek 38:22; 39:6   20:10 19:20   20:11 5:7; 6:14; 21:1; Mben 114:3, 7; Mat 24:35; 2Bi 3:10   20:12 3:5; 22:12; Dan 7:9-10   20:12 Ksm 32:32   20:14 20:10; 1Kol 15:26; 2:11   20:15 3:5   21:1 21:5; Yεsa 65:17; 2Bi 3:13   21:2 3:12; 19:7; 21:9-22:5; 22:17; Yεsa 52:1; Mat 22:2; Gal 4:26; Ibu 11:16; 12:22

kè è nu Jelusalem wvu fwe le ε kí ε buy fowe fô Nyo' le ε no shiile too nu diewe jen e ε bó ε bosen ε sufe keegen nya ê dweese. ³ Ε me n'yuw ε diew jemyi fô kawla le foweewe le, “Ben etaa eyen, fô Nyo' nu ke ecee nu wase bô bonyii. Wvú nu ke ecee bô bó. Bó nu ke enu bonyii bew, ε wvú wvù Nyo' kebee nu bô bó, nu Nyo' wvubo. ⁴ Wvú nu ke esho misem yicii ê bó ejise. Ke bonyii bee ke ekpwee ke, ε ke fiεε fimew bee ke enu dvú le bonyii soo bikuu kenεε beele kenεε kenke nsase mvu ke, njefo mwεem mvù to shee nu, nu ε fey wase.”

⁵ Ε wvú wvuwe wvù to nu ε shii yî kawla le gay le, “Ben etaa eyen, me nu enge mwεem mvunciim keseen é mvú etu mvunfem.” Ε wvú bvuu gay ê me le, “Sanε fiεε fin ê ηwa' le, njefo bonjeme ban nu bo keceey bô bonyii egeε bvufee yî dvú le.” ⁶ Ε wvú bvuu kase gay ê me le, “Fí nu ε ge wase ye. È nu me Alfa, ε è nu me Omega. È nu me Kenkewce, ε è nu me Kemese. Wee wvú kendorj yumte wvú nu ε me nu ηke enya wvú bô joo yî buyte fô ntonj joo yî nyaa nshii le é wvú ewu ε wvú baa law fiεε ke. ⁷ Wee wvù nu ke eso nu ε wvú nu ke ekeηke mwεem mvun mvunciim diewe bvushew e. Me nu ηke enu Nyo' we, ε wvú nu waa wem. ⁸ Geenεn ε bonyii bô gule mvuntelem noo bô nu se mbee, noo bô buwyi mwεem noo bô yuwyi bonyii noo bô gee nnyen kenjarj noo bo nfm e noo bô bunlee bonyo' bomew noo bonyii bo mbiay e bocii, nu ε fibole nu ke enu ε è nu ê mamase yî è fiεε ηguy bô mvunkanj jó le. Ε fifin nu kpwe yi bokanj bofεε.”

Jelusalem wvu fwe

⁹ Ε nceendaa Nyo' mvu ê ηgoo bonceendaa bo Nyo' le bo bosooshwiw bô to kenke bintee bi bisooshwiw bì to nu ε yinεn bô bongew bosooshwiw bo ejim ba, ne to gay ê me le, “To é me enge endunεe Jen wvù è nu kpweε Waa Njee ê wo.” ¹⁰ Ε wvú mum jo me ε me nu can Keyoy ke Nyo' le, ε bee wvú gen fô kum mvu wvu baay e ε wvú defe ê we. Ε wvú dunεe me kelaante kè yuule kè è nu Jelusalem, ε kí ε buy fowe fô Nyo' le ε no shiile too. ¹¹ Kí to shiile nonen, ε n'yuw Nyo' baa yî dvú le lawkene diewe te dimew di lawkene di bó teje le Jasba, yuule nen sakasaka diewe kenleey e. ¹² Kelaante kedvu to kenke ketaanj ke baay ε kí defe ê we eke, ε dew nu yî ketaanj kedvu le yuufe ncow fεε, ε bonceendaa bo Nyo' le yuufe ncow bofεε nu fô dew yidvu le. Bó to nu ε san ediee ε dikfuu di Islael di yuufe ncow difεε yî dew ketaanj yidvu le. ¹³ Dew yin to nu ê keba kè diuu sane le te, nu eweewe te, nu ekuεku te, nu jò diuu seeyi te. ¹⁴ Eta yo kenffuy ke ketaanj kedvu le to nu yuufe ncow efaa ε bó ε san ediee ε boom bo ntum e bo Waa Njee le bo yuufe ncow bofεε yî eta yodvu le.

¹⁵ Nceendaa Nyo' wvù to jemyi ê me to kenke nfew εbo ε è nu kembang ε bó kene bô ketwaa ke bigew e kè yeεle. Nfew wvudvu to nu keefew kelaante kedvu bô dew ketaanj noo bimbew bi ketaanj e dvú. ¹⁶ Kelaante kedvu to nu bimbew binew ε bí nu lenlenj bicii, ε mbvuw bô bvundwee noo bvundee nu lenlenj. Ε wvú mum few kelaante kedvu bô kembang kew kie ε kí buy bomay ntfuke bô gee tin (1,500). No wvú fewεε ε mbvuw bô bvundwee noo bvundee buy ke lenlenj. ¹⁷ Ε wvú few ten bimbew ε bí no nu ηkenkenj mbaanshe ncow yisoocan (36) yî kefiε le. Ε nceendaa Nyo' wvudvu to few bô nfew ε è nu ke wvù wee wvu wum ké no feeke dvú. ¹⁸ Bó to bom bimbew bidvu bô eta yò lumte yò bó teje le Jasba, ε wunte kelaante kedvu nu ε bó bom bô ketwaa ke bigew e kè yeεle ekinεkin ε kí yuule nen sakasaka diewe kenleey e. ¹⁹ Bó to nu ε fee kenffuy ke kelaante kedvu le bô dikfuu di eta yò lumte le jεy jεy ε yó kenke ncóm jεy jεy. Di fwe to nu ε bó teje le Jasba, ε di bii fó nu Safiya, ε di ditete nu Aget, ε di dinew nu Emelaal, ²⁰ ε di ditin nu Oniks, ε di disoocan nu Kanilian, ε di disooshwiw nu Klisolit, ε di nyanj nu Belil, ε di bvuuε nu Tobas, ε di yuufe nu Klisobles, ε di yuufe ncow dimwaanj nu Jasint, ε di yuufe ncow difεε nu Ametist. ²¹ Dew ketaanj yi yuufe ncow fεε yin nu ε bó to fe bô ejise ε banj yuufe ncow

21:3 7:15; Lew 26:12; Esek 37:26-28; Saka 2:9; 2Kol 6:16   21:4 7:17; Yesa 26:19; 35:10   21:5 5:7; 21:1; Yesa 43:19; 2Kol 5:17; 19:9   21:6 1:8; 7:17; 22:1; Yesa 55:1; Saka 14:8; Jon 7:37   21:7 2Sam 7:14; Esek 11:20   21:8 2:11; 19:20; 21:27   21:9 Yesa 54:1-17   21:9 15:1   21:10 17:3; Esek 40:2; Mat 4:8 21:11 21:18, 23; Yesa 60:1-3, 19; Esek 43:2   21:12 7:5-8; Kenj 35:22-26; Ksm 28:21; Esek 48:30-35   21:14 Ibu 11:10; Efe 2:20   21:15 11:1; Esek 40:3   21:16 Esek 48:16-17   21:18 21:11; Yesa 54:11-12; Esek 28:13

εfaa, ε bó joo jise di barje le dimwaan̄ mum fele diuw ketaan̄ dvú wvumwaan̄. Je yi εlaante jodvu to nu ε bó fε bô ketwaa ke bigew e kè yεεle εkinεkin, ε je yidvu yuule tosene diewe kenlεεy e.

²² Me nto mbaa n'yεn yew ncese le ê kelaante kin e κε, njefo Tata Nyo' wvù Kεηke Mvun̄gay Mvunciim bô Waa Njee to nu wase yew ncese yi jó. ²³ Kε kelaante kedvu to bvuu kεηke shieε diuu kenεε kpweε wvù ebaa jó κε, njefo n'yuu Nyo' to nu wase n'yuu wvu jó, ε Waa Njee nu wase ken'yεese ke jó. ²⁴ Bitum bicii nu ke elene wase ε è nu ê n'yuu kelaante kedvu le, ε bonfon bo yî nshε le nu ke etoo bô bvukuke bvubole ê kelaante kin e. ²⁵ Kε bó nu ke eyuu eban̄ dew ketaan̄ ke kelaante kin e diuu dimwaan̄ κε, njefo κε εkfūj nu ke eyuu ejiim jó κε. ²⁶ Bó nu ke etoo bô bvukuke noo kpaw wvu bitum bicii ê kelaante kin e. ²⁷ Geenεn κε fiεε fi nu sε fí yuule lo nu ke eley ê kelaante kin e κε. Kε wee wvù gee mwεεm mvù bεmte kenεε wvù mbiayte mbiay nu ke eley jó κε. È nu ke eley κε bonyii bô bó nu ε san̄ εdieε ebo ê ηwa' Waa Njee wvù bó san̄ εdieε ε bonyii bô kεηke nshii le jó.

22

Joo yì nyaa nshii

¹ Ε nceendaa Nyo' wvudvu mum dūjεε me joo yì nyaa nshii ε yí buyte εkuse jo kawla Nyo' bô Waa Njee, ε yí booke yuule nen sakasaka diewe kenlεεy e. ² Yí to booke nonεn fele entelεη jo je yi ê kelaante kedvu le. Kete kè nyaa nshii to kuu biba bi joo yidvu le bicii. Kete kin to ké no yumte mvuntam bokan̄ yuufe ncow bofεε yî kelum e, yumte kan̄ mwaan̄ mwaan̄ yî kpweε le. * Bibε bi kete kin e to nu ncew yì bó fele bonyii bocii dvú. ³ Kε fiεε fi Nyo' nu ε jih̄ nu ke enu ê kelaante kin e κε. È nu ke enu kawla Nyo' bô Waa Njee jó. Bonyii bew bo lemme le nu ke enyaa mbense wvu baay ê wvú. ⁴ Bó nu ke eyεne bvushiw bwew e, ε dieε diew nu ke enu ε bó ε san̄ fojise fo bó. ⁵ Kε εkfūj bεε ke ejiim jó κε, ε bó yaa bεε ke ebvuu eshieele n'yuu wvù è nyaa ken'yεese kenεε diuu κε, njefo Tata Nyo' nu ke enu n'yuu wvubo. Bó nu ke esaake diewe bonfon e sekecii se ηka.

Jisos too nfew caan

⁶ Ε nceendaa Nyo' wvudvu gay ê me le, “Bonjeme ban nu bo keceεy bô bonyii egeε bvufee yî dvú le. Tata wvù è nu Nyo' biyoy bi bonyii bew bo ntum e nu ε tum nceendaa we le wvù eto edūjεε ê bonyii bew bo lemme le, fiεε fi kεηke keeke ekooy nfew caan.” ⁷ Jisos gayte le, “Ben eyuw, me ntoo nfew caan.” Njor̄ wvu baay nu wvu wee wvù nu ε gεε ntum Nyo' wvun wvù è nu bonjeme bô nu ê ηwa' wvun e.

⁸ Me wvù Jon nu wee wvù to yuwεε bvuu yεn mwεεm mvun e mvunciim. Ε me ndioo n'yuw mbvuu n'yεn mvú le nonεn, ηgbwe bikaa bi nceendaa Nyo' wvù to dūjci mwεεm mvudvu le ê me, keenya n'wvum wvu baay ê wvú. ⁹ Geenεn, ε wvú gay ê me le, “Fo wo emom κε. Me nu ke ten̄ wee lemme diewe wo noo boom bo bwoo le bô è nu bonyii bo ntum Nyo' le noo bonyii bô gεεle bonjeme bo ê ηwa' wvun e. È nyaà n'wvum wvu baay ε è nu ê Nyo'.”

¹⁰ Ε nceendaa Nyo' wvudvu bvuu gay ê me le, “Fo wo enyile ntum Nyo' wvun wvù è nu bonjeme bô nu ê ηwa' wvun e κε, njefo kefew kè mvú nu ekooy nu wase nceencee. ¹¹ Wee wvù gee mwεεm mvù befe egeè κε mwεεm mvù befe, é wee wvù gee nnyεn egeè κε nnyεn. Wee wvù gee fiεε fi lεη egeè κε fiεε fi lεη, é wee wvù yuule emεy κε eyuulè.”

21:22 11:17 21:23 22:5; Yεsa 60:1-2, 19-20; 24:23 21:24 Mben 68:29; Yεsa 60:3 21:25 Yεsa 60:11 21:27 21:8; 22:15; Yεsa 35:8; 52:1; Εsek 44:9; 1Kol 6:9-10; 2Bi 3:13; 3:5 22:1 21:6; Εsek 47:1-12 22:2 21:21; 2:7 * 22:2 KεNεε le, “... yumte dikfuu di mvuntam e yuufe ncow difεε yî kelum e.” 22:3 7:15; Yεli 3:17 22:4 14:1; Mben 17:15; Mat 5:8 22:5 1:6; 21:23; Dan 7:18, 27 22:6 1:1; 10:7; 19:9; Lem 11:27-28; 13:1 22:7 3:11; 22:12, 20 22:8 1:9; 19:10 22:10 Dan 12:4 22:11 Yεsa 56:1; Εsek 3:27; Dan 12:10

¹² Jisos gayte le, “Ben eyeke eyuw, me ntoo nfew caan. E me ntoo bô nlawma keenlaw wee tfuu dvú mbii no gee diew nu. ¹³ È nu me Alfa, e è nu me Omega. È nu me Fwe, e è nu me Ejimε. È nu me Kenkewce, e è nu me Kemese.”

¹⁴ Njon wvu baay nu fô bonyii bô nu e cuke ndvú yibole, wvu le è nulo é bó ke eley fô diuw ketaan e egen ê kelaante kedvu le, bô wvu le bó ke ekeηke bvudvuu keedie fô kete kè nyaa nshii le. ¹⁵ Bonyii bô nu ke emey ekfuη jo ketaan nu bô gee diewe bwé le bô bo nfm e noo bô gee nnyen kenjan noo bô yuwyi bonyii noo bô bunlee bonyo' bomew, naa noo bonyii bô koonke mbiay, mbiayte mbiay e.

¹⁶ “Me wvù Jisos nu e ntum nceendaa wem fô ben e keejeme mwεem mvun mvù gene fô bintaashε bi bonyii bo mbee le. Me nu Wan bô Biay yì san ê kfuu di Nfon Dawe le, e è nu me Jon yi Law e.”

¹⁷ Keyoy ke Nyo' le bô Jen gayte le, “To!” Naa yεε wvù yuuke gay ten le “To!” Wee wvù kendorη yumte wvù eto, é wee wvù shieele eto, é wvù ekeηke joo yì nyaa nshii e wvù baa law fiεε ke.

Ntefe wvu fokemεse

¹⁸ Me nciise ê wee tfuu wvù yuuke ntum Nyo' wvù è nu bonjeme bô buyte ê ηwa' wvun e le, é wee mom lo e bise fiεε yì dvú le, é Nyo' ke ebise bonjεw bô bó nu e jeme ê ηwa' wvun e yì ye le. ¹⁹ Wee é mom e bvuse fiεε ê bonjeme bô buyte ê ηwa' wvun e bô è nu ntum Nyo', tu ke Nyo' yaa nu ke ecine é wvù ekeηke kew keba ke kete kè nyaa nshii le bô kew keba ke kelaante kè yuule le kè bó nu e san ê ηwa' wvun e ke.

²⁰ Wee wvù jemyi ekumε mwεem mvun gayte le, “Yì keceey e, me ntoo nfew caan.” Fí enù nonen. Tata Jisos, to! ²¹ Tata Jisos ebuw ben bocii bô è nu bonyii bo Nyo' le. Fí enù nonen.